Universidad de Deusto
Biblioteca

CLEMEN

Alegandri

Universidad de Deusto
Biblioteca

2457

CLEMENTIS ALEXANDRINI

OMNIA QVAE QVIDEM extant opera, nunc primum è tenebris eruta Latinitateque donata, Gentiano Herueto Aurelio interprete.

BIBLIOTECA BILBAO

IHS

Laur. Torrentinus Ducalis typographus excudebat.
FLORENTIAE. Cum priuilegio.
M D LXXIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Liber adhortatorius aduersus Gentes qui Protrepticus inscribitur.

Pædagogi Libri tres.

Stromatum siue Commentariorum de varia multiplicique literatura ad instituendum Christianum Philosophum, Libri octo.

RODOLPHO CARPENSI SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE TIT. SANCTAE MARIAE TRANSTIBERINAE AMplissimo Cardinali Gentianus Heruetus.

S. D. P.

VM *nihil sit pulchrius, nihil præclarius, nihil ad laudem & gloriam illustrius, quàm vitam ita instituere, vt ad publicam vtilitatem omnes rationes, omnia consilia, & omnes denique actiones conferantur: nulli certè mihi reipublicæ magis videntur prodesse, iis qui egregia veterum monimenta, qui virtute & doctrina cæteris antecelluere, è tenebris erutа in claram lucem proferunt. Qui meo quidem iudicio longè in hoc cæteros sua superant beneficentia, quòd quantumuis magna sint aliorum beneficia, illis certè de iis tantùm qui viuunt bene merentur: horum verò insignia merita, sibi non solùm viuos sed eos etiam qui è viuis excesserе deuinciunt. Nam & apud veteres qui hanc vitam reliquere scriptores magna initur gratia, cum quæ ad publicam vtilitatem diuinè scripserunt communicantur omnibus, & qui sunt studiosi, ex eorum lucubrationibus magnum fructum percipientes, tum ipsis auctoribus, tum iis quoque quorum opera auctores in lucem prodierunt, agnoscunt se debere plurimum. Quod si vllus vnquam scriptor anti-quus diu planè sepultus tandem exijt in lucem, à quo maxima in publicum redunxit vtilitas: Clemens certè Alexandrinus qui fuit Pantæni Martyris discipulus et Magister Origenis, propter admirabilem eius eruditionem sit necesse est omnibus longè vtilissimus. Ac de eius quidem insigni doctrina cum Eusebii Cæsariensis, Theodoriti Episcopi Cyrensis, Diui Hieronymi Stridonensis, et aliquot aliorum virorũ illustrium possim proferre testimonia, mihi in præsentia vnus sufficerit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, qui de eo ita scribit aduersus Iulianum.* Ἔφη δὲ καὶ Κλήμης, αὐτῷ ἑλλόγιμος, καί μοι καὶ πολυίστωρ, περί τε θεῶν καὶ ναῶν ὧδέ. οὐ γὰρ οὐδὲ ἔστιν σιωπήσαμαι, περὶ δὲ καὶ αὐτῶν ἐλέγξομεν νέως μὲν ὑφίμως ὀνομαζομένους τάφους δὲ χαριεστέρους τοὺς τε καὶ τάφους νέως ἐπικλήδους. *Quod est. De Dys autem et templis sic dixit Clemens vir disertus & plurimarum rerum cognitione præditus. Neque enim hoc celabimus, atque adeò hoc conuincemus specioso quidem nomine dici templa, fuisse autem sepulchra ea quæ templa sunt appellata: Et rursus.* ταύτης τ ἰδίαι μέμνηται ἱστορίας οὐ ἧς ὀρθῶς πεῦσαι ὁ Κλήμης, ἀνὴρ ἑλλόγιμος καὶ φιλομαθὴς, καὶ αὐ ἀγραφεστάτων ἑλληνικῶν πολυ πραγμονήσας ἔθος, ὡς ὀλίγοι τέχα τοῦ τ πρὸ αὐ τοῦ. *Huius, inquit, historiæ seperatim meminit Clemens in Stromatibus, vir disertus et in primis studiosus, et qui eorũ quæ apud Græcos leguntur altitudinem ea cura ac studio perserutatus est, quo pauci vtique ex ijs qui eum præcessere. Quàm is autem sit vtilis futurus hinc potest euidenter perspici. Sant ne aliqui qui priscis et ex alto petitis delectantur hi-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

storijs. Ii legant Clementem, qui omnes antiquas ita tenuit historias, vt nihil eorum quæ in vniuerso terrarum orbe gesta sunt eum latuisse videatur. Sunt qui veterum Poëtarum carmina perinde venerantur ac quædam diuina oraculorum responsa? Ii Clemẽtem magnificiant necesse est, qui plurimorum Poëtarum citat testimonia, quorum opera hodie funditus interiere. Sunt qui priscos in Deorum sacrificijs velint scire ritus & ceremonias? Ii adeant Clementem, qui omnia veterum Deorum orgia & nefanda mysteria ita aperit, vt si quis adhuc inter Christianos ἐλληνίζει et veteres Getium mores et instituta laudat & admiratur, atque vtinam nullus esset, is lecto Clemente, si non sit vel lapide stupidior, omnem de falsis Dijs falsam abijciat opinionem, & eorum qui olim Deos colebant amentiæ eum pudeat necesse est. Sunt qui veterum Philosophorum velint decreta cognoscere? Ii videant Clementem qui Philosophiæ totius originem, Philosophorum omniũ familias, sectas, successiones et scita ita tradit & describit, vt cum vir tam insigniter doctus Christianam philosophiam omnibus prætulerit, eam esse planè diuinam, & à Deo re vera inspiratam et promulgatam, quantumuis increduli vel inuiti fateantur oportet. Sunt qui veterum Hæreticorum, qui Dei ecclesiam in eius nascentis initio perturbarunt, dogmata cupiunt cognoscere? Ii ea à Clemente explicata audient et confutata. Sunt qui aduersus nostri temporis Lutheranos & cæteros hæreticos desiderant veterum auctoritates? Eos quoque suo testimonio pulchrè instructos in plurimis dimittet Clemens. Sunt qui prauos ac corruptos mores corrigi cupiunt? At nemo est qui vitia acrius insectetur, nemo qui ad virtutes melius adhortetur, nemo qui rectè instituendæ vitæ viam melius demonstret. Sunt qui optant in integrum lapsam restitui disciplinam? Ii cum Clemẽtis doctrinam & vitæ sanctitatem, vt par est, laudauerint, qui cum esset solummodo presbyter, talis fuit quales si essent permulti nostris temporibus Episcopi, præclarè ageretur cum Christiana republica. Ii, inquam, Christum rogabunt, vt ijs qui hodie sibi cõmisso gregi præsunt, sancto suo Spiritu sanctam mentem inspiret. Cum ita quereip. Christianæ tam vtilis sit futurus Clemens Alexandrinus, ijs plurimum deberi agnoscatur, magnæq; gratiæ habeantur et agantur æquum est, quorum opera effectum est vt vir tantus in publicum exiret. Cuius Stromata quidem & Pædagogus ex Medicea bibliotheca, ea suppeditante clarissimo virtutisq; & doctrinæ amantissimo Principe, Cosmo Florentiæ duce, in apertum prodiere. A te autem amplissime Cardinalis benignè est suppeditatus is liber qui dicitur προτρεπτικός. Is est autem oratio qua dehortatur Gentes à cultu simulachrorum, et ad veram hortatur religionem. Qui cum nuper editus esset, & aliquot meis amicis visum esset facturum me operæ pretium si eum Latine verterem, eam ego prouinciam eo suscepi confidentius, quòd à tuo exemplari antiquissimo & permultis in eo adiectis Scholijs illustrato adiutus sim. Quo nomine cum & ego & ij qui ex meo labore aliquam accipient vtilitatem tibi multum debeant, id & his meis ad te literis testatum relinquere, & hoc Clementis opusculum quidem, sed varia & multiplici doctrina refertum, tibi dedicare & offerre constitui. Quod vt grato animo accipias te etiam atque etiam oratum velim. Vale Cardinalis amplissime. Romæ Pridie Cal. Ianuar. 1550.

CLEMENTIS ALEXANDRINI
ORATIO ADHORTATORIA
AD GRAECOS, SEV AD GENTES.

MEHION Thebanus, & Arion Methymnæus, fuerunt quidem ambo arte canendi præditi, Græcorum autem in choro, & fabula et canticum de ambobus huc vsque canitur, quòd hic quidem piscem inescauerit, ille verò Thebas ædificauerit. Thracius autem alius Sophista (alia est hæc Græca fabula) solo cantu feras reddebat mansuetas, quinetiam & cæteras arbores, & sagos, suis locis motas musica transplantabat. Possum tibi aliam quoque narrare fabulam, huic non minus quàm fratri frater est similis similem, & Cantorem Eunomum Locrensem, & Cicadam Pythicam. Dies festus maximo Græcorum conuentu Pythone celebrabatur propter Draconem mortuum, Eunomo canente serpentis ephitaphium, nescio an hymnus an lamentatio serpẽtis esset canticum: erat autem certamen constitutum, & æstus tempore cithara canebat Eunomus, quando cicadæ quæ Sole incalescebant, sub ramis canebant in montibus. Canebant autem non Draconi mortuo, sed Deo sapientissimo verè liberum canticum, modis Eunomi præstantius. Locro chorda rumpitur, in citharæ iugum aduolat cicada, & super instrumentum tanquam super ramum personat, & citharæ cantico apta harmonia cõueniens citharœdus, chordam suppleuit deficiẽtem. Cicada ergo Eunomi cantu ducitur, vt vult fabula, quæ æneum Eunomum in Pythone posuit cum ipsa cithara, & Locri socium certaminis. Ea autem & sua sponte aduolat, & sua sponte canit. Græcis autem visus est fuisse histrio & imitator musicæ. Quanam ergo ratione credidistis inanibus fabulis, existimantes animantia demulceri musica: lætus autem ac speciosus vultus veritatis, solus, vt est verisimile, videtur vobis esse simulatus, & infidelitatis oculis subiicitur. Cithæron autem, & Helicon, et Odrysii montes, & Thracum quæ errori initiant mysteria, diuinis honoribus affecta, Hymnisque & laudibus sunt celebrata. Ego quidem, & si mera sit fabula, ægre fero tot & tantas quæ à Tragœdis referuntur calamitates. Vobis autem malorum quoque descriptiones actus Poëtarum euaserunt. Sed actus quidem, & Lenæum celebrantes, & iam planè debacchantes Poëtas, hedera vtique redimitos, mysteriis Bacchicis præter modum desipientes, cum ipsis Satyris, & insano Thyaso, & alio choro dæmonum, in Helicone & Cytharone qui consenuerunt includamus, supernè autem è cœlis deducamus veritatem, vnà cum clarissima prudentia, in montem Dei sanctum, & sanctum chorum propheticum. Illa autem vel longè clarissima luce emicans, vndiquaque illuminet eos qui volutãtur in tenebris, & homines liberet ab errore, supernam dexteram, nempe intelligentiam, porrigens ad salutem. Ii verò ad se reuersi, Heliconem quidem & Citharonem renuentes deserant, Sion autem habitent. Ex Sion enim egredietur Lex, & Verbum Domini ex Hierusalem. Verbum cœleste, verus germanusque decertator, qui in totius mundi theatro coronatur. Canit autem meus quidem certè Eunomus, non Terpandri modum, neque modum Capitonis, sed neque Phrygium, vel Lydium, vel Dorium, sed nouæ harmoniæ æternum modum, qui à Deo accipit denominationem, Canticum nouum, Leuiticum. Esa. 42.

Luctu atque carens, grauiumque obliuia ducens. Hom. Od. θ.
Cunctorum. Iucundum quoddam & verum persuasionis medicamentum est cantico contemperatum. Mihi itaque videntur & Thracius

Universidad de Deusto
Biblioteca

illæ Orpheus,& Thebanus,& Methymnæus,viri quidam, non viri, fuisse decepto A
res,qui prætextu musicæ vitæ perniciem afferentes, artificiosis quibusdam præstigiis ad corruptelas dęmoniacè incitantes,probra orgiis celebrantes, luctus in Deorum cantica traducentes,primi deduxere homines ad simulachra,atque adeò lapidibus & lignis,hoc est,imaginibus & adumbrationibus,agrestem gentis excitauere consuetudinem: illam verè pulchram libertatem,eorum qui sub cœlo vitam egerunt,canticis & carminibus in extremam redigentes seruitutem. Sed non talis est meus cantor,sed venit paulò post dissoluturus acerbam seruitutem dæmonum tyrannidem obtinentium: ad suaue autem & benignum religionis & pietatis in Deum iugum nos traducens,in cœlum rursus euocat eos qui humi sunt abiecti. Solus
quidem certè ex iis qui vnquam fuerunt, difficillimas feras, homines mansuefecit. B
Volucres quidem,eos qui ex ipsis sunt leues:serpentes verò,eos qui deceptores: & leones,eos qui sunt animosi & ad iram concitati: sues autem,eos qui sunt voluptati dediti: lupos autem, eos qui sunt rapaces, lapides autem & ligna sunt insipientes.Prętera autem lapidibus quoque est insensilior homo qui est tinctus ignorantia.Testis nobis accedat vox prophetica,veritati concinens, quæ miseretur eorum qui sunt contriti in ignorantia & amentia. POTENS est enim Deus ex his lapidi- Matth.3.
bus suscitare filios Abrahæ,qui miseratus multam inscitiam & cordis duritiem eorum qui lapiduerunt aduersus veritatem,excitauit semen pietatis in Deum, virtutem sentiens,ex lapidibus illis,nempe Gentibus quæ crediderunt lapidibus. Rursus
ergo quosdam virulentos impostoresque ac simulatores,iustitiæ insidiantes,appel- C
lauit genimina viperarum.Sed horum quoque serpentium si quis pœnitętia ductus Luc.3.
fuerit,Verbum lubens ac sua sponte sequens,homo Dei efficitur. Alios autem allegoricè dicit lupos pellibus ouium indutos,eos innuens qui in forma hominum sunt Matth.7.
rapaces. Has ergo omnes immanissas feras & tales lapides, ipse cœlestis cantus
in mansuetos homines transformauit. ERAMVS enim, eramus nos quoque ali- Ad Tit.3.
quando insipientes,inobedientes,errantes,seruientes voluptatibus, & cupiditatibus variis,in malitia & inuidia degentes,odibiles,nos inuicem odio habentes,vt ait scriptura Apostolica.Quando autem benignitas & humanitas apparuit Seruatoris nostri Dei,non ex operibus in iustitia quæ fecimus nos,sed secundum suam miseri D
cordiam nos saluos fecit. Vide quantum potuerit nouum Canticum. Homines ex lapidibus, & homines fecit ex feris.Ii autem qui erant alioqui vt mortui, qui eius quæ verè est Vita non erant participes,postquam cantici solùm fuerunt auditores, reuixerunt. Hoc tibi & vniuersum numerosè concinneque exornauit, & elementorum dissensionem in ordinem redegit consonantiæ,vt ei totus mundus fieret harmonia.& mare quidem dimisit solutum,ei autem vt terram inuaderet prohibuit, terram autem rursus stabilem & solidam effecit, quæ ferebatur, & ei mare terminum præfixit.Iam verò ignis quoque vehementiam aëre emolliit, veluti Doricam harmoniam Lydia attęperans,& læuam aëris frigiditatem ignis amplexu leniit, hos extremos vniuersorum sonos numerosè & concinnè contemperans. Atque incor- E
ruptum quidem hoc canticum,vniuersorum firmamentum,& harmonia omnium, à mediis ad fines,& ab extremis extensum ad media, concinnauit hoc vniuersum, Genesi.4.
non ex musica Thracia,quę est Tubal musicæ similis,sed ex paterna Dei voluntate, quam Dauid admiratus est. Qui autem ex Dauid ortus est,& ante ipsum fuit, Dei Verbum, lyram quidem & citharam instrumenta inanima despiciens, cum hunc mundum, atque etiam paruum mundum, nempe hominem, & eius animam corpus sancto Spiritu concinnasset, psallit Deo per instrumentum multarum vocum, & huic instrumento,nempe homini,canit. Tu enim es cithara,& tibia, & templum meum,cithara propter harmoniam,tibia propter spiritum, templum propter verbum,vt illa quidem resonet, hæc verò inspirent,templum autem contineat Domi- F
num,Dauid certè Rex citharœdus,cuius paulo antè meminimus,qui adhortabatur ad veritatem,dehortabatur autem ab idolis, longè quidem aberat vt ipse laudaret 2.Regum.8.
dæmones, qui vera musica ab ipso expellebantur, qua Saule à dæmone vexato, διόρθωμεν
ille

A ille solummodo canens eum curauit. Pulchrum spirans instrumentum, Dominus hominem fecit ad suam imaginem.Certè ipse quoque est Dei concinnum & aptum Caurè legendū.
instrumentum & sanctum,Sapientia supermundana,verbum cœleste.Quidnam ergo vult instrumentum,Dei verbum,Dominus,& nouum canticum? Patefacere oculos cæcorum,& aperire aures surdorum,& qui pedibus claudicant vel errant,ad iustitiam deducere,Deum insipientibus hominibus ostendere,interitum compescere,mortem vincere,inobedientes filios patri reconciliare.Benignum Dei instrumętum,Dominus,miseretur,castigat,hortatur,admonet,conseruat, custodit, & doctrinæ mercedem ex redundanti quadam copia,nobis regnum cœlorum promittit,
B hunc solum fructum percipiens ex nobis,quod salui sumus. Vitium enim hominum pascitur interitu,veritas autem,sicut apis, nulli ex iis quæ sunt detrimentum afferens,propter solam salutem hominum exultat.Habes ergo promissionem, habes benignitatem, euade gratiæ particeps,& meum salutare canticum ne ita existimes esse nouum,vt vas,vel domum: erat enim ante Luciferum,& in principio erat Ioan.1.
verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus erat verbum.Est autem vetus error, res noua verò apparet veritas.Siue ergo veteres Phryges docent fabulosæ capræ,siue rursus Arcades,qui eos ante Lunam fuisse describunt poetæ. Siue rursus Aegyptios,ii qui hanc primam apparuisse terram, Deosque & homines somniant. Sed Herodotus.
nullius eorum fuit ante hunc mundum.Nos autem sumus ante mundi constitutio-
C nem, qui eo quòd esse oporteret, in ipso prius Deo sumus geniti. Dei verbi sumus nos figmenta ratione prædita, per quem prisci sumus, quoniam in principio erat Verbum. Sed quoniam Verbum quidem erat ab alto petita origine, diuinum vniuersorum principium & fuit & est. Quia autem nunc nomen accepit olim sanctificatum, potestate dignum,Christus, nouum mihi vocatum est canticum. Hic ergo Verbum Christus, et vt nos olim essemus, erat enim in Deo, & vt bene essemus,causa fuit. Nunc autem apparuit hominibus hic ipse Verbum, qui solus est ambo,Deus & homo,& est nobis omnium causa bonorum,à quo edo- Ad Tit.2.
cti rectè viuere,ad vitam æternam transmittimur.Nam vt ait diuinus ille Domini Apostolus,Gratia Dei salutaris omnibus hominibus apparuit, docens nos vt abne-
D gantes impietatem & sęcularia desideria,moderatè & iustè & piè viuamus in hoc sęculo,expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi.Hoc est canticum nouum, aduentus qui nunc refulsit in nobis, verbi qui erat in principio & prius fuit. Apparuit autem nuper, qui prius erat Seruator, apparuit qui est,in eo qui est,quoniam Verbum qui erat apud Deum,Doctor apparuit,per quem omnia sunt fabricata.Verbum,qui cum eo quod finxit, vitam simul præbuit in principio,vt opifex,bene viuere docuit,cum apparuisset vt magister, vt postea semper viuere suppeditaret vt Deus. Ille autem non nunc quidem primum misertus est nostri erroris,sed ab ipso altè petito principio, nunc autem cum iam potiremus,apparens conseruauit.Maligna enim & serpens belua,oculos præstringens
E redigit in seruitutem,& in hodiernum vsque diem homines affligit,barbarorum ritu,vt mihi videtur,puniens,qui dicuntur cadaueribus alligare captiuos,donec cum ipsis quoque putrescant. Hic ergo malus tyrannus & draco,quoscunque ab ortu sibi potuerit vendicare,lapidibus & lignis & imaginibus,& aliquibus eiusmodi simulachris,misero superstitionis vinculo,viuos,vt dicitur,adducens,vnà cum eis sepelit,donec vnà cum eis interierint.Quamobrem,vnus enim est seductor, qui ab initio quidem Euam,nũc autem alios quoque iam homines ad mortem adducit, vnus & idem est nobis adiutor & opitulator Dominus, à principio quidem prophetice præsignificans,nunc autem iam etiam apertè ad salutem adhortans.Fugiamus ergo, præcepto parentes Apostolico,principem potestatis aeris,spiritus, qui nunc operatur in filiis diffidentiæ,& ad Seruatorem Dominum accuramus,qui & nunc & sem- Ephe.2.
F per adhortatur ad salutem,per prodigia & signa,in Aegypto,in deserto, & per rubum,& per eam,quæ humanitatis gratia, Hebræos ancillæ instar sequebatur, nubem.Atque hoc quidem metu adhortabatur eos qui erãt duro corde. Iam verò etiã ἀπειθείας incredulitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per Mosem omnibus sapientiæ numeris absolutum, & veri amatorem Esaiam, & A
omnem chorum propheticum, magis ex ratione, ad rationem seu Verbum conuertit eos qui habent aures, & alicubi quidem maledictis incessit, alicubi verò etiam minatur, & nonnullos quidem deflet homines, nonnullis verò canit, quemadmodum bonus Medicus, corporum ægrotantium, alia quidem effingens cataplasmatibus, alia verò leuigans, alia autem exhauriens, alia autem ferro quoque diuidens, alia autem vrens, & nonnunquam etiam secans, si qua ratione fieri possit vt præter partem vel membrum possit homo sanari. Multiplices quidem habet Seruator voces & modos ad salutem hominum, minans admonet, maledicens conuertit, deflens miseretur, psallens per rubum loquitur, quoniam illi signis egebant & prodigiis, & B
igne terret homines, ex columna [b] flammam accendens, quod est simul gratiæ & timoris indicium: si obedieris, lucem. Si non obedieris, ignem. Quoniam autem & columna & rubo caro est pretiosior, Prophetæ post illa loquuntur. Ipse est Dominus loquens in Esaia, ipse in Helia, ipse in ore Prophetarum. Quòd si tu non credis Prophetis, fabulam autem esse existimas, & viros, & ignem, ipse tibi loquetur Dominus. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo. Se-
Ad Philip. 2. ipsum autem exinaniit misericors Dominus, hominem seruare cupiens. & ipse iam
tibi Verbum euidenter loquitur, ægrè ferens incredulitatem. Ego certè loquor, Dei
Verbum factus homo, vt tu quoque discas ab homine quanã tandem ratione homo
efficiatur Deus. Deinde annon absurdũ, ò amici Deum quidẽ semper nos adhortari C
ad virtutẽ, nos autẽ recusare vtilitatẽ, & differre salutem? Annon Ioãnes quoque ad
hortatur ad salutem, & est vniuersum vox exhortatoria? Eum ergo rogemus, quisnã
tu es ex hominibus? Heliam quidem se non esse dicet: Christum autem esse negabit,
vocem autem esse fatebitur clamantem in deserto. Quis est ergo Ioannes? Vt eum
vtcunque exprimam, liceat dicere, vox Verbi adhortatoria, clamans in deserto.
Quid clamas ò vox? dic nobis quoque. Rectas facite vias Domini præcursor Ioãnes,
& vox Verbum præcurrit, vox adhortatoria, præparans ad salutem, vox adhortans
Esa. 40. Ioan. 1. ad hæreditatem cœlorum, per quam sterilis & deserta non est amplius infertilis.
Hanc mihi fœtus conceptionem prædixit vox Angeli. Ille quoque vox præcurrebat
Dominum, sterilem annuncians mulierem, vt Ioannes desertam. Per hanc ergo ver D
bi vocem, sterilis, multos habet filios, & deserta fert fructum. Hæ duæ voces Domi
num præcurrentes, Angeli & Ioannis, mihi quidem significant salutem repositam,
nempe quòd cum hoc Verbum apparuerit, bonæ prolis fructum recepturi simus, vi
tam æternam. Has ambas itaque voces simul Scriptura colligens, totum aperit. AV
DIAT quæ non parit, erumpat vocem quæ non parturit, quòd sunt plures filii de-
Esa. 54. sertæ, quàm eius quæ habet virum. Virum nobis annunciabat Angelus, nos adhorta
batur Ioannes vt agricolam cogitaremus, virum quæreremus. Est enim hic vnus &
idem. vir sterilis mulieris agricola desertæ, qui diuina impleuit virtute & sterilem
& desertam. Quia enim ingenuæ multi sunt filii, carebat autem liberis propter in-
credulitatem, quę multos ab initio habuit filios, mulier Hebræa: sterilis accipit vi- B
rum, & deserta agricolam. Deinde illa quidem, fructuum, hæc verò fidelium, ambæ
autem matres pet Verbum. Infidelibus autem in hodiernum vsque diem & sterilis
& deserta relinquitur. Ioannes quidem præco Verbi, ea vtique ratione adhortaba-
tur, paratos esse ad Dei Christi aduentum, & id erat quod tacitè significabat Zacha
riæ silentium, expectans fructum Christi præcursorem, vt Verbum lux veritatis,
Luc. 1. Propheticorum ænigmatum mysticum absoluat silentium, factus Euangelium. Tu
autem si Deum vere videre desideras, sis particeps piaculorum quæ Deo conue-
niunt, non ramorum lauri, & quorundam sertorum factorum ex lana & purpura,
sed iustitia redimitus, & continentię foliis contectus, sedulo [l] Christum quæras:
Ioan. 11. EGO inquit, sum ostium, quod discere oportet iis qui voluerint Deum intelligere, F
vt nobis omnes simul portas cœlorum aperiat. Sunt enim rationales rationis seu
Verbi portæ, quæ aperiuntur claue fidei. Deum nemo nouit nisi filius, & cui filius
Matth. 11. reuelauerit. Bene autem scio quòd qui clausam portam tunc aperit, reuelat postea
ea quæ

A ea quæ sunt intus, & ostendit ea quæ nec prius poterant cognosci, nisi ab iis qui per
Christum ambulassent, per quem solum Deus cernitur. Impia ergo adyta ne inue-
stigetis, nec barathrorum ora præstigiis plena, aut Lebeten Thesprotæum, aut tri-
podem Cirrhæum, aut æs Dodonæum. Gerandryon autem arenis desertis honora-
tum, & quod illic est oraculum, quod cum ipsa quercu emarcuit, anilibus fabulis re
linquatis. Silentio quidem certè mandatus est fons Castalius, & alius fons Colopho
nis, & alia similiter perierunt fluenta diuinatoria, quæ certè fastu plena, sero qui-
dem, tandem tamen conuicta sunt, vt quæ vnà cum suis effluxere fabulis. Narra no
bis alius quoque diuinationis, vel insanæ potius vanitatis oracula, Clarium, Py-
B thium, Didymeum, Amphiaraum, Apollinẽ Amphilochum. Quòd si velis, & mon
strorum inspectores, augures, & aruspices, & somniorum coniectores vnà cum eis
consecra. Ad Pythium autem adductos simul statue [c] aleuromantes & crithomantes, & eos qui adhuc apud multos sunt in honore, ventriloquos. Iam verò adyta
Aegyptiorum, & necromantiæ Ethruscorum, demandentur tenebris. Sunt hæc ve
rè insana hominum infidelium commenta. Ad harum præstigiarum mercaturæ so-
cietatem adducuntur capræ, quæ sunt ad diuinationem exercitatæ: & corui, qui ab
hominibus docentur dare responsa. Quid tibi recenseam mysteria? Non propalabo
quidem, vt aiunt olim Alcibiadem, sed per Verbum veritatis, præstigias quæ in eis
latent rectè aperiam, & eos qui vestri Dii vocantur, quorum sunt sacra mystica, tan
C quam in vitæ scena, veritatis contemplatoribus in medium proferam & euoluam.
Dionysum Mænolen orgiis Bacchi celebrant, crudarum carnium esu sacram agen-
tes insaniam, & cæsarum carnium peragunt diuisionem, coronati serpentibus, vlu-
lantes Euam, Euam illam per quam error est consecutus, & signum Bacchicorum
orgiorum est serpens mysteriis initiatus. Iam verò si accurata vox spectetur He-
braica, nomen Heuia aspiratum, exponitur serpens fœmina. Ceres autem & filia
Proserpina iam in scena actus factæ sunt, erroremque, & raptum, & earum luctum
Eleusis illustrat facibus. Mihi autem videtur oportere dare etymologiam horum
vocabulorum orgia, & mysteria. Orgia quidem dicuntur ἀχ τῶ ὀργῶ hoc est ab ira
Cereris in Iouem. Mysteria autem ἀχ τῶ μύσυσ hoc est ab execratione & abomi-
D natione quæ accidit circa Dionysum. Quòd si etiam à Męonte quodam Attico,
quem dicit Apollodorus interiisse in venatione, nulla est inuidia vestra mysteria se
pulchri honore esse affecta. Possunt autem aliter quoque intelligi μυσήρια quasi μυ-
θήρια literis ex aduerso sibi respondentibus, θηρεύουσιν id est, venantur enim, si vl-
læ aliæ, huiusmodi quoque fabulæ, ex Thracibus, maximè barbaros: ex Phrygibus,
amentissimos: ex Græcis, superstitiosos. Pereat ergo, qui huius fraudis fuit prin-
ceps & auctor hominibus, siue [d] Dardanus, qui matris Deorum ostendit mysteria,
siue Eetion, qui Samothracum suggessit Orgia & sacra mystica siue Phryx ille Mi-
das, qui didicit ab [e] Odryso, deinde iis qui eius parebant ditioni, fraudem tradidit ar
tificiosam. Non enim Cyprius insularis Cinyras mihi vnquam persuaserit, libidino
E sa quæ circa Venerem fiebant orgia, ausus ex no cte diei tradere, dum meretricem ci
uem vellet in Deos referre. Melampodem autem filium Amythaonis, alii dicunt ex
Aegypto in Græciam transtulisse festum Cereris, luctum qui laudibus celebratur.
Hos ego dixerim fuisse principes & auctores impiarum fabularum, & patres perni
ciosæ superstitionis, qui vitii & corruptelæ semen in vita seminarunt, mysteria.
Iam verò, tempus enim est, conuincam hæc vestra orgia, esse plena fraude & præsti
giis, & si mysteriis estis initiati, has vestras fabulas quæ in honore habentur magis
ridebitis. Apertè autem dico quæ sunt occulta, non erubescens dicere ea quæ nõ pu
det vos adorare. Quæ ergo ex spuma & in Cypro est genita, Cinyræ amica, Vene-
rem dico, quæ φιλομμήδησ dicitur, quòd exorta sit ἐκ μηδέων hoc est ex genitalibus, Cinyras fuit Rex Cypri.
F ex salacibus, inquam, illis genitalibus, quæ cœlo abscissa sunt, quæ post abscissionem
fluctui vim attulerunt, tanquam libidinosis vestris partibus dignus, fructus sit Ve- Veneris mysteria.
nus in sacris mysticis. Marinæ huius voluptatis generationis indicium, salis pugil-
lus & [f] Phallus traditur iis qui in hac mœchandi arte sunt initiati. Nummum autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ei efferunt ii qui initiantur, vt amicæ amatores. Cereris autem mysteria, sunt Iouis A
cum matre venerei cõgressus, & ira, nescio quid deinceps dicam, matris an vxoris Cereris, qua de causa dicitur appellata esse [b] Primo, Iouis preces, & potus bilis, & cordis euulsiones & dictu nefandæ operationes. Hæc mystica sacra peragunt Phryges Atthidi & [h] Cybelæ & Corybantibus. Hoc quoque iactarunt, quod cum Iupiter ab ariete geminos euulsisset coleos, iecit in medium sinum Cereris, de violento congressu falsum pendens supplicium, vt qui seipsum vtique excidisset. Hæc symbola huius initiationis satis superque adaucta, satis scio vobis risum esse mouturа, etiam si vobis non veniat in mentem ridere, eo quòd refellamini. Ex tympano comedi, ex cymbalo bibi, temperatum attuli, ingressa sum thalamum, an non probra B
sunt hæc symbola? non ridicula mysteria? Quid autem si etiam reliqua adiecerim? Verum quidem gerit Ceres, nutritur autem Proserpina. Rursus autem hic Iupiter qui genuit, coit cum Proserpina sua filia post matrem Cererem, oblitus prioris sceleris. Pater & corruptor puellæ Iupiter, & coit factus Draco, conuictus quisnã esset. [i] Sabaziorum certè mysteriorum signum est iis qui initiantur, Deus qui sinum peruadit. Est autem iis Draco qui extrahitur à sinu eorum qui initiantur, euidens argumentum Iouis incontinentiæ. Parit autem Proserpina quoque filium taurina
εἰδωλικὸς specie. Certè, ait quidam Poëta cultui idolorum deditus, taurus pater Draconis, & pater tauri Draco. In monte occultum bubulcus stimulum. Bubulci, vt existimo, stimulum, ferulam illam pulchram efficiens, quam Bacchi circumagunt. Vis etiam ti- C
bi narrem quomodo flores collegerit [k] Proserpina eiusque calathum & raptũ à Plutone, & hiatum terræ, & sues Eubulei quæ deuoratæ fuerunt à Deabus? Propter quam causam, in Thesmophoriis sacrificantes, expellunt porcos. Huius fabulæ die festum mulieres variè concelebrant, Thesmophoria, Scirophoria, multis modis raμεγαρίζουσας ptum Proserpinæ tragicè decantantes. Dionysi enim mysteria sunt planè inhumana, quem cum esset adhuc puer, motu qui fit in armis, Curetibus choream ducentibus, dolo autem subeuntibus Titanibus, puerilibus quibusdam ludis deceptum hi decerpserunt Titanes, cum adhuc esset infans, vt mysterii Poëta dicit Orpheus Thracius.

[l] *Pinea nux, trochus, & qui flectunt membra mouentque* D
Ludi, & quæ Hesperides miserunt aurea mala,

Inutilia autem huius mysterii symbola non fuerit inutile ad ea condemnanda adducere, talus, sphera, nux pinea, mala, trochus, speculũ, vellus. Atque Minerua quidem quæ Dionysi cor sustulit, appellata est Pallas ἀπὸ τοῦ πάλλειν id est à vibrando seu torquendo, eo quòd cor vibret ac torqueat. Titanes autem qui ipsum etiam discerpserunt, cum quendam lebetem tripodi imposuissent, Dionysi membra inicientes, ea prius coxerunt, deinde confixa verubus Vulcano imposita tenebant: Iupiter autem eum postea apparuisset, siquidem Deus erat, vt qui assarum carnium nidorem forte sensisset, cuius præmii se esse participes vestri Dii confitentur, Titanes punit fulmine, & membra Dionysi filio Apollini sepelire præcipit. Ille autem, E
non fuit enim Ioui inobediens, deferens in Parnassum, deponit illic cadauer lacerum. Quòd si etiam Corybantum velis Orgia considerare, Ii cum tertium fratrem occidissent, caput mortui purpura contexerunt, & coronatum sepelierunt, ferentes in clypeo æneo ad radicem montis Olympi. Et hæc sunt, vt in summa dicam, mysteria, cædes & sepulchra. Horum autem Sacerdotes, quos Anactoteleſtas vocant iis quibus vocare curæ est, ad calamitatem quędam monstra afferunt, prohibentes apium cum totis radicibus in mensa apponere, Putant enim ex Corybantico qui effluxit sanguine, enatum esse apium. Sicut certè mulieres etiam quę [m] Thesmophoria celebrant, à mali Punici granorum esu se abstinent, existimantes ex guttis sanguinis Dionysi germinasse mala Punica. Cabeiros autem appellantes Cory- F
bantes, mortem quoque Cabiricam annunciant. Hi enim duo fratricidæ, cum cistam sustulissent in qua repositum erat pudendum Dionysi, eam vexerunt in Ethruriam, egregiarum mercium mercatores, & ibi habitarunt cum essent exules,

venerabilem

A venerabilem pietatis doctrinam, pudenda & cistam colendam cõmendantes Ethruscis, propter quam causam non improbabiliter volunt nonnulli Dionysium vocari Atim, vt qui sit priuatus pudendis. Et quid mirum si Ethrusci barbari in tam turpes incidant affectiones, cum etiam Athenienſibus & aliis Græciæ, pudet me vel dicere, probro ac dedecore plena sit Cereris fabula. Cum enim erraret Ceres ad quærendam filiam Proserpinam, circa Eleusinem (is est autem locus Atticę) defatigatur, & mœrore affecta sedet super [n] puteum. Hoc in hodiernum vsque diem prohibetur iis qui initiantur, ne videantur ii qui sunt initiati mysteriis, imitari eam quæ lugebat. Tũc autem habitabant Eleusinem Terrigenæ, seu terræ filii. Eorum nomina sunt Baubo & Dysaules & Triptolemus. Præterea autem Eumolpus B
& Eubuleus, Triptolemus erat bubulcus: pastor autem Eumolpus: vpilio autem Eubuleus, à quibus, Eumolpidarum, & hoc sacra enuncians Præconum genus, Athenis efloruit. Baubo autem (neque enim me continebo quin dicam) cum Cererem hospitio excepisset, ei confectum potum porrigit. Cum ea autem recusaret accipere, & non vellet bibere, vt quæ lugeret, ęgrè ferens Baubo vt quæ fuisset despecta, pudenda aperit, & ea Deæ ostendit. Ceres autem delectatur visione, & vix tandem potum accipit, exhilarata spectaculo. Hæc sunt arcana Athenienſium mysteria. Hæc etiam describit Orpheus. Adducam autem tibi ipsos versus Orphei, vt habeas illum ipsum mystagogum testem impudentiæ.

C *Sic dixit, uestes tollens, omnemque figuram*
Corporis ostendit turpem, puerilique Iacchus
Tunc ætate fuit, gremio à quo est dextera Baubus
Ridente immissa, ipsa hilaris sed tunc Dea mente
Subrisit, uarium uas quod potumque tenebat
In cista accepit.

Eleusiniorum mysteriorum signum est, Ieiunaui, potum confectum bibi, ex cista accepi. postquam feci, deposui in calathum, & ex calatho in cistam, pulchra quidem hæc sunt spectacula & Deæ conuenientia. Digna quidem certè nocte mysteria & igne, & qui magno, vel potius vano est animo, populo Erechthidarũ, atque etiam
D aliis Græcis, quos quidem vita functos ea manent quę ne sperant quidem. His quidem vaticinatur Heraclitus Ephesius, his, inquam, noctiuagis, Magis Bacchis, Mystis, his post mortem minatur, his ignem vaticinatur. Iis enim quę ex hominum sententia mysteria existimantur, prophanè initiantur, sunt enim ea lex vana & opinio, & sunt Draconis mysteria, fraus quædam, quæ verè prophana colit sacra, & ad execranda sacramenta adulterina exhortatur religione. Quales autem sunt cistæ eorum mysticæ? Oportet enim sancta eorum reuelare, & arcana enunciare. An nõ ea sunt sesamides & pyramides, & lana bene laborata, libaque multis distincta vmbilicis, saliſque pugilli, & Draco orgium Dionysi° Bassari? An non mala Punica, atque etiam corda, ferulæ, & hederę, & præterea placentæ, & papauera? Hęc sunt eo
E rum sancta. Quinetiam Themidis arcana symbola, origanũ, lucerna, ensis, pecten muliebris, quem honestè & mysticè licet dicere, pudendum muliebre. O euidentem impudentiam. Olim quidem moderatis hominibus voluptatis integumẽtum erat nox silens. Nunc autem iis qui initiantur est incontinentiæ sacra nox loquens, & ignis qui lucet in facibus, vitia & animi perturbationes arguit. Extingue ignem ò Sacerdos. Reuerere lampades ò tu qui faces geris, tuum Iacchum lux arguit. Conuertere, cela nocte mysteria, & orgia honorentur tenebris. Ignis non dissimulat, & arguit, & punit quæ iubetur. Hęc, sunt impiorum, & qui sunt planè sine Deo, mysteria. Impios autem eos & sine Deo iure voco, qui eum quidem qui est verè Deus ignorauerunt, puerum autem qui discerpitur à Titanibus, & lugentem mu
F lierculam, & partes re vera præ pudore minimè dicendas impudenter colunt. Duplicique tenentur impietate, priore quidem, qua eum qui est Deus ignorant, eum qui verè est Deus non agnoscentes. Altera & secunda, qua per eum errorem eos qui non sunt vt qui sint existimant, & eos Deos nominant qui verè non sunt, imò

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ephe.2. verò qui ne sunt quidem, sed solũ nomen obtinent. Propterea certè nos quoque ar A
guit Apostolus: ET eratis, dicens, alieni à testamentis promissionis, spem non ha-
bentes, & sine Deo in mundo. Multa bona Regi Scytharum eueniant, quicũque
fuerit Anacharsis. Is ciuem suum, qui matris Deorum sacra quæ fiunt apud Cyzice
nos in Scythia imitabatur, & tympanum perstrepens, & cymbalum resonans, vt
[p] Menagyrtes aliquis, collo appensum habebat, sagittis confodit, vt qui & ipse effœ
minatus euasisset apud Græcos, & [q] fœmininum morbum alios Græcos doceret.
Qua de causa, nullo enim modo celandum est, venit mihi in mentem admirari, quo
nam modo [r] Euemerum Agrigentinum, & Nicanorem Cyprum, & [r] Diagoram,
& Hipponem Melium, & illum post hos Cyrenæum, cui nomen erat Theodorus,
& multos alios, qui moderatè ac continenter vixerunt, & reliquis hominibus acri B
us hunc de Diis istis errorem perspexerunt, impios & ἄθεους hoc est absque Deo,
cognominarunt, etiamsi veritatem ipsam non considerauerint, sed errorem qui-
dem certè suspicati sint, quod quidem non paruum exoritur semen ad excitandam
scintillam intelligẽtiæ veritatis. Ex quibus, vnus quidem præcipit Aegyptiis, si exi
stimatis Deos, ne ipsos lugeatis, neque plangatis. Si autem lugetis, ne eos Deos esse
putetis. Alter verò cum Herculem ex ligno cepisset efformatum, aliquid autem do
mi forte coquebat, vt est verisimile, age ò Hercules, inquit, nũc iam tempus est, vt
sicut Euristheo nobis quoque in hoc tertiodecimo decertãdo certamine inseruias,
idque Diagoræ pares, & ipsum tanquam lignum in ignem iniecit. Extrema itaque C
Deut. 23. ignorantiæ, sunt impietas & superstitio, extra quæ studendum est manere. Non vi
des Mosem, sacrũ veritatis interpretem iubentem vt Eunuchus, & cui sunt execta
virilia, nõ ingrediatur in ecclesiam? & præterea is qui natus est ex meretrice? Signi
ficat autem per priores quidem mores impios, diuina virtute & genitali priuatos,
per reliquum autem tertium, eum qui prouno solo qui est Deus, multos falso nomi
ne Deos sibi adscribit, sicut is qui natus est ex meretrice, multos adscribit sibi pa-
tres, propter veri patris ignorationem. Erat autem quędam antiqua, naturaliter ho
minibus ingenerata, cum cœlo societas, ignoratione quidem obscurata, sed quæ ta
men repente ex tenebris exilit & emicat, vt illud ab aliquo dictum est.

Hunc ne uides qui supra infinitum æthera,
Vlnis suus terram humidisque continet, D
Cui terra currus, & edes terrestria.
Quisnam tu sis [s] conijcere est difficile.

Et quæcũque huiusmodi alia canunt Poëtæ. Peruersæ autem sententiæ, & quæ de
clinarunt à recta, verè pernicioſæ, hominem, qui est planta cœlestis diuerterunt à
cœlesti videndi ratione, & humi prostrauerunt, persuadẽtes humanis figmentis at
tendere. Alii enim statim in cœlo contemplando decepti, & soli visui credentes,
motus astrorum contemplantes, admirati sunt, & Deos esse censuerunt, astra De-
os, nempe θεοὺς ἀπὸ τοῦ θεῖν hoc est à cursu nominantes, & Solem adorarunt, vt Indi.
& Lunam, vt Phryges. Alii autem, eorum quæ ex terris nascũtur mites fructus car E
pentes, Cererem frumentum, vt Athenienses: & Dionysium vitem, vt Thebani, ap
pellauerunt. Alii cum considerassent vitii pœnas, eas in Deos referunt, adorantes
pœnas & calamitates. Hinc Furias & Eumenidas, & quos παλαμναίους & προστροπαίους
vocant ceu auerruncatores & malorum depulsores, & præterea ἀλάστορα id est
cacodæmones seu malos genios, finxerunt Poëtæ scenici. Iam verò quidam ex Phi
losophis ipsi quoque post Poëticos, earum, quæ sunt in nobis affectionum, figuras
& simulachra constituunt, nempe metum, & amorem, & gaudium, & spem, sicut
certè priscus quoque [a] Epimenides, qui contumeliæ & impudentię Athenis erexit
altaria. Alii autem ex iisdem rebus impulsi, ab hominibus in Deos referũtur, & in-
star corporis effinguntur, Iustitia quædam, & Clotho, & Lachesis, & Atropos, & F
αὔξω ab augendo. Parca, & Auxo & Thallo, Atticæ. Sextus est modus introducendæ & acquirendæ
θάλλω a germinando. Deorum deceptionis, quo Deos numerant duodecim. Quorum etiam Theogo-
niam, seu Deorum ortum, canit Hesiodus, & quæcũque de Diis Theologicè disse
rit

A rit Homerus. Restat postremus (sunt enim hi omnes septem modi) qui proficisci-
tur à diuino in homines beneficio. Nam cum beneficio afficientem Deum non in-
telligerent, effinxerunt quosdam Seruatores, Castorem & Pollucem, & Herculem
ἀλεξικάκους idest, in malis adiutorem, & medicum Aesculapium. Hæ quidem sunt
lubricæ & exitiosæ à veritate digressiones, quæ hominem à cœlo detrahunt, & in
barathrum pessundant. Volo autem vobis quales essent ipsi Dii, & quinam essent,
[b] ad viuum ostendere, vt tandem ab errore cessetis, rursus autem in cœlum reuerta- Ephe.2.
mini. Eramus enim nos quoque aliquando filii iræ sicut etiam reliqui. Deus autem
cum diues esset in misericordia, per multam suam dilectionem qua dilexit nos, cùm
iam essemus mortui delictis, cum Christo conuiuificauit. Viuens enim Verbum, &
B vnà cum Christo sepultum, vnà cum Deo extollitur. Qui autem adhuc sunt infide-
les, iræ filii nominantur, vt qui ira nutriantur. Nos non sumus amplius iræ alumni,
qui sumus aulsi ab errore, tendimus autem ad veritatem. Ea ratione nos qui ali-
quando fuimus filii iniquitatis, per Verbi clementiam nunc facti sumus filii Dei.
Vos autem vester quoque incessit poëta Agrigentinus Empedocles.

Difficilis nam quos cruciat sceleratáque uita,
Non erit à misero uobis cessare dolere.

Ac plurima quidem vobis de Diis ficta & fabulosè sunt tradita. Quæcunque autem
facta esse reputatum est, ea de hominibus turpibus, & qui petulanter ac flagitiosè vi
C xerunt, scripta sunt. Cum fastu quodam & furore inceditis, & recta via relicta, per
spinas & vepres abitis.

Cur erratis? ab humanis desistite rebus.
Et missis noctis tenebris, apprendite lucem.

Hæc vobis præcipit Prophetica & Poëtica Sibylla, præcipit etiam Veritas, quæ ha-
rum terribilium, & stuporem incutientium personarum, aperit Deorum turbam,
falsò susceptas opiniones synonimis arguens. Ac sunt quidem qui tres dicunt esse
Ioues, vnum quidem, Aetheris filium in Arcadia, reliquos autem, filios Saturni. Eo
rum autem, vnum quidem in Creta, alterum verò rursus in Arcadia. Sunt autem
D qui ponunt quinque Mineruas, vnam quidem Vulcani filiam, Athenien sem: alte-
ram verò Nili, Aegyptiam: tertiam, Saturni, belli inuentricem: quartam, Iouis,
quam Messenii Coryphasiam à matre cognominârunt. Postremam filiam Pallantis
& Titanidis filiæ Oceani, quæ patre impie ab ipsa sacrificato, ornata fuit patris pel
le, tanquam vellere. Iam verò Apollinem Aristoteles quidem primum Vulcani &
Mineruę. Non est hic amplius virgo Minerua. Secundum in Creta, filium Coryban
tis. Tertium Iouis, & tertium Arcadem, Silem. Is apud Arcadas appellatus est No
mius. Post hos recenset Libyn Ammonis. Didymus autem Grammaticus sextum
his subiungit, filium Magnetis. Quot autem nunc quoque sunt Apollines innume-
rabiles, mortales homines, opem ferentes, qui similiter vocati sunt atque illi prædi-
E cti? Quid autem si tibi multos dixerim Aesculapios, vel qui enumerantur Mercu-
rios, vel Vulcanos qui traduntur in fabulis? Num superflua quædam vobis afferre
videbor, qui aures vestras his multis nominibus obruam? Sed ipsos quidem, patriæ,
& artes, & vitæ, & præterea sepulchra, eos homines fuisse conuincunt. Mars qui-
dem certe, qui à Poëtis fuit vt potuit, honoratus. Il.5

Mars Mars pernicies hominum, qui mœnia quassas.

Hic transfuga, qui nunc has, nunc illas partes sequitur, & insurgit in hostes, vt dicit
quidem Epicharmus: erat Spartanus. Sophocles autem eum nouit esse Thracem.
Alii autem Arcadem. Hunc autem Homerus dicit fuisse vinctum tredecim Il.5
mensibus. ἀλλοπρόσαλλος
καὶ ἄρσιος.
F *Et Mars sustinuit, cum Otus fortisque Epialtes*
Hunc nati rigido uinxerunt uinculo Aloi.
Mensibus is [c] dolio tredenis uinctus aheno est.

Multis augeantur bonis Cares, qui canes ei sacrificant. Scythæ autem non cessent

Universidad de Deusto
Biblioteca

mactare asinos, vt dicit Apollodorus & Callimachus. A

Phœbus hyperboreis asino placatur in oris.

Idem autem alibi.

Phœbum mactati cædes delectat aselli.

Vulcanus autem quem iecit Iupiter ex Olympo à limine dio, cum in Lemnum ceci disset, fuit faber æris, vt qui mutilatus esset pedibus.

Graciles illi tibiæque fluebant.

Habes etiam Medicum, non solùm æris fabrum inter Deos. Medicus autẽ erat auarus, nomen est ei Aesculapius. Tibi autem tuum adducam poëtam Bœotiũ Pindarũ.

Illum quoque subuertit præclara mercede.

Aurum quod in manibus apparuit. B

Manus autem Saturnius iaculatus per ambas,

Respirationem pectoris abstulit ocyus.

Ardens autem fulmen illi mortem attulit.

Et Euripides.

Nam Iupiter meum peremit filium,

Cui torsit ignem in pectus, Aesculapium.

Hic ergo ictus fulmine iacet in finibus Cynosuridis. Philochorus autem dicit Medicum in Teno coli Neptunum, Saturnum autem situm esse in Sicilia, & eum illic fuisse sepultum. Patrocles Thurius & iunior Sophocles scribunt de Castore vt Polluce, eos fuisse quosdam homines morti fatisque obnoxios. Quòd si cui possit fidem facere Homerus, audiatur quod scriptum est. Tenos, vna ex cycladibus. C

Il. γ. *Hos autem gremio iam terra tenebat.*

In Lacedæmone, eis quæ chara est patria tellus.

Accedat autem is quoque qui scripsit poëmata [c] Cypriaca.

Mortalis Castor, mortemque huic fata parauerunt.

Immortalis erat sed Pollux, Martia proles.

Hoc quidem effinxit poëticè. Homerus autem est eo fide dignior, qui dixit de vtroque Castore & Polluce, & qui præterea Herculem arguit esse hominem. D

Nanque virum Alcidem qui insignia facta sciebat.

Odiu. γ Herculem ergo ipse quoque Homerus nouit mortalem hominẽ. Hieronymus autem philosophus ipsius quoque corporis narrat habitum, paruum, crispo capillo, bona firmaque valetudine. Dicæarchus autẽ [d] gracilem, neruosum, nigrum, naso aquilino, oculis sublætis, fuso capillo. Hic ergo Hercules, cum duos & quinquaginta annos vixisset, è vita excessit, per eam quæ fuit in Oeta pyram, iustis illi factis exequiis. Musæ autem, quas Alcander ait genus ducere à Ioue & Memoria, & reliqui poëtę, & scriptores vt Deas eas habẽt & colunt, quin & totę ciuitates Musis musæa extruunt: eas, cum essent seruæ, emit Megacle filia Macaris, [e] Macar autem, erat quidem Rex Lesbiorum: semper autem contendebat cum vxore. Matris autem vicem dolebat Megaclo. Quid ni enim doleret? & Musas has ancillas tot emit numero, [f] & Mysas vocat lingua Aeolica. Has docuit canere, & vetera facta numerosẽ ad citharam cantare. Illæ verò cum cithara assiduè sonarent, & pulchrè incantarent, Macara demulcebant, & eius iram sedabant. Qua de causa, Megaclo, vt pro matre eis referret gratias, posuit columnas æneas, & per omnia iussit sacra honorari. Et sunt Musæ quidem tales. Est autem historia apud Myrsilum Lesbium. Audite ergo eorum qui sunt apud vos Deorum amores, & quæ sunt præter fidem fabulas intemperantiæ, & eorum vulnera, & vincula, & risus & pugnas, & præterea seruitutes & coniuiia, & rursus complexus, & lachrymas, & affectiones, & impudicas voluptates. Voca mihi Neptunum, & chorum qui fuit ab ipso corruptus, Amphitritem, Amymonem, Alopen, [g] Melanippem Alcyonem, Hippothoem, Chionem, & alias innumerabiles, in quibus quidem cum tot essent, vestri Neptuni affectiones in arctum cogebantur. Voca mihi etiam Apollinem. Is est Phœbus, & vates castus, & bonus E F

A nus consiliarius. Sed non hæc dicit Sterope, nec Arethusa, nec Arsinoẽ, nec Zeuxippe, nec Prothoe, nec Marpissa, nec Hypsipyle. Effugit enim sola Daphne & vatem & vitium. Et post omnes veniat ipse Iupiter, vestra sententia hominum pater atque Deorum, qui in Venerem adeo fuit profusus, vt omnes quidem desideraret, suam autem in omnes expleret libidinem. Explebatur itaque mulieribus, non minus quàm hircus Thmuitarũ capris. Atque tua quidem ò Homere admiror poemata. Legitur Acthusa. Il. α.

Annuit & cilijs glaucis Saturnius ipsi,

Fusique ambrosij Regis fluxere capilli

Vertice de sacro, magnum & tremefecit olympum.

B Grauem ac venerabilem ò Homere effingis Iouem, & ei nutum tribuis honorandum. Sed si solum ei cestum ò homo ostenderis, & Iupiter arguitur, & coma dedecore afficitur. In quantam libidinem processit ille Iupiter, qui tot noctes cum Alcumena transegit in delitiis? Neque enim nouem noctes longę sunt intemperanti. Rursus autem vniuersa vita erat breuis intemperantiæ, vt illum nobis Malorum propulsatorem fereret, Iouis filius Hercules, vere Iouis, qui ex longa nocte gignitur, qui duodecim quidem certamina longo tempore fortiter sustinuit, quinquaginta autem filias Thestiæ vna nocte vitiauit, vt qui simul & adulter & sponsus fuerit tot virginum. Non abs re ergo eum vocant poëtæ miserum & ἀσυλόφηγον id est perpetratorem rerum nefariarum. Longum autem fuerit eius omnis generis adulteria et stupra pueris illata recensere. Nam nec à pueris quidem Dii vestri abstinuere,

C vnus quidem Hylam, alius verò Hyacinthum, alius Pelopem, alius Chrysippum, alius autem Ganymedem, amantes. Hos Deos vestræ vxores adorent, tales autem suos esse maritos vota faciant, adeò temperantes, vt sint Diis similes, similia consectantes. Tales filii vestri consuescant colere. Vt etiam viri fiant, sacram fornicationis imaginem. Deos accipientes. Sed ex Diis forte quidem soli masculi feruntur in Venerem: Deæ autem fœminæ domi quælibet harum, ait Homerus, erubescentes Deæ propter honestatem videre Venerem adulteratam. Illæ autem se gerunt impudicè, in adulterio vehementius implicitæ. Aurora propter Tithonum, Luna Endymionem, Nereis propter Aeacum, & propter Peleum Thetis, propter Iasonem au-

D tem Ceres, & propter Adonidem Proserpina, Venus verò propter Martem est probro & dedecore affecta: transiit ad Cinyram, et nupsit Anchisæ, & Phaëthonti parauit insidias, & amauit Adonidem, contendit autem cum Iunone quæ βοῶπις dicitur, hoc est, bouinis oculis, et cum se propter malum Deæ vestibus exuissent, se permiserunt Pastori, iudicaturo quænam esset ex eis pulchra. Age verò paucis quoque obeamus certamina, & panegyricos illos sepulchrales conuentus dissoluamus, Isthmia & Nemea & Pythia, & quæ ea sequũtur Olympia. In Pythone quidem Pythius Draco colitur, et frequens serpentis conuentus appellatur Pythia. In Isthmo miserabile excrementum mare expuit, et Melicertam deflent Isthmia. Nemeæ alii puero Archemoro iusta facta sunt, & funebris pueri oratio appellatur Nemea. Pisa

E autem vobis, ò Græci, est sepulchrum aurigæ Phrygis, & Pelopis inferiæ. Olympia sibi vendicat Iupiter Phidiæ. Erant ergo mysteria, vt videtur, certamina, quæ suscipiebantur propter mortuos, sicut etiam oracula responsa, et facta sunt ambo publica. Sed quæ sunt quidem in [f] Sagra mysteria, & quæ in Alimunte Atticæ, eis cum- λόγια
scripta sunt Athenis, mũdi autem sunt probrum ac dedecus, & certamina & Phalli Dionyso consecrati, qui vitam malè occuparunt. Dionysus enim cum cuperet descendere ad inferos, viam ignorabat. Pollicetur autem se ei esse dicturum quidam Prosymnus nomine, sed non sine mercede. Merces autem non pulchra, sed pulchra Dionyso. erat autem venerea gratia, merces, quam postulabatur Dionysus. A Deo

F autem volente hoc postulatum est, idque ei daturum pollicetur, si redierit, iureiurando promisso confirmato. Cum viam didicisset, abiit, rursus rediit, non offendit Prosymnum, erat enim mortuus. Amatori iusta faciens Dionysus, proficiscitur ad monimentum, & muliebria patiendi vehementi tenetur desiderio. Cum ergo ficus ramum vt cõtigit, excidisset, instar virilis membri eum efformat, & ei insidet ramo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

faciens promissum mortuo. Mysticum huius quod accidit monimentum, per vrbes A
Phalli excitantur Dionyso. Nisi enim pompam facerent Dionyso, & canticum canerent, pudendis, inquit Heraclitus, fierent impudentissima. Hic est autem Orcus, & Dionysus seu Bacchus cui insaniunt, & cui bacchantur: non tantũ propter ebrietatem corporis, vt opinor, quàm propter probrosam sacrorum libidinis interpretationem. Sunt ergo iure vestri Dii tales, qui serui fuere vitiorum. Quinetiam eorum qui [g]Ilothes vocantur à Lacedæmoniis. Iugum seruile subiit Apollo Admeto Phæris. Hercules Sardibus Omphalæ. Laomedonti autem fuit mercenarius Neptunus & Apollo, sicut seruus inutilis, qui nec libertatem quidem potuit consequi à priori Domino. Tunc etiam muros Troiæ Phrygi ædificarunt. Non pudet autem Homerum dicere Mineruam Vlyssi præluxisse, aureum lychnum tenentem in ma- B
nibus. Legimus autem Venerem, tãquam immodestam aliquam ancillulã, lecticam Veneri apposuisse ex aduerso adulteri, vt eum induceret ad coitum. Panyassis autẽ, præter hos, alios quoque plurimos Deos refert seruiisse hominibus, sic scribens:

Passa Ceres, passusque insignis Mulciber, estque
Passus Neptunus, passusque est Phœbus Apollo
Mortali ipse suas operas mercede locare.
Passus Marsque ferox, irato à Patre coactus.

Et quæ deinceps sequuntur. Est ergo his meritò consequens, hos vestros Deos, qui & amore languent, & animi vexantur perturbationibus, omnino inducere obnoC
xios humanis affectionibus. Nam mortale illis est corpus. Rectè autem admodum coniicit Homerus, introducens Venerem propter vulnus acuta & magna voce clamantem, & narrans bellicosissimum Martem fuisse à Diomede in ventre sauciatum. Polemo autem dicit etiam Mineruam fuisse vulneratam ab Ornyto. Quinetiam dicit Homerus Plutonem fuisse vulneratum ab Hercule, & Eleum Augeam. Iam verò Iunonem quoque coniugalem refert idem Panyassis fuisse vulneratam ab eodem Hercule in Pylo arenoso. Sosibius autem dicit etiam Herculem fuisse in manu sauciatum ab Hippocoontidis. Quòd si sunt vulnera, est etiam sanguis. Sanies verò poetica quam *ichora* vocant, est etiam sanguine turpior. Putrefactio enim sanguinis sanies intelligitur. Et curationes ergo & nutrimenta quibus indigent, D
eis necesse est inducere. Quare & mensæ, & ebrietates, & risus & coitus, vipote quod homines venereis rebus non vterentur, nec darent operam liberis, sed nec dormituri essent, si essent immortales, nullius egeni, & expertes senii. Fuit autem humanæ quoque mensæ particeps apud Aethiopes, inhumanæ autem & nefariæ: conuiuio à Lycaone exceptus ipse Iupiter, humanis certè carnibus impletus non lubens. Nesciebat enim Deus, quòd Lycaon Arcas eum conuiuio excipiebat, interfectum suum filium ei epulandum apponeret, Nyctimo ei nomen erat. Egregius verò Iupiter, qui est diuinator, hospitalis, supplices exaudiens, clemens, panompheus seu voces ac linguas omnium excipiens, depulsor & auersor malorum. potius autE
tem iniustus, sceleratus, iniquus, impius, inhumanus, violentus, stuprator, adulter, amator. Sed tunc quidem fuit cum esset talis, nempe quando erat homo, nunc autem mihi videntur vobis quoque consenuisse fabulæ. Iupiter non est amplius Draco, non cygnus, non aquila, non homo amori deditus, non volat Deus, puerorum amore non tenetur, non osculatur, non affert vim, etsi adhuc multæ sint pulchræ mulieres & Leda venustiores, & Semele formosiores: adolescẽtes autem speciosiores & ciuiliores Phryge bubulco. Vbi nunc est illa aquila, vbi verò cygnus, vbi autem ipse Iupiter? vnà cum penna consenuit. Non enim quòd amoribus operam dederit eum pœnitet, nec docetur esse moderatus & temperans. Vobis autem fabula aperitur, mortua est Leda, mortuus est cygnus, mortua est aquila. Quære tuum Iouem, ne scruteris cœlum, sed terram. Narrabit tibi Cretensis apud quem est sepulF
tus. Callimachus in hymnis: sepulchrum enim, inquit, tuum ò rex, Cretes sunt fabricati. Mortuus est enim Iupiter, ne ægrè feras, vt Leda, vt cygnus, vt aquila, vt homo amori deditus, vt draco. Iam verò videntur ipsi quoque qui praua imbuti sunt superstitione,

A perstitione, inuiti quidem, sed tamen de Diis errorem intelligere.

Annosa haud geniti sunt ex quercúue petráue.
Sed sunt ex genere hominum.

Paulò post autem inuenientur esse & quercus & petræ. Agamemnonem certè quendam Iouem in Sparta coli refert Staphylus. Phanocles autem, in pulchris colebat Heroibus Agamemnonem Græcorum Regem. Argynnæ stare templum Veneris propter Argenum dilectum. Dianam quæ vocantur ἀπάγχομεναι hoc est, suffocata, colunt Arcades, vt inquit Callimachus in Causis. Culta est etiam in Methymna alia Diana Condylitis sic appellata à pugno. Est etiam podagræ alterius Dianæ templum in Laconica, vt ait Sosibius. Polemo autem nouit imaginem luantis Apollinis, & obB
sonatoris rursus Apollinis, aliam quæ colitur in Elide. Hic Elei Ioui ἀποπύῳ sacrificant. Romani autem sacrificant ἀποπύῳ Herculi, id est, muscarum depulsori, & febri & pauori, quos ipsos quoque adscribunt in numerum eorum qui erant cum Hercule. Mitto autem Argiuos qui colunt Venerem τυμβορύχην id est quæ sepulchra effodit. Argiui, & Lacones, & etiam Spartani, Dianam colunt Chelytidem, quoniam tussire ab eis vocatur χελύσσειν. Vnde nam putas hæc tibi adscripta sunt? Asseruntur ea quæ adducuntur à vobis, ne tuos quidem videris agnoscere scriptores, quos ego testes cito ad tuam incredulitatem? O miseri, qui omnem vestram vitam re vera minimè vitalem impia impleuistis ludificatione. An non caluus quidem Iupiter Argis, alius autem vltor, honorati sunt in Cypro? An non Veneri quidem
C [i] πειθβακοῖ, Argiui. ἑταίρᾳ autem, id est amicæ seu meretrici Athenienses. καλλιπύγῳ autem, id est pulchras habenti nates, sacrificant Syracusani, quam Nicander Poëta alicubi vocauit καλλιγλουτον, id est pulchris clunibus. Dionysum autem iam taceo [k] χοιροφάλλειν, id est, cunni contrectatorem. Eum adorant Sicyonii, Dionysum præficientes mẽbris muliebribus, vt curam gerat turpitudinis, colentes eum qui est auctor & princeps probri ac petulantiæ. Tales quidem sunt ipsis Dei. tales autẽ sunt ipsi quoque, in Diis ludentes, vel potius seipsos ludificantes, probroque & ignominia seipsos afficientes. Et quanto melius Aegyptii, qui vicatim & per oppida bruta coluerunt animantia quàm Græci, qui tales Deos adorant. Illa enim, & si sint feræ, non sunt tamen adultera, nec stupro ac fornicationi dedita. Hi autem quales sint
D quid opus est amplius dicere cum satis eos conuicerimus? Porrò autem Aegyptii, quorum nunc feci mentionem, dispersi sunt in varios cultus ac religiones. Ex his, Euenitæ quidem colunt piscem Phagrum. Mæoten autem, (est verò hic quoque alius piscis) colunt qui habitant Elephantinam. Oxyrinchitæ autem piscem similiter, à quo eorum denominatur regio. Præterea autem Ichneumonem Heracleopolitæ. Saitæ autem & Thebani ouem. Lupum autem Lycopolitani. Canem verò Cynopolitani. Apim Memphitani. Hircum Mendesii. Vos autem qui estis Aegyptiis omnino meliores, vereor autem dicere deteriores, qui non cessatis Aegyptios ridere quotidie, quales vos quoque estis in bruta animantia? Ex vobis quidem ciconias honore affecerunt Thessali, propter consuetudinem. [l] Thebani autem mustelas, propter ortum Herculis. Quid verò, Thessali rursus dicuntur colere formicas, quoniam didicerunt Iouem assimilatum formicæ, coiisse cum Eurymedusa filia Cletoris, & genuisse Myrmidonem? Polemo autem refert eos qui habitant circa Troadẽ, colere mures qui sunt in his regionibus quos ipsi appellant [m] ἐμυνθοσ quoniam arrodebant chordas arcuum bellicorum, & Sminthium Apollinem ab illis muF
nia, vbi est Actium promontorium, & templum Actii Apollinis, bouem prius sacrificari muscis. Neque verò obliuiscar Samiorum, qui ouem colunt, vt dicit Euphorion. Sed nec eorum qui colunt Phœniciam Syrorum, quorum alii quidem columbas, alii verò pisces tam impensè colunt quàm Elei Iouem. Age verò, quoniam non sunt Dii quos colitis, mihi rursus videtur considerandum, an sint re vera dæmones, relati in hunc secundum ordinem, vt vos dicitis. Si sunt itaque dæmones liguritores & scelerati: possunt etiam apertè inueniri in ciuitatibus dæmones indigenæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cythnos vna ex insulis cycladibus.

qui honores decerpunt, apud Cythnios quidem Edemus, apud Tenios Callistagoras, apud Eleos autem Anius, apud Lacones Astrabacus. Colitur autem quidam quoque heros [n] Phalereis in puppi. Et Pythia constituit vt sacrificarent Platæensibus Androcrati & Democrati & Cyclæo & Leuconi, cum vel maximè tunc vigerent Medica certamina. Possunt alii quoque permulti cerni dæmones, ei qui potest vel parum perspicere.

Hesiodus.

Dæmonum decies ter habet nam millia tellus
Immortalia. quis hominum custodia cessa est.

Qui nam sunt hi custodes? [o] O Bœotie, non te pigeat dicere? num clarum est quòd hi sunt, & qui sunt his honoratiores, magni dæmones, Apollo, Diana, Latona, Ceres, Proserpina, Pluto, Hercules, ipse Iupiter. Sed ne fugiamus nos custodiunt O Ascreæ, ne fortasse peccemus, qui peccatis non sunt vtique affines. Hic licet eloqui id quod habet instar prouerbii, Pater qui non potest corrigi, corrigit filium. Si autem sunt hi quoque custodes, non sunt propter eam qua sunt in nos affecti beneuolentiam: sed nostrum vrgentes exitium, instar adulatorum adhærescunt vitæ fumo inescati. Ipsi certè dæmones fatentur suam ingluuiem libaminis & nidoris, vt qui dicant, sortiti sumus hoc munus. Quānam aliam vocem ederent, si vocem acciperent Dii Aegyptiorum, nempe feles & mustelæ, quàm Homericam & Poëticam, cui placet nidor & condimentum obsoniorum? Tales quidem sunt apud vos et dæmones & Dei, & si qui semidei tāquam semiasini muli vocati sunt. Neque enim est vobis nominum egestas ad impietatis compositiones. Age verò hoc quoque adiiciamus, quòd inhumani & homines odio habentes dæmones sunt vestri Dii, et non solùm lætitiam ex eo capiunt quòd hominum mentes offendant, sed etiam ex hominum cæde fruuntur voluptate, nunc quidem armatas in stadiis contentiones, nunc autem innumerabiles de laude in bellis, decertationes, sibi præbentes materiam voluptatis, vt vel maximè possint humanis affatim expleri cædibus. Iam verò cum ciuitates et gentes tanquam pestes inuasissent, sæua postularunt libamina. Et Aristomenes quidem Messenius [p] Ithomete Ioui trecentos mactauit, se tot & tales hecatombas ritè sacrificare existimans, in quibus etiam Theopompus Rex Lacedæmoniorum, erat præclara victima. Tauri autē populi qui habitant circa Tauricam Chersonesum, quoscunque hospites apud se ceperint, ex iis qui mari aberrarunt, Dianæ Tauricæ eos statim sacrificant. Hæc tua sacrificia Euripides in scena tragicè decantat. Monimus autē in Collectione rerum mirabilium, refert in Pella Thessaliæ Acheum hominem sacrificari Peleo & Chironi. Lycios autē (sunt hi verò gens Cretensium) pronunciat itidem Anticlides in reditibus, Ioui mactare homines & Lesbios [q] Dionyso simile offerre sacrificium dicit Dosidas. Phocenses autem (neque enim eos præteribo) eos scribit Pythocles in tertio de Cōcordia, hominem holocaustum offerre Dianæ Tauricæ: Erechtheus autem Atticus, & Marius Romanus sacrificarunt suas filias. Quorum ille quidem Persephone, vt Demaratus in primo Rerum tragicarum: hic autem, nempe Marius, Diis Aueruncanis seu malorum depulsoribus, vt Dorotheus scribit in quarto Rerum Italicarum. Hominibus quidem bene velle ex his rebus ostenduntur dæmones. Quomodo ergo nō sunt sancti qui sint cultui dæmonum ac superstitioni dediti? alii quidem dæmones vt seruatores bonis verbis prosequentes, alii verò petentes salutem à salutis insidiatoribus. Dum ergo existimant se eis ritè sacrificare, non animaduertunt se homines occidere. Non enim ex loco fit cædes hostia. neque si quis Dianæ & Ioui in sacro loco, magis quàm ire & auaritiæ & aliis similibus dæmonibus in altaribus vel in viis hominem occiderit, sacram appellans hostiam, id sacrum est, sed est cædes & homicidium tale sacrificium. Quid ergo ò homines aliorum hominum sapientissimi, alias quidem feras fugimus, & si cubi in vrsum vel leonē inciderimus, diuertimus?

Il. 3. Verg. 2.

Improuisum aspris uelut qui sentibus anguem,
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit.

Pernicioſos autem & exitiales, insidiatores, hominumque hostes & prædones cum dæmones

dæmones esse prius senseritis & intelligatis, non declinatis, non auersamini? Quidnam autem veri dixerint improbi, vel quamnam attulerint vtilitatem? Iam ego possum tibi ostendere hominem vestris istis Diis, nempe dæmonibus, meliorem, Apolline vate Cyrum & Solonem. Munera diligit vester Phœbus, non homines. Prodidit [r] Crœsum amicū, & mercedis oblitus, adeò erat gloriæ cupidus, Crœsum ad regum deduxit per Halym. Sic amantes dæmones deducunt ad ignem. Sed tu ò homo, qui es Apolline hominum amantior & verior, miserere eius qui est vinctus supra pyram. Et tu quidem Solon vaticinare veritatem. Tu autem Cyre iube pyram extingui. Tu postremo ò Crœse fac vt sapias, cum tuo malo id didiceris. Est ingratus is quem adoras. Capit mercedem, & duro accepto mentitur. O Solon vide rursus finem, nunquid non dæmon, sed homo tibi dicit? Non obliqua vaticinatur Solon, eum bene intelliges, verùm solum ò Barbare responsum hoc in pyra experieris. Vnde mihi venit in mentem admirari, quibusnam tandem visis abducti homines qui sunt decepti, superstitionem & dæmonum cultum annunciarunt hominibus, sceleratos dæmones colere lege lata iubentes. Seu fuerit ille [s] Phoroneus, seu Merops, seu aliquis alius, qui eis posuerunt templa & altaria, & præterea sacrificio eis primi obtulisse fabulosè dicti sunt. Nam posterioribus quidem certè temporibus, finxerunt Deos quos adorarent. Hunc certè Amorem vel Cupidinem, qui dicitur esse inter [t] Deos antiquissimos, nemo prius colebat, quàm adolescentulus quispiam Charmam ceperit, & aram elegantiorem posuerit in Academia, postquam fuit expleta cupiditas, & morbi intemperantiam appellarunt amorem, intemperantem cupiditatem in Deorum numerum referentes. Athenienses autem nec quis esset quidem Pan nouerant, priusquam eis diceret [u] Philippides. Merito ergo dæmonum cultus cum alicunde cœpisset principium, fons fuit stolidi vitii. Deinde cum non fuisset rescissus, sed accepisset augmentum & magno fluxisset alueo, multos dæmones constituit, sacrificans hecatombas, & conuentus celebrans, & imagines erigens, & templa ædificans. Quæ quidem nec ipsa silentio prætermittam, atque adeò ipsa conuincam speciosо quidem nomine nominari templa, fuisse autem sepulchra, hoc est, sepulchra vocata fuisse templa. Vos autem vel nunc saltem dæmonum cultus & superstitionis obliuiscamini, sepulchra colere erubescentes. In templo Mineruæ, Larissæ, in arce est sepulchrum Acrisii. Athenis autem in arce, Cecropis, vt ait Antiochus in nono Historiarum. Quid verò Erichthonius, non fuit sepultus in templo Poliadis? Immarus autem filius Eumolpi & Dairæ, non fuit sepultus in ambitu Eleusinii, quod est sub arce? Filiæ autem Celei non sunt sepultę in Eleusine? Quid tibi enumerem vxores Hyperboreorum? Hyperoche & Laodice sepultæ sunt in Artemisio in Delo. Id autem est in templo Delii Hpollinis. Leandrius autem dicit Clearcum fuisse Mileti sepultum in [x] Didymæo. Hic [y] Leucophrynes monimentum par est non prætermittere, sequendo Zenonem [z] Myndium, quæ in templo Dianæ sepulta est Magnesiæ. Sed neque Apollinis aram quæ est in Telmesso, quam ipsam quoque scribunt esse monimentum Telmissis vatis: Ptolemæus autem filius Agesarchæ, in primo eorum quos scribit de Philopatre, dicit in Papho in templo Veneris sepultum esse Cyniram & eius nepotes. Sed mihi quidem persequenti sepulchra quæ adorantur, ne vniuersum quidem tempus sufficerit. Vos autem, si non eorum quę audetis aliquis vos pudor subeat, planè mortui verè mortuis credentes circumcursatis? O miseri, cur nam hoc malum toleratis? noctе quidem capita vobis sunt inuoluta. Quòd si præter hæc ipsas vobis imagines subiecero considerandas, verè persequentes, inuenietis nugas esse cōsuetudinem, vt qui manuum hominum opera colatis insensilia. Et Scythę quidem antiquitus adorabant acinacem. Arabes autem lapidem. Persæ verò fluuium, & ex aliis hominibus ii qui erant adhuc antiquiores, ligna erigebant insignia, & columnas ponebant ex lapidibus, quæ etiam appellabantur ξόανα eo quòd eraderentur & expolirentur ex materia. In Icaro certè, imago Dianæ lignum erat non laboratum, & Cithæroniæ Iunonis Thespię truncus excisus, & Samię Iunonis, vt ait Aethlius, prius quidem erat asser.

Thespiæ locus in Bœotia sacer Iunoni.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Postea autem, cum esset Archon Procleus, efficta est in formam statuæ. Postquam A
autem cœperunt statuæ formari hominibus, βρίτα quod idem est quod statuæ, cœ
perunt denominationem, ἀπὸ βροῦ id est ex hominibus. Romæ autem antiqui-
tus statuam Martis, fuisse hastam dicit scriptor Varro, cum nondum peruenis-
sent artifices ad hoc speciosum quidem sed improbum artificium. Postquam autem
ars floruit, auctus est error. Quod itaque lapides & ligna, & vt semel dicam, mate-
riam, fecerint imagines hominibus similes, quibus pietatis formam præ vobis fertis,
calumniantes veritatem, iam quidem ex hoc patet. Verumenimuero cùm locus in
digeat aliqua demonstratione, non est id recusandum. Ac Iouem quidem Olympi-
cum, & Poliadem Athenis, ex auro & ebore effecisse Phidiam, cuiuis est euidens. B
Iunonis autem Samiæ statuam factam esse Euclidis cęlo, refert Olympicus in Samia
cis. Ne ergo dubitetis, si Sęuerarum quæ Athenis vocantur Dearum duas quidem
Locus hic est corruptus. fecit Scopas ex lapide qui vocatur λυχνίς Calos autem eam quam narrantur habe-
re mediam, Polemonem ostendere in quarto eorum quæ scripsit ad Timæum, nec
eas quæ sunt in Pataris Lycię statuas, Iouis & Apollinis, quas rursus Phidias imagi-
nes, sicut leones qui cum eis dedicatæ sunt, effecit. Quòd si vt nonnulli dicũt, erat
Quasi diceret, siue fuerit ars Bryaxis, siue Phidiæ. ars Bryaxis, non contendo, habes eum quoque statuarium. Vtrum eorum velis ad
scribe. Quinetiam Telesii Athenien sis, vt ait Philochorus, opus sunt imagines in
Neapecha, Neptuni & Amphitrites, quæ adorantur Teni. Demetrius autem in se-
cundo Argolicorum, statuæ Iunonis Tirynthiæ, & materiam, pirum, & effecto- C
rem fuisse scribit Argum. Multi autem fortasse admirabuntur si didicerint Palladiũ
quod appellatur Diopetes, vt quod à Ioue deuolârit, quod Diomedes quidem &
Vlysses feruntur Troia abstuliss e, depositisse autem apud Demophoontem, fuisse
constitutum ex ossibus Pelopis, quemadmodum Olympium ex aliis ossibus beluæ
Indicæ. Atqui adduco Dionysium hæc referentem in quinta parte circuli. Appellas
autem in Delphicis dicit duo fuisse Palladia, ambo autem fabricata esse ab homini
Morychus vnũ ex Bacchi cognominibus. bus. Sed ne quis existimet me propter ignorationem prætermisisse, hæc quoque ad-
ducam, Morychi Dionysi statuã fuisse quidẽ factam ex lapide qui vocatur [aa] Phel
lata, esse autem opus Siconis cognomine Eupalami, vt dicit Polemo in quadam epi
stola. Fuerunt autem etiam quidem duo alii, Cretenses, vt arbitror, statua- D
rii, Ecyles & Dipœnus hi nominabantur. Fecerunt autem imagines Castoris
& Pollucis quæ sunt Argis, & effigiem Herculis quæ est Tyrinthe, & statuam
Dianę [bb] Munychię in Sicyone. Et quid in his immoror, cum liceat vobis magnum
illum dæmonem ostendere quisnam fuerit, quem per excellentiam audimus cultu
& veneratione dignum ab omnibus esse habitum? Eum non esse manu factum ausi
sunt dicere, Aegyptium Sarapim. Alii enim scribunt eum fuisse munus missum à
Sinopensibus ad Ptolomæum Philadelphum, qui eos fame laborantes misso ex Ae-
gypto frumento recreauit. esse autem hanc statuam effigiem Plutonis, qui acce-
ptam statuam posuit in promontorio quod nunc appellant Raeotim, vbi etiam est
honore affectum templum Sarapidis. est autem prædium locis vicinum. Blistichem B
autem pellicem mortuam Canopi, transl atam Ptolomæus sepeliit sub prius dicto
templo. Alii autem Ponticam imaginem dicunt esse Sarapim, translatam autem fuis
se honorificè Alexandriam à frequenti hominum conuentu. Isidorus solus, à Se-
leucensibus, qui sunt propter Anthiochiam, statuam fuisse traductam, qui ipsi quo-
que penuria frumenti laborauerant, & nutriti fuerant à Ptolomæo. Cęterum Athe
nodorus quidem filius Sandonis, cum vellet Sarapidis ostendere antiquitatem, ne-
scio quomodo eo lapsus est vt eum argueret factam fuisse statuam. Sesostrim dicit
Regem Aegyptium, cum plurimas Græcorum gentes sibi subiunxisset, reuersum
in Aegyptum, multos adduxisse artifices. Osirim itaque à quo genus duxerat, iussit
magnificè affabreque variatum effingi. Eum autem construit Bryaxes opifex, F
non Athenien sis, sed aliquis alius qui eodem appellabatur nomine quo Bryaxes,
qui ad opus faciendum mixta & varia vsus est materia. Habebat enim ramentum au
ri & argenti & æris et ferri & plumbi, nec ei vllus lapis deerat Aegyptius, nec Saphi
ri &

A ri & hæmatitis fragmenta, sed nec smaragdi & Topazii. Hæc ergo omnia leuigata
tritaque ac commixta illiuit colore cœruleo. Qua de causa nigrior est color imagi-
nis. & cum pharmaco relicto ex sepultura Osiridis & Apis, omnia permiscuisset, du
plicauit Sarapim, cuius nomen quoque significat & funeris societatem, & opus
quod factum est ex sepultura, vt quod compositum ex Oside & Api, factum sit
Osirapis. Nouum autem alium in Aegypto, & qui vel ab ipsis propemodum colitur Gręcis, retulit in numerum Deorum, Imperator Romanorum, dilectum, & qui
fuit formosissimus, Antinoum: quem ita consecrauit vt Ganymedem Iupiter. Non
enim facile arcetur cupiditas quæ caret metu. Et sacras Antinoi noctes nunc ado-
B rant homines, quas turpes sciebat amator qui simul vigilauerat. Quid mihi refers in
numerum Deorum, eum qui stupro fuit honoratus? Quid verò iussisti etiam luge-
ri tanquam filium? Quid verò eius quoque narras pulchritudinem? Turpis est pul-
chritudo quæ per contumeliam & probrum emarcuit. Ne tyrannidem exerceas ò
homo in pulchritudinem, ne probrum afferas florenti adolescenti. Ipsam mundam
conserua vt sit pulchra. Pulchritudinis rex efficere, non Tyrannus, liber maneat.
Tunc tuam agnoscam pulchritudinem, quoniam mundam conseruasti imaginem,
tunc veram adorabo pulchritudinem, quæ est exemplar pulchrorum. Iam verò dile
cti sepulchrum, est templum Antinoi & oppidum. Sicut autem templa, ita etiam se-
pulchra habentur in admiratione, Pyramides, & Mausolea, & Labyrinthi, alia tem-
C pla mortuorum, vt illa sepulchra Deorum. Vobis autem magistram adducam va
tem Sibyllam.

Non sunt responsa hæc Phœbi mendacia, stulti
Quemque Deum dixere homines, falsoque uocarunt
Vatem, sed uox ista Dei, similem simulachris
Quem haud fecere manus hominum, sermonis egenis.

Hęc quidem tibi prædicit ruinas templorum, significans quidem fore, vt templum
Dianæ Ephesiæ terræ hiatibus & motibus absorbeatur, his verbis.

Abiecta autem Ephesus tristisque in littore flebit,
D *Et templum quærens, quod tunc non incolet ullus.*

Templum autem Isidis & Sarapidis in Aegypto diruendum dicit & exurendum.

Isi Dea in Nili tu undis infausta manebis.
Sola, & uoce carens, Mænasque Acherontis avenis.

Deinde subiicit.

Tuque Sarapi erecta ingens cui saxea moles.
Magnus in Aegypto misera impendet tibi casus.

Sed si tu non audis Prophetissam, at tuum audi philosophum Heraclitum Ephesi-
um, quod sint insensiles exprobrantem imaginibus. Et his vota faciunt imagini-
bus, perinde ac siquis loquatur cum ædibus. Annon enim sunt prodigiosi qui lapi-
E des adorant? Deinde verò eos etiam statuentes ante fores, perinde ac viuos ac effica
ces. Mercurium tanquam Deum adorant, eum etiam ἀγυιέα hoc est, viæ vicinæue
præfectum, ianitorem statuentes. Si enim tanquam insensiles iniuria afficiunt: cur
adorant vt Deos? Si verò existimant eos esse sensus participes, cur eos ianitores con
stituunt? Romani autem qui res maximas & præclarè gestas Fortunæ attribuunt, &
eam esse Deam maximam existimant, posuerunt eam in sterquilinio, dignum Deæ
templum, secessum tribuentes. Verùm enimuero insensili lapidi & ligno & diuiti
auro nihil penitus curę est nec nidor, nec sanguis, nec fumus, quo dum honorantur
& suffumigantur nigrescunt. Sed neque honori nec iniuria. Sunt autem hæ imagi-
nes quouis animali viliores. & quomodo quæ sunt insensilia, diuino sint honore
F affecta, mihi venit in mentem dubitare, & errantium vtpote miserorum misereri
amentiæ. Nam si quædam animalia non habent omnes sensus, vt vermes & erucæ, σκωλήκων
& quæcunque statim à primo ortu manca & mutila apparent, sicut talpæ & mus
araneus, quam dicit Nicander cæcam & surdam: sunt tamen meliores his statuis &

Universidad de Deusto
Biblioteca

imaginibus quæ sunt surdæ penitus. Habent enim vnum quidem certè sensum, ver- A
bigratia auditum vel tactum, vel qui habet proportionem ac conuenientiam cum
odoratu vel gustu. Simulachra autem nullum sensum participãt. Sunt autem multa
animantia, quæ nec visum habent nec auditum neque vocem, cuiusmodi est genus
ostreorum, viuunt tamen & augentur, & præterea vnà cum Luna afficiuntur. Sta-
tuæ autem ociosæ, inefficaces, inutiles & insensiles, alligantur, & clauis configun-
tur, & compinguntur, funduntur, limantur, secantur, eraduntur, cælantur. Surdam
quidem terram vexant & contumeliosè tractant statuarii, eam à natura propria ar-
te dimouentes, & adorare persuadentes. Adorant autem ii qui Deos faciunt, non
Deos & dæmones, mea quidem sententia, sed terram & artem, quod quidem est B
imagines. Verè est imago, mortua materia, formata manu artificis. Nobis autem
non est sensilis, imago materiæ sensilis, sed quę percipitur intelligentia. Deus, qui so
lus verè est Deus, intelligentia percipitur non sensu. Ac rursus cum in ipsis casibus
& infortuniis, reipsa didicerint superstitiosi lapidum adoratores, insensilem non co
lere materiam, ab ipso vsu victi pereunt præ superstitione: & tamen simulachra con
temnentes, nec volentes omnino videri contemnere, ab ipsis Diis conuincuntur,
quibus sunt dedicatæ imagines. Dionysius enim Tyrannus iunior, cum auream ve
stem Ioui abstulisset in Sicilia, iussit eum indui lanea, facetè dicês eam esse aurea me
liorem, vt quæ esset & æstate lenior, & hyeme calidior. Antiochus autẽ Cyzicenus
cum egeret pecuniis, Iouis auream statuam, quæ erat magnitudinis quindecim cu- C
bitorum, fundi iussit, & ex alia viliori materia statuam illi similem, laminis inaurã-
tam, rursus reponi. Hirundines autem, & multæ aues sæpe aduolantes, inquinant
imagines, nullam curam gerentes nec Olympii Iouis, nec Aesculapii Epidaurii.
Epidaurus est oppidum Argo rum sacrum A- Sed nec Mineruæ [cc] Poliadis, vel Sarapidis Aegyptii, à quibus nec ipsas quidẽ imagi
pollini. nes istè insensiles discitis. Sed sunt quidem improbi aliqui prædones, vel hostes, qui
facta irruptione, turpis lucri gratia, sacra sunt depopulati, & diripuere donaria,
vel ipsas etiam fuderunt statuas. Et si Cambyses aliquis, vel Darius, vel alius insa-
niens, quædam eiusmodi fecerit, & si Aegyptium quis Apim occiderit, rideo qui-
dem quòd Deum ipsorum occiderit, indignor autem, si propter lucrum peccauit.
Lubens autem obliuiscar huius maleficii, auaritiam non idolorum imbecillitatem D
conuinci existimans. Sed non ignis nec terribiles terræmotus pertimescunt aut re-
uerentur dæmones aut imagines, non magis quàm calculos qui sunt ad littora accu
mulati fluctibus. Scio ego ignem posse conuincere, & mederi superstitioni, si velis
cessare ab amentia. Ignis te ad lucem deducet. Hic ignis, & templum quod erat
Argis, combussit vnà cum Sacerdote Chryside, & id quod erat Ephesi, Dianæ, se-
cundum post Amazones, & Romæ sæpe depopulatus est Capitolium, Sed nec absti
nuit à templo Sarapidis Alexandrię. [dd] Liberalis autem Dionysi Athenis templũ di
ruit, & templum Delphici prius rapuit procella, deinde ignis sapiens temperasque
deleuit. Hoc tibi ostenditur procœmium eorum quæ pollicetur ignis. Qui autem fa
bricantur statuas, non eos admonent qui ex vobis sapiunt, vt materiam contemna- E
tis? Athenienses quidẽ Phidias, qui scripsit in [ee] Iouis Olympii digito, παντὸς καλὸς
Pulcher omnes adiuuans. Non erat enim ei pulcher Iupiter, sed is qui ab eo amaba-
tur. Praxiteles autem, vt declarat Posidippus in libro de Cnidio, Veneris Cnidiæ
construens imaginem, fecit eam formæ similem Cratinæ quam amabat, vt adora-
Quidam dicunt hoc fecisse Phi- rent miseri amicam Praxitelis. Cum floreret autem Phryne Meretrix Thespiaca, pi
diam. ctores omnes imitabantur Veneris imagines ad Phrynes pulchritudinem. Sicut rur
sus Lapicidæ quoque Mercurios effingebant Athenis ad [ff] Alcibiadem. Restat nunc
tuum adhibere iudicium, si velis etiam adorare meretrices. Hinc puto moti Reges
veteres, has fabulas despicientes, liberè, propterea quòd ab hominibus nullum impẽ
deret periculum, seipsos Deos pronunciarunt: ea ratione docentes illos quoque F
per gloriam factos esse immortales. Ceyx quidem filius Aeoli, appellatur Iupiter
ab vxore Alcyone. Rursus autem Alcyone Iuno appellatur à marito. Ptolemæus au
tem quartus vocabatur Dionysius, & Mithridates Ponticus ipse quoque Diony-
sus

A sus. Volebat autem Alexander quoque videri filius esse Ammonis, & cornutus ef-
fingi à statuariis, pulchrum hominis vultum cornu studens ignominia probroque
afficere. Neque verò solùm Reges, sed etiam priuati, se iactant de diuinis appellatio
nibus, vt Menecrates Medicus, qui fuit cognominatus Iupiter. Quid opus est vt re
feram Alexarchum? Is cum fuisset scientia Grammaticus, vt scribit Aristus Salami
nius, seipsum effinxit in Solis effigiem. Quid opus est etiam meminisse Nicagorę?
Erat Zelites genere, natus tempore Alexandri, Mercurius appellabatur Nicago-
ras, & vsus est Mercurii veste: cum etiam integræ gentes & cum ipsis viris vrbes,
adulatione vtentes, de Diis fabulas viles & contemptas reddant, homines seipsos
B efficientes, Diis æquales, inflati à gloria, sibi qui modum superant honores decernẽ
tes. Nunc quidem Macedonem Pellæum, Amyntoris filium Philippum in Cynosar- Cynosarges Atti
ge adorandum decernentes, cui & fractus erat iugulus, & fracta tibia, cui fuerat cæ gymnasium.
exectus oculus. & rursus [gg] Demetriũ ipsum quoque Deum vocãtes, & vbi ex equo
quidem descendit Athenas ingrediens, est templum Demetrii κατιβάσιου hoc est De
scensoris. Vbique autem aræ & nuptiæ Mineruæ ei parabantur ab Athenien sibus.
Ille autem Deum quidem despiciebat, cum non posset nubere imagini: habens au-
tem [hh] Lamiam Meretricẽ ascendit in arcem, & in Mineruæ thalamo volutabatur,
veteri virgini meretricis iuuenis figuras & habitus ostẽdens. Neque est ergo [ii] Hip
C poni inuidendum mortem suam efficienti immortalem. Is enim Hippo iussit suo
inscribi monimento hunc versum elegiacum.

Hic est Hipponis tumulus, quem lumine cassum
Aeternis fecit parca parem esse Deis.

Rectè quidem, ò Hippo, humanum errorem nobis ostendis. Si enim tibi vel loquen
ti non crediderunt, fiant mortui discipuli. Hoc est oraculum Hipponis, ipsum intel
ligamus. Qui à vobis adorantur, cum fuerint aliquando homines, deinde quidem
mortem obierunt. affecit autem ipsos honore & fabula & tempus. Solent enim, ne-
scio quomodo, ea quidem quæ sunt præsentia, despici, propter consuetudinem:
quæ autem sunt præterita, separata ab ea quæ tunc erat præsens probatione, pro-
D pter incertitudinem temporis, in honore esse propter figmentum: & alia quidem
non credi, alia verò etiam haberi in admiratione. Iam verò veteres mortui lon-
go erroris tempore se venditantes, à posteris existimantur esse Dii. Harum rerum
fidem vobis faciunt vestra mysteria, celebres conuentus, vincula & vulnera, & Dii
lachrymantes.

Hei mihi, quòd qui hominum est mihi uel charissimus unus, Il. α
A Patroclo statuunt Sarpedona fata domari.

Superata est Iouis voluntas, & vobis victus Iupiter luget propter Sarpedonem. Me
ritò ergo vos ipsi idola & dæmones eos vocatis, cum & Mineruam ipsam & alios
Deos, qui eos improbè honorauit, Homerus, appellauit dæmones.

E *Illa ast conscendit Olympum,*
Ad Iouis Aegiferi, aliosque ad dæmonas, ædes. Il. ι

Quomodo ergo sunt adhuc Dii simulachra & dæmones, verè abominandi & im-
mundi spiritus, quos fatentur omnes esse terrenos & lutulentos, qui circa sepul-
chra & monimenta ipso pondere depressi versantur & volutantur? circa quæ etiam
exiliter & euanide apparent spectra vmbris similia. Hi sunt vestri Dii, simulachra,
vmbræ, & præter hos claudæ illæ & rugosæ & strabis oculis litæ, quæ sunt potius
filiæ Therlitis quàm Iouis. Quare mihi videtur Dion facetè dixisse, quomodo ho-
mines bonam prolem iure petierint à Ioue, quam ipse sibi præbere non potuit? O
impietatem puram & ab interitu alienam essentiam, quoad eius à vobis fieri potest,
F defoditis, & id quod est intemeratum & sanctum eius quæ verè est essentiæ, obrui-
stis, Deum depredantes. Quid ergo iis qui non sunt Dii munera tribuistis? Cur ve-
rò relicto cœlo terram honorastis? Quid est autem aliud aurum vel argentum, vel
adamas, vel ferrum, vel æs, vel ebur, vel lapides pretiosi? an non terra & ex terra?

Universidad de Deusto
Biblioteca

An non autem vnius matris terræ sunt fœtus hæc cuncta quæ vides? Cur ergo, ô A
stolidi & inanium rerum dediti cogitationi (rursus enim reuertar ad institutum)
cœlestem locum maledictis incessentes, pietatem ac religionem in solum detraxistis?
terrestres Deos vobis fingentes, & hæc genita ante Deum ingenitum persequen-
tes, in profundiorem incidistis caliginem? Pulcher est lapis Parius, sed nondum est
Neptunus. Pulchrum est ebur, sed nondum est Olympius. Materia semper arte indi
get. Deus autem est nullius indigus. Præcessit ars, adiecta est figura. Materia, & es-
sentiæ opes, ad lucrum quidem deducunt, sola autem sunt figura venerandæ. Au-
rum est tua statua, est lignum, est lapis, est terra, quæ si ab initio consideraueris,
formam accepit ab artifice. Ego autem terram calcare didici, non adorare. B
Non est enim mihi fas vnquam rebus inanimatis credere spes animæ. Eundum est
ergo quàm proximè fieri potest ad imagines. Nam qui est proprius earum error,
vel ex aspectu conuincitur. Dæmonum enim affectionem imagines vel apertis-
simè exprimunt. Si quis ergo picturas & imagines obiens contempletur, ex turpi-
bus ignominiaque ac dedecore plenis figuris, vestros Deos statim agnoscet. Diony-
sum, ex amictu. Vulcanum, ex arte. Cererem, ex calamitate. Inò ex vitta. Neptunum
ex tridente. Iouem, ex cygno. Herculem autem ostendit pyra. & si quis nudam vi-
derit depictam mulierem, aureum Venerem intelligit. Sic Pygmalion ille Cyprius
eburneam amauit statuam, erat ea simulachrum Veneris, & erat nudum. Vincitur
figura Cyprius, & coit cum imagine. Id autem scribit Philostephanus. Venus au- C
tem alia in Cnido erat lapis, & erat pulchra, alius eam amauit, & cum lapide Vene-
ris habet consuetudinem, vt refert Posidippus. prior quidem in opere de Cypro, al-
ter verò in opere de Cnido, tantum ars valuit ad decipiendum, quæ homines amo-
ri deditos illexit in [kk]barathrum. Vim quidem efficacem habet ars opificis, sed eum
qui est ratione præditus non potest decipere, nec eos qui vixerunt ex ratione. Per
picturam enim, propter adumbratam similitudinem, columbi aduolârunt ad colum
bas, & equabus rectè pictis equi adhinnierunt. Adolescentem aiunt amasse imagi-
nem, & pulchrum iuuenem simulachrum Cnidium. Sed spectatorum visum ars de-
ceperat. Neque enim cum Dea congressus esset aliquis, neque esset aliquis sepultus
cum mortua, neque dæmonem amasset & lapidem aliquis qui fuisset sanæ mentis. D
Vos autem ars decipit aliis præstigiis, etiam si non inducens ad amandum, verùm
ad colendum & adorandum simulachra & picturas. Similis quidem est pictura, lau-
detur ars, non decipiat autem hominem ac si esset veritas. Quietè stetit equus: co-
lumba minimè est perturbata, & penna stetit otiosa. Vacca Dædali, quę ex ligno con
fecta fuerat, cepit taurum agrestem, & coëgit bestiam ars. quæ eam deceperat, aman
tem inire mulierem. Tantum œstrum artes quæ improbo vtuntur artificio, attule-
runt insipientibus. Sed qui simias quidem nutriunt & exercent. quòd nec cereę, nec
luteæ, nec virginalium mundorum similitudines, eas aliquid fallant mirantur. Vos
autem vel simius euadetis deteriores, dum lapideis & ligneis & aureis & eburneis
imaganculis & picturis animum adhibetis. Tot vobis pernicioforum ludibriorum, E
opifices, lapicidæ, & statuarii, pictoresque, & fabri, & Poëtæ, multam & talem tur-
bam inducunt, in agris quidem, Satyros, per syluas autem, nymphas Oreades, & A-
madryades. Quinetiam in aquis & fluuiis & fontibus, Naiades, & in mari Nerei-
des. Magi autem se iam suæ impietatis gloriantur ministros habere dęmones, vt qui
eos in suorum famulorum numerum adscripserint, & necessitate adactos seruos fe-
cerint suis carminibus. Deorum itaque nuptiæ, & liberorum procreationes, &
puerperia, & adulteria quæ canuntur, & conuiuia quæ à Comicis recitantur, & ri-
sus qui in potu inducuntur, incitant me vt vociferer, etsi velim tacere. O impieta-
tem, scenam cœlum fecistis, & Deus vobis factus est actus, & quod sanctum est, dæ-
moniorum personis in Comœdia ludificati estis, verum Dei cultum ac religio- F
nem, dæmonum superstitione, libidinosè & obscenè inquinantes.

Sed pulsans citharam pulchrè is præludere cœpit.

Odyss. 8

Cane nobis, ô Homere, pulchram aliquam cantilenam.

Furtiuum

Lapis Parius qui est mirum in modum albus.

σατυρίζοντες

A *Furtiuum pulchræ Veneris que & Martis amorem.*
Vulcani in tecto ut fuerit congressus amantum
Primum, & per multa incestarit dona cubile,
Vulcani Regis.

Desine canticum ô Homere, non est pulchrum. Docet adulterium. Nos autem ne
aures quidem stupris ac fornicationibus inquinare volumus. Sumus enim nos, su-
mus, qui Dei imaginem circumferimus, in hoc viuo, & quod mouetur, simula-
chro, homine, simul habitantem imaginem, consulentem, colloquentem, contu-
bernalem, & quæ nostris mouetur affectionibus, & est affectionibus omnibus su-
perior. Nos Deo donati & dedicati sumus pro Christo. Nos genus electum, regale 1.Petri.2.
B Sacerdotium, gens sancta, populus peculiaris, qui al quando non populus, nunc au- Exod.19.
tem populus Dei, qui, vt ait Ioannes, non sumus ex iis qui sunt inferius, sed ab eo Ioan.6.
qui venit supernè vniuersum didicimus, qui Dei œconomiam seu carnis susce-
ptæ dispensationem mente comprehendimus, qui vt in vite nouitate ambularemus
nos exercuimus. Sed hæc non cogitat vulgi magna pars, sed pudore & metu omni παρρησιάζομαι
abiecto, domi depingunt turpes dæmonum in Venerem pruritus & titillationes.
Depictis enim quibusdam tabellis, sublime appensis, mentem adhibentes, thalamos
ornarunt impudicitia, intemperantiam existimantes pietatem, & in cubili decum-
bentes, in ipsis amplexibus Venerem illam nudam respiciunt, quæ vincta est pro-
C pter complexus, & ad Ledam aduolantem auem, quòd sit mulierum amans, pro-
bantes & admittentes, in annuli palla imprimunt picturam, vtentes signaculo con-
ueniente Iouis impudicitiæ. Hæc sunt mollis & delicatæ vitæ vestræ exemplaria.
Hæ sunt Theologiæ probri & petulantiæ plenæ. Hæ sunt doctrinæ Deorum, qui
vnà vobiscum fornicantur. Nam quod quilibet vult hoc etiam putat, vt ait orator
Athenienses. Cuiusmodi autem sunt aliæ quoque vobis imagines? Panisci quidam,
& nudæ puellæ, & ebrii Satyri, & membrorum erectiones, quæ picturis nudantur,
conuictæ proficisci ab intemperantia. Iam verò totius libidinis & impudicitiæ figu-
ras apertè descriptas publicè intuentes, non erubescitis, sed potius positas erectas-
que custoditis, perinde ac si Deorum vestrorum imagines impudentiæ columnas
D domi consecraueritis, figuras gestusque Philænidis æquè depingentes, atque certa-
mina Herculis. Horum non solum vsus, sed etiam aspectus, & auditus, deponen- Græcè ita puto
dam esse memoriam vobis annunciamus. Scortatæ sunt aures vestræ, fornicati sunt legendum καὶ τὸ
oculi, & quod est magis nouum, ante complexum vestri adulterium admiserunt a- εὐθὺς τῷ παλ-
spectus. O qui homini vim attulistis, & diuinitatem, figmenti confutatione conuel λακίδος ἐλέγχῳ
listis, omnino increduli estis, vt vestras sequentes animi perturbationes, vacetis de- ἀπαραξαντες.
litiis, & creditis quidem simulachris, eorum quærentes intemperantiam: Deo au-
tem non creditis, moderationem non ferentes & continentiam: & quæ sunt qui-
dem præstantiora odio habuistis, quæ verò deteriora, honore affecistis, vt qui virtu
tis quidem sitis effecti contemplatores, vitii autem decertatores. Beati ergo vno, vt
E semel dicam, consensu sunt soli illi ex Sibillę sententia, quicunque

A se uisa Deum qui omnino templa negabunt,
Surdorum & lapidum quæ sunt altaria, sedes.
Ex lapide & manibus simulachra affecta uirorum.
Cæsorum quæ sunt animato infecta cruore,
Quadrupedum, bipedum, uolucrumque & cæde ferarum.

Nobis enim est apertè vetitum artem fallacem exercere. Non facies enim, inquit
Propheta, cuiusuis rei similitudinem eorum quæ sunt in cœlo, & quæcunque sunt
in terra infrà. Reuera enim Cererem Praxitelis, & Proserpinam, & Iacchum mysti Exod.20.
F cum Deos existimaremus, vel Lysippi artes, vel manus Apellis, quæ diuinę existima
tionis figuram præbuere materiæ. Sed vos quidem vt statua fabricetur quàm pul-
cherrima valde adlaboratis, ne autem propter insensilitatem efficiamini imagini-
bus similes, non curatis. Valde certè dilucide & breuiter arguit Propheticus sermo

Universidad de Deusto
Biblioteca

consuetudinem, dicens quod omnes Dii gentium sunt idola dæmoniorum. Deus A
autem cœlos fecit, & ea quæ sunt in cœlo. Hinc itaque factum est, vt quidam erran
tes nescio quomodo, diuinam quidem artem, sed non Deum adorent, Solem & Lu
nam & alium chorum astrorum, eos præter rationem Deos existimantes, cum sint
instrumenta temporis. Verbo enim eius firmati sunt, & spiritu oris eius omnis vir-
Psal.32. tus eorum. Sed ars quidem humana, & domos, & naues, & vrbes, & picturas fabrica
tur. Deus autem quomodo dixerim quæcunque facit? Vide vniuersum mundum.
Illius est opus & cœlum & Sol, & Angeli & homines sunt opera digitorum eius.
Quanta est autem Dei potentia? Ipsius Dei solum voluntas, est mundi creatio. So
lus enim Deus fecit, quoniam ipse quoque est solus verè Deus. Sola voluntate ope-
ratur, & eius solum velle factum esse consequitur. Hinc euertitur chorus Philoso- B
phorum, qui factum quidem esse hominem ad cœlum contemplãdum pulcherrimè
confitentur, sed quæ in cœlo cernuntur & visu comprehenduntur adorant. Etsi
enim humana opera non sunt ea quæ sunt in cœlo, at hominibus tamen sunt fabri-
cata. Nec adoret quis vestrum Solem, sed Solis effectorem desideret: neque mun-
dum Deum esse censeat & vt Deum colat, sed mundi quærat opificem. Ei ergo qui
ad portas venturus est salutares, solum restat, vt videtur, refugium diuina sapien-
tia. Hinc tanquam ex sacro aliquo asylo, nullus homo potest amplius educi, qui ma-
gno studio contendit ad salutem. Persequamur autem, si velis, sententias quoque
Philosophorum quas de Diis iactitant, si forte ipsam quoque inuenerimus philoso C
phiam, propter inanem gloriam, ex materia idola constituentem, si etiam dæmonia
quædam diuino honore afficientem, persequendo ostendere possimus somniare ve
ritatem. Principia itaque à se laudata reliquerunt, Thales Milesius aquam, & Ana
ximenes, qui ipse quoque fuit Milesius, aërem, quem Diogenes Apolloniates est po
stea consecutus. Parmenides autem Eleates introduxit Deos ignem & terram. Ex
his autem alterum solum Deum existimarunt ignem, Hippalus Metapontinus &
Ephesius Heraclitus. Empedocles autem Agrigentinus, cum incidisset in multitu-
dinem, præter hæc quatuor elementa, contentionem enumerat & amicitiam. Sunt
autem hi quoque impii, qui insipida quadam sapientia adorarunt materiam: & lapi
des quidem vel ligna non honorarunt, terram autem eorum matrem vt Deam esse D
colendam putarunt, & Neptunum quidem non effingunt, ipsam autem aquam co-
lunt. Quid est enim aliud Neptunus quàm humida quædam substantia, quæ ἀπὸ τῆς
πόσεως hoc est, à potu Græcè vocata ποσειδὼν sicut certè Mars bellicus ἄρης Græcè
dictus est ἀπὸ τῆς ἀρσεως καὶ ἀνδρείως id est ab insurrectione & interfectione.
Qua ratione mihi videntur quoque valde multi, cum solum ensem fixerint, tan-
quam Marti sacrificare. Est autem hoc Scytharum, sicut dicit Eudoxus in secundo
de Ambitu. Ex Scythis autem, Sarmatæ, vt dicit Icesius in opere de Mysteriis, ado-
rant acinacem. Hoc etiã vsu venit Heraclito & eius sectatoribus, qui ignem colunt
tanquam ortus rerum principium. Hunc enim ignem alii nominarunt, Ἥφαιστον E
id est Vulcanum. Persarum autem Magi ignem coluerunt, & multi ex iis qui A-
siam incolunt. Quinetiam Macedones, vt ait Diogenes in primo Persicorum. Quid
mihi opus est recensere Sarmatas, quos refert Nymphodorus, in libro de Legibus
Barbaricis, ignem colere; aut Persas & Medos & Magos? Hos autem dicit Dinon sa
crificare sub dio, solas Deorum imagines ignem & aquam esse putantes. Neque ve
rò eorum celauerim insciti am, Nam etsi se maximè existimant fugere ab errore, in
alium tamen labuntur errorem. Deorum quidem imagines ligna & lapides non exi
stimarunt, vt Græci. Sed nec Ichneumonas & Ibides, vt Aegyptii, sed ignem & a-
quam, vt philosophi. Multis tamen postea decursis annorum curriculis, eos imagi-
nes hominum formæ similes coluisse ostendit Berosus in tertio Chaldaicorum,
Hic Berosus fuit Sibyllæ pater, vt refert Iustinus Martyr. cum hoc introduxisset Artaxerxes Darii filii Ochi filius, qui cum primus Veneris F
Tanaidis imaginem erexisset Babylone, & Susis, & Ecbatanis, & Persis, & Bactris,
& Damasco, & Sardibus eam ostendit esse colendam. Fateantur ergo philosophi
suos magistros fuisse Persas, vel Sarmatas, vel Magos, à quibus didicerunt impieta-
tem

A tem venerabilium sibi principiorum, principem omnium effectorem & ipsorum
principiorum opificem ignorantes, Deum, qui caret principio: hæc autem egena & Gala.4.
infirma, vt ait Apostolus, quæ ad vsum hominum ministeriumque facta sunt ele-
menta adorantes. Ex aliis autem philosophis, qui elementis præteritis, quid excel-
sius & præstantius indagârunt, alii quidem ex ipsis laudârunt infinitum, ex quibus
fuit Anaximander Milesius, & Anaxagoras Clazomenius, & Athenensis Arche-
laus. Atque hi quidem ambo præfecerunt mentem infinitati. Leucippus autem Mi
lesius & Chius Metrodorus, ipsi quoque, vt videtur, duplicia reliquere principia,
plenum & inane. His autem duobus assumpta adiecit simulachra, seu rerum spe-
cies, Democritus Abderitanus. Alcmæon verò Crotoniata astra Deos esse puta-
B bat, vt quæ sint animata. Sed nec eorum silebo impudentiam, Xenocrates (fuit hic
Carthagineinsis) septem quidem Deos Planetas, octauum verò, qui ex his omnibus
constat, mundum tacitè significat. Sed nec prætermittam Stoicos, qui omnem quan
tumuis vilem & abiectam materiam dicunt Deum peruadere, qui apertè suam philo
sophiam afficiunt dedecore. Sed nec molestum fuerit, vt arbitror, eum ad hunc lo-
cum peruenerim, meminisse etiam Peripateticorum. Et qui est quidem pater huius
hæresis, cum non intellexisset patrem, eum qui vocatur supremus, putat esse ani-
mam vniuersi, hoc est mundi animam Deum esse existimans, ipse à seipso confodi-
tur. Qui enim vsque ad Lunam eius definit prouidentiam, deinde mundum Deum
C esse existimat, euertitur, vt qui eum qui est Dei expers Deum esse arbitretur. Ere-
sius autem ille Theophrastus, familiaris Aristotelis, alicubi quidem cœlum, alicubi
verò spiritum Deum esse existimat. Nam Epicuri quidem solius vel lubens obli-
uiscar, qui Deo dicit non esse curæ res humanas, impiè se gerens per omnia. Quid
verò Heraclides Ponticus? non ipse quoque alicubi detrahitur ad simulachra?
Magna mihi affluit huiusmodi turba, inducens veluti quandam laruam demonio-
rum, absurdas exterorum fabulas, nugis anilibus adumbratas. Longè abest vt viris
permittamus audire eiusmodi fabulas, qui ne lachrymantes quidem, vt dicitur, fi-
lios narrando fabulas solari assuescimus, timentes ne vnà cum eis nutriamus impie
tatem, quæ annunciatur quidem ab his qui sibi videntur sapientes: qui quidem veri
D tatem nõ magis nouerunt quàm pueri. Quid enim, ò per veritatem, eos qui tibi cre
diderunt, fluxui & interitui grauibus & inordinatis efficis obnoxios? Cur verò
mihi vitam reples simulachris, vel ventos, vel aërem, vel ignem, vel terram, vel lapi
des, vel ligna, vel hunc mundum Deos effingens? & de Diis etiam stellis erranti-
bus, hominibus qui verè aberrauerunt, per hanc vulgo iactatam astrologiam, non
astronomiam, sublime loquens & nugans. Desidero Dominum spirituum Domi-
num ignis, mundi opificem Deum quæro, qui præbet Soli lumen, non autem Dei
opera. Quemnam autem à te inquisitionis accipiam adiutorem. Non enim Plato- Plato in Timæo.
nem, si velis, omnino repudiamus. Quânam ergo ratione est Deus perserutandus,
O Plato? Vniuersi enim huius patrem & effectorem & inuenire est difficile, &
E cum inueneris, fieri non potest vt eum enuncies. Cur nam verò ò per ipsum? Nequa Per ipsum videri cet Deum, dic ò Plato.
quam enim est dicendus. Rectè ò Plato attigisti veritatem, sed ne te pigeat laboris,
vnà mecum suscipe boni inquisitionem. Omnibus enim, vt semel dicam, homini-
bus, maximè autem iis qui versantur in doctrina & literis, instillatus est quidam di
uinus influxus. Qua de causa vel inuiti fatentur quidem vnum esse Deum, ab inte
ritu alienum & ingenitum, eumque in cœli vertice, in sua propria specula verè sem
per esse. Dic autem quisnam Deus est mihi cogitandus?

Qui cuncta cernit, ipse sed non cernitur,

Ait Euripides. Mihi ergo videtur Menander errasse, cum dicit:

O Sol, Deorum nam te adorare decet
Primum, Dei per quem uidentur cæteri.

F Neque enim Sol vnquam ostendet verum Deum. Neque verum Verbum, qui est
Sol animæ, quem, si solum intus sit exortus, in profundo mentis, ipsius quoque
mentis illustratur oculus. Vnde non improbabiliter Democritus ait paucos ex do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctis hominibus manus sustuliſſe,hic quem nunc Græci vocamus aêrem totum op- A
pleri fabulis,quòd ipſe omnia norit & det & auferat,& is ſit Rex omnium.Hac er-
go ratione Plato quoque de Deo cogitans, Regem omnium ſignificat, & eſt ille
cauſa omnium bonorum.Quiſnam ergo Rex eſt Deus vniuerſorum? Eorum quæ
ſunt menſura veritatis. Sicut enim ea in quæ cadit dimenſio,menſura comprehen
Leuit. duntur:ita etiam eo quòd Deum cogitemus,venit in dimenſionem & comprehen-
ditur veritas.Verè autem ſacer Moſes: NON erit,inquit,in tuo marſupio ſtatera
magna vel parua,ſed ſtatera vera & æqua.ſtateram & menſuram & numerum om-
nium Deum eſſe exiſtimans.Iniuſta enim & iniqua ſimulachra domi in marſupio,
& in ſordida,vt ſemel dicam,anima ſunt abſconſa.Quæ eſt autem ſola iuſta menſu
ἀρρ'ητῶς. ra? qui ſolus eſt verè Deus,ſemper æqualis,& ſemper eodem modo ſe habens, om- B
nia metitur & ponderat,tanquam trutina iuſtitia,vniuerſorum naturam in æquili
brio continens & ſuſtinens.Deus quidem certè,ſicut vetus eſt oratio,omnium quæ
ſunt principium & finem & media continens,recta ſemper ſecundum naturam cir
cumcirca ingreditur.Illum autem ſemper conſequitur iuſtitia,quæ de eis pœnas ſu-
mit,qui à Lege diuina deficiunt.Vndenam ò Plato, veritatem coniicis? Vndenam
abundè ſuppeditata rationum copia pietatem & verum Dei cultum vaticinatur?
His,inquit,ſunt ſapientiora barbarorum genera.Noui tuos magiſtros, etſi eos cela
re velis.Geometriam diſcis ab Aegyptiis;Aſtronomiam à Babyloniis: rectas & ſa-
nas incantationes accipis à Thracibus.Te etiam multa docuerunt Aſſyrii. Leges au
tem quæcunque veræ ſunt,& de Deo opinio,ſuppeditata tibi ſunt ab Hebræis,qui C
non vanis erroribus, nec hominum opera aurea ænea & argentea, eburnea, li-
gnea & lapidea hominum qui mortui ſunt adorant ſimulachra,inani conſilio ado-
rantur ab hominibus,ſed ſanctas vlnas tollunt ad cœlum,mane à cubili ſemper cor-
pus aquis mundantes,& immortalem qui ſemper regnat colunt.Nec mihi ò Philo-
ſophia vnum hunc Platonem, ſed multos etiam alios cura vt in medium adducas.
qui vnum vere Deum ſolum loquuntur Deum, ſicubi per eius inſpirationẽ veritа-
tem apprehenderint.Antiſthenes enim non hoc quidem Cynicum cogitauit,ſed vt
qui eſſet Socratis familiaris,dicit Deum nulli eſſe ſimilem.Quare nemo eum poteſt
Xeno. de Me- diſcere ex imagine.Xenophon autem Athenienſis ipſe quoque apertè ſcribit de ve
mor. dict. & fac. Soc. ritate,teſtimonium dicturus vt Socrates,niſi ipſe timuiſſet pharmacum. Sed nihilo D
ſecius tacite ſignificat. QVI, inquit, omnia mouet & quieta efficit, magnus qui-
dem eſt & apertè potens;ſed cuiuſmodi nam ſit forma non apparet.Sed nec Sol qui
omni ex parte videtur eſſe lucidus & conſpicuus, ipſe ſeipſum videre permittit.
Sed ſi quis ipſum impudenter fuerit contemplatus,viſu oculorum priuatur.Vnde-
nam igitur eruditur Grylli filius? num ab Hebræorum prophetiſſa ſcilicet,quæ hoc
modo vaticinatur?

Quæ caro cœleſtem poterit uerumque tueri,
Humanæ ſortis qui expers in uertice cœli
Eſt Deus. Aduerſos radios neque cernere Solis E
Mortales poſſunt homines, lucemque micantem.

Cleanthes autem Piſadeus ,Stoicus Philoſophus,qui non poëticam Theogoniam,
ſed veram oſtendit Theologiam,non celauit quidnam de Deo ſentiret. Si bonum
quale ſit me rogas,audi: ordinatum, iuſtum, ſanctum , pium, ſeipſum conttinens,
pulchrum,decorum,ſeuerum,conſtans , ſemper conferens , metus curæ & doloris
expers,iucundum,tutum,amicum,honoratum,quod omnes fatentur glorioſum,à
faſtu alienum,curam gerens,moderatum,vehemens,diuturnum,reprehenſioni mi
nimè affine,ſemper permanens.Is eſt ſordidus & illiberalis,quiſquis reſpicit ad opi
nionem,tanquam ab illa quid boni conſecuturus. Hic, vt exiſtimo, apertè docet
qualiſnam ſit Deus,& quod communis opinio & conſuetudo,eos qui ipſas ſequun F
tur,ſed non eos qui Deum quærunt,in ſeruitutem redigunt. Nec eſt ſilendus Py-
thagoras,qui dicit:Deus quidem eſt vnus.Is autem non eſt,vt quidam exiſtimant,
extra mundi adminiſtrationem:ſed eſt totus in ipſa, in toto circulo ſpeculator to-
tiu.

A tius generationis,vniuerſorum contemperatio,qui ſemper eſt,& ſuas facultates de
ducit ad opus,omnium operum in cœlo illuſtrator,pater omnium,meus & anima-
tio toti circulo,omnium motus. Atque hæc quidem ſufficiunt ad Dei agnitionem,
quæ ab ipſis quidem Deo inſpirante ſcripta,à nobis autem ſelecta ſunt,ei qui vel pa
rum poteſt perſpicere veritatem. Accedat autem, non ſuffecit enim philoſophia,
ipſa quoque poetica,quæ eſt quidem omnino in falſo occupata,ſed vix tandem ali-
quando teſtatur veritatem,vel potius Deo confitetur fabuloſam digreſſionem. Ac
cedat autem quicunque velit poëta. Ac primus quidem Aratus intelligit Dei pote-
ſtatem omnia peruadere.

Atque ut ſint omnia firma,
B *Primo & poſtremo prædent hunc ſacra precesque.*
O mirande pater, ſalue, ualde utilis orbi.

Aſcræus quoque Heſiodus Deum itidem tacitè ſignificat.

Ipſe ſuo regno ditioneque continet omnes.
Nec tenet imperium hoc ex immortalibus ullus.

Iam verò in ſcena quoque veritatem aperiunt. Vnus quidem,

In æherem & cœlum cum tu ſuſpexeris,
Eum uide tu cenſeas eſſe Deum.

C Ait Euripides.Sophilli verò filius Sophocles.

In ueritate eſt unus,eſt unus Deus:
Qui machinam cœli ſolique condidit.
Lætos mariſque fluctus, & uehementiam
Ventorum, aberrantes lucro nos homines
Sed recreantes qui incidunt caſus graues,
Imagines & æneas & ligneas
Et lapideas poſumus atque eburneas.
Dijsque ſacra offerentes, & feſtos dies
His celebrantes, eſſe dicimus pios.

D Hic quidem tam audacter & tam confidenter veritatem auditoribus introduxit in
ſcenam. Thracius autem ſacrorum ſimul interpres & poëta, Oeagri filius Or-
pheus , poſtquam Orgiorum ſacra fuit effatus , & ſimulachrorum expoſuit Theo
logiam , veritatis inducit recantationem , verè ſacram , ſed ſerò tamen canens
orationem.

Effabor quis fas eſt, aures claude prophane
Quiſquis es, illuſtri Muſæ ſed edite Luna,
Audi, uera loquar, nec quæ olim uiſa fuere
Pectoribus, charæ te priuent lumine uitæ.
Verbum aſt aſpiciens diuinum, aſſiſtere nunquam
E *Huic ceſſat, mentemque tuam & cor dirige recta*
Atque uia ingredere, mundi autem reſpice Regem,
Solum immortalem.

Deinde inferius ſubiungens, dicit dilucidè.

Ex ſe unus genitus genita & ſunt omnia ab uno.
Verſaturque in eis ipſe, ex mortalibus ullus
Nec uidet hunc, contrà ſed cunctos aſpicit ipſe.

Sic quidem Orpheus,& cum aberraſſet,tandem intellexit.

Aſt homo conſilio ne tu cunctare ſagaci:
F *Sed propera placare Deum mox ipſe reuerſus.*

Si enim cum vel maximè Græci quaſdam Verbi diuini accepiſſent illuminationes,
veritatis pauca quædam ſunt elocuti,atteſtantur quidem eius vim non occultam,
ſeipſos autem arguunt,vt qui imbecilli finem non attigerint.Iam enim exiſtimo cu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uis euasisse manifestum, quòd qui absque Verbo veritatis operantur aliquid vel loquuntur, sunt similes iis qui conantur ingredi absque pedibus. Te quoque pudore quodam moueant ad salutem, Deorum vestrorum reprehensiones, quibus à verita te coacti poëtę vestri, eos insectantur in comœdiis. Menander certè Comicus in Auriga in actu qui dicitur Suppositititius. A

Nullus, inquit, mihi placet Deus foris ambulans
Cum uetula, neque in domos ingrediens
In tabula Metragyrtes.

Tales enim erant Metragyrtæ. Vnde eis mendicantibus meritò dicebat Antisthenes. Non alo matrem Deorum quam Dii alunt. Rursus autem idem Comicus in actu qui dicitur Sacerdos, ægrè ferens consuetudinem, impiam erroris arrogantiam conatur refellere, sapienter eloquens: B

Nam si trahit Deum
Ad quod cupit quisquam homo cymbalis,
Hoc qui facit, certè is Deo est potentior.
Audaciæ sed uitæque hæc reperta sunt
Hominibus instrumenta.

Neque verò solus Menander, sed etiam Homerus & Euripides, & alii permulti poëtæ Deos vestros arguunt, nec eos verentur insequi maledictis vel tantillum. C
Iam Mineruam κυνομυιαν id est, muscam caninam, & Vulcanum ἀμφιγυῆ id est vtroque pede claudum appellant. Veneri autem dicit Helena.

Atque tuis pedibus reditus tibi non sit Olympo.

De Dionyso autem seu Baccho apertè dicit Homerus:

Il. ζ

Et qui nutrices Bacchi quandoque furentis.
In Dium immisit Dionysum, quæ simul omnes
Thyrsum iecerunt sæuo impellente Lycurgo.

Socratica schola verè dignus est Euripides, respiciens ad veritatem, & spectatores despiciens, aliquando quidem Apollinem, qui medias habitat sedes, in os apertissimè respondens hominibus, arguens. D

Parens ei, suam parentem cecidit,
Eum putate uos impium & occidite,
Peccauit ille, non ego, minus sciens
Eram qui honesti & ipsius iustitiæ.

Aliquando autem Herculem inducens furiosum, & alicubi ebrium & insatiabilem. Quomodo enim non erat eiusmodi, qui in conuiuio virides ficus comedebat cum carnibus, latrans tam ineptè, vt id sciret vel barbarus. Iam verò in actu cui nomen est Ion, capite nudo Deos theatro aperit. E

Aequum esse qui potest, dedistis qui hominibus
Leges, rei ut uos sitis iniustitiæ?
Quod si (nam erit nunquam id, & absque re loquor)
Supplicium ob raptas luatis fœminas.
Neptune, tu, & cœlum tenet qui Iupiter,
Scelera luendo, templa eximanibitis.

Tempus est itaque aliis prius ordine peractis, venire ad scripturas propheticas. Prophetarum enim responsa, materiam nobis apertè prębentia ad Dei cultum & religionem, veritati fundamentum subiiciunt. Diuinæ autem scripturæ, honestæque & moderatæ vitæ institutiones, quæ sunt viæ compendiosæ, nudę à verborum fucis & ornamentis blanditiisque & illecebris: erigunt hominem qui suffocatur à vitio, casus eorum quæ ad victum pertinent contemnentes, vna & eadem voce multa remedia afferentes, à damnosa quidem fraude nos dehortantes, ad præuisam autem salutem F

A lutem apertè adhortantes. Prophetissa itaque Sibylla nobis prima canat canticum salutare.

Omnino en clarus, nulloque errore uagatur.
Dimissis tandem nebulis tenebrisque uenite:
Solis lux grata aspectu clarissima fulget.
Figatur que animis præstans sapientia uestris.
Est mittens imbres Deus unus, fulgura, motus,
Fulmina, pestes atque fames, & tristia cuncta,
Et glaciem, atque niues. Quid opus tibi singula dicam?
B *Est cœli princeps, Dominus terræ, is quoque uerè est.*

Diuinè profectò errorem quidem tenebris assimilans: Soli autem & Dei luci, cognitionem. Vtrunque autem adducens in comparationem, docet electionem. Falsum enim non per solam veri allationem exterminatur, sed per vsum veritatis per vim eiectum fugatur. Hieremias autem Propheta sapientissimus, vel in Hieremia potius sanctus Spiritus, Deum ostendit: DEVS appropinquans ego sum, inquit, & non Deus procul. Si fuerit homo aliquid in occulto, & ego non videbo ipsum? An non cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus. Rursum autem per Esaiam. QVIS metietur, inquit, cœlum palmo, & terram omnem pugillo? Vide Dei magnitudinem, & admirare. Eum adoremus de quo dicit Propheta: A FACIE tua C montes liquescent, sicut cera à facie ignis. Is est inquit Deus, cuius cœlum est thronus, terra autem scabellum pedum eius. qui si cœlum aperuerit, te terror apprehendet. Vis autem etiam audire quid hic Propheta dicat de simulachris: TRADVCENTVR, inquit, coram Sole, & erunt eorum morticinia escę volucribus cœli & bestiis terræ, & putrefient à Sole & Luna. Ipsi amauerunt ea quibus ipsi etiam seruierunt, & ciuitas eorum incendetur. Dicit autem fore vt etiam elementa & mundus cum eis pereant: TERRA, inquit, veterascet, & cœlum præteribit. Verbum autem Domini manet in æternum. Quid verò quando Deus rursus voluerit seipsum per Mosen ostendere: VIDETE, videte quod ego sum, & non est alius Deus præter me. D
Ego occidam & viuere faciam, percutiam & ego medebor, & non est qui eripiet è meis manibus. Sed vis ne adhuc audire alium responsa dantem? Habes vniuersum chorum Propheticum eos qui vnà cum Mose concinunt. Quid eis dicit Spiritus sanctus? Non verebor dicere per Osee Prophetam: ECCE ego firmans tonitru, & creans spiritum, cuius manus cœli quoque fundârunt militiam. Præterea autem per Esaiam hanc quoque tibi vocem redigam in memoriam: EGO sum, inquit, Dominus, ego sum qui loquor iustitiam, & annuntio veritatem, congregamini & venite. Simul consultate qui seruamini à Gentibus. Non cognouerunt qui tollunt lignum, sculpturam eorum, & Deos orantes qui eos non seruabunt. Deinde paulò inferius: EGO, inquit, Deus, & non est præter me iustus, & Seruator non est excepto me. Conuertimini ad me, & salui estote qui estis ex finibus terræ! EGO sum Deus, & E non est alius, per meipsum iuro. Idololatris autem indignatur dicens: CVI assimilastis Dominum, aut cui similitudini assimilastis ipsum? Num imaginem fecit faber, aut aurifex auro fuso ipsum auro illiuit? & quæ deinceps consequuntur. Non amplius ergo ò vos idololatræ, sed nunc quoque minas cauete. Eiulabunt enim sculptilia, & quæ manu facta sunt, vel ii potius qui fiduciam in eis habuerunt: est enim materia insensilis. Præterea, inquit, Dominus cõcutiet vrbes quę habitantur, & manu comprehendet vniuersum orbem terræ, tanquam nidum. Quid tibi annunciem sapientiæ mysteria & verba, ex erudito quodam Hebræo? DOMINVS creauit me initium viarum suarum ad opera sua. & Dominus dat sapientiam, & à facie eius cognitio & intelligentia. Quousque piger iaces? Quando autem ex somno excitaberis? Sinautem fueris impiger, veniet tanquam fons messis tua, verbum paternum, F bonus lychnus, Dominus qui inducit lucem fidem omnibus & salutem. Dominus enim qui fecit terram in virtute sua, vt ait Hieremias, erexit orbem terræ in sapien

Esa. 45.
Esa. 40.
Prouerb. 8.
c. 27.

Universidad de Deusto
BibliotecA

tia sua. Nos enim qui procideramus ad simulachra, sapientia, quæ est Verbum eius, A
erigit ad veritatem, & hæc est prima à lapsu resurrectio. Vnde ab omni idololatria
dehortans diuinus Moses, pulcherrimè clamauit. AVDI Israël, Dominus Deus
Deut. 6. Matth. 4. tuus, Dominus vnus est, & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.
Psal. 2. NVNC ò homines intelligite, ex sententia beati illius Psalmographi Dauid, appre-
hendite disciplinam, ne aliquàdo irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, quan-
do exarserit velociter furor eius. Beati omnes qui confidunt in ipso. Iam verò no-
Ibidem. 4. stri mirandum in modum miserens Dominus, nobis tradit modum salutarem, velu
ti numerum quem vocant ἐμβατήριον quòd hortetur ad ingrediendum: FILII ho
minum, vsquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mẽdacium? B
Rom. 1. Quænam est ergo vanitas, & quid est mendacium, Sanctus Domini Apostolus, Græ
cos reprehendens tibi exponet, quòd cum Deum cognouissent, non vt Deum glo
rificauerunt, aut gratias egerunt; sed euanuerunt in cogitationibus suis, & muta-
uerunt gloriam Dei in similitudinem carnis corruptibilis hominis, & seruierunt
creaturę potius quàm Creatori. Atqui hic est Deus qui in principio fecit cœlum &
terram. Tu autem Deum quidem non intelligis, cœlum autem adoras, & quomodo
non te impiè geris? Audi rursus Prophetam qui dicit: DEFICIET quidem Sol, &
cœlum obscurabitur, resplendebit autem omnipotens in æternum, & mouebuntur
cœlorum virtutes, & cœli conuoluentur vt pellis, vt qui extendantur & contrahan
tur (hæ enim sunt voces Propheticæ) & terra fugiet à facie Domini. Possim tibi C
scripturas afferre innumerabiles, quarum ne apex quidem vnus præteribit, qui nõ
Heb. 12. euaserit perfectus. Os enim Domini, Spiritus sanctus, ea est elocutum: NE amplius
ergo, inquit, fili mi negligas disciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo cor-
riperis. O insignem humanitatem. Non vt magister discipulos, neque vt ministros
Dominus, nec vt homines Deus: sed vt pater, quàm benignè admonet filios? Dein-
de fatetur quidem Moses se timere ac tremere cum de verbo audiret. Tu autem
Verbum diuinum audiens, non times? non es anxius? non simul & reuereris & stu-
des discere, hoc est, festinas ad salutem, timens iram, diligens gratiam, spem ample-
ctens & admirans, vt declines iudicium. Venite, venite ò meorum iuuenum cœtus.
Nisi enim efficiamini rursus vt pueri, & regeneremini, vt ait Scriptura, eum qui ve D
rè est Pater non recipietis, neque vnquam in regnum cœlorum intrabitis. Quomo-
do enim hospiti permissum est ingredi? Sed quando, vt puto, inscriptus fuerit, & ci-
uis effectus, & patrem acceperit, tunc erit in numero filiorum patris, tunc dignus
habebitur qui sit hæres, tunc germano & dilecto regnum paternum impertiet.
Hæc est enim primogenita ecclesia, quæ constat ex multis bonis pueris. Hi sunt pri
mogeniti, qui descripti sunt in cœlis, & vnà cum tot Angelorum milibus diem fe-
stum celebrant. Primogeniti autem nos filii, qui sumus Dei alumni, qui primogeni
ti sumus germani amici, qui primi ex aliis hominibus Deum intelleximus, qui pri-
mi à peccatis auulsi, qui à Diabolo primi sumus separati. Nunc autem sunt tanto
quidam magis impii, quanto est benignior Deus ac humanior. Deus enim ex seruis E
vult nos fieri filios. Illi autem etiam filii effici contempserunt. O magnam arrogan
tiam. Dominum pudore afficitis. Libertatem pollicetur: vos autem aufugitis in ser
uitutem. Salutem gratis largitur: vos autem ad hominem descenditis. Vitam donat
æternam: vos autem supplicium expectatis, & ignem præstolamini, quem parauit
Ephe. 4. Dominus diabolo & angelis eius. Propterea beatus Apostolus: TESTOR, in-
quit, in Domino, ne amplius ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate men-
tis suæ, obscurati cogitatione, & alienati à vita Dei, propter ignorantiam quæ est
in ipsis, propter cæcitatem cordis ipsorum: qui quidem seipsos tradiderunt, indurati
impudicitiæ ad operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. Tali teste refellente
hominum ignorantiam, & Deum inuocante, quidnam restat aliud incredulis quã F
iudicium & condemnatio? Non negligit autem Dominus suadens, terrens, adhor-
Ibidem. 5. tans, excitans, admonens. A somno quidem certè excitat, & ab ipsis tenebris eos qui
aberrauerunt facit surgere: EXPERGISCERE, inquit, qui dormis, & exurge à
mortuis,

A mortuis, & illuminabit te Christus Dominus, Sol resurrectionis, qui ante Lucife-
rum gignitur, qui largitus est vitam propriis radiis. Ne quis ergo Verbum despi-
ciat, ne seipsum imprudens despicetur. Dicit enim alicubi Scriptura. Hodie si vo- Psal. 84.
cem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum
diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri in probatione. Quæ-
nam est autem probatio? Si velis discere, exponet tibi sanctus Spiritus: ET vide-
runt, inquit, opera mea quadraginta annis. Quare proximus fui generationi huic,
& dixi, semper errant corde. Ipsi verò non cognouerunt vias meas, sicut iuraui in
ira mea, si introibunt in requiem meam. Videte minas, videte adhortationem, vide-
B te honorem. Cur ergo gratiam adhuc mutamus in iram, & non patentibus auribus
Verbum susçipientes, in castis animis Deum hospitio excipimus? Est enim ma-
gna gratia eius promissionis, si hodie vocem eius audierimus. Illud autem Hodie,
augetur in vno quoque eius die, donec nominatur hodie. Vsque ad consumma-
tionem & hodie & doctrina permanet, & tunc quæ verè est hodie, quæ non deficit
dies Dei, vnà cum seculis extenditur. Semper ergo audiamus vocem Verbi diuini.
Hodie enim est imago æterni sæculi, lucis verò signum ac Symbolum est dies. Lux
verò est Verbum hominibus, per quod Deum contemplamur. Merito ergo iis qui
crediderunt & obediunt, superabundauit gratia. Iis autem qui non crediderunt &
errant corde, & vias Domini non cognouerunt, quas rectas facere & parare iussit
C Ioannes, iis proximus fuit Dominus & minatur. Atque minarum quoque finem ac
ceperunt ænigmaticè veteres Hebræorum errones. Non dicuntur enim ingredi in
requiem propter infidelitatem, priusquam ipsi Mosis successorem consecuti, serò
tandem discant se non posse aliter esse saluos, quam si Iesu, crediderint. Dominus
autem cum sit benignus, adhortatur omnes homines ad agnitionem veritatis, qui
mittit paracletum. Quænam est ergo agnitio? pietas ac Dei cultus. Est autem pie- 1. Tim. 4.
tas ad omnia vtilis ex Pauli sententia, habens promissionem vitę præsentis & futu-
ræ. Quanti ò homines profiteremini vos esse empturos, si salus æterna venderetur?
Ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento quis dede-
rit, pro salute iustum pretium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat, licet vo-
D bis si velitis, pretiosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate, & fide vitę,
quod quidem est iustum pretium. Hoc pretium Deus lubenter accipit. Speraui mus
enim in Deo viuo, qui est Seruator omnium hominum, maximè autem fidelium.
Alii autem homines, qui mundo adhæserunt, vt pisculi quidam qui vocantur φύκια
petris marinis, contemnunt immortalitatem, sicut senex Ithacensis, qui non Veri-
tatem & cœlestem patriam, & eam etiam quæ verè est lucem, desiderabat, sed fu-
mum. Pietas autem, quæ Deo hominem, quoad eius fieri potest assimilat, conuenie-
tem sibi magistrum adscribit, nempe Deum, qui vel solus potest pro dignitate ho-
minem Deo assimilare. Hanc doctrinam Apostolus cum sciret verè esse diuinam.
TV autem, inquit, ò Timothęe, ab infantia Sacras literas nosti quæ te possunt in- 2. Tim. 3.
E struere ad salutem, per fidem in Christum. sunt enim verè sacræ literæ quæ sacros fa
ciunt & deificant. Ex quibus literis & sacris syllabis compositas scripturas & opera,
idem consequenter Apostolus appellat diuinitus inspiratas, vt quæ sint vtiles ad do
cendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad instruendum in iustitia, vt perfectus
sit homo Dei, ad omne bonum opus instructus. Non adeò autem admirabitur qui-
spiam aliorum sanctorum adhortationes, vt ipsum Dominum, qui est benignus ac
humanus. Nullum enim aliud est ei præterquam hoc solum opus, vt homo saluus
fiat. Clamat ergo ipse vrgens ad salutem: Appropinquauit regnum cœlorum. Con-
uertit homines timori appropinquantes. Ea ratione Apostolus quoque Domini, Phil. 4.
adhortans Macedones, sit diuinæ vocis interpres, dicens: Appropinquauit Domi-
F nus, cauete ne deprehendamur vacui. Vos autem qui estis adeò egeni, vel potius in-
creduli, neque ipsi Domino credentes, neque Paulo, & maximè roganti pro Chri-
sto, gustate & videte quòd Christus est Deus, fides introducet, experientia docebit,
Scriptura instituet. Venite, dicens, ò filii, audite me, timorem Domini docebo vos. Psal. 33.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deinde vt iis qui iam crediderunt, breuiter subiungit. QVIS est homo qui vult vi- A
tam, diligit dies videre bonos? Nos sumus, inquiemus, qui sumus boni adoratores,
qui bonorum æmulatores ac sectatores. Audite ergo qui estis longè, audite qui pro
pè. Nullis celatum est Verbum, lux est communis, omnibus illucescit hominibus.
Nullus est in Verbo Cimmerius, festinemus ad salutem, ad regenerationem. Multi
in vnam cogi dilectionem, per monadicæ essentiæ vnionem, festinemus. Beneficio
affecti, conuenienter persequamur vnionem, bonam exquirentes vnitatem. Quæ
est autem ex multis vnio? cum ex vocum multitudine, & dispersione diuinam cepe
rit harmoniam, fit vnus conuentus, vnum chori ducem sequens & magistrum Ver
bum, in eadem acquiescens veritate, dicens Abba pater. Hanc Deus veram vocem B
amplectitur, eam primam à suis filiis percipiens. At, inquitis, non est fas nobis euer-
tere consuetudinem traditam à patribus. Quid verò, an non primo alimento lacte
εἰκποδλύ- vtimur, cui certè in lucem editos nutrices nos assuefecere? Cur verò paternas facul-
μεν. tates augemus aut diminuimus, & non æquales, vt accepimus, conseruamus? Cur au
tem non amplius in sinu paterno singultimus, vel etiam alia, quæ dum vt infantes
faceremus, & aleremur à matribus, risum mouimus, non amplius facimus? sed nos
ipsos, etiam si Pædagogos minimè habuimus, correximus. Deinde in affectionibus
quidem excessus, etsi sint damnosi & periculosi, dulces tamen, excidunt. In vita au
tem, non improbam relinquentes consuetudinem, vitiosamque & impiam, & si pa-
tres ægrè ferant, declinabimus ad veritatem, & eum qui verè Pater est inquiremus, C
tanquam letifero aliquo veneno reiecta consuetudine? Hoc ipsum enim est pul-
cherrimum argumentum ad vobis ostendendum, quòd ex insania & hac longè infe
licissima consuetudine odio habita est pietas & Dei cultus. Nunquam enim esset
odio habitum vel prohibitum tantum bonum, quo generi hominum nullum à Deo
datum est præstantius, nisi abrepti à consuetudine, deinde nobis occlusis auribus, vt
equi duræ cerui cis habenas detrectantes & ore frenum mordentes, fugeretis ratio-
nes, vestræ quidem vitæ aurigas nos excutere cupientes, sed vos ipsos præ insci tia
præcipites dantes in exitium, sanctum Dei Verbum ducitis execrandum. Vestræ ita-
que electionis vos consequuntur præmia, ex Sophoclis sententia.

Mens uana, inutiles aures, curæ irritæ.

Et nescitis hoc esse longè omnium verissimum, quod boni quidem & pii bonam D
consequentur remunerationem, vt qui bonum honorârint: qui autem contrà sunt
Zacha. 8. mali, supplicium conueniens. Ac etiam vitii principi imminet supplicium? Ei
certè minatur Zacharias fore vt puniatur: IN TE est qui elegit Hierusalem,
non ecce hoc est torris euulsus ex igne? Quænam ergo adhuc inest hominibus appetitio mortis voluntariæ? Cur verò ad mortiferum hunc torrem confu-
gerunt, cum quo comburentur, cum liceat rectè ex Deo viuere, non ex con-
Hesiodus. suetudine? Deus enim vitam largitur. Mala autem cõsuetudo post excessum ex hac
vita, vanam pœnitentiam affert cum supplicio. Passus nouit quoque stultus, quòd
perdit dæmonum superstitio, & salutem dat verus Dei cultus. Videat vestrum ali- E
quis eos qui adorant simulachra, sordida coma, veste sœnta & lacera deformatos, à
lauacris quidem omnino abstinentes, excrescentibus autem vnguibus efferatos, &
multos etiam pudendis priuatos, re ipsa ostendentes templa idolorum esse quædam
sepulchra vel carceres. Ii certe mihi videntur lugere, non Deos colere, vt qui ea pas
si sint, quæ sunt potius misericordia digna, quàm Dei cultu ac religione. Et hæc vi-
dentes vos adhuc cæcutitis, & ad vniuersorum Dominum non respicietis? Non au-
tem ex iis qui hic sunt careeribus fugientes, confugietis ad eam quæ est ex cœlis mi-
sericordiam? Deum enim ex multa benignitate & clementia hominem retinet &
complectitur, sicut cum pullus è nido excidit, mater auis è nido aduolat. Si quando
autem serpens pullo deuoraturus inhiet, mater circumuolat, natos charissima pigno F
ra deflens. Deus autem pater & suum quærit figmentum, & ei quod lapsum est me-
detur, & feram persequitur, & pullum rursus in nidum recipit, vt rursus aduolet in-
Esa. 1. citans. Deinde canes quidem qui iam aberrauerunt, sagacibus naribus quærentes,
Dominum

A Dominum inuestigant: nouit autem inquit, bos possessorem suum, & asinus præ-
sepe Domini sui, Israël autem me non cognouit. Quid ergo Dominus? Iniuriæ ac-
ceptæ obliuiscitur, adhuc miseretur, adhuc postulat pœnitentiam. Volo autem vos
rogare, an non vobis videtur absurdum, vos ipsos qui estis Dei figmentum & ab
ipso animam accepistis, & omnino Dei estis, alii seruire Domino, & præterea cole-
re quidem pro Rege tyrannum, pro bono autem malum? Quis enim, ò per veritatẽ,
sanę mentis, bonum relinquens versatur cum vitio? Quis est autem qui Deum fu-
giens, viuit vnà cum dæmoniis? Quis autem cum possit esse Dei filius, delectatur ser
uitute? Aut quis cum cœli possit esse ciuis, herebum persequitur, cum ei liceat cole-
B re paradisum, & cœlum circumcirca obire, vitalisque & puri esse fontis particeps,
per lucidam illam in aëre suis vestigiis ambulando nebulam, & contemplando vt
Helias salutarem pluuiam? Illi autem, instar vermium, in cœno & voraginibus, 3.Regum.17.
nempe voluptatis fluentis volutati, inutilibus & stultis pascuntur delitiis, suilli qui
dam homines. Sues enim, inquit, cœno magis delectantur, quàm aqua munda, & in
congestę paleæ versari cumulo, est quædam insana eis delectatio, vt ait Democri- ὡσὶ φορυτῷ
tus. Ne ergo, ne euadamus mancipia neque porcis efficiamur similes, sed vt germa- μορμύσσει.
ni filii lucis, intueamur lucem & sursum aspiciamus, ne nos esse adulterinos depre-
hendat Dominus, quemadmodum Sol aquilas. Ducamur ergo pœnitentia, & ex
ignoratione traducamur ad scientiam, ex imprudentia ad prudentiam, ex intempe-
C rantia ad temperantiam, ex iniustitia ad iustitiam, ex impietate & nulla religione
ad Deum. Pulchrum est periculum ad Deum transfugere. Multa alia possumus bo-
na consequi nos iustitiæ amatores, qui æternam salutem persequimur. Quinetiam
eorum quæ Deus ipse tacitè significat loquens per Esaiam, est hæreditas iis qui co-
lunt Dominum. Est pulchra quidem certe & amabilis hæreditas, non aurum, non ar
gentum, non vestis, in qua sunt tineæ; nec res terrenæ quas subit latro in diuitiis
terrestribus cęcutiens, sed thesaurus ille salutis, ad quem oportet eos contendere
qui Verbi fuerint amatores. Hinc autem nobiscum abeunt bona opera, & veritatis φιλόλογοι
pennis simul euolant. Hanc nobis hæreditatem æternum Dei tradit testamentum,
donum æternum suppeditans. Hic autem amore nostri præditus noster pater verè
D pater, non cessat adhortari, admonere, docere, diligere. Neque enim cessat dare salu
tem. Consulit autem ea quæ sunt optima: EFFICIAMINI iusti, ait Dominus. Esa.55.
Qui sititis, ite ad aquam, & quicunque non habetis pecuniam, ite, & emite, & bibi-
te absque pecunia. Adhortatur ad lauacrum, ad salutem, ad illuminationem, prope-
modum clamans & dicens: Do tibi ò fili, terram, & mare, & cœlum, & quę in eis
sunt tibi omnia largior animantia. Solummodo ò fili patrem sitias, Deus tibi gratis
ostendetur. Non cauponatur veritas. Dat tibi & volucria & natatilia & terrestria
animantia. Hæc tuis cum gratiarum actione sumendis nutrimentis pater est fabri- ὑπερβάλλει φι-
catus, quæ pecunia quidem emet qui est adulterinus, & filius perditionis, cuius in- λοτιμίᾳ.
stitutum est seruire mammonæ. Tibi autem tua permittit. Germano dicit filio qui
E amat patrem, per quem adhuc operatur, cui etiam soli promittit, dicens: ET exten
detur terra ad confirmationem. Interitui enim seu corruptioni non confirmatur.
Mea est enim vniuersa terra: ea autem tua quoque est si Deum receperis. Vnde iis
qui crediderunt meritò annunciat Scriptura. Sancti autem Domini erunt hæredes
Dei gloriæ & potentiæ. Quænam est die mihi, ò beate gloria? Quam oculus non vi- Esa.64.
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit; & lętabuntur in regno Domini
sui in æternum, Amen. Habetis ò homines diuinam gratiæ promissionem, audiui- 1.Corin.2.
stis etiam alias supplicii minas, per quæ dat salutem Dominus, & gratia & metu ho-
minem instituens. Quid cunctamur? cur non supplicium effugimus? Cur non do-
minem suscipimus? Cur non eligimus ea quę sunt præstantiora, Deum malo & idolo-
F latriæ præferentes sapientiam, & vitam, morte commutantes. Ecce, inquit, ante fa- Ecclesi. 15.
ciem vestram posui mortem & vitam tentat te Dominus vt vitam eligas. Consulit
tibi vt pater, Deo obedite. Si enim me, inquit, audieritis & volueritis, bona terræ co Esa. 1.
medetis. Obedientiæ est gratia. Sin autem mihi non obedieritis, neque volueritis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

gladius vos & ignis deuorabit. Inobedientiæ autem est iudicium. Os enim Domini A
hæc locutum est. Lex veritatis. Verbum Domini. Vultis ego sim vobis bonus consi
liarius? Sed vos quidem audite. Ego autem, si fieri possit, ostendam. Vos quidem
oportebat, ò homines, de ipso bono cogitantes, testem à natura ingeneratum &
cum fide dignum adducere, nempe fidem quæ ex se & ex sua domo apertè eligit id
quod est optimum ac præstantissimum, nec quærere aut laborare an ea sit persequen
da. Etenim an aliquem inebriari oporteat, verbi gratia, dubitare oportet. Vos au-
tem inebriamini, priusquam consideraueritis. Et an iniuria sit facienda non valde
estis solliciti, sed quam primum iniuriam facitis. Solum autem an Deus sit colendus
quæritis, & an sapiens, hoc est Deus & Christus sit sequendus, hoc consultandum B
& considerandum esse censetis. Credite nobis si vos inuaserit ebrietas, vt sobrii &
moderati sitis. Credite si affecti estis iniuria, vt viuatis. Si autem vultis credere, cui-
dentem virtutum fidem suspicientes: ex redundanti quadam copia vobis adducam
de Verbo persuasionem. Vos autem (patrii enim mores adhuc vos præoccupatos
abducunt à veritate) iam audieritis quomodo se habet id quod sequitur. Neque ve
rò vos huius nominis pudor occupet, qui viris affert damnum maximum. In verita-
tis ergo stadio nos aperte exuentes, germanè ac legitimè certemus, designatore qui
dem Verbo sancto, certamen autem ac præmium certaminis, agonotheta proponen
te Domino vniuersorum. Nō proponitur enim nobis paruum certaminis præmium
immortalitas. Non curetis ergo nec si vobis detrahant quidam forensium rabula- C
rum quisquiliæ, dæmonum superstitionis impium ducentes chorum, amentia & in
sania in ipsum deturbati barathrum simulachrorum factores, & adoratores lapi-
dum. Illi enim ausi sunt homines in Deos referre, tertiumdecimum [b] Macedonem
Alexandrum in Deorum numerum adscribentes, quem Babylon arguit mortuum.
Diuinum itaque admiror Sophistam, ei nomen erat Theocritus. Irridens is Theocri
tus vanas hominum opiniones quas de Diis habebant, dixit ad ciues: O viri, in-
quit, bono estote animo, donec videtis Deos mori ante homines. Hos autem Deos
qui sub aspectum cadunt, & horum qui sunt geniti promiscuam qui adorat collu-
uiem, eisque assentatur, is est dæmonibus illis longè infelicior. Deus enim nullo mo
do est iniustus vt dæmones, sed quàm fieri potest iustissimus, neque est illi quid- D
quam similius, quàm qui ex nobis fuerit quàm iustissimus. Ite in viam omnes qui illi
beralem manuum artem exercent populus, qui Mineruam Iouis filiam [c] Gorgopin
& Ergatin statutis ventilabris colitis, stulti lapidum opifices iidemque adoratores,
veniant, Phidias vester & Polycletus, & rursus Praxiteles & Apelles, & quicunque
illiberales & sordidas tractant artes, qui sunt terreni terræ operarii. Tunc enim, in-
quit quædam Prophetia, res hic se habebunt infeliciter, quando crediderint statuis.
μικροτέχναι. Veniant ergo rursus (non enim desinam vocare) viles abiectique artifices. Nullus
vtique ex his spirantem fabricatus est imaginem. Sed neque ex terra mollem car-
nem effecit. Quis liquefecit medullam? aut quis fecit vt ossa concrescerent? Quis
neruos distendit? Quis venas inflauit? Quis in ipsis sanguinem infudit? aut quis cu-
tem extendit? Vbi nam autem quis eorum oculos fecit videntes? Quis inspirauit ani
mam? Quis donauit iustitiam? Quis promisit immortalitatem? Solus vniuersorum
Opifex Pater, cuius est ars longè optima ac præstantissima. Talem animatam imagi
nem, nos, nempe hominem fecit. Olympus autem vester, imago imaginis longè à ve
ritate discrepans, est surdum opus manuum Atticarum. Est enim Dei imago eius
Verbum & filius, mentis germanum diuinum illud Verbum, lucis lux exemplaris
& archetypa. Verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine, qui ad
Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, prudentia quæ est in
corde, diuino Verbo assimilatus, & ea ratione Verbi rationisque particeps. Homi-
nis autem terrigenæ, qui videtur, terrena imago, sunt quæ viri similitudinem refe- F
runt effigies. Procul à veritate cernitur id quod est ad tempus expressum ac effor-
matum. Nihil ergo mihi videtur fuisse aliud vita nisi furore plena, quæ tanto studio
versabatur in materia. Permissa est autem à vana opinione consuetudo, quæ nos
quidem

Qui pudor scilicet, eos qui sunt magno & forti animo solet valde ledere. Tales enim viros appellat.

A quidem fecit gustare seruitutem, curamque superuacaneam & à ratione alienam. ὑπερέλευσιν
Legum autem iniquarum & fallacium imitationum causa est ignoratio, quæ qui-
dem hominum generi comparata, cum parcarum exitialium & abominandorū simu
lachrorum dæmonum multas formas excogitasset, iis qui eam sequuntur longe mor
tis impressit maculam. Rationalem ergo aquam seu Verbi accipite. Lauamini qui
estis polluti. Vos veris aspergite guttis & emundate à consuetudine. Mundos homi
nes cœlum oportet conscendere. Homo es, quære id quod est maximè commune,
cum qui te est fabricatus. Filius es, id quod est maximè proprium, agnosce patrem.
Tu autem adhuc permanes in peccatis, extabescens & liquescens voluptatibus. Cui
loquetur Dominus? Vestrum est regnum cœlorum, si velitis, qui liberam animi vo-
B luntatem ad Deum direxeritis. Vestrum est, si tantum volueritis credere, & com-
pendium sequi prædicationis. Quam cum exaudiissent Nineuitæ, expectatam euer-
sionem, per germanam & sinceram pœnitentiam, egregia salute commutauere. Matth. 7.
Quomodo ergo, inquit, cœlos conscendam? Via est Dominus, angusta quidem, sed
ex cœlis: angusta quidem, sed quæ mittit ad cœlos: angusta, quæ despicitur in terra:
lata, quæ adoratur in cœlis. Deinde qui Verbum quidem non accepit auditione, ei
venia datur propter ignorantiam. Qui autem haurit auribus, & animæ sua sponte
infert incredulitatem, quò videbitur quidem esse prudentior, eò maiori eo malo
fuerit; quoniam accusatrice vsus est prudentia, id quod est optimum non eligens.
C Est enim alioqui homini à natura ingeneratum, vt ei quædam intercedat cum Deo
coniunctio: Quemadmodum ergo equum non cogimus arare, neque taurum vena-
ri, ad id autem quod natura aptum est animal vnumquodque trahimus. Sic certè ho
minem qui natus est ad cœli contemplationem, & verè est planta cœlestis, adhorta-
mur ad Dei cognitionem, id quod est eius proprium, eximium, est peculiare com-
prehendentes, vt sufficiens seculorum viaticum, pietatem & Dei cultum comparet,
consulentes. Terram cole, dicimus, si es agricola; sed cognosce Deum, terram co-
lens: & nauiga qui teneris amore nauigationis, sed cœlestem assumens guberna-
rem. Te militantem deprehendit cognitio, audi Imperatorem qui tibi iusta signifi-
cat. Vt qui ergo sitis crapula grauati & ebrietate, redite ad sobrietatem, & cum pa-
D rum perspexeritis, cum animis vestris cogitate quidnam sibi velint qui à vobis ado-
rantur lapides, & quæ vano studio in materiam expenditis. In ignoratione & facul-
tates & opes, sicut etiam vestram vitam, in morte consumitis, cum vanæ vestræ spei
hunc solum finem inueneritis, nec vestrum possitis misereri. Sed nec vt iis qui mise
rentur vestri erroris apti estis vt credatis mancipati malæ consuetudini, à qua depen
dentes, vestra sponte vsque ad extremum spiritum passum itis ad interitum. Lux
enim venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem, eum li Ioan. 3.
ceat ea amouere quæ saluti impedimentum afferunt, fastum, diuitias, & timorem,
proferendo hoc poëticum. Quo fero hanc magnam vim pecuniæ vbi nam autem Hom. in Od.
ipse quoque aberro? Si vultis ergo, his inanibus abiectis visis ac phantasiis, renun-
E ciare ipsi consuetudini: dic vanæ gloriæ, falsa valete somnia, eratis ergo nihil. Quid ἀμύθητα
enim ò homines existimatis Typhonē, & Andocidem, & Mercuriū, & Amyetum, ἄλλως
nū est cuilibet vtique manifestum eos esse lapides sicut etiam Mercurium? Vt autē
nō est Deus area, & vt nō est Deus iris, sed sunt aërum & nubium quędam affectio
nes: & quēadmodum dies nō est Deus, neque mēsis, nec annus: sic neque Sol, nec Lu
na, quibus definitur vnūquodque eorū quę prędicta sunt. Quis itaque sanæ mentis,
pœnam, supplicium, iustitiā & Nemesim Deos esse putauerit? Nam neque furię, nec
parcę, nec fatum, quoniā nec respublica, nec gloria, nec Plutus, ideſt diuitiæ, quē vel
pictores cæcū depingunt. Si autem verecūdiā & amorem & Venerē in Deos refer-
tis: eos cōsequantur pudor, & appetitio, & pulchritudo, & coitus. Nō ergo amplius
F iure apud vos Dii gemelli existimabuntur, somnus & mors, cum ea sint affectiones
quæ naturaliter aīalibus eueniant. Sed neque fatū nec parcas Deos meritò dicetis. Si
aūt lis & pugna nō sunt Dii: nec Deus est Mars, nec Enyò: præterea autē fulgura &
fulmina & imbres nō sunt Dii: quomodo sunt Dii ignis & aqua? Quomodo aūt quę

Universidad de Deusto
Biblioteca

διαίσσοντα hoc est, aërē percurrentes dicuntur, & Cometæ, qui prouenerunt ex affectione aëris? Qui Deam autem dicit Fortunam, Deam quoque dicat actionem. Si ergo nullum ex his censetur esse Deus, sed nec ex illis insensilibus & manu factis figmentis: cernitur autem quædam in nos diuinę potentiæ prouidentia: restat vt nihil aliud quàm hoc confiteamur, quòd solus verè sit & consistit, qui verè est solus Deus. Verumenimuero hominibus qui mandragoram vel aliquod aliud pharmacum biberunt, stulti euasere similes. Deus autem vobis concedat vt ex hoc somno aliquando excitemini, & Deum intelligatis, neque aurum, vel lapidem, vel arborem, vel actionem, vel affectionem, vel morbum, vel timorem, vt Deum affingatis. Vere enim sunt in alma terra tres dæmonum myriades, non immortalium, sed neque mortalium: nam neque sunt sensu præditi, vt mortis sint quoque participes, sed lapidei & lignei hominum domini, qui vitam hominum violant & iniuria afficiunt per consuetudinem. Domini, autem, inquit, est terra & plenitudo eius. Deinde cur in iis quæ sunt Domini voluptati & delitiis indulgens, audes ignorare Dominum? Relinque meam terram, inquiet tibi Dominus, ne tangas aquam quam tibi dono, ne sis particeps fructuum quos ego colo. Alimenta ò homo refer Deo accepta, agnosce tuum Dominum, proprium es Dei figmentum. Quod autem est eius proprium, quomodo iure fiat alienum? Quod est enim abalienatum, cum priuetur proprietate, priuatur veritate. An non enim quodammodo vt Niobe, vel vt magis mysticè ad vos loquar, instar vxoris viri Hebræi, eum Loth appellabant veteres, eua sistis omni sensu vacui? Hanc mulierem accepimus effectam esse lapidem, propterea quòd amaret Sodoma. Sodomitæ autem impii, & qui versabantur adhuc in impietate, duro erant corde & stolidi. Has tibi existima voces dici diuinitus. Ne existimes enim lapides quidem esse sacra & ligna & aues & serpentes, non autem homines, sed contra, verè quidem sacros homines existima; feras autem & lapides id quod sunt. Miseri enim & infelices homines, per coruum quidem & graculum existimant Deum clamare, per hominem autem tacere, & honore quidem affecerunt coruum vt Dei nuncium. Dei autem hominem persequuntur, non crocitantem, nec glocitantem, sed, proh dolor, è ratione loquentem, benignisque & humanis vocibus resonando instituentem, inhumanè conantur occidere, dum vocat ad iustiam: neque quæ superne descendit gratiam excipientes, neque supplicium declinantes. Deo enim non credunt, neque eius ediscunt potentiam. Cuius autem est humanitas quæ verbis dici non potest, eius est improbitatis odium quod capi non potest. Alit autem ira quidem supplicium propter peccatum: bene facit autem humanitas propter pœnitentiam. Dei autem priuari auxilio est longè miserrimum. Oculorum quidem orbitas, & aurium surditas, maiori dolore afficiũt, quàm cætera ma ligni commoda. Illa enim aspectu cœlesti est priuata: hæc verò, orbata est cœlesti doctrina. Vos autem, qui quod ad veritatem quidem attinet, estis manci, & mente qui dem cæci, surdi autem intelligentia, non doletis, non ægrè fertis, non cœlum videre & cœli effectorem desideratis, nec vniuersorum opificem & patrem audire & discere quæsiistis, institutum & liberam animi voluntatem saluti coniungentes. Nullum enim obsistit impedimentum ei qui contendit ad Dei cognitionem, non libero rum orbitas, non paupertas, non ignominia, non egestas possessionum. Nemo eam quæ vera verè est sapientiam optat excindere, & ære ferróue commutare. Id enim elegit potius quàm quiduis aliud. Christus est vbique salutaris. Qui enim iusti est æmulator, vt qui est amator eius qui nullius est egenus, paucis indiget, vt qui nõ in aliquo alio, quàm in ipso & Deo, beatitudinis thesaurum reposuerit, vbi non est tinea, non fur, non pirata, sed bonorum æternus dator. Meritò ergo assimilati estis illis serpentibus, qui clausas habent aures incantatoribus. IRA enim eis, inquit Scriptura, est ad similitudinem serpentis, tanquam surdæ aspidis & aures suas obturantis, quæ non exaudiet vocem incantantium. Sed vos quidem reueremini sanctitatem, miteque nostrum verbum suscipite, & virus letale expuite, vt vobis quoque interitum sicut illis senium exuere concedatur. Audite me, nec aures obstruite, nec auditum

Democritus.

Ex Hesiodo.

κατηχοῦντα

Aspectu cœlesti id est spectaculo diuinæ pulchritudinis.

Bonum doctrinæ præfert cuius alii bono.

In ipso bono scilicet doctrinæ.

auditum obsepite, sed menti ea quæ dicuntur imprimite. Immortalitatis pulchrum est medicamentum, reptiles ac serpentinas tandem conuersiones sistite. Inimici enim Domini terram lingent, inquit Scriptura, à terra in ætherem extollamini, respicite in cœlum, admiremini, desinite insidiari calcaneo iustorum, & viam veritatis impedire. Estote prudentes & innoxii, fortasse Dominus vtique vobis dabit pennam simplicitatis, vult pennis induere terrigenas, vt relictis lustris cœlos habitetis, solummodo ex toto corde ducamur pœnitentia, vt possimus capere Dominum ex toto corde. Sperate in ipsum, inquit, tota populi congregatio, effundite coram ipso omnia corda vestra: iis dicit, qui sunt recentes ab improbitate, miseretur, & implet iustitia. Crede homo homini & Deo. Crede homo Deo viuenti qui passus est & adoratur. Credite serui mortuo, omnes homines credite ei qui solus est Deus ex omnibus hominibus. Credite, & mercedem accipite salutem. Quærite Deum, & viuet anima vestra. Qui quærit Deum, est de propria salute solicitus. Inuenisti Deum, habes vitam. Quæramus ergo, vt etiam viuamus. Merces inuentionis, vita est apud Deum. Exultent & lætentur in te omnes qui te quærunt, & dicant perpetuò, magnificetur Deus. Pulcher hymnus Dei homo immortalis, qui iustitia ædificatur, in quo sunt insculpta eloquia veritatis. Vbi enim est alibi inscribenda iustitia quàm in anima temperanti ac moderata? vbi charitas? Vbi autem pudor? & vbi manſuetudo? Oportet, vt existimo, vt qui his diuinis sunt scripturis obsignati, existiment eas esse optimos carceres à quibus emittatur sapientia, ad quamcunque vitæ partem ii conuersi fuerint, & eundem salutis portum nullis agitatum fluctibus, putent sapientiam, per quam sunt quidem boni patres filiorum, qui ad patrem confugerunt: boni autem sunt filii in parentes, qui filium intellexerunt: boni autem mariti vxorum, qui sponsi meminerunt, boni autem sunt famulorum Domini, qui sunt ab extrema seruitute liberati. O errore qui est in hominibus bestiæ beatiores, quę possident quidem vt vos ignorationem, veritatem autem nequaquam falso imitantur ac simulant. Non sunt apud eas genera adulatorum. Pisces nequaquam dæmones colunt superstitiosè, aues non adorant simulachra. Vnum cœlum solum stupent, quoniam Deum nõ possunt intelligentia apprehendere, vt quibus non sit concessa ratio. Deinde non erubescitis, quòd vos ipsos feceritis piscibus minus participes rationis, qui per tot ætates contriti estis in impietate? Fuistis infantes, deinde pueri, deinde puberes, deinde viri, boni autem nunquam. Senectutem saltem reuereremini. Cum in vitæ sitis occasu, resipiscite, moderatique ac temperantes euadite, vel in fine vitæ Deum agnoscite, vt vobis vitæ finis suscipiat initium salutis. Conse nuistis in falsa dæmonum religione, venite iuuenes ac recentes ad Dei cultum veramque religionem, vos referet Deus in numerum puerorum simpliciũm. Leges quidem Solonis sequatur Atheniensis, & Argiuus leges Phoronei, & Spartanus Lycurgi. Si autem teipsum Deo adscribis, cœlum quidem tibi est patria. Deus autem legislator. Quænam autem sunt leges? non occides, adulterium non committes, puero stuprum non inferes, non furaberis, non dices falsum testimonium. Diliges Dominum Deum tuum. Horum autem sunt etiam implementa leges rationales, & verba sancta. Si in ipsis inscribamini cordibus, diliges proximum tuum sicut teipsum, & tibi percutienti maxillam, præbe etiam alteram. Non concupisces, sola enim concupiscentia admisisti adulterium. Quanto est melius hominibus, ab initio ea quæ oportet nolle concupiscere, quàm assequi ea quæ concupieris? Sed vos quidem non potestis sustinere salutis acrimoniam. Quemadmodum autem cibis dulcibus delectamur, eos pluris facientes propter leuitatem voluptatis: nos autem curant & sanant amara, quæ sensum exasperant. Sed eos qui sunt imbecillo stomacho confirmat medicamentorum acrimonia, sic delectat & iucundo quidem sensu titillat consuetudo. Sed illa quidem in barathrum deturbat consuetudo, in cœlum autem deducit veritas, quæ aspera quidem primum est, sed bona puerorum educatrix, & honestus quidem ac venerandus est mulierum cœtus, prudens autem moderatusque senatus. Neque verò ea est aditu difficilis, neque eiusmodi vt sit eam acci

Universidad de Deusto
Biblioteca

pere difficile, sed est proximè in nostris domibus, vt dicit tacitè significans Moses longè sapientissimus, in tribus nostris degens partibus, manibus, ore, & corde. Hoc quidem verum est ac germanum signum veritatis, quæ in summa tribus completur, consilio, & actione, & verbo. Neque verò verearis, ne multa eaque iucunda, te visis pulsum ac phantasiis abducant à sapientia, transiliet ipse lubens nugas consuetudinis, sicut etiam pueri, cum ad virilem ætatem peruenerint, abiiciũt ludibria. Celeritate quidem inexuperabili, & quę facilem aditum præbet beneuolentia, diuina quæ terræ illuxit potentia, impleuit vniuersum salutari semine. Non enim tantũ opus in tam paruo tẽpore absque diuina cura & prouidentia perfecit Dominus, qui visu est despectus, reipsa autẽ adoratur; qui expurgãs, & salutaris, benignusque & clemens est, Verbũ diuinũ qui reuera est Deus manifestissimus, qui est vniuersorũ domino exæquatus; quoniã erat eius filius, & Verbũ erat in Deo, neque quando est primum prædicatus non creditus, neque quando suscepit personã hominis, nec quando carne effictus egit salutarẽ actũ humanitatis, ignoratus. Fuit enim verus ac germanus decertator, & sui figmenti propugnator. Celerrimè autẽ omnibus hominibus traditus, cũ Sole celerius ortus esset ex ipsa paterna voluntate, facillimè fecit vt Deus nobis illucesceret, vndenam ipse esset, & quis esset, per ea quę docuit & demonstrauit, ostendens, fœderis initor & reconciliator, & Seruator noster, Verbũ fons viuificus, pacificus, qui per vniuersam terræ faciem diffunditur, per quẽ, vt semel dicam, effecta sunt omnia pelagus bonorum. Parumper autem si velis ab alto repetens, intuere diuinum beneficium. Primus homo quando in Paradiso erat, ludebat solutus, quoniam erat Dei puer. Quando autem subiecit se voluptati, (Serpens allegoricè dicitur voluptas, super ventrem repens, vitio terreno innutrita materiis,) illectus est puer cupiditatibus, vir effectus per inobedientiam, & cum patrem non audiisset, Deum affecit ignominia. Quantum virium habet voluptas? Homo qui erat solutus propter simplicitatem, inuentus est alligatus peccatis. Eum voluit rursus Dominus soluere à vinculis & carne illigatus. ô diuinum mysterium. hunc serpentem subegit, & tyrannum redegit in seruitutem, nempe mortem, & quod est maximè præter opinionem, illum hominem qui seductus fuerat à voluptate, qui alligatus erat interitu & corruptioni, extensis manibus ostendit solutum. O mysticum miraculum. Inclinatus quidem est Dominus, homo autem surrexit, & qui cecidit ex paradiso, maius obedientiæ præmium cœlos accipit. Quamobrem, vt mihi videtur, quoniam ipsum Verbum ad nos venit cœlitus, non est nobis amplius eundum ad humasè. Si est enim nobis ille magister, qui impleuit omnia sanctis potestatibus, opificio, salute, beneficio, legislatione, prophetia, doctrina, magister omnia nunc resonat, & vniuersum iam Athenæ & Græcia factum est Verbo. Non enim poëticæ quidem fabulæ credidistis, quę Minoẽm scribit Cretensem vsum esse familiari Iouis consuetudine: nobis autem non credetis qui Dei fuimus discipuli, qui eam philosophiam quæ re vera, vera est suscepimus? Quam autem summi tantum obscurè significarunt Philosophi, Christi etiã comprehendere & prædicauere discipuli. Atque vniuersus quidem, vt semel dicam, Christus, non diuiditur. Neque est Barbarus, nec Iudæus, nec Græcus, nec masculus, nec fœmina. Est autem nouus homo Dei sancto Spiritu transformatus. Deinde alia quidem consilia & admonitiones & molesta sunt, & sunt de iis quæ sunt singularia, an ducenda sit vxor, an sit gerenda respublica an, procreandi filii. Generalis autem sola adhortatio, & quę ad totam scilicet vitã in omni tempore, in omni euentu, vitam dirigit ad id quod est præcipuum, est pietas ac Dei cultus. Qua ratione solum quoque viuere necesse est vt semper viuamus. Philosophia autem, vt dicunt veteres, est diuturnum Sapientiæ consilium, quod ęternum ambit amorem. Præceptum autem Domini lucidum illuminans oculos. Suscipe Christum, suscipe visum, suscipe lucem, vt rectè cognoscas Deumque virumque dulce Verbum, quod nos illuminauit super aurum & lapidem pretiosum, est desiderabile super mel & fauum. Quomodo enim non est desiderabile, quod mentem

Extensis manibus in cruce.

tem in tenebris defossam, operantem effecerit & efficacem, & animæ luciferos acuerit oculos? Quemadmodum enim si Sol non esset, quod ad alia quidem astra attinet, nox essent omnia: ita nisi Verbum cognouissemus, & eo illuminati essemus, nihil differremus ab auibus quę pascuntur, vt qui pinguescamus in tenebris, & morte nutriamur. Capiamus lucem, vt Deum capiamus. Capiamus lucem, vt simus Domini discipuli. Hoc certè Patri quoque est pollicitus: NARRABO nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Lauda, & narrabo tibi patrem tuum Deum. Saluum faciunt tuæ narrationes. Docebit me canticum, quòd huc vsque erraui quærens Deum. Quoniam autem ad lucem me deducis Domine, & Deum inuenio per te, & Patrem accipio abs te, fio tuus cohæres, quoniam fratris te non puduit. Auferamus ergo, auferamus obliuionem veritatis, ignorantia amota & tenebris, quæ sunt impedimento oculis perinde ac caligo, eum qui verè est Deus contemplemur, hanc ei primum vocem in hymno acclamantes: Salue lux, quoniam lux nobis è cœlo exorta est qui defossi eramus in tenebris, & inclusi in vmbra mortis, lux, inquam, Sole purior, & vita quæ hic est iucundior. Illa lux vita est æterna, & viuunt quæcunque eam participant. Nox autem veretur lucem, & propter timorem occidens, cedit diei Domini. Fiunt omnia lux quæ spiri non potest, & occasus credidit orienti. Hoc noua voluit creatura. Qui omnia enim obequitat Sol iustitiæ, æquè obit humanitatem, imitans Patrem qui æquè super omnes facit oriri solem suum, & rorem instillat veritatis. Is occasum traduxit in orientem, & mortem in vitam cruci affixit: ab exitio autem abreptum hominem, in æthere suspendit, transplantans interitum & corruptionem in interitus & corruptionis vacuitatem: & terram mutat in cœlum Dei agricola dextera significans, populos autem ad bonum opus excitans, veram vitam in memoriam redigens, & verè magnam, & diuinam, & quæ auferri non potest nobis hæreditatem largiens, cœlesti doctrina hominem Deum faciens, dans legem in mentem ipsorum, & eas scribens in corde. Quásnam scribit Leges? Quod omnes scient Deum à magno vsque ad paruum. Et propitius, inquit, Deus ero ipsis, & peccatorum eorum non recordabor. Suscipiamus leges vitæ, pareamus Deo exhortanti. Discamus ipsum, vt sit propitius. Reddamus illi licet non egenti gratam mercedem, affectus bene compositos, & veluti inhabitatæ domus mercedem, pro nostra quæ est hic inhabitatione, demus Deo pietatem ac eius cultum. Aes pro auro, pondusque nouem pro pondere centum taurorum. Pro modica fide dat tibi tantam terram quam colas: aquam, vt bibas & aliam vt natiges: aërem, vt respires: ignem, vt opereris, mundum, vt inhabites. Hinc tibi concessit in cœlos mittere coloniam. Hæc tot & tam magna opera & munera modica fide locauit. Deinde qui crediderunt quidem præstigiatoribus, amuleta & incantationes accipiunt vt salutares. Vos autem ne ipsum quidem Verbum cœleste, qui est Seruator, alligare vobis vultis, & Dei credentes incantationi, liberari quidem à vitiis & perturbationibus, quæ sunt morbi animi: auelli autem à peccato. Est enim peccatum mors æterna. Estis planè edentuli & cæci sicut talpæ, & nihil aliud quàm comedentes, degitis in tenebris, circumfluentes interitu & corruptione. Sed est Veritas quæ clamat. Ex tenebris lux lucebit. Luceat ergo lux in occulto hominis, nempe in corde, & exoriantur radii cognitionis, eum qui intus est occultus, hominem manifestantes & illustrantes, discipulum lucis, qui est Christi familiaris & cohæres: maximè quando pio & bono filio maximè honorandum & colendum boni Patris nomen venerit ad cognitionem, imperantis lenia, & filio iubentis ea quæ sunt salutaria. Qui autem ei paret, in omnibus magna commoda percipit. sequitur Deum, paret Patri, se errare cognoscit, Deum diligit, diligit proximum, implet mandatum, quærit præmium, postulat promissum. Deo autem semper est propositum seruare gregem hominum, & ideo Pastorem bonum bonus misit Deus. Verbum autem explicata veritate, ostendit hominibus altitudinem salutis, vt vel salui fierent ducti pœnitentia, vel iudicarentur, si non obediissent. Hæc est prædicatio iustitiæ, iis quidem qui parent, euangelium, seu

Locauit, id est tradidit largitus est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonus nuncius,iis autem qui non obedierint,iudicium. Sed terrifica quidem tuba A
classicum canens,congregauit milites,& bellum denunciauit. Christus autem qui
pacificum modum in fines terræ inspirauit, non congregabit suos milites pacifi-
cos? Collegit quidem, ò homo Sanguine & Verbo incruentum exercitum,& re
gnum cœlorum eis tradidit. Tuba est Christi, eius Euangelium. Is quidem tuba
cecinit,nos autem audiuimus. Armemur pacificè, induentes thoracem iustitiæ,&
fidei clypeum assumentes, & galeam salutaris imponentes, & acuamus gladium
spiritus, quod est Verbum Dei. Ita nos Apostolus ordinat pacificè. Hæc sunt ar-
ma nostra inuulnerabilia. His armati, confligamus instructa acie aduersus ma-
lum, ignita mali iacula extinguamus, aqueis à Verbo tinctis cuspidibus, beneficia B
remunerantes gratis benedictionibus, & Deum verbo diuino honorantes. Ad-
Esa. 58. huc enim loquente te, dicet, inquit: Ecce adsum. O sanctam & beatam hanc po-
tentiam, per quam Deus versatur vnà cum hominibus. Melius est ergo & præ-
stantius imitatorem simul fieri & cultorem optimæ ac præstantissimæ eorum quæ
sunt essentiæ. Non poterit enim quis Deum imitari, nisi eo quòd sanctè colat, ne-
que colere ac venerari, nisi eum imitetur. Qui est enim cœlestis amor & verè diui
nus, hac ratione accedit hominibus, quando in ipsa anima id quod verè est hone-
stum, à Verbo diuino excitatum, potuerit effulgere. Et quod est maximum,cum
Cõiugatis,id est, germana ac sincera voluntate vnà concurrit salus, simul, vt semel dicam, coniuga
conuenientibus. tis libera animi electione & vita. Proinde hæc sola veritatis adhortatio assimilata C
est fidelissimis amicis, permanens vsque ad extremum spiritum, & bona dux ac co-
mes toto ac perfecto spiritu animæ,iis qui tendunt ad cœlum. Quid autem te ad-
hortor? Vrgeo vt saluus fias. Hoc vult Christus, vno verbo tibi vitam largitur.
Et quod nam est hoc? Disce paucis. Verbum veritatis, Verbum incorruptionis,
qui hominem regenerat, ipsum reducens ad veritatem, stimulus salutis, qui a-
bigit interitum,qui mortem persequitur,qui ædificauit templum in hominibus, vt
in hominibus Deum collocet. Fac vt templum sit castum ac mundum, & volupta-
tes & delitias, tanquam caducum & breuem florem, relinque vento & igni. Tem-
perantiæ autem ac moderationis sapienter fructus cole, & Deo teipsum consecra
primitias, vt non solùm sit opus, sed etiam Dei gratia. Decet autem vtrumque, D
& Christo familiarem videri & dignum regno,& regno esse dignatum.Fugiamus
ergo consuetudinem, fugiamus tanquam scopulum difficilem, aut charybdis mi-
nas, aut fabulosas Sirenes,suffocat hominem, à veritate auertit,abducit à vita, est
laqueus,est barathrum,est malum ventilabrum consuetudo. Ait quidem ille:

Hom. in Od. *Nauem inter fumum fœnum fluctumque coërce.*

Fugiamus,fugiamus ò socii, hæc vnda ignem eructat, mala est insula, accumulata
Circem inuit. ossibus & cadaueribus. In ea autem canit formosa meretricula, voluptas, quæ pu
blica oblectat musica.

Sirenes hæc di- *Gloria Græcorum ueni age huc illustris Vlysses,*
cunt Vlysli. *Siste ratem, diuina audire ut carmina possis.* E

Laudat te ò nauta,& celebrem te dicit & illustrem, & Græcorum gloriam sibi ven
dicat meretrix.Sine eam possidere cadauera, fert tibi opem diuinus spiritus. Præ-
tergredere voluptatem,abige:

Hesiodus. *Atque caue meretrix te fœmina fallere compta*
Possit, dulce loquens, quærens te euertere nido.

Præternauiga canticum, mortem operatur. Si solum velis, vicisti interitum, & li
gno alligatus, eris solutus ab omni exitio.Gubernabit te Verbum Dei, & ad por-
tum cœlorum te adducet Spiritus sanctus.Tunc meum Deum intueberis & sanctis
illis initiabere mysteriis,& frueris iis quæ sunt occulta in cœlis, quæ mihi sunt ser-
uata, quæ neque auris audiuit, nec in cor alicuius ascenderunt. Soles mihi duos vi F
dere en videor: Et duplices Thebas, dicebat quidam bacchans idolis,mera ebrius
ignorantia. Ego verò eius misertus fuerim debacchantis, & eum qui sic desipit,
adhortatus fuerim ad moderatam temperantemque salutem, quoniam Dominus
quoque

A quoque pœnitentiam peccatoris & non mortem desiderat.Veni ò vesane,non thyr
so innixus,neque hædera redimitus.Abiice mitram,abiice nebridem,sis temperans
ac moderatus. Ostendam tibi Verbum, & Verbi mysteria narrans conuenienter
tuæ similitudini.Hic est mons Deo dilectus,qui non tragœdiis subiicitur,vt Cythę
ron: sed est dedicatus veritatis actibus,mons sobrius,castis vmbrosus materiis. In
eo autem bacchantur,non fulmine ictæ Semeles sorores, Męnades, quæ in incesta
B visceratione carnium initiantur;sed Dei filię,pulchræ agnæ quæ veneranda Verbi
orgia concelebrant: chorum moderatum congregantes.Chorus sunt iusti. Canti-
cum est hymnus Regis omnium,psallunt puellæ,gloria afficiunt Angeli, Prophe-
tæ loquuntur,editur sonus musicæ,cursu Thiasum persequuntur, magno studio fe
stinant qui sunt vocati, patrem cupientes recipere. Veni tu quoque mihi ò senex
relictis Athenis,& diuinatione abiecta & arte Bacchica deducere ad veritatem.Ec-
ce do tibi lignum quo innitaris.Festina Tiresia, crede.Christus illuminabit visum
Sole splendidius,per quem cęcorum oculi respiciunt,nox te fugiet,ignis perterrebi
tur,mors peribit.Videbis cœlos ò senex,qui Thebas non aspicis.O verè sancta my-
steria.O puram lucem,præferuntur mihi faces,cum cœlos & Deum aspexero, san-
ctus fio initiatus. Sacrorum autem interpres est Dominus & mystam obsignat illu-
minans, & Patri commendat eum qui credidit, qui seruatur seculis. Hæ sunt de-
bacchationes meorum mysteriorum.Si velis tu quoque initiare, & chorum duces
C cum Angelis circa eum qui est ingenitus, & ab interitu alienus,& qui solus est ve
rè Deus,vnà hymnum nobiscum canente Deo Verbo.Aeternus hic est Iesus vnus,
qui magnus pontifex & vnius Dei, qui idem quoque est pater, orat pro hominibus, & hortatur homines. Audite gentes innumerabiles,vel potius quicunque ex
hominibus estis ratione præditi,& Barbari & Græci, voco omne genus hominum,
quorum ego sum opifex voluntate Patris. Venite ad me sub vno Deo collocandi,
& vno Dei Verbo,nec sola ratione superate expertia rationis animantia; sed etiam
ex vniuersis mortalibus do fruendam vobis immortalitatem. Volo enim volo vos
hac quoque impertiri gratia,plenum & integrum præbens beneficium.Interitus ac
corruptionis vacuitatem & rationem seu Verbum vobis largior,Dei cognitionem.
D Perfectum meipsum largior.Hoc sum ego,hoc vult Deus. Hoc est consensio, hoc
est concentus & harmonia Patris.Hoc Filius,hoc Christus,hoc Verbum Dei, bra-
chium Domini,potestas vniuersorum,voluntas Patris.Quorum olim quidem ima
gines;sed non omnes similes. volo vos corrigere ad exemplar,vt sitis mihi quoque
similes,vngam vos vnguento fidei,per quod interitum exuitis & corruptionem:& Matth. 11.
iustitiæ nudam ostendam figuram,per quam ad Deum ascenditis. Venite ad me o-
mnes qui laboratis & onerati estis,& ego reficiam vos.Tollite iugum meum super
vos,& discite à me quòd ego sum mitis & humilis corde,& inuenietis requiem ani
mabus vestris.Iugum enim meum est suaue,& onus meum leue.Festinemus, curra
mus ò religiosæ & Dei Verbi similes, ò homines,imagines, festinemus, curramus,
E tollamus iugum eius, subeamus incorruptionem. Pulchrum aurigam hominum
Christum diligamus. Pullum cum veteri duxit sub idem iugum, & iuncta homi-
num biga,currum dirigit ad immortalitatem,contendens ad Deum, vt euidenter
impleat quod tacitè significauerat:prius quidem in Hierusalem,nunc autem agens
in cœlos.Pulcherrimum est Patri spectaculum, filius æternus, victor. Magno ergo
studio & contentione feramur ad honesta, & efficiamur homines pii ac religiosi,
& maxima eorum quæ sunt aliena ab affectionibus & perturbationibus, Deum &
vitam acquiramus.Est autem Verbum adiutor,bono animo simus, & in eo pona-
mus fiduciam. Nec nos vnquam tantum auri & argenti & glorię subeat deside-
rium,quantum ipsius Verbi veritatis. Neque enim Deo gratum est, si nos ea qui-
F dem quæ sunt maximi pretii minimi facimus:amentias autem,& ignorantias,& so
cordias,ac voluptates,& cultus simulachrorum, manifesta probra ac dedecora, &
impietatem extremam pluris faciamus. Non abs re enim Philosophi, quæcunque
stulti faciunt,ea impiè gerere & impios esse existimant.Quinetiam ipsam præterea

Universidad de Deusto
Biblioteca

ignorantiam insaniæ genus describentes, nihil aliud quàm multos fatentur insanire. Non est ergo dubitandum, inquiet Verbum, vtrum sit eorum melius, sapere ac moderatum esse, an insanire. Oportet autem Veritati fortiter adhærentes, Deum sequi totis viribus, moderate se gerentes, & existimare omnia eius esse sicut sunt. præterea autem nos quoque, cum didicerimus esse rem pulcherrimam eius possessionem, seipsos Deo permittere, Dominum Deum diligentes, & hoc nostrum esse munus per totam vitam existimantes. Si autem sunt communia ea quæ sunt amicorum: est autem homo religiosus & Dei amicus Verbo intercedente: Fiunt itaque omnia hominis, quia sunt Dei omnia, & sunt omnia amborum amicorum communia, Dei & hominis. Nobis ergo hoc nunc restat vt dicamus eum solum qui est pius ac religiosus, esse Christianum, & diuitem, & temperantem, & generosum, & ea ratione Dei imaginem cum similitudine & dicere & credere iustum est & sanctum, vt qui à Christo Iesu factus sit cum prudentia, atque adeò iam quoque Deo similis. Non celat itaque Propheta gratiam, dicens, Ego dixi Dii estis, & filii excelsi omnes. Nos enim nos adoptauit, & noster tantum vult esse pater, non eorum qui fidem non habent. Res ergo nostræ ita se habent qui sumus Dei ministri. Qualia autem sunt consilia, tales quoque sunt sermones. Quales autem sunt sermones, tales etiam actiones, & qualia sunt opera, vita talis. Bona est vniuersa hominum vita, qui Christum cognouerunt. Satis, vt puto, verborum fecimus, etiam si longius processi, propter humanitatem & beneuolentiam, quod de Deo habui effundens, vtpote qui ad maximum omnium bonorum hortarer, nempe salutem. De ea enim vita quæ nullum habet finem & intermissionem, nec volunt quidem vnquam intermitti orationes, sacra enuntiantes.

Vobis autem adhuc hic restat finis, vt eligamus id quod est vtile, vel iudicium, vel gratiam.

Nam ego ne puto quidem esse dubitandum, vtrum eorum sit melius. Sed nec fas est comparare vitam cum interitu.

Psal. 81.

SCHOLIA.

Ternionis A

a Ada est error uetus, res autem noua est salus per Christum.
b De columna ignis loquitur, quæ Israëlitis exeuntibus ex Aegypto duce Mose apparuit.
c ἀλευρομαίτης in farina, κριθομαίτης in hordeo diuinat.
d Dardanus Iouis quidem filius, Phrygum autem Rex, primus dicitur incepisse mysteria Cereris.
e Odrysus Rex Thracum, cum quo gens habet idem nomen.
f φαλλός lignum efformatum in speciem membri uirilis.
g βεμιῶ ἀφ' τὸ βεμίειν quod est fremere & irasci.
h Rhea dicitur Cybele, Cybela enim sunt montes Phrygiæ, in quibus ea colitur.
i Sabazia mysteria quæ fiebant Dionyso, quem ex Ioue suscepit Proserpina, quem nominabant Sabazium & Zagreum.
k Proserpina Zagream Dionysum Tauriformam seu Taurina specie appellauit, propterea quòd esset ualde agrestis.
l κῶνος καὶ ῥόμβος quæ & nucem pineam & trochum significant: sunt etiam genera saltationis,
m Thesmophoria est festus dies Cereris, sic appellatus, quoniam una cum inuentione fructuum Cereris excogitatæ sunt leges, quæ θεσμοὶ dicuntur, cum prius ferarum instar uiuerent.
n Hunc puteum Veteres appellabant καλλίχωρον. Dicit enim Callimachus καλλιχόρῳ ἔπι φρῆτι κατείδομαι δς ἄπαυστος
o Bassara dicitur indumentum Bacchicum.
p Menagyrtæ uocabantur Rheæ Sacerdotes, quòd pecunias singulis mensibus colligebant pagos urbes & domos obeuntes ac mendicantes, & simulachra ferentes in humeris. Hi etiam uocantur μηλαγύρται quod matrem Deorum ferentes humeris, colligerent pecunias.
q Fœminium, ut puto, morbum dicit, qui conuenit fœminis: uel uoluptatem, ut quæ emolliat & effœminet corda uirorum fortium.
r Euemerus est hic quem quidam dicunt Messenium, cuius meminit Callimachus in Choriambis, dicens, γίρων ἀλαζὼν ἄδικα βιβλία λύγει qui male audiebat ut ἄθεος.
s Diagoras Philosophus fuit Melius genere, qui cum esset pius à principio conuersus est postea ad impietatem. Hac de causa, cum is qui depositum acceperat esset inficiatus, dixit id quod est præstantius non respicere res humanas, neque enim tam improbum hominem fuisse passuros. Huius meminit Aristophanes, cum dicit Socratem Melium, id est, Diagoram. Hipponis autem, qui ipse quoque fuit impius, meminit Cratinus.
t Græcè est δυσόπτευστος id est, coniectu & comprehensu difficilis. Derivatur autem ὄπτος quod est locus, alludit uerò ad id quod dixerat, continet.
u Is Epimenides purgauit Athenas, erat autem Cretensis, sapientissimus, cuius meminit Menander in Cozeanomenis.

Terninionis B

a Ad uium, οὐχῶ in cute, id est propè uel uerè. Sic Hieremias, Deus appropinquans ego sum, id est, uerus.
b Dolium Græcè κέρχμος fuit autem κέρχμος carcer. Sic enim uocatur lingua Cypriorum.
c Cypriaca poëmata sunt quæ dicuntur cyclica. Continent autem raptum Helenæ. Ignoratur autem scriptor horum Cyclicorum. Cyclici autem dicuntur qui quæ sunt circa Iliadem, uel priora uel posteriora, ex ipsis conscripserunt Homericis.
d σχεδίαν gracilis apud Atticos, ut ait Diogenes, seu tenuis ac subtilis.
e Meminit etiam Macaris Homerus, cum dicit ὅσσην λέσβος ἄνω μάκαρος ἔδος οὐτος ὀρύγει.
f Sagra urbs Italiæ, à qua etiam prouerbium, Veriora iis quæ in Sagra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[g] εἵλωτες uocantur Messenij, uel à palude quæ sita est prope Lacedæmonem, uel à uerbo εἱλεῖν Lacedæmonij enim cum eos cepissent, condemnarunt eos colere paludem, quod est uile & seruile officium, sicut Penestæ apud Thessalos, & Thetes, idest mercenarij, apud Athenienses: sic apud Lacedæmonios Ilotes. A

[h] Petra, ut ex qua natos esse homines sit in fabulis.

[i] πδριβασίη forte leg. ἐπιβασίη Venus quæ facit ascendere. Scholia interpretantur ἀσχημοσύνη id est quæ turpes efficit figuras.

[k] χοιροφάλλου Dionysus colitur in Sicyone Bœotiæ, ut dicit Polemo in epistola ad Attalum. Accipitur autem χοιροφάλλου pro πόλλου Est autem χοῖρος pudendum muliebre, ut testatur Aristoph. in Achar. dicens, χοῖρε χοῖρε κἀγκύλοισκαὶ δεῦρο δεῦρο B

[l] Continet historia quod cum in partu laboraret Alcumena, accessit mustela & statim peperit Herculem, & ideo eum colunt Thebani.

[m] Cum Cretenses expeditionem fecissent aduersus Troianos, & castrametati essent prope Troadem, mures noctu arrodebant lora clypeorum. Hinc factum est ut templum extruerent, Apollini, sua autem Cretensium lingua eum uocarunt Smynthium, Mures enim Cretenses appellant Smynthos.

[n] Phalereus erat portus Atticæ. Qui autem in proris erat Heros, is erat Androgeus filius Minois, sic nominatus, quoniam collocabatur in proris nauium. Et Callimachus meminit in quarto Causarum.

[o] Bœotie, idest. O Hesiode, erat enim Bœotius genere. C

[p] Ithome est urbs Lacedæmoniæ, quam etiam dicunt esse Messenem, uel potius ubi est arx Messenæ, sicut olim arx Argorum dicebatur Larissa.

[q] Hæc est libri inscriptio, qui continet reditum eorum qui reuersi sunt ex Troia.

[r] Super pyram enim cum esset Cræsus, sic dixit, ut ait Herodotus. Quæ autem mihi acciderunt, ingrata quidem, sed docuerunt uerum esse quod dicit Homerus, παθὼν δὲ τε νήπιος ἔγνω passus autem stultus cognouit.

[s] Phoroneus erat genere argiuus. Merops autem Cous. Oraculum circa Lebadiam Bœotiæ fuisse primum à Phoroneo inuentum, cum ijs qui Dij censentur sacrificasset, scribitur similiter etiam à Merope. D

[t] Antiquissimum Deorum amorem cum Chao & terra fuisse natum dicit Hesiodus, cum dicit Ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί Ἠδ' Ἔρως.

[u] Hic Philippides erat ἡμεροδρόμος id est tabellarius seu uectarius, ut dicit Herodotus. Deinde cum Xerxes in Græciam fecisset expeditionem, is profectus ad annunciandum Lacedæmonibus aduentum Xerxis, in monte Parthenio uidet spectrum Panis eo in loco, & audit cuiusnam dæmonis esset usum, & quod uenturus esset laturus opem Græcis, & ab eo tempore Pan est existimatus Deus ab Atheniensibus, & cum speluncam quæ est super Areopagum ei ædificassent, coleatum hircum ei quotannis sacrificabant.

[x] Didymæus enim Apollo Mileti colitur, uel propterea quòd simul cum sorore Diana natus sit, uel quòd sint illic duplicia eius sacrificia. E

[y] Leucophryne uocatur Diana in Magnesia.

[z] Mindius, Mindus est urbs Cariæ, Telmissus urbs Cariæ quæ optimos habuit Vates. Vnde erat Aristander, quicum Alexander uersabatur, quando ædificauit Alexandriam.

Terninionis C

[aa] Phellatas lapides uocant quidam à monte Phelleo, lapides asperos, ut Aristophanes Comicus αἰγὰς ἐκ φελλέως capras ex Phelleo, utpote loco aspero. F

[bb] Munichia Diana colitur in Piræo. Vnde etiam pars portus uocata est Munichium.

[cc] Dolias Minerua colitur Athenis, quæ etiam πολιοῦχος id est præses ciuitatis. est autem posita in arce.

Liberalis

A [dd] Liberalis Dionysus, qui colebatur Liberis, est autem is locus Bœotiæ.

[ee] Alij dicunt in digito Mineruæ, ex quibus est etiam Gregorius Theologus, cum dicit, αὐ φειδίου τὰ παιδικὰ οἱ τῷ δακτύλῳ τῆς παρθένου χαίρουσι καὶ πανταρκὴς καλός Et Phidias qui passionem pingit in digito Pantarces pulcher. Libanius autem Sophista dicit Phidiam pinxisse indigito Veneris.

[ff] Alcibiades dux exercitus Athemensium, uir & forma elegans & ætate iuuenis, adeò ut multæ fœminæ eum insanè amauerint.

[gg] Demetrius fuit Rex Macedonum & Græcorum. Quodam autem à ratione alieno æstro incitatus Minernam uxorem ambijt.

[hh] Lamia quidem hæc fuit, propter quam laruæ quæ fiunt appellantur lamiæ, quæ fuerit terribilis B infantibus, nam cum suos perdidisset filios, ueluti quodam furiali æstro percita ferebatur in cædem alienorum.

[ii] Hippo quidam fuit ex ueteribus sapientibus, existimauit autem non esse deos, sed existimari solum ab hominibus.

[kk] Barathrum est locus Athenis profundissimus, in quem injiciebantur damnati, quorum ne corpora quidem apparebant amplius. Erant autem alibi quoque loca supplicio deputata, quemadmodum Ceatas Lacedæmone, carcer autem Romæ.

Ternionis C

C

[a] Abdera est oppidum Thraciæ, sic appellatum ab Abdero uno ex socijs Herculis, qui fuit illic deuoratus ab equis Diomedis, quos quidem equos interfecit Hercules, & ab Abdero qui ab eo amabatur uocauit oppidum. Eadem etiam scribuntur de Perithoo, qui fuit etiam amatus ab Hercule, & ab illo illic mortuo & sepulto ab Hercule, nominata est urbs Perinthus.

[b] Antiquissimi enim apud Græcos, si audiendus est Herodotus Halicarnasseus, ex Aegypto comparata fabula, octo primum in Deos relati sunt. Deinde cum in nimiam Græci redacti essent superstitionem duodecim omnes sunt existimati.

ζοφερῶπις & ἐργάνη epitheta Mineruæ, quorum primum significat oculis trucem, secundum quæ delectatur operibus. D

Ternionis D

[a] Maligni commoda dicit cæteros sensus, quoniam ingrediens per sensus hominem afficit iniuris.

[b] Incruentum. Non est enim, inquit, nobis pugna aduersus carnem & sanguinem sed aduersus principatus aduersus potestates, tenebrarum, aduersus spiritualia nequitiæ.

[c] Viscerationé, Crudas enim carnes comedebant, qui Dionyso initiabantur, hoc peragentes inditium dilanationis Dionysi quæ facta est à Mænadibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLEMENTIS
ALEXANDRINI
VIRI LONGE DOCTISSIMI,
qui Panteni quidem martyris
fuit discipulus, præceptor
verò Origenis.

PAEDAGOGVS,
In quo docet quodnam sit Christiani
hominis officium.

Gentiano Herueto Aureliano interprete.

FLORENTIAE
MDLI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ILLVSTRI AC REVERENDO IOANNI AB HANGESTO NOVIODVNENSI EPISCOPO ET COMITI, REGNI FRANCIÆ PARI,

Gentianus Heruetus. S. D. P.

CVM Clementis Alexandrini Pædagogus, nuper à me Latinè versus, esset in lucem exiturus, diuque apud me cogitassem, quémnam ex omnibus potissimum deligerem, cuius felicibus auspiciis fretus, tutò posset multiplex ac varium Doctorum virorum subire iudicium: tu mihi in primis occurristi, ad quem & ipse Clemens meritò mitti magnopere cuperet, & à quo eum benignè excipiendum, amanter amplectendum, fortiterque defendendum, ego iustis, vt existimo, de causis mihi persuaderem. Cum enim ad conciliandam retinendamque amicitiam plurimum valeat eorundem morum ac studiorum similitudo: Clementis autem tanta sit doctrina, tam insignis & propè incredibilis rerum variarum cognitio, vt vir longè doctissimus Theodoretus eum virum sacrum, & maxima rerum experientia & doctrina præditum, in suo de Diuinis dogmatibus libello, vocare minimè dubitarit: ad quem potius fuerit is mittendus, quàm ad eum qui in omni literarum genere est ita versatus, vt in singulis excellat? Neque verò vereor, ne aliquo adulandi studio adductus, plura tibi quàm par sit tribuere existimer, cum sit mihi magis pertimescendum, ne viri docti, qui & antea in Gallia, & nunc in Italia pro summa tua humanitate te familiariter vsi sunt, & in dies vtuntur, me nimis esse in laudãdo parcum; & malignum arguant: quàm metuendum ne in tuis laudibus modum excessisse videar. Quas quidem ego fusè ac prolixè in præsentia persequerer, nisi mihi interim esset habenda ratio tuæ verecundiæ, qui cum sis ab omnibus longè celebrari dignissimus, à nullo tamen lubenter in os laudari pateris. Hoc tantùm dicam, quod mihi Clementem ad te mittenti quodammodo necesse est, & te clementem, & Clemente te esse dignissimum. Nec dubito, quin, vbi familiaris aliqua inter vos intercesserit consuetudo, vtrique, nempe vt & tu illum, & ille te vicissim admiretur, vsu sit venturum. Nam cum præter Sacrarum literarum peritiam, in quibus eius præcipua laborauit industria, omnium bonarum artium totiusque humanitatis, maximè autem philosophiæ, & in primis Platonicæ, qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

tu, quòd à Christiana in permultis non ita multum dissidere videatur, admodum delectaris, non dubito quin vir magnus & maximè suspiciendus à te sit existimandus. Sed cum ille hæc omnia esse tibi secum communia intellexerit, tibi autem hoc præterea accedere cognouerit, quod ille pulcherrimam quidem illam, sed vnam tamen tantùm linguam, nempe Græcam, teneat: Tu autem Græcam, Latinam, Hebræam, Chaldæam, vt omittam Arabicam, quam satis feliciter attigisti, & Gallicam quam ab infantia, & Italicam quam adolescens obiter didicisti, pulchrè calleas, & Liberalibus omnibus disciplinis Philosophiæque ac medicinæ cognitioni, iuris Ciuilis ac Pontificii scientiam adiunxeris, administrandæque reip. iurisque dicendi rationem tam diuturno rerum vsu & experientia, quàm veterum exemplorum & monimentorum recordatione comparatam cõprehenderis non dubito quin ille tibi summa sit omnia tributurus, & quòd ad tantum virum missus sit, magnas gratias acturus. Sed quid ago, qui contrà ac statueram in tuas laudes excurram? cum mihi magis laborandum sit vt tu Clementem clementer accipias, quàm committendum vt dum vtrunque inter se confero, alteri fortasse videar nimium detrahere. Vt eum autem tibi gratum futurum mihi persuadeam, tua facit humanitas, ad quem cum viris omnibus doctis facilis pateat aditus, multum abest vt virum longè doctissimum & optimum à te putem excludendum. Qui quidem cum Græcè & Latinè nunc in lucem exeat, si natiua eius lingua te magis delectet, poteris eum Græcè perlegere. Sin autem velis eum quandoque audire loquentem paulò familiarius, Latino eum sermone non tam ornato quidem illo & eleganti, sed qui tamen eius cogitata fideliter exprimat, differentem audies. Interpretis enim fidem, si nihil aliud, me satis præstitisse existimo. Quod cum tu, vt spero, facile animaduerteris, restabit vt à te petam ac postulem, vt cum hunc Pædagogum grata manu acceperis, me, imo verò nostrum Clementem tuo patrocinio à malignorum & improborum hominum calumniis defendas: qui cum ipsi nullam Christianæ reip. vtilem nauent operam, in hoc tamen sibi valde placent, si securè aliorum detrahant laboribus. Quorum ego maledicta me posse facile repellere, imò verò despicere, existimo, si tu eum qua spero beneuolentia exceperis, & summa tui nominis auctoritate defenderis. Vale, & me in clientulorum tuorum numerum digneris adscribere.

Bononiæ VI. Idus Iul. MD.XXXXVIIII.

CAPITA PRIMI LIBRI.

Quid profitetur Pædagogus.	*Cap. Primum.*
Quòd propter peccata nostra nos moderetur Pædagogus.	*Cap. 2.*
Quòd sit benignus & hominum amator Pædagogus.	*Cap. 3.*
Quòd ex æquo virorum & mulierum Pædagogus sit sermo.	*Cap. 4.*
Quòd omnes qui in veritate versantur sint apud Deum pueri.	*Cap. 5.*
Aduersus eos qui existimant puerorum & infantium appellationem significare primarum disciplinarum doctrinam.	*Cap. 6.*
Quis sit Pædagogus, & de eius Pædagogia.	*Cap. 7.*
Aduersus eos qui existimant non esse bonum quod iustum est.	*Cap. 8.*
Quòd eiusdem sit potestatis & benefacere & iustè punire. In quo etiam dicitur, quis sit modus Verbi Pædagogiæ.	*Cap. 9.*
Quòd idem Deus per idem verbum & à peccatis arceat minans, & humanæ naturæ det salutem adhortans.	*Cap. 10.*
Quòd per Legem & Prophetas Verbum fungeretur Pædagogi officio.	*Cap. 11.*
Quòd Pædagogus conuenienter Paternæ affectioni seueritate & benignitate vsus sit.	*Cap. 12.*
Quòd quemadmodum id quod recte & ex virtute geritur fit ex recta ratione, ita rursus peccatum fit præter rectam rationem.	*Cap. 13.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA QVAEDAM IN PAEDAGOGVM.

EA quæ in humana constitutione considerantur, mores præcedunt, ut qui sint veluti materia & incitamentum bonorum & malorum motuum. Quoniam autem ex motibus alij quidem sunt actiones, alij verò passiones: actiones quidem, quoniam sunt in eo quod in nobis imperium obtinet, sunt diuiniores: passiones verò in eo quod est imbecillum & materiale: nunc merito primo quidem loco ponuntur mores, ut qui sint fundamentum actionum: subijciuntur autem actiones & animi affectiones, ut quibus sit ingeneratum ut componantur à ratione.

Vos ò pueri attendite. ἀλληπτικῶς enim seu per defectum dictum est, ut adolescentes scilicet redderet attentiores ad audiendam grauitatem eorum quæ dicuntur Constituta est nobis seu à nobis, basis veritatis, seu basis sancti templi magni Dei. Quænam est autem basis, nisi infractum fundamentum cognitionis? pulchra adhortatio per obedientiam vitæ rationi consentaneæ, æterna appetitio, deiecta scilicet in prædium intelligens.

Quoniam sermo exhortatorius, qui uersatur in moribus, tenet locum fundamenti uel carinæ ad pietatis superædificationem: habet adiutorem ad actiones, sermonem qui uersatur in tradendis præceptis, ad affectiones autem seu animi perturbationes, sermonem consolatorium.

Nam cum tria in homine considerentur, mores, actiones, animi perturbationes: sermo pædagogus unus & idem, horum unicuique conformatus, ut corrigat & meliores reddat, applicatur tribus congruè & conuenienter: Moribus quidem, adhortando; actionibus verò, præcepta suppeditando: rursus autem perturbationibus animi, consolando. Quare quando salutem quidem procurando uersatur in moribus, adhortatorius nominatur sermo uel suasorius. Quando autem in actionibus, dicitur ὑποθετικός, id est, præcepta tradens, & θεραπευτικός, idest medens seu curans. Quando autem affectiones animi transmutat, consolatorius. Quando autem ad hæc aggredienda incitat, tunc subit Pædagogi officium, ut sint meliores incitans. Per adhortationem quidem incitat ad mores componendos. Per eum autem qui tradit præcepta, themata similitudinaria inducit, per euidentem explicationem, ea quæ ab alijs errata sunt, posteris pulchre suggerens. Vnde etiam dicitur curans siue medens. Per consolatorium autem, reditum per pœnitentiam, ut restituatur pristino statui sibi conuenienti. Nonnunquam autem procedit etiam per uiam doctrinæ de qua non est tempus dicendi in præsentia, est autem cum dogmatibus.

CLEMENTIS
ALEXANDRINI PAEDAGOGI
LIBER PRIMVS.

Quid profitetur Pædagogus Cap. I.

CONSTITVTA est basis veritatis ò vos pueri, nobis ipsis sancti templi magni Dei, infractum fundamentum cognitionis, pulchra adhortatio per obedientiam vitæ rationi consentaneæ, æterna appetitio deiecta in prædium intelligens. Cum hæc quidem certè tria sint in homine, mores, actiones, animique affectiones seu perturbationes: mores sortitus est sermo exhortatorius, pietatis dux ac religionis, qui instar carinæ subiectus est ad fidei ædificationem. quo quidem nos valde exultantes, & opiniones veteres abiurantes, ad salutem capessendam iuuenes alacresque reddimur, cum psallente prophetia concinentes, QVAM BONVS Israel Deus PGl. 72.
iis, qui recto sunt corde: Omnibus verò actionibus
præest sermo qui versatur in tradendis præceptis: animi autem motibus ac perturbationibus medetur sermo consolatorius. Hic ipse idem quiuis sermo, cum vnus sit, à
mundana, in qua eductus & coalitus est, cõsuetudine hominem abripiens, & in simplici vniusque modi fidei in Deum salute instituens, dux scilicet cœlestis sermo,
D quando ad salutem quidem adhortatus est, ei impositum est nomen Exhortatorii. & hic sermo propriè incitatorius, ex parte scilicet totum, appellatus est. Est enim exhortatoria vniuersa religio piusque Dei cultus, vt qui & vitæ hic rectè degendæ, & futuræ desiderium menti cognatæ ingeneret. Nunc autem cum & in medendo & in præceptis tradendis versetur, & ad vtrunque simul, eum quem admonet, ipse seipsum sequens, adhortetur, qui in nobis sunt animi morborum curationem in summa promittens, hic à nobis apposite vno appelletur nomine, Pædagogus. cum in actione, non in accuratè tradenda disciplinæ ratione, versetur Pædagogus, quatenus eius quoque finis est animam meliorem reddere, non docere; & in vita moderata ac temperata, non quæ sit scientia prædita, instituere. Quanquam hic ipse quoque sermo
E ad docendum aptus est. sed eo in præsentia non vtitur. Qui enim quæ ad dogmata pertinent declarat & reuelat, is sermo est qui in docendo versatur. Cùm autem in actione versetur Pædagogus, postquam ad componendos mores prius adhortatus est, tum ad ea quæ oportet agenda adhortatur, pura ac sincera præcepta tradens, & eorum quæ prius admissa sunt, erratorum imagines ac similitudines posteris ostendens. Sunt autem ambo vtilissima. Adhortatorium quidem genus, ad parendum. Quod autem instar imaginis ac similitudinis assumitur, quod est ipsum quoque duplex, sicut prior coniugatio, partim quidem in eo consistit, vt bonum eligentes imitemur; partim autem, vt malum repudiantes auersemur. Morborum itaque animi hinc curatio sequitur, cum adhibitis imaginum ac similitudinum solatiis, animos
F confirmat Pædagogus, humanis præceptis, tanquam lenibus medicamentis, ad perfectam veritatis cognitionem eos qui laborant deducens. Inter sanitatem autem & cognitionem permultum interest. Nam hæc quidem disciplina, illa verò curatione comparatur: qui itaque laborat non prius aliquid eorum quæ ad doctrinam per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tinent didicerit, quàm perfectè sanus fuerit. Neque enim discentibus ac laboran A
tibus vnumquodque præceptum similiter traditur: sed illis quidem ad cognitio-
nem: his verò ad medelam. Quemadmodum ergo, quorum corpus ægrotat, iis
medico opus est: ita quorum æger est animus, ii pædagogo opus habent, vt animi no
stri morbis medeatur: Deinde verò Doctore, qui puram deducat animam ad cogni-
tionis aptitudinem, vt possit reuelationem sermonis percipere. Porrò autem dum
gradu salutari nobis conuenienti in efficaci disciplina nos studet perfectos & con-
summatos reddere, pulchra vtitur œconomia. Omni ex parte benignus & homi-
num amans verbum, è supernis adhortans, deinde fungens Pædagogi officio in
omnibus, & nos edocens. B

Quòd tropter peccata nostra nos moderetur Pædagogus. *Cap. II.*

PAedagogus autem noster, ò vos pueri, est Deo Patri suo similis, cu
ius est filius, in quem nullum omnino cadit peccatum, estque nul-
li reprehensioni affinis, & animo impatibilis: Deus in figura homi
nis, impollutus, paternæ voluntati seruiens, Deus verbum, qui est
in patre, qui est à dexteris patris, & cum [a] figura Deus est. Hic nobis
est imago in qua nulla est macula. Ei omnibus viribus tentandum C
est animam similem efficere. Sed ille quidem liber est ab omnibus humanis animi per
turbationibus. Propterea enim vel solus est Iudex, quòd solus sit inquem peccatum
non cadit. nos autem conemur quoad eius fieri poterit vt quàm minimum pecce-
mus. Nihil enim maiori curæ ac studio esse debet, quàm vt ab animi perturbationi-
bus morbisque primum liberemur: deinde verò vt prohibeamus ne in peccatorum
consuetudinem facile prolabamur. Atque optimum quidem est nullo modo pec-
care penitus, quod quidem Dei esse dicimus. Secundum autem, nullum ex volun
tariis attingere maleficiis, quod est proprium sapientis, & in inuoluntariorum non
adeò multa incidere. Tertium autem quod est proprium eorum qui bene educti
& à Pædagogo rectè instituti fuere, in peccatis non diutissimè immorari, vltimo lo D
co ponatur. Sed ei quoque salutare fuerit, si iis qui vocant ad pœnitentiam minimè
repugnauerit. Atque mihi quidem per Mosen videtur pulcherrimè dicere Pæda-
gogus. SI QVIS IN EO fuerit repente mortuus, statim polluetur caput voti
eius, & radetur: peccatum inuoluntarium, mortem repentinam appellans. Eam
autem dicit polluere, vt quæ animam macula respergat. & ideo quàm citissimè ei
adhibet medicinam, consulens vt statim ei caput radatur, nempe ignorantiæ comas,
quæ vmbram rationi offundunt, amouere & abstergere suadens. vt à densa vitii ma
teria nuda relicta ratio, [b] ea autem sedem suam collocat in cerebro, quàm ocyssimè
redeat ad pœnitentiam. Deinde cum pauca adiecisset, subiungit: PRIORES
autem dies irrationales. Per quæ clarum est significari peccata quæ non facta sunt E
per rationem. & Inuoluntarium quidem appellauit repentinum, peccare autem,
Irrationale. Quamobrem sermo Pædagogus sortitus est moderationem, ad pro-
hibendum irrationale peccatum. Id autem hinc ex Scriptura considera. PROPTE
REA hæc dicit Dominus: Quod prius fuerit peccatum, arguendo ostenditur per se-
quentem dictionem, propterea quod iustum iudicium sequitur. Idque per Prophe
tas apertè ostenditur, dum dicunt. SI NON PECCASSES, non hæc esset mina-
tus. & propterea sic dicit Dominus. Propterea quòd hos sermones non audiistis ideo
hæc dicit Dominus. &, Ecce propterea dicit Dominus. Propterea enim est Prophe
tia, propter obedientiam scilicet & inobedientiam. Propter illam quidem, vt serue
mur. Propter hanc autem, vt castigemur. Est autem Pædagogus noster, Verbum, qui F
præter naturales animæ affectiones curat per admonitiones. Morborum enim cor-
poris auxilium propriè vocatur Medicina, quæ docetur humana sapientia. Verbum
autem paternum, solus est humanarum ægritudinum Pæonius medicus, & sanctus

Ioan. 5. 1. Pet. 2.

Num. 6.

Esaiæ. 66. Hierem. 7. Ezech. 33.

A ægrotæ animæ incantator. SALVVM fac seruum tuum, inquit, Deus meus speran- Psal. 85.
tem in te. MISERERE mei Domine, quia ad te clamabo toto die. Medicina
enim, vt ait Democritus, medetur morbis corporis, sapientia autem liberat animam
à perturbationibus. Bonus autem pædagogus, qui est sapientia, qui verbum Patris,
qui fabricatus est cœlum, vniuersi figmenti curam gerit. Eiusque corpori & animæ
medetur, qui est omni ex parte sufficiens medicus humanæ naturæ, seruator. SVR Marc. 2.
GE, inquit Paralytico, & sublato in quo iaces grabato, vade domum. & qui prius
erat infirmus, extemplo, sanus & firmus euasit. & mortuo, Lazare, dixit, egrede Iohan. 11.
re. Ille verò mortuus ex sepulchro exiit qualis erat antequam moreretur, medita-
B tus resurrectionem. Quinetiam ipsi quoque medetur animæ præceptis donisque
ac gratiis. Sed præceptis quidem ac monitis id facere vtique differt: Donis autem
ac gratiis diues, Dimittuntur tibi peccata tua, nobis dicit peccatoribus. Nos au-
tem simul ac ipse cogitauit, facti sumus infantes, optimum ac stabilissimum locum
ab optima & præclarè ordinata eius moderatione adepti: quæ primum quidem in
mundi & cœli solique ambitibus circumagitur, in cæterorumque astrorum moti-
bus versatur, propter hominem: Deinde verò in ipso homine, in quem omne eius
studium confertur: eumque maximum ac pulcherrimum esse opus existimans, pru
dentia quidem ac moderatione & temperantia animam eius direxit: corpus verò
pulchritudine iustaque & commoderata membrorum proportione temperauit: in
C humanæ autem naturæ actionibus, quod in eis rectè & ex virtute geritur, pul-
chrumque qui est in eis ordinem ex suo eis inspirauit.

Quòd sit benignus & hominum amans Pædagogus *Cap. III.*

IN omnibus prodest, & in omnibus iuuat Dominus, & tanquam
homo, & tanquam Deus. peccata quidem remittens, vt Deus;
ne peccemus autem, Pædagogi ritu instituens, vt homo. Iure
ergo homo est Deo charus, quoniam eius figmentum homo est.
D & alia quidem solo iussu fecit: hominem autem per se manu fabri
catus est, & quid ei proprium inspirauit. Quod ergo ab ipso & ad Gen. 1.
eius imaginem factum est, vel tanquam propter se Deo eligendum ab ipso Deo fabri
catum est; vel tanquam propter aliud eligendum effictum est. [a] Si ergo homo est
propter se res eligenda, cum bonus sit, bonum amauit. & intus est in homine id ama
torium, quod Dei inspiratio seu insufflatio dicitur. Si autem homo res propter alias
eligenda factus est, non alia fuit Deo causa cur hunc faceret, quàm quòd absque eo
neque Deus poterat esse bonus opifex: neque homo peruenire ad Dei cognitionem.
Non enim aliter id cuius causa homo factus est Deus fecisset, si non homo factus
esset. & quam habuit absconsam volendo potentiam, per externam impleuit facien
E di potestatem Deus ab homine acceptam, qui fecit hominem. & vidit quem habuit,
& factum est quod voluit. nihil est autem quod Deus non possit. Homo ergo
quem fecit Deus, res est per se eligenda. Quæ res autem per se est eligenda, ei est
propria ac familiaris cui per se est eligenda. Ea autem res est expetenda & deligenda.
Sed & si quid est diligendum, non potest id ab ipso non diligi. Diligendum autem
esse hominem ostensum est. Homo ergo à Deo diligitur. Qui enim fieri potest vt
non diligatur, propter quem vnigenitus ex sinu Patris demittitur, [b] verbum fidei:
fides ex superabundantia, ipse Dominus, qui apertè confitetur, & dicit. IPSE Iohan. 16.
enim pater vos diligit, quia vos me dilexistis. Et ipse rursus. ET DILEXISTI Idem. 17.
ipsos, quemadmodum me dilexisti. Quidnam ergo vult Pædagogus, & quid pro
F fitetur, & quomodo & factis & dictis affectus sit, & in iis quæ sunt agenda præci-
piendis, & prohibendis iis quæ sunt contraria, iam vtique clarum est. Manifestum
est autem esse alterum genus sermonis, cuius est institutum docere, quod quidem
est subtile & spiritale, & accuratam tractandi rationem sequitur, & in arcanis con

Universidad de Deusto
Biblioteca

templandis mysteriis versatur. Id autem in præsentia differatur. Par est autem eum A
nos redamare qui pro suo in nos amore dux est nobis vitæ optimæ degendæ, ex eius
autem voluntatis iussis viuere, non ea solùm quæ iubentur exequentes, vel quæ pro
hibentur cauentes, sed etiam has quidem imagines auersantes, illas verò, quoad eius
fieri poterit, imitantes: Pædagogi factorum similitudinem operando referre, vt
impleat id quod dictum est, Ad imaginem & similitudinem. In vita enim tanquam
Matth. 15. in profundis errantes tenebris, optimo, & qui nunquam aberret ac offendat, duce
opus habemus. Optimus autem dux est, non cæcus, vt dicit Scriptura, cæcos in fo-
ueas ducens, sed verbum cuius est visus perspicacissimus, & qui cordis intima per-
uidet. Quemadmodum ergo non est lux quæ non illuminat, neque mouens quod B
Ioan. 1. non mouet, ita nec diligens quod non diligit, nec bonum quod non prodest, & ad
salutem deducit. Faciamus ergo præcepta per opera & facta Domini. Verbum enim
ipsum apertè caro factum est, eandem simul virtutem actiuam & contemplatiuam
ostendens. atque adeò eius sermonem, præcepta, & monita legem existimantes, co-
gnoscamus quæ sunt breues & directæ viæ ad æternitatem. Persuasione enim sunt
plena præcepta, non timore.

Quòd ex æquo virorum & mulierum Pædagogus sermo sit. *Cap. IIII.*

C

HANC ergo bonam obedientiam magis magisque amplectentes, nos
ipsos Domino tradamus, firmissimum eius fidei rudentem appen-
dentes, cogitantes eandem esse virtutem viri & mulieris. Si enim
Gal. 3. vtrisque vnus Deus est, vtrisque etiam vnus est Pædagogus; vna
ecclesia, vna moderatio ac temperantia, vna verecundia, alimen-
tum commune, coniugales nuptiæ, respiratio, visus, auditus, co
gnitio, spes, obedientia, charitas, omnia similia. Quorum au-
Matth. 22. Luc. 20. tem est vita quidem communis, communis autem gratia, & salus communis; eo-
rum quoque communis est dilectio & educatio. IN HOC, enim inquit, seculo vxo
res ducunt & nubunt: in quo solo fœmininum à masculo discernitur: In illo autem D
non amplius, vbi socialis & sanctæ huius vitæ, quæ ex coniunctione proficiscitur,
præmia non masculo ac fœminæ, sed homini proponuntur, cum eum qui est sepa-
παιδάριον. Puellus tam masculus quàm fœmina. ratus sciungat cupiditas. Viris itaque & mulieribus commune nomen homo est. Ea
ratione mihi videntur Attici παιδάριον communiter non solùm masculum sed etiam
fœminam vocasse, si cui fide dignus videtur esse Comicus Mænander in Rapizome-
na, qui sic dicit. FILIOLA mea. admodum enim natura humanum est ac benignum
παιδάριον. Iam verò ἄρνες quoque, quod agnos significat, est epicœnum nomen sim
plicitatis, animalis masculini & fœminini. Ipse autem Dominus nos pascit in secu-
la seculorum. Amen. Sine pastore autem, nec oues, nec quidquam potest aliud vi-
uere. neque pueri sine pædagogo, nec ministri sine Domino. E

Quòd omnes qui in veritate versantur, sint apud Deum pueri. *Cap. V.*

VÒD itaque Pædagia quidem sit παιδαγωγία, hoc est, puerorum
eductio, ex ipso nomine clarum est. Restat autem vt pueros quos
Scriptura significat consideremus, deinde Pædagogum eis præficia
mus. Nos pueri sumus. multifariam autem nos celebrat, multisque
modis variis nominibus allegoricè vtitur Scriptura, simplicitatem
fidei diuersis rationibus immutans, In Euangelio itaque. CVM F
Iohan. vlt. Matth. 19. Mar. 10. IN littore, inquit, stetisset Dominus, discipulos, erant autem pi
scantes, alloquutus est: Puelli, nonquid obsonium habetis? eos pueros appellans
quos vsu & diuturna consuetudine habebat familiares. ET ADDVXERVNT ei, in-

A quit, pueros ad impositionem manuum benedictionis. Cum autem eius noti ac fa
miliares prohiberent, dixit Iesus: SINITE puellos, & ne prohibete eos venire ad
me. Talium enim est regnum cœlorum. Quid autem sibi vult quod dictum est, ipse
declarabit Dominus, dicens: NISI CONVERSI fueritis, & efficiamini sicut hi Mat. 18.
puelli, non intrabitis in regnum cœlorũ. non regenerationem allegoricè hic signifi-
cans, sed quæ in pueris inest simplicitatem, vt eius similitudinem referamus, cõmen
dans. Pueros quoque nos eligit spiritus Propheticus. CVM CARPSISSENT, in- Mat. 12.
quit, pueri ramos oleæ vel palmarum, exierunt obuiam Domino, & clamarunt
dicentes, O sanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini: Lux & glo
B ria & laus cum supplicatione Domino. Hoc enim significat O sanna, si Latinè ex-
plicetur. Mihi autem videtur Scriptura, hanc prophetiam proferens, tacitè eam quæ
prædicta fuerat probri loco obiicere. NVNQVAM legistis, Ex ore infantium & la- Psal. 8.
ctantium perfeciſti laudem. Hac itidem ratione Dominus suos familiares stimulat,
vt ipsum diligenter attenderent incitans, vt qui iam ad patrem properaret; audito-
res vt maiore desiderio eum audirent præparans, fore vt paulò post abesset præsigni
ficans. oportere eos veritate vberius ac profusius frui innuens, cum verbum mox
se in cœlum reciperet. Rursus ergo eos vocat puellos. Ait enim: PVELLI adhuc Iohan. 13.
modicum sum vobiscum. Et rursus assimilat regnum cœlorum puellis in foro seden Mat. 11.
tibus, & dicentibus: TIBIA vobis cecinimus, & non saltastis, Lamentati sumus,
C & non planxistis: & quæcunque alia subiunxit his consentanea. [a]Neque verò ita so
lum sentit Euangelium, sed prophetia quoque est eiusdem sententiæ. Dicit itaque
Dauid: LAVDATE pueri Dominum, laudate nomen Domini. Porrò autem di- Psal. 112.
cit etiam per Esaiam: ECCE EGO & pueri quos dedit mihi Deus. Miraris, dum au Esa. 8.
dis viros qui sunt in Gentibus à Domino vocari pueros: non mihi vocem videris au
dire Atticam, à qua disci potest eas, quæ sunt elegantes & speciosæ adolescentulæ,
& præterea ingenuæ, appellari παιδίσκας. ancillas autem παιδισκάρια. & ipsas ado
lescentulas propter ætatis puerilis vigorem diminutiue puellarum nomine honora
ri. Iam verò cum dicit, [b]Agnelli stent à dextris, simplices pueros significat, tan- Mat. 25.
quam agni & oues sint genere, non viri. Agnellos autem priuilegio dignos censuit,
D eam quæ est in hominibus facilitatem ac teneritudinem morumque simplicitatem
& animi innocentiam præferens. Et rursus quando dicit: TANQVAM vituli la- Hier. 46.
ctantes, nos rursus allegoricè significat, & quando, TANQVAM columbam sim- Deut. 14.
plicem & felle carentem, & cum rursus nos iubet per Mosen duos pullos columba- Num. 6.
rum vel par turturum pro peccato offerre, eorum quæ sunt tenera nullam quæ eis
ineſt cum peccato affinitatem, pullorumque innocentiam, & acceptæ iniuriæ nul
lam recordationem dicens esse Deo acceptam, & simile simili expiari exponens.
Quinetiam turturum timiditas, quæ ne peccetur adhibenda est, cautionem signifi-
cat. Quòd autem nos pullos dicat, testis est Scriptura: QVEMADMODVM gallina Mat. 23.
congregat pullos sub alis suis. Ita nos sumus pulli Domini, sanè quàm admirabiliter
E & mysticè animæ simplicitatem ex puerili ætate describente sermone. Alicubi enim υἱοὶ πάππα.
nos vocat pueros, alicubi verò pullos, nonnunquam autem infantes, alicubi autem Esa. 56. et. 65.
filiolos, & sæpe filios, & populum recentem, & populum nouum. SERVIS AV-
TEM meis, inquit, imponetur nomen nouum. Nomen nouum dicit, quod est re- πῶλος, Pullus equinus.
cens, ætermum, impollutum, simplex, & infantile, & verum, quod benedicetur
in terra. Per allegoriam autem nos rursus pullos vocat, qui vitii iugum non sub-
imus, qui ab improbitate minime domiti sumus, sed sumus simplices, & ad ipsum
solum Patrem exilimus, non equos subiugales, qui ad propinquorum vxores hin-
niunt, & fœminarum insano amore tenentur, sed liberos, & recenter genitos:
qui propter fidem exultant: qui celeriter currunt ad veritatem: qui sunt veloces ad Zach. 9.
F salutem: qui mundana proterunt & conculcant. LAETARE valdè filia Sion: annun Mat. 21.
tia filia Hierusalem: Ecce Rex tuus venit tibi iustus, mansuetus, & seruans, & ipse
mitis, & qui ascendit subiugalem & pullum nouum. Non satis habuit solum dixis-
se pullum, sed etiam nouum ei adiecit. humanitatis quæ in Christo vnita est noui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem, & senii expertem cum simplicitate æternitatem ostendens. Tales autem nos
Genes. 49. nouos pullos qui infantes sumus, diuinus noster alit pullorum domitor. Quòd si asinus quoque nouus est in Scriptura, pullus tamen est hic quoque asinus. ET PVLLVM, inquit, alligauit vineæ. hunc simplicem & infantem populum sermoni alligans, quem vocat allegoricè vitem. Fert enim vinum vitis, sicut Verbum sanguinem. Est autem vtrunque poculentum hominibus ad salutem: vinum quidem corpori, sanguis verò spiritui. Quòd autem nos quoque agnos dicit, fide dignus testis
Esa. 40. est spiritus loquens per Esaiam: SICVT pastor pascet gregem suum, & brachio suo colliget agnos: per id quod est in ouibus tenerrimum, agnos scilicet, simplicitatem allegoricè significans. Atque adeò nos quidem certè earum quæ sunt in vita longè pulcherrimas & perfectissimas possessiones appellatione puerili honorantes, disciplinam Græcè παιδείαν & παιδαγωγίαν vocauimus. Pædagogiam autem esse confitemur bonam à pueris in virtute institutionem. Nobis itaque Dominus apertius aceui
Matth. 18. dentius reuelans quid ex appellatione puerorum significetur, cum orta esset quæstio inter Apostolos quisnam ex eis maior esset, statuit Iesus puellum in medio, dicens: QVI SE humiliauerit vt hic puellus, is maior est in regno cœlorum. Non ergo puerorum appellatione vsus est, tanquam qui per ætatem essent inconsiderati, & ratione minime vti possent, queadmodum nonnulli senserè: neque si dixerit, NISI FVERITIS sicut hi puelli, non intrabitis in regnum Dei, id inerudite accipiendum est. Qui itaque infantes sumus, humi non amplius volutamur: neque vt anteà serpentum more in terra serpimus, toto corpore in stultis cupiditatibus prouoluti, sed mente sursum erecti, mundoque & peccatis renunciantes, suspenso pede eatenus terram tangentes quatenus in mundo esse videamur, sanctam persequimur sapientiam. Hæc autem videtur esse stultitia iis, qui se ad calliditatem & versutiam exacuerunt. Iure ergo sunt pueri, qui Deum solum patrem nouerunt, simplices, infantes, integri ac innocentes, qui sunt vnicornium cornuum amatores. Iis itaque qui in sermone processerunt hanc vocem annuntiauit, rerum ac negotiorum
Matth. 6. quæ hic sunt iubens curam abiicere, & suadens solum patrem attendere, puellos imitantes. Et ideo dicit in iis quæ consequuntur. NE SITIS solliciti de crastino. Sufficit enim diei malitia sua. Ita curis de victu depositis soli Patri adhærere præci-
Matth. 23. pit. Qui autem hoc implet præceptum, reuera infans ac puer Deo est & mundo: huic quidem, tanquam seductus ac errabundus: illi verò, tanquam dilectus. Iam verò si vnus est, vt dicit Scriptura, magister in cœlis: in confesso est qui in terra sunt omnes appellari discipulos. Ita enim habet veritas, id quidem quod est perfectum esse apud Dominum qui semper docet: quod puerile autem est & infantile, apud
Psal. 6. nos qui semper discimus. Porrò autem itidem Prophetia id quod perfectum est honorauit Viri appellatione. Et per Dauid quidem, de Diabolo, VIRVM, inquit, sanguinum abominatur Dominus. Virum vocat vt qui sit perfectus in vitio: Dicitur Vir quoque Dominus vt qui sit perfectus in iustitia. Iam enim Apostolus ad Corin
2. Cor. 11. thios scribens, dicit: DESPONDI enim vos vni viro virginem castam exibere Chri
Eph. 4. sto. siue tanquam infantes & sanctos, veruntamen soli Domino. Ad Ephesios autem scribens, apertissimè reuelauit quod quæritur, dicens hoc modo. DONEC occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Dei, in virum perfectum: in mensuram ætatis plenitudinis Christi, vt non simus amplius infantes qui fluctibus agitemur & circunferamur omni vento doctrinæ, in præstigiis hominum, in versutia ad insidias erroris: vera autem dicentes in dilectione, augeamus in ipsum omnia. Hæc dicens ad ædificationem corporis Christi, qui est caput & vir, qui solus in iustitia perfectus. nos autem infantes, qui ad inflationem perflantes hæresum ventos vitantes, & iis non fidem habentes qui nos aliter docent quàm patres, tunc perfecti efficimur quando sumus ecclesia, capite, Christo scilicet, recepto. Hic autem par est attendere appellationem huius vocabuli νήπιος, quod infantem significat, vt intelligatur τὸ νήπιον non dici de insipientibus. Qui est enim insipiens, dicitur ἀνόητος. νήπιος autem qui est νεήπιος, vt ἤπιος qui est leni ac molli animo. Quo fit vt is dicatur

dicatur νήπιος, qui moribus mitis ac mansuetus recèter euasit. Hoc autem manifestissime significauit beatus Paulus, dicens: CVM POSSEMVS oneri esse sicut Christi
1. Thes. 2. Apostoli, fuimus mites in medio vestri, sicut nutrix fouet filios suos. Mitis ergo ac mansuetus est infans, nempe νήπιος & ea ratione magis tener ac mollis. & tener mollisque est qui est simplex, doli ac fraudis expers, & remotus à simulatione, rectoque & erecto animo. Hoc est autem fundamentum simplicitatis & veritatis. SVPER
Esa. 66. QVEM, enim inquit respiciam, nisi super mansuetum & quietum? Talis enim est sermo virginalis, tener ac mollis, & fictioni non affinis. Vnde etiam virginem tenera sponsam, & puerum ἀπαλόφρονα, hoc est, teneri ac mollis animi, vocare consue
ἁπαλοὶ ἁπαλοὶ B uimus. Sumus autem nos teneri ac molles, qui persuasioni non reluctamur, & à bonitate non difficiliter colimur, bileque vacui, & malitia & peruersitate minime permixti sumus. Vetus enim generatio peruersa est & duro corde. Chorus autem infantium, nos inquam, qui sumus nouus populus, mollis est & delicatus vt puer. Propter simplicium autem & innocentum corda fatetur se gaudere Apostolus in epistola ad Romanos, & quandam, vt ita dicam, infantium definitionem tradit di
Rom. vlt. cens: VOLO AVTEM VOS sapientes quidem esse ad bonum, simplices autem ad malum. Neque enim nomen τοῦ νηπίου à nobis intelligitur per priuationem, quoniam à Grammaticis statuitur νὶ esse priuatiuam particulam. Si qui enim infantiam insectantur, nos vocant insipientes: videte quomodo Dominum blasphemiis & male
C dictis impetunt, dum eos existimant insipientes qui ad Deum confugerunt. Sinautem, quod magis quoque audiendum est, ipsi de simplicibus infantes acceperint, gaudemus appellatione. Infantes enim sunt mentes nouæ in veteri insipientia, quæ nuper prudentes, quæ in Nouo testamento exortæ sunt. Nuper certe Deus per Christi aduentum fuit cognitus. DEVM enim nemo nouit nisi Filius, & cui Fi
Mat. 11. Luc. 10. lius reuelauerit. Iuuenes ergo populus nouus, vt distinguatur à veteri populo. ii sunt, qui noua bona didicerunt: & est nobis vber ætatis ipsa iuuentus expers senii, in qua semper vigemus ad intelligentiam & mentis agitationem, semper iuuenes, & semper mansueti, & semper recentes ac noui. Oportet enim nouos esse sermones, qui noui verbi fuerunt participes. Quod autem fuit æternitatis
D particeps, ei quod est ab interitu alienum solet assimilari. vt puerilis ætatis appellatio sit nobis vertotius vitæ, propterea quòd sit senii expers quæ est in nobis veritas, & mores nostri, qui sunt veritate perfusi. sapientia autem semper germinans, quæ semper similiter & eodem modo se habet, & nunquam mutatur.
Esa. 49. & 66. PVELLI, inquit, eorum super humeros tollentur, & super genua consolationem accipient. perinde ac si mater aliquem consoletur, ita ego quoque vos consolabor. Mater quidem ad se pueros adducit: & nos matrem quærimus ecclesiam. Quidquid itaque est imbecillum & renerum, vt quod propter imbecillitatem auxilio egeat, gratum est iucundum & delectabile, animosa animæ parte ei quod est tantillum auxilium ferente. Quemadmodum enim patres & matres lubentius vident,
E equorum quidem pullos, boum verò paruos vitulos, & leonum leunculum, & cerui hinnulum, & hominis puellum: ita etiam vniuersorum Pater eos qui ad ipsum confugiunt recipit, & in filiorum adoptionem spiritu regeneratos nouit manuetos, & eos solos diligit, eisque fert auxilium, & pro eis pugnat eosque defendit: & ideo puellum nominat. Ego verò Isaac quoque ad puerum refero. Isaac ri-
Genes. 26. sus exponitur. Eum vidit ludentem cum vxore & auxiliatrice Rebecca rex curiosus. Rex autem, cui nomen erat Abimelech, mihi videtur esse quædam supramundana sapientia, quæ puerilis ludi ac disciplinæ considerat mysterium. Interpretantur autem Rebeccam tolerantiam. O prudentem ludum ac disciplinam. Risus & à
μυστήρια tolerantia adiuuatur, & Rex, qui ea attendit, stupet & admiratur spiritum eorum
F qui sunt puelli in Christo, qui in tolerantia vitam agunt. Et hic est diuinus ludus ac disciplina. Talem ludum ludere suum Iouem dicit Heraclitus. Quid enim aliud viro sapienti & perfecto magis conuenit, quàm ludere & collætari? per honestarum rerum tolerantiam, & bonorum administrationem, dies festos cum Deo celebran-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem. Potest etiam aliter accipi quod à Prophetia significatur, nos scilicet lætari & A
ridere propter salutem, quemadmodum Isaac. Risit autem ille quoque à morte so-
lutus, ludens & exultans cum sponsa, quæ nostra est ad salutem auxiliatrix Eccle-
sia, cui firmum ac solidum nomen impositum est, Tolerantia: vel quoniam ea ma-
net in secula, semper gaudens: vel quòd constet ex tolerantia credentium, qui sumus
membra Christi, & eorum qui ad finem sustinuerunt testimonium, & quæ sit pro-
pterea gratiarum actio. Hic est ludus & disciplina mystica, & salus quæ cum graui
ac honesto solatio fert auxilium. Rex itaque Christus è superis risum nostrum spe
culatur, & cum è fenestra, vt dicit Scriptura, prospexisset gratiarum actionem, & B
benedictionem, exultationem & lætitiam, & simul etiam cum iis operantem tole-
rantiam, & eorum coniunctionem, solam suam respicit ecclesiam: ostendens faciem
suam quæ deerat ecclesiæ, quæ regali capite perfecta efficitur. Vbi erat autem fene
stra, per quam ostendebatur Dominus? Caro, per quam fuit manifestatus. Ipse est
Isaac (aliter enim accipere possumus) qui est typus ac figura Domini. Puer quidem
vt filius: erat enim filius Abrahæ, quemadmodum Christus Dei: hostia autem si
cut Dominus. Sed non oblatus est vt Dominus. ligna solùm sacrificii portauit Isaac,
vt lignum Dominus. Mysticè autem risit, prædicens fore vt Dominus nos risu
impleret, qui sanguine Domini ab interitu & corruptione redempti sumus. Solum-
modo autem iure Isaac non passus est, qui primas passionis partes verbo cesserit.
Quinetiam significat Domini diuinitatem, dum nõ fuit occisus. Surrexit enim post C
iusta facta funeris Iesus: non passus, quemadmodum Isaac dimissus est è sacrificio.
Porrò autem ad eius quod propositum est defensionem maximum quoque aliud af-
feram. Ipsum Dominum puellum nominat, id per Esaiam prædicens spiritus: ECCE
Esa. 9. PVELLVS natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius principatus super hume-
rum eius, & vocatum est nomen eius, magni consilii Angelus. Quid est ergo puel
lus? Infans, ad cuius imaginem nos infantes sumus. Per eundem Prophetam nar-
rat eius magnitudinem. ADMIRABILIS consiliarius, Deus potens, pater æter
nus, princeps pacis; eo quòd ludum ac disciplinam impleat: Et pacis eius non est fi-
nis. O magnum Deum. O perfectum puerum. Filius in Patre, & Pater in Filio. Et
quomodo non est perfecta huius pueri puerilis disciplina & institutio, quæ nos om- D
nes pueros peruadit, Pædagogi ritu nos instituens, qui sumus eius infantes? Is ma-
nus in nos expandit, quæ apertè & euidenter fuere creditæ. De hoc puello fert quo
que testimonium Ioannes, qui est maior Propheta inter natos mulierum: ECCE
Ioan. 1. AGNVS Dei. Quoniam enim Scriptura pueros ac infantes agnos nominat, Deum
qui est Verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnibus assimilari
volebat, vocauit agnum Dei, filium Dei, infantem Patris.

Aduersus eos qui existimant puerorum & infantium appellationem significare Primarum disciplinarum doctrinam. Cap. VI. E

Licet autem nobis veluti ex quadam redundanti copia eos aggredi
qui in reprehendẽdis aliis delectantur. Nõ enim nos pueri & infan-
tes appellati sumus, quèd sit puerilis & contemnenda nostra disci-
plina, vt nos calumniati sunt qui sunt inflati scientia. Statim itaque
regenerati recepimus perfectionem, cuius causa festinabamus. Fui-
mus enim illuminati. id autem est Deum agnoscere. Non est ergo
imperfectus, qui quod perfectum est cognouit. nec me reprehenderitis quòd fatear
Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3. me Deum nosse. Verbo enim ita dicere visum est. is verò liber est. Iam enim dum P
tingeretur Dominus, vox è cœlis testis dilecti resonuit: TV ES FILIVS meus
dilectus, ego hodie genui te. Sapientes ergo rogemus. Christus hodie regeneratus,
iámne est perfectus, an, quod est absurdissimum, ei aliquid deest? Sed si ita est, vt
aliquid

A aliquid disceret opus fuit. sed cum cum Deus esset nihil didicisse fuit cõsentaneum.
Neque enim quis Verbo maior fuerit. Sed neque magister ac doctor est eius qui
solus est magister. Annon ergo vel inuiti fatebuntur Verbũ perfectum ex perfecto
Patre natum ex œconomica præordinatione esse perfectè regeneratum? Et si erat
perfectus, cur qui erat perfectus tingebatur? Oportebat, inquiunt, implere huma
nam professionem. Pulcherrimè. Ita enim dico. Simulac ergo à Ioanne tingitur, fit
perfectus. Scilicet. Nihil ergo ab eo didicit. Nequaquam. Solo autem lauacro perfi-
citur, & spiritus aduentu sanctificatur. Ita habet. Hoc ipsum nobis quoque eue
nit, quorum fuit exemplar Dominus. Tincti illuminamur. Illuminati, in filios Psal. 81.
B adoptamur. Adoptati perficimur. Perfecti, immortales reddimur. EGO, inquit,
dixi Dii estis, & filii excelsi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus, Gratia
Illuminatio, Perfectum, & Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata absterg
gimus. Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio
autem, per quam sanctam illam & salutarem lucem intuemur, hoc est per quam
id quod est diuinum perspicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid
enim ei defit qui Deum nouit? Est enim reuera absurdum Dei vocari gratiam, quæ
non sit perfecta & vndequaque plena. Qui est autem perfectus, perfecta vti-
que largietur. Quemadmodum autem simulac ipse iussit fiunt omnia: ita sequitur
vt eo quòd solum gratificari voluerit, plena fuerit gratia. Quod enim futurum est
C temporis, id per voluntatem potentiæ anticipatur. Accedit iis quod liberatio à
malis est initium salutis. Soli ergo qui primum vitæ fines attigimus, iam perfecti su
mus. Iam autem viuimus, qui sumus à morte separati. Christum ergo sequi salus Iohan. 1.
est. QVOD enim factum est in ipso vita est. AMEN amen dico vobis, inquit, Ibidem. 5.
Qui sermones meos audit, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam, & in
iudicium non venit; sed transiit à morte ad vitam. Ita solum credidisse & regenera
tum esse, est in vita perfectio. Nunquam est enim Deus imbecillus. Quemadmo-
dum enim eius voluntas est opus, & id Mundus nominatur: ita etiam eius volun- Rom. 8.
tas est ho ninum salus, & ea vocata est Ecclesia. Nouit ergo quos vocauit, quos 2. Thes. 3.
seruauit: Simul autem vocauit, & seruauit. [b] IPSI enim vos, inquit Apostolus,
D à Deo docti estis. Nefas est ergo imperfectum sentire quod ab ipso docetur. Quod
autem ab eo discitur, est æterni Seruatoris æterna salus, Cui gratia in secula seculo
rum Amen. & qui est solummodo regeneratus, quemadmodum etiam illumina
tus dicitur, illuminatus quidem protinus à tenebris liberatur, & ab eo tempore lu-
cem accepit. Quemadmodum ergo qui somnum excusserunt, ab eo tempore pro
tinus intus vigilant: vel potius quemadmodum qui oculorum suffusionem conan-
tur amouere, non extrinsecus eis lucem suppeditant quam non habent: sed quod
oculis impedimentum afferebat depellentes, liberam relinquunt pupillam: ita etiam
qui tingimur, absterso peccatis, quæ diuino spiritui instar caliginis tenebras offun
debant, liberum, ab omnique impedimento vacuum, & lucidum habemus spiritus
E oculum: quo quidem solo quod diuinum est intuemur, cœlitus influente nobis san-
cto spiritu. Hæc est æterna splendoris temperatura, qui videre potest æternam
lucem. quandoquidem quod simile est, est amicum simili. Quod sanctum est au- Ephes. 4.
tem, amicum est ei ex quo sanctum est. quod lux propriè appellatum est. ERATIS
enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Hinc puto ab antiquis Græ
cis hominem vocatum esse φῶτα id est, lucem. At nondum, inquiunt, perfectum
donum accepit. Ego quoque assentior. Sed est in luce, & tenebræ ipsum non compre
hendunt. Inter lucem autem & tenebras nihil est intermedium. In resurrectione au
tem credentium, finis est repositus. Is autem, non est aliquid aliud adipisci, quàm
promissum prius conuentum assequi. Non enim eodem tempore ambo simul consi
F stere dicimus. nempe & accessum ad finẽ, & accessus anticipationem. Non est enim
idem æuum & tempus. Sed neque idem est appetitio qua ad aliquid impellimur, & αἰὼν
finis ad quem tendimus. Circa vnum autem ambo, & vnus circa ambo versatur. Est
autem, vt ita dicam, incitans quidem appetitio, fides quæ in tempore generatur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

finis autem, promissum assequi, qui est firmus ac stabilis in secula. Ipse autem A
Iohan. 8. Dominus salutis æqualitatem apertissime reuelauit, cùm dixit: HAEC EST enim
voluntas patris mei, vt omnis qui contemplatur filium, & credit in ipsum, habeat
vitam æternam, & resuscitabo ipsum in nouissimo die. Quatenus ergo fieri potest,
in hoc mundo, quem per nouissimum diem significauit, qui eousque seruatur dum
cessauerit, nos perfectos factos esse credimus. Fides enim est doctrinæ perfectio.
Ibidem. 3. Et ideo dicit, QVI CREDIT in filium, habet vitam æternam. Si ergo qui
credidimus, habemus vitam æternam: quid reliqui est vltra vitæ æternæ possessio-
nem? Fides autem quæ ex se perfecta & plena est nihil deest. Sin autem ei aliquid
deest: non est vndequaque perfecta. neque fides est in villa re claudicans. neque B
postquam ex hoc loco excesserint expectat eos qui crediderunt, cum absque vllo
discrimine hic arram acceperint. Sed cùm illud quod futurum est credere præcepe-
rimus, post resurrectionem quod factum est recipimus. Vt illud impleatur quod
Mat. 9. dictum est: FIAT secundum fidem tuam. Vbi autem fides, hic promissio.
Promissionis autem perfectio est requies. Quapropter cognitio quidem est in illu-
minatione. Finis autem cognitionis, requies, quod quidem extremum expetendum
intelligitur. Quemadmodum ergo imperitia peritia soluitur, & inuenta
certa via dubitatio: ita illuminatione tenebras deleri necesse est. Tenebræ autem
sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus circa veritatem hallucinantes. Co-
gnitio ergo est illuminatio, quæ delet ignorationem, & perspicacem videndi facul C
tatem inserit. Quin etiam eorum quæ sunt deteriora reiectio, est meliorum re-
uelatio. Quæ enim malè colligauit ignoratio, ea pulchrè resoluit agnitio. Hæc
autem vincula quam celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gra
tia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptismo.
Omnia ergo peccata eluimus, & euestigio mali non sumus amplius. Vna est hæc
gratia illuminationis, quòd non sint iidem mores qui erant antequam lauaremur.
λογικῷ βαπτίσματι Quoniam autem cognitio vnà oritur cum illuminatione circa mentem refulgens,
& qui prius rudes & ignari eramus, protinus vocamur discipuli: vtrúmne id factum
est cum aliquando aduentasset disciplina? non enim poteris tempus dicere. Cate
chesis enim, seu quæ per auditum suscipitur institutio, ad fidem deducit. Fides D
autem simul cum baptismo docetur à diuino spiritu. Quòd enim fides vna sit vni-
uersa salus humanæ naturæ eadem sit autem iusti & benigni Dei erga omnes æ-
Gal. 3. qualitas & communicatio, Paulus manifestissime exposuit, sic dicens: PRIVS-
QVAM autem veniret fides, custodiebamur sub Lege, concluſi sub fide quæ erat
reuelanda. Quare Lex fuit noster Pædagogus in Christo vt ex fide iustificemur.
Postquam autem venit fides, non sumus amplius sub pædagogo. Non audi-
Ibidem. tis nos non esse amplius sub illa Lege, quæ erat cum timore, sed sub verbo, qui est
Pædagogus liberi arbitrii. Deinde subiunxit vocem quæ est remota ab omni perso-
narum acceptione. OMNES enim filii estis per fidem Dei in Christo Iesu. Quicun-
que enim in Christum baptizati estis, Christum induistis. Nō est Iudæus, nec Græ E
cus, non est seruus nec liber, non est masculus & fœmina. Omnes enim vos vnus e-
stis in Christo Iesu. Non ergo hi quidem sunt cognitione præditi, hi autem ani-
1. Corinth. 12. males in eodem verbo: sed omnes qui concupiscentias carnales deposuerunt, sunt
æquales & spiritales apud Dominum. Et rursus alibi scribit. ETENIM VNO spi-
ritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Græci, siue ser-
ni, siue liberi: & omnes ex vno poculo bibimus. Neque verò absurdum fuerit il-
lorum quoque ipsorum, vnà cum eis, verbis vti, qui spiritus quidem percolationē
dicunt esse meliorum memoriam. Percolationem autem intelligunt, quæ ex me-
liorum fit recordatione, eorum quæ peiora sunt separationem. Ei itaque qui melio
ra reuocauit in memoriā, nec ullario sequitur pœnitentia propter deteriora. Ipsum F
ergo spiritum pœnitentia adductum recurrisse fatentur. Eodem modo nos quoque
nostrorum peccatorum moti pœnitentia, ipsorum detrimentis renunciantes, bapti
smo percolati ad æternam quoque lucem recurrimus, filii ad patrem. Exultans ita-
que

A que in spiritu Iesus, CONFITEOR tibi pater, inquit Deus cœli & terræ, quòd abscō Mat. 11.
disti hæc à sapientibus & intelligentibus, & reuelasti ea paruulis. Infantes nos ac
paruulos Pædagogus & magister appellans, qui sapiētibus qui sunt in mundo su
mus aptiores ad salutē qui sapientes seipsos existimantes, superbia inflati sunt. & ex-
clamat exultans & mirandum in modū lætus, tāquā vnà cū infantibus balbutiens.
NAE O PATER quia sic complacuit ante te. Propterea quæ absconsa sunt à sapienti
bus & intelligentibus huius quod nunc est seculi, reuelata sunt infantibus. Meritò
ergo Dei pueri, qui veterem quidem hominem deposuerunt, & vitii tunicam exue-
runt, Dei autem incorruptionem induerunt: vt nouus facti populus sanctus rege-
B nerati impollutum hominem custodiamus. & infans quidem est, tanquam Dei puel
lus, qui à fornicatione & improbitate est expurgatus. Manifestissimè itaque bea
tus Paulus nos ab hac quæstione liberauit in priore epistola ad Corinthios, sic scri-
bens: FRATRES ne pueri efficiamini mentibus, sed sitis vitio infantes, mentibus c. 14.
autem este perfecti. Illud autem, QVANDO eram paruulus, cogitabā vt paruulus, 1. Corinth. 13.
loquebar vt paruulus, quam sub Lege egit vitam significat, in qua non vt iam sim-
plex, sed vt adhuc insipiens, puerilia quidem animo agitans, perse quebatur, pueri
lia autem loquens, blasphemis & maledictis Verbum incessebat. Duo enim si-
gnificat βρέφος, infantem videlicet & stultum. POSTQVAM factus sum, inquit,
vir. rursus dicit Paulus, feci vt cessarent ea quæ erant infantis. Non ætatis imperfe
C ctam magnitudinem, sed nec temporis præfinitam mensuram, neque virilium &
perfectiorum disciplinas, arcanas scilicet alias doctrinas significat, infantiam ex-
tra fines amandans, qui se eā annunciare profitetur Apostolus; sed infantes quidem
dicit eos qui sunt in Lege, qui non secus ac laruis pueri, timore perturbantur. Viros
autem, qui Verbo paremus nostrique fumus iuris & arbitrii, vocauit, qui credidi-
mus spontanea electione seruati, sapienter, non insipienter metu territi. De hac
re testimonium feret ipse Apostolus, Iudæos secundum prius Testamentum dicens
hæredes, nos autem secundum promissionem. DICO autem, inquit, quandiu hæ- Gal. 4.
res est infans, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium; sed est sub tutori-
bus & curatoribus vsque ad patris præfinitum tempus: ita & nos quando eramus
D redacti in seruitutem sub elementis mundi. Quando autem venit plenitudo tempo
ris, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub Lege, vt eos qui erant
sub Lege redimeret, vt adoptionem filiorum per ipsum reciperemus. Vide quo-
modo confessus est esse infantes, qui timori & peccatis subiecti sunt: eos autem qui
sub fide sunt filios vocans, viros effecit, tanquam vt eos distingueret ab infanti-
bus qui sunt in Lege. NON ES, enim inquit, amplius seruus, sed filius. Sin autem fi- Ibidem.
lius, & hæres per Deum. Quid ergo filio deest post hæreditatem? Eleganter ergo
sic exponi potest illud, QVANDO eram infans, hoc est, quando eram Iudæus; erat
enim à prima sua origine Hebræus, cogitabam vt infans, quoniā sequebar Legem.
postquam autem factus sum vir, non amplius quæ sunt infantis, hoc est quæ sunt
E Legis, sed quæ sunt viri cogito, hoc est, quæ sunt Christi. quē solum virum Scriptu-
ra, vocat, vt antè diximus. CESSARE feci quæ sunt infantis. Quæ est autē in Chri 1. Corinth. 13.
sto infantia, est perfectio, si cū Lege conferatur. Cum hic sumus, suscipienda est de-
fensio infantiæ. Est præterea interpretandūid quoque quod ab Apostolo dictū est.
LAC VOBIS potum dedi tanquam infantibus in Christo, non cibum. nondū enim
poteratis, sed neque adhuc nunc potestis. Non enim mihi videtur dictum Iudai-
cè accipiendum quod dicit. Nam illam quoque scripturam ei ex hoc aduerso addu-
cam. INDVCAN vos in terram bonam lacte & melle fluentem. Exoritur itaque Exo. 3.
maxima dubitatio in harum scripturarum collatione cogitantibus. Si enim fidei in
Christum principium est quæ per lac designatur infantia, ea autem tanquam pueri-
I lis & imperfecta vilipenditur: quomodo eius quod est perfectum, & scientia prædi
tum, post cibum requies, infantili rursus lacte honorata est? Nunquid ergo hoc,
quod veluti quandam similitudinem indicat, tale quid significat? & est vtique
hoc dictum ita legendum: LAC vobis potum dedi in Christo; & paruo interiecto

Universidad de Deusto
Biblioteca

spatio subiungamus. TANQVAM infantibus. vt per lectionis distinctionem talem A
sensum accipiamus. Cathechizati vos, hoc est, per auditum in Christo institui, sim
plici verò & ex se naturali alimento spiritali. Talis est enim lactis, quæ est altrix
animalium substantia, ex amantibus vberibus scaturiens: ita vt vniuersum sic in-
telligatur. Quemadmodum nutrices recenter natos infantes lacte nutriunt: ita
ego Christi lacte, nempe vobis spiritale nutrimẽtum instillans. Ita ergo perfectum
est alimentum lac perfectum, & ad finem qui nunquam cessaturus est deducit. Quo
circa in quiete quoque idem ipsum lac & mel promittitur. Iure enim rursus iustis
lac Dominus pollicetur, vt apertè Verbum esse vtrunque ostendatur, Alpha & ω,
principium & finis, Verbum inquam quod lac allegoricè dicitur. Tale quid Ho B
merus vel inuitus diuinat, iustos homines γαλακτοφάγους, hoc est, qui lacte vescuntur,
appellans. Potest etiam ita Scriptura accipi. ET EGO, fratres, non potui loqui vo-
1. Corinth. 3. bis tanquam spiritalibus, sed tanquam carnalibus, tanquam infantibus in Christo,
πνευματικοῖς· vt possint carnales intelligi qui recenter instituebantur erantque cathecumeni, &
adhuc infantes in Christo. Spiritales enim eos qui sancto spiritui iam crediderunt
1. Corinth. 3. appellauit. Carnales autem, eos qui per auditionem recenter instituti sunt, nec ad-
huc sunt expurgati, quos merito adhuc carnales dicit, vt qui æquè ac Gentes ea quæ
erant carnis cogitabant. VBI ENIM inter vos æmulatio & lis, an non carnales estis,
& secundum hominem ambulatis? Quo circa dicit etiam, LAC vobis inquit, po- C
tum dedi, cognitionem dicens vobis infudi, quæ ex catechesi, ideest per audi-
tum institutione data est, quæ nutrit in vitam æternam. Quinetiam hoc ver-
bum, Potum dedi, est symbolum ac signum perfectæ participationis. Qui enim
perfecti sunt dicuntur bibere: infantes autem sugere. SANGVIS enim meus, in-
quit, Dominus, verus est potus. Nunquid ergo cum dixit, Lac potum dedi, signi-
ficauit perfectam in verbo Lacte lætitiam, veritatis scilicet cognitionem? Quod
autem deinceps subiungitur, NON CIBVM, nondum enim poteratis, euiden-
tem quæ erit in futuro seculo reuelationem, instar cibi, facie ad faciem potest si-
gnificare. VIDEMVS enim nunc tanquam per speculum, dicit idem Apostolus,
tunc autẽ facie ad faciem. Quocirca illud quoque subiunxit. SED NEQVE nunc
potestis. Adhuc enim carnales estis, quæ sunt carnis cogitantes, concupiscentes, D
amantes, æmulantes, irascentes, inuidentes. Non enim in carne amplius sumus,
vt quidam existimarunt. Cum ea enim, faciem Angelis æqualem habentes, pro-
1. Corinth. 2. missum facie ad faciem videbimus. Quomodo autem si verè est illud promissum
postquam hinc excesserimus: quod oculus non vidit, neque in mentem hominis
ascendit, se id nouisse dicunt, cum spiritu non intellexerint, sed ex disciplina acce-
perint, quod auris nunquam audiuit, præterquam illa sola quæ in tertium cœlum
2. Corinth. 12. rapta est, sed illud quoque arcano silentio obtegere iussus est. Sin autem humana
Hier. 9. sapientia, quod quidem restat, potest intelligi, est cognitionis gloriatio. Audi le-
1. Corinth. 1. gem scripturæ. NE GLORIETVR sapiens in sapientia sua: & non glorietur fortis
in fortitudine sua, sed qui gloriatur in Domino glorietur. Nos autem à Deo docti E
sumus, & in Christi nomine gloriamur. Quomodo ergo non est existimandum
Apostolum hoc modo intelligere lac infantium, si quidem pastores sumus qui ec-
clesiis præsumus ad imaginem boni pastoris, uos autem oues? annon eum qui lac
quoque gregis dicit Dominum seruare consequentiam, vtentem allegoria? Iam
verò dictum rursus menti est applicandum, LAC VOBIS potum dedi non cibum.
nondum enim poteratis, Non aliquid aliud quàm lac cibum existimantes, sed idem
substantia. Similiter enim idem ipsum quoque Verbum vel est remissum laxumque
& mite vt lac: vel concretum & coactum vt cibus. Verum enimuero si sic accepe-
rimus, potest à nobis lac intelligi prædicatio quæ plurimum diffusa est. Cibus au-
tem, fides quæ à catechesi in fundamentum coacta & conuersa est. quæ cum sit au F
ditione solidior, cibo assimilatur in ipsa anima corpus effecta. Tale alimentum
alibi quoque Dominus in Euangelio secundum Ioannem aliter per symbola ac si-
Iohan. 6. gna exposuit cũ dixit, COMEDITE carnes meas, & bibite meum sanguinem, eui-
denter

denter fidei & promissionis quod est esculentum & poculentum dicens allegoricè, A
per quæ ecclesia, tanquam homo, ex multis constans membris irrigatur & augc-
tur, & ex vtrisque conflatur & coalescit, corpore quidem, fide; anima verò, spe
quemadmodum Dominus quoque ex carne & sanguine. Reuera enim sanguis fi-
dei est spes, in qua continetur, quemadmodum fides ab anima. cum autem spes
expirauerit, perinde ac si sanguis effluxerit, vitalis fidei facultas dissoluitur.
Quòd si velint nonnulli contendere, dicentes lac primas significare disciplinas tan
quam prima nutrimenta, cibum autem spiritales cognitiones, ad quas seipsos pro-
pter scientiam erigunt, sciant quòd cum vtique cibum dicant nutrimentum soli-
dum, & carnem & sanguinem Iesu gloriabunda sua sapientia deducunt ad veram B
simplicitatem. Sanguis enim inuenitur primum genitus in homine, quem nonnul
li dicere ausi sunt substantiam animæ. Hic autem sanguis naturali conuersus conco
ctione, postquam mater concepit & vterum gerit, charitate consentiente & vnà
quodammodo patiente efflorescit, & senescit, vt sit infans absque metu. et quod
carnis quidem est humidius, est sanguis, vt qui scit veluti quædam caro humida: san
guinis autem lac est id quod est iucundius & subtilius. Siue enim est sanguis qui fœ
tui qui est in vtero suppeditatur, & per maternum prius vmbilicum mittitur: siue
ipsa menstrua à proprio motu excluſa, naturali diffusione ab almo & generationis
auctore Deo ad vbera iam turgentia se conferre iubentur, sanguis mutatus infan- C
ti efficitur iucundum & suaue nutrimentum. ex omnibus enim membris maximũ
habent consensum vbera cum matrice. Vbi enim in partu vas abscissum fuerit, per
quod sanguis ad fœtum deferebatur, obstruitur quidem meatus, sanguis autem ad
vbera impellitur, & cum illuc per multum defluxerit, extenduntut, & sanguis in
lac mutatur, non secus ac mutatur sanguis in pus in vlceratione: siue à venis aper-
tis, quæ sitæ sunt in mammillis, per fœtus distensiones, in naturales mammillarum ca
uernas sanguis transfunditur; ei autem commixtus qui ex vicinis arteriis emittitur
spiritus, manente integra quæ subiicitur sanguinis substantia, vndæ instar agitatus
albescit, & tali interruptione ritu spumæ mutatur affectione quandam ei quæ mari
euenit non absimili, quod quidem Poetæ dicunt ventorum concitum insultibus
D salis quisquilias expuere. Verumtamen adhuc habet sanguinis substantiam. Eodem
modo fluuii quoque dum magno feruntur impetu, circunfusi aeris interceptione
lancinati spumam cum murmure exprimunt. & quod in ore nostro est humidum ἁλὸς ἄχνην.
spiritu exalbescit. Quàm est ergo absurdum non fateri sanguinem in eum fulgo
rem eamque albedinem à spiritu conuerti, eamque suscipere mutationem in quali-
tate, non autem in substantia? Nihil certè quod melius nutriat, neque quod sit
dulcius, nec lacte candidius inueneris. Est id itaque omni ex parte spiritali nutri-
mento simile quod est quidem dulce propter gratiam, nutriens autem tanquam vi
ta, candidum autem vt dies Christi; & sanguinem Verbi ostensum est esse tanquam
lac. Ea ergo ratione in puerperio dispensatum lac infanti subministratur; & vbe
E ra quæ interim recta virum respiciebant, iam ad puellum inclinantur, quod à natu
ra elaboratum est nutrimentum, vt ad capiendum facile exibeant edocta, ad salutis
educationem. Non enim tanquam fontes sunt vbera influente parato lacte plena,
sed alimentum mutantia, lac in seipsis efficiunt, & exhalant. Alimentum autem,
quod est ipsum conueniens ac vtile puello recenter compacto & nato, à Deo alto-
re & Patre eorum qui generantur & regenerantur elaboratur: quemadmodum ve
teribus Hebræis manna cœlitus defluebat, super cœleste Angelorum nutrimẽtum. Exod. 16.
Certè nunc quoque nutrices id lactis quod primum ad potum effunditur, eodem Deut. 8.
quo illud nutrimentum nomine manna appellauerunt. Cæterum mulieres qui-
dem pregnantes, cum matres factæ fuerint, lac emittunt. Dominus autem Chri-
F stus fructus Virginis, non beata duxit vbera fœminea, nec ea ad nutrimentum de-
legit: sed cum amans & benignus Pater Verbum impluisset, ipsum iam spiritale ali
mentum factum est bonis & moderatis hominibus. O miraculum mysticum.
Vnus quidem est vniuersorum pater. Vnum est etiam Verbũ vniuersorum, & Spiri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus sanctus vnus, & ipse est vbique. Vna autem sola est mater virgo: mihi autem A
placet eam vocare ecclesiam. Lac non habuit mater hæc sola, quoniam sola non
fuit mulier. Virgo est autem simul & mater, integra quidem & inuiolata, vt vir-
go; amans autem, vt mater: & suos accersens infantulos, sancto lacte, nempe ver
bo infantili enutrit. Ideo autem lac non habuit, quod lac esset hic infantulus pul-
cher & appositus, scilicet corpus Christi, nouum cœtum verbo nutriens, quem
ipse Dominus carnali labore peperit: quem ipse fasciis alligauit Dominus, prætio
so sanguine. O sanctas secundinas & partum sanctum, O sanctas fascias. Verbum
est omnia infanti, & pater, & mater, & pædagogus, & altor. COMEDITE, in-
Ioan.6. quit, meam carnem, & bibite meum sangninem. Hæc apposita & conuenien- B
tia alimenta nobis suppeditat Dominus, & carnem præbet, & effundit sanguiné:
& ad incrementum nihil deest infantulis. O admirabile mysterium. Veterem
& carnalem nos iubet exuere corruptionem, quemadmodum & vetus nutrimen-
tum: alius autem nouæ Christi dietæ effectos participes, illum, si fieri possit, reci-
pientes, in nobis ipsis reponere, & Seruatorem intra pectus comprehendere, vt
carnis nostræ affectiones integras perfectasque reddamus. At non vis sic intelli
gere, sed fortasse communius. Hoc quoque modo audias: Carnem nobis allegoric-
è sanctus significat Spiritus. Ab ipso enim caro fabricata est: sanguis Verbum no-
bis designat; tanquam enim diues sanguis, Verbum vitæ infusum est. Amborum au
tem est temperatura Dominus. Alimentum infantium, est Dominus, qui est spiri- C
tus & verbum. Alimentum, id est Dominus Iesus, hoc est, verbum Dei, est spiri-
tus incarnatus, caro cœlestis sanctificata. Nutrimentum est lac Patris, quo solo
aluntur infantuli. Ipse itaque qui est dilectus, & altor noster, Verbum, effudit
pro nobis suum sanguinem, salutem humanæ naturæ afferens, per quem qui in
Deum credidimus, ad mammillam Patris, quæ curarum obliuionem inducit, nem
pe Verbum, confugimus. Ille autem solus, vt est consentaneum, nobis lac dilectio
nis infantibus suppeditat. Iique sunt verè beati, qui hanc lactant mammillam. Et
1. Pet.2. ideo Petrus quoque dicit. DEPOSITO ergo omni vitio, & omni dolo, & simu
latione, & inuidia, detractione, tanquam nuper nati infantes verbale lac concu-
piistis, vt in ipso crescatis in salutem, si gustastis quòd Christus Dominus. Quòd D
si quispiam etiam eis concesserit cibum aliquid aliud esse præter lac: deinde quo-
modo non à seipsis configentur, vt qui naturam non considerauerint? Etenim ali-
mentum, cum condensans hyems continet, & intus concluso calido non præbet
exitum, concoctum & in sanguinem versum fluit in venas. Illæ autem cum eis
non detur perspiratio, impletæ maximè intenduntur, & pulsant. Quocirca nutri
ces quoque lacte tunc maximè plenæ sunt. A nobis autem paulò antè ostesum est
sanguinem pregnantibus, in lac deduci, mutatum quidem, sed nequaquam conuer
sa substantia, quemadmodum scilicet senescentibus pili flaui mutantur in canos.
Aestate autem rursus corpus, cum sit rarius vt alimentum facilius differatur effi
cit: & lac minime abundat, quoniam neque sanguis, neque enim vniuersum conti E
netur nutrimentum. Si ergo cibi quidem confectio sanguificatur: sanguis verò lac-
tescit; sanguis est lactis præparatio, sicut sanguis hominis, & acinus vineæ. Lac-
te ergo, Dominico scilicet nutrimento, statim quidem postquam editi sumus ali-
mur: simul ac autem regenerati fuimus, honore affecti sumus, dum spes quietis
annunciatur, superna Hierusalem, in qua & mel & lac pluere scriptum est, dum per
materiale sanctum nobis alimentum despondetur. CIBI enim, sicut ait Apostolus, abolentur. Quod per lac autem est nutrimentum, deducit in cœlos, ciues cœ-
1. Cor.6. lorum & cum Angelis choreas ducturos enutriens. Quoniam autem VERBVM
Ibidem.3. est fons vitæ scaturiens, & flumen olei dictum est, meritò Paulus allegoricè loquès,
& ipsum lac nominans, subiungit. POTVM dedi. Verbum enim bibitur ali- F
mentum veritatis. Certè potus quoque vocatur humidum nutrimentum. Potest
autem res eadem esse & cibus, si aliquo modo affecta sit, & potus, si alio et alio mo
do consideretur. quemadmodum caseus quoque est lactis concretio, vel lac con-
cretum

A cretum: neque enim dictiones aucupari mihi in præsentia curæ est, præterquam
quòd vtrunque nutrimentum vna subministrat substantia. Cæterum pueris quo-
que lactantibus lac solum sufficit vt sit & potus & alimentum. EGO, inquit DO- Ioan. 4.
MINVS, habeo manducare cibum quem vos nescitis. Cibus meus est vt faciam vo
luntatem eius qui misit me. Videte alium cibum, qui quemadmodum lac allego- Mat. 20. et.26.
ricè dictus est, nempe voluntas Dei. Quinetiam propriæ passionis complemen-
tum abusiuè poculum appellauit, quando eam ebibere ac exhaurire & perficere
ipsum solum oportebat. Ita Christo quidem nutrimentum erat Paternæ volunta
tis adimpletio: Nobis autem ipse Christus infantibus est alimentum, qui Verbum μαστὸς
B cœlorum exugimus. Hinc quærere Græcè dicitur μαστῶσαι, quòd infantibus qui à μαζὸς
Verbum quærunt paterna benignitatis vbera lac suppeditant. Præterea autem se- Quod significat
ipsum quoque panem cœlorum Verbum fatetur. NON ENIM Moses, inquit, de- mammillam.
dit vobis panè de cœlo; sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum: Panis enim Ioan. 6
ex Deo est qui de cœlo descendit, & vitam dat mundo, & panis quem ego dabo ca
ro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Hic panis notandum est mysterium,
quod ipsum dicat carnem, vt quæ per ignem resurgat, quemadmodum ex corru-
ptione & satione frumentum resurgit, atque adeò quæ etiam per ignem consistat,
in gaudium ecclesiæ, vt panis qui pinsitur. Sed hoc rursus à nobis dicetur apertius
in libro de Resurrectione. Quoniam autem dixit. ET PANIS quem ego dabo,
C caro mea est: caro autem sanguine irrigatur: sanguis autem vinum allegoricè dici-
tur: sciendum est quòd panis in vinum temperatum minutatim coniectus, vinum
arripit, quod est aqueum autem relinquit: ita etiam caro Domini quæ est panis cœ-
lorum, ebibit sanguinem; eos qui ex hominibus sunt cœlestes, ad incorruptionem
enutriens: solas autem illas carnales cupiditates ad corruptionem relinquens. Ita
Verbum multis modis allegoricè dicitur, & cibus, & caro, & nutrimentum, &
panis, & sanguis, & lac. Omnia est Dominus, vt nos eo fruamur qui in ipsum
credidimus. Ne quis verò alienum existimet, quòd nos sanguinem Domini lac
allegoricè dicamus. Annon enim vinum quoque allegoricè dicitur? QVI LAVAT, Genes. 49.
inquit, in vino vestem suam, & in sanguine vuæ indumentum suum. In spiri-
D tu suo dicit se ornaturum corpus verbi quemadmodum scilicet suo spiritu enu
triet eos qui Verbum esuriunt. Quod autem sanguis sit Verbum, Abel iusti Ibidem. 4.
sanguis fert testimonium qui Deum interpellat. Sanguis enim vocem nunquam e-
mittet, nisi sanguis Verbum intelligatur. Vetus enim iustus typus est noui iusti: &
sanguis vetus qui interpellat pro nouo sanguine interpellat. Deum autem alloqui-
tur sanguis qui est Verbum, quoniam significauit Verbum, qui erat passurus. Cæ
terum caro quoque ipsa, & sanguis qui est in ipsa, veluti per quandam remunera-
tionem, lacte irrigatur & augetur. Porrò autem eius quod conceptum est forma-
tio, fit semine commixto ac contemperato cum puro, quod relictum est, excremen
to menstruæ purgationis. Quæ est enim in eo facultas, sanguinis naturam conglo
bans, quemadmodum coagulum facit lac concrescere, formationis efficit substan-
E tiam. Facile enim producit bona temperatura: quæ autem sunt extrema, propensa
sunt ad filiorum sterilitatem. Iam enim in ipsa terra, quod nimiis imbribus inun
datur, semen abstrahitur: propter humoris autem siccitatem desiccatur. Qui est au
tem viscosus succus semen continet & producit. Iam verò nonnulli quoque anima-
lis semen statuunt esse spumam sanguinis in substantia, qui innato masculi calore
in coniunctione turbatus, ventilatus spumescit, & deponitur in venis seminariis.
Hinc Diogenes Apolloniates vult Venerem Græcè esse dictam ἀφροδίτη. Ex his o- ἀφροδίτη
mnibus clarum est sanguinem esse humani corporis substantiam. Quinetiam qui venas aut coitus
est in vtero, primum quidem est lactea humidi coagulatio. Deinde hæc coagulatio ἀφ' τοῦ ἀφρᾶ
F in sanguinem conuersa caro efficitur. Concreta autem in vtero à naturali & calido
spiritu, à quo effingitur fœtus, viuificatur. Sed etiam postquam est in lucem edi
tus, puellus eodem sanguine alitur. Natura enim sanguinis est fluxus lactis, & fons
nutrimenti lac est, quo etiam mulier ostenditur & verè peperisse & esse mater: per

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod etiam beneuolentiæ amatorium accipit. Propterea ergo qui in Apostolo
1. Corinth. 3. erat Sanctus spiritus, Domini voce vtens, dicit mysticè: LAC vobis potum dedi, A
Si enim in Christo regenerati sumus; qui nos regenerauit, proprio lacte nutrit.
nempe Verbo. Quidquid enim generauit, ei quod generatur protinus alimentum
præbere est consentaneum. Quemadmodum autem regeneratio conuenienter, ita
etiam nutrimentum fuit homini spiritale. Omni ergo ratione nos in omnibus
Christo coniungimur, & familiares reddimur, & in cognatione, per sanguinem
eius quo redimimur, & in consensione, per nutritionem quæ ex verbo efficitur, &
in incorruptione, per eius ipsius institutionem, & vitæ agendæ rationem. Aluisse
autem inter homines sæpe affert plura amoris incitamenta quàm procreasse libe- B
ros. Idem ergo sanguis & lac est symbolum ac signum passionis & doctrinæ. Vni-
cuique ergo nostrum, qui infantes sumus, licet Domino gloriari, & eloqui. Pa-
Ibidem. 3. tre bono, æquè bono me sanguine glorior esse. Quòd autem lac ex sanguine fiat
2. Cor. 10. per mutationem, iam quidem clarum est; verùm id etiam & ex pecoribus & ex bo
bus licet cognoscere. Hæc enim animalia tempore anni, quod ver vocamus, cum
sit id quod ambit humidius, herbæque & pascua sint melioris succi & magis ro-
scida, sanguine prius implentur, vt ex venarum quæ incuruantur vasorum exten-
sione licet cognoscere, ex sanguine autem lac funditur vberius: contrà autem, æsta
te, ab æstu adustus & arefactus sistit sanguis mutationem: & ideo minus mulgen-
tur. Quinetiam lac quoque habet maximè naturalem cum aqua cognationem, C
quemadmodum scilicet cum nutrimento spiritali lauacrum spiritale. Qui itaque
in prædicto lacte frigidæ aquæ parum exorbent, statim iuuantur. Non sinit enim lac
acescere quæ est illi cum aqua societas, dum non per repugnantiam aliquam, sed
per coniunctam illi affectionem maturatur: & quam habet verbum cum baptismo
societatem, eandem habet lac cum aqua conuentionem. Hoc enim solum ex humi
dis suscipit cum aqua mixtionem, recipiens expurgationem, quemadmodum bap-
tismus propter remissionem peccatorum. Aptè etiam & appositè melle misce-
tur, idque rursus propter purgationem, cum dulci nutrimento. Verbum enim be
Psal. 118. nignitate commixtum simul & animi medetur affectionibus, & expurgat peccata,
illudque, Melle dulcior emanat sermo, mihi videtur dictum esse de verbo, qui est D
mel: Multis autem in locis Prophetia eum extollit super mel & fauum. Porrò au
tem miscetur quoque lac vino dulci: est autem vtilis mixtio: veluti contemperata
affectione ad incorruptionem. Lac enim à vino seresci t, & finditur, & quidquid
est eius adulterinum, id tanquam per aquæductum educitur. Eodem autem mo-
do spiritalis fidei societas se habet in hominem patibilem. Seresc ere enim faciens
carnales concupiscentias, hominem ad æternitatem contrahit, diuinis immorta-
Allusio est in ἔλαιον & ἔλεος. lem efficiens. Sed & multi adipe lactis, quod butyrum vocant, vtuntur ad lucer
Deut. 32. nam, multiplicem Verbi misericordiam per hoc ænigma apertè significantes, vt
quod solum iure nutriat, & augeat, & infantes illuminet. Propterea enim Scri-
ptura quoque dicit de Domino. CIBARVNT eos germina agrorum: suxerunt E
mel de petra, & oleum ex petra solida, butyrum boum & lac ouium cum adipe a-
gnorũ, & quæ sequuntur, dedit eis. Quinetiam prædicens Propheta pueri genera-
tionem: BVTYRVM, inquit, & mel comedet. Mihi autem venit etiã in mentem
admirari quomodo audent quidam seipsos vocare perfectos & gnosticos, hoc est,
Philip. 3. cognitione præditos, plus de se quàm Apostolus sentientes, inflati, & exultantes,
cum ipse Paulus de se fateatur: NON QVOD IAM cœpi, vel iam perfectus sum:
persequor autem si etiam comprehendam propter quod & comprehensus sum à
Christo. Fratres, ego meipsum nondum existimo comprehendisse. Vnum autem,
eorum quæ retro sunt obliuiscens, ad ea autem quæ ante sunt me extẽdens, secun
dum scopum persequor brauium supernæ vocationis in Christo Iesu. Et seipsum F
quidem perfectum existimat, quòd à priore vita liberatus sit: meliorem autem per-
sequitur, non tanquam in cognitione perfectus, sed tanquam id quod est perfe-
ctum desiderans. Et ideo subiungit: QVICVNQVE ergo perfecti, hoc sentimus,
perfectionem

A perfectionem scilicet dicens renuntiasse peccatis, & in fidem eius qui est perfectus
esse regeneratos, posteriorum peccatorum oblitos.

Quis est Pædagogus, & de eius Pædagogia. (ap. VII.

QVONIAM ergo ostendimus pueros, nos omnes qui à Scriptura vo-
camur; nec id solùm, sed etiam qui Christum secuti sumus. nos in-
fantes dictos esse allegoricè: solum autem esse perfectum Patrem
vniuersorum: in ipso enim Filius, & in Filio Pater; restat vt nos or
dinem sequentes, dicamus quis sit noster Pædagogus. Vocatur au
tem Iesus. Nonnunquam ergo seipsum Pastorem vocat, & dicit.
B EGO sum pastor bonus, per metaphoram sumptam à pastoribus, qui ducunt oues. Iohan. 10.
Qui puellos ducit intellectus pædagogus, qui est pastor curam gerens infantium.
Infantes enim, simplices tanquam oues dicuntur allegoricè. ET ERVNT, inquit, Ibidem. 2.
omnes, vnus grex, & vnus Pastor. Pædagogus ergo iure Verbum dicitur, qui pue
ros nos ducit ad salutem. Euidentissimè ergo Verbum dicit de seipso per Oseam:
EGO AVTEM sum præceptor vester. Pædagogia autem est diuina religio, quæ est Præceptor, Græcè παιδωγὸς & est allusio ad παῖδας & παιδαγωγόν.
doctrina diuini cultus, & eruditio ad assequendam veritatis agnitionem, & recta
institutio, vitæque agendæ ratio, quæ in cœlum deducit. Pædagogia autem mul-
tis modis appellatur. Est enim Pædagogia eius qui ducitur & discit: & Pædagogia
C eius qui ducit & docet: & tertio Pædagogia est ipsa deductio & institutio: & quar-
to Pædagogia est ea quæ docentur, vt præcepta. Est autem quæ est ex Deo Pædago
gia, veritatis directio ad Dei contemplationem, & sanctarum actionum aperta ac
euidens descriptio in æterna perseuerantia. Quemadmodum ergo phalangem
dirigit Dux exercitus, militum salutis curam gerens: & gubernator nauis clauum
regit, volens seruare vectores: ita etiam Pædagogus ducit pueros ad salutarem vi-
tæ agendæ rationem, vt nostri ipsorum curam gerat. Et in summa quæcunque à
Deo iustè nobis fieri petierimus, ea nobis aderunt si Pædagogo paruerimus. Quem
admodum ergo gubernator non semper cedit ventis; sed contrà proram obuer-
tens, vniuersis resistit tempestatibus: Ita Pædagogus legibus quæ sunt in hoc mun
D do nunquam cedit, nèc eis puellum, tanquam cymbam, in beluinam & libidino-
sam viuendi rationem impellere permittit: sed solo secundo veritatis spiritu in al-
tum sublatus, clauum pueri, aures inquam, fortiter tenet, donec in offensum Puel
lum in portũ cœlorum perduxerit. Patrius enim, qui ab eis vocatur mos, momen-
to temporis præterit: Diuina autem vitæ institutio est in æternum permanens pos-
sessio. Achillis quidem Pædagogum dicunt fuisse Phœnicem, & Crœsi filiorum
Adrastum. Alexandri autem Leonidem, & Philippi Nausithoon. Sed Phœnix qui-
dem insano mulierum amore tenebatur: erat autem exul Adrastus, Leonides verò
Macedonis fastum non resecuit, nec Nausithous ebrietatis Pellæi curauit vitium. Pellæus Philippus à Pella vrbe Macedoniæ.
Neque verò Alcibiadis scortationẽ Thrax Zopyrus reprimere potuit. Sed erat em
E ptitium mancipium Zopyrus: & Themistoclis liberorum Pædagogus Sicinnus fuit
ignauus famulus. Eum dicunt saltasse, & genus saltationis, quod Sicinnis Græcè di
citur, inuenisse. Non nos latuerunt qui apud Persas Regii vocantur Pædagogi,
quos numero quatuor ex omnibus Persis Optimatim deligentes Reges Persarum
suis præficiebant liberis. Sed solam sagittandi artem discunt eorum filii: postquam
autem ad pubertatem peruenerint, cum sororibus, & matribus, mulieribusque
tam vxoribus quàm concubinis innumerabilibus coeunt, tanquam capri ad vene-
reum congressum exercitati. Noster autem Pædagogus sanctus Deus Iesus, qui est
dux omnis humanæ naturæ Verbum, ipse benignus & clemens Deus est Pædago-
gus. De ipso quidem alicubi dicit Spiritus sanctus in cantico: POPVLO in deserto Deut. 32.
F sufficienter suppeditauit in siti æstus, in inaquoso ipsum circundedit, & cũ erudiit,
& custodiit tanquã pupillam oculi, sicut aquila protegit nidum suũ, & in pullis suis
desiderauit: expansis alis suscepit ipsos, & super dorsum eos recepit: Dominus so-
lus duxit ipsos, & non erat cum eis Deus alienus. Apertè, vt mihi quidem videtur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scriptura ostendit Pædagogum, eius ductum enarrans. Rursus autem quando di A
Mich.6. cit per propriam personam, seipsum fatetur Pædagogum. EGO Dominus Deus
tuus qui eduxi te de terra Aegypti. Quis ergo habet potestatem inducendi & edu
Genes. 17. cendi: annon Pædagogus? Is apparuit Abrahæ, & dixit: EGO SVM Deus tuus,
εὐαρέστει gratus esto coram me. Eum autem tanquam optimus Pædagogus, vt sit fidelis
puer instruit dicens: ET SIS irreprehensibilis. Et ponam testamentum meum in-
ter me & te & semen tuum. Amicitiæ quæ præest & curam gerit: Hic est societas &
communicatio. Iacob autem Pædagogus videtur esse euidentissimè. Ei itaque di
Ibid.28. cit. ECCE ego tecum custodiens te in vniuersa via, quocunque ambulaueris, & re
Ibid. 32. ducam te in terram hanc, quoniam non te derelinquam donec fecerim quæcunque B
locutus sum tibi. Cum eo autem colluctari quoque dicitur. Remansit autem, in-
quit, Iacob solus, & luctabatur cum eo homo, nempe Pædagogus, vsque ad matu-
tinum. Hic erat homo qui agebat & ferebat, qui vnà exercebatur, & exercitato-
rem Iacob aduersum malignum inungebat. Quòd autem Verbum esset, qui erat
Ibidem. vnà cum Iacob aliptes & inunctor, & Pædagogus humanæ naturæ, ex hoc sciri po-
test: INTERROGAVIT, inquit, ipsum, & dixit ei: Enuntia mihi quod sit nomen
tuum. Et dixit: Cur interrogas nomen meum? Nomen enim nouum nouo popu-
lo reseruabat, nempe infanti. Adhuc autem erat innominatus Deus Dominus, vt
qui nondum homo factus fuerat. Vocauit tamen Iacob nomen loci illius, Speciem
εἶδος εἶδον Dei. ASPEXI, enim inquit, Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. C
Ibidem. Facies autem Dei, est Verbum, quo Deus illuminatur & cognoscitur. Tunc etiam
nominatus est Israël quando vidit Deum Dominum. Hic est Deus, qui est Ver-
bum, qui Pædagogus, qui ei postea rursus dixit: NE TIMEAS descendere in Ae-
Ibid.46. gyptum. Vide quomodo iustum sequitur Pædagogus, & quomodo eum qui ex-
ercetur inungit, docens supplantare aduersarium. Hic ipse Moses quoque docet
Exo.32. fungi Pædagogi officio. Dicit enim Dominus: SI QVIS peccauit coram me, de-
leo eum de libro meo: nunc autem vade, & deduc populum hunc in locum
quem dixi tibi. Hoc in loco est magister Pædagogiæ. Re vera enim erat Dominus
per Mosen Pædagogus veteris populi, per seipsum autem, populi noui dux, facie
Ibidem. ad faciem. Ecce enim dixit Mosi: ANGELVS meus præcedit te, Euangelicam & D
principalem Verbi potestatem repræsentans: Dominicam autem authoritatem ac
dignitatem conseruans. QVO DIE, inquit, visitauero, inducam super ipsos pec-
catum ipsorum. Hoc est: Quo die iudex fuero constitutus, reddam quæ eorum pec
Ezech.18. catis respondeant. Idem enim Pædagogus & Iudex eos qui non obedierunt iudi-
cat. Eorum autem peccatum benignum Verbum nequam silentio præterit. Arguit
autem, vt ducantur pœnitentia. Mauult enim Dominus pœnitentiam Peccatoris
quàm mortem. Nos autem, cum tanquam infantes aliorum peccata auditione ac-
ceperimus, minarum metu ne similia patiamur, ab eiusmodi delictis abstinemus.
Quidnam fuit ergo quod peccarunt? Quòd in ira sua homines occiderunt, & sua
cupiditate tauro neruos præciderunt: Execranda est ira ipsorum. Quis ergo nos eo E
benignius & humanius erudierit? Prius itaque veteri populo Vetus erat testamen
tum, & Lex cum metu populum erudiebat, & Verbum erat Angelus: nouo autem
& recenti populo nouum ac recens testamentum datum est, & Verbum fuit geni-
Rom.8. tum, & metus in dilectionem conuersus est, & mysticus ille Angelus Iesus paritur.
Deut.6. Hic enim ipse Pædagogus, tunc quidem, Dominum Deum timebis, dicebat: nobis
Mat. 22. autem per hoc suasit, Diliges Dominum Deum tuum, & nobis præcipit: Cessate
Esa. 1. ab operibus vestris peccatorum veterum, discite bene facere: Declina à malo, & fac
Psal. 36. bonum. Dilexisti iustitiam: odio habuisti iniquitatem. Hoc est meum nouum testa
Ibid.44. mentum veteri litera impressum. Non est ergo exprobranda Verbi nouitas. Sed
Hier. 1. Dominus quoque dicit in Hieremia. NE DICAS quòd sum iunior. Antequam te F
formarim in vtero noui te, & antequam egredereris è matrice sanctificaui te. Hæc
apud nos potest prophetia significare eos qui ante mundi constitutionem Deo ad
fidem sunt cogniti: nomine autè sunt infantes propter impletam nuper Dei volun-
tatem,

A tatem, quatenus ad vocationem & salutem recenter nati sumus. Quocirca etiam
subiungit: PROPHETAM ad gentes posui te, dicens eum oportere prædicere non Ibidem.
videri esse probro recentioris appellationem iis qui videntur infantes. Lex autem
est vetus gratia per Mosen à Verbo data. Quocirca dicit quoque Scriptura: LEX Iohan. 1.
PER MOSEN data est; Non à Mose: sed à Verbo quidem, verum per Mosen seruũ
suum. Et ideo fuit ad tempus. Aeterna autem gratia & veritas per Iesum Christum
facta est. Videte verba scripturæ, De Lege quidem. Data est, inquit, tantum. Veri-
tas autem, quę est gratia Patris, est æternum Verbi opus: & non dicitur dari sed per
Iesum fieri, sine quo factum est nihil. Iam verò Moses Prophetice perfecto cedens
B Pedagogo, nempe Verbo, & nomen, & Pædagogiam prædicit, & populo commen
dat Pædagogum, præceptis ei obedientiæ traditis: PROPHETAM vobis suscitabit, Deut. 18.
inquit, Deus tanquam me de fratribus vestris, per Iesum Naue filium Iesum Dei
significans. Nomen enim Iesu, quod in Lege prædicabatur, erat adumbratio Do-
mini: subiungit itaque, quod populo vtile futurum erat consulens: IPSVM audie
tis, dicens. Et homo qui non audierit Prophetam hunc, ei minatur. Tale nobis præ
dicit nomen salutaris Pædagogi. Propterea ei virgam adiungit Prophetia, Virgam
disciplinæ, imperii, & potestatis: vt quibus Verbum suadens & admonens nó mede
tur, eis minæ medeantur. Quibus autem non medetur minæ, eis Virga medebitur.
Quibus verò Virga non medetur, eos ignis depascit: EGREDIETVR, inquit, Virga Esa. 11.
C de radice Iesse. Vide Pædagogi curam, sapientiam, & potestatem: NON SECVN
DVM opinionem, inquit, iudicabit, neque secundum loquelam arguet, sed iudica-
bit humili iudicium, & arguet peccatores terræ. Et per Dauid: CASTIGANS castiga Psal. 117.
uit me Dominus, & morti non tradidit me. A Domino enim castigari, & tanquã
à Pædagogo erudiri, est à morte liberari. Et dicit per eundem Prophetam: IN Ibidem. 2.
VIRGA ferrea pasces eos. Ea quoque motus Apostolus in epistola ad Corinthios. 1.Corin.4.
QVID vultis, inquit, in Virga veniam ad vos, an in dilectione & spiritu lenitatis?
Sed etiã. VIRGAM potentiæ emittet Dominus ex Sion, dicit per alium Prophetã. Psal.119.
Pædagogica autè hæc VIRGA tua & baculus tuus me consolata sunt, dixit aliquis Ibidem.22.
alius. Hæc est Pædagogi potestas, veneranda & grauis, consolatoria, salutaris.

D *Aduersus eos qui existimant non esse bonum eum qui iustus est. Cap. VIII.*

HIC exoriuntur alioqui, qui dicunt non esse bonum Dominũ, pro-
pter virgam, & minas, & timorem: neque scripturam audientes
quæ sic dicit: ET QVI TIMET DOMINVM, conuertetur ad cor Eccles. 21.
suum, & obliti, quod est maximum, eius benignitatis, quòd pro-
pter nos homo factus sit. Atqui Propheta eum familiarius præca- Iob. 10.
tur per hæc verba: MEMENTO nostri, quoniam puluis sumus. Psal. 102.
Hoc est, Miserere nostri, quoniam carnis imbecillitatem tu ipse eam passus, exper-
tus es. Ea ergo ratione optimus & nulli reprehensioni obnoxius Pædagogus est
E Dominus, qui propter insignem benignitatem & clementiam vniuscuiusque ho- Sapien. 11.
minum naturæ misereretur. Nihil enim esset, quod odio habet Dominus: non enim
aliquid quidem odit, vult autè id esse quod odit. Neque verò vult aliquid non esse:
est autem causa vt sit id quod vult non esse. Sed neque non vult quidem aliquid nõ
esse, id verò est. Si quid ergo odio habet Verbum, id vult non esse. Nihil est autem,
cuius non causam Deus quòd id sit præbeat. Nihil ergo odio habet Deus. Sed ne- Iohan. 1.
que Verbum. Vtrunque enim vnum est, nempe Deus. Dixit enim. IN PRINCIPIO
erat Verbum, & Verbum erat in Deo: & Deus erat Verbum. Quòd si nihil odio
habet eorum quæ ab ipso facta sunt: restat vt id diligat. Longè autem plus quàm alia
iure hominem diliget, qui est pulcherrimum animal eorum quæ ab ipso effecta
F sunt, pietateque ac religione præditum. Hominem ergo diligit Deus. Ergo Ver-
bum etiam hominem diligit. Qui autem aliquid amat, ei vult prodesse. Quod au
tem prodest, eo quod non prodest vtique fuerit præstantius. Præstantius autè bono
nihil est. Prodest ergo quod bonum est. Deum autem esse bonum in confesso est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus ergo prodest. Bonum autem quatenus bonum est, nihil aliud facit quàm prodest. Deus ergo prodest in omnibus. Et non homini quidem in aliqua re prodest? non autem eius curam gerit? Neque curam quidem eius gerit: non autè est etiam de eo sollicitus? Est enim præstantius quod sua sponte prodest, quàm quod nõ sua sponte. Deo autem nihil est præstantius. Nec est aliud sua sponte prodesse, quàm esse de homine sollicitum. Deus ergo curam gerit hominis, & de eo est sollicitus. Id autem reipsa ostendit, cum Verbo eum erudiat, qui est verus ac germanus coadiutor Dei in homines beneuolentiæ. Bonum autem esse dicitur, non eo quòd virtutem habeat: quandoquidem iustitia quoque bonum esse dicitur, non quòd habeat virtutem: ipsa enim est virtus: sed quòd ipsa ex se & per se bona sit. Dicitur etiam alio modo bonum, id quod est vtile non eo quòd delectet, sed eo quòd prosit. Quæ quidem omnia est iustitia, & vt virtus, & vt per se eligenda bonum, & vt quæ non delectet. Non enim iudicat ad gratiam, sed pro vniuscuiusque meritis distribuit. Id autem quod est vtile sequitur id quod prodest. Per omnes ergo partes per quas bonum diiudicatur, iustitia quoque boni figuram ac characterem suscipit, sunt inter se æqualia & similia. Bonum est ergo iustitia. Quomodo ergo, inquiunt, si Dominus homines diligit, & bonus est, irascitur, & punit? Necesse est ergo de iis quàm fieri poterit breuissimè disserere: Est enim hæc tractatio aliqua ex parte conducibilis, ad rectam puerorum eductionem necessarii auxilii locum tenens. Multæ enim animi affectiones curantur supplicio, & præceptorum acerbio rum iussu, atque etiam per doctrinam nonnullarum speculationum. Est autem reprehensio veluti quædam chirurgia affectionum animæ. Abscessus autem, veritatis affectiones, quas sectione diuidentem oportet coarguere. Medicamentorum autem potioni aut applicationi est similis probri insimulatio, quæ resoluit affectiones quæ iam occalluerunt, impudicæque & libidinosæ vitæ sordes expurgat, fastusque ac superbiæ carnes quæ excreuerunt exæquat, sanum ac verum hominem reparans ac restituens. Iam verò admonitio est veluti quædam diæta ægrotantis animæ, quæ sunt sumenda consulit, & quæ non sunt, prohibet. Hæc autem omnia tendunt ad salutem & sanitatem æternam. Quinetiam dux exercitus, cum in eos qui maleficium admiserunt, & mulctis pecuniariis, & pœnis quæ cum vinculis & extrema ignominia ad corpus vsque peruadunt, animaduertit, & nonnullos etiam nonnunquam morte punit, finem habet id quod bonum est, vt qui eius imperio parent duces admoneantur: Ita etiam magnus ille Imperator vniuersorum dux Verbum, eos qui præter suam Legem effrenatiori impetu efferuntur & aurigæ non parent, vt à seruitute, & errore, & ab aduersarii captiuitate liberentur, vt animi perturbationes coërceant admonens, ad sacram reipublicæ concordiam eos pacificè deducit. Quemadmodum ergo orationi suasoriæ adiunctum est genus exhortatorium & consolatorium: ita etiam laudatorio vituperatorium & exprobratorium. Est autem hoc genus ars quædam absterſoria. Beneuolentiæ autem non odii signum est, reprehendere. Ambo enim probrum obiiciunt, & amicus, & inimicus: sed inimicus quidem irridens: amicus autem bene volens. Non ergo propter odium Dominus homines maledictis incessit, quos cum propter nostra ipsorum scelera licuisset perdere, ipse pro nobis passus est. Pædagogus enim, vt qui sit bonus, admodum artificiose vel per maledictum ad vituperandum irrepit, maledicto tanquam flagello mentis socordiam excitans. Rursus autem eosdem vicissim conatur adhortari. Quos enim laus non mouit, eos incitauit vituperatio: & quos tanquam mortuos vituperatio non excitauit ad salutem, eos ad veritatem expergefacit maledictum. Flagella enim & maledicta in omni tempore Sapientiæ. QVI TESTAM conglutinat, & stultum docet: ad sensum, inquit, terram ducit, & eum qui est desperatus acuit ad prudentiam. Propterea apertè subiunxit: EXCITANS dormientem è profundo somno, qui est ex aliis maximè morti similis. Porrò autem ipse de seipso apertissimè exponit, multiplicem multisque modis vtilem culturam allegoricè significans, quando dixit: EGO SVM vitis vera, & Pater meus Agricola est. Deinde rursus subiunxit

Matth. 6.

Absceſſus Græcè est ἀπόστασις hoc est apostema, hoc est, humorũ abscessus.

Hebre. 12.

Eccles. 22.

Ioan. 15.

A subiunxit: OMNIS palmes in me non ferens fructum, tollit ipsum, et quidquid fructum fert expurgat, vt amplius fructus ferat. Sylvescit enim vitis nisi putetur: ita etiam homo. Luxuriantes autem adnatasque propagines, Verbum, qui est gladius, expurgat, cogens appetitiones ne fructum ferre desiderent. Eorum autem qui peccant increpatio habet scopum salutem, Verbo se concinnè applicante propriis vniuscuiusque moribus, & alicubi quidem vehementi ac intenso, alicubi autem laxo ac remisso. Apertissimè itaque per Mosen dictum est: BONO esse animo, vt vos tentet accessit Deus: vt sit timor eius in vobis, vt non peccetis. Hinc pulchrè quoque Plato cum didicisset: OMNIBVS enim, inquit, re vera bene fit qui dant pœnas. Iuuantur enim dum eis punitis melior euadit anima. Si qui autem corriguntur iis à iusto bene fit: etiam ex sententia Platonis in confesso est bonum esse quod iustum est. Ipse ergo timor prodest & vt hominibus bono esset inuentus est: quoniam spiritus timens Dominum viuet. Spes enim est in eum qui ipsos saluos facit. Hic ipse autem, Verbum inquam, qui pœnas imponit, est Iudex. De quo dicit etiam Esaias: DOMINVS tradidit ipsum peccatis nostris, Peccatorum scilicet correctorem & directorem: & ideo solus hic potest peccata remittere, noster à Patre vniuersorum constitutus Pædagogus, qui solus ab obedientia potest discernere inobedientiam. Qui autem minatur, aperte ostendit se nihil mali velle facere, neque ea quæ minatur exequi, sed incusso timore impetum ad peccata reprimit, & suam in homines beneuolentiam ostendit, adhuc differens, & ostendens qualia sunt passuri si peccatores permaneant. Non autem sicut serpens statim infixus momordit. Bonus est ergo Deus. Atque ipse quidem Dominus sermone ante factum sæpe vtitur: SAGITTAE, inquit, meæ conficient ipsos, consumpti fame & morsu auium, & neruorum in ceruicem conuulsio immedicabilis. Dentes beluarum immittam in ipsos cum ira serpentium super terram, foris filiis eos orbabit gladius, & ex promptuariis metus. Non enim Deus irascitur, vt nonnullis visum est, sed per suam in homines beneuolentiam à plurimis quidem abstinere hortatus est, omnia autem quæ sunt agenda indicauit. Bona autem est hæc ars, terrere ne peccemus. Timor enim Domini peccata extrudit. QVI est autem sine timore, non poterit iustificari, inquit Scriptura. Deus autem non ex ira irregat supplicium, sed quod iustum est considerat, nempe quòd propter nos expediat præmitti quod iustum. Vnusquisque autem nostrum supplicium eligit, cum sponte peccat. culpa est autem eius qui eligit. in Deum autem culpa conferri nequit. SIAVTEM iniustitia nostra Dei iustitiam commendat: quid dicemus? Nũquid est Deus iniustus qui infert iram? Absit. Dicit itaque minans: ACVAM gladium meum, & apprehendet iudicium manus mea, & ipse retribuam ius inimicis, & iis qui oderunt retribuam. Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus comedet carnes à sanguine vulneratorum. Hic ergo apertum est quòd qui non sunt inimici veritati, neque Verbum oderunt, suam ipsorum salutem odio non habuerint, inimicitiarum autem pœnas effugerint. CORONA itaque sapientiæ, inquit Sapientia, timor Domini. Apertissimè autem per Amos Prophetam sui consilii rationem Verbum significauit: EVERTI vos, dicens, sicut Deus euertit Sodomam & Gomorram, & fuistis sicut torris extractus ab igne, & ne sic quidem ad me conuersi estis dicit Dominus. Videte quomodo Deus propter suam bonitatem requirit pœnitentiam: & in ipsa minarum intentione tacitè ostendit suam in homines beneuolentiam: AVERTAM, inquit, faciem meam ab ipsis, & ostendam quid erit ipsis. Vbi enim Domini facies respicit, illic est pax & exultatio. Vbi autem faciem auertit, ingreditur vitium. Non vult ergo mala intueri: bonus enim est, sed cum ipse oculos auertit, sua sponte propter humanam infidelitatem ortum habet vitium.

F VIDE ergo, inquit Paulus, bonitatem & seueritatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: In te autem bonitatem, si permanseris in bonitate, hoc est, Fide in Christum. Eum autem qui bonus est, quatenus bonus est, sequitur odium vitii. Et ideo fatebor quidem eum castigare indeles. Castigatio enim est bono &

Deut. 8.

Esa. 43.

Deuter. 32.

Eccles. 1.

Rom. 5.

Deute. 32.

Eccles. 1. Amos. 4.

Rom. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

πωρῶσθαι vtilitati eius qui castigatur. Est enim eius qui resistit correctio: vlcisci autem non A
vult. Est autem Vltio, retributio mali quod emittitur ad vtilitatē eius quod vlciscitur. Vlcisci autem non desiderauerit, qui pro iis qui nobis faciunt iniuriam nos orare docuit. Atqui quod bonus sit Deus omnes confitentur. Quod autem idem quo-
Matth. 5. que Deus iustus sit, non est mihi pluribus verbis opus, si Euangelicam Domini vo-
cem adduxero: Vnum quidem ipsum dicit: VT OMNES vnum sint, sicut tu Pater
Iohan. 17. in me, & ego in te: vt & ipsi in nobis vnum sint: vt etiam mundus credat quòd tu
me miseris. Et ego gloriam, quam dedisti mihi, dedi eis, vt vnum sint, sicut nos vnū
sumus; ego in ipsis, & tu in me, vt sint perfecti in vnum. Vnum autem est Deus, &
vltra vnum, & supra ipsam vnitatem. Et ideo particula illa: TV, demonstratiuam B
habens emphasim, eum qui verè solus est, qui fuit, & est, & erit Deum ostendit. In
ὁ ὤν quibus tribus temporibus ponitur vnum nomen, nempe ENS. Quod autem is
Ibidem. ipse qui solus Deus est, ipse quoque solus & verè iustus sit, in ipso testabitur Dominus Euangelio, dicens: PATER, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, illi quo-
que mecum sint, vt contemplentur gloriam meam quam dedisti mihi. quòd dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater iustè, & mundus te non cognouit. Ego au-
Exod. 20. tem te cognoui, & illi cognouerunt, quòd tu me miseris, & notum eis feci nomen
tuum, & notum faciam. Hic est qui reddit peccata Patrum in filios iis qui oderunt, & faciens misericordiam iis qui diligunt. Qui enim hos quidem statuit à dextris, illos verò à sinistris, quatenus quidem Pater qui bonus est mente concipitur, C
id solum quod est bonus appellatus est: quatenus verò qui Filius est verbum eius in
Patre est, iustus appellatur ex mutua quæ est inter se relatione & habitudine, vt sit
Prouerb. 31. Sapien. 6. dilectionis æqualitate dimensum nomen potentiæ: VIRVM inquit, secundum ope
ra sua iudicabit, cum bonæ statere iustitiæ faciem Deus nobis Iesum notum fecerit,
per quem, tanquam ex æquali trutina, Deum cognouimus. De eo quoque apertè di
Eccles. 5. 18. cit Sapientia. MISERICORDIA enim & ira cum ipso. Dominus enim luis vtrisque
solus est potens, iram effundens ad propitiationem ex magna sua misericordia. Ita
etiam eius reprehensio. Misericordiæ enim & reprehensionis scopus salus est eorum
qui reprehenduntur. Iam verò quòd bonus sit idem Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, idem Verbum rursus confitebitur, dicens eum esse bonum in ingra- D
Matth. 5. Mar. 10. Matth. 5. Ibidem. tos & in improbos. & præterea dum dicit: ESTOTE misericordes, sicut Pater ve-
ster est misericors: quinetiam quando apertè dicit: NEMO bonus nisi Pater meus
qui est in cœlis. Deinde rursus: PATER, inquit, Solem suum splendere facit super o-
mnes. Hic notandum est, quòd Patrem suum, qui bonus est, opificem quoque &
Psal. 8. creatorem esse fatetur. Quòd autem iustus sit creator nulla est controuersia. Et rur
sus: PATER meus, inquit, pluit super iustos & iniustos, & quatenus quidem pluit,
est aquarum & nubium opifex: quatenus autem super omnes, iustè est & cum vir-
tute eius æquilibrium. Tanquam bonus autem, super iustos & iniustos similiter.
Apertissimè ergo vnum & eundem esse Deum ratiocinatione colligimus hoc mo-
do: VIDEBO cœlos opera digitorum tuorū &: QVI creauit cœlos, in cœlis habitat, E
Ibidem. 2. Ibid. 10. Ibidem. 102. Esa. 62. Matth. 6. Rom. 3. &: COELVM sedes tua, Spiritus sanctus cecinit. Dominus autem dicit in præcatio
ne: PATER noster, qui es in cœlis. Cœli autem sunt eius qui mundū creauit. Con
tradici ergo nō potest quin dās sit filius opificis. Quòd si apud oēs in confesso est iustum esse creatorē: opificis autē filius est Dominus. Eius ergo qui est iustus filius est
Dominus. Quocirca Paulus quoque dicit: NVNC AVTEM sine Lege iustitia Dei
manifestata est. Et rursus vt magis Deū censeas: IVSTITIA autem Dei per fidē Iesū
Christi in omnes credentes. Non est enim distinctio. Et præterea ferens testimoniū
veritati paulopost subiungit: IN TOLERANTIA Dei ad ostēsionem quòd sit idem
iustus, & iustificans eū qui est ex fide, Iesus. Quod autē iustum est id bonū esse nosse
Ibidem. 7. videtur qui dicit: QVARE LEX quidem sancta, & præceptum sanctum, & iustum, F
& bonum: in eadem potestate vtrunque nomen collocans. Atqui nullus est etiam
bonus nisi pater eius. Idem est ergo pater eius, qui cum vnum sit, multis significatur
Matth. 11. potestatibus. Et hoc sibi volebat illud. NEMO nouit Patrem, qui quidem erat ipse

omnia

A omnia, priusquam veniret filius, vt sit veritate apertum quòd qui est vniuersorum Deus, vnus solus sit bonus, iustus, opifex, filius in Patre. Cui gloria in secula seculorum. Amen. Sed neque à salutari verbo est alienum, dum cura aliquorum ab eo geritur, maledicere, etenim hoc quoque est medicamētum diuinæ benignitatis, ex quo efflorescit rubor pudoris, & ad peccandum subit verecundia. Si enim oportet vituperare, oportet etiam maledicere. Quo in loco animam, quæ dolere desiit, tempus est non lætaliter sauciare, sed salubriter exiguo dolore lucrantem à morte æterna liberationem. In Pædagogia autem eius magna est sapientia, & varia est eius administrationis ratio ad salutem. Bonis enim fert testimonium Pædagogus. Vocatos
B autem ad meliora euocat, & eos qui ad iniuriam faciendam properant, ab impetu auertit. Iubet autem ad vitam meliorem traduci. Non est enim alterum, quod est absque testimonio, ab eo cui fertur testimonium; & gratia est maxima, quæ proficiscitur ex testimonio. Porrò autē iræ quoque affectio, si ira vocanda sit eius admonitio, est benignitatis & benevolentiæ in homines, cum Deus ad affectiones descendat propter hominem, propter quem Verbum Dei homo factus est.

Quòd eiusdem est potestatis & benefacere, & iustè punire: In quo etiam dicitur quis sit modus Verbi Pædagogiæ. Cap. IX.

C MNIBVS ergo viribus, humanæ naturæ Pædagogus, diuinum nostrum Verbum, vtens omnibus sapientiæ machinis, infantes conseruare aggressus est, admonens, reprehendens, increpans, arguens, minans, sanans, promittens, gratificans, multis quibuidam veluti frenis à ratione alienas humanæ naturæ appetitiones alligans. Vt ergo paucis dicam, in nos ita se gerit Dominus, vt nos in nostros filios. Sunt tibi filii: CASTIGA eos, suadet Sapientia, & Sapien. 7.
inflecte eos à iuuentute sua: sunt tibi filiæ, attēde corpori earum, & ne vultū tuum apud eas exhilaraueris. Atqui liberos nostros, filios & filias, valde & supra quodcunque aliud amamus. Quoniam autem qui ad gratiam quidem loquuntur, parum di-
D ligunt id quod molestia non afficiunt: qui autem ad vtilitatem acerbi sunt, & si in præsentia molesti sint, in futurum postea seculum beneficio afficiunt: non præsentem voluptatem Dominus, sed futuram spectauit delectationem. Benigne autem eius Pædagogiæ modum persequamur cum Prophetico testimonio: Est ergo admonitio, curam gerens vituperatio, mentem inferens. Talis est Pædagogus admoni
Mat. 23. Hier. 3. 32. tor, vt quando dicit in Euangelio: QVOTIES volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, & noluistis. Et rursus Scriptura admonet: ET MOECHATI sunt, dicens, in lignum & lapidem, & suffumigarunt Baal. Maximum autem signum est eius benignitatis, quòd licet apertè sciret impudentiam populi qui recalcitrabat & resiliebat, apertè tamen adhortatur ad pœnitentiam, & dicit per E-
E zechiel: FILI hominis in medio scorpiorum tu habitas. Veruntamen loquere ipsis c. 2. Exod. 3. si forte audierint. Quinetiam Mosi dicit: VADE ET DIC Pharaoni vt emittat populum: ego autem noui quod non emittet ipsos. Vtrunque enim apertè ostendit, & Deum præsciuisse futurum, & eius benignitatem libero animi arbitrio largiri occasionem pœnitentiæ. Admonet etiam per Esaiam, populi curā gerens, quando dicit:
c. 29. HIC POPVLVS labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Hoc est vitupe-
Mat. 15. ratio arguens: FRVSTRA autem me colunt, docentes doctrinas mandata homi-
ἐπαλλήλου. num. Hic curatio, quæ peccatum manifestauit, eadem ratione salutem ostendit. Increpatio autem est propter turpia vituperatio, iis quæ sunt honesta coniungens.
c. 5. Hoc ostenditur per Hieremiam: EQVI in fœminas insanientes facti sunt: vnusquis-
F que ad vxorem proximi sui hinniebat. Nunquid propter hæc non visitabo, dicit Dominus, vel in populo tali non vindicabit anima mea? Coniungit autem vbique timorem, quòd timor Domini sit principium sensus. Et rursus per Osee: NON c. 4. VISITABO, inquit, ipsos? quoniam ipsi cum meretricibus commiscebantur, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum initiatis sacrificabant,& populus qui intelligebat coniungebatur cum meretri A
ce. Eorum peccatum ostendit apertius,eos intelligere profitens, vt qui sua sponte & consulto peccarent.Intelligentia autem est animæ oculus.Et ideo Israël est qui Deum videt:hoc est, qui Deum intelligit. Querela autem est vituperatio, vtpote eorum qui contemnunt vel negligunt.Hoc modo Pædagogiæ vsus est per Esaiam,
9.1. dicens: AVDI COELVM & ausculta terra,quoniam Dominus locutus est. Filios genui,& extuli:ipsi verò me nihili duxerunt:Nouit bos possessorem,& asinus præsepe Domini sui: Israël autem me non cognouit. Quomodo enim non est indignum, si qui nouit Deum, non cognoscat Dominum? sed bos quidem & asinus, quæ sunt inertia & stulta animalia;nouerint eum qui ipsa alit:Israël autem iis à ratione alienior inueniatur?Et cũ per Hieremiam pluribus de populo questus esset, B
Hier. 1.& 2. ἐπίπλυξις Esa. 30. subiungit: ET ME reliquerunt, dicit Dominus. Insectatio autem est inuectiua increpatio,vel inuehens vituperatio.Hoc etiam medicamento vsus est Pædagogus per Esaiam,dicens: VAE FILII defectores. Hæc dicit Dominus.Feciſtis consilium non per me,& pacta conuenta non per spiritum meum.Acerbissimo autem consti pamento in singulis vtitur,nempe metu, per ipsum simul aperiens & conuertens populum ad salutem.quemadmodum lanæ quoque quæ tinguntur solent constringi ac constipari,dum parantur, vt colorem melius suscipiant. Redargutio autem est peccati prolatio,id in medium afferens.Eo tanquam maximè necessario Pædagogiæ modo vtitur,propterea quòd eneruata & soluta sit permultorum fides. Di-
Esa 30.et.63. Hier. 2. cit enim per Esaiam: DERELIQVISTIS Dominum,& ad indignationem concitauistis sanctum Israëlis.Dicit etiam per Hieremiam: STVPVIT cœlum propter C
hoc,& terra multo magis horruit.Quoniam duo mala fecit hic populus:me dereliquerunt fontem aquæ viuæ,& foderunt lacus contritos qui aquam continere non poterunt. Et rursus per eundem. PECCATVM peccauit Hierusalem,propterea in commotionem facta est. Omnes qui glorificabant eam, spreuerunt ipsam,quoniam viderunt eius turpitudinem. Redargutionis autem acerbitatem & vehementiam per Solomonem consolans, dicit, tacitè significans Pædagogiæ in filios
Prouerb. 3. amorem: FILI mi, disciplinam Domini ne despicias,neque ægrè feras cum ab ipso corriperis. Quem enim diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium D
Psal. 140. φρίνωσις quem recipit:quoniam homo peccator fugit reprehensionem. Consequenter ergo dicit Scriptura INCREPET me iustus, & castiget,oleum autem peccatoris nõ im-
9.11. pinguet caput meum. Castigatio autem est vituperatio, quæ affert intelligentiam
c. 9. nec ab hoc quidem Pædagogiæ modo abstinuit:sed dicit per Hieremiam. QVOVSQVE clamabo, & non exaudient? ecce aures incircuncisæ eorum. O beatam to
ἀποκοπή. Matth.23. lerantiam. Et rursus per eũdem. INCIRCVNCISAE omnes gentes:hic autem populus est incircuncisus corde, quoniam populus est inobediens. Filii, inquit, quibus
Ibidem. non est fides. Visitatio autem est vehemens redargutio.Vsa est hoc genere in Euangelio: HIERVSALEM, Hierusalẽ,quæ occidit Prophetas,& lapidat eos qui ad E
ipsam missi sunt.Nominis autem conduplicatio effecit vt esset grauis reprehensio. Qui enim Deum nouit, quomodo Dei ministros persequitur? PROPTEREA, in-
Esa. 1. quit,relinquitur domus vestra deserta. Dico enim vobis: Deinceps non videbitis me donec dixeritis,Benedictus qui venit in nomine Domini.Si enim non suscipitis benignitatem, cognoscetis potentiam. Maledictum autem est intensa & ve-
Matth. 3. hemens oratio. Pro medicamẽto autem vsa est maledicto,dicens per Esaiam: VAE gens peccatrix;filii iniqui.populus plenus iniquitatibus:semen malum.Et in Euangelio per Ioannem: SERPENTES, inquit, genimina viperarum. Accusatio au-
Psal. 17. tem est vituperatio eorum qui faciunt iniuriam. Hac Pædagogiæ ratione per Da uid vsus est,dicens: POPVLVS quem non cognoui seruiit mihi,& in auditu auris
Hie. 3. obediit mihi.Filii alieni mentiti sunt mihi,& claudicauerunt à viis suis. Et per F
Ibidem. 2. 8. Hieremiam:ET DEDI ei libellum repudii,& non timuit incõpositus Iuda. Et rur
μεμιμοιεία sus: ET ME nihili fecit domus Israël, & domus Iudæ mentita est Domino. Expo stulatio autẽ est, quæ artificiali auxilio clam fit vituperatio,quæ ipsa quoque saluti
prouidet

A prouidet sub integumento.Ea autẽ vsa est per Hieremiam.QVOMODO sedit sola ci Tren.1.
uitas,quæ fuerat plena populis:facta est tanquam vidua, quæ imperabat regionibus:facta est sub tributo.Flens fleuit in nocte. Obtrectatio autẽ est obtrectans vituperatio.Et eo vsus est auxilio diuinus Pædagogus,dicens per Hieremiam: FVIT Hie.3.
tibi aspectus meretricis: impudens fuisti erga omnes, & non in domum vocauisti me,& patrem,& principem virginitatis tuæ,& pulchra meretrix & iucunda, dux venenorum.Artificiose admodum cum virgini sub nomine meretricio insultasset, rursus ad honestatem eam adhortans euocat. Indignatiõ autem est legitima increpatio,seu increpatio filiorum qui plus quàm oportet extolluntur. Ea Pædagogia per Mosen vtitur,dicens: Filii reprehensibiles, generatio praua, & peruersa. Deut. 32.
B Hæc Domino retribuitis?Hic populus stultus,& nõ sapiens:non hic ipse Pater possedit te?Et per Esaiam dicit: PRINCIPES tui non obediunt, socii furum, diligentes munera,persequentes retributionem,orphanis non iudicantes.Et vt in summa dicã.Eius in incutiendo timore artificium,est fons salutis.Boni est autem,dare salutem.Misericordia autem Domini est super omnem carnem,dum arguit,castigat,& docet,sicut pastor gregem suum.Eorum qui disciplinam suscipiunt miseretur, & eos qui sunt ardenti studio sibi conglutinat:& hac ducendi ratione sexcenta milia peditum,qui coacti erant,in ea quam habebant cordis duritie flagellans, miserans, verberans,medens,in miseratione & disciplina custodiit.Prout enim eius est multa misericordia,ita etiam eius reprehensio.Pulchrum enim quidem certè est nõ pec
C care.Bonum est etiam vt & qui peccat ducatur pœnitentia: quemadmodum optimum quidem est semper esse sanum:bonum autem est etiam à morbo conualescere. Hac etiam ratione per Solomonem præcipit: TV QVIDEM virga percute filium tuum:animam autem eius à morte libera.Et rursus. NE PARSERIS castigare puerum:virga autem ipsum corrige: non enim morietur. Reprehensio enim & increpatio,sicut vel ipsum Græcum nomen,nempe, ἐπίπλυξις significat, sunt ipsi ictus animæ,qui peccata castigant,& mortem prohibent:ad moderationem autem & temperantiam deducunt eos qui feruntur ad intemperãtiam. Hac quidem certè ratione Plato cum sciret reprehensionem maximas esse vires correctionis,& præ
D cipuam purgationem,conuenienter ei quod dictum est,eum qui est maximè impurus,vult ineruditum & turpem euasisse, propterea quòd reprehẽndi non posset, quemadmodum purissimum & pulcherrimum eum esse conueniebat qui futurus esset beatus. Si enim Magistratus ac principes non sunt timori bono operi: quomodo qui natura bonus est,Deus ei qui non peccat erit timori? SI AVTEM malum facias,time, vt dicit Apostolus. Et ideo ipse quoque Apostolus ad similitudinem Domini sigillatim ecclesias peracriter incessit, suæ conscius libertatis,& imbecillitatis eorũ qui audiebant. Galatis itaque dicit. INIMICVS factus sum,vera vobis Gala.4.
dicens? Quemadmodum autem qui sani sunt non opus habent medico,quatenus sunt valentes:Qui autem ægrotant, arte indigent: Ita nos quoque qui in vita la-
E boramus probrosis cupiditatibus,vituperandisque intemperantiis, ac libidinibus, aliorumque vitiorum inflammationibus,Seruatore opus habemus.Is autem non solum lenia ac mitia adhibet medicamenta, sed etiam acria.Peccatorum quidem certe proserpentes corrosiones sistunt amaræ metus radices.Quamobrem salutaris est metus licet amarus. Iure ergo qui ægrotamus,Seruatore opus habemus:qui autẽ aberrauimus,eo qui nos est deducturus;& qui cæci sumus,eo qui nos ad lucem deducat:& qui sitimus,fonte vitali,cuius qui sunt participes, non amplius sitient: & qui mortui sumus,vita egemus:& qui oues,pastore:& qui pueri, Pædagogo: quinetiam vniuersa humana natura,Iesu:ne qui insolentes & peccatores sumus, incidamus in finem condemnationis:à paleis autem segregemur,& in apothecam pater- Matth. 3.
F nam recondamur.Ventilabrum enim in manu Domini,quo palea quæ igni debetur Luc.3.
à frumento secernitur. Licet autem,si vultis, sanctissimi Pastoris & Pædagogi, omnipotentis & Paterni Verbi summã nobis sapientiam edisce re,vbi allegoria vtitur, seipsum dicens Pastorem ouium.Est autem Pædagogus infantium. Dicit er-

ἐπίπλυξις à πλύσσω quod est percutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

go per Ezechielem, orationem dirigens ad Presbyteros, & eis quandam salutarem iustæ sollicitudinis descriptionem exponens: ET QVOD claudum est alligabo,& quod ægrum est curabo, & quod aberrat, reducam:& pascam ipsos ego ad montem sanctum meum. Hæc sunt præcepta boni pastoris. Pasce nos infantes sicut oues. Etiam Domine imple tuis iustitiæ pascuis. Etiam Pædagoge pasce nos ad sanctum tuum montem, ad ecclesiam: quæ in alto est, quæ superat nubes, quæ cœlos tangit: ET ERO, inquit, pastor ipsorum,& ero prope ipsos, sicut tunica prope corpus ipsorum. Vult carni meæ dare salutem, me tunica incorruptionis induens, & corpus meum inunxit: VOCAVNT me, inquit,& dicã, Ecce adsum. Celerius exaudiisti quàm ego expectaui Domine: ET SI TRAIICIANT, non cadent, dicit Dominus. Non cademus enim in corruptionem, qui ad incorruptionem traiicimus: quoniam ipse nos tenebit. Dixit enim ipse,& voluit ipse. Talis est noster Pædagogus, optimo iure bonus: NON VENI, inquit, vt mihi ministraretur, sed vt ipse ministrarem. Propterea in Euangelio fessus introducitur, qui pro nobis defatigatur,& suam ipsius animam pretium redemptionis pro multis dare pollicens. Hunc enim solum esse fatetur bonum pastorem. Liberalis ergo est ac magnificus, qui quod maximum est suam pro nobis dat animam. Valdeque est hominibus vtilis,& in eos benignus, quòd homo voluit esse frater, cum posset esse Dominus. Ille verò etiam vsque adeò bonus fuit vt pro nobis moreretur. Quinetiam eius clamauit iustitia: SI RECTI ad me VENIATIS,& ego rectus ad vos. Si obliqui ambuletis, & ego obliquus, dicit Dominus exercituum. peccatorum increpationes per vias obliquas significans. Recta enim & secundum naturam, quæ per Iesu Literam significatur, est eius bonitas, quæ erga eos qui ex auditu crediderunt firma est & immobilis: QVONIAM VOCAVI, & non exaudiistis, dicit Dominus, sed mea irrita fecistis consilia: meas autem reprehensiones non attendistis. Ita est maximè vtilis Domini reprehensio. De his Dauid quoque dicit: GENERATIO peruersa & exacerbans, generatio quæ non direxit cor suum; & non fuit fidelis cum Deo spiritus eius:& Dei testamentum non custodierunt,& in Lege eius noluerunt ambulare. Hæ sunt causæ exacerbationis, propter quas venit Iudex pœnas irrogaturus iis qui bonam vitam noluerunt eligere: & ideo cum eis paulò hic egit crassius, si ab eo quo ad mortem feruntur impetu, aliquo modo eos retardauerit. Dicit itaque per Dauid minarum causam apertissimam: NON CREDIDERVNT in mirabilibus eius. Quando occidebat ipsos requirebant ipsum,& conuertebantur,& mane ad Deum vigilabant,& recordati sunt quòd Deus est adiutor eorum,& Deus altissimus redemptor eorum est. Ita cognouit eos conuerti propter metum, contempsisse autem eius benignitatem. Bonum enim, vt quod sit semper beneficum generaliter contemnitur, colitur autem qui beneuolo iustitiæ metu admonet. [a] Duplex est autem genus metus, quorum alterum quidem est cum pudore: quo vtuntur ciues erga bonos Principes, & nos erga Deum: quemadmodum vtuntur boni ac moderati filii in parentes: EQVVS, enim inquit, indomitus euadit durus,& filius remissus euadit petulans. Aliud autem metus genus est cum odio, quo serui vtuntur erga Dominos difficiles,& Hebræi, qui Deum Dominum fecere, non patrem. Multum autem atque adeò omnino differt id quod est spontaneum, liberum, ac voluntarium ab eo quod fit per necessitatem, quod ad religionem & pietatem attinet: IPSE enim, inquit, est misericors, medebitur peccatis eorum,& nõ perdet,& implebit vt auertat iram suam,& non incendet omnem indignationem suam. Vide quomodo Pædagogi quod iustum est ostenditur in increpationibus,& Dei quod bonum est, in miserationibus. Quocirca Dauid, hoc est, Spiritus qui per eum loquitur, vtrunque complectens de eodem Deo psallit: IVSTITIA & iudicium præparatio sedis tuæ. Misericordia & veritas præcedent ante faciem tuam. Fatetur esse eiusdem potestatis & iudicare & benefacere. Simul enim est vtrorunque potestas, iudicium iusti quod discernit,& idem iustus & bonus qui est verè Deus: qui est ipse omnia,& omnia ipse, quoniam ipse Deus, qui est solus Deus. Quemadmodum enim speculum non

Ezech. 34.
Ibidem.
Zach. 13. Isa. 58.
Mar. 10. Iohan. 4.
Hier. 7. 17. 18. Mal. 2.
Prouerb. 1.
Psal. 77.
Ibidem.
Eccles. 30.
Psal. 84. Osee. 14.
Psal. 88.

non est malum deformi, eo quòd ipsum ostendat qualis sit: & quemadmodũ medicus non est ægrotanti malus, quòd ei febrem annunciet. Non enim medicus febris causa est, sed ipse febrem arguit. Ita nec is qui reprehendit, ei male vult qui laborat animo. neque enim ei delicta adiungit, sed ea quæ adsunt peccata ostendit, ad hoc vt auertat ab eiusmodi studiis. Quamobrem Deus quidem bonus est per seipsum. Iustus autẽ propter nos,& ideo etiã bonus. Quod iustum est autẽ, nobis per suum ipsius Verbum ostendit, illinc è superis vnde ipse fuit Pater. Priusquam enim esset creator, Deus erat, bonus erat: & propterea & opifex esse & Pater voluit,& illius amoris habitudo ac relatio, fuit iustitiæ principium, cum &Solem suum lucere faceret,& filium suum mitteret. Isque primus è cœlis bonã annuntiauit iustitiam, cum diceret: NEMO nouit Filium nisi Pater, neque Patrem nisi Filius. Hæc reciproca quæ ex æquo rependitur cognitio est antiquæ iustitiæ symbolum. Deinde ad homines descendit iustitia,& scripto & corpore, Verbo & Lege, humanam naturam ad salutarem vrgens pœnitentiam. Bona enim erat. At Deo non obedis? Eius rei culpam tibi adscribe, qui Iudicem attrahas.

Matth. 24.

Quòd idem Deus per idem Verbum & à peccatis arcet minans, & humanæ naturæ dat salutem, adhortans. Cap. X.

SI itaque quæ in astringenda humana natura versatur administrationem, bonam esse & salutarem,& à Verbo necessario assumi ostendimus vsque & ad pœnitentiam,& ad peccatorum prohibitionem accommodata fuerit; cõsideranda deinceps fuerit Verbi mansuetudo & lenitas. Eum enim iustum esse ostensum est: proprias autem exponit sententias quæ ad salutem hortantur, per quas id quod bonum est & conducibile vult ex paterna voluntate significare.

Hæc autem considera. Honestum quidem est Encomastici. Vtile verò Suasorii. Enimuero Suasorii quidem relatio & habitudo est hortatorium & dehortatorium. Encomiastici verò, laudatorium & vituperatorium. Aliquo enim modo affecta sententia Suasoria, efficitur hortatoria, & aliquo modo dehortatoria. Similiter etiam genus Encomiasticum, aliquo quidem modo affectum, est vituperatorium: aliquo verò, laudatorium, in quibus maximè versatur iustus Pædagogus, qui quod nobis est vtile sibi tanquam scopum proposuit. Verùm enimuero genus quidem Vituperatorium & Dehortatorium nobis prius ostensum est, nunc autem Hortatorium & Laudatorium rursus nobis aggrediẽdum est,& tanquam in trutina in æquilibrio stantes iusti lances expendamus. Ad ea ergo quæ sunt vtilia adhortatione vtitur Pædagogus hoc modo per Solomonem: EGO VOS, ô homines, adhortor,& meam vocem edo filiis hominum, audite me. Præclara enim dicam, & quæ sequuntur. Quæ sunt autem salutaria consulit: quoniam consilium ad eligendum & vitandum aptum est, quemadmodum facit per Dauid, dicens: BEATVS vir qui non ambulauit in consilio impiorum,& in via peccatorum non stetit, & supra cathedram pestilentiarum non sedit: sed in Lege Domini voluntas eius. Consilii autem dandi tres sunt partes: Vna quidem, quæ sumit exempla ex tempore præterito, vt verbi gratia, quid Hebræis euenerit, qui aurum per Idololatriæ crimen adorarunt in vitulo,& quid passi sunt cum fornicati essent,& quæ sunt similia. Altera verò quæ ex præsenti tempore intelligitur, vt quæ sensu comprehendatur, sicut illud quod dictum est iis qui Dominum rogarunt: An ipse es Christus, aliúmne expectamus? ABITE, & dicite Ioanni, cæci vident, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt,& beatus qui non fuerit scandalizatus in mẽ. Hoc ergo fuit quod prædicens dicebat Dauid: SICVT audiuimus, ita & vidimus. Ex futuris autem constat tertia pars dandi consilii, qua quæ sunt euentura iubet cauere, quemadmodum illud quoque dictum est: QVI AVTEM in peccata inciderint, eiicientur in tenebras exteriores: illic erit fletus & stridor dentium, & quæ sunt si-

Prouerb. 4. 5.
Psal. 1.
Exod. 32.
Matth. 11.
Psal. 47.
Matth. 8. 12. Luc. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

milia,adeo vt ex his omnibus clarum sit Dominum per omnem medendi rationem procedentem,humanam naturam euocare ad salutem. Consolatione autem peccata solatur,minuens quidem cupiditatem,simul autem spem præbens ad salutem. Dicit enim per Ezechielem: SI CONVERSI fueritis ex toto corde vestro,& dixeritis [a]Pater:audiam vos tâquam populum sanctum.Et rursus dicit: VENITE ad me omnes qui laboratis,& onerati estis,& ego reficiam vos, & ea quæ sequuntur ex sua persona dicit Dominus. Apertissimè autem ad bonitatem vocat per Solomonem, dicens: BEATVS homo qui inuenit sapientiam:& mortalis qui inuenit prudentiam.Quod bonum est enim à querente inuenitur,& solet videri ab eo qui inuenit. Iam verò per Hieremiam quoque enarrat prudentiam: BEATI sumus Israël, dicens,quòd quæ Deo grata sunt à nobis cognosci possint. Cognosci autem possunt per Verbum,per quem sumus beati & prudentes. Prudentia enim & cognitio significatur per eundem Prophetam dicentem: AVDI Israël mandata vitæ, ausculta vt cognoscas prudentiam.Per Mosem autem propter suam in homines beneuolentiam donum quoque pollicetur iis qui contendunt ad salutem.Dicit enim: ET INTRODVCAM vos in terram bonam,quam iurauit Dominus Patribus vestris.Et præterea: INTRODVCAM vos in montem sanctum,& vos lætitia afficiam, dicit per Esaiam. Iam verò est aliud quoque genus Pædagogiæ,nempe beatificatio: BEATVS ille est,per Dauid dicit,qui non peccauit: ET ERIT tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo,& folium eius non defluet.Per hoc etiam tacitè significauit resurrectionem. ET OMNIA quæcunque faciet ei rectè succedent. Nos vult esse tales, vt simus beati.Rursus autem ostendens id quod ex aduerso respondet iustitiæ veritati: AT NON SIC IMPII, inquit, non sic,sed tanquam puluis,quem proiicit ventus à facie terræ. Cum peccatorum pœnas,& facilem & tanquam ventis perflabilem eorum dissipationem ostendisset Pædagogus, per pœnam à causa dehortatus est,& cum supplicium pro meritis intentasset,beneficentiæ suæ benignitatem ostendit,vt bona nobis paremus,iisque fruamur,per eã summo nos artificio excitans.

Ezech. 18.
Matth. 11.
Prouerb. 3.
Hier. 31. Verbum λόγος ratio.
Hier. 11.
Baruch. 3.
Luc. 11.
Deute. 4. 8.
Esa 56.
Psal. 1.

Quinetiam ad cognitionem nos per Hieremiam hortatur,dicens: VIA DEI si ambulasses, habitasses in pace in seculum.Cognitionis enim eis meritedem ostendens, prudentes ad eius amorem excitat. Et ei qui aberrauit dans veniam: CONVERTERE, conuertere enim inquit,sicut qui vindemiat ad canistrum suum. Vides bonum iustitiæ, quæ consulit moueri pœnitentia. Præterea per Hieremiam illuminat eos qui à veritate aberrant: HAEC autem dicit Dominus.State in viis, & videte, & rogate semitas Domini æternas, quænam est semita bona, & ambulate in ea & inuenietis sanctificationem animabus vestris. Ducit autem ad pœnitentiam causa salutis nostræ.Propterea dicit: SI TE POENITVERIT,expurgabit Dominus cor tuum,& cor seminis tui. Poteram quidem ad huius quæstionis defensionem adducere Philosophos,qui dicunt eum solum qui est perfectus esse laudabilem, qui malus est autem, vituperabilem. Sed quoniam nonnulli quod beatum est calumniantur,vt quod neque ipsum aliquid negotii habeat,neque alii exhibeat, cũ beneuolentiam in homines non intelligant, propter hos,& propter eos etiam qui bono quod iustum est non tribuunt,id quod à nobis dictum fuit adiectum est. Consequens enim esset vt diceremus increpatorium ac vituperatorium Pædagogiæ genus conuenire hominibus,quoniam omnes homines stultos dicunt, sapiens autem solus Deus est à quo sapientia,& perfectus solus, & ideo solus quoque laudabilis. Sed hac oratione non vtor. Dico ergo laudem & vituperationem,vel quod laudi & vituperationi est assimile,esse medicamenta hominibus maximè necessaria. Qui sunt itaque curatu difficiles, ab igne,malleo,incude:hoc est,minis, reprehensione,increpatione,tanquam ferrum aguntur.Qui autem ipsam fidem attendunt, tanquam per se docti, & libero animi arbitrio impulsi, laude augentur. Laudata enim virtus non secus ac arbor crescit. Hoc cum intelligeret, mihi videtur Samius præcepisse Pythagoras.

Hie. 6.
Ibidem.
Ibidem.
Hier. 18.
Ezech. 18. 33. 36.

Quæ

Quæ mala sunt faciens reprehendere, sed bona, gaude.

Reprehendere autem dicitur etiam admonere,quod Græcè est νουθετεῖν. Admonitionis autem,quæ Græcè est νουθέτησις, etymologia est νοῦ σύνθεσις μετὰ πάθους, hoc est mentis immissio,quòd sit increpatorium genus quod mentem pariat. Cæterum alia innumerabilia inueniri possunt præcepta de parandis bonis,& malis fugiendis: NON est pax impiis,dicit Dominus.Propterea per Solomonem præcipit infantibus:FILI, ne te in errorem abducant peccatores,neque in viis cum eis ambulaueris,si te hortati fuerint,dicentes:Veni nobiscum, sis socius innocentis sanguinis,in terra autẽ virum iustum iniustè abscondamus,de medio eum tollamus, sicut infernus viuentem.Hoc itaque de Domini quoque passione prædicitur. Porrò per Ezechielem etiam vita nobis mandata suppeditat. ANIMA quæ peccat,morietur:homo autem erit iustus, qui facit iustitiam.Non comedet in montibus,& oculos suos non coniecit in cogitata domus Israël,& vxorem proximi sui non polluerit,& ad mulierem quæ est in puerperio non appropinquabit,& hominem potentia non opprimet,& pignus debitoris reddet,& rapinam non rapiet,panem suum dabit esurienti,& nudum induet.Pecuniam suam non dabit ad vsuram,& commodum non accipiet, & ab iniquitate auertet manum suam,& iustum iudicium faciet inter virum & inter proximum suum.In præceptis meis ambulauit,& iustificationes meas seruauit vt faceret eas.Iustus hic est,vita viuet,dicit Dominus. Hæc continent descriptionem institutionis vitæ Christianorum,& cõuenientem adhortationem ad beatam vitam,præmium vitæ,vitam æternam.

Esa. 48. Prouerb. 1.
Ezech. 18.

Quòd per Legem & Prophetas Verbum fungeretur Pædagogi officio. Cap. XI.

DIVS quidem in homines beneuolentiæ & pædagogiæ modus, vt à nobis geri potuit,ostensus est. Quocirca ipse seipsum pulcherrimè exponens, grano sinapis assimilauit, & verbi quod seminatur, quod in eo inest spiritale,naturamque multiplicé,verbalisque seu rationalis potestatis magnificentiam simul & sanctitatem,& præterea reprehensionis mordacitatem,& repurgandi facultatem esse vtilem propter acrimoniam significans. Per exiguum itaque granum,quod allegoricè dicitur,vniuersæ humanæ naturæ plurimam salutem largitur. Atque mel quidem,cum sit dulcissimum,bilem generat,quemadmodum quod bonum est,contemptum:quod quidem causa est peccandi.Sinapi autem & bilem diminuit,hoc est, iram:& flegma excindit, hoc est, fastum ac superbiam. Ex quo verbo vera animæ sanitas æternaque bona temperatura accedit.Olim itaque per Mosen, Verbum Pædagogi fungebatur officio. Deinde etiam per Prophetas.Est autem Moses quoque Propheta.Est enim Lex Pædagogia puerorum insolentium,qui habenis non facile retinentur.SATVRATI ergo,inquit,surrexerunt ludere. Saturati autem Græcè est, χορτασθέντες quasi dicas,fœno repleti,nempe qui à ratione alienam alimenti plenitudinem χόρτασμα hoc est, fœni repletionem, non autem cibum dixerit. Quoniam autem absque ratione satiati absque ratione ludebant,propterea ipsos & Lex & timor sequebatur,vt & peccata rescinderet,& ad res honestas rectè & ex virtute gerendas adhortaretur, aures præparans vt vero Pædagogo obedirent, qui est vnum & idem Verbum,Legi quæ vrgebat conueniens: Datum enim dicit Paulus Pædagogum ad Christum,adeo vt ex hoc apertum sit vnum solum verum,bonum, iustum,ad imaginem & similitudinem Patris Filium,Iesum,Verbum Dei, esse nostrum Pædagogum:cui nos tradidit Deus tanquam Pater beneuolus vero & germano Pædagogo committens & cõmendans filios,vt qui nobis dilucidè præceperit. HIC EST filius meus dilectus,ipsum audite. Fide dignus est diuinus Pedagogus, tribus rebus pulcherrimis ornatus,scientia,beneuolentia,dicendi libertate. Scientia quidem,quoniam est Paterna sapientia.Omnis enim sapientia est à Domino, &

Matth. 13.
λογικῆς διαπνοίας
Exod. 32.
1. Corinth. 10.
Gala. 3.
Matth. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum eo est in æuum. Dicendi autē fiducia, quoniā Deus est & opifex. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Beneuolentia autem, quoniam ſo lus pro nobis seipsum hostiam tradidit. Bonus enim pastor animam suam ponit pro ouibus suis, atque adeò eam posuit. Beneuolentia autem, nihil est aliud, quam voluntas boni proximi sui, propter illum.

Ephes. 5. Ioan. 10.

Quòd Pædagogus conuenienter paternæ affectioni seueritate & benignitate vsus sit. *Cap. XII.*

HIS iam peractis, consequens fuerit, vt Pædagogus noster Iesus vi tam nobis veram describat, & qui in Christo est hominē instituat. Est autem forma eius ac character neque admodum difficilis, nec præ benignitate vsque adeò dissolutus. Simul autem mandat, & mandatorum characteres ita imprimit vt ea possint perficere. Atque mihi quidem is ipse videtur hominē finxisse ex puluere: aqua autem regenerasse: spiritu verò auxisse, Verbo autem, pædagogi instar instituisse, ad filiorum adoptionem & salutem sanctis præceptis dirigens, vt cum terra genitū in sanctum & supercœlestem hominem suo aduētu transformasset, diuinam illam vocem maximè impleret: FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Atque fuit quidem Christus hoc plenum quod dixit Deus. Alius autem homo intelligitur per solam imaginem. Nos autem, O boni Patris filii, alumni boni Pædagogi, Patris voluntatem impleamus. Verbum audiamus, & verè salutarem Seruatoris nostri vitam exprimamus, hic iam meditantes cœlestem vitæ agendæ formam, per quam effecti Dii, semper germinante lætitiæ, & incorrupto boni odoris vnguento inungamur, euidens incorruptionis indicium habentes vitæ Domini formam, & Dei vestigia persequentes: cui soli conuenit considerare, atque adeò cui curæ est, quomodo & quanam ratione futura sit vita hominū sanior. Quin etiam adhoc vt victu facile contenti sumus, & quæ sunt superuacanea negligamus, accinctique & expediti & ad bonæ vitæ æternitatem parati sumus nos præparat; vnunquenque nostrum esse ipsum suipsius pœnum docens. NE SOLICITI, enim inquit sitis, de crastino, dicens oportere eum qui in Christi numerum relatus est, sua sorte contentum, sibi per se seruientem, & qui in diem satis sit victum deligere. Non enim in bello sed in pace instituimur. Ac bello quidem magno apparatu opus est, magnoque & profuso sumptu egent delitiæ. Pax autem & dilectio, simplices, & quæ lites ac negotia fugiunt, sorores, non armis, neque profuso apparatu indigent. Nutrimentum eis Verbum est. Verbum autem is est cui & demonstrandi & docendi principatus obtigit, à quo frugalitatem, simplicitatem, à fastuque alienationem, libertatis amorem, benignitatem, & honesti studium ediscimus. Id, & si vno verbo cum virtutis coniunctione Deo similes reddimur, non ad socordiam ac negligentiam oportet traducere, sed elabora, & ne defatigeris. Eris enim qualis non speras, neque verò coniicere potueris. Quemadmodum autem Philosophorum quidem est alia viuendi ratio: alia verò oratorum: alia autem luctatorum. Ita est generosa ac liberalis affectio, liberæ animi voluntati, quæ honesti est studiosa, conueniens, quæ accessit ex Christi Pædagogia, & qui operari docti sunt honesti & graues, incessus & accubitus, nutritio & somnus, cubitusque & viuendi ratio, & reliqua disciplina. Non est enim nimis intensa ac vehemens eiusmodi Verbi eductio, sed moderata, & quæ iusto ac recto tenore consistat. Hac etiam ratione Seruator Verbum dictus est, qui hæc hominibus Verbalia & rationalia medicamenta ad salutem, vt bono ac integro sensu præditi essemus, inuenit. Opportunitatem quidē obseruans: detrimentum autem & offensionem arguens, & affectionum animi causas exponens, & à ratione alienarum cupiditatum radices excindens, à quibus quidem abstinere oporteat præcipiens, omnia autem salutis antidota ægrotantibus exhibens. Hoc est enim maximum, & maximè regium Dei opus, humanam seruare naturam

φίλαυτη

Genes. 1.

Matth. 6.

naturam. At medico quidem, qui nihil quod ad salutem faciat consulit, ægroti succensent: Diuino autem Pædagogo, quomodo non maximas se habere gratias fatebuntur, qui minimè taceat, nec animi penetralibus cōtineat minas quæ ferunt ad exitium? Sed & eas arguat, & quæ ad eas tendunt appetitiones excindat, & quæ ad rectam reip. administrationem pertinent edoceat. Magnæ ergo illi sunt agendæ gratiæ. Ratione enim præditum animal, hominem inquam, aliquid ne aliud dicimus quàm oportere id quod est diuinum contemplari? Porrò autem humanā quoque naturam dico eum oportere considerare, & ita viuere, vt iubet & dictat veritas, & ipsum Pædagogum & eius præcepta mirandum in modū admirantes, vt quæ inter se congruant & conueniant. Cui conuenienter imagini ac similitudini oportet nos quoque, cum nos ipsos Pedagogo adaptauerimus, ita viuere vt factis oratio reuera conueniat.

Quòd quemadmodum id quod rectè & ex virtute geritur, fit ex recta ratione, ita rursus peccatum præter rationem. *Cap. XIII.*

QVIDQVID est præter rectam rationem, id est peccatum. Iam enim generales animi affectiones seu perturbationes hoc modo definiēdas censent Philosophi. Cupiditatem quidem; appetitionem, quæ non paret rationi: Metum autem; dissolutionem, quæ non paret rationi. Voluptatem autem elationem animæ, quæ non paret rationi. Si ergo quæ in rationem est inobedientia peccatū generat: quomodo non necessariò rationis obedientia, quam quidem fidem dicimus, parit ac procreat id quod vocatur honestum ac decorum? Ipsa enim virtus, est animæ concinna & cōgrua affectio, quæ rationi subiicitur per totam vitā. Quinetiā, quod est supremum omnium, ipsam Philosophiam definiunt, Studium rectè rationis, adeò vt fit necessariò delictum, quicquid fit propter errorem rationis, & meritò Græcè vocetur ἁμάρτημα hoc est erratum, quod etiam peccatū significat. Iam enim, quando primus homo peccauit, & Deo non obediit: ET IVMENTIS, inquit, assimilatus est homo, qui præter rationem aberrasset, meritò rationis expers existimatus comparatur iumentis. Hinc etiam dicit Sapientia: EQVVS ad coitum, libidinosus, & adulter irrationali iumento assimilatus. Et ideo subiungit: QVOCVNQVE super eum sedente hinnit. Non amplius, inquit, homo loquitur. Non est enim amplius particeps rationis, qui peccat præter rationem, est autem expers rationis belua, dedita cupiditatibus, cui omnes voluptates insident. Quod ex rationis autem obedientia rectè & ex virtute geritur. πρόσηκον & καθῆκον hoc est, quod congruit & conuenit, nempe officium vocant Stoici. Quod itaque decet & congruit, nempe officium, id etiam conuenit. Obedientia autem fundatur mandatis. Eæ autem monitionibus, quæ cum sint eædem, veritatem sibi scopum proponentes, ad extremum expetendum, quod finis intelligitur, instituunt. Pietatis autem ac religionis finis est æterna in Deo requies. Aeui autem seu æternitatis principium est noster finis. Quod est itaque pietatis honestum rectèque & ex virtute factum, id quod decet ac conuenit, nempe officium operibus efficit. Vnde officia meritò consistunt in actionibus, non autem in dictionibus. Et est Christiani quidem actio, rationalis animæ operatio, ex sincero ac prudenti iudicio & appetitione veritatis, quæ per coniunctum auxiliumque simul ferens corpus peragitur. Quod decet autem ac cōuenit, officium inquam, est quę in vita Deum & Christum sequitur voluntas vna, quæ se propter vitam æternam rectè & ex virtute gerit. Etenim Christianorum vita, quam nunc instituimus, est quidam conuentus ac congregatio actionum rationalium: hoc est eorum quæ à ratione docentur, quæ nō labitur operatio, quam quidem fidem appellauimus. Conuentus autem ac congregatio, mandata Domini, quę cum sint diuinæ sententiæ, monita spiritalia, nobis ipsis scriptæ sunt, vt quæ & nobis ipsis & proximis bene possint quadrare. Quinetiam ipsæ quoque ad nos reuer-

λόγος ratio, pro filio Dei necessariò vertitur hoc in loco.

Hierem. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuntur, ſicut globus qui propter repercuſſionem ad eum qui iacit recurrit. Vnde etiam ſunt ea quæ decent ac conueniunt, nempe officia ad diuinam Pædagogiam neceſſaria, vt quæ à Deo præcepta & ad ſalutem tradita ſunt. Et quoniam eorum quæ ſunt neceſſaria, alia quidem ſolùm ad vitam hic agendam pertinent, alia verò hic vt illic bene viuamus erigunt & extollunt: conuenienter quoque officiorum, hæc quidem ad viuendum, illa verò ad rectè viuendum ordinantur. Quæcunque ergo ad gentiliter viuendum præcipiuntur, ea vulgo apud multos publicata ſunt. Quæ autem ad bene viuendum conueniunt, ex quibus æterna illa vita acquiritur, ea hic veluti adumbrata ex ipſis ſcripturis colligentibus licebit conſiderare.

SCHOLIA.

Cap. II.

[a] *IN FIGVRA. Illud, in figura, non eſt accipiendũ, ut uolebant qui inducebant phantaſiam ſeu uiſionem, ſed ut Paulus, qui ipſe quoque dicens: Habitu inuentus ut homo, liberat nos ab error Docitarum ſeu phantaſticum corpus in Chriſto ſtatuentium. Significat autem Paulus ut uerus fuit homo, ueram quoque formam hominis ſuſcepiſſe.*

[b] *Ratiocinandi facultas locata eſt in cerebro, ira in corde, cupiditas in iecore.*

Cap. III.

[a] *SI VERO. Quoniam enim ſua qui comprehendi non poteſt ſapientia, præuidit hunc mundum declinare ad interitum, & neceſſariò opus habere ut corrigatur; ne tantum opus fruſtra conſtituiſſet: cenſuit id non aliter futurum, niſi per ſuæ unius creaturæ tractationẽ, ea ueluti inſtrumento uſus ut id quod lapſum erat corrigeret. Prius ergo hominem cõſtituit, opus dignum ſua reformatione, per quem eius quæ rationem ſuperat œconomiæ peracta eſt uoluntas.*

[b] *VERBVM FIDEI. id eſt eorum quæ dicuntur confirmatio Dominus.*

Cap. V.

[a] *Non ſic habet Euangelium dicit enim: Generationem hanc cui aſſimilabo, & ſubiungit Parabolam puerorum ludentium in foro.*

[b] *Nec hoc ſic habet liber Domini, non dicit enim Agnellos ſtetiſſe à dextris, ſed Oues.*

Areth. Arch.

[c] *Ligans ad uitem pullum ſuum, & ad uineæ capreolum pullum aſinæ ſuæ. Pullum uocat nouum populum Chriſtianæ reip. Vitem, Gentẽ, quæ ex Lege Moſaica, & illius plantatione, ſe iactabat de Dei cognitione. Et quod ita ſit Eſaias filius Amos, & Dauid filius Ieſſe poſſunt eſſe teſtes fide digni. Ex quibus alter Milech dicit, Vites Domini Domus Iſraël: Dauid autem Ieſſe filius, Vineam ex Aegypto tranſtuliſti. Ad hanc uitem pullum ſuum ligare dicit id quod eſt in manibus eloquium, illum ipſum qui deficiẽtibus iis quibus ex tribu Iuda obtingebat imperare, ipſe erat præfuturus futurus quidem expectatio Gentium, nec tamen eum eſſe expectationem Gentium, quæ ueteris teſtamenti confirmatam gloriam alienet & abroget ſed quia gentilem ſuperſtitionẽ ſperans fore ut comprimeret, Legaliũ rituum nullum abrogauit. Vnde primi quidem prædicatores fidei in Chriſtum, ut qui adhuc dicerentur eſſe Moſaicæ Pædagogiæ, exiſtimabant nihil oportere aboleri Veteris teſtamenti à Nouo, non Circunciſionem, nõ Sabbatiſmum, non ab aliquibus cibis abſtinentiam*

abſtinentiam. illud ipſum præ ſe ferentes eſſe pullum ad uitem alligandum. Et hæc quidem ita ſe habuerunt, donec Iacobus frater Domini ſecundum carnem, & Paulus diuinus Apoſtolus, Legi quidem nimiam purgationem, et nimis anxiam de cibis curam reſecauerunt, Gentile autem natum pauciſſimis agitari permiſerunt, nempe ut ſe abſtinerent à fornicatione immolatis & ſuffocato, quando qui prædictus eſſet ad uitis capreolos alligandus, pullus uenit ad opus, & qui ex uno ex Moſaicis præceptis, nempe de diuinitate colligabatur uiti, & ex Moſaicis inſtitutionibus uelut ab obſtetrice primò eductus fuerat, ex meliori rurſus, nempe Apoſtolica quæ eſt in Chriſto cognitione ſcilicet, prodit in lucem, liberatus à iugo Legis, & in liberam adductus rempublicã. Ac de uite quidem & ad uitis capreolum alligato pullo quod adducit eloquium, ſatis aptam, ut exiſtimo, habuit contemplationem.

Cap. VI.

[a] *Ex his tractandi rationẽ ſumpſit Gregorius cognomine Theologus in Oratione, quæ inſcribitur εἰς Φῶτα*

[b] *Hoc quoque congruit cum Prophetia Hieremiæ quæ dicit, Omnes me noſcent à paruo uſque ad magnum eorum.*

[c] *SED ILLVD QVOQVE. Quod dictũ eſt ab Apoſtolo de uerbis quæ non licet homini loqui, non ita accipiendum eſt, quod quæ dixit ſint tacenda. Quomodo enim, cum ipſe in ſuis multa proferat Epiſtolis? Qui enim non erat Apoſtolus cum Chriſtus in hac noſtra uita ageret? quomodo dicit: Ego accepi à Domino, quod et tradidi uobis? Et rurſus: de Virginibus præceptum Domini non habeo? Non ſignificat itaque non eſſe enunciandũ, ſed, Non licet, ſignificat cum tanta auctoritate & dignitate ea dicta eſſe, quanta aſſequi nequeat humana natura. Huius rei fides ſit ex iis quæ dicuntur in Euangelio de Doctrina Chriſti quòd docebat turbas cum poteſtate, ſed non ut Scribæ & Phariſæi ſcilicet cum adulatione.*

Cap. IX.

[a] *DVPLEX EST METVS. Vnus quidem qui inchoat, qui etiam conuertit, ut eſt metus eorum qui metu ſuppliciorum conuertuntur à peccatis. Alter uerò perficiens, de quo etiam dicit Dauid: Timete Dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt metuentibus eum.*

Cap. X.

[a] *PATER. Et quomodo Gregorius Nyſſenus in expoſitione orationis Dominicæ, dicit eos qui tenentur peccatis ſi dicant Pater noſter, non bonum Deum uocare patrem, ſed aduerſarium? Quòd uel non conuertentur labijs, ut uocent Patrem, uel non ex toto corde.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc insunt in secundo Libro Pædagogi.

Quomodo in alimentis versari oporteat. Cap. Primum.
Quomodo oporteat se in potu gerere. Cap. II.
Quòd non oportet sumptuosæ ac magnificæ suppellectilis studio teneri. Cap. III.
Quomodo in conuiuiis sit relaxandus animus. IIII.
De risu. V.
De turpiloquio. VI.
Quænam obseruare oporteat eos qui vrbanè ac ciuiliter vnà viuunt. VII.
An vnguentis & coronis sit vtendum. VIII.
Quomodo se in somno gerere oporteat. IX.
Quænam de liberorum procreatione tractanda sint. X.
De calceamentis. XI.
Quòd gemmas & mundum aureum non magnipendere & admirari oporteat. XII.

CLEMENTIS PAEDAGOGI
LIBER SECVNDVS.

Quomodo in alimentis versari oporteat. Cap. I.

A PROPOSITVM itaque institutum ac scopum sequentibus, & scripturas ad eam Pædagogiæ partem, quæ vitæ vtilis futura est deligentibus; qualem esse in tota vita eum qui Christianus dicitur, oporteat; summatim describendum est. Nobis igitur à nobis ipsis incipiendum est, & quomodo nos componere ac moderari oporteat. Compositi itaque proportionem & commoderationem coniectantibus, quemadmodum vnunquemque nostrum se in suum corpus gerere, vel potius quomodo id dirigere oporteat, dicendum est. Quando enim quis à rebus externis, & ab ipsa præterea eductione corporis ad mentem à ratione deductus, eorum quæ in homine secundum naturam eueniunt contemplationem accuratè perfecteque didicerit, sciet non esse studium in res externas conferendum: hominis autem esse proprium, animæ expurgare oculum, castamque & sanctam carnem suam tueri. Qui enim ab illis purè emundatus exolutusque fuerit per quæ est adhuc puluis, quidnam aliud seipso habuerit cõducibilius ad hoc vt recta via ingrediatur ad Dei comprehensionem? Atque alii quidem homines viuunt vt comedant, quod certè etiam rationis expertibus euenit animantibus, quibus nihil aliud quàm venter vita est: nobis autem Pædagogus præcipit comesse vt viuamus. neque enim nostrum nutritio munus est, neque institutum scopúsue noster voluptas: sed ea nutritio est propter nostram hic mansionem, quam ad incorruptionem ratio instituit. Et ideo secernitur ac seligitur alimẽtum: Est autem ipsum simplex, & non nimio studio comparanda nimisue curiosa, sed simplicibus & minimè curiosis puellis apta & apposita veritas. vtpote quod ad viuendum, non ad lautitias delitiasque aptum sit. Ipsum autem viuere, ex duobus, sanitate scilicet & viribus, constituitur; quibus maximè conuenit alimenti facilitas: vt quod & ad digestionem & corporis leuitatem sit vtile. Ex quibus incrementum, sanitas, & iuste vires, non autem iniustæ, lubricæ, & miserę: quales sunt quæ Athletis ex illa sua edendi necessitate obueniunt. Sunt itaque multiplices qualitates respuendæ quę varia detrimenta pariunt: malas corporum habitudines, stomachorum subuersiones, cum corruptus & constupratus sit gustus, misera & infausta quadam condiendi arte, & inani in faciendis bellariis artificio. Audent enim appellare nutritionem, delitiarum exercitationem, quæ in noxias voluptates dilabitur. Antiphanes autem Delius medicus vel vnam hanc dixit esse morborum causam, ciborum varietatem, cum qui veritatẽ ægreferant, multiplici nescio qua vana gloria frugalem & moderatum victum abiurent, & transmarinas escas anxiè perquirunt. Ac mihi quidem venit in mentem eorum morbi misereri: ipsos autem non pudet suas decantare delitias, cumque in freto sunt Siculo murenas anxio & solicito animo perquirant; & Meandri anguillas, & qui in Melo sunt hædos, & qui in Sciatho mugiles, Pelori cõchas, & Abydena ostrea, nec mænas quę sunt in Lipara prætermittant, nec bolum Mantinicum, nec betas quæ sunt apud Aseræos: & pectines exquirant Methymnæos, & psettas Atticas, & turdos Daphnios, & caricas Chelidonias, propter quas in Græciã cũ quinquies mille millibus infelix Persa profectus est: Phasidis aues præterea coemant: attagenas Aegyptias: Medicum pauonẽ. Hæc condimentis immutantes, ii qui sunt gulæ diditi, obsoniis inhiant: Quecúque tellus, & profunda Ponti, immensaque alit latitudo aeris, ingluuiei ea suę comparantes. Videntur reue-

αἰκιγκορακία

Λάπτα ἀττικὰ piscis genus: De quibus videndus Athenæus & Aristotelem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra hi insatiabiles,& solliciti ac anxii ciborum indagatores,ad delitias ac voluptates A
suas mundum irretire,sibilantibus sartaginibus vndique circunstrepentes,& circa
cochlear & mortarium totam vitam suam consumentes, edaces atque adeò o-
mniuori homines,materiam ignis instar apprehendentes. Quinetiam facilem &
parabilem cibum,nempe panem effœminant,quod frumenti est nutriens excribran
tes,vt quod est alimenti necessarium,sit probrum voluptatis. Apud homines autem
nullum habet terminum delicata ingluuies. In liba enim placentas & bellaria proue
cta est,merendarum & cœnæ appendicum multitudinem inueniens, omnes qualita
tes aucupans. At mihi quidem videtur homo qui est eiusmodi nihil esse aliud quàm
Prouerb.23. bucca aut maxilla; NE DESIDERES autem,inquit Scriptura, cibos diuitum. Ii B
enim vitæ non veræ & turpi coniuncti sunt. Illi enim dant operam obsoniis quæ si-
mus paulopost excipit: nobis autem cibum cœlestem venantibus necesse est ventri
1.Corinth.6. qui est sub cœlo imperare,& multo magis iis quæ ei amica & grata sunt: QVAE Deus abolebit,inquit Apostolus,voraces gulæ cupiditates iure execrans: ESSE enim
Vocabant Clementis tempore nõnulli prandia ac conuiuia, ἀγάπας hoc est,charitates. ventri, ex quibus hæc carnalis,& quæ interitum affert,vita depẽdet,quam audent
nonnulli vocare charitatem,effrenata lingua vtentes,nempe quædam prandiola ni
dorem & ius redolentia pulchro & salutari Verbi opere appellantes, sanctifica-
tam charitatem ollulis & iuris fluento iniuria afficientes,potuque delitiis & fumo
illud nomen maledicto persequentes: falluntur existimatione,vt qui Dei promis-
sum prandiolis se posse emere expectauerint. Quæ enim lætitiæ causa fiunt congre C
gationes, ipsi quoque recensentes & cœnulas,& prandia,& epulas, hunc cœtum
iure vocauerimus,rationem sequentes. Has autem epulas, ἀγάπας, ideſt charitates,
Luc.14. non vocauit Dominus. Dicit itaque alicubi quidem: QVANDO fueris inuitatus ad
nuptias; ne primo loco accumbas: sed quando vocatus fueris, accumbe in vltimo
loco. alicubi autem: QVANDO feceris prandium aut cœnam. Et rursus: SED
Ibidem. QVANDO feceris epulum,voca mendicos, Propter quod cœna maximè facienda
est. Et præterea: HOMO quidam fecit cœnam magnam,& vocauit multos. Sed
sentio vndénam effluxerit speciosa cœnarum appellatio. Nempe ex gutturibus. In-
saniæ merendarum ventitator,ait Comicus. Reuera enim multis multa sunt cœnæ
gratia. Nondum enim didicerunt Deum parasse suo opificio, homini inquam, ci- D
bum & potum, vt conseruetur,non autem vt voluptate afficiatur. Nam nec corpo
ribus quidem natura insitum est,vt ex multiplici ciborum varietate iuuentur. Con
trà enim omnino qui escis vtuntur viliſſimis,sunt robustiores,saniores,& genero-
siores: vt famuli Dominis, & agricolæ possessoribus; & non solùm fortiores, sed
etiam prudentiores,vt Philosophi diuitibus. Neque enim mentem nutrimentis ob-
ruerunt: neque ipsam voluptatibus deceperunt. Charitas autem reuera est cœle
1.Corin.13. ste nutrimentum,rationale epulum: OMNIA sustinet, omnia suffert, omnia spe-
rat,charitas nunquam excidit. Beatus qui comedit prandium in regno Dei. [a] Casius
est autem omnium grauissimus,si quæ charitas non potest excidere,supernè è cœlis
Ibidem. ad iuscula humi abiiciatur. Et tu me eam existimas putare cœnam quæ aboletur? SI E
Matth.22. FACVLTATES inquit,meas distribuero,charitatem autẽ non habeam, nihil sum.
Ab vniuersa hac charitate dependet Lex & Verbum,si Dominum Deum tuum &
proximum dilexeris. In cœlis autem est hoc cœleste conuiuium,quod à bona sessio-
ne ὠφελία Græcè dicitur: Terrestre autem,cœna dictum est,vt ex Scriptura ostẽ-
sum est,& fit quidem cœna propter charitatem: sed non est cœna charitas, verùm
Rom.14. socialis beneuolentiæ & quæ sua lubenter impertit, indicium. Ne quod ergo no-
strum bonum est,maledictis lacessatur. NON EST enim regnum Dei esca & po-
tus,dicit Apostolus: vt fluxum & momentaneum prandium intelligatur: SED IV-
STITIA,& pax,& gaudium in Spiritu sancto. De hoc qui prandio comederit,is eo-
rum quæ sunt,optimum,nempe regnum Dei possidebit, sanctum charitatis con- F
uentum hic meditatus, nempe cœlestem Ecclesiam. Charitas ergo res est pura
& Deo digna: officium verò eius est communicatio. Cura autem disciplinæ est cha
Sapien. 6. ritas,quam dicit Sapientia: CHARITAS verò obseruatio legum eius. Hæ autem
lætitiæ

A lætitiæ habent quoddam charitatis incitamentum ex nutrimento publico,quod ad
æternam assuefacit oblectationem. Charitas ergo cœna non est. Epulum autem à
charitate pendeat. Discant enim inquit,filii tui quos dilexisti Domine, quòd non Deut.8.
generationes fructuum nutriant hominem,sed verbum tuum eos qui tibi credunt
conseruat: non enim in pane viuet iustus. Sed sit nobis cœna tenuis & expedita,
apta ad vigilias,impermixta diuersis qualitatibus,& quæ à Pædagogi disciplina mi-
nimè sit aliena. Bona enim nutrix ad societatem & communicationem est charitas,quæ copiosum habet viaticum,nempe sufficientiam,quæ quidem dimenso iu-
sta quantitate alimento præfecta,salubriter corpus administrans,etiam proximis ex
B eo aliquid distribuit. Victus autem qui inundat & obruit sufficientiam, homini
multum officit: animam quidem segnem & inertem reddit,corpus verò valetudi-
narium,& quod in morbos facile prolabitur,efficiens. Quinetiam voluptates quæ
in aromatibus conditis diiudicandis dapibus sunt anxiæ & difficiles, probra &
maledicta inurunt. Vtpote liguritionem,ingluuiem,edacitatem, voracitatem, in-
satiabilitatem,& huiusmodi alia. Muscæ quoque iis nominibus aptissimè respõden
tes,& viuerræ,& adulatores & gladiatores, & immane genus parasitorum: ven-
tris voluptate hi quidem rationem,illi verò amicitiam,alii autem vitam ipsam ven
dentes: super ventrem serpentes: beluæ hominibus similes,ad imaginem patris sui,
edacis voracisque beluæ,& qui eos prodigos,quod Græcè est ἀσώτους appellarũt,be
C ne mihi videntur eorum finem significasse. vt qui eos ἀσώτους, hoc est à salute alie-
nos,per elisionem elemẽti σ, intellexerint. Annon enim sunt eiusmodi qui in ollis
versantur,multiplicibusque exquisitorum condimentorum varietatibus,qui sunt
humilis & abiecti animi,terræ planè filii,qui victum in dies persequuntur perinde
ac non victuri? Eos miseros pronunciat per Esaiam sanctus Spiritus, cum nomen
Charitatis sensim nescio quomodo ab eis sustulisset,quoniam nonerat epulum ra-
tioni consentaneum: IPSI AVTEM fecerunt lætitiam,occidentes vitulos, & o- Esa 22.
ues sacrificantes,dicentes: Comedamus & bibamus; cras enim morimur. Et quòd
eiusmodi delitias peccatum existimet, subiungit: ET NON dimittetur hoc ve-
strum peccatum, donec mortui fueritis. Non dicens peccati remissionem mortem
D insensilem: Sed retributionem peccati,quæ quidem mors est, à salute secernens:
NE LAETERIS autem propter execrandas delitias, dicit Sapientia. Hic autem Prouerb.4.20. Eccles.2.
de idolothytis quoque,hoc est, de iis quæ idolis immolantur,mentio facienda est,
quonam modo præcipiat ab iis esse abstinendum. Illa mihi videntur execranda &
abominanda,quorum sanguinem superuolant. Subter sunt herebum quæ animæ
hoc nunc lumine cassæ. NOLO enim vos fieri participes dæmoniorum, dicit Apo 1.Corin.10.
stolus. Eorum enim qui seruantur & eorum qui pereunt separata sunt nutrimen-
ta. Ab his ergo abstinendum est non quòd pertimescamus. Non est enim in eis ali-
qua potentia; sed quòd propter nostram conscientiam quæ sancta est, ea propter
dæmonum odium quibus illa sunt dedicata,auersemur. & præterea propter eorũ
E qui multa procliuiter discernũt ac verentur imbecillitatem, quibus infirma pollui-
tur conscientia: CIBVS enim nos non commendabit Deo. neque QVAE intrant 1.Corin.8.
coinquinant hominem,sed quæ ex ore,inquit, exeunt. Vsus enim nutrimenti est Matth. 15.
indifferens: NEQVE enim si comedamus,inquit,plus habemus: nec si non come 1.Corin.8.
damus,deficimus. Sed non est consentaneum vt sint mensæ dæmoniorum partici-
pes, qui diuino ac spiritali nutrimento digni sumus habiti: ANNON HABEMVS Ibidem.9.
potestatem comedendi & bibendi,dicit Apostolus,& mulieres circunducendi? Sed
voluptatibus,scilicet,imperantes,arcemus cupiditates. Videte ergo ne hæc nostra Ibidem.8.
potestas offensionem afferat imbecillis. Non oportet ergo nos veluti prodigè &
profusè viuentes,quẽadmodum est in Euangelio similitudo filii diuitis, abuti do- Luc.15.
F nis patris, sed eis vti,vt qui ipsis constanter imperemus. Vt in cibos enim regnum
& dominatum obtineamus,non vt eis seruiamus ordinati sumus. Res est ergo præ
clara & maximè expetenda,id quod verum est suspicientes, supernum alimentum
persequi,& eius quod verè est inexplebili spectaculo impleri, firma,stabili,& pura

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluptate fruentes. Hanc enim charitatem oportere nos susci-
pere ostendit cibus Christi. Est autem valde à ratione alienũ & inutile, & nequaquam humanum, pecudum more pinguefactum, morti nutriri: deorsum in terram respicientes, & è terra semper in mensas procumbentes, lautam ac delicatam vitam persequentes, id quod bonum est, hic vtique in vita quæ non est futura infodientes, soli cibi deuorationi blandientes, propter quam in maiori pretio sint coqui quàm agricolæ. Non enim ferculorum circumlationem tollimus, sed consuetudinis prolapsionem, tanquam calamitatem, suspectam habemus. Quocirca vitandus est luxus pauca quædam & quæ sunt necessaria sumentibus: & siquis nos inuitat infidelium, & accedere statuamus: Bonum est enim cum insolentibus hominibus non versari: quidquid apponitur iubet nos comedere, nihil interrogantes propter conscientiam. Similiter autem iussit nos ea quæ sunt in macello citra vllum scrupulum vllamúe curiosam indagationem emere. Non est ergo omnino à variis cibis abstinendum: sed in eis non est studium ponendum. Ea autem quæ apponuntur sumenda sunt, vt decet Christianum, eum quidem qui nos inuitauit honorantes; innoxia & quæ satietatem non afferat sermonis & congressionis societate: sumptuosas quæ inferuntur dapes indifferentes esse existimantes, obsonia despicientes, vt quæ non sint paulopost. QVI COMEDIT, eum qui non comedit non spernat. Qui autem non comedit, eum qui comedit non iudicet. Cum autem parum fuerit progressus, præcepti quoque causam exponet. QVI COMEDIT, inquiens, Domino comedit, & Deo agit gratias. Et qui non comedit, Domino non comedit, & Deo agit gratias. Vt sit iustum nutrimentum gratiarum actio. Porrò autem qui semper agit gratias, is in voluptatibus non versatur. Quòd si etiam propter virtutem conuiuas aliquot inuitemus, eo magis à lautis & delicatis his cibis abstinẽdum est, euidens virtutis exemplar nos ipsos exhibentes, sicut ipsi Christum exemplar habuimus. SI QVID, enim eiusmodi ciborum fratrem offendit, non comedam, inquit, inæternum, ne fratrem meum offendam. Exigua continentia hominem lucrifacio. AN NON habemus potestatem comedendi & bibendi? ET VERITATEM cognouimus, inquit, quòd nihil est simulachrum in mundo, sed solus reuera & vnus noster Deus, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus. Sed tua, inquit, cognitione perit frater imbecillus, propter quem Christus mortuus est. Qui autem imbecillorum fratrum conscientiam verberant, in Christum peccant. Hac quidem certè ratione Apostolus de nobis cautionem adhibens, cœnas discernit: NON COMMISCERI iubens, si quis frater inueniatur qui dicitur esse fornicator, vel adulter, vel idololatra, cum eo nec comedere quidem, vel sermonem, vel obsonium, quod illinc procedit inquinamentum habens suspectum, quemadmodum etiam mensas dæmoniorum. Bonum ergo esse nec carnem comedere, nec vinum bibere & ipse fatetur, & Pythagorici. Hoc enim est potius feræ, & quæ ex eis ascendit, exhalatio, cum sit crassior & turbidior, offundit animæ tenebras. Quòd si quis ea quoque sumat, non peccat, modo ea moderatè ac temperatè sumat, non eis nimium deditus, neque ab eis dependens, neque obsonia deuorans ac deglutiens. Ei enim vox personabit, dicens: NE CIBI gratia dissolue opus Dei. Est enim insipientis ea quæ publicis epulis apponuntur valde mirari ac stupere, postquam quæ ex verbo percipiuntur delitias senseris, multo est autem insipientius visum, seruire pulmentis, adeò vt eorum, vt ita dicam, intemperantia vna cum eis feratur à ministris. Quomodo autem non est inutile è sedibus surgere, propemodum faciem in ollas iniicientes, è sedibus tãquam è nido prospicientes: vt quod vulgo dicitur, vaporem errantem excipiant per respirationem? Quomodo autem non est à ratione alienum manus condimẽtis immiscere, vel perpetuò ad obsenium extendere, non gustantium ritu sed rapientium se immoderatè & indecorè implentes? Licet enim videre eos qui sunt eiusmodi, suibus vel canibus propter voracitatem assimilari, potiusquam hominibus: qui adeò festinant vt saturentur, vt ambæ maxillæ simul inflentur, elatis vasis quæ sunt in facie: quinetiam sudorem præterea diffundi, dum propter insatiabilitatem arctè comprimuntur, &

propter

2.Corin. 10.

Rom. 14.

1.Corin. 8.

Ibidem. 19.

Ibidem. 8.

Ibidem. 5.

Rom. 14.

propter intemperantiam anhelant, festinatione indecora & ab honesta consuetudine aliena, intruso in ventrem nutrimento, & tanquam ad viaticum, non ad digestionem, edulia reponunt. Atque cum semper malum sit immoderatio, ea in nutrimentis maximè reprobatur. Ingluuies itaque, quæ græcè ὀψοφαγία dicitur, nihil est aliud quàm in obsonii vsu immoderatio. Dicitur etiam λαιμαργία, quæ quidem est circa guttur insania, & γαστριμαργία, quæ est in alimento intemperantia, & vt ipsum nomen indicat, in ventrem insania. Insanus enim Græcè μαργὸς dicitur. Eos itaque qui in epulis iniuriam facere meditabantur Apostolus increpans, dicit: VNVSQVISQVE enim propriam cœnam præcipit in comedendo, & alius quidem esurit; alius verò est ebrius. An non domos habetis ad comedendum & bibendum? aut Dei ecclesiam contemnitis, & pudore afficitis eos qui non habent? Apud eos autem qui habẽt, insatiabiles qui citra vllum pudorem comedunt, seipsos dedecore afficiunt. Ambo autem male faciunt, hi quidem qui eos qui non habebant grauarunt: illi verò qui suam intemperantiam apud eos qui habent aperuerunt. Necessariò ergo aduersus eos qui pudorem exuerunt & insatiabiles, quibus nihil sufficit, cœnis impudentius vtentes, secundò rursus Apostolus in vocem erupit indignantem: QVAMOBREM FRATRES mei conuenientes ad comedendum, alter alterum expectate. Si quis autem esurit, domi comedat, ne in iudicium conueniatis. Ab omni ergo seruili & illiberali actione & intemperantia abstinendum est, quæ apponuntur honestè tangendo, & manum, & lectum, & barbam seruando impollutam, faciei decorem immobilem & non se huc & illuc versantem custodiendo, nec inter comedendum se indecorè gerendo; sed manum quidem ordinatè certis interuallis adhibitis porrigendo. Est etiam cauendum ne inter comedendum loquaris. Fit enim vox indecora, & non satis expressa ac significans, vt quæ plenis maxillis in angustum coërcetur: & lingua quæ nutrimento premitur, à naturali operatione præpedita, oppressam edit prolationem. Sed nec simul edere & bibere conuenit: est enim maximæ intemperantiæ tempora confundere, quorum vsus non simul conueniunt. ET SIVE comeditis, inquit, siue bibitis, omnia in gloriam Dei facite, veram frugalitatem ac tenuitatem tanquam scopum proponentes. Quam mihi Dominus quoque videtur significasse, cum panes benedixit & assos pisces, cum quibus suos Discipulos conuiuio excepit, cibi non nimis exquisiti pulchrum exemplar inducẽs. Ille itaque piscis, quem quum iussisset Dominus Petrus cepit, ipse quoque facile, diuinitus donatum, frugaleque ac moderatum alimentum significat. Per eos autem qui ex aqua ascendunt ad escam iustitiæ, monet auferre luxuriam & auaritiam, tanquam piscis numisma: vt separet vanam gloriã, & dato statere publicanis, redditis Cæsari quæ sunt Cæsaris, Deo seruet quæ Dei sunt. Habet autem stater alias quoque solutiones quæ minimè ignorantur. Sed ea tractare non est huius temporis, sufficit autem admonitio, ea nobis ad præsens institutum vtentibus, cum à Verbi [b] floribus minimè discrepet. Quod quidem iam sæpe fecimus, ad eam de qua agitur quæstionẽ fontem longè vtilissimũ attrahentes, vt irrigentur quæ à Verbo plantantur. Etsi enim omnium mihi licet esse particeps, non omnia tamẽ expediunt. Cito enim adducuntur vt ea faciant quæ non licet, qui faciunt omnia quæ licet. Quemadmodum autem non aduenit iustitia per auaritiam & plura habendi cupiditatem: neque temperantia per intemperantiam: ita nec victus Christiani ratio lautitiis paratur & delitiis. A cibis enim titillantibus & ad venerem incitantibus procul est mensa veritatis. Et si enim maximè propter homines omnia facta sunt; non tamen omnibus vti bonum est: sed neque semper. Nam tempus, occasio, modus, & ad aliquid relatio, non paruum ei qui instituitur momentum afferunt ad id, quod sibi est vtile. Atque hoc quidem aptum est & magnam vim habet ad abolendam vitam quæ est ventri dedita, ad quam quidem diuitiæ incitant, non eæ quæ sunt acribus oculis, sed nimiæ quæ circa gulæ insaniam cæcutiunt copiæ. Nemo autem ad res necessarias pauper est, neque homo vnquam despicitur. Qui enim & pennata & natatilia, & vt semel dicam, à ratione aliena nutrit animantia, vnus est Deus, eis autem nihil deest,

1.Corin. 11.

1.Corinth. 10.

Iohan. vlt.

Matth. 17.

1.Corin. 10.

διυιτιαι πλουσιος
Plurus autẽ cæcus fingitur.

Matth. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

et si nullam de victu curam gerant. Nos autem eis sumus eò præstantiores, quòd & A
Domini: & Deo eò familiariores, quòd & temperantiores. Facti autem sumus
non vt comedamus & bibamus, sed facti sumus vt essemus ad Dei agnitionem: IV-
Proverb.13. STVS enim inquit, comedens, impletur animo. Ventres autem impiorum egeni,
vt qui nunquam cessaturas cupedias appetant. Magnificentia autem non ad solum
vsum, sed etiam ad socialem communicationem apta est. Quocirca ii cibi cauendi
sunt, qui non esurientes nos cogunt comedere, appetitiones nostras veluti quibu-
sdam præstigiis fallentes. An non est enim vel in moderata frugalitate multiplex ci-
borum varietas? bulbi, oliuæ, aliquot olera, lac, caseus, fructus, & quæcũque absque
iure coquuntur, & si assa carne vel elixa opus fuerit, ea est quoque impertienda: B
Luc.24. HABETIS hic aliquid esculentum? dixit Dominus Discipulis post resurrectionẽ.
Illi verò vt qui frugalitatem exercere ab eo didicerant, ei assi piscis partem dede-
runt: ET CVM coram eis comedisset, dixit eis, inquit Lucas, quæcunque dixit.
Adhæc autem ne bellariorum quidem, nempe fauorum, expertes esse oportet eos
qui rationi conuenienter cœnant. Ex cibis enim ii sunt aptissimi, quibus ex se vti li
cet absque igne, quoniam sunt paratiores, secundi autem qui sunt frugaliores ac
viliores, vt antè diximus. Iis autem qui ad luxum mensarum propensi sunt, & suos
sibi morbos enutriunt, præest dæmon helluo maximus, quem ego non verebor ap-
pellare Ventri dæmonem, dæmonum omnium pessimum & pernicioſissimum. Is
Græcè est allu- autem est re vera similis ei qui dicitur Ventriloquus. Melius est autem esse felicem C
sio in δαίμονα & εὐδαίμονα Matth 3. quàm habere cohabitantem dæmonem. In vsu autem virtutis esse censetur felici-
tas. Matthæus itaque Apostolus seminibus baccis & oleribus absque carnibus vte-
batur. Ioannes autem continentiam vlterius extendens, locustas & mel agreste co
medebat. Porrò autem Petrus quoque abstinebat à suibus. Sed ei persuasit quæ in
Actum.10. eum cæcidit extasis: vt in Actibus Apostolorum scriptum est: ET VIDET cœlum
apertum, & vas quoddam quatuor initiis alligatum super terram, omnes quadrupe
des, & serpentes terræ, & volucres cœli in ipso. Et vox ad ipsum facta est: Surge, &
occide, & comede. Petrus autem dixit: Nequaquam Domine, quoniam omne com
mune & immundum nunquam comedi. Et vox rursus ad eum secundò facta est:
Quæ Deus mundauit ne communia dixeris. Ergo nobis quoque vsus est indisse- D
Genes.1.&9. rens: NON enim quæ intrant in os coinquinant hominem, sed in intemperantia
inanis exercitatio. Deus enim qui finxit hominem: OMNIA vobis, inquit, erunt
in cibum: OLERA autem cum charitate meliora quàm vitulus cum fraude. Hoc
nobis rectè in memoriam reuocat id quod ante dictum est, quòd non sunt olera cha
ritas, sed secundæ sunt cœnæ cum charitate, in quibus bona quidem est media con-
stitutio, in omnibus quidem, sed vel maximè in apparatu conuiuii. Nam sunt extre-
ma quidem periculosa: media autem bona sunt, medium est autem quidquid non
eget rebus necessariis. Quæ sunt enim secundum naturam appetitiones circunscri-
buntur sufficientia. Porrò autem Iudæis per Legem summo consilio annuntiatur
frugalitas. Innumerabilium quippe rerum vsum per Mosen abstulit Pædagogus, E
causas illis adiungens, occultas quidem, quæ erant spiritales: apertas autem, quæ car
nales, quibus etiam crediderunt: iis quidem, quòd vngulam non habeant bifidam:
illis verò, quòd cibum non ruminent: aliis verò, quòd ex aquatilibus sola squammas
Leuit.11. non habeant, adeò vt eis omnino pauca restarent apta ad alimentum. Quæ autem
permisit tangere, eorum rursus prohibuit morticinia, & quæ simulachris immola
ta, & quæ suffocata fuerant. nanque ne hæc quidem licet tractare. Quoniam enim
fieri non potest, vt qui iucundis vtitur, ab eis suscipiendis abstineat. ei contrariam
vitæ rationem opposuit, donec qui ex more proficiscitur ad voluptatem ac delecta
tionem impetum dissolueret. Hominibus autem sæpenumero quidem damnum &
molestiam procreauit voluptas. Graues autem affectiones, & obliuionem, & insi- F
pientiam in anima parit nimia alimenti copia. Iam verò dicũt etiam puerorum cor-
pora rectè crescere in longitudinem, si desit nutrimentum. neque enim prohibetur
spiritus recurrens ad incremẽtum, cum commodam cursus respirationem multum

nutrimentum

A nutrimentum obsepiat. Vnde luxuriosam delitiisque affluentem vitam, qui sectatus
est veritatem Philosophorum Plato scintillam Hebraicè veritatis suscitans: MIHI
autem, inquit, cum venissem, quæ illic beata vita dicitur, Italicis & Siracusanis men
sis plena, nullo modo placuit. Bis die saturum viuere, & noctu nunquam solum dor
mire, & quæcunque studia hanc vitam consequuntur. Ex his enim nullus homo ex
iis qui sunt sub cœlo potest esse prudens, qui hæc à iuuentute exerceat, nec sic admi-
rabilis natura superabitur. Neque enim Plato de Dauide non audierat, qui in sua ci
uitate in medio tabernaculo sanctam arcam collocans, facta omnibus qui eius di- 1.Para.16.
B tioni parebant lætitia, coram Domino distribuit omnibus Israëlis copiis, à viro vs-
que ad mulierem, vnicuique tortam panis, & subcineritium panem, & laganum ex
sartagine. Hoc est sufficiens nutrimentum & Israëliticum: Gentile autem quod est
superuacaneum. Qui autem eo vtitur, nunquam vt sit sapiens laborauerit, vt qui
mentem in ventre infoderit, admodum similis pisci qui græcè ὄνος hoc est, asinus
dicitur: quem quidem dicit Aristoteles solum ex aliis animalibus habere cor in ven-
tre. Hunc Epicharmus Comicus vocat ἀκρεμελόγαστρον hoc est, qui à communi
ventris consuetudine discedit. Tales sunt ii homines, qui in ventrem crediderunt:
QVORVM Deus venter est, & gloria in ignominia ipsorum, qui ea quæ sunt terre- Philippen.3.
na cogitant. Eis non bona prædixit Apostolus, dicens: QVORVM finis est
interitus.

C

Quomodo in potu se gerere oporteat. *Cap. II.*

VINO autem modico vtere, aquam bibenti Timotheo, propter sto- 1.Timoth.5.
machum tuum, dicit Apostolus, pulchrè admodum egrotanti & languenti corpori conueniens, quod ipsum confirmet ac corrobo
ret auxilium adhibens: modicum autem id decernens, ne eum la-
teret, hoc auxilium propter multitudinem alia egere curatione.
Naturalis itaque & sobrius potus sitientibus necessarius, est aqua.
Eam ex prærupta petra manantem, veteribus Hebræis vnicum ac simplicem tem- Exod.18.
perantiæ potum suppeditauit Dominus. Oportebat autem eos vtpote errantes esse
D maximè sobrios. Postea sancta vitis botrum germinauit Propheticum. Hoc si- Nume.20.
gnum est iis qui ad quietem ex errore instituti sunt magnus botrus, nempe Verbũ
pro nobis expressum, cum sanguis vuæ, Verbum scilicet, aqua temperari voluerit.
Sic etiam sanguis eius salute temperatur. Duplex est autem sanguis Domini.
Alter enim est carnalis, quo redempti sumus ab interitu. Alter verò spiritalis, quo
scilicet vncti sumus. Et hoc est, bibere Iesu sanguinem, esse participem incorru-
ptionis Domini. Verbi autem virtus est spiritus, quemadmodum sanguis carnis.
Commoderata itaque proportione & conuenientia, vinum quidem aquæ, homini
verò spiritus admiscetur. Ac temperatum quidem vinum ad fidem conuiuio exci-
pit: Spiritus autem deducit ad incorruptionem. Amborum autem temperatura, po
E tus scilicet & verbi, dicitur Eucharistia, quæ & laudatur & bona est gratia, cuius
qui per fidem sunt participes, sanctificãtur & corpore & anima: cum diuinum tem
peramentum, hominẽ scilicet, diuina voluntas Spiritu & Verbo mystice contem-
perauerit. Etenim verè quidẽ spiritus animæ quæ ab ipso fertur coniungitur & fa-
miliaris efficitur. Caro autem Verbo, propter quam Verbum caro factum est.
Eos itaque laudo & admiror qui vitam austeram delegerunt, & moderatæ vitæ me
dicamentum aquam appetunt: vinum autem, tanquam ignis minas, quàm longissi-
mè fugiunt. Placet ergo vt pueri & puellæ ab hoc medicamento plurimum abstì-
neant. Non enim feruenti ætati, quod est omnium humidorum calidissimum, vi-
num infundere conuenit, perinde ac si quis ignem in ignem deriuet, ex quo agre-
F stes immanesque appetitiones, ardẽ esque cupiditates, & mores ignei incẽduntur,
excalefacti autem intus adolescentes cuadunt propensi ad libidines, adeò vt præui-
sum eorum damnum per corpus comprobetur, celerius quàm oportuit maturatis
membris cupiditatis. Vino itaque efferuescente luxuriant ac intumescunt vbera

Universidad de Deusto
Biblioteca

& pudenda fornicationis imaginem iam prænuntiantia,& corpus cogit vulnus a- A
nimæ inflammari,& pulsus impudentes anxiam superuacaneam persequuntur diligentiam,temperantiam ac moderationem ad iniquitatem prouocantes. Hinc autem fit,vt mustum iuuentutis fines pudoris transiliat. Oportet autem quàm maximè fieri potest iuuenum appetitiones conari extinguere, minarum quidem bacchicum fomitem auferentes,feruori autem contrarium medicamentum infundentes,quod etiam ardentem animam cohibebit,& membra intumescentia retinebit, & quæ iam agitatur cupiditatis incitamentum sopiet. Qui autem sunt in ipso flore ac vigore ætatis,cum interdiu quidem prandium sumpserint quibus conue- B
nit prandium,pane solo gustato à potu omnino abstineant,vt ebibatur eorum superflua humiditas,aridorum esu veluti quadam spógia exhausta. Assiduè enim spuere,& emungi,& ad excernendum properare,sunt signum intemperantiæ ex immoderata exhibitione humidorum, quæ plus quàm par sit in corpus infunduntur.
Quòd si etiam sitis accesserit,curetur aqua non multa hæc affectio. Neque enim aqua nimium profusè impleri conuenit,ne obruatur nutrimentum. Comminuatur autem ad faciendam concoctionem,dum cibi quidem assurgunt in molem, pauca sunt autem quæ ad excretionem procedant. Quanquam etiam alioqui conuenit diuinis cogitationibus vino minimè grauari. Perpauca nam cogit, sicut ait Comicus,merum comprehendere,tantum abest vt temperantem eum possit efficere.
Vespere autem tempore cœnæ vino vtendum est. Quoniam enim paulò magis so- C
briis at seriis lectionibus non amplius operam damus,tunc fit frigidius quod ambit interdiu,vt introductitio calore fouédus sit tepor innatus qui deficit. Sed hic quoque vino est exiguo vtendum. neque enim vsque ad contumeliæ crateras accedendum est. Iis autem qui iam sunt prouectioris ætatis hilarius potu vti permittendum est,ętatis refrigerationem,quæ tempore quodammodo emarcescit,vitis medicamẽto citra noxam suscitantes. Neque enim seniorum appetitiones circa ebrietatis naufragia amplius magna ex parte fluctuant. Ratione enim ac tempore,veluti quibusdam anchoris,in portu fundati,cupiditatum tempestatem,quæ ex ebrietate excitatur,ferunt facilius. Quibus etiam in conuiuiis licet aliquid vrbanè dicere ac lepide.
Cæterum iis quoque sit potationis eò vsque terminus,dum & illabefactatã ratio- D
nem,& suo officio fungentem memoriam,corpusque vino immotum & inconcussum conseruent. ἀκροθωράκια hoc est, qui suum pectus vino insigniter armauit,vocant qui sunt eorum periti. Melius est ergo ne labaris, antea desinere. Artorius autem quidam in libro de Longa vita,sic enim commemini,existimat oportere eò vsque potum solummodo præberi donec cibi humectentur, vt nobis vitam paremus longiorem. Conuenit ergo vt vinum alii quidem loco medicinæ propter solam sanitatem adhibeant:alii verò vt se relaxent & exhilarent. Vinum enim primum quidem facit eum,qui plus quàm antè bibit,ipsum esse sibiipsi æquum & clementẽ, & conuiuis suauem,& famulis mitiorem, & amicis iucundiorem : contumelia autem affectum par pari refert. Cum enim sit calidum, & habet suaues succos modera- E
tè temperatos,turpia quidem excrementa liquefacit caliditate:acres autẽ & malos succos bono odore contemperat. Illud ergo bene dictum est: EXVLTATIO animæ & cordis,vinum creatum est ab initio,si quantum satis est bibatur. Optimum est autem aqua plurima vinum miscere, & non ipsum tanquam aquam requirere, hebesque & obtusum reddere ad temulentiam: neque tanquam aquam infundere propter vinositatem. Sunt enim ambo Dei opera,& ea ratione conducit ad sanitatem vtriusque mixtura,aquæ scilicet & vini:quoniam ex eo quod est necessarium & eo quod est vtile vita consistit. Ei itaque quod est necessarium,nempe aquæ plurimæ,ex vtili etiam aliquid immiscendum est. Vino autem immodico lingua quidem prepeditur:labra verò soluuntur: oculi autem detorquentur ac diuertuntur, F
cum præ humiditatis multitudine visus tanquam in piscina natitet,& mentiri coacti existimant quidem omnia in orbem circumagi, numerare autem non possunt quæ procul sunt tanquam sint vnica. ATQVI duos Soles videre mi videor, ebrius dicebat

Psal. 103. Eccleſi. 13.

A dicebat Thebanus senex. Motus enim visus à vini caliditate sæpius eius quod vnum est multiplicem apprehendit substantiam. nihil autem differt an visum moueat, an id quod videtur. Idem enim visui ex vtrisque accidit,qui propter fluctuationem nõ potest subiectum perfectè comprehendere. Iam vero gressus tanquam fluctu impellente subsidunt,nec possunt locum tenere,ructusque ac singultus, vomitusque & desipientiæ pro ludo & delectamento subeunt. Quisquis enim est temulentus, vt dicit tragœdia.

Eum ira uincit: caret sapientia.
Soletque lingua cum permulta fuderit,
Inuitus audire quæ uolens dixit malè.

B Atque ante tragœdiam quidem clamauit Sapientia. Vinum quod bibitur multum, Prouerb. 2. Eccleſi. 19. & 31
in irritatione,& omni lapsu replet. Quo circa plurimi quidem dicunt oportere in conuiuio se relaxare,& quæ sunt seria in auroram differre. Ego autem tunc maximè censeo rationem esse in conuiuium vnà introducendam, quę instar Pædagogi corrigat temulentiam:ne nobis imprudentibus cõuiuium dilabatur ad ebrietatem. Quemadmodum enim nemo qui sapit,æquum censuerit claudere oculos, priusquã cat dormitum:ita nec rationem abesse à conuiuio quis rectè voluerit, neque ante res gerendas eam præsopire rectè instituerit. Sed neque poterit vnquam ratio à suo munere desistere,nec si dormiamus quidem. Ea enim ad somnum est inuitanda. Perfecta enim sapientia,quę est diuinarum & humanarum rerum scientia, quæ
C vniuersa complectitur ac continet,quatenus gregis hominum curam gerit,ars vitę efficitur,& ea ratione quãdiu viuimus simul adest perpetuò,proprium semper munus,nempe bonam vitam,obiens. Miseri autem qui è conuiuio temperantiam exigunt,quæ in compotationibus versatur intemperantiam vitam esse beatam existimant. Quorum vita quidem nihil est aliud quàm comessatio;crapula,balnea, temetum, matulæ otium,potus. Videre ergo licet aliquos eorum semimortuos, cespitantes,in collis coronas habentes:non secus ac amphoras inter se inuicem merum fundẽtes sub nomine beneuolentiæ:alios autem plenos crapula,sordidatos, in vultu pallentes, & liuidos,& hesternæ temulentiæ adhuc aliam infundentes temulentiam. Bonum, bonum est,ò amici, vt cum hanc imaginem simul ridiculam & misera-
D bilem quàm longissimè ab ea didicerimus,nos ipsos ad id quod est melius componamus & effingamus, timentes ne forte nos quoque aliis simile spectaculum fiamus,& ridiculi euadamus. Lepidè profectò dictum est: Fornacem quidem inter tingendum probare ferri aciem;vinum autem cor superborum. Et est quidem ebrietas,vsus vini vehementior. Debacchatio verò,quæ Græcè est πότοπία quod ex huius vsu præter decorum loquendo,suscipitur dedecus. Crapula autem quæ propter ebrietatem accipitur molestia & fastidium, quæ κραιπάλη Græcè dicta est, eò quòd caput vibret & exagitet. Hanc vitam,si quidem vita est appellanda,quæ est ignaua & otiosa,libidini & voluptati dedita,temulentiam admirans & suspiciens,diui-
na despiciens Sapientia,præcipit suis filiis. NE SIS VINI potor, nec ĩtipem exten- Prouerb. 23. Eccleſi. 19.
E das ad emptiones carnium. Omnis enim ebriosus & fornicator mendicabit,& induetur laceris & pannosis omnis somnolentus. Somnolentus enim est quisquis ad sapientiam non vigilat,sed ab ebrietate in somnum demergitur. Et laceris, inquit, induetur debacchator, & per ebrietatem pudore afficietur propter eos qui aspiciunt. Peccatoris enim foramina sunt ea,quæ ex veste carnali sunt lacerata,perforata libidinibus,per quæ dedecus intra animam cernitur, nempe peccatum, propter quod non facile seruabitur vestis,quæ vndicunque diuulsa est & dilaniata, multis marcescens cupiditatibus, à salute separata ac discissa. Et ea ratione ad monendum aptissimè subiungit. CVI VAE,cui tumultus, cui iudicia,cui iniucundæ lo- Ibidem. 23.
F quelæ, cui contritiones superuacuæ? Videte vinosum totum dilaceratum, qui ipsam quidem rationem despicit,seipsum autem tradidit & permisit ebrietati, & quot & quanta ei Scriptura minata est. Minis autem rursus subiungit: CVIVS sunt liuidi oculi,annon eorum qui in vinis tempus consumunt? annon eorum qui inue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stigant vbi fiant potationes? Hîc quidem eum qui potu nimio delectatur vel iam ra A
tioni mortuum esse ostêdit per liuentes oculos, quod est signum mortuis, eam quæ
est in Domino mortem ei annuncians. Obliuio enim eorum, quæ ad veram vitam
pertinent, vergit ad interitum. Iure ergo Pædagogus vehementissimè prohibet, no
stræ salutis curam gerens. NE BIBITE, inquit, vinum propter ebrietatem. Quam-
Prouerb. 23. obrem, rogabis. Quoniam inquit, os tuum tunc loquetur peruersa. Iaces autem tan
Esa 28. quam in corde maris, & tanquam gubernator in multis fluctibus. Ex hoc loco etiam
adiuta dicit Poêtica.

Vinum hominum ueniens, uelut ignis corda furore
Pellit, ceu Libyci fluctuat unda maris, B
Quam Notus aut Boreas agitant. Et rursus.
Arcanaque cuncta
Vinum errans aperit, tumulentis noxia, uinum.
Vinum quod mentes fallit. Et quæ sequuntur. Videtis naufragii periculum. Cor
quidem multo potu obruitur. vini autem temulentiæ maris minis comparauit, in
qua corpus tanquam nauis demersum, turpitudinis profundum subiit ac dedecoris,
decumanis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem, mens scilicet humana, su-
pereminentis ebrietatis fluctu circumagitur: & in mari versans caligat, & propter
procellæ tenebras à portu veritatis aberrat, donec in saxa mari latentia irruens, se-
ipsum in voluptates impactum perdiderit. Meritò ergo Apostolus quoque præci- C
Ephe. 5. pit: NE INEBRIEMINI vino, in quo est multa luxuria. Luxuria autem Græcè est
Allusio est in ἀ- ἀσωτία non posse seruari ebrietatem, per ἀσωτίαν significans. Nam & si aquam
σωτος et ἀσωτος vinum in nuptiis fecerit, non tamen permisit inebriari: quod erat autem aqueum
Ioan. 2. sensus legis viuificauit, operatorem scilicet ex Adam, cum vniuersum mundum re
pleuit sanguine, & potum vitis veritatis, temperamentum Veteris Legis & Verbi
noui, ad præstituti temporis complementum, pietati ac Dei cultui præbuit. Mysti-
Prouerb. 20. cum ergo signum sancti sanguinis vinum Scriptura nominauit. Temulentiæ au-
tem incommoda reprehendens. INTEMPERANS inquit, res est vinum, & iniu-
riosa res ebrietas. Placet ergo rectæ rationi, hyeme quidem propter rigorem eo-
D
vsque bibere dum non rigeas, iis qui sunt ad rigorem procliues: alio autem tempo-
re propter medelam intestinorum. Quemadmodum enim cibo, vt non esurias, ita
etiam potu ne sitias, vtendum est, diligenter cauendo ne labamur. Res est enim ad-
modum lubrica & periculosa vini ingressus. Ita autem fuerit anima nostra pura sic-
ca, & luminosa. Ipsa autem sicca anima est sapientissima & optima, ea autem ratio-
ne etiam contemplatiua, nec ex iis quæ ex vino ascendunt exhalationibus madefa-
cta, instar nubis in molem corpoream coacta est. Nô est ergo vinum Chium magna
cura requirendum, si absit: nec Arethusium, si non adsit. Sitis enim est alicuius indi
gentiæ affectio, & ad eam explendam quærit conueniens auxilium non autem vi-
num ardens ac fumosum. Langueścentis autem & imbecillæ propter intemperan-
tiam appetitionis sunt transmarinæ vini importationes, desipiente in desideriis a- E
nimo vel ante ebrietatem. Nã & Thasium odoriferum, & bene spirans Lesbium, et
quoddam suaue Creticum, & dulce Syracusium, & Mendesium quoddam Aegy-
ptiacum, & insulare Naxium, & aliquod aliud flagrans ex Italia. Multa quidé hæc
nomina. Moderato conuiuæ vinum vnum, quod ex vnius Dei agricultura pro-
uenit. Quid enim, annon vinum in sua patria natum cuique sufficit ad suam explen
plendam cupiditatem? Nisi forte etiam aquam sunt importaturi, quemadmodum
Hoc de Regi- stulti Reges. Choaspes qui sic dicitur, est fluuius Indiæ, cuius est ad potum optima
bus Persarũ scri- aqua Choaspia. Quemadmodum autem vinum vinosos, ita quæ inuehitur aqua
bit Herodotus & diuites miseros efficit in delitiis. Et hîc Spiritus sanctus per Amos elocutus: QVI BI
multi alii.
Amos. 6. BVNT vinum percolatum, & super lectum, inquit, sedent eburneum: & quæcun- F
Ibidem. 7. que ea consequuntur, probri loco subiunxit. Decoris autê cura est maximè gerenda,
cuius etiam Mineruam, quæcunque ea fuerit, curã gerentem dicit fabula tibiarum
abiecisse delectationem, propter ea quòd id esset aspectu indecorũ: vtpote vt vultu
stabili

A stabili nec se huc & illuc flectente bibamus, non nimis auidè attrahentes, nec ante-
quam biberimus, oculos indecorè se gerere cogentes, præ intemperantia inconue-
nienter haurientes, vt mentum nõ conspergamus, nec vestem madefaciamus, dum
potus simul totus infunditur, faciem nostram phialis proluentes atque adeo prope
modum obruentes. Etenim fusurrus dum potus magno impetu fertur, & plurimo
spiritu attrahitur, perinde ac si in vas fictile infundatur, guttur autem resonat pro-
pter rapidam ingurgitationem, turpe est & indecorum intemperantiæ spectaculũ.
Accedit his quod ei quoque est damnosum qui illo vtitur potus studium. Ne ad id
quod tibi damnum affert, ô amice, festinaueris. A te non rapitur potus, tibi datus
est, & te expectat, ne disrumpi festinaueris, ingenti hiatu attrahens. Impletur tua
B sitis, & si tardius biberis, honestè ac decorè te gerens, dum potus vt decet, per par-
tes diuiditur. Non enim tempore aufertur, quod præripitur ab intemperantia; IN
VINO, inquit, ne te virum fortem præbeas. Multos enim vinum reddidit inutiles. Eccleſi. 31.
Ebrietate autem maximè vtuntur Scythæ, Celtæ, Iberi, & Thraces, quæ vniuersæ Esa. 5.
sunt bellicosæ gentes: pulchrumque ac beatum vitæ studium se exercere putant.
Nos autem qui sumus genus pacificum, ad vsum non ad petulantiam & contume-
liam cõiuuantes, sobriis haustibus amicitiæ ergò bibimus, vt verò & cõuenienti no
mine appellentur pocula amicitiæ. Quomodo Dominum bibisse existimatis, quan-
do propter nos homo factus est? adeone impudenter vt nos? annon honestè ac tem-
peratè, annon considerate? Rectè enim scitote. Ipse quoque vino vsus est, nam ipse
C quoque homo, & vinum benedixit, cum dixit: ACCIPITE bibite, hoc est sanguis Matth. 26.
meus, Sanguis vitis, Verbum, quod pro multis effunditur in remissionem peccato-
rum, sanctum lætitiæ fluentum allegoricè significat. Et quòd sobrium quidem ac
moderatum esse oportet eum qui bibit, per ea quæ in conuiuiis docuit aperte osten
dit. Neque enim ebrius docuit. Quòd autem vinum esset quod benedictum est,
ostendit rursus, dicens Discipulis: NON BIBAM ex fructu vitis huius, donec bibe Ibidem.
ro ipsum vobiscum in regno patris mei. Cæterum quòd vinum quidem esset quod
bibebatur à Domino, rursus ipse de seipso dicit, Iudæorum cordis duritiem expro-
brans: VENIT, enim inquit, filius hominis, & dicunt: Ecce homo vorax, & potor Luc. 7.
vini, publicanorum amicus. Hæc quidem nobis firma & fixa sint aduersus eos qui di
D cuntur Encratitæ. Porrò autem mulieres, id quod honestum est ac decorum vti-
que suscipientes, ne labra latis calicibus diffundentes, dilatato ore disrumpantur,
admodum angustis in ore alabastris indecorè bibẽtes, capita quidem reflectunt, col
la autem, non vt mihi quidem videtur honestè denudant, & iugulum extendentes
potum ingurgitant, conuiuis ea quæ possunt veluti denudantes: virilesque eructa-
tiones vel potius seruiles attrahentes, in luxu & in delitiis tempus consumunt.
Nihil enim quod probrum affert & vituperationem, viro, qui ratione est præditus,
conuenit, multo autem minus mulieri: cui vel ipsum tantum scire ipsam quænam
sit, ei affert pudorem: IRA autem, inquit, magna est mulier ebria, tanquam ira Dei Eccleſi. 26.
mulier temulenta. Quamobrem? Quoniam suam non cælat turpitudinem. Facile
E enim mulier ad inhonestè se gerendum attrahitur, si liberam suam animi electio-
nem voluptatibus solummodo permiserit. Neque verò alabastris bibere prohibue-
rimus, sed studere in iis solùm bibere, vt superbum & arrogans resecamus: eis quæ
inciderint, citra vllam animi affectionem vti illis consulentes: ad quas prolabuntur
appetitiones eis longè antè eminus resecantes. Iam verò aeris impulsus, qui redeun-
te quadam fluctuatione incitat ad eructandum, est sensim transmittendus. Nullo at-
tem modo permittendum est mulieribus, vt appareant aliquid corporis denudan-
tes, ne ambo prolabantur: hi quidem, vt qui ad videndum incitentur: illæ verò, vt
quæ in se virorum intuitum attrahant. Semper autem, tanquam præsente Domino,
F honestè versandum est, ne nobis quoque sicut Corinthiis succensens dicat Aposto-
lus: CONVENIENTIBVS vobis non licet Dominicam cœnam comedere. Mihi 1. Corinth. 11.
videtur is qui à Mathematicis dicitur Acephalus, qui ante stellam errantem enume-
ratur, capite in pectus compresso, significare helluones homines, & voluptarios, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad ebrietatem propensos. Nam in his quoque ratiocinandi facultas, non in capite, A
sed in intestinis collocatur, iræ & cupiditati seruiens. Quamobrem quemadmodum
Elpenor fregit calcaneum, cum cecidisset propter ebrietatem: ita eorum cerebrum
præ ebrietate caligine offusum, ad cor & iecur, hoc est ad voluptatem & iram ma-
iori casu decidit quàm dicunt Poëtæ Vulcanum cœlitus à Ioue in terram fuisse deie
ctum: LABOR autem, vigiliæ, inquit, & bilis, & tormentum est cum homine in-
satiabili. Quocirca Noë quoque indecora vinolentia scripta est, vt ebrietatẽ quàm
maximè vitemus, manifestam scriptisque mandatam lapsus imaginem habẽtes: pro-
Genes. 9. pter quam qui ebrietatis texerunt turpitudinem, benedicuntur à Domino. Breuissi
mè itaque comprehendens Scriptura, vno verbo omnia dixit. Quod homini erudi- B
to satis est vinum, & in eius cubili requiescet.

Quòd in sumptuosam vasorum supellectilem non sit studium conferendum. Cap. III.

ARGENTEORVM itaque & aureorum gemmeorumque poculo-
rum irritus & inutilis est vsus vt qui sit visus solùm deceptio.
Nam siue eis calidum mixtum liquorem infuderis, excalefactorũ C
vasorum molesta est tractatio: siue rursus frigidum infuderis,
qualitatem materia transfundit, liquorem corrumpens, & est da-
mnosus diues potus. Valeant ergo Theridei calices, Antigoni-
De his Athenæus lib. xi. des, canthari Labronii, & Lepastæ, & poculorum genera innumerabilia, trullæ
præterea & psycteres, & œnochoæ. Aurum enim & argentum, & priuatim &
publicè est inuidiosa, vt semel dicam, possessio, si vsum excesserit, rara ad acquirẽ
dum, difficilis ad custodiendũ, & non apta ad vtendũ. Quinetiam curiosa ac super-
flua tornatorũ in vitro vana gloria, ad frangendũ propter artẽ paratior, quæ simul
docet & timere & bibere, est à bonis nostris institutis & legibus exterminãda. Sellæ
autẽ argenteæ, pelues & acetabula, scutellæ & catini, & præterea vasa aurea & argẽ
tea, nõnulla quidẽ ad ciborũ ministerium, alia verò ad alios vsus quos me pudet dice D
re, ex sectili cedro, thuris virgulto, ebenoque & ebore instructi tripodes, lectique ar
gẽti pedes & ex ebore cõpacti, auroque interspersæ & testudine variatæ cubilis val
uæ, & stragulæ vestes purpureæ, & aliorum colorum paratu difficilium, insolentũ
delitiarum argumenta, inuidiæ mollisque ignauiæ insidiosa commoda, sunt omnia
amandanda, vt quæ nihil habeant propter quod sit iure in eis multum studii ponen-
1. Corin. 7. dum: TEMPVS enim contractum est, vt dicit Apostolus. Hoc ergo restat ne habi-
tum ac figuram quampiam præ nobis ridicule feramus: quemadmodum in pompis
videntur nonnulli extrinsecus ita vncti & obliti ad grauitatem, vt stuporem & ad-
Ibidem. mirationem afferant, intus autem sunt planè miseri. Hoc itaque explicans accura-
tius subiunxit. RELIQVVM est vt & qui habent vxores, sint tanquam non haben E
Genes. 1. tes, & qui emunt, tanquam non possidentes. Quòd si hæc dixit in coniugio, in quo
dixit Deus, Crescite & multiplicemini, quomodo putatis arrogantiam ac superbiã
non esse ex auctoritate Domini exterminandam? Quocirca dicit etiam Dominus:
Matth. 19, Mar. 10. VENDE quæ habes, & da pauperibus; & huc me sequere. Sequere Deum nudus ab
arrogantia, nudus à pompa momentanea, quod tuum est, quod bonum est, quod au
ferri non potest, in Deum fidem, in passum confessionem, beneficentiam in homi-
nes possidens, quod quidem est possessio pretiosissima. Ego autem admitto etiã
Platonem, qui lege lata apertè decernit, quòd neque vt opes aureas & argenteas ha
beas laborare oportet, neque vas inutile, quod non cum vsu necessario moderatum
quoque fit, vt sit idem ad multa accommodatum; multiplex autem & varia posses-
Baruch. 5. sio expurgetur. Pulcherrimè itaque alicubi dicit diuina Scriptura, ad eos qui sunt sui F
amantes & arrogãtes verba dirigens: VBI SVNT qui gentibus imperabant, & qui
dominabantur feris, quæ sunt super terram? qui in cœli auibus illudebant, qui argẽ-
ti & auri thesauros congregabant, in quibus homines habebant fiduciam, & non
est finis

A est finis acquisitionis eorum? qui aurum & argentũ fabricabantur, & erant solliciti?
Non est inuentio verborum eorum: euanuerunt, & ad inferos descenderunt. Hæc
est merces arrogantis superbiæ. Si nobis enim agrum colentibus ligone & aratro
opus est: ligonem autem argenteum, falcemque auream nemo fuerit fabricatus: &
materia quæ apta sit ad opus faciundum, non quæ sit diues in agricultura, vtimur:
quid vetat quominus in vasis quoque domesticis idem sentiant, qui quod est simi-
le considerant? quorum modus sit vsus, non sumptus ac magnificentia. Quid enim
dic queso, qui in mensa ponitur gladiolus, si clauos non habuerit argenteos, vel nõ
fuerit factus ex ebore capulus, non scindit? An ad carnem diuidendam Indicum
ferrum nobis fabricandum est, auxilium veluti quoddam euocantibus? Quid verò
B si fuerit peluis fictilis, an ablutarum manuum sordes non excipiet? & vas fictile quo
pedes lauamus, pedum sordes? Ergo ne etiam indignabitur mensa, quæ est pedibus
eburneis instructa, si panem vnius oboli portauerit? neque verò lumen lucerna mi-
nistrabit, quòd sit figuli opus, non aurificis? Ego autem dico vel humile grabatum
nihilo meliorem præbere accubitum quàm lectum eburneum. Cum autem ad sub-
sternendum sit satis ouinarum caprinarúmue pellium, adeò vt purpureis aut puni-
ceis nõ sit opus; propter primarum, quæ exitium attulerunt, delitiarum stultitiam,
nihilo secius condemnare frugalitatem, quis tantus error & vana honesti pulchri-
que persuasio? Videte, Christus in vili catino cibum sumpsit, & fecit Discipulos su
per herbam accumbere: & pedes eorum lauit linteo accinctus, Deus à fastu alienus, σκβαίω. Matth. 14. Mar. 6.
C & Dominus omnium, nunquid argenteum lauacrum è cœlo deferens? Et à Samari Ioan. 13.
tana potum petiit, quæ aquam vase fictili hauriebat è puteo, aurum regale non re- Ibidem. 4.
quirens, sitim autem docens facile extinguere. Scopum enim constituebat vsum,
non nimiam & inutilem magnificentiam. In conuiuiis autem comedebat & bibe-
bat, non terræ metalla effodiens: neque auri & argenti, hoc est, rubiginem redolen
tibus vasculis vtens: Quodammodo enim spirat incensæ rubigo materiæ. In sum-
ma enim & alimenta, & vestes, vasa & suppectilem, & quæcunque in domo sunt,
atque ipsam, vt semel dicam vitam, oportet esse consentaneam rectæ Christiani ho
minis institutioni, prout conducibile fuerit accommodatam, personæ, ætati, stu-
dio, ac tempori. Cum enim simus vnius Dei ministri, oportet & possessiones, &
D quæ est in eis suppellectilem, vnius honestæ vitæ signa ostẽdere, & vnumquemque
hominem indistincta & nõ differenti fide, huic vniformi institutioni ea quæ conse
quuntur consentanea & conuenientia, per hanc vnicam affectionem videri face-
re. Quæ autem nec difficiliter acquirimus, & eis facile vtimur, laudamus, & faci
le custodimus & facile communicamus: meliora autem sunt quæ vtilia. Quæ vilio-
ra autem sunt ac frugaliora, sunt meliora diuitibus. In summa diuitiæ, quæ non re-
ctè administrantur, sunt arx vitii ac sceleris, in quibus multi cæcutientes cœlorum
regnum nunquam ingredi poterunt, in rebus quidem mundanis ægrotantes: su-
perbè autem & arroganter propter delitias viuẽtes. Oportet autem eos, qui con-
tendunt ad salutem, hoc animo anteà anticipasse, quòd vsus quidem causa, nobis
E sit vniuersa possessio: sufficiẽtiæ autem gratia possessio, quam etiam ex paucis qui-
spiam parauerit. Vani autem sunt, qui propter insatiabilitatem repositis rebus pre-
tiosis delectantur. QVI autem cogit, inquit, mercedes, coẽgit in nodum perfora-
tum. Is autem est qui cogit, & sementem excludit, & detrimento afficitur, qui nulli
impertitur. Res est autem planè ridicula, & digna maximè quæ ludibrio habeatur,
argentea vrinæ receptacula, & vitreas matulas viros inferre, quemadmodum suos
introducunt consiliarios, & has, quę sine ratione sunt diuites mulieres, ex auro ex-
crementorum facere receptacula, vt ne egerere quidem eis liceat absque superbia.
Vellem quidem eos per totã vitam aurum stercora existimare: Nũc autem arx vitii
F inuenta est pecuniæ cupiditas, quam Apostolus dicit esse radicem omnium malo- 1. Timoth. 6.
rum. QVAM quidem appetentes, à fide aberrarunt, & seipsos confixerunt multis
doloribus. Veræ autem diuitiæ sunt paupertas cupiditatum: & vera animi magni-
tudo est, non propter diuitias sibi placere, & magnos spiritus sumere, sed eas despi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cere. De ſuppellectile autem & vaſis ſe iactare eſt perquam turpe: non enim in eis A
ſtudium ſuum ponere æquum eſt, quæ volenti licet vel è foro emere. Sapientia autem emi non poteſt terreno numiſmate, nec in foro, ſed in cœlo venditur: & iuſto nummo venditur, nempe Verbo immortali, regali aureo.

Quomodo in conuiuiis ſe recreare oportet. Cap. IIII.

κῶμος. CONVIVIO autem rationali abſit comeſſatio & laſciuia iuueniB
lis. Quinetiam inanes vigiliæ, quæ de petulantia & turpibus conuitiis & maledictis ſibi placent. Eſt enim hæc comeſſatio tibia inebrians, extemporalis amato rii pontis impotentiæ catena. Amor autem & ebrietas, & quæ ratione carent affectiones, à noſtro choro procul amandentur. Vnà autem cum petulantia in comeſſatione verſatur cantilena. In potu verò vigiliæ ebrietatem
πῶθος. accerſunt, & excitant libidinem, quæ ſunt rebus turpibus faciendis dedita audacia. Sin autem in tibiis, & pſalteriis, choris & ſaltationibus & plauſibus Aegyptiorũ, & diſſolutis eiuſmodi otiis ſtudioſè verſentur, immodeſti, inſolẽtes, valdeque à bona diſciplina alieni euaſerint, vtpote quos cymbala & tympana circumſonent, & fraudis inſtrumenta circunſtrepant. Reuera enim vt mihi videtur, eiuſmodi con
C
uiuium eſt ebrietatis theatrum. Cum enim tenebrarum opera exuerimus, induere
Rom. 13. arma lucis vult Apoſtolus, vt in die decore ambulantes: non in comeſſationibus, & ebrietatibus: non in cubilibus & in impudicitiis verſantes. Fiſtula itaque tribuatur Paſtoribus: tibia autem ſuperſtitioſis hominibus, qui ad cultum idolorum contendunt. Reuera enim hæc inſtrumenta ſunt à ſobrio conuiuio amandanda, quæ magis beſtiis quàm hominibus cõueniunt; & iis hominibus qui à ratione ſunt alieniores. Ceruas enim fiſtulis demulceri accepimus, & in laqueos inter venandũ cantu duci à venatoribus. Equis autẽ coëuntibus, veluti quidam hymenæus, tibia carmen canitur. Id autem ab incitandis equis Muſici appellarunt, ἱππόβοσον. Omne autem turpe ſpectaculum, omnemque turpem auditionem, & vt ſemel dicam, turpem omnẽ ſenſum intemperantiæ, quòd quidem eſt vera ſenſus priuatio, maximè D
oportet nos excindere, quæ in oculis & in auribus titillat, & effœminat, voluptatem cauentes. Fractorum enim cantuum, & flebilium Caricæ Muſæ modorum varia veneficia, intemperanti & prauo muſicæ artificio mores corrumpunt, ad huius
Pſal. 150. comeſſationis affectionem trahentes. Diuinum autem miniſterium ſeparans pſallit ſpiritus: LAVDATE eum in ſono tubæ. In ſono enim tubæ ſuſcitabit mortuos: LAVDATE eum in pſalterio, quoniam lingua eſt pſalterium Domini: ET IN cithara laudate eum. Per citharam os intelligatur, quod ſpiritu tanquam plectro pulſatur: IN TYMPANO & choro Laudate eum. Dicit Eccleſiam quæ meditata eſt carnis reſurrectionem in pelle reſonante: IN CHORDIS & organo laudate eum. E
Organum dicit corpus noſtrum, & chordas eius neruos, per quos numerosè & concinnè intenditur, & ſpiritu pulſatum, voces edit humanas: LAVDATE eum in cymbalis iubilationis. Oris cymbalum dicit linguam, quæ pulſatis labris reſonat. Et ideo humanæ naturæ acclamauit: OMNIS ſpiritus laudet Dominum. Quoniam omnis ſpiritus quem fecit, curam geſſit. Verè enim pacificum inſtrumentum homo eſt. Alia autem ſiquis curioſius inquirat, inueniet inſtrumenta bellica ad cupiditates inflammantia, vel amores incendentia, vel animum iramque irritantia. In bellis itaque ſuis tuba vtuntur Ethruſci: fiſtula Arcades. Siculi autem inſtrumẽtis quæ appellant πήκτιδας. Cretenſes lyra. Lacedæmonii tibia, cornu Thraces, tympano Aegyptii, & Arabes cymbalo. Vno ergo inſtrumento, Verbo ſolo pacifico nos F
vtimur, quo Deum honoramus, non amplius veteri pſalterio, & tuba, & tympano, & tibia, quibus mos erat iis qui in bello ſe exercebant. Deique metum contempſerunt, & ſimul congregatis concionibus in choris vti, vt per eiuſmodi modos ſolutus ac deiectus excitaretur animus. Duplex autem ſit noſtra in potu beneuolentiæ

ergo

A ergò inuitatio, ex Lege. Si enim diliges Dominum Deum tuum: Deinde proximũ tuum. Prior quidem, quæ eſt in Deum beneuola inuitatio, fiat per gratiarum actionem & Pſalmodiam. Secunda autem, quæ eſt in proximum, per honeſtam vitæ conſuetudinem: VERBVM enim Domini inhabitet in vobis copiosè, dicit Apoſtolus. Coloſſen. 3.
Hoc autem verbum ſe accommodat & reddit conforme temporibus, perſonis, locis. Atque adeò nunc quoque in conuiuio verſatur. Rurſus enim ſubiungit Apoſto
lus: IN OMNI ſapientia docentes, & admonentes vos ipſos, Pſalmis, Hymnis, & Ibidem.
canticis ſpiritalibus in gratia canentes in corde veſtro Deo. Et rurſus: QVIDQVID
feceritis vel in ſermone vel in opere, omnia in nomine Domini Ieſu, gratias agen-
B tes Deo & Patri eius. Hæc eſt gratioſa ac iucunda noſtra comeſſatio. Et ſi ad lyram
vel citharam canere & pſallere noueris, nulla in te cadet reprehenſio. Hebræum iu Pſal. 32.
ſtum Regem imitaberis, qui Deo eſt gratus & acceptus: EXVLTATE iuſti in Domino: rectos decet laudatio, dicit Prophetia: CONFITEMINI Domino in citha-
ra in pſalterio decachordo ei pſallite. Cantate ei canticum nouum. Nunquid au- Litera I decem apud Græcos ſignificat.
tem decachordum pſalterium Verbum Ieſum ſignificat, qui manifeſtatur elemento decadis? Quemadmodum autem antequam ſumamus alimentum, laudare nos cõuenit factorẽ vniuerſorum: ita etiam in potu nos ei decet pſallere, cum eius creaturarum efficimur participes. Eſt enim pſalmus numeroſa & modeſta laudatio.
Canticum ſpiritale pſalmum dixit Apoſtolus. Poſtremo autem antequam nos Ad Coloſſen. 3.
C ſomnus inuadat, pium & ſanctum eſt Deo gratias agere, vt qui eius benignitatem
& gratiam fuerimus conſecuti, ita vt cum diuino quodam afflatu nos ad ſomnum Pſal. 62. & 118.
conferamus: & cõfiteri ei, inquit, in canticis labiorum, quòd in eius iuſſu fiat quidquid ei viſum eſt, & ad eius ſalutare nihil eſt mancum ac diminutum. Cæterum apud Græcos quoque veteres, in conuiuiis ad compotandum comparatis, & diſtillantibus poculis, ad Hebraicorum pſalmorum ſimilitudinem, canticum quod appellabatur σκολιόν, ideſt obliquum, canebatur, communiter omnibus voce ſimul pæana clamantibus, & nonnunquam etiam per cantici vices propinationem circumagentibus. Qui autem erant ex eis muſicæ paulò peritiores, etiam ad lyram canebant. Verum amatoria quidem procul abſint cantica. Sint autem cantica Dei laudes:
D LAVDENT, inquit, nomen eius in choro, in tympano, & pſalterio pſallant ei. Et Ibidem. 149.
quis eſt chorus qui pſallit? Ipſe tibi narrabit ſpiritus: LAVDATIO eius in eccleſia ſanctorum. Exultent propter Regem ipſorum. Et rurſus ſubiungit: QVONIAM
bene placitum eſt Domino in populo ſuo. Sunt enim admittendæ modeſtæ & pudicæ harmoniæ, à forti & neruoſa noſtra cogitatione verè molles & eneruatas harmonias amandando quàm longiſſimè, quæ improbo flexuum vocis artificio vtentes, ad delicatam & ignauam vitæ agendæ rationem deducunt. Graues autem, & quæ ad temperantiam pertinent modulationes, ebrietati proteruiæ valedicunt. Chromaticę igitur harmonię, impudenti in vino proteruiæ, floribuſque redimitæ & meretriciæ muſicæ ſunt relinquendæ.
E

De riſu. Cap. V.

RERVM autem ridicularum, vel ridendarum potius actionum imitatores, exigendi ſunt à noſtra Republica. Cum enim verba omnia à cogitatione & moribus emanent, fieri non poteſt vt verba aliqua emittantur ridicula, quæ non procedant à moribus ridiculis. Illud enim: NON EST arbor bona quæ facit fructus ma Matth. 7.
los; neque arbor mala quæ facit fructus bonos, hic quoque appli
candum eſt. Sermo enim fructus eſt cogitationis. Si ergo qui riſum mouent ſunt
F exterminandi à noſtra Republica, longè abeſt vt nobis permittat riſum mouere. Abſurdum enim eſſet, quorum auditores eſſe prohibitum eſt, inueniri eorum imitatores. Multò autem eſſet abſurdius ſtudere vt ipſe ſis ridiculus, hoc eſt, probris inceſſendus & irridendus. Si enim ridiculam figuram ſuſcipere, quemadmodum

Universidad de Deusto
Biblioteca

in pompis videntur nonnulli,in animum minimè induxerimus : quomodo internum hominem magis ridiculam sustinere figuram iure passi fuerimus?& si personam nostram non nostra quidem sponte in magis ridiculosam vnquam conuerterimus:quomodo in verbis studuerimus esse & videri ridiculi, id quod est omniũ quę sunt in homine longè pretiosissimum,nempe sermonem ac rationem ludibrio habentes?Ridiculum est ergo hæc exercere,quandoquidem nec huiusmodi ridiculorum hominum oratio digna est quæ audiatur:per hæc nomina ad turpia facta cõsuefaciens . Vrbanè ergo & lepidè loquendum est , non risus autem mouendus. Quinetiam ipse risus est comprimendus. Nam ipse quoque,si quo modo oportet proferatur,præ se fert decorem & honestatem:Sin aliter prodeat,indicat intemperantiam.Nam,vt semel dicam,quæcunque sunt naturalia hominibus,ea ab illis minimè tollenda sunt:sed eis potius modus & conueniens tempus adhibendum est. Non enim quoniam homo est animal vi ridendi præditum,ideo perpetuò ridendũ est, quandoquidem nec equus cuius est proprius hinnitus , semper hinnit. Tanquam autem animalia ratione prædita,oportet nos temperatè cõponere,studii nostri acrimoniam & nimium intensam vehemẽtiam moderatè remittentes,non autem inconcinnè dissoluentes.Quæ vultus enim tanquam alicuius instrumenti fit per harmoniam decora remissio , appellata est Græcè μυδίαμα hoc est,subrisio. Ita appellata est diffusio, & exhilaratio , & risus eorum in quorum vultu residet modestia.Immoderata autem & inconcinna vultus dissolutio,si sit quidem in mulieribus , appellatur Græcè κιχλισμός hoc est , risus immodestus & lasciuus , is est autem risus meretricius.Si autem in viris, καγχασμός hoc est, Cachinnatio. Est autem hic procorum risus insolens & proteruus. STVLTVS autem in risu extollit vocẽ suam,inquit,Scriptura:Vir autem astutus vix sensim subridebit.Astutum autem nunc dicit prudentem,qui contrario modo quàm stultus affectus est. Sed neque rursus oportet esse tristem,sed grauem & cogitantem.Illum enim magis admitto subridentem,qui seuera visus est facie subridere quàm qui non seuera. Minus enim fuerit risus ille irridendus.Oportet autem ipsum quoque subrisum doceri & castigari:& si de rebus quidem turpibus fuerit, erubescere potius videri quã subridere,ne videamur per consensum collætari.Si autem de rebus molestis,conuenit potius tristiores videri quàm lætari.Illud enim est considerationis humanæ indicium:hoc autem exhibet crudelitatis existimationem. Neque enim est semper ridendum,est enim immoderatum:neque si adsint seniores,vel aliqui quos æquum est reuereri:nisi forte ipsi quoque vt nos exhilarent vrbanè aliquid & lepidè dixerint.Sed neque apud quoslibet ridendum est:neque in omni loco , sed neque omnibus:neque propter omnia.Maximè enim adolescentulis & mulieribus risus est procliuis ad calumniã.Terribile autem aliquid & rigidum præ se ferre eminus, eos qui circunstant expellit.Potest enim vel solo aspectu grauitas petulantiæ irruptiones frangere ac reprimere.

Omnes autem stultos , ut uno uerbo dicam, unum
Et ridere iubet molle,& saltare lubenter.

Mores effœminatos conuertens ad mollitiem.Est autem considerandum quomodo hinc profecta dicendi licentia turpitudinem vsque adeò auget & amplificat,vt eam deducat ad turpiloquium.

Edidit , & quod erat melius non dicere, uerbum.

Improborum itaque hominum mores in vino maximè perspici contingit , vt qui sint omni simulatione nudati propter illiberalem vini petulantiæ in dicendo licentiam, per quam sopitur quidem ratio , quæ in ipsa anima ebrietate oppressa est & grauata:agrestes autem & omni vrbanitate carentes excitantur affectiones,quæ in animi imbecillitatem facile dominatum occupant.

De

Eccles. 22.

De turloquio. *Cap.* VI.

ATVRPILOQVIO autem & nos omnino abstinere oportet, & eis qui illo vtuntur os obstruere,& aspectu seueriore,& vultus auersione,& ea,quę vocatur , subsannatione , & sæpe etiam asperiori oratione. QVAE enim inquit,ex ore exeunt,coinquinant hominem.Communem,& gentilem,& indoctum , intemperãtemque & petulantem eum ostendunt:non autem proprium,modestum, honestum & temperantem. Cum autem turpia æquè in audiẽdo versentur & in spectando,diuinus Pædagogus eadem ratione pueris luctantibus,ne aures eorum offendantur,pudicos & modestos sermones , veluti quædam aurium munimenta adhibet,ne possit ad frangendam animam peruadere pulsatio fornicationis : oculos autem dirigit ad rerum honestarum spectaculum: melius esse dicens labi pedibus quàm oculis . Hoc turpiloquium propulsans Apostolus : OMNIS, inquit, malus sermo ex ore vestro non procedat,sed si quis bonus. Et rursus: SICVT decet sanctos,non nominetur in vobis turpitudo , & stultiloquium, vel scurrilis vrbanitas,quæ ad rem non pertinent: sed potius gratiarum actio. Si autem qui stultum dixit fratrem,obnoxius est iudicio;quid de eo qui stulta loquitur pronuntiabimus?Annon etiam de eo scriptum est: QVI LOCVTVS verbum fuerit otiosum reddet rationem Domino in die iudicii?Et rursus: EX SERMONE TUO iustificaberis,inquit,& ex sermone tuo condemnaberis.Quænam sunt ergo salutares aurium defensiones , & quænam sunt lubricorum oculorum disciplinæ? Quæ cum iustis sunt conuersationes,auresquæ præoccupant,& eis prius obstruunt , qui volunt abducere à veritate.Bonos mores perdunt malæ consuetudines,inquit Poëtica. Præclarius autem Apostolus: ESTOTE, inquit,odio habentes malum,adhærentes bono. Qui enim cum sanctis versatur, sanctificabitur. Omnino ergo abstinendum est à turpibus auditionibus , & verbis,& spectaculis:sed multo magis à factis turpibus mundos esse oportet:partim quidem in ostendendis & nudandis aliquibus partibus corporis quas non decet:partim autem in cõtemplandis secretioribus partibus.Neque enim turpem iusti denudationem in animum induxit aspicere modestus filius : sed texit modestia quod nudarat ebrietas , spectandum lapsum inscientiæ. Mundos autem nihilo secius esse oportet & à vocum prolationibus,quibus nullum esse oportet aditum ad aures eorum qui in Christo crediderunt. Hac ratione mihi videtur Pædagogus nihil quod sit indecorum & inhonestum nobis loqui permittere , longè antè nos præmuniens aduersus incontinentiam . Præclarè enim & mira arte solet vitiorum radices excindere, quemadmodum,Non mœchaberis,per illud:Non concupisces. Adulterium enim fructus & concupiscentiæ,quę quidem est mala radix.Similiter ergo hic quoque Pædagogus securam nominum licentiam,tanquam vsum reprehendit, securam intemperantiæ congressionem amputans:Se enim in nominibus insolenter gerere,facit vt meditemur inhonestè facere.In voce autem esse modestum , est seipsum exercere ad fortiter sustinẽdam libidinis impressionem. Profundiori autem oratione tractauimus,quòd neque in nominibus,sed neque in partibus ad coitum pertinentibus, & nuptiali congressione, in quibus imposita sunt nomina quæ vsu minimè trita sunt , eius quod vere turpe est ponitur appellatio.[a] Nam neque genu & tibia,& huiusmodi membra,& quę eis imposita sunt nomina,sunt turpia,nec quæ per ea fit actio:membra autem & hominis verenda verecundia quidem plena,non autem turpia censenda sunt.Turpis autem res est,quæ fit præter leges eorum operatio , idcoque probro digna & supplicio.Turpe enim solum reuera est vitium,& quæ per ipsum aguntur. His ergo consequenter iure vocetur turpiloquium quæ de vitiosis factis habetur oratio:cuiusmodi est si de adulterio vel de puerorum amore disseratur,& quæ sunt huiusmodi.Quanquam ineptæ quoque nugæ sunt silentio prætermittendæ. EX MVLTILOQVIO, enim inquit,non effugies peccatum. Luet ergo pœnas linguæ vitium.

Matth. 15.
Coinquinant Græcè κοινοῦσι hoc est cõmunè reddunt.
Ephe. 4.
Ibidem. 5.
Matth. 5.
Ibidem. 12.
Ibidem.
Rom. 12.
Genes. 9.
Exod. 20. Matth. 5.
Proverb. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eccleſi.10. EST enim tacens qui inuenitur ſapiens,& eſt qui odio habetur propter multam loquacitatem. Quinetiam ipſe nugator affert ſibiipſi faſtidium ac ſatietatem. QVI A
Ibidem.10. enim multiplicat ſermonem,odit animam ſuam.

Quænam obſeruare oporteat eos qui honeſtè ſimul viuunt. Cap. VII.

NOBIS autem abſit quoque irridere,à quo primum incipit contumelia,ex quibus lites,pugnæ,& inimicitiæ erumpunt. Diximus autem contumeliam eſſe ebrietatis miniſtram. Non ex ſolis
Ibidem.31. autem factis,ſed etiam ex verbis homo iudicatur. IN CONVIVIO autem,inquit,ne argueris proximum,& ei opprobrii ſermonem ne dixeris. Si enim vel maximè cum ſanctis conuerſari præ- B
Prouerb.20. cipitur,ſanctum irridere peccatum eſt. EX ORE enim inſipientium,inquit Scriptura,baculus contumeliæ. Baculum dicens,fundamentum contumeliæ,cui innititur ei ſuper quam requieſcit contumelia. Vnde admiror Apoſtolum,qui hîc quoque ſuadet,neque ſcurrilia,neque quæ nihil ad rem pertinent,verba effundere. Si enim propter charitatem conuenitur ad conuiuia: conuiuii autem
Ephe.5. finis eſt,in eos qui ſimul ſunt beneuolentia: charitatem autem conſequuntur cibus & potus: quomodo non eſt vt ratio poſtulat conuerſandum,& nec propter charitatem dubitandum? Si enim conuenimus,vt quæ inter nos eſt beneuolentiam augeamus: quomodo inimicitias irridendo prouocamus? Satius eſt tacere quàm contradi- C
Eccleſi.14. cere,peccatum peccato adducentes. Beatus re vera vir ille eſt, qui non eſt lapſus in ore ſuo,vel non compunctus eſt in moleſtia peccati,vel ductus pœnitentia propter ea quæ locutus peccauit: vel ideo quod locutus neminem moleſtia affecerit. In ſumma ergo adoleſcentes & adoleſcentulæ ab eiuſmodi conuiuiis omnino abſtineant, ne labantur in iis quæ non conueniebant. Inuſitatæ enim auditiones,& indecora ſpectacula,dum in eis adhuc fides fluctuat,mentem eorum euentilant. Aetatis autem inſtabilitas eas adiuuat,vt ad cupiditates ferantur præcipites. Quinetiam nonnunquam aliis cauſæ ſunt offenſionum,dum florem ætatis,qui eſt maximè lubricus
Ibidem.9. & periculoſus,oſtentant. Rectè enim videtur præcipere Sapientia. CVM MVLIERE quæ viro ſubiecta eſt ne omnino ſedeas,& ne ſuper cubitum cum ea accubueris: D
Hoc eſt: Ne cum ea frequentius cœnes,neque cum ea comedas. Et ideo ſubiungit. NEQVE cum ea in vino congrediaris: nequando inclinet cor tuum in ipſam,& ſanguine tuo labetur ad interitum. Lubrica enim res eſt quæ eſt in vino libertas, quæ poteſt efflorescere. Viro autem ſubiectam nominauit,quod maius ſit pericu lum ei qui vitæ ſocietatis vinculum conatur diſſoluere. Quòd ſi aliqua neceſſitas euenerit quæ eas iubeat accedere: illæ quidem exterius amictu pulchre tegantur: intus autem pudore. Quæcúque autem non ſunt viro ſubiectæ,iis eſt extremum probrum intereſſe conuiuio virorum,idque vinolentorum. Qui in tabernaculum autem oculos fixerint,immobiles,innixi cubitis adſint ſolis auribus. Quòd ſi etiam ſederint,ne pedes ſæpe permutent,nec alterum fœmur alteri ſuperponant,nec ma- E
num mento ſuſtentent. Illiberale enim eſt & indecorum ſeipſum non ferre: idque datur vitio adoleſcenti. Sæpe autem moueri,habitumque & figuram mutare,ſignũ eſt leuitatis. Iam verò modeſti eſt & honeſti,& in cibo & in potu quod minus eſt eligere,idque tardius & non procliuius,tam in principio quàm etiam in interuallis.
Eccleſi.31. Quinetiam priorem deſinere,& ab affectione ſe alienum oſtendere: COMEDE, inquit vt homo,quæ apponuntur: ceſſa autem primus diſciplinæ gratia. Et ſi in medio plurium ſederis,ne ante ipſos manum porrigas. Non eſt ergo vnquam proſilien dum ab ingluuie perſuaſis? ſed nec quamuis cupientes non niſi aliquanto poſt porrigere oportet,longa mora intemperantiam fatentes. Sed neque interim videri tan quam feras cibo hærere,eumque auidè arripere. Porrò autem nec obſonii multum F
ingerendum eſt. Neque enim vt obſonium deuoret,ſed vt frumento veſcatur homini innatum eſt. Ante multos autem ſurgere,& conuiuio excedere,eſt valde modeſti hominis. CVM EST, inquit,tempus ſurgendi,ne ſis poſtremus,& reuertere

A tere in domum tuam. Quinetiam dicebant duodecim, cum euocaſſent Diſcipulo- Actuum.6.
rum multitudinem: Non eſt bonum nos relicto verbo Dei miniſtrare menſis.
Quòd ſi hoc diligenter cauerunt, multo magis vitabant ingluuiem. Hi autem ipſi Actuum.15.
Apoſtoli ſcribentes fratribus qui erant in Antiochia,Syria,& Cilicia: VISVM eſt
dixerunt ſpiritui ſancto & nobis, nullum vobis maius onus imponere, præterquam neceſſitatem abſtinendi ab imolatis & ſanguine,& ſuffocatis & fornicatione,à quibus vos ipſos cuſtodientes rectè facietis. Oportet autem in vino petulantiam non ſecus fugere quàm cicutam. Ambo enim ad mortem attrahunt. Oportet verò & profuſum riſum arcere,& immodicas lachrymas. Sæpe enim temulenti
B cum maximum cachinnum fuſtulerint, deinde rurſus neſcio qua perſuaſi vini inſolentia,deſcendunt ad lachrymas. A ratione enim alienum eſt,& eſſe effœminatum,& eſſe petulantem. Senes autem adoleſcentes tanquam filios reſpicientes, rariſſimè quidem,ſed aliquando tamen cum eis luſerint,falſum aliquod dictum in eos torquentes quod eos decorum doceat. Cum taciturno & verecundo facetè & vrbanè poteſt hoc modo agere: Meus autem filius (de eo loquens qui tacet) nõ ceſſat loqui. Adoleſcentis enim verecundiam auget talis ludificatio,lepidè oſtendens bona quæ in eo inſunt per falſam inſimulationem malorum quæ ei non inſunt. Eſt enim hæc quædam Magiſtri docentis inuentio,per id quod non adeſt,id quod adeſt confirmans. Certè tale quid etiam facere conſtituit,qui eum qui aquam bibit,&
C eſt ſobrius ac temperans temulentum dicit eſſe & petulantem. Quòd ſi ſint etiam nonnulli qui alios lubenter irrideant,nobis quidem tacendum eſt,& verba ſuperflua ſunt tanquam plena pocula à nobis tranſmittenda. Lubricus enim & periculoſus eſt eiuſmodi ludus. Os autem temerarii appropinquat contritioni. Non ſuſcipies autem inanem auditionem: Neque vnà cum iniuſto ſedebis vt ſis falſus teſtis, neque in calumniis, neque in maledictis, ſed neque in improbitate. Atque ego quidem mihi videor modeſtorum voci poſſe modum imponere, quibus permittitur, vt is qui cum alio diſſerit loquatur. Silentium enim eſt virtus mulierum,à periculo autem remotum adoleſcentum munus eſt: probata autem iam ætate bona eſt oratio. Senior loquere in conuiuio,te enim decet: ſed citra impedimentum loque- Eccleſi.32.
re,& in perfecta ſcientia. Adoleſcens,tibi quoque permittit Sapientia, loquere, ſi
D te opus ſit,vix cum bis interrogatus fueris. Sermonem autem tuum paucis in ſummam redige. Vterque autem qui diſſerit,vocem ſuam metiatur iuſta proportione & commoderatione. Elatus enim clamor pronuntiationis eſt res inſaniſſima, cum proximis autem ita loqui vt non audiaris, eius eſt qui nullo eſt ſenſu præditus. Neque enim audient: & eſt hoc quidem puſilli & abiecti animi indicium: illud verò arrogantiæ. Abſit etiam vehemens contentio pro inani verborum victoria. Nobis enim finis eſt eſſe à tumultu & perturbatione alienos,& hoc ſibi vult illud: Pax tibi. Priuſquam autem audieris,ne verbum reſponde. Iam verò vox quoque fracta & eneruata eſt fœminæ: modeſti autem eſt in voce moderatio,à magnitudine ſimul
E & prolixitate celeritateque & multitudine arcentis ſuam orationem. Neque enim prolixo eſt vnquam ſermone vtendum: neque multum loquẽdum: nec nugandum. Sed neque volubiliter & præcipitanter colloquendum eſt. Ipſi enim voci,vt ita dicam,ius ſuum tribuendum eſt,importunisque vociferatoribus & exclamatoribus ora ſunt obſtruẽda. Ea enim de cauſa Therſitẽ plagis caſtigauit moderatus Vlyſſes.

Immodicis uerbis turbabat nam omnia ſolus.
Plurima mente ſua temere is confuſa tenebat.

Sed certo nihil ordine. Terribilis enim in interitu ſuo vir linguoſus. Nugatorum itaque,non ſecus ac veterum calceorum, alia quidem vitio detrita ſunt.
Sola autem lingua reliqua eſt ad damnum. Ea de cauſa quæ ſunt vitæ vtiliſſima Ibidem.
F præcipit Sapientia: NE NVGERIS in multitudine ſeniorum. Quinetiam nugas noſtras radicitus excindens,à Deo incipiens,& vt moderatè nos geramus conſtituens,dicit: SERMONEM ne iteraueris in oratione tua. Poppyſmata autem, Ibidem.7.
& ſibili,& digitis expreſſi ſoni,quibus accerſuntur famuli,cùm ſint rationis exper-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes significationes, ratione præditis hominibus vitandi sunt. Frequenter etiam A
spuere, & violentius excreare, & etiam emungere in conuiuio vitandum est. Conuiuarum enim habenda est vtique ratio, ne præ nausea talem auersentur turpitudinem, quæ arguit intemperantiam. Non enim sicut bobus & asinis simul est præsepe & sterquilinium. Multi enim eodem tempore se emungũt, spuunt, & cœnant. Sternutatio autem si cui euenerit, sicut etiam ructus, non oportebit sono proximos ciere, qui de mala educatione ferant testimonium. Sed ructus quidem cum expirato aëre est transmittendus, ore decorè composito, nec instar personarum tragicarum diducto & hiante. Sternutationis autem qui conturbat strepitus, respiratione leniter repressa ac retenta auferendus est. Hac enim ratione quàm honestissimè fieri poterit conglobatæ spiritus minæ intus sunt extinguendæ, prouidendo vt ita transeat, vt etiam cæteros latere conetur, si vi expressus aër aliquod secum excrementum eduxerit. Arrogantiæ autem & insolentiæ signum est, ipsis velle sonis aliquid addere, non autem detrahere. Iam verò qui dentes scalpunt, & vlcera cruentant, tum sibiipsis molesti sunt, & tum inuisi proximis. Porrò autem aurium quoque fricationes, & sternutamentorum irritationes, sunt suilli pruritus & confricationes, quæ intemperantem meditantur fornicationem. Fugiendæ quoque sunt turpitudines quæ sub aspectum cadunt, & turpes qui de eis fiunt sermones. Sit autem grauis quoque aspectus, colliq; conuersio ac motus honestus & decorus, & manuum quoque in loquendo gestus. In summa enim, quies, pax, & tran- B
quillitas est Christiani propria. C

An vnguentis & coronis vtendum sit. Cap. VIII.

Luc. 7.

CORONARVM autem & vnguentorum vsus non est nobis necessarius. Ad libidines enim & voluptates impellunt, maximè cum nox propè est. Scio quòd cum vnguenti alabastrum ad sanctam cœnam mulier attulisset, vnxit pedes Domini, & eum delectauit. Scio etiã veteres Hebræorum Reges auro & lapide pretioso ornata gestasse diademata. Sed mulier quidem Verbi nondum fuerat particeps, erat enim: adhuc peccatrix, eo autem quod apud se esse pulcherri- D
mum existimabat, nempe vnguento, honorauit Dominum, atque etiam ornamento corporis, nempe capillis suis, absterfit vnguentum quod redundabat, libans Domino lachrymas pœnitentiæ. Propterea eius peccata remissa sunt. Potest autem hoc esse signum ac symbolum doctrinæ Dominicæ & eius passionis. Pedes enim qui vnguntur vnguento odorifero, doctrinam diuinam significant, quæ cum insigni gloria orbem terræ peruadit. EXIIT enim sonus eorum in fines terræ, atque
Psal. 18. Rom. 10. adeò, si non nimium importunus videor, pedes Domini sunt Apostoli Prophetia delibuti, qui suaueolentis vnguenti, scilicet sancti sunt spiritus participes. Itaque Apostoli, qui vniuersum orbem terræ obierunt, & Euangelium prædicarunt, per allegoriam dicuntur pedes Domini. De quibus per Psalmographum quoque prædi- E
Ibidem. 131. cit Dominus. ADOREMVS in loco vbi steterunt pedes eius. Hoc est, quo pedes eius peruenerunt, Apostoli, per quos prædicatus venit ad fines terrę. Lachrimæ autem sunt pœnitentia: & soluti capilli prædicabant liberationem à nimio amore superflui ornatus, & quæ cum prædicatione propter Dominum suscipienda erat afflictionem in tolerantia, veteri illa per nouam fidem soluta vana gloria. Quinetiam significat passionem Domini. Mysticè sic intelligentibus, oleum est ipse Dominus, á quo ad nos peruenit misericordia. Vnguentum autem, adulterinum inquam oleum, est Iudas Proditor, quo pedes vnctus est Dominus, dum à conuersatione in mundo liberabatur. Vnguntur enim mortui. Lachrymæ autem sumus peccatores, qui in ipsum credidimus, quibus peccata remisit. Et capilli soluti flens est Hierusa- F
lem, quæ inuncta fuerat, propter quam Propheticæ fuerunt lamentationes. Nos au
Matth. 26. tem docebit ipse Dominus Iudam esse falsum & adulterinum: QVI INTINXERIT mecum dicens, in catinum, hic me tradet. Vides conuiuam dolosum. Hic ipse

Iudas

A Iudas osculo prodidit Dominum. Fuit enim idem hypocrita & simulator, fraudulentumque ac dolosum habens osculum, alium veterem imitans hypocritam, & Esa 29.
populum illum arguens propter quem dictum est: HIC POPVLVS labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Est ergo satis probabile eum quidem oleum significare, vt Discipulum qui consecutus fuit misericordiam. Fraudulẽtum autem vtpote proditorem, oleum infectum ac venenatum. Hoc ergo erat quod prædicebant pedes vnguento delibuti, Iudæ nempe proditionem, cùm Dominus pergeret ad passionem. Quinetiam ipse Seruator lauans pedes Discipulorum, mittens ipsos ad honestas actiones, eorum ingressum ad beneficia gentium significauit, quæ de-
B cora & pura erant propria potestate præparans. Iis fragrauit vnguentum, & suauis odoris opus ad omnes perueniens ab iis celebratum est. Domini enim passio nos quidem bono odore repleuit: Hebræos verò peccato. Hoc apertissimè ostẽdit Apo- 2. Corin. 2.
stolus, dicens: DEO GRATIA qui nos semper facit triumphare in Christo, & odorem suæ cognitionis per nos manifestat in omni loco, quoniam Domini bonus odor sumus Deo in iis qui salui fiunt & in iis qui pereunt. His quidem odor ex morte in mortem: illis verò odor ex vita in vitam. Porrò autem Reges Iudæorum, auro & gemmis & composita ac varia corona vtentes, Christi Christum in capite symbolicè gestantes, imprudentes capite Domini ornabantur. Lapis quidem certè pretiosus vel margarita vel smaragdus ipsum Verbum significat. Aurum autem rursus est
C ipsum Verbum ab interitu alienum, qui corruptionis virus minimè recipit. Atque Matth. 2.
ipsi quidem nato aurum obtulerũt Magi, quod est regni symbolum, manet autem hæc corona immortalis ad imaginem Domini: non enim veluti flos flacceſcit. Iam verò noui etiam Aristippum Cyrenæum. Molli ac luxuriosæ vitæ erat deditus Aristippus, is eiusmodi Sophisticam proponebat orationem. Equus qui vnguento vngitur, in viri virtute non lædit̃r, nec vnctus canis in virtute canis. Subiunxit, Ergo nec homo, & ita conclusit syllogismum. Atqui equo quidem & cani nulla est ad vnguentum cognoscendum ratio. Quibus autem sensus est ratione magis præditus, iis illorum vsus est magis vituperandus, vt qui pueriles odores exhibeant.
Horum autem vnguentorum sunt infinitæ differentiæ. [a]Brenthium, Metallium, &
D Regium, Plangonium, & Psagdæ Aegyptiæ. Simonides autem in Iambis non veretur dicere. VNGEBAR vnguentis & thymiamatibus, & [b]baccari: nam quidam mercator aderat. Porrò autem vtuntur etiam vnguento ex liliis, & vnguento cyprio, & nardus apud eos est in maximo pretio, vnguentum quoque ex rosis, & alia quibus vtuntur mulieres, & humida, & sicca, & quæ asperguntur vnguenta, & quibus fiunt suffitus. Indies enim ab eis noua excogitantur, vt inexplebilem cupiditatem ἀπειροκαλίαν.
boni odoris insatiabilitate expleant. Quo circa nimiam quandam decori pulchrique curam redolent. Atque eæ quidem & sua vestimenta, & vestes stragulas, domosque suas suffumigant & aspergunt, atque adeò vel ipsa propemodum matulas olere cogunt vnguenti delitiæ. Quamobrem rectè mihi videntur nonnulli, cum æ-
E grè ferrent tantum studii in vnguenta conferri vt vel virilitatem ipsam effœminarent, & eorum artifices, nempe vnguẽtarios, à ciuitatibus quę bonis legibus & institutis reguntur expellere, atque adeò ipsos etiam floridarum lanarum infectores. Nefas est enim vestes dolosas & vnguenta in ciuitatem veritatis ingredi. Oportet autem viros in primis apud nos vnguenta non olere, sed vitæ probitatem. Spiret autem fœmina Christum, qui est regalis vnctio, non vnguenta & diapasmata, diuina autem semper vngatur pudicitiæ vnctione, sancto delectata vnguento, nempe spiritu. Hanc suauis odoris vnctionem hominibus notis suis Christus comparat, ex aromatibus cœlestibus hoc vnguentum componens. Hoc autem vnguento ipse quoque Dominus vngitur, sicut per Dauid meminit: PROPTEREA vnxit te
F Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Myrra, & stacte, & casia à vesti- Psal. 44.
mentis tuis. Cæterum ne forte sicut vultures vnguenta abhorreamus, aut sicut scarabæi: Hos enim rosaceo vnguento delibutos mori inquiunt: pauca quædam ex his vnguentis sunt eligenda fœminis, quæ virum minimè torpefaciunt. Nimiæ enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnguentorum vnctiones, iusta quæ fiunt mortuis, potius quàm familiarem vitæ cõ A
suetudinem redolent. Quanquam ipsum quoque oleum apibus & insectis est inimi
cum, verùm id prodest nonnullis hominibus: nonnullos autem ad pugnam excitat,
& qui prius erant amici, id vnctos in stadiis eo deducit, vt omni contentione omni-
busque viribus in certamine depugnent: vnguentum autem, cum molle sit oleum,
non existimatis generosos mores posse effœminare? Quemadmodum autem deli-
tias à gustu amouimus, ità certè à visu & odoratu sensus titillantem voluptatem a-
mandamus, ne quam fugauimus intemperantiam, per sensus, tanquam per portas
quibus desunt custodes, ei in animam aditum patefaciamus. Quòd si suauis odoris
sussitum, pontificem magnum, nempe Dominum, dicant Deo offerre, ne id esse sa B
crificium & suauis odoris suffitum intelligant, sed gratam & acceptam charitatem,
spiritalem scilicet odoris suauitatem, Dominum altari offerre accipiant. Sufficit
itaque ipsum oleum & ad superficiem cutis pinguefaciendam, neruosque relaxan-
dos, & ad corporis grauiorem reprimendum odorem, si etiam oleo ad hoc opus ha-
beamus. Suauis autem odoris studium, est esca otii & mollitiei, quæ ad libidinosam
& intemperantem cupiditatem paulatim attrahit. Qui est enim intemperans, vndi-
quaque ducitur ac trahitur, & à cibo, & à strato, & à conuersatione, & ab oculis, &
ab auribus, & à maxillis, atque adeò etiam à naribus. Et sicut boues annulis & funi-
bus: ita etiam intemperans suffitibus, & vnguentis, & suaue olentibus coronarum
odoribus trahitur. Quoniam autem voluptati nihil loci tribuimus, quæ ad nullum C
vsum qui vitæ cõferat fuerit composita, age hic quoque eas distinguamus, id quod
est vtile eligentes. Sunt enim suaues quidam odores, qui neque torporem afferunt,
neque ad amores impellunt, neque impudicam coniunctionem ac meretricium cõ-
tubernium redolent, sed sunt vnà cum temperantia salubres, & cerebrum quidem
alunt quando malè affectus fuerit, & ventriculum corroborant. Multùm ergo abest
vt oporteat refrigerare floribus, quando quis vult neruos leues agilesque redde-
re. Non est enim vsus eorum omnino ablegandus, sed vnguento tanquam medica-
mento & auxilio vtendum est, & ad vires languentes excitandas, & ad catarros, &
ad refrigerationes, & ad fastidium. Quemadmodum alicubi quoque dicit Comi-
cus: Vnguentis manus vngitur, quod est pars sanitatis maxima, vt cerebri bonos D
odores faciat. Quinetiam pedum, per eorum quæ calefaciunt aut refrigerant vn-
ctionem, fricatio exercetur vtilitatis gratia: vt scilicet iis qui sunt repleti in capite
fiat quædam attractio & diuersio ad corporis partes quæ sunt minus principales.
Voluptas autem, cui nulla accedit vtilitas, meretriciorum est morum opprobrium,
& medicamentum ad prouocandum. Omnino autem multùm differt μυρᾶλοιφεῖν
hoc est, esse vnguento delibutum, ab eo quod est vngi vnguẽto. Illud enim est effœ
minatum. Vnguento autem vngi nonnunquam est vtile. Aristippus itaque Philoso
Eccles. 38. phus cum vnguento vnctus esset, dicebat malos malè perdendos esse Cinædos, qui
vt vnguenti vtilitas malè audiret effecerant: HONORA autem Medicum propter
eius vtilitatem, inquit Scriptura. Ipsum enim creauit altissimus. A Domino autem E
est medicina, deinde subiungit: ET VNGVENTARIVS faciet mixtionem. Vi-
delicet quòd data essent vnguenta ad vtilitatem, non autem ad suauem sensuum
titillationem. In vnguentorum enim incitamentis nequaquam ponendum est stu-
dium: sed est id quod est in eis vtile eligendum, cum etiam Deus hominibus oleum
nasci permiserit ad leuandos labores. Desipientes autem mulieres, quæ canos qui-
dem tingunt, capillos autem vngunt, celerius canescunt propter aromata deficcato
ria. Quocirca sunt etiam qui vnguntur ficciores: facit autem siccitas caniores. Siue
enim canicies est pilorum exiccatio: siue calidi defectus, siccitate proprium pilo-
rum nutrimentum ebibente humidum, & efficiente canos: Quomodo vnguenta
adhuc amauerimus propter quæ cani fiunt, qui canos fugimus? Quemadmodum F
autem qui naribus sunt sagacibus canes, feras odore inuestigant: ita ex nimis curio-
sa vnguentorum fragrantia, qui moderati sunt & temperantes, venantur intempe
rantes. Porrò autem talis quoque vsus coronarum ad comessationem & in vino

proteruiam

A proteruiam comparatus effluxit. Ne caput mihi corona cinxeris; Ver est. In roscidis pratis & mollibus variisque germinantibus floribus degere pulchrum est, natiua & sincera odoris suauitate apum ritu fruentes, ex puro autem prato contextam coronam pro ornamento domi circunferre, non est moderatorum hominum. Non enim rosarum baccis, vel violis, vel liliis, vel aliquibus aliis eiusmodi floribus comã quæ se parat ad vinolentam petulantiam, eam herbis ac floribus variegantes, conte gere conuenit. Alioqui enim etiam comam refrigerat circumposita corona, tum propter humiditatem, tum propter frigiditatem. Ea de causa medici cum cerebrũ esse frigidum per diligentem naturæ contemplationem cognoscant, pectora esse vngenda sentiunt & supremas nasi partes, vt sensim transiens calida exhalatio eius
B frigiditatem possit recte fouere. Longè ergo abest vt is sit floribus refrigerandus. Accedit his quòd florum quoque delectationem perdunt ii qui sunt coronati. Visu enim non fruuntur qui habent coronam supra oculos reuinctam. Sed neque odoris suauitate, cum instrumentis respiratoriis sint flores eis superiores. Cum enim odor secundum naturam sursum emittatur & exhaletur, supra caput respiratio nulla delectatione fruitur, cum suauitas odoris abripiatur. Sicut ergo pulchritudo, ita etiam flos delectat dum videtur, & oportet nos eorum quæ pulchra sunt aspectu fruentes, laude & gloria afficere Opificem. Vsus autem eorum est noxius, & celeriter præterit, pœnitentiæ supplicio affectus. Statim autem probatur eorum vitæ breuitas. Ambo enim flaccescunt, & flos, & pulchritudo. Cæterum eos quidem qui ea cõ
C trectant, ille quidem refrigerat, hæc verò incendit & inflammat. Vt vno autem ver bo absoluam, qui præter aspectum vsus eorum fruendo percipitur, petulantia est et iniuria, non autem delectatio. Oblectare autem nos honestè oportet tanquam in paradiso, Scripturam verè sequentes. Mulieris quidem corona vir est existimandus. 1. Corin. 11.
Viri autem, matrimonium. Matrimonii autem flores, amborum liberi, quos quidẽ carnalium pratorum diuimus colligit agricola. Senum autem coronæ sunt filiorum filii. Filiis autem gloria, inquit, sunt patres. Nobis autem Pater vniuersorum & Prouerb. 17. Matth. 23.
vniuersæ ecclesiæ corona Christus est. Quemadmodum autem radices & herbæ, ita etiam flores proprias habent qualitates: & has quidem vtiles, illas verò noxias, alias autem periculosas. Hedera itaque refrigerat. Nux autem emittit spiritum qui
D torporem & veternum immittit, vt vel ipsa ostendit nominis etymologia. Narcissus verò flos est grauis odoris: Id autem arguit nominis appellatio, vt qui neruis νάρκην hoc est, torporem afferat. Rosarum autem & violarum qui emittuntur odores, cum sint modicè frigidi, grauedines capitis comprimunt & coërcent. Nobis autem nullo modo non solùm vnà inebriari, sed ne mero quidem vti permissum est. Quinetiam crocus & flos ligustri in somnum minimè molestum deducunt. Porrò autem multa ex iis cerebrũ quod est natura frigidum suis fouent odoribus, dum excrementa cerebri subtilia & minuta efficiunt; Hinc etiam dicunt rosam Græcè ῥόδον fuisse nominatam quòd odoris plurimum fluxum emittat & ideo cito marcescit. Cæterum nec apud antiquos quidem Græcos fuit vllus adhuc coronarum vsus. Neque enim Proci, nec qui luxuriosam vitam agebant, Phæaces eis vsi sunt.
E In certaminibus autem primò fuit donum Athletarum, secundò autem plausus & excitatio, tertio foliorum coniectio. Vltimò autem fuit corona, cum Græciæ post tempora Medica magna ad delitias facta esset accessio. Qui à Verbo itaque seu Ratione instituuntur, à coronis arcentur, nec existimant rationem esse à se alligandã quæ in cerebro sita est: non quòd conuiuialis per vinum petulantiæ sit corona symbolum, sed quòd ea sit dedicata simulachris. Sophocles certè Narcissum antiquam magnorum Deorum coronam appellauit, id dicens de terrestribus: Sappho autem coronat musas rosa. Non es rosarum Pieriarum particeps. Iunonem autem dicunt delectari lilio, & Dianam myrsine. Et si enim flores quidem maximè propter hominẽ
F facti sunt; eos tamen cum stulti accepissent, non ad proprium vsum quo grato animo vti poterant, sed in ingratum dæmonum ministerium abusi sunt. Ab eis ergo abstinendum est propter conscientiam. A turba autem & negotio remotæ segnitiæ

Nux μόσχατος Græcè, ἀπὸ τοῦ μοσχᾶν hoc est a torpore aut grauedine

ὀλιγόσκια ῥοδὸν ἀπὸ τῆς ῥᾴστης ὀσμῆς hoc est a fluxu odoris.

δόσις ἐπαγώνιος φυλλοβολία

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.Corin.6. ἀμάραντος & amarantũ floré, & immarcessibilem significat.

corona signum est. Qua de causa mortuos quoque coronant, quo nomine re ipsa A
suo testimonio idola mortua esse asserunt, qui enim bacchantur, nec absque coronis orgia sua celebrant. Postquam autem flores circumposuerint, postremo mirandum in modum incenduntur. Cum dæmonibus nullo modo communicandum est. Sed nec viua Dei imago mortuorum simulachrorum ritu est coronanda. Pulchra enim amaranti corona ei est reposita qui se rectè gesserit. Hunc florẽ terra ferre non potest: cœlum solummodo eum potest producere. Accedit his quòd à ratione alienũ est, vt qui audierimus Dominum spinis fuisse coronatum, ipsi venerabili Domini passioni per ludum insultantes, habeamus capita redimita floribus. Domini enim corona nos Propheticè significabat, qui fuimus aliquando infrugiferi, qui circa illum positi fuimus per ecclesiam, cuius ipse est caput. Quinetiam est typus fidei. Vitæ quidem, propter ligni substantiam. Lætitiæ autem, propter coronæ appellationem. Periculi verò propter spinam, neque enim citra sanguinem licet ad Verbum accedere. Contexta autem corona marcescit, & prauitatis perplexum sertum dissoluitur, & flos exiccatur. Marcescit enim gloria eorum qui Domino minimè crediderunt. In altum autem elatum Iesum coronauerunt, suam testantes insciti am. Hac enim ipsa de causa cum duro corde sint, sapienter prolatum non intelligunt Prophetiam, quam ipsi appellant Domini probrum & contumeliam. Non cognouit Dominum populus qui aberrauit, ratione ac consideratione minimè fuit circunc- B
sus, non fuerunt eius illuminatæ tenebræ, non nouit Deum, negauit Dominum. C
Verum esse Israelem perdidit: Deum persecutus est: Verbum sperauit afficere contumelia: & quem tanquam maleficum crucifixit, tanquam Regem coronauit. Quapropter in quem hominem non crediderunt, eum benignum Deum Dominum agnoscent, & iustum. Quem exacerbauerunt vt se Dominum ostenderet, hoc de eo in altum sublato testati sunt, diadema iustitiæ ei supra omne nomen exaltato tribuentes, per spinam semper florentẽ. Hoc diadema est inimicum iis qui insidiantur, iis autem qui in ecclesia simul versantur amicum, eos circumsepsit ac muniit. Hæc corona flos est eorum qui crediderunt in eum qui glorificatus est, cruentat autem & castigat eos qui non crediderunt. Porrò autem hoc quoque signum est rei à Domino bene gestæ, cum ipse suo capite & principali parte corporis omnia mala no- D
stra portauerit, propter quæ pungebamur. Cum ipse enim ab offensionibus & peccatis, & eiusmodi spinis, nos propria passione liberasset, Diabolumque infirmasset & aboleuisset, orans merito dixit: VBI TVVS ò mors stimulus. Atque nos quidem vuas ex spinis colligimus, & ficus ex rubis: Illi autem consauciantur ac laniantur, ad quos manus extendit, nempe ad populum infidelem & infrugiferum. Possem aliud quoque tibi mysticum dicere. Nam cum omnipotens vniuersorum Dominus, quando cœpit per Verbum Legem ferre, & Mosi suam potentiam voluit manifestare, ei diuina visio ostenditur formatæ lucis in rubo ardente. Spinosa autem planta est rubus. Postquam Verbum Legem ferre & cum hominibus conuersari desiit, mysticè rursus Dominus corona coronatur, hinc illuc vnde descenderat E
abiens, veteris descensus principium instaurans, ac deintegro veluti in summam redigens, vt quod primum per rubum Verbum visum fuerat, per spinam rursus assumptum ostenderet omnia esse vnius potentiæ, cum sit vnus, & Patris qui vnus est, Filius principium & finis seculi. Sed digressus sum à specie Pædagogica ad genus orationis quod versatur in docendis dogmatibus: Rursus ergo reuertor ad propositum. Quòd ergo loco medicamenti, curationis gratia, & nonnunquam etiam moderatæ recreationis, non sit reiicienda quæ ex floribus sentitur oblectatio, & quæ ex vnguentis & suffitibus accipitur vtilitas, ostendimus. Quòd si dixerint aliqui, quænam est ergo amplius florum gratia iis qui eis non vtuntur? Sciant ex eis quoque componi vnguenta, eaque esse admodum vtilia. Susinum quidem componitur F
ex liliis & lirinis. Est autem calefaciens, aperiens, attrahens, humefaciens, abstergens, subtilium tenuiumque partium, bilem mouens, molliens. Narcissinum autem, quod componitur ex Narcisso, æquè iuuat ac Susinum. Myrsinum verò, quod

ex myrtis

Heb .2. 1.Corin. 15.

Exod. 3. Lucis Græcè est, φῶς quod & lucem significat & hominem.

αὐτοφαλαιωσάμενος

ex myrtis & myrsine constat, est constipans: qui ex corpore autem emittuntur odo- μύρσινα.
res, coërcet ac continet. Quod est ex rosis autem, est refrigerans. In summa enim
vt eis bene vtamur ea fabricata sunt. EXAVDITE me, inquit, & tanquam rosa Eccles. 39.
plantata in fluentis aquarum germinate. Tanquam libanus suauem odorem emittite, & benedicite Dominum super opera eius. De his autem multa dici possent, cum nos flores & aromata ad necessarias vtilitates, non ad delitiarum insolentiam facta esse dicamus. Quòd si est etiam aliquid concedendum, odore florum vti sufficit: nequaquam autem coronentur. Hominis enim curam gerit Pater, & ei soli suam
præbet artem propriam. Dicit itaque Scriptura: AQVA & ignis, & ferrum, & Ibidem.
lac, simila frumenti, & mel, sanguis vuæ, & oleum, & vestis. Hæc omnia piis
B ad bona sunt.

Quomodo se in somno gerere oporteat. Cap. IX.

VOMODO autem deinceps nos ad somnum conferemus modestiæ præceptorum memores, iam dicendum est. Postquam enim finito conuiuio Deo benedixerimus eumque laudauerimus, quòd quæ erant nostro vsui necessaria suppeditauerit, & eum diem transmiteremus concesserit, nobis cõuertenda est ad somnum oratio: stratorum magnificentiam, puluinos auro intertextos, auroque varie ξυσίδας. γαυνάκας. ῥήγεα.
gatas glabras vestes, stragulas, puniceasque xystidas, & pretio-
C sissimos gaunacas, & Poetica purpurea Rhegea, vestesque supernè molles ac delicatas, & cubilia vel ipso somno molliora valere iubentibus. Nam præterquam quòd vituperanda est hæc mollis & sensum titillans voluptas, in lanuginosis plumis dormire est noxium, corporibus tanquam in vastum quendam hiatum cadentibus, propter stratorum mollitiem. Neque enim eos qui in eis versantes dormiunt continent, propterea quòd ex vtraque parte corporis cubile aggeris instar assurgat: neque vt cibi concoquantur permittunt, sed potius incendunt: quod quidem nutrimentum corrumpit. In planis autem & æquatis cubilibus decubitus, qui sunt somni veluti naturale gymnasium, ad nutrimentum digerendum conferunt. Qui autem possunt in aliis volutari cubilibus, somni veluti naturale hoc habentes gymnasium,
D alimenta facilius digerunt, & se ad omnes casus aptiores efficiunt. Præterea autem lecticæ, quæ pedes habent argenteos, magnam arrogantiam arguunt, & eburquod est in lectulis, cum elephanti corpus reliquit animam, non est vsque adeò licitum sanctis hominibus, vt quod iners & ignauum sit quietis artificium. Non est ergo studium in ea conferendum. Non est enim possessoribus eorum vsus prohibitus, sed quod in eis ponitur studium est prohibitum. Non est enim sita in eis felicitas. Rursus autem est vanæ gloriæ Cynicæ, ad dormiendum quemadmodum Diomedes se exercere, Agrestisque bouis constrarat tergora subtus, nisi forte cogat casus aliquis. Vlysses autem quod lecti sponsæ claudicabat, supposito lapide corrigebat. Tanta frugalitas, & natiua nec extrinsecus petita operis simplicitas, non solũ apud
E priuatos, sed etiam apud veterum Græcorum præfectos exercebatur. Quanquam quid de iis mihi dicere opus est? Iacob humi dormiebat: & lapis erat ei puluinus. At- Genes. 28.
que quidem visum videre dignus est habitus, quod captum hominis superabat. Nobis autem vt rationi conuenit, simplici cubili & frugali vtendum est, quod habeat id quod nos iuuet commoderatum & conueniens. Si æstus sit, quod protegat. Si sit frigus, quod foueat. Sit autem lectus non affabrè & curiosè factus, pedesque habeat planos ac leues. Nimis enim curiosæ & exquisitæ tornaturæ sunt sæpe reptilũ semitæ animantium, dum in incisuris artis circumaguntur, & minimè dilabuntur.
In primis autem cubilis mollitiem commoderatè & cõuenienter virilem esse opor-
F tet & masculam. Non oportet enim somnum esse perfectam corporis solutionem, sed tantùm remissionem. Et ideo eum dico esse assumendum non ad otium & socordiam, sed ad negotiorum & actionum quietem. Ita ergo dormitandum est vt facile excitemur: SINT, enim inquit, vestri lumbi præcincti, & lucernæ ardentes, Luc. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& vos ſimiles hominibus dominum ſuum expectantibus, quando redibit à nuptiis, A
vt cum venerit & pulſauerit ſtatim illi aperiant. Beati ſerui illi quos veniens Domi
nus inuenerit vigilantes. Dormientis enim hominis nullus vſus, quemadmodum
nec mortui. Quocirca ſæpe etiam noctu è lecto ſurgendum eſt, Deusque eſt laudan
dus. Beati enim qui in ipſum vigilarunt, ſeipſos aſſimilantes Angelis, quos nos
ἐγρηγόρους hoc eſt vigilantes vocamus. Dormiens autem homo nullus vllius eſt pre-
tii, non magis quàm qui non viuit. Qui autem lucem habet, vigilat, & tenebræ eũ
non comprehendunt, nec itaque ſomnus, quoniam non tenebræ. Ad Deum ergo
vigilauit qui fuit illuminatus. Qui autem talis eſt, viuit. QVOD enim factum eſt
Ioan. 1. Prouerb. 8. in ipſo, vita erat. BEATVS homo, inquit Sapientia, qui me audiet, & homo qui B
vias meas cuſtodit, vigilans in foribus meis, interdiu obſeruans ſtationem mei in-
greſſus. Ne ergo dormiamus vt cæteri, ſed: VIGILEMVS, & ſobrii ſimus. Qui
1. ad Theſ. 5. enim dormiunt, noctu dormiunt, & qui ebrii ſunt, noctu ebrii ſunt: hoc eſt, In te-
nebris ignorantiæ. Nos autem qui diei ſumus, ſobrii ſimus. Omnes enim vos eſtis
filii lucis, & filii diei. Non ſumus noctis, nec tenebrarum; ſed qui vt verè viuamus,
rectéque ac ſincerè ſentiamus, noſtri maximè curam gerit; plurimo tempore vigila-
uit, id ſolum ſibi reſeruans quod erat ad ſuam ſanitatem vtile. Id autem non vſque
adeò eſt viſitatum, ſed exercitationis meditatio perpetuas vigilias gignit ex labori-
bus. Ne cibi ergo nos grauent, ſed alleuent, vt quàm maximè fieri poterit ſomno
minimè lædamur, vt grauantur natantes quibus appenduntur onera. Rurſus autem C
veluti ex abyſſo infernè nos alleuabit ſobrietas ad paratã vigiliæ ſtationẽ. Eſt enim
ſomnus qui nos deprimit morti ſimilis, eo deducens per ignorationem vt ſenſu ca-
reamus: & clauſis à ciliis oculis lucem abſcindit. Hanc ergo lucem, qui ſumus veræ
lucis filii, ne foras excludamus; intus autem ad nos conuerſi, abſconſi hominis vi-
ſum illuminantes, & ipſam veritatem contemplantes, & eius fluxionum effecti par
ticipes, vera ſomnia euidenter prudenterque reuelemus. Eorum autem qui crapu-
la grauantur ructus, & eorum qui nimio cibo onuſti ſunt oſcitationes, ſtraguliſ-
que inuolutum ſtertere, ventrumque in arctum compreſſorum murmura, oculum
animæ perſpicacem obruunt, impleta cogitatione variis viſionibus. Cauſa autem
eſt alimentum ſuperuacaneum, quod ratiocinatiuam animæ facultatem eò trahit D
vt ſenſu priuetur penitus. Immodicus enim ſomnus, nec corporibus, nec animis no-
ſtris vllam affert vtilitatem, nec iis quæ circa veritatem verſantur omnino conue-
Geneſ. 19. nit actionibus, & ſi ſit ſecũdum naturam. Loth autem iuſtus (regenerationis enim
œconomiæ in præſentia mitto expoſitionem) non ad illum nefarium inductus eſſet
coitum, niſi inebriatus fuiſſet à filiabus, ſomnoque oppreſſus & grauatus. Si ergo
cauſas quæ ad multum ac profundum ſomnum nos impellunt præciderimus, magis
ſobriè dormiemus. Non enim oportet eos, qui inhabitantem & vigilantem intus
habent rationem tota nocte dormire. Noctu autẽ maximè expergiſcẽdum eſt quan
do dies deſinunt, & huic quidem danda eſt opera literis; illi verò ars ſua eſt inchoan
da. Fœminas autem oportet aggredi lanificium. Nobis autem, vt ſemel dicam, o- E
mnibus aduerſus ſomnum decertandum eſt, nos paulatim acceſſione facta aſſuefa-
ciẽtibus, vt maiori parte temporis per vigiliam ſimus vitæ participes. Somnus enim,
non ſecus ac publicanus, dimidium vitæ tempus nobiſcum diuidit. Longè autem
abeſt vt permittatur interdiu dormire iis, qui maximam noctis partem ad vigilias
reſecant. Tedia autem & dormitationes, pandiculationes, & oſcitationes, ſunt in-
ſtabilia animæ faſtidia. Poſtremo autem hoc ſciendum eſt non eſſe animam quæ
ſomno indiget: Ipſa enim eſt ſemper mobilis: ſed corpus, quod quieti traditur, re-
ſoluitur, dum anima non amplius corporaliter operatur, ſed per ſeipſam mente ver
ſat. Quo fit vt quæ ſunt vera ſomnia, rectè reputanti ſint ſobriæ animæ cogitata,
vt quæ ad corporis affectiones per conſenſum nõ trahatur, & ipſa ſibiipſi quæ ſunt F
optima cõſulat: animæ autem eſt interitus, ſi ipſa apud ſe omnino quieſcat. Et ideo
Deum mente ſemper verſans, per continuã conſuetudinẽ corpori vigiliã inſerens,
exæquat hominẽ angelicæ gratiæ: vitæ æternitatẽ ex meditatione vigiliæ ſuſcipiẽs.

Quæ

A

Quænam de procreatione liberorum tractanda ſint. Cap. X.

IEMPVS autem coniunctionis conſiderandum iis ſolis relinqui-
tur, qui iuncti ſunt matrimonio. Qui autem matrimonio iuncti
ſunt, iis ſcopus eſt & inſtitutum, liberorum ſuſceptio. Finis au-
tem, vt boni ſint liberi, quemadmodum agricolæ ſeminis quidem
deiectionis cauſa eſt, quod nutrimenti habendi curam gerat. Ei
autem agriculturæ finis eſt, fructuum perceptio. Multo autem
melior eſt agricola, qui terram colit animatam. Ille enim ad tem
B pus alimentum expetens: hic verò vt vniuerſum permaneat curam gerens, agricolæ
officio fungitur, & ille quidem propter ſe, hic verò propter Deum plantat ac ſemi
nat. Dixit enim: CRESCITE & multiplicemini, & ſubaudiendum eſt: Et ea ra-
tione fit homo Dei imago, quatenus homo cooperatur ad generationem hominis. Geneſ. 1.
Non eſt quælibet terra apta ad ſuſcipienda ſemina. Quòd ſi etiam ſit quælibet, non
tamen eidem agricolæ. Neque verò ſeminandum eſt ſupra petram, neque ſemen eſt
iniuria afficiendum, quod quidem dux eſt & princeps genetationis, eſtque ſubſtã-
tia quæ ſimul habet inſitas naturæ rationes. Quæ ſunt autem ſecundum naturam
rationes, abſque ratione præter naturalibus mandando meatibus, ignominia & pro-
bro afficere valde eſt nefarium & impium. Videte itaque quomodo ſapientiſſimus
C Moſes infrugiferam aliquando ſationem ſymbolicè repulit. NON COMEDES, in-
quiens, leporem, nec hyenam. Non vult homines eſſe qualitatis eorum participes, Leuit. 11.
neque eis æqualem guſtare libidinem. Hæc enim animalia ad explendum coitum ve Deut. 14.
nereum feruntur inſano quodam ſtupore. Ac leporem quidem dicunt quotannis
multiplicare venerem, pro numero annorum quos vixit habentem foramina, & ea
ratione dum leporis eſum prohibet, ſignificat ſe dehortari puerorum amorem.
Hiænam autem viciſſim ſingulis annis maſculinum ſexum mutare in fœmininum.
Significare autem non eſſe ad adulteria prorumpendum, eum qui ab hyæna abſti-
net. Sed non oportere quidem his aſſimilari animalibus, per propoſitam prohibi-
tionem ſapientiſſimum Moſem citra vllam dubitationem ſignificare ego quoque
D aſſentior: non tamen eorum quæ ſymbolicè dicta ſunt expoſitioni conſentio. Nun-
quam enim naturæ vis poteſt afferri vt mutetur. Quod autem ſemel in ipſa effi-
ctum eſt, nefas eſt affectione incontrarium refingi. Affectio enim eſt, non natura.
Eius enim quod formatum eſt adulterare characterem, non autem ipſam formam
poteſt transformare affectio. Et ſi enim multæ aues dicuntur temporum vicibus
mutare & vocem & colorem: quemadmodum merula ex nigra quidem flaua, ex ea κότυφος.
autem quæ ſuauiter canebat, obſtrepera & turbulẽtum ſonum edens fieri dicitur.
Itidem etiam luſcinia & colorem & vocem, cum Solis fiunt conuerſiones, mutare
aſſeritur: cæterum non mutant ipſam naturam, vt figura mutata fiat mas ex fœmi-
na; ſed recens quidem pennarum productio, nouæ veſtis inſtar, quandam pẽnarum
E tincturam, tanquam flores emittit: ſed ea paulo poſt minis hybernis exhalatur, ſicut
flos, dum color flacceſcit. Ipſa quoque vox ſimiliter frigore malè vexata, marceſcit.
Cum enim exterior cutis ab aëre ambiente denſatur, quæ in collo ſunt arteriæ com-
preſſæ & conſtipatę, ſpiritum quoque comprimunt. Is autem in arctum valde coa-
ctus, ſuffocatum & oppreſſum edit ſonum. Rurſus itaque ambienti aëri aſſimila-
tur, & vere relaxatus ex anguſtiis liberatur ſpiritus, qui fertur per dilatatas, quæ tũc
clauſæ erant, arterias. Nõ profert itaque amplius cantum flaccidum & languidum,
ſed iam emittit canorum, etiam vox eorum latius diffunditur, etiam auium vocis
exiſtit cantus, ver. Nequaquam ergo credendum eſt hyænam vnquam mutare natu
ram. Idem enim animal nõ habet ſimul ambo pudenda maſculini & fœminini, ſicut
F nonnulli exiſtimarunt, Hermaphroditos prodigioſè narrantes, & inter maſculum
& fœminam, hanc ex viro & fœmina conſtantem naturam innouãtes. Valde autem
falluntur vt qui non animaduerterint quàm ſit filiorum amans omnium mater &
genitrix natura. Quoniam enim hoc animal, hyæna inquam, eſt ſalaciſſimum, ſub

Universidad de Deusto
Biblioteca

cauda ante excrementi meatum, adnatum est ei quoddam carneum tuberculum, A
fœminino pudendo figura persimile. Nullum autem meatum habet hæc figura carnis in vllum vsum desinens, vel in matricem inquam, vel in rectum intestinum. Solam autem habet multam concauitatem, quæ inanem excipiat libidinem, quando auersi fuerint meatus qui in concipiendo fœtu occupati sunt. Hoc ipsum autem & masculo & feminæ hyænę adnatum est, quòd sit insigniter pathica. Masculus enim vicissim & agit & patitur. Vnde etiam rarissimè inueniri potest hyæna fœmina. Non enim frequenter concipit hoc animal, cum in eis tuto redundet satio præter naturam. Hac etiam ratione mihi videtur Plato in Phædro amorem puerorum repellens, eum appellare bestiam, quòd frenum mordentes, qui se voluptatibus de- B
dunt, libidinosi, quadrupedũ more ingrediuntur, & filios seminare conantur. IMPIOS autem tradidit Deus, vt ait Apostolus, in passiones ignominiæ. Nam & fœminæ eorum mutauerunt naturalem vsum in eum qui est præter naturam. Similiter autem & masculi eorum, relicto vsu naturali exarserunt in desiderio sui inter se inuicem: masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportuit erroris sui in se recipientes. Atqui ne libidinosissimis quidem animantibus cõcessit natura excrementi meatum superfluum. Vrina enim in vesicam excernitur, humefactum alimentum in ventrem: lachryma verò in oculum: sanguis in venas, sordes in aures, muccus in nares defertur. Recti autem intestini simi sedes cohæret, per quam excrementa expuuntur. Sola ergo varia in hyenis natura superfluo coi- C
tui superfluam hanc partem excogitauit, & ideo est etiam aliquantisper concauum, vt prurientibus partibus inseruiat, exinde autem excæcatur concauitas: non fuit enim fabricata ad generationem. Hinc nobis manifestum atque adeo in confesso est vitandos esse cum masculis concubitus, & infrugiferas sationes, & venerem posteram, & quæ natura cohærere non possunt, Androgynorum, idest, qui viri sunt simul & mulieres, coniunctiones, ipsam naturam sequentibus, quæ per partiũ prohibet constitutionem, vt quæ masculum non ad semen suscipiendum, sed ad id effundendum virum fecerit. Hieremias autem quando dicit, hoc est per ipsum loquens Spiritus: SPELVNCA hiænæ facta est domus mea, quod erat ex mortuis corporibus alimentum abhorrens. Sapienti allegoria reprehendit cultum simula- D
chrorum. Verè enim oportet ab idolis esse puram domum Dei viuentis. Rursus Moses lepore quoque vesci prohibet. Omni enim tempore coit lepus, & salit assidente fœmina eam à tergo aggrediens, est enim ex iis quę retro insiliunt. Concipit autem singulis mensibus, & superfœtat. Init autem & parit. Postquam autem peperit, statim initur in quocunque fuerit leporario, neque enim vno contenta est matrimonio, & rursus concipit adhuc lactens, habet enim matricem cui sunt duo sinus, & non vnus solus matricis vacuus sinus, est ei sufficiens sedes ad receptaculum coitus. Quidquid enim est vacuum, desiderat repleri. Accidit autem vt cum vterum gerunt, altera pars matricis desiderio teneatur, & libidine furiat. Quocirca fiunt eis superfœtationes. A vehementibus ergo appetitionibus, mutuisque con- E
gressionibus, & cum prægnantibus fœminis coniunctionibus alternisque initibus puerorumque stupris, adulteriis, & libidine abstinere, huius nos ænigmatis prohibitio adhortata est. Idcirco apertè & nõper ænigmata Moses adhuc nudo capite prohibuit: NON FORNICABERIS, non mœchaberis, pueris stuprũ non afferes, inquiens. Verbi itaque iussus est omni ratione obseruandus: neque quidquam contra leges vllo modo faciendum est: neque sunt mandata infirmanda. Malæ enim cupiditati nomen est, petulans iniuria & equum cupiditatis, petulantem ac insolentem vocauit Plato, cum legisset: FACTI estis mihi equi furentes in fœminas. Pro probro autem petulantique iniuria supplicium significabunt Angeli, qui Sodomã accesserunt. Ii eos qui probro & ignominia illos afficere voluerunt vnà cum ipsa ciuitate combusserunt, euidenti hoc indicio ignem qui est fructus libidinis describentes. Quæ enim veteribus acciderunt, sicut antè diximus, ad nos admonendos scripta sunt, ne eisdem teneamur vitiis, & caueamus ne in pœnas similes incida- F
mus.

Rom. 1.

ἐπιθοροῦν

c. 12.

Exod. 20.

Hie. 5. Eze. 23. Genes. 19.

A mus. Oportet autem filios quidem existimare pueros: vxores autem alienas intueri tanquam proprias filias. Voluptates autem continere, ventrique & iis quæ sunt infra ventrem dominari, est maximi imperii. Si enim ne digitum quidem temere mouere permittit sapienti ratio, vt confitentur Stoici: quomodo non multo magis iis qui sapientiam persequuntur, in eam qua coitur particulam dominatus est obtinendus? Atque hac mihi quidem de causa videtur esse nominatum pudendum, quòd hac corporis parte magis quam qualibet alia cum pudore vtendum sit. Natura enim sicut alimentis, ita etiam legitimis nuptiis quantum conuenit, confert, & decet, nobis vti permisit. Permisit autem appetere liberorũ procreationem. Quicun-
B que autem quod modum excedit persequuntur, labuntur in eo quod est secundum naturam, per congressus qui sunt præter leges seipsos lædentes. Omnino enim rectè habet nunquam cum adolescentibus, perinde ac cum fœminis, veneris vti consuetudine. Et ideo non esse in petris & lapidibus seminandum, dicit qui à Mose factus est Philosophus, quoniam nunquam actis radicibus genitalem sit semen naturam susceptурum. Verbum itaque per Mosen apertissimè præcepit: ET CVM MASCVLO non dormies fœminino cõcubitu, est enim abominatio. Accedit his quòd ab omni quòque aruo fœminino, præterquam à proprio, ex diuinis scripturis colligens, præclarus Plato consuluit, lege illinc accepta: ET VXORI proximi tui non Ibidem.
C dabis concubitum seminis, vt polluaris apud ipsam. Irrita autem sunt & adulterina concubinarum semina. Ne semina vbi non vis tibi nasci quod seminatum est. Neque vllam omnino tange mulierem præterquam tuam ipsius vxorem, ex qua sola tibi licet carnis voluptates percipere ad susciendam legitimam successionem. Hęc enim rationi sola sunt legitima. Eis quidem certè qui diuini muneris, nempe opificialis sunt participes, semen nõ est abiiciendum, neque iniuria afficiendum, neque tanquam si cornibus semen mandes seminandum est. Hic ipse ergo Moses cum ipsis κερασβόλαι
quoque prohibet vxoribus congredi, si forte eas detineant purgationes menstruæ. Ibidem.
Non enim purgamẽto corporis, id quod est maximè genitale seminis, & quod mox
D homo futurum est, polluere est consentaneum, nec sordido materiæ profluuio, & quæ expurgantur inquinamentis inundare ac obruere. Semen autem generationis degenerat ineptumque redditur, si matricis sulcis priuetur. Neque verò vllum vnquam induxit veterum Hebræorum coëuntem cum sua vxore prægnante. Sola enim voluptas si quis ea etiam vtatur in coniugio, est præter leges, & iniusta, & à ratione aliena. Rursus autem Moses abducit viros à prægnantibus, quousque pepererint. Reuera enim matrix sub vesica quidem collocata, super intestinum autem quod Rectum appellatur posita, extẽdit collum inter humeros in vesica: & os colli, in quod venit semen impletum occluditur, rursusque inane redditur partu purgato: fructu autem depositо, deinde semen suscipit. Neque verò nobis turpe est ad auditorum vtilitatem nominare partes in quibus fit fœtus conceptio, quæ quidem Deum fabricari nõ puduit. Matrix itaque sitiens filiorum procreationem semen suscipit, pro-
E brosumque & vituperandum negat coitum, post sationem ore clauso omnino iam libidinem excludens. Eius autem appetitiones, quæ prius in amantibus versabantur complexibus, intro cõuersæ, in procreatione sobolis occupatæ, operantur vnà cum opifice. Nefas est ergo operantem iam naturam adhuc molestia afficere, superfluè prorumpendo ad petulantem iniuriam. Petulans autem iniuria, & multa habet nomina, & est multiplex. Postquam autem ad hanc veneream conuersa fuerit immoderationem, Græcè ἀκηνία idest, lasciuia dicitur, quo nomine significatur libidinosa, popularis, & incesta in coitum propensio. Quæ cum aucta fuerit, magna simul morborum conuenit multitudo, videndi desiderium, vinolentia, & amor in mulieres, luxus quoque, & simul vniuersum voluptatum studium. In quæ omnia tyran-
F nidem obtinet cupiditas. His autem cognatæ innumerabiles augentur affectiones, ex quibus mores intemperantes ad summum prouehuntur. Dicit autem Scriptura: PARANTVR intemperantibus flagella, & supplicia humeris insipientum, vim in- Prouerb. 3.
temperantiæ, constantemque tolerantiam vocans humeros insipientum. Quocirca

Leui. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eccles. 23. AMOVE à seruis tuis spes inanes, & indecoras inquit, cupiditates auertè à me. Ventris appetitio, & coitus ne me apprehendant. Longè ergo sunt arcenda plurima insidiatorum maleficia. Non ad solam enim Cratetis peram, sed etiam ad nostram ciuitatem non nauigat stultus parasitus, nec scortator libidinosus qui clune valde exultat, non dolosa meretrix, nec vlla eiusmodi alia voluptatis belua. Multa ergo nobis per totam vitam seminetur, quæ bona sit & honesta, occupatio. In summa ergo vel iungi matrimonio, vel omnino à matrimonio purum & mundum esse oportet. In quæstione enim id versatur, & hoc à nobis declaratum est in libro de continentia. Quòd si hoc ipsum, An ducenda sit vxor, veniat in considerationem: quomodo liberè permittetur, quemadmodum nutrimento, ita etiam coitu semper vti, tanquam necessario? Ex eo ergo videri possunt nerui tanquam stamina differri, & in vehementi congressus intensione disrumpi. Iam verò offundit etiam caliginem sensibus. Robur quoque interrumpit. Patet hoc & in animantibus rationis experti bus, & in iis quæ in exercitatione versantur corporibus. Quorum hi quidem qui abstinent, in certaminibus superant aduersarios: illa verò à coitu abducuntur, atque adeò vix circumaguntur & trahuntur, omnibus viribus & omni animi impetu perfectè exinanita. Paruam epilepsiam dicebat coitum Sophista Abderites, existimans morbum immedicabilem. Annon enim consequuntur resolutiones, quæ exinanitionis eiusque quod abscedit magnitudini ascribuntur? Homo enim ex homine enascitur & euellitur. Vide damni magnitudinem. Totus homo per exinanitionem coitus abstrahitur. Dicit enim: HOC NVNC os ex ossibus meis: & caro ex carne mea. Homo ergo tantum exinanitur semine, quantus videtur corpore, est enim generationis initium id quod recedit. Quinetiam conturbat ebullitio materiæ, & compagem corporis labefactat & commouet. Lepidè ergo dixit ille, qui interroganti quomodo adhuc rebus vteretur venereis, respondens: Bona verba, queso. Ego verò lubentissime isthinc, tanquam ab agresti & insano Domino profugi. Cæterum introducatur quidem & eligatur matrimonium. Vult enim Dominus humanum genus repleri, sed non dicit: Estote libidinosi: nec vos tanquam ad coitum natos voluit dedere voluptati. Pudore autem nos afficiat Pædagogus clamans per Ezechielem: CIRCVNCIDAMINI fornicationem vestram. Aliquod tempus ad seminandum opportunum habent quoque rationis expertia animantia. Non coire autem ad liberorum procreationem, est facere iniuriam naturæ, quam quidem oportet magistram ascisc entes, quas prudenter introducit temporis considerationes diligenter obseruare, senectutem, inquam, & puerilem ætatem. His enim nondum concessit: Illos autem non vult amplius vxores ducere. Sed non vult homines semper dare operam matrimonio. Matrimonium autem est filiorum procreationis appetitio, non nullo ac incerto ordine seminis excretio quæ est & præter Leges, & à ratione aliena. Secundum naturã autem nobis vita vniuersa processerit, si & ab initio cupiditates contineamus, & hominum genus, quod ex diuina prouidentia nascitur, improbis & malitiosis machinationibus non interficiamus. Eæ enim sub prætextu fornicationis, vtentes medicamẽtis quæ omnino ad exitium attrahunt, simul cum fœtu omnem humanitatem consumunt. Cæterum quibus vxores ducere concessum est, iis Pædagogo opus fuerit, vt non interdiu mystica naturæ celebrentur orgia, nec ex ecclesia, verbi gratia, aut ex foro mane rediens, galli more coëat, quando orationis, & lectionis, & efficacium quæ interdiu fiunt operum tempus est. Vespere autem oportet post conuiuium quiescere, & post gratiarum actionem quæ fit Deo pro bonis quæ percepimus. Non semper autem concedit tempus natura, vt peragatur congressus matrimonii: est enim eo desiderabilior coniunctio quo diuturnior. Neque verò noctu, tanquam in tenebris, se immodestè & intemperanter gerendum est, sed verecundia, tanquam lux rationis, in animo includenda est. Nihil enim à Penelope telam texente differemus, si interdiu quidem texamus dogmata temperantiæ: noctu autem ea resoluamus, cum in cubile venerimus. Si enim honestatem exercere oportet, multo magis tuæ vxori honestas est ostendenda, inhonestas

A

Genes. 2.

B

C

Eze. 43. Osee. 2.

D

E

F

A stas vitando coniunctiones: & quòd castè cum proximis versetis fide dignum è domo adsit testimonium. Non est enim, non est aliquid honestum apud eam reputandum, apud quam honestas non est testata ac probata in acribus illis voluptatibus. Beneuolentia autem, quæ fatetur se præcipitem ferri ad congressionem, exiguo tempore floret, & cum corpore consenescit: nonnunquam autem etiam præsenescit, flaccescente iam & marcescente libidine, quando matrimonialem moderationem ac temperantiam meretriciæ voluptates iniuria affecerint. Amantium enim corda sunt volucria, amorisque irritamenta extinguuntur sepe pœnitentia, amorque sepe vertitur in odium, quando reprehensionem senserit satietas. Impudico-

B rum verò verborum, & turpium figurarum, meretriciorumque osculorum, & huiusmodi lasciuiarum nomina, ne sunt quidem memoria tenenda, beatum sequentibus Apostolum, qui apertè dicit: FORNICATIO autem, & omnis immunditia, vel plura habendi cupiditas, ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos. Recte ergo videtur dixisse quispiam. Nulli quidem profuit coitus, rectè autem cum eo agitur si non læserit. Qui enim ex lege est, est periculosus, nisi quatenus in liberorum procreatione versatur. De eo autem qui est præter leges dicit Scriptura: MVLIER meretrix apro similis reputabitur. Quæ autè viro subiecta est, turris est mortis iis qui ea vtuntur. Capro vel apro meretriciam comparauit affectionem. Mortem autem dixit petitam, adulterium quod committitur in meretrice quæ custodi-

C tur: Domum autem & vrbem, in qua suam exercent intemperantiam. Quinetiam quæ est apud vos Poëtica, quodammodo ea exprobrans, scribit.

Mœchus es, illicitus coitus undeque nefandus
Fœmineusque vrum tecum est, ô maxima pestis.

Rursus autem pudicos & continentes admiratur.

Quos desiderium tenuit nec turpe cubilis
Alterius, nec tetra inuisaque stupra tulerunt,
Vlla unquam maribus.

Quando quidẽ multi hęc sua peccata non esse præter naturã voluptates existimant. Qui autem sunt his paulò meliores, esse hæc quidẽ peccata agnoscunt: vincuntur autem à voluptatibus, & sunt eis tenebrę vitiorũ integumentum, suũ enim adulterio

D violat matrimonium, qui id habet pro meretrice, & non audit Pædagogum clamantem: HOMO qui ascendit super lectum suum, qui dicit in animo: Quis me videt? Circa me sunt tenebræ, & parietes sunt tegumenta mea, & nemo aspicit peccata mea. Quid vereor ne meminerit altissimus? Is quidẽ est miserrimus, qui solos veretur hominum oculos, existimat autem fore vt Deum lateat: nescit enim Scripturam dicere: Oculi Domini altissimi, dici non potest quanto sint Sole splendidiores. Qui respiciunt omnes vias hominum, & partes occultas intelligunt. Itidem rursus Pædagogus eis minatur per Esaiam, dicens: VAE iis qui in occulto consilium capiunt, & dicunt. Quis nos videt? Sensilem enim lucem latebit fortasse quispiam, sed

E eam quæ intelligentia apprehenditur minimè latere potest. An vt ait Heraclitus, id quod nunquam occidit, possit latere quispiam? Tenebras ergo minimè obtegamus, etenim lux in nobis habitat: ET tenebræ, inquit, ipsum non comprehendunt. Ipsa autem noctem illustrat honesta ac pudica cogitatio. Bonorum autem virorum cogitationes lucernas quæ dormire non possunt appellauit Scriptura. Quãquam ipsum quidem conari latere propter ea quę facit quispiam, peccare est citra vllam controuersiam. Quicunque autem peccat statim quoque facit iniuriam, non tam proximo, si mœchetur, quàm sibiipsi quòd mœchatus fuerit, quin & seipsum omnino reddit deteriorem, sueque famæ detrahit. Qui enim peccat, quatenus peccat, ipse est

F seipso deterior, & ignominiosior. Omnino autem iam ei vtique adest intemperantia, vt qui vincatur à turpi voluptate. Quamobrem qui fornicatur, Deo est omnino mortuus, & à ratione tanquam à spiritu vt cadauer relictus est. Quod enim sanctum est, vt est consentaneum, pollui auersatur. Puro autem purum semper fas est tangere. Ne simul ac exuitur tunica, pudorem quoque exuamus. Nam iusto tempe

Ephe. 5. Hoc Epicurus, & similia dicit in sententiis quas vocauit κυρίας ideſt principales
Eccles. 24. 25. μισθίας mercenaria.
Prouerb. 5. 7. 23.

Eccles. 23.

Ibidem.

c. 29.

Ioan. 1.

Pſal. 17. Prouerb. 31. λόγος ratio, & verbum.

Herodotus dicit mulieres simul cum tunica pudorem exuere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rantiam nunquam fas est exuere. Ecce enim hoc corruptibile induit incorruptionem, quando cupiditas insatiabilis, quæ fluxu quodam fertur in libidinem, castigata à continentia, & à corruptionis amore aliena, æternæ temperatiæ hominem trahit. A

Matth. 22. Luc. 20. λόγος verbum & ratio.

diderit. In hoc enim sæculo vxores ducunt, & nubunt: abolitis autem carnis operibus, ipsa pura carne induti incorruptionem, id quod est Angelis proportione commoderatum persequimur. Hac ratione Plato quoque in Philebo, qui fuerat barbaræ disciplinæ Philosophię, impios & à Deo alienos eos mysticè vocauit, qui Deum in ipsis habitantem, nempe rationem, corrumpunt, & quantum in se est, vitiorum suorum coniunctione polluunt. Non est ergo iis vnquam mortaliter viuendum,

1. Corin. 6.

qui Deo sanctificatur, neque vt dicit Paulus, membra Christi facienda sunt membra meretricis, nec Dei templum, faciendum est templum turpium affectionum. B

Nume. 25. 1. Corin. 10.

Recordemini quatuor & viginti millia fuisse propter fornicationem extrusa. Ea autem quæ euenerunt iis qui fornicati sunt, vt iam à me dictum est, sunt figurę quæ nostras libidines corrigunt. Porrò autem Pædagogus monet apertissimè. POST TVA desideria ne ambules, & arcearis à tuis appetitionibus. Vinum enim & mulieres facient sapientes deficere, & qui adhæret meretricibus, euadet audacior. Putredo & vermis erunt eius hæredes, & efferetur in maiori ludibrio. Et rursus:

Eccles. 18. 19. Luc. 12. παράδειγμα πρὸς. Ad Gal. 5.

Non cessat enim iuuare: Qui autem voluptatem aduersis oculis intuetur, coronat vitam suam. Non est ergo iustum vinci à rebus venereis, nec libidinibus stolidè inhiare, nec à ratione alienis appetitionibus moueri, nec desiderare pollui. Ei autem C soli qui vxorem duxit, vt qui tunc sit agricola, serere permissum est, quando tempus sementem admittit. Aduersus aliam autem intemperantiam optimum quidem est medicamentum, ratio. Fert etiam auxilium penuria satietatis, per quam accensæ libidines, prosiliunt ad voluptates. Ergo nec sumptuosa vestis est assumenda, sicut nec cibus varius. Ipse certè Dominus in animum, & corpus, & tertio loco in ea quæ externa sunt præcepta diuidens, propter corpus quidem externa comparare

Matth. 6.

consulit: corpus autem administrat per animam, animam autem erudit: NE SOLICITI sitis animæ vestræ, inquiens, quid comedatis, neque corpori vestro quid induamini. Anima enim plus est quàm cibus, & corpus quàm vestimentum. Et subiungit apertum doctrinæ indicium: CONSIDERATE coruos quòd neque seminant, neque metunt, quibus non est pœnus, nec horreum, & Deus nutrit ipsos. D

Non vos præstatis volucribus? Et hæc quidem de nutrimento. Similiter autem de veste quoque præcipit, quæ rerum externarum tertium locum obtinet: CONSIDERATE, inquiens, lilia quomodo neque nent, neque texunt. Dico autem vobis, quòd neque Solomon induebatur vt vnum ex his. De diuitiis autem valde se iactabat Rex Solomon. Quid est itaque floribus pulchrius & floridius? Quid est autem liliis vel rosis delectabilius? SI AVTEM fœnum quod hodie est in agro, & cras in clybanum mittitur, Deus sic vestit: quanto vos magis modicæ fidei? ET VOS ne quærite quid comedatis aut quid bibatis. Hic hæc particula: QVID, cibi varietatem expulit. Id enim significatur ex Scriptura. Ne soliciti sitis quænam comedatis aut quænam bibatis. De his enim esse solicitum, est nimia plura habendi cupiditas, & delitias arguit. Sed si comedere per se solum cogitetur, est argumentum necessitatis, & defectus repletio, vt diximus. Quod est autem amplius, est ex superfluo. Quod est autem ex superfluo, esse à Diabolo declarauit Scriptura. Sensum autem planum facit quæ sequitur dictio: Cum enim dixisset: Ne quærite quid comedatis & quid bibatis, subiunxit: ET NE sublimes efferamini. A veritate autem sublimes efferunt arrogantia & delitiæ, & quę in rebus superuacaneis versatur, delectatio, abducit à veritate. Quocirca pulcherrimè quoque dicit: HAEC autem omnia gentes mundi quærunt. Qui immoderati sunt & insipientes, gentes sunt. E

Ibidem.

Quænam autem hæc dicit? Delitias, delectationem, cupedias, obsoniorum voracitatem, & ingluuiem. Hæc sunt illud: QVID. De solo autem nutrimento, sicco scilicet & humido, vt quæ sint necessaria: SCIT, inquit, pater vester quid vobis opus sit. Quòd si nobis omnino innatum est vt quæramus, ne quærendi facultatem in delitiis F

A delitiis perdamus, sed eam ad veritatem inquirendam excitemus. Quærite enim, inquit, regnum Dei, & quæ ad alimentum pertinent adiicientur vobis. Si ergo de veste, & delitiis, rebusque superuacaneis, tanquam nō necessariam omnino curam tollit, quid cēsendum est eum dicere de nimio ornatus studio: de tinctura lanarum, varietate colorum, superflua cura gemmarum; auri elaboratione: capillis artificiosis, & intortis crinibus? Quid de fucata oculorum pictura, quid de vulsionibus purpurissi ac cerussæ fucationibus, tinctisque pilorum coloribus, improbrisque huiusmodi artificiorum fraudibus? Annon hoc quoque rectè coniiciendum est, id quod de fœno paulò antè dictum est, de his ornamentorum amatoribus, qui à temperantia

B & vero animi ornatu alieni sunt, optimè posse dici? Ager enim est mundus, & nos herba, qui sumus Dei gratia irrigati. Tonsi autem rursus exorimur, vt pluribus ostendetur in libro de resurrectione. Fœnum autem turba promiscua allegoricè dicitur, quæ se ad momentaneam lætitiam applicat: quæ floret paruo tempore, quæ superflua ornamenta, quæ gloriam, quæ quiduis potius quàm veritatem sectatur, quæ non ad aliud apta est quàm ad ignis incendium. HOMO QVIDAM, dicit narrans Dominus, erat valde diues, qui induebatur purpura & bysso, qui oblectabatur quotidie splendide. Hic erat fœnum. Mendicus autem quidam nomine Lazarus, abiectus erat in vestibulo diuitis, vlceratus, cupiens repleri iis quæ cadebant de mensa diuitis. Hic est herba: sed ille quidem diues puniebatur ad inferos, vt qui esset ignis

Luc. 15.

C particeps. Hic autem rursus germinauit in sinu Patris. Laudo ergo & admiror veterem Lacedęmoniorum ciuitatem, quæ solis meretricibus floridas vestes & aurum mundum gestare permisit, à probis mulieribus mundi studium auferens, quòd solis meretricibus se ornare concederet. Contrà autem Athenienśium Principes, qui cimilem vitæ formam expulerant, togæ virilis obliti aurum gestabant, & talaribus tunicis amiciebantur: [a]Crobulo, quod est vestimenti genus, aureo induebantur, adiunctis cicadis ornati, ortum suum re vera terrestrem, Cynedico quodam fastu & arro-

Sumptum ex tragœdia Euripidis Hecuba.

gantia monstrantes. Horum autem Principum æmulatio ad alios quoque Ionas peruasit, quos Homerus esse effœminatos ostendens, vocat ἑλκεσιπέπλους hoc est, vestimenta trahentes. Ii ergo qui pulchri simulachrum, nimium scilicet ornatus studium, non autem ipsum pulchrum & honestum attendunt, specioso nomine, simu-

D lachrorum cultum rursus inducentes, à veritate longè sunt relegandi: cum opinione non scientia pulchri naturam somnient, & est vita quæ ab eis hic agitur profundus somnus ignorantiæ. Annon oportet nos excitatos, ad id quod verè pulchrum est & ornatū cōtendere? & id solū assequi desiderare, relinquentes quæ hic sunt munda na, ipso [b]mundo, hoc est vero ornatu gaudentes, priusquā perfectè obdormiamus? Dico ergo hominē nō alia de causa opus habere vestimētis, quàm vt tegatur corpus, ad maxima frigora & vehementes æstus propulsandos, ne nos lædat ambientis aeris immoderatio. Quòd si hic est vestis scopus, vide ne non alia quidē viris, alia verò fœminis vestis tribuēda sit. Tegi enim vtrisque cōmune est, queadmodū comedere &

E bibere. Cum vsus itaque sit cōis, cōstructionem similem cōprobamus. Quēadmodū enim vtrisque cōe est vt egeant iis quæ tegant, ita à quibus tegēdi sunt esse oportet similia. et si oporteat huiusmodi tegumentū assumere, quo sunt fœminarū celandi oculi. Etsi enim fœmina propter imbecillitatē longè plura cōcupiscat, id malæ educationis cōsuetudini tribuendū est, per quā sępenumero viri in malis vitæ institutis educati euaserunt, mulieribus magis effœminati. Nō est igitur eis hac in re cedendū. Quòd si se eis aliquantulū accōmodare oporteat, vestibus quidē paulò mollioribus

F eis vti cōcedendum est dūmodo nimis subtiliter per summā stultitiam laborata opera,curiosæque in texturis plicaturæ longissimè amandentur: auri fila, & Indicos terres, & operosos bombyces valere iubentibus. Est autem bombyx primum vermis, deinde aspera ex eo nascitur eruca, post quam in tertia metamorphosi innouatur papilio, quem nonnulli Græcè appellant ψυχίδιον. Ex quo longum stamen nascitur, quemadmodum ex aranea tela aranęæ. Superflua enim hæc & perspicua mentem minimè constantem arguunt, quæ exiguo expanso velo, tanquam quodam

G

Universidad de Deusto
Biblioteca

lenocinio, probrum corporis illiciunt. Non est enim amplius tegumentũ mollis ac A
delicata vestis, quæ nudam figuram non potest occulere. Eiusmodi enim vestis in
corpus incidens, mollius ipsi corpori imprimitur & applicatur, figuræ carnis instar
adhærens: & mulieris typum ita exprimit, vt vel non videnti manifesta sit tota con
stitutio corporis. Reiiciendæ quoque sunt vestimenti tincturæ. Ipsæ enim & ab vsu
& à veritate longè remotæ sunt, præter id quod ex eis morum oritur reprehensio.
Neque enim est earum vsus vtilis: Nam nec ad frigus propulsandum est aptus, ne-
que ad tegumentum habet aliquid amplius quàm alia vestis, nisi solum vituperium.
Coloris autem delectans suauitas malè habet auidos, eos ad stultam impellens lippi
tudinem. Atque eos quidem qui sunt candidi, & non intus adulterini, candidis & B
minimè curiosis ac operosis vestibus vti est conuenientissimum. Apertè certè &
purè Daniel Propheta: POSITI sunt, inquit throni, & sedit super ipsos, tan-
c.7. quam vetus dierum, & eius vestimentum album sicut nix. Tali veste vtentem Do-
minum, in visione se vidisse dicit Apocalypsis: VIDI animas eorum qui testes fue
c.6. rant sub altari, & data est vnicuique vestis candida. Quòd si oporteat etiam aliquẽ
alium colorem quærere, naturalis veritatis per se tinctura sufficit. Vestes autem,
quæ sunt floribus similes, Bacchicis nugis & initiorum mysteriis relinquẽdæ sunt.
Deinde verò purpura, & vasa argentea, sunt, vt dicit Comicus, Tragœdis & non
vitæ vtilia. Vita autem nostra quiduis potius quàm pompa est existimanda. Tinctu- C
ra itaque Sardiniaca, & alia Omphacina seu oleagina, & alia viridis, rosacea & coc-
cina, & alię innumerabiles tincturæ, excogitæ sunt à pernicios delectationibus.
Quò fit vt visus iam sit vestis non autem integumenti. Quæ autem ex auro affabrè
facta, & quæ purpura tincta sunt, & hæ animalium quæ vento feruntur delitiæ, &
ille vnguentis delibutus Crocotus, & suspiciendarũ membranularum pretia ingen
tia, & variegatæ vestes, quæ in purpura habent animalia, cum ipsa arte valere iuben-
da sunt. Quid enim prudenter ac præclarè fecerint mulieres, quæ, vt ait comœdia,
floribus tinctæ, Crocotum gestantes, atque fucatæ sedent? Apertè itaque suadet Pæ
Eccles. 11. dagogus: IN AMICTV vestis ne glorieris, neque in omni gloria quæ est præter D
leges efferaris. Eos certè irridens qui mollibus vestibus induti sunt, dicit in Euange
lio: ECCE qui in vestitu glorioso & delitiis degunt, sunt in terrenis regiis. Re-
Matth. 11. gias dicit terrenas, mortales ac corruptibiles, vbi est vana honesti opinio, inanis glo
riæ ambitio, error, & adulatio. Qui aulam autem cœlestem obseruant quæ est circa
omnium Regem, incorruptibilem animæ vestem nempe carnem, sanctificant, &
per eam induunt incorruptionem. Quemadmodum ergo quæ non nubit, soli Deo
1. Corin. 7. dat operam, & eius cura non diuiditur: Pudica autem quæ nupsit, vitam cum Deo
& cum marito diuidit: quæ autem aliter fertur, tota coniugii, hoc est, vitii efficitur.
Eodem modo pudica mulier, vt ego quidem sentio, quę marito dat operam, pia E
est & religiosa citra vllam fictionem: Quæ autem immoderato ornatus studio tene
tur, & à Deo & à pudico coniugio excidit, vt quæ maritum ornamento permutet.
Quemadmodum Argiua illa meretrix, Eryphile inquam. Auri quæ pretium sum-
psit pro coniuge charo. Quocirca Cæum Sophistam iure approbo, qui virtutis &
improbitatis aptas describit imagines. Quarum hanc quidem fecit simpliciter stan-
tem, candida veste indutam & puram, nempe virtutem, sola verecundia ornatam.
Talem esse oportet fidelem mulierem, nempe virtute præditam cum verecundia.
Alteram autem contrà inducit, nempe improbitatem, superflua quidem & varia ve
ste indutam, alieno autem colore exultantem: motus eius & habitus comparatus ad
λόγος. delectationem describitur, non secus ac meretrices. Qui ergo rationem seu Ver-
bum sequitur, nulli turpi voluptati adhærebit. Et ideo quod in veste vsum affert
præferendum est: & si Verbum hoc canit, per Dauid dicens de Domino: DELECTA
Psal. 44. VERVNT te filiæ Regum in honore. Altitit regina à dextris tuis in vestitu deau- F
rato & fimbriis aureis circumamicta: non luxurios ac delicatas vestes, sed integrũ
ac incorruptum, ex fide contextum ornatum eorum qui consecuti sunt misericor-
diam, nempe ecclesiæ, significauit. In qua Iesus à dolo alienus splendet vt aurum,
& fimbriæ

A & fimbriæ aureæ sunt electi. Quòd si etiam propter fœminas sit aliquid relaxandũ,
texenda quidem est suauis vestis & tactu mollis: sed non sicut picturæ, est ad visus
delectationem colorum varieganda floribus. Pictura enim tempore euanescit: Ab-
lutiones autem, extersiones, ac constipationes, quæ venenatis tincturæ succis lanas
inficiunt, imbecillas vestium texturas efficiunt. Hoc autem nec ad bonam quidem
domus administrationem aptum est. Est autem maximè ineptum & indecorum, pe-
[a] la Xystides, ephaptides, lenasque ac tunicas stupere & admirari: & quæ, vt ait
Homerus, Velant circumquaque pudorem. Pudet me, vt verè dicam, cum videam
tantum opum effundi ad tegenda pudenda. Vetus enim homo qui erat in paradiso, Genes. 3.
B ramis & foliis dimetiebatur tegumentum pudoris. Nunc autem cum nobis oues fa-
bricatæ sint, ne similiter ac oues simus insipientes. A ratione autem seu verbo insti
tuti, sumptuosas vestes redarguamus, dicentes: Estis pili ouium. Etiamsi se iactet
Miletus, etiamsi laudetur Italia, etiamsi sub pellibus pili custodiantur, quorum
nonnulli insano amore tenentur: nobis quidem certè nullum est studium in ea con
ferendum. Beatus autem Ioannes despectis quoque ouium pilis, qui delitias redo-
lent, pilos camelorum elegit, & eis se vestiit, simplicem vitam & à dolo alienam re-
præsentans. Mel enim comedebat & locustas, dulcem & spiritalem cibum: à fastu a- Matth. 3.
lienas & moderatas vias Domini præparans. Se enim certè purpurea chlamyde in-
duisset, si vllam vrbani fastus curam gessisset: sed cum in solitudinum quietis, tran-
C quillè cum Deo versaturus se recepisset, ab omni inani studio, vanaque boni spe-
cie, sordidoque ac illiberali decore se remouit. Ouina autem pelle Helias vtebatur 4. Reg. 1.
indumento, & ouinam pellem stringebat zona facta ex pilis. Esaias verò alius Pro- Esa 30.
pheta, nudus erat, & nullis vtebatur calceis. Sæpe autem sacco quoque vtebatur, Hier. 13.
quod est indumentum humilitatis. Quòd si etiam vocas Hieremiam, is cingulum
solum habuit lineum. Quemadmodum autem bene nutrita corpora, si nuda sint,
vires ac vigorem apertius indicant: ita etiam pulchritudo morum, si ineptis nugis
non inuoluatur, magis indicat animi magnitudinem & magnificentiam. [d] Trahere
autem vestes ad summos vsque pedes demissas, valde est arrogans & superbũ, quod
ambulandi actionem impedit, cum vestis instar verriculi, quæ in soli sunt superficie
D fordes secum attrahat: ne fractis quidem & eneruatis his saltatoribus, qui Cynædi
cam turpitudinem mutam in scenam transferunt, vestem cum tanto dedecore dif-
fluentem despicantibus: quibus exquisitæ vestes, fimbriarumque dilatationes, & cu-
riosi figurarum numeri, illiberalem ac sordidam syrmatum mollitiem indicant.
Quòd si quis [e] talarem Domini vestem adducit, variegata illa tunica ostendit flo-
res Sapientiæ, varias, & quæ non flaccescunt Scripturas, eloquia Domini, quæ veri-
tatis splendoribus refulgent. Eiusmodi alia veste Spiritus Dominum per Dauid in- Psal. 103.
duit, sic psallens. CONFESSIONEM & decorem indutus es. Inducens lucem, sicut
vestimentum. Quemadmodum ergo vestium compositionem, honestam, & ab eo
quod est indecorum mundam esse oportet. ita etiam vitanda est vsus immoderatio.
E Neque enim, sicut [f] Laecænas virgines, supra genu vestiri honestum est. Nullam
enim partem fœminæ nudari decorum est. Atqui posset quidem honestè dici vba-
na & faceta illa vox quæ dicta est ei qui dixerat, Pulcher [g] cubitus: At non publi-
cus: & tibi pulchræ sunt tibiæ dicendo, sed sunt solius mei mariti. & speciosa facies,
sed est eius tantum qui me vxorem duxit. Ego autem nolo pudicas fœminas præbe
re talium laudum causam iis, qui per eiusmodi laudes vt probrum eis afferant venan
tur. Nec verò solum calcaneum nudare est prohibitum, sed etiam caput tegere, &
vultum adumbrare iussum est. Neque enim honestum est corporis pulchritudinem
esse hominum aucupium nec par est vt purpureo vtens velo, fœmina velit aspici.
Atque vtinam posset etiam à veste eximi purpura, vt non in vtentium faciem spe-
F ctatores conuerteret. Atque illæ quidem cum reliquæ vestes admodum parum te-
xant, fecerunt quidquid est purpureum, suas inflammantes libidines. Quæ autem
his stolidis & mollibus purpuris impensè delectantur, eas, vt sunt verba Poetæ. Pur-
purea arripuit mors. Propter hanc itaque purpuram, & Tyrus, & Sidon, & quæ re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gio est mari propinqua Laconico maximè desiderantur. Quinetiam earum tinctores & purpuræ infectores, & ipsa conchylia in magno pretio habentur, propterea quòd eorum sanguis producat purpuram. At etiam auidis pannis admiscentes dolosæ mulieres, & qui sunt ex viris effœminati, fraudulentas dolosasque tincturas, insano quodam amore feruntur in immoderationem, non amplius lintea ex Aegypto, sed quædam alia ex terra Hebræorum & Cilicum comparantes. Amorgina autem taceo & byssina: Delitię iam eorum appellationem immodicè ludificando transmiserunt. Porrò autem oportet, vt mihi quidem videtur, id quod tegitur, ex tegumento ostendere, se esse eo melius: vt templo imaginem, & corpore animam, & veste corpus. Nunc autem contrà omnino, si corpus quidem earum venundetur, nunquam mille drachmas atticas inuenerit; vnam autem vestem mille talentis ementes, se esse vestibus vtiliores & viliores arguunt. Cur ergo quæ sunt rara & prætiosa plus quàm ea quę sunt in medio sita & vilia persequimini? Quoniam quod verè pulchrum, & quod verè bonum est ignoratis; & pro iis quæ sunt, ea quæ esse videntur, à stultis magno studio quæruntur, qui perinde ac insani quæ alba sunt tanquam nigra visione apprehendunt.

ὑπόδεσις non multum distat ab eo quod est, δέσις.

De calceamentis. CAP. XI.

SIMILITER autem in calceamentis superbæ arrogantesque fœminæ magnam quoque ostendunt mollitiem. Verè ergo turpia sunt illa sandalia, in quibus sunt aurea veluti donaria. Quinetiam circumcirca clauos soleis infigere æquum censent. Multæ autem eis quoque amatorias salutationes imprimunt, vt vel per terram numerosè incedentes, meretricios spiritus in incessu insculpant. Valere ergo iubendum est aureorum & gemmeorum sandaliorum vanis artificiis, & crepidis Atticis & Sicyoniis, cothurnisque Persicis & Hethruscis. Recto autem scopo, vt veritati nostræ mos est, proposito, id quod est secundum naturam eligendum est. Calceorum enim vsus hic quidem est ad tegendos pedes: Alius autem ad propulsandas offensiones, & à montanis asperitatibus plantam pedis conseruans. Sunt itaque mulieribus albi concedendi calcei, nisi iter ineant, tunc autem eis vnctis vtendum est. Neque enim fœminam decet pedem ostendere: & alioqui mulieri tener est sensus vt facile lædatur. Viro autem pulchrè conuenit nullos habere calceos, præterquam si militet. Calceatum enim esse, non paruam habet affinitatem cum eo quod est, esse ligatum. Optimum quidem est exercitationis genus nudis vti pedibus, & ad sanitatem & ad expeditam facilitatem, vbi non prohibeat necessitas. Quòd si iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati possimus, soleis vtendum est. Eas autem Attici vocabant κονίποδας quòd pedes, quantũ ego coniicio, terræ appropinquarent. Tenuis ac simplicis calceaturæ testis sufficit Ioannes, qui dicebat se non esse dignum soluere corrigiam calceorum Domini. Non enim curiosos aut superfluos is habebat calceos qui veræ Philosophiæ typum Hebræis ostendebat. Hoc autem num quid aliud significet, alibi ostendetur.

κονίποδας à puluere & pedibus componitur. Luc. 3.

Quòd non oporteat gemmas & aureum ornatum stupere & admirari. *Cap. XII.*

GEMMAS autem [a] fuscas aut virides, & quæ ab externi maris æstu expelluntur, & quæ ex terræ ramentis deteruntur, admirari & stupere est puerile. In pellucidos enim lapillos, propriosque ac peculiares colores, atque vitra varia magno ferri studio, nihil est aliud quàm stultorum hominum, qui trahuntur ab iis quibus inest pellens visio. Ita etiam pueri cum ignem aspexerint, splendore addúcti ad eum feruntur, cùm quàm sit eum tangere periculosum propter ignorationem minimè animaduerterint. Tales stultis sunt mulieribus gemmæ monilibus alligatæ, & incluſæ

incluſæ torquibus, amethysi, & Ceraunitæ, & Iaspides, & topazion, & smaragdus miletia, merces pretiosissima. Maximi autem precii margarita mũdum muliebrem persummam lasciuiam mirandum in modum mutasit. Ea autem nascitur in quodam ostreo pinnis non absimili. Magnitudo autem eius est quantus permagnus pidam ostreo pinnis non absimili. Magnitudo autem eius est quantus permagnus pisces oculus, nec pudet miseras totum suum studium in hos ostreo ponere, cùm eis liceat sancta ornari gemma, nempe Verbo Dei, quod vtique Scriptura appellauit Margaritam, qui est pellucidus & purus Iesus, qui est in carne contemplator oculus, qui est ratio, qui perspicuus, per quem caro est pretiosa quæ aqua regeneratur. Illud enim ostreum in aqua natum carnem contegit, ex ea autem margarita conci- Apocalyp. 21.
pitur. Ex sanctis autem lapidibus supernam Hierusalem, fuisse constructam accepimus: & duodecim portas cœlestis ciuitatis, lapidibus pretiosis assimilatas, suscipiendam Apostolicæ vocis gratiam significare admittimus. In pretiosis enim lapidibus collocati sunt colores, sunt autem ii pretiosi, alia verò remanent terrestris materia. Meritò ergo symbolicè sanctorum ex his ædificatur ciuitas. Ex inimitabili itaque illo flore lapidum, florem spiritus, ab interitu scilicet alienam & sanctam subsistantiam, intellexere. [b] Quæ ergo quid sit in scripturis symbolicum nõ intelligunt, totæ lapidibus inhiant, admirabilem illam defensionem afferentes: Quæ ostendit Dominus, cur eis non vtamur? &, adsunt mihi, cur non eis me oblectabo? &, quibus nam ergo facta sunt, si non nobis? Eorum qui Dei vocem plane ignorant erunt sunt ciusmodi voces. Primum enim quæ sunt necessaria, sicut aquam & aërem, aperte omnibus suppeditat. Quæcunque autem non sunt necessaria, terra & aqua abscondit. Et ideo auram formicæ fodiunt: aurum Gryphes custodiunt: à mari teguntur margaritæ. Vos autem curam superuacaneam ponitis in iis quæ non oportet. Ecce totum cœlum apertum est, & Deum non quæritis. absconsum autem aurum & lapides ii apud nos scrutantur, qui sunt damnati capitis. Quinetiam scripturæ repugnat, cum illa apertè clamet: QVAERITE primum regnum cœlorum, & hæc omnia adiicientur vobis. Quòd si etiam vobis omnia donata sunt, & si vobis omnia concessa sunt, & si omnia vobis licent, ait Apostolus: SED NON omnia expediunt. Produxit autem genus nostrum Deus ipse ad communicationem, cum ipse prior suum filium impertiit, & suum Verbum omnibus commune subministrauit, & fecit omnia pro omnibus, sunt ergo omnia communia, ne plura quàm alii sibi vendicent diuites. Hoc ergo: adsunt mihi, & supersunt, cur non me iis oblectabo? non est humanum, nec ad societatem pertinens. Illud autem magis charitatem arguit, Adsunt mihi, cur non impartiar pauperibus? Qui enim talis est, est perfectus, qui hoc impleuit: DILIGES proximum tuum sicut teipsum. Hæ sunt veræ deliciæ, hic est pretiosus thesaurus. Quæ autem fiunt in cupiditates impensæ, interitus non sumptus locum obtinent. Scio enim Deum potestatem vsus nobis dedisse, verum eum vsque ad id quod est necessarium, & vsum communem esse statuit. Abstinendum est autem & turpe vnum lautè & luxuriosè viuere, cum multi esuriant. Quanto enim gloriosius multis benefacere, quàm magnificè habitare? Quanto autem prudentius, in homines quàm in lapides & in aurum impendere? Quanto autem est vtilius ornatos habere amicos, quàm ornamenta inanima? Cuinam autem agri tantum profuerint quantum gratificari? Restat ergo nobis vt illud quoque quod obiicitur dissoluamus. Quinam ergo habebunt quæ sunt sumptuosa & magnifica, si omnes quæ sunt vilia & frugalia deligunt? Homines, dixerimus: si absque vlla vehementi affectione & discrimine eis vtamur. Si autem fieri non potest vt sint omnes frugi & temperantes. At propter vsum rerum necessarium, ea quæ facile parari possunt persequenda, hęc superuacanea multum valere iubentes. Insuauia ergo sunt ornamenta, vt quæ ornatus satietatem afferunt, ipsum etiam mundum recusantibus sunt omnino exterminanda. Oportet enim eas intus esse ornatus, & pulchram mulierem internam ostendere. In sola enim anima pulchritudo apparet & turpitudo, & ideo is solus qui est virtute præditus, is verè est pulcher, bonus & honestus, & solum quod pulchrum est & honestum, bonum esse statuitur. Sola autem virtus,

1. Corin. 10.
Matth. 6.
Rom. 15.
Ad Gal. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel per pulchrum corpus apparet,& in carne efflorescit,moderationis speciem amabilem ostendens,quando mores tanquam lux quædam in forma resplenduerint. A
Vniuscuiusque enim plantæ & animalis pulchritudinem,in vniuscuiusque virtute esse euenit. Hominis autem virtus est iustitia,temperantia, animi magnitudo, & pietas. Pulcher ergo & honestus homo est qui est iustus & moderatus, & vt semel dicam,qui bonus est,non qui diues. Iam verò milites quoque volunt auro ornari, vt qui nec illud legerint Poëticum.

Home. Iliad. *Quique aurum gestans ,in bellum, ut stulta puella,*
Ibat,

Cæterum ornatus quidem studium, quod virtutis minimè curam gerit, sed corpus sibi vendicat,boni & honesti studio conuerso ad vanam gloriam, funditus expellendum est. Quæ enim corpori non conueniunt,perinde ac si ei conueniant,adiungens,mendacii meditationem,& consuetudinis fraudem progenerauit,non honestatem,simplicitatem,& à simulatione alienationem,& verè pueritiam, sed fastum,arrogantiã,mollitiem & luxuriam ostẽdens. Istæ verò veram pulchritudinem obscurant,auro eam adumbrantes,nec intelligunt quantum in se delictum admittunt,se innumerabilibus vinculis alligantes, quemadmodum dicunt apud barbaros,sceleſtos & maleficos homines auro vinciri. Captiuos hos victosque diuites videntur esse æmulatæ mulieres. Annon enim colli vinculum est torques aureus, C
moniliaque & quæ καθεμῆρες vocantur catenarum locum obtinent? quæ etiam Attica lingua eodem nomine,nempe ἁλύσεις hoc est,catenæ appellantur. Talares autem compedes, indecorum in pedibus fœminarum ornamentum vocauit Philæmon in synephebo.

Pellucidas uestes, quendamque compedem
Aureum,

Cur ergo hic à vobis tantopere expetitur ornatus, nisi quòd vos velitis, ò fœminæ, videri esse compedibus astrictas? Si materia enim probrum eluit, est hoc
quidem vitium quod minimè interit. Ac mihi quidem videntur sua sponte vinculis alligatæ,gloriari de suis magnis calamitatibus. Ac fortasse etiam Poëtica fabula D
adulterium committentem Venerem dicit fuisse comprehensam eiusmodi vinculis,nihil aliud quàm hæc ornamenta,adulterii esse signa significans. Illa enim aurea
γυναικὴ ὄφις, ornamenta muliebria. quoque fuisse dixit Homerus. Iam verò vel apertissima maligni signa nequaquam pudet eas induere. Quemadmodum enim Euam Serpens decepit, ita etiam mulieres alias mundus aureus,esca vtens serpentis figura,in probra furiosè impulit,nempe murænulas quasdam aureas & serpentes ad decorem effingens. Dicit itaque Comicus Nicostratus,Catenas,monilia,annulos,armillas, serpentes, periscelides,elleborum,Summa autem cum earum ignominia omnem mundum muliebrem recen- B
sens [e] Aristophanes ostẽdit in Thesmophoria Zusis. Adducam autem ipsa verba Comici,quæ importunum vestræ insolentiæ fastum apertè arguunt. Mitræ,redimicula,nitrum,& acus. Pumex strophium,quæ post locatur funda,& posterius operculum,fucus,torques,componendorum que oculorum instrumenta,subtilis vestis linea,vitta, zona,instita,prætexta,multitia,cython,barathrum,encyclon, tunica.
Quæ sunt autem horum non dixi maxima,inaures,gemmæ,plastra,Botrylidon,fibulæ amphileæ,monilia,pedicæ,sigilla,catenæ,annuli, cataplasmata,ampullæ, capitis ligamina,olisbi,sardia,ventilabra,clincteres. Ego quidem defessus sum, & indignor,dicendo tot earum ornamentorum multitudinem. Mihi autem in mentem
venit admirari,quòd eæ non enecentur,dum tantum onus baiulant. O curam val de inanem. O vanam & insanam gloriæ cupiditatem. Ritu meretricio opes effundunt in probra ac dedecora,suaque improba & arroganti stoliditate Dei dona cor
Luc. 12. rumpunt & adulterant,artem maligni imitantes. Dominus autem in Euangelio E
eum diuitem qui in horreis & apothecis recondebat,& apud se dicebat, Habes multa bona in multos annos reposita,comede,bibe,lętare,apertè stultum vocauit. HAC ENIM nocte animam tuam accipiunt. Quæ ergo parasti,cuius erunt? Apelles pictor

A ctor cum vidisset quendam ex suis Discipulis pinxisse Helenam multo auro ornatam. O adolescens, inquit,cum non posses pingere pulchram,fecisti diuitem. Tales sunt Helenę,quę nunc sunt mulieres,non verè pulchræ, sed multis efficte & ornatæ diuitiis. Eis prędicit spiritus per Sophoniam, argentum & aurum ipsarum non c.1.
posse eas eximere in die iræ Domini. Eis autem quæ à Pædagogo Christo eruditun
tur,non auro sed ratione ac Verbo exornari conuenit,per quod solum apparet au- Exod. 32.
rum. Beati quidem fuissent Hebræi veteres,si mundum mulierum abstulissent, & abiecissent,vel solummodo fudissent, nũc autem cum aureum bouem constassent, & in eo adorando idololatriæ peccatum admisissent,ipsi quidem nec ex arte,nec ex
suo instituto commodi quidquam ceperunt: expressissima autem figura nostras mu- B
lieres docuerunt, vt ab ornamentis abstineant. Quæ itaque cupiditas in aurum fornicatur, fit idolum quod igne examinatur. Cui quidem soli reseruantur delitiæ,vt
quæ sint simulachrum,nõ veritas. Hinc Verbum per Prophetam Hebræos probris Osee. 2.13.
insectans: ARGENTEA & aurea,inquit,fecerunt Baal ornamenta scilicet. Et Osee. 2.
apertè comminans: ET VINDICABO, inquit,super ipsam dies Baalim,in quibus ei sacrificauit, & inaures ei appositi,& torques suos. Et ornatus causam subiungit,dicens: ET AMBVLAVIT post amatores suos,mei autem oblita est, dicit Dominus. Ipsi ergo improbo Sophistæ, Diabolo scilicet,nugis dimissis,ne sint huius
meretricii ornatus participes,nec per speciosum prætextũ, Idololatriæ crimen ad- 1.ad Corin.2.
mittant. Admodum ergo pulchrè dixit beatus Paulus: MVLIERES, inquit,simi- C
liter,non in plicaturis,vel auro,vel margaritis,vel veste sumptuosa,sed quæ decet
mulieres profitentes pietatem,per bona opera seipsas ornantes. Earum enim ornatum iure abesse iubet. [d] Si sunt enim pulchræ,sufficit natura,nõ contendat ars contra naturam. Hoc est,fraus minimè litiget cum veritate. Sin autem sunt natura turpes,ex iis quæ sibi applicant,quod non habent arguunt. Eas ergo quæ Christo ser-
uiunt cõuenit amplecti frugalitatem. Frugalitas enim re vera curã gerit sanctitatis, λιτὸς frugalis & tenuis.
vt quæ ea quæ redundant,& sunt immoderata,exæquet,& per quęlibet,qui ex superuacaneis capitur vsum percipiat. Quod enim frugale est ac tenue,vt ipsum etiã
nomen indicat,non eminet,neque vlla in re in molem assurgit aut intumescit, sed ἱκανὸς sufficiẽs, à ἱκνέομαι quod significat peruenio.
est vniuersum planũ,lene,equale,& minimè superfluum, & ea de causa sufficiens.
D Est autem sufficientia habitus quidam qui ad suum finem peruenit,ita vt neque quid desit,neque redundet. Eorum autem mater est iustitia. Nutrix autem, virtus ea quæ Græcè dicitur αὐτάρκεια quæ est per quam contenti sumus. Ea igitur est,habitus iis quæ oportet contentus,& qui per se ea acquirit quæ ad beatam vitam confe
runt. Sit ergo in vestrarum manuum carpis sanctus ornatus, quæ facile impertitur communicatio,& familiæ administrandæ opera. QVI enim dat pauperi, fœneratur Deo,& manus fortium ditescunt. Fortes vocat eos qui pecunias contemnunt; Prouerb. 3.
& qui sunt ad communicandum & largiendum faciles. In pedibus autem appareat
impigra alacritas ad benefaciendum,& ingressus ad iustitiam. Torques autem &
catenæ sunt pudor & modestia: Talia Deus fundit monilia, BEATVS homo qui in-
E uenit sapientiam: & mortalis qui vidit prudentiam,dicit spiritus per Solomonem. Eius enim est melior mercatura quàm thesauri auri & argenti, est autem pretiosis gemmis pretiosior. Hæc est enim verum ornamentum. Eis autem non perforentur
aures præter naturam,vt aureæ ab eis inaures dependeant. Neque enim fas est vim afferre naturæ præter id quod voluit. Non alius autem fuerit melior aurium ornatus,descendens ad meatus qui sunt secũdũ naturam,quàm vera Catechesis,hoc est,
quæ per auditum suscipitur institutio. Oculi autem Verbo inuncti,& aures ad sensum perforatæ,diuinarum rerum auditorem & sanctarum rerum contemplatorem efficiunt, Verbo verè veram ostendente pulchritudinem: quam oculus non vidit,
nec auris prius audiuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCHOLIA.

Cap. Primum.

[a] *Sicut indigna res est charitatem è cœlo detrahere, ita etiam sumptuosam cœnam in charitatem, nempe agapen conuertere.*

[b] *FLORIBVS. Florum non meminit intempestiuè, sed quia paulò post & plantarum et fontis & irrigationis erat usum adducturus, iure prius accepit florem qui nascitur ex plantis.*

Cap. III.

THRACLEI CALICES. Sunt hæc genera poculorum. Theracleum est quod fundo sphærico impositum habet instar infundibuli, ex quo est facile bibere. Antigonium, quod absque fundo sphærico desinit in acutum. Cantharus autẽ est peluis quidem simile, supernè autem tectum operculo, cuius os in medio iusta patet symmetria & in extrema parte circumferentiæ ostiolum, ex quo bibere potest qui id aperit. Labronium est poculum factum in formam aspidis, ex quo pleno haustu potest ingurgitare qui bibit. Lepaste est in formam ollæ, & una ansa apprehenditur. Pyxter est figuræ cylindricæ segmentum, quod sectionis cylindricæ imitatur columellæ, qua & stare & apprehendi potest. Prochois quæ etiam dicitur œnochoe est uas quoddam sphæricum ansa una, et uno saliente instructum, ex quibus ansa quidem apprehenditur, saliente uerò humidum quod est intus reconditum effunditur.

Cap. VI.

[a] *PER hæc uidetur tale quid significare, quòd nec in nominibus membrorum consideratur turpitudo, neque enim tibia, nec genu, uerbi gratia, turpe quid significant, ut neque os nec lingua, sic nec uerendum sed rem accuratè oportet perpendere, honestas quædam nomini tribuitur significans uerendum id de quo dicitur. Sic etiam patrem & superiorem aliquem uerendum dicimus, ut etiam Helena apud Homerum suum Socerum.*

Cap. VII.

[a] *ET quomodo Samuelis Anna eadem sæpe in sua oratione repetit, & nos sæpe repetentes Kyrie eleison, minimè improbamur? Sed existimo eloquium minimè hoc dicere sed quòd quæ Deo uouerimus ea esse Deo statim reddenda, nec expectandum ut idem rursus promittas, perinde ac si putaremus uerbis adimpleri gratiam, & accessione præstiti promissi uellemus nostrorum morum ostentare insolentiam.*

Cap. VIII.

[a] *BRENTHIVM. A quodam suaui genere floris sic dictum. Metallium, à quodam Metallo qui inuenit.*
[b] *Plangonium ab inuentrice Plagone.*
[c] *Baccari genus unguenti Barbarici.*

Cap. X.

[a] *Huius Crobuli meminit etiam Thucydides in proœmio quarti Peloponesiaci. Erat genus reticuli crobylus, ab extremis crines extendens ad uerticem, deinde eos deducens in acutum, qui perforata aurea cicada constringebantur ne deorsum diffluerent.*
[b] *κόσμος mundum & ornatum significat, sicut etiam muliebris mundus latinè dicitur.*

[a] *Xystis est genus uestis admodum subtile, unde etiam dictum est ἀπὸ τοῦ ξύεσθαι quòd sit uelut rasum propter tenuitatem. Ephaptis autem idem est quod lena. Est enim utrunque genus uestis penulæ simile, quod indutis uestibus imponitur. Est autem ephaptis lena pretiosior.*
[d] *Vt insani Nicolaitæ qui ipsum cacodæmonem ducem imitantur.*
[e] *TALAREM. Legis dicit uestem Sacerdotalem: sed hoc erat signum mysticum significat enim ut arbitror, nihil esse diuinorum mysteriorum prophanis euulgandum, siquidem pedes significant transitum actionum, sicut etiam Dauid dicit obseruari calcaneum ab improbis, & alibi dicit: in malo die se timere iniquitatem calcanei.*
[f] *LACAENAS. Quæ eo quòd fœmora ostenderent uocabantur φαινομηρίδες.*
[g] *CVBITVS. Hoc dixit quispiam intuitus cubitum mulieris Lacedæmoniæ, quæ respõdet: sed non publicus nam & sine manicis saltabant, adeò ut ab humeris uideretur & brachium & carpus, adque adhuc uidetur in ueteribus statuis. Quæ manicis autem non utebantur, dicebantur δυσπυγίδες: erant enim Dorienses Lacedæmonii. Qui autem utebantur, ἰωνίζειν ut uxores Atheniensium: erant enim Dorienses Lacedæmonii. Quæ autem utebantur, ἰωνίζειν ut uxores Atheniensium: erant enim Dorienses Lacedæmonii. Qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc insunt in tertio libro Pædagogi.

	Cap.	Primum
De vera pulchritudine.		
Quòd non sit cultu vtendum.		II.
Aduersus viros qui se colunt.		III.
Cum quibusnam sit habenda consuetudo.		IIII.
Quomodo in balneis se gerere oporteat.		V.
Quòd solus Christianus sit dives.		VI
Quòd pulchrum viaticum Christiano sit frugalitas.		VI.
Quòd similitudines & exempla sunt rectæ doctrinæ pars maxima.		VII.
Quòd gymnasia quoque sunt eligenda iis qui rationi vitam agunt consentaneam.		VIII. IX.
Optimæ vitæ compendiosa pertractatio.		
Optimæ vitæ similiter breuis pertractatio, & quæcunque sanctæ scripturæ vitam Christianam describunt.		X. XI.

Hymnus Sancti Clementis de Seruatore Christo.

CLEMENTIS PAEDAGOGI
LIBER TERTIVS.

De vera pulchritudine. *Cap. I.*

EST ergo, vt videtur, disciplinarum omnium pulcherrima ac maxima, seipsum nosse. Si quis enim seipsum norit, Deum cognoscit. Quòd si Deum cognoscet, ei assimilabitur: non aurum gestans, nec talarem vestem ferens, sed benefaciens, & quàm paucissimis fieri poterit indigens. Solus autem Deus nulla re omnino indiget, et maximè quidem gaudet, quando videt nos mentis ornatu mundos: deinde & eo qui castam corporis vestem, nempe moderationem & temperantiam complectitur. Cum sit itaque anima triplex genere: intelligentia, quæ ratiocinandi facultas appellatur, internus homo est, qui huic homini qui videtur imperat, eum ipsum autem alioqui Deus agit. Ira autem, quæ est fera & immanis, haud ita procul a furore habitat. In varias autem formas se mutans tertia est cupiditas, quæ plusquam Proteus marinus Dæmon varius, nunc hanc, nunc illam, nunc aliam figuram suscipit, & ad libidines, stupra, & adulteria allicit.

Efficiturque leo primum, cui barba decora est.

Cultum & ornatum adhuc ferens. Virum autem esse, barbæ pili ostendunt.

Sed post illa draco, uel pardus, sus quoque magnus.

Prolapsum est nimium cultus studium ad intemperantiam. Valentem itaque feram homo non præ se fert amplius.

Humida lympha, arbos ramisque fit alta proceris.

Effunduntur affectiones: obruuntur voluptates: flaccescit pulchritudo, & citius quàm folia humi decidit, quando amatoriæ eius petulantiæ procellæ expirauerint, & priusquam venerit autumnus, marcescit & interit. Omnia enim fit cupiditas, & omnia effingit, & vult fucum facere, vt occultet hominem. Homo autem ille, cui ratio Verbúmue cohabitat, non variatur, nõ fingitur, formam habet rationis. Deo assimilatur. Pulcher est, non vt pulcher videatur colitur. Vera est pulchritudo: est enim Deus. Deus autem ille fit homo, quoniam Deus vult. Rectè ergo dixit Heraclitus: HOMINES Dii. Dii homines. Ratio enim hæc est euidens mysterium. Deus in homine, & homo Deus: & voluntatem Patris interpres efficit. Interpres enim est ratio seu Verbum, quæ est communis ambobus. Dei quidem filius, ser uator autem hominum: & illius quidem minister, noster autem Pædagogus. Atque cum caro quidem serua sit, quemadmodum testatur Paulus: quomodo quis iu re ancillam lenonis instar exornauerit? Quòd enim id quod carneum est, sit ser ui forma, dicit de Domino Apostolus, eum seipsum exinaniisse serui forma acce pta, externum hominem seruum appellans priusquam seruiisset, & carnem susce pisset Dominus. Misericors autem Deus, iple carnem effecit liberam, cumque ab interitu acerbaque & letifera seruitute liberasset, incorruptionẽ ei adiunxit, sanctum hoc & æternitatis ornamentum carni, immortalitatem videlicet, apponens. Est autem alia quoque hominum pulchritudo, charitas: CHARITAS autem, vt ait Apostolus, est patiens, benigna, non æmulatur, non agit perperam non inflatur. Perperam enim agere dicitur cultus, qui superfluitatem & inutilitatem apertè indicat. Et ideo subiungit: NON INDECORE se gerit. Indecora enim est aliena, & quæ non est secundum naturam, figura. Quæ autem ficta est, est aliena. Quod quidem apertè explicat, dum dicit: NON QVAERIT quæ sua sunt. Quod enim

Ad Philip. 2.

Ad Gal. 4. Hebr. 2.

1. Corin. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

proprium est eius, est veritas. Vocat itaque quod suum est. Quod alienum est autem querit nimium ornatus studium, vt quod sit remotum à Deo, ratione, & charitate. Ipsum autem Dominũ fuisse aspectu deformem, testatur spiritus per Esaiam: ET VIDIMVS ipsum, & non habebat speciem neq; pulchritudinem, sed species eius vilis, diminuta præ hominibus. Quis est autem Domino præstantior? Sed non carnis pulchritudinem, quæ visione apprehenditur, sed veram animæ & corporis ostendit pulchritudinem, animæ quidem, beneficentiã, carnis verò immortalitatẽ.

Esa. 53.

Quòd non sit cultu vtendum. Cap. II.

NON externi ergo hominis aspectus, sed animus probitatis ornamento ornandus est. Dici potest ornandam quoque esse carnem ornamento continentiæ. Istæ autem non animaduertunt, dum colunt id quod est extrinsecus, quæ intus in profundo sita sunt, esse planè inculta, horrida & sterilia, cuiusmodi sunt etiam ornamenta Aegyptiorum, apud quos templa, eorumque porticus, vestibula ac luci magnificè instructi: eorumque atria multis columnis cincta sunt: parietes autem lapidibus externis & artificiosè depictis resplendent ita vt nihil desit: ædes autem auro, argento, & electro collucent, & ex India ac Aethiopia variis fulgentibus lapillis, adyta verò intextis auro obumbrantur peplis. Sed si penetralia templi ambitus subieris, & ad eius quod est præstantius spectaculũ properans, imaginem quæ templum habitat quæsieris: sacerdos quispiam ex iis qui in templo sacrificant, graui & venerando vultu aspiciens, & Aegyptiorum lingua Pæanem concinens, cum veli aliquantum contraxerit tanquam Deum ostensurus, abundè nobis suppeditat occasionem irridendi numinis. Neque enim intus inuenietur Deus qui quærebatur, ad quem festinabamus, sed felis, vel Crocodilus, vel serpens indigena, vel aliqua eiusmodi belua, quæ templo quidem est indigna, sed antro, speluncæ, ac cœno magis congruit. Apparet Deus Aegyptiorum, belua, quæ super vestem stragulam purpuream volutatur. Ita etiam mihi videntur fœminæ quæ aurum gestant, & in crispandis crinibus exercentur, & in genis vngendis, oculisque pingendis, & pilis tingendis versantur, & aliam mollitiem arte improba persequuntur, carnalem ambitum ornantes, & verè Aegyptios imitantes, infelices amatores attrahere. Sed si quis veli templum aperuerit, vitam inquam, vestem, aurum, fucum, tinctura, & quæ eis intrita & incrustata sunt, hoc est velamentum, quod ex eis contextũ est, tanquam illuc veram inuenturus pulchritudinem, rectè scio eum esse abominaturũ. Neque enim Dei imaginem intus inueniet habitantẽ, quã est consentaneum, sed loco eius fornicatrix & adultera animæ occupauit adytum, & vera esse bestia conuincetur fuco scilicet intrita & incrustata simia: & sedu ctor ille serpens, mentis exedens intelligentiam, per gloriæ cupiditatem pro spelunca habet animam, & cum omnia exitialibus venenis impleuerit, & erroris sui virus eructauerit, mulieres in meretrices transformat hic Draco, fungens lenonis officio. Non est enim mulieris sed meretricis illud nimium sui ornandi studium. Quæ quidem mulieres, domus apud maritos seruandæ, administrandæque familiæ curam gerunt exiguam: sed soluta mariti crumena, quæ eis suppeditantur conuertunt in suas cupiditates, vt quòd pulchræ videantur multos testes habeant: & ornandi artificio toto die assidentes vacant, ære emptis mancipiis. Carnem ergo, vt quæ sit visu iniucunda, mollem & suauem reddunt: & interdiu quidem in thalamis versantes, arti ornandi affixæ sunt, ne floridis coloribus depictæ deprehendantur: vespere autem tanquam ex antro ad lucernã prorepit hęc adulterina pulchritudo. Nã & ebrietas, & lux exilior & paulò obscurior incrustationi earũ opem ferũt. Atque eam quidem, quæ suos pilos reddebat, Mænander Comicus domo arcet.

At nunc recede ab his ædibus, nam fœminam
Pudicam non decet facere flauos pilos.

Sed

Sed neque genas fucare, nec oculos depingere. Non intelligunt autem miserę se propriam perdere pulchritudinem, dum externam inducunt. Summo itaque mane se lacerantes, & extendentes, variisque ac cõfusis mixtionibus effingentes, viuum quidem cutis colorem refrigerant, carnem autem venenis effodiunt, curiosisque ac superfluis absterſionibus proprium decoris florem corrumpunt, & marcidum efficiunt. Quo circa eæ cataplasmatibus quidem cernuntur pallidæ: à morbis autem facile arripiuntur, vt quæ adumbratam carnem, venenis iam liquefactam habeant: hominum opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro meritis non fuerit eis largitus pulchritudinem. Iure ergo quod ad domum seruandam, & administrandam familiam attinet, sunt otiosę, vt quæ sedeant, veluti depictæ ad spectaculum, non natæ ad domus custodiam familiæúe administrationem. Et ideo apud Comicum dicit considerata mulier.

Quid prouidi fecerimus nos fœminæ,
Vel splendidi, quæ tot colorum floribus
Sparsæ sedemus, liberarum mulierum
Typum ac figuram destruentes funditus,
Perniciem domorum, & coniugium exitium,
Et filiorum uendicantes dedecus.

Hac etiam ratione Antiphates Comicus in Malthaca irridet meretriciam mulierum consuetudinem, dicens verba omnibus communia aduersus illam earum frigitur, accedit, smegmate saponeue purgatur, pectitur, eiecit, teritur, lauatur, se contemplatur, componitur, vnguentis perfunditur, ornatur, vngitur, & si quid nõ habeat, enecatur. Ter enim non semel dignæ sunt quæ pereant, quæ Crocodilorum excrementis vtuntur, & spuma sepiarum vnguntur, & supercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt. Quæ ergo vel Poëtis ethnicis erant odio propter mores, cur non magis à veritate reiiciendæ fuerint? Alius itaque Comicus eas reprehendens, Alexis, eius enim verba afferam, quæ curiosa & supervacanea rerum explicatione, propter perpetuam & immutabilem earum impudentiam pudore eum affici ostendunt, neque enim erat quantum par fuisset curiosus, me autem pudet fœminas ita in Comœdiis rideri, si eis possem aliquid afferre auxilii. Deinde verò marito quoque affert exitium. Primum quidem in lucro, & in spoliandis proximis. Omnia alia opera ab eis fiunt obiter. Est aliqua parua, super in calceis insuitur. Longa est aliqua tenuem gestat scalam, caput in humerum demittens egreditur, hoc ei detrahit de longitudine. Depressiores coxæ & fœmora sunt alicui, eis aliquid assuit, vt qui ingrediuntur eam pulchras habere nates exclament. Mollem ac prominentem habet ventrem, vt Comicorum nutrices, appositis nonnullis eum erigit. [a] Depressior est venter, veluti contis quibusdam adhibitis efficit vt is anterius procedat. Supercilia flaua habet aliqua, depingunt fuligine. Alicui vt ea nigra sint contigit, tollit cerusa nigrorem: sunt alicui nimis alba, farinæ deterit alborem. Habet aliquam corporis partem candidam, eam nudam ostendit. Bellos habet dentes: rideat necesse est. Vt præsentes videant quàm sit ei os venustum, & quamuis læta non sit, toto tamen die ridet. In labris habens tenuem myrsinæ tabellam, vt velit nolit ea tandem cogatur diducere. Hæc ad dehortandum nimium sui ornatus studium ex mundana adduxi Sapientia, cum velit Verbum nos omni ratione conseruare. Mox autem diuinis quoque Scripturis id munio. Solet autem qui non latet, propter reprehensionum decus abstinere à peccatis. Quemadmodum autem cui impositum est cataplasma, et cui inuncti sunt oculi, vel ipso aspectu præbet morbi suspitionem: ita fuci, tincturæ, & colores illiti, animam intrinsecus ægrotare significant. Ne ad alienum autem fluuium accedamus, nobis suadet Pædagogus. per alienum fluuium, alienam vxorem libidini deditam allegoricè significans, vt quæ ad omnes dimanet, & per meretriciam intemperantiam omnium voluptati effundatur. AB ALIENA, inquit, aqua abstine, & ex fonte alieno ne biberis, titillantis sensum delectationis fluentum nos

Prouerb. 9. Eccles. 25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitare admonens, vt longo tempore viuamus. Adiecti autem nobis fuerint anni vi- A
tæ siue alienam voluptatem non venantibus, siue etiam hæreses declinantibus. At-
que Ebriosum quide esse & Vinosum, & si sint magna vitia, non tamen tanta quan
tum est nimium sui ornandi studium. Mensa plena, & frequentes calices satis sunt
ad implendam ingluuiem. At qui auri, purpuræ, & gemmarum nimio studio tenen
tur, iis nec quod super terram, nec quod sub terra est, aurum sufficerit: neque mare
Tyrium, nec quæ ab Indis & Aethiopibus deportantur onera: sed nec Pactolus, cu
ius sunt fluenta aurea. Sed nec si quis eorum Midas fortè euaserit, is impleri potest,
sed est adhuc pauper, alias opes desiderans: Vnà autem cum auro vel commori para
ti sunt. Quòd si cæcæ sunt opes, vt reuera cæcæ sunt: quomodo non cæcæ sunt quæ B
eas stupent, & admirantur, & in ea affectæ sunt? Dum ergo cupiditatis limites sibi
non cõstituunt, in impudentiam impingunt. Eis enim opus est & theatro, & pom-
pa, & spectatorum multitudine, & errore in sacris, & diuturna mora in triuiis, vt
eę sint manifestæ omnibus. Ornantur enim vt aliis placeant, quæ in facie non in cor
de gloriantur. Sicut enim notæ inustæ fugitiuum: ita etiam floridi colores adulte-
ram indicant. Nam etsi coccino induaris, & aureo ornamento orneris, & oculos
tuos vngas stibio, frustra est pulchritudo tua, dicit Verbum per Hieremiam. An ve
rò non absurdum est equos quidem, & aues, & alia animantia, ex herba & pratis sur
gere ac euolare proprio ornamento lætantia, iubis, & colore naturali, & pennis va- C
riis: mulierem verò perinde ac si sit bestiis inferior, se esse adeò deformem existima
re, vt externa emptitia & adumbrata pulchritudine egeat? Vittæ certè, & earum
permultæ differẽtiæ, & curiosæ ac superuacaneæ capillorum plicaturæ, & crinium
innumerabiles figuræ, & pretiosæ speculorum structuræ, quibus se componunt,
dum eas venantur qui puerorum more, insipientium formas admirantur, sunt fœ-
minarum quę omnem pudorem exuerunt: quas qui meretrices vocauerit, is non
aberrauerit, quæ ex vultibus suis personas faciunt. Nobis autem suadet Sermo non
ea considerare quæ videntur, sed ea quæ non videntur. Quæ enim videntur sunt
temporalia. Quæ autem non videntur, æterna. Quo autem nihil dici aut fingi po-
test absurdius, fictæ istius suæ formæ, perinde ac si res ab eis bene gesta vel correcta
sit, specula excogitarunt, cum huic fraudi esset potius admouendum operculum. D
Neque verò, vt est in Græcorum fabulis, formoso Narcisso rectè successit, quòd
suæ fuerit contemplator imaginis. Quòd si Moses præcipit hominibus nullam face
re imaginem, quæ Deum arte repræsentet: quomodo hę rectè fecerint mulieres,
quæ fallaci personæ fictione suas per reuerberationem imitantur imagines? Cæte-
rum Prophetæ quoque Samueli, cum mitteretur vt vngeret in Regem vnum ex fi-
liis Iesse, & vidisset eius filium natu maximum pulchrum & magnum, quando eo
lætatus Samuel chrisma protulit, dixit, inquit, ei Dominus: NE RESPEXERIS ad
aspectum eius, & altitudinẽ magnitudinis, eius quoniã repuli eum. Homo enim re-
spiciet ad oculos, & Dominus ad cor. Et non vnxit eum qui erat pulcher corpore,
sed eum qui pulcher erat animo. Si ergo naturalem corporis pulchritudinem mi- E
nus quàm pulchritudinem animæ æstimat Dominus: quid sentit de adulterina, qui
quidquid falsum est omnino expulit? PER FIDEM enim ambulamus, non per
speciem. Apertissimè ergo docet Dominus per Abraham, & patriam, & cognatos,
& possessiones, & omnes diuitias contemnere eum qui Deum sequitur, cum eum
fecit aduenam. Et ideo eum appellauit Amicum, vt qui suas facultates habuisset cõ
temptui, erat enim honesto loco natus, & valde diues. Trecentis itaque & octode-
cim suis famulis quatuor Reges subegit, qui Loth captiuum abduxerãt. Solam He-
sther iustè inuenimus ornatam. Mysticè ornabatur mulier Regi suo, sed eius pul-
chritudo pretium inuenitur, quo liberatus fuit populus qui interficiebatur. Quòd
autem cultus faciat mulieres meretrices, viros autem androgynos seu effœmina-
tos & adulteros, testis est nobis Tragicus, sic narrans. F

Venisset ast hic ex Phrygibus cum qui Deas
Diiudicauit, sunt ut Argis fabulæ,

Lacedæmona

βλῶς.

Hier. 4.

2. Corin. 4.
προσωπεῖον.

Exod. 20.
Deut. 5.
ἐνώπιον τοῦ.

1. Regum. 4.

1. Corin. 13.

Genes. 14.
Hesther. 5.

A *Lacedæmona, ornatu superbo uestium*
Barbarico luxuque & auro splendidus:
Amans amantem ui recessit auferens
Helenen ad Idæ caulas, abesset cum domo
Menelaus.

O ad adulteria incitantem pulchritudinem. Græciam euertit barbarum sui ornan-
di studium, & effœminatæ delitiæ. Laconicam pudicitiam corrupit vestis, & luxus,
& pulchra species, barbaricum sui ornandi studium meretricem probauit Iouis fi-
liam. Non erat eis Pædagogus qui rescinderet libidines: nec qui diceret. Non mœ-
B chaberis, nec qui diceret. Non concupisces, nec ad adulterium iter ingredieris per
concupiscentiam, sed neque appetitiones inflammabis per immoderatum tui ornan
di studium. Sed hęc cuiusmodi consecutus est exitus, & quot mala senserunt qui ni
mium sui amorem prohibere noluerunt? Propter effrenatas voluptates Græcia &
Asia commotæ sunt. A barbaro adolescentulo omnia agitantur. Tota Græcia naui-
gat, mare in arctum cogitur, terras ferens, longum bellum excitatur, & vehementia
erumpunt prælia, campique implentur cadaueribus, classi insultat Barbarus, domi-
natum obtinet iniquitas, & ficti illius Iouis oculus Thraces respicit, & fluuiorum
fluenta sistuntur mortuis corporibus, pectora pulsantur planctibus, & luctus terrã
possidet. Idæ autem multis fontibus irriguæ omnes concutiuntur pedes, & omnia
C cacumina, Troianorum vrbes & Achiuorum naues. Quo fugiemus, ò Homere, &
vbi consistemus? Ostende nobis terram quæ minime mota sit.

Puer ne habenas tetigeris qui es insciens,
Currumque agendi ignarus, haud ascenderis.

Duobus Aurigis cœlum lætatur, quibus solis ignis agitur. Mens enim à voluptate
abducitur, & rationis integritas, quæ Verbo Pædagogo non vtitur, labitur in libi-
dinem: lapsus autem mercedem recipit, quòd excidat. Harum rerum tibi sunt indi-
cio Angeli, qui Dei reliquerunt pulchritudinem, propter pulchritudinem quæ Esa. 14.
flaccescit, atque adeò è cœlis in terram ceciderunt. Quinetiam Sicimitæ puniun- Eze. 23.
tur, qui lapsi sunt, sanctæ virgini probrum inferentes. Sepulchrum, eis est supplici-
D cium, & pœnæ monimentum nos ducit ad salutem.

Aduersus viros qui se colunt. Cap. III.

Eo vsque ergo processit luxus, vt non solum fœminæ inani hoc stu
dio laborent, sed etiam viri hoc vitium sequantur. Qui enim à cor
poris cultu minimè puri sunt, ii nequaquã sani sunt: ad mollitiem
autem declinantes, planè effœminantur, illiberali quidem tonsu ac
meretricio se tondẽtes, subtilibus autem ac perspicuis vestibus in-
duti, gloriosè vndiquaque obeuntes: [a] Mastichen rodentes, & vn-
E guenta olentes. Quid de iis dixerit quispiam, qui tanquam [b] Meto
poscopus, ex figura diuinat, cum eos viderit, adulteros, Androgynos atque effœmi
natos, vtrãque venerem persequentes, pilis infestos, glabros, florem virilem abhor
rentes, comas autem non secus ac mulieres ornantes? In nefariis autem & audaci-
bus ceptis improbi ac scelerati viuentes: STOLIDA admittunt atque improba fa-
cta, ait Sybilla. Propter eos plenæ sunt ciuitates iis quos effœminatos picant, ra-
dunt, & vellunt. Officinæ autem vbique constructæ & apertæ sunt, & huius mere
tricię fornicationis artifices multum pecuniæ lucrantur ab iis qui seipsos pice ob-
linunt, & pilos vulsoribus quoquomodo præbent vellendos, quos nec eorum qui
vident, nec eorum qui accedunt, nec suiipsorum qui viri sunt pudet. Tales sunt qui
F turpes & illiberales persequuntur affectiones, et quorum corpus violentis picis vul
sionibus totum glabrum est & læue. Nihil est certe quo possit vlterius progredi ta-
lis impudentia. Si enim nihil ab eis infectum relinquitur, nec silentio est à me præte
reundum. Quendam ex iis qui verè sunt ignaui ac degeneres, Pædagogi ritu increpan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pans Diogenes,cum venderetur,magno & forti animo dixit:Veni adoleſcens,eme A
tibi virum,ancipiti oratione fornicatorium eius vitę inſtitutum corrigens. Eos
enim qui viri ſunt radi ac leuigari,quomodo non eſt turpe ac planè illiberale? Pi-
los autem tingere,& canos vngere ac coloribus oblinere,quibus perditi Andro-
gyni effœminatique homines vtuntur, muliebresque pexus omnino dimittendi
ſunt.Putant enim ſe ſicut ſerpens poſſe ſenium capitis exuere,dum ſeipſos pingen-
tes transformant ac renouant.Sed & ſi pilos callidè circunſcribant,rugas tamen nō
effugient, ſed neque mortem latebunt,etſi tempus per artem ementiantur. Quo
magis homo feſtinat ad finem,tanto eſt verè venerabiliot,vt qui Deum ſolum ha-
beat ſe ſeniorem. Nam ille quoque eſt æternus ſenex, qui eſt iis quæ ſunt anti- B
Dani.7. quior.Antiquum dierum illum vocauit Prophetia. ET CAPILLI capitis eius tan
Matth.5. quam lana pura,ait Propheta. NVLLVS autem alius,inquit Dominus,poteſt al-
bum pilum facere,vel nigrum.Quomodo ergo opus Deo contrarium fabricantur,
vel potius ei per vim aduerſantur impii,qui pilum tranſmutant.qui ab eo canus fa-
Eccleſi.25. ctus eſt?Senum autem corona,inquit Scriptura,eſt multa experietia,& vultus eius
canicies, flos eſt multæ experientiæ.Illi verò canorum tinctorem,qui eſt ætatis mu
nus præcipuum dedecore afficiunt.Fieri autem non poteſt,non poteſt, inquam,fie
Ephe.4. ri,vt veram oſtendat animam,qui caput habet adulterinum. VOS autem non ſic,
inquit,Chriſtum didiciſtis,ſi quidem ipſum audiiſtis,& in ipſo docti eſtis, ſicut eſt C
veritas in Ieſu,vt vos deponatis ſecundum priorem conuerſationem veterem ho-
minem. Non canum: ſed eum qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptio-
nis. Renouemini autem. Non tincturis & cultibus: ſpiritu mentis veſtræ, &
induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & ſanctī-
tate veritatis. Eum autem qui vir eſt pecti, & tonderi, crines componētem ad
ſpeculum,genasque radi,velli ac deglabrari,quomodo non eſt planè muliebre? Et
certè niſi quis eos nudos viderit,mulieres eſſe putauerit.Etſi enim eis aurū geſtare
non ſit permiſſum,per muliebrem tamen libidinem,quaſdam auri fimbrias & quæ-
dam fila foliis circumplectentes,vel ex eadem materia ſphæricas neſcio quas figuras
facientes,talis appendunt,& erecto collo geſtant.Hoc eſt inuentum fractorum ho-
minum,qui trahuntur in gynecæum, ancipitis vitæ & ad libidinem propenſarum D
beſtiarum.Hæc eſt fornicatoria & impia inſidiarum ratio.Deus enim voluit fœmi
nam quidem eſſe glabram ac leuem,ſola coma ſicut equum iuba ſponte naturæ exul
tantem:Virum autem cum ſicut Leones barba ornaſſet,virilem etiam fecit hirſuto
pectore,quod quidē eſt roboris & imperii indicium. Ita etiā Gallos qui pro gallinis
decertant criſtis tanquam galeis ornauit.Hos autem pilos Deus tanti facit, vt eos
ſimul cum prudentia iubeat adeſſe hominibus atque adeo honeſtate delectatus,
grauitatem honorauit veneranda canitie.Prudentia autem,& accuratæ exactęque
rationes,canæ intelligentiæ,vnà cum tempore ad ſummum ſuum vigorem perue-
niunt,& intenſis multæ experientiæ viribus ſenium confirmant ac corroborant,
amabilem venerandæ prudentiæ florem ad fidem iure faciendam proferentes,ſcili- E
cet caniciem. Hoc viri ſignum, barba ſcilicet,per quod vir apparet, eſt Eua anti-
quius,& ſignum melioris naturæ. Eum Deus æquum cenſuit hirtum eſſe oporte-
re,& per totum viri corpus pilos diſſeminauit: quidquid autem eius erat læue ac
molle,à latere abſtulit,ad ſeminis ſuſceptionem tractabilem fœminam fabricatus,
vt & generationis & domus cuſtodiæ eſſet opitulatrix.Ille autem (quod lęue enim
erat proiecerat)& vir manſit, & virum oſtendit,& ei agere,quemadmodum illi pa
ti,conceſſum eſt:Sunt enim natura ſicciora & calidiora,quæ ſunt hirſuta,lenibus.
Quocirca & maſculina fœminis, & coleata exectis, & perfecta imperfectis,& hir-
ſutiora ſunt & calidiora.In eo ergo violando,quod eſt virilis naturæ ſignum,eo ſci
licet quod eſt hirſutum,contra legem facere eſt impium. Leuoris autem aut glabri F
tiei ornamentum (à Verbo enim inflammor) ſi in viros quidem, eſt mulierculæ;
ſi in fœminas autem,adulteri.Vtrunque autem eſt à noſtra republica longiſſimè re
Matth 10. legandum.Quinetiam veſtri quoque capitis omnes capilli numerati ſunt,ait Domi
nus.

A nus. Sunt autem etiam pili in barba numerati atque adeò etiam quæ ſunt in toto
corpore.Non eſt ergo aliquid vellendum præter Dei inſtitutum,quod in volunta- 2.Cor.13.
te eius annumeratum eſt. NISI vtique vos ipſos non agnoſcitis,inquit Dominus,
quòd Chriſtus Ieſus eſt in vobis. Quem ſi inhabitantem ſciuiſſemus,neſcio quomo
do ipſum probro afficere in animum induxiſſemus.Picari autem ac velli, vereor di
cere quàm ſit indecorum & turpe factu. Auerſos,incuruatos, & arcana naturæ a-
pertè denudantes,exilientes,& coxarum vertebras propemodum luxantes, & cū
erubeſcendæ ſint eorum figurę ipſi non erubeſcentes, in ipſo iuuenum cœtu & me
dio gymnaſio vbi virtus virorum exercetur ſe indecorè gerentes,hoc præter natu
B ram perſequi exercitium,quomodo non eſt extremæ intemperantię? Qui enim in
aperto hæc faciunt,vix vllos domi fuerint reueriti. Quę in publico autem eſt in-
temperantia,teſtatur eam quę eſt in obſcuro in ſumma licētia libidinem. Qui enim
ſub Solis radiis virum abnegat, clarum eſt eum noctu conuinci mulierem: NON Deut.23.
ERIT autem, dixit Verbum per Moſem, meretrix ex filiabus Iſrael, & non erit
ſcortum ex filiis Iſrael. At pix iuuat, inquiunt, imo verò facit vt quis malè au-
diat. Nemo autem qui ſapit voluerit ſcortum videri, ſi eo morbo non laboret,
& ſtudere vt pulchra imago vituperetur.Si eos enim qui ſunt vocati ſecūdum pro-
poſitum Deus præſciuit conformes imagini filii ſui propter quos, vt vult Apoſto- Rom.8.
lus, præfiniit ac prædeſtinauit beatitudinem.Vt ſit ipſe primogenitus in multis fra
C tribus:Quomodo non ſunt impii, qui conforme Domino corpus iniuria probro-
que afficiunt? Ei autem qui pulcher eſſe velit,quod eſt in homine pulcherrimum,
ornandum eſt, nempe mens, quam oportet quotidie pulchriorem & magis deco-
ram oſtendere.Vellendi autem ſunt nō pili, ſed cupiditates. Ego verò eorum etiam
qui ab iis qui mancipia venundant veneunt puſionum miſereor. Atqui probro &
iniuria non à ſeipſis afficiuntur,ſed iuſſi miſeri ad turpem quæſtum faciendum or-
nantur.Qui autem ſua ſponte lubentesque ac volentes ea faciunt, quæ qui iubent
capite puniretur,ſi viri eſſent,quomodo non execrandi? At nunc quidem vita eo
proceſſit intemperantiæ,inſultante & laſciuiente iniquitate,& quidquid eſt impu-
dicum & libidinoſum,diffuſum eſt in ciuitatibus, & iam pro lege habetur. In eis
D ſtant in fornice mulieres,carnem ſuam ad probrum voluptatis venundantes, & pue
ri docti abnegare naturam,mulieres ſimulant.Omnia immutauit luxus: hominem
probro ac dedecore affecit:mollis & luxurioſa ſuperflua curioſitas quærit omnia,
omnia aggreditur,naturam coërcet,homines patiuntur muliebria, & fœminæ prę
ter naturam viros agunt,& nubunt vxoresque ducunt fœminæ: nullus eſt meatus
ad quem non pateat aditus impudicitiæ.Iam verò eis quoque communis venus pu-
blicatur,conuiuiorum delitiæ.O miſerandum ſpectaculum.O nefandum ſtudium.
Hæc ciuilis noſtræ intemperantiæ oſtēduntur trophæa.Flagitia arguunt,quæ pro-
ſtant in fornicibus.O quanta eſt hæc iniquitas. Sed neque intelligunt miſeri quan-
tas ſæpe tragœdias excitet incertus coitus.Cum meritorio filio & meretricibus fi-
E liabus ſæpe patres coëunt,expoſitorum filiorum minimè recordantes,& viros eſſe
eos qui genuerunt oſtendit nimia libidinis licentia.Hæc ſapientes leges permittūt:
licet autem eis peccare ex lege, & nefandam voluptatem appellant facilitatem. Se
eſſe ab adulterio liberos exiſtimant,qui naturam adulterant.Eos autem conſequi-
tur,eorum,quę flagitioſè ab eis perpetrata ſunt,vltrix iuſtitia.& in ſeipſos ineuita-
tur,eorum,quę flagitioſè ab eis perpetrata ſunt,vltrix iuſtitia.& in ſeipſos ineuita-
bilem attrahentes calamitatem paruo nummo mortem emunt. Harum mercum mi
ſeri mercatores,nauigant,tanquam frumentum, tanquam vinum, fornicationem
importantes. Alii autem longè miſeriores, tanquam panem, tanquam obſonium, Leuit.9.
voluptates comparant. Et nec illud quidem Moſis eis venit in mentem. NON PRO
PHANABIS filiam tuam,vt eam facias meretricem.& non fornicabitur terra. &
F terra implebitur iniquitate. Hæc olim propheticè dicta ſunt,eſt autem manifeſtus
exitus. Omnis iam terra & fornicatione & iniquitate plena eſt. Suſpicio autem &
admiror veteres Romanorum legiſlatores.Si muliebre & effœminatum vitæ ſtudiū
odio habuerunt,& corporis cum fœmina conſuetudinem, præter naturæ Legem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt in terra infoderetur ex Lege iustitiæ æquum existimarunt. Nefas est enim barbam vellere, quæ est pulchritudo congenita, pulchritudo generosa & ingenua. A

Primum lanugo est, qua fit gratissima pubes.

Procedens autem iam inungitur, dum barba delectatur, in quam vnguentum descendit Propheticum, dum Aaron honoratur. Oportet autem eum qui à Pædagogo rectè instituitur, super quem pax habitauit, etiam cum pilis suis pacem agere.

Psal. 132.

Quid non igitur admiserint fœminæ ad libidinem propensæ, dum vident viros talia audere? Imo verò ii non viri, sed Batali & fœminelli dicendi sunt, quorum voces sunt compressæ & graciles, vestis autem cum tactu tunc tinctura ipsa est effœminata. Ex moribus autem externis apertè arguuntur hi homines, ex amictu, calceatu, figura & habitu, tonsu, aspectu: EX ASPECTV enim vir cognoscetur, inquit Scriptura, & ex occursu hominis homo agnoscetur. Vestitus viri, & gressus pedis, & risus dentium de ipso annuntiabit. Ii enim etsi aliis pilis maximè cani sint, eorum qui sunt in capite solummodo curam gerunt, vittis, non secus ac fœminæ, comas prope modum alligantes. Atque leones quidem de hirtis suis pilis se iactant, sed in pugna eis armantur. Capri quoque ipsi gloriantur de suis cristis, sed eos pilis inhorrescentes pertimescunt venatores.

Batalus fuit vir effœminatissimus.

Eccles. 18.

Ibidem. 19.

B

Lanigeræ quoque oues denso sunt vellere onustæ.

Atqui eorum quoque pilos multiplicauit benignus Pater in tuum, ò homo, vsum, dum te vellera tondere docuit. Et ex gentibus quidem Galli & Scythæ comam nutriunt, sed non se immodicè colunt, & terribile quidem quid præ se fert densum barbari capillitium, & flauus ille color bellum minatur, vt qui videatur cognatione habere cum sanguine. Ambo hi Barbari luxum odio habuere. Apertos testes proferent Germanus quidem Rhenum; Scytha verò plaustrum. Nonnunquam autem euenit vt Scytha plaustrum quoque contemnat. Diuitiæ barbaro eius esse videtur magnitudo, & relictis delitiis vitam agit frugalem. Domum sufficientem, & equo agiliorem, equum scilicet, acceptum conscendens Scytha, eum ducit quo vult. Fame autem laborans, petit ab equo alimentum. Ille verò præbet venas, & quem solum possidet sanguinem Domino suppeditat. Porrò autem equus quoque Nomadi est & vehiculum & cibus. Arabiorum autem (sunt hi alii Nomades) ad pugnandum apta ætas camelos conscendit: Prægnantes hi camelos educunt. Illæ verò simul & pascuntur & currunt. Dominos susci pientes vnà quoque cum eis domum ferunt. Quòd si potus quoque barbaris defecerit, lac mulgent: exinanito autem nutrimento ne sanguini quidem parcunt, vt fertur de lupis rabie agitatis. Illæ verò Barbaris mansuetiores, etiam iniuria affectæ, mali accepti non recordantur: sed solitudinem confidenter percurrunt, Dominos simul portantes & alentes. Pereant ergo immanes beluæ, quibus est cibus sanguis. Neque enim hominibus fas est tangere sanguinem, quibus corpus nihil est aliud quàm caro exculta sanguine. Verbi particeps fuit humanus sanguis, & gratiæ per spiritum habet communionem. Siquis eum iniuria affecerit, non latebit: licet ei, etiam si sit nudatus figura ipsum alloqui Dominum. Barbarorum autem probo frugalitatem. Expeditam vitæ rationem dili gentes Barbari, reliquerunt delitias. Tales nos vocat Dominus nudos à fastu & arrogantia, nudos à vana gloria, auulsos à peccatis, solum vitæ lignum ferentes, solam salutem obtinentes.

C D E

Cum quibusnam habenda sit consuetudo. IIII.

VERVMENIM vero imprudens transilii spiritu consequentiam, ad quam rursus est reuertendum, & reprehendenda est multorum seruorum possessio. Per se enim operari, & per se ministrare fugientes, ad famulos confugiunt, obsonatorum, & mensæ structorum, eorumque qui carnes in frusta artificiosè dissecant, magnam emētes multitudinem. In multas autem & varias partes eis sunt diuisi mercenarii. Ac nonnulli quidem eorum laborant in iis quæ ad explendam F

A plendam gulæ ingluuiem pertinent, structores, & ciborum conditores, & alii quidem bellariorum, alii verò, liborum ac placentarum, & alii pulmentorum ac sorbitionum sunt compositores & architecti. Alii verò ponunt operam in vestibus superfluis. Alii autem aurum custodiunt, vt Gryphes. Alii argentum seruant, & abstergunt pocula, & conuiuiorum apparatus præparant. Alii fricant iumenta, & ab eis exercetur turba pocillatorum, formosorumque adolescentum greges tanquam pecorum, à quibus emulgent pulchritudinem. Ornatores autem & ornatrices mulieribus ornandis deseruiunt, & hę quidem speculis: illæ autem vittis: aliæ verò præsunt pectinibus. Eunuchi multi, iique lenones: propterea quòd sit probabile eos libidini non posse operam dare, iis qui volunt vacare voluptati inseruientes citra vl-
B lam suspitionem. Eunuchus autem verus est, non qui non potest, sed qui non vult dare operam voluptati. Transgressis itaque Iudæis per Samuelem Prophetam Verbum protestans, petenti Regem populo non humanum pollicetur Dominum, sed quendam se insolentem daturum eis minatur Tyrannum, libidini & voluptati deditum: QVI VESTRAS, inquit, filias accipiet in vnguentarias, coquas, & panificas, vt qui belli lege eas inuaserit, non autem sequatur pacificam reipublicæ administrationem. Et qui mulierum quidem lecticas in altum tollant, & perniciter eas ferant multi Galli sunt: lanificium autem, telæque texendæ artificium, mulieb reque opus ac domus administratio & custodia, nusquam est: sed qui mulieribus
C quidem falsa narrant, toto die cum eis versantur, amatorias fabulas nugaciter referentes, earumque corpus & animas falsis factis & verbis mendacibus enecantes.

1. Regum. 8.

NON eris autem, inquit, cum multis propter vitium, nec adiicieris cum multitudine: quoniam sapientia in paucis. Confusio autem & immoderatio in multis cernitur. Atque illę quidem non propter honestatem quòd nolint aspici, qui lecticas earum portent conducunt. Recte enim ageretur, si huic affectioni hunc afferrent prætextum: sed per summas delitias vehuntur à famulis, per pompam traduci cupientes. Aperto itaque velo eos qui ipsas respiciunt acrius intuentes, mores suos ostendunt. Sæpe autem etiam extra prospiciunt, quæ est extrinsecus honestatem hac ni
D mis lubrica & superuacanea cura probro afficientes: NE RESPICIAS autem, inquit, in vicis ciuitatis: nec erres in eius solitudinibus. Est enim verè solitudo etiam si sit turba incontinentium, vbi non est homo pudicus. Hæ verò circūferuntur per templa sacrificantes, & diuinātes, cum præstigiatoribus, & circulatoribus, & cum sceleratis vetulis, quæ domibus exitium afferunt, quotidie vnà pompam transmittentes: & aniles susurros ad pocula sustinentes, quædam amatoria & carmina in matrimonii perniciem composita à præstigiatoribus edisc entes. & hos quidem viros habent, illis verò adhærescunt: alios autem eis vates pollicentur, se autem falli nesciunt, & seipsas quidem, tanquam vas voluptatis, iis tradentes qui volunt explere libidinē: suam autem pudicitiam probro turpissimo permutantes, vituperandum im-
E primis exitium pro magno lucro ducunt. Multi autem sunt meretriciæ impudicitiæ ministri, vnus hinc, alius aliunde subeuntes. Facile enim ad libidinem feruntur intemperantes, sicut porci ad eam aluei partem quæ deprimitur. Vnde Scriptura constantissimè admonet: NE INTRODVCAS quemuis hominem in domum tuam. Dolosi enim hominis multæ sunt insidiæ. Alibi autem: VIRI iusti, inquit, sint tui conuiuiæ, & in timore Domini tua permanebit gloriatio. Abeat in malam rem fornicatio. HOC ENIM scitote, inquit Apostolus, quòd omnis fornicator, vel immundus, vel auarus, qui est cultor idolorum, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Istæ verò effœminatorum virorum delectantur congressibus: intro au-
F tem confluunt cinædorum turbæ lingua effrenatæ, scelerati quidem corpore, & scelerati oratione, ad ministeria impudica viriles, adulterio deseruientes. impudicè ridentes, & susurrantes & fornicatorium ac cinædicum ad lasciuiam sonum pernares edentes: impudicis verbis & figuris delectare conantes, & ad risum qui est fornicationis præcursor prouocantes. Nōnunquam autem vel qualibet ira incensi, vel ipsi qui scorta sunt, vel qui etiam cinædorum turbam tanquam fœlix quid ac beatū

Ecclesi. 7.

Esa. 27.

Ecclesi. 9.

Ibidem. 11.

Ibidem. 9.

Ephe. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in suam perniciem sectantur, naribus non secus ac ranæ plausum edunt, vt qui in naso bilem veluti inhabitantem habeant. Quinetiam quæ sunt ex eis paulò ciuiliores, aues Indicas pauonesque Medicos nutriunt: & accumbunt quidem vnà cum acuto capite monstris, sicinnis portentis letâtes, & rident quidem cum Thersiten audiunt: ipsæ verò Thersitas maximi pretii ementes, non de coniugibus, sed de illis quæ sunt terræ pondus se iactant, & modestam quidem & continentem viduam, Melitæo catello longè præstantiorem despiciunt, & iustum senem negligunt, qui est, vt puto, monstro ære empto magis decorus & honestus. Puerum autem orphanum non admittunt, quæ Psittacos, & gracculos enutriunt, sed filios quidem domi natos exponunt: gallinarum autem pullos excipiunt: & quæ sunt expertia rationis, iis quæ ratione sunt predita præferunt: cum oporteret senes alere, qui moderationem profitentur & temperantiam, & sunt, vt ego quidem existimo, simiis formosiores, & loqui possunt melius luscinniis, & illud in medium adducere: FOENERATVR Deo qui miseretur pauperis, & hoc: QVATENVS autem, inquit, vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis. Eæ autem contrà, intemperantiâ præ tulerunt temperantiæ, vt quæ suas facultates in lapides conuerterint, margaritas scilicet & smaragdos Indicos. Quinetiam in futilibus & euanidis tincturis, et in emptitiis mancipiis temere profundunt, & pecunias abiiciunt, non secus ac galline satiatæ, vitæ stercora fodientes: PAVPERTAS autem, inquit, virum humiliat. Per paupertatem volunt dicere parsimoniam, per quam pauperes sunt ii qui sunt diuites, vt qui bona non communicent.

σιτυνοί sitvri et genus satyricæ saltationis.

γαμάδιερος

Prouerb. 19. Matth. 25.

Quomodo in balneis se gerere oporteat. *Cap.* V.

VIVSMODI autem sunt eis lauacra? Domus artificiosè compactæ, perspicuæ, quæque circumferri possunt, tegunturque sindone, & cathedræ aureæ, argenteæ, & vasa innumerabilia aurea & argentea, quorum hæc quidem ad propinandum: illa verò ad vescendũ: alia autem ad lauandum circumferuntur. quinetiam carbonum cratículæ. Eò enim veniunt intemperantiæ vt cœnent & sint ebriæ dum lauantur, et argenteam supellectilem, cum qua pompam transmittunt, arroganter in balneis proferunt. atque adeò fortasse etiam diuitias propter immodicam superbiam. Maximè autem voluntariam insolentiam, per quam viros pusilli & effœminati animi arguunt, vt qui victi sint à fœminis, ostentant: & quomodocunque seipsas non posse conuenire, nec sine multis vasis posse sudare comprobant. Etenim quæ sunt pauperes, cum pompæ non sint participes, lauacris ex æquo fruuntur. Habent itaque sordes diuitiarum, opes nimias maledictorum. Hac veluti esca irretiunt miseros, auri splendorem ore hiante admirantes. Ea enim ratione eius quod bonum & honestum est ignaros in stuporem adducentes, vt ipsas mirentur amatores callido comminiscuntur artificio, qui eis paulò post nudis insultant. Atque ipsæ quidem suis maritis nõ se exuerint, simulatum pudorem probabiliter præ se ferentes. Licet autem aliis volentibus, eas quæ domi sunt inclusæ, nudas videre in balneis. Hic enim se exuere spectatoribus tanquam corporum caponibus non erubescunt. Sed Hesiodus quidem.

Corpus fœmineo non exhilarare lauacro.

suadet. Viris autem & fœminis communia aperta sunt balnea, & ex eo exuuntur ad intemperantiam. (A visu enim hominibus amor proficiscitur) perinde ac si sit eis pudor in lauacris obrutus. Quæ autem nõ vsque adeò omnem pudorem exuerunt, externos quidem excludunt: vnà autem cum suis ministris collauantur, & seruis nudæ exuuntur, & ab eis fricantur, pertimescenti libidini concedentes, vt securè contrectet. Qui enim nudis dominabus ad lauacrum introducuntur, studeant se exuere, ad cupiditatis audaciam malo more metum circumscribentes. Ac veteres quidem Athletæ virum nudum ostendere erubescentes, dum certamen peragebant accinctis

A cinctis subligaculis seruabant verecundiam. Istæ autem cum simul cum tunica pudorem exuerint, volunt quidem videri pulchræ: similiter autem malæ vel inuitæ cõuincuntur. Etenim per ipsum corpus maximè apparet lasciua cõcupiscentia, quemadmodũ hydropicis per cutis superficiem quod humidũ continetur. Quod autem in vtroque ægrotat, ex visu cognoscitur. Oportet ergo viros se pulchrum veritatis exemplum fœminis præbentes, erubescere vnà cum eis exui, lubricumque ac periculosum aspectum effugere. Qui enim curiosius, inquit, respexit, iam peccauit. Oportet ergo domi quidem parentum & famulorum pudore affici: in viis autem, eorum qui fiunt obuiam: in lauacris verò, mulierum: in solitudine autem, suiipsius: vbique autem, Verbi, quod est vbique, & sine ipso factum est nihil. Hac enim solũ ratione B fit vt quis nunquam labatur, si Deum sibipsi semper adesse existimat.

Matth. 5.

Ioan. 1.

Quòd solus Christianus sit diues. *Cap.* VI.

C SVNT itaque habendæ diuitiæ, vt est rationi consentaneũ, suntque benignè, nõ autem sordidè nec insolenter cõmunicandæ, nec est honesti studium in sui amorem superbiamque & arrogantiam consumendum, ne fortè nobis vtique dicat quispiam. Equus eius est pretii quindecim talentorum, vel fundus, vel seruus, vel aurum: ipse verò est tribus obolis vilior. Iam enim aufer mundum à fœminis, et seruos à Dominis, nihil inuenies Dominos differre ab emptitiis mancipiis, non incessu: non aspectu: non sermone, adeò sunt similes mancipiis. Quinetiam in hoc discrepant, quòd sint seruis imbecilliores, et ita educti sint vt sint magis valetudinarii. Hoc ergo ex dogmatibus optimum est perpetuò canendum, quòd vir quidem bonus, qui est moderatus & iustus, in cœlo recõdit thesaurum pecuniæ. Is qui terrena vendidit, & dedit pauperibus, inuenit thesaurum in quem non cadit interitus, vbi nec tinea est, nec latro. Is ergo est verè beatus, etiamsi sit paruus, imbecillus, & inglorius: isque re vera magnas possidet diuitias. Quòd si sit vel Mida & [a] Cynira ditior, sit autem iniustus & insolens, quẽadmodum qui purpura & byssо luxuriosè vestiebatur, Lazarum autem contemnebat, & miser est, & in D mœrore viuit, neque viuet. Diuitiæ ergo sunt serpenti similes, quem si quis nescit inoffensè eminus accipere, bestiam sine periculo summa cauda appendens: ea manu circumplicabitur, & mordebit. Pulchrè callent serpentum instar repentes diuitiæ, dum à perito vel ab imperito apprehenduntur, inhærere, & mordere. Sed siquis se magnificum præbens rectè & scienter eis vtatur, cum Verbi quidem carmine bestiam detraxerit, ipse verò illæsus manserit. Cæterũ, vt videtur, non satis animaduertimus quis sit is solus diues, qui quæ sunt longè prætiosissima possidet. Magni autem pretii sunt, non gemma, non argentum, non vestis, non corporis pulchritudo, sed virtus. Ea est autem ratio tradita per Pædagogum ad exercitationem. Hæc est ratio, quæ abiurat delitias, & eam quę per se fit operationem in ministerium euocat, laudatque frugalitatem filiam temperantię: ACCIPITE, inquit, disciplinam, et E non argentum, & cognitionem super aurum probatum. Melior est enim sapientia lapidibus pretiosis. Quidquid est autem pretiosum, nequaquam est ea dignum. Et rursus: COLLIGITE me super aurum, & lapidem pretiosum, & argentum. Germina enim mea meliora sunt argento electo. Quòd si etiam distinguere oporteat, sit quidem diues qui multa possidet, estque auro onustus, vt sordidum marsupium: at in iusto quidem certè ineſt honestum ac decorum. Decorum enim est ordo, qui in administrando ita vt oportet largiendoque definitur. Sunt enim qui seminant, et plura colligunt. De quibus scriptum est: DISPERSIT, dedit pauperibus, iustitia F eius manet in seculum seculi. Quare non qui habet, & seruat: sed qui impertit, est diues, & impertitio ac communicatio, non autem possessio beatum reddit. Animæ autem fructus est communicatio. Diuitiæ ergo sunt in anima. Atqui bona possideri solum possunt à bonis. Boni autem Christiani. Homo autem insipiens vel intemperans neque boni sensum habuerit, neque possessionis. A solis ergo Christianis pos-

Prouerb. 8.

Ibidem.

Psal. 111.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt bona possideri. His autem bonis nihil est diuitius. Hi sunt ergo soli diuites. Veræ enim sunt diuitiæ iustitia, & ratio, quæ est quouis thesauro pretiosior. Quæ quidem diuitiæ ex pecoribus & prædiis non augentur, sed à Deo donantur diuitiæ quę auferri non possunt, cuius est thesaurus sola anima, possessio ei qui illam possidet optima, quæ hominem verè reddit beatum. Cui enim adest nihil eorum expetere quæ non sunt in nostra potestate, ea autem quæ expetit consequi: quinetiam quæ sanctè desiderat, ea petentem à Deo accipere: quomodo non is multa, imo verò omnia possidet, qui thesaurum æternum, nempe Deum habeat: PETENTI, inquit, Matth. 7. dabitur, & pulsanti aperietur. Si Deus nihil negat: pietate ac religione præditi viri sunt omnia.

Quòd pulchrum viaticum Christiano sit frugalitas. *Cap.* VII.

DELITIAE autem errantes in voluptatibus, graue sunt ac periculosum hominibus naufragium. A vero enim honesti studio, & quæ viro bono conueniunt voluptatibus aliena est hæc iucunda, & gloriæ ac laudis expers multorum vita. Homo enim est natura excelsum & erectum animal, & quod veri quærendi ac inueniendi desiderio tenetur, vt qui vnius opus sit et effectum. A diuina autem vita alienum est libidinis, voluptatisque studium, vtpote similiter quidem vesci ac passeres: coire autem similiter vt hirci & sues. Voluptatem enim bonum existimare, est planè perfectæ eius quod honestum est inscientiæ. Porrò autem nimia diuitiarum cupiditas hominem à recta vitæ ratione dimouet, persuadens vt ad res turpes omnẽ planè pudorem exuat, si modo ei sicut feræ liceat quibusuis vesci, et quælibet similiter bibere, & in rebus venereis suam quacunque ratione libidinem explere, & ideo rarissimè regni Dei sit hęres. Quorsum ergo tot parantur obsonia? Annon vt vnum ventrem impleant? Quàm res sit immunda ingluuies, arguunt sterquilinia, in quæ ventres nostri expuunt reliquias conuiuii. Quorsum autem tot pocillatores congregant, cum calice vno possint impleri? Quorsum autem vestium arcas? Quorsum vasa aurea? & quorsum ornamenta? Compilatoribus & sceleratis hominibus hæc parantur, & oculis qui satiari nequeunt: ELEEMOSYNAE autem & fides, inquit Scriptura, te non deserant. Ecce igitur Heliam quoque Thesbitem habemus pulchrum exemplum frugalitatis: quando sedit sub rhamno, & Angelus ei affert alimentum. Erat subcinericius panis ordeaceus, & amphora aquæ. Eiusmodi prandium ad eum misit Dominus. Proficiscentes ergo nos ad veritatem, accinctos esse oportet: NE PORTETIS, inquit Dominus, crumenam, non peram, neque calceamentum. Hoc est, Ne possideatis diuitias quæ solum in crumena reconduntur, ne vestra implete horrea, tanquam sementem in pera deponentes, sed iis etiam qui egent impertite. Ne de iumentis & famulis sitis nimium solliciti, quæ diuitum ingressus calceamenta, cum onera portent, allegoricè dicta sunt. Abiicienda est ergo vasorum multitudo, & pocula aurea & argentea, & famulorum turba, cum pulchras & venerandas pedissequas à Pædagogo acceperimus, per seipsum operationem scilicet & frugalitatem. Iam verò ita incedendum est vt conuenienter Verbo ingrediamur, & si cui adsit vxor & filii, domus nequaquam est onus, quæ cum prudenti viatore migrare didicerit. Vxor quoque quæ virum diligit, coërcenda est & componenda, vt similiter ac maritus iter ingrediatur. Pulchrũ est viaticum viæ quæ ducit ad cœlum, si frugalitatem cum vna moderata grauitate iungamus. Mensura autem sicut pes calcei, ita etiam vniuscuiusque possessionis est corpus. Quod autem superabundat, quæ sunt, inquit, ornamenta & suppellex diuitum, non sunt ornatus corporis. Oportet autem vi in cœlos conscendere, & pulchrum baculum, beneficentiam scilicet, circumferre, & iis qui affliguntur elargientem veram quietem percipere. Fatetur enim Scriptura animæ redemptionis pretium esse proprias diuitias. Hoc est, si ditescat, saluus erit per elargitionem. Quemadmodum enim quicunque putei scaturiunt, exhausti in pristinam mensuram reuertuntur.

Eccl. 7. 17. et. 29. 3. Regum. 19.

Matth. 10. Luc. 9.

Prouerb. 13.

uertuntur. Ita etiam elargitio, quæ est bonus fons benignitatis, potum sitientibus communicans, rursus augetur & repletur, quemadmodum ad vbera, quæ suguntur vel etiam mulgentur, solet lac confluere. Est enim minimè indigens, qui Deum Verbum habet omnipotentem, & nullo eorum quibus opus habet vnquam eget. Verbum enim possessio est cui nihil deest, & est causa omnis copiæ. Si quis autem dixerit se sępe vidisse iustum cui panis deerat, hoc quidem rarum est, & id vbi non est alius iustus, sed tamen illud quoque legat: NON IN solo pane viuet iustus, sed in verbo Domini: qui est panis verus panis cœlestis. Vir ergo bonus nunquam laborat inopia quamdiu habuerit saluam in Deum cõfessionem. Licet enim ei petere & accipere ea quibus indiget à Patre vniuersorum, & propriis frui, si filium custodiat. Hoc quoque adest nullam sentire indigentiam. Hoc nostrum Verbum fungens munere Pædagogi, dat nobis diuitias, nec ditescere vlla est inuidia iis qui per ipsum possident vt nullius egeant. Qui has habet diuitias, fiat hæres regni Dei.

Deut. 8. Matth. 4.

Quòd similitudines & exempla sint rectæ doctrinæ pars maxima. VIII.

SI QVIS autem vestrum, delitias perpetuò fugerit, à frugalitate eductus, inuoluntarios labores facilius sustinere meditabitur, voluntarias afflictiones pro persecutionum perpetuis habens exercitiis: vt cum ad necessarios venerit labores, & dolores ac metus, ad eos tolerandos non sit inexercitatus. Et ideo patriam non habemus in terra, vt possessiones terrenas contemnamus. Est itaque ditissima frugalitas, quæ exæquatur expensis non deficientibus, quas connit pendi ad ea quæ oportet & quantum oportet. Expensæ enim sunt pensiones. Et quomodo oporteat quidem vxorem simul cum marito viuere, & de domus administratione, & vsu famulorum, & quomodo eam per se operari conueniat, & de tempore matrimonii, & de iis quæ ad mulieres pertinet, disseruimus in libro de Nuptiis. Quæ autem ad Pædagogicam institutionem pertinent, ea nunc nobis loco descriptionis addenda sunt, Christianam vitam exprimentibus. Et plurima quidè iam dicta & in formam Pædagogicæ institutionis redacta sunt. Quod autem restat subiiciemus. Neque enim parui ad salutem momenti sunt exempla.

πολὺ τὸ ἄδον παιδαγωγία

Vlyssis uxorem uide (ait tragœdia) haud leto dedit
Telemachus, haud marito nanque iunxerat
Maritum, ei cubile in ædibus sanctum manet.

Flagitiosum exprobrans adulterium, pulchram temperantiæ imaginem ostendit, in maritum amorem. Ilotas autem (seruorum nomen sunt Ilotes) Lacedæmonii cogẽtes inebriari, sibiipsis sobriis ea quæ faciebat ebrietas, correctionis curationisque loco ostendebant. Obseruantes ergo illorũ turpitudinem, docebantur ne in idem quod damnabant vitium inciderent, ex ebriorum probro hoc fructus consequentes quod ipsi non peccarent. Ex hominibus enim alii quidem docti seruati sunt: alii verò sua sponte virtutem vel amplexi sunt, vel quæsierunt.

Hesiodus.

Optimus ille quidem est qui percipit omnia per se.

Ipse est Abraham qui Deum quæsiuit.

Is bonus est rursus, qui paret recta monenti.

Genes. 17. Luc. 6.

Hi sunt Discipuli, qui Verbo crediderunt. Et ideo ille quidem appellatus est amicus: Illi autem Apostoli. Vnum & eundem Deum; ille quidem magna cura & studio inquirens: hi verò prædicantes. sunt autem ambo populi. Horum autem amborum auditores, ille quidem per inquisitionem commodum consecutus est: hic verò saluus euasit per inuentionem.

Sed qui nec per se apprendit, nec recta monente.
Hanc alio, reputat, planè ut inutilis ille

Populus alius est gentilis, inutilis, hic est populus, qui Christum non sequitur. Mul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis tamen modis iuuans pædagogus, qui est clemens & benignus, hæc quidem suasit: illa verò etiã exprobrauit. Iam verò aliis quoque peccantibus eorum nobis ostendit turpitudinem, & quod eam consequitur supplicium, simulque & consolans & admonens, se esse benignum & clementem ostendit, hoc cõsilio vt nos à vitio auerteret, ea quæ passi sunt ostendens. Per quas imagines & similitudines vt eos quidem qui malè affecti erant cessarent effecit: eos verò qui iis similia audebant prohibuit: alios ad tolerantiam fundauit: alios à vitio repressit: alios verò etiam curauit, per contemplationem eius quod est simile, traductos ad id quod est melius. Quis enim quempiam in via sequens non cauerit, si prior in fossam ceciderit: vt deuitet periculum, peccati consequentiam fugiens? Quid verò si quis se exercet, viam quæ ducit ad gloriã didicerit, & videns athletam qui eum præcessit præmium habuisse, non contendit ad coronam, ipsum antiquiorem imitans? Multę sunt eiusmodi similitudines diuinæ Sapientię. Vnius autem exempli meminero, et paucis exponã quod accidit Sodomitis; & fuit quidem iis qui scelus admiserant iudicium: Pædagogica autem institutio iis qui audiuerint. Sodomitæ cum propter multas delitias in libidinis & intemperantiæ vitium impegissent, adulteria quidem securè committentes, puerorum autem insano amore ardẽtes, respexit eos Verbum quod videt omnia: quem latere non possunt qui nefaria perpetrant. Neque verò eorum libidini acquieuit vigilans humanæ naturæ custos, nos autem ab illorum imitatione auertens, ad suamque moderationem & temperantiam instituens, aliquos inuadens peccatores, ne si impunita relinqueretur impudicitia, ea frueretur nimia securitate, iussit comburi Sodoma: prouidi illius ignis aliquid effundens in intemperantiam, ne si non castigata esset eorum libido, fores nimis aperiret iis qui toto impetu feruntur ad voluptatem. Fuit ergo iustum Sodomorum supplicium, salutis bene ab hominibus considerandæ imago. Qui enim non similiter peccarint ac ii qui puniti sunt, nunquam peccatoribus similes pœnas dederint, vt qui propterea quod non peccarint ne paterentur cauerint. VOLO enim vos scire, inquit Iudas, quòd Deus qui semel seruauit populum ex Aegypto, secundo perdidit eos qui non crediderunt, & Angelos qui non custodierunt suum impetium, sed reliquerunt proprium habitaculum, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine agrestium angelorum custodiit. Et paulatim eorum qui iudicantur imagines admodum ad docendum appositè explicat. VAE eis quòd in via Cain ambulauerunt, & in errore Balaam effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. Eos enim qui ferre non possunt libertatem adoptionis filiorum Dei, arcet metus ne se insolenter gerant. Ideo enim sunt minæ ac supplicia, vt timentes pœnas à peccatis abstineamus. Possum tibi narrare pœnas nimiæ ornatus cupiditatis, & inanis gloriæ, non autem solius intemperantiæ: & præterea maledicta afferre in eos qui propter diuitias malè sentiunt & se gerunt, in quibus Deus terrendo prohibet à maleficiis. Cæterum parcens prolixitati operis, adducam Pædagogi præcepta quæ sequuntur, vt minas caueant.

Genes. 19.

Quanam de causa sit balneum accipiendum. Cap. IX.

BALNEI ergo (ab eo enim digressa est oratio) quatuor sunt causæ, per quas ad ipsum accedimus. Vel enim causa munditiei, vel caloris, vel sanitatis, vel postremo voluptatis. Se ergo voluptatis causa lauare reiiciendum est. Impudens enim voluptas est omnino excindenda. Sumendum est autem lauacrum, mulieribus quidem mundationis causa & sanitatis. Solius autem sanitatis causa, viris. Caloris verò causa lauari est superfluum, cum quod frigore horridũ euasserit possit aliter recreari. Porrò autem balnei frequentes vsus vires adimunt, naturalemque roboris vehementiam relaxant, sæpe autem dissoluunt, & vt quis animo linquatur efficiunt. Quodammodo enim corpora, non secus ac arbores, non solum ore, sed etiam iis qui sunt in toto corpore meatibus inter lauandum bibunt. Huius autem rei est indicium, quòd qui sæpe sitierint, deinde in aquas descenderint, siti remedium

remedium inuenerunt. Nisi ergo ad aliquid prosit lauacrum, non oportet nos eo resoluere. Veteres ea ἀνθρωποτονατήρια hoc est, fullonicas hominum officinas vocarũt, quoniam citius quàm par erat pannosa corpora efficiunt, & ante tempus cogunt cõsenescere, abstergentia, dum non secus ac in ferro, calore caro mollificatur. Hinc frigidi veluti tinctura & temperatura opus habemus. Neque verò semper est lauandum, sed siue paulò fueris iranior, vel rursus paulò repletior, respuendum est balneum. Sed eo certè vtendum est habita ratione ætatis corporis, & temporis anni. Non enim omnes semper, nec semper iuuat, vt qui earum rerum sunt periti fatentur. Nobis autem sufficit symmetria, quam semper vt vitæ nostræ opem ferat accersimus. Neque enim balneo adeò vtendum est, vt manus alterius egeamus adminiculo. Neque verò assiduè & sæpe in die lauandum est, sicut frequenter in forum venitamus. Iam verò multos quoque habere qui ministrent, est proximos iniuria afficere per delitias, & est eorum qui non intelligunt oportere esse commune eorum qui lauantur balneum. Oportet autem maximè quidem lauare animam purgante ratione, & nonnunquam etiam corpus, propter sordes quæ ei adnascuntur. Quinetiam sunt nonnunquam resoluendi labores: VAE enim vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, dicit Dominus, quoniam similes estis sepulchris dealbatis. Sepulchrum pulchrum apparet extrinsecus: intus autem plenum est mortuis ossibus, & omni immũditia. Et rursus dicit eisdem: VAE vobis, quoniam mundatis quod est extrinsecus poculi & patinæ, intus autem plena sunt immunditia: munda primum quod intus est poculi, vt sit etiam mundum quod est exterius. Optimum ergo lauacrum expurgat sordes animæ, estque spiritale. De quo dicit aperte Prophetia: ABLVIT Dominus sordes filiorum & filiarum Israel, & mundabit sanguinem ex medio ipsorũ, sanguinem iniquitatis, & cædes Prophetarum. Purgationis autem modum subiunxit Dominus, dicens: IN SPIRITV iudicii, & in spiritu vstionis. Quod est autem corporis carneum, vel per solam aquam abluitur, vt fit sæpe ruri, vbi non est balneum.

Matth. 23.

Ibidem.

Esa. 4.

Quòd exercitia quoque sunt eligenda iis qui vitam agunt rationi consentaneam. Cap. X.

ADOLESCENTIBVS autem sufficit gymnasium, etiamsi adsit balneum. Etenim hęc viris quoque longè balneis anteferre, forte nõ malum fuerit, vt quæ habeant aliquid quod iuuenibus confert ad sanitatem, studiumque ac laudis cupiditatem afferunt, vt non solùm bonæ corporis habitudinis, sed etiam animi magnitudinis curam gerant. Quòd si fiat absque eo quòd à rebus melioribus abstrahantur, scitum est & non inutile. Neque verò hic sunt abducendæ mulieres à labore corporis, sed non ad luctam & cursum exhortandæ sunt: sed in lana & tela sunt exercendæ, & vt pistrici adsint, si opus sit. Præterea autem ipsas per se vxores oportet ex penu afferre ea quibus opus habemus, & neque eis ad pistrinum aut molendinum accedere turpe est: Sed neque in coquendo obsonio versari, modò id sit marito gratum: mulieri domus custodi & auxiliatrici est dedecus. Iam verò & per se vestes stragulas excutere, & sitienti marito potum præbere, cuique apponere honestissimè poterit, seque ad moderatam sanitatem ita exercibumque conuertet. Talem mulierem suscipit Pædagogus, quæ cubitos extendat ad ea quæ sunt vtilia, manus suas colo fulcit: easdemque pauperi aperit: carpum verò mendico porrigit: nec, Sarram imitando, viatoribus ministrãdi officio fungi erubescit. Dixit enim Abraham: FESTINA & cõmisce tres mensuras similæ, & fac subcinericios. Racheł autem filia Laban veniebat, inquit, cum ouibus patris sui. Nec ea sufficerunt, sed docès quàm ab omni esset fastu aliena, subiunxit: IPSA ENIM pascebat oues patris sui. Alia nobis innumerabilia præbet Scripturæ exempla frugalitatis, laboris, & etiã exercitii. Ex viris autẽ, alii quidẽ nudi luctentur: alii verò paruo quoque globo

Genes. 18.

Ibidem. 29.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ludant eo ludo qui Phenis dicitur, maximè in Sole. Aliis verò sufficit deambulatio A
rus euntibus, vel in vrbem descendentibus. Quòd si etiam ligonem tractauerint,
non est hæc illiberalis nec sordida mercatura œconomica, ad agricolam pertinen-
tis exercitii. Cæterum oblitus sum propemodum dicere quòd Pittacus ille Rex My
βλίθου tilenæorum moluit, eo efficaci vtens exercitio. Pulchrum est autem etiam aquam
per se haurire, & ligna scindere quibus sit vsurus. Iacob autem pascebat oues Laban
Genesi. 30. quę relictæ fuerant, regale habens signum, virgam styracinam, quæ per lignum me-
ditabatur naturam mutare in melius. Multis quoque quæ alta sit voce lectio, est
exercitium. Iam verò lucta quoque quam selegimus, non assumatur gratia inutilis
contentionis & vanę gloriæ cupiditatis, sed vt viriles excernantur sudores. Nec ve B
rò laborandum est in ostentando ea in re artificio, sed recta lucta certandum est, col
lis, manibus, & lateribus implicatis. Est enim honestior & virilior, quæ cum decoro
robore sit hoc modo, exercitatio, quæ vtilis & conducibilis sanitatis gratia assumi-
tur. Reliqui alii, gymnasticæ, non liberalium vitæ studiorum meditationem profi-
tentur. Modus autem est vbique attendendus. Quemadmodum enim est optimum
labores cibos præcedere: ita supra modum laborare, est & pessimum, & laboriosum,
& morborum causa est. Neque ergo oportet esse omnino otiosum, neque esse om-
nino nimis laboriosum. Sicut enim de alimento diximus, ita etiam dicendum est vbi
que in omnibus. Non ad voluptatem luxuriosamque vitæ rationem vita agenda est: C
nec rursus ad contrariam, & quæ nullum habeat temperamentum, sed eam quæ in-
ter hæc medium locum obtinet, estque temperata ac moderata, & pura ab vtroque
vitio, delitiarum scilicet, & parcitatis. Iam verò, sicut etiam antè diximus, virtus ea
αὐτάρκεια per quam contenti sumus, est exercitium à fastu alienum, & ipsum sibiipsi calceos
induere, & pedes lauare, & oleo vnctum seipsum confricare. Porrò autem ei quo-
que qui fricauit mutuam dare operam, id quoque est communicatiuæ iustitię exer
citium, & dormire iuxta amicum ægrotantem, quique non potest sibiipsi minis-
Ibidem. 18. Ioan. 21. Matth. 4. trare, & egenti ea quæ sunt necessaria apponere. ET APPOSVIT eis, inquit, tribus
Abraham prandium sub arbore, & adstitit eis comedentibus. Piscatio quoque, quę-
admodum Petro, si nobis superfuerit à discipulis otium: Hæc est autem melior pi-
scatio, quam Dominus largitus est Discipulo, qui tanquam pisces per aquam homi- D
mines piscari docuit.

Compendiosa optimæ vitæ pertractatio. *Cap. XI.*

VOCIRCA & aurum gestare, & molliori vti veste, non omnino
rescindendum est. Sed frenandę sunt rationis expertes affectiones,
ne per nimiam dissolutionem abripientes ad mollem nos ac luxu-
riosam vitam impellant. Quæ enim in satietatem impegerunt deli E
tiæ, mirandum in modum exultant, & resistunt, aurigamque &
Pædagogum excutiunt qui procul habenas retinens, equum huma
num fert & agit ad salutem, animæ scilicet partem à ratione alie-
nam, quæ in voluptates, & vituperandas appetitiones, & gemmas, & aurum, & ve-
stem variam reliquumque luxum efferatur. Illud autem memoria maximè tenendũ
1. Petri. 2. est, quod sanctè dictum est: CONVERSATIONEM vestram in gentibus habentes
honestam, vt in quo de vobis malè loquuntur, tanquam maleficis, ex honestis operi
bus suspicientes, Deum glorificent. Nobis ergo concedit Pædagogus frugali veste
vti, albo colore, vt diximus, vt non arti varieganti, sed naturæ generanti nos accom
modantes, quidquid est fallax, et veritatem ementitur repellentes, quod est simplex F
& vniusmodi veritatis amplectamur. Nimis luxuriosè ac delicatè viuentem repre-
hendens Sophocles dicit.

Quæ fœminarum sunt amictæ uestibus,

Quas

A Quas histriones referunt. Quemadmodum enim militis & nautæ, ita etiam pudicæ
fœminæ est propria vestis quæ est minimè elaborata, & est decora ac munda. Vnde
etiam quæ in Lege per Mosen de lepra lata est lex, reiicit id quod est varium, &
multis maculis notatum, perinde ac nefarium, vt quod sit serpẽtis variis squammis
simile. Eum ergo, qui varietate colorum minimè eflorescit, totus autem à vertice
capitis vsque ad extremos pedes est candidus, mundum esse statuit, vt quemadmo-
dum in corpore, varia quoque ac versipelli relicta mentis affectione, qui non est va
rius, nec anceps, simplicem veritatis colorem diligamus. Qui autem in hoc quoque
Mosis est imitator, longè optimus Plato, illam texturam admittit, cui non amplius
B operis est adhibitum quàm pudica mulier postulet. Albi verò colores honestati con
ueniunt. Alibi quoque dicit. Et in textura non adhibere tincturas præterquam ad
ornamenta belli. Pacificis ergo hominibus & lucidis album conuenit. Quemadmo-
dum ergo signa quæ ad causas proximè accedunt si adsunt ipsum rei effectum signi
ficant, vel potius indicant. Quemadmodum fumus quidem ignem, bonus autem co
lor bonusque pulsus sanitatem: ita etiam talis qui est apud nos amictus indicat quæ-
lis sit nostrorum morum constitutio. Pura autem est & simplex moderatio & tem-
perantia, quoniam mundicia quidem est habitus puram vitæ rationem præparans,
& minimè mixtam turpibus. Simplicitas autem est habitus, qui tollit superflua. Soli-
da autem vestis, & à fullonico artificio maximè est aliena, & protegit calidum quod
C est in corpore, non quòd in se vestis habeat caliditatem, sed quòd quæ est in corpo-
re exeuntem reuocet, & ei non præbeat exitum. Quòd si etiam aliqua in ea forte
insit, ipsam in se comprehensam continet, & ab ipsa excalefacta corpus vicissim cale
facit. Quapropter hyeme ea maximè vtendum est. Ea autem est facilis. Facilitas au-
tem est habitus, ab iis quæ sunt superflua alienus, qui ad hoc vt nihil desit, suscipit ea
quæ sufficiunt ad numerum eorum quę pertinent ad sanitatem, & ad beatam vitã.
Porrò autem vtatur etiã fœmina veste frugali & honesta, magis autem molli quàm
viro conueniat, sed nõ quæ pudorem omnino abiecerit, nec planè mollitie diffluat.
Congruant autem vestes ætati, personæ, figuris naturæ, studiis. Pulcherrimè enim Rom. 13.
nobis præcipit diuinus Apostolus vt Iesum Christum induamus, & ne carnis curam
D geramus in desideriis. Prohibet autem Verbum ne auriculas sauciemus vim naturæ
afferentes. Cur non enim itidem narem? vt illud etiam impleatur quod dictum est: Prouer. 11.
Quemadmodum inauris in nare suis, ita improbæ fœminę pulchritudo. In summa
enim si quis auro ornari existimet, is est auro inferior. Qui est autem auro inferior,
is non est eius Dominus. Se autem Lydio ramento minus esse honestum & inferio
rem fateri, quomodo non est absurdissimum? Quemadmodum ergo polluitur au-
rum suis immunditia cœnum rostro suo conturbantis: ita quæ sunt paulò magis lu-
xui deditæ mulieres, si à nimiis copiis incitentur ad libidinem & impudicitiam, pro-
bro ac dedecore veram pulchritudinem afficiunt, eam inquinamentis veneris pol-
luentes. Dat ergo eis annulum aureum, nec eum quidem ad ornatum, sed vt ea obsi
E gnet quæ domi digna sunt quæ custodiantur, propterea quòd seruandæ domus ad
eam cura pertinet. Si enim rectam Pædagogi institutionem omnes propè sequeren-
tur, nihil opus esset signaculis, cum omnes essent ex æquo iusti & serui & Domini.
Sed quoniam ignorantia & mala educatio præbet occasionem propensionis ad in-
iuriam, fuit opus sigillis. Sed nonnunquam etiam de illa seuera & accurata vitæ ra-
tione est aliquid remittendum. Nonnunquam enim concedendum est illis, quæ in
coniugem minus continentem incidunt, ornari, vt marito suo placeant. Hic autem
eis constituatur terminus, vt à solis suis maritis laudari, & eis placere ambiant. At-
que ego quidem nollem eas corporeum exercere decorem, sed eos quibus nupserũt
pudico maritorum amore inducere, qui quidem est violentum & iustum medicamẽ
F tum: sed quoniam ii volunt esse misera & infelici anima, permittatur eis, si pudicæ
& castę esse velint, à ratione alienas maritorum cupiditates & appetitiones paula-
tim lenire ac sedare. Ipsi autem ad frugalitatem sensim sunt inducendi, paulatim as-
suefaciendo ei quod est moderatius ac temperatius. Honestas enim non eius quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

est importunum & immodicum adiectione, sed eius quod est superuacaneum detra A
ctione accedit. Ea ergo quæ à fœminis ad luxum comparantur, ab eis tanquam pen-
næ detrahenda sunt, vt quæ instabilem superbiam ac mollitiem inanesque voluptates procreent, quibus excitatæ & quodammodo alatæ, sæpe à matrimoniis resiliunt. Quocirca fœminæ honestè ornandæ, & pudico pudore astringendæ sunt, ne à veritate propter mollitiem diffluant. Atque honestum quidem est vt viri vxoribus suis fidem habentes, eis domus custodiam permittant, vt quæ eis ad id opitulatrices datę sunt. Quòd si oporteat nos quoque, dum rempublicam gerimus, & in agris etiam alia opera exercemus, & sæpe etiam sumus sine vxoribus, nonnulla vt sint tutiora obsignare: dat nobis quoque vnum ad hoc signaculum. Alii autem sunt abiiciendi B
Prouerb. 8. annuli, vt vult enim Scriptura, Aureus prudenti mundus est disciplina. Quæ aurum autem gestant mulieres, mihi videntur timere, ne siquis aurum ab eis abstulerit, existimentur ancillæ, vt quæ nõ sint ornatę. Nobilitas autem veritatis, quę in eo quod est natura pulchrum ac honestum in anima diiudicatur, non emptione & venditione, sed illiberali mente seruitutem discreuit. Nobis autem non videri, sed liberos esse conuenit, qui à Deo quidem tanquam Pædagogo instituti, à Deo verò adoptati sumus. Et ideo & status, & motus, & incessus, & vestitus, & vniuersa, vt semel dicam, vita est quàm maximè libera suscipienda. Sed neque est à viris anulus in articulo ferendus: Hoc enim est muliebre, sed in paruo digito, atque adeò in extrema C
eius parte est demittendus. Ita enim erit manus maximè ad operandum expedita in iis in quibus ea egemus, neque facile excidet sigillum, quod maiore articuli ligamento custoditur. Sint autem nobis signacula, columba, vel piscis, vel nauis quæ celeri cursu à vento fertur, vel lyra musica, qua vsus est Polycrates, vel ancora nautica quam insculpebat Seleucus, & si sit piscans aliquis, meminerit Apostoli, & puerorum qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies, quibus vel solum attendere prohibitum est. Sed nec ensis, vel arcus, iis qui pacem persequuntur; nec pocula, iis qui sunt moderati ac temperantes. Multi autem libidinosi nudatos habent eos quos amant, vel amicas, vt ne si velint quidem, possint affectionis amoris obliuisci, quòd libido & intemperantia eis perpetuò in men
tem reuocetur. De pilis autem ita videtur. Virorum quidem sit rarum caput, nisi D
forte pilos crispos habeat, barba autem hirsuta. Intorti autem capilli ne à capite nimium demittantur, in comam muliebrem dilabentes. Viris enim barba sufficit. Quòd si quis etiam barbæ non nihil tondeat, ea tamen non est omnino denudanda. est enim turpe spectaculum, barbæque ad cutem vsque tonsus, non videtur multum abesse à vulsione & læuore. Iam enim Psalmographus barbæ coma
Psal.132. delectatus: SICVT vnguentum, inquit, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Is cum barbæ conduplicatione decorem laudasset, vultum exhilarauit vnguento Domini. Quoniam autem non decoris gratia tonsus, sed propter circumstantiam accipitur, pili quidem capitis, ne si crescant, descendentes visum impediant, & forte qui in superiori labri parte inter comedendum polluuntur, ton- E
dendi sunt, non nouacula: est enim illiberabile: sed tonsorum forficibus. Barbæ autem pili, qui nihil molestiæ afferunt, non sunt vexandi, vt qui vultui grauitatem afferant, & quendam paternum terrorem incutiant. Porrò autem multos quoque docet non peccare figura & habitus, ne facile deprehendantur. Iis autem qui nolunt manifeste peccare latere figuram, & non esse insignem, est gratissimum. Quod veriti ii quibus licet peccare propterea quòd non cognoscantur, multis assimilati vt secure possent peccare consecuti sunt. Non solùm ergo seuerum virum ostendit capillorum raritas, sed etiam efficit vt minus facile lædatur cranium, cum et frigori & æstui ipsum assuefaciat, & incommoda quæ ab eis proficiscuntur repellat, quæ quidem coma instar spongiæ in seipsam reci- F
piens perpetuam ex humore noxiam cerebro infligit. Mulieribus autem crines mollire sufficit, & tenui aliqua fibula comam alligare frugaliter, simplici cultura pudicas comas in veram & germanam pulchritudinem alentibus. Meretricii

A retricii enim pilorum plexus, & catenarum nexus, cum eas deformes reddunt, tum etiam pilos discerpunt, artificiosis insertis vinculis euellẽtes. Quo fit vt ne sua quidem tangant capita, ne capillos confundant pertimescentes. Quinetiam non sine metu eas inuadit somnus, dum timent ne texturæ figuram imprudentes spolient. Alienorum autem capillorum appositiones sunt omnino reiiciẽdæ, & externas comas capiti adhibere est maximè impium, quę mortuis pilis cranium induunt. Cui enim manum imponit Presbyter? Cui autem benedicet? Non mulieri quæ est orna
ta, sed alienis capillis, & per ipsos alii capiti. Si autem mulieris quidem caput est vir: viri autem caput est Christus: quomodo non est impium eas in duplex peccatum 1.Corin.11.
B inc.dere. Per immodicam enim comam viros decipiunt: Dominum autem, quantũ in ipsis situm est, dedecore afficiunt, dum meretricè ornantur in fraudem veritatis, & caput quod verè pulchrum est maledictis incessunt. Nec ergo pili sunt tingendi, nec cani colorandi. Neque enim vestem variare concessum est: & maximè ætatis senium, & id cui magna fides habetur, non est tegendum. Dei autem decus in lucem proferendum est, ad hoc vt id honorent adolescentes. Cum enim impudenter se gerentibus apparuisset aliquando instar Pædagogi canicies, eos traduxit ad modestiam, & visus fulgore iuuenilem terruit & repressit cupiditatem: sed neque earum vultibus sunt callidæ sapientiæ illecebræ illinendæ. Pudicum autem eis ornatum ostendemus. Pulchritudo enim optima primum est pulchritudo animæ, vt sæ
C pe significauimus, quando fuerit anima ornata sancto Spiritu, & iis quæ ab eo oriuntur ornata lętitiis, iuuitia, prudentia, fortitudine, temperantia, bonorum amore & pudore, quo nullus color nitidior vnquam visus est. Postea autem exerceatur quoque pulchritudo corporis, commoderatione membrorum & partium cum bono colore. Hic est sanitatis aptus & compositus ornatus, per quem ficti simulachri accedit ad verum transitus, conuenienter figuræ quæ à Deo data est. Ad ornãdum autem secundum naturam magno prædita est artificio potus temperatura, & cibi commoderatio. Non solum enim corpus ex his sanitatem obtinet, sed etiam facit vt ex his appareat pulchritudo. Ex eo enim quod est ignitum fulgor & splẽdor accedit: ex humido autem, nitor & gratia: ex sicco autem, virtus & stabilitas: ex aere
D autem, spirandi facilitas, & par æquilibrium. Ex quibus concinna & pulchra hæc verbi seu rationis statua ornata est. Sanitatis autem liberalis flos est pulchritudo. Sanitas enim intus operatur, exterius autem efflorescens pulchritudo bonum coloré manifestum ostendit. Pulcherrimæ ergo & saluberrimæ vitæ agendæ rationes, corpora exercentes, germanam & firmam efficiunt pulchritudinem, spiritu in seipsum attrahente succum omnem & frigidum spiritum. Ad se autem trahit caliditas ventilata motibus, postquam autem attraxerit, excalefactum, paulatim per ipsas cartilago nes exhalat nutrimenti superabundantiam, aliquanta quidem humiditate, sed insigni caliditate. Et ideo prius quoque exinanitur nutrimentum. Corpori autem immobili cibus minimè adhærescit, sed excidit: quemadmodum à frigido clybano pa-
E nis, vel totus, vel solum fundum relinquens. Iure ergo iis qui per exercitiorum abstersiones non excernunt, & vrinæ & stercora redundant. Redundant etiam eis alia excrementa, & præterea sudores, cum alimẽtum minimè distribuatur corpori, sed effundatur in ea quæ sunt superuacanea. Hinc etiam ad partes genitales excitantur libidines, cum commoderatis motibus affluat superfluitas. Quocirca liquefacere oportet hanc superfluitatem, & eam in concoctionem effundere, per quam rubescit species. Est autem absurdum eos qui ad Dei imaginem & similitudinem facti sunt, tanquam archetypum exemplar contemnentes, externum ornatum inducere, improbum humanum artificium Dei opificio præferentes. Iubet autem Pædago 1. ad Timoth.2.
F ris propriis, vt etsi qui verbo non pareant, per vxorum cõuersationem absque verbo lucrifiant. CVM viderint, inquit, castam vestram quæ est in Verbo conuersatio 1.Petri.3
nem. Quorum sit non qui est extrinsecus plicaturæ vel auri appositionis, vel vestiũ indumeti ornatus. sed occultus cordis homo in incorruptibilitate mitis et quieti spi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritus,qui est coram Deo pretiosus.Quæ à mulieribus autem per se fit operatio, eis A
veram & maximè germanam affert pulchritudinem, vt quæ earum corpora exerceat,& ipsas per se ornet:non ab aliis laboratum immundum mundum sordidumque ac illiberalem & meretricium afferens:sed mundum vniuscuiusque pudicę mulieris,qui per manus eius, quando maximè opus fuerit, & suppeditatur & texitur.
Neque enim vnquam conuenit iis quæ ex foro emuntur,sed propriis ac domesticis videri ornatas operibus,quæ ex Dei legibus vitam suã instituunt. Res est enim pulcherrima,mulier domus custos,quæ & se & maritum propriis ornamentis induit, per quæ omnes exultant, filii quidem propter matrem:maritus autem propter vxorem.Ipsa autem,propter eos.Omnes verò,propter Deum.Vt paucis igitur dicam, B
Prouerb.31. virtutis pœnus est,fortis mulier quæ cibos otiosa non comedit:Eleemosynæ autem leges sunt in ore eius:Quæ os suum sapienter & legitimè aperuit.Quam beatam dixerunt filii surgẽtes,maritus autem eius laudauit,vt sanctum Verbum dicit per Solomonem.Mulier enim pia benedicitur, ipsa autem laudet timorem Domini. Et
Ibidem.12. rursus: MVLIER fortis corona est marito suo. Corrigendæ autem sunt quàm maximè & figuræ & aspectus & incessus & voces.Non enim eas ita se gerere oportet vt nonnullæ,quæ gestus comœdiæ imitantes,& saltatorum fractos motus seruãtes,effœminatis motibus, mollibusque ingressibus,& fictis vocibus veluti in pro-
scenium prodeunt,scintillantibus oculis intuentes,ad inescandam voluptatem in- C
Ibidem.5. Iudicum.14. Ibidem.10. structæ.Mel enim à labris mulieris meretricis distillat,quæ ad gratiam loquens gutturã suum impinguat:at id quidem certè postea felle amarius inuenies,& magis acutum quàm gladium ancipitem.Insipientiæ enim pedes deducunt eos qui illa vtuntur post mortem ad inferos.Generosum certè Sampsonem vicit fornicaria: & virũ
Genesi.39. suum totondit alia mulier. Sed non ita conculcauit Ioseph alia mulier,victa est autem Aegyptia fornicatrix,& sumens vincula temperantiæ potentior apparet soluta potestate.Optimæ autem se habere videtur id quod dictum est. In summa nescio ego susurrare,neque fractus in obliquumque reflexo collo ingredi.quemadmodum alios hic cinædos multos video in ciuitate,vulsosque ac picatos. Muliebres autem motus,luxus,& delitiæ sunt omnino arcendæ. Mollis enim in incedendo motus, effœminateque ac eneruatè ingredi,vt ait Anacreon,sunt valde meretricia. Dicit D
quidem,vt mihi videtur,comœdia,meretricia vestigia relinquere formam & delitias.Fornicatoria autem vestigia minimè figuntur in veritate,vias enim vitæ non ingrediuntur.Sunt autem lubricæ ac periculosæ eius orbitæ,& quæ non sunt cognitu faciles.Porrò autem oculis maximè parcendum est,quoniam melius est labi pedibus quàm oculis.Dominus itaque quàm fieri potest compẽdiosissimè medetur huic
Matth.5. vitio: SI TE tuus,inquiens,scandalizat oculus, excinde eum,ex imo euellens cupiditatem:lasciui autem aspectus,& versatilibus ac tanquam connuentibus oculis intueri,nihil est aliud quàm oculis mœchari, cum per eos cupiditas ineat prima pugnæ præludia.Ante totum omne enim corpus corrumpuntur oculi.Pulchra autem ac bona contemplans oculus,cor lætitia afficit. Hoc est,qui rectè contemplari E
didicit,lætitia afficit.Annuens autem oculo cum dolo,viris dolores congregat.Talem vtique effœminatum Sardanapalum,Regem Assyriorum,in lecto pedibus sursum sublatis sedentem,purpuram carpentem, & albuginem oculorum versantem
Ibidem.6. introducunt.Quæ hæc exercent mulieres suo intuitu suiipsarum lenæ sunt: LVCERNA enim corporis est oculus,inquit Scriptura,per quem apparent interna, luce quæ cernitur illustrata. FORNICATIO autem mulieris in eleuatione oculorũ:
Ad Colossen.3. MORTIFICATE ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam,passionem,cupiditatem malam,& auaritiam,quæ est idolorum cultus. Propter quæ venit ira Dei super filios inobedientiæ,clamat Apostolus. Nos autem affectiones animi excitamus,& non erubescimus:aliæ quidem ex iis mastichem de- F
uorantes,obeuntes,diductis labris arrident iis qui ad eas accedunt.Aliæ verò,perinde ac si digitos non haberent,fibulis quas ferunt,capita scalpentes,deliciantur,& vt eas vel ex testudine, vel elephante, vel aliquo alio animali mortuo factas habeant

magno

A magno studio procurant: Aliæ autem,tanquam quæ habeant pullulantes quosdam flores vt decoræ videantur aspectantibus,illitis coloribus ornatæ vultus suos commaculant.Stultam & audacem vocat huiusmodi mulierem per Solomonem, quæ
Prouerb.9. nescit verecundiam: SEDIT in foribus domus suæ apertè super sellam,vocans eos qui in via prętereunt,eos scilicet qui vias suas dirigunt.Vocat autem per suam speciem & vniuersam vitam,dicens scilicet:Quis est vestrum stultissimus?Ad me declinet.Iis autem qui egent prudentia præcipit dicẽs.Absconsos panes iucundè tangite,& dulcem furti aquam.Furtiuam hanc dicit venerem. Hinc adiutus Bœotius
,, Pindarus,Dulcis est,inquit,furtiua cura Veneris.Miser autem nescit quòd serpentes apud eam habitant,& quòd vadit ad laqueum inferi.Sed resilias,inquit Pædago
B gus,neque in loco diutius habites,neque in eam tuos defigas oculos.Ita enim aquã alienam traiicies,& transibis Acherontem.Quocirca hæc dicit Dominus per Esa-
Esa.3. iam: PROPTEREA quòd ambulauerunt filię Sion erecto collo,& in nutibus oculorum,& simul cum incessu trahentes tunicas,& pedibus ludentes, & humiliabit Deus filias Sion,& reuelabit figuram earum,figuram indecoram.Ego quidem censeo ne ancillas quidem quæ probas sequuntur fœminas, oportere turpia dicere aut facere:sed ipsas debere castigari à Dominis. Valde itaque acriter dicit Comicus
,, Philemon. Cum liceat post mulierem liberam,respicientem ancillam retro sequi
,, pulchram,& ex Platæico consequentem quempiam eam limis intueri. In Domi-
C nam enim retorquetur ancillæ intemperantia,quæ concedit vt qui minora aggrediuntur non vereantur ad maiora conscẽdere,cum eo quòd ignoscat turpibus,Domina præ se ferat se eam non damnare.Non succensere autem iis qui se dedunt libidini,est indicium animi ad similia propensi. Qualis enim Domina,talis est,vt dicitur in Prouerbio,catella.A deambulatione autem nobis procul est amandandus furiosus incessus,sed honestus & lentus nobis est eligendus,non autem nimis tardus. sed neque in via fluctuare,nec supina ceruice obuios respicere an ipsum aspiciant, tanquam pompam in scena traducentem, & anullos ostentantem: nec si in locum decliuiorem detrudatur eos oportet à famulis in pristinum locum reduci, vt nonnullos videmus delicatiores qui videntur esse robusti,sed sunt ab animi mollitie ef-
D fœminati. In fortis autem viri vultu nullum esse oportet signum mollitiei,sed neque in vlla parte corporis.Neque ergo in motu neque in habitu inueniatur vnquã magni animi & excelsi dedecus. Neque verò tanquam iumentis famulis vtendum est,ei qui fuerit sanæ mentis. Quemadmodum enim illis præcipitur,vt cum omni
1.Petri.2. metu,Dominis,non solum bonis & clementibus, sed morosis etiam & prauis, ait Petrus,subiicianturita æquitas,& patientia,& benignitas Dominis pulchrè cõuenit.In summa este inquit: OMNES vnamines, misericordes,fratrum amantes,bonis visceribus præditi,humiles,& quæ sequuntur:VT BONAE cuiusdam & amabilis benedictionis hæredes sitis. Adolescentulæ imaginem volens describere Zeno
,, Cittieus,eam ita effingit. Sit, inquit,pura facies,supercilium non demissum,nec
E oculus sublimis neque fractus,ceruix minimè supina, nec remissa membra corpo-
,, ris,sed erecta,& similia,ei qui est in tonis,recto tono,sit in sermone acumen,& bo-
,, na eorum quæ dicta fuerint memoria, habitusque & motus qui nullam spem præ-
,, beat impudicis.Resideat quidem in vultu pudor,& viraginem aspectu præ se ferat. Procul autem absit myropolarum,aurificum,lanificum,cæterarumque officinarũ caligo,in quibus ornatu meretricio ornatæ,tanquam sedẽtes in prostibulo, totum diem trãsigunt.Neque ergo viri in tonstrinis & cauponis versantes, suauibus blandisque verbis nugentur,& assidentes mulieres cessent quandoque venari, qui etiã vt risum moueant non cessant maledicere. Iam verò prohibendus quoque est tesserarum ludus:& præterea ex talorum ludo lucri studium,quod nonnulli acriter per-
F sequuntur.Talia eis bile vexãtis minimè reconditæ inueniunt delitiæ.In causa autẽ est otium.Amat autem quis inania quæ sunt à veritate seiuncta.Neque enim aliter possunt recreare animum absque damno. Vniuscuiusque autem hominum mentis imitatio est vitæ electio. Cæterum,vt est consentaneum,ea demum vitæ prodest

Universidad de Deusto
Biblioteca

consuetudo,quæ intercedit cum viris bonis.Rursus autem vitæ vsum cum improbis hominibus planè suillum agnoscens sapientissimus per Mosen Pædagogus,senio- A
Leuit. 11. Deut. 14. ri populo porcis vesci prohibuit:significans non oportere eos qui Deum inuocant cum impuris versari hominibus qui porcorum instar corporalibus voluptatibus, obscœnisque cibis,& impudicis titillationibus prurientes,damnosa veneris voluptate perfunduntur.Sed neque miluium,raptoque vescentem auem,& aquilam dicit esse comedendam: NON APPROPINQVABIS iis, inquiens,qui rapina victũ sibi comparant.Porrò autem alia quoque similiter eandẽ habent allegoriam. Cum
Ibidem. quibusnam autem,nempe iustis,vitæ habenda sit coniunctio,rursus dicit per allegoriam:Quidquid enim bifidam habet vngulam,& ruminat est mundum.Quod bisB dam enim habet vngulam,iustitiæ ostendit æquilibrium. Quod ruminat autem proprium iustitię nutrimentum,nempe Verbum,quod extrinsecus quidem ingreditur per catachesin, quemadmodum nutrimentum:ex cogitatione autem tanquam à vẽtre ad rationalem reminiscentiam intrinsecus reuocatur.Ruminat autem iustus spiritale nutrimentum, cum Verbum habet in ore.Bifida autẽ iure est iustitia, vt quæ & hic sanctificet,in sæculumque futurum transmittat. Non ducet ergo nos Pædagogus ad spectacula,nec inconcinnè stadia & theatra pestilentiæ cathedram quis vocauerit.Nam hic quoque sceleſtum est cõsilium,quemadmodum aduersus iustum, & ideo maledictis deuouetur quod aduersus ipsum initur cõcilium. Magna itaque confusione & iniquitate hi cœtus pleni sunt,& occasio conuentus causa est turpitu- C
dinis,cum viri & fœminæ permixtim conueniant alter ad alterius spectaculum. Hic perperam iam agit concilium.Dum enim lasciuiunt oculi, calescunt appetitiones, &oculi proximos impudentius respicere assuefacti, quòd concessum otium habeant,intendunt cupiditates.Prohibeantur ergo spectacula &acromata, quæ nequitia,verbisque obscœnis & vanis temere profusis plena sunt.Quod enim turpe factũ non ostenditur in theatris? Quod autem verbum impudens non proferunt qui risum mouent scurræ & histriones?Qui autem ex vitio quod in se est delectationem aliquam perceperunt,euidentes domi imagines imprimunt.Contrà autem qui his demulceri & his affici nequeunt,in ignauis voluptatibus minimè prolabentur.Si di-
xerint enim pro ludo assumi spectacula ad recreandos animos: dicemus non sapere D
ciuitates,quibus ludus pro re seria habetur.Neque enim ludi sunt inanis gloriæ cupiditates,quæ ad morte afficiendum adeò sunt immisericordes.Sed neque vana studia & inconsideratæ ambitiones,& prẽterea suarum facultatum impensæ.Neque verò quæ his de causis excitantur seditiones amplius ludi sunt.Vano enim studio nunquam emendum est otiũ.Neque enim qui sapit,id quod est iucũdum,ei quod est melius prætulerit.At non omnes,inquit,philosophamur.Nunquid ergo nec omnes vitam persequimur?Quid tu dicis?Quomodo ergo credidisti?Quomodo autem prẽterea Deum amas & proximum,si non philosopharis? Quomodo autem teipsum amas,si non es vitæ cupidus?Literas,inquit,non didici. Sed si non didicisti legere, non est quòd de auditu te possis excusare,quoniam is nequit doceri.Fides autem nõ G
sapientum secundum mundum,sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio.Illa autem etiam absque literis discitur. Eius autem scriptum quod & ad rudes ignarosque homines pertinet,& est diuinum,vocatum est charitas, quæ est decretum spiritale.Licet etiam audire diuinam sapientiam, & licet in administranda republica versari,quinetiam quæ sunt in mundo honestè ex Dei sententia auferre minimè est prohibitum.Qui aliquid vendit aut emit,eorum quæ à se venduntur aut emuntur nunquam dicat duo pretia.Vnum autem ac simplex dicens,& vera dicere studens,si id non consequatur,dum veritatem assequitur,diues est recta animi affectione.Absit autem iusiurandum auctor omnium quæ venduntur.Absit autem etiam in aliis iusiurandum,& ita philosophentur negotiatores forenses, et cau- F
pones: NON ASSVMES nomen Domini in vano. Neque enim eum mundauerit Dominus,qui nomen eius in vano assumit. Eos autem qui præter hæc faExod.20. ciunt,qui sunt auari,mendaces,hypocritæ,qui veritatem cauponantur,e x paterna aula

A aula expulit Dominus,nolens iniustæ negotiationis,vel verborum,vel quæ ex ma- Matth.21.
teria consistunt possessionum domum esse,sanctam domum Domini. In ecclesiam autem venire oportet virum & mulierem,honestè indutos, non simulato incessu, Ioan.3.
silentium amplectentes,charitatem non fictam possidentes, castos corpore, castos corde, ad Deum rogandum aptos.Hoc amplius habeat mulier: Semper tecta sit, nisi domi fuerit.Est enim honestus habitus,& ex quo nihil possit offensionis suscipi.Ipsa enim nunquam labetur,si & verecundiam & vestem ante oculos posuerit: nec ad peccati lapsum alium prouocabit, dum vultum suum aperit. Hoc enim Verbum requirit, quandoquidem conuenit eam tectam orare. Dicunt autem Aeneæ vxorem propter insignem honestatem,ne cum Troia quidem caperetur perterritã
B se detexisse:sed etiam dum ab incendio fugeret,mansisse copertam. Oporteret autem tales in tota vita & videri & effingi eos qui Christo initiantur,quales se in ecclesiis ad grauitatem & honestatem componunt,& esse,non autem videri esse tales,adeò mites,adeò pios ac religiosos,adeò charitati deditos. Nunc autem, nescio quomodo,vnà cum locis figuram,habitumque & mores mutant, non secus ac Polypos dicunt petris quibus adhærescunt assimilatos, videri quoque colore esse talles.Postquam itaque excesserunt à congregatione,deposita illa quæ in ea erat diuina inspiratione, multitudini cum qua versantur assimilantur: vel potius deposita falsa ac simulata grauitatis persona,deprehenduntur quales esse ignorabantur: &
C cum qui de Deo habitus est sermonem venerati sunt, eum illic relinquunt vbi audiuerunt: foris autem impiis modis & amatoriis canticis se oblectant:tibiarum cantu,plausu,temulentia, & quouis cœno ac sorde oppleti.Hoc autem dum cantant et recantant,ii qui immortalitatem antea celebrabant,tandem perniciosissimam mali malè canunt palinodiam. Comedamus & bibamus,cras enim morimur. Ii autem non cras verè,sed iam Deo mortui sunt:sepelientes suos mortuos, hoc est, seipsos 1.Corin.6.
in mortem infodientes. Eis autem fortiter resistit Apostolus: NE ERRETIS, neque adulteri,neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici,& quæcunque alia his adiungit: regnum Dei 1.ad Thessa.2.
possidebunt. Præterea: IN REGNVM Dei vocati sumus:digne regno ambule-
D mus Deum diligentes & proximum.Dilectio autem non in osculo censetur, sed in beneuolentia.Illi autem nihil aliud osculo quàm ecclesias conturbant, cum ipsam non habeant intus amicitiam.Etenim hoc vtique turpem mouit suspitionem et maledicentiam,quòd impudenter osculo vterentur quod esse oportebat mysticum. Id sanctum vocauit Apostolus.Regno dignè gustato,ore modesto & clauso beneuolẽtiam animi ostendamus,per quod maximè se exerit mãsuetudo morum. Est autem aliud quoque osculum incestum, veneno plenum,sanctitatem simulans. An nescitis quod etiam phalangia,se ore tantum tangant, graues dolores hominibus affe-
runt.Oscula autem impudicitiæ sæpe viri us immittunt. Manifestum itaque nobis c.4.
euasit osculum non esse dilectionem.Dilectio enim est Dei: HAEC EST autem
E dilectio Dei, inquit Ioannes,vt mandata seruemus.Non vt nos inuicem ore demulceamus. ET MANDATA eius grauia non sunt. Cæterum dilectorum quoque in via salutationes,qui volunt per res externas euadere manifesti,ne minimam quidẽ habent gratiam.Si enim in adyto mysticè Deum orare conuenit:consequens fuerit proximum quoque,quem secundo loco iubemur diligere,similiter ac Deum mysti- Matth.5.
cè intus amanter & benignè alloqui tempus redimentes: NOS enim sumus sal ter Ioan.5.
ræ.Qui autem amico mane magna voce benedixit,ab eo qui execratur & maledicit nihil videbitur differre.Videtur autem super omnia esse auersandus mulierum aspectus.Non solùm enim si tangantur,sed etiam si spectentur,peccari potest.Quæ ma-
xime vitare oportet eos qui rectè & sincerè instituuntur: OCVLI enim tui recta
F videant.Supercilia autem recta annuant.Et si enim fieri potest vt qui viderit se forbatur:sed fieri non potest vt qui non viderit concupiscat.Non solùm enim pudicos titer gerat,verumtamen ne cadat cauendum est.Fieri enim potest vt qui viderit,laac temperantes satis est esse puros,sed etiam adhibenda est opera,vt quod est extrin

Universidad de Deusto
Biblioteca

Legitur etiam ἐκπίστει habitu fideles. Rom.12. Eccles.9.

secus, sit ab omni reprehensione & vituperatione alienum, omni exclusa suspitionis causa, vt in summam quandam contrahatur castitas, vt non simus solum fideles, sed etiam videamur fide digni. Etenim hoc quoque cauendum est, vt ait Apostolus, ne quis nos reprehendat: PROVIDENTES enim inquit, bona non solùm coram Domino, sed etiam coram hominibus: AVERTE autem oculum à muliere gratiosa, & ne discas alienam pulchritudinem, inquit Scriptura. Et si causam roges, ipse tibi enarrabit: IN PVLCHRITVDINE enim mulieris multi seducti sunt. Et ex eo, tanquam ignis, accenditur amicitia, quæ ad ignem nunquam cessaturum deducit propter peccatum: amicitia, inquam, quæ ex igne oritur, quam applicarunt amorem.

Breuis optimæ vitæ similiter pertractatio, & quot loca Scripturæ sanctæ vitam Christianorum describunt. Cap. X.

EGO verò iis quoque qui vxores duxerint consuluerim, ne vnquam vxores suas coram famulis osculetur. Nam nec famulis quidem eũ vnquam arridere permisit Aristoteles: tantum abest vt in eorum conspectu videri osculari ac complecti vxorem. Melius est autem vt à domo incipiamus honestatem ostendere matrimonii. Temperantiæ enim maxima est coniugatio, quæ puram spirat ac redolet voluptatem. Admodum enim pulchrè dicit Tragœdia.

O fœminæ, non hominibus tantas ferunt
Aurum, tyrannis, ulla nec luxuria
Lætitias, boni ut mariti & fœminæ
Piæ æqua mens, fauens marti commodis.

1.Petri.1. Hæc præcepta iustitiæ, quæ ab iis qui mundanam sequuntur sapientiam dicta sunt, sunt minimè recusanda. Scientes ergo suum cuiusque officium, in timore conuersemini tempore vestri incolatus, scientes quòd non corruptibilibus argento & auro redempti sumus ex vana nostra conuersatione à patribus tradita, sed pretioso sanguine, tanquam agni immaculati, & in quem nulla cadit reprehensio, Christi: SATIS ergo fuit præteritum tempus, ait Petrus, ad faciẽdam Gentium voluntatem, dum ambulauimus in lasciuiis, concupiscentiis, temulentiis, comessationibus, potationibus, & nefariis idolorum cultibus. Limitem habemus crucem Domini, cui crucifigimur, & à prioribus peccatis reprimimur. Regenerati ergo, in veritate affigamur, resipiscamusque atque sanctificemur: QVONIAM OCVLI Domini super iustos, & aures eius in deprecationem ipsorum. Vultus autem Domini super facientes mala. Et quis est qui sit nobis malè facturus, si bonum secuti fuerimus? Optima autem educatio seu institutio, est moderatio, quæ est decorum vndiquaque perfectum, firmaque ac stabilis ordinata potestas, ea quæ sunt inter se inuicem coniuncta & cohærentia factis rectè distribuens, virtute insuperabilis. Hæc quidem vt asperius dicerem adductus sim, procurans salutem correctionis. A me quidem dicta sunt, inquit Pedagogus, quoniam: QVI liberè quidem arguit, est pacificus. Vos autem si me quidem audieritis, salui eritis. Quòd si ea quæ dicta sunt non attenderitis, non est mihi curæ. Et tamen ei quoque hoc modo curæ est. Peccatoris enim mauult pœnitentiam quàm mortem: SI NAVTEM me audieritis, bona terræ comedetis, dicit rursus Pædagogus, bona terræ humana bona nominans, formam, diuitias, sanitatem, vires, & alimentum. Verè enim bona sunt ea quæ neque auris audiuit, neque vnquam in cor ascenderunt. Apud eum qui verè Rex est, & verè est, sunt bona quæ verè sunt, & nos expectant. Bonorum enim est & donator & custos. Per illorum autem participationem quæ hic sunt eodem nomine appellantur, hominum imbecillitatem Verbo in Deo erudiente, & eos deducente à sensilibus ad intelligentiam. Quæcunque sunt ergo domi seruanda, & quomodo vita sit corrigenda, nobis satis

Psal.33.

Prouerb.24.28. Ibidem.4. Esa.5. Eze.18.33. Esa.1. 1.Corin.2.

A satis disseruit Pædagogus. Quæ itaque solet in via lubenter dicere pueris, donec eos ad Magistrum deduxerit, ea à nobis veluti in summa per ipsas scripturas subiiciuntur & apponuntur, nuda præcepta adducens, tempori quidem peregrinationis accommodans, interpretationes autem earum Magistro relinquens. Eius enim lex vult timorem soluere, liberum animi arbitrium ad fidem liberans: Audi, inquit, ὦ ἐκέτευε puer, qui rectè instituēris, capita salutis. Aperiam enim mores meos, & tibi pulchra hæc præcepta suggeram, per quæ peruenies ad salutem. Duco autem te per viam salutarem. Discede à viis erroris, quoniam: NOVIT Dominus viam iustorum, & via impiorum peribit. Sequere ergo, ò puer, bonam viam, qua ego te deducam, aures mihi præbens audientes. Et dabo tibi thesauros arcanos, occultos, & qui non possunt videri à gentibus, à nobis autem possunt. Sapientiæ autem thesauri non possunt deficere. quos admirans Apostolus. O profunditas, inquit, diuitiarum & sapientiæ. Thesauri autem multi ab vno Deo suppeditantur, hi quidem per Legem, illi verò per Prophetas reuelantur. Alii verò ore diuino. Alius verò concinens heptachordo spiritus. Cum sit autem vnus Dominus, est idem per hos omnes Pædagogus. Hic est ergo quod omnia summatim complectitur præceptum, & ad vitam pertinet admonitio: QVEMADMODVM vultis vt vobis faciant homines, vos quoque eis facite. Possunt etiam per duo omnia præcepta comprehendi, vt dicit Dominus: DILIGES Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, et in tota virtute tua, & proximum tuum sicut teipsum. Deinde ex his infert: EX HOC dependent tota Lex & Prophetæ. Iam verò ei qui interrogauit. Quid faciam vt vitæ æternæ hæreditatem possideam? NOSTI mandata, respondit. Qui cum affirmasset: HOC FAC, inquit, & saluus eris. Veruntamen est etiam distinctius adducenda Pædagogi benignitas per varia & salutaria præcepta, vt ex copiosa salute & scripturarum ordinatione ea promptius inueniamus. Est nobis qui per Mosen datus est Decalogus, simplici et vnius generis elemento significans, salutarem peccatorum appellationem circumscribens. Non mœchaberis. Idola non adorabis. Pueris stuprum non inferes. Non furaberis. Non dices falsum testimonium. Honora patrem tuum & matrem tuam, & ea quæ illa consequuntur, sunt à nobis seruanda, & quæcunque

B in libris legendis præcipiuntur. Porrò autem præcipit etiam per Esaiam: LAVAMINI, & mundi estote, auferte scelera ab animabus vestris coram oculis meis, discite bonum facere, quærite iudicium. Liberate eum qui iniuria afficitur. Iudicate orphano, & iustificate viduam, & venite, & disceptemus, dicit Dominus. Multa etiam apud alios præcepta inuenerimus. quemadmodum, verbi gratia, orationis quidem, circa bona opera: ORATIO Domino accepta, dicit Scriptura. Et exponitur etiam modus orationis: SI VIDERIS, inquit, nudum, operi eum, & necessarios seminis tui non despicies, tunc erumpet mane lumen tuum, & medelæ tuæ cito exorientur, & ambulabit ante te iustitia tua, & gloria Dei te complectetur. Quis est autem fructus huius orationis? TVNC CLAMABIS, & Deus te exaudiet. Adhuc loquente te, dicet: Ecce adsum. De ieiunio autem: CVR NAM mihi ieiunatis, ait Dominus? Non hoc ieiunium ego elegi, & diem, vt homo humiliet animam suam. Ne si collum quidem tuum flexeris vt circum, & saccum ac cinerem substraueris, ne sic quidem vocabitis ieiunium acceptum. Quid ergo sibi vult ieiunium? Ecce hoc est, indem ieiunium quod elegi, dicit Dominus, solue omne vinculum iniquitatis. Dissolue peruersos nexus violentorum contractuum, libera eos qui sunt oppressi in acceptilatione, & iniustam omnem scripturam discerpe. Frange esurienti panem tuum, & pauperes qui tecto carent introduc in domum tuam. Iam verò de sacrificiis quoque: QVID MIHI multitudo sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus. Plenus sum holocaustis arietum, & adipem agnorum, & sanguinem taurorum, & hœdorũ nolo, nec veneritis vt à me videamini. Quis enim requisiuit hæc de manibus vestris? Atrium meum calcare nõ adiicietis, si similam afferatis. Mane incensum mihi est abominatio, neomenias vestras & sabbata non fero. Quomodo ergo sacrificabo Domino? SACRIFICIVM, inquit, Domino spiritus contritus. Quomodo igitur

C

D

E

F

ἑπτάδι septenario numero. Matth.5. Ibidem.22. Ibidem.19. Exod.20. Deut.5. c.1. Actuum.10. Iaco.5. Esa.58. Ibidem. Esa.1. Psal.50.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eccl.35. Matth.18. coronabo,vel vngam vnguento, vel Domino quodnam incẽsum offeram? ODOR, A
inquit,suauitatis Deo est,cor quod glorificat eum qui ipsum fecit. Hæc sunt coronæ,& sacrificia,& aromata,& flores Dei. Præterea de patientia: SI PECCAVERIT, inquit, frater tuus,ipsum argue,& si eum pœnituerit,ei remitte. Si septies in die in te peccauerit,& septies ad te conuertatur,dicens: Me pœnitet,ei remitte. Et iis quidem qui militant,per Ioannem præcipit,vt sint solis stipendiis contenti,Pu-
Luc.3. blicanis autem,vt non amplius exigant quàm sit constitutum. Iudici autem: NON
Deut.16. ACCIPIES, inquit,personam in iudicio. Dona enim excæcant oculos videntium,
& corrumpunt verba iusta vt liberent eos qui faciunt iniuriam. Quinetiam iis qui
Prouerb. 13. 28. Habacuc. 2. 1. Petri. 4. Matth. 22. studentœconomiæ & domus administrationi: POSSESSIO quæ paratur cum ini B
quitate,minor redditur. Quinetiam de charitate: CHARITAS, inquit,operit mul
titudinem peccatorum. Et de reipublicæ administratione: REDDITE quæ sunt
Cæsaris,Cęsari: & quæ sunt Dei,Deo. De iureiurando autem & de iniuriæ acce-
Leuit.19. Eccles. 10. Esa. 3. Luc. 14. ptæ recordatione: NVNQVID EGO mandaui patribus vestris exeuntibus è terra
Aegypti, vt offerrent mihi holocausta & sacrificia? Sed hoc mandaui vobis. Vnus-
quisque vestrum aduersus proximum in corde suo iniuriæ acceptæ nõ recordetur,
falsum iusiurandum non diligat. Quinetiam mendacibus & superbis minatur. Illis
quidem,hoc modo: VAE iis qui dicunt dulce,amarum: & amarum,dulce. His verò,sic: VAE prudentes in seipsis,& coram seipsis scientes: Qui enim seipsum humi
liat,exaltabitur: & qui seipsum exaltat,humiliabitur. Et misericordes quidem bea- C
Matth. 5. Eccles. 30. tos pronunciat,quoniam ipsi misericordiam consequentur. Iram autem infelicem
pronunciat Sapientia: QVONIAM ipsos quoque prudentes perdet. Iam verò iu-
bet quoque inimicos diligere, & in iis qui nos execrantur benedicere, orareque
Matth. 5. pro iis qui nobis insultant & nos iniuria afficiunt: EI QVI te, inquit,percutit in
maxillam, præbe ei & alteram. Et si quis abstulerit tibi tunicam,ne prohibeas quo-
Ibidem. 21. minus tollat etiam pallium. De fide autem: QVAECVNQVE petieritis in oratio
ne credentes,accipietis,inquit. Infidelibus autem nihil est fidum,vt ait Pindarus.
Ac famulis quidem vtendum est,tanquam nobis ipsis. Sunt enim homines, sicut
nos. Deus enim est omnibus liberis & seruis ex æquo,si consideres. Oportet au-
Prouerb. 13. tem fratres quoque peccantes non punire,sed reprehendere: QVI SVO enim par D
cit baculo,inquit,suum odit filium. Præterea gloriæ quidem expellit cupiditatem,
Matth. 23. Ibidem. 11. Luc. 7. 1. Petri. 2. dicens: VAE vobis Pharisæi, quoniam amatis primas sedes in synagogis,& salu-
tationes in foro. Peccatoris autem amplectitur pœnitentiam,quæ peccata sequitur
pœnitentiam diligens. Solum enim Verbum est,in quod peccatum non cadit. Est
enim peccare natura omnibus innatum & commune. Post peccatum autem resipi-
scere,non est cuiusuis hominis,sed eius qui est iure magnificiendus. De communi
Matth. 25. catione autem: VENITE, inquit,ad me omnes benedicti, este hæredes regni, vo-
bis parati à constitutione mundi. Esurii enim,& dedistis mihi ad comedendum: si-
tiui,& dedisti mihi potum. Peregrinus eram,& me collegistis: nudus,& me operui
stis: infirmus,& visitastis me. eram in carcere, & ad me venistis. Et quando fecimus E
aliquid horum Domino? Ipse rursus dicet Dominus, fratrum beneuolentiam be-
neuolè in seipsum conuertens,& dicens: QVODCVNQVE fecistis his paruis, mihi
fecistis. Et ibunt qui tales sunt in vitam æternam. Tales sunt Verbi leges,verba con
solatoria, non in tabulis lapideis,digitis Domino scriptis, sed scriptæ in cordibus
hominum,in quas solùm non cadit interitus. Quocirca fractę sunt tabulæ eorum
qui erant duri cordis,vt fides puerorum imprimeretur in teneris mentibus. Ambæ
autem Leges Verbo seruiebant,ad humanæ naturæ institutionem. Illa quidem per
Mosem,hæc verò per Apostolos. Cuiusmodi autem tradita sit per Apostolos pueri-
lis iustitutio,mihi videtur de eo quoque genere necessario differendum. Imò verò
sui recordans dicit Pædagogus. Atque ipsa quidem eius præcepta rursus exponam F
Zacha. 8. veluti in semine: DEPOSITO mendacio loquimini veritatem vnusquisque cum
proximo suo,quoniam sumus alter alterius membra. SOL non occidat super ira-
Ephe.4. cundiam vestram,neque locum date Diabolo: QVI FVRABATVR, nõ amplius
furetur,

A furetur, sed potius laboret, operans bonum, vt possit impertiri egenti: OMNIS
amaritudo, & ira, & excandescentia, & clamor, & maledictum tollatur à vobis,
cum omni vitio: ESTOTE alter in alterum benigni,misericordes, vobis inuicem
cem gratificantes, quemadmodum Deus quoque vobis in Christo gratificatus Ephe.5.
est: ESTOTE ergo prudentes, & Dei imitatores, sicut filii dilecti, & ambu-
late in dilectione, sicut & Christus dilexit vos. Mulieres quidem propriis vi-
ris subiiciantur, tanquam Domino. Mariti autem suas vxores diligant, sicut
Christus dilexit ecclesiam. Se ergo inuicem diligent qui sunt coniuncti, sicut
propria corpora: FILII obedite vestris parentibus. Patres ne prouocate ad Ibidem.6.
B iram filios vestros, sed educate eos in disciplina & admonitione Domini. Seru-
ui obedite Dominis secundum carnem, cum timore & tremore in simplicitate
cordis vestri, sicut Christo ex animo cum beneuolentia seruientes. Et Domi-
ni benefacite seruis vestris, remittentes minas, scientes quòd & ipsorum & ve-
ster Dominus est in cœlis, & non est personæ acceptio: SI VIVIMVS spiri- Ad Gala.5.
tu, spiritu & ambulemus: NE SIMVS vanæ gloriæ cupidi, alter alterum pro- Ibidem.6.
uocantes, alter alteri inuidentes. Alter alterius onera portate, & ita implete
Legem Christi: NE ERRETIS, Deus non subsanatur: QVOD bonum est
facientes, ne animo deficiamur. proprio enim tempore metemus. Non dis- 1.ad Thessa.5.
soluti, pacem in vobis agite: ADHORTAMVR autem vos fratres, admonete in-
C solentes, consolemini pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote erga o-
mnes. Videte ne quis malum alicui pro malo reddat. Spiritum ne extinguatis, Prophetiam ne nihili ducatis. Omnia autem probate, & quod bonum est
tenete. Ab omni specie mala abstinete. In oratione perseuerate vigilantes Ad Colossen.4.
in ipsa. In gratiarum actione, in sapientia ambulate apud eos qui extra sunt
tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia, sale sit conditus, vt sciatis 1.Ad Timoth.4
quomodo oporteat vos vnicuique respondere. Enutriamini in sermonibus
fidei. Exerceamini ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicum est
vtilis. Pietas autem est vtilis ad omnia, habens promissionem vitæ quæ nunc est, Ibidem.6.
& futuræ. Qui fideles habent Dominos, ne contemnant, quoniam fratres sunt,
D sed magis seruiant, quoniam sunt fideles. Qui largitur, sit in simplicitate.
Qui præest, in studio. Qui miseretur, in hilaritate. Charitas non ficta, malum Rom.12.
odio habentes, bono adhærentes, fraterna dilectione vestri inuicem amantes, ho
nore vos inuicem præuenientes, studio non pigri, spiritu feruentes. Domino ser-
uientes, spe gaudentes, afflictionem sustinentes, in oratione perseuerantes, hospi
talitatem persequentes, vsibus sanctorum communicantes. Hæc pauca ex mul
tis, exempli gratia, ex ipsis Scripturis percurrens Pædagogus, suis apponit pue-
ris, per quæ vt semel dicam, funditus excinditur vitium, & circumscribitur ini
quitas. Plurima autem alia præcepta quæ ad electas personas pertinent, in
sanctis libris scripta sunt; hæc quidem Presbyteris, alia verò Episcopis, alia Dia-
E conis, alia autem viduis, de quibus fuerit aliud dicendi tempus. Multa au-
tem etiam per ænigmata, multa verò per parabolas quoque possunt prodesse iis
qui in ea incidunt. Sed non est meum inquit, Pædagogus, hæc docere, sed ma
gistro ad sancta verba exponenda opus habemus, ad quem nobis eundum est.
Et iam quidem certè tempus est, mihi quidem cessandi à Pædagogia: vobis au-
tem audiendi Magistrum. Cum is autem vos exceperit in bona disciplina e-
ductos, edocebit eloquia. Rectè autem cecinit ecclesia & sponsus, qui est solus
magister, boni patris bona voluntas, sapientia germana, sanctificatio cognitio-
nis. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, vt dicit Ioannes: qui medetur 1.Ioan.2.
& corpori & animæ nostræ, proprio nempe homini, Iesus. Non solùm autem
F pro peccatis nostris, sed etiam totius mundi. Et in hoc cognoscimus quòd
ipsum cognouimus, si eius mandata seruemus. Qui dicit: Cognoui ipsum, &
mandata eius non seruat, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem ser
uat eius sermonem, verè perfecta est in eo Dei dilectio. In hoc cognoscimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd in eo ſumus. Qui dicit in ipſo manere, debet ſicut ille ambulauit ipſe quoque ambulare. O alumni beatæ Pædagogiæ, impleamus pulchram eccleſiæ perſonam, & ad bonam matrem infantes accurramus, & ſi ſimus ſermonis auditores, beatam glorificemus œconomiam, humanæ ſcilicet carnis ſuſceptæ conſilium, per quod tanquam à Pędagogo quidem homo inſtituitur, ſanctificatur autem, tanquam Dei puellus, & in cœlis quidem verſatur, è terra inſtitutus, patrem autem illic ſumit, quem diſcit in terra. Omnia Verbum & facit, & docet, & inſtituit. Equus freno ducitur, & taurus iugo, fera laqueo capitur. Homo autem verbo transformatur, quo feræ manſueſcunt, ineſcantur natatilia, & attrahuntur volucres. Hoc verbum ſeu ratio reuera equo frenum conſtruit, tauro iugum, feræ laqueum, piſci arundinem, aui laqueum. Hoc rempublicam gerit, agros colit, imperat & eſt adminiſter, & vniuerſa fabricatur.

Hoc terram, ac cœlum, maris æquoraque alta creauit.
Aſtraque quæ cœlum pulchra undique cuncta coronant.

O diuina opera. O diuina præcepta. Aqua hæc in ſeipſo fluctuet. Hic ignis iram contineat, aër hic vagetur in æthere: terra autem & concreſcat & ferat. Quando ego volo hominem formare, elementa ſunt mihi materia, vnà cum meo figmento cohabito. Si me cognoueris, ignis tibi ſeruiet. Tale ac tantum eſt verbum. Hic eſt Pædagogus, mundi & hominis opifex, & propter ipſum iam eſt mundi quoque Pædagogus, cuius iuſſu ambo conſtamus, expectantes iudicium. Neque enim furtiuum ſert hominibus vocale verbum. Erit verbum ſapientia, vt ait Bacchylides. Irreprehenſibiles autem, & integri, & inculpati Deo, vt dicit Paulus, filii, in medio generationis prauæ & peruerſæ, tanquam luminaria, in mundo apparete. Quod ergo reſtat, propter talem Verbi celebrationem Verbum orabimus. Placare tuis ò Pædagogæ pueris, pater auriga, fili Iſraël, & pater vnum ambo, Domine. Da nobis qui tua ſequimur præcepta, vt impleamus ſimilitudinem imaginis, & pro viribus ſentiamus bonum Deum, & Iudicem non acerbum, præſtaque vt omnes qui in tua pace verſamur, vt in tuam ciuitatem transferimur, cum vndas peccati abſque fluctibus tranauerimus, tranquilli cum ſancto Spiritu conueniamus, & ineffabili ſapientia noctu & interdiu ad perfectum vſque diem laudantes, gratias agamus, laudemus vnum Patrem, & Filium: Filium, inquam, Pædagogum & Magiſtrum, vnà cum ſancto Spiritu. Qui vnus eſt omnia, in quo omnia, per quem omnia vnum, per quem eſt quod ſemper eſt, cuius membra omnes, cuius ſunt gloria & ſæcula. Qui eſt vndiquaque bonus, vndiquaque pulcher, vndiquaque ſapiens, vndiquaque iuſtus. Cui gloria nunc & in ſecula ſeculorum. Amen. Quoniam autem Pædagogus nos duxit in eccleſiam, ipſeque ſibi, ipſi, Verbo, inquam, quod docet, & omnia conſiderat, aſſidet, bene habuerit, ſi nos cum in hoc loco ſumus, iuſtæ gratiarum actionis mercedem, pulchræ Pædagogiæ conuenientem laudem Domino offeramus.

Ad Philip. 2.

Frenum

HYMNVS CHRISTI SERVATORIS, A SANcto Clemente compoſitus, è Græco verbatim nulla verſus habita ratione traductus.

FRenum pullorum indocilium.
Penna volucrum non errantium.
Verus clauus infantium.
Paſtor agnorum regalium.
Tuos ſimplices
Pueros congrega.
Ad ſanctè laudandum,
Sincerè canendum,
Ore innoxio
Chriſtum puerorum ducem.
Rex ſanctorum,
Verbum, qui domas omnia,
Patris altiſſimi.
Sapientiæ rector.
Laborum ſuſtentaculum
Aeuo gaudens.
Humani generis
Seruator Ieſu.
Paſtor, arator,
Clauus, frenum,
Penna cœleſtis
Sanctiſſimi gregis.
Piſcator hominum,
Qui ſalui fiunt.
Pelagi vitii
Piſces caſtos
Vnda ex infeſta
Dulci vita ineſcans.
Sis dux ouium,
Rationalium paſtor
Sancte, ſis dux
Rex, puerorum intactorum.
Veſtigia Chriſti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vita cœleſtis.
Verbum perenne.
Aeuum infinitum.
Lux ęterna.
Fons miſericordię.
Operatrix virtutis
Honeſta vita
Deum laudent, Chriſte Ieſu.
Lac cœleſte
Dulcibus vberibus
Nymphę Gratiarum
Sapientię tuę expreſſum.
Infantuli
Ore tenero
Enutriti
Mammæ rationalis
Roſcido ſpiritu
Impleti.
Laudes ſimplices,
Hymnos veraces,
Regi Chriſto,
Mercedes ſanctas
Vitæ doctrinæ,
Canamus ſimul.
Canamus ſimpliciter,
Puerum valentem,
Chorus pacis.
Chriſto geniti,
Populus modeſtus,
Pſallamus ſimul deum pacis.

A

SCHOLIA.

Cap. Secundum.

[a] Eſt quidem hic locus Græcè corruptus, ſed hanc eſſe exiſtimo ſententiam.

Cap. III.

B

[a] Maſtichen rodentes, ut ſordes ſcilicet ex dentibus emundent.
[b] Metopoſcopus qui ex frontis inſpectione hominis naturam coniectat.
[c] Coxarum, Græcè λορδωμούς id eſt poſteriores lumborum partes conſtringendo, anterius protendere pectus. Id enim ſignificat λορδος quod eſt contrarium dictioni κυφος id eſt, conuexus.
[d] Sceleratas intelligit Tribades, quas uocant etiam Lesbias & Etæriſtrias.

Cap. IIII.

C

[a] Circulatoribus, Græcè eſt μητραγύρταις ſunt autem Metragyrtæ qui matri Deorum Rheæ dedicati, & præſtigias inducunt, et philtra componunt, quos etiam Gallos uocant, qui ſibi abſciderunt uirilia, & ſunt ad turpia patienda paratiſſimi.
[b] Meliteus catellus paruus et humilis quem νανύδιον uocant, ex eo quòd in altum non aſſurgat. Eſt enim νανύδιον diminutiuum à νάνος, quod paruum hominem ſignificat dicitur autem Meliteus à Melite inſula in mari Tyrrheno.

Cap. VI.

[a] Cinyras fuit Cypriorũ Rex longè ditiſſimus. Is fertur ab irata Venere impulſus, filiæ ſuæ Myrrhæ ſtuprum intuliſſe ex qua natus eſt Adonis.

D

Cap. VII.

[a] Scriptura dicit ſub iunipero & panem ὀλυρίτην eſt autem ὄλυρα quod multi uocant βρόμιον.

Cap. X.

[a] Phenis ludus eſt eiuſmodi. Ex ludentibus pueris quis ſphæram tenens, deinde eam alii prius oſtendens eam ad alium mittebat. Ita autem dictus eſt uel à Phenicida qui prius inuenit, uel à uerbo φοινικίζειν quod ſignificat decipere. Decipiebat enim, ut qui alii quidem oſtenderet, alii uerò traderet.

E

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLEMENTIS
ALEXANDRINI SCRI
ptoris grauiſsimi et antiquiſsi
mi Stromatum libri octo Gen
tiano Herueto Aurelio inter-
prete.

FLORENTIAE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

COSMO MEDICI
CLARISSIMO ET PRVDEN TISSIMO FLORENTIAE DVCI

GENTIANVS HERVETVS.

S. D. P.

VM Clementis Alexandrini Stromatum octo libri varia & multiplici eruditione referti, è tua bibliotheca exprompti, & à tuo typographo Græcè in lucem editi, à me Latinè essent versi, Clarissime Princeps, non committendum putaui, vt cum ii in studiorum manus propediem essent venturi, nescirent cuinam hunc thesaurum eos ferre acceptum oporteret. Nam cum multis nominibus tibi plurimum debeant qui literarum studiis delectantur, se quidem certè huius verè admirabilis auctoris editione tibi adeò obligatos fateantur necesse est, vt diuini huius beneficii memoriam nulla sit vnquam delectura obliuio. Est certè eiusmodi hic eius Commentarius, qui cuiusuis doctrinæ tantas continet opes & tam innumerabiles, vt nullus sit vllis artibus ac disciplinis præditus, qui non sit ex eo maximam vtilitatem accepturus. Qui si interiisset, & non tua ope esset in vitam propè dixerim reuocatus, incredibilem feciisset iacturam Christiana respublica. Quo quidem nomine ipsum quoque Clementem, quem, suum opus ad publicam vtilitatem conscriptum, ab interitu esse vindicatum, gaudere est consentaneum, magnas quoque tibi gratias & habiturum, & suis ad Deum precibus esse relaturum, piè credendum est. Ea verò magnalaus est optime princeps, non solum viuos sed eos quoque qui è viuis excessere, tibi immortali tuo beneficio obstringere. Plurima sunt profectò eaque maxima & præclarissima, quæ plurimi in te iure suspiciunt, laudant, & admirantur: nihil est tamen quod omnes vno ore magis prædicant atque adeò in cœlum ferunt quàm & tuum insignem doctrinæ amorem, & eximiam in doctos beneuolentiam. Et meritò profectò. Nam cum in hac diuinitus ad te delata pulcherrimæ reipublicæ administratione hoc tibi proposueris, & eo omnes tuas actiones huc vsque direxeris, vt quod quidem est optimi & verè Christiani principis institutum, ciues tui bene ac beatè viuant, quod tum demum fit cum expulsis vitiis suus est virtuti ac dignitati locus: quid honestius & vtilius quàm & ex antiquorum monimentis præclara instituta & fa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ēa discere, & ad res honestas tuo exemplo, studio & auxilio tuos ciues incitare? Ea re certe factum est vt cum peritissimi instar medici, & bene valentes ea quæ ad tuendam sanitatem pertinent docuisses, & ægros partim lenibus, partim acribus, prout morbus postulabat, medicamentis curasses, sit exoptata salus vestræ reddita reipublicæ. Sed quo feror, qui contra ac statueram in tuas laudes excurro, quas nec tam parui est ingenii, nec tam exiguæ in dicendo facultatis, minime certe huius epistolæ breuitatis celebrare: & non potius ad Clementem nostrum redeo? Quidni enim eum nostrum vocem, cum vterque in eum quod potuit contulerit? Tu eum liberaliter excepisti, fouisti, recreasti, nitidumque & rectè curatum in publicum exire iussisti. Ego autem protinus non vulgari inita cum eo amicitia, non satis habui eum audire Græcè loquentem, nisi etiam, vt Latinis omnibus euaderet familiaris, eum Romanè loqui docerem. Quàm bene quidam esto aliorum iudicium. Neque enim is sum qui nesciam quàm sit difficile Græcum senem sermonem discere peregrinum, maximè si ipse magister in ea quam ipse docet lingua sit hospes. Quomodocunque tamen se habeat, ego sedulo sum conatus, & me præstitisse opinor, vt si nihil aliud, cogitata certè sua Latinè fideliter & familiariter explicet. Huius itaque Clementis quæ quidem extant opera, maximo tuo beneficio in lucem nuper edita, cum Latinè reddidissem, & pulcherrimis typis in publicum edenda Florentiam misissem, hoc diuinum Stromatum opus faustissimis tuis auspiciis emittendum esse censui. Quod quidem vt facerem eo lubentius sum adductus, quòd cum Petrus Victorius vir egregiè doctus, Marcello Cerino Cardinali Sanctæ Crucis, viro in primis pio & docto, in cuius sum clientela cum Protrepticon Clementis benignè suppeditasset, omnia eius opera dedicarit, ab officio meo non alienum fore duxi, si hæc Stromata felici tuo nomini consecrans, testatum relinquerem quàm sit bonis omnibus gratum, & immortali laude celebratum, hoc tuum doctrinæ studium, & ad bonas proue hendas artes & disciplinas inexhausta liberalitas.

Vale Princeps optime, & Clementi Latinè loquenti faciles aures paulisper præbe. Eugubii pridie Non. Iulii. 1551.

CLEMENTIS ALEXANDRINI, STROMATVM LIBER PRIMVS.

Deest principium.

* * * *

VT ea sub manu legas, & ea seruare possis. Vtrum autem ne omnino quidem, an est aliquibus permittendum scribere? Et si prius quidem: quis est vsus literarum? Si autem alterum: aut viris bonis: aut iis qui non sunt eiusmodi. Ridiculum quidem certè fuerit, eorum qui sunt boni ac studiosi scriptis repudiatis, eos qui tales non sunt componentes admittere. Sed Theopompo quidem & Timæo, qui fabulas & maledicta componunt, præterea autem Epicuro quoque qui est princeps &
c author impietatis, quinetiam Hipponacti & Archilocho tam turpiter scribere concedendum est: ei autem qui veritatem prædicat, prohibendum est posteris vti litatem relinquere. Pulchrum autem esse & honestum existimo, iis etiam qui postea futuri sunt, bonos filios relinquere. Ac filii quidem, corporum, animę autem sunt fœtus orationes. Iam Patres eos dicimus qui nos catechesi instituerunt. Philosophia autem, humana est & se lubenter communicat. Dicit itaque Solomon.
FILI, si susceptam præcepti mei dictionem apud te absconderis: exaudiet sapien- Prouerb.2.
tiam auris tua. Sermonem qui seminatur, in eius qui discit anima, abscondi dicit, tanquam in terra, & hæc est plantatio spiritalis. Vnde etiam infert. ET applica-
D bis cor tuum ad intelligentiam, applicabis autem ipsam ad admonitionem filio tuo. Anima enim animæ, & spiritus spiritui copulatus, per sermonis seminationem id quod deiectum est augent & viuificant, filius autem est, quisquis eruditur, ex eo quòd ei qui eum erudit obediat. FILI, inquit, præscriptorum meorum ne obliuiscaris. Quòd si non est omnium cognitio: asinus ad lyram, vt ii dicunt qui prouerbiis vtuntur, vulgo sunt quæ scripta sunt. Sues quidem certè magis delectantur luto quàm aqua munda. PROPTEREA, inquit Dominus, loquor eis Matth.13.
in Parabolis, quòd videntes non vident, & audientes non audiunt, & non intelligunt, non quòd eis Dominus præbeat ignorationem. Sic enim sentire est nephas, sed quòd eam quæ inerat, Propheticè arguerit, & ea quæ dicebantur non
E esse intellecturos indicarit. Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redundanti Luc.19.
copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur, facultates distribuerat, reuersus cum eis rationem ponere, quādo iis quidem qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerant fideles, exceptis, eos super multa constituturum pollicitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem qui pecuniam ad fœnerandum creditam occultauerat, & eam ipsam quam acceperat absque vllo emolumento reddebat. SERVE, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummulariis, & ego veniens meam recepissem. Propter hæc Seruus inutilis iniicietur in tenebras exteriores. TV ERGO fortis esto, ait quo 2.Tim.2.
F que Paulus, in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audiisti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque docere. Et rursus. STVDE teipsum Deo probum exhibere operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis. Si ambo ergo verbum prædicant: hic quidem scripto, ille verò voce: quomodo non sunt ambo admittendi, qui effece-

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt vt fides operetur per dilectionem? A culpa autem eius qui quod est optimum non elegit, Deus est prorsus alienus, & minimè eius causa. Iam verò illorum quidem munus est verbum fœnerari: horum autem, probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipsis iudicatur. Sed prædicandi quidem scientia est quodammodo Angelica, vtrouis modo iuuans, seu per manum, seu per linguam operetur. Quoniam qui seminat in spiritum, de spiritu metet vitam æternam. Quod autem bonum est facientes, ne simus pusillo & abiecto animo. In eum quidem certè qui diuina prouidentia in eam inciderit, confert ea quæ sunt maxima, principium fidei, vitæ rectè instituendæ promptum & alacre desiderium, veritatis appetitionem & ad eam incitationem, motum inquisitionis, vestigium cognitionis, & vt rem in pauca conferam, dat materiam & occasionem salutis. Qui autem in verbis veritatis germanè & sincerè sunt educati, accepto vitæ æternæ viatico, sublimes in cœlum feruntur. Valde itaque mirabiliter dicit Apostolus. Semper vos exhibentes vt Dei ministros, vt pauperes, multos autem ditantes, vt nihil habentes, & omnia possidentes. Os nostrum apertum est ad vos. TESTIFICOR autem, inquit scribens ad Timotheum, coram Deo & Christo Iesu, & electis Angelis, vt hæc serues absque præiudicio, nihil faciens secundum prouocationem. Necesse est ergo vtrosque eos probare seipsos, illum quidem an dignus sit qui dicat & monimenta relinquat. hunc verò, an iure possit audire & legere. Etiá eucharistiam cum quidam vt mos est diuiserint, permittunt vnicuique ex populo eius partem sumere. Ad accuratè enim perfectéque eligendũ ac fugiẽdum optima est conscientia. Firmum autem eius fundamentum, est recta vita, cum ea quę cõuenit doctrina, & sequi alios iam probatos & qui se rectè gesserunt optimũ est, & ad veritatem intelligendam, & ad exequenda mandata. Quamobrem qui comederit panem & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane edat, & de calice bibat. Consequens est ergo, vt qui vt proximis prosit curam suscipit, consideret, nunquid audacter ac temere, & aliqua in aliquos ductus æmulatione, ad docendum prosiluerit, num gloriam aucupetur eius verbi communicatio, num hanc solam accipit mercedem, eorum qui audiunt salutem, num loquendi ad gratiam, sordiumque acceptorum munerum criminationem effugerit qui per literarum monimenta loquitur. NVNQVAM enim in sermone adulationis fuimus, sicut nouistis, inquit Apostolus, neque in prætextu auaritiæ. Deus testis, neque quærentes gloriam ab hominibus, neque à vobis, neque ab aliis, cum possemus esse oneri vt Christi Apostoli, sed fuimus mansueti in medio vestri, sicut nutrix fouet filios suos. Eadem autem ratione eis quoque qui sunt diuinorum verborum participes obseruandũ est, num nimium curiosi animi vitio inducti, tanquam vrbium ædificia visuri, ad id accedant, num veniant vt sint rerum secularium participes, cum audierint eos qui sunt Christo consecrati, ea quæ sunt ad victum necessaria lubenter communicare. Sed sunt ii quidem hypocritæ, & ideo mittantur. Si quis autem non videri iustus sed esse velit, oportet vt optima is sit conscientia. Si est ergo messis quidem multa, operarii verò pauci: re vera orare oportet vt maximè sit plurium operarium copia. Est autem duplex agricultura, vna quidem quæ scriptis non continetur: altera verò quæ continetur. Vtrouis autem modo Domini operarius præclarum frumentum seminauerit, & spicas auxerit & messuerit, verè diuinus apparebit agricola. OPERAMINI, inquit Dominus, non cibum qui perit, sed qui manet in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum & per cibos & per verba, & reuera beati sunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore ab ignoratione oppugnantur, contraria docẽdo transmouent, & traducunt ad pacem quæ est in Verbo & vita quæ est ex Deo, & eos qui esuriunt iustitiam, panis distributione nutriunt. Sunt enim etiam animæ propria habentes nutrimenta, & aliæ quidem augentur per agnitionem & scientiam, alię verò per Græcam pascuntur Philosophiam, cuius, quemadmodum nucum, non est quiduis esculentum. Qui autem plantat

πτοφένθμ. 2.Corin.6. 1.Tim.5. πεῤσκλισιν. 1.Corin.11. 1.Tim.2. Ioan.6. Matt.5.

plantat & irrigat, cum eius qui auget sint ministri, in ministerio vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum proprium laborem. Dei enim sumus cooperatores. Dei agricultura. Dei ædificatio estis, vt ait Apostolus, Neque verò permittendum est auditoribus vt ex comparatione faciant probationem: neque verbum tradendum est examinandum iis qui educati sunt in artibus omnis generis doctrinæ, & inflatorum argumentorum viribus animam iam habent præoccupatam, & nondum exinanitam. Qui autem ex fide cõuiuari instituerit, is ad diuinorum verborum susceptionem firmus est ac stabilis, vt qui iudicium quod bona nititur ratione, nempe fidem habeat. Eum autem hinc ex redundanti copia sequitur persuasio. Hoc itaque erat illud Propheticum. NISI credideritis, non intelligetis. Dum ergo tempus habemus, operemur bonum, maximè autem apud domesticos fidei. Vnusquisque autem eorum ex beati Dauidis sententia psallat gratias agens. Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem de albabor. Auditam mihi facies lætitiam, & exultatione exultabunt ossa humiliata. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Ne proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lętitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Atque qui ad præsentes quidem dicit, & tempore probat, & iudicio iudicat & discernit ab aliis eum qui potest audire, obseruans orationes, mores, consuetudines, vitam, motus, habitus, aspectum, sermonem, triuium, petram, viam quæ conculcatur, terram fertilem, siluescentem regionem, & regionem bonam ac feracem, & quæ colitur, & quæ potest multiplicare sementem. Qui autem per literarum monimenta loquitur, apud Deum Sacramenti religione obstringitur, hæc in scriptis vociferans, nec lucri gratia, nec inanis gloriæ causa, nõ vinci ab affectione, non quæstui seruire, non effertia, nec inanis gloriæ causa, nõ vinci ab affectione, non quæstui seruire, non effer ri voluptate, sed eorum qui legunt sola frui salute, cuius nec est in præsentia participeps, sed spe expectans eam quæ omnino reddẽda est retributionem ab eo qui opera riis pollicitus est se redditurum mercedem pro meritis. Sed nec eum qui in virorum numerum adscriptus est oportet desiderare remunerationem. Non enim qui sua benefacta iactauit, propter gloriationem accepit retributionem. Qui autem eorum quæ oportet aliquid facit propter remunerationem, aut vt rectè operans studens recipere, aut vt maleficus pœnam vitans, an non mundana tenetur consuetudine? Oportet autem Dominum, quo ad eius fieri potest, imitari. Is autem fuerit qui Dei voluntati inseruit, qui cum gratis acceperit, dat gratis, satis magnam recipiens mercedem ipsam vitæ institutionem. NON ingredietur autem, inquit, in sancta merces meretricis. Porrò autem prohibitum est offerre alteri pretium canis. Cui autem mala educatione & doctrina obtusus est animæ oculus, vadat ad propriam lucem, ad veritatem, quæ in scriptis ea quæ non sunt scripta indicat. QVISITIS, ite ad aquam, dicit Esaias. Et bibite aquam de vasis vestris, monet Salomon. Plato itaque qui est ex Hebræis Philosophus, iubet Agricolas non irrigare, neque aquam ab aliis sumere, nisi cum prius apud se foderint vsque ad terram quæ virginalis dicitur, terram aridam & aquæ expertem inuenerint. Inopiæ enim non succurrere non iustum est. Otio autem ac socordiæ viatirum suppeditare minimè est honestum, etiam si onus quidem simul imponere racum tioni esse consentaneum, simul autem portare non conuenire dicebat Pythagoras. Simul autem accendit scriptura igniculum animæ, & conuenientem oculum dirigit ad contemplationem, fortasse quidem etiam aliquid immittens vt is qui inserit Agricola, id autem quod inest excitans. Multi enim in nobis, ex diuini Apostoli sententia, sunt infirmi & imbecilli, & dormiunt multi. Si autem nos ipsos diiudicaremus, non diiudicaremur. Non est autem hoc opus scriptura artificiosè comparata ad ostentationem. Sed mihi ad senectutem reconduntur monimenta, obliuionis medicamentum, verè imago & adumbratio euidentium & animatarum illarum orationum quas dignus habitus sum qui audirem, & virorum bea-

1.Corin.3. κρίσιν ὠλογον iudicium rationabile, alludit autẽ ad λόγον. Esa.6. Galat.6. Psal.50. ἄλλαγμα. Esa.55. Prouerb.5. Deut.23. Plat. de 13. Leg. Est apud Plat. ἑξακισμύριοι, quod Clemens hic dicit παρθενικιαί. 1.Corin.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

torum, quique reuera erant maximi pretii & æstimationis. Eorum vnus quidem A
in Græcia, Ionicus, Alii verò in magna Græcia, Alter eorũ erat ex Cœlesyria, alter
ex Aegypto, Alii autem ex oriẽte, & eius alter quidem Assyrius, Alter verò in Pa-
læstina Hebræus ex alto ducta origine. Cum autem in eum vltimum incidissem,
erat autem primus potestate, conquieui in Aegypto venans ea quæ latuerant. Si-
cula re vera apis, Prophetici & Apostolici prati flores decerpens, synceram quan-
dam & incorruptam cognitionem ingenerauit eorum qui audiebant animis. Sed
qui veram quidem beatæ doctrinæ seruabant traditionem, statim à Petro & Ia-
cobo & Ioanne & Paulo, sanctis Apostolis, filius à Patre accipiens, pauci autem
sunt patribus similes, ad nos quoque Deo volente peruenerunt, illa à maioribus B
data & Apostolica deposituri semina. Rectè autem scio fore vt exultent, non hac
dico lætati expositione, sed sola ea obseruatione quæ est in annotatione. Est enim
Græcè est ἀνὴρ ὁὸς, sed puto legendum, παιδὸς. hæc vt opinor, descriptio, animæ desiderantis beatam ita conseruare traditio-
nem vt non possit effugere. Filio autem amante sapientiam, pater lætitia afficie-
tur. Putei qui exhauriuntur, emittunt aquam magis perspicuam, corrumpuntur
autem ii quorum nullus est particeps. Ferrum quoque vsus seruat purius, vsus au-
tem defectus ei generat rubiginem. Vt semel enim dicam, exercitatio salubrem
Matt. 5. habitum ingenerat & spiritibus & corporibus. Nemo accendit lucernam & po-
nit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui accepti fue-
rint conuiuio. Quid enim iuuat sapientia, quæ non sapientem efficit eum qui po- C
test audire. Præterea autem semper quoque seruat Seruator, & semper operatur
vt videt Patrem. Docens aliquis plus discit, & dicens sæpe vna audit cum iis qui
ipsum audiunt. Vnus est enim magister & eius qui discit & eius qui audit, qui &
mentem irrigat & rationem. Nunquid etiam prohibuit Dominus à bono feriari
Σαββατίζειν. & sabbatum agere. Diuinis autem mysteriis & sancta illa luce impertiri illos con-
cessit qui ea possent capere. Iam verò non reuelauit multis ea quæ non erant mul-
torum, sed paucis quibus sciebat conuenire, qui & ea possent accipere, & ex eis in
formari. Arcana autem, sicut Deus, verbo creduntur, non scripto. Quòd siquis
Matth. 10. Luc. 12. dicat scriptum esse. Nihil occultum quod nõ manifestabitur: nihil opertum quod
reuelabitur: à nobis quoque audiat, ei qui occultè audit occultum manifestatum D
iri, & ei qui secretè ea quæ traduntur potest seruare, apertum iri quod opertum
est, vt veritas, & id quod multis est occultum, fiat paucis manifestum. Nam cur
omnes nesciunt veritatem? Cur autem non est ab omnibus amata iustitia, si est o-
mnium iustitia? Sed enim traduntur mysticè mysteria, vt sit etiam in ore loquen-
tis i l quod loquitur, potius autem non in voce, sed in intelligentia. Dedit autem
Ephe. 4. Deus ecclesiæ alios quidem Apostolos, alios verò Prophetas, alios verò Euangeli
stas, alios verò Pastores & Doctores ad perfectionem sanctorum, ad opus minis-
trii, ad ædificationem corporis Christi. Horum itaque meorum commentario-
rum scriptura, scio quàm sit imbecilla, si conferatur cum illo spiritu gratia pleno,
quem vt audiremus digni sumus habiti. fuerit autem imago, archetypum in me- E
Prouerb. 1. moriam reuocans, ei qui thyrso ictus fuerit. SAPIENTI, enim inquit, loquere,
& er it sapientior. Quinetiam habenti adiicietur. Profitetur autem, non arcana
satis posse interpretari, multum abest, sed tantum in memoriam reuocare, siue ali
quando obliti fuerimus, siue ne obliuiscamur. Multa autem rectè scio effluxisse
propter longitudinem temporis, vt quę absque scriptis effugerint. Vnde memo-
riæ meę imbecillitatem subleuans, expositionem capita constituentem, salutare
memoriæ monimentum mihi comparans, hac necessario vsus sum descriptione.
Sunt ergo quædam quorum ne recordati quidem sumus, erat enim apud viros
beatos magna quędam vis. Sunt etiam quædam non annotata, quæ cum tempore
manssissent, nunc effugerunt, aliqua autem quæ extinguebantur, vt quę flacce sce- F
rent in ipsa cogitatione. Quoniam autem iis qui non sunt probati, non facile po
test exhiberi eiusmodi ministerium: hæc monimentis suscitans, nonnulla quidem
consultò prætermitto, timens scribere quæ etiam caui dicere, non vtique inui-
dens,

A dens, neque enim fas, sed iis timens in ea inciderent, ne in aliam forte partem acci-
pientes laberentur, & puero gladium, vt dicunt qui prouerbiis vtuntur, præbere
inueniremur. Neque enim fieri potest vt quæ scripta sunt non elabantur, etiam si
à me non edita manserint. Reuoluta autem, & vna semper voce, nempe ea quę
scripta est vtentia, interroganti nihil amplius prẽter ea quæ scripta sunt respon-
dent. Necessario enim semper auxilio indigent, aut eius qui scripsit, aut alterius
qui eisdem insistit vestigiis. Sunt autem quædam, etiam quæ mihi tacitè significa-
bit scriptura, & in aliis quidem insistet, alia verò tantum dicet, conabitur autem
& celans dicere, & occultans aperire, & tacens ostendere, & quæ ab insignibus hę-
resibus decreta sancita sunt adducet, & aduersus ea dicet quæcunque ante pro-
B pheticam contemplationem prius dispensata esse oportet, quæ nobis procedet ex ὑποπτικὼ θεᾳ
gloriosa & veneranda traditionis regula, ab ortu mundi progredientibus, ea quæ εἶειν.
ex naturali contemplatione necessario prius tractanda sunt prius adducens, prę-
purgata prius terra & à spinis & ab omni herba, agricolæ ritu, ad plantandam vine
am. Certamen enim est etiam præludium certaminis, & mysteria sunt ea quæ præ
cedunt mysteria. Neque verò verebuntur nostri commentarii vti iis quæ sunt pul
cherrima ex philosophia, & iis quæ præcedunt disciplinis. Non enim solum pro- 1. Corin. 9.
pter Hebræos, & eos qui sunt sub lege, par est fieri Iudęum, sed etiã propter Græ Col. 1.
cos græcum, vt omnes lucri faciamus. Et in epistola ad Colassenses, ADMONEN-
TES, inquit, omnem hominem & docentes in omni sapientia, vt exhibeamus
C omnem hominem perfectum in Christo. Quanquam alioqui commentariorum
descriptioni conuenit splendor contemplationis. Iam verò ipsa quoque bonarum
disciplinarum copia est veluti quoddam condimentum Athletę cibo permixtum, χρηστομαθίαν.
non delitias quidem captantis, sed bonum appetitum sumentis, laudis amorem. ὄψωπωλοῦς.
Psallentes quidem certè, nimis intensum grauitatis sonum modulatè remittimus.
Quemadmodum autem qui volunt alloqui populum, hoc sæpenumero faciunt
per præconem, vt ea quę dicuntur magis exaudiantur: ita hic quoque cum ad mul-
tos habenda sit à nobis oratio quæ præcedit traditionem, adducendæ sunt opinio
nes & voces quæ eis in singulis resonant, per quas ii magis conuertentur qui au-
D dient. Et vt paucis dicam. In multis quidem margaritis vna est. In multa autem pi- καλλιχθύσ.
scium piscatione vnus est callionymus, tempore autem & labore & eluceset veri Hunc dicunt a-
tas, si bonus obtigerit adiutor. Per homines enim diuinitus plurima beneficia sup liqui esse An-
peditantur. Atque omnes quidem qui visu vtimur, ea quæ cadunt in ipsum cõtem thiam, alii ἱερὸν
plamur, sed alii aliorum gratia. Iam non similiter ouem contemplatur coquus & ἰχθὺν seu sacrũ
pastor. Ille quidem an sit pinguis diligenter scrutatur: hic verò lac ouis obser- piscẽ.
uat an sit generosum. Mulgeat quidem aliquis, si cibo egeat: vellus tondeat, si ei te
gumento opus sit. Sic mihi etiam procedat fructus bonæ Græcorum doctrinæ.
Nullam enim existimo scripturam adeo fortunatam præcedere, cui nullus omni-
no contradicat: sed illam existimandum est esse rationi consentaneam, cui nemo
E iure contradicit. Et actio simul & institutum est admittendum, non quod est à re- κατὰ κρίσιν
prehensione alienum, sed quod nullus iure reprehendit. Non statim autem si quis
non principaliter efficit, hoc facit quòd id deuitet: sed id agit diuinam quandã sa-
pienter adhibens dispensationem, & se rebus accommodans, & in omnem partem
versans. Neque enim qui habet virtutem, via ad virtutem amplius opus habet, ne συμπληροῦμένου.
que qui valet viribus, eget instauratione. Quemadmodum enim terram prius ri-
gant Agricolæ: ita etiam nos, eo quod ebibi potest ex Græcorum orationibus, id
quod est in eis terrestre prius irrigamus, vt susciptat spiritale semen quod deuici-
tur, & id facile possit alere. Continebunt autem hæ orationes, quæ dicuntur σφῶ
ματεῖσ. ideſt, stragulæ variéque contextæ, admixtam veritatem Philosophiæ de-
F cretis, vel potius coopertam & absconsam, sicut testa operitur id quod est in nuce
esculentum. Fidei enim semina, solis, vt existimo, conuenit seruari fidei agricolis.
Non me autem latuerunt ea etiam quæ ab aliquibus imperitè tumultuantibus ia-
ctantur, qui dicunt oportere in iis versari quæ sunt maximè necessaria, & quæ si-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem continent: externa autem & quæ sunt superuacanea transilire, quæ nos frustra conterunt & detinent in iis quæ ad finem nihil conferunt. Alii autem etiam Philosophiam ex malo ad hominum pernicie exiſtimant in vitam esse ingressam, vt quæ profecta sit, à maligno aliquo inuentore. Ego autem quòd vitium quidem malam habeat naturam, nec alicuius boni esse agricola vnquam sustinuerit, in his totis ostendam orationibus quæ dicuntur σφυκτεῖα, tacitè significans aliqua ratione diuinę quoque prouidentiæ opus esse Philosophiam. De commentariis autem, qui in temporibus necessariis, Græcorum complexi sunt opinionem, tantũ dico iis qui reprehendendi studio delectantur. Primum quidem etsi sit inutilis Philosophia, si eam esse inutilem confirmare vtile est, est vtilis. Deinde nec fieri potest vt ii Græcos condemnent, qui nuda de eorum decretis dictione vtuntur, si nõ vnà sigillatim ad ea aperienda descendant vsque ad cognitionem. Est enim vel maximè fide digna probatio quæ est cum experientia, quoniam vel perfectissima inuenitur demonstratio, eorum quæ sunt damnata, cognitio. Multa itaque licet ad finem non conferant, artifici ornamentum afferunt. Et alioqui varia ac multiplex doctrina & variè probat id quod adducitur, & Catechumenis admirationẽ afferens, ea quæ sunt præcipua dogmata, ad eorum qui audiunt persuasionem, de ducit, & ad veritatem. Est autem fide digna eiusmodi animum permouens persuasio, per quam qui sunt doctrinę studiosi, quæ male exagitatur, suscipiunt veritatẽ, ad hoc vt neque ipsa Philosophia vitę perniciem afferat, cum sit rerum falsarum & malorum operum artifex, quam nonnulli falsò affirmarunt esse euidentem veritatis imaginem, donum Græcis datum diuinitus: neque nos à fide auellamur, à fraudulentæ artis veluti quibusdam decepti præstigiis, sed vt semel dicam, maiori integumento vtentes, exercitationem aliquam fidei demonstratiuam vtcunque comparemus. Quinetiam ipsorum quoque dogmatum conflictus, dum inter se conferuntur, veritatem conciliat, vnde cõsequitur cognitio, non quòd per principalem rationem ingressa sit Philosophia, sed quòd per eum fructum qui capitur ex cognitione, veræ comprehensionis firmam ac stabilem suscipiamus persuasionem, propter eorum quę subintelliguntur scientiam. Taceo quòd hæ orationes multiplici ac varia doctrina in vnum corpus coagmentatæ, volunt ex arte celare semina cognitionis. Quemadmodum ergo qui studio tenetur venationis, postquam quęsiit, inuestigauit, indagauit, canes qui cursu persequerentur emisit, feram capit: ita etiam apparet verum dulcedine quæsitum, & labore paratum. Quanam ergo de causa sic tuos commentarios tibi ordinare visum est? Quoniam magnum est periculum, verè arcanam verę Philosophię rationem, iis propalare, qui profusè quidem ac petulanter, sed non iure volunt contra omnes dicere, omnia autem nomina ac verba turpiter & indecore eiaculantur, & seipsos fallentes, & eorum qui sibi adhærent oculos præstringentes. Hebræi enim signa quęrunt, vt ait Apostolus. Græci autem sapientiam quærunt. Magna est autem turba eiusmodi. Ac eorum quidem aliqui voluptatibus mancipati, cum velint non credere, omni veneratione dignã irrident veritatem barbariem habentes ludibrio. Aliqui autem alii seipsos erigentes, calumnias verbis inuenire contendunt, contentiosas cõparantes quæstiones, dictiuncularum venatores, pusillarum quarundam artium æmulatores, litigatores, & iurgiorum consarcinatores, vt ait ille Abderitanus.

Lingua uolubilis est hominum, est & fabula multa.
Dictorum omnimodum hinc atque hinc diuisio multa est,
Quod uerbum ediderit te tale audire necesse est.

Obhãc ergo artem se efferentes Sophistę infelices, canoris quibusdam suis nugis garrientes, cum in nominum delectu & certa dictionum compositione & connexione tota vita laborant, cicadis apparent loquaciores, eos quibus pruriunt aures, non satis, vt mihi videtur, viriliter demulcentes & titillantes.

Verborum non stilla cadens, sed flumen, inertum.

Et certè

A Et certè quomodo veterum calceorum, imbecilla quidẽ sunt eis alia & diffluunt. sola autem eis restat lingua. Pulchrè autẽ eos insectans, scribit Solon Athenienſis.

Ad linguam aspicitis, & dulcia uerba loquentis.
Quilibet est uestrum uulpis uestigia figit.
Cunctis est uobis petulans mens. κακὸν νόος

Hoc vtique significat vox illa salutaris. Vulpes foueas habent, filius autem homi Matt. 8. Luc. 9.
nis non habet vbi caput reclinet. Soli enim ei, vt arbitror, qui credit, perfectè distincto ab iis bestiis quę dictæ sunt à scriptura, eorum quæ sunt caput conquiescit, 1. Corin. 3.
nempe benignum & mansuetum verbum. Qui comprehendit sapientes in astutia ipsorum. Dominus enim solus cognoscit disceptationes sapientum, quòd vanæ
B sunt. Sapientes vtique scriptura vocante Sophistas, qui in dictionibus versantur & artibus superfluis. Vnde ipsi quoque Græci, eos qui in re aliqua curiosè versantur, sapientes simul & Sophistas denominatiuè appellarunt. Cratinus itaque cum in Archilochiis Poëtas recensuisset, ait. Vobis Sophistarum examen quod prodiit? Et similiter Iophon Comicus in Aulœdis Satyris, dicit de Rapsodis & aliquibus aliis. *Nanque introiit.*

Vna Sophistarum caterua plurima.

De iis & similibus qui se inani dicendi genere exercuerunt, pulcherrimè dicit diui 1. Cor. 1.
na scriptura. PERDAM sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum abolebo. Homerus autem & fabrum vocat sapientem, & de Margite, si is vtique is est,
C sic scribit.

Hunc nec aratorem Dii fossoremue crearunt,
Vllo alioue modo sapientem, atque absuit omnis.

Hesiodus autem cum Linum Citharœdũ dixisset esse cuiusuis sapientię peritum. Nautam etiam non veretur dicere sapientem scribens.

Nautica in arte aliquid qui nec sapit.

Daniel autem Propheta, Mysterium, inquit, quod Rex rogat, non est sapientum, Daniel. 2.
Magorum, incantatorum, Gazarenorũ potestas vt Regi annuncient, sed est Deus in cœlo reuelans. Quinetiam appellat sapientes Babylonis. Quòd autem scriptura sapientiam appellet æquiuocè omnem mundanam siue sapientiã siue artẽ, alię autẽ
D sunt quæ per additionem & compositionem humana sunt ratione excogitatæ, & quòd à Deo sit quæ arte fit & est sapiens excogitatio, manifestum erit si hanc di- Exod. 31.
ctionem adiecerimus. ET LOCVTVS est Dominus ad Mosen, dicens. Ecce vocaui Beseleel filium Vri, filii Or de tribu Iuda & impleui eum diuino spiritu sapiẽtiæ, vt in omni opere excogitet & architectetur, operetur aurum & argẽtum & æs & hyacinthum & purpuram & coccinum, & vt operetur opera lapidea, & fabrilem artem lignorum, vsque ad illud, & omnia opera. Deinde vero generalem infert orationem. ET CVILIBET intelligenti corde dedi intelligentiam, hoc est, ei qui potest suscipere labore & exercitatione. Rursus autem aperte scriptum est ex
E nomine Domini. ET TV loquere omnibus sapientibus cogitatione, quos impleui spiritu sensus. Habent quidem aliquam peculiarem naturę proprietatem, qui sunt sapientes cogitatione. Duplicem autem sensus spiritum accipiunt ab ea quæ est principalis sapientia, ii qui seipsos idoneos exhibuerunt. Qui persequuntur enim artes sordidas & illiberales, eo quod circa sensus excellit fruuntur. Auditu quidem, qui dicitur communiter Musicus: tactu verò, figulus: & voce, cantor: olfactu, vnguentarius: visu, qui ea quæ in sigillis exprimuntur est tornandi facultate præditus. Qui autem in doctrina versantur, suppeditatam habent consensio- συνίσθησιν.
nem, per quam Poëtæ modos, dictionem Rhetores, & syllogismos Dialectici, &
F Philosophi apprehendunt eam quæ ad se pertinet contemplationem. Ad inuenien- ἐπιβάλλει.
dum enim & excogitandum res est apta consensio, quæ & iam probabiliter animum applicare persuadet, animi autem auget applicationem vnà ad scientiam quoque exercitatio. Meritò ergo Apostolus variam ac multiplicem dixit Dei sapien-

ἀυχεωνία.

ἐξορχίζεσθαι.

2. Corin. 1.

διδασκάλου γὴ ἰμαντολιπεῖς.

Habetur in Græco ζυγόνων, idest turturibus, sed puto legendum τεττίγων, id est, cicadis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam,vt quæ multifariam multisque modis, per artem, per scientiam, per fidem, A
per Prophetiam suam ostendat potentiam ad nostrum beneficium. Quoniam o-
Eccles.1. Prouerb.2. MNIS sapientia à Domino,& cum ipso est in secula,vt dicit Iesu sapientia. Si enim
prudentiam & sensum magna voce inuocaueris,& eam quæsieris sicut argenti the
sauros,& prompto & alacri animo inuestigaris,intelliges Dei cultum, & sensum
diuinum inuenies. Ad differentiam sensus qui versatur in Philosophia, dixit Pro-
pheta,quem preclare ac magnificè docet scrutari ad profectum in Dei cultu &
pietate in Deum. Ei autem opposuit sensum qui est in Dei cultu, cognitionem
significans,& hæc dicens. DEVS enim dat sapientiam ex ore suo,& sensum simul
& prudentiam, & iustis instar thesauri recondit auxilium. Iis enim qui à Philoso
phia fuere iustificati,auxilium tanquam thesaurus reconditur,ea quoque consen-
sio quę ducit ad Dei cultum & pietatem in Deum. Atque erat quidem ante Do- B
mini aduentum Philosophia Græcis necessaria ad iustitiam: nunc autem est vtilis
ad Dei cultum & pietatem iis qui fidem colligunt per demonstrationem. Quo-
niam pes, inquit, tuus non offenderit, si quæ bona sunt ad Dei prouidentiam re
feras, siue Græca sint, siue nostra. Omnium.n.bonorum Deus est causa, sed alio-
rum quidem principaliter,vt testamenti veteris & noui. Aliorũautem per conse
quentiam,sicut Philosophię. Forte autem principaliter tunc etiam Græcis data
fuit,priusquã Dominus Græcos quoq; vocasset. Nam ipsa quoque Græcos Peda-
gogi more docebat,sicut lex Hebræos ad Christum. Præparat ergo Philosophia, C
Prouerb.4. ei viam muniens qui à Christo perficitur. Iam sapientiam,inquit Solomon, vallo
circunda,& te exaltabit,corona autem voluptatis te proteget. Nam cum tu eam
per Philosophiam & multam rectam eruditionem lorica munieris, Sophistis inac
cessam seruaueris. Atque est quidem vna via veritatis, sed in eam tanquam in flu-
uium perennem alia aliunde fluenta influunt. Diuinè ergo dictum est. AVDI fili
mi,& mea verba susci pe,vt sint tibi multę vię vitæ,vias enim sapientiæ doceo te,
ne te deficiant fontes qui ex ipsa terra scaturiunt. Quo quidem in loco vnius cu-
iusdam iusti vias plures salutares recensuit. Infert autem alias multorum multas
iustorum vias, hoc modo id indicans. Viæ autem iustorum splendent sicut lux.
ἀφορμαί. Luc.13. Fuerint autem mandata quoque,& quæ prius audiuntur disciplinę,viæ & admi- D
nicula vitę. HIERVSALEM hierusalem,quoties volui congregare filios tuos,si-
cut gallina congregat pullos suos. Hierusalem autem exponitur visio pacis. Signifi
ἐποπτικὸς. cat ergo prophetice,eos qui pacificè res sacras inspexerint, ad vocationem multis
modis institui. Quid ergo? Voluit quidem, non autem potuit? Quot aut modis,
Sap.1. Prouerb.7. aut vbi? Bis,per Prophetas,& aduentum. Multiplicem ergo sapientiam ostendit
dictio quoties;& vnoquoq; modo qualitatis & quantitatis omnino seruat aliquos
& in tẽpore & in seculo. Quoniam Spiritus Domini repleuit orbem terræ. Quòd
si quis vim afferens,dicat. Ne animum adhibe mulieri malę. Mel .n. distillat à labiis
mulieris meretricis, Græcam esse eruditionem, audiat quę deinceps sequuntur,
Quæ ad tempus vngit guttur suum. Philosophia autem non adulatur. Quãnam er- E
go significet eam quę fornicata est, dilucidè infert. Stultitiæ enim pedes deducunt
eos qui ea vtuntur post mortem ad inferos, eius autem vestigia minimè sunt stabi-
lia. Fac ergo vt via tua longè absit à stulta voluptate. Ne steteris ad fores domus
eius,vt non tradat aliis vitam tuam. Et protestatur. Deinde te pœnitebit in sene-
ctute,quando contritę fuerint carnes tui corporis. Hic est enim finis stultę volu-
ptatis. Et hęc quidem ita se habent. Cum autem dixerit. Ne sis multum apud alie-
nam,vti quidem;sed non immorari & permanere in doctrina seculari admonet.
Verbo enim Domini præparant, ac prius instituunt,quę temporibus conuenienti
bus vnicuique generationi vtiliter data sunt. Iam enim quidam ancillarum ineſca-
ti amatoriis,contempserunt Dominam Philosophiam,& ex ipsis alii quidem con- F
senuerunt in Musica: alii verò in Geometria: alii autem in grãmatica: plurimi autẽ
in Rhetorica. Sed quemadmodum liberales quę stant in circulo disciplinę, confe-
runt ad Philosophiam quæ est ipsorum domina: ita etiam ipsa Philosophia conduc-
cit ad

A cit ad parandam sapientiam. Est enim Philosophia quidem exercitatio. Sapientia φιλοσοφίαν Græcè habetur sed legẽdũ puto σοφίαν.
verò scientia rerum diuinarum & humanarum, & causarum ipsarum. Est enim
sapientia domina Philosophiæ, sicut illa eius quæ prius auditur disciplinæ. Si
enim Philosophia profitetur continentiam & linguæ & ventris & eorum quæ
sunt sub ventrem, & est propter se eligenda: multo videbitur venerabilior &
prestantior,si exerceatur propter Dei honorem & cognitionem. Eorum autem
quæ dicta sunt per hęc præbebit scriptura testimonium. Sarra erat olim ste- Genes.11. et.17.
rilis. Abrahę autem vxor, cum non pareret, Sarra, ancillam suam nomine Agar
Aegyptiam permittit Abrahę ad liberorum susceptionem. Sapiẽtia ergo quę cum
fideli cohabitat, fidelis autem & iustus reputatus est Abraham, erat adhuc sterilis
& sine liberis in illa generatione, vt quæ nihil adhuc Abrahæ quod esset ex virtute
B peperisset: meritò autem volebat, vt qui proficiendi adhuc tempus haberet, cum
mundi seu seculi disciplina, per Aegyptum autem allegoricè significatur mundus,
prius congrederetur, postea autem ad eam quoque accedens diuina prouidentia gi
gneret Isaac. Interpretatur autem Philo Agar quidem incolatum, hic enim dictũ
est. Ne multum sis apud alienam. Sarram autem meum principatum. Licet ergo ei
qui disciplinis prius est institutus, venire ad sapientiam quę vel maximè principa
tum obtinet,à qua augetur genus Israëliticum. Ex quibus ostenditur sapientiã esse
docendi potestate præditam, ad quam peruenit Abraham, ex contemplatione cœ
lestium transiens ad eam quæ ex Deo est fidem & iustitiam. Per Isaac autem id
quod per se didicit indicatur. Quare etiã Christi typus inuenitur. Is fuit vir vnius Genes.32.
C vxoris, nempe Rebeccæ, quam transferunt tolerantiam. Dicitur autem Iacob con
gredi cum pluribus, vt qui exponatur exercitator. fiunt autem exercitationes per Ibidem.32.
plura & differentia dogmata. Vnde hic etiam nominatur Israël, qui re vera est vi
perspiciendi præditus, vt qui sit multarum rerum peritus & ad exercendum accõ-
modatus. Fuerit etiam aliquid aliud quod significatur per tres illos priores pa-
tres, nempe esse firmum ac validum cognitionis signaculum, quod constat ex na-
tura,& doctrina,& exercitatione. Habueris autem etiam aliam eorum quæ dicta Ibidem.38.
sunt similitudinem, Thamar quæ sedit in triuio,& visa est esse meretrix. quam stu
diosus Iudas, exponitur autem potens, qui nihil relinquit quod non consideret ac
scrutetur, considerauit & ad eam declinauit, seruans eam quam habuit in Deum
D confessionem. Vnde etiam Abraham, cum Sarra æmularetur Agar quæ erat in ma
iori quàm ipsa existimatione, vt qui secularis Philosophiæ solum id quod est vtile Ibidem.16.et.21.
elegisset. ECCE, inquit, ancilla in manibus tuis, vtere ea vt lubet. Quasi diceret,
Secularem quidem amplector doctrinam,& vt iuniorem,& vt conseruam: scien-
tiam autem tuam, vt perfectam Dominam, honoro & colo. ET AFFLIXIT eam
Sarra quod perinde est ac correxit & admonuit. Rectè itaque dictum est. Noli ne- Prouerb.3.
gligere disciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo argueris. Quem enim Heb.12.
diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. Ac prædi-
ctæ quidem scripturæ in aliis locis examinatæ, alia mysteria adesse significant.
E Hinc ergo dicimus Philosophiam nuda ratione habere inquisitionem veritatis &
naturæ eorum quæ sunt. Hæc autem est veritas de qua ipse dixit Dominus. Ego Ioan.14.
sum veritas,& rursus disciplinã quæ præcedit eã quæ est in Christo quietem, exer
cere mentem & excitare intelligentiam, generando ingenii acumen aptum ad in-
quirendum per veram Philosophiam, quam inuentam vel potius acceptam Mystæ
habent ab ipsa veritate. Multum autem confert promptitudo ad videndum ea quæ
oportet per exercitationem. Mentis autem fuerint exercitatio ea quæ mente pos-
sunt percipi. Triplex autem eorum natura, quæ in quantis continuis,& quantis di
scretis,& iis quę sunt dicenda consideratur. Quæ enim ex demonstrationibus con
F ficitur oratio, perfectam animæ fidem facit eius quod consequitur, vt non putet
id quod demonstratum est aliter se habere: nec sinit vt iis succumbat quę nobis per
fraudem incurrunt. In his ergo disciplinis à sensilibus expurgatur & excitatur ani
ma, vt possit veritatem perspicere. Educatio enim, & bona quæ seruatur eruditio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonas efficit naturas,& bonæ naturæ talem ſuſcipientes diſciplinam, fiunt adhuc prioribus meliores, cum ad alia, tum ad gignendum, quemadmodum in aliis animalibus. Vnde etiam dicit. VADE ad formicam ò piger, & efficere illa ſapientior, quæ multum & omnis generis nutrimentum recondit tempore meſſis aduerſus minas hyemis, aut. VADE ad apem,& diſce eam eſſe opificem. Ipſa enim omne pratum depaſcens, vnum fauum generat. Si autem oras in cella penuaria, ſicut docuit Dominus adorare ſpiritu; non vtique in ſola domo verſabitur œconomia, ſed etiam in anima, quænam ſint ei tribuenda, & quemadmodum & quantum, & quænam ſint reponenda, & in ipſam recondenda, & quando ea afferenda, & apud quos. Non enim natura ſed diſciplina viri boni & honeſti fiunt, quemadmodum medici & gubernatores. Omnes itaque communiter videmus vitem & equum, ſed ſciet quidem Agricola, vitis ne ad ferendum fructum bona ſit an mala, & qui equorum habet cognitionem, facile diſcernit ignauum vel celerem. Alios autem eſſe aliis natura ad virtutem aptiores, oſtendunt quidem quędam ſtudia eorum qui ſunt aliis natura aptiores: nullam autem ex virtute perfectionem arguunt eorum qui ſunt meliori natura, cum etiam qui natura minimè apti ſunt ad virtutę, eam quam par eſt aſſecuti diſciplinam, vel ad omne genus probitatis & honeſtatis peruenerint, & contra, qui natura apti erant ad virtutem euaſerint mali negligentia & incuria. Nos rurſus natura ad ſocietatem & communicationem aptos iuſtoſque Deus fabricatus eſt. Vnde nec iuſtum ex ſola impoſitione oriri dicendum eſt, ex præcepto autem bonum opificii excitari intelligendum eſt, cum ex diſciplina didicerit anima velle bonum eligere. Sed quemadmodum vel ſine literis fidelem poſſe eſſe dicimus: ita quæ in fide dicuntur poſſe intelligere eum qui non didicit confitemur. Quę enim bene dicuntur admittere, aliena autem non admittere, non ſola fides, ſed quæ circa diſciplinam verſatur fides efficit. Quod ſi ignorantia, imperitia ſimul & inſcitia, rerum diuinarum & humanarum ſcientiam æquè affert ac doctrina, at quemadmodum in vitæ paupertate licet rectè viuere, ita etiam licet in abundantia, & facilius ſimul & celerius cum præcedentibus diſciplinis liberalibus poſſe aliquem virtutem venari confitemur, quæ tamen non eſt eiuſmodi vt ſine iis capi nō poſſit, ſed tunc quoque ab iis qui dicerunt, & ſenſus habent exercitatos. ODIVM enim, inquit Salomon, excitat contentio. Vias autem vitę cuſtodit diſciplina, vt non decipiamur, neque circūueniamur ab iis qui ad auditorum perniciem improbam artem exercuerunt. Diſciplina vagatur, inquit, inconſutabilis. Oportet autem arguendi & refellendi genus perſequi, vt Sophiſtarum fallaces repellantur opiniones. Rectè profectò ac diuinè Anaxarchus ſcribit in libro de Regno. Multa ac varia doctrina multum quidem iuuat, multum autem lædit eum qui eam poſſidet. Iuuat quidem eum qui dignus eſt, lędit autem eum qui quiduis dicit vel in vniuerſo populo. Oportet autem ſcire menſuram temporis. Hic eſt autem finis ſapientiæ. Quicunque autem canunt pro foribus, etiam ſi quid doctum cecinerint, non reputati ſapientes opinionem ſubeunt ſtultitię. Et Heſiodus.

Muſarum, reddunt hominem quæ multa loquentem.

Diuinum, vocalem. In verbis enim copioſum dicit multa loquętem, acrem autem ac vehementem, vocalem, & diuinum, eum qui eſt peritus, & Philoſophus, & ſciens veritatis. Apparet itaque priores illas liberales Grecorum diſciplinas vnà cum ipſa Philoſophia venire diuinitus ad homines, non principaliter, ſed quemadmodum imbres erumpunt in terram bonam, & in ſimum, & ſuper domos. Similiter autem germinat & herba & frumentum, & naſcitur etiam ficus in monimętis, & ſi qua eſt arbor impudentior. Et quæ naſcuntur, emergunt in figura eorum quę vera ſunt, quoniam eandem pluuię virtutem ſunt aſſecuta, ſed non eandem habere gratiam quam ea quæ in ſolo pingui nata ſunt, vt quę vel arefacta vel euulſa fuerint. Porro autem hic quoque eſt vtilis parabola ſementis, quam Dominus eſt interpretatus. Vnus enim eſt agricola terræ quæ eſt in hominibus, qui ex alto ſeminat à

Pouerb. 6.

Eccleſi. 11. παιδίῳ.

Ioan. 4.

ἀσπλῶς.

παιδεία.

Prouerb. 11.

πολυμαθία.

πολυφραδέοντα, αὐθάδη τε, θεῖον τε.

Matth. 13. Mar. 4.

nat à conſtitutione mundi alentia ſemina, qui vnoquoque tempore verbum principale impluit, tempora autem & loca quæ ſuſceperunt, genuere differentiam. Et alioqui agricola non ſolum frumentum, & ſi eius quoque ſunt plures differentiæ, ſed etiam alia ſemina ſeminat, ordeum, fabas, piſa, cicer & ſemina quæ olera in ortis producunt, & flores. Eiuſdem eſt autem agriculturę, & plantandi officiū, & operandi quæcunque pertinent ad ipſa plantaria, ortos, & pomaria, & in ſumma, ad omnis generis arbores producendas & alendas. Similiter autem non ſola ars paſcendarum ouium, ſed & boum equorumque & canum alendorum & curandarum apum artes omnes, & vt ſemel dicam, quæ in curandis gregibus animalibusque nutriendis verſantur, inter ſe quidem differunt eo quod eſt magis & minus. Sed ſunt omnes vitæ vtiles. Philoſophiam autem non dico Stoicam, nec Platonicam, aut Epicuream, & Ariſtotelicam, ſed quæcunque ab his ſectis rectè dicta ſunt, quę docent iuſtitiam cū pia ſcientia, hoc totum ſelectum dico Philoſophiā: quæcunque autem ex humanis amputata cogitatis adulterarunt, ea nunquam diuina dixerim. Iam verò illud quoque conſideremus, quòd ſi quando rectè viuunt qui neſciunt benefacere, accidit enim vt benefaciant, nonnulli autem per intelligentiam ad veritatis verbum feruntur tanquam ad ſcopum: Abraham autem non ex operibus iuſtificatus eſt ſed ex fide; nihil ergo eis poſt vitæ finem proderit, etiā ſi nunc rectè operentur, niſi fidem habeant. Propterea enim Greca voce expoſitæ ſunt ſcripturæ, vt nullum vnquam ignorantiæ poſſint prætextum afferre, cum poſſint quæ ſunt apud nos audire ſi tantum voluerint. Aliter dicit aliquis de veritate, aliter veritas ſeipſam interpretatur. Aliud eſt veritatis coniectura, & aliud veritas, aliud ſimilitudo, aliud idipſum quod eſt. Et altera quidem accedit diſciplina & exercitatione; altera verò poteſtate & fide. Eſt enim donum doctrina pietatis, gratia verò fides. Facientes enim Dei voluntatem, voluntatem cognoſcimus. Aperite ergo, inquit ſcriptura, portas iuſtitiæ, vt in eas ingreſſus confitear Domino. Sed vię quidem ad iuſtitiam, cum Deus ſeruet multis modis, eſt enim bonus, ſunt multę & variæ, & ferentes ad viam Dominicam & portam. Quòd ſi viam regiam & ingreſſum quæris valida auctoritate munitum, audies. HAEC eſt porta Domini, iuſti intrabunt in eam. Cum ergo multæ apertę ſint portæ in iuſtitia, hęc fuit in Chriſto, in quam beati omnes qui intrarunt, & iter ſuum direxerunt in ſanctitate cognoſcendi poteſtate prædita. Iam Clemens in epiſtola ad Corinthios, his verbis inquit, exponens differentiam eorum qui ſunt probati in eccleſia. SIT aliquis fidelis, ſit potens in explicanda cognitione, ſit ſapiens in diſcretione ſermonum, ſit ſtupendus in operibus. Ars autem Sophiſtica, quam ſectati ſunt Greci tanquam rem prędclaram & magnificandam, eſt poteſtas phantaſtica, ſeu quæ viſione percipitur, verbis falſas opiniones tanquam veras ingenerans. Præbet enim ad perſuadendum quidem dicendi artem, ad contendendum verò, litigandi ac decertandi. Artes ergo, ſi non fuerint cum Philoſophia, fuerint cuilibet exitiales. Apertè itaque Plato malam artem appellauit ſophiſticam, & eum ſequens Ariſtoteles, eam quandam furandi artem pronunciat, vt quæ totum ſapientiæ officium probabiliter auferat, & profiteatur ſapientiam in qua non eſt verſata, nec in eam ſtudium poſuit. Vt paucis autem dicam. Quemadmodum artis quidem dicendi principiū, eſt id quod eſt probabile: officium verò, argumentum. & finis, perſuaſio: ita litigā di ac concertandi artis principium eſt id quod viſum fuerit: officium verò, contentio, & finis, victoria. Eodem enim modo Sophiſticę quoque artis principium quidem eſt id quod apparet, officium verò duplex, vnum quidem ex arte dicēdi, quod cernitur perpetua oratione rem perſequens: alterum verò ex Dialectica, interrogans, eius verò finis eſt obſtupefactio & deductio ad admirationem. Et quæ rurſus in ſcholis vulgo iactatur Dialectica, oſtenditur Philoſophi eſſe exercitatio in eo quod eſt opinabile, contradicendi facultatis gratia. Meritò ergo egregius Apoſtolus ſuperuacaneas has artes dictionum vilipendens. SI QVIS non accedit, inquit, ad ſanos ſermones, doctrina autem aliqua eſt inflatus, nihil ſciens, ſed labo-

ἄρας. κηπευόμενα καὶ αὐθιγενικὰ ἀκίνητα,

Pſal. 117.

γνωστικῆ.

γοργόν. ζηλώσεως.

ἐριστικῶν.

διεξοδικόν. ἐκπλῆξις.

1. Tim. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

διακριβικὰ. rans circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus fit lis, inuidia, maledictum, A
suspitiones malæ, concertationes hominum mente corruptorum, & priuatorum
veritate. Vides quomodo in eos inuectus sit, Logicam, id est quæ in sermone versa
tur, eorum artem, morbum appellans, propter quam se efferunt & magnificè circun-
spiciunt quibus cordi est hęc ars garrula & improba, siue sint Græci, siue etiã
barbari Sophistę. Pulcherrime ergo dicit Tragicus Euripides in Phœnissis.

Iniqua uero oratio,
In se ægra, pharmacis eget sapientibus.

Sanus enim dictus est sermo salutaris, cum ipse sit veritas, & id quod sanũ est sem-
per, manet immortale. Quæ est autem ab eo quod est sanum & diuinum secretio,
est impietas & lethalis affectio. Hi sunt lupi rapaces tecti pellibus ouium, plagiarii B
ψυχαγωγοί. & diserti animarum abigei, qui clam quidem furantur, sed fures esse conuincun-
tur, qui & dolo & vi nos conantur superare qui non delectamur superuacaneis, vt
pote quòd minus eis in dicendo valeamus.

Vir impeditus sæpe linguæ infantia,
Cum iusta dixit, at diserto habet minus.
Quin ore quod bellè fluit, uerissima
Surripiunt, appareant ut quæ haud decet.

κατηγόρια lego σαθρὰ. κυβεῖαν. Inquit tragœdia. Tales autem sunt litigiosi isti, siue sectas sectentur, siue artes ne- C
scio quas exerceant dialecticas. Isti sunt qui funiculos trahunt, inquit scriptura, &
nihil texunt, inanem laborem plurimi facientes, quem imposturam & astutiam
Ad Tit. 1. ipse vocauit Apostolus, aptam ad erroris insidias. SVNT enim, inquit, multi in-
φρενοπλανῶντες. obedientes, vaniloqui, mentem decipientes. Non omnibus ergo dictum est. VOS
Matth. 6. ESTIS sal terræ. Sunt enim aliqui etiam ex iis qui verbum audiunt, marinis pisci-
bus similes, qui cum ab ipso ortu in salso nutriantur, salibus tamen ad cõdiendum
indigent. Ego itaque vel lubentissimè admitto tragœdiam quæ dicit. O fili, rectè
etiam dici possunt falsæ orationes, specie autem verborum verum vicerint. Sed
non est hoc perfectissimum verum natura & factum. Quisquis autem fuerit lin-
gua quidem sapiens, res tamen semper existimo esse verbis præstantiores. Multis D
ergo placere minimè est expetendum. Quę enim sunt illis iucunda nos non exerce
Galat. mus. Quæ nos autem scimus, procul sunt ab illorum affectione. NE SIMVS, in-
quit Apostolus, inanis glorię cupidi, nos inuicem prouocantes, inuicem inuiden-
tes. Sic itaq; veri amator Plato, veluti à Deo incitatus dicit. Ego, inquit, sum eius-
modi vt nulli alii credam nisi rationi, quæ mihi consideranti optima visa fuerit.
Eos ergo reprehendit qui absque mente & scientia credunt opinionibus, vtpote
quod non oporteat relicta recta & sana ratione, ei credere quæ est falsi particeps.
A veritate enim aberrasse malum est. Vera autem dicere, & ea quæ sunt opinari,
bonum. Bonis autem inuiti quidem priuantur homines, priuantur tamen, vel cir-
cumuenti, vel præstigiis decepti, vel coacti & cum non crediderint. Atque qui cre E
didit quidem, sua sponte capitur, circũuenitur autem qui in contrariam persuasio
nem traducitur, oblitus quòd alia quidè tempus, alia verò ratio aufert imprudẽti.
Cogit autem sæpe dolor, & angor, & rursus contentio, & ira, postquam susceptа
fuerit opinio. Postremò autem præstigiis decipiuntur, qui vel à voluptate sunt in-
ducti, vel timore perterriti. Sunt autem mutationes omnes volũtarię. Atque nihil
quidem eorum vnquam acceperit scientia. Nonnulli autem qui se putant esse inge
niosos, nec Philosophiam attingere volunt, nec Dialecticam, sed nec contempla-
tionem discere naturalem, sed solum & nudam fidem requirunt, perinde ac si cum
nullam vitis curam gesserint, velint ab initio statim botros accipere. Dicitur au-
tem Dominus vitis allegoricè, à quo cum diligentia, & agri colendi arte, quæ fit F
ratione ac sermone, fructus est vindemiandus. Putare oportet, fodere, ligare, & re-
Ioan. 15. liqua facere. Falce, vt sentio, & ligone & aliis rusticis instrumentis ad vitis curam
opus est, vt nobis fructum producat esculentum. Quemadmodum autem in agri-
cultura,

A cultura, ita etiam in medicina, ille vtiliter didicit qui varias attigit disciplinas, vt
possit melius colere & curare. Ita hic etiam eum bene & vtiliter eruditum existi-
mo, qui omnia refert ad veritatem, adeò vt ex Geometria & Musica & ex Gram-
matica & ipsa Philosophia colligens quod est vtile, nullis insidiis interceptam ser-
uet fidem. Porro autem Athleta, vt prius dictum est, contemnitur, qui se nõ prius
instruxit ad certamen. Iam verò Gubernatorem quoque laudamus qui multarum
rerum habet experientiam, qui mores nouit multorum hominũ, & medicum qui
multa est expertus, qua ratione effingunt etiam empiricum. Qui autem singula re
fert ad rectam vitam, exempla afferens ex Gręcis & ex barbaris, is valde peritus ve
ritatis inuestigator, & multi re vera consilii, instar lapidis indicis, is est autem Ly-
B dius, creditur posse discernere aurum adulterinum à probo, & aptus esse ad sepa- γυμναστικὴν.
randum is qui ex nobis habet multam rerum experientiam & cognitionem, So-
phisticam quidem à Philosophia, ornatricem autem à gymnastica, & culinariam à
medicina, & dicendi artem à Dialectica, quinetiam alias hæreses quæ sunt in barba
ra Philosophia ab ipsa veritate. Quomodo autem non necesse est vt de iis quæ in-
telligentia percipiuntur tractet philosophando, qui Dei velit potentiam attinge-
re? Quomodo autem nõ est etiam vtile diuidere voces quę sunt ancipites, & quæ ἐπιβολογί-
in testamentis efferuntur æquiuocè? Ex amphibolia enim Dominus sapienter elu νεσθαι.
dit diabolum in tempore tentationis. Nec ego hic vtique video, quonam modo σοφίζεσθε.
Philosophiæ & Dialecticæ inuentor, vt quidam existimant, inducitur deceptus Matth. 4.
tropo amphibolię. Si autem Prophetæ & Apostoli artes non norant, per quas ostę
C duntur exercitationes quę sunt in Philosophia: at mens Prophetici & docentis spi
ritus, occulte loquens propterea quòd non sint aures omnium intelligentes, arti-
ficiosas doctrinas exigit ad explicationem. Securè enim nouerunt illarum sensum
Prophetæ & spiritus discipuli. Ex fide enim & quàm dici non potest facile, dixit
spiritus, sed non tam facile percipere possunt ii qui non didicerunt. PRAECEPTA
autem, inquit, scribe dupliciter, nempe voluntate & cognitione respondendi ver-
ba veritatis iis qui tibi proponunt. Quęnam est autem respondendi, vel quę etiam
interrogandi scientia? Fuerit autem hæc dialectica. Quid verò, an non factum quo
D que est dicere? & facere ex verbo fit seu ratione? Si nõ enim verbo seu ratione aga- λόγῳ.
mus, citra rationem fecerimus. Opus autem rationale ex Deo efficitur. Et nihil si- Ioan. 1.
ne ipso factum est, inquit. Verbo, inquam, Deo, seu ratione. Annon etiam Domi-
nus omnia fecit verbo seu ratione. Operantur autem etiam iumenta acta cogente
metu. Num etiam qui vocantur Orthodoxi, bona opera aggrediuntur, nescien- ὀρθοδόξαστί. Matth. 26.
tes quæ faciunt? Propterea ergo Seruator cum panem accepisset, primum locutus 1. Corin. 11.
est, & egit gratias, deinde cum panem fregisset appositit, vt comedamus ex ratio-
ne, & cum scripturas agnouerimus, vitam instituamus per obedientiam. Quemad λογικῶς.
modum autẽ qui mala vtuntur oratione, nihil differunt ab iis qui malo facto vtun
tur: Calumnia enim est ministra gladii, & affert dolorem maledictum: ex quibus
E est vitæ euersio. Hæc autem fuerint opera improbę orationis. Ita etiam qui bona
vtuntur oratione propè accedunt ad eos qui bonis factis vtuntur. Recreat itaque
animam oratio, & adhortatur ad honestatem. Beatus est autem qui pro dextera
vtraque manu vtitur. Neque ergo qui bene potest facere, est maledictis incessen-
dus ab eo qui bene potest dicere, neque est vituperandus qui bene potest dicere, ab
eo qui bene facere potest. Faciat autem vterque id quod ei à natura est insitum.
Quod autem alter factum ostendit, hoc alter loquitur, beneficentiæ veluti viam
præparans, & deducens auditores vt bene operentur. Est enim etiam salutaris ora-
tio, sicut opus salutare. Atque iustitia quidem certè non consistit absque oratione.
Quemadmodum autem beneficio affici tollitur, si auferamus benefacere: ita tolli
F tur obedientia & fides, si nec præceptum, nec qui est ipsum explicaturus, simul assu
muntur. Nunc autem altero alterius gratia, & verbis & factis abundamus. Ars au
tem contentiosa & Sophistica est penitus repudianda, quandoquidem ipse Sophi
starum dictiones non solum multorum oculos præstringunt & eos seducunt, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.48. nonnunquam etiam vim afferentes, Cadmeam referunt victoriam. Est enim lon A
gè verissimus ille Psalmus. IVSTVS viuet in finem, quoniam non videbit interi
tum, quando viderit sapientes morientes. Quosnam autem dicit sapiẽtes, audi ex
Iesu sapientia. NON EST sapientia improbitatis scientia. Eam autem dicit quam
Prouerb.10. excogitarunt artes quæ in dicendo & differendo versantur. QVAERES ergo apud
malos sapientiam, & non inuenies. Et si rursus roges quænam ea est. OS iusti, in-
quit, distillabit tibi sapientiam. Dicitur autem ars Sophistica æquiuocè cum veri-
λόγῳ. tate sapiẽtia. Meum autem est probabile, vt existimo, institutum, verbo quidem
ac rationi conuenienter viuere, ea autem quæ significantur intelligere: eloquen-
tiam autem nunquam magnifacientem, contentum esse si significetur id quod in- B
τὸ νοούμενον. telligitur. Quo autem nomine significetur id quod volo exponere, nihil mihi cu-
rę est. Opem enim ferre vt seruentur ii qui seruari cupiunt, puto esse optimum,
non autem dictiunculas tanquam quædam ornamenta componere. ET si caueris,
inquit Pythagoreus in Platonis Politico, ne sis de nominibus nimium solicitus,
prudentia locupletior apparebis in senectute. Et rursus inuenies in Theæteto. No
minum autem & verborum facilitas, & non nimis accurata examinatio, vt pluri-
mum non est sordida & illiberalis, sed eius potius contrarium, est autem nonnun
μὴ πολὺς πόνος quam etiam necessaria. Hæc quàm fieri potest breuissimè scriptura enuntiauit, di
cens. NE MVLTVM versetis in verbis. Dictio enim est tanquam vestis in corpo- C
re. Res autem sunt carnes & nerui. Non oportet ergo maiorem vestis quàm salu-
tis corporis curâ gerere. Non solum enim frugalis vitæ ratio, sed etiam à superua-
caneo cultu ornatuque aliena oratio, exercenda est ei qui veram vitam elegit, si-
quidem delitias vt dolosas & luxuriosas repudiamus, sicut vnguentum & purpu-
ram veteres Lacedæmonii. Dolosas quidem vestes, & dolosas vnctiones recte re
putantes & nominantes, quoniam nec honestus est ille cibi apparatus qui plura ha
bet condimenta quàm ea quæ nutriunt, nec est bellus vrbanusue orationis vsus,
qui auditores magis potest delectare quàm iuuare. Musas existimare Sirenibus iu
cundiores admonet Pythagoras, docens non cum voluptate exercere sapientias,
λυχαναίαν. arguens autem deceptricem aliam animi oblectationem. Qui nauigando præter-
uectus est Sirenas, vnus sufficit, & qui Sphingi respondit, vnus alius, atque adeò si D
vultis, nullus. Non oportet ergo vnquam dilatare phylacteria, vanam ambiendo
& magnificiendo gloriam. Sufficit autem ei qui cognoscendi est potestate prædi-
tus, si ei vel vnus inuentus sit auditor. Potest itaque audiri Pindarus scribens Bœo
tius. NON apud omnes licet veterem aperire orationem, præterquam fidelissi-
2.Tim.2. mis silentii viis. Stimulus autem pugnæ est dominans oratio. Admodum ergo re-
ctè nos vehementer admonet beatus Apostolus, ne verbis contendamus propter
1.Cor.3. nihil vtile, ad euersionem auditorum, prophanas autem vocũ nouitates vitemus,
ad plurimum enim proficiunt impietatis, & sermo eorum serpit vt cancer. Hæc er
go sapientia mundi stultitia est apud Deum. Et horum sapientum cognoscit Deus
cogitationes quòd vanæ sunt. Nemo ergo glorietur humana præcellens cogitatio E
Hier.9. ne. Rectè enim scriptum est in Hieremia. NE glorietur sapiens in sapientia sua, &
ne glorietur fortis in fortitudine sua, & ne glorietur dives in diuitiis suis. Sed in
hoc glorietur qui gloriatur, quòd intelligat & cognoscat, quòd ego sum Deus fa-
ciens misericordiam & iudicium, & iustitiam super terram. QVONIAM in his est
1.Corin.2. voluntas mea, dicit Dominus. Ne confidamus in nobis ipsis, sed in Deo qui susci-
tat mortuos, inquit Apostolus. Qui ex tanta morte nos eripuit, vt fides nostra non
sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Spiritalis enim diiudicat omnia, ipse
autem à nullo diiudicatur. Illa quoque eius audio. Hæc autem dico ne quis vos de
cipiat in probabilitate sermonis, neque subingrediatur qui deprædatur. Et rursus.
Col.2. Videte ne quis sit qui vos seducat per Philosophiam & inanem deceptionem, se- F
cundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum
Christum. Philosophiam quidem non omnem sed Epicuream, cuius etiam memi-
nit Paulus in Actibus Apostolorum, reprehendens, quæ tollit prouidentiam, & in

Deorum

A Deorum numerum refert voluptatem, & si qua alia honore affecit elementa, quæ
eis non constituens causam efficientem, ne visione quidem apprehẽdit opificem.
Quinetiam Stoici, quorum ipse quoque meminit, non rectè dicunt, Deum, cum τῶν εἰκῆ λεγο
sit corpus, vilissimam peruasisse materiam. Traditionem autem humanam, cano μένων.
ras dicit nugas quę versantur in oratione. Quamobrem illa quoque scribit. IV-
NIORES fugite quæstiones. Sunt enim pueriles huiusmodi contentiones. Virtus
autem non tenetur amore iuuenum, inquit Plato philosophus, & certamen no-
strum, vt vult Gorgias Leontinus, duabus opus habet virtutibus, audacia & sapiẽ
tia, audacia quidem, vt adeat periculum: Sapientia autem, vt discernat ænigma.
Verbum enim quemadmodum in Olympia præconium, vocat quidem eum qui
B vult, sed coronat eum qui potest esse inuictus, quoniam re vera verbum non vult
otiosum esse eum qui credidit. QVAERITE, enim inquit, & inuenietis, sed inqui Matt.7.
sitionem terminat inuentione, recentibus nugis exterminatis, inserta autem con
templatione quæ nostram fidem confirmat. HOC autem dico ne quis vos deci-
piat in probabilitate sermonis, ait Apostolus, vt qui quæ ab eis dicuntur discerne
re scilicet didiceritis, & iis quæ obiiciuntur occurrere docti sitis. SICVT ergo Col.2.
accepistis Iesum Christum dominum, in eo ambulate radicati & superædificati in
ipso, & confirmati in fide. Est autem persuasio fidei confirmatio. VIDETE ne
quis sit qui vos abducat ab fide in Christum per philosophiam & inanem deceptio
nem, quæ tollit prouidentiam secundum traditionem hominum. Quæ est enim se
cundum traditionem diuinam philosophia, constituit & confirmat prouidẽtiam
C quasublata videtur fabula Seruatoris Oeconomia, cum nos secundum elementa
huius mundi & non secundum Christum feramur. Quæ est enim Christo consen
tanea doctrina, & opificem Deum esse asserit, & deducit prouidentiam vsque ad
singularia, & talem elementorum nouit esse naturam, vt in eam cadat ortus & mu
tatio, eaque docet à Deo regi ad hoc vt vim assimilantem ac dispensanté habeant, ἁρμονικόν.
adeò vt mens principalis, omnem præcedat doctrinam. Elementa autem colunt,
Diogenes quidem aërem. Thales verò aquam. Hippasus verò ignem, & qui prin-
cipia ponunt indiuidua, philosophię nomen suscipientes, impii quidam homuncu
D li & voluptati dediti. PROPTEREA oro, inquit, vt dilectio vestra adhuc magis Phil.1.
& magis abundet in agnitione & omni sensu, ad hoc vt vos probetis quæ sunt po
tiora. Nam quãdo eramus, inquit Apostolus, paruuli, sub elementis huius mundi Heb.5.
eramus seruientes. Paruulus autem etiam si sit hęres, nihil differt à seruo vsque ad
præfinitum tempus patris. Paruuli ergo sunt etiam Philosophi, nisi à Christo viri
fiant. Si enim non futurus sit hæres cum filio liberæ, at est quidem certè semen A-
brahæ quod non ex promissione donum suscepit proprium. Perfectorum autem
est solidus cibus, qui propter habitum habent sensus exercitatos ad discretionem
boni & mali. Quisquis .n. est lactis particeps, non est peritus sermonis iustitiæ, cũ
sit paruulus & nondum sciat verbum per quod credidit & operatur, nec possit in
ipso reddere rationem. OMNIA autem probate, inquit Apostolus, & quod bonũ 1.Thess.5.
E est tenete. Spiritalibus dicens, qui omnia quæ dicũtur ex veritate diiudicant, vtrũ
videantur, an sic veritati cohæreant. Inconfutabilis autem vagatur disciplina, &
plagę & reprehensiones dant disciplinam sapientiæ, reprehensiones .s. quæ sunt cũ
dilectione. COR enim rectum exquirit cognitionem, quoniã qui quærit Deum,
cognitionem inuenit cum iustitia. Qui ipsam autem rectè quęsierunt, pacem inue
nerunt. ET cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem: eos 1.Corin.4.
qui sunt opinione sapientes, & se quidem esse putant, nó autem sunt sapientes, im
petens hæc scribit. NON enim est in sermone regnum Dei. Non inquam in eo qui ἐπιῤῥαπίζων.
nó est verus, sed opinione probabilis. In virtute autem dixit, seu potentia. Sola.n.
F est potens veritas. Et rursus. SI QVIS putat se nosse aliquid nondum nouit sicut
nosse oportet. Nunquam est .n. veritas opinio. Sed cognitionis quidem opinio in-
flat & fastu replet, charitas autem ædificat, quæ non in opinione versatur sed veri
tatę. Vnde siquis diligit, is cognitus est, inquit. Quoniam autem non sola traditio 1.Co.8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est publica ei qui sensit sermonis magnificentiam. Occultanda est sapientia quæ di A
cta est in mysterio, quam docuit Dei filius. Iam enim Esaias quoq; Propheta igne
linguam purgatur, vt possit dicere visionem, & nec linguam solum, sed etiam au-
res castas nobis habere conuenit, si conemur fieri veritatis participes. Hæc mihi
erant impedimento quo minus scriberem, & nunc adhuc vereor, vt ait, ante por-
Matth.7. cos iacere margaritas, ne eas conculcent pedibus, & conuersi nos frangant. Est. n.
difficile de vero lumine verè puros & perspicuos ostendere sermones suillis & in-
doctis auditoribus. His enim vix possunt apud vulgus vlla magis audiri ridicula:
οἰθουσιασπικώτε- rursus autem apud ingeniosos magis admirabila & Deum magis inspirantia. Ani
ρα. malis autem homo non suscipit ea quę sunt spiritus Dei. Sunt enim ei stultitia. Sa B
2.Corin.2. pientes autem ore non præfe unt quę in consessu cogitant. Sed quod auditis, in-
Matth.10. quit Dominus, in aurem, prędicate super tecta, arcanas traditiones veræ cognitio
nis, quæ excelsè & excellenter explicantur, iubens suscipere, & sicut in aurem audi
uimus, ita etiam tradere quibus oportet, non autem omnibus passim tradere quæ
ἐκτυπωσις. eis in parabolis dicta erant, præcipiens. Sed re vera commentariorum monimento
rumue descriptio, sunt quæcunq; sparsim habent seminatā hic & illic veritatem, vt
ἀποθμολόγησ eos lateant qui more gracculorū passim ac temere verba serunt. Postquā autē agri
colam bonū nactā fuerint, producet vnūquodq; ex iis & edet frumentū. Cum vna
sit itaque veritas, habet. n. innumerabilia falsum diuerticula: quemadmodum Bac-
chiæ quæ Penthei mēbra diuellerunt ac distulerūt, Philosophiæ tam barbaraæ quàm C
Græcè hęreses, vnaquęq; id quod sortita est, tanquā totam iactat veritatem. Lucis
autem, vt opinor, exortu omnia illuminantur. Vniuersi ergo Græci ac barbari qui
cunq; veritatē desiderarūt, alii quidem nō paucas, alii verò partem aliquā, si modo
vllā, veritatis Verbi habere ostendi possunt. Atq; seculū quidem, temporis futurū
ἀκαιρίωσ. & præsens, quinet ā prętеritū, instar momenti cōstituunt. Sed multo est potentior
seculi veritas ad propria colligenda semina, etiā si in terram alienā ceciderint. Per-
multa. n. inuenimus ex his quæ opinione recepta sunt, apud hęreses, quæ non sunt
omnino absurdæ, nec excisam habent naturalē cōsequentiā, vt quæ tanquā virum
καθάπερ ὃν αἷ fœminę Christū exciderint, etiam si cerū sit & extra cōtrouersiam eas esse dissimi
ὅραι αἱ γυναι- les genere & totaveritate. Aut enim vt membrum, aut vt species, aut vt genus in D
κωνῖτιδεσ ἀπο- vnū colligitur. Iam. n. hypate quoq; cū sit Netæ contraria, est tamē vna harmonia,
κοψάμεναι ὃν & numeris par differt ab impari, in Arithmetica tamen ambo cōueniunt, quemad
χριστόν. modum figura circulus, & triangulus, & quadratus, & quęcūq; aliæ figurę inter se
differunt. Quinetiam in mundo vniuerso partes omnes, etiam si inter se differant,
seruant eam quę est cum toto coniunctionem & conuenientiam. Sic ergo & bar-
bara & Greca Philosophia, æternæ veritatis auulsam quandam particulam, non è
Bacchi mythologia, sed ex verbi quod semper est Theologia decerpsit. Qui autem
diuisa rursus cōposuerit, & perfectum verōū vnū fecerit, scias futurū vt veritatē
citra periculum cōtēpletur. Scriptū est itaq; in Ecclesiaste. ET ADIECI sapientiā
Eccles.1. super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem, & cor meū vidit multa, sapientiā E
περαίρεσισ. & cognitionē, parabolas & scientiā noui præterea. Et hoc quidem est electio spiri
tus, quoniā in multitudine sapiētię est multitudo cognitionis. Qui est autē omnis
γνωστικόσ. generis sapientia prędituſ, is propriè fuerit virtutē cognoscendi assecutus. Iam ve
rò scriptū est. Abundantia cognitionis sapientiæ, viuificabit eum qui est ex ipsa. Et
rursus apertius confirmat ea quæ dicta sunt hoc dictum. SVNT omnia in cōspectu
ὠώτια. eorum qui intelligunt. Omnia autē, sunt Græca & barbara. Alterutra autē nō sunt
Prouerb.7. vtiq; omnia. In cōspectu autem sunt iis qui sensum volunt accipere. ELIGITE di
ὀρθὰ habet exē sciplinā, & nō argentum, & cognitionē super aurum probatum. Eligite autem sen
plar Græcū, sed sum quoq; plus quàm aurum purū. Melior est. n. sapientia lapidibus pretiosis. Quid
puto legendum quid autem est pretiosum, non est pretio cum ea conferendum. Dicunt autē Grę-
ὠώτια. οὐκ ὄστιν ἄξιον αὐ ci post Orpheum & Linum, & poētas qui apud eos fuerunt antiquissimi, in admi F
τῆς. ratione fuisse habitos propter sapientiam primos septē, qui cognominati fuerunt
sapientes, quorum quatuor quidem fuerunt ex Asia, Thales Milesius & Bias Prie
neus

A neus, & Pittacus Mitylenæus, & Cleobulus Lindius. Duo autē ex Europa, Solon
Athenienſis, & Chilo Lacedęmonius. Septimum autem alii quidem dicunt esse Pe
riandrum Corinthiū. Alii verò Anacharsim Scytham. Alii verò Epimenidem Cre
tensem, quem Græcū Prophetā nouit Paulus, cuius etiam meminit in epistola ad Tim. 1.
Titum, sic dicens. DIXIT quidam ex ipsis proprius Propheta. Cretenses semper
mēdaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Et testimonium hoc verū est. Vides quomodo
etiā in Græcorū prophetis dat aliquid veritatis. Nec erubescit, & ad ędificationē, οἰκοπολῶ.
& ad aliquorum quam gerit curā disserens, vti Græcis poēmatibus. Itaq; ad Corin
thios (non. n. hic solum) disserens de resurrectione mortuorū, tragico iambo vsus 1.Corin.15.
est, dicens. QVID MIHI prodest si mortui non resurgunt. Manducemus & biba-
B mus cras enim moriemur. Nolite seduci, corrumpunt bonos mores colloquia pra φθείρουσιν ἤθη
ua. Alii autem Acusilaum Argiuum in septem sapientum numerum retulerunt. χρησθ' ὁμιλίαι
Alii autem Pherecydem Syrum. Plato autem pro Periandro vt sapientia indigno, κακαί
propterea quòd fuerit tyrannus, ponit Myſonem Cheneum. Et quod longè quidē
infra Mosis ætatem fuerint Græcorum sapientes, ostendetur paulopost. Quòd au
tem modus eius quæ fuit apud eos Philosophiæ fuerit Hebraicus & ænigmaticus,
iam considerandum est. Breuitatem itaque amplectebantur quæ est admonitoria,
& quæ vtilissima. Iam Plato hunc modum dicit studiosè ac diligenter fuisse conse
ctatos, communiter quidem omnes Græcos, præcipuè autem Lacedæmonios &
Cretenses qui optimis legibus vtebantur. Atque illud quidem Nosce teipsum, alii
C quidem existimarunt Chilonis. Chamæleo autem in libro de Diis, Thaletis. Ari-
stoteles autem Pythiæ. Potest autem id iubere persequi cognitionem. Nam sine
substantia vniuersorum non possunt nosci partes. Oportet autem ortum mundi di
ligenter inquirere, per quem poterit quoque disci natura hominis. Chiloni rursus
Lacedæmonio tribuunt. Ne quid nimis. Strato autem in opere de inuentis, asseri
bit hoc dictum Stratodemo Tegeatæ. Didymus autem id censet esse Solonis, sicut
etiam Cleobuli. Modus optimus. Illud autem, Spondę noxa pręsto est, Cleomenes
quidem in libro de Hesiodo dicit prius fuisse dictum ab Homero his verbis ἄεσλαὶ
τοι ἄεσλὸν τελεῖ ἐγγυαλίσσαι. Aristoteles autem existimant id fuisse Chilonis, Didymus
D autem dicit id fuisse admonitionē Thaletis. Et deinde illud. Omnes homines ma-
li, vel plurimi hominum mali (hoc enim dictum duobus modis effertur) Sotades
Byzantinus dicit esse Biantis, & illud. Omnia vincit diligens meditatio, volunt
esse Periandri. Similiter autem admonitionem quæ dicit: Nosce occasionem, fuis
se Pittaci. Solon autem leges tulit Athenienſibus. Pittacus verò Mitylenæis. Tan-
dem autem Pythagoras Pherecydis familiaris, seipsum primus appellauit Philo-
sophum. Philosophiæ itaq;, post viros qui prius dicti sunt, tres fuere successiones,
quæ nomina sumpserunt à locis in quibus versatæ sunt. Italica quidem, quæ deri-
uata est à Pythagora. Ionica verò, quę à Thalete. Eleatica autem quæ à Xenopha-
ne. Porro autem Mnesarchi filius, Samius quidem erat, vt dicit Hippobotus, vt au
tem dicit Aristoxenus in vita Pythagoræ, & Aristarchus & Theopompus, erat
E Tuscus. vt autem Neanthes, Syrius vel Tyrius, adeò vt ex plurimorum sententia
Pythagoras esset genere barbarus. Quinetiam Thales, vt referunt Leander & He
rodotus, erat Phœnix. Vt autem nonnulli existimarunt, Milesius. Hic solus vide-
tur esse congressus cum Prophetis Aegyptiorum. Eius autem nullus scribitur Præ
ceptor, quēadmodū nec Pherecydis Syri, cuius fuit discipulus Pythagoras. Sed Py
thagoræ quidem quæ Italica dicta est Philosophia, consenuit in Metaponto oppi
do Italię. Anaximander autem Praxidami filius, Milesius, succedit Thaleti. Ei Ana
ximenes Euryſtrati Milesius. Post quē Anaxagoras Hegesibuli Clazomenius. Hic διαδέχεται.
ex Ionia scholam traduxit Athenas. Ei succedit Archelaus, quē audiuit Socrates.
F *Ex his æquiloquus declinauit lapicida.* οἱονομολίσχης.
Graium incantator, ait Timon in Sillis. Propterea quòd à Physicis declinarit ad
ea quę ad mores pertinent. Socratem autem cum audiisset, Antisthenes quidem se ἐκώνισεν.
ctam introduxit Cynicam. Plato autem secessit in Academiam. Apud Platonem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἀκροᾶσ. ἀκουσίων. σχολιᾶς.

Philosophatus Aristoteles, cum transiisset in Lyceum, hæresim creat Peripateticam. Ei succedit Theophrastus, cui Straton, cui Lycon. Deinde Critolaus. Deinde Diodorus. Platoni succedit Speusippus. Ei Xenocrates, cui Polemon. Polemonis autem auditores fuere Crates & Crantor, in quos desiit vetus Academia. Crantoris autem fuit particeps Arcesilaus, à quo vsque ad Hegesilaum media floruit Academia. Deinde Carneades succedit Hegesilao, & qui deinceps sequûtur. Eleaticę autem disciplinę princeps fuit Xenophanes Colophonius, quem dicit Timæus fuisse tempore Hieronis qui in Sicilia obtinuit Dominatum, & Epicharmi Poetæ. Apollodorus autem eum cum natus esset quadragesima Olympiade, peruenisse vsque ad tempora Darii & Cyri. Xenophanis ergo fuit auditor Parmenides. Eius Zeno. Deinde Leucippus. Deinde Democritus. Democriti autem auditores, Protagoras Abderitanus & Metrodorus Chius, cuius Diogenes Smyrnæus, cuius Anaxarchus. Eius autem Pyrrhon, cuius Nausiphanes. Eius dicunt nonnulli discipulum fuisse Epicurum. Et hęc est quidem successio eorum qui fuerunt apud Græcos Philosophorum, tanquam in epitome Tempora autem eorum qui fuerunt principes & auctores ipsorum Philosophiæ, sunt dicenda consequenter, vt in conferendo ostendamus Hebræorum Philosophiam fuisse generationibus multis antiquiorem. Et de Xenophane quidem dictum est qui fuit Eleaticæ princeps Philosophiæ. Thaletem autem Eudemus in Historiis astrologicis dicit prædixisse defectum Solis qui fuit eo tępore quo inter se manus cõseruere Medi & Lydi, regnãte quidẽ Cyaxare patre Astyagis in Media, Alyatte autẽ Cræsi, in Lydia. Ei autem congruit Herodotus quoque in primo. Sunt autem ea tempora circa quinquagesimam Olympiadem. Pythagoras autem inuenitur tempore Polycratis tyranni circa sexagesimam secundam Olympiadem. Solonis autem æmulator fuisse scribitur Mnesiphilus, cum quo versatus est Themistocles. Floruit autem Solon quadragesima sexta Olympiade. Heraclitus enim Bausonis filius persuasit Melanconię tyranno vt deponeret tyrannidem. Hic despexit Regem Darium adhortantem vt veniret ad Persas. Hæc sunt quidem tempora eorum qui apud Grę cos fuere antiquissimi sapientum & Philosophorum. Quòd autem eorum plurimi fuerint & genere barbari, & à barbaris eruditi, quid opus est dicere? Siquidem Tuscum fuisse Pythagoram ostensum est. Phryx autem erat Antisthenes, & Orpheus Odrysius vel Thrax. Homerum enim plurimi ostendunt Aegyptium. Thales autem cum esset Phœnix genere, etiam cum Aegyptiorum prophetis congressus esse dicitur, sicut etiam Pythagoras cum iis ipsis, propter quos etiam fuit circũcisus, vt adyta ingrediens, Aegyptiorum mysticam disceret Philosophiam, & cum Chaldæorum & Magorum versatus est præstantissimis, & eam quæ nunc vocatur ecclesiam, significat id quod apud ipsum est ὁμακοεῖον Plato autem non it inficias se ea quæ sunt præstantissima in Philosophia mercatum esse à Barbaris, & se fatetur venisse in Aegyptum. in Phædone scribens vndiquaque posse iuuari Philosophum. Magna quidem est, inquit Græcia O Cebes, ait ille, in qua sunt viri omni ex parte boni, multa sunt autem etiam genera Barbarorum. Sic existimat Plato ex barbaris quoque esse aliquos Philosophos. Epicurus autem contra existimat solos Græcos posse philosophari. Et in Conuiuio Plato laudans barbaros vt qui philosophiam insigniter exercuerint, verè dicit. Et in multis aliis, & apud Græcos, & apud barbaros, quorum etiã sacra iam multa facta sunt, propter eiusmodi filios. Clarum est autem barbaros eximiè semper honorasse suos legumlatores & præceptores, eos Deos appellantes. Bonas enim animas, vt dicit Plato, supercœlesti loco relicto, sustinuisse venire in hunc tartarum, & corpore suscepto, malorum omnium quæ sunt in generatione fuisse participes existimant, humani generis curam gerentes, quæ & leges tulerunt, & philosophiam prędicarunt, quo maius bonum ad hominum genus nunquam venit, nec veniet. Atque mihi quidem videntur cum sensissent magna quæ per sapientes cõferebantur beneficia, & eos coluisse, & publicè esse philosophati, & Brachmanes vniuersi, & Odrysę, & Getæ.

ὁμακοεῖον. auditorium ἀφ' τὸ ὁμοῦ ἀκοῦειν.

Plato in Phædone.

A Getę. Quinetiam genus Aegyptium diligentissimè illos in Deos retulit, & Chaldæi & Arabes qui dicti sunt Felices, & qnicunque habitarunt Palęstinam, & non minimam Persici generis partem, & alia prętęr hęc genera innumerabilia. Clarum est autem inueniri semper Platonem magni facere barbaros, vt qui meminisset se & Pythagoram plurima eaque præstantissima & nobilissima dogmata didicisse apud Barbaros. Et ideo dixit etiam genera barbarorum, genera philosophorum barbarorum hominum cognoscens. & in Phędro Regem Aegyptium, & Thoyth nobis ostendit sapientiorem, quem quidem nouit esse Mercurium. Quinetiam in Charmide videtur quosdam scire Thraces, qui dicuntur animam facere immortalem. Narratur autem Pythagoras quidem fuisse discipulus Sonchedis Archiprophetę Aegyptii. Plato autem Sechnuphidis Heliopolitani. Eudoxus autem Cnidius Conuphidis qui ipse quoque fuit Aegyptius. In Dialogo autẽ de anima, rursus videtur Plato agnoscere Prophetiam, introducens Prophetam Lachesis orationem enunciantem, apud eas quę sortiuntur animas prædicere. Et in Timęo sapientissimum Platonem introducit discentem à Barbaro. Ita autem se habet dictio. O Solon Solon, vos Græci semper estis pueri, senex autem nullus est Gręcus. Disciplinam enim nullam habetis canam. Democritus autem morales libros scripsit Babylonicos. Dicitur enim Acicari, quam est interpretatus columnam, suis scriptis adiunxisse. Et possunt hæc ex ipso obseruari. Hæc autem dicit Democritus, cum de seipso quidẽ certè scriberet, & de magna sua se iactaret doctrina. Ego ex iis qui meo tempore fuerunt, plures terras peragraui, ea quę procul erant remota inquirens, & aeris & terræ vidi regiones plurimas, & homines doctos audiui plurimos, & in componendis cum demonstratione lineis nemo me adhuc superauit, nec qui Aegyptiorum quidem vocantur Arpedonaptę. Cum his autem potremo octoginta annis fui in terra aliena. Adiit enim Babylonem Persidem & Aegyptum, Magorum & Sacerdotum se præbens discipulum. Zoroastrem autem Magum Persam Pythagoras ostendit. Qui Prodici hæresim perse quûtur, gloriantur se arcanos libros huius viri possidere. Alexander autem in libro de Symbolis Pythagoricis, refert Pythagoram fuisse discipulum Nazareti Assyrii. Quidam eũ existimant Ezechielem, sed non est, vt ostendetur postea, & vult præterea Pythagoram Gallos audiisse & Brachmanas. Clearchus autem Peripateticus dicit se nosse quendam Iudæum cum quo versatus est Aristoteles. Heraclitus autem non humanitus sed diuinitus potius dicit apparuisse Sibyllam. Aiunt itaque Delphis in curia ostendi petram quandam, super quam dicitur sedisse prima Sibylla, quæ ex Helicone venerat, educata à musis, cum esset filia Lamiæ Sidoniæ. Serapion autẽ in versibus dicit ne mortuam quidem à diuinandi arte cessasse Sibyllam, & id quidem quod ex ea in aërem recessit post obitum, id esse quod in sortibus diuinat & auguriis, ex eo autem quod in terram mutatum est corpore, exorta, vt consentaneum est, herba, quæcunque eam bestiæ comedissent, cum in eo loco essent, scribit perfectam futuri cognitionem per exta hominibus significasse. Eius autem animam existimat eam esse faciem quæ apparet in Luna. Et hæc quidem de Sibylla. Numa autem Rex Romanorum erat quidem Pythagoreus, ex iis autem quę à Mose tradita sunt adiutus, prohibuit Romanis ne homini aut animali similem Dei fas
B esset imaginem. Cum itaque centum & septuaginta primis annis templa ædificarent imaginem, nulla imaginem nec affictam nec depictam fecere. Occultè enim eis indicarat Numa, quòd id quod est optimum, non alia ratione quàm sola mente vlli licet attingere Philosophia ergo, res quædam valde vtilis, olim quidem floruit apud Barbaros, per gentes resplendens, postea autem venit etiam ad Græcos. Ei autem præfuerunt & Aegyptiorum Prophetæ, & Assyriorum Chaldæi, & Gallorum Druidæ, & Semanæi Bactrorum, & Celtarum ii qui philosophati sunt, & Persarum Magi, qui quidem Seruatoris quoq; nostri ortum significauerunt, stella eos præcedente venientes in Iudæam, & Indorum Gymnosophistæ, & alii philosophi Barbari. Est autem duplex eorum genus. Alii enim ex iis vocantur Sarmo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

næ,alii verò Brachmanes.Et ex Sarmanis quidem,ii qui appellantur Allobii, neque vrbes habitant,nec domos aut tecta habent.arborum autem induuntur corticibus,& glandes arborumque baccas comedunt,& aquam bibunt manibus, nó nuptias,non liberorum norunt procreationem,quemadmodum ii qui nunc vocantur Encratitæ,ideſt continentes.Sunt autem etiam ex Indis,qui Buttę parent præceptis,quem propter inſignem virtutem vt Deum honorarũt. Scytha autem erat etiam Anacharſis,qui ſcribitur Græcorum multis antecelluiſſe philoſophis. Hellanicus autem ſcribit Hyperboreos habitaſſe vltra riphæos montes, doceri autem ipſos iuſtitiam,non veſcentes carnibus,ſed arborum fructibus.Ii ſexagenarios extra portas ducentes,tollunt de medio. Sunt autem etiam apud Germanos ſacræ quæ vocantur mulieres,quæ fluuiorum vortices proſpicientes, fluentorum que ſonitus accircũuolutiones,futura coniiciunt & prædicunt.Eæ non permiſerunt vt ipſi cum Cæſare pugnarent antequam noua Luna illuxiſſet. His omnibus Iudæum genus eſt longe antiquius & eam quæ apud ipſos ſcriptis mandata eſt Philoſophiam cepiſſe ante Græcam,multis verbis oſtendit Philo Pythagoreus.Quin etiam Ariſtobulus quoque Peripateticus,& alii complures,ne in eis nominatim perſequendis immorer.Apertiſſimè autem ſcriptor Megaſthenes, qui vixit cum Seleuco Nicatore,ſcribit in tertio rerum Indicarum.Omnia quidem quæ de natura dicta ſunt â veteribus,dicuntur etiam ab iis qui extra Græciam philoſophiantur,partim quidem apud Indos à Brachmanis.partim verò in Syria ab iis qui vocã tur Iudæi. Quidam autem fabuloſius ex iis qui Idæi appellantur Dactyli ſapientes quoſdam primos exortos eſſe dicunt,ad quos & Epheſiarum quæ dicuntur literarum,& eorum qui ſunt in muſica numerorum refertur inuentio. Propter quam cauſam ſunt appellati qui ſunt apud muſicos Dactyli.Phryges autem erant & barbari Idæi Dactyli.Herodotus autem refert Herculem,cum fuiſſet vates & Phyſicus,ab Atlante Barbaro Phryge mundi ſuſcepiſſe columnas. Hermippus autem Beryttius vocat Chironem Centaurum ſapientem.De quo etiã dicit qui ſcripſit Titanomachiam,quòd is primus.

σεμνότητος.

Ad iuſtum duxit mortalia ſecula, monſtrans.
Iuſiurandum,& ſacra Deum,cœlique figuras.

Ab eo inſtituitur Achilles qui ducitur ad Ilium.Hippo autem filia Centauri,cum Aeolo habitans,docuit eum naturæ contemplationem, patriam ſcientiam. De Hippone autem teſtatur quoque ſic Euripides.

Diuina quæ primum quidem præſagiit
Oraculis,atque per ortus ſyderum.

Apud hunc Æolum,Vlyſſes poſt Troiam captam hoſpitio excipitur. Obſerua mihi tempora ad comparationem ætatis Moſis,& antiquiſſimæ quæ eius tempore fuit philoſophiæ. Non ſolius autem philoſophiæ, ſed etiam omnium ferè artium fuere inuentores Barbari.Primi itaque Aegyptii Aſtrologiam ad homines deduxere.Similiter autem etiã Chaldæi. Aegyptu rurſus & lucernas primi accendere docuerunt,& annum in menſes duodecim diuiſerunt,& in templis cum mulieribus coire prohibuerunt, neque ad ſacra ab vxore illotis adeundum eſſe legeſanxerunt.Et rurſus inuentores fuere Geometriæ.Sunt autem qui dicunt Cares, eam quæ ex aſtris colligitur,inueniſſe præſcientiam.Auium autem volatus primi Phryges obſeruarunt. Aruſpicinam autem ſeu extiſpicinam perfectè tenuerunt qui fuere vicini Italiæ.Hauri autem & Arabes augurijs ſtuduere,ſicut Telmiſenſes ei quæ per ſomnia fit diuinationi.Ethruſci tubam,& Phryges tibiam excogitauere.Phryges enim erant Olympus & Marſias. Cadmus autem erat Phœnix, qui fuit Græcis literarum inuentor,vt ait Euphorus. Vnde etiam ſcribit Herodotus literas appellatas fuiſſe Phœnicias. Alii autem dicunt Phœnices & Syros primos excogitaſſe literas.Medicinam autem Apim Aegyptium Indigenam,priuſquam Io veniret in Aegyptum.poſtea autem Aeſculapium dicunt artem amplificaſſe.

caſſe.Atlas autem Libs,primus nauem eſt fabricatus,& mare nauigauit. Et rurſus Celmis & Damnaneus Idæis Dactylis ferrum primi inuenerunt in Cypro. Alius autem Idæus ferri inuenit temperaturam,vt autem Herodotus,Scytha.Ac Thraces quidem primi eam quę πάλμη vocatur inuenerunt, eſt autem incuruus gladius,& peltis primi vſi ſunt in equis.Similiter autem Illyrii quoque peltam inuenerunt.Præterea Canos figulinam excogitaſſe,& calcem dicit Sanites, is fuit qui primus excogitauit clypeum.Cadmus autem Phœnix primus inuenit Lapicidinã, in monte Pangæo excogitauit auri metalla.Iam verò aliud quoque genus, Cappadoces,primi inuenerunt id quod Nablium appellatur,quemadmodũ Aſſyrii quoque Dichordon.Carthaginenſes autem primi conſtruxerunt quadriremem. Eam autem ex tempore,& abſque vlla præmeditatione,fabricatus eſt Boſphorus. Medæa autẽ Aeetę filia,Colchis,prima pilos tingere excogitauit.Quinetiã Noropes. eſt autem gens Pæoniæ,nunc autem appellatur Norica æs elaborarunt,& primi ferrum purgarũt,& Amycus Rex Bebrycum,Lora pugilum,id eſt ceſtus, primus excogitauit,& Olympus Myſius in muſica harmoniam Lydiam artificioſe inuenit,& qui vocantur Troglodytæ Sambucam inſtrumentum inuenere Muſicum. Aiunt autem obliquam quoque fiſtulam Satyrum inueniſſe Phrygem,κρούματα autem ſeu modos Olympum ſimiliter Phrygem, quemadmodum Phrygiam harmoniam ex mixophrygiam & mixolydiam Marſyã, qui erat eiuſdem regionis cũ iis qui ante dicti ſunt,& Doricam Thamyrim Thracem excogitaſſe.Perſas quoque primos audiuimus currum & lectum & pedum ſcabellum effeciſſe,& Sidonios triremem nauem ędificaſſe.Siculi quoque qui ſunt in Italia primi inuenere Phormingem, quæ non multum differt à cithara, & inuenere crepitacula quæ dicuntur Crotala.Quinetiam tempore Semiramidis Regis Aegyptiorum, narrant inuentas fuiſſe veſtes byſſinas.Et primam ſcripſiſſe epiſtolas Atoſſam Perſarum Reginã dicit Hellanicus.Scamon quidem Mitylinæus,& Theophraſtus Ereſſius, & Cydippus Mantineus,& præterea Antiphanes,& Ariſtodemus,& Ariſtoteles,quinetiam Philoſthephanus,& Strato quoque Peripateticus, in libris ſuis de iis quæ ſunt inuenta hæc narrarunt.Ex his autem pauca adieci ad confirmandam inuentricem & vitæ vtilem naturam,quæ fuit apud Barbaros,à quibus,in ſtudiis & rebus exercendis, Græci magnam accepere vtilitatem.Siquis autem vocem reprehendit barbaram.Mihi autem,inquit Anacharſis,omnes Greci Scythę ſunt.Is autem erat qui apud Græcos in admiratione eſt habitus,qui dixit. Mihi indumentum eſt læna,cœna,lac & caſeus. Vides barbaram philoſophiam,quæ facta,non verba profitetur.Apoſtolus autem ſic dicit. ET VOS per linguam, ſi non rectè ſignificantẽ vocem dederitis,quomodo cognoſcetur quod dicitur. Eritis enim in aërem loquentes. Tot,verbi gratia,genera linguarum ſunt in mundo,& nihil eſt vocis expers.Si ergo non nouero vim vocis,ero loquenti barbarus, & loquens mihi barbarus,& qui loquitur lingua,oret,vt interpretetur. Vix certè tandem ad Græcos acceſſit componendarum orationum doctrina,& ſcriptura. Et Alcmæon quidem Perithoi filius,Crotoniata primus librum ſcripſit de natura. Alii autem Anaxagoram Hegeſibuli filium Clazomenium primum librum ſcriptum ediditſe referunt. Modos autem poëmatibus primus adiecit,& Lacedæmoniorum leges numeroſis verſibus ſcripſit Terpander Antiſſęus. Dithyrambum autem excogitauit Laſſus Hermioneus.Hymnũ Steſichorus Imeræus.Choream Alcmam Lacedæmonius. Amatoria Anacreon Teius.ὑπόρχημα id eſt, canticum ad ſaltãdum accommodatũ Pindarus Thebanus.Et νόμους quos vocant,primos cecinit in choro & cithara Timotheus Mileſius. Iam verò Iambum quidem excogitauit Archilochus Parius. Claudum autem iambum Hipponax Epheſius.Et tragœdiam quidem Theſpis Athenienſis.Comœdiam autem Siſarion Icarieus.Tempora horum tradunt Grammatici.Longum autem fuerit ea accuratè adducere,cũ ipſe mox oſtendatur Dionyſius,nempe Bacchus,propter quem celebrantur & Dionyſia & ſpectacula, eſſe Moſe poſterior.Aiunt autem & quæ in ſchola fiunt orationes, & rhetoricas pro-

θυρεόν. νάβλας. δίχορδον. κρέματα. ἀπήλιω. τελιφόβυ. φόρμιγγα. κρόταλα. σκυβίζουσι. 1.Cor.14. ἰδιώτου. μέλος. ἐμμελοποιΐας. χωλὸν ἰάμβον. icazonté puto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prietates,inueniſſe,& mercede primum iudicialem orationem alteri tradendam A
conſcripſiſſe Antiphontem tribu Rhamnuſium,vt dicit Diodorus. Apollodorus
autem Cumanus primus Critici nomen ſuſcepit,& appellatus eſt Grammaticus.
Nonnulli autem dicunt Eratoſthenem Cyrenæum. Quoniam autem duos edidit
libros quos inſcripſit Grammaticos, nominatus eſt grammaticus, ſicut nunc no-
minamus.Primus Praxiphanes Dionyſiphanis filius,Mitylinæus,& Zaleucus Lo
crus primus ſcribitur leges tuliſſe. Alii autem dicunt Menotum filium Dioſcpi-
lyncei.Is fuit poſt Danaum,decima generatione ab Inacho & Moſe, vt paulo infe
rius oſtendemus.Lycurgus autem multis annis poſt Troiam captam,qui fuit cen
tum & quinquaginta annis ante Olympiades, tulit leges Lacedemoniis. Solonis
verò tempus prius diximus.Dracon autem,qui ipſe quoque fuit legiſlator,inueni B
tur fuiſſe circa triceſimam nonam Olympiadem. Antilochus autem qui ſcripſit
ἱστορατ. γαμηλιῶνος. de omnibus viris doctis à Pythagoræ ætate vſque ad mortem Epicuri,quę fuit de
cimo menſis Octobris,complectitur omnes annos trecentos duodecim Preterea
aiunt Phanotheam Icarii vxorem inueniſſe Heroicum hexametrũ, alii verò The
min,vnam ex Titanidibus. Didymus autem in libro de philoſophia Pythagorica,
refert Theano Crotoniatidem,primam ex mulieribus eſſe philoſophatam,& ſcri
pſiſſe poëmata.Græca itaque philoſophia,vt aliqui quidem,caſu vtcunque & exi
liter veritatem,ſed non omnem aſſequitur,vt alii autem volunt, mota eſt à diabo
lo. Nonnulli autem vniuerſam Philoſophiam inferiores quaſdam poteſtates in- C
ſpiraſſe exiſtimant.Sed ſi non comprehendit quidem Græca Philoſophia veritā
tis magnitudinem,& eſt adhuc imbecilla ad mandata Domini exequenda, at maxi
mè regali quidem certè doctrinæ viam præparat,vtcunque caſtigans, & mores
prius formans,& ad ſuſcipiendam veritatem confirmans eum qui opinatur pro-
uidentiam.At,inquiunt,ſcriptum eſt,omnes qui fuerunt ante aduentum Domi-
Ioan.10. ni,ſunt fures & latrones.Omnes ergo hi qui in ſermone continentur, qui fuerũt
ante ſuſceptam à verbo carnem,exaudiuntur generaliter.Sed Prophetæ quidem,
Prouerb.1. vt qui à Domino fuerunt miſſi & inſpirati,non fures ſed miniſtri. Dicit itaq; ſcri
ptura. MISIT ſapientia ſeruos ſuos conuocans cum alto præconio ad craterem
vini.Philoſophia autem non miſſa eſt à dominio,ſed venit,inquit,furto ſurrepta, D
vel à fure donata.Siue ergo poteſtas,aut Angelus qui veritatis aliquid didicit,&
in ea non manſit,hæc inſpirauit,& furto ſurrepta docuit:hoc fecit,non quòd ne-
ſcierit Dominus,qui fines eorum quę futura ſunt nouit ante conſtitutionẽ vniuſ
cuiuſque eſſentię, ſed quòd non prohibuerit. Tunc enim aliquam habuit vtilita-
tem furtum quod redibat ad homines,non quòd is qui ſurripuit vtile ſibi propo-
neret,ſed prouidentia ad vtile dirigeret audacis cepti euentum. Scio multos in
nos aſſiduè inſurgere,& id quod non prohibet,cauſam eſſe dicere.Furti enim cau
ſam eſſe dicunt eum qui non ſeruauit,vel eum qui non prohibuit, quemadmodũ
incendii,eum qui ignem non extinxit incipientem,& naufragii, gubernatorem,
qui rudentem non contraxerit.Iam verò puniuntur à lege qui horum cauſę ſunt. E
Nam in cuius poteſtate erat ſitum prohibere,in eum eius quod accidit culpa con-
fertur.Ad eos autem dicimus,in faciendo,operando,& agendo cauſam intelligi.
ἀνακόπτει. Id autem quod non prohibet,hoc ipſo remotum eſt ab operatione.Præterea cau-
ſa quidem verſatur in operatione, quemadmodum nauis ædificator in eo quòd
fiat ſcapha. Domus autem ædificator,in eo quòd ædes conſtruatur.Id autẽ quod
non prohibet, ab eo quod fit ſeparatum eſt. Propterea ergo perficitur,quòd id
quod poteſt prohibere,non operatur nec prohibet.Quid enim operatur qui non
Græcè eſt ἐπ' αὐτῷ δὲ τοῦ ſed puto legendum ἐπ' αὐτῷ δὲ οὐκ τοῦ vt opponatur ei quod ſequitur diabolus autem.&c.. prohibet? Iam verò ad abſurdum quoque redit id quod ab eis dicitur, ſiquidem
fauciationis cauſam eſſe dicent,non telum,ſed clypeum, qui non prohibuit quo-
minus telum peruaderet.Neque enim furem,ſed eum qui furtum non prohibuit, F
reprehendent.Ergo Græcorum quoque naues non Hectorem dicant combuſſiſ-
ſe,ſed Achillem,quoniam cum prohibere poſſet Hectorem,non prohibuit. Sed
ille quidem propter iram (in eius autem poteſtate non erat iraſci vel non iraſci)&
ignem

A ignem non prohibuit,& forte adiuuans cauſa fuit.Diabolus autem cum liberum Hinc error Origenis.
haberet arbitrium,& duci poſſet pœnitentia & furari,ipſe quoq; furti cauſa eſt,
non autem Dominus qui non prohibuit.Sed nec noxium erat donum, vt accede
ret prohibitio.Et ſi accuratè & ſubtiliter aduerſus eos agendum eſt,ſciant id qui
dem quod non prohibet,quod in furto factum eſſe dicimus, nullo modo eſſe cau-
ſam:in id autem quod prohibet,cauſam culpamque conferri. Qui enim clypeo
protegit,ei qui protegitur cauſa eſt ne ſaucietur,prohibens ipſum ſauciari.Et So
crati dæmonium cauſa erat,non prohibens,ſed adhortans,& ſi nõ adhortaretur.
Sed nec laudes,nec vituperationes,nec honores,nec ſupplicia iuſta ſunt, ſi anima ὁρμῆς καὶ ἀφορμῆς.
non habeat liberam poteſtatem & appetendi & aggrediendi,ſed ſit vitium inuo-
B luntarium.Vnde qui prohibuit quidem,cauſa eſt.Qui autem non prohibuit libe-
ram animæ electionem, iuſtè iudicat,vt vel maximè quidem Deus nobis non ſit
πρόκατάρξει τῶν ἁμαρτημάτων. cauſa vitii.Quoniam autem libera electio & appetitio peccata primum inchoat,
falſa autem nonnunquam dominatur opinio,à qua,cum ſit iuſtitia & ignorantia,
recedere negligimus,iure infliguntur ſupplicia.Febrire enim eſt inuoluntarium,
ſed cum per ſe & propter ſuam intemperantiam febrierit,eum reprehendimus,vt
pote quòd vitium ſit inuoluntarium.Nemo enim malum eligit,quatenus malum,
ſed abductus ab ea quæ ineſt in ipſo voluptate, id bonum ratus, ſuſcipiendum exi-
ſtimat.Quæ cum ita ſe habeant,& liberari ab ignoratione,& à mala & delectabili
electione,& ante omnia nõ aſſentiri fallacibus illis phantaſiis & viſis, ſitum eſt in
C noſtra poteſtate.Latro autem & fur dicitur diabolus, qui Prophetis Pſeudopro-
phetas admiſcuit,tanquam frumento zizania.Omnes ergo qui fuerunt ante Do-
minum,fures & latrones,non abſolutè autem omnes homines,ſed omnes Pſeudo
prophetæ,& omnes qui non propriè ab ipſo miſſi ſunt.Habuerunt autem Pſeudo
prophetę quoque furtum, Prophetæ nomen,cum Prophetæ quidem eſſent, ſed
eius qui eſt mendax.Dicit enim Dominus. VOS ex patre veſtro diabolo eſtis, & Ioannes.8.
deſideria patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio,& in veritate nõ
ſtetit,quoniam non eſt in ipſo veritas.Cum locutus fuerit falſum,ex propriis lo-
quitur, quoniam mendax eſt & pater eius.In falſis autem vera quoque aliqua di-
cebant Pſeudoprophetæ.Et ii re vera prophetabant in extaſi,vt Apoſtatæ,eius,in
D quam,qui defecerat,miniſtri. Dicit autem Paſtor quoque Angelus pœnitentiæ,
ad Hermetem,de Pſeudopropheta. Quædam enim verba vera dicit. Diabolus
enim eum implet ſuo ſpiritu, ſi quem poſſit ex iuſtis frangere. Omnia ergoà ſu-
peris in bonum diſpenſantur, vt per eccleſiam cõgnoſcatur multiplex ac varia
Dei ſapientia,ex ſeculorum præſcientia,quam fecit in Chriſto. Deo autem nihil
aduerſatur,nec eſt quidquam ei contrarium,vt qui ſit Dominus & omnipotens.
Quinetiam eorum qui defecerunt conſilia & operationes, cum ſint ſingulares,
fiunt quidem ex mala affectione,ſicut morbi corporis:ab vniuerſa autem ac gene-
rali prouidentia adminiſtrantur ad finem ſalubrem,etiam ſi cauſa ſit morbi effi-
E ciens.Eſt itaque maximum diuinæ prouidentiæ argumentum,non ſinere vt vitiũ
quod ex voluntaria defectione ortum eſt,incõducibile maneat & inutile, ſed nec
ſit omnino noxium. Diuinæ enim ſapientiæ & virtutis & potentiæ eſt officium,
non ſolum bona facere (hæc eſt enim,vt ſemel dicam,Dei natura,vt ignis calefacere,& lucis illuminare) ſed illud quoque maximè,vt id quod per malos aliquos ex-
cogitatum eſt,ad bonum aliquem finem & vtilem deducat, & vtiliter iis quæ vi-
dentur mala vtatur,ſicut eo quod ex tentatione proceſſit teſtimonio. Eſt ergo
etiam in philoſophia,quę furto ſurrepta & veluti à Prometheo, parum ignis aptũ
ad lumen qui vtiliter excitatur & veſtigium aliquod ſapientiæ,& motus à Deo.
In his autem latrones & fures fuerint,qui ſunt apud Græcos Philoſophi qui ante
F Domini aduentum,à Prophetis Hebræis partes veritatis id minimè agnoſcentes
ſumpſerunt,ſed ſibi tanquam propria dogmata attribuerunt,& alia quidem adul
terarunt,alia autem,ſuperuacanea quadam diligentia,indoctè tanquam ſapientes σοφιζόμενοι.
pronuntiarunt,alia autem etiam inuenerunt.Forte enim ſenſus quoque ſpiritum

Universidad de Deusto
Biblioteca

habuerunt. Assentitur autem scripturæ quoque Aristoteles, qui dixit Sophisticã A
1.Cor.1. esse furem sapientiæ, sicut antè ostendimus. Apostolus autẽ. QVAE etiã loquimur,
διδακτοῖς. inquit, non in iis quæ doceri possunt humanæ sapientiæ verbis, sed in iis quæ doce
Ioan.1. ri possunt, spiritus. De prophetis enim, OMNES, inquit, de plenitudine eius acce
pimus, Christi scilicet. Quare non sunt fures prophetæ. ET doctrina mea, non est
Ioan.7. mea, inquit Dominus, sed eius qui misit me Patris. Et de furibus. QVI autem ex
seipso, inquit, loquitur, gloriã propriã quærit. Tales autẽ sunt qui sibi placent Græ
ci, & sunt arrogantes. Sapientes autem eos dicens scriptura, non reprehendit eos
1.Cor.1. qui sunt verè sapientes, sed eos qui sibi videntur. De his autem dicit. PERDAM sa
pientiam sapientum, & prudentiam prudentum abolebo. Infert itaque Apostolus. VBI
B sapiens? vbi scriba? Vbi inquisitor huius seculi? Vt à scribis distingueret, B
huius seculi inquisitores ponens Philosophos ex gentibus. NONNE INFATVAVIT Deus mundi sapientiam quod perinde est ac stultam ostendit, & non veram vt putabant. Et si roges causam cur sibi viderentur sapientes. PROPTER cæcitatem cordis sui, inquiet. Quoniam in sapientia Dei, hoc est, quæ per Prophetas est annuntiata, non cognouit mundus, nempe per sapientiam quæ loquitur per Prophetas, ipsum scilicet Deum, ipsi Deo visum est per prædicationẽ stultitiæ, quæ
1.Cor.1. Græcis scilicet videtur esse stultitia, saluos facere credentes. QVONIAM Iudæi, inquit, signa petunt ad fidem, Græci autem quærunt sapiẽtiam, nempe orationes
C quæ vocantur ἀπαγωγικοί hoc est necessario concludentes, & alios scilicet syllogi- C
smos. Nos autem prædicamus Iesum Christum crucifixum. Iudæis quidem scanda
lum, quòd cum sciant prophetiam, non credant euentui. Græcis autem stultitiam.
Fabulosum enim esse existimant qui sibi videntur sapientes, & per hominem filiũ
Dei loqui, & Deum habere filium, & eum esse passum, quo fit vt suæ opinionis an
ticipatio eis persuadeat vt non credant. Seruatoris enim aduentus, non stultos fe
cit & duros corde & infideles, sed prudentes, & aptos quibus persuadeatur, & prę
terea fideles. Ostensi sunt autem, ab eorum qui obedierunt voluntaria inclinatione separati, ii qui noluerunt parere, & imprudentes & infideles & stulti. IPSIS
autem vocatis Iudæis & Græcis Christus est Dei virtus, & Dei sapientia. Num er
go, quod est etiam melius, existimandum est esse enuntiatiuum, illud: NON infa- D
tuauit Deus sapientiam mundi, perinde ac non stultam fecit, ne causa duritiei cor
dis à Deo eis facta videatur qui stultam fecit sapientiam. Omnino enim & si sapiẽ
tes essent, maiori culpæ fuere obnoxii, qui prædicationi non crediderunt. Volun
taria enim est electio & delectus veritatis. Quinetiam illud PERDAM sapientiam
sapientum, eius quæ contemnitur ac despicitur barbaræ philosophiæ oppositione
dicit illustrasse, sicut etiam lucerna quæ à Sole illustratur dicitur per ille, eo quòd
non æqualem edat operationem. Cum ergo omnes homines vocati sint, qui volue
runt obedire, nominati sunt vocati. Non est enim apud Deum iniustitia. Iam verò qui ex vtroque populo crediderunt, ii sunt populus peculiaris. Et in actis Apo
stolorum hoc his verbis inueneris. QVI itaque verbum eius susceperunt, bapti- E
Esa.1. zati sunt. Qui autem noluerunt parere, seipsos scilicet abduxerunt. Ad eos dicit
Prophetia. ET SI velitis, & me audieritis, bona terræ comedetis, in nobis situm
esse arguens & eligere & declinare. Dei autem sapientiam dixit Apostolus doctri-
Ephe.4. nam quæ est ex Domino, vt veram philosophiam ostẽdat tradi per Dominũ. Quin
etiã qui sibi videtur sapiens, habet quasdam admonitiones, quæ iubent apud Apo
stolum induere nouum hominem qui secũdum Deum creatus est in iustitia & san
τῇ λογικῇ εὐ- ctitate veritatis. Quamobrem deponentes mendacium loquimini veritatem. Ne
πειᾳ. detis locum diabolo. Qui furabatur, non amplius furetur, sed potius laboret ope-
Ὀπτέον. rans bonum. Operari autem est adlaborare quærendo veritatem. Nempe cum ea
putandum. quæ sermone fit beneficentia. VT impertiri positis ei qui opus habet, & seculares F
οἰκτέον. copias & diuinam sapientiam. Vult enim verbum doceri, & argentum mensis dari, perfectè examinatum, vt detur fœnori. Vnde infert. Turpe verbum ex ore vestro non exeat. Id autem turpe est, quod procedit ex opinione quam de se quis concipit.

A concipit. SED si quod est bonum ad ædificationem vtilitatis, vt det gratiam audientibus. Boni autem Dei bonum sit verbum necesse est. Quomodo autem non est bonum saluum facit? Quòd itaque testimonio comprobetur Græcos vera quę
Act.17. dam habere dogmata, hinc quoque licet considerare. Scribitur in Actis Apostolo
σεβάσματα. rum Paulũ hæc dicere ad Areopagitas. SVPERSTITIOSIORES vos video. Prę teriens enim & videns simulachra vestra, inueni & aram in qua scriptũ erat, ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, eum vobis annuntio. Deus enim qui fecit mundum & omnia quæ in ipso sunt, hic cœli & terræ cum sit Dominus, nõ in manufactis templis habitat, nec à manibus humanis colitur indigens aliquo, cũ ipse det omnibus vitam & inspirationem & omnia, fecitque ex vno omne genus ho-
B minum inhabitare super vniuersam faciem terrę, definiens statuta tempora & ter minos habitationis eorum, quærere Deum si fortè attrectent aut inueniant, quãuis non longè sit ab vnoquoque nostrum. In ipso enim viuimus & mouemur & sumus, sicut & quidam vestrorum Poëtarum dixerunt. Ipsius enim & genus sumus. Ex quibus clarum est quòd etiam Poëticis vtens exemplis, ex arati Phænomenis approbat quæ apud Græcos rectè dicta sunt, & per ignotum Deum, honorari qui dem per circũlocutionem à Græcis opificem Deum significauit, ex agnitione au-
Act.26. tem oportere per filium accipere & discere. MISI ergo propterea te ad gentes, aperire, inquit, oculos eorum, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & à potestate Satanæ ad Deum, vt ipsi accipiant remissionem peccatorum & hæreditatem in iis
C qui sunt fide sanctificati in me. Ii ergo sunt qui aperiuntur oculi cæcorum: Patris per filium agnitio, est circũlocutionis Græcè comprehensio, & cõuerti à potestate Satanæ, est mutari à peccato, per quod introducta erat seruitus. Nec tamen absolutè omnem susципimus Philosophiam, sed illam de qua apud Platonem quoq; dicit Socrates. Sunt enim, vt aiunt, in mysteriis, multi quidem qui gestant ferulam, pauci verò Bacchi: multos quidem esse vocatos, paucos autem electos taci-
Matth.22. tè significans. Apertè itaque subiungit. Ii autem mea quidem sententia non sunt alii, quàm qui rectè sunt philosophati, à quibus ego quidem, quoad eius à me fieri potuit, in vita nunquam abfui, sed vt ex eis essem omni ratione omnem adhibui
D diligentiam. An autem rectè adhibuerim, & quid perfecerimus, cum illuc veneri mus apertè sciemus, si Deus velit, paulopost. Annon tibi videtur fidei ex scriptu-
ἐπικυτζίπα. ris Hebraicis eam quæ est post mortem iusti spem declarare? Et in Demodoco, si modo est opus Platonis. Nec existimes me dicere philosophari, in artes incumben tem viuere, nec multa discere appetentem. nam ego quidem hoc probrum esse du cebam. Sciebat enim, vt existimo, eum multarum rerum scientem mentem iam ha bere qui docet, vt est Heracliti sententia. Et in quinto de Republica. Hos ergo, in quit, omnes, & alios quarundam eiusmodi rerum, & nescio quarum artium Mathematicos, ponemus Philosophos? Nequaquam, inquit, sed similes Philosophis. Veros autem, inquit, quos nam dicis? Eos, inquam ego, qui veritatis delectantur
E contemplatione. Non enim in Geometria quæ postulata habet & positiones est Philosophia. Neque in Musica quæ quidem est conjecturalis, neque in Astronomia, quæ naturalibus & fluentibus & verisimilibus est referta rationibus: sed est ipsius boni per scientiam & veritatem, cum aliæ quidem sint boni viæ, sed tanquã
ἐγκύκλιον. ad bonum. Quare nec ipse doctrinæ orbem, quem vocant encyclopediam, dat ad
καθ' ὑπόπτωσιν. bonum conferre, sed opem ferre ad excitandam & exercendam animam ad ea quę percipiuntur intelligentia. Siue ergo dicunt Græcos diuinæ Philosophiæ esse ca-
ἐκθεᾶσθαι. su aliquid elocutos: casus est diuinæ œconomiæ. Non enim propter eam quæ no-
καθ' συμπτωχίαν. biscum intercedit contentionẽ, casum quis in Deos referet. Siue quòd præfixum scopum sint assecuti, ea assecutio nõ est expers prouidentiæ. Siue rursus dicat Græ
F cos naturalem habuisse notionem; vnum naturæ cognoscimus opificem, qua ratio ne esse quoque naturalem diximus iustitiam. Siue mentem habuisse communem: quisnam sit eius pater, & quæ sit in mentis distributione iustitia consideremus.
προκαταφώνησις. Nam siue quis dixerit προκαταφώνησιν hoc est prælocutionem seu prædictionem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

συνεκφώνησις. & causetur συνεκφώνησιν id est coniunctam explicationem; dicit species prophetiæ. A
ἔμφασις. Atque per veritatis quidem apparentem speciem alii dicunt quædam dicta esse à
Philosophis. De nobis itaque dicit diuinus Apostolus. VIDEMVS enim nunc tan
1.Cor.13. quam per speculum, per eam quæ est in ipso reflexionem nos ipsos cognoscentes,
& ex ea quæ est in nobis diuinitate efficientem causam, quoad eius potest fieri,
vnà contemplantes. Vidisti enim, inquit fratrem tuum, vidisti Deum tuum Serua
torem puto Deum nunc nobis dictum esse. Post carnem autem depositam, facie
ad faciem, tunc iam definitè & comprehensè, quando cor purum fuerit. Et per ap
parentem quidem speciem & pellucentem Deum vident, qui apud Græcos exa
ctè sunt philosophati. Tales enim sunt quæ ex imbecillitate cernuntur phantasiæ B
seu visiones, quemadmodum visio cernitur in aquis, & videmus per perlucida &
Prouerb.11. perspicua corpora. Rectè ergo Solomon. QVI seminat, inquit, iustitiam, opera
Prouerb.27, ὠφέλιμον. tur fidem. Sunt autem qui plura seminant, ii qui plura faciunt. Et rursus. CVRAM
gere eorum quæ sunt in campo viridia, & tondebis herbam, & collige fœnum ma
turum, vt habeas oues ad vestimentum. Vides quemadmodum externi quoq; in
tegumenti & custodiæ sit cura gerenda. SCIENTER autem agnoscas animas gre
Rom.1. gis tui. Quando enim gentes quæ legem non habent, natura quæ sunt legis faciũt,
ii nõ habentes legem ipsis sunt lex, præputio seruante Legis iustificationes ex
sententia Apostoli, & ante Legem & ante Aduentum. Tanquam comparationem
autem faciens Philosophorum cum iis qui vocantur Hæretici, admodum dilu C
Prouerb.27. cidè. MELIOR est, inquit Verbum, amicus propè, quàm frater longè habitans. Qui
Prouerb.19. autem falsis innititur, is pascit ventos, & persequitur aues pennatas. Non existi
mo Verbum nunc dicere philosophiam, cum in multis probabiliter argumente
tur, & probabiliter loquatur philosophia, sed infectatur hæreses. Infert itaque.
RELIQVIT enim vias suæ vineæ, in semitis autem propriæ agriculturæ aberra
uit. Eæ autem sunt quæ ecclesiam relinquunt ab initio. Iam verò qui cecidit in hæ
resim, transit per solitudinem sine aqua, eo qui verè Deus est relicto, à Deo deser
tus, aquam quærens sine aqua, inhabitabilem & sitibundam terram peruadens, col
ligens manibus sterilitatem fructuum. Et iis qui carent prudentia, IVBEO, inquit
Prouer.8. sapientia, iis qui versantur in hæresibus dicés scilicet. PANES absconsos lubenter D
tangite & aquam furti dulcem, panem & vinum, nõ in aliquibus aliis, quàm in iis
quæ pane & vino, in oblatione, non ex regula ecclesiæ, vtuntur hæresibus, apertè
Hi hæretici vo- ponente scriptura. Sunt enim qui sola aqua vtuntur in Eucharistia. SED resilias,
cantur. ὑδροπαραστάται ne diu moreris in loco eius, locum synagogam, non autem ecclesiam, æquiuocè ap
pellauit. Deinde acclamat. Ita enim trancies aquam alienam, baptisma hereticum,
non conuenientem & germanam aquam reputans. Et transmeabis fluuium alie
num, qui in mare defert & detrahit, in quod emittitur qui diuertit ab ea stabilita
te quæ est in veritate, rursus confluens ad gentiles & inordinatos vitæ fluctus.
Quemadmodum autem multi homines qui nauem trahunt, non dici possunt mul
tæ causæ, sed vna causa ex multis. Non est enim vnusquisque causa vt nauis traha
tur, sed cum aliis. Ita etiam Philosophia confert ad comprehendẽdam veritatem, E
cum sit inquisitio veritatis, non quòd sit causa comprehensionis, sed causa cum
aliis, & adiuuans, & forte etiam causa adiuuans. Quemadmodum autem cum bea
tum esse vnum sit, eius causæ sunt virtutes quæ sunt plures. Et quemadmodum
eius quod est calefieri, & Sol & ignis & balneum & vestis: ita cum sit vna veritas,
multa sunt quæ conferunt ad eius inquisitionem, inuẽtio autem est per filium. Et
siquidem rectè consideremus, potestate vna est virtus, accidit autem vt ea cum his
quidem insit rebus, dicatur prudentia, in illis autem, temperantia, in aliis verò
animi magnitudo vel iustitia. Eadem autem ratiõne cum sit vna quoque veritas,
ἀπαρεγκλίτως. in Geometria, Geometriæ veritas, in Musica autem, Musicæ, & in recta philoso F
phia fuerit Græca veritas. Sola autem hæc est præcipua veritas quæ manibus tra
di non potest, quam docemur à Dei filio. Hoc modo dicimus de vna & eadem dra
chma, si data quidem fuerit nautæ, naulum, si Publicano, vectigal, & ei qui domũ
locat,

A locat, merces conductæ domus, præceptori, operæ merces, & ei qui vendit, arra.
Vnaquæque autem siue virtus, siue etiam veritas vniuocè vocetur, causa est so
lius qui per se est effectus. Per coniunctum autem earum vsum fit beatè viuere. σύγχυσιν.
Non enim ex nominibus beati fuerimus, cum rectam viam dicamus beatitudi
nem, & beatum cui virtute exornata est anima. Quòd si etiam Philosophia opem
fert eminus inuentioni veritatis, variis notionibus tendens ad nostram cognitio ἐπιβολάς. λογικῶς.
nem quæ proximè attingit veritatem. at ei opem fert qui ex Verbo seu ratione stu
duerit conari apprehendere cognitionem. Et à nostra separatur Græca veritas.
etiam si sit idem nomen sortita, & propter magnitudinem cognitionis, & demon
strationem magis principalem, & diuinam virtutem, & quæ sunt similia. A Deo
B enim docti sumus, qui literas verè sacras à filio Dei docemur. Vnde nec similiter
mouent animas, sed diuersa doctrina. Quòd si propter eos qui lubenter reprehen
dunt, oportebit nos distinguere, cum dicamus Philosophiam adiuuantem causam
& cooperatricem veræ comprehensionis, cũ sit inquisitio veritatis; fatebimur eam
esse disciplinam quæ præcedit vim cognoscendi, non causam statuentes eam quæ τὸ γνωστικόν.
est causa adiuuans, neque continens, id quod adiuuat cooperatur, nec perinde ac
non sit veritas absque philosophia. Nam omnes ferè absque disciplinarum orbe &
Græca philosophia, alii autem etiam absque literis, diuina & barbara moti philoso
phia, potestate eum qui de Deo est per fidem accepimus sermonem, eruditi sapien
tia quæ per se operatur. Quod autem facit cum alio, cum sit imperfectum vt per se
operetur, cooperantem & adiuuantem causam dicimus, vt quod sit nominatum
C causa eo quòd vna venerit cum alio, per se autem non possit præbere verum effe
ctum. Quanquam per se quoque aliquando Græcos iustificabat philosophia, sed
non ad vniuersam ac generalem iustitiam, ad quam cooperatrix & adiutrix inue
nitur, sicut primus & secundus gradus ei qui ascendit in cœnaculum, & Gramma
ticus ei qui est Philosophaturus. Non quòd per eius ablationem, vniuerso ac gene
rali verbo desit aliquid, vel perimatur veritas. Nam & visus & auditus & vox con γραμματικῆς περσφυῶς.
fert ad veritatem. Mens autem est quæ eam appositè & naturaliter cognoscit. Sed
ex iis quidem quæ adiuuant & cooperantur, alia quidem maiorem, alia verò mino
D rem vim afferunt. Perspicuitas itaque opem fert ad tradendam veritatem, & diale- ζωφύεια.
ctica, ne prosternamur ab hæresibus quæ faciunt incursiones. Et est quidem per se
perfecta, & nullius indiga Seruatoris doctrinæ cum sit Dei virtus & sapientia. Ac
cedens autem Græca philosophia, non veritatem facit potentiorem, sed debilem
aduersus eam efficit Sophisticam argumentationem, & propulsans dolosas aduer βριγκῶσ.
sus veritatem insidias, dicta est vineæ apta sepes & vallus. Et quę est quidem ex fide ζωοκάλιον.
veritas, tanquam panis necessaria est ad viuendum. Quæ autem præcedit disci plina, ἄκακον.
est obsonio similis & bellariis. Desinente cœna suauis est placentula, vt ait Pin
darus Thebanus. Apertè autem dicit scriptura. ASTVTIOR erit simplex intelli
gens. Sapiens autem suscipiet cognitionem. Et. QVI à seipso quidem accepit, glo
riam propriam quærit, inquit Dominus. Qui autem quærit gloriam eius qui mi
E sit ipsum, verus est, & iniustitia non est in ipso. Contra igitur se iniustè gerit qui
sibi vsurpauit ea quę sunt Barbarorum, & tanquam propriam iactans, suam augens Eccles.17.
gloriam, & mentiens veritatem, Is fur dictus est à scriptura. Dicit itaque. FILI
ne sis mendax deducit enim mendacium ad furtum. Iam autem fur, id quod habet
surreptum, verè habet, etiam si sit aurum, etiam si argẽtum, etiam si oratio, etiam
si decretum. Ex parte ergo ea quæ suffurati sunt, vera quidem sunt, sciunt autem
per coniecturam, & rationum moti necessitatibus. Si itaque didicerint, agnoscent κατὰ λῆψιν κατὶ-
comprehendẽdo. Et quòd philosophorum quidem dogmata ex Hebræis surrepta κῶς.
fuerint, tractabimus paulopost. Prius autem, quod erat consequens iam dicendum σκιαγραφῶμεν.
F est de tẽporibus Mosis, per quæ ostendetur citra vllam cõtrouersiam, Hebræorum
philosophiam esse quauis Philosophia longè antiquiorem. Ac de iis quidem accu
ratè dictum est à Tatiano in oratione aduersus Græcos. Dictum est autem etiam à
Cæsiano in primo Exegeticõ, postulat tamen commentarius, vt nos quoque ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

percurramus quæ in loco dicta sunt. Apion itaque Grammaticus, qui πλειστονίκης A
id est sæpe victor est cognominatus, in quarto historiarum Aegypti, & si esset in-
sensus Hebræis vtpote genere Aegyptius, adeò vt etiam aduersus Iudæos librum
scripserit, Amosis Aegypti Regis mentionem faciens, eius rerum gestarum testem
adducit Ptolemæum Mendesium. Eius autem verba sic habent. Effodit autem A-
mosis Athyriam, qui fuit tempore Inachi Argiui, vt scripsit in temporibus Men-
desius Ptolemæus. Hic autem Ptolemæus, fuit quidem Sacerdos. Regum autem
Aegypti res gestas tribus libris exponens, dicit tempore Amosis Aegypti Regis
Mose duce Iudæos exiisse ex Aegypto. Ex quibus cernitur Mosem floruisse tem
pore Inachi. Ex rebus autem Græcis, sunt antiquiores Argolicæ, eæ, inquam, B
quæ ducunt originem ab Inacho, vt docet Dionysius Halicarnasseus in tempori-
bus. His autem, quatuor quidem generationibus sunt res Atticæ recentiores
quæ ducunt originem à Cecrope, qui duplici fuit natura, & indigena, vt iisdem
verbis dicit Tatianus. Nouem verò, res Arcadicæ à Pelasgo. Dicitur autem hic
quoque Indigena. His autem sunt aliæ, quindecim recentiores, nempe Phtioti-
cæ quæ à Deucalione. Ad tempus autem rerum Troianarum, ab Inacho generatio
nes quidem viginti vel plures numerantur. Sunt autem anni, vt semel dicam, qua
dringenti & vltra. Iam verò res quoque Assyriorũ videbuntur rebus Græcis mul
tis annis antiquiores, ex iis quæ dicit Ctesias. Tricesimo secundo mouit Moses
ex Aegypto tempore Amosis Aegyptii & Inachi Argiui. Fuit autem in Græ- C
cia, tempore quidem Phoronei qui fuit post Inachum, inundatio quæ fuit tem-
pore Ogygis, & regnum quod fuit Sicyone, primi quidem Aegialei. Deinde Eu
ropis. Deinde Telchinis, & regnum Cretis in Creta. Acusilaus enim dicit Phoro-
neum fuisse primum hominum. Vnde etiam Poëta Phoronidis, dixit eum fuisse
patrem mortalium hominum. Hinc Plato in Timæo secutus Acusilaum, scribit.
Et cum vellet eos aliquando inducere vt dicerent de rebus antiquis huius ciuita
tis, aggreditur dicere quæ sunt antiquissima. De Phoroneo qui dictus est primus,
& de Neobe, & quæ fuerunt post diluuium. Tempore autem Phorbantis fuit A-
ctæus, à quo Actæa Attica. Tempore autem Triopæ, Prometheus & Atlas & Epi
pimetheus, & qui duplicem naturam habebat Cecrops, & Ino. Tempore au- D
tem Crotopi, quæ Phaetontis tempore fuit inflammatio, & quæ tempore Deu
calionis fuit inundatio. Tempore autem Stheneli, & regnum Amphictyonis,
& Danai in Peloponnesum aduentus, & Dardanię à Dardano ædificatio. A
Ioue qui genitus, inquit Homerus nouit qui cogere nubes, & ex Creta in Phœ
niciam deductio. Tempore autem Lynceı, Proserpinæ raptus, & extructio tem
pli quod est in Eleusine, & Triptolemi agricultura, & Cadmi Thebas aduen-
tus, & regnum Minois. Tempore autem Prœti, bellum Eumolpi aduersus A-
thenienses. Tempore autem Acrisii, Pelopis ex Phrygia transitus, & Iouis A-
thenas aduentus, & secundus Cecrops, & Persei & Bacchi res gestæ, & Or-
pheus & Musæus. Octauodecimo autem anno regni Agamemnonis captum est E
Ilium regnantis Demophontis Thesei filii anno primo duodecimo mensis Thar
gelionis, vt ait Dionysius Argiuus. Aegias autem & Dercylus in tertio, octa-
uo mensis Panemi desinentis. Hellanicus enim dicit duodecimo mense Thar-
gelionis, & nonnulli eorum qui Attica scripserunt, octauo desinentis, postre-
mo anno regnante Menestheo, in plenilunio. Noctis quidem erat medium,
inquit is qui paruam fecit Iliadem, & splendebat lucida Luna. Alii autem eo-
tem eodem die Scirrhophorionis. Theseus autem qui erat æmulator Hercu-
lis, est Troianis vna generatione antiquior. Tlepolemi itaque qui fuit filius Her
culis, meminit Homerus, quòd in Ilium militauerit. Ostenditur ergo Mosem
fuisse antequam Bacchus referretur in Deos, annis sexcentis quatuor, siquidem F
in Deos refertur tricesimo secundo anno regni Persei, vt ait Apollodorus in
Chronicis. A Baccho autem ad Herculem, & viros illos fortes qui cum Ia-
sone in Argo nauigarunt, colliguntur anni sexaginta tres, & Aesculapius &
Dioscuri

πασαρόσιγτα
Græce est, sed le
gendum esse,
πασεῖσι
colligitur ex sup
putatione.
δι δυεῖν.
Græcum habet
πεντήκοντα
δυοῖν.
sed puto legen.
πεντακοσίοις.

θαργηλιών.
λήνιβος.
est autem hæc
comparatio mo
re Athenienſiũ,
qui post vicesi-
mum Lunæ die
ita cõputabant,
ὀγδόῃ φθίνον-
τος
ἑβδόμῃ φθίνον-
τος.
Est corruptus
numerus, & for-
te pro sexcentis
legendũ est tre-
centis.

A Dioscuri, id est Castor, & Pollux, cum eis nauigarunt, vt testatur Apollo-
nius Rhodius in Argonauticis. A regno autem Herculis quod fuit Argis, vs-
que ad ipsius Herculis & Aesculapii in Deos relationem, colliguntur anni tri-
ginta, vt vult Apollodorus chronographus. Hinc autem vsque ad relationem
in Deos Castoris & Pollucis, sunt anni quinquaginta tres. Hoc vtique tempore
Troia quoque capta fuit. Quòd si Hesiodo quoque poëtæ oportet credere, eum
audiamus. Mercurius.

Editus est que Ioui pulchra ex Atlantide Maia
Præco Deum, fuerat cum sacrum ingressa cubile.
Præclarum at peperit natum Cadmæa, coisset
B *Cum furtim Semele, Bacchum ualde exhilarantem.*

Cadmus quidem Pater Semeles tempore Lyncei venit Thebas, & fuit inuentor
Grecarum literarum. Triopas autem eodem fuit tempore cum Iside, generatione
septima ab Inacho. Isidem autem dicunt eãdem fuisse quæ Io, propterea quòd ob-
errans obierit totam terram. Ister autem in libro de Colonia Aegyptiorum, dicit
eam fuisse filiam Promethei. Prometheus autem fuit tempore Triopę, septima ge
neratione post Mosem. Quare vel ante eam quæ ex Græcorũ sententia fuit hominis
generationem, Moses videtur floruisse. Leo autem qui tractauit de Diis qui sunt
in Aegypto, dicit Isidem à Græcis vocari Cererem, quæ fuit tẽpore Lyncei, vnde
cima generatione post Mosem. Apis autem Rex Argorum, ædificat Memphim, vt
C dicit Aristippus in primo Arcadicorum. Aristeas verò Argiuus dicit eum nomina
tum esse Sarapim, & eum esse quem colunt Aegyptii. Nymphodorus autem Am
phipolitanus in tertio de legibus Asiæ, dicit Apim taurum mortuum & condi-
tum, loculo qui σορὸς Græcè dicitur, fuisse repositum in templo dæmonis qui
colebatur, & hinc appellatum fuisse Soroapim, & postea quadam eorum qui illic
habitabant consuetudine Sarapim. Est autem Apis tertius ab Inacho. Iam verò
Latona fuit tempore Tityi. Namque à Latona clara est Iouis incita coniux. Ti-
tyus autem fuit eodem tempore cum Tantalo. Meritò ergo scribit etiam Pinda-
rus Bœotius. In tempore autem Apollo fuit genitus. Nec mirum, cum etiam Ad-
D meto vna cum Hercule inueniatur seruiisse mercede in magnum annum. Zethus
autem & Amphion inuentores musicæ, fuerunt circa Cadmi ætatem. Quòd siquis
dicat Phemonoëm primam Acrisio responsa ceciniisse, sciat quòd viginti & septem χρησμῳδοῦσα.
annis post Phemonoëm fuit Orpheus, & Museus, & Linus præceptor Herculis.
Homerus autem & Hesiodus fuere Iliacis multo recentiores, post quos longè fue
re recentiores Grecorum legislatores, Lycurgus, & Solon, & septem sapien-
tes, & Syrius Pherecydes, & magnus Pythagoras, qui longè fuerũt inferius cir
ca Olympiadas, vt prius ostendimus. Plurimis ergo qui apud Græcos colun-
tur, Diis, non solum iis qui dicuntur Sapientes & Poëtæ, ostensum est nobis Mo
sem esse antiquiorem. Neque verò is solus, sed etiam Sibylla, dicitur Orpheo
E dicuntur, & cum esset cognomine, & de iis quæ ab ea prolata sunt responsis talum,
antiquior. De eius enim Phrygia, appellatum esse Dianam, & cum ea ad Delphos
accessisset, ceciniſſe.

O Delphi, Phœbi ferientis qui eminus estis
Serui, uenit ad uos Iouis expositura potentis
Mentem, in germanam cum sim bile percita Phœbum.

Est autem alia quoq; quę vocatur Herophile Erythręa. Harũ meminit Heraclides
Ponticus in libro de Oraculis. Mitto Aegyptiam, & Italicam quæ Romæ habita-
F uit Carmentale, cuius fuit filius Euander: qui Romę templum Panis, quod Lu-
percal appellatur, condidit. Operę pretium est autem, cum in hunc locum deuene- κάρμαλον.
rimus, aliorum quoque Prophetarum, qui post Mosem fuerunt apud Hebræos,
tempora exquirere. Postquam è vita excessit Moses, dux populi succedit Iesus, qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

bellum quidem gessit LXVI annis, in terra autem illa bona quieuit XXV annis. Vt autem continet liber Iesu, Mosi successit vir prædictus annis XXVII. Deinde cum peccassent Hebræi, traduntur Mesopotamiæ Regi Chusachar octo annis, vt refert liber Iudicum. Cum autem postea Deum orassent, ducem accipiunt Gothoniel, fratrem Chaleu iuniorem ex tribu Iuda, qui cum interfecisset Regem Mesopotamiæ, præfuit populo annis deinceps quinquaginta. Et cum rursus peccassent, traditi sunt Aeglom Regi Moabitarũ annis XXVIII. Cum autẽ rursus rediissent, eorum dux fuit Aod annis octoginta, vir qui ambabus manibus pro dextra vtebatur, ex tribu Ephraim. Is est qui Aeglom de medio sustulit. Mortuo autem Aod cũ rursus peccassent, traditi sunt Iabim Regi Chanaan XX annis. Eius tempore fuit Prophetissa Debbora vxor Labidoth ex tribu Ephraim, erat autem Pontifex Ozius filius Riesu. Cum per eam exercitum ductasset Barac filius Benner ex tribu Nephtalim, acie congressus cum Sisara principe exercitus Iabim, potitus est victoria. Atque hinc quidem populo præfuit Debbora, cum iudicans. Ea autem mortua cum rursus peccassent populus, Madianitis traditur annis septem. Post hæc Gedeon ex tribu Manasse, filius Ioę, cum trecentos in aciem produxisset, & centum & viginti eorum millia cecidisset, præfuit annis XL. Post quem eius filius Achimelech tribus annis. Ei successit Boleas filius Bedan filii Charran, ex tribu Ephraim. XXIII annis magistratum obtinens. Post quem cum rursus peccassent populus, octodecim annis traditur Ammanitis. Cum autem ducti fuissent pœnitentia, eis præest Iephtę Galaadites ex tribu Manasse, & præfuit VI annis. Post quem dux fuit Abatthan qui erat ex Bethleem, de tribu Iuda, annis septem. Deinde Ebron Zabulonites octo annis. Deinde Aeglom ex Ephraim octo annis. Nonnulli autem septem annis Abattham coniungunt quatuor annos Ebrom. Et cum post eum rursus peccasset populus, alienigenis Philisthęis subiicitur quadraginta annis. His autem reuersis, præest Sampson ex tribu Dan, cum in bello vicissent alienigenas. Is fuit dux XX annis. Et post eum cum nullus esset qui præesset, populum iudicauit Heli Sacerdos quadraginta annis. Ei succedit Samuel Propheta, cum quo regnauit Saul, qui viginti septem annis regnum obtinuit. Is etiam Dauidem vnxit Regem. Mortuus est autem Samuel duobus annis ante Saulem, cum esset Pontifex Abimelech. Is Saulem vnxit in Regem, qui primus post Iudices regnauit in Israël. Quorum vniuersus numerus vsque ad Samuelem, anni sunt quadringenti sexaginta tres, menses septem. Deinde vt habetur Regum primo, regnauit renouatus Saul XX annis. Post mortem autem Saulis, regnat Dauid secundo in Chebron, filius Iesse, ex tribu Iuda, quadraginta annis, vt continet secundus Regum. Erat autem pontifex Abiathar, filius Abimelech, ex cognatione Heli. Fuerunt autem Gad & Nathan prophetæ eius tempore. Fiunt ergo à Iesu Naue vsque ad tempus quo Dauid regnum accepit, vt nonnulli quidem volunt, anni quadringenti quinquaginta, vt autẽ proposita ostendit chronographia, colliguntur anni quingenti XXIII. menses septem, vsq; ad mortem Dauidis. Postea regnauit Solomon filius Dauid annis XL. Eius tempore fuit perpetuo Propheta Nathan, qui etiam eum adhortatus est vt templum extrueret. Similiter autẽ Achias quoque prophetauit in Silo. Erant autem ambo quoq; Reges, Dauid & Solomon, prophetæ. Sadoc autem primus pontifex sacrificauit in templo quod ędificauit Solomon, qui erat octauus ab Aaron primo pontifice. Sunt ergo à Mose vsque ad ætatem Solomonis, vt dicunt quidem aliqui, anni quingenti nonaginta quinque, vt alii autem, quingenti septuaginta sex. Si quis autem, iis qui sunt à Iesu vsque ad Dauid, quadringentis quinquaginta annis, quadraginta annos quibus dux fuit Moses connumerauerit, & alios octoginta annos quot natus erat Moses, priusquam exirent ex Aegypto Hebræi, & his adiecerit quadraginta annos regni Dauid, colliget omnes annos sexcentos decem. Accuratius autem ac perfectius procedet nostra chronographia, si quingentis & viginti tribus annis & septem mensibus vsque ad mortem Dauidis, adiecerit quis centum & viginti annos Mosis, & Solomonis XL. Colliget enim

Græcè est τεσσαράκοντα sed lego πόσφα

μοναρχίας ἔσης

ἐπανακομιθείς.

enim omnes vsque ad mortem Solomonis, annos sexcentos octoginta tres, septẽ menses. Hiramus dat suam filiam Solomoni, quo tempore post Troiam captam venit Menelaus in Phœniciam, vt ait Menander Pergamenus & Lętus in Phœniciis. Post Solomonẽ autẽ regnat Roboam, filius eius, annis septemdecim. Erat autem pontifex Abimelech filius Sadoc. Eius tempore diuiso regno in Samaria, regnat Hieroboam ex tribu Ephraim, seruus Solomonis. Prophetauit autẽ Achias quoque Silonites, & Sameas filius Amame, qui etiam ex Iuda abiit ad Roboam, & prophetauit super altare. Post eum regnauit Abiu filius eius, annis viginti tribus, & similiter eius filius Athaman. Is in senectute laborauit podagra. Prophetauit autem eius tempore Iehu filius Ananiæ. Post eum regnauit Iosaphat eius filius, annis V. Eius tępore prophetarunt Helias Thesbites & Micheas filius Ieble, & Abdias filius Ananiæ. Tempore autem Michææ erat etiam Pseudopropheta Sedecias filius Chanaan. Post eos sequitur regnum Ioran filii Iosaphat ad VIII. annos, cuius tempore prophetauit Helias, & post Heliam Helisæus filius Saphat. Eius tempore, ii qui erant in Samaria, comederunt stercus columbæ, & suos liberos. Tempus autem Iosaphat extenditur ab vltima parte tertii Regum vsque ad quartum. Tempore autem Ioram assumptus est Helias. Cœpit autem prophetare Elisęus filius Saphat sex annis, cum esset natus annos quadraginta. Deinde Ochozias regnauit anno vno. Eius tępore adhuc prophetabat Elisęus, & cum eo Abdadonæus. Post eum mater Oziæ Gotholia regnat octo annis, interfectis filiis sui fratris. erat enim ex genere Achab. Soror autem Oziæ Iesabæa suffurata est filiũ Oziæ, Ioas, & ei postea regnum tribuit. Tempore huius Gotholiæ adhuc prophetabat Helisęus, postquã regnauit, vt dixi antea, Ioas, qui fuit seruatus à Iesabæa vxore Iodeę pontificis. Fiunt autem omnes anni quadraginta. Colliguntur ergo à Solomone vsque ad mortem Elisæi prophetæ, vt nonnulli quidem dicunt, centum & quinque, vt alii autem, centum & duo, vt quæ est autem proposita ostendit chronographia, à regno Solomonis anni centum octoginta vnus. A tęporibus autem Troianis vsque ad ortum Homeri, ex Philochori quidem sententia, fiunt centum & octoginta anni post Ionicam deductam coloniam. Aristarchus autem in commentariis Archilochiis, dicit eum fuisse tempore deductionis coloniæ Ionicæ, quę fuit centum & quadraginta annis post Troiana tempora. Apollodorus autem centum annis post deductam coloniam Ionicam, cum Agesilaus Dorysęus esset Rex Lacedæmoniorum, adeò vt ad eum peruenerit Lycurgus legislator, cũ esset adhuc iuuenis. Euthymenes autem in Chronicis dicit eum floruisse cum Hesiodo, tempore Acasti, & natum fuisse in Chio circiter annum ducẽtesimum post Troiam captam. In hac autem sententia est etiam Archemachus in tertio Euboicorum. Quo fit vt ipse & Hesiodus sint Elisęo Propheta recentiores. Quòd si quis velit sequi Grãmaticum Cratetem, & dicat fuisse Homerum circa reditum Heraclidarum, octoginta annis post captam Troiam inuenietur rursus Solomone posterior, cuius tempore fuit Menelai aduentus in Phœniciam, vt ante dictum est. Eratosthenes autem centesimo anno post captam Troiam refert Homeri ætatem. Quinetiam Theopompus in quadragesimo tertio rerum Philippicarum, refert Homerum fuisse quingentis annis post eos qui in Ilio militarunt. Euphorion autem in opere de Aliadibus, dicit eum fuisse tempore Gygis, qui cœpit regnare octauadecima Olympiade, quem etiam dicit primum nominatum esse tyrannũ. Sosibius autem Lacon in descriptione temporum, redigit Homerum in octauum annum regni Charilli Polydecti. Ac regnauit quidem Charillus annis sexaginta quatuor, post quem filius Nicander annis XXXIX. In XXXIIII eius anno dicunt fuisse positam primam Olympiadem, adeò vt esset vtique Homerus nonaginta annis antequam posita essent Olympia. Post Ioam regnum excipit Amasias eius filius annis XXXIX. Ei similiter succedit Ozias eius filius annis quinquaginta duobus. Is autem mortuus est leprosus. Eius autem tempore prophetarunt Amos & Esaias eius filius, & Oseę filius Beeri, & Ionas filius Amathi, qui erat ex Gethcho

ὥστε ἐπιβαλλὴν αὐτῷ.

Græcum habet ἐπιπροφάκυσν τα τεῖα φιλιππικῶν sed puto legendum ἐπὶ ποσφάκυσῶ τρίτω φιλιππικῶν aut forte ἐπὶ ποσαράκοντα ἕξ id est In quadraginta tribus, vt qui nõ curet exprimere in quo libro.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ber,qui prædicauit Nineuitis,qui ex ventre cæti exceſſit.Deinde regnat Ioathan A
filius Oziæ annis ſedecim.Eius tempore adhuc prophetabat Eſaias & Oſee,& Micheas Moaraethites,& Ioël filius Bathuel.Ei ſuccedit eius filius Achaz annis ſedecim.Eius tempore,quintodecimo anno abductus eſt Iſraël Babylonem, & Salmanasar Rex Aſſyriorum trāſmigrare fecit eos qui habitabant in Samaria,ad Medos & Babylonem.Achaz rurſus ſuccedit Oſeæ annis octo. Deinde Ezechias annis
xxix. Ei propter ſanctitatem, cum ad finem vitę peruenisſet,largitur Deus per Eſaiam,vt viueret alios quindecim annos,per regreſſum Solis.Ad eum vſque per uenerunt prophetantes Eſaias & Oſee & Micheas.Hi autem dicuntur fuiſſe poſt ætatem Lycurgi legiſlatoris Lacedæmoniorum.Dieuchidas enim in quarto Megaricorum,circa ducenteſimum nonageſimum annum ex quo Troia fuit ſecundo B
capta,dicit floruiſſe Lycurgum.Eſaias autem â regno Solomonis,cuius tempore oſtenſum eſt Menelaum veniſſe in Phœniciam,ducenteſimo anno adhuc prophetaſſe cernitur,& cum eo Micheas & Oſee & Ioël filius Bathuel. Poſt Ezechiam autem,filius eius Manaſſes regnat annis quinquaginta quinque. Deinde eius filius Amos duobus annis.Poſt quem eius filius Ioſias iuſti & æqui obſeruātiſſimus, annis tringinta & vno.Is impoſuit membra hominum ſuper membra idolorum, quemadmodum ſcriptum eſt in Leuitico,Eius tēpore anno octauo decimo paſcha actum eſt,quòd à Samuele,neque in eo quod interceſſerat tempore fuerat celebra
κλειθρον. tum.Tunc etiam Chelcias Sacerdos, pater Hieremiæ Prophetæ, cum in librum C
legis incidiſſet in templo reconditum eo tecto vitam finiit.Eius tempore prophetauit Olda & Sophonias & Hieremias. Tempore autem Hieremiæ fuit Pſeudopropheta Ananias filius Ioſiæ.Is cum non audiſſet Hieremiam Prophetā,interemptus eſt à Nechao Rege Aegypti in fluuio Euphrate,cū ei occurriſſet proficiſcenti aduerſus Aegyptios.Ioſię ſuccedit Iechonias & Ioachas eius filius,menſibus tribus & decem diebus.Eum Nechao Rex Aegypti vinctum abduxit in Aegyptum, cum pro eo conſtituiſſet Regem fratrem eius Ioachim,tributarium regionis,annis vndecim.Poſt eum Ioachim eiuſdem cum eo nominis, regnauit tribus menſibus.Deinde Sedechias annis vndecim,& ad eum vſque per uenit prophetans Hieremias.Prophetarunt autem & Buzi & Vrias filius Samei & cū eo Abacum. Hic D
accipiunt finem Hebræi Reges. Fiunt ergo à Moſis quidem ortu vſque ad hanc tranſmigrationem,vt nōnulli quidem dicunt,anni noningenti ſeptuaginta duo, ex accurata autem & exacta chronographia,mille octoginta quinque,ſex menſes, decem dies. A regno autem Dauidis vſque ad captiuitatem quæ facta eſt à Chaldæis,anni quadringenti quinquaginta duo,menſes ſex. Vt autem colligit noſtra accurata temporum ſupputatio,quadringenti anni octoginta duo, menſes ſex,decem dies. In duodecimo autem anno regni Sedechiæ, Nabuchodonoſor ſeptuaginta annis ante principatum Perſarum,aduerſus Phœnicas & Iudęos bellum geſſit,vt dicit Beroſus in hiſtoriis Chaldaicis. Ioabas autem ſcribens de Aſſyriis, fatetur ſe à Beroſo ſumpſiſſe hiſtoriam,vera eſſe quæ ab eo dicuntur teſtificans. Na- E
buchodonoſor ergo excæcatum Sedechiam abducit Babylonem, & totum facit populum tranſmigrare.Fuit autem hæc captiuitas ſeptuaginta annis, paucis exceptis,qui confugerunt in Aegyptum.Prophetarunt autem etiam tempore Sedechiæ Hieremias adhuc & Abacum.Quinto autem anno eius regni Babylone prophetauit Ezechiel.Poſt quem Naum Propheta.Deinde Daniel.Rurſus verò poſt eum prophetarunt Aggęus & Zacharias,primi Darii tēpore,duobus annis. Poſt quem qui fuit in duodecim Angelus. Poſt Aggęum autem & Zachariam, Neemias qui fuit princeps pocillatorum Artaxerxis,filius autem Acheli Iſraelitæ,ædificauit ciuitatem Hieruſalem,& templum extruxit.In hac captiuitate fuit Eſt her & Mardocheus,cuius habetur liber,ſicut etiam Maccabæorum.In hac captiuitate F
cum ſtatuam adorare noluiſſent Miſaël Ananias & Azarias, iniecti in fornacem ignis,ſeruati ſunt apparente Angelo. Tunc per Draconem Daniel iniectus in lacum leonum,ab Abacum diuina prouidentia nutritus,ſeptimo die ſeruatur. Hic etiam

Malachias ab Hebræis vocatur Angelus.

A etiam factum eſt ſignum Ionæ, & Tobias per Raphaëlem Angelum Saram ducit vxorem,cum dęmon ſeptem primos eius procos ſuſtuliſſet, & poſt nuptias Thobiæ,pater eius Tobet viſum recipit.Hic Zorobabel cum aduerſarius viciſſet ſapiē tia,emit à Dario renouationem Hieruſalem,& cum Eſdra rediit in patriam, per quem facta populi redemptio,& diuinitus inſpiratorum eloquiorum recenſio & renouatio,& paſcha ſalutare celebratum eſt & ſoluta eſt affinitas quæ Hebræis in terceſſerat cum alienigenis.Publico autem præconio proclamauerat Darius Hebręorum reſtitutionem.Cum autem Darii tempore effectum eſſet quod promiſe at,celebratum feſtum Encæniorum, ſicut etiam Tabernaculorum. Fiunt autem anni omnes cum annis captiuitatis vſque ad populi reſtitutionem,ab ortu quidem
B Moſis,anni mille centum quinquaginta quinque,mēſes ſex,decem dies. A regno autem Dauid,anni,vt nonnulli quidem,trecenti quinquaginta duo,vt autem diligentiam accuratius, quingenti ſeptuaginta duo,menſes ſex,decem dies. Impleta ſunt ergo à captiuitate quę tempore Hieremiæ Prophetę fuit Babylone, ea quę à Pro- Daniel.9.
pheta Daniele dicta ſunt,quæ ſic habent. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum,& ſuper ciuitatem ſanctam tuam, vt conſumatur pecca tum,& vt obſignet peccata,& deleat iniquitates,& vt expiet,& vt agat iuſtitiam ſempiternam,& obſignet viſionem & Prophetam,& vngat ſanctum ſanctorum. Et cognoſces & intelliges ab exitu ſermonis. Vt reſpondeas, & ædifices Hieruſalem vſque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem & hebdomades ſeptua-
C ginta duæ erunt, & conuertetur & ędificabitur platea & murus, & inanientur tempora, & poſt ſexaginta duas hebdomadas exterminabitur chriſma, & iudicium non eſt ipſi, & ciuitatem & ſanctum deſtruet cum Duce veniente. Excin- Διαθήκων
dentur in inundatione, & vſque ad finem belli abbreuiati deletionibus. Et con- teſtamentum
firmabit teſtamentum multum hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis tolle pactum.
tur ſacrificium meum & libamen,& in templo abominatio deſolationū, & vſq; ad conſummationem temporis,conſummatio dabitur in deſolationem. Et dimidium hebdomadis ceſſare faciet thymiama ſacrificii. Et expanſio deſtructionis vſq; ad cōſummationem & inſtar deſtructionis libaminis.Quòd itaque in ſeptem hebdomadibus ædificatum ſit templum,hoc clarum eſt. In Eſdra enim ſcriptum
D eſt.Et ſic fuit Chriſtus Rex dux Iudæorum,cum impletę eſſent ſeptem hebdomades in Hieruſalem,& in ſexaginta duabus hebdomadis quieuit vniuerſa Iudæa, & fuit abſque bellis, & Dominus noſter Chriſtus ſanctus ſanctorum cum veniſſet, & viſionem impleſſet & Prophetam,in carne vnctus eſt patris ſui ſpiritu. In his ſexaginta duabus hebdomadibus,quēadmodum dixit Propheta,& in vna hebdomada,Dominus.Dimidium hebdomadis tenuit Nero regnans,& in ſancta ciuitate Hieruſalem ſtatuit abominationem, & in dimidio hebdomadis, & ipſe ſublatus eſt,& Otho & Galba & Vitellius. Veſpaſianus autem & imperium obtinuit, & Hieruſalem diruit,& ſanctum deſolatum reddidit.Et quòd hæc ita ſe habeant,
E ei qui poteſt quidem intelligere,clarum eſt,ſicut dixit Propheta.Cum itaque impleretur vndecimus annus,in principio ſequentis,regnante Ioachim, facta eſt captiuitas Babylonica à Rege Nabuchodonoſor,cum ſeptimo iam anno Rex eſſet Aſſyriorum.Vafreus autem ſecundo anno eſſet Rex Aegyptiorum,Philippus autem magiſtratum ſummum gereret Athenis, primo anno quadrageſimę octauæ ἀρχοντος Φιλιππου.
Olympiadis.Manſit autem captiuitas annis ſeptuaginta, vt quæ ceſſarit anno ſecundo Darii Hyſtaſpis filii, qui fuit Rex Perſarum, Aſſyriorum & Aegyptiorum,cuius tempore,vt prius dixi,Aggæus & Zacharias,& qui fuit ex duodecim Angelus, prophetauere. erat autem Pontifex Ieſus Ioſedec filius. In ſecundo
F autem anno regni Darii, quem dicit Herodotus Magorum diſſoluiſſe imperium, mittitur Zorobabel filius Salathiel, vt excitet & exornet templum quod erat Hieroſolymis. Colliguntur autem ſic quoque Perſarum tempora.Cyrus annis triginta.Cambyſes nouemdecim.Darius quadraginta ſex.Xerxes viginti ſex. Artaxerxes quadraginta & vnum.Darius octo.Artaxerxes quadraginta duos. Ochus vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arſes, tres. Colliguntur autem ſimul anni Regum Perſarum, ducenti triginta A
quinque. Cum hunc itaque Darium ſuſtuliſſet Alexander Macedo, iis annis qui
ſunt adiecti regnare incipit. Similiter ergo Macedonum quoque Regum tẽpora,
ſic colliguntur. Alexander annis decem & octo. Ptolemęus Lagi filius, annis qua-
draginta. Ptolemęus Philadelphus annis viginti ſeptem. Deinde Euergetes, an-
nis vigintiquinq;. Deinde Philopater, annis ſeptemdecim. Poſt quẽ Epiphanes an-
nis vigintiquatuor. Ei ſuccedit Philomater, & regnat annis trigintaquinque. Poſt
quem Fuſcon annis vigintinouem. Deinde Lathurus, annis trigintaſex. Deinde
qui fuit cognominatus Dionyſius, annis vigintinouem. Poſtrema regnauit Cleo
patra vigintiduobus annis. Poſtquam fuit regnum Cappadocũ octodecim dierũ.
Fiunt ergo ſimul coniuncta Macedonum tempora, anni trecenti duodecim, dies B
octodecim. Oſtenditur ergo eos qui tempore Darii Hyſtaſpis filii, ſecundo anno
eius regni prophetauere, nempe Aggęum & Zachariam, & Angelum qui fuit ex
duodecim, cum in primo anno quadrageſimæ octauæ Olympiadis prophetarint,
eſſe Pythagora antiquiores, qui fertur fuiſſe ſexageſima ſecunda Olympiade,
& Thalete, qui ex Græcorum ſapientibus fuit antiquiſſimus, qui fuit circa quin
quageſimam Olympiadem. Qui autem cum Thalete connumerati ſunt ſapientes
fuerunt eodem tempore, vt ait Andron in tripode. Heraclitus enim cum eſſet
Pythagora poſterior, eius in ſuis ſcriptis meminit. Vnde citra cõtrouerſiam, ęta-
te eorum qui prius dicti ſunt Prophetarum, ſimul cum iis etiam qui ſeptem dicun- C
tur ſapientes, antiquior fuerit prima Olympias, quę etiam oſtenditur fuiſſe Iliacis
poſterior, quadringentis ſeptem annis. Facile ergo poteſt perſpici, Solomonem
qui fuit tempore Menelai, is autem fuit temporibus Troianis, fuiſſe Grẹcorum ſa
pientibus multis annis antiquiorem. Eo autem rurſus quot ſit annis prior Moſes,
in iis quæ ante dicta ſunt à nobis declaratum eſt. Alexander autem qui Polyiſtor,
hoc eſt Multiſcius, eſt cognominatus, in ſuo opere de Iudæis, aliquas ſcripſit epiſto
las, Solomonis quidem & ad Vafrem Regem Aegypti, & ad Regem Phœniciæ Ty
riorum, & eorum ad Solomonem, in quibus oſtenditur quidem Vafrem octogin-
ta milia virorum Aegyptiorum ei miſiſſe ad templi ędificationem: alterum autem
totidem cum Architecto Tyrio, ex matre Iudea, ex tribu Dauid, vt illic ſcriptũ eſt D
cui nomen Hyperon. Quinetiam Onomacritus Athenienſis, cuius dicuntur eſſe
poemata quæ Orpheo adſcribuntur, tẽpore principatus Piſiſtratidarũ, circa quin
quageſimam Olympiadem inuenitur. Et Orpheus Muſæi diſcipulus qui vnà cum
Hercule nauigauit. Amphion autem duabus generationibus præcedit Iliaca. De-
modocus verò & Phemius, poſt Troiam captam ille quidem apud Phæacas, hic ve
rò apud Procos. propter artem pulſandi cytharam in magna erant exiſtimatione.
Iam verò quæ Muſæi feruntur eſſe reſpõſa, aiunt eſſe Onomacriti. Cratetem verò
Orphei, Zopyri Heracliotæ & deſcenſum ad inferos eſſe Prodici Chii. Ion au-
tem Chius in trigrammis refert Pythagoram hæc quoque Orpheo tribuere. Epi-
genes autem in iis quæ ſcripſit de poëſi quæ refertur ad Orpheum, dicit eſſe Cer- E
copis Pythagorei deſcenſum ad inferos, & ſacram orationem. peplum autem &
phyſica, Brontim. Porro autem nonnulli quoque Terpandrum inter priſcos refe-
runt. Ellanicus certè eum refert fuiſſe tempore Medæ Phanias autem ponens Le-
ſchen Leſbium ante Terpandrum, refert Terpandrum eſſe Archilocho recentio-
rem. Leſchen autem concertaſſe cum Arctino & viciſſe. Xanthus autem Lydius
circa octauam decimam Olympiadem. Vt autem Dionyſius, circa quintam de-
cimam Olympiadem Thaſum fuiſſe conditam, vt ſit conſentaneum iam cogni-
tum fuiſſe Archilochum poſt viceſimam Olympiadem. Meminit certè & Magne-
tum exitii quod paulo antè fuerat. At fertur quidem Simonides fuiſſe tempore
Archilochi. Callinus autem non multo antiquior. Magnetum enim qui perierant F
meminit Archilochus. Hic verò, vt quorum eſſent res ſecundæ meminit. Eume-
lus autem Corinthius cum eſſet antiquior dicitur peruenisse vſque ad Archiam
qui condidit Syracuſas? Et hæc quidem inductus ſum vt dicerem, quòd maximè
quidem

A quidem inter vetuſtiſſimos, Poëtas ponant Cyclicos. Iam verò inter Græcos quo- χρησμολόγοι.
que dicuntur fuiſſe multi qui reſponſa dederunt, ſicut Bacides, vnus quidem
Bœotius, alter verò Arcas, qui multa multis prædixerunt. Athenienſis autem
Amphileti conſilio Piſiſtratus quoq; confirmauit tyrannidem, cum ei inuadendi
tempus ſignificaſſet. Taceatur enim Cometa Cretẽſis: Cinyras Cyprius: Admetus
Theſſalus: Ariſtęus Cyrenęus: Amphiaraus Athenienſis: Timotheus Corcyreus:
Demænetus Phocenſis. Epigenes Theſpienſis: Nicias Caryſtius: Ariſto Theſſa-
lus: Dionyſius Carthaginenſis: Cleophon Corinthius: Hippo filia Chironis &
Bœo, & Manto, & Sibyllarum turba, Samia, Colophonia, Cumana, Erythræa,
Phyto, Taraxandra, Macetis, Theſſala, Theſprotis, & rurſus Calchas & Mopſus
B qui fuere Troianis temporibus. Antiquior autẽ Mopſus, vt qui nauigaret vnà cũ
Argonautis. Aiunt autem Battum Cyrenæum compoſuiſſe eam quæ Mopſi dici-
tur diuinationem. Et Dorotheus in primo libro qui inſcribitur Pandecta, refert
Mopſum audiiſſe Alcyonem & Coronem. Præſcientiæ autem Pythagoras quoq;
magnus ſemper mentem adhibuit, & Abaris Hyperboreus, & Ariſtæas Procon-
neſius, & Epimenides Cretẽſis qui venit Spartam, & Zoroaſter Medus, & Empe
docles Agrigentinus, & Phormio Lacon. Quinetiam Polyaratus Thaſius, & Em
pedotimus Syracuſanus, & poſt hos maximè Socrates Athenienſis. Eſt enim mihi,
inquit in Theage, quod ab ineunte ætate diuina ſorte accedit, ſignum dęmonis. Id
autem eſt vox, quę vbi fuerit edita, retinet ne faciam quod ſum facturus, hortatur γεγονὸτι μέσσ
C autem nunquam. Et Execeſtus Phocenſium Tyrannus duos geſtans incantatos
annulos, qui inter ſe inuicem ab eis edebatur ſonitu, ſciebat tempus rerum geren
darum, mortuus tamen eſt dolo interfectus, etiam ſi id ei prius ſignificaſſet ſoni-
tus, vt dicit Ariſtoteles in opere de Republ. Phocenſium. Quinetiam ex iis qui ali
quando fuere homines in Aegypto, opinione autem hominum Dii fuerunt, Her
mes Thebanus, & Aeſculapius Memphitanus, & rurſus Tireſias & Manto The-
bis, vt dicit Euripides. Iam Helenus & Laocoon & Oenone & Brenus in Ilio.
Crenus enim vnus Heraclidarum dicitur inſignis vates, & Iacus alius in Elide, à
quo Iacidæ, & Polyidus Argis & Megaris, cuius meminit tragœdia. Quid opus
eſt recenſere Telemum, qui cum eſſet vates, Cyclopum, prædixit Polyphemo ea
D quæ in errore Vlyſſis euenerunt, aut eũ qui erat Athenis Onomacritum, aut Am-
phiaraum, qui cum ſeptem qui aduerſus Thebas bellum geſſerunt, fertur Troia
capta vna generatione fuiſſe poſterior, aut Theoclymenũ in Cephalenia, aut Tel
meſum in Caria, aut Galeum in Sicilia? Præter hos autem fuerint etiam alii, Id-
mon qui fuit cum Argonautis, Phemonoë Delphis, Mopſus Apollinis filius, &
Manteus in Pamphylia, & Amphilochus Amphiarai filius in Cilicia. Alcmeon
apud Acarnanes, Anias in Delo, Ariſtander Telmeſſenſis, qui fuit cum Alexan-
dro. Iam verò Philochorus, in primo de diuinatione, refert Orpheum fuiſſe Va-
tem. Theopompus autem & Ephorus & Timæus Orthagoram quendam Vatem
fuiſſe ſcribunt, quemadmodum Pythocles Samius in quarto rerum Italicarum φυσιογνωμο-
E Caium Iulium Nepotem. Sed illi quidem fures omnes & latrones, vt dicit ſcriptu νέστατος.
ra, plurima ex obſeruatione & ex veriſimilibus prædixerũt, ſicut medici & Vates Græcè eſt,
qui coniectant ex regula naturæ, alii autem etiam à dæmonibus incitati, vel per a- ὁ τὸσ συλλογι-
quas, & ſuffitus, & aërem aliqua qualitate prædituũ, perturbati. Apud Hebrẹos au σμὸσ ſed lego
tem Dei virtute & inſpiratione, ante legem quidem Adam qui & in muliere & in ὁ ἐπὶ λογισμὸσ
animantum nominatione futura prædixit, & Noë qui prædicauit pœnitentiam. qui præerat ra-
Abraam, Iſaac & Iacob, qui apertè non pauca ex futuris & iis quæ iam inſtabant tionibus. Vel
præſignificabant. Cum lege autem Moſes & Aaron, poſt quos prophetauere Ieſus forte ſtare etiã
filius Naue, Samuel, Gad, Achias, Amæas, Iehu, Helias, Michæas, Abdiu, Eliſeus, poteſt
F Abdadonę, Amos, Eſaias, Oſee, Ionas, Ioël, Hieremias, Sophonias, Buzi, Eze- ὁ τοὺσ συλλο-
chiel, Vrias, Abacũ, Naum, Daniel, Miſael, qui prẹerat rationibus, Aggeus, Zacha γισμὸσ
rias, & qui erat ex duodecim Angelus. Sunt autẽ omnes prophetæ. xxxv. Ex mulie qui ſyllogiſmos
ribus autẽ (nam eæ quoque prophetabant) Sarra, & Rebecca, & Maria, Debbo- ſupplę faciebat,
quoniam cũ Ma
gis & ſapienti-
bus diſputans,
inuictus diſceſſe
rit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra & Olda. Deinde circa eadem tempora prophetauit Ioannes vsque ad baptismũ A
salutarem. Post Christi autem ortũ, Anna & Symeon. Zacharias enim pater Ioannis, ante filium quoque in Euangeliis dicitur prophetasse. Ab alto ergo à Mose colligamus Græcorum chronographiam. Ab ortu Mosis vsque ad Iudæorum ex Aegypto exitum, anni octoginta, & qui fuerunt vsque ad eius mortem, alii quadraginta. Fuit Hebręorum exitus tempore Inachi ante Sothiacam reuolutionem, egresso ex Aegypto Mose, annis prius quadringentis quadraginta quinq;. A Mosis autem principatu & Inacho vsque ad inundationem Deucalionis, secundum, inquam, diluuium, & incendium Phaëtontis, quæ quidem tempore Crotopi acci derunt, enumerantur quatuor generationes. ad centum autem annorum numerũ reducuntur tres generationes. Ab inundatione autem ad Idæ incendium, & ferri B
inuentionem, & Idæos dactylos, anni septuaginta tres, & ab Idę incendio vsq; ad raptum Ganymedis, anni sexaginta quinque. Hinc autem ad Persei expeditionẽ, quando etiam Glaucus Isthmia statuit propter Melicertam, anni quindecim. A Persei autem expeditione ad Troiam conditam, anni triginta quatuor. Hinc ad nauis quæ Argo dicta est nauigationem, anni sexaginta quatuor. Ab eo ad Thesẽ & Minotaurum anni xxxii. Deinde ad eos septem qui Thebas oppugnauere, anni decem. Ad Olympicum autem certamen quod instituit Hercules propter Pelopem, anni tres, & Amazonum Athenas expeditionem, & Helenæ raptum à Theseo, anni nouem. Hinc ad Herculis relationem in Deos, anni vndecim, Deinde ad Helenę raptum ab Alexãdro, anni quatuor. A Troia autem capta ad Aeneę C
descensum & cõditum Lauinium, anni decem, & ad Ascanii imperium anni octo, & ad Heraclidarum descensum, anni sexaginta vnus, & ad Iphiti Olympiadem, anni trecenti triginta octo. Eratosthenes autem tempora sic describit. A capta quidem Troia ad Heraclidarum descensum, anni octoginta. Hinc autem ad conditam Ioniam anni sexaginta. Quæ autem deinceps consequuntur, ad Lycurgi quidem tutelam, anni centum quinquaginta nouem. Ad annum autem qui prima præcedit Olympia, anni centum octo. A qua Olympiade ad transitum Xerxis anni ducenti nonaginta septem, à quo ad principium belli Peloponnesiaci, anni quadraginta octo, & ad cladem quam à Lacedæmoniis accepere Athenienses, anni vi D
gintiseptem, & ad pugnam Leutricam anni xxx. Post quam ad Philippi mortem, anni xxxv. Post hæc autem, ad Alexandri obitum, anni duodecim. Rursus à prima Olympiade nonnulli dicunt ad Romam cõditam colligi annos xxiiii. Hinc ad Babylonis à Dario euersionem anni circiter ducenti quadraginta tres. A capta autem Babylone, ad mortem Alexandri, anni cẽtum octoginta sex. Hinc ad victoriam Augusti, quando Antonius sibiipsi mortem consciuit Alexandrię, anni ducẽti nonaginta quatuor, cum tunc esset Augustus iiii Consul. A quo tempore ad certamen quod Romæ exhibuit Domitianus, anni centum quatuordecim. A primo autem certamine, vsque ad mortem Commodi, anni centum vndecim. Sunt autem qui à Cecrope quidem, vsque ad Alexandrum Macedonem colligunt an- E
nos mille octingentos viginti octo. A Demophonte autem, mille ducentos quinquaginta, & à Troia capta ad descensum Heraclidarum, annos centum viginti, vel centum octoginta. Ab eo vsque ad Euænetum Athenis summum gerentem Magistratum, cuius tempore dicunt Alexandrum traiecisse in Asiam, vt Phanias quidẽ, anni septingenti quindecim, vt Ephorus autem, septingenti triginta quinque. Vt autem Timæus & Clitarchus, octingenti viginti. Vt autem Eratosthenes, septingenti septuaginta tres. Vt autem Duris, à Troia capta ad Alexandri in Asiam aduẽtum, anni mille. Hinc ad Euænetum qui Athenis summum gerebat magistratum, cuius tempore obiit Alexander, anni vndecim. Hinc ad imperiũ Germanici Claudii Cæsaris, anni trecenti sexaginta quinque. A quo tempore manifesti sunt anni F
qui colliguntur vsque ad mortem Commodi. Post Græca autem sunt etiam ex barbarorum supputatione, maxima temporum tradenda spatia. Ab Adam quidem vsque ad diluuium, colliguntur anni bis mille centum quadraginta octo, dies quatuor.

Græcum quidẽ habet πρὸ τῆς σωθιακῆς πδ΄ ἰόδος id est, ante Sothiacam reuolutionem. De ea autem meminit Plutarchus in quæstionibus conuiualibus. Existimo autem scripsisse Clementẽ πρὸ τῆς ἰλιακῆς ἁλώσεως. id est, ante captã Troiam. Ab Inacho enim ad captam Troiã intercessere plus quã quadringẽti anni, vt ipse prius dixit.

Græcum habet πεσσαρακόντα sed lego πέσσαρες.

A tuor. A Sem autem vsque ad Abraam anni mille ducenti quinquaginta. Ab Isaac κληροδοσίαν.
autem vsque ad terræ diuisionem, anni sexcenti sedecim. Deinde a Iudicibus vsq;
ad Samuelem, anni quadringenti sexaginta tres, menses septem. Et post Iudices,
anni regnorum quingenti septuaginta duo, menses sex, dies decem. Post quæ tem
pora, Persici regni anni ducenti triginta quinque. Deinde Macedonici vsque ad
mortem Antonii, anni trecenti duodecim, dies decem & octo. Post quod tempus,
regnum Romanorum vsque ad mortem Commodi, anni ducenti viginti duo. Et
rursus à captiuitate septuagenaria, & populi in patriam terram restitutione, ad
captiuitatem quæ fuit tempore Vespasiani, colliguntur anni quadringenti decem.
Postremo autem à Vespasiano vsque ad mortem Commodi inueniuntur anni cen
B tum viginti vnus, menses sex, dies viginti quatuor. Demetrius autem dicit in libro
de Regibus Iudęæ, tribum Iudæ, & Beniamin, & Leui, non fuisse abductam in ca
ptiuitate à Senacherib, sed esse ab hac captiuitate vsq; ad vltimã, quam Nabucho
donosor fecit ex Hierosolymis, annos CXXVIII. menses sex. Ex quo autẽ decem
tribus abductæ fuerunt captiuæ ex Samaria, vsque ad Ptolemęum quartum, anni
quingenti septuaginta tres, nouem menses. Philo autem scripsit ipse quoq. Reges
Iudæorũ aliter quam Demetrius. Præterea autem Eupolemus quoq. in simili ope
re, dicit omnes annos ab Adam vsque ad quintum annũ Demetrii XII. anno Pto
lemæi in Aegypto regnantis, colligi annos quinquies M. CXLIX. A quo autem tẽpo
re Moses Iudæos eduxit ex Aegypto vsq. ad prædictũ tẽpus, colligi annos bis mil
C le quingentos octoginta. Ab hoc autẽ tẽpore vsq. ad Consules Romæ Gaium Do
mitianũ & Casianum, colliguntur anni C XX. Euporus autẽ & alii multi Histori
ci, & gentes & linguas dicunt septuaginta quinq. cum audiissent vocem Mosis di
cẽtis. Erant autem omnes animæ ex Iacob septuaginta quinq;, quæ descenderunt
in Aegyptum. Videntur autem ex vera ratione linguæ seu dialecti, vt vocant, &
sermones generales esse septuaginta duæ, vt nostræ tradunt scripturæ. Fiunt au
tem alię per communionem duarum vel trium vel etiam plurium dialectorum.
Est autem dialectus, dictio quę loci proprium ostendit characterẽ, vel, dictio quæ διάλεκτον.
proprium vel communem gentis charactẽrem ostendit. Dicunt autem Greci esse
D quinque apud se dialectos, Atticam, Ionicam, Doricam, Aeolicam, & quintam cõ
munem, quæ autem comprehendi nequeunt voces Barbarorũ, non dici dialectos,
sed linguas. Plato autem Diis quoque quandam dialectum attribuit, maximè qui
dem id coniiciens ex somniis & oraculis, alias autem etiam ex dæmoniacis, qui nec
sua voce nec dialecto loquuntur, sed dæmonum qui ingrediuntur. Existimat au
tem rationis quoque expertium esse animantium dialectos, quas exaudiunt quæ
sunt eiusdem generis. Cũ itaque in cœnũ ceciderit Elephas & clamauerit, præsens
aliquis alius id contemplatus, reuertitur paulo post, & secum ducit gregem Ele
phantum, & eum seruat qui ceciderat. Aiunt autem Scorpium quoque in Lybia,
si non ei succedat vt hominem feriat, abeuntem reuerti cum pluribus, alterum au
tem ab altero instar catenæ dependentem, ita moliri insidias, non obscuro nutu be
E stiis vtentibus, sed nec figura sibi significantibus, sed propria, vt puto, dialecto. Di μυείσθαι.
cunt autem aliqui quoque alii, quòd si quis piscis qui euellitur, rupto laqueo eua
serit, non amplius inuenietur eo die piscis eius generis. Primæ autem & generales
dialecti, barbaræ quidem, nomina autem habent natura. Nam preces quoque fa
tentur homines esse potentiores quæ dicuntur voce barbara. Porro autem Plato
in Cratylo, cum πῦρ, quod ignem significat, vellet interpretari, dicit esse nomen
barbaricum. Testatur itaque Phrygas sic vocantes, paululum quid ab eo declina
re. Nihil autem, vt existimo, posthæc offecerit, Romanorum quoque Imperato
rum tempora adducere, ad ortum Seruatoris ostendendum. Augustus annis qua
F draginta tribus. Tiberius annis XXII. Caius annis IIII. Claudius annis XIIII.
Nero annis XIIII. Galba anno vno. Vespasianus annis X. Titus annis III. Domi
tianus annis XV. Nerua anno vno. Traianus annis XIX. Adrianus annis XXI. An
toninus annis XXI. Similiter rursus Antoninus & Cõmodus annis XXXII. Fiunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab Augusto vsque ad Commodum anni omnes, CCXXII. & anni ab Adam vsque A
ad mortem Commodi, MMMMMDCCLXXXIII. duo menses, duodecim dies.
Qui iam Romanorum Imperatorum tempora sic describunt. C. Iulius Cæsar annis tribus, quatuor mensibus, quinque diebus. Post quem regnauit Augustus annis XLVI. mensibus quatuor, die vno. Deinde Tiberius annis XXVI. mensibus VI. diebus XIX. Cui succedit C. Cęsar annis tribus, decem mensibus VIII. diebus. Ei Claudius XIII. annis VIII. mensibus XXVIII. diebus. Nero annis XIII. VIII. mensibus XXVIII. diebus. Galba mẽsibus septem VI. diebus. Otho V. mensibus, die vno. Vitellius VII. mensibus, die vno. Vespasianus annis XI. mensi-
XI. diebus XXII. Titus II. annis, mensibus duobus. Domitianus annis XV. mensibus VIII. diebus V. Nerua anno vno, mensibus IIII. diebus X. Traianus XIX. B
annis VII. mensibus XV. diebus. Adrianus annis XX. mensibus X. diebus XXVIII. Antoninus annis XXII. mensibus III. VII. diebus. Marcus Aurelius Antoninus annis XIX. diebus XI. Commodus annis XII. mensibus IX. diebus XIIII. A Iulio ergo Cæsare vsque ad mortem Commodi, sunt anni CCXXXVI. menses VI. Colliguntur autem omnes anni à Romulo qui vrbem condidit, vsque ad mortem Commodi, anni DCCLIII. menses VI. Natus est autẽ Dominus noster XXVIII. anno, cum primum iusserunt censum describi eumue fieri tempore Augusti.
Luc. 3. Quòd autem hoc verum sit, sic scriptum est in Euangelio secundũ Lucam. ANNO
autem quintodecimo Tiberii Cæsaris, factum est verbũ Domini super Ioannem
Esa. 71. Zachariæ filium. Et rursus in eodem. Erat Iesus veniens ad baptisma, quasi XXX. C
annorum. Et quòd anno solo oporteret eum prædicare, hoc quoque sic scriptum est. ANNVM acceptabilem Domini prædicatum misit me. Hoc & Propheta dixit & Euangelium. QVINTODECIMO ergo anno Tiberii, & quintodecimo Augusti, sic implentur XXX. anni vsque ad tempus quo passus est. Ex quo autem passus est vsque ad euersionem Hierusalem, fiunt anni XLII. menses III. Et ab euersione Hierusalem, vsque ad mortem Commodi, anni CXXVIII. menses X. dies III. Fiunt autem ex quo natus est Dominus vsque ad mortem Commodi, anni omnes CLXXXX. mensis vnus. Sunt autem qui curiosius natali Domini non solum annum, sed etiam diem addunt, quẽ dicunt XXVIII. anni Augusti in XXV.
πάχων forte nomen mẽsis. Παῦνι. Basilidis autem sectatores eius quoque baptismi diem celebrant, totam præ D
περιμένοντες ἀκάγνωστοι. cedentem noctem in lectionibus transigentes. Dicunt autem eum esse quintumdecimum annum Tiberii, quintumdecimum mensis Tubi. Aliqui autem eum esse vndecimum eiusdem mensis. Et de eius passione subtilius differentes, aliqui quidem sextodecimo anno Tiberii Cæsaris XXV. Phamenoth, alii verò XXV. Pharmuthi, alii autẽ Pharmuthi XIX. dicunt passum esse Dominum. Quinetiã dicunt ex iis aliqui eum natum esse XXIIII. vel XXV. Pharmuthi. Præterea autẽ illa quoque sunt referenda ad chronographiam, dies, inquam, quos significat Daniel à desolatione Hierusalem. Vespasiani anni VII. menses VII. Duo etiam anni adiunguntur Othonis & Galbæ & Vitellii XVII. mensibus VIII. diebus, & sic fiunt anni tres & menses VI. quod est dimidium Hebdomadis, quemadmodum di E
xit Daniel Propheta. Dixit enim bis mille trecentos dies fuisse ex quo stetit abominatio à Nerone in ciuitatem sanctam vsque ad eius euersionem. Sic enim ostendit dictum quod subiicitur QVOVSQVE stabit visio, sacrificium sublatum: peccatum desolationis quod datum est: & potestas & sanctum conculcabitur. Et dixit ei. Vsque ad vesperam dies bis mille trecenti, & tolletur sanctum. Hi ergo bis mille trecenti dies fiunt anni sex, menses quatuor quorum dimidium tenuit Nero Imperium obtinens, & fuit dimidium hebdomadis, dimidium autem Vespasianus cum Othone, Galba, & Vitellio. Et ideo dicit Daniel, BEATVS qui peruenerit ad dies mille trecentos triginta quinque. Ad eos enim F
vsque dies fuit bellum, post hæc autem cessauit. Ostenditur autem hic quoque numerus ex subiecto capite quod sic habet. ET à tempore immutationis perennitatis, & quo data fuerit abominatio desolationis, dies mille ducentos nonaginta.

A naginta. Beatus qui sustinuerit & peruenerit ad dies mille trecentos triginta quinque. Flauius autem Iosephus Iudæus, qui Iudaicas composuit historias, colligens tempora ait à Mose vsque ad Dauid esse annos DLXXXV. A Dauid vsque ad secũdum annũ Vespasiani MCLXXIX. Deinde ab eo vsque ad decimum annum Antonini anni XXXVII. ita vt à Mose vsq; ad decimũ annum Antonini sint omnes anni MDCCCCXXXIII. Alii autẽ numerantes ab Inacho & Mose vsque ad mortẽ Cõmodi, dixerunt esse annos MMDCCCCXLII. Alii vero MMDCCCXXI. In Euangelio autem secundum Matthęum, quæ ab Abraam deducitur genealogia, vsque ad Mariam matrem Domini terminatur. Sunt enim inquit, ab Abraham vsque ad Dauid XIIII generationes, & à Dauid vsque ab transmigrationem Babylo-
B nis generationes XIIII. & à transmigratione Babylonis vsque ad Christum similiter aliæ generationes XIIII. tria mystica interualla, quæ sex complentur hebdomadibus. Et quæ de temporibus quidem variè à multis scripta, & à nobis expo
sita fuerunt, sic habeant. Versas autem fuisse scripturas & legis & Prophetarum ex Hebræo sermone in linguam Græcam, aiunt tempore Ptolemæi Lagi filii, aut vt dicunt nonnulli, tempore eius qui fuit cognominatus Philadelphus, cum maximam ad eam rem contulisset diligentiam Demetrius Phalereus, & vt verterentur vehementer procurasset. Nam cum adhuc Asiam obtinerent Macedones, Rex magno studio contendens eam quæ Alexandriæ in eius potestate erat bibliothecam omnibus scripturis exornare, voluit vt Hierosolymitani quoque eas quæ
C apud se erant Prophetias in sermonem Græcum interpretarẽtur. Illi autem vt qui adhuc obedirent Macedonibus ex iis qui apud se erant probatissimi & maximæ existimationis, scripturarũ peritos & Græcæ linguę scientes septuaginta seniores delectos ad eum miserunt cum libris diuinis. Cũ autem vnusquisque sigillatim ex sua propria interpretatus esset prophetia, conspirarunt omnes simul collatæ in- συμφέρα. terpretationes & sententiis & dictionibus. Dei enim erat voluntas quæ id ad μεμελετημένου Græcorum aures consulto comparauerat. Neq; verò ab inspiratione Dei erat alienum qui prophetiam dederat, vt interpretationem quoque tanquam Græcam efficeret prophetiam. Nam etiam in captiuitate Regis Nabuchodonosor, cum in
D teriissent scripturæ tempore Artaxerxis Persarum Regis inspiratus Esdras Leuites qui factus fuerat Sacerdos, prophetauit omnes veteres rursus scripturas renouans. Aristobulus autem in primo libro ad Philomatrem scribit his verbis. Secutus est autem nostras quoque leges Plato, & satis apertè ostendit se eorum quæ in eis dicuntur fuisse admodum studiosum. Ante Demetrium autem, priusquam rerum potirentur Alexander & Persę versa fuerant & quæ ab Hebræis nostris gesta fuerant in exitu ex Aegypto, & quęcunque eis insignia & facta erant & apparuerant, & regionis per vim quæsita possessio, & omnium quæ latæ sunt legum descriptio, adeò vt clarum sit antè dictum Philosophum multa ex eis sumpsisse. Fuit enim multa doctrina præditus, sicut etiam Pythagoras multa ex nostris transtulit
E in suorum dogmatum traditionem. Numenius autem Philosophus Pythagoreus apertè scribit. Quid enim est Plato, nisi Moses qui loquitur attice? Hic Moses erat Theologus & Propheta, vt autem nonnulli, sacrarum legum interpres. Genus eius & res gestas & vitam ipsę scripturę quæ sunt fide dignę prædicant, & tamen à nobis quoque dicendum est, quòd Moses cum ex alto petita origine genere esset Chaldæus, natus est in Aegypto, cum maiores eius propter diuturnam famem ex Babylone migrassent in Aegyptum. Septima generatione genitus, & regaliter ἀνδρισάσης. educatus, tali fortunæ casu vsus est. Cum Hebræi in Aegypto creuissent in magnam multitudinem, veritus Rex regionis, ne eorum qui ex Hebræis nascebantur multitudo, ei pararet insidias, iubet ipsos alere quidem fœminas (est enim res ad
F bellum imbecilla mulier) masculos autem interimere, suspectam habens validam iuuentutem. Cum nobili autẽ loco esset natus puer, tribus deinceps mensibus celãtes, eũ parentes alebant, naturali amore vincente tyrannicam crudelitatem. Postea autem veriti ne vnà cum puero perirent, cum ex papyro quę in iis locis nasci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur vas construxissent, ad palustris stagnantisq; fluuii ripas puerũ impositum expo A
nunt. Obseruabat autem soror quid esset euenturum procul stans à puero. Regis
filia, quæ longo tempore non concipiebat, filium autem desiderabat, illo die eò
venit ad fluuium vt se lauaret & aspergeret. Cum flentẽ autem puerum audiisset,
iussit ad se adduci, eiusque miserta, quęrebat nutricem. Tunc accurrens soror pue
ri, dixit se habere Hebræam fœminam quę non multo antè peperisset, eamque ad-
ductuam si velit. Quæ cum assensa esset & rogasset, adduxit ipsius pueri matrem,
tanquam aliquam aliam, mercede constituta nutricem eius futuram. Deinde puero
imponit nomen Regina, Moses, apta etymologia, eo quòd eum ex aqua sustulis-
set. Aquam enim Moy vocant Aegyptii, in qua moriturus fuerat expolitus. Moy- B
sen enim vocant eum qui ex aqua emersus respiraverit. Clarũ est ergo quod prius
circunciso puero, parentes aliquod nomen imposuerunt. Vocabatur autem Ioa-
chim. Habuit autem tertium quoque nomen in cœlo postquam assumptus est, vt
dicunt Mystæ, nempe Melchi. Cum autem ætate esset grandior, Arithmeticam
& Geometriam, Rythmicam & Harmonicam, & præterea medicinã simul & Mu
sicam doctus est ab iis qui erunt insignes inter Aegyptios, & præterea eam quæ
traditur per symbola seu signa philosophiam, quam in literis ostendunt Hiero-
glyphicis. Alium autem doctrinæ orbem, tanquam puerum regium, Græci eũ do
Exo. 2. euere in Aegypto, vt dicit Philo in vita Mosis. Didicit autem literas Aegyptiorũ, C
& rerum cœlestium scientiam à Chaldæis & ab Aegyptiis. Vnde in eius rebus ge
stis dicitur doctus fuisse in omni sapientia Aegyptiorum. Eupolemus autem in
libro de Iudæę regibus, dicit Mosem primum fuisse sapientem, & grammaticam
primum tradidisse Iudæis, & Phœnices accepisse à Iudæis. Græcos autem à Phœ-
nicibus. Ad eorum autem deductus naturam, auxit prudentiam, eam quæ erat sui
generis & maiorum suorum æmulatus doctrinam adeò vt etiam Aegyptium, qui
Hebræum iniustè inuaserat, percutiens interfecerit. Aiunt autem Mystę eum solo
Act. 5. verbo occidisse Aegyptiũ, sicut certè postea Petrus in Actibus fertur eos qui pre-
tium agri sibi vsurpauerant & mentiti erant, verbo interfecisse. Artapanus certè
in opere de Iudæis, refert Mosem in custodia inclusum à Nechephre Rege Aegy
ptiorum, eo quòd peteret vt populus liberaretur ex Aegypto, noctu aperto carce D
re Dei voluntate egressum, cum in regiam accessisset, dormienti Regi adstitisse,
& eum excitasse, eum autem eo quod factum fuerat stupefactum, iussisse Mosi
vt diceret nomen eius qui miserat, & illum quidem, cum ad aurem se inclinasset,
dixisse. Regem autem, cum audiisset, mutum cecidisse, eum autem Moses te-
nuisset, rursus reuixisse. De Mosis autem educatione nobiscum quoque cõsentiet
προάγωγη. Ezechielus Iudaicarum tragœdiarum Poëta in Actu qui inscribitur ἐξαγωγὴ id est
Eductio, sic scribens ex persona Mosis.

Nostrum uideret nam genus cum crescere,
Est machinatus in nos plus satis doli E
Rex Pharao, laterum acribus laboribus.
Aedificiorumque opprimens nos molibus
In urbibusque turrium obsę miseros:
Dein publico Hebræis iubet præconio
Proijcere masculos profundum in fluuium,
Quæ pepererat me absconderat ast parens
Mensibus, ut aiebat, tribus, prodiat uidens
Exposuit, ornatu mihi circundato,
Ad fluuii ripas, hispida ubi erat palus. F
Maria soror sed nostra spectabat propè.
Dein Nata Regis quæ carebat liberis,
Venit aquis ut limpidis corpus suum

Recreet,

A *Recreet, uidens statim me sustulit.* Desunt verba filiæ Pharaonis.
Cognouit Hebræum esse, uerbaque hæc ait.
Maria soror celerem ad eam mouens pedem,
Tibi ex Hebræis uis ne nutricem parem
Puero? puellæ nata Regis annuit,
Profecta matri dixit, illaque aduenit
Mox mater, ulnis filiumque amplectitur.
At nata Regis dixit, Hunc ò fœmina
Alas, tibi merces tua haud negabitur,
B *Nomen dedit Moses mihi, quod ab humidâ*
Ripa repertum sustulit flumnea,
Infantiæ, at tempus mihi ubi transiit,
Ad regiam me mater adduxit domum,
Cum cuncta dixisset prius mihi ordine,
Genusque patrium Deique munera.
Dum puerilis nobis itaque ætas fuit,
Et uictus amplus, & doctrina regia
Aequè dabantur ac si essem eius filius.
Plenus dierum sed ubi affuit finus,
C *Egressus ædes regias.*

Deinde cum narrasset pugnam Hebręi & Aegyptii, & sepultum in arena Aegyptium, de alia pugna sic dicit.

Feris cur quite est imbecillior?
Nobis is autem dixit, Et quis Iudicem
Te huc misit aut Magistratum? Num occidere
Me uis, heri sicut cecidisti uirum?
Timens ego dixi. Qui apertum istud fuit?

D Deinde autem ex Aegypto fugit, & oues pascit, vt qui ad pastoralem principa- ποιμενικὴν.
tum prius eruditetur. Ei enim qui mansuetissimo hominum gregi est præfuturus,
est præexercitatio ouium pascendarum scientia, sicut iis qui sunt natura bellicosi
venatura. Ab ea autem eum ducit Deus, vt esset dux Hebræorum exercitus. Dein
de sæpe quidem admonentur Aegyptii, qui sępe fuere insipientes. Fuerunt au-
tem Hebræi spectatores malorum quæ patiebantur alii, Dei potentiam citra vl-
lum discentes periculum. Quoniam autem Aegyptii potentiæ effecta auditione ῥῃγδοῦ δὲ πένη-
non accipiebant, propter insipientiam stolidi non credentes, tunc, vt est in Pro- τος ἔφυτο. Hesiodus.
uerbio, factum stulti cognouerunt, & postea exeuntes Hebræi magna Aegyptio
rum præda exportata recesserunt. Non propter auaritiam, vt dicunt accusatores.
E Neque enim Deus eis aliena persuasit concupiscere, sed primum quidem, earum,
quas omni tempore Aegyptiis præbuerunt, operarum ac seruitiorum necessa-
riam mercedem referentes. Deinde etiam se quodammodo vlti sunt, Aegyptiis
vt auaris par pari referentes prædę exportatione, sicut illi Hebręis prius mole-
stiam attulerant, redigendo eos in seruitutem. Siue ergo vt in bello quis hoc fa-
ctum esse dixerit: res hostium victoriæ iure auferre volebant, vt potentiores in-
feriorum. Belli autem iusta erat causa. Supplices propter famem Hebræi vene
runt ad Aegyptios. Illi autem hospites redactos in seruitutem, instar mancipio
rum seruire coëgerunt, ne mercedem quidem eis soluentes. Siue vt in pace:
mercedem prædam ab inuitis acceperunt, qui longo tempore non soluebant,
F sed ipsos ea priuabant. Est itaque noster Moses Propheticus, legum feren- προφητικὸς, νο-
darum peritus, ordinandæ & instruendæ aciei gnarus, exercitus ducendi ar- μοθετικὸς, τα-
tem tenens, politicus & Philosophus. Ac quomodo quidem fuerit Prophe- κτικὸς, στρατη-
ticus, post hęc dicetur quando de Prophetia tractabimus. Ordinandæ autem γικός.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aciei peritia, fuerit pars artis Imperatoriæ seu ducendi exercitus. Ars autem A
ducendi exercitus, est pars regnandi scientiæ. Et rursus legum ferendarum peritia, regnandi scientiæ pars fuerit, sicut etiam iudicandi facultas. Regnandi autem scientię vna quidem pars fuerit diuina, cuiusmodi est quæ est ex Deo & sancto eius filio, à quibus & quæ ex terra bona sunt, & quæ externa, & perfecta suppeditatur felicitas. PETITE enim inquit, magna & parua vobis adiicientur. Secunda est autē regni species post eam administrationem quæ rationalis pure est ac diuina, ea inquam, quę animosa seu iracunda animæ parte solum in regnando vtitur, per quam speciem, Hercules quidem Argiuorum, Alexander verò rex fuit Macedonum. Tertia est, quæ vnum solum concupiscit, nempe vt vincat & euertat, vt malo autem vel bono sit victoria curam gerere, ei minimè ineſt, quo quidem vsi sunt Persæ cum bellum gererent in Græciam. Iræ enim, vna quidem pars est solum contentiosa, quæ quærit potentiam vt dominatum obtineat, altera vero boni & honesti studiosa, ira vtente anima ad id quod bonum est & honestum. Quarta autem regnandi species est omnium pessima, quæ statuitur ex cupiditatibus, vt regnum Sardanapali, & eorum qui hunc finem sibi proponunt, vt plurimum indulgeant suis cupiditatibus. Regnandi autem scientiæ, tam quæ virtute vincit, quàm quæ vi, instrumentum est, aciei ordinandæ scientia. Alia autem in alia natura & materia. In armis quidem & pugnacibus animalibus, per animata & inanimata, anima & mens est id quod ordinat. In animæ autem perturbationi C
bus in quas virtute dominatum obtinemus, ratiocinatio est id quod est ordinandi potestate præditum, vt quæ continentiam, & temperantiam cum sanctitate, & bonam cognitionem cum veritate obsignet, finem ad pietatem Deique cultum referens, sic enim virtute vtentibus prudentia est quæ ordinat. diuina autem, sapientia humana verò, politica, seu regendarum ciuitatum scientia. Omnia autem, scientia regnandi. Rex itaque is est qui imperat ex legibus, qui est præditus scientia imperandi volentibus, cuiusmodi est dominus, qui eos qui in ipsum & per ipsum credunt admittit. OMNIA enim tradidit Deus, & omnia Christo subiecit, Regi nostro, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quòd Dominus Iesus Christus in gloriam Dei D
Patris. Strategema autem, seu ratio ducendi exercitus, tribus continetur speciebus, cautione, audacia, & quæ ex vtrisque mixta est. Vnaquæque autem earum componitur ex tribus, aut per orationem, aut per facta, aut per vtrunque simul. Hæc autem omnia licebit efficere, vel persuadendo, vel cogendo, vel iniuriam faciendo in iis vlciscendis quibus expedit, vel faciendo id quod iustum est, vel mentiendo vel verà dicēdo, vel etiam simul vtendo aliquibus eorum in eodem tempore. Hæc autem omnia, & quomodo oporteat vti vnoquoque eorum, cum Græci accepissent à Mose, non paruam accepere vtilitatem. Verbi autem gratia, vnius aut alterius, Imperatorii exempli meminero. Moses cum populum eduxisset, suspicatus fore vt persequerentur Aegyptii, breui & compendiosa via relicta, con- B
uersus est in solitudinem, & maxima ex parte iter noctu faciebat. Alia enim erat Oeconomia qua docebantur Hebręi, per multam solitudinem & longum tempus credere vnum solum Deum esse, per moderatam assuefacti tolerantiam. Mosis ergo docet strategema, oportere ante pericula prouidere ea quæ sunt vtilia, & sic aggredi. Et certe euenit id quod suspicatus est. In equis enim & curribus persecuti sunt Aegyptii. Sed citò perierunt, cum mare disruptum esset, & ipsos cum equis & curribus obruisset, adeò vt eorum nullæ remanserint reliquiæ. Posthæc autem sequens columna ignis (eos enim præcedebat) duxit Hebræos per regionem inaccessam, laboribus & itineribus ad robur & fortitudinem eos exercens ac inducens, vt postquam eorum quæ videbantur grauia, periculum fecissent, quàm bona F
esset appareret regio, ad quam eos ex via inuia transmittebat. Iam verò hostes quoque qui prius regionem insidebant, in fugam versos occidit, cum eos ex solitudine & via aspera (talis enim est virtus Imperatoria) in eos inuasisset. Hoc enim

τῷ θυμοειδεῖ τῆς ψυχῆς.

φιλόνεικον. φιλόκαλον.

Phil. 2.

ἀσφαλεῖ τῇ πρὸς βλάβ.

ἐμπειρικόν.

erat

A erat peritiæ & ducendi exercitus scientiæ, hostium regionem occupasse. Hoc cum animaduertisset Miltiades Imperator exercitus Athenienſium, qui ea quæ in Marathone fuit pugna vicit Persas, hoc modo est imitatus. Noctu duxit Athenienses, per loca inuia iter faciens, & eos qui ipsum obscruabant Barbaros decipiens. Hippias enim qui defecerat ab Athenienſibus, barbaros in Atticam induxerat, & opportuna quæ præoccupauerat loca seruabat, propterea quòd erat peritus regionis. Ac difficile quidem erat latere Hippiam. Vnde meritò Miltiades & locis in uiis & nocte vsus, aggressus Persas quibus præerat Datis, in certamine cum iis quorum ipse dux erat, superior euasit & rem bene ac feliciter gessit. Quinetiam Thrasybulo, qui exules ex Phyla reducebat & latere volebat, dux fit columna, &
B Thrasybulo noctu per loca non trita ingredienti, cum nec luceret Luna hibernumque cœlum esset & caliginosum videbatur ignis præcedens, qui cum eos cinstra vllam deduxisset offensionem, defecit vbi nunc est ara τῶν φωταφώρων. id est, Lucifera. Vel ex hoc ergo euadant nostra Græcis credibilia, nempe quòd facere potest Deus Omnipotens vt columna ignis Hebræos noctu præcedat, quæ etiam dux sit eorum itineris. Porrò autem dicitur etiam in quodam responso.

Exhilarans Bacchus Thebanis est que columna.

Ex ea quæ est apud Hebræos historia. Quinetiam Euripides dicit in Antiopa.

Intus Bubulcum ast in thalamis.
Hedera comantem columnam Euii Dei,

C Significat autem columna, Dei non posse effingi imaginem. Illuminata autem columna, præter hoc quod significat non posse effingi imaginem, Dei quoque stabilitatem significat ac firmitatem, & immutabilem eius lucem quæque non potest figurari. Prius itaque quam accuratè perfecteque tenerentur imaginum habitus, veteres columnas erigentes, eas colebant tanquam statuas. Atque idcirco sic scribit qui fecit Phoronidem. ἀφιερώματα.

Callithoe clauem reginæ gestat Olympi,
Argiuæ Iunonis, sertis atque corollis
Reginæ primum est à qua exornata columna.

Quinetiam qui fecit Europiam, significat eam quæ est in Delphis Apollinis imaD ginem, esse columnam, per hæc.

Vt decimamque Deo primos fructusque dicemus,
Sedibus ex sacrosanctis celsaque columna.

Apollo quidem certè, qui mysticè ex priuatione multorum intelligitur, est vnus Deus. Quinetiam ignis ille qui columnæ erat similis, & ignis qui ingrediebatur per loca inuia & ad quæ non patebat aditus est symbolum ac signum sanctę Lucis, quæ transit per terram, & in cœlum rursus recurrit per lignum, per quam etiam datum est nobis videre per intelligentiam. Plato autem philosophus, à Mose in legibus ferendis adiutus, reprehendit quidem Minois & Lycurgi Reip. adminiE strandæ rationem, vt quæ ad solam animi magnitudinem respicerent & fortitudinem, laudauit autem vt honestiorem & magis venerandam, eam quæ vnum quid dicit, & semper ad vnum dirigitur decretum. Nam & robore & honestate & prudentia dicit nos decere magis philosophari, si ad cœli dignitatem respicientes, immutabiliter & citra vllam pœnitentiam, eadem sententia, & de iisdem vtamur. An non interpretatur ea quæ in lege dicuntur, vt ad vnum Deum respiciamus, & ea quæ iusta sunt agamus, præcipiens? Politici autem dicit esse duas species, vnam quidem, legitimum: alteram verò, politicum, æquiuocè nominatum. ἀμεταμέλητον.
Et politicum quidem propriè significat opificem in libro eiusdem nominis, &
F eos qui ad ipsum respiciunt, & rectè operantur & iustè viuunt cum contemplatione, ipsos quoque nominat politicos. Quod autem politicum vocatum est, æquè ac legitimum, & in mundanam diuidit mentis magnitudinem, & in priuatum ordinem, quem moderationem, & concinnitatem vocauit & temperantiam, quan-

ἀπόλλων quasi ἀεὶν πολλῶν. absque multis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

do Magistratus quidem cõuenientes fuerint iis quibus imperant, ii autem quibus imperatur, paruerint Magistratibus. Quod quidem vt fiat, Mosis opus magno stu dio contendit. Præterea legitimum quidem ad generationem, politicum autem ad amicitiam & concordiam pertinere, dicit adiutus Plato, & legibus quidem eũ qui est in Epinomide philosophum coniunxit, qui nouit transitus omnis generationis quæ fit per errantia. Philosophum autem alium Timæum, qui est & Astronomiæ peritus, & illorum motuum, & eam quæ est inter se consensionem & societatem contemplatur, coniungit libris de Republica. Deinde. Finis enim est, vt existimo, & Politici, & eius qui ex lege viuit, contẽplatio. Necesse est ergo ciuitatem rectè administrare. Optimum est autem philosophari. Qui enim sapit, omnia sua referens ad cognitionem vixerit, vitam quidem suam, bonis factis dirigens, quę autem sunt contraria despiciens, & quæ ad veritatẽ conferunt disciplinas persequẽs. Lex autem est, non ea quæ lege decernuntur, nam nec sunt ea quæ videntur visus, neque quæuis opinio, non enim ea quoque quæ est mala, sed lex est opinio bona, bona est autem quæ est vera. Bona est autem, quæ id quod est inuenit, & id assequitur. QVI EST autem, misit me, inquit Moses. Cui consequenter, bonæ scilicet opinioni, quidam dixerunt legem esse rectam rationem, quæ iubet quidem ea quæ sunt facienda, prohibet autem quæ non sunt facienda. Vnde meritò dictum est Legem datam esse per Mosem, vt quæ sit regula iustorum & iniustorum, & eum propriè θεσμόν id est ritum, dixerimus, qui à Deo per Mosem est traditus. Habet itaque eam quę est ad Deum deductionem. Dicit autẽ Paulus quoque. LEX PROPTER præuaricationes est posita, donec veniret semen cui promissum est. Deinde veluti sensum explicans ac prosequens, infert. Priusquam autem veniret fides, sub legẽ custodiebamur, concluси timore, ex peccatis scilicet, in eam fidem quæ erat reuelanda. Quare Lex Pedagogus noster fuit in Christum, vt ex fide iustificemur. Est autem legis ferendæ peritus, qui id quod conuenit, vnicuique animæ parti, & eius factis, tribuit. Moses autem, vt semel dicam, erat lex animata, quę ratione bona seu verbo bono gubernabatur. Subministrauit itaque bonam Reip. administrandæ rationem. Ea autem est bona educatio hominum in societate. Iam verò facultatem tractauit iudiciariam, quę est scientia peccata propter id quod est iustum, corrigens. Eiusdem autem cum ea ordinis, est puniens facultas, quæ tenet scientiam moderandarum castigationum. Cum sit autem castigatio, est animæ correctio. Versatur autem, vt semel dicam, tota Mosis institutio, & in docẽdis iis qui possunt esse boni & honesti, & in iis venandis qui sunt eis similes, quę quidem fuerit ars imperatoria. Quæ autẽ versatur in rectè vtendo iis quæ ratione ac verbo capta fuerint ea fuerit legum ferendarũ sapientia. Eius .n. vt quæ sit maximè regia, est propriũ & acquirere & vti. Solum itaque sapientem, Philosophi Regem legislatorem, imperatorem, iustum, sanctum, Deo amicum prædicant. Si hæc autem in Mose inuenerimus, vt ex ipsis ostenditur scripturis; rectè persuasi dixerimus sapiẽtem re vera esse Mosem. Quemadmodum ergo Pastoralem artem ouium curam gerere dicimus: ita enim Pastor bonus animam ponit pro ouibus: ita etiam legum ferendarum artem dicemus, virtutem hominum comparare, humanum bonũ pro viribus excitantem, vt quæ gregis hominum curam gerat & prouidentiam. Quòd si grex qui à Domino dicitur allegoricè, nihil est aliud quàm grex hominum; idem erit bonus Pastor & legislator. Vnius gregis, nempe earum quæ ipsum audiunt ouium, vnus est curator, nempe is qui perditam & quærit & inuenit, lege & ratione, si quidem lex est spiritalis, & quæ ad ipsam ducit beatitudinem. Quæ enim spiritu sancto facta est, est spiritalis. Is autem est re vera legislator, qui non solum bona & honesta profitetur, sed scit etiam. Huius lex quoque est, qui scientiam habet iustum salutare, vel potius lex est iussus scientię. Potentia enim & sapientia est ratio seu Verbum Dei. Et hic ipse rursus est legum expositor, per quem lex data est, qui est primus expositor diuinorum præceptorum, qui sinum patris explicat ac exponit, filius vnigenitus. Deinde qui legi quidem parent, quòd habeant aliquam

Esa. 3.

θεσμὸς etymologia.

Galat. 3.

Ioan. 1.

Luc. 15.

eius

eius cognitionem, neque possunt non credere, nec ignorare veritatem. Qui autem non credunt, & in factis & operibus minimè esse volunt, ii quoque si vlli alii, se veritatem ignorare fatentur. Quænam est ergo Græcorum incredulitas? num nolle credere veritati quæ dicit Legem per Mosem datam esse diuinitus, cum ipsi ex iis quæ apud se scripta sunt Mosem honorent, & Minoẽm referant ad Iouis antrum venientem, nouem annorum spatio Leges à Ioue accepisse, & Lycurgum scribant assiduè Delphos euntem ad Apollinem, leges ab eo didicisse, & Plato & Ephorus, & Chamęleo Heracleotes in opere de ebrietate, & Aristoteles de Republica Locrorũ, Zaleucũ Locrum leges à Minerua accepisse, literarũ monimẽtis mandarunt. Qui autem Græcorum leges, vt maximè fide dignæ videantur pro viribus efferentes, ad Deos referunt, ad Mosaicæ prophetiæ similitudinem, sunt ingrati, vt qui non fateantur veritatem & exemplar, archetypum eorum quæ à se narrantur. Nemo ergo propter supplicia insectetur legem, vt non bonam & honestam. Non enim qui aufert morbum corporis beneficio afficere videbitur: qui autem ab iniustitia animam conatur liberare, non maiorem videbitur curam gerere, quo est anima corpore præstantior. Sed pro sanitate quidem corporis, & secari & vri & medicamenta potare sustinemus, & qui hæc adhibet, & seruator vocatur & medicus, & nec ei inuidet, nec malè vult ægrotus, & vt artis dictat ratio partes quoque aliquas rescindit, ne sanæ partes vna cũ eis intereant, nec tamen quis medici artem criminis arguerit. Animæ autem gratia, non similiter tollerabimus aut exilia, aut mulctas, aut vincula, si modo quis ex iniustitia sit restituendus iniustitiam? Lex enim eorum qui ei parent curam gerens, ad pietatem in Deum instituit, & dictat ea quæ sunt facienda, & propulsat vnumquodque peccatum, pœnas imponens iis quæ sunt mediocria. Cum autem viderit aliquem ita se habere, vt videatur immedicabilis, vtpote qui ad extremam prouehatur iniustitiam: tunc aliorum iam curam gerens, ne ab ipso corrumpantur, tanquam aliquam partem à toto corpore resecans, sic eum qui est huiusmodi, occidit saluberrimè. IVDICATI autem à Domino, inquit Apostolus, castigamur, ne cum mundo condemnemur. Prædixit enim Propheta. CASTIGANS castigauit me Dominus, morti autẽ non tradidit me. Vt enim te suam doceret iustitiam, castigauit te, inquit, & tentauit, & fame & siti te afflixit in deserto. Vt cognoscerentur omnes iustificationes & iudicia eius in corde tuo, quæcunque ego tibi præcipio hodie, & scias in corde tuo, quod vt si quis homo castigabit filium suum, ita castigabit te Dominus Deus noster. Quòd autem exemplum corrigat. IAM malus, inquit, videns malum puniri, ipse vehementer castigatur. Nam generatio sapientiæ est timor Domini. Est autem maximum & perfectissimum bonum, quando à malè faciendo & à re male gerenda, ad virtutem & bonam actionem possit quis aliquem traducere, quod quidem lex facit. Quare etiam quando in immedicabile aliquod malum ceciderit, ab iniustitia & auaritia obsessus aliquis beneficio afficietur si interficiatur. Lex est enim benefica, quæ alios quidem potest iustos ex iniustis facere, si modo velint audire, alios verò liberat à malis præsentibus. Eos enim qui temperatè & iustè viuere elegerint, immortales satagit reddere. NOSSE autem legem est bonæ mentis. Et rursus. VIRI mali legem non intelligunt. Qui autem quærunt Dominum, intelligent in omni bono. Oportet autem eam quæ administrat prouidentiam, esse & Dominam & bonam. Vtriusque enim vis procurat salutem, illa quidem, supplicio castigans, vt Domina: hæc verò, per beneficentiam commodans, vt benefica. Licet autem non esse filium incredulitatis, sed transire à tenebris ad vitam, & auræ sapientiæ accommodata, esse Dei legitimum, seruum quidem primum: deinde fidelem famulum, timentem Dominum Deum. Quòd si quis ascenderit, refertur in numerum filiorum, Postquam autem charitas operuerit multitudinem peccatorum, beatæ spei perfectione; licet eum tunc auctum charitate suscipere, relatum in electam filiorum adoptionem quæ Dei vocata est amica, iam votum canentem & dicentem. Sit

1. Cor. 11.

Psal. 117.

ὑπὸ τῶν προσπιπτόντων ἀπροσκόπως.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rom.2. mihi Dominus in Deum. Legis autem beneficentiam, per eum locum in quo agit cum Iudæis, declarauit Apostolus sic scribens. SI TV autem Iudæus cognominaris, & in lege requiescis, & in Deo gloriaris, & cognoscis voluntatem Dei, & probas vtiliora instructus per legem, & confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui sunt in tenebris, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Hæc enim posse legem certum est & extra controuersiam etiam si ii qui vitam ex lege non instituunt, se tanquam in lege glorientur viuere. BEATVS est autem vir qui inuenit sapientiam, & mortalis qui vidit prudentiam. Ex ore autem ipsius, sapientię scilicet, iustitia egreditur legem autē & misericordiam fert in lingua. Vnius enim est Domini operatio, qui est Dei virtus & sapientia, Lex & Euangelium, & quem timorem genuit lex, is est misericors ad salutem. ELEEMOSYNAE autem fides & veritas ne te deserant, alliga autem eas collo tuo. Similiter autem ac Paulus, Prophetia exprobrat populo, quòd legem non intelligat. CONTRITIO & afflictio in viis ipsorum, & viam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei ante oculos ipsorum. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. SCIMVS autē quòd lex bona est si quis ea legitimè vtatur. Qui autem volunt esse legis doctores, non intelligunt, inquit Apostolus, nec quę dicunt, nec de quibus affirmant. Finis autem præcepti est charitas, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. At Mosaica quidem philosophia quadripertito diuiditur, & in partem historicam, & eam quæ propriè vocatur legitima, qnę quidem fuerint propriæ morum tractationis, tertiam autem eam quę pertinet ad sacrificia, quod quidem est naturæ contẽplationis, & postremo quartam, speciem Theologicam, quæ est superna contemplatio, quam dicit Plato esse re vera magnorum mysteriorum. Hanc autem speciem vocat Aristoteles μετὰ τὰ φυσικὰ hoc est postnaturalia. Et quæ est quidem ex Platonis sententia dialectica seu ars disserendi, vt dicit in Politico, est quædam scientia inuentrix eorum quę sunt significationis. A viro autem bono & moderato est acquirenda, non vt aliquid dicat vel faciat eorum quæ dicuntur aut fiunt apud homines, vt faciunt qui nunc sunt dialectici, qui versantur in rebus Sophisticis, sed vt possint quidem dicere & facere ea quæ Deo grata sunt, idque vniuersum pro viribus. Cum sit autem vera dialectica, philosophia permixta veritate, res considerans, facultatesque & potestates examinans, transcendit ad præstantissimam omnium essentiam, & audet etiā vltra progredi ad Deum vniuersorum, non rerum mortalium peritiam, sed diuinarum cœlestiumque scientiam profitens, quam consequitur, etiam in rebus humanis, qui in oratione & rebus agendis versatur, proprius vsus. Meritò ergo scriptura quoque tales nos esse volens dialecticos, sic hortatur. EFFICIAMINI autem probi trapezitę, alia quidem reprobantes, quod autem bonum est tenentes. Hæc.n. re vera dialectica, est prudentia prædita vi diuidẽdi ea quę percipiuntur intelligentia, & purè ac sincere citraq; omnem mixtionẽ ostendendi subiectum eorum quæ sunt: aut facultas quæ versatur in rerum generibus diuidendis, descendens vsque ad ea quæ sunt maximè specialia, prębens vnumquodque eorum quæ sunt, intuendum quale sit. Quocirca ea sola veluti manu ducit ad veram sapientiā quę quidem est diuina potestas, quæ ea quæ sunt vt quę sunt cognoscit, habens id quod est perfectum, libera ab omni animi perturbatione, non sine seruatore, qui à nostræ animę videndi potestate, à mala cõuersatione infusa in caliginosam ignorationem diuino verbo amouit, & reddidit id quod est optimum ac præstantissimũ, vt rectè cognoscamus hominemque Deumque. Is est qui re vera ostendit quomodo nos ipsos cognoscere oporteat, qui vniuersorum patrem cui vult reuelat, & facit vt intelligat, quoad fieri potest vt humana natura comprehẽdat. Nemo enim nouit filium nisi pater: neque Patrem nisi filius, & cui filius reuelauerit. Meritò ergo Apostolus dicit per reuelationem se nosse mysterium. Quemadmodum prius scripsi in breui, vt possitis legentes intelligere intelligentiam meam in mysterio Christi. Vt possitis dixit, quoniam sciebat aliquos lac solum accepisse, nondum autem

Prouerb.3.

Ibidem.

1.Thimo.1.

ἀπωτέρω.

Θεὸν δόξ κακὰ σεῦσρα. Homeri hemistichium.

Ioan.10. Eph.2.

A autem cibum, & nec lac quidem solummodo. Tribus autem modis Dei voluntas est nobis accipienda, vel vt signum aperiens, vel vt præceptum confirmans ad rectam institutionem, vel prædicens, vt prophetia. Sat autem scio esse virorum, ea quæ sunt huiusmodi discernere ac dicere. Non enim vna Myconis, vniuersa ad intelligendum scriptura, vt dicunt qui vtuntur prouerbiis. Est autem quàm maximè fieri potest dialecticè ad eam accedendum, consequentiam diuinæ doctrinæ venantibus. Vnde pulcherrime Sacerdos apud Platonẽ Aegyptius. O Solon Solon, inquit. Vos Græci, semper estis pueri, nullam penitus in animis per veterem audi tionem antiquam habentes opinionem, ex Græcis autem nullus est senex. Senes,
B vt arbitror, dicens, qui antiquiora, hoc est nostra, nouerant, vt rursus iuuenes, qui recentiora, & quæ exercebantur à Græcis, quæ heri & nuper facta fuerant, vt vetera & antiqua referebant. Subiunxit itaque. Nec disciplina vlla cana tempore, more quodam barbarico non ficta & planè pura nobis vtẽtibus metaphora. Qui sunt ergo viri re vera bona mente præditi & cordati, absque vllo artificio accedunt ad totum figmentum interpretationis. De Græcis autem dicit, eorum opinionem parum quid differre à fabulis. Non sunt.n. pueriles audiendæ fabulæ, sed nec ii qui pueris fabulæ facti sunt. Pueros autē dixit ipsas quidem certè fabulas, vtpote quòd parum videant qui se apud Græcos existimant sapientes, per canam disciplinam, tacitè significans antiquissimam quæ est apud barbaros, veritatem. Cui verbo oppo
C suit illud, puer fabula, arguens fabulosam recentium tractationem, vt quæ puero rum instar, nihil habeat antiquius, vtrunque cõmuniter, & fabulas eorum, & orationes esse pueriles ostendens. Diuinè ergo potestas illa quæ Hermæ loquitur in reuelatione. VISIONES, inquit, & reuclationes propter eos qui sunt duplici corde, qui disputant in cordibus suis sint ea nec ne. Similiter autē ex redundanti quoque doctrinæ copia validas efficiunt demonstrationes, confirmantque ac fundant rationes demonstratiuas, quatenus eorum tanquam iuuenum mentes pendent sublimes in aëre. Lucerna ergo est præceptum bonum, vt vult scriptura. Lex autem est lumen vitæ. Vias enim vitæ arguit disciplina. Lex rex est omniũ mortaliũ & ĩmortalium, inquit Pindarus. Ego autem per hęc exaudio eũ qui legem tulit, & Hesio-
D dium illud dictum esse accipio de Deo vniuersorum, etiam si ex coniectura à Poëta dictum est, non autem ex comprehensione.

Humano generi lex nanque est à Ioue lata,
Pisces atque ferę uolucresque per aëra nantes
Sese edunt, cum illis ulla haud sit notio iuris.
Ast hominum generi iustum, est res quæ optima, cessit.

Siue ergo naturalem legem quæ est vnà cum generatione, siue eam dicat quæ rursus data est, sed à Deo; & naturæ & disciplinæ vna est lex, vt etiam Plato in Politico dicit vnum legislatorem, in legibus autem, vnum ea quæ ad musicam pertinent intellecturum, per hæc docens vnam esse rationem & Deum vnum. Moses autem
E videtur Dominum appellare διαθήκην hoc est pactum seu testamentum. ECCE ego, dicens, pactum meum tecũ. Nam prius quoq; dixit pactum ipsum nõ esse quærendum in scriptura. Est enim pactum quod Deus statuit qui est auctor vniuersi. Deus autem Græcè θεὸς dictus παρὰ τὸν θέσιν, hoc est, ex positione ordine & administratione. In Petri autem prædi
catione inueneris Dominum vocari Legem &
Rationem. Sed qui ex vera quidem
sumitur philosophia, cogni-
tionis monimento-
F rum primus
liber Stromateus hic terminetur.

πλαχῶσ habet Græcum, sed puto legẽdũ γιγχῶσ. & μίαν μύκωνοσ. Non vna Myconis, linea est subaudiendum. Id autem significat quod vna hirundo nõ facit ver.

ὠγιγώμενοσ.

διάθηκη, ἀπὸ τοῦ τιθέναι. θεὸσ, ἀπὸ τοῦ τιθέναι.

βιότηθοσ. Hesiodus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLEMENTIS ALEXANDRINI,

STROMATVM LIBER SECVNDVS.

DEINCEPS autem fuerit tractandum, quoniam Barbaræ philosophię fures Scriptura Græcos esse dixit, quę admodum hoc paucis ostendatur. Non solum enim, ex iis quæ à nobis narrantur, ea quę sunt admirabilia & præter fidem imitantes, scripsisse ostẽdemus: sed etiam principalia dogmata surripientes, eaque adulterantes, cum nostræ sint, vt demonstrauimus, scripturæ antiquiores, conuincemus, nempe & in decretis de fide, & de sapientia, & spe, & charitate, & de pœnitentia, & cõtinentia, quinetiam de Dei timore. Examen certè virtutum veritatis, & quæcunque postulabit quæ in proposito loco fit adnotatio, comprehendentur, & quòd maximè occultum barbaræ philosophię symbolicum hoc & ænigmaticum genus sunt æmulati, qui actione & exercitatione priscam sunt sectati philosophiam, quod quidem genus est vtilissimum, atque adeò maximè necessarium cognitioni veritatis. Post hæc existimo esse consequens iis respondere quæ dicunt Græci dum in nos inuehuntur, paucas adducendo scripturas, si forte contingat vt Iudæus quoque paulatim exaudiens, ex iis quæ credidit, possit conuerti ad eum quem nõ credidit. Præclaros autem egregiosque philosophos meritò excipiet, à charitate profecta, eorũ vitæ & inuentionis nouarum dogmatum reprehensio, non vlciscentibus quidẽ nobis inimicos, multum quidem abest, cum etiam eis bene precari ac benedicere dicerimus qui nos execrantur, etiam si in nos maledictis inuehantur: sed vt illi conuertantur, si forte erubuerint qui omni sunt ex parte sapientes, per barbaram correcti reprehensionem, vt possint tandem perspicere, cuiusmodi sint disciplinę, quarum gratia peregrinando transmarinas obeunt regiones. Quorum enim sunt tures, ea quoque sunt demonstranda, eis nimio sui amore detracto, & maiori quàm par sit de se persuasione quæ autem ipsi quærentes, gloriantur se inuenisse, ea sunt reprehendenda. Consequens autem est, vt disciplinarum qui vocatur orbis ostendamus quàm sit inutilis, & de Astrologia, Mathematica, Magica & arte præstringendi oculos, quæ dicitur γοήτεια cursim est à nobis tractandum. De iis enim tanquam maximis scientiis, omnes Græci se iactant, & sibi placent. Qui autem libere & audacter reprehendit, est pacificus. Sæpe autem diximus, neque nos vt Græci essemus exercuisse, neque in eo studium ponere. Hoc enim sufficit ad multos populari quadam persuasione à veritate abducendos. Quæ verè est autem philosophia, non in lingua sed in mente iuuabit eos qui audierint. Oportet autem, vt opinor, eum qui curam gerit veritatis, non insidiose captoque consilio ac cura adhibita dictionem componere: sed conari tantum id quod vult quo modo potest exponere. Eos enim qui hærent dictionibus, & in eis sunt occupati, res ipsæ effugiunt. Atque agricolę quidem est proprium, rosam quæ in spinis nascitur citra noxam carpere, & artificis eam quæ in ostrei carne infossa est margaritam inuenire. Aiunt autẽ gallinas quoque carnem habere suauissimam, quando eis non copioso apposito nutrimento, & eæ pedibus fodientes, cum labore alimentum colligunt. Si quis ergo eius quod est simile contẽplandi potestate præditus, cupit in multis probabilibus iisq; Græcis id quod verum est persequi: tanquam sub laruis verum vultum studiosè perscrutatus, venabitur. Dicit enim Hermę in visione apparuit potestas. Quod tibi contingit reuelari reuelabitur. Propter tuam autem ne efferaris sapientiam, dicunt

πραγματικῶς

ἐκπεπτωδὸς à charitate profecta, aut si dici posset, charitatiua.

ἐλεγκτικός.

φιλανθρώπως.

ἰδιωτισμοῦ.

ἀποδημιτικῶς ἀληθείας.

μορμολυκείοις

dicunt prouerbia. In omnibus autem viis cognosce ipsam, vt recto tramite dirigat vias tuas, pes autem tuus ne offendat. Vult enim per hæc ostendere, oportere opera esse verbo consequentia. Iam verò ostendit nos oportere ex omni doctrina eligendo habere id quod est vtile. Sunt autem viæ Sapientiæ variæ, vt recto tramite incedamus ad viam veritatis. Via autem est fides. Pes autem tuus non offendat, ait de aliquibus qui videbantur aduersari vni eique diuinæ quæ prouidet administrationi. Vnde subiungit. Ne sis sapiens apud teipsum, per impias rationes, quæ seditionem agitant aduersus Dei Oeconomiam ac dispensationem. Time autem Deũ qui solus est potens. Cui est cõsequens, Deo nihil aduersari. Et alioqui apertè quoque docet inductio, quòd Dei timor est mali declinatio. Dicit enim. Et declina ab omni malo. Hæc est disciplina Domini. Quem enim diligit Dominus, castigat, etsi ciens quidem vt doleat, adhoc vt intelligat, restituens autem ad pacem & incorruptionem. Barbara itaque quam nos persequimur philosophia, re vera est perfecta & vera. Dicit itaque in Sapientia. IPSE MIHI dedit non falsam eorum quæ sunt cognitionem, vt cognoscam mundi constitutionem, & ea quæ deinceps sequũtur, vsque ad illud. Et vires radicum. In his omnibus naturalem comprehendit cõtemplationem, quæ est omnium quæ facta sunt in mundo sensili. Deinceps autem tacitè quoque de iis significat quæ comprehenduntur intelligentia, per ea quæ subiungit. Et quæcunque sunt occulta & aperta cognoui. Quæ est enim omnium artifex, me docuit Sapientia. Paucis habes quid nostra profiteatur Sapientia. Horum autem disciplina quæ cum recta vitæ institutione fuerit exercitata, per omnium artificem sapientiam, erigit ad eum qui est dux & princeps vniuersi, qui est res apprehensu & venatu difficilis, quæ semper recedit & procul abest ab eo qui persequitur. Ipse autem cum procul sit incedit vel propinquissimè, res certè ineffabilis. DEVS appropinquans ego, inquit Dominus, procul quidem essentia. Quomodo enim quod est genitum, appropinquarit ingenito? Proximè autem est potestate, qua sinu suo omnia complectitur. SI CLANCVLVM quis fecerit, inquit, & nõ videbo eum? Atqui & videnti, & benefaciente, & docente quæ nos tangit potestate, semper adest Dei potentia. Vnde Moses cum persuasum haberet Deum nunquam humana cognitum iri sapientia. OSTENDE te mihi, inquit, & in caligine, vbi erat Dei vox, ingredi cogitur, hoc est, ad arcanas & informes de eo quod est notiones. Non est enim in caligine Deus, aut in loco, sed supra locum, & tempus, & proprietatem eorum quæ facta sunt. Quare nunquam est in parte, nec vt continens, nec vt qui contineatur, aut per circumscriptionem, aut per sectionem. QVAM enim domum ædificabitis mihi, inquit Dominus. Sed nec sibi ędificauit cum capi non possit. Et quãuis cœlum dicatur eius sedes, ne sic quidem continetur, sed requieuit delectatus opificio. Clarum est ergo occultatam nobis esse veritatem, & si id iam vno exemplo ostẽsum est, id quoque paulopost monstrabitur pluribus. Quomodo autem non sunt meritò excipiendi, qui & discere volunt, & ex sententia Solomonis possunt nosse sapientiam & disciplinam, & intelligere rationes prudẽtiæ, & suscipere strophas orationum, & veram intelligere iustitiam, vtpote quòd sit alia, quæ non ex veritate docetur à Græcis legibus & aliis Philosophis. ET iudicia, inquit, dirigere, non iudicialia, sed quod est in nobis iudiciũ, sanum & ab errore alienum oportere nos habere significat. Vt det simplicibus astutiam puero autem nuper nato sensum & beneuolentiam. Hæc enim cum audierit sapiens, qui persuasum habet obedire præceptis, erit per cognitionem sapiẽtior. Qui est autem intelligens, acquiret gubernationem, & intelliget parabolam & obscurum sermonem, & sapientum dicta & ænigmata. Non enim adulterinas proferunt rationes, qui sunt à Deo inspirati, nec ii qui ab eis mercantur. Sed nec laqueos, quibus multi Sophistæ adolescentes implicant, nulli rei quæ vera sit vacãtes. Sed qui spiritum quidem sanctum possident, profunda Dei scrutantur, hoc est ii qui ea assequuntur quæ latent in prophetiis. Sanctis autem canes impertire vetatur, donec bestiæ manserint. Non oportet enim inuidiosis & perturbatis & ad-

Heb.11.
Eccle.15.1.et.2.
Hierem.23.
Exo.33.
Esa.66.
Prouerb.1.
vide

Universidad de Deusto
Biblioteca

huc infidelibus & impudentibus moribus, ad latrandum aduersus inquisitionem, A
vnquam temperare diuinum & purum fluentum aquę viuæ. NE EFFVNDANTVR, inquit, aquæ extra fontem tuum, in tuas autē plateas transeant aquæ tuæ. Prouerb.5.
Non enim hæc multi percipiunt qui in ea incidunt. Sed nec cum didicerint cognoscunt, vt ait egregius Heraclitus. An non is quoque tibi videtur eos qui non credunt vituperare? IVSTVS autem meus ex fide viuet, dixit Propheta. Heraclitus. Abacum.2. Esa. 6.
Dicit autē alius quoque Propheta. NISI crediderit is, non intelligetis. Quomodo enim admirabilem & supernaturalem eorum contemplationem capere potuerit anima, si intus in eis discendis depugnet incredulitas? Fides autem quam Græci calumniantur, existimantes inanem & barbaram, est volūtaria anticipatio, pietatis assensio, Heb. 11.
rerum quæ sperantur substantia, argumentum earum quæ non videntur, vt est sen B
tentia diuini Apostoli. Per eam enim maximè testimonium acceperunt antiquiores. SINE fide autem impossibile est Deo placere. Alii autem, rei non apparentis
vnientem assensionem tradiderunt esse fidem, sicut certè demonstrationem, rei
quæ ignoratur manifestam assensionem. Si itaque voluntaria electio, est alicuius
appetens: versatur nunc appetitio in cogitatione. Quoniam autem actionis prin- Fides principiū actionis, fundamentum electionis.
cipium est electio voluntaria: inuenitur fides esse principium actionis, fundamen
tum prudentis electionis, aliquo ei prius per fidem ostendente demonstrationem.
Volentem autem sequi id quod est vtile, est principium prudentiæ. Magnum ita
que momentum ad cognitionem affert quæ diuelli non potest voluntaria electio.
Iam fidei meditatio, fit scientia quæ stabili ac firmo innixa est fundamento. Scien- C
tiam itaque definiunt Philosophi, habitum qui transmoueri non potest à ratione.
Est ergo aliquis alius eiusmodi verus status pietatis ac Dei cultus, cuius sola est ma
gistra ratio. Non ego quidem, sed, vt arbitror, Theophrastus dicit sensum esse fi- Theophrastus.
dei principium. Ab eo enim porriguntur principia ad eam quæ est in nobis ratio
nem & cogitationem. Qui diuinis ergo credidit scripturis, firmum habens iudi
cium, cui contradici nequit, demonstrationem, eius qui scripturas dedit vocem ac Ioan.10.
cipit. Non vtique sit ergo fides munita per demonstrationem. Beati itaque qui nō
viderunt & crediderunt. Ac Sirenum quidem cantus efficaces, vim plusquam hu
manam ostēdentes, eos qui in eas inciderant obstupefaciebant, vt ea quę dicebantur exciperent, propemodum inuitos inducentes. Hic fidem esse naturalem exi- D.
stimant Basilidis sectatores, quatenus eam etiam in electione collocant, vt quæ in
telligente comprehensione disciplinas inueniat citra demonstrationem. Valenti
niani autem cum nobis quidem simplicibus fidem tribuerint, sibi qui natura salui
fiunt volunt esse cognitionem ex excellentis abundantia seminis, dicentes eam
esse longè magis à fide separatā, quàm spiritale ab animali. Præterea dicunt Basili
dei fidem simul & electionem esse propriam in vnoquoque spatio, rursus autem
ex consequentia supermundanæ electionis, consequi mundanam totius naturæ fi- E.
dem, & pro modo spei vniuscuiusque conueniens quoque esse donum fidei. Volū
tariæ ergo ac liberæ electionis non est fides vtique officium, si est naturæ commodum, nec iustam consequetur retributionem, nec qui non credidit cuius culpa id E
non euenit, nec is qui credidit, qui causa non fuit. Omnis autem fidei & incredu
litatis proprietas & differentia, nec laudi nec vituperationi fuerit obnoxia, rectè
consideratibus, cum habeat precedentem naturalem necessitatem quæ orta est
ab eo qui potest omnia. Quòd si nos, tāquam inanima, naturalibus operationibus
veluti funibus trahamur, superuacaneum est inuoluntarium, & appetitio quæ ea
præcedit. Nec ego illud vtique esse animal intelligo, cuius vim appetendi, quæ ab
externa causa mouetur, sortita est necessitas. Vbi autem est amplius eius qui fuit
aliquando incredulus pœnitentia, per quam remissio peccatorum? Quare nec am Pœnitentia.
plius baptismus rationi consentaneus, nec beatum signaculum, nec filius, nec pa- F
ter, sed est eis impia, vt existimo, naturarum distributio, quæ fundamentum salu Baptismus. Beatum signaculum.
tis non habet fidem voluntariam. Nos autem qui libera & absoluta potestate eligere & vitare à Domino datum esse hominibus, à scripturis accepimus: iudicio

quod

A quod transmoueri & excidere nō potest, fidei acquiescamus, alacrem & promptū
ostendendo spiritum, quoniam vitam elegimus, & Deo per vocem illius credidi-
mus, & qui verbo credidit, nouit rem esse veram. Verbū enim est veritas. Qui au-
tem non credidit dicenti, Deo non credidit. FIDE intelligamus aptata esse secu
la verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent, inquit Apostolus. Fide maiorem Heb.11.
hostiam Abel quàm Cain obtulit, per quā testimonium est consecutus quòd esset
iustus, testimonium perhibēte muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc
loquitur, & quę deinceps sequuntur, vsque ad illud, quam temporalis peccati ha-
bere iucunditatem. Hos ergo cum etiam ante legem fides iustificasset, constituit
hæredes diuinę promissionis. Quid ergo adhuc fidei ex nostra historia recensens
B adduco testimonia? Deficiet enim me tempus enarrātem de Gedeon, Barac, Sam- ὑπόληψις.
pson, Iephtæ, Dauid, Samuel & Prophetis, & quæ sequūtur. Cum autem sint qua
tuor in quibus verum consistit, sensus intelligentia, scientia, opinio, natura quidē
prima est mens seu intelligentia, nobis autem & ad nos relatus, sensus. Ex sensu
autem & intelligentia consistit scientiæ essentia. Intelligentiæ autē & sensus cōmu ἐπιβάθρα.
ne est id quod est euidens. Sed sensus quidē est basis scientię. Fides autē prog ressa
per sensilia, relinquit opinionē, cōtendit autem ad ea quę sunt à falso aliena, & per
manet in veritate. Si quis autē dicat scientiā demonstrare cū ratione, audiat, quòd
sunt etiā principia quę demonstrari nequeunt. Neq; n. cognosci possunt arte nec
prudentia. Hęc. n. versatur in iis quæ cōtingit se aliter habere. Illa autē est efficiens
C & propemodū contemplans. Fide ergo sola existimant se consequi principium vni
uersorum. Quæuis enim scientia doceri potest. Quod autem doceri potest, doce-
tur ex eo quod prius cognoscitur. Non prius autem cognoscebatur à Græcis prin
cipium vniuersorum. Neque ergo à Thalete qui aquam sciebat primam causam, ne
que ab aliis qui deinceps consecuti sunt Physicis. Primus enim Anaxagoras men
tem rebus adhibuit. Sed nec ille dignitatem seruauit efficientem nescio quas amen
tes describens reuolutiones, cum mentis ab agendo cessatione & amentia. Quo- Matth. 23.
circa verbum quoque dicit. NE DIXERITIS vobis magistrum super terram. Quæ Fides, gratia quæ ex his, quæ demonstrari nequeunt, deducit ad id quod est simplex, genera le, & vniuersum.
est enim scientia, est habitus demonstratiuus. Fides autem, gratia, quæ ex iis quæ
D demonstrari nequeunt, deducit ad id quod est simplex, generale, & vniuersum;
quod neque est cum materia, neque materia, neque sub materia. Increduli autem,
vt videtur, ex cœlo & ex eo quod aspectari non potest, omnia trahunt in terram, Plato.
manibus reuera petras & quercus apprehendentes, vt ait Plato. Omnia enim quæ
sunt eiusmodi attingentes, hoc solum esse affirmant, quod habet applicationem
& contactum eiusmodi, idem definientes corpus & essentiam. Aduersus eos ab al
to decertantes, ex eo quod non est aspectabile, alicunde eos pie admodum vlciscun
tur, incorporeas quasdam, & quæ intelligentia percipiuntur, formas, vrgentes Esa.43.
veram esse essentiam. ECCE facio noua, ait Verbum. Quæ oculus non vidit, nec 1.cor.9.
auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Nouo oculo, noua aure, nouo
E corde, quæcunque videri & audiri possunt, sunt per fidem & intelligentiam com-
prehendenda, spiritaliter dicentibus, audientibus, agentibus Domini discipulis.
Est enim probus nummus, & alius adulterinus, qui nihilo secius rudes decipit & ἀργυραμοιβός.
ignaros, sed non argentarios, qui sciunt cum dicerint separare & discernere pro
bum à reprobo eoque qui est malæ notæ. Sic argentarius rudi & ignaro solum di παραπεχαραγμένον.
cit nummum esse adulterinum. Quomodo autem solus scit argentarii familiaris,
& qui in eo est exercitatus. Aristoteles autē, id quod consequitur scientiam, iudi τήρησις.
cium, quod verum sit hoc quidpiam, dicit esse fidem. Est ergo fides scientia præ
stantior, & eius iudex. Fidem autem imitatur coniectura, quæ est imbecilla opi-
nio, sicut adulator amicum, & lupus canem. Quoniam autem videt faber quòd
F qui aliqua didicit, fit artifex, & gubernator doctus artem, gubernare poterit, non
satis esse reputans fieri bonum & honestum: necesse est eum qui paret, discere: pa-
rere autem Verbo, quem magistrum esse diximus, est illi credere, in nulla re repu-
gnando, aut cōtradicendo. Quomodo enim fieri potest vt aduersus Deum aliquid

Universidad de Deusto
Biblioteca

Epicurus προλήψις.

πρόληψιν. καὶ προλαμβάνειν.

sciamus; est ergo fidelis cognitio. Potest autem cognosci fides diuina quadam con A
secutione & mutua consequentia. Iam vero Epicurus quoque qui veritati maxi
mè prætulit voluptatem, cogitationis anticipationem existimat esse fidem. Anti
cipationem autem definit, applicationē ad aliquid euidens, & ad euidentem rei in
telligentiam neminem autem posse nec quærere, nec dubitare, neque verò opina
ri, sed neque probare aut arguere, absque anticipatione. Quomodo autem non ha
bens quis anticipationem eius quod desiderat, didicerit id de quo quærit? Qui au
tem didicit anticipationem iam facit comprehensionem. Si autem is qui discit non
discit absque anticipatione, quæ possit ea quæ dicuntur suscipere; ipse quidem ha
bet aures præditas facultate audiendæ veritatis. Beatus est autem qui dicit in au
res audientium, sicut certè beatus quoque est is qui est obedientiæ. Audire autē B
est intelligere. Si ergo fides nihil est aliud quàm anticipatio cogitationis circa ea
quæ dicuntur, & hoc dictum est obedientia, & intelligētia persuasio; sine fide autē
nō discet aliquis, quoniam nec sine anticipatione, verū ergo omnino ostenditur,
quod à Propheta dictum est, NISI credideritis, non intelligetis. Hoc eloquium
Heraclitus quoque Ephesius circumloquens, dixit. NISI speret, id quod est inspe
ratum non inueniet, cum sit & inscrutabile, & nullus ad id pateat aditus. Sed Pla
tō quoque Philosophus, in legibus, eum qui beatus & fœlix est futurus, dicit opor
tere esse ab initio participem veritatis, vt cum sit verus, plurimo viuat tempore.
Fidelis enim. Infidelis autem est, cui voluntarium placet falsum. Cui autem inuo
luntarium, cum sit amens, non est animal. Neutrum ergo est expetendum. Ingra C
tus enim est quisquis est infidelis & ignarus. Nunquid autem in Euthydemo ocul
te hanc esse dicis regalem sapientiam. In Politico quidem certè his verbis. Quare
veri Regis regalis est sapientia, & qui eam possederit, siue princeps, siue priuatus
fuerit, omnino ex hac quidem arte ἐπιτακτικὸν id est Regalis, seu regnandi peritus,
rectè appellabitur. Iam qui in Christum crediderunt, Christi, id est vncti, & sunt
& dicuntur, sicut ii qui sunt reuera Regales, Regi curæ sunt. Sicut enim sapientes
sunt sapientia sapientes, & qui sunt iusti iure iusti sunt: Ita etiam sunt à Christo Re
ge reges, & qui Christi sunt, sunt Christiani. Deinde inferius apertè subiungit.
Quod rectū est autē fuerit legitimum, & lex cum sit natura, est recta ratio, & non
inscriptis, neque in aliis. Et hospes Eleates virum Regalem & politicum legem ani D
matam pronunciat. Talis autem est qui legem quidem implet, facit autem voluntatem Patris, apertè in excelso aliquo ligno inscriptus, diuinæ virtutis exemplar ex
positus iis quipossunt perspicere. Sciunt autem Græci, Ephororum Lacedæmonio
rum scytalas fuisse, lege in lignis inscriptas. Lex autem mea, vt prius dictum est,
est & regia & animata, & recta ratio. Lex quæ est Rex omnium mortalium & im
mortalium, vt canit Pindarus Bœotius. Speusippus autem in primo aduersus Cleo
phontem, videtur dicere similia Platoni, sic scribens. Si enim regnum res bona est
& sapiens solus est Rex & princeps: lex cum sit recta ratio, bona fuerit, quæ qui
dem ita se habent. His consequentia statuunt Philosophi Stoici, qui regnum, Sa
cerdotium, Prophetiā, legis ferendę scientiam, diuitias, verā pulchritudinem, no- E
bilitatem, libertatem, soli sapienti tribuunt. Fatentur autem ipsi quoque eum in
ueniri difficiliter. Videntur ergo omnia quæ prius dicta sunt dogmata, à magno
Mose Græcis esse tradita. Et omnia quidem esse sapientis per hæc docet, & quo
niam misertus est mei Deus, mihi sunt omnia. Eum autem Deo esse amicum signi
ficat, dicens, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Ipse autem inuenitur aper
tè vocatus amicus. Qui autem videt Deum, nomen mutasse ostenditur, & Isaac
tanquam victimam consecratam allegorice sibi delegit, typum futuram salutaris
Oeconomię. Et à Græcis celebratur Rex Minos, qui nouem annis familiariter
cum Ioue est versatus, cum audiuissent quemadmodum Deus cum Mose loqueba F
tur, vt si quis cum suo amico loqueretur. Erat autem Moses quidem sapiens, Rex,
legislator. Seruator autem noster humanam omnem naturam superat. Pulcher qui
dem, ut à nobis solus ametur, qui veram desideramus pulchritudinem, erat enim

Esa. 6. Heraclitus.

Plato.

ἔφιλος.

νόμῳ νόμιμοι,

Speusippus.

Exo. 33.

lux

A lux vera. Rex autem & à pueris imperitis, & à non credentibus Iudæis & ignoran
tibus vocatus, & ab ipsis Prophetis prædicatus ostenditur. Adeò autem diues vt
omnem terram, & quod super terram, & sub terra est, aurum, quæ ei cum omni
gloria ab aduersario dabantur, despexerit. Quid attinet dicere, quod sit solus Pon
tifex, qui solus Dei cultus tenet scientiā. Rex pacis Melchisedec, qui solus est, vel
omnium aptissimus vt præsit humano generi. Legislator autem, vt qui dat legem
in ore Prophetarum, quæ sunt agenda & quæ non, apertissimè præcipiens & do
cens. Quis autem eo fuerit nobilior, cuius solus pater est Deus? Age verò osten
damus Platonem quoque eisdem suffragari dogmatibus. Sapientem in Phædro
quidem dixit esse diuitem, dicens. O dilecte Pan, & quæcunque alii Dii hic ad-
B estis, date mihi vt sim pulcher in iis quæ sunt intrinsecus, extrinsecus autem quæ
cunque habeo sint mihi amica iis quæ sunt intrinsecus, sapientem autem diuitem
existimem. Hospes autem Athenienſis, eos reprehendens qui existimabant illos
esse diuites qui multas possident pecunias, sic dicit VT AVTEM valde sint diuites
& boni nequit fieri, ii quidem, quos diuites vulgus numerat. Dicit autem eos qui
in paucis hominum maximi precii possessiones possident, quas etiam malus aliquis
possidet. FIDELIS est, totus mundus pecuniarum, ait Solomon, infidelis autem,
ne obulus quidem. Multo ergo magis scripturæ credendum est, quæ dicit fore vt
celerius camelus per foramen acus transeat, quàm vt diues philosophetur. Contra celerius camelus per foramen acus &cæt. Matth. 19. Mar. 10.
autem pauperes Plato beatos censet, vt intellexit, dicens. Paupertas autem est exi
C stimanda, non facultates diminuere, sed augere insatiabilitatem. Non est enim
paupertas, pecuniæ paucitas, sed insatiabilitas. Quę si recesserit, qui bonus est di
ues quoque fuerit. Et in Alcibiade rem quidem seruilem dicit vitium, virtutem ve
rò rem liberalem. TOLLITE, inquit, à vobis iugum graue, & sumite leue, ait scri
ptura quemadmodum vocant etiam Poētę iugum seruile. Et illud venundati estis
peccatis vestris, iis quę prius dicta sunt conuenit. Omnis ergo qui facit peccatum, Io. 8.
seruus est. Qui est autem seruus, non manet in domo in æternum. Si autem filius
vos liberauerit, liberi eritis, & veritas liberabit vos. Pulchrum autem esse sapien
tem sic dicit hospes Athenienſis. Quòd si quis affirmet iustos, & si sint deformes
D corpore, quatenus quidem sunt mores iustissimi, ea ratione esse pulchros: prope
modum nullus sic dicens videri possit male dicere. ET species eius deficiebat prę Esa. 53.
ter omnes filios hominum, prædixit Prophetia. Plato autem sapientem dixit
Regem in Politico, vt prius iam dictum est. His autem demonstratis reuertamur
ad susceptam de fide orationem. Iam vero Plato quoque omni ostendit demonstra
tione, quòd vbique fide opus sit. Ex vobis simul pacem. Fidelis enim & sincerus in
seditionibus nunquam fuerit absque omni virtute. Pugnaces autem vel in bello
mori volunt permulti mercenarii, quorum plerique ferè omnes sunt audaces & in
iusti, insolentes, & prudentiæ expertes, paucis admodum exceptis. Si hæc autem re
ctè dicuntur, quiuis legislator, qui est alicuius momenti, ad maximā virtutem ma
E ximè respiciens, feret leges. Ea est autem fidelitas, qua in omni tempore opus habe
mus, & in pace, & in bello, & in alia vniuersa denique vita. Videtur enim alias si
mul comprehensas continere. Quod optimum est autem, non est bellum, nec
seditio. Iis enim opus habere deprecandum fuerit. Pax autem inter se inuicem &
beneuolentia res est longè optima. Ex his quidem constat maximè esse optandum
pacem habere, ex Platonis sententia, maxima autem mater virtutum est fides. Me
ritò ergo dictum est apud Solomonem. Sapientia est in ore fidelium: Nam Xeno
crates quoque in libro de Prudentia, sapientiam dicit esse scientiam primarum cau
sarum & essentiæ quæ percipitur intelligentia, existimans esse duplicem pruden
tiam, vnam quidem quæ versatur in agendo, alteram quæ in contemplando, quam
F quidem esse dicit humanam sapientiam. Quocirca sapientia quidem est pruden
tia, sed non quæuis prudentia est sapientia. Ostensum est autem principii vniuer
sorum esse eam quę fide habetur scientiam, non autem demonstrationem. Absurdū
enim fuerit Pythagoræ quidem Samii sectatores, recusatis eorum quę quereban

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur demonstrationibus, illud ipse dixit fidem facere arbitrari, & ad ea que audie- A
runt confirmanda hanc vocem satis esse ducere: eos autem qui contemplandæ ve
ritatis tenentur desiderio, fidedigno Magistro Soli Seruatori Deo fidem non ha
bere aggredientes, eorum quæ dicuntur probationes ab eo exigere. Qui autem
Epicharmus. habet aures audiendi, audiat. Et quis is? Dicat Epicharmus. Mens videt, mens au
ἐπισύφων. dit, alia autem sunt surda & cæca. Aliquos incredulos arguens Heraclitus, dicit.
Heraclitus. Audire nescientes, nec dicere, adiutus vtique à Solomone dicente. Si dilexeris au
dire, suscipies, & si inclinaueris aurem tuam, eris sapiens. DOMINE quis credi
dit auditui nostro, inquit Esaias. Fides enim est ex auditu. Auditus autem per Ver
Esa. 53. bum Dei, inquit Apostolus. Quomodo ergo inuocabunt, in quem non credide-
Rom. 10. runt? Quomodo autem credent ei quem non audierunt? Quomodo autem au- B
dient sine prædicante. Quomodo autem prædicabunt, nisi missi fuerint? Quemad
modum scriptum est. Quam specioſi pedes euangelizantium bona? Vides quomo
do per auditum, & prædicationem Apostolorum, fidem erigit ad verbum Domi
ni & filium Dei? Nondum intelligimus demonstrationem esse verbum Domini.
Quemadmodum ergo sphęra ludere, non solum dependet ab eo qui mittit sphę-
ram, sed ei etiam eo opus est qui illam numeroſe excipiat, vt ex sphęræ legibus
peragatur ludi exercitatio: ita etiam vt sit doctrina fide digna accidit, quando fi-
des eorum qui audiunt, quæ est ars, vt semel dicam, naturalis, confert ad discipli
nam. Adiuuat itaque terra quoque fertilis ad seminum deiectionem. Neque enim
optimæ doctrinæ est aliqua vtilitas, nisi adsit eius qui discit susceptio, neque pro- C
phetiæ, nisi adsit obedientia eorum qui audiunt. Aridæ enim festucæ, quæ sunt
paratæ ad suscipiendam vrendi facultatem, facilius accenduntur, & lapis qui vul
go iactatur, ferrum trahit propter cognationem, & lachryma succini attrahit
σούχιον. festucas, & electrum mouet paleas. Eis autem parent quæ trahuntur, qui dici non
ἕλκυμμικς. potest tracta spiritu, non vt principales causæ, sed vt adiuuantes. Cum sit ergo
duplex vitii genus: vnum quidem, quod cum fraude & clanculum, alterum au-
τὸ κατὰ διαίκμιν. tem quod cum vi fert & trahit: diuinum Verbum clamauit omnes simul vocans,
eos quidem vel maxime cognoscens qui non erant parituri, & tamen quoniam est
in nostra potestate parere & non parere, vt nulli possint causari prætextum, igno D
rantiæ, iustã fecit vocationem. Quod autem præstare possunt vniuscuiusque vi-
res, exigit. Nonnullis enim simul adest & velle & posse, vt iis qui per exercita-
tionem eò peruenerint & purgati sint. Alii autem etsi nondum possint, iam tamẽ
habent velle. Est autem velle quidem, munus animę. Agere autem, non sine corpo
re, neque verò solus finis res dimetitur, sed eæ etiam vniuscuiusque electione di-
iudicantur, si facile elegit, si peccatorum suorum ductus est pœnitentia, si pro
λαβὼν σύνεσιν μετάγνω κατόρθωμα. pter ea in quibus lapsus est eum remordit conscientia, & errorem recognouit,
Pœnitentia, est officium & opus fidei. quod est, postea cognouit. Est enim tarda cognitio pœnitentia. Cognitio au-
tem, est prima à peccato cessatio. Fidei ergo officiũ quoque & opus est pœnitẽtia.
Nisi enim crediderit esse peccatum quo prius tenebatur, non dimouebitur, & nisi
crediderit ei quidem qui delinquit impendere suppliciũ: paratam autẽ esse salutem B
ei qui ex præceptis viuit ne sic quidem mutabitur. Iam autem spes quoque cõsistit
ex fide. Definiunt itaque fidem sectatores Basilidis, animæ assensionem alicui eo
rum quæ sensum non mouent, propterea quod non adsunt. Spes autem est boni ac
Timor post fidẽ. Spes quoque cõ sistit ex fide. quirendi expectatio. Fidelem autem necesse est esse expectationem. Fidelis au-
Spes est boni ac quirendi expectatio. tem est qui citra transgressionem ea seruat quæ sunt ei tradita. Nobis autem tra-
Mandata diuina nobis traduntur cum executione præceptorum. duntur quæ de Deo dicuntur, & verba diuina, nempe mandata, cum executione
ὑπολαμβάνῃ. præceptorum. Hic est seruus fidelis qui laudatur à Domino. Cum autem dixerit
fidelis Deus, cuinam pronuncianti par sit credere significat, & is fuerit Deus fide-
lis. Quomodo ergo si credere est opinari aut existimare: quæ à se dicuntur Philo F
sophi firma esse existimant? Non est enim opinio aut existimatio, ea quæ est volun
taria demonstrationis præcedentis assensio, sed alicui valido ac potenti assensio.
Quis autem Deo fuerit potentior. Infidelitas autem, est eius quod est oppositum

imbecilla

A imbecilla enuntiatiua opinio seu existimatio, quemadmodum credendi difficul-
tas quæ dicitur ἀπιστία est habitus qui fidem difficiliter admittit. Et fides qui
dem est voluntaria existimatio, & anticipatio prudentis præcomprehensionis. Ex
pectatio autem est opinio futuri. Aliorum autem expectatio, est incerti opinio. Expectatio.
Fiducia autem est firma de aliquo apprehensio. Quare ei credimus in quo fiduci Fiducia.
am habuimus in gloriam diuinam & salutem. In solo autem Deo fiduciam habui-
mus, quem scimus non transgressurum ea quæ sunt pulchrè nobis promissa, & ideo
creata, & ab ipso beneuolè nobis data. Est autem beneuolentia, bonorum volun
tas, alteri illius ipsius gratia. Ille enim nullius indiget. In nos autem desinit bene- Beneuolentia.
B ficentia, & quæ est à Domino benignitas, cum sit diuina beneuolentia, & bene-
uolentia ad hoc vt bene faciat. Si autem Abrahæ qui credidit reputatum est ad iu
stitiam: semen autem Abrahæ sumus nos: per auditum quoque nobis est creden-
dum. Israëlitæ enim sumus nos, qui non per signa, sed per auditum credimus. Esa. 54.
Gal. 4.
Propterea lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama, inquit, quæ non partu εἰς ὃ πρόφρα-
ris, quoniam multi sunt filii desertè magis quàm eius quæ habet virum. Vixisti in γμα.
circuitu populi, benedicti sunt filii tui in tabernaculis patrum tuorum. Si autem
eædem mansiones à Prophetia & nobis & rursus Patriarchis annunciantur: Osteditur vnum esse Deum vtriusque testamenti. Subiungit itaque manifestius. Hæ- Testamentũ ve-
reditasti testamentum Israël, dicens ei quæ est ex gentibus vocationi, quæ erat ali tus, & præcepta
C quando sterilis huius viri, qui est verbum, quæ prius fuerat deserta à sponso. IV- euangelica, vnũ
STVS autem ex fide viuet, quæ est in testamento & præceptis, quoniã hæc duo, sunt.
nomine & tempore, ętate & profectu, data œconomicè, cum potestate quidem Declaratur illud Apostoli in epi-
vnum sint, illud quidem nouum, hoc verò vetus, per filium ab vno Deo suppedi stola ad Rom.
tantur. Qua ratione dicit etiam Apostolus in epistola ad Romanos. IVSTITIA Iustitia. n. Dei in
enim Dei in ipso reuelatur ex fide in fidem vnam, quæ ex Prophetia perficitur in ipso reuelatur
Euangelio per vnum & eundem dominum docens salutem. HOC, inquit, præce- ex fide, in fidem.
ptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, vt &cæt.
militες in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam, quam qui Item declaratur
dam repellentes, circa fidem naufragauerunt, quoniam quæ à Deo venit conscie locus in epistola
tiam polluerunt infidelitate. Non est ergo amplius fides merito temere reprehen- ad Timotheum.
D denda, vt & facilis, & vulgaris, & quæ sit quorumlibet. Si humanum enim esset Fides à charita-
studium, vt existimabant Græci: etiam extinctum esset. Sin autem augetur: nõ est te.
vbi non sit. Dico ergo fidem, siue fundata sit à charitate, siue etiam à timore, vt di Fides à timore.
cunt accusatores, esse diuinum aliquid, vt quæ neque ab alia mundana amicitia Fideles ex fide,
diuellatur, neque à timore præsente dissoluatur. Charitas enim, ea, quæ illi cum & charitate.
fide intercedit, amicitia, facit fideles. Fides autem est basis ac stabilimentum cha- Fides basis & sta
ritatis, vicissim inducens beneficentiam, quando etiam legis Pędagogus timor, bilimentum cha
propterea quòd credatur, timor quoque esse creditur. Si enim in operando, quod ritatis.
is sit ostenditur. Qui autem facturus est & minatur, non autem operans & præ ὑφαιρεῖται.
sens, creditur: non ipse fidem procreat qui esse fide dignus est ab ipsa probatus.
E Diuina ergo est tanta mutatio, vt qui ex infidelitate fidelis factus fuerit, spei quo
que credat & timori. At prima quidem ad salutem inclinatio nobis fides apparet, μῦσις.
postquam timor & spes & pœnitentia, cum cõtinentia & tolerantia proficientes,
nos ducunt ad charitatem & ad cognitionem. Meritò ergo Barnabas Apostolus. Fides prima est
EX QVA parte, inquit, studui paulatim ad vos mittere, vt cum fide vestra perfe ad salutem, post
ctam etiam habeatis cognitionem. Fidei ergo nostræ coadiutores sunt timor & quam timor, &
tolerantia, quæ autem nobis opem ferunt, sunt longanimitas & continentia. His spes, & pœniten
ergo, inquit, in iis quæ ad Dominum pertinent castè manentibus, vnà cum eis læ- tia, cum continẽ
tantur sapientia, intelligentia, scientia, cognitio. Cum itaque prius dictæ virtu- tia & tolerantia
F tes sint elementa cognitionis, euenit vt fides sit magis elementaris, quæ ei qui est ducunt nos ad
cognoscendi potestate præditus est æque necessaria, ac ei qui in hoc mundo viuit, charitatem, & ad
ad viuendum respiratio. Vt autem absque quatuor elementis non licet viuere: ita cognitionem.
nec absque fide licet assequi cognitionem. Hæc est ergo basis veritatis. Qui timo Ex Fide viuere
quomodo intel-
ligatur.
κρητὶς.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Timoris contra eos qui legem vituperabãt assertio.

rem autem accusant, legem insectantur. Quod si legem: clarum est quod illum quo A
que qui legem dedit. Hæc enim tria necesse est consistant in subiecto: is qui administrat, administratio, & id quod administratur. Si ergo legem per positionem abstulerint: necesse est vtique vt vnusquisque qui ducitur à cupiditate, voluptati obsequens, id quidem quod rectè honesteque se habet negligat. Deum autem despiciat, absque metu autem simul sit impius & iniustus, vt qui à veritate exiluerit. At certè, inquiunt, timor est à ratione aliena declinatio & animi perturbatio. Quid tu dicis? & quomodo tibi amplius seruari possit hęc definitio, cum præceptũ mihi per rationem seu verbum datum sit: Præceptum aut timorem pronuntiat, per disciplinam, eum qui id suscipit, parans vt corrigatur. Non est ergo timor à ratione

Præceptũ timorem pronũciat.

alienus: Est itaque rationi consentaneus. Quid ni enim, cum adhortetur, Non oc B
cides, non mœchaberis, non furaberis, non falsum dices testimonium. Sed si nomina astutè excogitant: εὐλάβειαν id est cautionem, vocent legis timorem Philosophi,

Critolaus Phaselites.

quæ est consentanea rationi declinatio. Hos Critolaus Phaselites non inepte vocauit ὀνοματομάχους id est, qui depugnant de nominibus. Pulchrum ergo, atq. adeò pulcherrimum, iis qui nos accusant præceptum apparuit, excogitata mutatione nominis. Cautio ergo esse rationi consentanea ostenditur, cum sit eius quod lædit declinatio, ex qua exoritur eorum quæ præcesserunt peccatorum pœnitentia. Principium enim Sapientiæ est timor Domini. Intellectus autem bonus omnibus facientibus eum. Sapientiam vocat effectionem, quæ est timor Domini, deducens C

Psal. 110. πόιησιν.

ad sapientiam. Si autem lex affert timorem: principium Sapiẽtiæ est legis cognitio, & non est sapiens absque lege. Insipientes ergo sunt qui legem recusant, cui est cõsequens vt ipsi reputentur ἄθεοι seu impii. Disciplina autem est principium sapientiæ. SAPIENTIAM autem & disciplinam impii nihili pendent, ait scriptura. Videamus autem quænam esse timenda lex annunciet. Si ea quidem quę sunt media inter virtutem & vitium, vt paupertatem, & morbum, & ignominiam, & ignobilitatem, & quę sunt his similia: hæc quidem etiam quæ sunt in ciuitate leges proponentes laudantur, & Peripateticis, qui tria bonorum genera introducunt, & eo-

πεφυγότες. Timenda quæ.

rum contraria mala esse reputant, ea conuenit opinio. Nobis autem data lex, ea quæ verè mala sunt iubet fugere, adulterium, petulantiam, puerorum amorem, D
ignorantiam, iniustitiam, morbum animæ mortem, non eam quæ soluit animam à corpore, sed eam quæ animam dissoluit à veritate. Hæc sunt enim grauia & verè timenda vitia, & quæ ex eis proficiscuntur operationes. Verum enimuero iniustè pennatis tendi retia dicunt diuina responsa. Ipsi enim dum sunt sanguinum participes, mala sibi instar thesauri recondunt. Quomodo ergo à nonnullis hæresibus lex adhuc mala dicitur, vociferantibus dicere Apostolum: Per legem enim cognitio peccati. Quibus dicimus. Lex peccatum non fecit, sed ostendit. Cum enim ea quæ sunt facienda iusserit, reprehendit ea quæ non sunt facienda. Boni autem est, id quod salutare quidem est docere, quod exitiale autem ostendere, & illo

ἐμμὲ θησαυρίζουσιν. Hæreses aliquæ legem malá esse dicunt.

quidem vti consulere, hoc verò iubere fugere. Iam Apostolus quem non intelli- E
gunt, dixit peccati cognitionem per legem esse manifestatam, non autem accepisse substantiam. Quomodo autem non est bona lex, quæ erudit ac castigat & quæ data est Pædagogus ad Christum, vt dum per timorem castigationis ratione dirigimur, ad eã quæ est per Christum perfectionẽ conuertamur. NOLO, inquit, mortẽ peccatoris, sed eius pœnitentiam. Pœnitentiam autem efficit præceptũ, quod ea quidem prohibet quę non sunt facienda, benefacta autẽ profitetur. Mortem autẽ, vt arbitror, dicit ignorantiam. Et qui est prope Dominum, est plenus flagellis. Qui cognitioni scilicet appropinquat, periculis, timoribus, molestiis, afflictionibus vtitur, propter desiderium veritatis. FILIVS enim castigatus euasit sapiens, & seruatus est ab æstu filius intelligens. Filius autem intelligens suscipiet præcepta. Et Barnabas Apostolus. VAE qui sunt intelligentes apud seipsos, & coram se scientes. Et paulopost subiunxit. Efficiamur spirituales, templum Deo perfectũ, quatenus est in nobis, Dei timorem meditemur, & eius præcepta seruare contendamus,

Apostoli locus in Epistola ad Rom.

πεπαιδευμένος castigatus: eruditus.

Barnabæ Apostoli scripta.

Ezech. 18. Pœnitentia efficitur à præcepto.

damus, vt lætemur in eius iustificationibus. Vnde sapientię principium timor Dei A
diunè dictus est. Hic Basilidis sectatores hoc dictum exponentes, dicunt ipsum Principem cum exaudiisset dictionem spiritus qui ministrabatur, propter auditionem & spectaculum fuisse obstupefactum, cum ei præter spem annuntiatum esset Euangelium, & eius obstupefactionem appellatam esse timorem qui fuit principium sapientiæ genera diiudicantis, & discernentis, & perficientis, & restituentis. Cum enim non solum mundum, sed etiam electionem discreuisset, eum postremo amandat. Videtur autem Valẽtinus quoque in quadam epistola talia quædam mẽte apprehendisse. His enim verbis scribit. Et sic ex illo figmento terrore affectus,

φάσις.

φυλακεινπαιδαγωγίας. ἐπὶ πᾶσιν.

ὑπάρξει βίᾳ ἀγαγωγίας.

B fuit auctor Angelorum, quando maiora elocutus est quàm quæ conuenirent effictioni propter eum qui in ipso inaspectabiliter dederat semen supernæ essentiæ, & libere loquebatur. Ita etiam in mundanorum hominum generationibus, timores fuerunt opera hominum iis qui ea faciebant: quemadmodum statuæ & imagines, & omnium manus efficiunt in nomine Dei. In nomine enim hominis formatus Adam, timorem præbuit eius qui prius erat hominis, vt qui ipse esset in ipso constitutus, & obstupuerunt, & opus citò aboleuerunt. Sed cum sit vnum principium, vt ostendetur paulo post, canoras quasdam nugas & figmenta videbuntur isti homines effingere. Quoniam autem à lege & Prophetis prius eruditi ac castigari vti

Quos nõ expugnat ratio manuefacit metus.

le esse Deo visum est: principium sapientiæ dictus est timor Domini, qui à Domi-
C no per Mosem datus est iis qui non obediunt & sunt duri corde. Quos enim non expugnat ratio, eos manuefacit metus. Quod quidem cum ab alto præuidisset Verbum quod erudit ac castigat, vtroque modo apte ac conuenienter expurgans ad pietatem, concinnauit instrumentum. Est igitur obstupefactio, timor ex insueta visione seu phantasia, vel propter inexpectatam visionem, tanquam nuncium. Timor autem est insignis admiratio, tanquam ob id quod vel factum est vel est. Non animaduertunt itaq. se affectionibus ac perturbationibus feciſſe obnoxiũ, maximum, & qui ab eis celebratur, Deum, per obstupefactionem, & ante obstupefactionem versatum esse in ignoratione, siquidem ignoratio fuit ante obstupefactionem. Si autem obstupefactio & timor fuit Dei sapiẽtiæ principium: magnũ

Obstupefactio quid? ἔκπληξις.

D est periculum, ne & ante Dei sapientiam & totius mundi creationem, quin etiam restitutionem & ipsam electionem quæ erat causa fuerit ignoratio. Vtrum ergo rerum bonarum aut malarum est ignoratio? Sed si rerum quidem bonarũ aliquid cessat obstupefactione eis & minister cessat, & prædicatio, & baptisma. Sin autem

δίκαιος.

malarum: quomodo est malum causa rerum optimarum? Si enim non prior fuisset ignoratio, nõ descendisset minister. Sed nec obstupefactio cœpisset principem, vt ipsi dicunt: neque sapientiæ principium cœpisset ex timore ad electionem & mundana diiudicanda. Si autẽ metus eius qui prius erat hominis, fecit sui figmenti insidiatores Angelos, vtpote quòd inaspectabile supernæ substãtię semen collocaretur intus in opificio: aut ex inani opinione, quod quidẽ est incredibile, æmulatione per

πληρώματος.

E citi sunt in Angelos, propter opificiũ, cuius tanquã filii alicuius crediti sunt esse auctores, adeo vt nulla nõ in eos cadat ignorantia aut moti sunt, cum tenerentur præscientia. Sed non insidiati essent, per id quod aggressi sunt, ei quod præscierunt, neq. ob suũ opus obstupefacti essent, cũ ex præscięntia semen supernũ intellexissent, aut postremo freti cognitione ausi essent, quod ipsum quoq. non potest fieri, cũ dicissent id quod est in pleromate homini insidiari. Præterea & id quod est ad imaginẽ, in quo est etiã exemplar, & id quod cũ reliqua cognitione est ab interitu alienũ, assumpserunt. His ergo ipsis, & aliquibus aliis, maximè autẽ Marcionistis, nõ audientibus clamat scriptura. QVI autem me audit, requiescet in pace confidens, & sine metu cessabit ab omni malo. Quid ergo hi legem esse volunt? Malam quidem

F non inquient, sed iustam, bonum à iusto discernentes. Dominus autẽ iubens timere malum, non malũ malo liberat, sed dissoluit contrarium contrario. Bono autẽ malum est contrarium, vt iustũ iniusto. Si ergo malorum dixit principium metus vacuitatem, quã facit Domini timor: timor bonum est, & qui est ex lege metus, nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Timor qui ex lege, non solú est iustus, sed etiam bonus. Prouerb. 7.

solum est iustus, sed etiam bonus, vt qui auferat vitium. Metu autem inducit A
metus vacuitatem, non animi perturbatione impatibilitatem, disciplina autem
ingenerat affectionum moderationem. Cum itaque audierimus, honora Domi-
num, & eris fortis, præter ipsum autem ne time alium: timere peccare, sequi au-
tem quæ à Deo data sunt præcepta, Dei honorem accipimus. φόβος autem est Dei
metus. Sed etsi timor est affectio, vt volunt aliqui timorem esse affectionem, non
est quiuis metus affectio. Superstitio quidem quæ vocatur δεισιδαιμονία est affectio
vt quæ sit Dæmonum metus, qui affectionibus susque deque feruntur & agitan-
tur. Rursus autem Dei impatibilis metus est impatibilis. Timet enim quis non
Deum, se à Deo excidere. Qui autem hoc veretur, nempe ne in malà incidat, ma-
là timet & veretur. Qui autem timet ne cadat, se esse ab interitu alienum vult & B
impatibilem. Sapiens timens declinauit à malo. Insipiens autem confidens aggre-
ditur, ait scriptura, & rursus. In timore Domini est, inquit, spes foritudinis. De
ducit ergo talis metus & ad pœnitentiam & ad spem. Spes autem est expectatio bo
norum, vel absentis boni bona speratio. Certè casus quoque vel ad bonam spem
assumitur, quem ad charitatem deducere didicimus. Charitas autem, fuerit con-
sensio eorum quæ sunt in ratione & vita & moribus, aut, vt paucis dicam, vitæ so
cietas, vel amicitiæ & beneuolentiæ extensio cum recta ratione ad vsum amicorũ
ac familiarium qui ἑταῖροι vocantur. (Dicitur autem ἑταῖρος quasi ἕτερος ἐγώ id
est ego alter) qua etiam eos fratres appellamus qui sunt eodem verbo regenerati. C
Adhæret autem charitati, & hospitalitas, quæ est artificium amicitiæ circa vsum
hospitum. Hospites autem sunt, quorum sunt externa quæ sunt mundana. Mun-
danos enim eos qui in terram sperant, & concupiscentias carnales exaudimus. NO
LITE conformari, inquit Apostolus, huic seculo, sed transformemini renouatio
ne mentis, ad hoc vt vos probetis quæ sit voluntas Dei bona, bene placens, & per-
fecta. Versabitur ergo hospitalitas in eo quod est vtile hospitibus. Hospites au-
tem sunt qui etiam dicuntur ἐπίξενοι. ἐπίξενοι autem sunt amici. Amici autem sunt
fratres. Frater amice, inquit Homerus, & humanitas, quæ est amicus vsus homi-
num, & bona affectio, quæ est quoddam amicitiæ artificium in amicorum vel ne-
cessariorum dilectiones, comitantur charitatem. Si autem reuera homo qui est, D
in nobis, est spiritalis, humanitas est fraternitas iis qui sunt eiusdem spiritus parti-
cipes. Affectio autem rursus est conseruatio, beneuolentiæ vel dilecttionis. Dile-
ctio autem est perfecta & absoluta demonstratio, & diligi, quod est ἀγαπᾶσθαι, est
placere moribus ducique & abduci. In idem autem ducuntur, quæ est scientia com
munium bonorum. Consensio enim, quæ ὁμογνωμοσύνη, est concentus in animis. ET
NON ficta, inquit, charitas sit nobis, & odio habentes malum, adhæreamus bono
& fraternitati, & quæ sequuntur vsque ad illud. Si possibile est, quantum in vobis
est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Deinde. Ne vincaris, inquit, à ma-
lo, sed vince in bono malum. Et idem Apostolus fatetur se Iudæis ferre testimo-
nium, quòd zelum Dei habeant, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim E
Dei iustitiam, & propriam quærentes statuere, Dei iustitiæ nõ fuere subiecti. Nõ
enim Dei voluntatem cognouerũt & fecerunt, sed quod ipsi existimauerunt, hoc
etiam legem velle putarunt. Neque legi tanquam prophetanti crediderunt, sed ser
moni solũmodo & timori, nõ autem affectioni & fidei crediderunt. FINIS enim
legis est Christus ad iustitiam, qui est à lege prædictus, omni credenti. Vnde eis di-
ctum est à Mose. Ego æmulatione vos prouocabo in non gente, in populo stulto
vos ad iram irritabo. qui fuit scilicet paratus ad obediendum. Et per Esaiam. IN-
VENTVS sum, inquit, iis qui me non credunt, manifestus fui iis qui me non inter
rogant, ante Domini aduentum scilicet, post quam Israëli quoque illa quæ prædi-
cta sunt conuenienter dicuntur. Expandi manus meas toto die ad populum inobe F
dientem & contradicentem. Vides causam vocationis gentium, apertè à Propheta
dictam esse, populi inobedientiam & contradictionem. Deinde in his quoque Dei
ostenditur bonitas. Dicit enim Apostolus. SED EORVM delicto salus gentibus,
ad hoc

ἐκπαθῶν μὴ ἐμπαθῶν. Prouerb. 14.
μίγνυται. forte cõserit manus.
Timor deducit ad pœnitentiã, & ad spem.
ἔμπτωσία.
φιλοτιμία.
Ro. 12.
ἐπίξενοι. φιλανθρωπία. φιλοσοφία.
σφῦξις. ἀγαπᾶν ἀφ' τὸ ἄγαθον καὶ ἀπάγεσθαι. Ro. 12.
Ro. 10.
διαθέσεις. Deut. 32.
Esa. 65.
Rom. 11.

A ad hoc vt eos æmulatione prouocarent, & vt vellent ipsi duci pœnitentia. Pastor Pastor.
autem cum solummodo de iis qui dormiissent posuisset dictionem, nouit quosdã
iustos in gentibus & in Iudeis, non solum ante aduentum Domini, sed etiam an-
te legem, ex eo quòd Deo grati acceptique fuerint, vt Abel, vt Noë, vt si quis alius
iustus. Dicit ergo Apostolos & Doctores filii Dei, etiam eum dormiissent, potesta
te & fide prædicasse iis qui prius dormierant. Deinde subiungit. Et ipsi dederunt
ipsis signaculum prædicationis. Descenderunt ergo cum ipsis in aquam, & rursus
ascenderunt. Sed hi viuentes descenderunt, & rursus viuentes ascenderunt. Illi au
tem qui prius dormierant, mortui descenderunt, viui autem ascenderunt. Per hos
B ergo viuificati sunt, & agnouerunt nomen filii Dei. Et ideo vnàquoque cum illis
ascenderunt, & eos compegerunt in turris ædificationem, & qui in lapides cæsi nõ
poterant, eo ædificati sunt. In iustitia dormierunt, & in magna puritate. Solum au ἀλαζονεῖαι.
tem hoc signaculum non habebant. QVANDO enim gentes legem nõ habentes,
natura quæ sunt legis faciunt, ii legem non habentes sibiipsi sunt lex, vt ait Apo- Rom. 2.
stolus. Quòd itaque virtutes se inuicem consequuntur, quid opus est dicere cum
iam ostenderimus quòd fides quidem sperat propter pœnitentiam, pietas autẽ pro ὑλαβεια.
pter fidem, & quæ in iis est perseuerantia & exercitatio, vna cum disciplina termi-
natur in charitate: illa verò perficitur cognitione. Illud autem necessario adnotã
dum est, quòd solus Deus est intelligendus natura esse sapiens. Quare sapientia
C quoque Dei virtus, quę docuit veritatem, hic quoque assumpta est perfectio cogni
tionis. Amat autem & diligit veritatem Philosophus, eo quòd sit verus ac germa
nus famulus, iam propter charitatem existimatus amicus. Eius autem est princi- Plato.
pium, res admirari, vt dicit Plato in Theæteto. Et Matthias adhortans in traditio Matthias.
nibus. Admirare præsentia, eum esse primum gradum statuens vlterioris cognitio Euãgelium secũ
nis. Qua ratione etiam scriptum est in Euangelio secundum Hebræos. Qui admi- dum Hebræos.
ratus fuerit, regnabit, & qui regnauit, requiescet. Fieri ergo non potest vt Philo-
sophetur qui est rudis & ignarus, porrò autem non potest fieri vt philosophetur,
is qui sapientiæ notionem non ceperit, cum philosophia sit eius quod verè est ap
petitio, & earum quæ ad id tendunt disciplinarum. Et quãuis in rectè agendo se
D aliqui exercuerint, vt sciatur tamen quomodo sit vtendum, & faciendum est & ad
laborandum, quatenus Deo quoque assimilatur aliquis, Deo inquam Seruatori, ὁσιότης.
colens Deum Seruatorem per Verbum Põtificem, per quem videntur quæ in veri
tate sunt honesta & iusta. Religio est actio quæ Deum sequitur. Hæc ergo tria no
ster sibi vendicat Philosophus, primum quidem contemplationem: Secundo au- γνωστικὸν.
tem, præceptorum executionem: Tertio verò, bonorum virorum constitutionẽ.
Quæ quidem cum conuenerint, efficiunt virum cognoscendi potestate præditũ.
Vnde diuinè dixit scriptura. Et dixit Dominus ad Mosem dicens. LOQVERE fi
liis Israël, & dices illis. Ego Dominus Deus vester. Secundum studia terræ Aegy
pti in qua habitastis in ea, non facietis, & secundum studia terræ Chanaam, in quã νομίμοις.
vos ego illuc introduco non facietis, & in eorum legitimis non incedetis. Iudicia Leui. 17.
E mea facietis, & præcepta mea seruabitis. Ambulate in eis. Ego Dominus Deus ve
ster, & seruabitis omnia præcepta mea, & facietis ea. Qui fecerit ea, viuet in eis.
Ego Dominus Deus vester. An autem mundi & deceptionis, an animi perturba-
tionum & vitiorum sit signum ac symbolum Aegyptus & terra Chanaam, nunc
quidem est prætermittendum. Quænam autem sint exercenda vt diuina & non
mundana, nobis ostendit eloquium. Cum autem dicit. QVI fecerit homo, viuet
in eis. & ipsorum Hebræorum correctionem, & proximorum nostrorum & no-
stram exercitationem & profectum, ipsorum vitam dicit & nostrã. Qui enim sunt
mortui delictis, conuiuificantur Christo per nostrum testamentum. Sæpe autem
F repetens scriptura illud. Ego Deus vester, pudore afficiendo pulcherrime horta-
tur, docens sequi Deum qui dedit præcepta. Admonet autem sensim Deum quæ- ἐποπτικὴ ἐπι-
rere, & quoad eius fieri potest, conari cognoscere, quæ quidem fuerit maxima cõ σκέψις.
templatio, quæ est re vera scientia supernæ speculationis, à qua nunquam separa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur iusta operatio. Sed eorum quidem qui se sapientes existimant, siue sint barbaræ hæreses, siue Græcorum Philosophi, inflat scientia, ex sententia Apostoli. Fide lis est autem cognitio, quæ fuerit ex scientia demonstratio eorum quæ tradũtur in vera philosophia. Dixerimus autem eam esse orationem quæ iis de quibus dubitatur, ex iis quæ sunt certa & extra cõtrouersiam, fidem facit. Cum sit autem duplex fides, vna quidem quæ est ex scientia, altera verò quæ ex opinione: nihil obstat quo minus duplex nominetur quoque demonstratio, vna ex scientia: ex opinione altera, quandoquidem cognitio quoque & præcognitio duplex dicitur: vna quidem quæ accuratam & exactam habet suam naturam: altera verò quæ mancam. Nunquid autem ea sola quæ est apud nos vera fuerit demonstratio, vt quæ ex diuinis suppeditetur scripturis quæ sunt sacræ literæ, & ex ea quæ à Deo docetur sapientia vt ait Apostolus. Disciplina ergo, & parere præceptis, quod est Deo credere, & fides Dei potentia, quæ est vis veritatis, statim dicit. SI habeatis fidem vt granum sinapis, montem transferetis. Et rursus, secundum fidem tuam fiat tibi, & vnus quidem curatur, suscepta per fidem curatione, mortuus autem resurgit per vim eius qui crediderat quòd esset resurrecturus. Quæ est autem ex opinione demonstratio, est & humana, & fit ex argumentis rhetoricis, vel etiam dialecticis syllogismis. Suprema enim demonstratio, quam ex scientia esse demonstrauimus, fidem inserit per allationem & apertionem scripturarum, animis eorum qui discere cupiunt, quæ quidem fuerit cognitio. Si enim quæ assumuntur ad id quod quæritur, vera sumuntur vt quæ sunt diuina & Prophetica; clarum est vtique quod quæ etiã eis infertur conclusio, vera inferetur, & rectè nobis demonstratio fuerit cognitio. Cum itaque diuini & cœlestis nutrimenti monimentum in vrna aurea consecrare iubebatur, Gomor inquit, erat decima trium mensura. In nobis enim ipsis tres mensuræ tria significantur iudicia: sensus quidem, sensilium: eorum autẽ quæ dicuntur nominum & verborum, ratio: eorum autem quæ percipiuntur intelligẽtia, mens. Qui est ergo cognoscendi potestate præditus, abstinebit quidem à peccatis quæ fiunt & sermone, & cogitatione, & sensu, & opere, cum audierit, quem admodum qui vidit ad concupiscendum, mœchatus est, & animo perceperit, quòd beati sunt qui sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, illud quoque sciens quòd non quæ intrant per os coinquinant hominem, sed illa quæ per os exeunt hominem coinquinant. Ex corde enim exeunt cogitationes. Hæc est vt existimo, quæ ex Deo est vera & iusta mensura, quæ metitur ea quæ veniunt in di mensionem, ea quæ hominem continet decas, quam in summa tres prius dictæ significarunt mensurę. Fuerit autem corpus & anima, & quinque sensus, & vocis edendæ potestas, visque seminaria, & cogitandi seu spiritalis facultas, aut quocunque alio nomine vis vocare. Oportet autem, vt vno verbo dicam, alia omnia transcendentes, in mente sistere, sicut certe in mundo quoque, cum nouem partes transilierimus, primam quidem quæ est per quatuor elementa quæ in vno loco ponuntur propter mutationem, deinde autem septem errantes, & nonam in errantem, venire ad perfectum numerum qui est super Deos, nempe decimam partem, & vt semel dicam, ad Dei cognitionem post creaturam desiderãdo effectorẽ. Propterea offerebantur Deo decimę Oephi & hostiarum, & paschę dies festus incipiebat à decima, quæ est cuiusuis perturbationis & cuiusuis sensilis transitus. Fide ergo consistit is qui est cognoscendi potestate præditus. Qui se autem existimat sapientem, ea quæ sunt veritatis non attingit infirmis & instabilibus vtens impulsionibus. Iure ergo scriptum est. Egressus est autem Cain à facie Dei, & habitauit in terra Naid, contra Edem. Interpretatio autem Naid est fluctus. Edem autem, delitiæ. Fides autem & cognitio & pax sunt delitiæ, quam qui nõ audiit, eiici tur. Qui se autem existimat sapientem, ne omnino quidem diuina vult audire præcepta, sed tanquam qui per se didicerit, effrenatus fertur in salum fluctuans, descendens ad mortalia & ea quæ sunt generabilia à cognitione ingeniti, aliàs alia opinans. Quibus autem non inest gubernatio, ii cadunt sicut folia. Ratio, & quæ est pars

1.cor.8.

Mar.4. Luc.17. Matth.9.

Exo.17.

ὁ γνωστικὸς.

Matth.5. Ibidem. Cogitatiõe, verbo, & opere, siũt peccata. Matth.15. Mar.7.

sphæræ septem planetarũ; & vna siderum nõ errãtium, supra quã Deus.

γνωστικὸς.

Genesis.4.

ὁρμαὶ

κάλως.

est pars principalis animę, quæque eam ducit, ac regit, dicta est eius gubernator. Est enim re vera immutabiliter ad id quod est immutabile deductio. Sic Abraham stabat rectus ex aduerso Domini, & appropinquans dixit. Et dicitur Mosi, tu autem sta hic mecum. Simonis autem sectatores, stanti quem colunt volunt assimilari moribus. Fides ergo & cognitio veritatis, efficiunt, vt quæ eas acceperit anima, eodem modo & semper similiter se habeat. Cum falso autem cognatione coniuncta sunt transitio, declinatio, & defectio, sicut vi cognoscendi tranquillitas, quies & pax. Quemadmodum ergo infectatur philosophiam arrogantia & gloriola de se persuasio: ita etiam cognitionem falsa cognitio, & quę appellatur ęquiuoce. De qua scribens Apostolus, O Timothee, inquit, depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientię, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Cum ab hac voce cõuincantur Hæretici, epistolas ad Timotheum abrogant. Age ergo si Dominus est veritas, & sapientia, & Dei virtus, sicut est: ostendatur quòd re vera is est cognoscendi potestate præditus, qui eum cognouit, & per ipsum, eius patrem. Sentit enim vna eum qui dicit. LABIA iustorum sciunt excelsa. Cum autem fides sicut etiam tempus sit duplex, inueniamus duas virtutes quæ simul habitant. Tempori enim quod est præteritum, est memoria, ei autem quod futurum est, spes. Credimus enim fuisse præterita, & fore ea quę futura sunt. Et rursus diligimus, sic se prę terita habere fide persuasi, futura spe expectantes. Ei enim qui est cognoscendi potestate præditus omnia persuasit dilectio, vt qui vnum Deum sciuerit. ET ecce omnia quæcunque est architectatus erant valde bona, & nouit & admiratur. Pietas autem adiicit vitæ longitudinem, & timor Domini adiicit dies. Quẽadmodum ergo dies sunt pars vitæ quæ pergit ascendere: ita etiam timor est principium dilectionis, qui fit per incrementum fides, deinde dilectio. Sed non sicut feram & timeo & odi, ita etiam patrem vereor quem timeo & amo. Rursus timens ne castiger, me ipsum diligo, timorem eligens. Qui timet offendere patrem, seipsum diligit. Beatus ergo qui inuenitur fidelis, dilectione & timore contemperatus. Fides autem est virtus ad salutem, & potentia ad vitam æternam. Rursus Prophetia est præcognitio, cognitio autem, est prophetiæ intelligentia. Veluti cognitio illorum quæ illis prius fuere cognita, à Domino, qui omnia prius manifestat. Cognitio ergo eorum quæ prædicta sunt, triplicem ostendit euentum, aut eum qui fuit olim, aut eum qui iam est præsens, aut eum qui est futurus. Deinde extrema quidem sub fidem cadunt, vel eorũ quæ sunt perfecta, vel eorum quæ sperantur. Ad confirmanda autem ambo extrema, affert persuasionem præsens operatio. Si enim cum vna sit prophetia, eius quidem vna pars perficitur, altera verò pars est impleta, hinc fit credibile & id quod speratur, & verum quod præteriit. Prius enim erat præsens, deinde nobis præteriit, adeo vt sit etiam fides præteritorum, præteriti comprehensio, & spes quidem futura, comprehensio rei futurę. Assensiones autem, non solum Platonici, sed etiam Stoici, dicunt esse in nostra potestate. Omnis ergo opinio, & iudicium, & existimatio, & disciplina, quibus viuimus, & semper sumus cum humano genere, est assensio. Ea autem nihil fuerit aliud quàm fides. Et incredulitas seu infidelitas, quæ est fidei interemptio aut destructio, ostẽdit posse esse assensionem aut fidem. Eius enim quæ esse nõ potuerit, non fuerit priuatio. Et si quis verum consideret, inueniet hominem quidem male audire ex eo quod falsò assentiatur: multa autem habere quæ eum moueant & incitent ad veri fidem. Quæ ergo ecclesiam continet, vt Pastor, inquit, virtus, est fides, per quam seruantur electi Dei, ea autem se viriliter ac fortiter gerens, est continentia. Eas autem consequitur simplicitas, sciẽtia, innocentia, honestas, dilectio. Hę autem sunt filię fidei. Et rursus. Præcedit quidem fides, timor autem ędificat, perficit autem dilectio. Dicit itaque timendũ esse Dominum ad ædificationem, sed non diabolum ad euersionem. Cõtra autem opera quidem Domini, hoc est, præcepta esse diligenda & facienda, opera autem Diaboli esse timenda & non facienda. Timor enim Dei erudit ac castigat, & in di

Genesi 18. Exo.34.

2.Timo.1.

Epistolæ Pauli ad Timotheum non probabantur ab Hæreticis quòd eis conuincerentur. Prouerb.10. Fides duplex, præteritorũ, & futurorum.

ὑποστάσεις ἀνυπαρξίαν sed lego ἀνυπαρξίας

Fidei filiæ. Fides præcedit: timor ædificat, dilectio perficit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἄφεσις τῶν. Remissio peccatorum differt à pœnitentia.

lectionem restituit. Timor autem operũ diaboli, habet etiam odium cohabitans. A Idem autem dicit etiam pœnitentiam esse magnam intelligentiam. Qui enim eorũ quæ fecit ducitur pœnitentia, non amplius facit vel dicit. Propterea autem quæ peccauit torquens animam, bona facit. Remissio ergo peccatorum differt à pœnitẽtia. Ambo autem ea ostendit in nostra potestate. Eum ergo qui accepit remissionẽ peccatorum, nõ oportet amplius peccare, nempe in prima & sola peccatorum pœnitentia, ea autem fuerit eorum quæ prius fuerunt in gentili & prima vita, ea, inquam, quæ fuit in ignorantia. Iam iis qui vocati sunt proponitur pœnitentia, expurgans locum animæ à peccatis, vt fides fundetur. Cum autem sit Dominus cognitor cordium, & futura prescíat, facilem hominis mutationem & ad reuertendum propensionem, & diaboli calliditatem ab alto vidit à principio, qui B homini inuidens propter remissionem peccatorum, aliquas peccatorum causas seruis Dei suggeret, astutè hoc moliens vt ipsi quoque cum eo cadant. Dedit ergo cum sit multę misericordię, iis etiam qui in fide in aliquod peccatum incidunt, secundam pœnitentiam, quam, siquis tentatus fuerit post vocationem, coactus & callide circumuentus, vnam adhuc impœnitẽdam acceperit pœnitentiam. Voluntariè enim peccantibus nobis, postquam acceperimus agnitionem veritatis, nõ amplius relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicii & zelus ignis qui est deuoraturus aduersarios. Continuæ autem, & se vicissim exci pientes propter peccata pœnitentię, nihil differunt ab iis qui omnino non credide runt, prętерquam in eo solo quòd se peccare sensérunt, neque scio vtrum sit deterius, prudentem ne ac scientem peccare, an cum pro iis quę peccauit pœnitentia du ctus fuerit, rursus peccare. Eo enim quòd vtrinque arguatur, peccatum apparet. illud quidem condemnatum, propterea quòd factum sit ab operario iniquitatis, hoc verò, ab eo qui prescit id quod est faciendum, aggrediente vt malum. Et ille quidem irę fortasse & voluptati obsequitur, non ignorans quibus gratificetur. Hic autem qui cum ductus sit pœnitentia propterea quòd sit gratificatus, deinde rursus recurrerit ad voluptatem, ei coniungitur qui ab initio peccat voluntariè. Cuius enim ductus est aliquis pœnitentia, hoc rursus faciens, quod à se condemnatum facit, hoc sua sponte peragit. Illе ergo ex gentibus & priore illa vita ad fidem incitatus, remissionem peccatorum semel est consecutus. Hic autem qui etiã D postea peccauit, deinde pœnitentia ducitur: etiam si veniam assequatur, debet erubescere, vt qui non amplius lauetur in remissionem peccatorum. Oportet enim nõ solum idola relinquere quę prius pro diis habebat, sed etiam facta prioris vitę, eum qui non est ex sanguinibus, neque volũtate carnis, sed in spiritu regeneratur, quod quidem fuerit, non in idem reuolutum peccatum, duci pœnitentia. Est enim rursus meditatio peccatorum, sępe pœnitere, & ad facilem mutationem aptitudo ex defectu exercitationis. Apparet ergo, sed non est pœnitentia, sæpe petere veniã de iis quę sępe peccamus. IVSTITIA autem munit vias à reprehensione alienas. Et rursus. Viri innocentis iustitia diriget viam suam. Quinetiam sicut pater misere tur filiorum suorum, misertus est Dominus timentium eum scribit Dauid. Qui se E minant ergo in lachrymis, in exultatione metent, de iis loquens qui confitentur in pœnitentia. Beati enim omnes qui timent Dominum. Vides eam quę est in Euãgelio similem beatitudinẽ. Ne timeas, inquit, quando diues fuerit homo, & quando multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam dum ipse moritur, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius. Ego autem in misericordia tua introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Domine deduc me in iustitia tua. Atque est quidem timorẽ incutiens, mentis ad aliquid vel ab aliquo impulsio. Affectio autẽ seu perturbatio est nimia impulsio, vel quæ plus quàm par sit extendit mensuras rationis, vel impulsio quæ effertur, & non paret F rationi. Præter naturam ergo animę motus, ex ea quæ est rationi inobedientia, sunt perturbationes seu animi affectiones. Defectio autẽ & recessus & inobedientia sunt in nostra potestate, sicut etiam est in nostra potestate obedientia. Quocirca

Prima pœnitentia ante baptismum.

Secũda pœnitẽtia post baptismum.

Heb. 10.

ἐπίλυλοι. Inter eos qui nõ crediderunt, & eos, qui in fide labuntur, differentia.

Peccans post baptismum, & pœnitens, etiã si veniam assequatur nõ lauatur amplius in remissionem peccatorũ. Non est pœnitentia sæpe petere veniã, de iis, quę sæpe peccamus.
Prouerb. 15.
Psal. 102.
Psal. 125.
Psal. 113.
Psal. 48.

De libero arbitrio.

circa iudicantur etiam quæ sunt voluntaria. Iam si quis persequatur vnãquamque animi perturbationem, eas à ratione alienas inuenerit. Nõ iudicatur ergo id quod est inuoluntarium. Id autem est duplex, vnum quidem quod fit ex ignoratione, alterum verò, necessitate. Nam quomodo iudicaueris de iis qui dicũtur peccare modis inuoluntariis? Aut enim quis seipsum ignorauit, vt Cleomenes & Athemas qui erant correpti furore. Aut rem quam facit, vt Aeschylus qui in scena effatus mysteria, in Areopago dicta causa fuit absolutus, cum ostendisset se non esse mysteriis initiatum. Aut ignorans id quod agitur, vt qui emisit aduersarium, & domesticum occidit pro inimico. Aut id in quo agitur, vt qui orbiculatis exercetur lanceis & aliquem interfecit, cum orbem emisisset lancea. Aut ignorans quemad- B modum esset faciendum, vt qui in stadio occidit aduersarium. Non enim vt occideret, sed vt vinceret certabatur. Aut id cuius gratia agitur, quẽadmodum dedit Medicus salubre antidotum, & occidit. Is autem non ea de causa dedit, sed vt eum seruaret. Ac puniebat quidem tũc quoque lex eum qui non sponte interfecit, vt eum qui non sponte laborabat profluuio seminis, sed non eque atque eum qui sponte. Quãquam ille quoque punietur tanquam propter voluntarium, si quis animi perturbationem traduxerit ad veritatem. Reuera enim est puniendus is qui est verbi genitalis incontinens, quod ipsum quoque est animę affectio aliena à ratione, quæ prope accedit ad futilem loquacitatem. Fidelis autem eligit res celare spiritu. Quæ spõte ergo & ex electione suscipiuntur, puniuntur. Dominus enim scruta- C tur corda & renes, & iudicatur is qui respexit ad concupiscentiam. Quare etiam dicit, Ne concupiscas. Et hic populus, inquit, honorat me labiis, cor autem ipsorum procul est à me. Deus enim respicit ad animum. Nam vxorem quoque Loth quę sua sponte solum erat conuersa ad mundanum vitium, reliquit insensilem, effi ciens eam vt petram salis, & statuens, ne vlterius progrederetur, nõ stultam & quę nihil efficeret imaginem sed quæ condire & confirmare posset eum qui potest per spicere spiritaliter. Voluntarium autem est, vel quod est ex appetitione, vel quod ex instituto ac electione, vel quod ex cogitatione. Iam verò hæc quodammodo inter se propè sita sunt, peccatum, infortunium, scelus seu iniustè factum. Et est pec- D catum quidem, verbi gratia, luxuriosè & intemperanter viuere. Infortunium autem, amicum tanquam inimicum inscienter occidere. Scelus autem est, sepulchrorum effossio, aut sacrilegium. Peccare autem constat ex eo quòd nesciat iudicare quidnam facere oporteat, sicut certè in fossam quoque incidit aliquis, vel quòd ignorauerit, vel quòd transilire nõ potuerit propter imbecillitatem corporis. Sed in nostra quidem certè est potestate, vt ad nostram deduci disciplinã, & parere præceptis, quoniam nisi voluerimus esse participes, irę & voluptati nos ipsos dedentes, peccabimus, vel potius iniuria nostram afficiemus animam. Laius enim ille dicit in tragœdia.

Quorum monet latuit nihil me penitus.
Mihi tamen scienti affert natura uim. E

Hoc est, vt dedat animi perturbationi. Medea quoq. ipsa similiter clamat in scena.

Factura quænam sim satis scio mala.
Consilio meo est ira ast potentior.

Sed nec tacet Aiax, sed sibi manus allaturus vociferatur.

Res ergo mentem est nulla quæ sic liberi
Mordet uri ac iniqua iniusta infamia.
Affectus ipse sic sum ego, me inuoluens
Condensa labes ex profundo commouet F
Stimulis furoris concitum peracribus.

Atque hos quidem ira alios verò innumerabiles cupiditas deducit in tragœdiam, Phædram, Anthiam, Eriphylem.

Quæ sibi dilecti pretiosum acceperat aurum.

Inuoluntarium duplex.

Exo. 20.

Mar. 10.
Genesi. 19.
λίθον ἀλάπιστον.

ἁμάρτημα.
ἀτύχημα.
ἀδίκημα.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccatum est voluntaria iniustitia. Ro. 6.

Esa. 53. 1. Per. 2.

Psal. 31.

1. Pet 4.

Hierem. 50.

Naum. 1.

Io. Apostoli epistolæ plures. 1. Ioan. 3.

Psal. 1.

Barnabas.

Vixere multi citra vllũ lapsum.

Ezech. 34. Luc. 15.

Comicum enim Thrasonidem alia scena. Puellula, inquit, vilis me sibi seruum fecit. Infortunium autem, est peccatum mentis præter rationem. Peccatum autem est voluntaria iniustitia. Iniustitia autem est vitium voluntarium. Est ergo peccatum quidem meum voluntarium. Et ideo dicit. PECCATVM vobis non dominabitur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia, dicens iis qui iam crediderant. Quoniam eius nos liuore sanati sumus. Infortunium autem est alterius in me actio inuoluntaria. Iniustitia autem inuenitur solum voluntaria, siue sit mea, siue alterius. Has autem peccatorum differentias significat Psalmographus, Beatos dicens quorum Deus deleuit iniquitates, texit autem peccata, & alia non imputauit, & dimisit reliqua. Scriptum est enim. Beatus cui nõ imputauerit Dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus. Hæc beatitudo facta est super electos à Deo per Iesum Christum Dominum nostrum. Operit enim charitas multitudinem peccatorum. Delet autem is qui magis vult pœnitentiam quàm mortem peccatoris. Nõ imputantur autem quæ non constant ex instituto & libera electione. Qui enim cõcupiuit, iam, inquit, mœchatus est. Et remittit peccata Verbum illuminans. Et in tempore illo, inquit Dominus, quærent iniustitiam Israël, & non erit, & peccata Iudæ, & non inuenientur. Quoniam quis sicut ego, & quis stabit contra faciem meam? Vides vnum Deum annunciari bonum, & qui retribuit pro meritis, & peccata remittit. Videtur autem Ioannes quoque in maiore epistola, in his peccatorũ docere differentias. SI QVIS viderit fratrem suum peccantem peccatum non ad mortem, petet, & dabit ei vitam. Peccantibus non ad mortem, inquit. Est enim peccatum ad mortem. Non de illo dico vt roget quis. Omnis iniustitia est peccatũ. Et est peccatum non ad mortem. Sed & Dauid, & ante Dauid Moses, per hæc, triũ dogmatum ostendunt cognitionem. Beatus vir qui non ambulauit in via impiorum, sicut pisces ambulant in tenebris in profundo. Qui enim squammas non habent, quos prohibet Moses tangere, pascuntur in profundo maris. NEQVE in via peccatorum stetit, sicut ii qui cum Dominum videantur timere, peccant, vt porcus. Esuriens enim clamat: repletus autem, non agnoscit Dominum. NEQVE sedit super cathedram pestilentię, sicut volucres paratæ ad rapinam. Suasit autem Moses non vesci porco, nec aquila, nec accipitre, neque coruo, neque quouis pisce qui non habet squammas. Hæc quidem Barnabas. Audiui autem ego virum in his rebus doctum, dicentem esse quidem gentes cõsilium impiorum. Viam autem peccatorum, Iudaicam opinionẽ, & pestilentiæ cathedram accipientem hæreses. Alius autem dicebat magis propriè positã quidem esse primã beatitudinem, in iis qui nõ sunt sceleratas secuti sententias, quæ à Deo defecerunt. Secundã autem, eorũm qui in lata via manent, vel eorũ qui nutriti sunt in lege, vel etiã eorum qui ex gentibus non sunt ducti pœnitentia. Cathedra autẽ pœnitetiæ & theatra fuerint & iudicia, vbi magis sequuntur improbas & exitiales potestates, & operũ eorum societatem. SED in lege Domini voluntas eius. Petrus in prædicatione legem & verbum appellauit Dominum: Videtur autem aliter quoque legislator docere tres modos quibus accipitur peccatum. Eorum quidem quæ in sermone fiunt, per pisces mutos. Est enim re vera vbi silentium est sermone præstantius. Est etiam silentii munus expers periculi. Eorum autem quæ sunt in facto, per aues rapaces & carniuoras. Porcus cœno & stercore delectatur, & oportet ne conscientiam quidem habere pollutã. Meritò ergo dicit Propheta. Non sic inquit impii, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Propterea non resurgent impii in iudicio, qui iam sunt condemnati: quoniam qui non credit iam iudicatus est. Neque peccatores in cõsilio iustorum. Qui iam sunt damnati, ad hoc vt non vniantur iis qui citra vllum lapsum vixerunt. QVONIAM nouit Dominus viam iustorum, & via peccatorum peribit. Rursus Dominus apertè ostendit in nostra esse potestate delicta & peccata, ponens modos curationis animi morbis conuenientes, volens nos à Pastoribus corrigi per Ezechielem, accusans, opinor eorum aliquos, quòd præcepta nõ seruauerint. Quod imbecillum fuit non confirmastis, & quæ deinceps consequuntur

Antiquum dictũ Deum sequere, vnde sumptum.

συγγνώμη.

Antiquũ dictũ. venia est melior supplicio vnde sumptum.

Sponde, noxa præsto est vnde sumptum.

Prouerb. 6.

Nosce teipsum, vnde sumptum. Matth. 22. & Gal. 5. Io. 15.

Eleemosynis & fide expurgantur peccata.

χαρὰ. ἀχαριθία.

Matth. 12.

πλησίως.

tur, vsque ad illud, & non erat qui requireret, nec auerteret. Magnum est enim gaudium apud Patrem, vno peccatore seruato, inquit Dominus. Ea ratione magis est laudandus Abrabam, qui ambulauit sicut locutus est ei Dominus. Cum hinc hausisset quidam ex Græcorum sapientibus, illud dictum protulit, Deum sequere. PII autem, inquit Esaias, ea quæ sunt, sapientia consultarunt. Consilium autem est quæstio, quomodo in præsentibus rebus rectè transegerimus. ὠφελία autem, id est bona consultatio, est prudentia in consiliis. Quid verò, an non Deus quoque post Cain datam veniam, consequenter nõ multo post introducit Enoch qui ductus fuerat pœnitentia, significans solere pœnitentiam generare veniam. Consistit autem venia non ex remissione, sed ex medicatione. Hoc ipsum etiam fit apud Aaron in fabricatione vituli. Hinc quidam ex Græcorum sapientibus, dixit. Venia est melior supplicio, sicut certè illud quoque. Sponde, noxa præsto est, ex voce Solomonis dicentis. Fili si pro amico tuo fideiusseris, trades manum inimico. Laqueus enim viro validus labia propria, & capitur verbis oris proprii. Paulo autem iam magis mysticè illinc sumptum est illud. Nosce teipsum. Vidisti fratrem tuum, vidisti Deum tuum. Hac vtique ratione diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. In his dicit præceptis totam legem & Prophetas pendere. His illa quoque concinunt. Hæc locutus sum vobis vt gaudium meum impleretur. Hoc autem est præceptum meum, vt vos inuicem diligatis sicut dilexi vos, est enim misericors & miserator Dominus Christus vniuersis. Apertius autem illud nosce teipsum, præcipiens Moses, sæpe dicit. Attende tibi ipsi. Eleemosynis ergo & fide expurgantur peccata. Timore autem Domini quilibet à malo declinat. Timor autem Domini est disciplina & sapientia. Hic rursus exoriuntur accusatores, gaudium & tristitiam dicentes esse animi perturbationes. Gaudium enim definiunt elationem rationi consentaneam, & exultare, propter ea quæ sunt bona lętari, misericordiam autem, tristitiam propter eum qui indignè mala patitur, animæ autem esse mutationes & motus ea quæ sunt eiusmodi. Nos autem, vt videtur, hæc non cessamus carnaliter intelligere, & ex nostris animi affectionibus deducere scripturas, & Dei impatibilis voluntatem nostris motionibus similem accipere. Vt nos autem audire possumus, ita in omnipotente habere existimantes, impiè aberramus, sed vt nos audire poteramus qui carne eramus illigati, ita nobis sunt locuti Prophetæ, Domino se salubriter accommodantè ac demittente ad hominum imbecillitatem. Quoniam igitur est Dei voluntas, vt seruetur is qui paret præceptis, & suorum peccatorum ducitur pœnitentia, gaudemus autem propter nostram salutem: id quod nobis affert lætitiam, sibi vt proprium attribuit Dominus qui locutus est per Prophetas, quemadmodum humanè dicens in Euangelio. ESVRIVI, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Quod. n. vni horum minimorũ fecistis, mihi fecistis. Quẽadmodũ ergo nutritur qui nõ nutritur, propterea quòd sit nutritus is quẽ velit: ita nõ mutatus gaudio affectus sit is qui pœnitẽtia ductus est, vt volebat. Quia autem affatim miseretur Deus cum sit bonus, & præcepta dans per legem & Prophetas, & iam propinquius per filii aduentum seruans & miserans eos quos est miseratus; & propriè miseretur maior minoris. Et homo quidem non fuerit homine maior, quatenus homo natus est, est autem deus homine maior in omnibus. Sic ergo qui est maior, miseretur minoris; solus Deus nostri miserebitur. Homo enim fit à iustitia lubenter communicans, & ea impertit quæ à Deo accepit, & propter naturalem benevolentiam & habitudinem, & propter præcepta quibus paret. Deus autem nullam habet in nos naturalem habitudinem seu relationem, vt volunt hæresum conditores, nec si faciat ex iis quæ non sunt, nec si fabricetur ex materia, quandoquidem illud quidem ne omnino quidem est, hæc verò est à Deo diuersa in omnibus, nisi quis ipsam eius esse partem, & esse nos eiusdem cum Deo essentię auſit dicere. Nescio quomodo quis ita accipiens, Deum nosse possit sustinere, respiciens ad nostram vitam in quod versemur malis. Sic enim fuerit, quod nefas est

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicere, Deus peccans in singulis partibus: siquidem partes sunt totius partes, & to A
tum complent. Sin autem non complent: ne partes quidem fuerint. Verum enim
uero cum natura Deus sit diues misericordia, nostri propter suam bonitatem curá
gerit, qui nec sumus eius partes, nec filii natura. Et est hoc quidem certè maxi-
mum Dei in nos bonitatis indicium, quòd cum sic in ipsum nos geramus, & natu-
ra simus omnino alieni, nostri tamen curam gerat. Ac naturalis quidem est ani-
mantibus in suos fœtus affectio, & quæ ex consuetudine oritur amicitia, iis qui
sunt eiusdem sententiæ. Est autem in nos copiosa Dei misericordia, qui nihil ad
eum attinemus, vel essentia inquam nostra, vel natura, vel propria nostræ essentiæ
facultate, sed eo tantum quòd simus opus eius voluntatis. Atque adeò eum qui
sua sponte cum exercitatione & doctrina cognitionem accepit veritatis, vocat B
adoptionem, quæ est maximus omnium profectus, capiunt autē iniquitates, suis
autem peccatorum catenis vnusquisque astringitur, nec eorū causa Deo est asscri-
Prouerb.5. benda. Et re vera beatus est vir, qui omnia veretur propter pietatem. Quemad-
ἐπιστητικὴ ἕξις modum ergo scientia est habitus qui facit sistere, à quo scire euenit: fit autem ei cō
prehensio quæ dimoueri non potest à ratione: ita etiam ignoratio est phantasia
συγκαταθετικόν. seu visio cedens, quæ dimoueri potest à ratione. Quod autem dimouetur, vt id
quod constituitur ac confirmatur à ratione, est in nostra potestate. Scientiæ au
tem est adiuncta, & experientia, & quæ Græcè dicitur ἐπιστήμη & quæ σύνεσις & in-
telligentia, & cognitio. Et fuerit quidem ἐπιστήμη, vniuersorum scientia per spe
ciem. Experientia autem, scientia comprehendens, adeò vt etiam diligenter C
perscrutetur quale sit vnumquodque. Intelligentia autem est scientia eius quod
mente intelligitur. Et σύνεσις est scientia eius quod est comparabile, aut compa-
ratio quæ dimoueri non potest, aut comparatiua facultas eorum quorum est pru-
dentia & scientia, & vniuscuiusque, & omnium quæ in vnam conferuntur ratio-
nem. Cognitio autem est eius ipsius quod est sciētia, aut scientia quę iis quæ fiunt
congruit. Veritas autem veri scientia. Habitus autem veritatis, est scientia vero-
rum. Scientia autem consistit per rationem, & alia ratione dimoueri non potest,
πολυπραγμο- & hic de cognitione diligenter inquirit. Quę autem non facimus, ea aut non fa-
νεῖ. cimus propterea quòd non possimus, aut propterea quòd nolimus, aut propter
vtrunque. Non volamus itaque, quoniam nec possumus nec volumus. Non nata D
mus autem modo, verbi gratia, quoniam possumus quidem, sed non volumus. Nō
sumus autem sicut Dominus, quoniam volumus quidem, sed non possumus. Nul-
lus est enim discipulus super magistrum. Satis est autem si facti fuerimus sicut Do
minus, non essentia. Fieri enim non potest vt id quod est adoptione, sit essentia
æquale ei quod est natura, sed quòd facti simus sempiterni, & contemplationem
ἀφ' ἧ οἰκείων. eorum quæ sunt cognouerimus, & filii appellati simus, & patrem ex iis quę sunt ei
coniuncta solum videamus. Velle ergo omnia antecedit. Rationales enim facultā-
tes sunt eius quod est velle, ministræ. Velis inquit, & poteris. Eius autem qui est
cognoscendi potestate præditus, & voluntas, & iudicium, & exercitatio est eadē.
Si sunt enim eædem propositiones, eadem sunt & dogmata & iudicia, vt ei sint & E
τῇ εἰσάσει. verba, & vita, & mores instituto argumento consequentes. Cor autem rectum ex
quirit cognitiones, & illas exaudit. Deus docuit me sapiētiam, & noui sanctorum
cognitionem. Clarū est ergo omnes quoque alias virtutes quæ scriptæ sunt apud
Mosem, præbuisse Græcis principiū totius loci moralis, magni, inquā, animi virtu
tē, & temperantiā, & prudentiā & iustitiam, fortitudinem & tolerantiā, & honesta
tem, & continentiam, & quæ eas superat religionem. Sed religio quidem est cuili
τιμὴ ἐπὶ τοῖς bet manifesta, quę supremam & antiquissimam causam docet colere & honorare.
Eadem quoque lex exhibet iustitiam, docens etiam & prudentiam per abstinentiā
à simulachris sensilibus, & ad vniuersorum effectorem & partem euocationem. ex F
qua quidem tanquam ex fonte aliquo, sententia, augetur omnis intelligentia. Sacri
ficia enim iniquorum sunt Domino abominatio. Vota autem eorum qui recta via
incedunt sunt ei accepta. Deo enim magis est accepta iustitia quàm sacrificium.

Talia

A Talia sunt etiam ea quę sunt apud Esaiam. QVID mihi multitudo sacrificiorū Esa.1.
vestrorum, & vniuersa victimarum mactatio? & cætera, quæ sequuntur. Solue o-
mne vinculum iniquitatis. Hoc enim sacrificium est Deo acceptum. Cor contri-
tum & quærens eum qui formauit. Trutinæ dolosæ abominatio coram Domino. Stateram nō trā
Statera autem iusta est Domino accepta. Hinc suadet Pythagoras stateram non silire Pythago-
transilire. Dolosa autem iustitia dicta est, professio hæresum. ET lingua quidem ræ dictum.
iniustorum peribit. Os autem iustorum distillat sapientiam, Sed enim sapientes & Prouerb.11.
prudentes, stultos appellant. Longum autem fuerit de his virtutibus testimonia Prouerb.10.
adducere, cum vniuersa eas celebret scriptura. Quoniam autem magni quidem φαῦλος.
B animi virtutem definiunt scientiam eorum quæ sunt grauia & non grauia, & eo-
rum quæ sunt intermedia: temperantiam autem habitum, qui eligendo & vitan-
do seruat iudicia prudentiæ: adiungitur magni quidem & excelsi animi virtuti, &
tolerantia, quam appellant fortitudinem, scientiam eorum quę sunt sustinenda & ὑποφέρεσθαι.
quæ non. & celsitudo mentis, scientia eorum quæ accidunt, ea transcēdens. Quin
etiam temperantiæ, cautio, quæ est declinatio cum ratione. Custodia autem præ- μεγαλοψυχία.
ceptorum, cum sit innoxia eorum obseruatio, est securitatis vitæ acquisitio. Nec
potest esse quis tollerans absque magni animi virtute, neque continens absque tē-
perantia. Se autem inuicem consequuntur virtutes, & apud quem sunt virtutum
consequentiæ, apud eum est etiam salus, quæ est eius quod rectè habet cōseruatio.
C Iure ergo si de his virtutibus adhuc tractauerimus, de omnibus cōsiderauerimus, γνωστικῶς.
quoniam qui habet vnam cognoscendo virtutem, omnes per mutuam habet con-
sequentiam. Iam continentia est affectio, quæ non transiluerit ea quæ visa fuerint
ex recta ratione. Continens autem est is qui cōtinet eas appetitiones quæ sunt præ
ter rectam rationem, vel qui seipsum continet ne appetitione efferatur præter re-
ctam rationem. Temperantia autem ipsa non est sine magni animi virtute, quādo
quidem ex præceptis oritur, sequens Deum qui ordinauit, & prudentia, & quę di
uinum statum imitatur iustitia, per quam cum simus continentes, mundi ad pieta
tem ac religionem, & quæ Deum consequenter sequitur, actionem tendimus, as- ἐπικήροις.
similati Domino, quoad eius fieri potest à nobis caducis & morti obnoxiis. Id au
D tem est, iustum & sanctum fieri cum prudentia. Deus enim nullius rei indiget, &
est impatibilis. Vnde nec est propriè continens. In eum enim nulla vnquam cadit
affectio aut perturbatio, vt eam superet. Nostra autem natura, quæ est obnoxia
affectionibus & animi perturbationibus, opus habet continentia, per quam dum
exercetur vt paucis indigeat, conatur habitu ad diuinam naturam accedere. Vir
enim bonus paucis indiget, vt qui sit in confinio naturæ mortalis & immortalis,
egens quidem & propter corpus & propter ipsam generationem: paucis autem Deut.22.
egere doctus, propter susceptam ratione continentiam. Quā nam enim habet ra-
tionem, quòd lex viro prohibet, ne vestem induat muliebrem? An non nos vult
esse viros, & nec corpore, nec factis, nec mente, nec verbis effœminari? Vult enim
E eum esse masculum qui veritati dat operam in ferēdis laboribus & perpessionibus,
in vita & moribus, & in sermone & exercitatione, noctu & interdiu, & sicubi te- Deute.24.
stimonio seu martyrio opus sit quod procedat per sanguinem. Rursus si quis, in-
quit, domum à se nuper ædificatam nondum habitauit: aut vitem nuper planta- Immunes à mili
tam operatus, fructus nondum fuit particeps: aut sibi desponsæ virgini nondum tia.
nupsit, eos vult humana lex esse immunes à militia, & prudenter vt decuit Impera
torem ne dum auellimur à cupiditatibus, ignauo & deiecto animo demus operam
militiæ. Sunt enim liberi ab appetitionibus, qui citra vllam excusationem quæuis
grauia pericula adeunt, humanè autem quoniam incertos bellorum casus reputās,
iniquum esse duxit vt hic quidem suis non frueretur laboribus, alter autem citra
F vllum laborem ea perciperet quæ sunt eorum qui laborarunt. Videtur autem lex
quoque indicare animi magnitudinem, statuens oportere eum qui plantauit fru-
ctum percipere, & eum qui ædificauit habitare, & eum qui puellam ambiit, vxorē
ducere. Iis enim qui se exercuerunt spes nō reddit irritas ex ratione cognitionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nam & mortui & viuentis boni viri spes non perit. EGO eos qui me diligũt amo A
inquit sapientia. Qui autem me quærunt, inueniunt pacem,& ea quæ sequuntur.
Quid verò,an non mulieres Madianitarum,sua pulchritudine bellantes Hebræos,
à temperantia per incontinentiam deduxerunt ad impietatem? Meretriciis enim
Num.25. illecebris à graui & honesta exercitatiõe ad meretricias voluptates forma inescan
tes, ad sacrificia idolorum,& ad externas mulieres veluti quodam furore percitos
deduxerunt. A mulieribus autem simul victi & voluptate, à Deo quidem defece-
runt & à lege,& propemodum vniuersus populus in hostium manus venit ac pote
statem muliebri strategemate,donec ipsos in periculum adductos exemit timor ad
monens. Iam verò ii qui reliqui erant,magno & lubẽter pericula adeunte animo,
pro pietate ac religione certamen susципientes,euaserunt hostibus superiores. Sa- B
pientiæ ergo principium est religio. Intelligentia autem est rerum sanctarum cu-
ra prouidentia. Nosse autem legem est bonæ mentis. Qui ergo existimarunt legẽ
Timor Domini efficere timorem in quem cadit perturbatio, nec sunt intelligentes, nec legem re
viuificat. vera perceperunt. Timor enim Domini viuificat. Qui autem errat affligetur in la
Barnabas. boribus quos non considerat nec reputat cognitio. Mysticè profecto Barnabas.
ἐπισκέπτεσθαι Deus qui est vniuersi mundi Dominus, inquit, det etiam nobis sapientiam & in-
telligentiam,scientiam,cognitionem iustificationum eius, tolerantiam. Efficia-
mini ergo à Deo docti, requirentes quid à vobis quærat Dominus, vt inueniatis
in die iudicii horum insidiatores. Dilectionis & pacis filios appellauit ex cognitio C
Deut.23. ne. De elargitione autem & communicatione cum multa dici possint sufficit hoc
Frater quis. dicere, quod lex prohibet fratri fœnerari, fratrem nominans non eum solum qui
est ex iisdem natus parentibus, sed etiam qui fuerit eiusdem tribus, eiusdemque
sententię,& eiusdem verbi particeps, non æquum censens vt ex pecuniis vsuras,
sed laxis manibus & animis gratificari egentibus. Deus enim est talis dõni condi-
tor. Iam verò qui lubenter largitur,satis magnas accipit vsuras, ea quæ sunt apud
homines pretiosissima,nempe mansuetudinem,benignitatem,magnificentiam,bo
nam famam laudemque & gloriam. An non hoc tibi videtur esse præceptum hu
manitatis,sicut illud,mercedem pauperis ipso die reddere. Docet oportere sine
mora exoluere mercedem ministris. Remittitur enim vt opinor, ad id quod sequi
Leui.19. tur faciendum pauperis alacritas,si desit alimentum. Præterea fœnerator, inquit, D
ne ingrediatur domum debitoris, vi pignus accepturus,sed ille quidem iubeat ex-
tra proferre qui verò habet,ne recuset,& in messi ea quæ à manipulis excidunt tol
lere prohibet possessores,sicut etiam in metendo iubet aliquid insectum relinque
re, per hoc possessores,valde exercens ad communicationem & magnificentiam,
ex eo quòd ex propriis aliquid dimittant egentibus, pauperibus autem præbens
materiam sibi quærendi victus. Vides quomodo lex Dei simul annunciat iustiti-
am & bonitatem, qui omnibus alimenta abundè suppeditat, & in ipsis vinde-
miis regredi vt carpant ea quę sunt relicta, & vuas quæ excidunt colligere pro-
hibet. Eadem etiam præcipit iis qui colligunt oleas. Iam verò decimæ quoque E
fructuum & pecorum docebant & pios esse in Deum, & non esse lucro omni-
no deditos, & proximos humanitatis efficere participes. Ex his enim, vt puto,
& primitiis alebantur Sacerdotes. Iam ergo intelligimus nos per legem erudiri
ad pietatem & communicationem & ad iustitiam & humanitatem. An non enim
septimo quoque anno iubet agrum relinqui otiosum, pauperes autem iis qui di
uinitus producti fuerint fructibus secure frui præcipit, agrum colente natura vo
lentibus. Quomodo ergo non est bona lex & magistra iustitiæ? Et rursus quin-
Leuit.25. quagesimo anno iubet eadem facere quæ septimo, præterea reddens vnicuique
proprium, si cui casu aliquo ablatus esset fundus, & eorum cupiditatem qui pos
sidere desiderant dimenso vtendi fruendi tempore circunscribens, & eos qui pro F
pter longam paupertatem pœnas dederunt,nolens perpetuo puniri. Eleemosy
næ autem & fides custodiæ regiæ. Benedictio autem in caput eius qui elargitur,
& qui miseretur mendicorum, beabitur, quoniam charitatem ostendit in sibi
similem

A similem, propter eam quam habet charitatem in opificem humani generis. Ha-
bent autem ea quæ prius dicta sunt alias quoque magis naturales expositiones,
de quiete & receptione hęreditatis, sed non dicta sunt in præsentia. Multis au
tem modis intelligitur charitas, per mansuetudinem, per benignitatem, per
tolerantiam, per inuidiæ & æmulationis vacuitatem, per odii remotionem, per
iniuriæ obliuionem. Est eiusmodi in omnibus vt diuidi & discerni non possit,
sua lubenter communicans. Rursus si videris, inquit, iumentum necessariorum
aut amicorum, aut eorum quos cognoscis hominum errans in solitudine, abduc
ipsum & redde, & si procul abfuerit Dominus, postquam seruaueris cum tuis do
B nec redierit, redde, naturalem docet societatem, nempe vt inuentum existime-
mus depositum, & nec simus memores iniuriæ ab inimico acceptæ. Præceptum
Deut.24.28. Domini,quod est re vera fons vitæ, facit declinare à laqueo mortis. Quid verò
Leuit.19. an non iubet diligere aduenas, non solum vt amicos & cognatos, sed etiam vt
nos ipsos & animo & corpore? Iam verò gentes quoque honorauit, & nec in
eos qui male fecerunt infenso est animo. Apertè itaque dicit, non abominaberis
Aegyptium, quoniam fuisti aduena in terra Aegypti, vel gentilem, vel quemuis
etiam mundanum vocans Aegyptium,& hostes,etiamsi muris immineant,conan
Deute.21. tes vrbem capere, nondum hostes vult existimare, priusquam missis ad eos legatis
ad pacem prouocauerint. Quinetiam ne cum captiua quidem vult insolentem ac
C contumeliosam esse consuetudinem. Sed cum ei inquit, permiseris triginta die-
bus vt vult lugere, cum eius postea vestes mutaueris, tanquam cum vxore lege
cum ea congredere. Non erit enim amplius contumeliosa consuetudo. Sed nec
mercede, tanquam meretricis, sed propter solam liberorum procreationem vult
esse consuetudinem. Vides vna cum continentia humanitatem. Domino amanti
captiuam,non permittit explere voluptatem. Sed præstituto spatio resecat cupi-
ditatem,& præterea tondet etiam captiuæ pilos, vt probrosum auersetur amo-
rem. Si enim ei suadet ratio vt vxorem ducat, eam retinebit etiam si turpis eua-
serit. Deinde si quis expleta cupiditate, noluerit amplius cum captiua habere
consuetudinem: neque eam ei licere vendere constituit, sed neque amplius ha-
D bere ancillam, sed vult esse liberam, & liberari à seruitute, ne si alia fuerit in-
gressa mulier, ei graue aliquid & intolerabile accidat ex zelotypia. Quid verò.
Inimicorum quoque iumenta onere pressa alleuare & erigere præcipit, eminus
nos docens Dominus non amplecti exultationem in malis,neque inimicorum in-
sultare miseriis eisque lætari, vt in his exercitatos pro inimicis quoque doceat
orare. Neque enim inuidere, & propter proximi bona dolore affici conuenit,
Exo.23. neque propter mala proximi, gaudii vsuram percipere. Quod si alicuius,inquit,
inimici errans iumentum inueneris: contentionis interno relicto incendio,
ipsum abduc & redde. Iniuriæ enim obliuionem consequitur vera vitæ probitas,
& eam, inimicitiarum dissolutio. Hinc perfectè & integrè deducimur ad con-
E cordiam, ea verò nos veluti manu deducit ad beatitudinem. Et si aliquem ex
moribus inimicum existimaueris, eum autem vel à cupiditate vel ira citra ratio-
nem decipi deprehenderis, conuerte ad vitæ probitatem. Iam ne videtur humana
na lex & benigna, quę est Pædagogus ad Christum? & Deus idem bonus cum iu-
stitia, ab initio vsque ad finem vnoquoque genere aptè vsus ad salutem? MISERE
MINI, inquit Dominus, vt misericordiam consequamini. Remitte vt remitta-
tur vobis, vt facitis, ita fiet vobis. Vt datis, ita dabitur vobis. Vt iudicatis, ita
iudicabimini, vt benigni estis ita vobiscum agetur benignè. Qua mensura mensi
Mar.4. fueritis, remetietur vobis. Præterea eis qui victui seruiunt infamiam omnino ir-
rogari prohibet, & iis qui propter debita redacti sunt in seruitutem, septimo an-
F no dat omnino inducias. Quinetiam prohibet supplices dari ad supplicium. Est
ergo verissimum illud eloquium, sicut probatur aurum & argentum in forna-
ce, ita Dominus eligit corda hominum. Et vir quidem misericors est longa-
nimis, & in quolibet qui est solicitus inest sapientia. In virum enim intelligen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem cadet solicitudo, & qui est solicitus, ac curam gerit, vitam quæret, & qui A
Deum quærit, inueniet cognitionem cum iustitia. Qui eum autem rectè quæsierunt, pacem inuenerunt. Mihi autem videtur etiam Pythagoras suam in animantes rationis expertes mansuetudinem à lege accepisse. Iam iis quæ in ouium & caprarum gregibus boumque armentis nascuntur, protinus vti interdixit, ne prę textu quidem sacrificiorum, patrum & matrum gratia, hominem ad mansuetudinem vel ex infimis à brutis animantibus educens. CONCEDE, inquit, matri fœtum vel septem primis diebus. Si enim nihil sit sine causa: & enixis animantibus lac redundat ad fœtus nutriendos: qui à dispensatione lactis fœtum auellit, naturam afficit contumelia. Erubescant ergo Græci, & si quis est alius, legem in-
Deut. 14. sectari, si ea quidem vel in bestias benigna sit: illi autem vel hominum fœtus ex B
ponunt, quanquam longè ante & propheticè eorum feritatem lex per hoc præceptum excinderet. Si enim fœtus bestiarum à matre separari prohibet ante lactis effusionem: multo magis in hominibus crudeli & immani menti præparat remedium, vt & si naturam, disciplinam certè non negligant. Hœdis enim & agnis eis impleri permissum est. Et aliqua quidem fortasse fuerit excusatio ei qui fœtum à matre separat. Infantis autem expositionis quænam causa fuerit? Ab initio enim oportebat ne vxorem quidem ducere, ei qui non cupiebat procreare liberos, potius quàm per voluptatis intemperantiam, filii fieri homici-
C dam. Rursus autem benigna lex prohibet eodem die fœtum & matrem sacri-
L. prægnatis. ff. de pœnis. ficare. Hinc etiam Romani, si qua mulier pregnans fuerit damnata capitis, non prius permittunt vt supplicium subeat quàm pepererit. Apertè itaque quæcunque vterum gerunt animalia, ea lex non prius mactari permittit, quàm pepererint, eminus retardans hominum ad iniuriam faciendam propensionem. Ita vel vsque ad bruta animantia extendit benignitatem, vt cum eam in iis quæ sunt diuersi generis exercuerimus, longè maiori humanitate vtamur in iis quæ sunt eiusdem generis. Qui autem in aliquorum animantium ventres ante partum calces impingunt, vt contemperata lacte carne vescantur, matricem quæ est creata ad generationem, faciunt sepulchrum fœtus qui gestatur in vtero, cum lex aperte iubeat. SED neque coques agnum in lacte matris suæ. Non fiat enim, D
inquit id quod est viuentis nutrimentum, interempti animalis condimentum: neque quod est vitæ causa, opem ferat ad consumptionem corporis. Eadem au-
Deut. 23. tem lex edicit ne alligetur os boui trituranti. Oportet enim operarium dignum censere nutrimento, & prohibet simul in aratro coniungere bouem & asinum, fortasse quidem etiam coniectans quàm nulla sit inter eas animantes conuenientia. Simul autem significans nullum oportere ex diuersis gentibus iniuria afficere, neque iugo subiungere, si nullius alterius rei eos possimus insimulare quàm quòd sint diuersi generis. quod quidem culpa caret, nec fit vitio, nec ex vitio proficiscitur. Mihi autem videtur quoque significare allegoria verbi culturam non esse ex æquo communicandam mundo & immundo, fideli & infideli, quo- E
niam bos quidem est mundus, in immundis autem reputatus est asinus. Redundanti autem quadam humanitate bona lex vtens, nec quæ sunt domesticæ mitisque materiæ arbores docet esse excindendas, neque segetem ante messem tondendam ad perniciem, sed neque fructum mitem omnino interimendum, neque terræ, neque animæ. Neque enim agros hostium permittit excindere.
Leuit. 19. Iam verò qui sunt etiam studiosi agriculturæ, in his quoque possunt vtilitatem à lege accipere. Iubet enim arbores nuper plantatas tribus annis ordine sequentibus fouere & alere, superfluas quæ adnascuntur excindêdo propagines, ne nimis grauatæ opprimantur, & ne alimento minutatim diuiso imbecillæ fiant propter inopiam, arareque & circunfodere, vt nihil propè germinans ac pullulans F
prohibeat incrementum, & fructum non sinit imperfectum colligi ex imperfectis, sed post triennium cum quarto anno Deo consecrarit primitias, postquam arbor perfecta fuerit. Fuerit autem hæc agriculturæ figura, modus doctrinæ,
docens

A docens oportere excindere peccatorum propagines, & quæ vna cum genitali fructu pullulant inanes herbas cogitationis, donec perficiatur & firmum fiat germen fidei. Quarto enim anno, quoniam tempore quoque opus est ei qui stabiliter per catechesim instituitur. Quaternio virtutum Deo consecratur, cum tertia iam sola coniungatur cum quarta Domini hypostasi. Sacrificium autem laudis super holocausta. Hic enim, inquit, dat tibi vires faciendi virtutem. Sin autem res tibi illuminatæ fuerint: cum vires acceperis & acquisieris, fac tibi in cognitione virtutem. Per hæc enim ostendit & bona & dona à Deo suppeditari, & oportere nos cum ministri facti simus diuinæ gratię, seminare Dei beneficia, & eos qui appropinquant, bonos & honestos reddere, vt quàm maximè quidem
B temperans, continentes, qui est autem magni & excelsi animi, fortes; & sapiens, intelligentes; & iustus, iustos efficiat. Hic est qui ad imaginem & similitudinem est cognoscendi potestate præditus, qui Deum imitatur quoad eius fieri potest, nihil prętermittens eorum quæ faciunt ad eam quæ contingere potest similitudinem, continens, sustinens, iustè viuens, imperans animi perturbationibus, ea quæ habet impertiens, pro viribus benefaciens & verbo & opere. Hic est inquit, Matth. 5
maximus in regno, qui fecerit & docuerit, Deum imitans eo quòd gratificetur consimiliter. Sunt enim communiter vtilia Dei bona. Quicunque autem cum superbia aliquid agere aggressus fuerit, Deum, inquit, irritat. Est enim arrogan-
C tia animæ vitium, cuius & aliorum vitiorum iubet duci pœnitentia, iis qui ex inconcinnitate & mala conuenientia concinnantur ad meliorem mutationem, per hæc tria, os, cor, manus. Symbolum autem signumque hæc fuerint, actionis quidem, manus: cor autem, consilii: & os, sermonis. Rectè ergo dictum est de pœnitentibus illud eloquium. Deum elegisti hodie vt esset Deus tuus, & Dominus ele-
Leu. 16. gitte hodie, vt esses eius populus. Cum enim qui studium adhibet vt medeatur ei qui est famulus, Deus suum facit familiarem, & si vnus fuerit numero, æque ac populus est honoratus. Cum enim sit pars populi, eũ adimplet, in eum ex quo erat, restitutus. Vocatur autem ex parte quoque totum. Ipsa autem nobilitas ostenditur in eo quòd quæ sunt pulcherrima honestissimaque eligat ac exerceat. Quid
D enim Adę profuit talis eius nobilitas, & quòd eius nullus esset pater mortalis? Ipse enim pater hominum qui sunt in generatione, turpia quidem prompto & alacri animo delegit, vxorem sequens, vera autem & honesta neglexit, quo factum est vt vitam immortalem mortali commutaret, sed non in perpetuum. Noë autem qui non sic factus est vt Adam, cura ac prouidentia diuina conseruatur. Se enim Deo obtulit ac dedicauit. Et Abrahæ qui ex tribus vxoribus liberos susceperat, non vt frueretur voluptate, sed quòd speraret, vt puto, in principio genus multiplicare, vnus solus hæres succedit bonis paternis, alii autem diuisi sunt à cognatione. Et cum ex eo nati essent gemini, est hæres iunior qui patri complacuit, &
E vota suscipit, ei autem seruit is qui erat ętate maior. Malo enim bonum est maximum, id quod non est in sua potestate. Hæc autem Oeconomia est & Prophetica & typica. Quod autem sunt omnia sapientis, apertè indicat dicens.
QVONIAM Deus mei misertus est, sunt mihi omnia. Vnum enim oportere docet expetere, per quem facta sunt omnia, ex iis qui digni sunt promissa tribuit. Eum ergo qui bonus fuerit, regni hæredem & ciuem, per diuinam describit Sapientiam, & eorum qui olim fuere iusti, qui & in lege & ante legem iuste vixere, quorum actiones sunt nobis pro legibus. Et sapientem rursus docens esse Regem, eos qui sunt diuersi generis facit ei dicentes. Rex à Deo tu es in nobis,
Gen. 23. iis qui ab eo reguntur, propter zelum virtutis viro bono sua sponte parentibus.
Plato autem Philosophus finem ponens beatitudinis, dicit eam esse Deo assi-
F milationem, quoad eius fieri potest, siue cum legis decreto quodammodo concurrens. magnæ enim naturæ & liberæ ab animi perturbationibus, nescio quomodo feruntur ad scopum veritatis, vt dicit Philo Pythagoreus Mosis res gestas describens, siue etiam doctus ab aliquibus quæ tunc erant diuinis eloquiis, vt qui

Hinc error Nestorii.

Universidad de Deusto
Biblioteca

doctrinæ siti semper teneretur. Dicit enim lex. Post Dominum Deum vestrum am A
bulate, & mandata mea seruate. Assimilationem enim lex nominat consectatio-
nem. Talis autē cōsectatio, quoad eius fieri potest, assimilat. ESTOTE, inquit Do
Luc.6. minus, misericordes, sicut pater vester cœlestis est misericors. Hinc Stoici quoque
naturæ consequenter viuere, finem esse statuerunt, eleganter Dei nomine trans-
mutato in naturam, quoniam natura & ad plantas, & ad ea quæ seminantur, & ad
arbores & lapides extenditur. Apertè ergo dictum est. VIRI mali legem non in
πεφράλλουσιν ἑαυτοῖς τεῖχος Esa.66. telligunt. Qui autem legem diligunt, sibi muri propugnaculum muniunt. Astu-
torum enim sapientia agnoscet vias suas. Ignorantia autem sapientum erit in er
rore. SVPER quem enim respiciam, nisi super mitem & mansuetum & tremen B
tem verba mea, ait Prophetia. Docemur autem esse triplex genus amicitiæ, &
eorum primum quidem est, idque optimum ac prestantissimum, id quod est ex
virtute. Valida enim est quæ est ex ratione dilectio. Secundum autem ac medium,
ex remuneratione. Est autem hoc genus aptum ad societatem ac communicatio
nem, lubenter impertiens & vitæ conducibile. Communis enim est quæ ex gra
tia amicitia. Vltimum autem ac tertium nos quidem dicimus id quod est ex con
suetudine. Illi verò id quod ex voluptate verti ac mutari potest. Ac mihi quidem
Hippodamus. Pythagoreus. pulcherrimè Hippodamus Pythagoreus videtur describere amicitias. Vna qui-
dem est ex scientia Deorum. Altera verò ex hominum suppeditatione. Tertia ve
rò ex voluptate animantium. Est ergo vna quidem Philosophi amicitia: altera ve- C
rò, hominis. Tertia autem animalis. Re vera enim Dei est imago homo benefa-
ciens. Qua in re ipse etiam beneficio afficitur, sicut gubernator simul seruat &
seruatur. Et ideo cum quis petens fuerit consecutus, non dicit danti. Rectè dedi-
καλῶς ἔδωκας καλῶς εἴληφας sti, sed rectè accepisti. Ita accipit quidem qui dat, dat autem qui accipit. Iusti au-
tem miserentur. Benigni autem erunt habitatores terræ. Innocentes autem relin
quentur in ea. Qui autem inique se gerunt, exterminabuntur ab ea. Ac mihi vi-
detur Homerus fidelem prædiuinans, dixisse. DA amico. Inimico autem ferendum
est auxilium, ne maneat inimicus. Auxilio enim vincitur quidem bene-
uolentia, dissoluuntur verò inimicitiæ. Sed si proponatur quidem promptitu-
2. cor.8 do & animi alacritas: quatenus habet est accepta, non quatenus non habet. NON D
Psal.111. enim vt aliis remissio, vobis autem afflictio, sed ex æqualitate in præsenti tempore,
& quæ sequuntur. DISPERSIT, dedit pauperibus, iustitia eius manet in secu-
lum seculi, ait scriptura. Quod enim est ad imaginem & similitudinem, sicut
etiam prius diximus, non ex corpore significatur. Nefas enim est mortale assi-
milari immortali, sed mente ac ratione, qua & eam quæ est in benefaciendo, &
eam quæ in imperando, obsignat Dominus similitudinem. Non enim principa
tus corporum qualitatibus, sed iudicio mentis rectè geruntur. Sanctorum enim
virorum consiliis ciuitates certè administrantur, & rectè domus. Porrò autem
animi fortitudo ipsa quoque reducitur ad diuinam similitudinem, vt quæ im-
ἀΐσυλα patibilitate fruatur per tolerantiam, si cui audita adhuc resonant ea que nar- E
rantur de Anania, quorum vnus quoque fuit Daniel Propheta, diuina fide ple-
nus. Babylonem habitabat Daniel, sicut Loth quidem Sodoma, Chaldæorum
autem terram Abraham, qui paulopost fuit Dei amicus. In antrum feris ple-
num adduxit Danielem Rex Babyloniorum, ipsum autem eduxit illæsum qui
Rex est vniuersorum, qui fidelis Dominus. Hanc possidebit tolerantiam is qui
est cognoscendi potestate præditus, quatenus est eiusmodi. Si tentatur, bene-
dicet vt generosi animi Iob. Si deuoretur à Cœte; vt Ionas precabitur: & fides
eum restituet prædicentem Nineuitis, & si inclusus fuerit cum leonibus: fe-
ras mansuefaciet, & si in ignem fuerit iniectus: rore recreabitur, non igne exu
μαρτυρέσει erit martyr seu testis. retur. Noctu erit testis, interdiu testis, in sermone, in vita, in moribus erit te- F
stis. Cum Domino cohabitans, eoque familiariter vtens in spiritu permanet,
mundus quidem carne, mundus autem corde, sanctificatus sermone. MVN-
DVS, inquit, ei crucifixus est, & ipse mundo. Is Crucem Domini circumfe-
rens,

A rens, Domini sequitur vestigia, tanquam Deus, effectus sanctus sanctorum. Omnis Continētia fundamentum virtutum.
ergo virtutis recordata lex diuina, hominē maxime exercet ad continentiam, eam
statuens fundamentum virtutum. atque adeò nos præerudit ad continentiam ac-
quirendam, ex vsu animantium, iis vesci prohibens quę sunt natura pinguia, quem
admodum genus suum quod carnis habet plurimum. Delicatis enim ac luxuriosis
suppeditatur talis vsus. Dicitur itaque quidam Philosophus suis afferens etymo-
logiam, qui ὗσ dicitur, ὗν dixisse quasi θῦν, vt qui ad θύειν, hoc est ad sacrificandum
& mactādum aptus esset solummodo. Datam enim esse huic animali ad nihil aliud
animam, quàm vt carnes luxuriarent. Et similiter nostras cupiditates reprimens, Quæ lex vesci prohibuerit.
prohibuit illis vesci piscibus, qui nec pinnas habent nec squammas. Carnium enim
B bonitate & pinguedine hi aliis piscibus antecellūt. Hinc existimo mysteria quoq.
non solum prohibere aliqua tangere animalia, sed etiam nonnullas eorum quæ sa-
crificantur eximere vsus partes, propter eas quas Mystæ sciunt causas. Si est itaque
venter continendus, & ea quæ sunt subter ventrem: clarū est quòd iam olim à Do- ἄνωθεν.
mino accepimus per legem excindere cupiditatem. Id autem perfectè fiet, si cupi-
ditatis fomitem, voluptatem, inquam, non fictè damnauerimus. Dicunt eius hanc
esse notionem, lenem & blandum motum cum aliquo sensu. Ei seruientem Mene-
laum post Troiam captam, dicunt cùm impetu ferretur ad occidendam Helenam,
vt quæ tot & tantorum fuisset causa malorum, id tamen non potuisse efficere, vi-
ctum pulchritudine, per quam in mentē venit recordatio pristinę voluptatis. Vnde
C ludificantes Tragici, cum probro ac dedecore in eum exclamant.

Mamilla ubi uisa est, reiecto gladio,
Adblandiens cani perditæ, osculum accipis.

Et Rursus.

Ergo hebetantur enses pulchritudine.

Ego vero Antistheni assentior qui dicit, Ego Venerem si acciperē, iaculis confo-
derem, quod multas nostras pulchras ac bonas vxores corruperit. & naturæ vitiū
dicit cupidinem: à quo cùm vincuntur miseri, morbum Deum appellant. Per hæc
enim ostenditur vinci imperitiores, propter ignorationem voluptatis, quæ nō est
admittenda, etsi Dea dicatur. hoc est, etsi diuinitus data sit ad vsum liberorū pro-
D creationis. Et Xenophon voluptatē aperte vitium dicens, inquit. O misera, Quid
vero tu bonum nosti, aut quid sit honestum consideras, quæ ne eorum quidem
quæ sunt iucunda expectas cupiditatem, priusquàm esurias quidem comedens:
priusquàm autem sitias, bibens: & vt iucundè quidem vescaris, obsoniorum condi
tores excogitans: vt autem suauiter bibas, sumptuosa vina comparas, & æstate cir-
cumcursans niuem quæris. Vt autem iucundè dormias, non solum molles lectos, Nix æstate ad voluptatē quæsita.
sed etiam quæ lectis supponantur fulcra paras. Vnde, vt dicebat Aristo, ad totum
tetrachordon, voluptatem, inquam, & dolorem, metum & cupiditatem, exercita- ὑπόβαθρα.
tione magna & pugna opus est.

Hi nanque uel per interiora uiscera
E *Vsque meant, hominumque corda exagitant.*

Eos enim qui magni & excelsi animi existimantur, voluptas facit cereos, ex senten
tia Platonis, quoniam vnaquæque voluptas & vnusquisque dolor corpori affigit
animā, eius qui non se separat ab animi perturbationibus, eāsq. cruci affigit. Qui
perdiderit animā suam, inquit Dominus, seruabit ipsam aut eam tradens, lubēter Matth. 16.
adeundo pro Domino pericula aut eam perdens ex ea quę est ei cū hac vita consue
tudine. Si enim soluere, abducere, & segregare, (id enim crux significat) animam Crucem suā tol lere quid. Mortis meditatio.
volueris ab ea quæ est in hac vita voluptate & delectatione, habebis eam, in ea
quæ expectatur spe inuentam & conquiescentem. Hoc enim fuerit meditatio mor
F tis, si solis iis quæ sunt secundum naturam dimensæ appetitionibus, quæ ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ ſunt ſecundum naturam nihil excedunt, declinando ad id quod exuperat A
vel quod eſt præter naturam, in quo peccandi enaſcitur poteſtas, contenti eſſe
Eph.6. velimus. Oportet ergo nos Dei induere armaturam, ad hoc vt poſsimus reſiſtere inſidiis Diaboli. quoniam arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed Deo potentia, ad deſtructionem munitionum, cogitationes deſtruentes & omnem altitudinem ſe extollentem aduerſus Dei cognitionem, & captiuantes omnem intellectum ad obediendum fidei, ait diuinus Apoſtolus. Viro vtique opus eſt qui admirabiliter & inconfuſe iis rebus ſit vſurus, à quibus proficiſcuntur animi perturbationes, vtpote diuitiis & paupertate, gloria & ignominia, ſanitate & morbo, vita & morte, labore & voluptate. Vt enim indifferenter vtamur differentibus, magna nobis opus eſt differentia vt qui multa imbe- B
cillitate prius malè affecti ſimus, & in mala educatione & inſtitutione prius verſati cum ignoratione. Simplex ergo ratio noſtræ philoſophiæ, dicit omnes animi perturbationes & vitia, eſſe impreſsiones mollis & cedentis animæ, & veluti obſignationes poteſtatum ſpiritalium, aduerſus quas nobis eſt colluctatio. Maleficarum enim, vt puto, poteſtatum eſt opus, proprii habitus aliquid conari, ſigillatim operari, vt nos qui eas abrenunciauimus, in certamine ſuperent, & ſuos efficiant. Eſt ergo iure conſequens vt aliqui quidem in lucta proſternantur. Quicunque autem certamen magis athletice aggrediuntur, omni contentione decertantes, ad coronam vſque peruenium. prædictæ autem poteſtates in multo ſudore & cruore tunc deficiunt, victores admirantes. Eorum C
enim quæ mouentur, alia quidem ex appetitione mouentur & viſione, ſicut animalia: alia autem per tranſlationem, ſicut inanimata: ex inanimis autem plantas quoque dicunt moueri tranſeundo ad augmentum, ſi quis eis eſſe plantas inanimas conceſſerit. Et habitum quidem lapides, naturam verò plantæ. & appetitionem & viſionem, & ea rurſus quæ prius dicta ſunt, bruta quoque participant. Ratiocinandi autem poteſtas, quæ eſt propria humanæ animæ, non debet ſimiliter impelli atque animantia ratione carentia, ſed viſa quæ impellunt diſcernere, & non ab eis abduci. Hæ ergo de quibus diximus poteſtates, pulchritudines & glorias, & adulteria & voluptates, & tales eiuſmodi ineſcantes viſiones, iis quæ facile ſeduci poſſunt, animabus protendunt, D
quemadmodum qui pecora abigunt, eis frondes porrigunt. Deinde cum eos aſtu circumuenerint, qui non poſſunt veram voluptatem à falſa diſcernere, fluxamque ac caducam iniuriæque obnoxiam à ſancta pulchritudine, ducunt redactos in ſeruitutem. Vnaquæque autem deceptio aſsiduè premens animam, in ea imprimit viſionem. & imprudens inſcienſque anima, perturbationis ac vitii circunfert imaginem, cum cauſa oriatur ex ineſcatione & noſtra aſſenſione. Baſilidis autem ſectatores vitia & animi perturbationes conſueuerunt vocare προσαρτήματα, id eſt appendices. & ea eſſe quoſdam in eſſentia ſpiritus appenſos animæ ratione præditæ, per quandam conturbationem & confuſionem principalem. & alias rurſus ſpirituum adulterinas & diuerſi generis natu- E
ras iis adnaſci, vtpote lupi, ſimiæ, leonis, vrſi. quorum proprietates quæ viſione in anima apprehenduntur, animæ cupiditates animantibus dicunt aſsimilare. Quarum enim ferunt proprietates, earum opera factaque imitantur. Et non ſolum cum rationis expertium animantium appetitionibus & viſionibus coniunctionem ineunt & familiaritatem, ſed etiam plantarum æmulantur motus & pulchritudines. propterea quòd plantarum quoque ferant appenſas proprietates. habere autem etiam habitus proprietates, vtpote duritiem adamantis. Sed aduerſus hoc dogma quidem poſtea diſſeremus, quando de anima tractabimus. Nunc autem hoc ſolum adnotandum eſt, quòd Du- F
rii equi, vt eſt in poëticis fabulis, imaginem ſeruat homo ex ſententia Baſilidis, vt

προσαρτήματα ἐναποσφραγίσματα. Abrenuntiamus diabolum.

ἐν πολλῷ τῷ λύθρῳ.

βαλλὸς.

A dis: vt qui in vno corpore tot diuerſorum ſpirituum exercitum habeat inſinuatum. Ipſe itaque filius Baſilidis Iſidorus, in libro de Adnata anima, cum dogma animaduertiſſet, ſcribit his verbis, veluti ſeipſum accuſans. Si enim alicui perſuaſeris non eſſe animam vnius partis: vi autem appendicum fieri ea quæ ſunt deteriorum vitia ac perturbationes: non leuem prætextum habebunt homines ſcelerati, dicendi Coactus ſum, abductus ſum, coactus feci, non volens operatus ſum, cum ipſe dux fuerit malorum cupiditatis, & cum appendicum violentia non depugnarit. Oportet autem cum parte ratiocinatiua facti ſimus ſuperiores, minorem quæ eſt in nobis creaturam videri ſuperare. Is enim duas quoque in nobis ponit animas, ſicut Pythagorei, de quibus poſtea conſidera-
B bimus. Quinetiam Valentinus ſcribens ad aliquos, his verbis ſcribit de appendicibus. Et autem vnus bonus, cuius fiducia eſt ea quæ ſit per filium manifeſtatio, & per eum ſolum poteſt cor fieri mundum, ex corde extruſo omni maligno ſpiritu. Multi enim in eo habitantes ſpiritus id mundum eſſe non ſinunt. Vnuſquiſque autem eorum propria efficit opera, ſæpe non conuenientibus inſultans cupiditatibus. Ac mihi quidem videtur cor non eſſe abſimile diuerſorio. Illud enim perforatur & effoditur, & ſtercore ſæpe repletur, cum homines ſe petulanter gerant, & locum nihil omnino curent vt qui ſit alienus. Eodem modo cor quoque, cum quandiu nulla eius cura geritur, ſit immundum, & multorum Dæmonum habitaculum. Poſtquàm autem id inuiſerit qui
C ſolus eſt bonus Pater, ſanctificatum eſt, & luce reſplendet. & ſic qui tali cordeeſt præditus, beatur, quoniam Deum videbit. Quænam eſt ergo cauſa, quòd non ab initio talis animæ cura ac prouidentia geratur, dicant nobis. Aut enim non eſt digna & quomodo ſicut ex pœnitentia accedit ad eam prouidentia, vel natura, vt ipſe vult, ſeruatur? & neceſſe eſt eam cum ab initio eius cura geratur propter cognationem, immundis ſpiritibus nullum dare aditum, niſi ei vis afferatur, & imbecilla probetur: Si enim dederit, cùm ea pœnitentia ducta ſit, eligere quæ ſunt meliora: ille inuitus dicet id quod decernit quæ eſt apud nos veritas, ex obediente mutatione non autem ex natura eſſe ſalu-
tem. Quemadmodum enim exhalationes, quæ & è terra & ex lacunis ac vo-
D raginibus oriuntur, conflantur in caliginem & nymboſam vertiginem: ita etiam carnalium cupiditatum vapores malam animæ inurunt habitudinem, voluptatis ſpectra animæ repræſentantes, & ante eam effundentes: Intelligenti itaque luci tenebras offundunt, attrahente anima vapores qui oriuntur ex cupiditate, & perpetuitate voluptatum condenſante vitiorum vertigines. Aurum è terra non tollitur, gleba. Sed cocta percolatur: Deinde cum munda fuerit, aurum vocatur, vt quæ ſit terra mundata. Petite enim, & dabitur vobis, iis qui ex ſeipſis poſſunt ea quæ ſunt optima eligere, dicitur. Quomodo autem nos Diaboli operationes, & ſpiritus immundos in peccatoris animam ſeminare dicamus, non mihi pluribus verbis opus eſt, ſi adduxero teſtem Bar-
E nabam Apoſtolicum, (erat autem is ex ſeptuaginta, & Pauli adiutor) his verbis ſic dicentem. Antequam nos Deo crederemus, erat noſtrum cordis habitaculum interitui obnoxium & imbecillum, verè templum manu ædificatum: quia erat quidem plenum cultu idolorum, & erat domus Dæmonum, quod faceret quæcunque Deo ſunt contraria. Operationes ergo Dæmonibus conuenientes dicit peccatores efficere, non autem ait ipſos ſpiritus habitare in anima infidelis. Et ideo ſubiungit. Attendite vt templum Domini gloriosè ædificetur. Diſcite vos accepiſſe remiſsionem peccatorum, & ſperaſſe in nomen. Efficiamur rurſus noui, creati ab initio. Non enim Dæmones à nobis expelluntur, ſed peccata, inquit, remittuntur, quæ ſimiliter atque
F illi faciebamus priuſquàm crederemus. Merito ergo contrà oppoſuit ea quæ ſubiunguntur. Quare in noſtro habitaculo vere Deus inhabitat. In nobis eſt quo-

Iſidorus Baſilidis filius.

Valentinus.

Barnabas.

Remiſsio peccatorum.

πλημέτων.

εἰσδύσεις.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dammodo Verbum eius fidei. vocatio eius promissionis. Sapientia iustificationum. mandata doctrinæ. Scio me in quandam incidisse hæresim. qui autem ei præerat, dicebat se per vsum voluptatis pugnare cum voluptate. per simulatam pugnam ad voluptatem transfugiens præclarus hic gnosticus. Se enim dicebat esse gnosticum, id est cognoscendi potestate præditum. Dicebat enim non esse magnum abstinere à voluptate qui eam non esset expertus, sed eum qui in ea versatus esset non vinci. Vnde propter eam dicebat se in ea exerceri. φιλαδόνῳ. Seipsum autem miser imprudens decipiebat arte voluptaria. In eandem ergo, vt patet, venit sententiam Aristippus quoque Cyreneus, in quam sophista qui se iactat tenere veritatem. Cum itaque probro ei daretur, quod cum meretrice Corinthia assiduè versaretur. Habeo, inquiebat, Laidem, sed ab ipsa non habeor. Tales autem sunt etiam qui dicunt se sequi Nicolaum, adducentes eius viri aliquid literarum monimentis mandatum, sed ab eis detortum, nempe Oportere carne vti. Sed ille quidem vir præclarus significabat oportere voluptates arcere & cupiditates, & hac exercitatione marcidas flaccidásque reddere carnis appetitiones & insultus. Qui autem instar hircorum sunt profusi ad voluptatem, veluti corpus contumelia afficientes, suaui fruuntur delectatione, nescientes quod id quidem cùm sit natura fluxum, sentum squallidum pannosúmque redditur: ipsorum autem infossa est anima in cœno vitii, vt qui decretum ipsius voluptatis, non autem viri Apostolici sequantur. Quid hi enim differunt à Sardanapalo, cuius vitam significat epigramma?

Teneo Laidē: nō teneor à Laide. Aristippi respōsum. ἀπομνημονεύμοτι. ἐκπαραχρῆσθαι. παραχρῆσθαι καθηδυπαθεῖσιν ῥάθυμα. Sardanapali Epitaphium.

Hæc habeo quæ edi, quæque exturata libido
Hausit, at illa iacent multa & præclara relicta.

Non est omnino necessaria affectio voluptatis, sed accessio quædam & assectatio vsibus quibusdam naturalibus, fami, siti, frigori, matrimonio. Si itaque fieri posset vt absque ea vel biberetur, vel alimentum susciperetur, vel liberi procrearentur: non posset ostendi alius eius vsus. Neque enim operatio, neque affectio, sed neque aliqua pars nostri est voluptas. Sed vicarii ministerii gratia in vitam accessit. quemadmodum dicunt accessisse sales nutrimenti concoquendi causa. Quæ est autem effrenata, & domus administrationem vi sibi vsurpauit, primam generat cupiditatem, quæ est desiderium, & appetitus à ratione alienus, eius qui est ei gratificatus. Ea Epicuro persuasit vt Philosophi finem poneret voluptatem. Diuinam itaque rem is esse statuit, firmam ac stabilem bonam carnis constitutionem, & quod ea ita sit futura spem fide dignam. Quid enim est aliud delitiæ, quàm libidinosa liguritio, & superuacanea redundantia eorum qui sunt dissoluti ad suauem sensum delectationis? Significanter scribit Diogenes in quadam tragœdia. ἀκουσίας. θεσαίζει. λιχνεία. Lecardia. Diogenes. Διογένης ὁ πωλείος

Effœminatis quis mere ac cinædicis.
Cor alligatum est suauibus delitiis,
Qui laborare tantillum haud uolunt.

Et quæ deinceps sequuntur, quæ turpiter quidem dicta sunt, sed pro meritis eorum qui sunt dediti voluptati. Diuinè itaque mihi videtur lex voluisse vt metus impenderet necessario, vt cautione & attentione hoc sibi pararet & conseruaret philosophus, vt esset minime sollicitus, à lapsu alienus & peccato non affinis in omnibus permanens. Pax enim & libertas non aliter accedit, quàm per perpetuam & indefatigabilem aduersus animi nostri motus repugnantiam. Sunt enim hi aduersarii crassi & Olympici, & vespis, vt vno verbo dicam, acriores. & maximè voluptas, quæ non solum interdiu, sed etiam noctu in ipsis insomniis, nos cum præstigiis inescando, insidiatur & mordet. Quomodo ergo possunt adhuc Græci iure legem insectari, cùm ipsi quoque voluptatem doceant seruire metui? Socrates itaque ἀμεριμνίαν.

iubet

iubet ea cauere quæ persuadent vt non esurientes comedant, & bibant non sitientes. & pulchros aspectus & oscula, vt quæ scorpiis & araneis grauius venenum naturaliter emittant. Antisthenes autem vult potius insanire quàm voluptate afsici. Et Crates Thebanus. Xenoph. in dictis Socratis.

Hæc uincas rectis exultans moribus, atque
Te auro haud addicens cupidis nec amoribus unquam
Seruam. nec mercatores sunt amplius ulli.

Et totum colligit veluti in epilogum.

Mancipat at quem non turpis tangitque uoluptas,
Regnum immortale, & libertas huic quoque amatur.

Hic autem alibi rectè admodum scribit, Rerum venerearum effrenati desiderii cataplasma esse famem. Sin minus autem, laqueum. Zenonis autem Stoici quænam esset doctrina, testantur Comici, licet ei detrahentes, hoc modo.

Vir philosophatur Zeno iste philosophiam
Vanam. docet nam esuriem discipulos.
Panis sit unus, caricaque, & potus aquæ.

Hi omnes vtique non erubescunt aperte confiteri eam quæ ex cautione accipitur vtilitatem. Quæ est autem vera, & non expers rationis, sapientia, non solis vervbis confidens & decretis, sed tegumẽtis inuulnerabilibus & mysteriis efficacibus, & in diuinis præceptis meditans & se exercens, vim diuinam per eam quæ ex ipsa inspiratur partem, à verbo seu ratione accipit. Iam vero Poëtici quoque Iouis describunt ægidem.

Terribilem, quæ albo penitus redimita timore est.
Lis quoque inest, & uis urgens, & frigidus horror.
Gorgoneumque caput, monstrum olim quod fuit ingens,
Terribile, horrendum, ostentum Iouis egiferentis.

Iis autem qui id quod est salutare rectè possunt perspicere, nescio an quid videbitur amabilius honestate ac grauitate legis, & eius filia, cautione ac religione. Verumenimuero quando aliquid nimis intensum, & quod iustum tonum excedat, dicetur canere, sicut etiam Dominus in aliquos, ne aliqui ex iis qui eum æmulantur ac sequuntur, aliquid canant quod à tono fidiumque concentu discrepet: sic audio, non vt quod sit nimis intensum & quod iustum tonum excedat, sed quod sit eiusmodi iis qui diuinum nolunt iugum tollere. Iis enim qui sunt remissi & imbecilli, id quod est moderatum, videtur nimis intensum & tonum excedere, & id quod est æquum, videtur esse summum ius quoscunque enim propterea quòd peccati amore tenentur, subit indulgentia, ii veritatem existimant esse molestiam, & seueritatem sœuitiam, & eum qui non simul peccat & vna deorsum trahitur, immisericordem. Rectè ergo sic scribit de Plutone tragœdia. ὠλαρία. ὑπόζυγον. ἔνζυγον καὶ ἄζυγον.

Venturus ad quem Dæmonem tu sis rogas?
Qui haud nouit æquum, sed neque ullam gratiam.
Solummodo ast illi placet iustitia.

Etsi enim nondum potestis facere quæ à lege imperantur: attamen considerantes esse nobis proposita pulcherrima exemplaria, libertatis amorem in ipsa nutrire & augere possumus. & ea ratione promptiori & alacriori animo iuuabimur, alia quidem prouocantes, alia verò imitantes, & alia reuerentes. Neque enim veteres illos qui ex lege vixerunt,

Annosa aut quercus genuit præruptaue petra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed eo quòd sincere ac germane vellent philosophari, totos seipsos Deo obtulerũt A
ac dedicarunt, & in fidei rationem relati sunt. Pulchrè de Indis dicebat Zeno se
vnum malle Indum videre qui torreatur, quàm omnes de laboris perpessione di-
scere probationes. Nobis autem sunt quotidie redundantes Martyrũ seu testium
fontes, qui nostris spectantur oculis, qui torrentur, torquentur, & capite truncan
tur. Eos omnes, legis metus, qui veluti pædagogus ad Christum deduxit, exercuit,
vt pietatem vel per sanguinem ostenderent. DEVS stetit in synagoga Deorum:
Psal.81. in medio autẽ Deos diiudicat. Quosnam? Eos qui sunt voluptate superiores, qui
vincunt animi motus ac perturbationes. qui sciunt vnumquodque eorum quæ fa-
ciunt eos qui sunt Gnostici, id est cognoscendi potestate præditi qui mundo sunt
Ibidem. maiores. Et rursus, EGO dixi, Dii estis, & filii altissimi omnes. Quibusnam dicit B
Dominus? Iis, qui, quoad eius fieri potest, mortalia omnia repudiãt. & dicit Apo
1.Cor.11. stolus, VOS autem non amplius estis in carne, sed in spiritu. Et rursus dicit, IN
Rom.8. carne cum simus, non secundum carnem militamus. Caro enim & sanguis re-
gnum Dei non possunt possidere. neque corruptio possidet incorruptionẽ. Ecce
tanquam homines morimini, nos arguens dixit spiritus. Oportet ergo nos exer-
cere ad ea cauenda quæ sunt obnoxia vitiis, fugiendo, vt ii qui verè sunt Philoso-
phi, eos cibos qui incitant ad libidinem, & eam quæ est in cubili dissolutam remis-
sionem & delectationem, & agendo vt ea quidem quæ in voluptate explenda
fruendisque delitiis accidunt, sint aliis magnum præmium, nobis autem non iti-
dem. Est enim donum Dei maximum temperantia. Ipse enim dixit, NON te di- C
mitto, nec te derelinquo, vt qui te dignum iudicauerim propter veram ac germa-
nam electionem. Sic ergo nos pie ac caute accedere conantes excipiet benignum
ac suaue iugum Domini, à fide in fidem, vno auriga, per profectum, vnumquemq.
nostrum agente ad salutẽ, vt accedat is quem par est. Fructus beatitudinis. Fit autẽ
Hipp.Cous ἄσκησις πόνων. exercitatio, ex sententia Coi Hippocratis, non solum corporis sanitas, sed etiam
ἀκορίη τροφῆς animæ. impigra laborum susceptio, & non nimia nutrimenti exaturatio. Epicurus
Epicuri impiũ dictum. autem, in non esuriendo, nec sitiendo, nec frigendo ponens beatitudinem, vocem
illam Deo parem exclamauit, impie dicens, se pro his vel cum Ioue patre esse pu-
gnaturum tanquam porcorum stercoribus vescentium, & non ratione præditorũ
& philosophorum, beatam decernens victoriam. Ex iis enim qui voluptati parent, D
De fœlicitate di uersæ philoso phorum senten tiæ. constat esse Cyrenaicos & Epicurum. Eos enim aperte dicere, finem esse iucunde
viuere. Perfectum autem bonum solum esse voluptatem. Epicurus autem doloris
quoque amotionem dicit esse voluptatem. eligendum autem & expetendum esse
dicit, id quod primum à seipso trahit ad seipsum, quod videlicet est omnino in mo
tu. Dinomachus autem & Callipho dixerunt esse finem, quidquid in se est facere
gratia consequendæ & fruendæ voluptatis. Et Hieronymus Peripateticus, finem
quidem esse viuere sine molestia ac perturbatione: extremum autem, seu ad finem
spectans, bonũ, esse fœlicitatem. Et Diodorus qui similiter fuit ex eadem hæresi,
finem esse pronunciat citra vllam molestiam & honestè viuere. Atque Epicurus
quidem, & Cyrenaici, id quod est primum naturæ proprium & conueniens, dicũt E
esse voluptatem. Voluptatis enim causa accedens, inquiunt virtus, peperit volupta
tem. Ex Calliphonis autem sentẽtia, voluptatis quidem causa accessit virtus. pro-
cedente autem tempore cum suam vidisset pulchritudinem, effecit vt principio,
hoc est voluptati, esset honore æqualis. Aristotelei autem finem esse tradunt viue-
re ex virtute. Sed nec fœlicitatẽ nec finem adesse cuilibet qui habeat virtutem. Sa-
pientem enim qui vexatur, & in varios casus præter voluntatem incidit, & ideo
vult lubenter è vita effugere, nec esse beatum nec fœlicem. Virtuti autem tempo-
re quoque aliquo opus est. Non enim accedit vno die, quæ etiam in perfecto con-
sistit, quandoquidem non est vnquam, vt aiunt, puer beatus. perfectum autẽ tem-
pus fuerit vita hominis: compleri itaque beatitudinem ex triplici genere bonorũ. F
Neque ergo pauper: nec inglorius: sed nec valetudinarius: Sed nec si quis fuerit
seruus,

A seruus, est beatus ex eorum sententia. Rursus autem Zeno quidem Stoicus finem ἐν τῷ ὑλογι-
esse putat ex virtute viuere. Cleanthes autem naturæ conuenienter viuere, in be- σθεῖν.
ne ratiocinando. quod in iis quæ sunt secundum naturam eligendis situm esse sta-
tuit. Et Antipater eius familiaris, in iis quidem quæ sunt secundum naturam assi-
due & absque vlla prolapsione deligendis, iis autem quæ sunt præter naturam rei-
ciendis, positum esse existimat. Et rursus Archedemus sic finem esse exponebat, in
iis quæ sunt secundum naturam maxima & præcipua, deligendis non posse transi-
lire. Præter hos autem Panetius, conuenienter viuere appetitionibus quæ datæ
sunt nobis à natura. Postremo autem Posidonius, viuere contemplando vniuer-
sorum veritatem & ordinem, & se, quoad eius fieri potest, ita instituere, vt nulla
B in re ducatur à parte animæ quæ caret ratione. Quidam autem ex recentioribus
Stoicis, finem esse tradiderunt, viuere consequenter constitutioni hominis. Quid
tibi Aristonem recenseam? Is finem dicebat esse διαφορίαν, id est indifferentiam.
Indifferens autem planè relinquit indifferens. Aut ea quæ ab Herillo dicuntur in
mediam adducam. Ex scientia viuere ponit Herillus finem. Ex Academia enim
recentiores volunt nonnulli finem tradere, firmam ac stabilem à visis abstinẽtiam.
Quinetiam Lycus Peripateticus veram animæ lætitiam dicebat esse finem quem-
admodum Leucimus eam quæ ex honestis proficiscitur. Critolaus autem qui ipse
quoque fuit Peripateticus, dicebat esse perfectionem vitæ recte fluentis secundum
naturam, quæ completur ex tribus generibus, à maioribus per manus traditam si-
C gnificans perfectionẽ. Neque vero nobis his contentis quiescendum est. sed quàm
maxime contendendum est, ea quoque quæ à Physicis de re proposita decernũtur
adducere. Anaxagoram enim Clazomenium aiunt dixisse contemplationem esse ἀναρίτησιν.
vitæ finem; & eam quæ ex ea procedit libertatem. Heraclitum autem Ephesium
ἀναρίτωσιν. Pythagoram autem refert Heraclides Ponticus scientiam perfectionis vir
tutum animæ tradidisse esse beatitudinem. Quinetiam Abderitani docent esse fi-
nem, Democritus quidem in libro de Fine, animi tranquillitatem, quam etiam
appellauit Εὐεστὼ. & sæpe exclamat, Delectatio & eius priuatio sunt eorum termi- εὐεστὼ quid
nus qui ad ipsum vsque florem peruencrũt: Hecatæus autem sufficientiam. Quin- περιμαχότων.
etiam Apollodotus Cyzicenus animi delectationem, quemadmodum Nausipha-
κατάπληξιν
D nes admirationem vel obstupefactionem. Eam enim dicit à Democrito vocari
ἀθαμβίην. Præter hos autem Diotimus absolutam omnium bonorum perfectionem,
quam dicit appellari Εὐεστὼ, finem pronunciauit. Rursus Antisthenes quidem fa- ἀτυφίαν.
stus vacuitatem. Qui autem vocantur Annicerei ex successione Cyrenaica, nullũ
totius vitæ finem terminatum statuerunt: vniuscuiusque autẽ actiones proprium
esse finem, nempe eam quæ ex actione efficitur voluptatem. Hi Cyrenaici, Epicu-
ri voluptatis terminum, hoc est doloris ablationem, infirmant & abrogant, eam
constitutionem mortui appellantes. non solum enim nos gaudio affici propter vo
luptates, sed etiam propter consuetudines, & honores. Epicurus autem existimat
omnem effici lætitiam ex carne primo affecta. Metrodorus autem in opere quod
E inscribitur, Maiorem esse causam ad felicitatem eam quæ est ex nobis, ea quæ ex
rebus oritur, Animæ, inquit, bonum quid est aliud quàm firma ac stabilis bona car
nis constitutio, & spes fide digna quòd ea sic futura sit? At vero Plato philosophus
finem dicit esse duplicem. Vnum quidem, id quod est participabile & primum in
ipsis formis, quod quidem nominat bonum. Alterum autem id quod est illius par-
ticeps, & quæ ab eo proficiscitur accipit similitudinem, quod quidem est in homi-
nibus qui virtutem & veram philosophiam sibi vendicant. Quare Cleãthes quoq.
in secundo de voluptate, dicit Socratem vbiq. docere, eundem esse virum iustum
& beatum. Et eum execrari qui primus diuisit iustum ab vtili, vt qui rem fecerit
impiam. Reuera enim sunt impii, qui vtile à iusto quod est ex lege separant. Ipse au-
F tem Plato dicit beatitudinem, quæ est εὐδαιμονία, esse, bene habere Dæmonem. Di-
ci autem Dæmonem principalem animę nostræ partem. Beatitudinem autem, esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfectiſsimum bonum & pleniſsimum. Aliquando autem vocat vitam ſibi conſentientem & conuenientem. & nonnunquam id quod eſt ex virtute perfectiſsimum. Id autem ponit in ſcientia boni, & in ea quæ eſt cum Deo ſimilitudine. ſimilitudinem pronuncians eſſe iuſtum & ſanctum cum prudentia. An non ſic quidem ex noſtris, ad imaginem quidem ſtatim in ortu accepiſſe hominem, ad ſimilitudinem autem per perfectionem poſtea eſſe accepturum intelligunt. Iam verò docens Plato hanc ſimilitudinem viro bono futuram eſſe cum humilitate, illud vtique interpretatur, Omnis qui ſeipſum humiliat, exaltabitur. Dicit itaq. in legibus. Deus quidem certè, vt vetus eſt oratio, tenens principium & medium & finem vniuerſorum, recta pergit ſecundum naturam circumiens. Eum autem ſemper conſequitur iuſtitia, vltrix eorum qui à lege diuina deficiunt. Vides quo modo ipſe quoque legi diuinæ inducit religionem. Subiungit itaque. Cui qui beatus quidem eſt futurus, adhærens, ſequitur humilis & moderatus. Deinde cum his ea quæ ſunt conſequentia coniunxiſſet, & timore adhibito admoniſſet, ſubiungit. Quænam eſt ergo actio Deo amica & conſentiens? Vna, & quæ vnum quidem verbum habet vetus, nempe quod ſimili quidem quod eſt moderatũ, ſimile fuerit amicum: Quæ ſunt autem immoderata, neque ſibi inuicem, neque moderatis. Hac itaque ratione noſter temperans eſt Deo amicus. eſt enim ſimilis. Qui non eſt autè temperans, ſimilis & diuerſus. Hoc autem vetus decretum eſſe dicẽs, eam quæ à lege ad ipſum peruenit, doctrinam tacite ſignificauit. Et in Theæteto, cum mala circa mortalem naturam & hunc locum neceſſario circumcurſare diſſet, ſubiungit. Quare oportet tentare hinc illuc fugere quàm celerrimè. Fuga autem eſt, Deo quoad eius fieri poteſt aſsimilatio. Aſsimilatio autem, iuſtum & ſanctum fieri cum prudentia. Et Speuſippus Platonis ex ſorore filius, dicit beatitudinẽ eſſe perfectum habitum in iis quæ ſunt ſecundum naturam. aut habitum bonorum. quam conſtitutionem omnes quidem homines appetere: coniectare autem bonos moleſtiæ & conturbationis vacuitatem fuerint autem virtutes effectrices fœlicitatis. Xenocrates vero Chalcedonenſis definit beatitudinem, propriæ virtutis poſſeſsionem, & eius quæ ei inſeruit facultatis. Deinde vt in quo quidem ſit, videtur dicere animam vt autè à quibus, virtutes. Vt autem ex quibus tanquàm partibus, bonas actiones, & honeſtos habitus, & affectiones, & motus, & habitudines, vtpote quod non ſine his ſint ea quæ ſunt corporis & externa Xenocratis enim familiaris Polemo, videtur velle beatitudinem eſſe ſufficientiam omnium bonorum, vel plurimorum & maximorum. Decernit itaque ſine virtute quidem non futuram vnquam beatitudinem. abſque bonis autem corporis & externis, virtutem eſſe ſufficientem ad beatitudinem. Et hæc quidem ſic habeant. Quæ autem dicuntur aduerſus eas quæ dictæ ſunt ſententias, dicentur ſuo tempore. Nobis autem eſt propoſitum peruenire ad finem minimè finiendum, mandata, hoc eſt Deum, ſequentibus, & ex eis, ſine reprehenſione, & ſcienter, per diuinæ voluntatis cognitionem viuentibus. Recte autem rationi ſeu verbo, quoad eius fieri poteſt, aſsimilatio, eſt finis, & in perfectam adoptionem per filium reſtitutio, Patrem ſemper glorificans per magnum Pontificem. qui nos fratres & cohæredes dignatus eſt appellare. Et Apoſtolus quidem breuiter finem deſcribens in epiſtola ad Romanos, dicit, NVNC autem liberati à peccatis, Deo autem ſeruientes, habetis fructum veſtrum in ſanctificationẽ. finem autem, vitam æternam. Cùm autem ſpem nouiſſet duplicem, vnam quidem quæ expectatur, alteram vero quæ minis intenditur, iam finem docet fidei reſtitutionem. PATIENTIA enim, inquit, probationem: probatio verò ſpem. Spes autem non confundit. quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Propter quam charitatem eſt etiam in ſpem reſtitutio, quam requiem dicit alibi nobis eſſe repoſitam. Similia etiam inueneris apud Ezechielem quæ ſic habent. Anima peccans ipſa morietur. &, Vir qui fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, ſupra montes non comœdit, & ſuos oculos non

A, A imaginẽ, & ſimilitudinẽ Dei eſſe creatum hominẽ: quomodo intelligendũ, ſit. Luc. 14. & 18.

Rom. 6.

Rom. 5.

Ezech. 18.

non ſuſtulit ad idola domus Iſraël; & vxorem proximi ſui non polluit. & ad vxorem in tempore immunditiei ſuæ non acceſsit. Non vult enim ſemen hominis probro ac vituperio affici Et virum, inquit, non male afficiet. pignus debitoris reddet, raptum non rapiet. Panem ſuum dabit eſurienti. & plura habendi cupiditatem non ſumet. ab iniquitate auertet manum ſuam. Verum faciet iudicium inter virum & proximum. in iuſtificationibus meis ambulabit, & iuſtificationes meas cuſtodiet. Ad faciendam veritatem eſt iuſtus. vita viuet, dicit Adonai Dominus. Et Eſaias, eum quidem qui credidit, ad vitæ honeſtatem, eum autem qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus, ad ſcientiam adhortans, oſtendens non eſſe eandem hominis & Dei virtutem, ſic inquit. QVAERITE Dominum, & in inuenien do ipſum inuocate. Quando autem vobis appropinquauerit, relinquat impius vias ſuas, & conuertatur ad Dominum, & miſericordiam conſequetur. Vſque ad, Cogitata veſtra à cogitatione mea. Nos ergo ex præclari Apoſtoli ſententia, ex fide ſpem iuſtitiæ expectamus. In Chriſto enim neque circumciſio aliquid valet, neque præputium. ſed fides quę per dilectionem operatur. Cupimus autem vnumquemq. veſtrum eandem oſtendere ſolicitudinem ad expletionem ſpei, vſque ad illud, ſecundum ordinem Melchiſedec factus Pontifex in æternum. Paulo quoque ſimilia dicit Sapientia quæ eſt omni virtute plena. Qui autem me audit, habitabit in ſpe confidens. Spei enim reſtitutio. Spes dicta eſt æquiuocè. Propterea huic dictioni, Habitabit, pulcherrimè adiecit, Confidens, oſtendens eum qui eſt huiuſmodi, requieuiſſe, recepta ea ſpe quam ſperabat. Quare etiam ſubiungit, Et quieſcet ſecurè ab omni malo. Apertè autem dicit Apoſtolus in priori ad Corinthios. IMITATORES mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. vt illud efficiatur. Si vos mei, ego autem Chriſti, vos ergo eſtis Chriſti imitatores, Chriſtus vero Dei. Deo ergo aſsimilari, vt quoad eius fieri poteſt, fiat quis iuſtus & ſanctus cum prudentia, ſtatuit eſſe ſcopum fidei. finem autem, eam quæ fit propter fidem promiſsi reſtitutionem. Ex his ergo, fontes eorum qui de fine decreuerunt, quos prius diximus, ſcaturiunt. Sed de his quidem ſatis eſt. Quoniam autem voluptas & cupiditas videtur cadere in matrimonium, de his quoque tractandum eſt. Eſt ergo matrimonium, prima legitima viri & mulieris coniunctio, ad liberorum procreationem. Menander itaque Comicus, Ad ſeminandos liberos tibi, inquit, meam trado filiam. Quærimus autem an ſit vxor ducenda, quod quidem eſt ex iis quæ dicta ſunt aliquo modo referri ad aliquid. Eſt enim alicui ducenda vxor. quod quidem eſt ac ſi dicas, aliquo modo ſe habenti. & aliqua vxor ducenda, & quæ aliquo modo ſe habeat. Neque enim eſt vxor ducenda cuilibet, neque ſemper. ſed tempus quoque eſt, in quo conuenit. & perſona cui conuenit. & ætas ad certum vſque terminum. Neque ergo eſt cuilibet vxor ducenda neque ſemper. Sed neque omnino & impudenter ac temere ſed ei qui aliquo modo ſe habet, & qualis, & quando oportet, & liberorum gratia, & ea quæ eſt in omnibus ſimilis, & non vi aut neceſsitate virum amantẽ diligit. Vnde dicit Abraham, de vxore, vt quæ ſoror eſſet, conſiderans. Mihi ſoror eſt ex patre, ſed non ex matre. fuit autem mihi quoque in vxorem. docens eas quæ ex eadem matre natæ ſunt, non eſſe ducendas vxores. Paucis autem hanc perſequemur hiſtoriam. Plato ergo matrimonium collocat in bonis externis, aſtruens noſtri generis immortalitatem, & quandam filiorum perpetuitatem, quæ filiis veluti lampas traditur. Democritus autem repudiat matrimonium, & procreationem liberorum, propter multas quæ ex ipſis oriuntur moleſtias, & quod abſtrahant ab iis quæ ſunt magis neceſſaria. Ei autem Epicurus quoque aſſentitur, & quicunque in voluptate moleſtiæque & doloris vacuitate bonum collocant. Præterea ex Stoicorum quidem ſententia eſt indifferens, & matrimonium, & liberorum ſuſceptio, ex Peripateticorum verò, bonum. Vt ſemel autem dicam, dogmata lingua tenus deducentes, voluptatibus ſeruierunt, alii quidem pellicibus, alii verò meretricibus, plurimi autem vtentes adoleſcentulis. Sapiens autem ille quaternio, in orto cum me-

1. Cor. 11.

ἀλλοιωσμόν.

Finis Chriſtiano homini quis.

de Matrimonio.

Matrimoniũ nõ eſſe omnibus neceſſarium.

Gen 2. Sara fuit ſoror Abraham ex patre nõ ex matre. Sorores ex patre & matre non ducebantur in vxores.

μεσολαμπάδων ομιλίαν.

Universidad de Deusto
Biblioteca

βεζύγιον. Ea est autē quæ dicit, maledictus qui arat in boue & in asino, vt puto.

retrice, factis voluptatem gloria afficiebat. Non ergo eam quæ est de boue iungendo effugerint execrationem, qui cum sibi aliqua non conferre iudicent, alios ea hortentur facere, vel contrà. Hoc breuiter scriptura significauit, dicens, Quod odio habes, alii ne feceris. Cæterum qui matrimonium approbant, Nos, inquiunt, fecit natura aptos ad matrimonium. vt liquet ex compositione corporum masculorum & fœminarum. & frequenter illud acclamant, Crescite & multiplicamini. Si autem hæc quoque ita se habent: ipsis tamen turpe videtur, quod homo quem Deus est architectatus, sit animantibus brutis intemperantior, quæ cum multis & impudenter non congrediuntur, sed cum vno & quod est eiusdem generis. cuiusmodi sunt columbæ, & palumbes, & genus turturum, & quæ sunt his similia. Præterea, inquiunt, qui caret liberis, est ea perfectione defectus quæ est secundum naturam, vt qui suum successorem in suum locum non substituerit. Perfectus enim est qui ex seipso fecit similem. vel potius quando illum idem fecisse viderit hoc est, quando in eandem peruenerit naturam filius cuius est qui eum genuit. Est ergo omnino vxor ducenda, & patriæ causa & liberorum successionis, & mundi, quantum est in nobis, perfectionis. Nam alicuius etiam matrimonii miserentur poëtæ, quod est semiperfectum & caret liberis. beatum autē ducunt id quod floret & germinat vndiquaque. Morbi autem corporis maximè indicant necessarium esse matrimonium. Vxoris enim cura, & assidua eius perseuerantia, videtur aliorum necessariorum & amicorum tantum superare tolerantiam, quanto ea mutua doloris consensione & misericordia anteçellit, & vult omnium maxime lubēter assidere. Et reuera ex scripturæ sententia est necessaria adiutrix. Menander itaque Comicus cum matrimonium esset insectatus, alia etiam vtilia opponens, respondet ei qui dixerat,

ἀμφιθαλές.

συμπαθίας.

Affectus in rem sum ego
Non bene, siniſtre eam nam tu quidem capis.

Deinde subiungit.

Grauia fuerunt & molesta quæ tibi
Vides in ipso sed bona non aspicis.

Et quæ deinceps sequuntur. Fert autem opem quoque matrimonium iis qui ætate processerunt, vt quod exhibeat vxorem curam gerentem, & alat qui ex ea susceptī sunt liberos, vt in senectute parētes suos nutriant.

κληδόνας.

Viro autem gloriæ, Qui siet in terra, ei fuerint filij.
Vt subera atque imo ex profundo rete, agent,

πλωτῆρας. Et quæ plagas seruant lino, ex Tragici Sophoclis sententia. Non permittunt autē Legislatores maximos magistratus gerere iis qui vxorem non duxerint. Iam vero Laconum Legislator, non solum pœnam imposuit ei qui vxorem non duxisset, sed etiam ei qui vnam tantum, & ei qui duxisset serius, & ei qui solus viueret. Præclarus autem Plato iubet vxoris quoque alimentum publico pendere ęrario, eum qui vxorem non duxisset, & sumptus quos oportet dare magistratibus. Si enim ductis vxoribus liberos non susceperint, quod in eis quidem situm est hominum raritatem inuehent, & ciuitates dissoluent, & qui ex eis constat ornatum. Est autē eiusmodi eorum impietas qui diuinam dissoluunt generationem. Iam vero est ignaui & imbecilli animi fugere conuictum & vitæ consuetudinem cum vxore & liberis. Cuius enim est amissio malum, eius omnino possessio bonum est. Ita autem se habet etiam in reliquis. Atqui liberorum amissio, inquiunt, est ex supremis malis. Filiorum ergo possessio, bonum est. Quod si ita est, etiam matrimonium.

Absque genitore (inquit) nunquam fuerit filius.
Nec absque matre filij conceptio.
Patrem, uir ut matrem, efficit coniugium.

Maximum itaque votum statuit Homerus, virum & familiam, sed non absolutè, verum

verum cum bona consensione & concordia. Nam aliorum quidem matrimonium in voluptate consentit & delectatione: Eorum autem qui philosophantur matrimonium, deducit ad eum qui est in Verbo consensum, quod non formam sed mores permittit ornare mulieribus, & præcipit maritis, ne vtantur vxoribus tanquàm iis quæ amantur mulieribus, vnum scopum sibi proponendo vt corpori probrum afferant, sed ad totius vitæ auxilium, & optimam temperantiam, matrimonium vsurpent. Frumenti enim & ordei, vt arbitror, seminibus, quæ conuenientibus deiiciuntur temporibus, præstantior est ac prestantior homo qui seminatur, cui omnia à natura producuntur. Atque illa quidem semina Agricolæ sobrii deiiciunt. Si quod sit ergo sordidum & spurcum studium, id est à matrimonio expurgandum, ne nobis probro dari possit, quod brutorum animantium congressus magis naturæ conueniat quàm humana coniunctio in ipso calore veneris. Nonnulla certe eorum quo tempore iubentur statim recedunt, relinquentia administrationi opificium. A tragicis autem scriptum est Polyxenam, etsi interficeretur, moriendo tamen magnam adhibuisse diligentiam vt honestè caderet Illa tegens mares quæ haud licuit cernere. Fuit autem illi quoque calamitas matrimonium. Succumbere itaque & cedere viis & animi perturbationibus est extrema seruitus. Sicut ea certè vincere, solā est libertas. Diuina itaque scriptura, eos qui præcepta transilierunt, dicit esse venundatos alienigenis. hoc est, peccatis quæ naturæ non conueniunt, donec conuersi agant pœnitentiam. Conseruandum est ergo matrimonium, tanquam sacra aliqua statua, mundum ab iis quæ polluunt, vtpote qui à somno quidem expergiscamur cum Domino, eamus autem dormitum cum gratiarum actione, & oremus.

Cumque cubile tenet, lux & cum fulserit alma.

Tota nostra vita Dominum testantes. Pietatem quidem ac religionem anima possidentes. temperantiam autem etiam vsque ad corpus deducentes. Deo enim re vera gratum est, à lingua ad opera traducere moderationem. Ad impudentiam autem via est turpis sermo. & vtriusque finis est turpium rerum perpetratio. Quòd autem consulat scriptura vxorem ducere, & nec à coniugio vnquam permittat discedere, legem apertè constituit. Non dimittes vxorem, præterquàm propter fornicationem. Adulterium autem existimat coniungi matrimonio, viuo altero ex separatis. A fuspicione autem & criminatione alienam ostendit vxorem, eo quòd non ornetur ac cometur plusquàm sit decorum, assiduè attendendo precibus & orationibus; multos autem domus exitus custodiat: à sui autem aspectu, quoad eius fieri potest, excludens eos qui ad eam non attinent, ducendo domus custodiam intempestiuis nugis conducibiliorem. QVI autem dimissam accipit vxorem, mœchatur, inquit. Si quis enim dimiserit vxorem, mœchatur ipsam, hoc est, cogit eam mœchari. Non solum autem qui dimisit, est eius causa, sed etiam qui eam suscepit, præbens mulieri peccandi occasionem. Si enim non suscipiat, reuertetur ad virum. Quid verò lex? Ad reprimendam ad vitia propensionem, iubet de medio tolli, eam quæ adulterata, & adulterii fuerit conuicta. Sinautem fuerit vxor Sacerdotis, iubet eam igni tradi. Obruitur autem adulter quoque lapidibus, sed non in eodem loco, ne mors quidem sit eis communis. Neque verò lex cum Euangelio pugnat, sed ei consentit. Quidni enim, cùm sit vtriusque vnus suppeditator Dominus. Quæ enim est fornicata, viuit quidem peccato, sed mortua est mandatis. Quæ autem ducta est pœnitentia, vt quæ sit regenerata per vitæ conuersionem, habet vitæ regenerationem. mortua quidem vetere fornicatrice, in vitam autem rursus ingressa ea quæ genita est per pœnitentiam.

αἰσχρολογίαν. sed lego. αἰσχροποιίαν.

Vxorem dimittere non licet, nisi fornicationis causa: quomodo intelligendum.

Matth. 19. Luc. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exech.18. Iis quæ dicta sunt fert spiritus testimonium dicens per Ezechielem. NOLO A
mortem peccatoris, sed vt conuertatur. Iam verò obruuntur lapidibus, vt qui propter duritiem cordis sint legi mortui, cui non paruerunt. Sacerdotis autem vxori augetur supplicium, quia cui plus datum est, plus ab eo exigetur.

Terminetur hic quoque secunda quæ στρωματεὺς dicitur oratio, propter prolixitatem capitum & multitudinem. B

SECVNDI LIBRI STROMATVM FINIS.

CLEMENTIS

CLEMENTIS ALEXANDRINI,

STROMATEON LIBER TERTIVS.

B c Valentiniani quidem, qui ab alto ex diuinis productionibus deduxere coniugationes, acceptũ habent matrimonium. Basilidis autem sectatores, cum interrogàssent, inquiunt, Apostoli num sit melius vxorem non ducere, dicunt respondisse Dominum. NON OMNES capiunt verbum hoc. Sunt enim Eunuchi alii quidem ab ortu, alii verò à necessitate. Hoc dictum autem sic interpretantur. Quidam ex quo nati sunt naturaliter fœminã auersantur, qui quidem hac naturali vtentes contemperatura, recte faciunt si vxorem non ducant. Hi, inquiunt, Eunuchi sunt ex quo nati sunt. Qui autem sunt à necessitate, ii sunt theatrici exercitatores, qui vt sibi bonam famam & gloriam attrahant, se continent. Qui autem exciſi sunt impellente C aliqua necessitate, Eunuchi facti sunt per necessitatem. Qui itaque Eunuchi fiunt per necessitatem, non fiunt Eunuchi per verbum seu rationem. Qui autem regni cœlestis gratia seipsos castrarunt, propter ea, inquiunt, quæ ex matrimonio eueniunt, cogitationem hanc suscipiunt, in necessariis rebus comparãdis veriti ne gotia. Et illud. Melius est nubere quàm vri, aiunt dicere Apostolum. Ne animam tuam in ignem inicias, noctu & interdiu resistens, & timens ne à continentia excidas. Nam cum in resistendo occupata fuerit anima, à spe est diuisa. Apprehende ergo, inquit his verbis Isidorus in Moralibus, robustam mulierem, ne à Dei gratia auellaris, & cum ignem in femine excreueris, cum bona ores conscientia. Quando autem, inquit, tua gratiarum actio inciderit in petitionem, & desiteris deinceps, D non rectè agere, sed non errare, duc vxorem. Sed est aliquis iuuenis, vel pauper, vel ad venerẽ procliuis, & non vult verbo seu rationi cõuenienter vxorem ducere, is à fratre ne separetur dicat. Ingressus in sancta, nihil possum pati. Sed si habeat suspicionem, dicat, Frater impone mihi manum, vt non peccem, & accipiet auxilium tam quod mente potest percipi quàm sensile. Velit tantum quod bonum est petere, & assequetur. Nonnunquam autem ore quidem dicimus. Nolumus peccare, cogitatio autem nostra defixa est in peccato. Qui est eiusmodi, propter metum quod vult non facit, ne ei imponatur supplicium. Humanitas autẽ habet quædam necessaria & solum naturalia. Quòd indumentis egeat, habet & necessarium & naturale, est autem res venerea naturalis, sed non necessaria. Has voces addaxi ad reprehen- E dendum Basilidianos qui non rectè viuunt, vel vt qui peccãdi potestatem habeant propter perfectionem, vel omnino quidem natura salui futuri sint, & si peccent, propter innatam electionem, quoniam nec hæc quidem eis facere concedunt eorũ dogmatis primi parentes. Ne ergo Christi nomen suscipiẽtes, & iis qui sunt in gentibus intemperantissimi incontinentius viuentes, nomini maledictum inurant. Qui enim sunt eiusmodi, Pseudapostoli, operarii dolosi, vsque ad illud. Quorum finis erit secundum opera eorum. Est ergo continentia, corporis despicientia conuenienter pactis conuentis cum Deo initis. Nõ solum enim in rebus venereis, sed etiam in aliis quę anima perperam concupiscit, non contenta necessariis, versatur F continentia. Est autem & in lingua, & in acquirendo, & in vtendo, & in concupiscendo continentia. Non docet autem ea solummodo esse temperantes, siquidem præbet nobis temperantiam, vt quæ sit diuina potestas & gratia. Dicendum est ergo quid nam nostris videatur, de eo quod est propositũ. Nos quidem castitatem,

τῦς ἀποστόλους μαθητὰς

καταφερὴς πρὸς λόγον

Res venerea naturalis quidem est: sed non necessaria.

1.Cor.7.

2.Cor.11.

Votũ castitatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Castitas. Monogamia.

Polygamia.

& eos quibus hoc à Deo datum est, beatos dicimus, monogamiam autem & quæ A
consistit in vno solum matrimonio, honestatè admiramur, dicentes tamè oportere
aliorū misereri, & alterū alterius onera portare, ne quis cum rectè stare videatur,
ipse quoque cadat. De secundis autem nuptiis. Si vraris, inquit Apostolus, iungere
matrimonio. Qui autem à Carpocrate descendunt & Epiphane, censent oportere
vxores esse communes, à quibus in nomen maximum emanauit probrum. Hic autè
Epiphanes, cuius etiam scripta feruntur, filius erat Carpocratis, & matris Alexā-
driæ nomine, ex patre quidem Alexandrinus, ex matre verò Cephaleneus. Vixit
autem solum septemdecim annis, & Samæ, quæ est vrbs Cephaleniæ, vt Deus est
honore affectus, quo in loco templum ex ingentibus lapidibus, altaria, delubra,
musæum, ædificatum est & consecratum, & cum est noua Luna, conuenientes Ce B
phalenei, natalem in Deos relationem Epiphani sacrificant, libantque & cōiuan-
tur, & hymnos canunt. A patre autem didicit & orbem disciplinarum, & Platonis
philosophiam. Fuit autem auctor & princeps monadicæ cognitionis. A quo etiam
Carpocrates profluxit hæresis eorum qui nunc sunt Carpocratianorum. Is ergo dicit in libro
de Iustitia, iustitiam Dei esse quandam cum æqualitate communionem. Aequale
quidem certè cœlum vndiquaque extensum, totam terram continet in orbem, &
nox ex æquo stellas omnes ostendit, & diei auctorem & lucis patrem, Solem, Deus
ex alto æqualem effudit omnibus qui possunt aspicere. Illi autem omnes commu-
niter respiciunt, quoniam non discernit diuitem vel pauperem vel populi princi-
pem, insipientes & sapientes, fœminas & masculos: liberos, seruos. Sed neque se- C
cus facit in brutis. Cum autem omnibus animantibus æque ipsum cōmunem effu
derit bonis & malis, firmam ac solidam efficit iustitiam, cum nemo possit plus ha-
bere, neque auferre à proximo, vt ipse illius lucem habeat duplicatam. Sol facit o-
mnibus animantibus communia exoriri nutrimenta, communi iustitia ex æquo
data omnibus, & ad ea quæ sunt huiusmodi similiter fit genus boum, vt boues,
& suum, vt sues, & ouium, vt oues & reliqua omnia. Iustitia enim in iis ap-
paret communitas. Deinde per communitatem omnia similiter seminantur in
genere, & commune nutrimentum apertum est humi pascentibus iumentis o-
mnibus, & omnibus ex æquo, vt quod nulla lege teneatur, eius autem qui do-
nat iubentis suppeditatione, conuenienter iusteque adsit omnibus. Sed neque D
habent scriptam legem generationis, esset enim abolita. Ex æquo autem se-
minant & generant, habentia innatam à iustitia communionem. Ex æquo com-
muniter omnibus, oculum ad videndum, creator & pater omnium, sua iusti-
tia legem ferens, præbuit, non discernens fœminam à masculo, non id quod est ra
tionis particeps ab experte rationis, & vt semel dicam, nullum a nullo, æqualitate
autem & communitate visum similiter diuidens, vno iussu omnibus est largitus.
Leges autem inquit, hominum, cum ignorationem castigare non possent, contra
leges facere docuerunt. Legum enim proprietas dissecuit diuinæ legis communio-
nem, & arrodit non intelligens, dictum Apostoli dicentis, PER legem peccatum
Rom. 3. cognoui. Et meum & tuum dicit subiisse per leges, vt quæ non amplius commu E
ter fruantur (sunt enim communia) neque terra, neque possessionibus, sed neque
matrimonio. Fecit enim vites communiter omnibus, quæ neque passerem, neque
furem abnegant, & frumentum similiter, & alios fructus. Violata autem commu
nio & æqualitas genuit furem pecorum & fructuum. Cum ergo Deus communi-
ter omnia fecisset homini, & fœminam cum masculo communiter coniunxisset,
& omnia similiter animantia conglutinasset, pronuntiauit iustitiam, communio-
nem cum æqualitate. Qui autem sic nati sunt, communionem, quæ eorum conci
liat generationem abnegauerunt. Et dicit, si vnam ducens habeat, cum omnium
possint esse participes, sicut reliqua fecit animantia. Hæc cum his verbis dixisset, F
subiungit rursus his verbis. Intensam enim & vehementiorem ingenerauit ma-
sculis cupiditatem ad generis perpetuitatem, quam nec lex, nec mos, nec aliquid
aliud potest abolere. Est enim Dei decretum. Et quomodo amplius hic in nostra
examinetur

A examinetur oratione, cum legē & Euangelium per hæc apertè destruat. Illa enim Exo. 20.
dicit, Non mœchaberis, hoc autem dicit: Quicunque respicit ad concupiscentiam
iam mœchatus est. Illud enim, Nō concupisces quod à Lege dicitur, ostendit vnū Matth. 5.
esse Deum, qui prædicatur per Legem & Prophetas & Euangelium. Dicit enim, Deut. 5.
Non concupisces vxorem proximi tui. Proximus autem nō est Iudæus Iudæo. Fra-
ter enim est, & eundem habet spiritum. Restat ergo vt propinquum dicat eum qui
est alterius gentis. Quomodo autem non propinquus, qui potest spiritus esse parti
ceps? Non solum enim Hebræorum, sed etiam gentium pater est Abraham. Si au-
tem quæ est adulterata, & qui in eam fornicatus est, capite punitur: clarum est vti
que præceptum quod dicit, Non cōcupisces vxorem propinqui tui, loqui de Gen
B tibus, vt cum quis ex Lege & ab vxore proximi & à sorore abstinuerit, apertè au-
diat à Domino, EGO autē dico non concupisces. Additio autem huius particulæ,
Ego, ostendit præcepti operationem esse magis. Quòd autem cum Deo bellum ge
rat Carpocrates & Epiphanes in eo qui vulgo iactatur libro de Iustitia, patet ex eo
quod subiungit his verbis: Hinc vt qui ridiculum dixerit, legislatoris hoc verbum
audiendum est, Non concupisces, & vt magis ridiculè diceret. Res, inquit, proxi
mi tui. Ipse enim qui dedit cupiditatem, vt quæ contineat generationem, iubet eā
auferre, eam à nullo animali auferens. Illud autem, Vxorem proximi tui, com mu
nionem cogens ad proprietatem, dixit adhuc magis ridiculè. Et hæc quidē dogma-
ta constituunt egregii Carpocratiani. Hos dicunt & aliquos alios similium malo-
C rum æmulatores, ad cœnas conuenientes (neque enim dixerim agapen eorum con
gressionem) viros simul & mulieres, postquam satietate venerem excitante exatia
ti fuerint, lumine amoto quod eorum fornicatoriam hanc iustitiam pudore affi-
ciebat, auersa lucerna coire quomodo velint, & cum quibus velint, meditatos au
tem in eiusmodi agape communionem, interdiu iam, à quibus velint mulieribus,
exigere Carpocrateæ (diuinæ enim nefas est dicere) legis obedientiam. Has leges,
vt sentio, ferre oportuit Carpocratem, canum & suum & hircorum libidinibus.
Mihi autem videtur Platonem quoque male audiisse in Republica, dicētem opor
tere esse communes omnium vxores, vt qui diceret eas quidem quæ nondum nu-
D pserant, esse communes eorum qui essent petituri, quemadmodum theatrum
quoque est commune spectatorum, esse autem vnamquamque vniuscuiusque qui Xanthus.
prœoccupasset, & non amplius communem esse eam quę nupsisset. Xanthus autem
in iis quæ inscribuntur Magica, coëunt autem, inquit, Magi cum matribus & fi-
liabus & fas esse coire cum sororibus, & communes esse vxores nō vi & clam', sed
vtriusque consentientibus, cum velit alter ducere vxorem alterius. De his & simili- Iudæ Apostoli
bus hæresibus existimo Iudam Propheticè dixisse in epistola: Similiter quidem hi epistola.
quoque somniantes, non enim re vera ad veritatem se applicant, vsque ad illud. Et
os eorum loquitur superba. Iam verò si & ipse Plato & Pythagorei, sicut etiam
postea Marcionistę, malam existimarunt esse generationem, longè abfuit vt com-
E munes ipse poneret vxores. Sed Marcionistæ quidem dicunt malam esse naturam,
ex mala materia & à iusto factam opifice ac creatore. Qua quidem ratione nolen-
tes implere mundum qui factus est à creatore, volunt abstinere à nuptiis, resisten-
tes suo creatori, & contendentes ad bonum qui vocauit, sed non ad eum qui, vt di
cunt, Deus est alio modo. Vnde cum nihil hic velint relinquere proprium, nō sunt
ex electione & ex instituto continentes, sed propter odium conceptum aduersum
eum qui creauit, nolentes iis vti quæ ab ipso sunt creata. Sed hi quidem qui, pro-
pter impium quod aduersus Deum gerunt bellum, emoti sunt ab iis cogitationi-
bus quæ sunt secundum naturam, Dei longanimitatem contemnentes & benigni
tatem, etsi nolunt vxorem ducere, cibis tamē vtuntur creatis, & aërem respirant
creatoris, vt qui & eius sint opera, & in iis quæ sunt eius permaneant & nouam
F quandam & alienam, vt aiunt, annūciant cognitionem, etiam si hoc nomine, mun
di Domino deberent agere gratias, quòd hic acceperint Euangelium. Sed aduer-
sus eos quidem cum de Principiis tractabimus, accuratissime disseremus. Philoso-

Universidad de Deusto
Biblioteca

phi autem quorum mentionem fecimus, à quibus cum malam esse generationem A
impie didicissent Marcionistæ, tanquam suo dogmate gloriantur, non eam volunt
esse natura malam, sed anima quæ id quod verum est tradidit. Animam enim quæ
est diuina, in hunc mundum deducunt tanquam in locum supplicii. Oportet autē
animas in corpus immissas expiari ex eorum sententia. Non conuenit autem am-
plius hoc dogma Marcionistis, sed iis qui censent in corpora intrudi, & iis alligari,
& appropinquare animas. Aduersus quos fuerit aliud dicendi tempus, quando de
anima tractabimus. Videtur itaque Heraclitus, maledictis insequi generationem.
Quoniam autem, inquit, nati volunt viuere, & mortes habere, vel potius quiesce
re, filios quoque relinquunt vt mortes fiant. Clarum est autem cum eo conuenire
Empedoclem quoque dicentem. B

Defleui & luxi, insolita est cum regio uisa. Et amplius.
Mortua nam ex uiuis fecit, mutansque uicissim. Et rursus.
Hei mihi quam infelix hominum genus atque miserum,
Litibus ex quantis prognati & planctibus estis.

Dicit autem Sibylla quoque.

Mortales homines, caro qui tantum, & nihil estis.

Similiter atque Poëta qui scribit.

Haud homine infœlix tellus magè quidquam alit alma.

Quinetiam Theognis malam ostendit esse generationem, dicens hoc modo. C

Optima non nasci res in terrestribus esset,
Nec nitidi Solis luce micante frui.
Ex templo aut natum transferre se ad hostia Ditis.

His autem consequentia scribit quoque Euripides Poëta tragicus.

Nam nos oporteret conuentu in celebri
Deflere natum, ut ueniat qui ad tot mala.
Ast mortuum, cuique à malis data est quies,
Lætos domo lætis efferre canticis. Et rursus.
Quis nouit an uiuere quidem siet mori.
Siet mori autem uiuere? D

Idem quod hi, videtur Herodotus quoque inducere dicētem Solonem. O Crœse,
quiuis homo nihil est aliud quàm calamitas. Iā verò de Cleobide & Bitone fabula
apertè nihil vult aliud quàm vituperare quidē generationē, laudare autem mortē.

Et qualis folium, est hominum generatio talis

Ait Homerus. Plato autem in Cratylo, Orpheo tribuit id quod dicitur, quòd
anima puniatur in corpore. Etenim nonnulli ipsum dicunt esse monimentum ani-
mæ, vt quæ in præsentia sit sepulta, & quoniam id significat quę significat anima,
ideo rectè appellari σῶμα. Videtur quidem certē Orpheus hoc nomen maximè
imposuisse, vt quæ eorum propter quæ luit, luat pœnas. Operæpretium est autem
meminisse etiam eorum quæ dicit Philolaus. Sic enim dicit hic Pythagoreus. Te E
stantur autē veteres quoque Theologi & Vates, quòd propter aliqua luenda sup-
plicia anima coniuncta sit corpori, & in eo tanquam in aliquo monimento sit se-
pulta. Quinetiam Pindarus de iis quæ sunt in Eleusine mysteriis loquens, infert.
Beatus, qui cum illa sub terra viderit communia, nouit quidem vitæ finem, nouit
autem datum Iouis imperium. Et Plato consequenter in Phædone non veretur
hoc modo scribere. Porrò autem hi nobis his constitutis mysteriis, non aliquid
aliud etc. vsque ad. Et cum Diis habitatione. Quid verò cum dicit. Donec corpus
habuerimus, & confusa nostra fuerit anima: cum eiusmodi malo, illud quod desi-
deramus, nunquam satis possederimus: an non significat generationem esse cau- F
sam maximorum malorum. Iam verò in Phædone quoque attestatur. Euenit enim
vt qui rectè philosophantur, non animaduertantur ab aliis in nullam rem aliam suū
studium conferre, quàm vt emoriantur & sint mortui. Et rursus. Ergo hic quoque

Philosophi

A Philosophi anima corpus maximè vilipendit, & ab eo fugit, ipsa autem per se esse
quærit. Nunquid autem cōsentit cum diuino Apostolo, qui dicit. INFELIX ego Rom. 7.
homo quis me liberabit de corpore mortis huius. Nisi forte eorum consensionem
qui detrahuntur in vitium, corpus mortis dicit tropicè. Atque coitum quoque
qui est principium generationis, vel ante Marcionem videtur Plato auersari in pri
mo de Republica. Infert enim laudans senectutem. Velim scias quòd quo magis
flaccescūt alię voluptates, eo magis studiorum ac doctrinæ cupiditates crescunt &
voluptates. Et cum rei venereæ iniecta esset mentio. Bona verba quæso, inquit.
Ego verò lubenter isthinc tanquam ab insano aliquo & agresti Domino effugi.
Rursus dicit in Phædone, generationem maledictis insequens. Quæ ergo de his in
B arcanis dicitur, hæc est oratio, quod nos homines sumus in custodia aliqua. Qui au
tem visi fuerint in vita sanctè agenda excelluisse, ii sunt qui ab iis quidem quæ sunt
in terra locis, tanquam à carceribus, liberantur & soluuntur, ad puram autem sur
sum veniunt habitationem. Sed tamen quāuis ita se habeat, rectè se gerentem ad-
ministrationem sentit & prouidentiam, & dicit. Non oportet autem seipsum sol-
uere & effugere. Et vt paucis dicam, non dedit Marcioni occasionem vt malam exi
stimaret materiam, cum ipse pie de mundo hæc dixerit. Ab eo enim qui cōstruxit,
habet omnia bona, à priori autem habitu, quæcunque in cœlo fiunt grauia & iniu
sta, ea & ipsum ex illo habet, & efficit in animantibus. Adhuc autem subiungit ma
nifestius. Eorum autem ei causa est corporea contemperatura, quæ coalita est cū
C ea quæ olim fuit natura, quoniam magnæ confusionis & perturbationis erat parti
ceps, priusquam veniret in eum qui nunc est mundum. Nihilominus autem in legi
bus quoque deflet humanum genus, sic dicens. Dii miserti hominū generis quod
fuerat natum laboriosum, vt à laboribus conquiescerent, dierum festorum con-
stituerunt eis vicissitudines. Et in Epinomide sic quoque persequitur causas cur
sint miserti, & sic dicit. Ab initio ipsum esse genitum, est graue cuilibet animanti.
Primum quidem esse participem eorum quę gestantur in vtero. Deinde ipsum na-
sci: & præterea nutriri & erudiri, per innumerabiles labores vniuersa fiunt, vt o-
mnes dicimus. Quid verò, non Heraclitus generationem quoque dicit esse mor-
D tem? Pythagoras autem similiter atque Socrates in Gorgia, cū dicit. Mors est quæ
cunque experrecti videmus: quæcunque autem dormientes, somnus. Sed de his
quidem satis. Quando autem tractabimus de principiis, tunc & has repugnantias
quas & tacitè significant Philosophi, & suis dogmatibus decernunt Marcionistæ,
considerabimus. Cæterum satis dilucide ostensum esse existimo, externorum alie
norumque dogmatum occasiones, Marcionem ingratè & indoctè accepisse à Pla-
tone. Nobis autem procedat sermo de continentia. Dicebamus autem Græcos, ἀνοχὴ γαμικὴ
cum haberent suspectam in vtendo difficultatem, in filiorum generationem mul
ta dixisse: cum ea autem impiè excepissent Marcionistæ, eos fuisse ingratos in crea
torem. Dicit enim tragœdia.

E *Non nascier præstat homines quàm nascier.*
Dein filios acerbis cum doloribus
Enitor, enixa at stultos si pepererim,
Afflictor improbos uidens, cum nil iuuet.
Rursusque, si perdam bonos, salui at sient.
Mihi miserum cor timore liquitur,
Quid hoc uerò boni? non sufficit unam
Perdere animam, nisi te afflictes amplius?

Et adhuc similiter.

F *Mihi siet uetusque persuasio,*
Plantare filios nunquam hominem oportuit,
Dum cernit ad quot illos gignimus mala.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In his autem quæ deinceps sequuntur, malorum quoque causam euidenter reducit ad principia, sic dicens. A

O qui miser natus malisque obnoxius
Editus homo es, uitæ tuæque miseriam
Inde habuisti, cœpit æther omnibus
Spiramen unde alens tradere mortalibus.
Mortalis ergo cum sis, ne sis immemor.

Rursus autem his similia sic tradit.

Mortalium omnium beatus non fuit
Quisquam, molestia & nemo carens fuit. B

Et deinde rursus.

Heu generi humano quot & quanta accidunt,
Quot species malorum, neque finis datur.

Et adhuc similiter.

Inter homines beatus quis perpetuo non est.

Hac itaque ratione dicunt etiam Pythagoreos abstinere à rebus venereis. Mihi autem contra videntur vxores quidem ducere vt liberos suscipiant, velle autem à venerea voluptate se continere post susceptos liberos. Hac ratione mysticè vti fabis prohibent, non quòd sit legumen flatum excitans & concoctu difficile, & somnos efficiat turbulétos, neque quòd hominis capiti sit assimilata, vt vult ille versiculus. C

Idem est nam fabam atque caput corrodere patris.

Fabæ, steriles reddunt mulieres.

Sed potius quod fabæ, si comedantur, steriles efficiant mulieres. Theophrastus quidem certè in libro de causis naturalibus, fabarum siliquas, si ponantur ad radices arborum quæ nuper sunt plantatæ, refert plantas exiccare. Quinetiam gallinæ domesticæ quæ eas assidue comedunt, efficiuntur steriles. Ex iis autem qui ab hæresi aguntur, Marcionis quidem Pontici fecimus mentionem, propter ab eo susceptã aduersus Creatorem concertationem, vt qui mundanarũ rerum vsum recuset. Ei autem continentiæ causa est si modo est ea dicenda continentia, ipse creator, cui se aduersari existimans, Gigas iste cum Deo pugnans, est inuitus continens, in creaturam & Dei opus inuehens. Qui si vsurpent vocem Domini qui dicit Philippo, SINE mortuos sepelire mortuos suos, tu autem sequere me. At illud considerent quod simile carnis figmentum fert quoque Philippus, nõ habens cadauer infectum. Quomodo ergo cum carnem haberet, non habuit mortuum? Quoniam surrexit ex monimento Domini, quod vitia morte affecit, dixit autem Christo. Meminimus autem nefariæ quoque ex Carpocratis sententia mulierum cõmunionis. Cum autem de dicto Nicolai loqueremur, illud prętermisimus. Cũ formosam inquiunt haberet vxorem, & post Seruatoris assumptionem ei fuisset ab Apostolis exprobrata zelotypia, in medium adducta muliere, permisit cui vellet eam nubere. Aiunt enim hanc actionem illi voci consentaneam, quæ dicit, quòd carne vti oporteat, eiusque factum & dictum absolutè & inconsideratè sequentes, qui eius B hæresim persequuntur, impudenter effuseque fornicantur. Ego autem audio Nicolaum quidem nulla vnquam alia, quàm ea quæ ei nupserat, vxore vsum esse, & ex illius liberis filias quidem consenuisse virgines, filium autem permansisse incorruptum. Quæ cum ita se habeant, vitii erat depulsio atque expurgatio, in medium Apostolorum circumactio vxoris, cuius dicebatur laborare zelotypia, & continentia à voluptatibus quæ magno studio parantur, docebat illud. Vti carne hoc est exercere carnem. Neque enim, vt existimo, volebant conuenienter Domini præcepto, duobus Dominis seruire, voluptati & Deo. Dicunt itaque Matthiam quoque sic docuisse. Cum carne quidem pugnare, & ea vti, nihil ei impudi- F dicum largiendo ad voluptatem, augere autem animam per fidem & cognitionem. Sunt autem qui etiam publicam venerem pronunciant mysticam communionem. Dicitur enim facere aliquid mali, operari; sicut etiam aliquid boni facere, similiter

Matth. 8.

Matth. 6.

Matthiæ documentum.

militer æquiuoce operari. Similiter autem communio quoque, bonum quidem A est in communicatione pecuniæ, nutrimenti, & vestitus. Illi autem quamlibet rei venereæ coniunctionem, impie vocauerunt communionem. Dicunt itaque ex iis quendam, cùm ad nostram virginem vultu formosam accessisset, dixisse. Scriptum est. Da omni à te petenti, illam autem honestè admodum respondisse, vt quæ non intelligeret hominis petulantiam. At tu matrem conueni de matrimonio. O impietatem, etiam voces Domini ementiuntur isti intemperantiæ communicatores, fratresque libidinis, non solum probrum philosophiæ, sed etiam totius vitæ, qui veritatem, quantum in eis situm est, adulterant ac corrumpunt, vel potius defodiunt, qui omnium hominum infelicissimi, carnis & coitus coniunctionem esse B pronunciant sacram communionem, & eam existimant deducere ad regnum Dei. ἱεροφαντοῦσι τὼ κοινωνίαν
In fornices quidem & prostibula deducit hæc communio, & eius cum eis participes fuerint sues & hirci. In maiori autem spe apud eos fuerint, quæ præsunt lupanari meretrices, impudenter quoslibet qui volunt admittentes. Vos autem non sic Christum didicistis, siquidem ipsum audiistis, & in eo docti estis, quemadmodum est veritas in Christo Iesu, vt deponatis quæ sunt secundum veterem conuersatio- Eph. 4.
nem, veterem hominem qui corrumpitur secundum desideria deceptionis. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induatis nouum hominem qui creatus est Eph. 5.
secundum Deum in iustitia & sanctitate veritatis, ad Dei similitudinem. Efficimi
ni ergo Dei imitatores, vt filii dilecti, & ambulate in dilectione, sicut Christus C
quoque dilexit nos, & tradidit seipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, vel auaritia, ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos, & turpitudo & stultiloquium. Etenim docens Apostolus meditari vel ex voce esse castos, scribit. Hoc enim scitote quòd omnis fornicator, & cætera vsque ad illud. Magis autem arguite. Effluxit autem eis dogma ex quodam arcano, atque adeò afferam dictionem, matrem eorum intemperantiæ, & siue ipsi huius libri scriptionis fuere auctores, vide arrogantiam, si quidem de Deo mentiuntur propter intemperãtiam, siue cum in alios incidissent morbo præclari huius dogmatis laborarunt ii peruersè audiuere. Ita autem se habet dictio. Vnum erant omnia. Postquam autem eius vnitati visum est D non esse solam, exiit ab eo inspiratio, & cum ea coniunctionem iniit & communionem, & fecit dilectum. Ex hinc autem egressa est ab ipso inspiratio, cum qua cum consuetudinem habuisset & coniunctionem, fecit potestates, quæ nec possunt videri nec audiri, vsque ad illud, vnamquamque in nomine proprio. Si enim hi quoque sicut Valentiniani, spiritales posuissent communiones, suscepisset forte aliquis eorum opinionem. Carnalis autem probri communionem ad sanctã extollere Prophetiam, & eius qui desperat salutem. Talia autem statuunt. Prodici quoque assectæ, qui seipsos falso nomine vocant Gnosticos, seipsos quidem dicentes esse natura filios primi Dei. Nobilitate autem & libertate abutentes, viuunt E vt volunt. Volunt autem libidinose, se nulla re teneri arbitrati, vt Domini sabbati, & qui sint quouis genere superiores, filii regales. Regi autem, inquiunt, lex scripta nõ est. Primum quidem, quòd non faciant omnia quę volunt. Multa .n. eos prohibebunt etsi cupiant, & conentur. Quinetiã quæ faciunt, nõ faciunt vt reges, sed vt mastigię. Clanculum enim committunt adulteria, timentes ne deprehendantur, & vitantes ne condemnentur & metuentes ne supplicio afficiantur. Quomodo autem res est libera intemperantia & turpis sermo? Omnis enim qui peccat, est seruus, inquit Apostolus. Sed quomodo vitam ex Deo instituit, qui seipsum præbuit dedititium cuiuis cõcupiscentiæ, cum dixerit Dominus. Ego autem dico. Ne concupiscas. Vult autem quis sua sponte peccare, & fert decretum vt adulteria F committat, voluptatibusque & delitiis se expleat, & aliorum violet matrimonia? Cum aliorum autem qui inuiti peccant misereamur, si in externum mundum venerint, qui in alieno non fuerint fideles, eis fides non habebitur. Afficit autẽ hospes aliquis ciues contumelia. & eis iniuria facit· non autem vt peregrinus, vtens neces-

Videtur tale quid deesse. Quam falsa sint quæ dicunt, ex his conitat. Primum etc. vel id consulto prętermisisse visus quãdã breuitate more Thucydidis. 2. Pet. 2.

Exo. 20

Universidad de Deusto
Biblioteca

sariis, viuit, ciues non offendens? Quomodo autem cum eadem faciant quæ qui odio habentur gentibus, propterea quòd non faciant ea quæ edicta sunt legibus, nempe iniqui, & incontinentes, & auari, & adulteri dicunt se solos Deum nosse? Oporteret enim eos etiam cum in alienis adsunt rectè viuere, vt re vera regiam virtutem ostenderent. Iam verò & humanis legislatoribus, & diuinæ legi odio habentur, cum inique & præter leges viuere instituerint. Is certè qui scortatorem cõfodit, à Deo pius esse ostenditur in Numeris. Et si dixerimus, inquit Ioannes in epistola, quòd societatem habemus cum eo, nempe Deo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus cum ipso, & sanguis Iesu filii eius emundat nos à peccato. Quomodo ergo sunt hi huius mundi seu seculi hominibus meliores, qui vel pessimis huius mundi sunt similes? Sunt enim, vt arbitror, similes natura, qui sunt facti similes. Quibus autem se esse censent nobilitate superiores, eos debent etiam superare moribus, vt vitent ne includantur in carcere. Reuera enim vt dixit Dominus. NISI abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum Dei. De abstinentia autem à cibis ostenditur à Daniele. Vt semel autem dicam. De obedientia dicit psallens Dauid. In quo dirigit iunior viam suam. Et statim audit. In custodiendo sermones tuos in toto corde. Et dicit Hieremias. Hæc autem dicit Dominus. Per vias gentium ne ambulaueritis. Hinc moti aliqui alii, pusilli, & nullius pretii, dicunt formatum fuisse hominem à diuersis potestatibus, & quæ sunt quidem vsque ad vmbilicum, esse artis diuinioris, quæ autem subter, minoris, qua de causa coitum quoque appetere. Nó animaduertunt autem, quòd superiores quoque partes nutrimẽtum appetunt, & quibusdam libidinantur. Aduersantur autem Christo quoque, qui dixit Pharisęis, eundem Deum & internum nostrum & externum fecisse hominem. Quinetiam appetitio non est corporis, etsi fiat per corpus. Quidam alii quos etiam vocamus. Antitactas, hoc est aduersarios & repugnantes, dicunt quòd Deus quidem, pater vniuersorum, noster est natura & omnia quæcũque fecit bona sunt. Vnus autem quispiam ex iis qui ab ipso facti sunt, seminauit zizania, malorum naturam generans, quibus etiam nos omnes implicauit, nos efficiens patri aduersarios. Quare nos etiam ipsi huic aduersamur ad patrem vlciscendum, contra secundi volũtatem facientes. Quoniam ergo hic dixit. Non mœchaberis, nos, inquiunt, mœchamur, vt eius mandatum dissoluamus. Dixerimus autem ad eos quoque, quòd si Pseudoprophetas, & eos qui veritatem simulant, ex operibus cognosci accepimus: male audiunt autem & vituperantur vestra opera: quomodo adhuc dicetis vos veritatem tenere? Aut enim nullum est malum, & non est vtique dignus reprehensione, is quem vos insimulatis, vt qui Deo sit aduersatus: neque fuit alicuius mali effector. Vna enim cum malo arbor quoque interimitur, aut si est malum ac consistit; dicant nobis quid dicant esse ea quæ data sunt præcepta, de iustitia, de cõtinentia, de tolerantia, de patientia, & iis quæ sunt huiusmodi, bona an mala, & si fuerit quidem malum præceptum, quod plurima prohibet facere turpia; aduersus seipsum legem feret vitium, vt seipsum dissoluat, quod quidem non potest fieri. Sin autem bonum: cum bonis aduersentur præceptis, bono aduersari, & mala facere confitentur. Iam verò ipse quoque Seruator, cui soli censent esse parendum, odio habere, & maledictis insequi prohibuit. Et cum aduersario, inquit, vadens, eius amicus conare discedere. Aut ergo Christi quoque negabunt suasionem, aduersantes aduersario, aut si sint amici, non eum contra afficient iniuria. Quid verò, an nescitis viri egregii (loquar enim tanquam præsentibus) quod cum præceptis quæ se rectè habent pugnantes, propriæ saluti resistitis? Non enim ea quæ sunt vtiliter edicta, sed vos ipsos euertitis. Et Dominus, luceant quidem, inquit, bona vestra opera. vos autem libidines & intemperantias vestras manifestas redditis. Et alioqui si vultis legislatoris præcepta dissoluere: quanam de causa, illud quidem. Non mœchaberis, & hoc, stuprum puero non infe-

Num. 25.
1. Ioan. 1.
Matth. 5.
Psal. 118.
Matth. 5. Luc. 12.
Matth. 5.

res, & quæcunque ad continentiam conferunt, dissoluere conamini, propter vestram intemperantiam: non dissoluitis autem quæ ab ipso sit hyemem, vt media adhuc hyeme ęstatem faciatis: neque terram nauigabilem, mare autem quod pedibus obiiri possit, facitis, vt qui historias composuerunt, barbarum Xerxem dicunt voluisse facere. Cur verò non omnibus præceptis repugnatis? Nam cum ille dicat, Crescite & multiplicamini, oporteret vos qui aduersamini, nullo modo vti coitu, & cum dixit. Dedi vobis omnia ad vescendum & fruendum, vos nullo frui oportuit. Quinetiam eo dicente oculum pro oculo, non oportuit vos decertationem contraria rependere decertatione. Et cum furem iusserit reddere quadruplum, oportuit vos furi aliquid etiam addere. Rursus verò similiter cum præcepto, Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, repugnetis, oportuit nec vniuersorum quidem Deum diligere. Et rursus cum dixerit. Non facies sculptile neque fusile, consequens erat vt etiam sculptilia adoraretis. Quomodo ergo non impiè facitis, qui Creatori quidem, vt dicitis, resistitis, quæ sunt autem meretricibus & adulteris similia sectamini? Quomodo autem non sentitis vos eum maiorem facere, quem vt imbecillum existimatis, siquidem id fit quod vult non autem illud quod voluit bonus. Contra enim ostenditur quodam modo à vobis ipsis, imbecillum esse vestrum patrem vt dicitis. Recensent etiam ex quibusdam locis Propheticis decerptas dictiones, & male consarcinatas, quæ allegoricè dicta sunt, tanquam recto ductu & citra figuram dicta sumentes. Dicunt enim scriptum esse, Deo restiterunt, & salui facti sunt. Illi autem & Deo impudenti hoc tribuunt, & hoc eloquium tanquam consilium præceptum accipiunt, & hoc suæ saluti adscribunt, quòd creatori resistant. At impudenti quidem Deo non scriptum est. Si autem sic quoque habeat, eum qui vocatus est diabolus intelligite impudentem, vel vt qui accuset peccatores, vel vt qui defecerit & sit apostata. Populus ergo de quo hoc dictum est, cum castigantur propter sua peccata, egrè ferentes & gementes, his verbis quæ dicta sunt murmurabant, quod aliæ quidem gentes cum iniquè se gerant non puniantur, ipsi autem in singulis vexentur, adeò vt Hieremias quoque dixerit. Cur via impiorum prosperatur? quod simile estei quod dictum est apud Malachiam, Deo restiterunt, & salui facti sunt. Nam qui dicuntur Prophetæ, non dicunt solum se aliqua à Deo audire, sed ipsi etiam ostenduntur annunciare per ἀνθυποφορὰν ea quæ vulgo iactantur à populo, tanquam quæstiones quasdam quæ fiunt ab hominibus afferentes, ex quibus est etiam dictum propositum. Nunquid autem ad hos verba sua dirigens, scribit Apostolus in epistola ad Romanos. ET NON sicut blasphemamur, & sicut dicunt aliqui nos dicere. Faciamus mala, vt veniant bona, quorum iusta est damnatio. Ii sunt qui in legendo, tono vocis peruertunt scripturas ad proprias voluptates, & aliquorum accentuum & punctorum transpositione, quæ moderatè & vtiliter præcepta sunt, ad suas trahunt delitias. QVI irritatis Deum sermonibus vestris, inquit Malachias. Et dicitis in quo nam eum irritauimus. Dum vos dicitis. Quicunque facit malum, bonus est coram Domino, & ipse in eis complacuit, & vbi est Deus iustitiæ? Ne ergo hunc locum vngue amplius fodicantes, plurium absurdarum hæresum meminerimus: nec rursus dum in singulis aduersus vnamquamque dicere necesse habentes, propterea pudore afficiamur, & nimis prolixos hos faciamus Commentarios: age in duo diuidentes omnes hæreses, eis respodeamus. Aut enim docent indifferenter viuere: aut modum tonumque excedentes, per impietatem & odium profitentur continentiam. Prius autem tractandum est de prima parte. Si omnem vitam licet eligere: eam scilicet etiam licet qui est cum continentia, & si quæuis vita nulli est periculo obnoxia: electa scilicet, cum virtute & temperantia multo minus. Ei enim qui est Dominus Sabbati data potestate, si vitæ intemperanter actæ nulla est reddenda ratio: multo magis qui vitam moderatè & temperatè instituit, nulli erit

Malach. 3.
Hier. 12.
ἀνθυποφορὰ
Rom. 3.
Malach. 2.
ὀνυχίζοντες
ὑπέρογον
1. cor. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rationi reddendæ obnoxius. OMNIA enim licent, sed non omnia expediunt, 1.Cor.6.
ait Apostolus. Quòd si omnia licent; videlicet moderatum quoque esse & temperantem. Quemadmodum ergo is est laudandus, qui libertate vsus est ad viuendum ex virtute: ita multomagis qui dedit nobis liberam & nostri iuris potestatem, & concessit nobis viuere vt vellemus, est venerandus & adorandus, vt qui non permiserit vt nostra electio & vitatio seruiret necessariò. Si est autem vterque æquè securus, & qui incontinentiam, & qui continentiam elegerit; non est tamè ex æquo honestum & decorum. Qui enim impegit in voluptates, gratificatur corpori. Temperans autem, animam corporis Dominam liberat à vitiis. Et si dicant Gal.5.
nos vocatos fuisse in libertatem: solummodo ne præbeamus libertatem in occasionem carni, ex sententia Apostoli. Si autem cupiditati est obsequendum, & quæ probrosa est & turpis vita vt indifferens est eligenda, vt ipsi dicunt: aut cupiditatibus est omnino parendum, & si hoc ita est: facienda sunt quæuis impudicissima & maximè nefaria; eos sequendo qui nobis persuadent aut sunt aliquę declinandæ cupiditates, & non est amplius viuendum indifferenter: neque est impudenter seruiendum vilissimis & abiectissimis nostris partibus, ventri & pudendis, propter cupiditatem nostro blandiendo cadaueri. Nutritur enim & viuificatur cupiditas, dum ei vt optatis fruatur inseruitur: quemadmodum rursus si arceatur & interturbetur, flaccescit. Quomodo autem fieri potest, vt qui victus est à voluptatibus, Domino assimiletur, aut Dei habeat cognitionem? Omnis enim voluptatis principium est cupiditas. Cupiditas autem est molestia & solicitudo, quæ propter egestatem aliquid appetit. Quare nihil aliud mihi videntur, qui hanc vitæ rationem susciputnt, quàm quod dicitur.

Vltra ignominiam sæuos sentire dolores.

Vt qui attrahendum ad se malum nunc & in posterum eligant. Si ergo omnia licerent, nec timendum esset ne à spe excideremus propter malas actiones: esset fortasse eis aliquis prætextus cur malè viueret & miserabiliter. Quoniam autem vita quædam beata nobis ostensa est per præcepta; quam oportet omnes sequentes, nec aliquid eorum quæ dicta sunt perperam audientes, nec eorum quæ conuenit aliquid, & si sit vel minimum, contemnentes, sequi quo verbum ducit: cum si ab eo exciderimus, in malum immortale incidamus necesse est: si Diuinam autem scripturam secuti fuerimus, per quam ingrediuntur qui crediderunt, vt Domino quoad eius fieri potest, assimilentur: non est viuendum indifferenter, sed pro viribus mundos esse oportet à voluptatibus & cupiditatibus: & cura est gerenda animæ. Mens enim quæ est munda & ab omni vitio libera, est quodammodo apta ad potestatem Dei susciendam, cum diuina in eo assurgat imago, & quicunque habet hanc spem in Domino, seipsum, 1.Ioā.3.
inquit, mundum castumque facit, quatenus ille est castus. Vt ii autem accipiant Dei cognitionem qui adhuc ducuntur à vitiis, minimè potest fieri. Ergo nec vt finem assequantur, qui nullam habent Dei cognitionem. Et eum quidem qui hunc finem non assequitur, accusare videtur Dei ignoratio. Vt Deus autem ignoretur, efficit vitæ institutio. Omnino enim fieri non potest vt quis simul sit & scientia præditus, & blandiri corpori non erubescat. Neque enim potest vnquam conuenire, quòd voluptas sit bonum, cum eo quod bonum sit solum pulchrum & honestum, vel etiam cum eo quòd solus sit pulcher Dominus, & solus bonus Deus & solus amabilis. IN Christo autem circumcisi estis, Col.2.
circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, in circumcisione Christi. Si ergo cum Christo consurrexistis, quæ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, non quæ sunt super terram. Mortui enim estis, & vita vestra absconsa est cum Christo Deo, non autem ea quam exercens fornicatio. Mortificate ergo membra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam,

clemens legit ἁγνιεῖ nostri interpres ἁγιάζει vertit enim sanctificat.

ditiam passionem, desiderium, propter quæ venit ira. Deponant ergo ipsi quoque iram, indignationem, vitium, maledictum, turpem sermonem ex ore suo, exuentes veterem hominem cum concupiscentiis, & induentes nouum qui renouatur in agnitionem ad imaginem eius qui creauit ipsum. Vitæ enim institutio apertè eos arguit qui mandata nouere. Qualis enim sermo, talis est vita. Arbor autem cognoscitur ex fructibus, non ex floribus & foliis ac ramis. Cognitio ergo est ex fructu & vitæ institutione, non ex verbo & flore. Non enim solum verbum dicimus esse cognitionem, sed aliquam diuinam scientiam, & lucem illam quæ innata fuerit in anima ex præceptorum obedientia, quæ facit omnia manifesta quæ sunt in generatione, & hominem instruit vt seipsum cognoscat, & docet hominem, vt ad Deum suas cogitationes dirigat. Quod enim oculus est in corpore, hoc est in mente cognitio. Neque dicant libertatem eam quæ est sub voluptate seruitutem, sicut ii qui bilem dicunt dulcem. Nos enim didicimus libertatem, qua Dominus noster nos liberat, soluens à vo- 1.Ioan.1.
luptatibus & à cupiditatibus, & aliis vitiis animique perturbationibus. Qui dicit. Noui Dominum, & mandata eius non seruat, mendax est, & in eo veritas non est, ait Ioannes. Iis autem qui speciosis quibusdam verbis, per contentiam, sunt impii & in creaturam & sanctum opificem, qui est solus Deus omnipotens, & dicunt non esse admittendum matrimonium & liberorum procreationem, nec immundum esse inducendos alios infelices futuros, nec supeditandum esse morti nutrimentum, illa sunt dicenda. Primum quidem illud Ioannis. ET nunc Antichristi multi facti sunt. Vnde scimus quòd nouissima 1.Ioan.2.
hora est. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nomini si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Deinde sunt etiam euertenda & dissoluenda quæ ab eis afferuntur, hoc modo. Salomæ interroganti quousque vigebit mors, non quasi vita esset mala, & mala creatura, Dominus. Quoad vsque, inquit, vos mulieres paritis, sed quasi naturalem docens consequentiam. Ortum enim omnino sequitur interitus. Vult ergo lex quidem vos à delitiis omnique probro & dedecore educere. Et hic est eius finis, ab iniustitia ad iustitiam deducere, honesta ac moderata eligendo matrimonia, & liberorum procreationem, bonamque vitæ institutionem. Dominus autem non venit ad soluendam legem sed ad implendam, ad implendam autem, non vt cui aliquid deesset, sed quòd perfectæ fuerint legis prophetiæ in eius aduentu. Nam recta vitæ institutio, iis, etiam qui iustè vixerunt, ante legem per verbum prædicabatur. Vulgus ergo hominum quod non nouit continentiam, corpore vitam degit, sed non spiritu. Sine spiritu autem corpus est terra & cinis. Iam adulterium iudicat Dominus ex cogitatione. Quid enim, an non licet etiam continenter vti matrimonio, & non conari dissoluere quod coniunxit Dominus. Talia enim docent coniugii diuisores, propter quod, nomen probris ac maledictis appetitur inter gentes. Sceleratum autem dicentes isti esse coitum, qui ipsi quoque vt consisterent, ex coitu accepere, quomodo non fuerint sceIerati. Eorum autem qui sunt sanctificati, sanctum quoque, vt puto, semen est. Ac nobis quidem debet esse sanctificatus, non solum spiritus, sed & mores, & vita, & corpus. Nam quanam ratione dicit Paulus Apostolus esse sanctificatam mulierem à viro, aut virum à muliere? Quid est autem quod Do- 1. Cor.7.
minus quoque dixit iis qui interrogabant de diuortio, an liceat vxorem dimittere, cum Moses id permiserit. AD duritiam cordis vestri, inquit Moses, hæc Matth.19. Mar.19.
scripsit. Vos autem non legistis quòd protoplasto Deus dixit. Eritis duo in carne vna. Quare qui dimittit vxorem, præterquam fornicationis causa, facit Luc.20.
eam mœchari. Sed post resurrectionem, inquit, nec vxores ducunt, nec nu- 1.Cor.5
bunt, etenim de ventre & cibis dictum est. Escæ ventri, & venter escis. Deus autem & illum & has destruet, hos impetens, qui instar caprorum & hirco-

Universidad de Deusto
Biblioteca

καταργήσει otiosa reddet, & cessare faciet.

rum sibi viuendum esse censent ne securè ac sine timore comessent & coirent. Si resurrectionem itaque acceperunt, vt ipsi dicunt, & ideo matrimonium infirmant & abrogant: nec comedant, nec bibant. Otiosum enim esse cessareque ventrem & cibos dicit Apostolus in resurrectione. Quomodo ergo esuriunt, & sitiunt & carnis patiuntur affectiones, & alia quæ non patietur, qui per Christum accepit perfectam, quæ speratur, resurrectionem? Quinetiam ii qui colunt idola, à cibis & venere abstinent. Rom.14. NON est autem, inquit, regnum Dei cibus & potus. Certè Magis quoque curæ est, qui Angelos colunt & dæmones, simul à vino & animatis & rebus abstinere venereis. Quemadmodum autem humilitas est mansuetudo, non autem afflictio corporis: ita etiam continentia est animæ virtus, quæ non est in manifesto, sed in occulto. Sunt autem etiam qui matrimonium apertè dicunt fornicationem, & decernunt id traditum esse à diabolo. Dicunt autem glorioſi isti iactatores se imitari Dominum, qui neque vxorem duxit, neque in mundo aliquid possedit, se magis quàm alii Euangelium intellexisse gloriantes. Eis autem dicit scriptura. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Deinde nesciunt causam cur Dominus vxorem non duxerit. Primum quidem propriam sponsam habuit ecclesiam. Deinde verò nec homo erat communis, vt opus haberet etiam adiutore aliquo secundum carnem. Neque erat ei necesse procreare filios qui manet in æternum, & natus est solus Dei filius. Hic ipse autem Dominus dicit. Matth.19. Mar.10. QVOD Deus coniunxit, homo ne separet. Et rursus. Matth.24. SICVT autem erat in diebus Noë, erant nubentes, & nuptui dantes, ædificantes & plantantes, & sicut erat in diebus Loth ita erit aduentus filii hominis. Et quod non dicit ad gentes, subiungit. Num cum venerit filius hominis, inueniet fidem in terra. Luc.18. Et rursus. Luc.21. VAE prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Quamquam hæc quoque dicuntur allegoricè. Propterea nec tempora præfiniit quæ pater posuit in sua potestate, vt permaneret mundus per generationes. Illud autem. Non omnes capiunt verbum hoc. Sunt enim Eunuchi qui sic nati sunt, & sunt Eunuchi qui castrati sunt ab hominibus, & sunt Eunuchi qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorum. Matth.19. Qui potest capere, capiat, nesciunt quòd postquam de diuortio esset locutus, cum quidam rogassent. Si sic sit causa vxoris, non expedit homini vxorem ducere: tunc dixit Dominus. Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Hoc autem qui rogabant, volebant ex eo scire, an vxore damnata & electa propter fornicationem, concedat aliam ducere. Aiunt autem Athletas quoque non paucos abstinere à venere, propter exercitationem corporis continentes, quemadmodum Crotoniatem Alcylum, & Crisonem Imeræum. Quinetiam Amœbeus cytharœdus, cum recenter vxorem duxisset, à sponsa abstinuit, & Cyrenæus Aristoteles amantem Laidem solus despexit. Cum meretrici itaque, iurasset se eum esse in patriam abducturum, si ei aduersus decertantes aduersarios in aliquibus opem tulisset, postquam id perfecit, lepidè à se scriptum iusiurandum exequens, eius quàm simillimam Cyrenæ statuit imaginem, vt scribit Ister in libro de Proprietate certaminum. Ister. Quare nec castitas est bonum & ex virtute, nisi fiat propter dilectionem in Deum. εὐνουχίαν 1. Tim.4. Iam de iis qui matrimonium abhorrent dicit beatus Paulus. In nouissimis diebus deficient quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, prohibentium nubere, abstinere à cibis. Et rursus dicit. Coloss.2. NEMO vos seducat volens in humilitate & religione & parsimonia corporis. Idem autem illa quoque scribit. 1.cor.7. ALLIGATVS es vxori, ne quæras solutionem. Solutus es ab vxore, ne quæras vxorem. Et rursus. Vnusquisque autem suam vxorem habeat, ne tentet vos Sathanas. Quid verò, non etiam iusti veteres creaturam cum gratiarum actione participabant? Aliqui autem etiam liberos susceperunt,

runt, cũ cõtinenter versati essent in matrimonio. Et Heliæ quidem corui alimentum afferebãt, panes & carnes. Quinetiam Samuel Propheta, armũ, quẽ ex iis quę comedebat reliquerat, allatũ, dedit edendum Sauli. Hi autẽ qui se eos dicunt vitæ institutis excellere, cũ illorũ actionibus ne poterũt quidem cõferri. Qui itaq. non comedit, comedentẽ ne spernat. Rom.14: Qui autẽ comedit, eum qui nõ comedit nõ iudicet. Deus enim ipsum accepit. Quinetiam Dominus de seipso dicẽs, Venit, inquit, Matth.11: Ioãnes, nec comedens nec bibens, & dicũt Dæmonium habet. Venit filius hominis comedens & bibẽs, & dicũt. Ecce homo vorax & vini potor, amicus publicanorũ & peccatorũ. An etiã reprobãt Apostolos. Petrus enim & Philippus filios procreaPhil.4. runt. Philippus autẽ filias quoq. suas viris tradidit. Et Paulus quidem certè nõ veretur in quadam epistola suam appellare cõiugem, quam nõ circumferebat, quod nõ magno ei esset opus ministerio. Dicit itaque in quadam epistola. Non habemus potestatem sororem mulierem circunducendi sicut & reliqui Apostoli? Sed hi qui dem, vt erat cõsentaneũ, ministerio quod diuelli nõ poterat, prædicationi scilicet attendentes, non vt vxores, sed vt sorores circũducebant mulieres, quæ vnà ministraturæ essent apud mulieres quæ domos custodiebãt: per quas etiam in gynæceũ, absq. vlla reprehẽsione malaue suspicione, ingredi posset doctrina Domini. Atqui hic ipse exclamauit, Rom.14. NON est regnũ Dei esca & potus. Neq. verò abstinẽtia à vino & carnibus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Quis eorũ ouilla pelle indutus, & zona pellicea accinctus, circuit vt Helias? vel subligaculum tantũ habens lineũ, vt Hieremias. Ioãnis autem vitæ institutũ cognitione præditũ quis imitabitur? Sed sic quoq. viuentes, gratias creatori agebãt beati Prophetæ. Carpocratis autẽ iustitia, & eorũ qui æquè atq. ipse impudicam & intemperantẽ persequuntur cõmunionẽ, hoc modo dissoluitur. Simul enim ac dixerit, A te petenti des, Luc.6. subiungit, Et eum qui velit mutuo accipere ne auerseris, hãc docens cõmunicationẽ, nõ autem illam incestam & impudicã cõiunctionem. Quomodo autẽ fuerit is qui petit & accipit, is qui mutuatur, si nullus sit qui habeat & det mutuo? Quid verò quando dicit Dominus, Matt.25: ESVRII & me pauistis, sitii, & potũ mihi dedistis, hospes eram, & me collegistis, nudus, & me vestiistis. Deinde subiungit, Quatenus fecistis vni horũ minimorum, mihi fecistis: nunquid eadem quoq. tulit leges in veteri testamento? Pro.19. Qui dat mendico, fœneratur Deo, & Ne abstinueris à benefaciendo egeno, inquit. Et rursus, Eleemosynę & fides ne te deficiant, inquit. Paupertas autem virum humiliat, ditant autem manus virorum. Subiungit autem, Qui peculiam suam non dedit ad vsuram, fit acceptus: &, Pretium redemptionis animæ propriæ iudicantur diuitiæ. An non apertè indicat, quòd sicut mundus componitur ex contrariis, nempe ex calido & frigido humido & sicco, ita etiam ex iis qui dant & ex iis qui accipiunt? Et rursus cùm dixit, Si vis perfectus esse, vende quæ habes & da pauperibus, refellit eum qui gloriatur quòd omnia à iuuentute præcepta seruauerit. Matth.19. Non enim impleuerat illud, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Tunc autem vt qui à Domino perficeretur, docebatur communicare & impertiri per caritatem. Pulchrè ergo non prohibuit esse diuitem, sed esse diuitem iniustè & inexplebiliter. Possessio enim quæ cum iniquitate acceleratur, minor redditur. Sunt enim qui seminantes multiplicant, & qui colligentes minus habent. De quibus scriptum est, Dispersit, dedit pauperibus iustitia eius manet in Psal.111. seculum seculi. Qui enim seminat & plura colligit, is est qui per terrenam & temporalem communicationem ac distributionem, cœlestia acquirit & æterna. Est autem alius qui incassum nemini impertit, & thesauros in terra colligit, Vbi ærugo & tinea destruunt. De quo scriptum est, Qui colligit mercedes, colligit in saccum perforatum. Huius agrum Dominus in Euangelio dicit fuisse fertilem: deAgg.1. inde cum vellet fructus reponere, & esset maiora horrea & apothecas sibi ædificaturus sibi dixisse per prosopopœiam, Habes bona multa reposita tibi in mul- Luc.12. tos annos, ede, bibe, lætare. Stulte ergo, inquit, hac nocte animam tuam à te repetunt: Quæ ergo parasti, cuius erunt? Humana ergo continentia, ea,

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquam, quæ est ex sententia Philosophorum Græcorum, profitetur pugnare cum A
cupiditate, & in factis ei non inseruire. Quæ est autem ex nostra sententia continentia, non concupiscere: non vt quis concupiscens se fortiter gerat, sed vt etiam
Matth.7. Luc.11. à concupiscendo se contineat. Non potest autem ea aliter accipi continentia, nisi gratia Dei. Et ideo dixit: Petite & dabitur vobis. Hanc gratiam Moses quoque accepit qui indigo corpore erat indutus, vt quadraginta diebus neque esuriret neq. sitiret. Quemadmodum autem melius est sanum esse, quàm ægrotantem disserere de sanitate: ita lucem esse, quàm loqui de luce. & quæ est ex veritate continentia, ea quæ docetur à Philosophis. Non enim vbi est lux illic tenebræ. Vbi autem sola insidet cupiditas, etiamsi quiescat ab ea quæ per corpus fit operatione, at memoria quidem certè cum eo quod non est præsens congreditur. In summa autem & gene B
raliter nobis procedat oratio, de matrimonio, nutrimento, & aliis, vt nihil faciamus ex cupiditate, velimus autem ea sola quæ sunt necessaria. Non sumus enim filii cupiditatis, sed voluntatis. & eum qui vxorem duxit pro liberorum procreatione, exercere oportet continentiam, vt ne suam quidem concupiscat vxorem, quã debet diligere, honesta & moderata voluntate operam dans liberis. Non enim carnis curam gerere ad concupiscentias didicimus: honestè autẽ tanquam in die Christo, & dominica lucida vitæ institutione ac conuersatione ambulantes. non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in litibus & contentionibus. Verum enimuero non oportet considerare continentiam in vno
C
solum genere, nempe in rebus venereis, sed etiam in quibuscunque aliis quæ luxu riosa concupiscit anima, non contenta necessariis, sed solicita de delitiis. Continentia est pecuniam despicere, voluptatem, possessionem, spectaculum magno & excelso animo contemnere, os cõtinere, ratione quæ sunt mala vincere. Iam verò angeli quoq. quidam cũ fuissent incõtinentes, victi cupiditate, huc è cœlo descenderũt. Valentinus autẽ in epistola ad Agathopopodem, Cùm omnia, inquit, sustinuisset, erat cõtinens. diuinitatẽ operabatur Iesus. edebat & bibebat propriè, non reddens cibos. tanta ei inerat vis cõtinentiæ, vt etiam nutrimentũ in eo nõ interierit, quoniã ipse non habuit interitũ. Nos ergo propter dilectionẽ in Dominum, & propter ipsum honestum, amplectimur cõtinentiam. templum spiritus sanctificantes. Honestũ enim est, propter regnũ cœlorũ seipsum castrare ab omni cupiditate, D
& emũdare cõscientiam à mortuis operibus, ad seruiendum Deo viuẽti. Qui autẽ propter odium aduersus carnẽ susceptũ, à cõiugali cõiunctione, & eorũ qui cõueniunt ciborũ participatione liberari desiderãt, indocti sunt & impii, & absq. ratione cõtinentes, sicut aliæ gentes plurimæ. Brachmanes quidem certè neq. animatũ comedunt, neq. vinũ bibũt. Sed aliqui quidẽ ex iis, quotidie sicut nos cibũ capiunt. nõnulli autẽ ex iis tertio quoq. die, vt ait Alexãder Polyhistor in lib. de Rebus Indicis: mortẽ autẽ cõtemnũt, & viuere nihili faciunt. credunt enim esse regenerationẽ. Aliqui autẽ colunt Herculem & Panẽ. Qui autẽ ex Indis vocãtur σεμνοὶ, hoc est honesti ac venerãdi, nudi totã vitã transigũt. Ii veritatẽ exercẽt, & futura prædicunt, & colunt quandã pyramidẽ, sub qua existimãt alicuius Dei ossa esse reposita. E
Neq. verò Gymnosophistæ, nec qui dicũtur σεμνοὶ, id est venerãdi, vtuntur mulieribus. hoc enim præter naturã & iniquũ esse existimãt. Qua de causa seipsos castos cõseruãt. Virgines autẽ sunt etiã mulieres quæ dicũtur σεμναὶ, hoc est venerandæ. Videntur autẽ obseruare cœlestia, & per eorũ significationẽ quædã futura prædicere. Quoniã autẽ qui introducũt indifferẽtiã, paucas quasdã scripturas detorquẽtes, tillãti suæ voluptati eas suffragari existimant. quinetiã illam quoque. PECCATVM
Rom.6. enim vestri non dominabitur: nõ estis enim sub lege, sed sub gratia, & aliquas alias huiusmodi, quarum propter hæc non est rationi consentaneũ vt faciam mentionẽ. nõ enim nauem instruo piraticam: age paucis eorum argumentum perfringamus. Ipse enim egregius Apostolus, prædictæ dictioni subiungens, intentati criminis afferet solutionem. QVID ergo, peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Adeò diuinè & propheticè è vestigio dissoluit artem voluptatis

A ptatis sophisticam. Non intelligunt ergo, vt videtur, quòd omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque per corpus ea quæ fecit, siue 2.cor.5.
bonũ, siue malum: vt quæ per corpus fecit aliquis recipiat. Quare si qua est in Christo noua creatura, ea non est amplius peccatis dedita. Vetera præterierunt. Vitam ἁμαρτητικὴ
antiquam exuimus: ecce enim noua facta sunt, castitas ex fornicatione, & continentia ex incontinentia: iustitia ex iniustitia. Quæ est enim participatio iustitiæ & iniustitiæ, aut quæ luci cum tenebris societas? Quæ est autem conuentio Christo 2.Cor.6.
cum Belial? Quæ pars est fideli cum infideli? Quæ est autem consensio templo Dei cum idolis? Has ergo habentes promissiones, mundemus nos ipsos ab omni
inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctitatem in timore Dei. Qui au- 1.Cor.7.
B tem Dei creaturæ resistunt per speciosam illam continentiam, illa quoque dicunt quæ ad Salomen dicta sunt, quorum prius meminimus. Habentur autem, vt eximo, in Euangelio secundum Aegyptios. Aiunt enim ipsum dixisse Seruato- Euangelium secundum Aegyptios.
rem. VENI ad dissoluendum opera fœminæ: fœminæ quidem, cupiditatis: operara autem, generationem & interitum. Quid ergo dixerint, Soluta est hæc administratio? Non dixerint. Manet enim mundus in eadem œconomia. Sed non falsum dixit Dominus. Re vera enim opera dissoluit cupiditatis, auaritiam, contentionem, gloriæ cupiditatem, mulierum insanum amorem, pædicatum, ingluuiem, luxum & profusionem, & quæ sunt his similia. Horum autem ortus, est animæ interitus, siquidem delictis mortui efficimur. Ea verò fœmina est intemperan
C tia. Ortum autem & interitum, qui est in creatura, principaliter fieri necesse est, vsque ad perfectam & omni ex parte absolutam distinctionem, & electionis restitutionem, per quam, quæ etiam sunt mundo permixtæ & confusæ substantiæ, proprietati suæ restituuntur. Vnde meritò cum de consummatione Verbum significasset, ait Salome, Quousque morientur homines? Hominem autem vocat scriptura dupliciter. & eum qui apparet, & animam: & eum rursus qui seruatur & eum qui non. Mors autem animæ dicitur peccatum. Quare cautè & considerate respondet Dominus, Quoad vsque pepererint mulieres, hoc est quandiu operabuntur cupiditates. Et ideo quemadmodum per vnum hominem peccatum ingressum est in mundum: per peccatum quoque mors ad omnes homines peruasit: quasum omnes peccauerunt. Et regnauit mors ab Adam vsque ad Mosem, inquit Rom.5. ἐφ᾽ ᾧ.
D Apostolus: naturali autem diuinæ Oeconomiæ necessitate, mors sequitur generationem. & corporis & animæ coniunctionem consequitur eorum dissolutio. Si est autem propter doctrinam & agnitionem generatio: restitutionis autem est dissolutio: Quomodo autem existimatur mulier causa mortis, propterea quòd pariat: ita etiam dicetur dux vitæ propter eandem causam. Iam quæ prior inchoauit transgressionem, vita est appellata, propter causam successionis. & eorum qui generantur, tam iustorum quàm iniustorum, mater est, vnoquoque nostrum seipsum iusti
ficante, vel contrà inobedientem seipsum constituente. Vnde non ego quidem arbitror Apostolum abhorrere vitam quæ est in carne, cùm dicit. SED in omni fidu Phil.1.
E cia, vt semper, nũc quoq. Christus magnificabitur in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere Christus, & mori lucrum. Si autem viuere in carne est hoc quoque mihi fructus operis, quid eligam nescio, & coarctor ex duobus, cupiens resolui, & esse cum Christo: multo enim melius: manere autem in carne, est magis necessarium propter vos. Per hæc enim, vt puto, apertè ostendit, exitus quidem corporis perfectionem, esse in Deum dilectionem: eius autem præsentia in carne, ex grato animo profectam tolerantiam, propter eos qui opus habent vt salui fiant. Quid verò, non etiam ea quæ deinceps sequuntur ex iis quæ dicta sunt ad Salomen subiungunt, ii qui quiduis potius quàm quæ est ex veritate Euangelicam regulam sunt secuti? Cùm ea enim dixisset, Rectè ergo feci quæ
F non peperi: vtpote quòd non vt oportet assumeretur generatio, excipit Dominus, dicens. Omni herba vescere, ea autem quæ habet amaritudinem ne vescaris. Per hæc enim significat, esse in nostra potestate, & non esse necessa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

συνδραίτατόν τῇ κτίσει καλὸν λόγον διαζεύχθωσιν ἀσχολίας εὐαρίστου

riam ex prohibitione præcepti, vel continentiam, vel etiam matrimoniũ. & quòd matrimonium creationi aliquid affert auxilii, præterea explicans. Nemo ergo peccatum existimet matrimonium quod est ex ratione seu per Verbum. nisi existimat esse amaram filiorum educationem. multis enim contrà, carere liberis videtur esse molestissimum. Neque amara videatur alicui liberorum procreatio, à diuinis abstrahens propter ea quæ ad vsum necessaria geruntur negotia. Hic autem non facile ferens vitam solitariam, desiderat matrimonium, quandoquidem id quod cordi est, cum temperantia est innoxium. & habet vnusquisque nostrum potestatem eligendi an velit gignere filios. Considero autem quemadmodum aliqui quidem qui prætextu matrimonii difficultatum ab eo abstinuerunt, non cõuenienter sanctæ cognitioni, ad inhumanitatem & odium hominum defluxerunt: & perit apud ipsos caritas. Aliqui autem, qui legis concessioni acquiescentes sunt alligati, & titillanti sensuum voluptate perfusi, fuerunt, vt ait Propheta, assimilati iumentis. Quinam sunt autem illi duo & tres, qui cõgregantur in nomine Domini, in quorum medio est Dominus: an non virum & mulierem & filium tres dicit, quoniam mulier cum viro per Deum coniungitur? Sed si accinctus quis esse velit & expeditus, non volens procreare liberos, propter eam quæ est in procreandis liberis molestiam & occupationem: maneat, inquit Apostolus, cœlebs vt ego. Velle enim dicere Dominum exponunt, cum pluribus quidem esse creatorem, effectorem Deum generationis: cum vno autem, nempe electo, Seruatorem, qui est alterius scilicet Dei, qui bonus est, filius. Hoc autem non ita habet. Sed est quidem etiam cum iis qui honestè ac moderatè in matrimonio versati sunt, & liberos susceperunt, Deus per filium: Est autem etiam cum eo qui rationi seu verbo conuenienter fuit continens idem Deus similiter. Fuerint autem aliter quoque tres quidem, ira, cupiditas, & ratio: caro autem & anima & spiritus alia ratione. Forte autem & vocationem, & electionem, secundam, & tertium genus quod in primo honore collocatur, tacitè significat trias quæ prius dicta est. cum quibus est quæ omnia considerat Dei potestas, absque diuisione cadens in diuisionem. Qui ergo animæ quæ sunt secundum naturam ita vt oportet vtitur operationibus, desiderat quidem ea quæ sunt conuenientia, odio autẽ habet ea quæ lædũt, sicut iubent mandata. BENEDICES enim inquit, benedicenti, & maledices maledicenti. Quando autem hæc transiliens, iram scilicet & cupiditatem, creaturam re vera amauerit, propter eũ qui est Deus & effector omnium, is ex recta viuet cognitione, non laborioso continentiæ habitu acquisito per eam quæ est seruatori assimilationem, vnita cognitione, fide, dilectione: vt qui finis iudicio vnus sit, & verè spiritalis, quæ ex ira & cupiditate procedunt cogitationes omnino nõ admittens. qui ad Domini imaginem ab ipso artifice efficitur homo perfectus, dignus iam qui frater à Domino nominetur, is simul est amicus & filius. Sic ergo duo & tres in eodem congregantur nempe in homine cognitione prædito. Fuerit autem multorum quoq. concordia ex tribus numerata, cum quibus est Dominus, vna ecclesia: vnus homo, genus vnũ. An non cum vno quidem Iudæo erat Dominus legẽ ferens. Iam autẽ prophetans, & Hieremiam mittẽs Babylonẽ, quinetiam eos qui erãt ex gentibus vocãs per prophetiam, cõgregauit duos populos. Tertius autem est vnus, qui ex duobus creatur in nouum hominem, quo inambulat & inhabitat in ipsa ecclesia. Et lex simul & Prophetæ, vnà cum Euangelio, in nomine Christi congregantur in vnam cognitionem. Qui ergo propter odium vxorem non ducunt, vel propter concupiscentiam carne indifferenter abutuntur, non sunt in numero illorum qui seruantur, cum quibus est Dominus. His sic ostensis, age quæcunque scripturæ aduersantur iis Sophistis qui sunt ex hæresibus, iam adducamus. declarantes regulam continentiæ quæ rationi seu Verbo conuenienter obseruatur. Vnaquæque autem hæresis scripturam, quæ sibi conuenienter affertur. Qui autem intelligit, opportunè eligens, vtetur ad eos confutandos qui præter præcepta decreta constituunt. Atq. vt ab alto rem repetamus, lex quidem, sicut

μεγεθρωπίαν

Matth.18.

ἄγαμος 1.Cor.7.

λοιπὰς

ἡμερῶσμεσιν

sicut prius dixi mus, illud Non concupisces vxorem proximi tui, prius exclamauit ante propinquam & cohærentem Domini vocem, quæ dicit ex sua ipsius persona: AVDIVISTIS legem præcipientem, Nam mœchaberis. Ego autem dico non concupisces. Quòd enim vellet lex viros vti moderatè vxoribus, & propter solam liberorum susceptionem, ex eo clarum est, quòd prohibet quidem eum qui non habet vxorem, statim cum captiua habere consuetudinem. Quòd si semel desideraverit, ei cum tonsa fuerit capillos, permittere vt lugeat triginta diebus. Si autem nesic quidem emarcescat cupiditas, tunc liberis operam dare. cum quæ dominatur impulsio, probata sit præfinito tempore consentanea rationi appetitio. Vnde nullum ex veteribus ex scriptura ostenderis, qui cum prægnãte rem habuerit. sed postquàm gestauit vterum, & postquam editum fœtum à lacte depulit, rursus à viris cognitas fuisse vxores. Iam hunc scopum & institutum inuenies seruantem Mosis pagtrem, cùm triennium post Aaronem editum intermisisset, genuisse Mosem. Et rursus Leuitica tribus seruans hanc naturæ legem à Deo traditam, aliis numero minor ingressa est in terram promissam. Non enim facile multiplicatur genus, cùm viri quidem seminant qui legitimum ineunt matrimonium, expectant autem non solum vteri gestationem, sed etiam à lacte depulsionem. Vnde meritò Moses quoque Iudæos paulatim prouehens ad continentiam, cùm tribus diebus deinceps consequentibus à venerea voluptate abstinuissent, iussit audire verba Dei. Nos ergo Dei templa sumus, sicut dixit Propheta, Inhabitabo in eis, & inambulabo: & ero eorum Deus, & ipsi erunt meus populus, si ex præceptis vitam instituamus, siue vnusquisque nostrum, siue tota simul ecclesia. QVARE egredimini è medio ipsorum, & separemini, dicit Dominus. & immundum ne tangatis. & ego vos suscipiam, & ero vobis in Patrem. & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens. Non ab iis qui vxores duxerunt, vt aiunt, sed à gentibus quæ adhuc viuebant in fornicatione, præterea autem à prius quoque dictis hæresibus, vt immundis & impiis, propheticè nos iubet separari. Vnde etiam Paulus quoque verba dirigens ad eos, qui erant iis qui dicti sunt similes, HAS ergo promissiones habete, inquit, dilecti: mũdemus corda nostra ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctitatem in timore Dei Zelo enim vos Zelo Dei despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Ecclesia autẽ alii non iungitur matrimonio, sponsum possidens. Sed vnusquisque nostrum, habet, si velit, potestatem ducendi legitimam vxorem, in primis, inquam, nuptiis: Vereor autem ne sicut serpens seduxit Euam in astutia, corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo. piè admodum & doctoris instar dixit Apostolus. Quocirca admirabilis quoque Petrus, CHARISSIMI, inquit, obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam, conuersationem vestram inter gentes habentes bonam: quoniam sic est voluntas Dei, vt bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed vt serui Dei. Similiter etiã scribit Paulus in epistola ad Romanos, QVI mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in ipso? Quoniã vetus homo noster simul est crucifixus, vt destruatur corpus peccati. vsq. ad illud, Neq. exhibete membra vestra, arma iniustitiæ peccato. Atq. adeò cùm in hũc locum deuenerim, videor mihi nõ esse innotatum prætermissurus, quòd eundem Deum per legem & Prophetas & Euangelium prædicet Apostolus. Illud enim, Non cõcupisces, quod scriptum est in Euangelio, legi attribuit in epistola ad Romanos, sciens esse vnum eum qui prædicauit per legẽ & Prophetas, & Patrẽ, qui per ipsum est annunciatus. Dicit enim, QVID dicemus? Lex est ne peccatũ? Absit. Sed peccatum nõ cognoui nisi per legem. Concupiscẽtiam enim nõ cognouissem, nisi lex diceret, Non cõcupisces. etiamsi ii qui sunt diuersæ sentẽtiæ, repugnantes, existiment Paulum verba sua dirigentem aduersus Creatorem, dixisse ea quæ deinceps sequuntur. NOVI enim quòd non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Sed legant ea quæ

A

matth. 5.

ex Scriptura nõ potest ostẽdi veteres solitos suis se cognoscere prægnantes. γαλακτοχίαν.

B

Leuit.26. 2.Cor.6.

C

Esa.51. 2.cor.6.

2.cor.7.

2.cor.11.

D

1.Pet.2.

ἱρασίαν habet græcum clementis.

E

Lex etiam concupiscentiã prohibebat.

Rom.7.

F

Universidad de Deusto
Biblioteca

prius dicta sunt,& ea quæ consequuntur,Prius enim dixit, SED inhabitans in me A
peccatum. propter quod consentaneum erat dicere illud, NON habitat in carne
mea bonum. Consequenter subiunxit, SI autem quod nolo hoc ego facio, non
vtique ego id operor,sed quod inhabitat in me peccatum.quod repugnans, inquit,
legi Dei & legi mentis meæ, captiuat me in lege peccati quæ est in membris meis.
Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius. Et rursus (nunquam
ἐπιλέγειν. enim quouis modo iuuando defatigatur) non veretur veluti concludere. LEX
enim spiritus liberauit me à lege peccati & mortis. quoniam per filium Deus con-
demnauit peccatum in carne:vt iustificatio legis impleatur in nobis,qui nõ secun-
dum carnem ambulamus sed secundum spiritum. Præter hæc adhuc declarans ea
quæ prius dicta sunt,exclamat,Corpus quidem mortuũ propter peccatum. signi- B
ficans id non esse templum, sed animæ sepulchrum. Quando enim sanctificatum
fuerit Deo, spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in nobis. Qui vi-
uificabit etiam mortalia vestra corpora,per eius spiritum qui habitat in vobis. Rur
Rom.8. sus itaque voluptarios increpans,illa adiicit.Prudentia enim carnis,mors. quoniã
qui ex carne viuunt, ea quæ sunt carnis cogitant. & prudentia carnis est cum Deo
gerere inimicitias:Legi enim Dei non subiicitur.Qui autem sunt in carne,non vt
quidam decernunt, Deo placere non possunt.sed vt prius diximus. Deinde vt eos
distinguat,dicit ecclesiæ. VOS autem non estis in carne sed in spiritu. siquidem
spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, is non est
eius.Si autem Christus in vobis,corpus quidem est mortuum per peccatum. Spiri- C
tus autem viuus per iustitiam. Debitores itaque sumus fratres,non carni vt secun-
dum carnem viuamus.Si enim secundum carnem viuitis,estis morituri. Si verò spi
ritu facta carnis mortificaueritis,viuetis.Quicunque enim spiritu Dei aguntur,ii
sunt filii Dei. Et aduersus nobilitatem & aduersus libertatem, quæ execrabiliter
ab iis qui sunt diuersæ sententiæ introducitur, qui propter libidinem & intempe-
rantiam gloriantur,subiungit,dicens. Non enim accepistis spiritum seruitutis rur
sus in timorem,sed accepistis spiritum adoptionis filiorum,in quo clamamus abba
1.Cor.7. pater. hoc est,ad hoc accepimus, vt cognoscamus eum quem oramus, qui est verè
Deest aliquid. pater, qui eorum quæ sunt solus est pater, qui ad salutem erudit & castigat vt pa-
ter,& timorem minatur. Quod autem ex consensu ad tempus orationi vacat coniu- D
gium,doctrina est continentiæ. Adiecit enim illud quidem Ex consensu, ne quis
dissolueret matrimonium. Ad tempus autem, ne ex necessitate exercens cõtinen-
tiam is qui vxorem duxerit,aliquando labatur in peccatum, vt qui in id incidat vt
suo quidem coniugio parcat,alienum autem concupiscat. Qua ratione eum etiam
qui se turpiter & indecore gerere existimat quod virginem alat, rectè eam dicit
esse nuptum daturum. Propositum autem vniuscuiusque tam eius qui seipsum ca-
strauit, hoc est qui castitatem delegit, & qui rursus propter liberorum procrea-
tionem seipsum coniunxit matrimonio,debet perseuerare, non cedens & acquie-
scens ei quod est minus ac inferius.Si enim vitę suæ aliquid incrementi poterit ad-
iicere, ipse sibi in Deo maiorem acquiret dignitatem, vt qui purè simul & consi- E
derate fuerit continens. Si autem eam quam elegit regulam superauerit, in maio-
rem deinde ad spem gloriam recidet. Habet enim sicut castitas,ita etiam matrimo
nium propria munera & ministeria,quæ ad Dominum pertinent,filiorum,inquã,
curam gerere & vxoris. Quod enim honestè causatur is qui est in matrimonio per
fectus,est coniugii necessitudo, vt qui omnium curam ac prouidentiam in domo
1.Tim 3. communi ostenderit. Iam Episcopos, inquit,oportet constitui, qui ex domo pro-
pria toti quoque ecclesiæ præesse sint meditati. Vnusquisque ergo in quo vocatus
est opere ministerium peragat, vt liber in Christo fiat. Et rursus de lege disserens,
Rom.7. vtens allegoria.Nam quæ sub viro est mulier,viuente viro alligata est legi. & quæ
sequuntur.Et rursus,Mulier est alligata, quãdiu viuit vir eius. Sinautem mortuus F
fuerit,libera est vt nubat,modo in Domino.Beata est autem si sic permanserit mea
quidem sententia. Sed in priore quidem particula Mortificati estis, inquit, legi,
non

A non matrimonio. vt efficiamini vos alteri, qui excitatus est ex mortuis, sponsa &
ecclesia, quã castam esse oportet, & ab iis quæ sunt intus cogitationibus, quæ sunt
contrariæ veritati,& ab iis qui tentant extrinsecus, hoc est,ab iis qui sectantur hæ
reses,& persuadent vobis fornicari ab vno viro,nempe omnipotenti Deo.ne sicut
serpens decepit Euam quæ vita, dicitur, nos quoque inducti à callidis hæresum il-
lecebris,transgrediamur mandata.Secunda autem particula statuit monogamiam,
Non enim, vt quidam existimarunt, mulieris cum viro alligationem, carnis cum
interitu connexionem, significari putandum est. Impiorum enim hominum, qui
matrimonii inuentionem Diabolo apertè tribuunt, reprehendit. & in periculum
venit Legislator ne incessatur maledictis. Tatianum arbitror Syrum talia audere Tatianus.
B dogmata decernere. His verbis quidem certè scribit in libro de Perfectione secun
dum seruatorem. Consensum quidem coniungit orationi. Communio autem seu
coniunctio interitus,soluit interpellationem. Admodum certè circunspectè arcet
per concessionem. Nam cùm rursus permisit simul conuenire propter Satanam &
intemperantiam,pronunciauit eum qui est pariturus, seruiturum duobus Domi-
nis.per consensum quidem,Deo:per dissensionem autem,intemperantiæ & forni- ἀσυμφωνίαν.
cationi & Diabolo. Hæc autem dicit, Apostolum exponens. Sophisticè autem elu
dit veritatem, per verum falsum confirmans. Intemperantiam enim & fornicatio-
nem Diabolica esse vitia & affectiones nos quoque confitemur. Moderati autem
matrimonii intercedit consensio, & ad precationem continenter deducens, & ad
C procreandos liberos cum honestate concilians.Cognitio quidem certè à scriptura
dictum est tempus liberorum procreationis,cùm dixit. COGNOVIT autẽ Adam
Euam vxorẽ suam,& concepit,& peperit filium, & nominauit nomen eius Seth.
Suscitauit enim mihi Deus aliud semen pro Abel. Vides quemnam maledictis in-
cessant, qui honestam ac moderatam incessunt seminationem, & Diabolo attri-
buunt generationẽ.Non enim Deum absolutè dixit, qui articuli adiectione, nẽpe
ὁ θεὸν dicens, significauit eum qui est omnipotens. Quod ab Apostolo autem sub-
iungitur, Et rursus, simul conuenire, propter Satanam, illud prius rescindit, ne
vnquam ad alias declinent cupiditates. Non enim perfectè repellit naturæ appeti-
tiones, qui à verecundia motus fit ad tempus consensus. per quem rursus inducit
D coniugationem matrimonii,non ad intemperantiam & fornicationẽ & opus Dia-
boli. sed ne subiungetur intemperantiæ fornicationi & Diabolo. Separat autem
veterem quoque hominem & nouum Tatianus, sed non vt nos dicimus. Ve-
terem quidem virum, legem, nouum autem Euangelium, ei assentimur, nos
quoque dicentes,sed non eo modo quo vult ille,dissoluens legem vt alterius Dei.
Sed idem vir & Dominus vetera renouans, non amplius concedit polygamiam.
Tunc enim id exigebat Deus,quando oportebat augeri & multiplicari. Monoga-
miam autem introducit propter liberorum procreationem, & domus curam ge-
rendam,ad quam data est mulier adiutrix.& si cui Apostolus, propter intemperan
tiam & vstionem,ex venia secundum concedit matrimonium. Nam hic quoq. non
E peccat quidem ex testamento: Non est enim à lege prohibitus:non implet autem
summam illam vitæ perfectionem quæ agitur ex Euangelio. Gloriam autem sibi
acquirit cœlestem, qui apud se manserit,eam quæ est morte dissoluta impollutam
seruans coniunctionem, & grato ac lubenti animo paret Oeconomiæ, per quam
effectum est vt diuelli non posset à Domini ministerio. Sed nec eum qui ex coniu-
gali surgit cubili,similiter vt olim, tingi nunc quoque iubet diuina per Dominum
prouidentia.Non enim necessariò à liberorum abducit procreatione,qui creden- ἀυσωπεῖσθαι.
tes per vnum baptismum, ad consuetudinem omni ex parte perfectam abluit Do-
minus, qui etiam multa Mosis baptismata per vnum comprehendit baptismum.
Olim itaque lex,per carnalem generationem, nostram prædicens regenerationẽ,
F propter generantem seminis facultatem adhibebat baptismum.non abhorrens ho
minis generationem.Quod enim apparet homo generatus,hoc potest seminis de-
iectio.Non sunt ergo multi coitus genitales, sed matricis susceptio profitetur ge-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nerationem,in naturæ officina ſemine formato in fœtum.Quomodo autem vetus A
quidem eſt ſolum matrimonium & legis inuentum alienum autem eſt quod eſt ex
Domino matrimonium, cùm idem Deus ſeruetur à nobis? Non enim quod Deus
coniunxit, homo iure diſſoluerit. Multo autem magis quæ iuſsit Pater ſeruabit
Legislator & Euangelii auctor idem. quoque filius.Si autem idem ſimul eſt & Legiſlator & Euangeliſtæ, nunquam ipſe
ſecum pugnat.Viuit enim lex cùm ſit ſpiritalis,& intelligatur ex cognitione. NOS
Rom.7. autem mortui ſumus legi per corpus Chriſti, vt gigneremur alteri qui reſurrexit
γνωστικῶς. ex mortuis,qui prędictus fuit à lege,vt Deo fructificaremus.Quare lex quidem eſt
ſancta, & mandatum ſanctum & iuſtum & bonum. Mortui ergo ſumus legi, hoc
eſt,peccato quod à lege ſignificatur. quod oſtendit, nõ autem generat lex,per iuſ- B
ſionem eorum quæ ſunt facienda, & prohibitionem eorum quæ non facienda re-
prehendens ſubiectum peccatum, vt appareat peccatum. Si autem peccatũ eſt ma-
trimonium quod eſt ex lege, neſcio quomodo quis dicet ſe Deum noſſe, dicens
Dei iuſſum eſſe peccatum. Quòd ſi lex ſancta eſt,ſanctum eſt matrimonium. Sacra
mentum ergo hoc ad Chriſtum & eccleſiam ducit Apoſtolus.Quẽadmodum quod
ex carne generatur,caro eſt:ita quod ex ſpiritu,ſpiritus.nõ ſolum in pariendo, ſed
etiam in diſcendo. Iam ſancti ſunt filii, Deo gratæ oblectationes verborum Do-
τῷ θεῷ ἐναρεσήσεις. minicorum, quæ deſponderunt animam. Sunt ergo ſeparata fornicatio & matri-
monium,quoniam à Deo lõgè abeſt Diabolus.Et vos ergo mortui eſtis legi per cor-
pus Chriſti, vt vos gigneremini alteri, qui ſurrexit à mortuis. Simul autem proxi-
mè exauditur,ſi fuerimus obedientes, quandoquidem etiam ex veritate legis, ei- C
dem Domino obedimus qui præcipit eminus. Nunquid autem de eiuſmodi homi-
nibus meritò apertè dicit ſpiritus, in poſterioribus temporibus deficient quidam
1.Tim.4. πλάνοις. à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi falſi
planis deceptoribus loquorum,cauteriatam habentium conſcientiam,& prohibentium nubere, abſti-
nere à cibis quos Deus creauit ad participationem cum gratiarum actione, fideli-
bus, & qui agnouerunt veritatem, quòd omnis creatura Dei bona eſt, & nihil eſt
reiiciendum quod ſumitur cum gratiarum actione. Sanctificatur enim per verbũ
Dei & orationem. Neceſſario ergo non eſt prohibendum iungi matrimonio, neq.
Rom.14. 1.Cor.7. carnibus veſci, aut vinum bibere. Scriptum eſt enim, Bonum eſt carnem non co-
medere, nec vinum bibere, ſi comedat per offendiculum. Et,Bonum eſt manere, D
ſicut ego.ſed & qui vtitur, cum gratiarum actione, & qui rurſus non vtitur, ipſe
quoque cum gratiarum actione, & cum moderata ac temperanti viuat perceptio-
ne,rationi conuenienter.Et vt in ſumma dicã,omnes Apoſtoli epiſtolæ, quæ mo-
derationem docent & continentiam, cum & de matrimonio & de liberorũ pro-
creatione, & de domus adminiſtratione innumerabilia præcepta contineant,nuſ-
quam honeſtum moderatúmque matrimonium prohibuerũt aut abrogarunt. ſed
legis cum Euangelio ſeruantes conuenientiam, vtrunque admittunt: & eum,qui
Deo agendo gratias,moderatè vtitur matrimonio,& eum qui,vt vult Dominus,vi
uit in caſtitate quemadmodum vocatus eſt vnuſquiſque inoffensè & perfectè eli- E
gens. Et erat terra Iacob laudata ſupra omnem terram, inquit Propheta, ipſe vas
Spiritus gloria afficiens.Infectatur autem aliquis generationem, in eam dicens in-
teritum cadere eámque perire. & vim affert ac detorquet aliquis, dicens de filio-
Marc.6. Luc.12. rum procreatione dixiſſe ſeruatorem, Non oportere in terra theſauros reconde-
re, vbi tinea & ærugo demolitur. nec erubeſcit his addere ea quæ dicit Propheta,
Omnes vos ſicut veſtimentum veteraſcetis,& tinea vos exedet.Sed neq. nos con-
tradicimus ſcripturę,in noſtra corpora cadere interitum,eáque eſſe fluxa.Fortaſſe
autem iis cum quibus diſſeruit vtpote peccatoribus prædicit interitum. Seruator
autem non dixit de liberorum procreatione, ſed ad impertiendum ac communi-
candum eos adhortans,qui ſolum opibus abundare, egẽtibus autem nolunt opem
Ioan.6. Matth.22. Luc.20. ferre. Quamobrem dicit, Operamini non cibum qui perit, ſed eum qui manet in F
vitam æternam. Similiter autem afferunt etiam illud dictum de reſurrectione mor
tuorum. FILII illius ſeculi nec nubunt nec nubuntur. Sed hanc interrogationẽ,
& eos

A & eos qui interrogant, ſi quis ruminauerit, inueniet Dominum nõ reprobare ma
trimonium,ſed remedium afferre expectationi carnalis cupiditatis in reſurrectio-
ne.Illud autem, Filii huius ſeculi, non dixit ad diſtinctionem alicuius alius ſeculi.
ſed perinde ac ſi diceret, Qui in hoc nati ſunt ſeculo, cum propter generationem
ſint filii,& gignunt & gignuntur: quoniam non abſque generatione hanc quis vi-
tam prætergredietur. Sed hæc generatio ſimilem ſuſcipiens interitum, non am-
plius expectat eum qui ab hac vita eſt ſeparatus. Vnus eſt ergo pater noſter qui eſt
Matth.23. in cœlis.Sed is ipſe quoque pater eſt omnium per creationem. NE vocaueritis er-
go,inquit,vobis patrem ſuper terram. Quaſi diceret,Ne exiſtimetis eum qui car
nali vos ſeuit ſatu,auctorem & cauſam veſtræ eſſentiæ,ſed adiuuantem cauſam ge
B nerationis, vel miniſtrum potius.Sic ergo nos rurſus conuerſos vult effici vt pue-
ros, eum qui verè pater eſt agnoſcentes, vt qui ſimus regenerati per aquam, cum
hæc ſit alia ſatio in creatione. At, inquit, qui eſt cœlebs curat quæ ſunt Domini.
1.cor.7. Qui autem duxit vxorem,quomodo placebit vxori.Quid vero,an non licet etiam
eis qui ex Deo placent vxori, Deo gratias agere? An non permittitur etiam ei qui
vxorem duxit,vnà cum coniugio,etiam eſſe ſolicitum de iis quæ ſunt Domini? Sed
quemadmodum quæ non nupſit ſolicita eſt de iis quę ſunt Domini:vt ſit ſancta cor
pore & ſpiritu: Ita etiam quæ nupſit, & de iis quæ ſunt mariti, & de iis quæ ſunt
Domini,eſt in Domino ſolicita vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu. Ambæ enim ſunt
ſanctæ in Domino,hęc quidem vt vxor:illa vero vt virgo.Ad eos autem pudore af-
C ficiendos & reprimendos qui ſunt procliues ad ſecundas nuptias, aptè Apoſtolus
1.cor.6. alto quodam tono eloquitur.Iam, inquit, OMNE peccatũ eſt extra corpus. Qui
autem fornicatur, in proprium corpus peccat. Si quis autem matrimonium audet
dicere fornicationem, rurſus legem & Dominum inſectans, maledictis impetit.
Quemadmodum enim auaritia & plura habendi cupiditas dicitur fornicatio, vt
quæ aduerſetur ſufficientiæ: & vt Idololatria eſt ex vno in multos Dei attributio:
Ita fornicatio eſt ab vno matrimonio ad plura prolapſio. Tribus enim modis, vt
diximus,fornicatio & adulterium ſumitur apud Apoſtolum. De his dicit Prophe-
ta,Peccatis veſtris vænundati eſtis.Er rurſus, POLLVTVS es in terra aliena. con
iunctionem ſceleratam exiſtimans, quæ cum alieno corpore facta eſt, & non cum
D eo quod datur in coniugio ad liberorum procreationem. Vnde etiam Apoſtolus. 1.Tim.5.
Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, domui præeſſe nullam dare occa-
ſionem aduerſario maledicti gratia.Iam enim quædã diuerterunt poſt Satanã. Iam
1.Tim.3. verò vnius quoque vxoris virũ vtiq. admittit, ſeu ſit Presbyter,ſeu Diaconus,ſeu
1.Tim.2. Laicus, vtens matrimonio citra reprehenſionem. Seruabitur autem per filiorum
procreationem. Et rurſus Seruator dicens Iudæos generationem prauam & adul-
matt.12. teram, docet eos legem non cognouiſſe, vt lex vult:Sed ſeniorum traditionem &
hominum præcepta ſequentes, adulterare legem, non vt quæ data ſit vir & Domi-
nus eorum virginitatis. Fortaſſe autem eos quoque nouit alienis mancipatos cu-
piditatibus propter quas aſsiduè quoque ſeruientes peccatis,vendebantur alieni-
E genis. Nam apud Iudæos non erant admiſſæ communes mulieres. quinetiam pro-
Luc.14. hibitum erat adulterium. Qui autem dicit, Vxorem duxi, non poſſum venire ad
diuinam cœnam, eſt quidem exemplum ad eos arguendos qui propter voluptates
abſtinent à diuino mandato. Nam hac ratione nec qui iuſti fuere ante aduentum,
nec qui poſt aduentum vxores duxerunt,ſeruabuntur,etiamſi ſint Apoſtoli. Quòd
ſi illud attulerint quod Propheta quoque dicit, INVETERAVI inter omnes ini
micos meos,inimicos peccata audiant.Vnum quoddam autem eſt peccatum,non
matrimonium,ſed fornicatio.Non ſic quoque dicant peccatum generationem, &
creatorem generationis. Talibus argumentis vtitur quoque Iulius Caſsianus qui τῆς δοκήσεως
id eſt ſectæ Doci tarum qui dicebant Dominum corpus ſumpſiſſe phantaſticũ.
fuit princeps viſionis ſeu Phantaſiæ:In opere certè de Cõtinentia, vel de caſtitate,
F his verbis dicit. Nec dicat aliquis quòd quoniã tales habemus partes, vt ſic ſit qui-
dem figurata fœmina, ſic verò maſculus, illa quidem ad ſuſcipiendum, hic verò ad
ſeminandum, conceſſam eſſe à Deo conſuetudinem. Si enim à Deo ad quem tendi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus esset hæc constitutio, non beatos dixisset esse Eunuchos, neque Propheta dixisset eos non esse arborem infrugiferam: transferens ab arbore ad hominem qui sua sponte & ex instituto se castrat tali cogitatione. Et pro impia opinione adhuc decertans, subiungit. Quomodo autem non iure quis reprehenderit Seruatorẽ, si nos transformauit, & ab errore liberauit, & à coniunctione partium & additamentorum & pudendorum in hoc eadem decernẽs cum Tatiano. Hic autem prodiit ex schola Valentini. Propterea dicit Cassianus, Cum interrogaret Salome, quando cognoscentur ea de quibus interrogabat, ait Dominus, Quando pudoris indumentum conculcaueritis, & quando duo facta fuerint vnum, & masculum cũ fœmina, nec masculum nec fœmininũ. Primum quidem in nobis traditis quatuor Euangeliis non habemus hoc dictum, sed in eo quod est secundum Aegyptios. Deinde mihi videtur ignorare, quòd iram quidem masculam appetitionem, fœminam verò significat cupiditatem. Quæ cum operata fuerint, pœnitentia & pudor consequitur. Cùm quis ergo neque iræ neque cupiditati obsequens, quæ quidem & ex consuetudine & ex mala aucta educatione, obumbrant & contegunt rationem, sed quæ ex iis proficiscitur exuens caliginem, & pudore affectus ex pœnitentia, spiritum & animam vnierit in obedientia rationis: tunc, vt ait Paulus, nõ inest in nobis nec masculus nec fœmina. Recedens enim anima ab ea figura qua discernitur masculus & fœmina, traducitur ad vnionẽ, cùm neutrum sit. Existimat autẽ hic vir præclarus plus quàm par sit Platonicè, animam quæ est ab initio diuina, cupiditate effœminatam, huc venire ad generationem & interitum. Iam verò vel inuitum cogit Paulum dicere, generationem ex errore constare, cum dicit, 2.Cor.11. REOR autem ne sicut serpens Euam decepit, corrupti sint sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo. Sed certum est Dominum quoque venisse ad ea quæ aberrauerant. Aberrauerant autem non ab alto repetita origine in ea quæ hic est generatione. Est enim generatio creatura omnipotentis, qui nunquam ex melioribus ad deteriora deduxerit animam. Sed ad eos qui sensibus seu cogitationibus aberrauerant, ad nos inquam venit Seruator: quæ quidem ex nostra in præceptis inobedientia corrupta sunt, dum nimis auide voluptatem persequeremur, cùm vtique protoplastus noster tempus præuenisset, & non in tempore, matrimonii gratiam appetisset, & aberrasset: quoniam quicunque aspicit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo, vt qui voluntatis tempus non expectauerit. Is ipse ergo erat Dominus, qui tũc quoque damnabat cupiditatem quæ præ- Eph.4. uenit matrimonium. Cùm ergo dixit Apostolus, Induite nouum hominem qui secundum Deum creatur, nobis dicit, qui ab omnipotentis voluntate effecti sumus, sicut sumus effecti. Veterem autem dixit, non respiciens ad generationem & regenerationem, sed ad vitam quæ est in inobedientia, & obedientia. Pelliceas autem tunicas existimat Cassianus esse corpora: de quibus postea & eum & qui idem cum eo sentiunt aberrasse ostendemus, cùm de ortu hominis, iis consequẽter quę prius dicenda sunt, aggredimur expositionem. Quoniam, inquit, qui à terrenis reguntur, & generant & generantur: nostra autem habitatio est in cœlo, ex quo etiam Saluatorem expectamus. Rectè ergo nos hæc quoque dicta esse scimus, quoniam vt hospites & aduenæ peregrinantes debemus vitam instituere, Qui vxorem habẽt, vt non habentes, qui possident, vt non possidentes. Qui liberos procreant, vt mortales gignentes, vt relicturi possessiones, vt etiam sine vxore victuri, si opus sit. nõ cum affectione possessione vtentes, sed cum gratiarum actione, & magna quędam 1.cor.7. ac præclara animo agitantes. Et rursus cùm dicit, BONVM est homini vxorẽ non tangere, sed propter fornicationes vnusquisque suam vxorem habeat. id veluti exponens rursus dicit, Ne vos tentet Satanas. Non enim iis qui continenter vtuntur matrimonio propter solam liberorum procreationem, dicit, Propter intemperantiam, sed iis qui etiam finem liberorum procreationis cupiunt transilire: ne cùm nimium annuerit noster aduersarius, excitet appetitionem ad alienas voluptates. Fortasse autem quoniam iis qui iustè viuunt resistit propter æmulationem, & aduersus

A uersus eos contendit, volens eos ad suos ordines traducere: per laboriosam continentiam eis vult præbere occasionem. Meritò ergo dicit, Melius est matrimonio iungi quàm vri. vt vir reddat debitum vxori, & vxor viro. & ne se frustrentur inui cem hoc diuino ad generationem dato auxilio. QVI autem, inquiunt, non oderit patrem, vel matrem, vel vxorem, vel filios, nõ potest meus esse discipulus. Non iubet odisse genus. Honora enim, inquit, patrem & matrem, vt tibi bene sit. Sed ne abducaris, inquit, ab à ratione alienis appetitionibus: sed neque cum ciuilibus moribus coniungaris. Domus enim constat ex genere, ciuitates autẽ ex domibus, quemadmodum Paulus quoque eos qui occupantur in matrimonio, mundo dixit placere. Rursus dicit Dominus, qui vxorem duxit, ne expellat: & qui non duxit, ne
B ducat. Qui ex proposito castitatis, professus est vxorem non ducere, maneat cœlebs. Vtrisque ergo idem Dominus per Prophetam Esaiam conuenientes dat promissiones, sic dicens. NE dicat Eunuchus, sum lignum aridum. Hæc autem dicit Dominus Eunuchis. Si custodieritis sabbata mea, & feceritis quæcunque præcipio, dabo vobis locum meliorem filiis & filiabus. Non sola enim iustificat castitas, sed nec sabbatum Eunuchi, nisi fecerit mandata. Infert autem iis qui vxorem duxerũt, & dicit, Electi mei non laborabunt in vanum, neque procreabunt filios in execrationem, quia semen est benedictum à Domino. Ei autem qui verbo seu rationi cõuenienter filios procreauit & educauit, & erudiuit in Domino, sicut etiam ei qui genuit per veram catechesim & institutionem, merces quędam est proposita, sicut
C etiam electo semini. Alii autem execrationem accipiunt liberorum procreationẽ, & non intelligũt aduersus illos ipsos dicere scripturam. Qui enim sunt re vera electi Domini, non dogmata decernunt, nec filios progignunt qui sunt ad execrationem, vt hæreses. Eunuchus ergo non qui per vim excisas habet partes, sed nec qui cœlebs est, dictus est, sed qui non gignit. Veritatis lignum hic prius erat aridum. Si autem verbo obedierit, & sabbata custodierit per abstinentiam à peccatis, & fecerit mandata, erit honorabilior iis, qui absq. recta vitæ institutione solo verbo eruditur. FILIOLI modicum adhuc sum vobiscum, inquit Magister. Quare Pau- Ioan.13. lus quoq. scribens ad Galatas, dicit, FILIOLI mei quos iterũ parturio, donec for Gal.4. metur in vobis Christus. Si enim decies mille Pædagogos, inquit, habeatis in Chri
D sto, sed non multos patres. In Christo enim per Euangelium ego vos genui. Propterea non ingredietur Eunuchus in ecclesiam Dei, qui est sterilis, & non fert fructum, nec vitæ institutione, nec sermone. Sed qui se quidem castrarunt ab omni peccato propter regnũ cœlorum, ii sunt beati qui à mundo ieiunant. EXECRAN- Hier.20. DA autem dies in qua natus sum, & non sit optanda, inquit Hieremias. non absolutè execrandam dicens generationem, sed populi peccata ægrè ferens & inobedientiam. Subiungit itaque. Cur enim natus sum vt viderem labores & dolores, & in perpetuo probro fuerunt dies mei? Iam omnes qui prædicabant veritatem, propter eorum qui audiebant inobedientiam, quærebantur ad pœnam, & veniebant in periculum. CVR enim nõ fuit vterus matris meæ sepulchrum, ne viderem af- Iob.25.
E flictionem Iacob, & laborem generis Israël, ait Esdras Propheta. NVLLVS est à sorde mundus, ait Iob, nec si sit quidem vna dies vitæ eius. Dicant ergo nobis vbi fornicatus est infans natus. Vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operatus? Restat ergo eis, vt videtur, consequenter, vt dicat malam esse generationem, nõ solum eam quæ est corporis, sed etiam quæ est animæ, propter quam etiam corpus. Ea quando dixit Dauid, IN peccatis conceptus sum, & in iniquitatibus concepit me mater mea. Dicit Propheticè quidem matrem Euam, sed Eua fuit mater viuentium, etsi in peccatis fuit conceptus, sed non ipse in peccato neq. verò ipse peccatum. Si autem quicunque etiam à peccato ad fidem conuertitur, à peccatoris consuetudine tanquam à matre conuertitur ad vitam, feret mihi testi-
F monium vnus ex duodecim Prophetis, qui dixit. VIDEAM primogenita pro impietate fructum ventris mei, pro peccatis animæ meæ. Non accuset eum qui dixit, CRESCITE & multiplicamini: sed primas impulsiones & motus ex generatione, Psal.50. Peccatum originis non satis fuit cognitum à clemente.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per quos Deum non cognoscimus, dicit impietates. Si quis autem ea ratione A
dicit malam generationem: illa etiam ratione dicat bonam, quatenus in ipso ve-
ritatem cognoscimus. Abluamini iustè, & ne peccetis. Ignorationem enim Dei
quidam habent, videlicet qui peccant. Quoniam nobis est colluctatio non ad-
uersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritalia. Possunt autem tentare prin-
cipes tenebrarum huius mundi, & ideo datur venia. Et ideo Paulus quoque, Cor-
1.cor.9. pus meum, inquit, castigo, & in seruitutem redigo. Quoniam qui certat, in
omnibus abstinet, hoc est, est ad omnia continens, non ab omnibus abstinens,
sed continenter vtens iis quæ vtenda iudicauit. ILLI quidem vt corruptibilem
coronam accipiant: nos autem vt incorruptibilem. in lucta vincentes, non autem
sine puluere coronam accipientes. Iam nonnulli quoque præferunt viduam vir- B
gini incontinenti, vt quæ quam experta est voluptatem magno & excelso animo
contempserit. Sin autem malum est generatio: in malo dicant fuisse Dominum qui
οἱμοὶ τῆ κακῶν fuit particeps generationis: in malo virginē quæ genuit. Hei mihi quot & quan-
ta mala. Dei voluntatem maledictis incessunt & mysterium creationis, dum inue
δόκησις δοκεῖται huntur in generationem. Et ideo visio seu phantasia Cassiano. Ideo etiam Marcio
autem dicti sunt ni, & Valentino quoque corpus animale: quoniam homo, inquiunt, assimilatus
Hæretici qui di- est iumentis, veniens ad coitum. Sed quando aliena inire cubilia, vera insania
cebãt Christum percitus, voluerit, tunc re vera qui talis est efferatur. EQVI in fœminas furen-
habuisse corpus tes facti sunt, vnusquisq. hinniebat ad vxorem proximi sui. Et si cùm ex brutis ani-
phantasticum. mantibus insidiosi consilii rationem cepisset serpens, & persuasisset, dicat Adam C
Hier.5. assensum esse cum Eua coniunctioni, nempe quòd hac natura aliàs vsi non essent
Protoplasti, vt nonnulli existimant: rursus maledictis incesitur creatio, vt quæ ra-
tionis expertium animantium natura homines fecerit imbecilliores: quas conse-
cuti sunt qui à Deo primi formati fuere. Sin autem natura quidem eos sicut bruta
deduxit ad filiorum procreationem: moti autem sunt citius quàm oportuit, frau-
de inducti cùm adhuc essent iuuenes, iustum quidem est Dei iudicium in eos qui
non expectarunt voluntatem: sancta est autem generatio, per quam mundus con-
stitit, per quam essentiæ, per quam naturæ, per quam Angeli: per quam potestates,
per quam animæ, per quam præcepta, per quam Lex, per quam Euangelium, per
Esa.40. quam Dei cognitio. Et omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni, & D
fœnum quidem exiccatur, flos autem decidit. Sed verbum Domini manet, quod
vnxit animam & vniit spiritui. quomodo autem quæ est in ecclesia apud nos Oeco
nomia, accepisset finem absque corpore, cùm etiam ipse qui est caput ecclesiæ, in
carne quidem informis & specie carens transiit, docens nos respicere ad id quod
est diuinæ causæ informe & incorporeum. ARBOR enim vitæ, inquit Propheta,
est in bono desiderio, docens bona & munda desideria quæ sunt in Domino viuen
ti. Iam verò volunt viri cum vxore in matrimonio consuetudinem, quæ dicta est
cognitio, esse peccatum, eam enim significari ex esu ligni boni & mali, per signifi-
cationem huius vocabuli Cognouit, significantem mandati transgressionem. Si
autem hoc ita est: veritatis quoque cognitio, est esus ligni vitæ. Potest ergo hone- E
stum ac moderatum matrimonium illius quoque ligni esse particeps. Nobis autem
prius dictum est, quòd licet benè & malè vti matrimonio. Et hoc est lignum cogni
tionis, si non transgrediamur leges matrimonii. quid verò num Seruator noster,
sicut animam, ita etiam corpus curauit ab affectionibus? Neque verò si esset caro
1.cor.15. inimica animæ, inimicam aduersus ipsam muniisset, per sanitatem instruēs. HOC
Græcum habet autem dico fratres, quòd caro & sanguis regnum Dei non possunt possidere, neq.
ἐπισκάλων corruptio possidet incorruptionem. Peccatum enim cùm sit corruptio, nō potest
sed puto leg. habere societatem cum incorruptione, quæ est iustitia. Adeò stulti, inquit, estis:
ἐπισκευάζων cum spiritu cœperitis nunc carne consummamini. Iustitiam ergo & salutaris har-
instruens. moniam, quæ est veneranda firmáque ac stabilis, alii quidem, vt ostendimus, ni- F
Gal.3. mium intenderunt, blasphemè ac maledicè cum quauis impietate susciptentes con
tinentiam, cùm liceret ex sana regula castitatem eligere cum pietate. gratias qui-
dem

A dem agendo propter datam gratiam, non habendo autem odio creaturam, neque
eos aspernando qui iuncti sunt matrimonio. Est enim creatus mundus, creata est
etiam castitas. Ambo autem agant gratias in iis in quibus sunt collocati, si modo
ea quoque norunt in quibus sunt collocati. Alii autem effrenati se petulanter &
insolenter gesserunt, re vera effecti equi in fœminas insanientes, & ad proximo
rum suorum vxores hinnientes, vt qui & ipsi contineri non possint, & proximis
suis persuadeant vt dent operam voluptati, infeliciter illas audientes scripturas.
Quæ tibi obtigit partem: pone nobiscum, crumenam autem vnam possideamus cō Prouerb.1.
munem, & vnum fiat nobis marsupium. Propter eos idem Propheta dicit nobis cō
B sulens. Ne ambulaueris in via cum ipsis, declina pedem tuum à semitis eorum. Non
enim iniustè tenduntur retia pēnatis. Ipsi enim cum sint sanguinum participes, the
sauros malorum sibi recondunt, hoc est sibi vendicantes immunditiam, & proxi-
mos similia docentes, bellatores, percussores caudis suis vt ait Propheta, quas qui
dem Græci κέρκους appellant. Fuerint autem ii quos significat Prophetia, ad ma-
lum procliues, intemperantes, qui sunt caudis suis pugnaces, tenebrarum iræque
filii, manus sibi afferentes, & homicidæ propinquorum. EXPVRGATE ergo ve- 1. Cor.5.
tus fermentum, vt sitis noua conspersio, nobis exclamat Apostolus. Et rursus pro
pter quosdā eiusmodi homines indignans, præcipit ne conuersari quidē, si quis fra
ter nominetur vel fornicator, vel auarus, vel idololatra, vel maledicus, vel ebrio
C sus, vel raptor, cum eo qui est talis ne vna quidem comedere. Ego enim per legem Gal.2.
legi mortuus sum, inquit, vt Deo viuam, cum Christo sum crucifixus. Viuo autē
non amplius ego, vt viuebam per cupiditates, viuit autem in me Christus castè & Obedientia præ
beatè per obedientiam præceptorum. Quare tunc quidem viuebam carnaliter. ceptorum.
Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo filii Dei. In viam gentium ne abieri Matth.10.
tis, & ne ingrediamini in vrbem Samaritanorum, à contraria vitæ institutione nos
dehortans dicit Dominus, quoniam iniquorum virorum mala est conuersatio. Et
hæ sunt viæ omnium qui ea quæ sunt iniqua efficiunt. VE homini illi, inquit Do Matth.18.
minus, bonum esset ei si non natus esset, quàm vt vnum ex electis meis scandaliza
ret. Melius esset vt ei mola imponeretur, & in mari demergeretur, quàm vt vnum Mar.9.
ex meis electis peruerteret. Nomen enim Dei blasphematur propter ipsos. Vnde
D præclarè Apostolus, scripsi, inquit, vobis in epistola, non conuersari cum fornica- 1.Cor.6
toribus, vsque ad illud. Corpus autem non fornicationi sed Domino, & Domi-
nus corpori. Et quòd matrimonium non dicat fornicationem, subiungit. An ne-
scitis quòd qui adhæret meretrici, vnum est corpus, aut meretricem quis dicet vir
ginem priusquam nubat. ET ne fraudetis, inquit, vos inuicem, nisi ex consensu
ad tempus. Per dictionem fraudetis, ostendens matrimonii debitum esse liberorū
procreationem, quòd quidem in iis quæ præcedunt ostendit, dicens. Mulieri vir
debitum reddat. Similiter autem mulier quoque viro, postquam exolutionem, in
domo custodienda, & in ea quæ est in Christo fide, adiutrix. Et si quid apertius di
E cens iis qui sunt iuncti matrimonio, præcipio, inquit, non ego, sed Dominus,
vxorem a viro non separari. Sin autē separata fuerit, maneat innupta, vel viro re-
concilietur. Et virū vxorē non dimittere. Reliquis autē dico ego, nō Dominus. Si
quis autem frater, vsque ad illud, nunc autem sancta est. Quid autem ad hæc dicūt
qui in legem inuehuntur, & in matrimonium, vt quod sit solum à lege concessum,
non autem etiam in nouo testamento? Quid ad has leges latas possunt dicere, qui
sationem abhorrent & generationem, cum Episcopum quoque qui domui rectè
præsit, ecclesiæ ducem constituat. Domum autem dominicam vnius mulieris con Tit.1.
stituit coniugium. Omnia ergo dicit esse munda mundis. Pollutis autem & infide
libus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. De ea autem
voluptate quæ est præter regulā. Ne erretis, inquit, nec fornicatores, nec idolola 1.Cor.6.
F træ, nec adulteri, nec molles, nec masculorum concubitores, neque fures, neque
ebriosi, neque maledici, nec raptores regnum Dei possidebunt. Et nos quidem ab
luti sumus qui in his eramus. Qui autem in hanc tinguntur intemperantiam, ex tem

Universidad de Deusto
Biblioteca

perantia in fornicationem baptizant, voluptatibus & vitiis esse indulgendum de- A
cernentes, incontinentes ex moderatis esse docentes, & spem suam membrorum
suorum impudentiæ attribuentes, vt à regno Dei abdicentur, non autem vt inscri
bantur qui ad eos ventitant efficientes, falsò nominatæ cognitionis appellatione,
Phil. 4. eam quæ ad exteriores ducit tenebras viam ingredientes. QVOD reliquum est fra
tres, quæcunque vera, quæcunque honesta, quæcunque iusta, quæcunque casta,
quæcunque bonæ famæ; si qua virtus, & si qua laus, ea considerate quæ & didici-
stis, quæ etiam accepistis & audiistis & vidistis in me, ea facite, & Deus pacis erit
1. Pet. 1. vobiscum. Et Petrus similia dicit in epistola. VT fides vestra & spes sit in
Deum, cum animas vestras castas effeceritis in obedientia veritatis.
Quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus desideriis quæ B
fuerunt in ignorantia, sed secundum eum qui vocauit vos
sanctum, & ipsi sancti sitis in omni conuersatione.
Quoniam scriptum est, sancti eritis, quo-
niam ego sanctus sum. Sed enim
quę aduersus eos qui cogni
tionem falso nomi
ne simulant,
necessario susceptа est à nobis disputatio, nos longius quàm
par sit abduxit, & orationem effecit prolixiorem.
Vnde tertius quoque liber Stromateus, eo- C
rum quæ sunt in vera philosophia
cognitionis monimento-
rum, hunc finem
habeat.

Stromatei tertii finis.

A

CLEMENTIS ALEXANDRINI,

STROMATEON LIBER

QVARTVS.

B CONSEQVENS autem deinceps esse existimo, vt de mar
tyrio tractemus, & quisnam sit perfectus. Quibus com
prehendentur ea quæ consequuntur ex eo quòd exigunt
illa quæ sunt dicenda, & quòd equè sit philosophandum
& seruo & libero, siue sit vir sexu, siue fœmina, & cum
quæ deinceps sequuntur, & de fide & de inquirendo ab-
soluerimus, genus symbolicum adducemus, vt cùm con
cluserimus orationem quæ ad mores pertinet, summa-
tim ostendamus vtilitatem quę allata est Græcis à barba
ra philosophia. Quam quidem postquam oculis subiecero, & aduersus Græcos &
aduersus Iudæos tradetur compendiosa scripturarum expositio, & quæcunque in
C libris præcedentibus, cum in proœmii ingressu, vno Commentario statuissemus
perficere, rerum autem multitudini necessario seruierimus, non licuit comprehen
dere. Post hæc à nobis, quoad eius fieri potest rerum propositarum impleta decla-
ratione, quæ de naturalibus principiis, & à Græcis & ab aliis barbaris, prout ad
nos peruenerunt opiniones, tradita sunt oportet recensere, & aduersus præcipua
eorum quæ sunt excogitata à Philosophis argumentari. Quibus fuerit consequęs,
vt postquam Theologiam cursim percurrerimus, ea quæ in prophetiis tradita sunt
tractemus, vt cum etiam scripturas quibus credidimus, validas ac ratas esse omni-
potenti auctoritate ostenderimus, serie possimus per ipsas progredi, & hinc omni
bus hæresibus vnum Deum ostendere, & Dominum omnipotentem, qui per legē
& Prophetas & beatum etiam Euangelium fuit sincerè ac germanè prædicatus.
D Multa autem sequuntur dicenda aduersus eos qui sunt diuersæ opinionis, cum co-
namur ea dissoluere quæ in scriptis ab ipsis afferuntur, & vel inuitis persuadere,
per ipsas conuincendo scripturas perfecto itaque nobis vniuerso proposito, iis qui
bus voluerit spiritus, commentariis, ad vsum instantem adiuti (quædam enim ante
veritatem omnino præfari necesse est) tunc reuera gnosticam, id est homini co-
gnoscendi potestate prædito conuenientem, naturæ aggredimur contemplatio- ἱδροφωτεία.
nem, paruis ante magna initiati mysteria, vt verè diuinæ sacrorum interpretatio-
ni nihil sit impedimento, prius expurgatis atque informatis iis quæ oportet ante φυσιολογία
sciri & tradi. Quæ est ergo ex veritatis regula gnosticæ traditionis naturæ contē- μᾶλλον δ' ἐπο-
E platio, vel potius superna quædam speculatio, dependet ex ea oratione quæ tradi πτεία.
tur de ortu mundi, hinc ad formam ascendens theologicam, seu quæ in diuinita- θεοφανεία-
tis consistit contemplatione. Vnde ab eo ortu qui propheticè est literis mandatus, σης.
nempe à Genesi, in parte principium ducemus traditionis, & quæ ab iis qui diuer-
sa sentiunt, dicuntur adducentes, & quoad eius à nobis fieri poterit, dissoluentes.
Sed hoc quidem mox scribetur, si Deus velit & nos inspirauerit. Nunc autem ag-
grediendum est id quod est propositum, & absoluenda est ea quę ad mores perti-
net oratio. Sint autem nostra, vt sępe diximus, Commentaria, propter eos qui im
pudenter ac imperitè ad ea legenda sunt accessuri, varia, & vt ipsum nomen indi-
cat, contexta, ab vno ad aliud continens transeuntia, & per verborum quidem se
riem ac contextum aliud significantia, aliud verò indicantia. Qui enim aurum, in
F quit Heraclitus, quærunt, multum terræ fodiunt, & parum inueniunt. Qui autē
id quod verè aurei generis cognatum est scrutantur, multum in pauco inuenient.
Inueniet enim scriptura vnum qui sit eam intellecturus. Iuuant ergo & ad reuocā-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum in memoriam,& ad veritatem apertè declarandam,ei qui potest quærere cum A
ratione,Stromata Commentariorum.Oportet autem nos quoque adlaborare,& his alia adinuenire, quoniam iis qui ea via abeunt quam nesciunt,sufficit eam quæ ducit solummodo indicare, postea autem iam est ingrediendum, & reliquum viæ inueniendum.Quemadmodum dicunt,Seruo quoque aliquando scisciranti,quidnam agens,Domino sit placiturus,respondisse Pythiam, inuenies si quæsieris. Et est quidem re vera, vt videtur,difficile, pulchrum & honestum quod latet inueni re, quoniam sudor ante virtutem est positus.

Via longa est atque accliuis ad ipsam.

Hesiodus. *Ardua namque prius, sed cum ad fastigia uentum,*

Fit facilis, quæ difficilis ualde ante cluerat. B

Matth.7. Matth.11. Est enim re vera arcta & angusta via Domini,& regnum Dei est violentorum. Vnde quære,inquit,& inuenies,tenens viam verè regiam,& non prætercurrens. Est ergo in exiguo quidē spatio multa genitalis copia seminum dogmatum quæ comprehenduntur in hoc opere,tanquam ager omnibus herbis plenus,ait scriptu
μαθόβριον τῆς ἀγρᾶς. ra.Aut etiam propriam habent inscriptionem Stromata Commentariorum,re ve ra multum similem illi veteri floridæ oblationi,de qua scribit Sophocles.

Quis enim erat uellus, eratque uitium

Libamen,uuaque & probè recondita.

Eratque fructus mixtus omnis generis, C

Pingueque oliuum uariumque maximè

Flaue quod apis munere fit cereum.

Iam Stromata nostra,vt inquit agricola Timoclis Comici, ficus, oleum, caricas, mel reddunt, tanquam ex agro feracissimo,propter quam feracitatem subiungit.

εἰρεσιώνη. *Iresionem, non agrum cultum refers.*

Consuerant enim acclamare Athenienses.

κοτύλη *Fert ficus, pingues, & panes Iresione*

Mella quoque in catino,atque oleum quo te ungere possis.

πολυχμοις. Sæpe ergo oportet tanquam ex variè contextis capillis multa eaque confusa se-
μὴ πιστεύειν ἄκρ mina excutiendo ac iaciendo, frumentum legere. Multi autem habent affectionē D
non absimilem constitutioni hyemis, instabilem & incōsyderabilem. Multa incre
θρασὺν φρενῶν. dulitas fecit bona, fides mala.Et Epicharmus.Non crede, sunt articuli hi præcor
In non credendo summa sita est prudentia. dium.Iam non credere quidem veritati affert mortem,sicut credere vitam.Contra autem, falsò credere,non credere autem veritati,trahit in exitium. Eadem est ratio de continentia & incontinentia.Si continere quidem est bonum opus, malum autem opus non continere,ab iniustitia autem abstinere est principium salutis.Ac mihi quidem videtur Sabbatum per abstinentiam à malis significare continentiam.Et quidnam est in quo differt homo à bestiis, & eo rursus Dei angeli sapientiores? MINVISTI eum, inquit, paulo minus ab Angelis.De Domino enim
Psal.8. non accipiunt scripturam,quâquam ille quoque carnem ferebat,sed de eo qui est E
perfectus & gnosticus seu cognoscendi potestate præditus,qui & tempore & indumento diminutus est ab Angelis.Sapientiam ergo nihil aliud dico quàm scientiā, quoniam vita non differt à vita. Naturæ enim humanæ, hoc est homini, cum eo quod dignum habitum est immortalitate, commune est, viuere, & habitus contemplationis & continentiæ,cum sit alterum præstantius. Ac mihi quidem certè
Rom.16. videtur Pythagoras solum Deum sapientem esse dicere. Nam Apostolus quoque scribit in epistola ad Romanos. AD OBEDIENTIAM fidei in omnes gentes, cognitis soli sapienti Deo per Iesum Christum.Propter eam autem quæ illi cum Deo intercedebat amicitiam, vocabat se philosophum.Loquebatur itaque cum Mose, F
Exo.33. inquit,Deus,vt amicus cum amico.Itaque verum,quod Deo est manifestum, generat veritatē Gnosticus autem,seu qui est cognitionis potestate præditus, amat
Proverb.6. veritatem. VADE, inquit, ad formicam ò piger, & apis efficere discipulus, ait Solomon.

A Solomon.Si enim vniuscuiusque propriæ naturæ vnum est munus, & bouis similiter & equi & canis;quodnam dicemus esse proprium munus hominis. Videtur autem,vt opinor,esse similis cētauro, figmento Thessalico,vt qui sit compositus ex rationis participe & experte rationis, anima & corpore.Sed corpus quidem & terram operatur,& tendit ad terram,anima autem ad Deum extollitur,quæ quidem per veram erudita philosophiam,contendit ad suos qui supra sunt cognatos, auersa à corporis cupiditatibus,& præterea à labore & metu. Quāquam bono esse & Rom.3.
tolerantiam & metum ostendimus. Si enim per legem est agnitio peccati,vt dicūt Rom.5.
qui legem insectantur, & vsque ad legem peccatum fuit in mundo.Sed sine lege
B mortuum est peccatum,nos eis contra occinamus.Si enim timoris causam peccatum abstuleris,aufer etiam timorem.Multo autem magis supplicium,cum id ab- 1.Tim.1.
fuerit cui innatum est vt concupiscat.Iusto enim,scriptura inquit,lex non est posita.Pulchre ergo Heraclitus.Iustitiæ,inquit, nomen non alligassent, si hæc non essent.Socrates autem dicit Legem non fuisse factam propter bonos. Sed neque
Rom.13. hoc cognouerunt accusatores quomodo dicit Apostolus, quòd qui propinquum suum diligit,malum nō operatur. Illud enim,Non occides, non mœchaberis,non furtum facies, & si quod sit aliud præceptum, in hoc solo sermone in vnam veluti summam redigitur. Diliges proximum tuum sicut teipsum.Hac vtique ratione di
Matth.22. liges, inquit,Dominum Deum tuum,ex toto corde tuo:& diliges proximum tuū
C sicut teipsum, si quidem qui proximum diligit, malum non agit, & omne præceptum in hoc veluti in summam redigitur,in diligendo proximum.Quæ autem præcepta efficiunt vt metus impendeat, ea dilectionem pariunt,non odium. Vitium
Rom.7. ergo non est lex quæ timorem procreat.Quare lex est sancta & re vera spiritalis ex sententia Apostoli.Oportet autem, vt est consentaneum, cum & corporis naturā & animæ essentiam diligenter inquisierimus, vtriusque finem comprehendere, &
Rom.6. non mortem malum esse putare. QVANDO enim serui eratis peccati, inquit Apostolus, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum tunc habuistis ex iis propter quæ nunc erubescitis? Finis enim illorum est mors. Nunc autem liberati à peccato,Deo autem serui effecti,habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem autem,vitam æternam.Stipendium enim peccati mors est.Gratia autem Dei, vi-
D ta æterna in Christo Iesu Domino nostro.Res itaque eo videtur esse deducta, vt ostensum sit mortem quidem esse eam in corpore animæ coniunctionem, quæ est dedita peccato.Vitam autem à peccato separationem.Multi autem nos impediunt valli & fossæ cupiditatis,iræque & excandescentiæ voragines, quas transilire necesse est, & omnem insidiarum effugere molitionem,eum qui non est amplius per speculum visurus Dei cognitionem.

Altitonansque uiro uirtutis Iuppiter ausert

Dimidium, quem alii miserè seruire necesse est.

Seruos autem eos qui sunt sub peccato, & qui peccatis sunt venūdati,qui voluptati & uoluptatibus sunt dediti, & tenentur amore corporis, nouit scriptura, & bestias
E potius quàm homines eos qui sunt assimilati iumentis, equos in fœminas insanientes,ad proximorum vxores hinnientes.Est asinus insolens is qui est intemperans, Hier.5.
efferatus lupus, auarus & serpens, is qui est impostor & fraudulentus.Corporis ergo ab anima separatio,quam toto vitæ tempore meditatur Philosophus,quandam cognitione præditam parit animi alacritatem,vt possit facile ferre mortem natu- Gal.6.
ræ,quæ est solutio vinculorum animæ à corpore. MIHI enim crucifixus est mundus,& ego mundo,inquit.Viuo autem iam cum sim in carne, vt si in cœlo versarer.Vnde merito qui Gnosticus vocatur facile exaudit,& ei qui corporeum quid petit donat offerens, & huius carunculæ affectiones prius exuens,tentatorem nō iniuria afficiens,sed simul docens & arguens.
F *Ex quantis opibus quàm magno & lapsus honore.*

Vt ait Empedocles,hic deinceps versetur cum mortalibus.Is verè feret testimonium,sibi quidem, quòd sit in Deum sincerus & germanus fidelis, tentatori au-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem, quod fruſtra ſit æmulatione percitus in eum qui eſt fidelis per dilectionem. A
Domino autem, quòd à Deo ſit inſpirata doctrinæ perſuaſio, à qua non deficiet
metu mortis. Quinetiam facto confirmat veritatem prædicationis, potentem eum
eſſe oſtendens ad quem contendit. Mireris eius dilectionem quam docet euiden
ter, ei quod eſt cognatum & vnius generis grato animo vnitus, quinetiam pretio
ſo ſanguine infideles pudore afficiens. Is ergo metu propter præceptum declinat
Chriſtum negare, vt metu fiat teſtis. Sed neque propter ſpem donorum paratorũ
fidem vendens: ſed propter ſuam in Dominum dilectionem, lubentiſſimè ab hac
vita liberabitur habens fortaſſe gratiam, & ei qui cauſam præbuit vt hinc exiret,
& ei qui molitus eſt inſidias, honeſta accepta occaſione, quam ipſe non præbuit, ſe
ipſum oſtendendi quiſnam ſit, illi quidem per tolerantiam, Domino verò, per cha B
ritatem, per quam oſtendebatur Domino, qui etiam antequam naſcatur nouit in-
ſtitutum & liberam animi voluntatem eius qui tulit teſtimonium. Bono itaque
animo venit ad amicum Dominum, pro quo & corpus atque etiam animam,
vt iudices expectabant, tradidit, & à Seruatore noſtro, ò frater dilecte, vt di-
cam poëticè, compellatur. Iam conſummationem vocamus martyrium, non quod
τελείωσιν vitæ finem homo acceperit, vt reliqui, ſed quòd perfectum opus oſtenderit cha-
ritatis. Porrò autem Græci quoque veteres, laudant finem eorum qui mortui
ſunt in bello, non mortem violentam conſulentes, ſed quòd qui in bello, vitam
finit, mortem non timens receſſit, amputatus à corpore, cum nec prius animo la
boraſſet, nec emolitus eſſet, cuiuſmodi ſolent in morbis accidere hominibus, re- C
cedunt enim effœminati & viuere cupientes, & ideo neque puram emittunt ani-
mam, ſed que, veluti notas plumbeas, ſecum effert cupiditates, niſi fuerint eorum
aliqui docti & ex virtute conſiderati, ſunt etiam qui moriuntur in bello cum cu-
piditatibus, quod perinde eſt ac ſi morbo cõtabuerint, ſi itaque quæ eſt apud deum
confeſsio eſt teſtimonium, quæcunque anima ſe purè & ſincerè geſsit cum Dei
agnitione, & quæ præceptis paruit, & vita & ſermone eſt teſtis, quomodocun-
que liberetur à corpore, fidem, tanquam ſanguinem, per totam vitam, & etiam in
exitu profundens. Iam dicit Dominus in Euangelio, qui reliquerit patrem vel ma Matth. 10.
trem vel fratres, & quæ deinceps ſequuntur, propter euangelium & nomen meũ,
is eſt beatus, non quoduis ſignificans teſtimonium, ſed quod eſt ex cognitio- D
ne, vt qui ex regula Euangelii vitam egerit propter dilectionem in Dominum. Co
gnitionem enim ſignificat perceptio nominis & intelligentia Euangelii, ſed non
nudam ac ſimplicem appellationem, relinquere quidem genus mundanum, relin-
quere autem facultates & omnem poſſeſſionem, propterea quòd viuat citra vllam
ad ea affectionem. Dicitur quidem certè patria mater & nutrix allegoricè, patres
autem leges ciuiles, quæ quidem grato animo ſunt contemnenda viro iuſto qui eſt
νόμος lex græcè eſt maſculini generis magni & excelſi animi, vt Deo fiat amicus, & conſequatur dexteras partes ſanctifi-
cationis, ſicut etiam fecerunt Apoſtoli. Deinde dicit quidem Heraclitus, Marte
cæſos Dii honorant & homines, & ſcribit Plato in quinto de Republica. Eorum
ἀριστεύσας autem qui in bello mortui fuerint, qui præclarè ſe gerens obierit, an non primum E
quidem dicemus eum eſſe aurei generis? Omnium maximè. Aureum autem genus
per Deos eſt ex iis qui ſunt in cœlo & in ſphæra inerrante, qui maximè principatum
obtinent in homines prouidentiæ. Quidam autem ex hæreticis, cum malè Domi-
num audiiſſent, impiè ſimul & timidè vitæ tenentur cupiditate, dicentes verum
eſſe teſtimonium, eius qui verè eſt Deus cognitionem, quod quidem nos quoque
fatemur, eum autem eſſe ſui occiſorem & ſibi mortem conſciſcere, qui per mortem
fuerit confeſſus, & alia eiuſmodi ſophiſmata callidaque commenta timiditatis in
medium afferunt. Aduerſus quos dicetur cum tempus poſtulauerit, diſſident enim
à nobis in principiis. Dicimus autem nos quoque eos qui de induſtria mortem quæ F
runt (ſunt enim quidam non noſtri, ſed tantum nominis participes, qui quidem ſe
ipſos magno ſtudio contendunt tradere, propter odium in Creatorem miſeri mor
tem cupientes) eos, inquam, dicimus ſeipſos producere abſque vllo martyrio ac te
ſtificatione,

A ſtificatione, etſi publicè puniantur. Fidelis enim teſtimonii non ſeruant characte-
rem, qui eum qui verè Deus eſt non cognouere. Vanę autem morti ſeipſos tradũt,
ſicut ſe temere in ignem coniiciunt Indorũ Gymnoſophiſtæ. Quoniá autem iſti
qui falſum ſibi nomen ſumpſerunt, in corpus inuehuntur, diſcant quòd bona cor-
poris compages & recta compoſitio animo confert ad ingenii ſolertiam. Quare in
tertio de Republica Plato, quem maxime citant teſtem ad vituperãdam generatio
nem, dixit oportere curam gerere corporis propter harmoniam animæ, per quod
licet & viuere & rectè viuere ei qui annunciat prædicationem veritatis. Per vitam
enim & ſanitatem ingredientes, ediſcimus cognitionem. Cui enim nihil penitus
B licet in altum progredi abſq. eo quòd ſit in neceſſariis, & per ea facere omnia, quæ
tendunt ad cognitionem, ei rectè viuere quomodo non eſt eligendum. In viuendo
ergo, bene viuere rectè ſe gerit; & ad æternitatis habitum tranſmittitur, qui per
corpus ad bene viuendum ſe exercuit. Aequum eſt autem Stoicos quoque admira
ri, qui dicunt animam nihil affici à corpore, neque ad vitium à morbo, neque ad
virtutem à ſanitate, ſed vtraq. hæc dicunt eſſe indifferentia. Quanquam Iob quo-
que propter inſignem continentiam & fidem eximiam, vt qui pauper quidem ex di
uite, ex illuſtri abiectus, ex pulchro deformis, ex ſano morbidus factus ſit, eſt no- Iob. 1.
bis præclarum exemplar propoſitus, pudore afficiens eum qui tentauerat, benedi-
cens ei qui formauerat, ſecunda ita ferens vt prima, rectè docens Peripateticos,
C eum qui eſt cognitione præditus rectè poſſe vti omnibus. Et quòd quæ à veteribus
rectè & ex virtute geſta ſunt, ad noſtras bonas actiones, propoſitæ ſint imagines,
oſtẽdens Apoſtolus. VT mea, inquit, vincula fuerint in Chriſto manifeſta in omni Phil. 1.
prætorio & reliquis, & plures fratres in Domino, confiſi meis vinculis, auderent
abundantius abſque metu loqui verbũ Dei, quandoquidẽ martyria quoq. ſunt exẽ
plaria conuerſionis, gloriosè ſanctificata. QVAECVNQVE enim, inquit, ſcripta Rom. 15.
ſunt, ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationẽ ſcriptu
rarum ſpem habeamus conſolationis. Videtur autem ſi adſit dolor, anima quodam
modo ab ipſo declinare, & magnifacere à præſenti liberari moleſtia. Illo certè tem
pore quieſcit etiam à diſciplinis, quando aliæ quoque contemptæ ſunt virtutes.
D Non autem vtique dicimus ipſam pati virtutem, nam nec ægrotat virtus. Qui eſt
autem vtriuſque particeps & virtutis & morbi, ab eo quod vrget premitur, & ſi
non fuerit magni & excelſi animi qui nondum continentiæ habitum acquiſiit, lo-
co pellitur, & inſtar fugæ inuenitur non tolerare. Eadem eſt autem etiam ratio de
paupertate. Nam ipſa quoque à neceſſariis, contemplatione inquam, & pura pec-
cati amotione ceſſare cogit animam, vt quæ verſandi in acquirendo neceſſitatem
afferat ei qui non ſe totum Deo dedicauerit. Sicut rurſus ſanitas & rerum neceſſa-
riarũ copia, liberam cuſtodit animam, & quæ nullum habeat impedimentum, &
ſciat rectè vti rebus præſentibus. TRIBVLATIONEM enim carni habebunt, in 1. Cor. 7.
quit, Apoſtolus, qui ſunt huiuſmodi. Ego autem vobis parco. Volo enim vos eſſe
non ſolicitos ad hoc vt decore & honeſte Domino indiuulsè aſſideatis. Hæc ſunt
E ergo retinenda non propter ſe, ſed propter corpus. Habetur autem cura corporis
propter animam ad quam fit relatio. Neceſſe eſt enim eum, qui vitam inſtituit ex
cognitione, in ea diſcere ea quæ conuenit. Nam bonum quidem non eſſe voluptа-
tem, patet ex eo quòd malæ ſint quædam voluptates. Hac ratione apparet bonum
eſſe malum, & malum bonum. Præterea autem ſi aliquas quidem expetimus volu-
ptates, aliquas verò fugimus, non eſt quæuis voluptas malum. Similiter autem ea-
dem quoque eſt ratio in doloribus, quorum alios quidem toleramus, alios verò fu
gimus. Fit autem electio & fuga ex ſcientia, adeò vt bonum ſit ſcientia non volu-
ptas, propter quam, voluptatem quoque aliquam nonnũquam eligimus. Iam Mar-
F tyr, ideſt teſtis, eam quę propter ſpem capitur voluptatem, eligit atque expetit per
præſentem dolorem. Si autem in ſiti quidem dolor intelligitur, in potu autem vo Simonides
luptas: dolor qui præceſſit fuerit efficiens voluptatis. Boni autem malum non fue Ariſtoteles.
rit efficiens. Neutrum ergo eſt malum. Ac Simonides quidem, ſicut etiam Ariſto-

Universidad de Deusto
Biblioteca

teles,ſcribit homini quidem eſſe optimum,ſanum eſſe. Secundum autem, ad bonum & honeſtum natura & ingenio eſſe aptum. Tertium autem, abſque dolo & fraude eſſe diuitem,& Theognis Megarenſis. A

Pauperiem ut fugias piſcoſi & in æquora ponti,
Te & Cyrne aerijs deijcito ex ſcopulis.

Contra autem Antiphanes Comicus.Plutus,inquit, ideſt diuitiæ, cum plus aliis videntes acceperit aliquos, cœcos facit. Iam à Poëtis prædicatur ab ortu eſſe cœcus.Et ei genuit natum qui Solem non vidit,ait Euphorion Chalcidenſis. ἀλίκβρα

Virtus docetur permalè à diuitijs,
Et quæ uiris modum ſuperant delitijs. B

Dixit de Alexandro Euripides.Dictum certè eſt Paupertati obtigit Sapientia propter cognationem,amor autem pecuniæ non ſolum Spartam,ſed etiam quãuis vrbem ceperit.Non eſt ergo hic ſolum nũmus, album argentum vel aurum, ſed etiã virtus mortalibus,vt ait Sophocles.Seruator autem noſter ille ſanctus,& in ſpiritalibus & in ſenſilibus,collocauit paupertatem & diuitias, & quæ ſunt his ſimilia.Cum enim dixit.Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiã, nos aper Matth.5. tè docet in omni caſu quærere martyrem,qui ſi fuerit pauper propter iuſtitiam,teſtatur eſſe bonum quam dilexit iuſtitiam.Et ſi eſuriat & ſitiat propter iuſtitiam,iuſtitiam aſſequi teſtatur eſſe optimum.Similiter autẽ qui flet quoque & luget propter iuſtitiam, teſtatur optimam legem eſſe pulchram & honeſtam. Quemadmodũ ergo eos qui perſecutionem patiuntur,ita etiam qui eſuriunt & ſitiunt propter iuſtitiam,beatos dicit,qui ſincerum ac germanũ ſuſcipit deſiderium, quod ne fames quidem potuit perfringere,& ſi ipſam ſitiant iuſtitiam,beati.Beati ſunt autem pauperes quoque,ſiue ſpiritu,ſiue facultatibus,propter iuſtitiam videlicet. Num ergo non abſolutè pauperes, ſed eos qui propter iuſtitiam voluerint fieri pauperes, eos beatos eſſe dicit,qui eos qui hic ſunt honores contemſerunt vt bonum acquirerent.Similiter autem eos quoque qui pulchris moribus & corpore fuere propter caſtitatem,claroſque & illuſtres,qui propter iuſtitiam prouecti ſunt ad filiorum Ioan.1. adoptionem,& ideo acceperunt poteſtatem vt filii Dei fierent, & ſuper ſerpentes & ſcorpios ambularent,& in dæmones & in aduerſarii copias dominatum obtinerent.Et vt in ſumma dicam,Dominica exercitatio gratè ac lubenter animam Matth.10. Mar.8. Luc.9. Ioan.12. abducit à corpore,ſi quidem ipſa quoque ſeipſam transferendo auellit. Qui enim amat animam ſuam,perdet illam,& qui perdidit,inueniet ipſam,ſi modo noſtram fragilitatem applicemus ad Dei incorruptionem.Dei autem volũtas, eſt Dei agnitio,quæ eſt cõmunicatio incorruptionis.Qui ergo per pœnitentiæ rationem peccatricem agnoſcit animam,perdet ipſam à peccato à quo eſt auulſa, perditam autẽ inueniet per obedientiam,vt quæ fidei quidem vixerit,mortua autem ſit peccato. Hoc eſt ergo inuenire animam,noſce ſeipſum. Eam autem quæ fit ad diuina conuerſionem,Stoici quidem dicunt factam eſſe ex mutatione,mutata anima in Sapiẽ
tiam:Plato autem,animæ ad meliora circumactionem,quæ etiam accepit conuerſionem ex nocturno quodam die. Iam etiam viro bono permittunt Philoſophi vt liceat animam iuſta de cauſa educere,ſi quis ab agendo adeò fuerit remotus, vt nulla ei ſpes amplius reliqua ſit actionis.Iudex autem qui vim intulit vt negaretur dilectus,videtur probare quiſnam ſit Deo amicus,& quis non.Hic autem ne compa ratio quidẽ relinquitur,quid quiſnam magis elegerit,minaſne hominum an Dei dilectionem.Et abſtinentia à malis actionibus,inuenitur quodammodo diminutio & extinctio malorum,dum eorum tollitur operatio per ceſſationem ab agendo.Et hoc eſt,Vende omnia quæ habes,& da pauperibus,& veni & ſequere me, Matth.19. Mar.10. hoc eſt,ſequere ea quæ dicuntur à Domino.Et cum Grecè ſit ὑπάρχοντα quod & ea quæ ſunt,& facultates quas habemus ſignificat, nonnulli dicunt eum dixiſſe ea quæ ſunt aliena in anima & quomodo ea diſtribuit pauperibus minimè poſſunt dicere.Sed enim Deus omnia omnibus diſtribuit pro meritis,cum iuſta ſit diſpenſatio &

tio & œconomia.Facultatibus ergo,inquit,contempti s,quas Deus diſtribuit propter tuam magnificentiam, ſequere ea quæ à me dicuntur, contende ad aſcenſum ſpiritus,non ſolum iuſtificatus per abſtinentiam à malis, ſed etiam Dominica ſummatus beneficentia.Iam vero eum qui gloriabatur ſe legis præcepta perfectè adimpleſſe refellit,vt qui non dilexiſſet proximũ.Beneficentiam autem profitetur charitas, quæ dominatur Sabbato per aſcenſum cognitionis.Exiſtimo autem oportere,neque propter metum ſupplicii, neque propter aliquam doni promiſſionem, ſed propter ipſum bonum accedere ad verbum ſalutare. Qui autem tales ſunt, ἀχώρισμα.
ſtant à dextris ſanctuarii.Qui autem pro donatione eorum in quæ cadit corruptio
B & interitus,exiſtimant ſe viciſſim accepturos incorruptionem, in duorum fratrũ Luc.15. parabola vocati ſunt mercenarii.Et nunquid hic quoque,illud, ad ſimilitudinem & imaginem reducitur?vt illi quidem ex ea quæ eſt cum Seruatore ſimilitudine ſimul cum eo verſentur.Qui autem ſtant à ſiniſtris,ad imaginem. Tria ergo ſunt, cum à veritate ambobus ſit vna ſubiecta radix,non ſit autem æqualis electio, vel potius non ſit æqualis quæ eſt ex electione differentia.Differt autem,vt exiſtimo, elegiſſe ex imitatione,ab eo quod elegit ex cognitione,vt id quod eſt ignitum & id quod illuminatũ.Lumen ergo eius quæ eſt ex ſcriptura ſimilitudinis,eſt Iſraël, Luc.19. alius autem,imago.Quid autem ſibi vult Lazari parabola,oſtendens Domino ſimilitudinem diuitis & pauperis?Quid verò. Nemo poteſt duobus Dominis ſerui Matth.6. Luc.4.
C re,Deo & mammonę,cum pecuniæ amorem ſic vocaſſet Dominus. Iam qui ſuarum poſſeſſionum amore tenebantur,ad cœnam vocati non veniunt, nõ quòd poſſiderent,ſed quòd poſſiderent cum affectione. VVLPES itaque foueas habent, Matth.8. Luc.9. eos qui in effodiendis & infodiendis verſantur diuitiis, homines prauos & planè terræ filios,vulpes appellauit.Similiter etiam de Herode. ABITE, dicite huic vulpi,ecce dæmonia eiicio,& curationes efficio hodie & cras,& tertio conſummor. Matth.13. VOLVCRES enim cœli,eos qui cœlo ab aliis auibus ſunt diſtincti,qui re vera ſunt mundi,qui ad cœleſtis verbi cognitionem euolare poſſunt,vocauit. Non ſolum.n. diuitiarum,gloriæ, & matrimonii,ſed etiam paupertatis, ei qui nõ fert,innumera biles ſunt ſolicitudines. Atque has quidẽ curas ſignificauit in parabola ſeminis qua
D dripartiti,dicens ſemen verbi quod cecidit in ſpinas & ſepes, fuiſſe ab eis ſuffocatum,& fructum nequiuiſſe producere.Diſcere ergo neceſſe eſt quomodo vnoquo Matth.13. Luc.8. que eorum quæ accidunt vtendum ſit, vt per bonam vitam ex cognitione agendã, ad habitum vitæ æternæ exerceamur. VIDI enim inquit,impium qui ſuperexal- Pſal.36. tabatur & efferebatur ſuper cedros libani,& tranſii,inquit ſcriptura,& ecce non erat,& quæſiui ipſum,& non eſt inuentus locus eius.Cuſtodi innocentiam,& vide rectitudinem,quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico.Is autem fuerit qui non ſimulatè credit ex toto corde,& toto eſt animo tranquillus. Alius enim populus Eſa.29: Mar.7. me labiis honorat,cor verò eius longe abeſt à Domino,ore ſuo benedicunt, corde Pſal.77. Pſal.30. vero ſuo execrantur.Dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei.Cor
E autem eorum non erat rectum cum ipſo,neque fideles fuerunt in teſtamento ſuo. Et ideo muta fiant labia doloſa, & linguam magniloquam,qui dixerunt, linguam noſtram magnificabimus,Labia noſtra à nobis ſunt.Quis eſt noſter Dominus. Ab Pſal.11. afflictione inopum,& eiulatu pauperum nunc exurgam,dicit Dominus,ponam in ſalutari,libere agam cum ipſo.Eſt enim Chriſtus eorum qui humiliter ſe gerunt, Mar.6. non eorum qui eriguntur in gregem ſuum.Ne theſaurizate ergo vobis theſauros in terra, vbi tinea & erugo demolitur,& fures effodiunt & ſuffurantur, fortaſſe quidem eos infectans qui tenentur amore poſſeſſionum, id dicit Dominus, fortaſſe autem eos etiam qui ſunt abſolute ſoliciti & curis affecti.Iam verò eos quoque qui tenentur amore corporis.Amores enim & morbi,& malæ cogitationes,
F rationem & totum hominem perfodiunt.Eſt autem re vera noſter theſaurus,vbi eſt mentis cognatio,quandoquidem communicantem ac diſtribuentem vim tradit iuſtitiæ,indicans oportere reddere conſuetudini veteris conuerſationis,ea quę ab ipſa ſunt nobis acquiſita,& ad Deum recurrere,petentes miſericordiam. Is eſt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exo. 33. Rom. 9. re vera crumena quæ non veteraſcit, viaticum vitæ ęternæ, theſaurus in cœlo non deficiens. Quoniam miſerens miſerebor cuius miſerebor, ait Dominus. Dicunt autem hæc iis quoque qui volunt eſſe pauperes propter iuſtitiã. Audierunt enim per mandatum, latam & ſpacioſam eſſe viam quæ ducit ad interitum, & multi qui per eam tranſeunt, de nullo alio loquuntur, quàm de luxu, & amore mulierum, gloriæ cupiditate & ambitione, & ſimilibus animi vitiis & perturbationibus. Stulte enim, ſic inquit, hac nocte animam tuam repetunt. Quæ autem ei paraſti, cuius erunt? Et mandatum quidem his verbis & hoc modo ſe habet. CAVETE ergo ab omni auaritia & plura habendi cupiditate, quoniam non in eo quòd alicui abundent facultates, vita eius. Quid enim prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum faciat? aut quod dabit homo pretium pro anima ſua? Et ideo dicit. Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid comedatis, neq. corpori quid induamini. Anima enim eſt plus quàm cibus, & corpus quàm indumentum. Et rurſus. Scit enim pater veſter quòd his omnibus opus habetis. Quærite autem primũ regnum cœlorum & iuſtitiam, ea enim magna ſunt, parua autem & quæ ad victum pertinent, ea adiicientur vobis. An non apertè nos iubet perſequi vitam quæ ex cognitione inſtituitur, & verbo & facto hortatur quærere veritatem? Diuitem ergo non ex donatione, ſed ex inſtituto ac volũtate docet Chriſtus animam inſtituens. Zacchæum ergo, alii autem dicunt Matthiam publicanorum principem, cum audiiſſet Dominum qui dignatus fuerat eſſe apud ipſum, dixiſſe, Domine dimidium bonorũ meorum do eleemoſynã, & ſi alicuius aliquid habui per calumniam, reddo quadruplũ. De quo etiam dixit Seruator. Filius hominis cũ veniſſet hodie, inuenit quod perierat. Et rurſus cũ vidiſſet in gazophylacium ieciſſe quidé diuitem conuenienter ſuis facultatibus, viduam autẽ duos nũmos, dixit viduam ieciſſe plus quàm omnes. Ille. n. ex abundantia, hæc verò ex egeſtate cõtulit. Quoniã autem omnia reduxit ad animæ inſtitutionẽ. BEATI, inquit, mites, quoniã ipſi poſſidebunt terrã. Mites autẽ ſunt qui inſidam quæ eſt in anima pugnã ſedauerunt, iræ & cupiditatis, & eorũ quæ ſub eas cadunt. Mites autẽ laudat eos qui tales ſunt ſponte & ex animi inſtituto, nõ autẽ eos qui ex neceſſitate. Sunt. n. apud Dominũ cõplures mercedes & manſiones, ex vitæ eorum proportione. Qui. n. inquit, Prophetam in nomine Prophetæ ſuſceperit, mercedem Prophetæ accipiet, & qui iuſtum in nomine iuſti, mercedẽ iuſti accipiet, & qui ſuſceperit vnum ex paruis his diſcipulis, non amittit mercedẽ. Et rurſus virtutis pro meritis differentias, & præclaras remunerationes, per horas numero non æquales. Præterea autem & vnicuique operariorum æqualis red litę mercedis, hoc eſt ſalutis, quam ſignificat denarius, æquum ius ſignificauit, per eos qui operati ſunt horis inter ſe minimè conuenientibus. Operabuntur ergo conuenienter manſionibus quæ proportione reſpondent iis quibus dignati ſunt præmiis, ineffabilis œconomiæ & muneris adiutores. QVI autem, inquit Plato, viſi fuerint inſigniter euocati ad hoc vt ſanctè viuant, ii ſunt qui ab iis quæ ſunt in terra, tanquam à carceribus, liberantur & ſoluuntur, ſurſum autem ad ſupernam veniunt habitationem. Et rurſus apertius idem dicit. Ex iis autem ipſis, qui in Philoſophia ſatis ſunt expurgati, & ſine corporibus omnino viuunt in vniuerſum tempus. Quanquam figuras quaſdam illis adiicit, aliis quidem ex ipſis, aëreas, alii verò, etiam igneas. Subiungit præterea. Et veniunt in habitationes adhuc his pulchriores, quæ nec ſunt explicatu faciles, nec tempus ad id ſufficit in præſentia. Vnde meritò dicit, BEATI qui lugent, quoniam ipſi conſolationẽ accipient. Qui enim malè actę vitæ ducti ſunt pœnitentia, aderunt ad vocationem. Hoc. n. ſibi vult παρακληθήναι quod & conſolationem accipere ſignificat, & euocatum eſſe. Duo autem ſunt modi eius qui ducitur pœnitentia, vnus quidem communior timor propter ea quæ facta ſunt. Alter autem magis proprius, animæ apud ſeipſam verecundia ex conſcientia. Siue ergo hic, ſiue etiam alibi, quoniam nullus locus vacat Dei miſericordia. Rurſus dicit, BEATI miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Miſericordia autem non eſt, vt quidam exiſtimarunt Philoſophi,

Matth. 7.
Luc. 12.
Matth. 6.
Luc. 19.
Luc. 21.
Matth. 5.
Matth. 10.
Matth. 20.
Matth. 5.

A sophi, moleſtia propter alienas calamitates, ſed eſt potius quid diuinum, vt dicunt prophetæ. Miſericordiam, inquit, volo, & non ſacrificium. Miſericordes autem eſſe vult, nõ ſolum qui faciunt miſericordiam, ſed etiam qui miſereri volunt, etſi non poſſint, quibus adeſt vt ſponte & libera voluntate operentur. Nonnunquam enim volumus, vel dando pecuniam, vel corpoream dando operam, facere miſericordiam, vtpote egenti opem ferre, vel ægrotanti inſeruire, vel ei adeſſe qui eſt in aliqua calamitate, nec poſſumus, vel propter paupertatem, vel morbum, vel ſenectutem (nam ea quoque morbus eſt naturalis) exequi inſtitutum, ea quę cupimus, & ad quæ interno animi motu ferimur, non potentes efficere. Eundem autem hoB norem conſequentur ii qui voluerunt cum iis qui potuerunt, quorum eſt voluntas æqualis, etſi alii ſuperent facultatibus. Quoniam autem eorum quæ ad ſalutis ducunt perfectionem duæ viæ inueniuntur, opera & cognitio, beatos dixit eos qui ſunt mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Et ſi re vera verum conſideremus, cognitio eſt principalis animę partis purgatio, & eſt bona operatio. Ac bona quidem ſunt alia quidem ipſa per ſe: alia autem, vt quæ bona participent, vt bonas dicimus actiones. Abſque iis autem quæ intercedunt, quæ quidem obtinent locum materiæ, neque bonæ neque malę conſtant actiones, vtpote verbi gratia, vita & ſanitate, & aliis quę vel ſunt neceſſaria, vel circumſiſtentia. Corporeis ergo cupiditatibus & ſanctis cogitationibus vult eſſe mũdos eos qui veniunt ad DeiC agnitionem, quando animæ facultas principalis, nihil habet adulterinum quod ſe offeri obiiciat & eam impediat. Quando ergo verſatus & immoratus fuerit in contemplatione, cum Deo puram habens conſuetudinem, qui eſt ex cognitione ſanctę qualitatis particeps, propinquius accedit ad habitum impatibilis identitatis, vt nõ habeat amplius ſcientiam & poſſideat cognitionem, ſed ſit ſcientia & cognitio. Beati ergo pacifici, qui legem mentis noſtrę ſententię repugnantem, iręque minas, & cupiditatis eſcas, & alias affectiones quę rationem oppugnant, manſuefecerunt, quietaſque reddiderunt, qui cum ſcientia bonorum operum & verę rationis vixerint, reſtituentur in amiciorem & gratiorem filiorum adoptionem. Fuerit autem perfecta pacificatio, quę in quocunque caſu pacificum ſeruat immutabilem, ſanD ctamque & honeſtam dicens adminiſtrationem, poſita in rerum diuinarum & humanarum ſcientia, per quam eas quę ſunt in mundo repugnãtias, creaturę pulcherrimam exiſtimat harmoniam ac concordiam. Pacificant autem eos quoque qui hic oppugnantur à belli duce peccato, eos docentes vt ad fidem pacemque tranſeant, totius autẽ virtutis ſumma, eſt vt exiſtimo, Dominus docens oportere ex cognitione, propter charitatem in Deum, nos mortem contemnere. Beati, inquit, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſi filii Dei vocabuntur, vel, vt nonnulli ex iis qui Euangelia tranſponunt. Beati, inquit, quos perſequitur iuſtitia, quoniam ipſi erunt perfecti, & beati qui perſecutionem patiuntur propter me, quoniam locum habebunt ad quem non perueniet perſecutio, & BeaE ti eritis, quando vos homines odio habuerint, quando exterminauerint, quando nomen veſtrum vt ſceleratum expunxerint, propter filium hominis. Si eos videlicet qui non perſequũtur non abominemur, & ſuſtineamus quæ ab eis infliguntur ſupplicia, nequaquam eos odio habẽtes, cogitantes nos eſſe tentatos tardius quàm expectauimus. Sed illud quoque ſcientes martyrii occaſionem eſſe quamuis tentationem. Deinde qui mentitus quidem eſt, & ſeipſum oſtendit infidelem, & ad diaboli transfugit exercitum, in quanto eum malo verſari credimus. Mentitur itaque Domino, vel potius ſpei ſuæ mentitur, eamque fruſtratur, qui Deo non credit. Non credit autem qui non facit ea quæ mandauerat. Quid verò, an non ſeipſum negat, qui negat Dominum. Domino enim non aufert dominum, qui ſe ea quæ F cum illo intercedit priuat neceſſitudine. Qui negat ergo Seruatorem, negat vitã: quoniam lux erat vita. Eos quidem non dicit eſſe modicæ fidei, ſed infideles & hypocritas, qui nominis quidem ſuſcipiunt inſcriptionem, fideles autem eſſe abnegant. Fidelis autem dictus eſt & ſeruus & amicus. Quare ſi quis ſeipſum diligit,

ἀνόητον Græcè, id eſt vrbanum, ſed lege θεῖον. diuinum. Oſee. 6. Matth. 9.

πρῳτικῶν.

τανυσπίδος.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diligit Dominum, & confitetur salutem, vt suam seruet animam. Atqui si vel pro A
proximo moriaris propter charitatem, existimes Seruatorem nostrum esse propinquum. Deus enim appropinquans dictus est, is qui seruat, et qui seruatur, mortem eligens propter vitam, & propter teipsum potius quàm propter illum patiens. Et nunquid propterea dictus est frater, qui passus propter suam in Deum dilectionẽ, passus propter propriam salutem, & qui rursus moritur propter propriam salutẽ, sustinet propter dilectionem Domini? Etenim ipse cum esset vita, propter nos pati voluit, vt eius passione viueremus. Quid mihi dicitis, inquit, Domine Domine, & non facitis quæ dico? Qui enim labiis diligit populus, cor autem longè habet à Domino, est alius alio persuasus & ei se sua sponte vendidit. Quicunque autem Seruatoris mandata exequuntur, in vnaquaque actione sunt martyres, id est B
testes, facientes quidem quod vult, consequenter autem nominantes Dominum, & reipsa testantes ei cui credunt esse carnem, cum eam cruci affixerint cum vitiis & concupiscentiis. Si spiritu viuimus, inquit, spiritu ambulemus. Qui seminat in suam carnem, ex carne metet corruptionem. Qui autẽ seminat in spiritum, ex spiritu metet vitam æternam. Miseris autem hominibus, quod præbetur per sanguinem de Domino testimonium, videtur esse mors violentissima, nescientibus hãc mortis ianuam, esse veræ vitæ principium. Et nec honores post mortem eorum qui sancte vixerunt, nec supplicia eorum qui iniustè & libidinosè se gesserunt, volunt intelligere, non ex nostris solum dico scripturis, hæc enim omnia fere manda C
ta significant, sed nec suorum scriptis volunt aures præbere. Scribit enim Theano Pythagorica. Esset enim re vera pulchris vita conuiuium, iis qui se sceleratè gesserunt, deinde moriuntur, si non esset anima immortalis, mors esset lucrum. Et Plato in Phædone. Si esset enim mors à toto liberatio, & quæ deinceps sequuntur. Non est ergo cogitandum ex sententia Telephi apud Aeschylum, simplicem ac vnicam viam ferre ad inferos. Sunt enim viæ multę, & multa quę abducunt peccata. Errabũdos hos, vt est verisimile, infideles comicè ludificans Aristophanes. Agite, inquit, obscurę vitæ homines, generationi foliorum similes, imbecilli, ceræ figmenta folia instar vmbrę reddentia, euanidi, inuolucres, vnius tantum diei vitam habentes. Et Epicharmus. Ipsa, inquit, hominum vita sunt vtres inflati. No- D
bis autem dixit Seruator. Spiritus promptus, caro infirma, quoniam prudentia carnis est Deo inimica, vt exponit Apostolus: Legi enim Dei non subiicitur, neque enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Et id amplius explicans, subiungit, ne quis ingrato animo, vt Marcion, esse malam accipiat creaturam. Si autem Christus est in nobis, corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus autem viuit propter iustitiam. Et rursus. Si enim secundum carnem viuitis, estis morituri. Considero enim quod non sunt condignæ passionis huius mundi ad gloriam quæ reuelanda est in nobis, si quidem compatimur, vt & cõglorificemur, vt cohæredes Christi. Scimus autem quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui vocati sunt secundum propositum. Quoniam quos E
præsciuit, eos & prædestinauit conformes imagini filii Dei, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinauit, eos & vocauit. Quos autem vocauit, eos & iustificauit. Quos autem iustificauit, eos & glorificauit. Vides per dilectionem doceri martyrium. Quòd si velis martyr esse & testimoniũ ferre propter bonorum remunerationem, rursus audies. SPE enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Sed etsi patimur propter iustitiam, inquit Petrus, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, neque conturbemini. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris. Parati autẽ sem F
per ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe, sed cum modestia & timore conscientiam habentes bonam, vt in quo detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem. Melius est enim benefacientes, si voluntas Dei velit, pati quàm malefacientes. Et

Matth. 7.
Matth. 15.
Gal. 6.
Matth. 16. Rom. 8.
1. Pet. 3.

si quis

A si quis altercans dicat. Et quomodo fieri potest vt caro imbecilla resistat potestatibus & spiritibus Dominationum? illud sciat quòd omnipotenti & Domino freti in eoque habentes fiduciam, aduersamur potestatibus tenebrorum & morti. Ad huc te loquente, inquit, dicet. Ecce ad sum. Vides adiutorem inuictum qui nos defendit. Ne vobis noua & aliena, inquit Petrus, videatur quę ad tentationem vobis fit per ignem probatio, sed quatenus communicatis Christi passionibus, gaudete vt etiam in reuelatione eius gloriæ gaudeatis exultantes si in nomine Christi probris afficimini, beati, quòd glorię & Dei spiritus super vos requiescit. Sicut scriptum est, propter te mortificamur tota die: reputati sumus vt oues occisionis. Sed
B in his omnibus superamus propter eum qui nos dilexit.

Ex mente sed mea quæ uis rescisce re,
Non audies, nec si cremes: serras graues
Nec capite summo si ad pedes imos liges.
Duris nec omnibus si uinclis uincias.

Vt dicit in Tragœdia fœmina se gerens viriliter, & Antigone Creontis edictum despiciens dicit audacter.

Non Iuppiter namque mihi hæc edixerat.

Sed Deus nobis edicit & prædicat, eique est parendum. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Dicit itaque scriptura. Omnis
C qui credit in eum pudore non afficietur. Meritò ergo scribit Simonides. Fertur virtus habitare in rupibus aditu difficilibus, nunc autem eam celerem castum locum tenere, & quæ nec aspici possit omnium mortalium ciliis, sed ab eo demum ad quem sudor venerit qui medetur iracundiæ, & processerit ad summam animi magnitudinem. Et Pindarus. Iuuenum autem curæ quæ versantur cum laboribus, gloriam inueniunt. Tempore autem resplendent facta in æthere illustrata. Hanc cum apprehendisset sententiam Aeschylus, dicit.

Laborem qui perpetitur,
Debetur huic laboris natus, gloria

Maiori enim morti maiores partes obtingunt, ex sententia Heracliti.

D *Qui mortis est seruus, timore is haud uacat.*

Non enim dedit nobis Deus spiritum seruitutis rursus in timorem, sed virtutis & dilectionis & sobrietatis. Ne ergo te pudeat mei qui sum eius vinctus; scribit ad Timotheum. Fuerit autem huiusmodi qui bono adhæret ex sententia Apostoli, odio habens malum, habens charitatem non fictam. Qui enim alterum diligit, legem impleuit. Si est autem Deus spei, is cuius testes sumus, sicut est, spem nostram confitemur, ad spem cõtendentes, & quòd est bonitatis maximum impleti, inquit, omni cognitione. Indorum Philosophi dicunt Alexandro Macedonum: Traduces quidem corpora de loco ad locum, animas autem nostras non coges facere quę nolumus. Ignis est hominibus maximus cruciatus, eum nos contemnimus. Hinc
E Heraclitus vnam gloriam omnibus præposuit, profitetur autem se vulgo cedere, vt se expleant tanquam pecora.

Multi labores gratia sunt corporis.
Propter id & fortes domos inuenimus
Effodere argentum, & agros colere
Aliaque quæ nos nouimus nominibus.

Vulgo ergo inanis hic labor videtur expetendus. Nobis autẽ minime, inquit Apo-
F stolus. Hoc autem scimus, quod vetus noster homo simul est crucifixus, vt abolea tur corpus peccati, vt non amplius seruiamus peccato. An non illa quoque apertè subiungit Apostolus ostendens quàm sit fides apud multos verecũda. PVTO enim quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos. Quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis & hominibus. Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cedimur, & instabiles sumus, &

Esa. 58. 1. Pet. 2. Psal. 43. Rom. 8.
Rom. 10.
2. Tim. 2.
Rom. 6.
1. Cor. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

laboramus operantes manibus nostris, maledicimur & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus. Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus. Talia sunt ea etiã quæ dicit Plato in Republica, etiamsi torqueatur iustus, etiamsi ei effodiantur oculi, eum futurum esse beatum. Is ergo qui est cognitione præditus, nunquam finem habebit positum in anima, sed in eo quòd sit semper fœlix & beatus, & regius Dei amicus, & licet quis ei inurat ignominiam, eumque & exilio & publicatione facultatum, & postremò morte afficiat, nunquam auelletur à liberta
1.Cor.13. te, & præcipua in Deũ charitate. Omnia sustinet, & omnia suffert charitas, quòd
1.Cor.4. ei sit persuasum diuinam prouidẽtiam omnia rectè administrare. Rogo ergo vos, inquit, imitatores mei estote. Primus ergo gradus corporis, est doctrina cum timore, per quam abstinemus ab iniuria. Secũdus autem est spes, per quam desideramus quæ sunt optima, perficit autem, vt est cõsentaneum, charitas, quæ iam docet per viam cognitionis. Gentiles enim, nescio quomodo, cum necessitati quæ caret ratione, ea quæ eueniant tribuerint, inuiti se parere confitentur. Dicit certe Euripides.

Quæ tibi suadeo mulier ea accipe.
Qui non laboret nullus est mortalium.
Humet natos, nouos & dein serat,
Atque obeat mortem. Hæc ægrè homines ferunt. Deinde subiungit.
Oportet hæc Natura quæ uult perpeti. Ast eò decet
Migrare, nil ubi necessarium graue est.

Iis autem qui tendunt ad perfectionem est proposita cognitio rationalis, cuius fundamentum est sancta Trinitas, fides, spes, charitas, maior autem horum charitas.
1.Cor.10: Omnia quidẽ certè licent, sed nõ omnia expediunt. Omnia licent, sed non omnia ædificant, inquit Apostolus, &. Nemo quærat quod est suum solummodo, sed etiã quod alterius, vt possit simul & facere & docere, ędificans & superædificans. Quòd enim Domini sit terra, & plenitudo eius certum est & extra controuersiã. Sed infirmi sustinetur conscientia. Conscientiam autem dico, non suam, sed alterius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia? Si ego gratia participo, cur vituperor propter id propter quod gratias ago? Siue ergo comeditis, siue bibitis, siue aliquid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. In carne enim ambulantes, nõ
1.Cor. 10. secundum carnem militamus. Arma enim militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munimentorum, cogitationes destruentes, & omnẽ altitudinem se extollentem aduersus cognitionem Domini. His armis munitus is qui est cognitione præditus, O Domine, inquit, da casum & afflictionem; & accipe ostensionem, accedat hoc graue & formidabile. Pericula ego despicio propter meam in te dilectionem.

Nam sola uirtus, rebus in mortalium,
Non præmia ex clypeis capit militiæ,
Sed ipsa seipsam habet laborum præmium.

Induite ergo, sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiarum, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem, lenitatem. Super omnia autem hęc, charitatẽ, quæ est vinculum perfectionis, & pax Christi regnet in cordibus vestris, in qua etiam vocati estis in vno corpore, & grati estote, qui adhuc estis in corpore, sicut veteres iusti, percipientes animæ impatibilitatem & vacuitatem perturbationis. Nam non solum Asopii & Macedones & Lacones dum torquentur fortiter tolerant, vt ait Eratosthenes in iis quæ scribit de bonis & malis. Sed Zeno quoque Eleates dum cogeretur arcanum aliquid enunciare, restitit tormentis nihil confitens, qui etiam postremo linguam erodens, eam expuit in tyrannum, quẽ alii quidem Nearchum: alii verò Demylum appellant. Similiter autem facit etiam Theodotus Pythagoreus: & Paulus Lacydis familiaris, vt dicit Timotheus Pergamenus in libro de Magnitudine animi Philosophorum, & Achaicus in Moralibus.

Quinetiam

A Quinetiam Posthumus Romanus captus à Peucetione, non modo nihil ex iis quæ erant occulta aperuit, sed cum etiam manum in ignem, tanquam in æs, immisisset, constitit vultu firmo & planè immutabili. Taceo Anaxarchum exclamantem, tunde Anaxarchi capsam; Anaxarchum enim non tundis, cum pistillis ferreis tunderetur à tyranno. Neque ergo spes fœlicitatis, neque in Deum charitas, ægrè fert ea quæ accidunt. Manet autem libera, etiamsi in bestias incidat immanissimas, & in ignem voracissimum, & licet tyrannicis conficiatur tormentis, à diuinis pendens amicitiis, minimè redacta in seruitutem, superas obit regiones, corpore iis
B tradito qui id solum possunt tenere. Dicitur autem gens barbara non aliena à gustu Philosophiæ, quotannis eligere legatum ad Zamolxim Heroẽm, erat autẽ Zamolxis vnus ex familiaribus Pythagorę. Mactatur ergo is qui fuerit iudicatus probatissimus, iis qui sunt philosophati quidem, sed nõ electi, mœrentibus vt qui sint repulsi à beato ministerio. Plena est ergo tota ecclesia iis qui per omnẽ vitam sunt meditati mortem, quæ excitat ad Christum, sicut virorum, ita etiam mulierum tẽperantium. Licet enim ei qui ex more nostro vitam instituit, etiam absque literis philosophari, seu sit barbarus, seu Græcus, seu seruus, seu senex seu puellus, seu mulier. Est enim temperantia communis omnium hominum qui eam seu arbitrio delegerint. Est autem apud nos extra controuersiam, eandem naturam in vno quo-
C que genere eandem etiam habere virtutem. Non aliam ergo habet naturam mulier, quod attinet ad humanitatem, aliam verò videtur vir habere, sed eandem. Quare etiam virtutem. Si autem viri vtique virtus est temperantia & iustitia, & quæcunque eas consequi existimantur: soli viro conuenit esse virtute præditum, intemperantem autem & iniustam mulierem, sed turpe est hoc vel dicere. Temperantiæ ergo & iustitiæ, & cuiusuis alterius virtutis, similiter quidem virum & mulierem, liberum & seruum, curam oportet gerere, quoniam accidit vt sit vna & eadem virtus eiusdem naturæ. Atque quòd sit quidem eadem natura fœminę quæ viri, quatenus est fœmina, non dicimus. Omnino enim conuenit vtrique eorum esse aliquam differentiam, per quam vnum quidem eorum fœmina, alterum verò factum est masculinum. Verum ergo gestare & parere fœminæ adesse dici-
D mus, quatenus est fœmina, non quatenus est homo. Si autem viri & fœminæ nulla esset differentia, vtrunque eorum eadem ageret & pateretur. Quatenus ergo est idem, eo quòd sit eadem anima, veniet ad eandem virtutem. Quatenus autem diuersum per proprietatem corporis, ad vtero gestandos fœtus, & seruandam do- 1.Cor.11.
mum. VOLO enim, inquit Apostolus, vos scire, quòd cuiusuis viri caput est Christus, caput autem mulieris vir. Non est enim vir ex muliere, sed mulier ex viro. Sed neque mulier est separata à viro: neque vir separatus à muliere in Domino. Sicut enim virum temperantem, & vincere voluptates oportere dicimus, ita etiam cen- Gal.5.
suerimus mulierem esse oportere temperantem, & in pugna aduersus voluptates exercitatam. Dico autem, spiritu ambulate, & desideriũ carnis non feceritis, præ
E ceptum consulit Apostolicum. Caro enim concupiscit aduersus spiritum. Spiritus autem æduersus carnem. Hæc ergo opponuntur non vt malum bono, sed vt quæ pugnant vtiliter. Subiungit itaque. Vt non quæ volueritis ea faciatis. Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum cultus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, quòd qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, continentia, bonitas, fides, mansuetudo. Carnem, vt existimo, peccatores, vt spiritum iustos dixit. Iam verò assumenda est
F fortitudo & magni animi virtus, pro animi fiducia & pro tolerantia, vt ei qui pulsat maxillam porrigatur alia, & ei qui aufert pallium, cedatur etiam tunica, iram coercendo fortiter. Non enim Amazones aliquas ad bellicam virtutem exercemus fœminas, cum etiam homines velimus esse pacificos. Audio autem mulieres quoque Sauromatidas non minus belligerari quàm viros, & alias Sacides quę

Universidad de Deusto
Biblioteca

à tergo ſagittant ſimulantes fugere equè atque viri. Scio etiam fœminas Iberię A
propinquas, & factis & laboribus virilibus vtentes, etiamſi vterum geſtent & iam
parturiant, nihil de iis quæ ſunt agenda remittere, ſed ſæpe in ipſa laborum conten
tione, mulier quæ peperit, infantem ſublatum domum portat. Iam ergo mulieres,
non minus quàm maſculi, & domum cuſtodiunt, & venantur, & greges paſcunt.

Acriter & cerui ueſtigia Creſſa ſecuta eſt.

Eſt ergo philoſophandum mulieribus ſimiliter ac viris, etiamſi præſtantiores ma-
ſculi primas in omnibus partes ferant, niſi euaſerint molles & effœminati. Vniuer
ſo ergo hominum generi neceſſaria eſt diſciplina & virtus, ſi quidem tendant ad fœ
licitatem. Quomodo autem nõ temere varie ſcribit Euripides, aliquãdo quidem, B
Eſt quæuis viro coniux deterior, etiamſi optimus ducat probatiſſimam: aliquan-
do autem. Quæuis pudica mulier eſt viri ſerua. Quæ autem non eſt pudica, eum
qui vnà verſatur ſuperat amentia.

Nam melius nec præſtantius vllum eſt,
Concordes quàm cum in tecto uerſantur eodem
Vir ſimul & mulier.

Caput ergo eſt id quod eſt principale, & quod principatum obtinet. Si eſt autem
Dominus viri caput: mulieris autem vir, vir eſt Dominus vxoris, vt qui ſit ima-
go & gloria Dei. Quocirca dicit etiam in epiſtola ad Epheſios, ſubiecti inuicem Ephe.5.
in timore Dei. Mulieres ſuis viris ſubiectæ ſint, ſicut Domino, quoniam vir eſt ca- C
put mulieris, vt etiam Chriſtus caput eccleſiæ, ipſe Saluator corporis: ſed ſicut ec-
cleſia ſubiecta eſt Chriſto: ita etiam mulieres propriis viris in omnibus. Viri diligi
te vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam. Ita etiam viri debent diligere
ſuas vxores, vt ſua corpora. Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim
carnem ſuam vnquam odio habuit. Iam verò in epiſtola quoque ad Coloſſenſes in-
quit, Mulieres ſubditæ eſtote viris, ſicut oportet in Domino. Viri diligite vxores Col.3.
& nolite eſſe amari in illas. Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim bene placitum eſt in Domino. Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros:
vt non puſillo animo fiant. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, nõ ad ocu-
lum ſeruientes, tanquam hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timen- D
tes Dominum. Et quodcunque facitis ex animo operamini, ſicut Domino ſerui-
entes & non hominibus. Scientes quòd à Domino accipietis retributionem hære-
ditatis. Domino enim Chriſto ſeruitis. Qui.n.iniuriã facit, recipiet id quod iniquè
geſſit, & non eſt perſonarum acceptio apud Deum. Domini, quod iuſtum eſt &
æquum ſeruis præſtate: ſcientes quòd & vos Dominum habetis in cœlo. Vbi non Col.4.
eſt Græcus nec Iudęus, circumciſio & præputium, nec Barbarus nec Scytha, nec
ſeruus nec liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Cœleſtis autem eccleſiæ ima-
go eſt terreſtris. Quocirca precamur etiam in terra fieri voluntatem Dei ſicut in Col.3.
cœlo, induentes viſcera miſerationis, benignitatem, humilitatem, manſuetudi-
nem, lenitatem, ſuſtinentes nos inuicem, & condonantes nobis inuicem, ſi quis E
aduerſus aliquem habeat querelam, ſicut Chriſtus condonauit nobis, ita & nos.
Super hæc autem omnia charitas, quod eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti
regat in cordibus noſtris, ad quam etiam vocati eſtis in vno corpore, & grati eſto-
te. Nihil enim vetat quo minus ſæpe eadem adducatur ſcriptura, vt pudeat Marcio
nem, ſi qua forte ratione perſuaſus mutetur, ſciens oportere fidelem eſſe gratum
in opificem qui nos vocauit, & nobis Euangelium annunciauit in corpore. Ex his
ergo nobis eſt aperta quæ eſt ex fide vnitas, & oſtenſum eſt quis ſit perfectus. Qua
re vel inuitis aliquibus & valde reſiſtentibus, etiamſi à marito vel a Domino im-
pendeant ſupplicia, philoſophabitur ſeruus & mulier. Quinetiam liber quoque,
etiamſi Tyrannus ei mortem minitetur, etiamſi ducatur ad iudicia, & trahatur ad F
vltima ſupplicia, & de facultatibus ac fortunis ſuis omnibus veniat in periculum,
nullo modo abſtinebit à pietate & vero Dei cultu, neque vnquam ab eo diſſentiet,
mulier quidem quæ cum malo marito habitat, filius autem ſi malum habeat patrẽ
vel

A vel improbum Dominum ſeruus, forti ac generoſo animo virtutem perſequen-
tes. Sed vt viro pulchrum & honeſtum & pro virtute, & pro libertate, & pro ſe-
ipſo mori: ita etiam mulieri. Non eſt enim hoc proprium maſculorum naturæ, ſed
bonorum. Et ſenex ergo & iuuenis, & mulier & ſeruus mandatis obediens fideli-
ter viuet, & ſi opus fuerit, morietur, quod quidem fuerit per mortem viuificari.
Scimus quidem certè & filios & mulieres & ſeruos ſæpe inuitis parentibus & ma-
ritis & Dominis euaſiſſe optimos. Non minus ergo prompto & alacri animo eos
eſſe oportet qui piè vitam ſunt acturi, cum viſi fuerint aliqui eos arcere: ſed mul-
to magis conuenit contendere & egregie decertare, ne victi excidant ab optimis
B & maximè neceſſariis conſiliis. Neque enim exiſtimo vllam admittere comparatio
nem, vtrum ſit melius adſcribi in cõſortium omnipotentis, an dęmonum tenebras
eligere. Quæ enim à nobis aguntur propter alios, ea ſemper egerimus, ad illos co-
nantes reſpicere propter quos videntur fieri, menſuram eſſe ducentes id quod eſt
illis gratum. Quæ autẽ propter nos ipſos potius quàm propter alios aguntur, æqua
li ſtudio à nobis fiant, ſiue videantur aliquibus placere, ſiue non videantur. Quòd
ſi nonnulla ex iis quæ ſunt indifferentia, tantum honorem ſunt aſſecuta, vt etiam
aliquibus inuitis videantur eſſe expetenda ac eligenda, multo magis exiſtimãdum
eſt eſſe pro virtute decertandum, non aliquid aliud reſpiciendo quàm id quod re-
ctè honeſteque geri poteſt, ſiue id aliquibus aliis videatur, ſiue non. Pulchrè ergo
C Epicurus quoque dicit, ſcribens ad Menœceum. Nec ſi ſit aliquis iuuenis, differat
philoſophari: neque ſi ſit ſenex, defatigetur philoſophando. Nã nec eſt aliquis im-
maturus, neque nimis prouectę & exhauſtæ ætatis, ad adipiſcendam animi ſanita-
tem. Qui autem dicit nõdum eſſe vel præteriiſſe tempus philoſophandi, ſimilis eſt
ei qui dicit ad beatitudinem vel nondum adeſſe tempus, vel tempus præteriiſſe.
Quare & iuniori philoſophandum eſt & ſeni. Huic quidem, vt ſeneſcens iuuene-
ſcat bonis, per gratiam eorum quæ facta fuerint. Illi autem, vt ſit ſimul iuuenis &
ſenex, per futurorum metus vacuitatem. De martyrio autem ſeu teſtimonio aper Matth.10.
tè dixit Dominus, ea autem ſimul coniungemus quæ diuerſis in locis ſcripta ſunt.
DICO autem vobis, quicunque in me confeſſus fuerit coram hominibus, filius
D etiam hominis confitebitur in eo coram Angelis Dei. Qui autem me negauerit Mar.8.
coram hominibus, negabo ipſum coram Angelis. Quem enim mei vel meorum Matth.10.
verborum puduerit in hac generatione adultera & peccatrice, filium quoque ho
minis eius pudebit, quando venerit in gloriam patris ſui cum Angelis ſuis. Qui-
cunque ergo in me confeſſus fuerit coram hominibus, ego quoque in eo confite- Luc.12.
bor coram patre meo qui eſt in cœlis. Cum autem induxerint vos in ſynagogas, &
ad magiſtratus & poteſtates ne prius ſoliciti ſitis quomodo reſpondeatis, aut quid
loquamini. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid loquamini. Hunc lo
cum exponens Heracleon, cuius in ſchola Valentini fuit maxima exiſtimatio, his
verbis dicit, confeſſionem quidem vnam eſſe fide & vitæ inſtitutione, alteram ve
E rò voce. Atque quæ ſit quidem voce confeſſio, ſit etiam apud poteſtates, quam ſo-
lam, inquit, multi non rectè confeſſionem eſſe exiſtimant. Poſſunt autem hac con
feſſione vti etiam hypocritę. Sed nec hęc oratio inuenietur dicta eſſe vniuerſe ac ge
neraliter. Non enim omnes qui ſalui fiunt, ea confeſſione quæ voce fit vſi ſunt,
& exceſſere, ex quibus eſt Matthęus, Philippus, Thomas, Leuis, & alii multi: & eſt
quæ voce fit confeſſio, non vniuerſa ac generalis, ſed ſingularis. Vniuerſam autem
ac generalem nunc dicit eam quæ fit factis & operibus, ei quæ eſt in ipſum fidei
congruentibus. Hanc autem confeſſionem ſequitur etiam ſingularis quæ fit apud
poteſtates, ſi opus fuerit, & ratio impulerit. Nam is voce quoq. rectè cõfitebitur,
cum affectione prius rectè fuerit confeſſus. Pulchre autem in iis qui confitentur
F quidem. In me dixit. In iis autem qui negant, adiecit illud, me. Nam ii etſi ipſum
voce confeſſi fuerint, ipſum negant, actione minimè confitentes. Ii autem ſoli in
ipſo confitentur, qui in ea quæ eſt in ipſum confeſſione & actione viuunt: vt pote
quòd & ipſe iis implicetur quæ confitetur, & ab iis teneatur. Quo circa nunquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

poteſt ſeipſum negare. Eum autem negant qui non ſunt in ipſo. Non enim dixit. A
Qui negauerit in me, ſed me. Nullus enim vnquam qui eſt in ipſo, ipſum negat.
Illud autem, coram hominibus, & iis qui ſalui fiunt, & etiam gentilibus ſimiliter.
apud alios quidem vitæ inſtitutione: apud alios verò etiam voce. Quamobrem nũ
quam poſſunt ipſi negare: eum autem negant qui non ſunt in ipſo. Hęc quidem He
racleon, & in aliis quidem videtur nobiſcum ſentire in hac parte. Illud autem non
aduertit, quòd etſi non actione aliqua & vita confeſſi ſunt Chriſtum coram homi
nibus, eo tamen quòd voce confiteantur in iudiciis, & vſque ad mortem cruciati
non negent, ex affectione credidiſſe cernuntur. Confitens autem affectio, & maxi
mè quæ ne morte quidem mutatur, omnia vitia, quæ gignebantur per cupiditatem
corporis omnino reſcindit. Eſt enim, vt ſemel dicam, repente accumulata per actio B
nem pœnitentia, & vera in Chriſtum confeſſio, voce teſtificante. Si autem ſpiritus
patris in nobis teſtificatur: quomodo ſumus adhuc hypocritę, quos dixit ſola voce
teſtari? Dabitur autem aliquibus ſi expediat reſpõdere ac defendere, vt & per teſti
monium & per confeſſionẽ omnes iuuentur, dum confirmãtur quidem qui ſunt in
eccleſia, admirantur autẽ & ad fidem deducuntur, qui ex gentibus ſalutem curiosè
quæſierint, reliqui autem ſtupore afficiuntur. Quamobrem oportet omnino con
fiteri. Id.n.ſitum eſt in noſtra poteſtate. Reſpondere autem & defendere, nõ omni
Matth.24. no. Non eſt.n.hoc quoque ſitum in noſtra poteſtate. Qui autẽ ſuſtinuerit in finẽ, is
ſaluus erit. Nã quis ex iis qui ſapiunt, nõ potius elegerit in Deo regnare quàm ſer
Tit.1. uire? Deũ ergo cõfitentur quidã noſſe, vt dicit Apoſtolus, factis autem negant, cũ C
ſint abominandi, increduli, & ad omne opus bonũ reprobi. Illi autem etſi hoc ſolũ
cõfeſſi fuerint, aliquod vnum bonũ effecerint in fine. Videtur ergo Martyriũ eſſe
expurgatio peccatorum cum gloria. Iam verò dicit Paſtor. Effugietis operationẽ
feræ agreſtis, ſi cor veſtrum fuerit mũdum & ab omni reprehenſione alienũ. Quin
Luc.22. etiam ipſe Dominus. Expetiuit, inquit, vos Satanas vt cribraret, ego autem roga
ui. Solus ergo Dominus propter eorum qui ei inſidiabantur hominum, & infideli
um expurgationem, bibit calicem. Quem imitantes Apoſtoli, vt qui re vera eſſent
cognitione prædi ti & perfecti, pro eccleſiis quas fundarunt paſſi ſunt. Sic ergo ii
qui ſunt cognitione prædi ti, veſtigiis inſiſtentes Apoſtolicis, debent ita ſe gerere
vt in eos non cadat peccatum, & propter dilectionem in Dominum, diligant etiã D
proximum, vt ſi caſus aliquis pro eccleſia euocet, citra offenſionem patientes afflic
tiones, bibant calicem. Quicunque autem factis quidem in vita, verbis autem in
iudicio ferunt teſtimonium, & ſpem expectantes, & timorem reformidantes, ii
ſunt meliores iis qui ore ſolum confitentur ſalutem. Quòd ſi quis etiam tranſierit
ad charitatem, is reuera eſt beatus & germanus teſtis, vt qui ſit perfectè confeſſus,
& præceptis & Deo, per Dominum, quem diligens ſignificauit eſſe fratrem, to
tum ſeipſum tradiderit, propter Deum, tanquam depoſitum, gratè & amanter red
Matth.10. dens hominem qui exigitur. Cum autem rurſus dixerit, Quando vos perſecuti fue
rint in hac ciuitate, fugite in aliam: non ſuadet fugere, tanquam malum ſit pati per
ſecutionem: nec vt mortem extimeſcentes, iubet nos eam fuga declinare. Vult au E
tem nos nulli eſſe auctores, neque alicuius mali cauſæ adiutores, nec nobis ipſis,
nec ei qui perſequitur, nec ei qui interimit. Denunciat enim quodammodo vt ca
ueat. Qui autem non obedit, eſt audax & temerarius, & inconſultè ſe in manifeſta
pericula coniiciens. Si autem qui hominem Dei interimit, in Deum peccat: is quo
que eius cædis reus tenetur qui ſe offert iudicio. Is autem fuerit qui non vitat per
ſecutionem, ſe capiendum præbens per audaciam. Is eſt, qui quantum in ſe eſt, ad
iuuat improbitatem eius qui perſequitur. Quòd ſi etiam ipſe cauſam præbens, fe
ram planè irritet, ſimiliter etiam ſi præbeat aliquam pugnæ cauſam, vel damni, vel
iudicii vel inimicitiarum, is occaſionem peperit perſecutionis. Et ideo iuſſi ſumus F
nihil retinere ex iis quæ ad hanc vitam pertinent: ſed ei qui tollit pallium, prę
terea etiam dare tunicam: non ſolum vt permaneamus obnoxii nullis animi pertur
bationibus, ſed ne ea vendicantes, eos qui in iudicio contendunt, in nos reddamus

A mus efferatos, & per nos eos commoueamus vt nomen maledictis appetant. At
inquiunt, ſi Deus veſtri curam gerit, cur patimini perſecutionem, & morte affici
mini? an ipſe vos eis tradit? Nos autem non ſic exiſtimamus velle Dominum vt in
caſus incidamus, ſed propheticè prædixiſſe ea quæ eſſent euentura, fore ſcilicet vt
propter nomen eius pateremur perſecutionẽ, vt occideremur, & vt ſuſpenderemur. Quamobrem noluit nos pati perſecutionem, ſed ea quæ paſſuri ſumus prius
ſignificauit, per eam quòd ſint euentura prædictionem, exercens ad tollerantiam,
cui promiſit hęreditatem. Quanquam non ſoli ſed cum multis ſupplicio afficimur.
At illi inquiunt, cum ſint malefici, iure luunt pœnas. Ergo vel inuiti nobis iuſtiti-
B am ſuo teſtimonio tribuunt, qui iniuſtè propter iuſtitiam punimur. Sed neque in-
iuria iudicis attingit Dei prouidentiam. Oportet enim Iudicem in ſua poteſtate
habere ſui animi ſententiam, non qui inſtar animatorum quodãmodo trahatur fu
nibus, vt qui ab externa fortaſſe ſolum cauſa capiat occaſiones. Examinatur ergo
& probatur ipſe ſicut nos, in eo quod iudicat, & per eorum quæ ſunt eligenda ele
ctionem, & per patientiam. Quãuis autem non faciamus iniuriam, tanquam tamẽ
iniuriam facientes, nos intuetur Iudex. Neque enim noſtra nouit, neque vult ſci-
re, quodam autem inani præoccupato abripitur præiudicio. Quocirca etiam iudica
tur. Nos ergo perſequuntur, non vt qui nos eſſe iniuſtos deprehẽderint, ſed quòd
nos vitæ humanæ iniuriam facere exiſtiment, eo quòd ſimus Chriſtiani, & ipſos
C inquam qui ſic vitam inſtituimus, & alios quos adhortamur vt vitam degant ſimi-
lem. Cur autem, inquiunt, cum vos perſequũtur, nihil vobis affertur auxilii? Quid
enim, quod ad nos quidem attinet, nobis fit iniuriæ, cum morte diſſoluamur ituri
ad Dominum, & veluti ætatis, vitę ſuſtinentes mutationem. Si autem ſapuerimus,
iis gratias habebimus qui nobis præbuerint occaſionem celeris migrationis, ſi teſti
monium feramus propter dilectionem. Si autem mali quidam homines nos multis
eſſe viſi ſumus, ſi ipſi quoque nouiſſent veritatẽ, omnes quidẽ in viam inſiliiſſent,
non fuiſſet autem electio. Sed enim noſtra fides, cum ſit lux mundi, arguit infideli
tatem. Nam me Anytus quidem & Melitus interfecerint, nullo autem modo me
læſerit quiſpiam. Neque enim fas eſſe exiſtimo vt id quod eſt melius, lædatur ab eo
D quod eſt deterius, adeò vt vnuſquiſque ex nobis ſecurè dicat & confidenter. Do- Pſal.117. Sap.3.
minus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Iuſtorum enim animæ in
manu Dei ſunt, & non tanget eas tormentum. Baſilides autem in viceſimo tertio
Exegeticõn, de iis qui in martyrio puniuntur, his verbis hæc dicit. Dico enim, qui
cunque incidunt in eas quæ dicuntur afflictiones, ſiue cum imprudentes peccaue-
rint in aliis lapſibus, ad hoc bonum deducũtur, benignitate eius qui adducit, cum
revera alia ex aliis crimina intententur, ne patiantur ob ea quæ mala eſſe certum
eſt & extra omnem controuerſiam, neque maledictis appetiti vt adulter vel occi-
ſor, ſed accuſati quòd ſint Chriſtiani, quòd quidem eos conſolabitur, vt ne videan
tur quidem pati. ſi quis, qui omnino nõ peccauerit, acceſſerit ad patiendum, rarum
E id quidem, ne is quidem aliquid patietur ex paratis à poteſtate inſidiis, ſed patie-
tur vt paſſus eſt infans qui videbatur nil peccaſſe. Deinde paulo inferius ſubiun-
git. Sicut ergo infans qui prius non peccauit, aut actu quidem in ſe nihil pecca-
uit, ſed quòd habeat id quod peccauit, poſtquam coniectus fuerit ad patiendum,
afficitur beneficio, vt qui lucretur multa quæ ſunt difficilia: ita etiam ſi perfectus
quoq. qui actu, nihil peccauerit, patiatur & paſſus fuerit, paſſus eſt ſimiliter atque
infans. In ſe quidem habens peccandi poteſtatem, non accepta autem occaſione ad
peccandum non peccauit. Quare non eſt ſibi imputandum quòd non peccauerit.
Quomodo enim qui vult adulterium admittere, eſt adulter, etiamſi nõ conſequa
tur effectus: & qui vult cędem facere, eſt homicida, etiamſi non poſſit occidere:
F ita etiam eum quem dico non peccaſſe ſi videro patientem, etiamſi nihil mali fe-
cerit, malum dicam eo quòd velit peccare. Quiduis enim dicam potius quàm malũ
id quod prouidet. Deinde inferius, aperte quoque de Domino dicit tanquam de
homine. Sin autem his omnibus prętermiſſis orationibus acceſſeris ad hoc vt mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

adducta aliquarum personarum reuerentia dicas, verbi causa. Hic ergo peccauit: A
hic enim est passus: si permittas quidem, dicam, Non peccauit quidem, sed erat similis infanti qui patiebatur. Sed si vehementius vrgeas, dicam quemcunque hominem nominaueris, eum esse hominem: iustum autem Deum. Nullus enim est mundus, vt dixit quispiam à sorde. Sed Basilidis fundamentum dicit animam quæ prius peccauerat in alia vita, hic pati supplicium, electam quidem, vt puniatur, aliam autem, vt quæ suo purgetur supplicio. Quomodo autem hoc verum est, cum in nostra potestate situm sit confiteri & puniri, aut non? In eo enim qui est negaturus, soluitur ea quæ est ex Basilidis sententia prouidentia. Rogabo ergo eũ in eo qui tenetur confessore, vtrum feret testimonium, & punietur ex prouidentia, an non. Nam si neget, non punietur. Sin autem & exitus, & quòd non oporteat eum puni B
ri, dicet esse interitum eorum qui sunt negaturi, ex prouidentia: inuitus feret testimonium. Quomodo autem adhuc in cœlis reponetur glorioßissima merces ei qui testimonium tulerit, propterea quòd fuerit testis? Sin autem eum qui erat peccandi potestate præditus, non siuit prouidentia venire ad peccandum: in vtroque est iniusta, & quod eum non liberet qui propter iustitiam trahitur ad supplicium, & quod eum qui volebat iniuriam facere liberauerit, cum ille quidem fecerit propterea quod voluit, hæc verò opus prohibuerit, & non iure ei faueat qui est peccandi potestate præditus. Quomodo autem non est verè impius & à Deo alienus, qui diabolum quidem in Deos referat, hominem autem peccandi potestate præditum au- C
sus est dicere Dominum? Est enim tentator diabolus, sciens quidem quod sumus, nesciens autem an tolerabimus, sed nos volens à fide excutere, ad se etiam conatur adducere, quod quidem est ei solum permissum, & propterea quòd nos quòd ex nobis ipsis saluos esse oporteat occasiones ex præceptis acceperimus: & propter eius probrum ac ignominiam qui tentauit, & non est assecutus: & propter eorum confirmationem qui sunt in ecclesia, & propter eorum conscientiam qui sunt admirati tolerantiam. Si autem martyrium est retributio per supplicium: & fides quoque & doctrina, per quas est martyrium. Sunt ergo hæ quoque adiutrices supplicii, quo quidnam aliud possit esse absurdius? Sed ad illa quidem dogmata, an à corporibus in corpora migret anima, & de diabolo, dicetur suo tem D
pore. Nunc autẽ iis quæ dicta sunt hęc quoq. adiiciamus. Vbi est adhuc fides, si proluendis pœnis eorum quæ prius peccata sunt subeatur martyrium? Vbi est autem charitas in Deum, quæ propter veritatem persecutionem patitur & sustinet? Vbi est autem laus eius qui confessus est, & vituperatio eius qui abnegauit? Ad quid autem est adhuc vtilis recta vitæ institutio, morte afficere cupiditates, & nullam odisse creaturam? Si autem, vt ipse dicit Basilides, vnam partem ex Dei quæ dicitur voluntate, existimamus omnia diligere, quòd omnia rationem ac proportionem conseruent ad vniuersum, alteram autem, nihil concupiscere: & tertiam nihil odisse, voluntate Dei erunt etiam supplicia, quod quidem impium est cogitare. Neque enim Dominus passus est voluntate Patris, nec qui patiuntur persecu E
tionem, eam Dei voluntate patiuntur. Nam ex duobus alterum, aut bonum quid & honestum erit persecutio propter Dei voluntatem, aut erunt insontes qui eos afficiunt & affligunt. Sed nihil fit sine volũtate Domini vniuersorum. Restat itaque, vt breuiter dicamus, ea quæ sunt huiusmodi, euenire, Deo non prohibente. Hoc enim solum seruat & prouidentiam, & Dei bonitatem. Non est ergo existimandum eum operando exercere afflictiones, neque enim hoc cogitare licuerit, sed non prohibere eos qui eas exercent persuasum habere conuenit, & ad bonum vti audacibus ceptis aduersariorum. Destruam, inquit, murum, & erit in concul Esa. 4.
cationem, cum eiusmodi ars erudiens sit ipsa prouidentia, in aliis quidem propter suã vniuscuiusque peccata. in Domino autem & Apostolis, propter nostra. Iam F
1. Thess. 5. verò diuinus Apostolus, HAEC enim est inquit, Dei voluntas, sanctificatio vestra, vt vos abstineatis à fornicatione, & sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in affectione cupiditatis sicut gentes quę nó
norunt

A norunt Dominum, & non exuperet & per auaritiam circumscribat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut etiam vobis prædiximus, & testificati sumus. Non enim vocauit nos Deus propter immunditiam sed in sanctificatione. Itaque qui spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui dedit nobis spiritum suum sanctum. Propter hanc ergo sanctificationem nostram nõ prohibitus fuit pati Dominus. Si quis autem ex eis respondens, dicat puniri quidẽ Martyrem, propter peccata quæ sunt admissa ante hanc in corpus migrationem, fructum autem rursus esse percepturum vitæ quæ hic acta fuerit: sic enim constitutam esse administrationẽ: eum rogabimus an remuneratio fiat ex prouidentia. Nã
B siquidem non fuerit diuinæ administrationis: perit consilium & dispensatio expiationis: & eis suum excidit argumentum & fundamentum eorum opinionis. Si autem à prouidentia sunt expiationes: sunt punitiones quoque ex prouidentia. Protem prouidentia autem, etsi à Principe, vt ita dicam, moueri incipit, immixta tamen est & insita in substantiis, cum eo quòd etiam facta est substantiarum à Deo vniuersorũ. Quæ cum ita habeant, necesse est vt ipsi fateantur vel non esse iniustam punitionem, & rectè iusteque se gerunt qui condemnant & persequuntur Martyres: aut ex Dei voluntate exerceri persecutiones. Non vtique ergo labor & metus rebus accidit vt ipsi dicunt tanquam rubigo ferro, sed ex propria volũtate accedit ad aniC
mam. Sed de his quidem multa reseruantur dicenda, quod ad eorum quæ quidem postea fiet attinet considerationem, eam in tempore tractantibus. Valentinus autem in quadam Homilia scribit his verbis. Ab initio estis immortales, & filii estis vitæ æternæ, & mortem voluistis inter vos ipsos dispertiri, vt eam consumeretis, & mors in vobis moreretur, & per vos. Quando enim mundum quidem soluitis, vos autem non dissoluimini, estis Domini creaturæ & cuiusuis interitus. Natura enim fieri saluum genus ponit ipse quoque similiter atque Basilides, ad nos autem desuper huc venire hoc diuersum genus, ad mortem de medio tollendam, mortis autem ortum, esse opus eius qui creauit mundum. Quamobrem sic etiam accipit Gen. 33.
illam scripturã. Nemo videbit faciem Dei, & viuet, vt qui sit auctor & causa mor- ὰών. æuum seculum.
tis. De hoc Deo illa tacitè innuit, scribens his verbis. Quo est minor imago viua fa-
D cie, eo est minor mundus, viuo æone. Quęnam est ergo causa imaginis? Faciei maiestas, quæ pictori exhibuit figuram, vt per eius nomen honoraretur. Non enim ex se & sua auctoritate fuit forma inuenta, sed impleuit nomen quod erat defectum in latitudine. Adiuuat autem quod Dei quoque est inaspectabile, ad fidẽ eius quod effictum est. Creatorem enim, vt qui Deus & pater sit vocatus, veri Dei imaginem & Prophetam appellauit. Pictorem autem, sapientiam, cuius figmẽtum est imago, ad gloriam eius qui est inaspectabilis. Nam quæcunque procedunt ex coniugatione, ea sunt pleromata, id est implementa. Quæcunque autem ab vno, imagines. Quoniam autem nõ est id quod eius apparet: quæ est ex dimidio anima venit, nempe id quod est differens, & hoc est insufflatio differentis spiritus, & in summa id
E quod inspiratur in animam imaginem spiritus. Et vt in summa dicam. Quæ dicuntur de Creatore qui factus est ad imaginem, ea in imagine sensili in generatione dicunt fuisse prædicta de generatione hominis. Quinetiam ad seipsos quoque transferuat similitudinem, eius qui differt spiritus interiectionem Creatori fuisse ignotam tradentes. Atque quando quòd sit quidem vnus Deus, qui prædicatur per legem & Prophetas & Euangelium, tractabimus, aduersus hoc quoque differemus, est enim oratio principalis. Ei autem quod vrget est occurrendum. Si ad dissoluendam mortem venit genus differens. Christus mortem non aboleuit, nisi ipse quoque dicatur eiusdem cum eis essentiæ. Si autem vnus eam aboleuit, ita vt genus nõ attingeret differens: non isti mortem abolent qui sunt æmuli Creatoris, qui eius
F quæ est ex dimidio animæ suæ inspirant imagini vitam supernam, conuenienter ei quod à se susceptum est dogmati, etiam si hoc dicant euenire per matrẽ. Sed etsi dicant vna cum Christo aduersus mortem belligerari occultũ confiteantur decretum, quòd audeant Creatoris diuinam insectari potentiam, corrigentes eius crea-

Universidad de Deusto
Biblioteca

turam,tanquam potentioris,quam ipſe non potuit liberare ab interitu.Fuerit au- A
tem Dominus quoque Deo creatore melior ac præſtantior. Núquam enim filius
cum patre contenderit,idque inter Deos. Quòd autem hic ſit pater filii, Creator
vniuerſorum,Dominus omnipotens,ad illam differamus cõtemplationem,in qua
aduerſus hæreſes differere promiſimus,oſtendentes eum eſſe ſolum qui eſt ab ipſo
prædicatus.Sed nobis quidem ſcribens Apoſtolus ad tolerantiam afflictionem. Et
Philip.1. hoc,inquit, ex Deo quod vobis donatum eſt pro Chriſto,vt non ſolum in ipſum
credatis,ſed etiam pro eo patiamini,idem habẽtes certamen,quale vidiſtis in me,
Philip. 2. & nunc auditis in me.Si qua eſt ergo conſolatio in Chriſto:ſi quod ſolatium chari
tatis,ſi qua ſocietas ſpiritus,ſi qua viſcera & miſerationes,implete meum gaudiũ,
vt idem ſentiatis eandem habentes,charitatem,vnanimes,idem ſentientes. Si autẽ B
immolatur ſuper ſacrificio & miniſterio fidei gaudens & cõgratulans, eos ad quos
loquitur Apoſtolus, Philippenſes, vocans gratiæ conſortes & ſocios, quomodo
ipſos dicit vnanimes & animales? Similiter etiam de Timotheo quoque ſcribens
& ſeipſo.Neminem enim inquit,habeo tam vnanimem,qui germane de vobis fu
turus ſit ſollicitus.Omnes enim quæ ſua ſunt quærunt,non quæ Ieſu Chriſti. Ne
ii ergo qui prius dicti ſunt,probri inſtar nos animales dicant. Quinetiam Phry-
ges,iam enim ii quoque illos qui nouam non attendunt Prophetiam, animales ap
pellant, aduerſus quos diſſeremus cum agemus de Prophetia. Eum ergo qui eſt
perfectus oportet exercere charitatem,& hinc ad diuinam tendere amicitiam,per C
charitatem exequendo mandata.Diligere autem inimicos,non dicit malum amare,
neque impietatem,vel adulterium,vel furtum:ſed furem,& impium, & adulte
rum,non quatenus peccat,& aliqua actione inquinat hominis appellationem: ſed
quatenus eſt homo,& opus Dei.Peccare certè inter actiones ponitur, non inter
ſubſtantias.Quamobrem nec Dei eſt opus. Dei autem inimici dicti ſunt peccato-
res, qui ſunt inimici mandatorum quibus non obediunt, ſicut amici qui audiunt.
Hi quidem,propter coniunctionem,illi verò,propter alienationem ex libero ani-
mi arbitrio profectam,appellati.Nihil.n.ſunt inimicitiæ,neque peccatum,abſque
inimico & peccatore,& nihil concupiſcere,non tanquam ſint aliena quæ ſunt deſi
derabilia,docet non affici deſiderio, vt exiſtimarunt qui Creatorem alium eſſe à D
primo Deo decernunt,neque tanquam ſit execranda & mala generatio. Eæ enim
ſunt impiæ opiniones. Quæ autem ſunt mundi,aliena dicimus,non vt quæ ſint ab
ſurda,nec vt quæ non ſunt Dei Domini vniuerſorum;ſed quoniam per totum ſe-
culum non in eis permanemus,vt quæ poſſeſſione ſint aliena,& ſucceſſorum;vſu
verò ſint vniuſcuiuſque noſtrum propria,propter quos etiam facta ſunt,ſed tamẽ
eatenus quatenus vna cum eis eſſe nobis neceſſe eſt. Igitur conuenienter naturali
appetitioni,rectè vtendum eſt iis quę ſunt prohibita, cauendo ne quouis modo ni
mium dilabamur,& ſupra modum in ea afficiamur.Porrò autem quanta eſt etiam
Luc. 6. benignitas?Diligite,inquit,inimicos veſtros. Benedicite iis qui vos execrantur,
Matth. 5. & orate pro eis qui vos afficiunt contumeliis,& ſimilia.Quibus adiicit.Vt ſitis ſi- E
miles patris veſtri qui eſt in cœlis,ſignificans eam quæ Deo ſit aſſimilationem.Rur
ſus autem, inquit. Sis cito beneuolus aduerſario tuo,doneces in via cum ipſo.
Aduerſarius autem, non eſt corpus, vt quidam volunt,ſed diabolus,& qui ei aſſi-
milantur, qui vna nobiſcum in via ingreditur, per homines qui eius facta imi-
tantur in hac vita terrena. Fieri ergo non poteſt vt non patiantur inimiciſſi-
ma, qui ſe Chriſti quidem eſſe confitentur in Diaboli autem verſantur operi-
Matth. 5. bus.Scriptum eſt enim. Ne forte te tradat Iudici. Iudex autem miniſtro imperii
Rom. 8. diaboli. Perſuaſum enim habeo, quòd neque mors,quam afferunt ii qui per-
ſequuntur, neque vita quæ hic agitur, neque Angeli qui defecerunt: Neque
principatus. Satanæ autem principatus eſt vita quam eligit. Tales enim ſunt qui F
ſunt ex eo principatus, & poteſtates tenebrarum. Neque præſentia, in quibus ſu-
mus tempore huius vitæ, vt ſpes quidem militis, lucrum verò mercatoris. Neque
altitudo, neque profunditas. Neque aliqua alia creatura, quæ per propriam homi
ni operationem

A ni operationem reſiſtit fidei eius qui ſuo eligit arbitrio. Creatura autẽ dicitur vni-
uocè operatio, vt quæ ſit noſtrum opus. Non poterit nos ſeparare à charitate Dei
quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.Habes ſummam Martyris cognitione prę
diti. Scimus autem quòd omnes habemus cognitionem quæ eſt in communibus, 1.Cor. 8.
& quòd vnus ſit Deus. Scribebat enim ad fideles, vnde infert.Sed non eſt in omni
bus cognitio,quæ traditur in paucis.Sunt autem qui dicunt eam quæ eſt de iis quæ
ſimulachris immolata ſunt cognitionem non ferre in omnibus. Ne forte poteſtas
noſtra fiat offendiculum infirmis. Perit.n. infirmus tua cognitione. Quòd ſi dicãt
oportere emere quidquid venditur in macello,per interrogationem ſubiungentes
B illud nihil interrogantes,eque ac interrogantes,ridiculã afferant interpretationẽ,
dicit enim Apoſtolus, omnia alia ex macello emite, nihil interrogantes,cõuenien
ter exceptioni eorũ quę oſtendũtur in generali omnium Apoſtolorũ epiſtola, quæ
quòd ita viſum ſit ſpiritui ſancto, ſcripta quidem eſt in Actis Apoſtolorum,lata au Act.15.
tem fuit ad fideles per ipſum Paulum qui miniſtrabat, ſignificarunt enim opor-
tere neceſſariò abſtinere ab immolatis,& ſanguine,& ſuffocatis, & fornicatione à
quibus ſe conſeruantes, rectè eſſe facturos.aliud ergo eſt quod dictum eſt ab Apo-
ſtolo. Nunquid non habemus poteſtatem comedendi & bibendi? Nunquidnon 1.Cor.9
habemus poteſtatem ſororem mulierem circũducendi? vt etiam reliqui Apoſtoli,
& fratres Domini, & Cephas. Sed non vſi ſumus, inquit hac poteſtate, ſed omnia
C ſuſtinemus, ne demus offenſionem Euangelio Chriſti, aut onera circumferentes,
cum oporteat eſſe expeditos ad omnia, aut effecti exemplum iis qui volunt conti-
nere, vt qui non ita inſtructi ſimus, vt quæ nobis apponuntur non libenter come-
damus, & temere cum muliere habeamus conſuetudinem.Maximè autem eos qui
bus eſt credita tanta diſpenſatio,conuenit eſſe purum & nulla labe pollutum exem
plar diſcentibus. Nam cum liber inquit,eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum fe
ci, vt omnes lucrifacerem. Omnis autem qui in certamine contendit, eſt continẽs
in omnibus.Sed Domini eſt terra & plenitudo eius.Propter conſcientiam ergo ab
ſtinendum eſt ab iis à quibus eſt abſtinendum. Conſcientiam autem dico,non ſuã,
eſt enim cognitione prædita: ſed alterius, ne malè ędificetur per ignorationẽ imi-
D tando id quod non cognoſcit, & pro magni & excelſi animi viro fiat contemptor.
Cur enim mea libertas iudicatur ab alia conſcientia? Si ego cum gratia participo;
cur maledictis appetor pro eo pro quo gratias ago? Omnia ergo quæ facitis,in glo
riam Dei facite,quæ ſcilicet à regula fidei permiſſum eſt facere. Corde quidem cre Rom.10.
ditur ad iuſtitiam. Ore autẽ fit confeſſio ad ſalutem. Dicit itaque ſcriptura. Quiſ-
quis credit in ipſum,pudore nõ afficietur.Hoc eſt verbum fidei quod prędicamus,
quòd ſi confeſſus fueris verbum in ore tuo, quòd Dominus Ieſus, & credideris in
corde tuo, quòd Deus eum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris, euidenter perfectam
deſcribit iuſtitiam, & opere impletam & contemplatione.Benedicere ergo opor- 2.Cor.1.
tet iis qui perſequuntur. Benedicite, & nolite execrari.Gloriatio enim noſtra hęc
E eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ quòd in ſanctitate & ſinceritate Deum cogno
uimus, per hanc paruam occaſionem, opus oſtendentes charitatis, quòd non in
ſapientia carnali,ſed in gratia Dei conuerſati ſumus in mundo.Hæc Apoſtolus qui 2.Cor.2
dem de cognitione,cõmunem autem fidei doctrinam,dixit odorem cognitionis, 2.Cor.3
in ſecunda epiſtola ad Corinthios. Nam in hodiernum vſque diem, idem velum
multis in lectione veteris teſtamenti manet,vt quod non ſit apertum per conuer-
ſionem ad Dominum. Propterea oſtendit etiam reſurrectionem, iis qui poſſunt
perſpicere eam quæ eſt adhuc in carne,vitæ ſerpentis ſuper ventrem. Vnde etiam
eos qui ſunt eiuſmodi vocauit fœtus viperarum,libidinoſos,ac voluptarios, ven-
trique & peni ſeruientes,& propter mundanas cupiditates ſua inuicem capita ab-
F ſcindentes.Filioli,ne diligamus ſermone,nec lingua,ait Ioannes,perfectos eſſe do 1.Ioã.2.
cens,ſed opere & veritate. In hoc cognoſcemus quòd ex veritate ſumus.Si autem
Deus eſt charitas:charitas quoque eſt pietas ac Dei cultus. Timor non eſt in chari
tate:ſed perfecta charitas extra mittit timorem.Hæc eſt charitas Dei,vt eius præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cepta seruemus. Et rursus ei qui cupit fieri cognitione prædituſ, ſcriptum eſt. Sed A
1. Tit. 4. ſis forma fidelium, in ſermone, in conuerſatione, in charitate, in fide & caſtitate.
Fidei enim, vt arbitror, perfectio diſtinguitur à communi fide. Porrò autem diuinus quoq. Apoſtolus per hæc tradit regulam eius qui eſt prædituſ cognitione, ſic
Phil. 4. ſcribens. Ego enim didici in iis in quibus ſum eſſe contentus. Scio & eſſe humilis, Scio & abundare. Vbiq. & in omnibus ſum inſtitutus, & ſatiari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia poſſum in eo qui mihi dat vires. Iam verò cũ aliis
Heb. 10 quoque diſſerens, vt eos arguat & admoneat, non veretur dicere. Recordemini autem priorum dierum, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: partim quidem opprobriis & afflictionibus facti ſpectaculum, partim autem ſocii taliter conuerſantium effecti. Nam & vincula mea commiſerati eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere melio- B
res & manentes facultates. Nolite itaque amittere confidentiam veſtram quæ magnam habet remunerationem. Opus enim habetis patientia, vt cum Dei voluntatem feceritis, reportetis promiſſionem. Adhuc enim paruum per. Qui venit veniet, & non tardabit. Iuſtus autem meus ex fide viuet. Quòd ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ. Nos autem non ſumus ſubtractionis ad perditionem, ſed fidei ad
acquiſitionem animæ. Deinde adducit tibi examen exemplorum diuinorum. An non inquit, fide ſe rectè geſſerunt, qui ludibria & flagella, & vincula præterea & carcerem experti ſunt? Lapidati fuerunt, tentati ſunt, in cæde gladii mortui ſunt, C
Heb. 11 circuierunt in ouinis & caprinis pellibus, egentes, afflicti, vexati. Quibus dignus non erat mundus: in ſolitudinibus errantes, & montibus, & ſpeluncis, & foraminibus terræ. Et hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt promiſſionem. Reſtat intelligendum quod per παραστάτικον id eſt reticentiam dictum eſt, ſolli.
Subiungit itaq. Cum de nobis melius aliquid Deus præuidiſſet: Bonus enim erat. Vt non ſine nobis conſummarentur. Itaque cum & nos circa nos habeamus tantam nubem ſanctam & pellucidam teſtium, deponẽtes omne pondus, & nos facile circunſtans peccatum, per patientiam curramus ad nobis propoſitum certamen, reſpicientes ad fidei auctorem & conſummatorem Ieſum. Et quòd vnam quidem dicit ſalutem in Chriſto, & iuſtorũ, & noſtram, prius quidem dixit apertè: nihilo D
tamen ſecius de Moſe quoque dicens, ſubiũgit. Maiores exiſtimans diuitias quàm theſauros Aegypti, Chriſti improperium. Reſpiciebat enim remunerationem. Fide reliquit Aegyptum, non veritus iram Regis. Inuiſibilem enim tanquam qui vi-
Sap. 3. deret, ſuſtinuit. Diuina ſapientia dicit de Martyribus. Viſi ſunt in oculis inſipientium mori, & reputata eſt vexatio eorum exitus, & à nobis diſceſſus, contritio: illi verò ſunt in pace. Etenim ſi in oculis hominum ſuppliciis affecti fuerint, ſpes eorũ plena eſt immortalitatis. Deinde ſubiungit, glorioſam expurgationem docens eſſe martyrium. Et in paucis caſtigati, magnis afficientur beneficiis, quoniã Deus tentauit eos, hoc eſt, ad eorum probationem, & vt pudore afficiatur tentator, ſiuit
eos tentari. Et inuenit eos ſe dignos, vt ſcilicet vocentur filii. Tanquam aurum in E
fornace probauit eos, & tanquam ſolidam ſacrificii oblationem excepit eos, & in tempore inſpectionis eorum fulgebunt, & tanquam ſcintillę in ſtipula percurrent. Iudicabunt gentes, & dominabũtur populis, & Rex eorum erit Dominus in ſecula. Porrò autem Clemens quoque Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios, ipſe quoq. nobis quandam formam eius qui eſt prædituſ cognitione deſcribens, dicit. Quis enim apud vos verſatus, omni virtute perfectam, firmamque ac ſtabilem fidem veſtram non probauit? temperãtemque ac moderatam veſtram in Chriſto pietatem non eſt admiratus? & veſtri in hoſpites amoris magnificos veſtros mores non prædicauit? & perfectam firmamque ac ſtabilem cognitionem non beatam eſſe cenſuit? Nam citra perſonarum acceptionem omnia feciſtis: & in Dei legitimis ambu- F
laſtis. Deinde apertius. Fixis ergo oculis eos intueamur qui magnificæ eius gloriæ perfectè ſeruierunt. Accipiamus Enoch, qui in obedientia iuſtus inuentus, fuit tranſlatus: & Noë, qui cum credidiſſet, fuit ſeruatus: & Abraham, qui propter

fidem,

A fidem, & hoſpitalitatem, Dei amicus, pater autem Iſaac eſt appellatus. Propter hoſpitalitatem veramq. religionem, Loth fuit ſeruatus ex Sodomis. Propter fidem, & hoſpitalitatem, ſeruata eſt Raab meretrix. Propter patientiam & fidem, in pellibus caprinis & ouinis, & ex camelorum pilis contextis veſtibus ambularunt, prædicantes regnum Chriſti. Dicimus autem Eliam & Eliſæum, Ezechielem & Ioannem, Prophetas. Qui enim Dei amicus, propter fidem liberam, vocatus eſt Abraham, non fuit gloria elatus: ſed magna vtens modeſtia, dixit. Ego autem ſum ter- Gen. 18.
ra & cinis. Et de Iob ſic ſcriptum eſt. Iob autem erat iuſtus, & reprehenſioni non Iob. 1.
obnoxius, Deum ritè colens, abſtinens ab omni malo. Is qui ſua patientia ſuperauit tentatorem, & ſimul fuit teſtis, & à Deo accepit teſtimonium, humilitatem am- B
plectitur, & dicit. Nullus eſt mundus à ſorde, ne ſi ſit quidem vnius diei vita eius. Iob. 25.
Moſes, fidelis ſeruus in tota domo eius, dixit ad eum qui ex rubo dabat reſponſa. Exo. 3.
Quis ego ſum, quòd me mittis? Ego autem ſum & voce tenui & lingua tardiori, vt Iacob. 4
Domini vocem miniſtrem per linguam humanam. Et rurſus. Ego autem ſum vapor ex olla. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Iam verò Dauid quoque, de quo teſtimonium ferens, dicit Dominus, inueni hominem ſecundum cor meum, Dauid Ieſſe filium, in oleo ſancto vnxi eum, ſed ipſe quoque di- Pſal. 50.
cit ad Deum. Miſerere mei deus ſecũdum magnam miſericordiam tuam. Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua
c me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco & peccatum meum in cõſpectu meo eſt ſemper. Deinde tacitè ſignificans peccatum quod legi non ſubiicitur, ſcite ſuam oſtendens modeſtiam, ſubiungit. Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci. Dicit enim alicubi ſcriptura. Spiritus Domini, lucerna, ſcrutans ventris penetralia. Et quo quis ſe iuſtè gerens, euadit maiori cognitione prædituſ, eo eſt ei propinquior ſpiritus lucidus. Sic iuſtis ap
propinquat Dominus, & nihil eum latet ex noſtris cogitationibus, & quas facimus diſputationibus. Dominum Ieſum dico, qui omnipotenti ſua voluntate cordа noſtra intuetur, cuius ſanguis fuit pro nobis ſanctificatus. Obſeruemus ergo eos qui nobis præſunt, & reuereamur ſeniores, honoremus iuuenes. Dei doceD mus diſciplinam. Beatus enim qui docuerit & fecerit quæ ſunt Domini, pro dignitate. Eſt autem præclaræ magnificæque notionis & contemplantis veritatis. Vxores noſtras ad id quod bonum eſt corrigamus. Amabiles, inquit, mores caſtitatis oſtendant, puram & ſinceram ſuæ manſuetudinis demonſtrent voluntatem. Linguæ ſuæ moderationem ſilentio efficiant manifeſtam. Charitatem ſuam non per prouocationes, ſed omnibus qui timent Dominum, ſanctè præbeant æqualem. Filii noſtri ſint diſciplinæ Domini participes. Diſcant quid valeat apud Deum humilitas, quid poſſit caſta apud Deum dilectio, quomodo timor Domini bonus & magnus, ſeruans omnes qui in ipſo ſanctè verſantur in puro corde. Eſt enim ſcruta tor cogitationum & mentis conſiliorum, cuius ſpiritus eſt in nobis, & cum voluerit, eum aufert. Hæc autem omnia confirmat fides quæ eſt in Chriſto. Adeſte filii, Pſal. 33.
audite me, ait Dominus, timorem Domini docebo vos. Quis eſt homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Deinde hebdomadis & ogdoadis, ſeptenarii, inquam, & octonarii numeri ſubiungit myſterium quod inducit cognitionem. Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina à malo, & fac bonum. Quære pacem, & perſequere eam. Per hæc enim ſignificat cognitionẽ, cum abſtinentia à malis, & cum operatione bonorũ, docens perfici & opere & ſermone. Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorum. Vultus autẽ Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauit autem Dominus, & exaudiit, & ex omnibus afflictionibus liberauit eum. Nam multa qui Pſal. 31.
F dem flagella peccatorum: ſperantes autem in Domino miſericordia circundabit. A multitudine miſericordiæ contineri dicit eũ qui germanè & ſincerè ſperat, quo niam ſcriptum eſt in epiſtola ad Corinthios. Per Ieſum Chriſtum incipiens & obſcurata mens noſtra in lucem pullulat. Per eum voluit Dominus nos immortalem

Universidad de Deusto
Biblioteca

gustare cognitionem. Vnde etiam euidentius ostendens proprietatem cognitionis, subiunxit. Cum hæc ergo sint nobis manifesta, vel procumbentes in profundum diuinæ cognitionis, debemus omnia ritè & ordine facere, quæ nos iussit Dominus peragere, ordinatis temporibus. Sapiens ergo suam ostendat sapientiam, nō verbis solum, sed in bonis operibus. Humilis ferat testimonium, non sibi, sed in eo quòd ipse testimonium accipiat ab alio. Qui est carne castus, non insolescat, sciens esse alium qui ei suppeditat continentiam. Videte fratres, quo maiori cognitione digni sumus habiti, eo maius subimus periculum. Venerabilis ergo & casta institutio nostræ benignitatis, ex sententia Clementis, quærit id quod est communiter vtile, siue testimonium prębeat, siue doceat opere & sermone: eoque duplici, & nō scripto, & scripto. Hæc est charitas, diligere Deum & proximū. Ea extollit in altitudinem quę non potest explicari: Charitas operit multitudinem peccatorū. Charitas omnia sustinet, in omnibus est patiens. Charitas nos Deo cōglutinat. Omnia facit in cōcordia. In charitate cōsummati sunt omnes electi Dei. Absque charitate nihil est gratū Deo. Eius perfectionis non est, inquit, explicatio. Quis est idoneus vt in ipsa inueniatur, nisi quos ipse Deus dignos esse cēsuerit. Iam verò Apostolus Paulus. Si corpus meū, inquit, tradidero, charitatem autē non habeam, sum ęs resonans, & cymbalum tinniens. Si non ex affectione electa, inquit, per charitatem cognitione præditam, tulero testimonium, propter metum autem fortè & eam quæ expectatur mercedem, labra mouens ad testimonium, fuero confessus Dominum; sum homo communis, Dominum resonans, non cognoscens. Est enim & populus qui diligit labiis. Est etiam alius qui tradit corpus vt comburatur. Etsi distribuero omnes facultates meas ad alendos pauperes, inquit, non ex ratione communicationis quæ proficiscitur à charitate, sed ratione remunerationis quæ vel ab ipso qui beneficio afficitur, vel à Domino qui promisit, expectatur. Etsi habeam omnem fidem, vt montes transferam, & vitia quæ tenebras offundunt abiiciam, non fuero autem fidelis Domino propter charitatem; nihil sum, vt qui si conferar cum eo qui ex cognitione in vulgus fert testimonium, nihil reputer egregium. Omnes autem generationes ab Adam in hodiernum vsque diem præterierunt. Sed qui per Dei gratiā consummati sunt in charitate, habent locum piorum, qui manifestabū tur in visitatione regni Christi. Charitas non sinit peccare. Quòd si etiam inuitus in aliquem talem casum inciderit per suggestiones aduersarii, Dauid imitans psallet. Confitebor Domino, & placebit ipsi super vitulum nouellum cornua producentem & vngulas. Videant pauperes, & lætentur. Dicit enim, Sacrifica Deo sacrificium laudis: & redde Domino vota tua, & inuoca me in die afflictionis tuæ: & liberabo te, & glorificabis me. Sacrificium enim Deo spiritus contritus. Charitas ergo etiam Deus dicitur cum sit bonus: cuius charitas proximo malum non operatur, neque iniuriam faciens, nec referens, omnibus autem, vt semel dicam, bene faciens, ad Dei imaginem. Plenitudo ergo legis est charitas, sicut Christus, hoc est præsentia Domini qui nos diligit, & quę est nostra ex Christo doctrina charitatis, & vitæ institutio. Charitas ergo perficit non mœchandi præceptum, & præceptum vxorem proximi non concupiscendi, quod prius metu fuerat prohibitum. Idem ergo factum refert, an factum sit per metum, an perfectum per charitatem, & an per fidem, an etiam ex cognitione exerceatur. Meritò ergo conuenienter eorum differentiæ ei quidem qui est præditus cognitione, parata sunt quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Ei autem qui nudè & solum modo credidit, concedit suo testimonio centū partibus plura quàm ea essent quæ reliquit, quam promissio em contingit cadere in hominum intelligentiam. Hoc in loco mihi venit in mentem cuiusdam qui se dicebat esse gnosticum, id est cognitione prędito. Exponens enim illud, Ego autem dico, qui aspexit mulierem ad concupiscentiam, iam mœchatus est, non censebat nudam iudicari cupiditatem. Sed si per cupiditatem, quod ex ea fit opus, procedens vltra cupiditatem, in ipsa peragatur. Aut enim in somnis simul visione vtitur aut etiam corpore. Atque qui

1. Cor. 13.

Psal. 68.
Psal. 166.
Psal. 80
psal. 50.
Ioan. 4.
Rom. 13.

historias quidem conscripsere, iusti Bonchoridis tale referunt iudicium. Adolescens captus amore meretricis, persuadet certa quadam mercede constituta, vt postridie puella ad eum veniat. Cum autē eū in somnis præuenisset cupiditas, præter spem expleta libidine, puellam quam amabat ad se venientem, vt constitutum fuerat, arcet aditu. Illa autem cum id quod euenerat didicisset, exigebat mercedem, dicens se ea ratione amatoris expleße cupiditatem. Venerunt ergo ad Iudicem. Is iusso adolescente crumenam in qua erat merces, in sole extendere, iussit meretricem vmbram apprehendere, lepide imperans, vt simulachrum mercedis redderet pro simulachro complexus: Atque somniat quidem aliquis visioni assentiente anima. Vere autem somniat, qui aspicit ad cōcupiscentiam, non solum vt ille dicebat gnosticus, si simulatque viderit, cum muliere consuetudinem animo comprehendat, hoc enim iam est cupiditatis opus, vt cupiditatis: Sed si corporis respexerit pulchritudinem, ait verbum, & ei ex libidine ac cupiditate caro pulchra visa fuerit, cum carnaliter & propenso animo ad peccandum viderit, propter ea quòd eam sit admiratus condemnatur. Contrà autem, qui per castam aspicit dilectionem, nō carnem, sed animam pulchram esse existimat, corpus, mea quidem sententia, admirans tanquam statuā per quam pulchritudinem, ipse quoque seipsum transmittit ad artificem, & id quòd est vere pulchrum, sanctum signum, lucidum iustitiæ characterem ostendens Angelis qui præsunt ascensui vnctionem dico bene compositę & quæ Deo placet mētis, qualitatem affectionis inditam animæ quæ gestit & exultat propter inhabitationem sancti Spiritus. Hanc gloriam quæ in Mosis facie refulserat, non poterat populus intueri, & ideo gloriæ velamen assumebat apud eos qui intuebantur carnaliter. Eos enim qui aliqua inducunt ex rebus mundanis, ii detinent qui vectigal exigunt ab iis qui suis grauantur vitiis & animi perturbationibus: eum autem qui nudus quidē est ab iis in quæ cadit vectigal, est autem plenus cognitione & ea quæ est ex operibus iustitia, simul precantes virum trāsmittunt, cum cum opere beatum pronuntiantes. Et eius folium non defluet, ligni inquam, vitalis quod est nutritum secus decursus aquarum. Comparatur autem iustus arbo ribus frugiferis, non iis solis quæ sublime feruntur sacrificiis. Erant autem in sacrificiorum quoque oblationibus, penes legem qui hostiarum vitia considerabant. Appetitionem itaque discernunt à cupiditate, qui sunt in his rebus cognoscendis pulchre exercitati, & hanc quidem voluptati tribuunt & intemperantiæ, appetitionem autem esse statuunt in iis quæ sunt secūdum naturam, vt qui sit motus qui est ex ratione. Huius perfectionis potest & vir & mulier æquè esse particeps. Iam verò non solus Moses qui audiuit à Deo, locutus sum ad te semel & bis, dicens. Vidi populum hunc, & ecce est dura ceruice. Sine me eos perdere, & delebo nomen eorum sub cœlo, & faciam te in gentem magnam & admirabilem, & longè magis quàm hanc, respondet rogans, non id quod suum erat spectans, sed cō munem salutem. Nequaquam Domine, mitte peccatum huic populo: aut dele me etiam de libro Viuentium, tanta fuit eius perfectio vt maluerit vna mori cum populo, quam solus esse saluus: sed etiam Iudith quæ consummata fuit in mulieribus, cum esset vrbs circumsessa, precata seniores, ingreditur quidem in castra alienige narum, omne periculum contemnens pro patria, seipsam tradens hostibus in fide Dei: præmia autem fidei mox accipit, cum mulier in hostem fidei se præclare gesserit, & potita sit capite Holophernis. Et rursus perfecta illa in fide Esther, Israēlem à tyrannica potestate liberans, & à crudelitate Satrapæ, sola mulier afflicta ieiuniis, restitit armatis copiis innumerabilibus, tyrannicum per fidem soluens decretum, & tyrannum quidem mitigauit, Aman verò repressit, & Israēlem perfecta ad Deum oratione illæsum conseruauit. Taceo enim Susannam & Mosis sororem, quòd hæc quidem vna duxit exercitum cum Propheta, princeps omnium mulierū quæ apud Hebræos erant insignes sapientia, illa verò per summam honestatem vel ad mortem vsque procedens, cum ab intemperantibus condemnaretur amatoribus, perstitit firma & constans testis pudicitiæ. Dion certè Philosophus refert

Pſal. 1.

Exo. 32.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quandam mulierem Lysidisam, propter insignem pudorem, se lauasse cum ipsa tu- A
nica. Philoteram autē, cum esset ingressura solium, paulatim contraxisse tunicam, quantum quæ nuda erant tegebantur ab aqua. Deinde rursus paulatim ascenden tem induisse. An nō enim tormenta quoque tulit fortiter Leæna Attica, quæ cum esset conscia insidiarum quæ ab Armodio & Aristogitone parabantur in Hipparchum, nihil omnino est elocuta, etsi valde cruciaretur. Aiunt autem Argolicas quoque, Telesilla poëtria duce, Spartanos qui magna erant virtute in rebus bellicis, cum primum se eis ostendisset, fugasse, & effecisse vt illæ mortem nihil extime scerent. De filiabus quoque Danai dicit similia is qui fecit Danaidem.

Tuncque cito Danaï sumt serunt arma puellæ,
In ripis pulchro labentis flumine Nili. Et quæ sequuntur. B

Canunt autem reliqui Poëtæ velocitatem Atalantæ in venatione, & egregiam Anti cleæ amicitiam, & Alcedistis in maritum amorem, & Macæriæ & Hyacinthi dum magnum & excelsum animum. Quid verò non Theano quidem Pythagorica eo procesisse philoso phiæ, vt ei qui ipsam curiosè aspexerat, & dixerat, pulcher cubitus, respondérit. At non publicus. Eiusdem grauitatis fertur illud quoque dictum. Rogata enim Posteā mulier à quo viro descenderit in Thesmophorium. A proprio quidem, inquit, & statim subiunxit. Nunquam autem ab alieno. Quin etiam Themisto quoque Zoili filia, Lampsacena, vxor Leontiei Lampsaceni, dabat operam philosophiæ Epicureæ, sicut Myia Theanus filia, Pythagoreæ, C
& Arginete quæ scripsit res gestas Dionysii. Filiæ autem Diodori, cui fuit cognomen Saturnus, fuerunt omnes dialecticæ vt ait Philo dialecticus in Menexe no, quarum hæc feruntur esse nomina. Menexene, Argia, Theognis, Artemesia, Pantaclea. Memini autem etiam Cynicæ cuiusdam. Hipparchia autē vocabatur Maronitis, vxor Cratetis, propter quam in Poëcile quoque celebrata fuere Cyno gamia. Arete autē Aristippi Cyrenaica, erudiit Aristippū qui μητροδίδακτος id est, à matre doctus, fuit cognominatus. Apud Platonem etiam philosophabantur Lasthenia Arcadia, & Axiothea Phliasia. Aspasia autem Milesia, de qua multa quoque conscribunt Comici, vsus quidem est Socrates, ad Philosophiam. Peri cles autem, ad rhetoricam. Prætermitto alias, ne sit prolixior oratio, neque re censens Poëtrias, Corynnam & Telesillam, Myiam & Sappho, aut pictrices, vt D
Irenem Cratini filiam, & Anaxandram Nealcis, vt dicit Dydimus in Symposiacis, Cleobuli autem sapientis & Lyndiorum Monarchæ filiam, non pudebat lauare pe des paternorum hospitum. Nam Abrahæ quoque vxor beata Sarra, parauit ipsa Angelis panes subcinericios, & puellæ regiæ pascebant oues apud Hebræos. Vnde etiam quæ est apud Homerum Nausicaa, iuerat ad pannos lauandos: velit ergo pu dica mulier, primum quidē si fieri possit marito persuadere, vt sit ei socius eorum quæ ferunt ad beatitudinem. Si id autem non possit efficere, sola contendat ad vir tutem marito quidem parens in omnibus, vt inuito illo nihil vnquam faciat, præter ea quæ censentur pertinere ad virtutem & salutem. Sed et si quis citra vllā pergentem simulationem, aut vxorem, aut etiam ancillam, arceat à tali affectione, E
nihil aliud videtur is tunc facere, quàm à iustitia quidē & temperantia statuisse ab ducere; iniustam autem simul & intemperātem voluisse domū suam efficere. Fieri ergo non potest vt nec vir, nec mulier, sit in vlla re doctus, qui non fuerit vsus disciplina, meditationeque, & exercitatione. Virtutem autem non in aliquibus aliis sed vel in nobis maximè sitam esse dicimus. Itaque alia quidem potest quis arcere bellum gerens. Quod autem in nostra situm est potestate, nequaquam nec si maxime quidem instite rit. Est enim donum datum diuinitus & quod nō alicui alii subii citur. Vnde intemperantia quidem non videri potuerit esse alicuius malum, quàm eius qui se gerit intemperanter. Temperantia autem rursus eius bonum qui potest se tēperare. Mulierem autem quæ cum honestate amat maritum describit Euripi- F
des, sic monens.

Bonisque uerbis prosequi.

Videri

A *Videri oportet si quid coniux dixerit.*
Si haud dixerit, laborare, ut ad gratiam
Dicat mariti. Et his rursus vtique similia.
Dulce estque coniugem, mali
Si euenerit quid, cum uiro tristarier,
Doloris esse gaudii participem.

Sic morum mansuetudinem ostendens & beneuolentiā esse vel in calamitatibus. Deinde subiungit.

Aegrotus & si sis, ægra simul feram
B *Tuaque patiar mala. & certe mihi.*
Non quidquam acerbi, una cum amicis nam decet
Fieri beatos, quid nisi hoc amicitia est?

Sanctificatur itaque etiam quod per Verbum perficitur matrimonium, si coniugium se Deo submittat, & cum vero corde administretur in fidei certitudine, sanctificatorum corda à mala conscientia, & ablutorum corpus aqua munda, & habē tium confessionem fidei. Fidelis enim est qui promisit. Oportet autem fœlix matrimonium, neque vnquam diuitiis, nec pulchritudine censeri, sed virtute. Nulli quidem, ait tragœdia.

C *Coniugi in maritum pulchra forma profuit.*

Multis autem virtus profuit. Quæuis enim bona mulier, quæ viro adhæret, scit esse temperans. Deinde veluti dans admonitiones, ait.

Hoc primum adest, nam deformus maritus si siet,
Formosum ei quæ sapit decet uiderier.
Non oculus, sed mens ea est quæ iudicant.

Et quæ consequuntur. Valde autem propriè dixit scriptura mulierem datam esse à Deo adiutricem. Clarum est ergo quòd vnicuiq. ex iis quæ à marito eueniunt molestiis, ratione cum persuasione mederi apud se constituet. Sin autem nō obediat, tunc iam conabitur, quoad eius fieri potest ab humana natura, vitam nulli peccaD
to affinem transigere, & seu cum Verbo mori oporteat, seu viuere, talis actionis adiutorem & socium Deum esse existimans, qui re vera & adest & est Seruator & in presentia & in futuro, illumque ducem & principem cuiusuis actionis constituens, temperantiam quidem & iustitiam suum esse munus existimans, religionē autem & in Deum pietatem & amorem finem suum esse statuens. Eleganter itaq. Apostolus in epistola ad Titum, dicit anus debere esse in habitu sancto, non calu- Tim. 2.
mniatrices, non vino multo seruientes, vt erudiant adolescentes vt sint virorū suorum amantes, & filios suos diligant, prudentes, castæ & sobriæ, domus curam habentes, benignæ, subditæ viris suis, ne Verbum Dei blasphemetur. Potius autem, Heb. 12:
inquit, pacem persequimini cum omnibus & sanctificationem, sine quo nemo vi Ibidem.
E debit Dominum: attendentes ne quis fornicator aut prophanus, vt Esau, qui pro cibo vno vendidit sua primogenita: ne qua radix amaritudinis sursum nascens mo lestiam afferat, & per eam inquinentur multi. Deinde veluti colophonē imponens quæstioni de matrimonio, subiungit. Honorabile connubium in omnibus, & to- Heb. 13.
rus immaculatus. Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Cum vnus vti que scopus & vnus finis & viro & mulieri sit ostensus, de eo qui est perfectus dicit Petrus in epistola. Modicum nunc si oportet tristitia affecti in variis tentationibus 1. Pet. 1.
vt probatio vestræ fidei multo pretiosior auro quod perit, & per ignem est probatum, inueniatur, in laudem & gloriam in reuelatione Iesu Christi, quem cum nō videritis, diligitis, in quem nunc cum non videatis, credatis autem, exultatis lætitia, inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei, salutem animarum. Quā
F obrem Paulus quoque gloriatur se propter Christum fuisse in laboribus abundan- 1. Cor. 11.
tius in plagis supra modum, in mortibus frequenter. Hic inuenio perfectum multis modis accipi prout is est qui in vnaquaque virtute se rectè gerit. Perficitur ita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que & cõsummatur aliquis, & vt pius ac religiosus, & vt tollerans, & vt continẽs A
& vt operarius, & vt Martyr, & vt cognitione præditus. In omnibus autem simul
perfectus nescio an vllus sit qui est adhuc homo, nisi solũ is qui propter nos induit
hominem. Quanquam ex nuda lege fuerit quis vtique perfectus, qui profitetur ab
stinentiam à malis. Ea autem est via ad Euangelium, & ad benefaciendum. Sed le
gis quidem ex cognitione perfectio, est assumptio Euangelii, vt fiat is qui est ex le
ge perfectus. Ita enim prædixit is qui est ex lege Moses esse audiendum vt accipia-
mus ex Apostoli sententia, Christum legis plenitudinem. In Euangelio autem iam
proficit is qui est cognitione præditus, non solum vtens lege tanquam gradu, sed
eam percipiens & mente intelligens, vt tradidit Apostolis qui dedit testimenta Do
minus. Quòd si etiam recte vitam instituerit, sicut certè fieri non potest vt in bene
operando difficultatẽ consequatur cognitio, & præterea rectissimè cõfessus, Mar
tyr seu testis fiat, maximam, vt inter homines dignitatem meritumque accipiens,
ne sic quidem eò perueniet vt vocetur in carne perfectus, quoniam hanc appellatio
nem præoccupauit vitæ finis, cum qui est testis ex cognitione, iam eo peruenerit vt
perfectum opus ostenderet & propriè produceret, sanguine per charitatem ex co
gnitione profectam benignè donato emittens spiritum, beatus autem hinc fuerit
& iure perfectus vocetur, vt sublimitas potestatis sit Dei, & non ex nobis, vt dicit
Apostolus. Solum conseruemus liberum eligendi arbitrium & charitatem in quo-
2. Cor 4. libet afflicti, sed non redacti in angustias egentes, sed non oppressi egestate, perse-
cutionem patientes, sed non derelicti, deiecti, sed non perditi. Oportet enim eos C
qui ex sententia Apostoli contendunt ad consummationem, nullam in nulla re da
re offensionem, sed in re qualibet commendare seipsos non hominibus, sed Deo.
2. Cor. 10. Sit autem accessio & additamentum parere etiam hominibus, etenim his etiam pa
rere est consentaneum, propter ea quæ insectantur maledicta. Commendatio au-
1. Cor. 6 tem in tolerantia multa in afflictionibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis,
in carceribus in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in co
gnitione, in patietia, in benignitate, in sancto spiritu, in charitate non ficta, in ver
bo veritatis, in virtute Dei, vt simus templa Dei emundata ab omni inquinamẽto
carnis & spiritus. Et ego, inquit, vos accipiam: & ero vobis in patrem: & vos eritis
2. Cor. 7 mihi in filios, & filias, ait Dominus omnipotens. Perficiamus ergo, inquit, sancti D
tatẽ in timore Dei. Nam etsi tristitiá timor generat, gaudeo, inquã, non quod tri
stitia affecti estis: sed quod tristitia affecti estis ad pœnitentiam. Tristitia enim affe
cti estis secundum Deum, vt in nullo detrimentum à nobis accipiatis. Nam quæ
est secundum Deum tristitia, pœnitentiam ad salutem operatur impœnitendam.
Tristitia autem mundi mortem operatur. Etenim hoc ipsum quòd tristitia affecti
estis secundum Deum, quantum in vobis operatur studium, sed defensionem,
sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictã.
In omni exhibuistis vos esse castos negotio. Hæc sunt exercitationis quæ ex cogni
Ephe. 4. tione proficiscitur præexercitamenta. Quoniam autem Deus ipse omnipotens de- E
dit alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, alios autem Euangelistas, alios
autem pastores & doctores ad perfectionem sanctorum, ad opus ministerii, ad ædi
ficationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agni-
tionis Dei filii Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi:
studendum est viri euadere ex cognitione, & quam maximè perfici adhuc in carne
manentes, ex perfecta hic concordia & consensione, meditantes cum Dei volun-
tate concurrere, ad restitutionem eius quæ verè est perfecta nobilitatis & cogna-
tionis, in plenitudinem Christi quæ ex perfectione perfecta est absolutè. Iam cer-
nimus quanam ratione & quomodo & quando perfectum dicit diuinus Apostolus, & vt perfectorum ostendit differentias. Et rursus, Vnicuique datur manifesta F
1. Cor. 12. tio spiritus ad vtilitatem. Alii quidem datur per spiritum sermo sapientiæ. Alii au
tem sermo scientiæ secundum eundem spiritum. Alteri fides in eodem spiritu. Alii
autem gratiæ sanitatum in eodem spiritu. Alii vero operationes virtutum. Alii
prophetia.

A prophetia. Alii discretio spirituum. Alii genera linguarum. Alii autem interpreta
tio linguarum. Omnia autem hæc operatur vnus & idem spiritus, diuidens seor-
sum vnicuique prout vult. Quæ cum ita se habeant, Prophetæ quidem perfecti
sunt in prophetia, iusti autem in iustitia, & Martyres in confessione. Alii autem in
prædicatione, non expertes quidem virtutum communium, sed rectè se gerentes
in iis in quibus sunt ordinati. Quis enim sanę mentis dixerit Prophetam non esse
iustum? Quid enim, non iusti quoque sicut Abraham, prophetarunt?
Hom. *Bellica namque Deus dedit huic ut munera obiret,*
Illi ut saltaret, cithara cantu ue sonaret.
B Ait Homerus. Sed vnusquisque habet proprium donum à Deo, hic quidem sic, ille
verò sic. Apostoli autem fuere pleni in omnibus. Inuenies itaque, si volueris, ex eo-
rum rebus gestis & scriptis, eorum cognitionem, vitam, prędicationem, iustitiam,
castitatem, prophetiam. Sciẽdum est autem quod etsi Paulus sit tempore recẽtior,
vt qui statim floruerit post Domini assumptionem: eius tamen scriptura dependet
ex veteri testamento illinc & spirans & loquens. Quæ est enim in Christũ fides, &
Euangelii cognitio, est expositio, & legis adimpletio, & ideo dictum est Hebræis. Esa. 7:
Nisi crediderit is, non intelligetis. Hoc est: Nisi ei crediderit is qui per legẽ est præ-
dictus, & à legis oraculo est significatus, non intelligetis vetus testamentum, quod
ipse per propriam exposuit præsentiam. Quocirca intelligens & perspicax quoq;
C est hic qui est cognitione præditus. Est autem eius opus non à malis abstinentia, ea
est enim basis maximi profectus, sed nec aliquid boni facere vel propter metum. Psal. 136.
Scriptum est enim: Quo fugiam, & vbi abscondar à facie tua? Si ascẽdero in cœlũ,
tu illic es. Si abiero ad extrema maris, illic est dextera tua. Si descendero in abyssos,
illic spiritus tuus. Sed neque propter spem promissi honoris. Dictum est enim. Ecce Apoc. 22.
Dominus, & merces eius à facie eius, vt reddat vnicuique secundum opera sua.
Quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, 1. Cor. 3.
quæ præparauit Deus iis qui ipsum diligunt. Sola autem quæ propter charitatem
sit beneficentia, propter ipsum honestum est expetenda ei qui est cognitione prædi
tus. Iam verò ex persona Dei Domino dictum est. PETE a me, & dabo tibi gen- Psal. 2.
D tes hæreditatem tuam. Petitio maximè regia, quæ docet hominum salutem peti si-
ne mercede. Vt nos simus hæredes & possideamus Dominum. Contra enim alicu-
ius vsus gratia, nępe vt hoc fiat, vel illud non fiat, eam quæ circa Deũ versatur desi
derare scientiam, nõ est proprium eius qui est cognitione præditus. Causa autem
contẽplationis ei sufficit, ipsa cognitio. Ausim. n. dicere. Non eo quòd velis saluus
esse, eliget cognitionẽ, qui persequitur cognitionẽ propter iustam diuinã scientiã.
Intelligẽtia. n. semper versare, extẽditur ad id quod est semper versare intelligẽtia,
Illud autẽ semper versare intelligẽtia cum per tẽperationẽ nullis interuallis disiun
ctã facta fuerit eius qui cognoscit essentia, & perpetua contẽplatio manet viua sub
stantia. Si quis ergo per positionẽ ei qui est cognitione præditus proposuerit, vtrũ
E malit Dei cognitionem, an salutẽ ęternam: sint autem ea separata, cũ sint omnino
eadem, nihil penitus dubitans elegerit Dei cognitionem, propter se iudicans esse
expetendam eam quæ fidem transcendit per charitatem ad cognitionem propric-
tatem. Hæc est ergo prima eius qui est perfectus beneficentia, quando non fit pro-
pter aliquem vsum eorum quæ ad se pertinent. Cum autem iudicauerit pulchrum
esse & honestum id quod bonum est facere, vehementer incitata operatio bene se
gerit in omni actione, non in aliqua quidem rectè, in aliqua verò non, sed in bene
faciendi habitu constituta, neque prętерea propter gloriã, aut vt philosophi dicũt,
εὐλογον ideſt, famam illustrem, neque propter mercedem aut ab hominibus, aut
à Deo, ad imaginem & similitudinem Domini vitam peregerit. Et si aliqua ratio-
F ne ei bonum operanti aliquid contrarium occurrerit, talionem parisque pari rela
tionem vt bonam, citra vllam accepte iniuriæ recordationem, proiiciet, vt qui er- Matth. 5.
ga iustos, & iniustos existat iustus & bonus. Eis qui sunt eiusmodi dicit Dominus.
Estote sicut pater vester perfectus. Ei caro est mortua, viuit autem ipse solus, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui sepulchrum in sanctum templum Domino consecrauerit, veterem peccatis ob noxiam animam ad Deum conuertens. Is non est amplius continens, sed peruenit ad habitum impatibilitatis, vt diuinam figuram induat expectans. Si eleemosynã, inquit, feceris, nemo sciat, & si ieiunaueris, vngere, vt Deus solus cognoscat, nullus autẽ homo. Sed neque ipse qui miseretur, debet scire se misereri. Sic. n. erit aliquando quidẽ misericors, aliquãdo verò non. Cum autẽ ex habitu fecerit id quod est beneficum, naturã boni imitabitur. Affectio autem & natura erit & exercitatio. Non oportet autem elatos transmoueri, sed ingredientes peruenire quo oportet. Hoc est enim trahi à patre, dignum effici vt gratiæ virtutum à Deo accipiat, & currat citra impedimentum, & si electum odio habeant aliqui, is nouit eorum inscitiam, animi eorum miserens ignorationis. Meritò ergo ipsa diligit cognitio, & eos qui ignorant docet & erudit omnem Dei omnipotententis honorare creaturam, siquidem Deum didicit diligere. Is non ita habebit virtutem vt ea vel vigilando possit amitti, vel in somniis; vel vlla visione, quoniam nec à seipso vnquam excedit habitus ab eo quod est esse habitum excidens. Siue ergo cognitio dicatur esse habitus vel affectio, eo quòd nunquam subeant diuersæ notiones, principalis pars animæ manens non alterabilis, non assumit aliquam visorum diuersitatem, quæ ex diurnis motibus fiunt simulachra somnians. Propterea certè Dominus quoque præcipit vigilare, vt nec nostra quidem in somnis vnquam moueatur anima animi perturbationibus, sed noctis quoq. vitæ institutionem, tanquã quæ interdiu operetur, puram & immaculatam imperat custodire. Hæc est enim quæ fit quoad eius fieri potest, Deo assimilatio, mentem conseruare in ea habitudine ac relatione quæ fit in iis quæ sunt eadem, hæc est autem mentis habitudo, tanquam mentis. Varia autem affectio fit per eam quæ est erga res materiales affectionem. Qua quidem ratione mihi videntur noctem vocasse σώφρονα quoniam anima tunc cessans à sensibus, conuertitur ad seipsam, & est magis prudentiæ particeps. Propterea ergo sacra quoque mysteria maximè noctu fiunt, significantia eam quæ noctu fit, animæ à corpore contractionem. Ne dormiamus igitur vt reliqui, sed vigilemus & sobrii simus. Qui enim dormiunt, noctu dormiunt, & qui inebriantur, noctu inebriantur. Nos autem cum simus diei, sobrii simus, induentes loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis, quæcunque autem dicunt de somno, eadem etiam oportet exaudire de morte. Vtrunque enim significat abcessum animæ, mors quidẽ magis, somnus verò minus, quod quidem potest etiam accipi ab Heraclito. Homo in lætitia tangit lucem, sibi mortuus, extinctus, viuus autem tangit mortuum, dormiens, extinctus oculos. Vigilans tangit dormientem. Beati enim qui viderunt Dominum ex sententia Apostoli. Quoniam tempus est iam nos ex somno surgere, núc enim est propius nostra salus, quam quando credidimus. Nox processit, dies appropinquauit. Deponamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Diem autem allegoricè dicit filium & lucem, & rursus præcepta arma lucis metaphoricè. Hac ratione dicunt oportere nos ablutos, ad sacrificia & preces ire mundos & splẽdidos, & hoc quidem fieri symboli signive gratia, esse scilicet extrinsecus ornatũ & emundatum. Emundatio autem est, ea quæ sunt sancta animo agitare & sentire. Quinetiam imago quoque fuerit baptismatis quæ etiam à Mose poëtis tradita fuit hoc modo.

Cum hausit aquam, mundas gestans in corpore uestes
Penelope uenit ad preces, Telemachus autem
Ablutusque manus pelago, edit uota Mineruæ.

Hic erat mos Iudeorum, vt etiam sæpe in lecto tingerentur. Bene ergo illud quoq. dictum est. Non lauacro mundus esto, sed animo. Est. n. perfecta, vt sentio, mundities, quæ est mentis & operum & cogitationum, & præterea sermonis quoque synceritas, & vltima, peccati in insomniis vacuitas. Est autem sufficiens, vt ego quidem opinor, homini purgatio, perfecta firmaque ac stabilis pœnitentia, si eum de præcedentibus nos damnauerimus actionibus, anterius procedamus, post ea intelligentes,

Matth. 6.

νήφων nox dicitur à bene prouidẽdo.

1. Thessa. 5.

intelligentes, & mentẽ immersam sustollẽtes, tam ab iis quæ per sensum delectant, quàm prioribus delictis. Si itaq. scientię quæ dicitur πίστις danda est etymologia, ex statione & quiete quæ dicitur στάσις eius sumenda est explicatio, quoniam nostram in rebus sistit mentem, quæ prius alias aliter ferebatur. Similiter fidei quoq. πίστεως inquam, danda est etymologia, animæ nostræ περὶ τὸ ὑπόστασιν ideſt circa id quod est statio & quies. Nos autẽ eum qui semper & in omnibus est iustus scire cupimus, qui nec timens supplicia quæ à lege statuuntur, nec eorũ cum quibus versatur, & qui peccata persequuntur, odium vitans in improbos, nec quod ex ipsis sceleribus & flagitiis impendet periculum reformidans, iustus permanet. Qui enim propter hæc abstinet à faciendo aliquid ex iis quę sunt iniusta, non est sua sponte, sed metu bonus. Atque Epicurus quidem ait eum qui est ex eius sententia sapiens, velle propter aliquod lucrum facere iniuriam. Non posse enim sibi persuadere fore vt lateat. Quare si sciuerit fore vt lateat, faciet iniuriam, vt est eius sententia. Et hęc quidem sunt tenebricosa dogmata. Si autem ab iniuria facienda abstinuerit propter spem remunerationis à Deo consequendæ ob ea quæ iustè fecerit, ne sic quidem sua sponte est bonus. Sicut enim illum metus, sic hunc quoque merces iustum facit, vel potius efficit vt videatur iustus. Eam autem spem quæ est post mortem, non solum sciunt qui barbaram persequũturphilosophiam, bonis quidem bonam, malis autem contrariam: sed etiam Pythagorei: nam illi quoque spem in finem denunciabant iis qui philosophabantur, cum etiã Socrates dicat in Phædone bonas animas hinc cum bona spe excedere, & rursus malos vituperans, ei opponit. Viuunt enim cum mala spe, dicens. Ei videtur etiam consentire Heraclitus, per ea quæ dicit differens de hominibus. Homines mortuos manent quæ non sperant, nec expectant. Diuinè ergo Paulus apertè scribit ad Romanos. Afflictio patientiam operatur. Patientia verò probationẽ. Probatio autem spem. Spes verò pudore non afficit. Propter spem enim futuram est patientia. Spes autem est etiam æquiuocè spei redditio & restitutio, quæ etiam pudore nõ afficit, vt quę probris & contumeliis non amplius afficiatur. Qui autem nudæ vocationi, quatenus vocatus est, obedit, is neque propter timorem, neque propter voluptates, tendit ad cognitionem. Non enim considerat an aliquod vtile lucrum vel delectatio aliqua extrinsecus cõsequatur, sed tractus à dilectione eius qui verè est amatoris, & ad id quod fieri oportet adductus, pius est Dei cultor. Vnde nec si per positionem à Deo acceperit potestatem faciendi ea quæ sunt prohibita, citra vllam pœnam, neque si propterea beatorum bona accepturum eum esse ei promissum fuerit: sed nec si persuasum habuerit fore vt Deum lateant ea quæ gerit, quod quidem fieri non potest: in animum vnquam esse inducturum vt aliquid agat præter rectam rationem, cum id quod vere est honestum, & ex seipso eligendum, & ea ratione experẽdum amandumque, semel elegerit. Non enim in esca ventris esse quod bonum est accepimus. Audiuit autem ille quòd cibus nos non commendabit, neque matrimonium, sed neque abstinẽtia à matrimonio in ignoratione: sed opus ex virtute quod fit per cognitionem. Nam canis quoque qui est animal expers rationis, sic dicatur esse continens, dum eum timet qui tollit baculum, & ideo à cibo abstinet. Horum ergo scias quòd ablata quæ facta est promissio, & circumscriptus is cuius minæ intentatę sunt metus, & separatum quod impendet periculum arguit propositum. Non enim ipsi rei naturæ se propriè coniungunt accomodant, vt re vera comprehendant per cognitionem, esse quidem bona omnia quæ creata sunt ad vsum nostrum, vt matrimonium, verbi gratia, & liberorum procreationem si adsumptæ sint cum temperantia, bono autem esse melius, per eam quæ est Deo assimilationẽ, euadere impatibilem & virtute præditum. Sed ex iis quæ extrinsecus adducuntur bonis vel malis, ab aliis quidem abstinent: ab aliis verò minimè. Quinetiam ea à quibus abstinent abhorrentes, creaturam & opificem cernuntur accusare, & licet ipsa specie versentur fideliter, habent tamen impium iudicium. Illud autem. Non concupisces, neque necessitate eget quæ est ex timore, quæ cogit abstinere à suaui

Rom. 5.

1. Cor. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uibus,neque mercede quæ per promissionem persuadet reprimere appetitiones. A
Neque obedientiam propter mandatum, sed propter promissionem eligunt, qui
Deo propter promissa obediunt,à voluptate inescati. Sed neque auersatio à rebus
sensilibus,effecerit consequenter coniunctionem cum iis quæ percipiuntur intel-
ligentia.Contra autem,cum iis quæ intelligentia percipiuntur coniunctio, ei qui
est cognitione præditus,secundum naturā deducitur à rebus sensilibus, vt qui per
eorum quæ sunt pulchra electionem,bonum scienter elegerit, & admiretur qui-
dem generationem,& sanctificet Creatorem, sanctificet autem eam quæ sit Deo
assimilationem.Sed ego me liberabo,dixerit,à cupiditate. O Domine,vt mihi te-
cum intercedat coniunctio.Pulchra enim est quæ vtique creata est dispensatio, &
omnia rectè administrantur,& nihil fit sine causa.In tuis me esse oportet. Omni B
potens,& licet hic fuero,sum apud te.Volo autem expers esse metus,vt ad te pos-
sim appropinquare,meditans vt tua paucis contenta sit electio,quæ iusta est, eo-
rum quæ sunt bonè ex similibus.Mysticè admodum & sanctissimè nos docens Apo
stolus eam quæ verè grata est electionem,non quòd alia tanquam mala reprobet,
1.Cor.7 sed quod bonis censat esse meliora,significauit,dicens. QVARE & qui matrimo
nio iungit virginem suam benefacit,& qui non iungit,melius facit,ad id quod ho
nestum est,& facultatem præbeat indiuulsè Domino assidēdi.Scimus autē ea quæ
difficiliter quidem,parari possunt,non esse necessaria,quæ autem sunt necessaria, C
paratu facilia benignè facta esse à Deo. Quāobrem bene dicit Democritus naturā
& doctrinam rem esse persimilem.Causam autē breuiter reddimus. Natura enim
hominem concinnat & componit.Concinnans autem ac componens, naturam ei
tribuit,neque interest an fuerit natura effectus talis, an tēpore & disciplina trans
formatus.Vtrunque autem præbuit Dominus,illud quidem per creationem: hoc
verò per recreationem & renouationem quæ sit ex testamento.Quod autem con
ducit ei quod est magis principale,idest magis eligendum,est autem omnium ma-
xime principale,mens,sic ergo videntur re vera honesta esse iucundissima, & ex se
Prouerb.1 præbere eum quem desiderant fructum,nempe animæ tanquillitatem. Qui autem
me audit,inquit,requiescet in pace confidens: & sine metu conquiescet ab omni
Psal.8. malo.Confide in toto corde tuo & mente tua in Deo. Hoc modo fieri potest vt D
Ioan.10. qui est cognitione præditus,iam Deus euaserit.Ego dixi Dii estis, & filii altissimi.
Dicit autem Empedocles quoque sapientum animas Deos fieri,hoc modo scribēs

Postremo uates, & qui hymnos carmine cantant,
Et medici in seclis hominum terrestribus insunt.
Hinc existunt Dii, sunt quorum maxima honores.

Atque homo quidem qui est in genere, fingitur ex idea spiritus qui est congeni-
tus. Neque enim informis & figuræ expers creatur in officina naturæ,vbi ho-
minis generatio mysticè perficitur, cum sit communis & ars & essentia. Homo
autem hic quispiam,seu homo singularis, characterem suscipit ex forma animæ
insita eorum quæ elegerit. Qua ratione Adam quoque dicimus fuisse perfe- E
ctum, quod attinet ad formationem.Nihil enim ei defuit ex iis quę homini for-
mæ & speciei characterem tribuunt.Ille autem dum fieret accepit perfectionem,
& iustificatus est per obedientiam. Hoc erat quod in virum crescebat, nempe id
quod in eius potestate erat situm, seu liberum arbitrium. Quòd autem elegerit,
atque adeò id quod erat vetitum elegerit, non est culpa in Deum conferenda.Du
plex enim est generatio, vna quidem eorum quæ gignuntur, altera verò eorum
quæ fiunt, & hominis quidem magni & fortis animi virtus, cum sit, vt aiunt, sua
essentia perturbationibus ac motibus animi obnoxius, reddit metus expertem &
insuperabilem eum qui est eius particeps, & est ira mentis satelles in patientia, &
tolerantia, & iis quæ sunt similia. Sub cupiditate autem collocatur etiam tempe- F
rantia; & salutaris prudentia. Deus autem est impatibilis, iræque expers & cupidi
tatis, & non per eam est metus expers, aut ea declinat quę sunt molesta & grauia.
Sed neque est temperans aut imperat cupiditatibus.Neque enim in graue aliquod
aut

A aut molestum Dei natura inciderit. Neque fugit Deus timorem, sicut nec concu-
piscet, vt etiam imperet cupiditati.Mysticè ergo apud nos quoque dictum est illud
Pythagoreum. Oportere hominem quoque fieri vnum. Nam ipse quoque Ponti θεὸς Deus, ἑπόμ
fex est vnus, cum sit vnus Deus per immutabilem huius habitum, quod bona sci- τε θεῖν quod
licet semper currāt. Iam verè Seruator per cupiditatem vnà etiam sustulit iram quę est currere.
est vindictæ cupiditas. In summa enim patibilitas est per quoduis genus cupidita-
tis. Qui autem ad impatibilitatem deductus homo, Deus efficitur citra vllum in-
quinamentum, sit vnicus. Quomodo ergo qui in mari ab ancora stabiliuntur, tra
hunt quidem ancoram: non illam autem attrahunt, sed seipsos ad ancoram; ita qui
B per vitam quę proficiscitur à cognitione, Deum attrahunt, imprudentes, & non
aduertentes, seipsos ad Deum adducunt. Qui enim Deum colit, seipsum colit. In
vita ergo quæ versatur in contemplatione, sui quis curam gerit, dum Deum vene
ratur,& per suam synceram purgationem Deū sanctum sanctè contemplatur.Quę
enim assistit temperantia, seipsam assidue considerans & contemplans, Deo, quo
ad eius fieri potest, assimilatur. Iam verò id est in nostra potestate, cuius ex æquo
sumus Domini,& eius quod ei aduersatur, vt philosophari, vel nō: & credere, aut
non credere.Per hoc ergo quòd sumus equè participes vtriusque eorum quæ inter
se aduersantur,inuenitur fieri posse id quod est in nostra potestate.Quinetiam prę
cepta sunt eiusmodi vt à nobis possint fieri & non fieri, quæ consentaneum est vt
C consequatur laus & vituperatio: & qui rursus puniuntur propter ea quæ ab ipsis ad
missa sunt peccata,propter ipsa sola puniū tur. Præterierunt.n.ea quæ facta sunt ne
que fieri potest vt sit vnquā infectum quod factū est. Dimittuntur ergo quæ facta
sunt ante fidem, non vt non facta sint, sed tanquam non facta sint. Sed ne omnia
quidem dicit Basilides, sed sola dimitti inuoluntaria, & quæ fiunt per ignoratio-
nem, perinde ac si homo aliquis non Deus tam magnum præberet donum. Huic
dicit scriptura. EXISTIMASTI ò impie quòd ero tui similis? Sed etsi punimur pro Psal.49
pter voluntaria, non vt non facta fuerint, sed quòd facta sint punimur.Punitio au
tem non iuuat eum qui peccauit ad hoc vt non fecerit, sed ad hoc vt nō peccet am-
plius, neque vllus alius incidat in similia. Hic ergo bonus Deus castigat propter
D has tres causas,primum quidem,vt is qui castigatur,seipso melior euadat. Deinde
vt ii qui possunt salui fieri per exempla,præparentur admoniti,& tertio ne is qui
iniuria afficitur,contemptui habeatur,& aptus sit ad iniuriam accipiendam. Sunt
autem duo quoque modi correctionis,vnus quidem,docendo,alter verò, corrigē
do,quem etiam castigantem diximus. Sciendum est autem eos qui post lauacrum
in peccata incidunt, eos esse qui castigantur. Quæ enim prius facta sunt, dimissa
sunt.Quæ autem postea fiunt,expurgantur.De incredulis dictum est,eos esse repu
tatos tanquam puluerem quem proicit ventus à facie terræ,& guttam quæ à cado
excidit. Beatus est qui habet scientiæ disciplinam,& neque ad damna ciuiū,neque Psal. 1.
ad iniustas impellitur actiones, sed immortalis naturæ senii expertem intuetur or Esa.40.
E natum, quanam ratione,& quo pacto quoue modo constiterit.Iis autem qui sunt
eiusmodi,nunquam turpium factorum insidet meditatio.Meritò ergo Plato quo-
que eum qui ideas contemplatur,dicit victurum esse Deum inter homines,mens
autem est locus idearum,mens verò est Deus. Eum qui Deum in quem non cadit
aspectus contemplatur,dixit Deum viuentem inter homines.Porrò autem in So- Hesiodus.
phista quoque Eleatem hospiteni qui erat dialecticus,Socrates Deum nominauit,
quales sunt Diis externis hospitibus similes,qui in vrbes ventitant.Quando enim
anima quæ transcendit generationem,per se fuerit,& cum formis seu ideis versa-
tur qualis est qui est dux chori in Thæeteto, is factus tanquam Angelus,erit cum
Christo,vt qui versetur in contemplatione, semper Dei voluntatem considerans,
F re vera,hic solus prudens,isti volitant velut vmbræ.Mortui enim sepeliunt mor- Matth.8.
tuos suos Vnde dicit Hieremias.Implebo ipsam mortuis terra genitis, quos per-
cussit ira mea. Atque Deus quidem cum demonstrari nequeat,non efficit scientiā.
filius autem est & sapientia,& scientia,& veritas,& quæcunque cum his vllam ha

Universidad de Deusto
Biblioteca

bent cognationem. Quinetiam habet demonstrationem, & vim ratiocinandi. Omnes autem spiritus potestates, cũ simul res vna factæ fuerint, ad idem conferunt, nempe ad filium. Est autem indefinitus vnaquaque suarum potestatum notione. Quãquam non fit verè vnum vt vnum, neque multa vt partes filius, sed vt omnia vnum vnde etiam omnia. Est enim idem circulus omnium potestatum, quę in vnũ circũuoluuntur & vniuntur. Et ideo verbum dictum est Alpha & ω, cuius solius finis fit principium, & rursus desinit in id quod est desuper principium, nusquam distantiam accipiens & dimensionem. Quamobrem & in ipsum & per ipsum credere est vnicum, fieri scilicet in ipso indiuulse vnitum. Non credere autem, est dubitare, spatioq. ac interuallo disiungi & diuidi. Propterea hęc dicit Dominus. OMNIS Ezech.44. filius alienigena, est incircuncisus corde, & incircuncisus carne, hoc est immundus & corpore & spiritu. Non ingredietur in sancta ex alienigenis in medio domus Israël, præterquam Leuitæ. Alienigenas autem dixit eos qui noluerunt credere, sed volunt esse increduli. Soli ergo ii qui puram agunt vitam, verè sunt Dei sacerdotes. Eade causa cum omnes tribus circunciderentur reputatæ sunt sanctiores quæ vngebant in Pontifices & Reges & Prophetas. Vnde eis præcipit ne tangere quidem mortuos, nec ingredi ad obeuntes, non quòd sit sceleratum corpus, sed quòd peccatum & inobedientia sit carnalis, & in corpore versetur, sitque mortua, & ideo abominanda. Ad solum ergo patrem & matrem filiumque & filiã mortuam permissum est ingredi sacerdoti, quoniam hi soli sunt cognati carnis & seminis, à quibus proximam & continentem causam ingressus in vitam accepit quoque sacerdos. Mundantur autem hi quoque septem diebus, per quot dies perficitur generatio. Septimo enim quies celebratur. Octauo autem offert propitiationem, vt scriptum est in Ezechiele, per quam propitiationem potest accipi promissio. Perfecta est autem, vt existimo, purgatio ac emundatio, quæ per legem & Prophetas est propitia fides in Euangelium, & quæ est per omnem obedientiam puritas, cum rerum quoque mundanarum depositione, vsque ad gratã tabernaculi redditionem à iucundo vsu animæ. Siue ergo fuerit tempus quod per septem quæ enumerantur periodos in summam redit quietem. Siue septem cœli quos quidam per ascensum numerant. Siue etiam inerrans regio, quæ appropinquat mundo qui per cipitur intelligentia, dicatur Octaua, dicit tamen oportere eum qui est prædictus cognitione, ex generatione emergere & ex peccato. Septem itaque diebus sacrificantur hostię pro peccatis. Cautio enim mutationis adhuc tangit septimum ambitum. Iob autem iustus. Ipse, inquit, nudus sum egressus ex vtero matris Iob.1. meæ, & nudus illuc reuertar, non nudus à possessionibus, hoc enim est & paruum & commune, sed vt iustus recedit nudus à vitio & peccato, & ab informi simulachro quod eos consequitur qui iniustè vixerunt. Hoc enim fuit quod dictum est. Math.18. Nisi conuersi effecti fueritis vt pueli, mundi quidem carne, sancti verò anima, per abstinentiam à malis operibus, ostendens quòd nos tales esse vult, quales etiam genuit ex matrice aquæ. Generatio. n. excipiens generationẽ, vult immortales reddere per profectum. Impiorum autem lucerna extinguetur. Porrò autem castitatem in corpore & anima quâ is persequitur qui est cognitione prædictus, sapientissimus Moses pulchre epanalepsi seu repetitione vsus, significauit, corporis & animæ incorruptionem describens in Rebecca hoc modo. VIRGO autem erat pul- Gen. 24. chra, vir non cognouit ipsum. Rebecca autem exponitur Dei gloria. Dei autẽ gloria est incorruptio. Hæc est quæ verè est iustitia, nolle rei alterius plus quàm par sit habere, sed totum esse templum Domini sanctificatum. Iustitia ergo est pax vitæ & stabilitas ac tranquillitas, ad quam Dominus amandauit dicens. Abi in pacem. Salem enim pax exponitur, cuius noster Seruator Rex describitur, quem dicit Moses, Melchisedech, Rex Salem, Sacerdos Dei altissimi, qui vinum & panem sanctificatum dedit nutrimentum, in typum Eucharistię. Quinetiam Melchisedec exponitur Rex iustus. Vniuoca autem sunt iustitia & pax. Basilides autem qui defecit, iustitiam, & eius filiam pacem, existimat manere collocatas in Octaua. Transeundum

A seundum est autem à naturalioribus ad moralia quę sunt apertiora. Quę enim de illis habetur oratio, sequetur post eam quæ est in manibus tractationem. Verè ergo Seruator noster nos mysteriis initiat, conuenienter iis quæ dicit tragœdia.

Videns uidentes, donat & ipse Orgia.

Quòd si roges, hæc orgia quamnam tibi habeant speciem, rursus audies.

Arcana non bacchantibus scire haud licet.

Quòd si quis rursus curiosè scrutetur cuiusmodi ea sint, rursus audiat.

Te scire nefas, sed scire operæpretium est.

Qui est impius, sunt huic Dei infesta Orgia.

B Deus autem est expers principii, perfectum & omni ex parte absolutum vniuersorum principium, principii efficiens, & quatenus quidem est essentia, est principium loci efficientis, quatenus autem est bonum, moralis: Quatenus autem rursus est mens ratiocinantis loci & iudicantis. Vnde & iam solus est magister, qui est solus altissimi casti Patris, qui erudit hominem. Non ergo rectè faciunt, qui figmentum insectantur, & corpus vituperant, non considerantes corporis constitutionem rectam factam esse ad cœlum contemplandum. & instrumentorum sensuum effectionem tendere ad cognitionem, & membra & partes aptè esse compositas ad honestum, non ad voluptatem. Vnde suscipit hoc habitaculum animam Deo pretiosissimã: & spiritu sancto dignum censetur per animæ &
C corporis sanctificationem, vt quod perfectione Seruatoris perficiatur. Quinetiã mutua triũ virtutum consequentia inuenitur in homine cognitione prædito, qui moraliter, naturaliter & logicè circa Deum versatur. Sapientia enim est scientia rerum diuinarum & humanarum. Iustitia autem est concentus partium animæ. Sanctitas autem est Dei cultus. Si quis autẽ dicat se accusare carnem, & propter ipsam generationem, adducens Esaiam qui dicit. Omnis caro fœnum, & omnis gloria Esa.40. hominis tanquam flos fœni. Exiccatum est fœnum, & flos cecidit. Verbum autem Domini manet in æternum: audiat spiritum per Hieremiam interpretantem id quod quæritur. Et dispersi ipsos tanquam paleas quæ à vento agitatæ volant in so-
D litudinem. Hæc est sors & pars vestræ incredulitatis dicit Dominus. Sicut oblitus es mei, & sperasti in falsis, ego quoque reuelabo posteriora tua super faciem tuam & videbitur ignominia tua, adulterium tuum, & hinnitus tuus, & quæ deinceps consequuntur. Hic est enim flos fœni, & secundum carnem ambulare, & carnales esse ex Apostoli sentẽtia, eos qui sunt in peccatis. Pręstantiorẽ quidem hominis partem esse animam est extra controuersiam, corpus autem deteriorem. Sed neque anima bonum est natura: neque rursus malum natura corpus. Neque verò quod non est bonum, hoc est protinus malum. Sunt enim quædam quæ medium locum obti- προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα sunt Stoicorum vocabula. De quibus Cicero tertio de finibus
nent, & in mediis sunt præposita & reiecta. Oportebat ergo hominis compositionem quæ est in sensilibus consistere ex diuersis sed non ex contrariis, corpore & ani-
E ma. Semper ergo bonæ actiones, vt meliores, attribuuntur ei quod est præstãtius, nempe spiritui principali: voluptuariæ autem & peccantes, ei quod est deterius, nẽpe peccanti spiritui. Iam verò sapientis anima, & eius qui est cognitione prædictus, vt quæ in corpore peregrinetur, eo sęuerè & austerè vtitur, non in ipsum nimiã affectionem ostendens aut indulgentiam, vt quæ sit euistigio relictura tabernaculum, si excedẽdi & migrandi tempus eam vocauerit. Aduena, inquit, sum in terra, & peregrinus sum ego vobiscum. Et hinc externam mundi electionem Basilides eam dicit accepisse, vt quæ sit natura supramundana. Hoc autem non ita se habet. Vnius enim Dei sunt omnia, & non fuerit aliquis natura mũdi hospes, cum sit vna quidem essentia, vnus autem Deus. Sed electus vitam agit tanquam hospes, sciens
F omnia quæ sunt acquirenda & quæ reiicienda: quæcunque autẽ bona triplicia esse volunt Peripatetici, eis vtitur: quinetiam corpore, sicut aliquis qui procul peregre proficiscitur, diuersoriis & habitaculis quæ ei in via occurrunt, curam quidem gerens etiam rerum mundanarum loci in quo diuersatur, habitationem autem & possessionem, sicut etiam vsum, relinquens, nulla motus affectione: prompto &

Universidad de Deusto
Biblioteca

alacri animo eum sequens qui è vita abducit: nulla occasione se vnquam retro con A
uertens, de incolatu quidem agens gratias, benedicens autem propter exitum: cœ
2.Cor.5. lestem amplectens mansionem. SCIMVS enim quòd si terrena nostra habitatio ta
bernaculi dissoluta fuerit, ædificium à Deo habemus, Domum non manu factam
æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum nostrum quod est ex
cœlo superindui cupientes, siquidem etiam induti non nudi inueniemur. Per fidē
enim ambulamus, non per speciem, vt ait Apostolus. Magis autem volumus
peregrinari à corpore, & apud Deum versari. Magis autem est in comparatio-
ne. Comparatio autem est in iis quæ cadunt in similitudinem vt fortior forti-
bus fortior: fortium autem fortissimus. Vnde subiunxit, quamobrem contendi-
mus, siue perigrinātes, siue apud eum versantes ei placere. vni scilicet Deo, cuius B
omnia sunt opus & creatura, & mundus, & supermundana. Admiror Epichar-
mum qui apertè dicit. Si fueris mente pius, nihil mali patieris mortuus. Superius
manet in cœlo spiritus, & Poëtam lyricum canentem. Impiorum autem animæ sub
cœlo volant in cruentis doloribus, sub malorum iugis ineuitabilibus: Piorum au
tem, in cœlis habitant, cantibus beatum, magnumcanentes in hymnis. Non ergo
huc de cœlis anima ad ea quæ sunt deteriora demittitur. Deus enim facit omnia
ad ea quæ sunt meliora, sed ea quæ vitam elegit optimam ex Deo & iustitia, cœlum
Iob.42. terra commutat. Meritò ergo Iob qui peruenit ad cognitionem. Nunc inquit, scio
quòd omnia potes, nihil est autem quod tu non possis. Quis enim annunciat mihi
quæ non noueram, magna & admirabilia quæ nesciebam. Ego autem meipsum vi C
lipendi, existimans meipsum esse terram & cinerem. Nam qui est in ignoratione,
est peccato obnoxius & terra & cinis. Qui consistit autem in cognitione, Deo
quantum potest assimilatus, iam est spiritalis, & ideo electus. Quòd autē amentes
& inobedientes terram vocet scriptura, planum faciet Hieremias Propheta de
Hiere.22. Ioachim, & eius fratribus, dicens. Terra, terra, audi verbum Domini, scribe
Esa.1. virum hunc hominem abdicatum. Alius autem rursus Propheta dicit. Audi cœ-
lum, & ausculta terra, auditum appellans intelligentiam: & cœlum animam eius
qui est præditus cognitione, qui cœli & rerum diuinarum susceptt contempla-
tionem, & ea ratione factus est Israëlita. Contra.n.eum qui elegerat insciti am &
Miche.3 cordis duritiem, terram dixit, & illud: Ausculta, appellauit ab auribus quæ sunt D
Gen.18. instrumenta auditus, carnalia attribuens iis qui rebus attendunt sensilibus. Hi
Ioan.3. sunt de quibus dicit Micheas Propheta. Audite populi verbum Domini, qui co-
habitatis simul cum doloribus. Et Abraham. Nequaquam dixit Dominus qui iu-
dicat terram. Nam qui non credidit, conuenienter salutari voci iam iudicatus
est. Scriptum est autem in libris quoque Regum iudicium & sententia Domini,
quæ sic habet. Iustos exaudit Deus, impios autem non seruat, eo quòd ipsi no-
lint nosse Deum. Absurda enim non faciet omnipotens. Quid ad hanc vo-
cem adhuc dicunt hæreses, cum omnipotentem bonum Deum prædicet scriptu-
ra, & vitii & iniustitiæ minimè esse auctorem, siquidem ignorantia quidem pro
pterea oritur quòd non cognoscat: Deus autē nihil facit absurdum. Hic est enim, E
Esa.45. inquit, Deus noster, & non est præter eum qui seruet. Non est enim apud Deum
Rom.9 iniustitia ex sententia Apostoli. Apertè autem adhuc Propheta Dei consilium,
Deut.10. & cognitionis profectum per hæc docet. Et nunc Israël, quid Dominus Deus
tuus à te petit, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus
viis eius. Vt & eum diligas, & illi soli seruias, petitur à te qui habes potesta-
tem eligendæ salutis. Quid ergo sibi volentes Pythagorei, iubent cum voce pre
cari? Non quòd, vt mihi quidem videtur, existimarent Deum non posse exau-
dire eos qui tacitè loquuntur: sed quòd iustas vellent esse preces, quas non ve
reretur quis fundere multis eas scientibus. Nos autem deprecatione quidem, F
Rom.13. procedente oratione, in tempore tractabimus. Debemus autem habere opera
Matth.5. clamantia, tanquam in die ambulantes. Luceant enim opera tua. Et ecce homo
& opera eius ante faciem eius. Ecce enim Deus, & opera eius. Deum oportet
imitari,

A imitari, quoad eius fieri potest ab eo qui est cognitione præditus. Mihi autē vidē
tur Poëtæ quoque electos, appellare θεοδιδάκτους id est Dei formes, & θείους id est
diuos, & ἀντιθέους hoc est, Deo æquales, & διὰ μὴ πάντα τὰ λάττω hoc est, consi-
lio Ioui pares, & θεοῖς ὁ ἐναλίγκια μήδεα ἴσχοντας hoc est. Est quorum similis pruden-
tia diuis, & θεοεικέλους id est Deo similis, corrodentes illud ad imaginem & simili-
tudinem. Euripides itaque. In meo, inquit, tergo sunt pennæ aureæ: & aptantur
grata Sirenum talaria. Iboque in immensum sublatus æthera, Iouem conuentu-
rus. Ego autem Christi spiritum orauerim, vt me in meam sustollat Hierusalem.
Dicunt enim Stoici quoque, cœlum quidem propriè esse ciuitatem, quæ autem
sunt hic in terra, non vtique ciuitates, dici enim, sed non esse. Res enim bona est ci
B uitas, & populus, honestus aliquis cœtus, & multitudo hominum, quæ regitur le-
ge, sicut verbo ecclesia, ciuitas quæ non potest circumsideri, nec opprimi tyranni-
de. In terra diuina voluntas, in terra sicut in cœlo. Huius autem ciuita-
tis imagines Poëtæ quoque condunt, scribentes. Hiperboreæ
enim & Arimaspiæ ciuitates, & campi Elysii, sunt reipu-
blicæ & ciuitatis iustorum instituta. Scimus au-
tem Platonis quoque rempublicam esse
positam in cœlo vt
exemplar.

Finis quarti libri.

CLEMENTIS ALEXANDRINI,

STROMATVM LIBER

QVINTVS.

DE eo quidem qui est cognitione præditus, hæc quodam
modo cursim sumus persecuti: iam autem pergamus ad
ea quæ deinceps consequuntur. Atque fides quidem rur
sus est considerāda. Sunt enim qui fidem quidē nostram
A esse de filio, cognitionem autem de spiritu, distinguant.
Non animaduerterunt autem quòd verè quidem crede
re oportet filio, & quòd filius, & quòd venerit, & quo-
modo, & propter quid, & de passione: nosse autem ne-
cesse est quis sit filius Dei. Iam verò neque est cognitio
sine fide, neque fides sine cognitione. Sed neque pater est sine filio. Simul enim
cum eo quod est pater: est filii pater. Filius autem verus est de patre magister. Et
vt credat quis filio, oportet nosse patrem, ad quem refertur etiam filius. Et rursus
vt patrem prius cognoscamus, oportet credere filio, quoniam docet Dei filius. Ex
fide enim ad cognitionem per filium pater. Cognitio autem filii & patris, quæ est
F ex cognoscendi regula, quæ verè est regula cognitionis, est aggressio & tractatio
veritatis per veritatem. Nos ergo sumus qui sumus fideles in eo quòd non credi-
tur, & qui sumus cognitione præditi in eo quod non cognoscitur, hoc est, in eo
quod ignoratur & non creditur ab omnibus, cognitione autē præditi, in eo quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

à paucis creditur, & cognoscitur. Cognitione autem præditi, non oratione opera A
describentes, sed ipsa contemplatione. Beatus qui dicit in aures audientium. Fides
autem, sunt aures animæ. Hanc autem fidem tacitè innuit Dominus, dicens. QVI
Luc.8. habet aures audiendi, audiat vt cum crediderit, intelligat ea quæ dicit, vt dicit. Cę
terum Homerus quoque poëtarum antiquissimus, pro eo quod est sentire, verbo
audire, specie pro genere vsus scribit. Cum audibant maximè & ipsi. In summa
enim, concentus & consensio fidei amborum, in vno fine versatur, nempe salute.
Rom. 1. Verus autem nobis testis est Apostolus, dicens. DESIDERO enim videre vos, vt
aliquod vobis donum impertiar spiritale, vt vos confirmemini. Hoc autem est, vt
simul consolationem in vobis accipiatis per eam quæ est inter nos inuicem fidem,
vestram & meam. Et rursus paulo inferius subiungit. IVSTITIA autem Dei in B
ipso reuelatur ex fide in fidem. Videtur ergo Apostolus duplicem fidem annuncia
re, vel potius vnam, quæ augmentum suscipit & perfectionem. Nam cõmunis qui
dem fides subiicitur tanquam fundamentum. Iis quidem certè qui cupiebant cu-
rari, vt qui fideliter mouerentur, dicebat, fides tua te saluum fecit. Quæ autem
eximiè superædificatur, fideli consummatur, & rursus perficitur per eam quę acce
dit ex doctrina, & ratione peragendi mandata quales erant Apostoli, de quibus di
ctum est fidem montes transmouere, & arbores trãsplantare. Vnde cum sensissent
magnitudinẽ potestatis, rogabant vt adderetur eis fides, quæ vt granũ sinapis mor
deret vtiliter animã, & in ipsa adeò cresceret, vt in ipsa requiescerent de rebus sub
limibus rationes. Si quis .n. Deũ scit natura, vt existimat Basilides, intelligentiam C
eximiã fidẽ simul & regnũ vocans, & creaturã essentia dignã, prope eum qui fecit
ipsam esse interpretans essentiã, sed non potestatẽ: & naturã, & subsstantiã, & crea
turæ quæ superari nõ potest indefinitã pulchritudinẽ, nõ autẽ libero arbitrio vten
tis rationalẽ assensionẽ dicit fidẽ: sunt ergo superuacanea præcepta tam in veteri
quàm in nouo Testamento, cũ natura saluus fiat aliquis, vt vult Valentinus, & sit
natura fidelis & electus, vt putat Basilides, fieri autẽ poterat vt absq; aduentu Ser
uatoris aliquo tandem tempore posset natura resplendescere. Sinautem necessariũ
dixerint aduẽtum Domini: eis euanescunt naturæ proprietates, cum doctrina &
purgatione & bonorum operum effectione, non autem natura, seruetur electio.
Gen. 13. Abraham itaque qui per auditum credidit voci, quæ sub quercu quæ erat in Mam D
bre, est pollicita. Do tibi terram hanc & semini tuo, electus ne erat, an non? Sed si
non erat quidem: quomodo statim credidit tanquã naturaliter. Sinautem erat ele
ctus solutũ est eorum fundamentũ, cum inueniatur atque etiã salua fiat electio an-
Gen. 15. te aduentum Domini. Reputatum est enim ei ad iustitiam. Si quis enim ausit dice
re, sequens Marcionem, Creatorem seruare eum qui in ipsum credidit etiam an-
te aduentũ Domini, cum propria eius salute seruetur etiã electio, plus quàm par sit
ab eo cõmendabitur boni potestas, vt quę fero, & post eũ qui ab eis iactatur, Crea-
torẽ, ipsa quoq; salutẽ dare aggrediatur, vel doctrina, vel etiã eius imitatione. Sed
etiam si ita se habens, det salutem bonus, ex eorum sententia: neque suos, neque
cum eius voluntate qui fecit creaturam aggreditur dare salutem, sed vi, vel dolo. E
Et quomodo erit vtique bonus qui sic facit, & est posterior? Si autem differt locus
& mansio omnipotentis remota est à mansione boni: ad eius qui dat salutem vo-
luntas non est remota à bono, vt quæ prior cœperit. Ex iis ergo quæ peregrinus, in
fideles esse amentes ostenditur. SEMITAE enim eorum sunt peruersæ, & nesciunt
3. Tim. 3. pacem, inquit Propheta. Stultas autem & ineruditas quæstiones vitare diuinus
suasit Paulus, quoniam generant pugnas, & clamat Aeschylus.

Ne in iis labores temere quæ nihil iuuant.

Nam eam quidem quæ vnà cum fide conuenit quæstionem, quæ supra fundamen
tum fidei superedificat, splendidam ac magnificam veritatis cognitionem, optimã F
esse scimus. Scimus autem quod neque ea vtique quæruntur quæ sunt manifesta,
vt exempli causa, An sit dies, cum sit dies. Neque ea quæ sunt incerta, & nunquam
futura sunt manifesta, vt illud, sint ne stellæ pares an impares. Sed neque quæ con-
uertun tur

A uertuntur autem quæ etiam ab iis qui aduersantur, in disserendo, ex ęquo dici pos
sunt, vt illud. An sit animal quod est in vtero, an non animal. Quartus modus est,
quando ex alterutra horum parte producitur argumentum contra quod dici, &
quod solui non potest. Si ergo quærendi causa omnibus modis de medio tollitur,
fides firmatur ac stabilitur. Eis ergo illud producimus contra quod dici non po-
test, quod Deus est qui dicit, & de vnoquoque eorum de quibus quæro traditum
adducit in scriptis. Quis est ergo adeo impius & à Deo alienus, vt Deo non credat
& probationes à Deo postulet tanquam ab hominibus? Rursus ex quæstionibus,
aliæ quidem sensu indigent, vt si quis quærat an ignis sit calidus, aut nix alba. Ali-
B quæ verò admonitione & increpatione vt ait Aristoteles, vt illa interrogatio. An
oporteat honorare parentes. Sunt etiam quædam dignæ quæ puniantur, cuiusmo-
di est, quærere probationes an sit prouidentia. Cum sit ergo prouidentia, non ex
prouidentia factam fuisse & prophetiam, & eam quæ in Seruatorem facta est œco
nomiam diuinamque dispensationem, putare, est nefarium. Et fortasse ne conari
quidem oportet hæc probare, cum sit manifesta diuina prouidentia ex aspectu om
nium quæ videntur effectorum quæ arte constat & sapientia, quorum alia quidem
fiunt ordine: alia vero ordine manifestantur. Qui nos autem essentia & vita imper
tiit, dedit etiam verbum seu rationem, nos simul conuenienter rationi volens &
bene viuere. Verbum enim patris vniuersorum, non est hoc quod profertur, sed
C sapientia, & Dei bonitas manifestissima, & rursus omnipotens potestas & verè di
uina, quæ non est eiusmodi vt intelligentia comprehendi non possit vel ab iis qui
non confitentur, voluntas quę omnia continet sua omnipotentia. Quoniam au-
tem partim quidem infideles, partim verò contentiosi, non omnes assequuntur bo
ni perfectionem. Nam neque fieri potest vt sine libero animi nostri arbitrio & in
stituto consequamur: neque vniuersum est positum in nostra voluntate, quale sit
quod est euenturum: gratia enim seruamur, sed non absque bonis operibus: sed
oportet quidem cum natura aptissimus ad bonum ad id aliquod adhibere studium.
Oportet autẽ mentẽ quoq. habere sanam, & quæ nulla retardetur pœnitentia à bo
ni venatione, ad quod quidẽ maximè diuina opus habemus gratia, rectaque doctri
D na, castaque & munda animi affectione, & patris ad ipsum attractione. Terreno
enim corpori illigati, sensilia quidem per corpus apprehendimus, quæ intelligen-
tia autem percipiuntur, per ipsam vim rationis. Si quis autem expectauerit fore vt
a omnia sensiliter comprehendat, longè à veritate excidit. Spiritaliter quidem certè 1. Cor. 13.
scribit Apostolus de Dei cognitione. VIDEMVS enim nunc tanquam per specu-
lum, tunc autem facie ad faciem. Paucis enim datum est spectaculum veritatis. Di
cit itaque Plato quoque in Epinomide. Nõ dico fieri posse vt omnes homines sint
beati & fœlices, præterquam pauci. Denec vixero, hoc definio. Bona autem spes
est fore vt postquam excessero omnia consequar. Eadem sibi volunt quę dicuntur
apud Mosem, Nemo videbit faciem meam, & viuet. Clarum est enim neminem
E vnquam vitę tempore posse Deum euidenter comprehendere. Qui sunt autem
mundi corde Deum videbunt, postquam ad extremam peruenerint perfectionem.
Cum enim ad ea quę sunt comprehendenda imbecillis esset anima, & diuino Ma-
gistro egeremus, deorsum mittitur Seruator, boni possessionis & doctor & suppe
ditator, arcanum magnæ prouidentię, sanctumque signum & indicium. Vbi est 1. Cor. 1.
ergo scriba? Vbi inquisitor huius seculi. Non infatuauit, inquit, Deus stultitiam
huius mundi. Et rursus. Perdam sapientiam sapientum, & intelligentiam intelli-
gentium reprobabo, horum scilicet qui sibi videntur sapientes, & sunt contentio
si. Pulcherrimè itaque dicit Hieremias. HAEC dicit Dominus. State in viis, & in Hiere. 6.
F piationem animabus vestris. Interrogate, inquit, & audite ab iis qui norunt, citra
contentionem & decertationem. Cum didicerimus autem viam veritatis recta in
grediamur minimè nos retro conuertentes, donec consecuti simus id quod deside
ratur. Meritò ergo Rex quidem Romanorum, Numa erat ei nomen, cum esset Py

Universidad de Deusto
Biblioteca

thagoreus,primus ex omnibus hominibus,posuit templum fidei & pacis. Abra- A
hæ autem qui credidit reputata fuit iustitia. Is cum sublimem eorum quæ in aëre
eueniunt,& excelsam eorum quę in cœlo mouẽtur persequeretur Philosophiam,
vocabatur Abram,quod exponitur Pater sublimis. Postea autem cum in cœlum su
spexisset,siue viso in spiritu filio,vt quidam exponunt,siue glorioso Angelo, siue
etiam alias cognito Deo creatura præstantiore,& quolibet qui est in ipsa ordine,
assumit alpha,nempe cognitionem vnius & solius Dei,& dicitur Abraam, vt qui
pro naturæ indagatore,sapiens,piusque in Deum & eius amicus factus est. Exponi
tur enim pater electus sonitus. Verbum enim factum sonat. Huius autem pater,est
mens,eius autem qui est virtute præditus est mens electa. Mihi autem venit in mẽ
tem Agrigentinum Poëtam laudare, qui fidem laudibus sic celebrat. B

Dilecti ,scio quòd uerum sermonibus insit
Quos dico, res difficilis sed & ardua ualde,
Aegrè hominum est subiens fidei est impulsio ,mentes.

1.Cor.2. Propterea hortatur quoque Apostolus, vt fides nostra non sit in sapientia homi-
num,qui profitentur persuadere,sed in Dei virtute,quæ sola,& absq. demonstra-
tionibus per solam fidem potest dare salutem. Eorum enim qui sunt probati proba
tissimus nouit seruare. Quinetiam falsorum quoque architectos & testes compre
hendet iustitia,inquit Ephesius. Nam hic quoque nouit,vt qui ex barbara didice
rit philosophia, eam quæ fit per ignem expurgationem eorum qui male vixerunt,
quam ἐκπύρωσιν hoc est, exustionem seu inflammationem postea vocarunt Stoi- C
ci,qua ratione eum etiam qui est proprie certa præditus qualitate statuunt futurũ
vt resurgat,eo ipso tuentes resurrectionem. Plato autem terram quibusdam tem-
poribus dicit per ignem & aquam expurgari,hoc modo. Multi sæpe fuerunt homi-
num interitus,& erunt igne quidem & aqua maximi. Quinetiam aliis quoque in-
numerabilibus alii breuiores. Et paulopost subiungit. Re vera autem est eorum
quæ terram & cœlum obeunt immutatio,& qui post longa temporum interualla,
eorum quę sunt in terra multo igne fit interitus. Deinde subiungit de diluuio.
Quando autem rursus Dii terram aquis expurgantes inundant, qui sunt quidem
in montibus bubulci & pastores,conseruantur. Qui autẽ sunt in iis quę sunt apud
nos vrbibus,in mare feruntur à fluuiis. Ostendimus autẽ in primo Stromate Græ D
corum philosophos dici fures, qui à Mose & Prophetis præcipua dogmata nõ gra-
te acceperunt. Quibus illud quoque adiiciemus ,quod Angeli illi quibus superna
fors obtigerat,delapsi ad voluptates,enunciarunt arcana mulieribus,& quæcunq.
ad eorum venerunt cognitionem,cum alii celarent Angeli,vel potius reseruarent
in aduentum Domini. Illinc profluxit doctrina prouidentiæ, & sublimium rerum
reuelatio. Cum autem Prophetia iam Græcis esset tradita, tractatio de dogmati-
bus susceptа est à Philosophis,alicubi quidem vera rectè, alicubi verò falsa & quæ
aberrabant coniectantibus cùm quod allegoria occultaretur prophetica minime
intelligerent, quod etiam paucis propositum est adnotare, ea quæ vrgent perse-
quentibus. Fidem ergo non otiosam & solam, sed cum inquisitione ostendere E
oportere dicimus. Non hoc enim dico,non oportere omnino quærere. Quære
Luc.11. enim,inquit,& inuenies.

Quod autem quæritur.

Capi potest quod negligitur uerò effugit. vt ait Sophocles.

Similia autem dicit etiam Menander Comicus. Quæcunque autem quæruntur,
studio & solicitudine opus habere dicunt qui sunt sapientissimi, sed perspicien-
tem quidem animæ facultatem ad inuentionem oportet dirigere,& quæ impedi
mentum afferunt expurgare, & rursus contentionem, inuidiam, & ipsam litem
pessime perdendam abiicere. Pulcherrime enim scribit Timon Phliasius. F

Pernicies hominum resonans lis uenit inane.
Cui soror & socia est faciens contentio cædes.

Cunctas

A *Cunctas res alias quæ circumuoluitur. at dein*
Ceruicem offirmans, hominem ad spes trudit inanes.

De nde paulo inferius subiungit.

Quis pugnaturos lite hos commisit acerba?
Concurrens cum Echo turba indignata, silentes
Vlta uiros morbum immisit, multique cadebant.

De oratione falsa negante,& ceratine & latente, & crocodiline, & sorite præ- κρ&ατίνε.
terea, & de ea quæ est detecta, & de ambiguitatibus & sophismatibus. De Deo διειλελυθότ.
ergo quærere, si non ad litem, sed ad inuentionem tendat, est salutare. Scri- κροκοδείλινε.
B ptum est enim in Dauid. COMEDENT pauperes, & implebuntur, & lauda- ἐγκεκαλυμμέ-
bunt Dominum qui quærunt ipsum, viuet cor ipsorum in seculum seculi. Qui νε.
enim quærunt vera inquisitione, laudantes Dominum, implebuntur dono Psal.22.
quod à Deo proficiscitur, hoc est cognitione, & viuet anima eorum. Anima
enim per allegoriam dicitur cor, quæ vitam suppeditauit, quoniam pater per fi-
lium cognoscitur. Sed nec omnibus qui impudenter & temere dicunt & scribunt,
oportet aures præbere. Nam calices quoque qui à multis sumuntur per aures,hoc
est ansas aures quidem amittunt,præterea autem etiam ipsi excidentes confringun
tur. Eodem modo ii quoque qui multis nugis,fidei castam incestarint auditionem
ad veritatem iam tandem obsurdescentes, & inutiles fiunt, & in terram decidunt.
C Non ergo temere pueris præcipimus, auribus eos apprehendentes, vt osculentur
eos qui ad ipsos attinent, hoc vtique tacitè significantes, ingenerari per auditum
sensum dilectionis. Deus autẽ est dilectio, qui cognosci potest ab iis qui diligunt,
sicut Deus est fidelis qui fidelibus traditur per disciplinam,& oportet nos ei effici
coniunctos ac familiares per diuinam dilectionem, vt simile simili contemplemur,
purè & citra fraudem verbum audientes veritatis, instar puerorum qui nobis obe-
diunt. Hoc autem erat quod tacitè significabat, quicunque is fuerit qui inscripsit
in aditu templi in Epidauro.

Esse decet castum sancti qui limina templi. *Ingreditur.*

Castitas autem est, sancta cogitare. Quòd si non facti inquit, fueritis vt hi puelli, Matth.18.
D nõ intrabitis in regnũ cœlorum. Hic.n. Dei templũ tribus cernitur fundatũ funda
mentis,fide, spe,charitate. Atque de fide quidem satis testimoniorum adduximus
earum quæ sunt apud Græcos scripturarum. Ne autem sit nostra prolixior progres
sio,si de spe & charitate plurima conemur colligere,sufficiet hæc sola dicere,quòd
Socrates in Critone, benè viuere & mori vitæ præponens, aliquam spem alterius
vitæ se post mortem habere existimat. Etenim in Phædro quoque dicens ipsam ani
mam cum per se fuerit, solam posse veræ sapientiæ, & quæ vires humanas superat,
esse participem, & quando ipsam qui hinc sumitur amor in cœlum sustulerit, per
philosophicam charitatem ad spei finem peruenientem, dicit accipere pretium al-
terius vitæ æternæ. In Cõuiuio autem dicit omnibus quidem esse immixtum natu
E ralem amorem generandi simile & hominibus quidem solum homines,viro autem
bono, similem. hoc autẽ nõ potest vir bonus efficere,qui nõ perfectas habeat virtu
tes,per quas sit eruditurus iuuenes,qui ad eum ventitant, & vt dicit in Theæteto,
generabit, & homines efficiet. Alios enim procreare quidem corpore : alios vero
anima. Nam apud barbaros quoque Philosophos per auditum instituere & illumi
nare, dicitur regenerare. Et ego genui vos in Christo Iesu, dicit alicubi præclarus Gal.4.
Apostolus. Empedocles autem in principiis connumerat etiam amicitiam, intelli-
gens quandam charitatem quæ cogit ac conciliat.

Quam mente aspicias, oculis nec cernere cures.

F Quinetiam Parmenides in suo poëmate de spe tacite significans,hæc dicit.

Attamen & quæ absunt cum iis quæ sunt mente uideto
Firma nanque quod est ab eo nun quam resecabit.
Vbique nec toto quod dispergebatur in orbe. *Nec quod consistat.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nam is qui sperat, sicut etiam qui credit, mente videt ea quę perspiciuntur intelligentia, & ea quę sunt futura. Si ergo dicimus aliquid esse iustum: dicimus autem etiam esse pulchrum & honestum: quinetiam veritatem aliquid esse dicimus: ex his autem nihil oculis vnquam vidimus, prꝫterquam sola mente. Verbum autem Dei. Ego sum, inquit, veritas: Est ergo verbum mente considerandum. Veros autem, inquit, Philosophos quosnam dicis? Eos, dixi ego, qui sunt studiosi contemplandæ veritatis. In Phædro autem Plato veritatem declarauit esse ideam. Idea autem est Dei intelligentia, seu quod à mente diuina intelligitur, quod quidem Barbari dixerunt λόγον θεοῦ id est, Dei verbum seu rationem. Eius autem sic habet dictio. Audendum enim est verum dicere, maximè cum dicatur de veritate. Quæ.n. est coloris & figuræ expers, & non tactilis, & quę verè est animæ essentia, à solo gubernatore Deo potest aspici. Progressum autem verbū opificii causa est & creationis. Deinde etiam seipsum generat quando verbum caro factum fuerit vt etiam cadat sub aspectum. Iustus ergo quæret inuentionem quæ oritur ex charitate, ad quam contendens, efficitur fortunatus. Pulsanti enim, inquit, aperietur. Petite, dabitur vobis. Qui enim regnum rapiunt, sunt violenti, non contentiosis orationibus, sed rectæ vitæ assiduitate, & orationibus quæ fiunt sine intermissione dicti sunt vim afferre, vt qui ex prioribus peccatis contractas abstulerint maculas.

Turmatim uitium certe uel pendere possis.

Deus laboranti nam fert auxilium.

Non enim expugnatu difficilia musarum dona in medio sita sunt, à quolibet auferenda. Ignorationis itaque animaduersio est prima disciplina ei qui verbo seu rationi couenienter ambulat. Cum ignorasset quispiam, quæsiuit, & cum quæsiisset, inuenit magistrum, & cum inuenisset, credidit, & cum credidisset, sperauit, & cum hinc dilexisset, dilecto similis efficitur, hoc esse studens quod prius dilexit. Hanc viam & rationem Socrates indicat Alcibiadi, sic roganti. Non aliter existimas me de iis quæ sunt iusta cognoscere? Certe, si quidem inueneris. Sed nō putas me posse inuenire? Et maximè quidem, si quæsieris. Deinde existimas me non posse quærere? Ego quidem existimo, si putaris te non nosse. Hac ratione sunt etiam prudentum virginum lampades, quæ noctu sunt accensæ in densis tenebris castitatis, quas esse noctem tacitè significauit scriptura. Prudentes animę mundæ vt virgines, cum intelligant se esse sitas in mundana inscitia, lumen accendunt, & mentem excitant: & tenebras illuminant: & ignorationem expellunt, & quærunt veritatē: & expectant aduentum præceptoris. Fieri ergo non potest, inquam ego, vt sit vulgus philosophum.

Thyrsigeri multi, pauci sunt re quoque Bacchi.

Ex Platonis sententia. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. ET non est in omnibus, inquit Apostolus, cognitio. Orate autem vt liberemur à prauis & peruersis hominibus. Non est enim omnium fides. Quinetiam Cleanthis quoque Stoici Philosophi Poëtica, hoc modo scribit similia.

Ne spectes famam, dum uis sophos esse repente.
Terreat amentis nec te sententia uulgi.
Iudicium sapiens & iustum non habet ullum
Vulgus, & in paucis uix hoc reperire licebit.

Magis autem sententiosè & breuiter Comicus.

Pulchra in tumultu iudicare non decet.

Audierunt enim, vt existimo; pulchram illam quæ nobis dicit sapientiam. In medio insipientum obserua occasionem. In medio autem cogitantium versare perpetuo. Et rursus. Sapientes occultabunt sapientiam. Pignus enim veritatis exigit vulgus probationem, non contenti nuda quæ ex fide salute.

In prauis sed qui uincunt non credere ualde est,
Præcipit at nostrę tibi sic persuasio musæ.

Dissecto

Ioan. 1. ἀγαπητικῶς. Luc. 11. Matth. 11.

Matth. 20.

2. Thessa. 3.

Dissecto nostras intra tua uiscera uerbo.

Prauis enim, inquit Empedocles, hoc est familiare, velle quæ sunt vera vincere ex eo quòd non credant. Quòd autem nostra sint probabilia, & digna quæ credātur, cognoscent Græci si verbum magis examinetur, per ea quæ consequuntur. Simili enim edocemur simile. Dicit enim Solomon. Respondе stulto secundum stultitiā Prouer. 26. suam. Quocirca iis quoque qui petunt eam quæ est apud ipsos sapientiam, ea sunt exhibenda quæ eis conueniunt & sunt familiaria, vt facillime per propria veniant, vt est consentaneum, ad fidem veritatis. Omnis enim omnia factus sum, inquit, vt 1. Cor. 8. omnes lucrifaciam. Nam imber quoque diuinæ gratiæ super iustos & iniustos di- Matth. 5. mittitur. Num Iudæorum solum est Deus, non etiam gentium? Certe etiam gentium, si quidem vnus est Deus, egregius clamauit Apostolus. Sed quoniam nec bono iuste, nec cognitione ad salutem volunt credere: nos ipsi ea quę sunt illorū pro- Rom. 3. pria existimantes, quoniam Dei sunt omnia, quoniam quæ sunt pulchra & honesta à nobis ad Græcos peruenerunt, ea aggrediamur prout ipsi apti sunt ad audiendū. Sapientiam enim vel iustitiam, non ex veritate, sed ex iis quibus delectatur, maxima pars vulgi metitur. Delectatur autem non magis aliis quàm iis quæ sunt ei similia. Quicquid enim est adhuc surdum & cæcum, & nec habet intelligētiam, neque animæ contemplandi cupidæ interitum & perspicacem aspectum, quem solus præbet Seruator, sicut in mysteriis prophanum, vel in choreis musicæ imperitum, non dum mundum, nec casta veritate dignum, inconcinnumque & inordinatum & adhuc materiale, stare oportet extra chorum diuinum. Spiritalibus enim spiritalia 1. Cor. 2. comparamus. Propterea certè per modum occultationis qui est verè diuinus, & maximè nobis necessarius, in adyto veritatis repositum verbum re vera sacrum, Aegyptii quidem per ea quæ apud ipsos vocantur adyta. Hebræi autem per velum significarunt licere solis iis adire qui erant ex ipsis consecrati, hoc est Deo dedicati, quibus erant circunciſæ vitiorum cupiditates, per suam in solum Deum charitatem. Non mundo enim mundum tangere, Platoni quoque videbatur esse nephas. Hinc Prophetiæ & responsa dantur per ænigmata. Nec ostenduntur mysteria iis qui temere & impudenter accedunt, sed cum quibusdam expiationibus & prædictionibus. Musa enim non erat tunc quæstuosa, neque operaria, neque dulcia venduntur mellisona, à Terpsichore vultu deargentata, mollia carmina. Iam verò qui docentur ab Aegyptiis, primum quidem docent Aegyptiarum literarum viam ac rationem quæ vocatur ἐπιστολογραφική, hoc est, apta ad scribendas epistolas. Secundam autem Sacedotalem, qua vtuntur ἱερογραμματεῖς, id est qui de rebus sacris scribunt. Vltimam autem ἱερογλυφική, id est, sacram quę insculpitur scripturam, cuius vnam quidem est per prima elementa κυριολογικὴ, id est, propriè loquens, altera verò symbolica, id est, per signa significans. Symbolicæ aūt vna quidem proprie loquitur per imitationem, alia verò scribitur veluti tropicè, alia verò apertè sumitur allegoricè per quædam ænigmata. Qui solem itaque volunt scribere, faciunt circulum: lunā autem, figuram lunæ cornuum formam præse ferentem conuenienter ei formæ quæ propriè dicitur. Tropicè autem, per conuenientiam traducentes & transferentes, & alia quidem immutantes, alia verò multis modis transfigurantes, imprimunt. Regum itaque laudes fabulis per quas in Deos referuntur mandantes, insculptis inscribunt notis. Tertii autem generis quod fit per ænigmata, hoc sit indicium. Alia quidem astra propter obliquam conuersionem, assimilabant corporibus serpentum. Solem verò, Scarabei, quo niam cum rotundam ex bubulo stercore effinxit figuram, eam vultu aduerso conuoluit. Aiunt autem hoc quoque animal sex quidem mensibus sub terra: alteram verò partem anni vitam degere super terram & semen in globum emittere, & gignere, & non nasci fœminam scarabeum. Omnes ergo vt semel dicam, qui de rebus diuinis tractarunt, tam barbari quàm Græci rerum quidem principia occultauerunt, veritatem autem ænigmatibus, signisque ac symbolis, & allegoriis rursus & metaphoris, & quibusdā talibus tropis modisque tradiderunt, cuiusmodi sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam apud Græcos oracula, & Apollo quidem Pythius dicitur λοξίας id est, obli A
quus. Quinetiam dicta eorum qui apud Græcos vocantur sapientes, paucis dictio
nibus rem maiorem significant, cuiusmodi certè est illud, Patce tempori: aut quo
niam vita est breuis, & non est hoc tempus temere consumendum, aut contra par
cendum est priuatis sumptibus, vt etsi, inquit, multos annos vixeris, nõ desint tibi
necessaria. Similiter etiam illud nosce teipsum, multa indicat, & quòd sis mortalis,
& quòd homo natus es, & quòd si fiat collatio aliorum quæ sunt in vita præstantis
sima & excellentissima, nullam esse tui putes habendam rationẽ, si dicas te gloria
insignem vel diuitem, vel contra, quòd cum sis diues & gloria insignis, nõ de solis
commodis quibus alios superas te iactare oporteat, & ad quid natus sis, inquit, co-
gnosce, & cuius sis imago, & quænam sit tua essentia, & quod opificium: & quæ- B
nam cũ Deo coniunctio & affinitas, & quæ sunt his similia. Dicit autẽ per Esaiam
Esa.45. quoque Prophetam spiritus. DABO tibi thesauros tenebrosos, occultos. Dei au
tem thesauri, & quæ non deficiunt diuitiæ, est quæ est venatu difficilis sapientia.
Quinetiam Poëtę qui à Prophetis didicere Theologiam, per arcana sensa multa
philosophantur. Orpheus, inquam, Linus, Musæus, Homerus & Hesiodus, & qui
ea sunt ratione sapientes. Velum autem eis apud vulgus est poëtica delectatio, so-
mniaq. & symbola, quæ sunt omnia hominibus obscuriora, non propter inuidiã.
Nephas enim est Deum intelligere patibilem: sed vt ænigmatũ notionem subiens
inquisitio, ad inueniendam recurrat veritatem. Ea ratione dicit vtique Sophocles C
Poëta tragicus.

Eiusmodique ego cognoui esse Deum.
Diuina semper exhibet sapientibus.
Prauis malus sed est, magisterque breuis.

Pfal.77. Malum ponens pro simplici. Aperte itaque de tota nostra scriptura, in Psalmis scri
ptum est, vt quæ dicta sit in parabola. AVDITE populus meus legem meam, incli
nate aurem vestram in verba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, loquar pro
positiones ab initio. Præclarus quoque Apostolus sic dicit quodammodo similia.
1.Cor.2. Loquimur autem sapientiam inter perfectos. Sapientiam autem non huius seculi,
neque principum huius mundi qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in D
mysterio absconsam, quam præfiniit Deus ante secula in gloriam nostram, quam
nullus ex principibus huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, Dominum glo
riæ non crucifixissent. Philosophi autem non laborarunt vt aduẽtum Domini affi
cerent ignominia. Restat ergo vt impugnet & inuehatur Apostolus in vanam per-
suasionem eorum qui erant sapientes apud Iudæos. Et ideo subiungit. Sed prædi-
camus, inquit, vt scriptum est, quę oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor
hominis non ascẽderunt quæ præparauit Deus iis qui ipsum diligunt. Nobis enim
reuelauit Deus per spiritum. Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei.
Spiritalem .n. & cognitione prẽditum nouit sancti spiritus discipulum qui à Deo
suppeditatur, qui est Christi intelligentia, animalis autem homo non suscipit ea E
quæ sunt spiritus. Est enim ei stultitia. Iam vero Apostolus ad distinctionem perfe
ctionis quę existit ex cognitione, communem fidem alicubi quidem dicit funda-
mentum: alicubi verò lac. Scribens hoc modo. FRATRES, non potui loqui vobis
1.Cor.3 tanquam spiritalibus, sed tanquam carnalibus, tanquam infantibus in Christo lac
vobis potum dedi, non cibum, nondum enim poteratis, sed neque adhuc nunc po-
testis. Adhuc enim carnales estis. Vbi enim inter vos est æmulatio & contentio,
nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quę quidem eliguntur &
sponte suscipiuntur ab hominibus peccatoribus. Qui autem ab eis abstinuerunt,
quæ sunt diuina cogitant, & cognitionis cibi sunt participes. SECVNDVM gra- F
tiam, inquit, mihi datam, vt sapiens architectus posui fundamentum. Alius autem
superędificat aurum, & argentum lapides pretiosos. Hęc sunt ędificia cognitionis,
quę ponũtur super fundamentũ fidei quę est in Christo Iesu. Stipula autẽ sunt quę
offerũtur & dedicantur ab Hęresibus, & ligna & fœnũ. QVAE autẽ sit vnicuiusq.
opus

A opus ignis probabit. Cognitionis ædificium in epistola quoque ad Romanos taci-
te significans inquit. DESIDERO enim videre vos, vt aliquod vobis donum imper Rom.1.
tiar spiritale, vt vos confirmemini. Non poterant aperte literis scribi eiusmodi do-
na. Iam verò à barbara philosophia admodum occulte dependent symbola Pytha-
gorica. Suadet itaque Samius domi non habere hirundinem, hoc est loquacem &
susurronem & effrenatę linguæ hominem, qui non potest continere, nec capere ea
quę illi fuerint communicata. Hirundo enim & turtur passeres agri nouerunt tem
pora suorum ingressuum, inquit scriptura, nec oportet vnquam simul habitare cũ Hier. 8.
nugis. Iam verò turtur murmurans, querelę ingratam ostendens maledicentiam,
ædibus meritò expellitur.

B *Edatis uarios mihi ne hinc illincque susurros.*

Hirundo autem quæ tacite innuit fabulam Pandionis, deprecanda sunt & expian
da quæ propter illam vulgo iactantur accidisse: ex quibus Tereum alia quidem esse
passum, alia verò etiam fecisse accepimus. Persequitur autem cicadas quoque musi
cas. Vnde merito expellitur qui verbum persequitur. Per eam quæ Olympum de-
spicit sceptriferam Iunonem. Est mihi in lingua fidele penarium, ait poëtica & Ae-
schylus.

Mihi quoque in lingua est clauis custodiens.

Rursus Pythagoras, olla ab igne sublata, præcepit non relinquere figuram in cine-
C re sed eam confundere: & qui surgunt è cubili, conturbare stragula. Tacitè enim
significabat non solum esse delendam fastum & superbiam, sed ne irę quidem esse
relinquendum vestigium. Cum autem ebullire cessauerit, eam esse componẽdam, Eph.5.
& omnem esse delendam iniuriæ memoriam. SOL autem vobis ne occidat super
iracundiam vestram, inquit scriptura. Et qui dixit, Non cõcupisces, sustulit omnẽ
acceptæ iniuriæ recordationem. Ira enim inuenitur, impulsio cupiditatis mansue-
tæ animæ, vltionem citra rationem supra modum desiderans. Similiter etiam sua-
detur vt cubile quoque conturbetur, vt nec alicuius somni nec insonnii interdiu,
sed nec alicuius quæ fuit in nocte, voluptatis meminerimus. Forte autem caligi-
nosam quoque phantasiam significabat oportere luce veritatis confundere. IRA Psal.4.
D SCIMINI, & nolite peccare, inquit Dauid: non assentiri viso, neque factum indu
cere, iram confirmando, oportere docens. Rursus super terram non esse nauigan-
dum est symbolum Pythagoricum. Significat autem vectigalia, & similes condu-
ctiones, quæ sunt turbulentæ & instabiles, esse recusandas. Propterea dicit Verbũ
Publicanos difficiliter salutem assecuturos. Rursus autem non esse gestandos an-
nulos, neque Deorum imagines esse eis insculpendas præcipit Pythagoras, sicut Exo.20.
Moses multis ante seculis apertè legem sanxit, nullam oportere sculptilem vel fusi
lem vel fictã vel pictam imaginem simulachrumue facere, vt sensilia minimè atten
deremus, sed ad ea transiremus quæ percipiuntur intelligentia. Vt Dei enim maie
stas vilis & contempta reddatur efficit, quæ est in promptu videndi cõsuetudo, &
quæ intelligentia percipitur essentiam colere per materiam, est eam per sensum vi
E lipendere. Quocirca Aegyptiorum quoque Sacerdotum sapientissimi, Mineruę
ædem sub dio esse constituerunt, vt Hebræi qui templum posuerunt absque imagi Græcũ exẽplar habet ὕραιον id est cœli, sed credo legendũ esse ἀνθρώπιον id est hominis alio qui aut nullus aut frigidus est sensus.
ne. Sunt autem qui Deum colentes, facta hominis effigie quæ astra continet, eum
adorant, cum nostra quidem certe dicat scriptura. FACIAMVS hominem ad ima
ginem & similitudinem nostram. Operępretium autem existimo Euryси quoque
Pythagorei vocem adducere, quæ sic habet. Qui cum in opere de fortuna dixisset
opificem seipso exemplari vtentem feciſſe hominem, subiunxit. Tabernaculum
autem est reliquis simile, vt quod factum fuerit ex eadem materia: à præstantissi-
mo autem effectum artifice, qui ipsum est fabricatus seipso vsus archetypo. Et in
F summa Pythagoras, & qui sunt ex eo cognominati, vna etiam cum Platone maxi
me aliorum philosophorum, vsi sunt legislatore, vt coniici potest ex ipsis dogma-
tibus: & cum per rectè coniectantem famam diuinationis, non absque instinctu di
uino concurrissent, in quibusdam vocibus propheticis, veritatem per partes & spe

Universidad de Deusto
Biblioteca

cies tractatam,non obscuris appellationibus, nec extra rerum declarationem ingredientibus,honorarunt, cum accepissent manifestationem coniunctionis quæ intercedit cum veritate.Vnde Græca quidem philosophia est similis illuminationi quæ fit ex scirpo,quem homines accendunt,lucem artificiosè à sole suffurantes.Verbo autem prædicato,vniuersa illa sancta lux eluxit. Deinde furtum quidem noctu vtile est in ædibus,interdiu autem illustratur ignis,& vniuersa nox illuminatur tanto sole lucis quæ percipitur intelligentia.Iam verò eorum quæ à Mose dicta sunt de iustitia compendium fecit Pythagoras, dicens stateram non esse transiliendam,hoc est non prætergrediendam esse æqualitatem quæ versatur in distributionibus,honorando iustitiam.

Amicis semper colligat.
Simul quæ amicos, atque etiam oppida oppidis.
Ac socios sociis, ius est æqualitas.
Hominibus infestum est ei quod amplius,
Minus,odioque hostili ipsum persequitur. Vt habet venustas poëtica.

Matth.11. Propterea Dominus TOLLITE, inquit,iugum meum,quoniam benignum est & leue,& iis qui de primatu contendunt familiaribus, cum implicitate si præcipit æqualitatem,dicens.Oportere eos fieri vt puellos. Similiter etiam Apostolus scribit nullum esse in Christo seruum vel liberum,vel Græcum vel Iudæum. Noua est enim creatura quæ est in Christo,contentione & auaritia vacua,& iusta æqualitas.Stat enim inuidia extra chorum diuinum,& æmulatio,& tristitia. Qua ratione Mystę quoque prohibent vesci corde,docentes non oportere animum mordere & exedere socordia & dolore,propter ea quæ præter consilium & opinionẽ eueniunt.Miser ergo ille est,quem Homerus quoque dicit solum errantem,suum animum exedere. Rursus verò cum duas vias ponat Euangelium & Apostoli similiter atque omnes Prophetę: & vnam quidem vocent arctam & angustam, vt quę contracta sit in præceptis & prohibitionibus:alteram verò contrariam,latam & spatiosam & cui nihil obsistit:& dicant,Beatus vir qui non ambulauit in consilio impiorum,& in via peccatorum non stetit: hinc & Prodici Chii proficiscitur fabula de virtute & vitio,& Pythagoras iubens ingredi via regia,non veretur prohibere sequi vulgi sententiam quę caret iudicio,& non est sine controuersia.Aristocritus autem in primo libro eorum quę sentit contra Heracleodorum,meminit cuiusdam epistolę quæ sic habet.Rex Scytharũ Atœas populo Byzantino. Nolite afferre detrimentum meis vectigalibus,ne mei equi aquam vestram bibant. Symbolice enim bellum quod eis erat allaturus significauit barbarus.Similiter Euphorion quoque Poëta inducit dicentem Nestorem.

Matth.7. Psil.1. *Mouimus à fluuio nondum Simoente caballos.*

Et ideo Aegyptii quoque in sacris ponunt Sphingas,vtpote quòd de Deo oratio sit ænigmatica & obscura. Forte autem quòd Deum oporteat amare & timere: amare quidem,vt sanctis benignum & propitium: timere autem,vt qui sit impiis iustus inexorabiliter. Ferę enim simul & hominis imaginem Sphinx significat. Longum autem fuerit omnia persequi Prophetica & legalia,ea afferendo quę dicta sunt per ænigmata. Ferè enim vniuersa hoc modo loquitur diuina scriptura. Ei autem qui est sanę mentis,ad ostendendum id quod est propositum,sufficiunt, vt existimo,pauca quędam exempla exposita.Iam enim confitetur occultationem, quæ in veteri templo narratur septem ambitũ quæ ad aliquid spectabat apud Hebræos relatio,& quæ erat in talari per varia symbola compositio,quæ referuntur ad ea quæ apparent,significans compositionem quæ à cœlo ad terram vsque pertingit.Et operimentum & velum hyacintho & purpura & cocco & byssо erat variatum.Significabat autem quòd natura elemẽtorum obtinet Dei reuelationem. Purpura enim est ex aqua,& byssus ex terra:& hyacinthus assimilatus est aëri cum sit ater & obscurus, sicut coccus igni.In medio autem operimenti & veli,quo licebat

Exo.25. et.26.

bat ingredi Sacerdotibus,erat situm thuribulum, symbolum terræ quę est sita in hoc mundo medio,ex qua oriuntur exhalationes.Ille quoque locus medius qui est intra velum,in quem soli permissum erat Pontifici ingredi statis diebus, & exterius atrium quod patebat omnibus Hebræis, dicunt esse medium cœli & terræ. Alii autem dicunt esse symbolum mundi qui intelligentia percipitur, & sensilis. Operculum ergo quo arcebatur populi infidelitas, expansum erat ante quinque columnas,arcens eos qui erant in ambitu. Ea ratione valde mysticè franguntur quinque panes à Seruatore,& multiplicantur eorum qui audiunt multitudini. Ioan.6.
Multi enim solis attẽdunt sensilibus, vt quæ sola sint. Vide autem circumspiciens, inquit Plato,ne quis exaudiat ex iis qui non sunt mysteriis initiati. Sunt autem ii qui nihil aliud esse putant,nisi id quod possint manibus tenaciter apprehendere,actiones autem,& generationes, & quicquid non est aspectabile, non admittentes in ordinem substantiæ. Tales enim sunt qui attendunt solum sensuum quinarium. Auditus autem, & quæ sunt eius generis,adire non possunt Dei intelligentiam. Hinc facies patris dictus est filius, sensuum quinario effectus carnem gestans verbum,qui & index paternæ proprietatis. Si autem spiritu viuimus,spiritu & ambulemus.Per fidem ambulamus, non per speciem,egregius dicit Apostolus. Igitur intra operimentum abditum fuit Sacerdotale ministerium,& eos qui in ipso laborant,longè arcet ab iis qui sunt extrinsecus.Rursus velum aditus ad sancta sanctorum,quatuor illic columnæ declarant sanctum quaternionem veterum testamentorum.Quinetiam mysticum illud nomen tetragrammatum,quod iis solis imponebatur qui poterant ingredi adytum,dicitur autem Iehoua,quod exponitur qui est & qui est futurus. Quinetiam apud Græcos nomen Διὸς id est Deus, literarum continet quaternionem.Cum autem in mundo qui percipitur intelligentia solus fuisset Dominus, ingreditur perpessiones,subiens cognitionem eius quod est ineffabile, exuperans omne nomen quod voce cognoscitur. Iam verò candelabrum quoq. erat situm in australibus partibus thuribuli,per quod declarati sunt motus septem luminarium,quæ australes faciunt conuersiones. Ex vtraque enim parte candelabri tres inserti sunt rami,& in ipsis lucernæ,quoniam Sol quoque tanquã candelabrum collocatus in medio aliarum errantium,& iis qui sunt super ipsum, & iis qui sunt sub ipso,diuina quadam musica lucem indit.Habet autẽ aliud quoque ænigma,aureum candelabrum,signi Christi, non figura sola, sed eo etiã quòd lucem immittat multifariam multisque modis in eos qui in ipsum credunt, sperãt, & respiciunt, per ministerium eorum quæ sunt primo creata. Dicunt autem esse septem oculos Domini, septem spiritus, requiescentes in virga quæ floret ex radice Iesse. Ad Boreales autẽ partes thuribuli,sita erat mensa super quam panum erat propositio,quoniam ex spiritibus maximè nutriunt Boreales.Fuerint autem quędam mansiones ecclesiarum quæ conspirant in vnũ corpus & vnum cœtum. Quæ autem de sancta arca narrantur, significant mundum qui percipitur intelligentia, qui est occultus & vulgo occlusus.Porrò autem aureæ quoq. illæ imagines, vtraq. sex habens alas, aut duas vrsas, vt quidam volunt, significat, aut quod magis quadrat,duo hemisphæria.Vult autem nomen Cherubim significare multam cognitionem.Sed habent ambo duodecim alas,& per circulum Zodiacum, & tempus quod in ipso fertur,significant mundum sensilem. De his,vt existimo,dicit etiam tragœdia loquens naturaliter.Et indefessum tempus perenni fluento plenum circuit,ipsum seipsum pariens. Et geminæ vrsæ perniciter errantibus alarum motionibus Atlanticum seruant polum.Atlas autem qui non patitur,potest quidem esse polus,& inerrans sphæra.Melius est autem fortasse intelligi æuum immobile.Melius autem existimo arcam quæ ex Hebraico nomine appellatur Thebotha, aliquid aliud significare. Exponitur autem vnum pro vno ex omnibus locis.An ergo ogdoas, id est, octonarius, & mundus qui percipitur intelligentia, an etiam qui omnia comprehendit,estque figuræ expers,& non cadit sub aspectum,Deus signi

Esa.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficetur,in præsentia dicere differatur.Cæterum significat quietem quę est cum spi A
ritibus glorificantibus,quos significant Cherubim. Nunquam enim qui ne sculptile quidem fabricari suasit simulachrum,ipse sanctorum effinxisset imaginem. Neque est omnino compositum & sensile aliquod in cœlo animal quòd ita se habeat.Est autem facies quidem symbolum animæ præditæ ratione.Alæ autem sunt ministeria & operationes sublimes dexterarum simul & sinistrarum potestatum. Vox autem,est gratæ mentis gloria,in contemplatione quæ nō potest cessare.Sufficit mysticam interpretationem huc vsque procedere.Pontificis autem vestis talaris est signum mundi sensilis.Septem quidem errantium,quinque gemmæ,& duo carbunculi,propter Saturnum & Lunam.Ille enim est meridionalis quidem,& humidus, & terrestris,& grauis,hæc verò aërea.Vnde à nōnullis dicta est ἄφτημος quasi B
ἀιφοτόμος hoc est,secans aërem,est autem aër obscurus. Eos autem qui conferunt âd eorum quæ hic sunt generationem,eos,inquam,qui præsunt stellis errantibus, diuina prouidentia & in pectore & in humeris meritò describit fuisse positos,per quos actio effectrix generationis est primus septenarius.Pectus autem est habitaculum cordis & animæ.Fuerint autem alias quoque gemmæ varii modi salutis,aliæ quidem in supereminētibus,aliæ verò in inferioribus partibus positæ cuiusuis corporis quod salutem assequitur.Trecenta autem sexaginta sex tintinabula quæ pendent à veste talari,est tempus annuum.Annus inquam,Domini acceptus,prædicās & resonans maximum aduentum Seruatoris. Quinetiam pileus aureus qui est extensus,significat regalem Domini potestatem, siquidem caput ecclesiæ est Seruator.Signum certè principalis imperii est pileus capiti impositus & alioqui audiui- C
1.Cor.11. mus.Et Christi caput est Deus & pater Domini nostri Iesu Christi. Iam verò Pectorale quidem constat & ex superhumerali,quod est symbolum operis,& ex rationali,hoc autem significat rationem,& est imago cœli quod ratione seu verbo factum est,& subiicitur omnium capiti Christo, vt quod similiter & eodem modo mouetur:Lucidę verò smaragdi gemmæ,quæ sunt super superhumerale , significant Solem & Lunam,qui sunt adiutores naturæ. Manus autem, vt opinor,principium est humerus.Duodecim autem illæ quæ sunt in quatuor ordinibus locatæ super pectus,describunt nobis circulum zodiacum,conuenienter quatuor anni conuersionibus.Et alioqui oportebat capiti Dominico legem quidem subiici & Pro- D
phetas,propterea quòd iusti significantur in vtrisque testamentis.Prophetas enim simul & iustos dicentes esse Apostolos,rectè dixerimus,cum vnus & idem sanctus spiritus operetur per omnes.Quomodo autem Dominus est supra mundum vniuersum,atque adeò vltra mundum qui percipitur intelligentia : ita etiam nomen quod inscriptum est in lamina,dignum fuit habitum quod esset super omnem principatum & potestatem.Inscriptum est autem & propter præcepta mandata literis, & propter sensilem præsentiam.Dictum est autem nomē Dei,quoniam sicut filius aspicit bonitatem Patris, operatur Deus Seruator vocatus , qui est vniuersorum principium, quod ex Deo quidem quod non cadit sub aspectum, imago effectum est primum, & ante secula.Figurauit autem omnia quæ post se facta sunt. Iam verò rationale, Prophetiam quæ per verbum clamat & prædicat , & futurum iudi- E
cium significat. Nam idem est verbum quod simul prædicit,& iudicat, & singula discernit. Aiunt autem indumentum,vestem,inquam,talarem, prędicere carnis susceptæ dispensationem, per quam in mundo visus est propinquius.Ea certe ratione sanctificatam exuens Pontifex tunicam, mundus autem , & quæ est in mundo creatura, sanctificata est ab eo qui quæ facta sunt bona simul composuit , lauatur, & induitur aliam sanctam sancti,vt ita dicam, tunicam, quæ vna cum eo ingreditur in adyta, ostendens,vt mihi videtur,leuitam,& cognitione præditum , vt qui sit princeps aliorum Sacerdotum,cum illi quidem aqua sint abluti,& sola fide in- F
duti,& propriam expectant mansionem, ipsum cum ea quæ percipiuntur intelligentia discreuerit sensilibus,superatis aliis Sacerdotibus,cōtendentem ad peruadendum

A dēdum id quod percipitur intelligētia,ab iis quæ hic sunt elui,non amplius aqua
emundatum,vt prius,cum in tribus Leuiticę referretur ordinē.Sed cū iam verbo cognitionis toto quidē corde sit mundus,valde autem se rectè gesserit,& vitę institutionem in extremis à Sacerdote datam in maius auxerit,re vera & verbo & vita sanctificatus,indutus exultatione gloriæ,spiritalis illius & perfecti viri arcana accepta hæreditate,quam oculus non vidit,& auris non audiuit , & in cor hominis non ascendit,effectus filius & amicus,facie iam ad faciem impletur contemplatione quæ nō potest satiari.Sed nihil melius fuerit quàm ipsum audire verbum quod per scripturam,maiorem affert intelligentiam.Sic enim dicit. ET exuet vestem li-
B neā,quam induerat cū ingrederetur in sancta,& eam illic deponet, & lauabit corpus suū aqua in loco sancto& induet vestē suam.Aliter autē,vt opinor,Dominus exuit & induit,descēdens ad sensum.Aliter autē qui per ipsum credidit, exuit & induit,vt etiā significauit Apostolus,vestem sanctificatam.Hinc ad imaginē Domini eligebantur Pontifices qui erant probatissimi ex tribu sanctificata,& qui ad regnū, & qui ad Prophetiam erant electi,vngebantur.Vnde etiam Aegyptii nō quibuslibet ea quæ erant apud ipsos committebant mysteria:neque rerum diuinarum cognitionem deferebant ad prophanos:sed ad eos solos qui erant ad regnum peruenturi,& ex Sacerdotibus iis qui iudicati fuerant probatissimi,& educatione,& doc
C gyptiorum ænigmata.Ex Aegyptiis alii quidem in nauigio, alii verò in Crocodilo Solem ostendunt. Significant autem quòd Sol per aërem dulcem & humidum ingrediens,gignit tempus,quod'ænigmaticè significat Crocodilus per quendam aliam Sacerdotalem historiam.Porrò autem Diospoli quoque,quæ est vrbs Aegypti,in æde sacra quæ vocatur Pylon,figuratus quidem est puellus,signum generationis:senex verò,interitus,& rursus Dei symbolum,accipiter, vt piscis symbolum odii.Et in alio rursus significato, Crocodilus est signum impudentiæ . Videtur ergo vniuersum hoc symbolum simul positum hoc significare.O qui nascimini & interitis,Deus odio habet impudentiam. Et aures & oculos fabricantes ex materia pretiosa,consecrant,Diis dedicantes,hoc vtique tacitè significantes quòd
D Deus omnia videt & audit.His accedit quòd roboris quidē & fortitudinis signū est eis Leo,sicut certè & ipsius terræ, & agriculturę,& alimenti, & bos : magniq. animi virtutis & libertatis, equus,roboris autē rursus cū ingenii solertia , sphinx, quæ totum quidem corpus habet Leonis,faciem autem,hominis . His quoque simiIiter,ingenii solertiam & mentem & vires potentiamque & artem homo signi ficans,ab eis in sacris insculpitur.Iam verò in iis quoq.quæ ab ipsis vocantur Deorum κωμικοῖς aureas imagines, duos quidem canes, vnum autem accipitrem , & κωμικοῖς θεῶν
Ibim vnam circumferunt.& quatuor imaginum simulachra,vocant quatuor literas.Atque duo quidem canes sunt symbola duorum hemisphæriorum,vt quæ cir-
cumeant & custodiant.Accipiter verò,Solis:est enim igneus, & qui vim habet in
E terimendi,pestilentes itaque morbos Soli attribuunt. Ibis autem,Lunę, vmbrosa quidem,nigro : lucida autem,albo,plumis referentibus. Sunt autem qui volunt quidem tropicos significari à canibus,qui custodiunt, & instar ianitorum obseruant, accessum Solis ad Austrum & Septentrionem , æquinoctialem autem , qui est altus & perustus,significat accipiter , sicut Ibis obliquum seu signiferum.Numeri enim inuentionis & mensuræ,maximè ex animalibus, Ibis videtur principiū præbuisse Aegyptiis;sicut ex circulis obliquus.Sed enim nō solum qui ex Agyptiis vi ratiocinandi plurimum valuere:sed ex aliis quoque barbaris ii qui erant dediti studio philosophiæ,symbolicum genus sunt consectati.Aiunt quidem certe Idanthuram quoque Scytharum Regem, vt refert Pherecydes Syrius, Dario qui Istrū
F traiecerat bellum minantem, symbolum misisse pro literis,murem,ranam, auem, iaculum,aratrum.Cum autem de his,vt erat consentaneum , exorta esset dubitatio,Orontopagas quidem Tribunus militum , dicebat eos tradituros imperium, coniectans ex mure quidem,habitationes:ex rana autē, aquas:ex aue verò, aërem:

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex iaculo autem,arma:ex aratro verò regionem. Xiphodres autem contra est in- A
terpretatus.Dicebat enim.Nisi tanquam aues euolauerimus, aut tanquam mures
terram,vel tanquam ranæ aquam subierimus,illorum tela non effugerimus. Non
sumus enim Domini regionis. Anacharsim quoque Scytham dicit dormientem
sinistra quidem continuisse pudenda,os autem dextera, significantem oportere
quidem vtrũque,sed maius esse,linguam cohibere,quàm voluptatẽ. Et quid opus
est vt in barbaris referendis immorer, cum liceat ostendere ipsos Græcos valde
esse vsos occultatione? Androcides certè Pythagoricus literas quę vocantur Ephe
się in vulgus autem fuere valde iactatæ, dicit locũ tenere symbolorum. Significa
re autem ἄσιον quidem tenebras, eas enim non habere vmbras. κατάσιον autem, B
lucem:quoniam illustrat vmbrã. λίξ autem prisca appellatione est terra,& τιτρᾶ
hoc est quaternio, annus, propter horas. δαμναμενεύς autem Sol qui domat,&
εἴσια, vox vera. Significat autem symbolum, rerum diuinarum eum esse ornatum,
qui est tenebrarum si conferatur cum luce, & Sol cum anno, & terra cum omnis
generis naturæ generatione. Quinetiam Dionysius Thrax Grammaticus in li-
bro de declaratione symboli de rotulis,dicit his verbis.Significabant autẽ non per
verba solum, sed etiam per symbola, nonnulli actiones. Per verba quidem,vt se ha
bent quæ dicuntur præcepta Delphica. Nihil nimis,& Nosce teipsum,& quæ sunt
his similia. Per symbola autem, vt & rota quæ vertitur in Deorum templis, quæ
tracta est ab Aegyptiis, & rami qui dantur iis qui adorant. Dicit enim Orpheus
Thracius. C

Ramorum, ast quis sunt hominum terrestria curæ,
Non uno stant fata loco in mente,omnia circum
Voluntur, nec fas una est consistere parte
Vt cœpit cursus uerum est pars cuilibet æqua.

Rami autem, aut sunt symbolum primi nutrimenti, aut vt sciat vulgus fructus
quidem omnino germinare & augeri,longissimo tempore permanentes: se autem
accepisse exiguum vitæ tempus,ea de causa volunt dari ramos. Fortasse autem etiã
vt sciant quod sicut ii rursus vruntur, ita illos quoque hanc vitam citò esse relictu
ros,& ignis opus futuros.Genus ergo symbolicę interpretationis est ad multa vti
lissimum, vt quod & ad rectam conferat Theologiam, & pietatem, & ad iudican- D
dam ingenii solertiam, & breuitatis exercitationem,& ad ostendendam sapientiã.
Sapientis enim esse vti dictione symbolica, appositè dicit Didymus Grammaticus,
& declarare id quod per eam significatur.Iam puerorum quoque doctrina quæ ver
satur in elementis, complectitur interpretationem quatuor elementorum. Dicit
enim Phrygas aquam vocare Bedy sicut etiam Orpheus.

Nympharumque Bedy promanat limpida lympha.

Quinetiam Dion Thytes, est sacrificator, videtur scribere similiter. Et acceptum
Bedy effunde manibus, & conuertere ad aruspicinam. Contra autem Comicus
Philydeus Bedy aërem, qui vitam suppeditat, per hæc intelligit.

Traham ut Bedy salutare deprecor. E
Quod sanitatis est pars uel potissima.

Vt traham, inquit, aërem purum, non perturbatum.Huic opinioni consentit etiã
Neanthes Cyzicenus, scribẽs Sacerdotes Macedonum in precibus inuocare Bedy
vt sit eis propitius & filiis, quod quidem interpretantur, aerem. Zaps autem alii
quidem indoctè acceperunt ignem, à verbo ζέσαι quod significat ebullitionem.Sic
autem vocatur mare vt Euphorion in iis quæ scripsit aduersus Theoridam.

Nauibus exitio fuerat, quem cantibus urget *Zaps.*
Et Zaps insano nunc plangit in æquore salsus F
Similiter autem Cratinus iunior Comicus.

Producit & squillas Zaps & pisciculos Et Simmias Rhodius.
Ex amasignetis Cabrisque enatus amarus, *Est Zaps.*

A χθών autem est terra quæ est effusa in magnitudinem. Et πλῆκτρον id est plectrũ,
alii quidem polum: alii verò aërem, qui omnia pulsat & mouet ad naturam & au-
gmentum: aut qui omnia implet. Non legerunt autem isti Cleanthem, Philoso-
phum qui Solem apertè vocat πλῆκτρον. In oriente enim iubar fulciens, mundum
veluti pulsans, in concinnum aptumque cursum lucem deducit. Ex Sole autem re-
liqua quoque astra significat. Sphinx autem non est intelligentia vniuersorum, & σφίγξ ἀπὸ τοῦ
ex Poëtę Arati sententia, mundi conuersio: sed forte fuerit quidem spiritalis te- σφίγγω.
nor qui peruadit, & mundum continet: melius autem fuerit accipere æthera, qui
omnia continet & constringit, sicut etiam dicit Empedocles.

B *Principium Solis tibi nunc age carmine dicam,*
Atque orta unde sient quæ à nobis cuncta uidentur,
Tellus, atque mare exundans, atque humidus aer.
Titan, atque æther qui cuncta astringit in orbem.

Apollodorus autẽ Corcyræus dicit hos versus fuisse prolatos à Brancho vate, Mi- ἰκάδιος καὶ ἑκά
lesios expiante à fame. Ille enim multitudinem ramis lauri aspergens hymnum di- ργος
cendo præiuit hoc modo. epitheta Apolli
nis,& Dianæ,ita
Cantet is pueri heus Hecaërgon atque Hecaërgam. dicta quòd ope
Ita autem acclamauit populus vt diceret, Bedy, Zaphs, Chton,plectrum,Sphinx, rentur eminus.
C Cnachzbi. Chtyptes, Phlegmo. Drops. Meminit autẽ historię Callimachus quoq. κνάειν
in Iambis. Cnaachzbi autẽ per deriuationẽ est morbus, ex eo quod est κνάειν id est
angere & dolore afficere,& διαφέρειν quod est differre,ac dispergere, & θρύπτειν quod
est fulmine cõburere. Thespis autẽ Tragicus per hęc dicit aliquid aliud significari, κνακῶν.
scribens hoc modo. Ecce tibi libo cnachzbi cãdidũ, quod ex Cnecis expressi lacten παιδικαίρος.
tibus. Ecce cũ tibi chtyptẽ caseum, rubro melle miscuerim, Pandiorũ tempore in
tuis sanctis id pono altaribus. Ecce tibi Bromii candẽs fulgur libo. Significat autẽ,
vt existimo,primũ lacteum nutrimentum quod est ex xxiiii. elementis animæ,post
quod cibus iam est lac concretum. Postremũ autem sanguis vitis verbi, docet can-
dens vinum, nempe perficiẽtem lętitiam educationis. Drops autem est verbũ effi-
D cax, quod ex prima catechesi, hoc est quæ per auditum fit institutione, ad viri in-
crementum, in mensuram ætatis, hominem accendit & illuminat. Fertur etiam
tertia puerilis in hũc modum descriptio μάρπτω σφίγξ, κλαῦδ ζυγὸν θηλύν. Significat autẽ,
vt opinor, per elementorum & mundi administrationem, oportere nos progredi
ad perfectiorum cognitionem, vi & labore æterna superata salute. μάρπτω enim
significat comprehendere. Sphinx autem mundi compagem. ζυγὸν θηλὺν autem diffi
cultatem, & κλαῦδ latentem Domini cognitionem simul & diem significat. Quid
verò, an non Epigenes quoque in libro de poësi Orphei, ea quæ apud Orpheum
sunt eius propria exponens, dicit κιρκίσι καμπυλοχρώτι id est, radiis incurui corpo-
ris aratra significari σαμόσιν autem, hoc est staminibus, sulcos. μῖτον autem,hoc
est filum, dici allegoricè semen, & Iouis lachrymas significare pluuiam. μοῖρα
E autem,quod est parcas,rursus partes Lunæ,tricesimam, quintamdecimam,& no-
uam Lunam. Quocirca dicit etiam Orpheum eas vocare λῦκοσόλεα id est candida
tas, vt quæ sint partes lucis. Rursus ἄθθιον quidem, id est floridum, ver significa- ωρῆος
re propter naturam. Noctem autem ἀργίδα propter quietem, & Lunam γοργόνιον id est otiosus.
propter eam quæ est in ipsa faciem. Et ἀφροδίτειν, id est venerem, apud Theologum ἀφροδίτη ἀπὸ
dici tempus quo seminare oporteat. Huiusmodi etiã ænigmatibus vtebantur Py- τοῦ ἀφροῦ.
thagorei, Proserpinæ quidem canes, stellas errantes: Saturni autem lachrymam, id est a spuma.
mare dicentes allegoricè. Et innumerabilia inuenerimus tam apud Philosophos
quàm apud Poëtas dicta ænigmaticè, cum etiam toti libri indicent abditam scripto
F ris voluntatem, cuiusmodi est liber Heraclitide natura, qui etiam propterea appel
latus est σκοτεινὸς, id est obscurus ac tenebricosus. Huic libro est similis Pherecy-
dis quoque Syri Theologia. Euphorion enim Poëta, & Callimachi Causę, & Lyco
phronis Alexandra, & quæ sunt his similia, sunt instar gymnasii proposita ad expli
plicandum, omnibus Grammaticis. Talia ergo Moses quoque præcipit, vt hæc cõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

munia. Non veſci porco, neque aquila, neque accipitre, neque coruo. Nam por- A
eus quidem quod eſt animal voluptati deditum & immundum, ciborum cupidita
tem, & ſalacem in re venerea libidinem, & inquinatam ſignificat intemperantiam.
materialemque & in luto iacentem, & quæ ad cædem pingueſcit & interitum.
Rurſus autem permittit veſci iis, quæ habent fiſſam vngulam & quæ ruminant,
ſignificans, inquit, Barnabas, oportere adhærere iis qui timent Dominum, & in
corde meditantur eam quam acceperunt verbi diſtinctionem: iis qui loquuntur &
ſeruant Domini iuſtificationes: iis qui ſciunt quòd meditatio eſt opus lætitiæ, &
qui verbum Domini ruminant. Quid verò eſt quod fiſſas & duplices habet vngu-
las? Quòd iuſtus & in hoc mundo ambulat, & ſanctum expectat ſeculum. Deinde
ſubiungit. Videte quàm pulchrè legem Moſes tulerit. Sed vndenam illis in mentẽ B
venerit vt hæc cogitarent, nos iure præcepta intelligentes, loquimur vt Deus vo
luit. Propterea aures noſtras & corda circumcidit, vt hæc intelligamus. Quando
certe dixit. Non veſceris aquila, accipitre, & miluio, & coruo. Non adhærebis, in-
quit, neque aſſimilaberis his hominibus, qui labore & ſudore neſciunt ſibi parare
victum, ſed in rapina viuunt & in iniquitate. Aquila enim rapinam: Accipiter au-
tem iniuſtitiam, & Coruus auaritiam, & plura habendi cupiditatem ſignificat. Scri
Pſal.17. ptum eſt autem. Cum viro innocente eris innocens, & cum electo electus eris, &
cum peruerſo peruerteris. Sanctis ergo conuenit adhærere: quoniam ii qui eis ad-
hærent ſanctificabuntur. Hinc ſcribit Theognis.

Te bona namque boni, ſi una uerſere, docebunt. C
Prauiſed periment quod ſuit ingenium.

Exo.15. Et rurſus quando dicit in cantico. Glorioſè enim magnificatus eſt equum & aſcen
ſorem deiecit in mare: Multiplex, & beluinum, & quod appetitioni impetu fertur
vitiũ, vnà cum Auriga qui aſcenderat, & habenas laxarat voluptatibus, in mare pro
iecit, in mundi deiiciens tumultus & perturbationes. Ita etiam Plato in libro de
Anima, & Aurigam & equum qui defecerat, partem expertem rationis, quæ biper
to diuiditur, nempe in iram & cupiditatem, dicit cadere. Qua ratione Phaëthon-
tem quoque propter incontinentiam fabula è curru excidiſſe ſignificat. Ita etiam
ſe habet de Ioſeph. Cum ei adoleſcenti fratres inuidiſſent, vt qui amplius aliquid
Gen.37. præuideret in cognitione, eum; varia exuerunt tunica, & acceptum in lacum pro- D
iecerunt (lacus autem inanis non habuit aquam) vt qui variam viri boni cogni-
tionem ex diligenti ſtudio comparatam amandaſſent & valere iuſſiſſent, aut nuda
quæ eſt ex lege fide vtentes, proiecerunt in lacum aqua vacuum, vt qui vendidiſ-
ſent in Aegyptum, diuino verbo defectum. Vacuus autem ſcientia lacus, in quem
proiectus, cum exuiſſet cognitionem, videbatur ſimilis fratribus, eſt nudus cogni
tione qui delituerat ſapiens. Alio autem ſignificato fuerit cupiditas varium indu
Exo.21. mentum, quæ in vaſtum barathrum eſt proiecta. Si quis autem, inquit, lacum ape-
ruerit, vel ędificauerit, & ipſum nõ texerit, vitulus autem vel aſinus in eum incide
Eſa.1. rit, lacus Dominus ſoluet pecuniam, & dabit proximo, quod autem fuerit mor-
tuum, eius erit. Hic mihi illam ſubiunge prophetiam. COGNOVIT bos poſſeſſo E
rem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem me non intellexit. Ne quis
ergo ex iis cum inciderit in eam quæ à te docetur cognitionem, nec poſſit contine
re veritatem, non obediat & excidat, ſis cautus in vſu verbi, & apud eos quidẽ qui
accedũt citra rationem, occlude fontem qui viuit in profundo, potum autem præ
be iis qui ſitierint veritatem. Apud eos ergo qui non poſſunt accipere profunditа-
tem cognitionis, tege lacum. Dominus ergo lacus, ipſe inquam, qui eſt cognitione
præditus, multabitur, inquit, vt in quem culpa conferatur quòd is fuerit offen-
ſus, & deuoratus verbi magnitudine, cum tantas opes verbi minime caperet, aut
quòd eum qui operabatur traduxerit ad contemplationem, & à rudi & illaborata F
fide abduxerit per occaſionem. Pecuniam autem dabit voluntati omnipotenti, ſui
facti reddens rationem. Hic eſt ergo typus & figura legis & prophetarum, quę fuit
vſque ad Ioannem. Ille autem etiam ſi ſit locutus apertius, vt qui non amplius vt
propheta

A propheta prædiceret, ſed iam præſentem oſtẽderet qui ab initio ſymbolicè annun- Ioan.1.
tiabatur. Non ſum tamen, inquit, dignus qui ſoluam corrigiam eius calcei. Fate-
tur enim ſe non eſſe dignum qui tantam baptizet poteſtatem. Oportet enim eos
qui mundos faciunt, animam exoluere à corpore & eius peccatis, táquam pedem
à vinculo. Fortaſſe autem poſtremam quoque Seruatoris in nos operationem, pro
ximam inquam, & continentem, quæ Prophetiæ ęnigmate occultabatur per præ
ſentiam, is qui per ipſum oſtendit aſpectum, eum qui prędicebatur, eam quæ pro
cul in apertum veniebat ſignificando præſentiam, re vera ſoluit finem eloquiorũ
carnis diſpenſationis, detecta notione ſymbolorum. Et quæ à Romanis fiunt in te
B ſtamentis, locum obtinuerunt, nempe libræ illæ, & aſſes propter iuſtitiam: fru- καρπομοί.
ctuumque perceptiones, & aurium cõtrectationem. Illa quidem, vt iuſte quidem
fiant: hæc autem, ad honoris diuiſionem. Tertium verò, vt qui incidiſſet, cum ei
onus imponeretur, ſtans audiret, & teneret locum interceſſoris. Sed, vt videtur,
nimio quodam demonſtrandi ſtudio, plus quàm par ſit ſum progreſſus. Me enim
vita deficiet adducentem eorum multitudinem qui ſymbolicè philoſophantur.
Memoriæ ergo cauſa, & breuitatis, & quòd ſe extendant ad veritatem, tales ſunt
ſcripturæ barbaricæ philoſophiæ. Eorum enim qui ſæpe ad eas accedunt, & dede-
runt ſui experientiam, & in fide, & in vita vniuerſa, ſolum eſſe volunt eam quę
verè eſt Philoſophiam, & veram Theologiam. Iam verò nos quoque volunt opus
C habere aliquo interprete & duce. Sic enim fore vt maius in eam ſtudium confera-
tur, & minimè decipiantur cũ accipiant ab iis qui norunt, & proſint iis qui ſe ſunt
digni, exiſtimarunt. Et alioqui omnia quę oſtenduntur per aliquod velamẽtum, ὤφελα.
maiorem & præclariorem oſtendunt veritatem, ſicut res quæ in aqua pellucent, &
formæ quæ per tegumenta concędunt aliquam ſui euidentiam. Arguunt enim ſplẽ
dores, præter id quòd quæ ſunt manifeſta, vno modo intelligantur. Cum ergo li-
ceat pluribus modis accipere, ſicut certè accipimus in iis quæ dicta ſunt cum occul
tatione, ea cum ita ſe habeant, fallitur quidem indoctus & imperitus: comprehen
dit autem qui eſt cognitione præditus. Iam ergo nec quibuſlibet volunt omnia
exponi temere: nec communicari bona ſapientiæ, iis qui ne in ſomnis quidem ſunt
D anima expurgati: Neque enim fas eſt quibuſlibet obuiis ea expetere quæ pa-
rata fuere cum tot certaminibus: Neque prophanis verbi narrare myſteria.
Aiunt certè Hipparchum Pythagoreum accuſatum quòd apertè ſcripſiſſet decre
ta Pythagoræ, expulſum fuiſſe è ſchola, & propter ipſum, tanquam propter mor
tuum, factam eſſe columnam. Quocirca etiam in barbara philoſophia vocant
mortuos, eos qui exciderunt à dogmatibus, & mentem ſubiecerunt animæ pertur
bationibus. QVAE eſt enim participatio iuſtitiæ & iniuſtitiæ, vt ait diuinus Apo
ſtolus, aut quæ ſocietas luci cum tenebris? Quę autem eſt conuentio Chriſto 2.Cor.6.
cum Belial, aut quæ pars eſt fideli cum infideli? Olympiorum enim & mortuo-
rum ſunt ſeparati honores. Quocirca egredimini è medio ipſorum, & ſepare-
E mini, dicit Dominus, & immundum ne tangatis, & ego ſuſcipiam vos, & ero vo-
bis in Patrem: & vos eritis mihi in filios & filias. Non ſoli autem Epicurei & Pla-
to multa occultabant: ſed etiam Epicurei dicunt quædam eſſe apud ſe arcana, &
non permittere omnibus vt ea ſcripta legant. Quinetiam Stoici dicunt à Zenone
primo quædam fuiſſe conſcripta, quę nõ facile permittunt legere Diſcipulis, quo-
rum nõ prius fuerit factum ab ipſis periculum an germanè & ſyncerè philoſophen
tur. Ariſtotelei quoque dicunt, ex ſuis ſcriptis alia quidem eſſe ἐσωτερικὰ id eſt, in-
terna: alia verò communia & ἐξωτερικὰ hoc eſt, externa. Quinetiam ii qui fece-
re myſteria, cum eſſent Philoſophi, ſua dogmata obſcurauerunt fabulis, vt non
eſſent manifeſta omnibus. Deinde illi quidem humanas celantes opiniones, ar-
F cebant indoctos ne ad eas adirent: eorum autem quæ verè ſunt ſanctam & bea-
tam contemplationem, non multo magis celari cõferebat? Sed neque ea quæ ſunt
barbarę philoſophię, neque fabulæ Pythagoricæ, neque quę apud Platonem in Re
publica ab Armenio, & in Gorgia ab Aeaco & Rhadamantho, & in Phædone fa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bula, Tartari, & in Protagora Promethei & Epimethei, & præterea fabula belli A
gesti inter Atlantinos & Athenienses in Atlantico, non sunt in omnibus nominibus exponendæ allegoricè: sed quæcunque vniuersam ac generalem significant sententiam. Atque hæc certe inuenerimus significari per symbola sub velo allegoriæ. Quinetiam cum Pythagora consuetudo, & quæ cum familiaribus erat duplex coniunctio, vocans quosdam ἀκουσματικοὺς id est, Auscultatores, quosdam verò Mathematicos, qui syncerè ac germanè attingebant philosophiam, significabat aliud quidem dictum fuisse, aliud verò fuisse à multis occultatum. Fortassis autem illud quoq. duplex orationis genus Peripateticorum, nempe & quod opinabile & quod

δόξα. ἐπιστημονικὸν, id est, scientiam constituens vocatur, nõmultum abest quin diuidat opi-
αὐλεία. nionem ac famam à vera gloria, quæ dicitur αὐλεία, & à veritate. B

Mortale à seclo flores decerpere honorum.
Te minime subiget, pia possis quo mage fari.

Musæ certè Ionicæ dicunt dilucidè vulgus quidem hominũ, & eos ex populis qui sibi videntur sapientes, sequi poetas, & vti legibus vt qui sciant multos esse malos: eos autem qui sunt optimi, gloriam persequi. Eligunt enim, inquit, Optimi omnium contraria, perennem gloriam mortalium. Multi autem se explent & exaturant, tanquam pecora, ventre & pudendis, & rebus ex iis quæ sunt in nobis turpissimis, metientes beatitudinem. Magnus quoque ille Parmenides Eleates, introducit duarum viarum doctrinam, sic scribens. C

Vna quidem ueri est, bene quam cor credere constans
Posßit, opinio sed nimium leuis altera uulgi,
Cui non certa fides, nec ineſt persuasio uera.

Eph.3. Meritò ergo dicit diuinus Apostolus. Per reuelationem, notum mihi factum est sacramentum, sicut prius scripsi paucis, prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicut nũc reuelatũ est sanctis eius Apostolis & Prophetis. Est enim ali-
Coloss.1. qua quoque perfectorum doctrina, de qua dicit scribens ad Colossenses. Non cessamus pro vobis orare & petere, vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni D
sapientia & intellectu spirituali, vt ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes & crescentes in cognitione Dei, omni virtute cõfirmati, secundum potentiam gloriæ eius. Et rursus. Secundum dispensationem Dei quæ data est mihi, inquit, in vobis, vt impleam verbum Dei, mysterium quod fuit absconditum à seculis & à generationibus, quod nunc manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notum facere, quæ sint diuitiæ gloriæ mysterii huius in gentibus. Quocirca alia quidem sunt mysteria quæ fuerunt absconsa vsque ad Apostolos, & tradita sunt ab ipsis, vt à Domino acceperunt, abscõsa autem in veteri testamento, quæ nunc manifestata sunt sanctis. Aliud verò est quod est diuitiæ gloriæ mysterii, quod est in gentibus, quod est fides & spes in Christum, quem ali E
bi dixit fundamentum. Et rursus veluti cupiens manifestare cognitionem, sic scribit. ADMONENTES omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnẽ
Ibidem.1. hominem perfectum in Christo. Non omnem hominem absolutè, quoniam nullus esset infidelis, sed nec omnem qui credit, perfectum in Christo, sed omnem dicit hominem perinde ac si diceret. Totum hominem, vtpote sanctificatum corpore & anima. Quòd enim non sit omnium cognitio, subiungit aperte: Constructi in charitate, & in omnes diuitias certitudinis intelligentiæ, in agnitionem myste-
Col.4. rii Dei in Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Orationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Gratiarum autem actio, non solum fit in anima & bonis spiritalibus, sed etiam in corpore & bonis F
corporis. Adhuc quoque apertius ostendit, cognitionem non esse omnium, subiungens. Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium ad loquendũ mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, vt manifestem ipsum ita vt oportet

A oportet me loqui. Iam enim erant quædam quę tradebantur Hebræis sine scriptis. Etenim cum deberetis, inquit, esse doctores, propter tempus, vt qui in testamento veteri consenueritis, rursus opus haberis vt vos doceam quæ nam sint elementa initii eloquiorum Dei, & facti estis quibus lacte sit opus, nõ solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, est imperitus sermonis iustitiæ, est enim paruulus, vt cui sint primæ creditæ disciplinæ. Perfectorum autem est solidus cibus, qui propter habitum habent sensus exercitatos ad discretionem boni ac mali. Quocirca dimittentes initii Christi sermonẽ, ad perfectionem feramur. Quinetiam Barnabas, qui ipse quoque prędicauit verbum vna cũ Apostolo, Simplicius, inquit, vobis
B scribo, vt intelligatis. Deinde paulo inferius, iam adducens manifestius vestigium traditionis quæ est ex cognitione, dicit. Quid ei, dicit alius Propheta Moses? Ecce hæc dicit Dominus Deus. Intrate in terram bonam, quam iurauit Dominus Deus. Deus Abrahæ, & Isaac, & Iacob, & possidete eam terram fluentem lacte & melle. Quid dicat cognitio, discite. Sperate, inquit, in eum qui in carne est vobis manifestandus Iesus Christus. Homo enim est terra patiens. Ex facie enim terræ fuit Adæ formatio. Quid ergo dicit in terram bonam fluentem lacte & melle? Benedictus Dominus noster O fratres, qui sapientiam & intelligentiam posuit in nobis occultorum suorum. Dicit enim Propheta parabolam Domini quis intelliget, nisi sapiens, & sciens, & diligens Dominum suum? Paucorum est hæc capere. Non enim
C inuidens, inquit, præcepit Dominus in aliquo Euangelio. Mysterium meum mihi, & filiis domus meæ, in tuto & extra solitudinem statuens electionem, vt cum ea acceperit quæ sunt coniuncta & conuenientia iis quæ elegerit, sit zelo superior. Qui enim non habet boni cognitionem, est malus, quoniam vnus est bonus, pater, patrem autem ignorare est mors, vt nosse, vita æterna, per participationem potestatis in quam non cadit interitus. Et non interire quidem, est esse participem diuinitatis. Interitum autem affert recessus à Dei cognitione. Rursus Propheta. Et Esa.45. dabo tibi thesauros abscõditos, obscuros, inuisibiles, vt cognoscant quòd ego Dominus Deus. His conuenienter Dauid quoque psallit. Ecce enim veritatem dilexi Psal.50. sti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Diem diei eructat verbum, Psal.18.
D vt apertè scriptum est, & nox nocti annuntiat scientiam quæ est abdita mysticè. Et non sunt loquelæ neque sermones quorum non audiantur voces eorum. Deo qui dixit, faciet quis clanculum, & non videbo ipsum. Propterea disciplina dicta Num.24. est illuminatio, vt quæ manifestauerit ea quæ erant occulta, cum magister solum aperuit arcę operculum, contra quam Poetæ dicunt Iouem bonorum quidem dolium obturasse, malorum autem aperuisse. SCIO quod veniens ad vos, inquit Rom.15. Apostolus, veniam in plenitudine benedictionis Christi. Spiritale donum, & traditionem quæ est ex cognitione, eis præsentibus præsens cupit impertire. Neque enim ea poterant significari per epistolam. Plenitudinem Christi vocans per reuelationem mysterii quod æternis temporibus fuerat tacitum, nunc autem fuit ma-
E nifestatum per scripturas Propheticas, secundum mandatum æterni Dei, ad obedientiam fidei in omnes gentes cogniti, hoc est, in eos qui ex gentibus eum esse credebant. Paucis autem ex his ostenditur quænam sunt ea quæ sunt in mysterio. Merito ergo Plato quoque de Deo tractans in epistolis. Dicendum est, inquit, tibi per ænigmata, vt si tabulæ vel in mari vel in terra aliquid acciderit, qui legit non intelligat. Deus enim vniuersorum, qui omnem vocem, omnem cogitationem, & omnem superat notionem ac intelligentiam, nunquam mãdari possit literis, cum sit potestate sua eiusmodi vt verbis non possit exprimi, quod ipsum quoque Plato significauit, dicens. Hæc ergo considerans, caue ne te aliquando pœniteat eorum quæ nunc indignè exciderunt. Maxima autem cautio est non scribere, sed discere.
F Non potest enim, non potest fieri, vt quæ scripta sunt non excidant. His germana dicit sanctus quoque Apostolus Paulus, Propheticam & verè antiquam cõseruans 1.Cor.2 occultationem, à qua quæ Græcis fuerunt pulchra profluxere dogmata. Sapientiã autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius seculi, neque prin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.Cor.3. cipum huius seculi qui destruuntur: sed loquitur Dei sapientiam in mysterio abscon- A
ditam. Deinde paulo inferius cautionem ne sermones in vulgus exeant, docet hoc modo. Et ego fratres, non potui loqui vobis tanquam spiritalibus, sed tanquam carnalibus. Tanquam infantibus in Christo lac vobis potum dedi, non cibũ, nondum.n. poteratis, sed neq. nunc potestis, adhuc enim carnales estis. Si ergo lac quidem est infantium: cibus autem, perfectorum nutrimentum, dictus est ab Apostolis, lac quidem intelligetur catechesis, veluti primum nutrimentum animæ. Cibus autem, suspiciens contemplatio, quæ sunt ipsæ carnes & sanguis verbi: hoc est comprehensio diuinæ potentiæ & essentiæ. Gustate & videte, inquit, quod Christus est Dominus. Sic enim seipsum impertit iis qui sunt talis cibi spiritalius participes quãdo anima ipsa seipsam nutrit ex sententia Platonis. Cibus enim & potus B
verbi diuini est cognitio diuinæ essentiæ. Quamobrem Plato quoque dicit in secũdo de Republica, cum sacrificauerimus, non porcum, sed magnum aliquod & du-
1.Cor.5. bium sacrificium, ita demum oportere de Deo quærere. Apostolus autem, Et pascha, inquit, nostrum immolatus est Christus, re vera dubium & inexplicabile sacrificium, filius Dei qui pro nobis sanctificatur. Sacrificium autem Deo acceptum, est, corporis & eius affectionum ac vitiorum separatio. Is est verus re vera Dei cultus. Num autem propterea meritò dicta est à Socrate philosophia mortis meditatio. Qui enim neque visum adducit in cogitando, neque aliquem trahit ex aliis C
sensibus, sed ipsa pura mente se rebus applicat, is veram persequitur philosophiam. Hoc sibi vult etiam Pythagoræ quinque annorum silentium, quod præcepit discipulis, vt scilicet auersi à rebus sensilibus, nuda mente Deum contẽplarentur. Hæc ergo à Mose accepta sunt philosophati Græcorum præstantissimi. Præcipit enim vt holocaustia cum ea excoriauerint, membratim diuidant, quoniam cognoscentem animam cum nuda fuerit à pelle materiali, absque nugis corporis & omnibus vitiis, quæ sibi vendicant inanes & falsæ opiniones, carnalibus exutam cupiditatibus, luci consecrari necesse est. Plurimi autem homines, id quod est mortale tanquam cochleæ, induentes, & circa suas ipsarum libidines & intemperantias, non secus ac Istrices, instar globi circumacti, de beato Deo, & in quem non cadit interitus, talia qualia de se opinantur. Nõ animaduertunt autem etsi sint nobis propin- D
qui, Deum dedisse nobis innumerabilia quorum ipse non est particeps, generationem quidem, cum ipse sit ingenitus, nutrimentum autem, cum ipse eo non egeat: & augmentum, cum sit in equalitate: senectutis & mortis potestatem, cum ipse sit senii & mortis expers. Quocirca & manus, & pedes, & os, & oculos, & ingressus, & egressus, & iras & minas, nemo aliquo modo existimet dici Dei affectiones apud Hebræos. Sanctius est autem & magis pium, quædam ex his nominibus dici allegoricè, quæ quidem procedente tempore suo loco aperiemus. Ex omnibus medicamentis est maximè salutaris sapientia. Callimachus scribit in Epigrammatibus. Alius autem ex alio sapiens. Et olim & nunc, inquit Bacchylides in Pæanibus. Neque enim obscurorum versuum fores facile est inuenire. Pulchre E
itaque Isocrates in Panathenaico, cum prius posuisset. Quosnam ergo voco sapientes, subiungit. Primum quidem, eos qui rectè vtuntur iis rebus quæ quotidie accidunt, & quorum est eiusmodi opinio vt temporum opportunitates facile assequatur, & magna ex parte coniectet id quod est vtile. Deinde eos qui honestè & iustè semper versantur cum eis quorum vtuntur consuetudine, & quæ ab aliis quidem afferuntur molestias & indignitates toleranter & facile ferunt, seipsos autẽ quàm fieri potest minimè graues, & quàm moderatissimos exhibent iis qui eis vtuntur. Præterea autem eos qui voluptatibus quidem imperant & sunt eis superiores, nõ vincuntur autem à rebus aduersis, sed in eis se strenue gerunt, & pro dignitate naturæ cuius sunt participes. Quartum, quod quidem est maximum, eos quos non F
corrumpunt res secundæ, nec ab eis ad immoderationem traducuntur & insolentiam, sed permanent in ordine eorum qui sunt modesti & rectè sapiunt. Deinde colophonem addit orationi. Eos autem qui non solum ad vnum ex his, sed ad hæc omnia

A omnia habent animæ habitum bene compositum, eos dico esse & prudentes & perfectos viros, & omnes habere virtutes. Vides quomodo vitam quæ ex cognitione agitur, Græci quoque, etsi nesciant quomodo scire oporteat, diuinis laudibus celebrent, quænam sit autem cognitio ne in somnis quidam norunt. Si ergo inter nos conuenit cognitionem esse cibum rationalem, re vera sunt beati qui cõuenienter diuinæ scripturæ esuriunt & sitiunt veritatem, quoniam implebuntur alimento æterno. Valde autem admirabiliter qui est in scena Philosophus Euripides, inuenitur iis quæ dicta sunt consentire per hæc, patrem & filium simul nescio quomodo tacitè significans. TIBI omnium Regi libamen & molam offerens, Iupiter,
B siue mauis Dis vocari. Tu autem mihi sacrificium dubium omnis fructuum oblationis accipe, plenum, profusum. Perfecta enim & omni ex parte absoluta oblatio, dubiumque, & quod exitum inuenire non potest, pro nobis Christus est sacrificiũ. Et quòd Seruatorem ipsum nescius dicat, planum faciet, subiungens. Tu enim & in cœlestibus sceptrum Iouis tractans, terrestrium autem ò Dis es imperii particeps. Deinde dicit apertè. Mitte quidem lucem, animę virorum scire volentium certamina vnde non germinauerint: quænam radix malorum: & quemnam ex beatis cum exposuerint, inueniri possit quies laborũ. Nõ abs re ergo in mysteriis quoque quæ fiunt apud Græcos, primum locum tenent expiationes & lustrationes sicut etiam apud Barbaros lauacrum. Post hæc autem sunt parua mysteria, quæ ha-
C bent aliquod fundamẽtum doctrinæ & præparationis futurorum. In magnis autẽ de vniuersis non restat amplius discere: sed contemplari & mente comprehendere & naturam & res ipsas. Acceperimus autem expiandi quidem & expurgandi modum, confessione, contemplandi autem resolutione, procedentes ad primam intelligentiam per resolutionem, ex iis quæ sunt ei subiecta ducentes initium, auferentes quidem à corpore qualitates naturales, circumcidentes autem eam quæ est in profundum dimẽsionem, deinde eam quæ est in latitudinem, & post hęc, eam quæ est in longitudinem. Quod enim restat signum, est vnitas, quæ, vt ita dicam, habet posituram. Si ergo ablatis omnibus quæ adsunt corporibus, & iis quę dicuntur incorporea, nos ipsos proiecerimus ad Christi magnitudinẽ: & deinde invastitatem
D immensitatemque sanctitate processerimus, ad intelligentiã omnipotentis vtcunque processerimus, non quod est, sed quod non est cognoscentes. Figura autem & motus vel status, vel sedes, vel locus, vel dextera, vel sinistra, de patre vniuersorũ ne sunt quidem cogitanda. Atqui hæc quoque scripta sunt. Sed quid velit significare vnumquodque eorum, ostendetur suo loco. Non est ergo prima causa in loco, sed supra locum & tempus & nomen & intelligentiam. Propterea Moses quoque dicit. Ostende mihi teipsum euidentissime, tacitè innuens Deum non posse doceri, nec verbis exprimi ab hominibus, sed sola ea quæ ab ipso proficiscitur posse potestate cognosci. Inquisitio enim est informis, & quæ non cadit sub aspectum, gratia autem cognitionis est ab ipso per filium. Apertissime autem Solomon nobis fe-
E ret testimonium, dicens hoc modo: Prudentia hominis non est in me. Deus autem dat mihi sapientiam, scio autem sancta. Iam vero diuinam prouidentiam altlegorice Moses nominauit lignum vitę quod plantatum fuit in paradiso. Qui qui dem paradisus potest etiam esse mundus, in quo orta sunt omnia quæ processere ex creatione. In eo & verbum floruit & fructum tulit caro factum, & eos qui eius benignitatem gustarant viuificauit, quoniam nec absque ligno nobis venit in cognitionem. Sulpĕsa enim est vita nostra ad fidem nostram. Porro autem Solomon quoque rursus dicit. Arbor est immortalitatis iis qui ipsam apprehendunt. Et ideo dicit. Ecce do ante faciem tuam vitam & mortem, diligere Dominum Deum,
F & ambulare in viis eius, & audire vocem eius, & credere vitæ. Sin autem transgressi fueritis iustificationes & iudicia quæ dedi vobis, perditione perdemini. Hoc enim est vita & longitudo dierum tuorum, diligere Dominum Deum tuũ. Rursus Abraham cum venisset in locum quem dixit ei Deus tertio die, suspiciens videt locum eminus. Nam primus quidem dies est qui fit per aspectum rerum pulchrarum

Prouerb.30.
Sap. 15.
Eccl.15.
Deut.30
Exo.33.
Gen.22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& honestarum. Secundus est optimæ animæ desiderium. Tertio verò mens perspi A
cit spiritalia, apertis oculis à Magistro qui die tertio resurrexit. Fuerint autem tres
quoque dies mysterium signaculi, per quod, is qui verè est Deus, creditur. Eminus
ergo consequenter videt locum, est enim Dei regio captu difficilis, quem appella-
uit Plato χώραν ἰδεῶν hoc est, idearum regionem seu campum ac receptaculum,
cum à Mose eum accepisset esse locum, vt qui omnia & vniuersa contineat. Meritò
autem eminus videtur ab Abraham, propterea quòd sit in generatione, & per An
1.Cor.13. gelum continenter ac proximè mysteriis initiatur. Hinc Apostolus. VIDEMVS
nunc, inquit, tanquam per speculum: tunc autem facie ad faciem, per solas illas pu-
ras & incorporeas mentis applicationes. Fieri autem potest vt quis in disserẽdo de
Deo diuinet, si aggrediatur absque omnibus sensibus, contendere ad id quod est B
vnumquodque, & ab iis quæ sunt non prius discedere quàm transcendens ea quæ
id supereminent, id quod est bonum, ipsa apprehenderit intelligentia, versans in
ipso fine eius quod potest apprehendi intelligentia, ex Platonis sententia. Rursus
Moses non permittens aras & delubra multis in locis construi, vno Dei templo ex-
tructo, & vnigenitum esse mundum, vt ait Basilides, & vnum, vt non amplius vi-
detur Basilidi, Deum annuntiauit, & quoniam eum qui comprehendi non potest
loco non comprehendit Moses qui est præditus cognitione, in templo nullum po
suit colendum simulachrum, Deum sub aspectum non cadere, & circumscribi non
posse significans, ad Dei autem notitiam Hebræos vtcũque adducens, per hono- C
rem eius quod est in templo nominis. Quinetiam verbum prohibens & fanorum
constructiones, & omnia sacrificia, omnipotentem non esse in aliquo tacitè signi-
Esa.66. ficat, per ea quæ dicit. QVAM domum ædificabitis mihi, inquit Dominus? Cœlum
mihi est sedes, & quæ deinceps consequuntur. Et de sacrificiis similiter. SANGVI
Psal.49 NEM taurorum, & adipem agnorum nolo, & quæ post hęc per Prophetã prohibet
spiritus Domini. Pulcherrimè igitur his quoque Euripides adstipulatur, scribens.

Constructa ab Architectis quæ queant domus.
Corpus Dei plexu cohibere mœnium? Et de sacrificiis similiter.
Namque indiget Deus, Deus si rectè siet.

Poëtarum sunt hæc verba infelicia. Deus enim non fecit mundum, quòd ei opus D
esset, & honores scilicet ab hominibus, & ab aliis Diis & Dæmonibus, inquit
Plato, perciperet, veluti quoddam vectigal accipiens à generatione, à nobis qui-
dem fumos, à Diis autem & dæmonibus propria eorum munera ac ministeria.
Appositissimè ergo & efficacissimè ad docendum Paulus in Actis Apostolorum.
Act.17. DEVS, inquit, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, is cum sit Dominus
cœli & terræ, non in manu factis templis habitat, neque ab humanis manibus coli
tur aliquo indigens, cum ipse det omnibus spiritum & vitam & omnia. Dicit au-
tem Zeno quoque auctor sectę Stoicę, in libro de Republica, neque oportere tem-
pla facere, nec imagines. Nihil enim quod sit compositum, esse diis dignum. Nec
veritus est hęc his verbis scribere. Neq. opus erit fana ędificare. Fanum enim quod E
non sit magni pretii & sanctum nihil est existimandum. Nullum autem magni
pretii & sanctum est ędificatorum opus & illiberalium opificum. Meritò ergo
Plato quoque sciens mundum esse Dei templum, ciuibus ostendit vnum locum
ciuitatis, vbi eis essent reponenda simulachra. Priuatim autem prohibuit vt ne-
mo haberet Deorum imagines. Nemo ergo alius inquit, Diis sacra consecret.
Nam aurum quidem & argentum & in aliis ciuitatibus priuatim, & in sacris, res
est inuidiosa. Ebur autem corporis quod amisit animam, est nefarium donarium.
Ferrum autem & ęs sunt instrumenta bellorum. Ex ligno autem, quod ex vno est
ligno compactum quodcunque voluerit offerat. Similiter etiam ex lapide quoque
ad sacra communia. Meritò ergo in magna epistola. Verbis enim, inquit, nequaquã F
potest explicari vt alię disciplinę. Sęd cum in re ipsa diuturnus fuerit vsus & longa
vitę consuetudo, repente tanquam ex igne qui exiliit lux accensa in anima, ipsa se-
ipsam iam alit. An non hæc sunt similia iis quæ dicta sunt à Propheta Sophonia?

ET

A ET ASSVMPSIT me spiritus, & sustulit in quintum cœlum; & contemplabar An-
gelos qui Domini vocabantur, & diadema eorum impositum in sancto spiritu, &
erat sedes vniuscuiusque eorum septuplo maior luce Solis orientis, habitantes in
templis salutis, & laudantes Deum ineffabilem, altissimum. Patrem enim effecto-
rem huius vniuersi & inuenire est difficile, & cum inueneris, vt apud omnes elo-
quaris, nequit fieri. Verbis enim minimè explicari potest, vt aliæ disciplinæ, veri
amicus dicit Plato. Pulchrè enim audierat quòd sapientissimus Moses montem ad-
scendens per sanctam contemplationem, ad fastigium eorum quæ percipiuntur in-
telligentia, necessario discernens prohibet ne totus populus secum ascendat. Et
B quando dicit scriptura. INGRESSVS est autem Moses in caliginem vbi erat Deus,
hoc significat iis qui possunt intelligere, Deũ nec esse aspectabilem, nec verbis pos-
se enuntiari. Caligo autem re vera, nempe multorum incredulitas & ignoratio,
obiicitur splendori veritatis. Et rursus Orpheus Theologus cum ex eo adiutus di-
xisset.

Vnus perfectus per se, ex uno omnia facta,
Aut, *Nata.* nam sic quoque scribitur, subiungit. *Nullus & ipsum*
Apertius autem subiungit.
Mortalis cernit, uerum omnes aspicit ipse.
Non uideo hunc, solidus positus nam nymbus in orbem est.
Namque pupillæ oculis hominum mortalibus in unt
C *Paruæ & mortales, iis insunt nam caro & ossa.*

Iis quæ dicta sunt feret testimonium Apostolus, dicens. Noui hominem in Chri- 2.Cor.12
sto raptum vsque ad tertium cœlum, & illinc in paradisum, qui audiuit verba arca-
na quæ non licet homini loqui, sic tacitè significans, Deum verbis non posse expli-
cari, non lege & metu alicuius præcepti, illud non licet, adiiciens: sed sancta pote
state Deum verbis enuntiari non posse significans. Siquidem super tertium cœlum
loqui incipit, vt fas est iis qui illic sunt electas animas initiare sacris. Scio autem
apud Platonem (multa enim exempla quę sunt ex barbara philosophia, nunc mihi
suggerit scriptura, conuenienter primis promissis, tempus expectans) multos cœ-
D los intelligi. Cum certè dubitasset in Timęo, an oporteat plures mundos, an hunc
vnum existimare, indifferenter vtitur nominibus, citra vllum discrimen nominis,
mundum & cœlum appellans. Dictio autem sic habet. Vtrum ergo rectè diximus
vnum cœlum an multos & infinitos. Rectius fuerit vnum dicere, siquidem effe-
ctus est ad exemplar. Quinetiam in epistola Romanorum ad Corinthios scriptum
est. Oceanus infinitus, & qui sunt post ipsum mundi. His ergo consequenter excla Rom. 11.
mat diuinus Apostolus. O altitudo diuitiarum & sapientiæ & cognitionis Dei.
Nunquid ergo hoc erat quod tacite significabat Propheta, iubens subcinericios,
qui ἐγκρυφίας id est occulti dicuntur, facere azymos, significans verè sacrũ de ingenito
& potestatibus eius verbum mysticum oportere celari. Hæc confirmans in epistо- 1.Cor.2.
E la ad Corinthios apertè dixit Apostolus. SAPIENTIAM autem loquimur inter
perfectos. Sapientiam autem non huius seculi, neque principum huius mundi qui
destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam. Et rursus ali Col.2.
bi dicit. Ad agnitionem mysterii Dei in Christo, in quo sunt omnes thesauri sapi-
entiæ & scientiæ absconditi. Hæc obsignat ipse Seruator noster sic dicens. Vobis Math.13.
datum est nosse mysterium regni cœlorum. Et rursus Euangelium dicit Seruato-
rem nostrum dixisse Apostolis sermonem in mysterio. Dicit enim de eo prophetia. Psal.77.
Aperiet in parabolis os suum, & eructabit quæ sunt absconsa à constitutione mun-
di. Iam verò per parabolam quoque de fermento significat Dominus occultationẽ.
Dicit enim. Simile est regnum cœlorum fermento, quod cum accepisset mulier, ab Matth.13.
F scondit in farinæ satis tribus, donec totum fuit fermentatum. Aut enim tripertita
per obedientiam salua fit anima per spiritalem potestatem in ea absconsam per fi-
dem, aut quòd vis verbi quæ data est nobis, cum sit & valida & compendiosa, quem
libet qui eam exceperit, & intra se possederit, occultè & latenter ad se trahit, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnem eius coactam multitudinem colligit ad vnitatem. Hæc ergo à Solone sa A
pientissimè scripta sunt de Deo.

μετρησύνης μέ
ζον mensuram cognitionis.

Mensura haud facile est obscuram mente uidere,
Extrema ex rebus quæ omnia sola tenet.

De Deo enim dicit Poëta Agrigentinus.

Illum non oculis nostris apprendere fas est,
Aut manibus, uia quæ re uera est maxima, mentes
Vt credant hominum quæ mox deducere possit.

Ioan. 1. Et Ioannes Apostolus, Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus Deus qui est in si-
nu patris, ille exposuit. Cum autem inaspectabilem & ineffabilem Dei sinum no- B
minasset, hinc quidam eum profundum vocauerunt, vt qui omnia comprehende-
rit & veluti sinu complexus sit, nec possit quis eum assequi, & sit infinitus. Est qui
dem certè hæc de Deo oratio tractatu difficillima. Quoniam enim cuiusuis rei prin
cipium est inuentu longè difficillimum: est certè omnino primum & antiquissimũ
principium difficillimum ad demonstrandum, quod quidem est etiam aliis omni-
bus causa vt fiant & facta sint. Quemadmodum enim dici potuerit, quod neque
est genus, neque differentia, neque species, neque indiuiduum, neque numerus:
Sed neque accidens aliquod, neque cui aliquid accidit? Neque verò eum totum re
ctè dixerit quispiam. In magnitudine enim totum ponitur, & est pater vniuersо-
rum. Sed neque dicendum est esse aliquas eius partes. In vnum enim non cadit diui C
sio, & ideo est etiam infinitum, non quòd eiusmodi mente cogitetur vt peruadi
non possit, sed quatenus nullam distantiam suscipit ac dimensionem & finem non
habet: & ideo est figurę expers, & quod nominari non potest. Et si aliquando eum
nominemus, non propriè vocantes, aut vnum, aut bonum, aut mentem, aut ipsum
id quod est, aut patrem, aut Deum, aut creatorem, aut Dominum, non id dicimus
tanquam nomen eius proferentes: sed propter eius potestatem pulchris vtimur no
minibus, vt in aliis non aberrans, his inniti possit cogitatio. Non enim vnumquod
que ex his Deum significat, sed omnia simul omnipotẽtis indicant potentiam. Quę
enim dicuntur ex iis quæ ipsis adsunt, aut ex ea quæ est inter se inuicem habitudi-
ne ac relatione. Horum autem nihil potest de Deo accipi. Sed neque scientia acci- D
pitur demonstratiua, ea enim ex prioribus constat & ex notioribus. Nihil est au-
tem ante ingenitum. Restat vtique vt diuina gratia, & solo quod ab eo proficisci-
Act. 17. bus Apostolorum Paulum dicere commemorat. Viri Athenienses, per omnia tan
quam superstitiosiores vos video. Præteriens enim & contemplans quæ colitis si-
mulachra vestra, inueni etiam aram in qua inscriptum erat Ignoto Deo. Quem er
go ignorantes colitis, eum ego vobis annuntio. Quidquid ergo cadit sub nomen,
est genitum, velint an non. Siue ergo Pater ipse ad se trahit quemlibet qui pure vi
xerit, & processerit ad notionem beatæ naturæ, & in quam non cadit interitus: si-
ue liberum quod est in nobis arbitrium, veniens ad boni cognitionem, sepra transi- E
lit, vt dicitur in gymnasiis: non tamen absque eximia gratia erigitur & exurgit ani
ma, & extollitur supra ea quæ supereminent, quicquid graue est deponens, & red-
dens ei quod est cognatum. Dicit autem Plato quoque in Menone virtutem esse
datam diuinitus, vt hæc eius verba ostendunt. Ex hac ergo consideratione ò Me-
non videtur nobis virtus diuina sorte accedere quibus accedit. An non tibi vide-
tur eum qui ad omnes venit cognoscendi habitum, diuinam sortem tacite signifi-
casse? Apertius autem subiungit. Sin autem nos nunc in hac tota recte quæsiuimus
oratione, virtus nec fuerit natura, nec eiusmodi vt doceri possit. sed diuina sorte
accedere, non absque mente, iis ad quos accesserit. Ergo diuinitus data sapientia, F
quæ est virtus patris, adhortatur quidem nostrum liberum arbitrium, excipit autẽ
fidem, curamque & attentionem remuneratur electionis suprema communicatio
ne. Porro autem ipsum quoque tibi adducam Platonem, apertè volentem vt creda

tur

A tur Dei filiis. Nam cum de Diis qui sub aspectum non cadunt & sunt geniti verba
fecisset in Timæo, de aliis dicere dęmonibus, & eorum ortum scire, dicit nostras
vires superare: credendum autem esse iis qui prius dixerunt, qui à Diis quidem, vt
dixerunt, genus duxere, aperte autem suos parentes cognouere. Fieri ergo non po
test vt Deorum filiis fides nõ habeatur, etiamsi absque probabilibus & necessariis
dicant demonstrationibus. Non arbitror à Græcis posse manifestius ferri testimo-
nium, Seruatorem nostrum, & eos qui vncti sunt in Prophetiam, hos quidem Dei
filios esse appellatos, Dominum autem cum sit verus & germanus filius, veros esse
testes rerum diuinarum. Et ideo adiecit oportere eis credere, cum sint inspirati di
B uinitus, etiam siquis paulo magis tragice dixerit non credere. Soph. in Antig.

Nam non erat Iupiter hæc qui prædicauerat.

Sed sciat ipsum Deum per filium prædicasse scripturas. Fide dignus autem est is Matth. 11
qui sua annuntiat, quoniam. Nemo, inquit Dominus, nouit patrem, nisi filius: &
cui filius reuelauerit. Est ergo hoc credendum ex Platonis quoque sententia, etiã si
absque probabilibus & necessariis demonstrationibus, per vetus & per nouum te-
stamentum prædicetur & dicatur. Si enim non crediderit is, inquit Dominus, in Ioan. 8.
peccatis vestris moriemini. Contra autem. Qui credit habet vitam æternam. Beati Ioan. 3.
ergo sunt omnes qui confidunt in ipso. Fiduciam autẽ habere est quid fide amplius. Psal. 2.
Quando enim sciuerit quispiam magistrum nostrum esse Dei filium, concepit fi-
C duciam quod eius doctrina sit vera. Quo modo autem doctrina, ex sententia
Empedoclis, auget præcordia: ita in Dominum fiducia auget fidem. Atque eorum φρένες
quidem esse dicimus, philosophiam quidem vituperare, fidem autem insectari, &
laudare iniustitiam, & beatam vitam esse ducere quæ agitur ex cupiditate & libi-
dine. Iam verò fides, etsi est voluntaria animæ assensio, est tamen bonorum opera- ποιῆν
trix, & iustę fundamentum actionis. Quòd si artificiosè disputet Aristoteles, face- πρᾶξιν
re quidem docens poni & in bestiis & in inanimis, agere autem esse hominum tan
tum, eos corrigat qui dicunt Deum esse factorem vniuersorum. Quod autem agi
tur, est vel bonum, inquit, vel necessarium. Iniuriam ergo facere non est bonum.
Nemo enim facit iniuriam nisi propter aliquid aliud. Ex iis autem quæ sunt neces
D saria nihil est voluntarium. Iniuriam ergo facere est voluntarium: Quare nec est
necessarium. Boni autem à malis maximè differunt institutis & electionibus & bo-
nis desideriis. Quæuis enim animæ nequitia fit cum intemperantia, & qui agit per
affectionem, per intemperantiam agit & nequitiam. Mihi itaque succurrit in sin- Ioan. 10.
gulis admirari diuinam illam vocem. AMEN amen dico vobis, qui nõ ingreditur
per ostium in ouile, sed aliunde ascendens, ille est fur & latro. Qui autem ingredi
tur per ostium, est pastor ouium, ei ianitor aperit. Deinde rem prosequẽs dicit Do
minus. Ego sum ostium ouium. Oportet ergo eos qui per Christum didicerunt ve
ritatem fieri saluos, etiam si fuerint Græcam philosophati philosophiam. Nunc n.
aperte est ostensum. Quod aliis generationibus notum non euaserat, nunc homi-
E num filiis est reuelatum. Nam Dei quidem manifestatio erat vnius omnipotentis,
apud omnes qui rectè sapiunt omnino naturalis, & æternum ex diuina prouiden-
tia beneficium apprehẽderunt plurimi, qui non planè omnem exuerunt pudorem
aduersus veritatem. Atque vt summatim quidem dicam, Xenocrates Carthaginen
sis non spem omnem abiicit quinetiam in rationis expertibus animantibus sit Dei
notitia. Democritus autem, etsi nolit, confitebitur per dogmatum consequẽtiam.
Fecit enim easdem imagines in homines incurrentes & in animantes rationis ex-
pertes, ex diuina essentia. Longe certe abest vt sit homo expers diuinæ notionis,
quem etiam scriptum est participem fuisse inspirationis in generatione, vt qui fue
rit purioris essentiæ particeps quàm alia animantia. Hinc Pythagoras dicit mentẽ
F diuina sorte venire ad homines, sicut fatentur Plato & Aristoteles. Sed nos quidẽ
dicimus spiritum sanctum inspirari ei qui credidit. Platonici autem, mentem qui-
dem, quæ est à diuina sorte effluxio, in anima inhabitantem: animam autem in cor
pore constituunt. Apertè enim dictum est per Ioël qui erat vnus ex duodecim Pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iohel.2 phetis. ET erit post hæc, effundam de spiritu meo super omnem carnem, & filii A
vestri & filiæ vestræ prophetabunt. Sed non vt pars Dei, est spiritus in vnoquoque
nostrum. Sed quomodo fiat hæc diuisio, & quidnam sit spiritus sanctus, ostende-
tur a nobis in libris de Prophetia, & in libris de Anima. Sed ad cognoscendas quidé
cognitionis profunditates bona est incredulitas ex sententia Heraclíti. Nó cogno
sci enim suum habet refugium ad incredulitatem. Quod autem deinceps consequi
tur est tradendum: & Græcorum furtum ex barbara sumptum philosophia iam
est clarius ostendendum. Aiunt Stoici Deum esse corpus & spiritum essentia, sicut
certe etiam animam. Hęc omnia apertè inuenies in scripturis. Ne mihi enim in prę
sentia earum allegorias animo cogitaueris, vt quæ ex cognitione habetur tradit
veritas, num aliquid aliud indicent, sicut sapientes luctatores aliud eas ostendere B
significant. Sed illi quidem dicunt Deum vniuersam peruadere essentiam. Nos au-
tem eum solum dicimus effectorem, & verbo effectorem. Induxit autem eos quod
Sap.7. dictum est in sapiétiam. Transit autem & peruadit omnia propter puritatem, quo
niam non intellexerunt hæc dici de sapientia quæ fuit primo à Deo creata. Ne, in-
quiunt, sed materiam ponunt Philosophi, & Stoici, & Pythagoras, quinetiam Ari
stoteles Peripateticus: non autem vnum principium. Sciant ergo eam quæ voca-
tur materiam, quæ ab ipsis dicitur expers qualitatis & figuræ, audacius quoque à
Platone dictam esse id quod non est. Num autem vel in primis mysticè cum sciret
esse vnum quod verè est principium, in Timæo dicit his verbis. Nunc autem sic no
stra se habeat oratio. De vniuersorum quidem siue principio, siue principiis, siue C
quomodocúque de his videatur, nunc non est dicendum, nó propter aliquid aliud
quàm quòd sit difficile præsenti modo pertractationis ea quę videantur declarare.
Et alioqui dictio illa prophetica. Terra autem erat inaspectabilis & incomposita,
Gen.1. præbuit eis occasionem materialis tradendæ substantiæ. Iam verò hinc Epicuri
quidem mentem subiit casus, cum hoc dictum non intellexisset. Vanitas vanitatú
Eccl.1. & omnia vanitas. Aristoteli autem venit in mentem vsque ad lunam deducere pro
uidentiam, ex hoc Psalmo. Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque
Psal.35. ad nubes. Nondum enim reuelata fuerat Propheticorum mysteriorum declaratio
vsque ad aduentum Domini. Et rursus supplicia post mortem, & pœnas quæ igne
luuntur, à barbara philosophia, & vniuersa musa Poëtica, & Græca etiam surri- D
puit philosophia. Plato certè in vltimo de Republica, dicit his verbis. Hic viri agre
stes aspectu ignito cum astitissent, sermonem intelligentes, alios quidem seorsum
assumptos ducebant. Aridæum autem & alios cum colligassent, manusque & pe-
des & caput deiecissent, atque ab eis pellem detraxissent, extra viam non longe tra
hentes, aspalathis lacerabant. Viri enim illi igniti ei volunt significare Angelos,
Psal.103. quæ assumptos iniusto puniunt, QVI facit, inquit, Angelos suos spiritus, & mini
stros suos ignem ardentem. His autem est consequens, animam esse immortalem.
Quod enim punitur vel castigatur, cum sit sensu præditum, viuit, etiam si dicatur
pati. Quid verò non nouit Plato & fluuios ignis & terræ altitudinem eam quæ à
barbaris gehenna vocatur, tartarum nominans Propheticè: Cocytumque & Ache
rontem & Pyriphlegethontem, & quędam huiusmodi, quæ ad castigationem di- E
sciplinamque inducunt, loca suppliciorum. Paruorum autem, conuenienter scri-
pturæ, & minimorum Angelos Deum videntes, quinetiam nostri curationem &
visitationem quæ ad nos venit per Angelos qui nobis præsunt, indicans, non vere-
tur scribere, postquam omnes animæ vitam elegissent, ita vt sortitę erant, ordine
accedere ad Lachesim, illam autem eum quem vnusquisque elegit dæmonem, cum
eo mittere vitæ custodem, & vt adimpleat ea quæ elegerit. Fortasse autem Socra
ti quoque dæmonium tale quid significabat. Iam verò genitum esse mundum, cum
id à Mose accepissent, decreuerunt Philosophi. Quinetiam Plato quoque dixit a- F
pertè. Vtrum fuit nullum habens ortus principium, an ortus est. Ortus est, vt qui
cœperit ab aliquo principio. Nam & cum sit aspectabilis, est tractabilis, & cum sit
tractabilis, est corporeus. Et rursus quando dixit. Atque effectorem quidem & pa
trem

A trem huius vniuersi inuenire est difficile, non solum mundum ostendit esse geni-
tum, sed etiam ex ipso significat esse genitum, tanquam filium, patrem autem eius
esse vocatum, vt qui ex solo sit genitus, & ex eo qui non esset constiterit. Genitum
autem mundum ponunt etiam Stoici, & qui in barbara philosophia est frequens,
diabolum principem inquam dæmonum, maleficam esse animam dicit Plato in li
bro de Legibus decimo, his verbis. Animam quæ ea administrat quæ vndique mo-
uentur, cœlum etiam necesse est administrare? Dixisse. Quid verò, vnam an plures.
Plures ego pro vobis respondebo. Non minus vtique quàm duas effecisse posueri-
mus, nempe eam quæ est benefica, & eam quæ potest efficere contraria. Similiter
B autem hæc quoque scribit in Phędro. Atque sunt quidem alia quoque mala. Sed
dæmon quidem aliquis plurimis in præsentia admiscuit vel voluptatem. Quinetiã Ephe.6
in decimo de Legibus, aperte ostendit illud Apostolicum. Nó est nobis colluctatio
aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, ad-
uersus spiritalia eorum quæ sunt in cœlis. Scribens hoc modo. Quoniam enim eis
concessimus, nobis quidem esse cœlum multis bonis plenum, esse autem etiam có-
trariis, pluribus autem qui non sunt eiusmodi, est inquimus, pugna eiusmodi im-
mortalis, & quæ magna cautione indiget. Et rursus vnum quidem mundum nouit
barbara philosophia qui percipitur intelligentia, alterum verò, sensilem, illú qui-
dem archetypum: hunc verò imaginem eius qui exemplar dicitur, & illum quidem
C attribuit vnitati, vt qui percipiatur intelligentia: hunc verò, nempe sensilem, sena-
rio. Coniugium enim apud Pythagoreos vocatur senarius, vt qui sit genitalis nu-
merus. Et in vnitate quidem constituit cœlum non aspectabile, & terram sanctam,
& lucem quæ percipitur intelligentia. IN principio enim, inquit, fecit Deus cœ
lum & terram. Terra autem erat inuisibilis. Deinde subiungit. Et dixit Deus. Fiat
lux, & facta est lux. In ortu autem mundi sensilis cœlum fabricatur solidum. Quod
est autem solidum, est sensile, & terram aspectabilem, & lucem quæ videtur. An
non tibi hinc videtur Plato animantium ideas relinquere in mundo qui percipitur
intelligentia, & formas sensiles, & quæ intelligentia percipiuntur fabricari gene
ra? Meritò ergo ex terra quidem corpus dicit formari Moses, quod dicit terrenum
D Plato tabernaculum, animam autem ratione præditam desuper inspiratam fuisse
in faciem. Hic enim dicunt esse collocatam principalem animæ facultatem, ingres
sum animæ in Protoplastum, per accessionem sensuum, interpretantes, & ideo fa-
ctum esse hominem ad imaginem & similitudinem. Dei enim imago est verbum di
uinum & regium, homo impatibilis, imago autem imaginis, mens humana. Si alio
autem nomine velis assumere assimilationé, inueneris apud Mosem diuinam quæ
nominatur consequentiam. Dicit enim. Post Dominum Deum vestrum ambula-
te, & eius præcepta custodite. Sunt autem, vt opinor, Dei assectatores & cultores,
omnes qui sunt virtute prædíti. Hinc Stoici quidem dixerunt esse finem Philoso-
phiæ, secundum naturam viuere: Plato autem Deo assimilationem, vt ostendimus
E in secundo Stromate, & Zeno Stoicus qui id accepit à Platone. Is autem Plato ex
barbara id sumens Philosophia, dicit omnes bonos esse inter se amicos. Dicit enim
Socrates in Phędro, non consequi ac euenire quòd malum sit malo amicum, neque
vt bonum bono non amicum. Quod quidem satis quoque probauit in Lysia, quod
in iniustitia & improbitate nunquam seruari potuerit amicitia. Et hospes Athe-
nienſis similiter dicit actionem esse charam & Deo consequentem, & quæ habet
viam antiquam rationem, quando simile quidem simili, quod est moderatum, sit
simile: Immoderata autem, nec immoderatis, nec moderatis sunt amica. Deus au-
tem fuerit nobis rerum omnium mensura. Deinde rursus subiungit inferius. Qui-
F uis enim bonus est bono similis. Ea autem ratione & qui est Deo similis, cuius bo-
no est amicus, & Deo. Cum in hoc sum loco, illius quoque sum recordatus. Dicit
enim in fine Timæi, oportere id quod intelligit assimilare ei quod intelligentia
apprehenditur conuenienter antiquæ naturæ. Cum autem assimilauerit, habere
finem vitæ optimæ, quæ à Diis proposita est homini, & in tempus præsens & in fu

Universidad de Deusto
Biblioteca

turum. Illa enim eandem vim habent quam hęc. Non cessabit qui quærit donec inuenerit. Cum autem inuenerit admirabitur, admirans autem, regnabit, regnans autem requiescet. Quid verò, non illa quoque Thaletis quæ ex his sumpta sunt, in secula seculorum Deum gloria affici, & cordis cognitorem à nobis dici apertè interpretatur. Rogatus enim Thales quid sit Deus. Id, inquit, quod neq. habet principium nec finem. Cum autem rogasset alius, an Deum lateat homo aliquid agens. Et quomodo, inquit, qui ne cogitans quidem? Porrò solum esse bonum id quod est honestum nouit barbara philosophia, & virtutem sufficere ad felicitatem, cum dixit. Ecce dedi ante oculos tuos bonum & malum, vitam & mortem, elige vitam. Deut. 30 Nam quod bonum est vitam appellat, & honestum eius electionem, malum autē, electionem contrarii. Boni autem & vitæ vnus est finis, esse pium ac religiosum. Hæc est enim vita tua & dierum longitudo, id diligere quod pertinet ad veritatē. Matth. 22. Illa autem se habent manifestius. Seruator enim cum Deum diligere iussisset & proximum, dicit in his duobus mandatis totam legem pendere & prophetas. Hæc dogmata vulgo iactant Stoici, & ante eos in Phædro precans Socrates. O Pan & Dii alii, date mihi vt intus sim pulcher & honestus. In Theæteto autem aperte dicit. Qui enim pulchrè dicit & honestè, is pulcher est bonusque & honestus. Et in Protagora fatetur Protagoræ familiaribus se eum conuenisse qui esset pulchrior Alcibiade, siquidem est pulcherrimum id quod est sapientissimum. Dicebat enim virtutem esse animæ pulchritudinem, cōtra autem, vitium animæ turpitudinem. Atque Antipater quidem Stoicus tribus quos scripsit libris, quod ex sententia Platonis quod solum honestum est bonum, probat etiam quòd ex eius sententia sit sufficiens virtus ad beatitudinem, & complura alia adducit dogmata quæ conueniunt cum Stoicis, ab Aristobulo autem qui fuit tempore Ptolemæi Philadelphi, cuius meminit is qui composuit epitomen rerum gestarum à Machabęis, multos fuisse libros per quos probat, Philosophiam peripateticam, ex lege Mosaica, & aliis depen disse prophetis. Et hæc quidem ita se habeant. Fratres autem esse nos tanquam vnius Dei & vnius magistri, videtur vtique nos Plato quoque vocare hoc modo. Nam estis quidem omnino, qui estis in ciuitate, fratres, vt ad eos dicemus narrantes fabulas. Sed Deus dum fingeret, quicunque quidem ex vobis erant apti ad imperandum, aurum eis cōmiscuit in generatione, & ideo sunt præstantissimi & maximi pretii. Quicunque autem erant auxiliatores, argentum, ferrum autem & ęs agricolis & aliis opificibus. Vnde dicit fuisse necesse vt amplecterētur & amarent; ii quidem ea propter quæ est cognitio: illos autem ea propter quæ est gloria. Fortasse autem diuinat electam hanc naturam quæ desiderat cognitionem, nisi forte tres aliquas ponens naturas, describit tres formas reipublicę, vt quidam existimarunt, & Iudæorum quidem, argenteam. Græcorum autem, tertiam. Christianorum autem, quibus aurum regale est admixtum, nempe sanctus spiritus, & vitam Christianam ostendens, his verbis scribit in Theæteto. Dicamus verò de iis qui sunt summi & præcipui. Quid enim dixerit quispiam eos qui malè versantur in philosophia? ii autem nec viam norunt in forum, nec vbi sit prætorium aut curia, aut aliquis alius communis conuentus ciuitatis. Leges autem & scripta decreta neque vident neque audiunt. Sodalium autem studia & congressiones, & quæ cū tibicinis fiunt comessationes ne in somnis quidem eis venit in mentem exercere. Bene autem an male factum quid sit in ciuitate, aut quodnam est malum quod factum est à maioribus, magis eos latuit quàm qui maris dicuntur choes & hæc ne sciunt quidem se nescire, sed re vera iacet quidem humi eius corpus & cum populo versatur. Ipse autem, vt ait Pindarus, & terram & cœlum superuolat, astrorum motus quærens, & vniuersam naturam omni ex parte indagans. Rursus ipsi dicto Domini. Sermo vester sit ita, ita, & non non, illud est assimilandum. Sed mihi & falsum concedere, & verum de medio tollere non est fas. Et iurandi prohibitioni congruit hæc dictio quæ est in decimo de Legibus. Laus autem & iusiurandū abfit de re qualibet. Et in summa Pythagoras & Socrates & Plato, dicentes se audire vocē Dei,

χόες. Matth. 5.

Dei, considerantes vniuersorum constructionem quæ à Deo accuratè & perfectè facta est & ab eo perpetuo continetur, audiuerunt Mosem dicentem. Dixit, & facta sunt, describente verbum Dei esse opus. Et cum constitissent in formatione hominis quæ facta est ex puluere, terrenum quidem esse corpus Philosophi sigillatim pronunciant. Homerus autem non veretur ponere loco execrationis.

Omnes in terram sed uos redeatis & undam.

Sicut Esaias dicens. Et conculcate ipsos tāquam lutum. Callimachus autem scribit dilucidè. Erat ille annus, quo aliquando volucris, & quod est in mari, & quadrupes ei loquebatur, vt lutum Promethei. Et rursus idē. Si te, inquit, finxit Prometheus, & non ex alio luto factus es, & Hesiodus dicit de Pandora.

Vulcanum insignem iussit mox puluere limpham
Miscere, una hominisque illi præbere loquelam. Et mentem.

Ignem ergo artificiosum via euntem in generationem, naturam definiunt Stoici. Ignis autem & lux allegoricè dicitur Deus, & verbum eius, à scriptura. Quid vero, non Homerus quoque describens per paraphrasim aquę à terra separationem, & manifestam aridæ detectionem, dicit de Tethide & Oceano?

Tempore nam longo cessauit inane cubile Alterum alterius.

Rursus Deo potentiam in omnibus tribuunt, etiam qui apud Gręcos sunt eruditissimi. Epicharmus quidem, erat autem Pythagoreus, dicens. Deum nihil effugit, hoc te oportet scire. Ipse nostri est inspector, nihil est autē quod non possit Deus. Vates autem Lyricus. Potest autem Deus ex nigra nocte lucem emittere intemeratam, atris autem tenebris tegere purum diei iubar. Qui solus, inquit, potest, cum est dies, noctem facere, is est Deus. Et Aratus in iis quæ inscribuntur Phænomena.

A Ioue principium, assiduis quem laudibus omnes
Concelebrant homines, fora sunt Iouis omnia plena,
Compita cum pagis, omnes & cum æquore portus.
Omnibus atque utimur Ioue nos ex partibus omnes. Deinde infert.
Nam genus illius sumus Nempe creatione. *Isque & numine dexter.*
Dextera significat, pigrasque ad munia gentes
Excitat, in cœlis namque ipse hæc signa locauit,
Astra & distinguens, claris annumque coronans
Stellis, queis homini certissima signa darentur
Horarum, ut stabili procedant omnia cursu.
Atque illum semper primum extremumque precantur
Salue mire Pater qui ingentia commoda præbes.

Quinetiam ante eum Homerus in clypeo quem fabricatus est Vulcanus mundi creationem scribens ex Mosis sententia.

Terras atque mare & cœlum fabricatus in illo est,
Omnia resplendens & cœlum quæ astra coronant.

Qui enim & poētarum versibus, & iis quæ soluta scripta sunt oratione, canitur Iupiter, in Deum refert cogitationem. Iam verò, vt semel dicam, Democritus scribit paucos esse sub luce homines, qui hic manus extendunt, quem nunc aērem Græci vocamus. Dicitur in fabulis omnia Iupiter, isque omnia nouit, & donat, & aufert, & est is Rex omnium. Magis autem mysticè Pindarus quidem Bœotus, vt qui esset Pythagoreus, Vnum virorum, dicens diuinitus afflatorum est genus, ex vna autem matre spiramus ambo, tradi materiam, & vnum eius opificem, quem ἀρίστοτέχνην vocat, id est, pręclarum ac optimum artificem, qui etiam pro meritis progressionem præbuit ad diuinitatem. Taceo enim Platonem. Is apertè in epistola ad Erastum & Coriscum, videtur nescio quomodo patrem & filium ostendere ex scripturis Hebraicis. Cum ita eos hortatur, iurantes, studio adhibito à musis non alie-

Universidad de Deusto
Biblioteca

no,& ſtudii ſorore diſciplina,Deum ipſum omnium rerum cauſam & ducis & cau A
ſæ patrem Dominum iuretis,quem ſi rectè philoſophati fueritis,intelligetis. Et
quæ eſt in Timæo concio,patrem vocat opificem,ſic dicens.Dei Deorum quorum
ego ſum pater & opifex operum.Quare quando etiam dicit. Circa omnium Re-
gem ſunt omnia,& illius cauſa omnia,illum quoque omnium cauſam appellans,
Secundum autem circa ſecunda,& tertium circa tertia, non aliter ego exaudio,
quàm ſanctam ſignificari trinitatem.Nam tertium quidem eſſe ſanctum ſpiritum,
filium autem ſecundum,per quem facta ſunt omnia ex voluntate patris. Idem au-
tem in decimo libro de Republica meminit.Heri Armenii,genere Pâphyli qui eſt
Zoroaſter.Ipſe quidem certe Zoroaſter hæc ſcribit.Conſcripſit Zoroaſter Arme
nii filius,genere Pamphylus.In bello mortuus,cum eſſem apud inferos,à Diis di- B
dici.Hunc Zoroaſtrem,cum duodecimo die poſt mortem in rogo fuiſſet poſitus.
Plato dicit reuixiſſe.Ac fortaſſe quidem reſurrectionem,fortaſſe autem illa tacitè
ſignificat,nempe quod per duodecim ſigna animæ viam capeſſunt ad aſſumptionẽ.
Ipſe autem ad generationem quoque dicit eundem eſſe deſcenſum.Ea ratione exi
ſtimandum eſt Herculis quoque fuiſſe duodecim certamina,poſt quæ,à toto mun
do liberationem conſequitur anima. Admitto etiam Empedoclem,qui admodũ,
naturaliter vniuerſorum meminit inſtaurationis,quod ſcilicet aliquando futura
ſit mutatio in ignis eſſentiam.Heraclitus Epheſius eſt manifeſtiſſimè in hac ſenten
tia, cum vnum quidem mundum cenſuiſſet eſſe æternum, alterum verò nouiſſet C
interire,eum ſcilicet qui conſiſtit per variam & multiplicem & exornationem,vt
qui non ſit alius ab illo qui aliquo modo ſe habet. Cæterum quòd æternum qui-
dem nouerat mundum qui ex vniuerſa eſſentia eſt æternè qualis,planum facit, ſic
dicens.Mũdum eundem vniuerſorum neque Deorum vllus fecit, nec hominum.
Sed fuit ſemper,& eſt,& erit ignis ſemper viuens, menſuras accendens, & extin-
guens menſuras.Quod autem eum & ortum eſſe,& in eum cadere interitum,pu-
taret,ſignificant ea quæ ſubiunguntur.Ignis conuerſiones,primum mare. Maris
autem dimidium quidem terra,dimidium verò fulmen.Virtute enim ac poteſta-
te dicit,quòd ab adminiſtrante verbo & Deo,ignis,nempe omnia per aërem con-
uertuntur in humidum,quod eſt veluti ſemen mũdi diſpoſitionis,quod vocat ma D
re.Ex eo autem rurſus gignitur terra & cœlum,& quæ in eis continentur. Quo-
modo autem rurſus in priſtinum ſtatum redeat & igneſcat,per hæc aperte oſtẽdit.
Mare diffunditur,& menſionem accipit eadem ratione quæ prius erat antequam
mare fieret.Similiter eadem quoque de aliis elementis. Et cõſimilia decreta ferunt
etiam Stoicorum doctiſſimi,tractantes & de conflagratione,& mundi adminiſtra
tione,& de mundo qui eſt æternè qualis & de homine,& de animarum noſtrarum
permanſione.Rurſus autem Plato quoq. in ſeptimo de Republica,eum qui eſt hic
diem,nocturnum appellauit,propter mundi principes,vt ſentio, harum tenebra-
rum.Somnum autem & mortem,animæ deſcenſum in corpus,eo modo quo Hera
clitus.Nunquid autem de Seruatore hoc prædixit ſpiritus,dicens per Dauid.Ego E
Pſal. 3. dormiui & ſoporatus ſum,excitatus ſum quoniam Dominus me ſuſcipiet.Non ſo
lam enim Chriſti reſurrectionem ex ſomno excitationem, ſed etiam Domini in
carnem deſcenſum,ſomnum vocat allegoricè.Iam verò idem Seruator præcipit,
Math. 25. vigilate,perinde acſi diceret.Meditemini viuere,& tentetis ſeparare animã à cor-
pore.Diem quoque dominicum,in decimo de Republica Plato per hæc diuinat.
Poſtquã autem iis qui fuerint in prato ſeptem dies tranſierint,ſurgentes hinc opor
tet octauo proficiſci,& quarto die venire. Atque pratum quidem oportet audire
ſphæram inerrantem,vtpote locum mitem,placidum & benignum,piorumque &
ſanctorum locum.Septem autem dies,vnumquemque motum ſeptem errantium,
& omnem operandi artem quæ tendit ad finem quietis. Iter autem quod fit poſt F
errantes,deducit ad cœlum,hoc eſt,octauum motum & diem.Quarto autem die
dicit abire animas,ſignificans iter quod fit per quatuor elementa.Quinetiam ſepti
mum diem ſacrum,non ſolum ſciunt Hebræi, verum etiam Græci, per quem vni-
uerſus

A uerſus mundus circumagitur eorum quæ viua gignuntur,& omnium quæ produ
cuntur à natura.Heſiodus quidem ſic de eo dicit.

Prima dies ſacra eſt,tum quarta & ſeptima ſacræ. Et rurſus.
Septimo erat rurſus lux uel clariſſima Solis. Homerus autem.
Sacra dies uerò poſt hæc tum ſeptima uenit
Et ſeptima ſacra fuit. Et rurſus.
Septenuſque dies fuit, in quo cuncta peracta. Et rurſus.
Luceque ſeptena ex ripis Acherontis abimus.

Quinetiam Callimachus quoque Poëta ſcribit.

B *Omnia ſeptenaque die perfecta fuere.* Et rurſus.
Septimus inque bonis, natalis ſeptimus illi eſt. Et
Septimus in primis, perfectus ſeptimus extat. Et
Sydereo in cœlo ſeptem perfecta fuere
Orbibus, omnia quæ apparent uoluentibus annis.

Quinetiam Solonis elegiæ ſeptenarium numerum valde celebrant.Quid verò, an non ſimiliter ſcripturæ quæ dicit,Tollamus iuſtum à nobis,quoniam eſt nobis inu-
tilis,Plato propemodum prophetice prædicens ſalutarem diſpenſationem,ſic di-
cit in ſecundo de Republica?Qui autem ſic eſt affectus iuſtus,flagris cædetur, tor-
quebitur,vincietur,ei oculi effodientur,& poſtremo omnia mala perpeſſus,ſuſpẽ
detur.Et Antiſthenes Socraticus vocem illam propheticam circumlocutione ex-
primens quę dicit.Cui me aſſimilauiſtis,dicit Dominus,ait eum nulli eſſe ſimilem, Eſa. 40.
quoniam nemo poteſt eum diſcere ex ſimilitudine & imagine.Xenophon quoque
Athenienſis ſimilia dicit his verbis. Qui ergo omnia concutit & facit quieſcere,
manifeſtus quidem eſt,vt qui ſit magnus & potens:quali autem ſit forma prędi-
tus non apparet.Neque verò Sol qui videtur luce illuſtrare omnia, ipſe quoque vide-
tur permittere vt videatur. Sed ſi quis eum impudenter fuerit contemplatus, is
priuatur oculis.

Quæ caro namque oculis cœleſtem cernere poſſit
Verum,immortalemque Deum,cui in uertice cœli eſt
D *Sedes.Sed Solis radios nec cernere fixis*
Luminibus poterit quiſquam mortalis ab ortu. Vt prædixit Sibylla.

Rectè ergo Xenophanes quoque Colophonius docens vnum eſſe Deum & incor-
poreum,ſubiungit.

Maximus in genere eſt diuum atque hominum Deus unus,
Qui nec corpore nec mente eſt mortalibus ullis Aſſimilis. Et rurſus.
Verum uidentur pro gignere homines Deos.
Horumque ueſte uoceque & corpore utier. Et rurſus.
Si inſtrumenta manus bubus atque leonibus eſſent,
E *Pingere quis poſſent, hominumque operarier artes,*
Depingenda ab eis eſſet ſi forma Deorum,
Tales hi formas facerent & corpora eorum
Talia, quale ſibi corpus natura dediſſet.

Rurſus igitur audiamus Lyricum Bacchylidem de diuina natura dicentem. Sunt
hi quidem à morbis vel valde indomiti,& nulli crimini affines,hominibus nulla in
re ſimiles,& Cleanthem Stoicum,qui in quodam poëmate de Deo hæc ſcribit.

Sit quale nam bonum rogas,à me audies,
Quod ordinatum eſt, religioſumque ac pium.
Iuſtum,ſui potens, decorum ac utile.
F *Quod eſt ſeuerum,graue, ſemper conducibile.*
Expers metus, doloris, & moleſtiæ,
Inuans, placens, pulchrè ſibi conſentiens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clarum nec insolens, modestum & uehemens. A
Quod permanet, potest nec quis imitarier.

Idem autem tacitè reprehendens vulgi idololatriam, subiungit.

Seruilis est qui opinionem respicit,
Vt consecuturus aliquid per hanc boni.

Non est ergo de Deo sentiendum conuenienter vulgi opinioni.

Nam clanculum haud existimo
Viri scelesti amictum illum imitarier.
Atque ut hominem, tuum cubile ingredier.

Ait Amphion Antiopæ. Sophocles autem directè dicit ac dilucide. B

Congressus est eius cum matre Iupiter,
Non aureus forma, aut amictus cygneis
Plumis, puellam olim uelut Pleuroniam
Ingrauidauit, sed homo uel planissimè.

Deinde verò persequens, hæc quoque subiunxit.

Sponsæ uelox adulter mox scandit gradus

Et deinde narrat apertius incontinentiam Iouis de quo narrantur hæ fabulæ.

Is nec cibum tetigit, aqua nec se abluit.
Cubile init sed corde qui esset saucius. C
Et nocte tota operam uoluptati dedit.

Atque hæc quidem dimittantur theatrorum ignorantiæ. Apertè autem dicit quidem Heraclitus. Eius quod oportet orationem homines semper minimè intelligunt, & priusquam audierint, & cum primum audierint: Lyricus autem Melanippides canens, dicit. Audi me ò pater miraculum mortalium, qui regis animam sempervi uentem. Magnus autem Parmenides, vt Plato dicit in Sophista, de Deo hoc modo scribit.

Est is & ingenitus, nec in hunc unquam cadit ullus
Interitus, totusque, unigena, firmus, & ortus. Expers. Et Hesiodus.
Cunctorum quæ morte carent rex es dominusque. D

Ita *De imperio poterit nec quis contendere tecum.*

Prometheus verò tragœdia quoque abducens à simulachris, docet in cœlum suspicere. Sophocles quidem, vt ait Hecatæus qui composuit historias, vbi agit de Abrahamo & de Aegyptiis, in scena apertè exclamat.

In ueritate est unus est unus Deus.
Cœlumque terramque spatiosam is condidit,
Ponti truceisque fluctus, uimque flaminum.
Sed corde multi aberrantes mortalium,
Nos posuimus malorum pro solatio,
Imagines Deum factas ex lapidibus, E
Ex ære uel auro, uel ex ebore typos.
Isque immolantes, & celebrantes dies
Festos, pios, pieque agere nos credimus.

Euripides autem tragicè canens in eadem scena.

Altum, inquit, uides & infinitum hunc æthera,
Suo humido terram qui complexu tenet.
Puta Iouem hunc, eumque credito Deum.

In actu autem qui inscribitur Pirithus, hæc quoque canit tragicè. Te qui per te ortus es, qui in imbre æthereo omnium naturam implicasti, circum quem lux quidē & furua nox, variorumque colorum, & quæ discerni non potest astrorum multitudo assiduè ducit choreas. Hic enim eum qui per se est ortus, mentem dixit opificem. Quæ autem deinceps consequuntur pro mundo ponuntur, in quo est repugnantia

A gnantia lucis & tenebrarū, & Euphorion & Aeschylus de Deo dicit grauissime.

Iupiter est æther, est terra Iupiter
Cœlumque & omnia Iupiter, & si quid supra.

Scio ego Platonem quoque Heraclito adstipulari qui scribit. Vnum quod est sapiens, solum dici non vult, & vult, nomen Iouis. Et rursus. Lex est & consilium vni parere. Quod si velis illud dictū ad sensum deducere anagogicum. Qui habet aures audiendi, audiat, id inueneris sic declarari ab Ephesio. Qui nō intelligentes audierunt, sunt surdis similes. Quod vulgo dicitur, testatur eos abesse præsentes. Sed vnū quoq. principium ex Græcis audire desideras? Timæus Locrus in opere de
B Natura his verbis mihi feret testimonium. Vnum principium omnium est ingenitum. Si enim esset genitum, non esset vtique amplius principium, sed illa ex quibus genitum esset principium. Ex illo enim vera profluxit opinio, nempe. Audi, inquit, Israël, Dominus Deus tuus vnus est, & ei soli seruies.

Omnibus en patet is, clarusque & apertus, inerrans.

Vt ait Sibylla. Iam verò videtur Homerus quoque dicere patrem & filium, per aptam, vt contigit, horum diuinationem.

Certè cum solus sis uim tibi si afferat Vtis,
Nec ratione queat fugier morbus Iouis ulla;
Namque Iouem ægiferum nihilum curare Cyclopes. Suerunt.

Et ante eum Iupiter loquens de eo quod est propositum, dixit.

Nate Iouis magni, pater & Iouis ægiferentis.

Xenocrates autem Chalcedonius, vnum quidem vocans supremum Iouem, alterum vero vltimum, relinquit patris & filii expressionem. Et quod est admirabile & præter opinionem, videtur Homerus quoque Deum cognoscere, qui inducit Deos obnoxios humanis motibus & affectionibus, quem ne sic quidem reueretur Epicurus, sic certè dicit.

Insequeris cur me pedibus pernicibus, ipse
Mortalis Pelide immortalem, an tibi notus
Non ego sum Deus.

D Deum enim à mortali non posse capi, nec pedibus, nec manibus, nec oculis, nec denique toto corpore comprehēdi, significauit. Cuinam assimilastis Dominum, aut cui nam similitudini ipsum assimilastis, inquit scriptura. Num faber fecit imaginem, aut aurifex fuso auro eum inaurauit? & quæ sequuntur. Et Comicus Epicharmus de verbo sic aperte dicit in Republica. Vita hominum ratiocinatione & numero valde indiget. Viuimus autem numero & ratiocinatione. Hęc enim conseruant homines. Deinde subiungit apertè. Ratio regit homines, & ritè seruat. Deinde si est homini ratiocinatio, diuina quoque præterea ratio inest homini in iis quæ ad victum pertinent & alimenta. Artes autem omnes diuina consequitur ratio, quæ ipsa semper eos edocet quidnam vtile facere oporteat. Non enim homo inuenit artem, sed eam affert Deus. Hominis autem ratio orta est ex diuina ratione. Iam ve
E ro cum spiritus clamauerit per Esaiam. Quid mihi multitudinem sacrificiorum, inquit Dominus. Plenus sum holocaustis arietum. Adipem agnorum, & sanguinem taurorum nolo, & paulopost subiungat. Lauamini, mundi estote, auferte iniquitates ab animabus vestris, & quæ deinceps consequuntur, Menander Comicus scribit iisdem verbis.

Esa. 40.

λόγος. verbū & ratio.

Esa. 1.

Sacrificium at si quis offerens, ò Pamphile,
Taurorum aut hœdorum aliquam multitudinem,
Aut aliorum eiusmodi, uel quidpiam
F *Quod arte sit laboratum, utpote aureas*
Purpureas uel quas confecit chlamydas,
Eburnea aut smaragdina animalcula,
Propitium futurum sibi putat Deum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

A *Et fallitur, nimisque is est mente leui,*
Namque probus frugique oportet uir siet
Nec uirgines utiet, adulter nec siet
Nec quid furetur is, cædem nec perpetret.
Ne acum quidem implicatum cupias Pamphile.
Namque aspicit propinquus qui est tibi Deus.

Hier.23 Deus appropinquans, inquit, ego sum, & non Deus procul. Aut quid faciet homo in occultis, & non videbo ipsum, inquit per Hieremiam. Et rursus Menander scripturam illam circumloquendo proferens. Sacrificeate sacrificium iustitiæ & sperate in Domino, sic scribit.

B *Neque acum chariſſime.*
Desideres unquam alienam, nam Deo
Facta haud inqua sed quæ iusta sunt placent.
Simul laborantem sed augere rem suam.
Terram colentem noctuque & interdiu.
Iustus Deo autem assiduè sacrifica.
Non uestibus nitidis sed corde splendidus.
Si audieris tonitru, ne fugito, conscius
C *Si nil tibi sis penitus here, nam Deus*
Te respicit præsens propè.

Esa.52. Adhuc te loquente, inquit scriptura, dicam. Ecce adsum. Diphilus rursus Comicus quædam huiusmodi disserit de iudicio.

Tu ne mortuos putas heus Nicerate,
Qui se omnibus repleuere uoluptatibus,
Ac si Deum latuissent, penitus esse liberos?
Iustitiæ est oculus tuetur qui omnia.
Namque in inferis duas putamus semitas,
D *Vnam bonorum, sed malorum esse alteram*
Viam, licet duas tellus simul tegat
Agedum furare alacriter omni tempore,
Prædare, diripe, spolia, at ne erraueris.
Iudicium est faciet quidem quod in inferis
Qui est omnium Dominus Deus, cui nomen est
Terribile, ego quod neque nominauerim.
Mortalium si quis putat sed indies
Dum agit mali quidquam, latere illud Deos
Male is putat, falsique dein conuincitur.
E *In otio & quiete dum degit iustitia,*
Videte quicunque haud Deum esse creditis.
Est, est enim Deus, si quis facit sed improbè
Cum sit malus, tempus ille contemperet.
Nam tempore ille postero pœnas dabit.

Conuenit autem his quoque per hæc tragœdia.

Erit næ, erit nouum nam tempus seculi.
Quand ignis effundet refertas copias
Auratus æther, flamma quæ pasta & fuit,
Terrena cuncta, cunctaque & sublimia
F *Vret furens.* Et rursus subiungit paulo post.
Sed uniuersum ubi defecerit,
Totum profundum tunc peribit fluctuum.

Tellus

A *Tellus manebit & deserta, non enim*
Pennata producet folia igne torrida.
Seruabit at deinde cuncta quæ perdiderat.

His similia inuenimus etiam in Orphicis scripta hoc modo.

Nam quos celarat, iucunda ad lumina cunctos
Rursus solicitus sacro de corde remisit.

Quòd si sanctè & iustè vixerimus, beati hic quidem, sed post excessum è vita beatiores, non qui aliquo tempore simus felices, sed qui possimus in æuum quiescere.

Vna cum superis habitantes: mensa in eadem
B *Qua fortes Danai, communi & sorte fruentes.*

Ait philosophica Empedoclis Poëtica. Non erit aliquis adeo magnus, vel ex Græcorum sententia, vt superet iustitiam, neque adeò paruus, vt lateat. Idem autem Orpheus hæc quoque dicit.

At uerbum aspiciens diuinum, totus in illo
Perssiste, atque tuæ præcordia corrige mentis.
Ingrediens recta & solum cœli aspice Regem *Immortalem.*

Et rursus de Deo dicens, eum non cadere sub aspectum, ait eum fuisse cognitum vni soli genere Chaldæo, siue eum dicens Abraham, vel eius filium, his verbis.

Vnus præterquam, cui deriuatur origo
C *Chaldæum ex genere, is noscebat sydera cœli*
Illorumque uias, & qui mouetur in orbem
Sphæra, & tellurem circumuertatur in axe.
Spiritus & regat hanc & in aëre & æquore fuso.

Deinde illud, subiungit Cœlum mihi est sedes, terra autẽ scabellũ pedum meorũ.

Ipse autem in magno constans & firmus olympo est.
Aureus huic thronus est, pedibus subiectaque terra.
Oceani ad fines illi portenditur ingens
Dextera, montanas atque intus concutit illi
D *Ira bases, motus nec possunt ferre ualentes.*
Ipse est in cœlis, & terram amplectitur omnem.
Principium mediis extremisque ipse paratum est,
Non aliter fas est te dicere, membra tremiscunt *Cogito dum summum.*

Et quæ deinceps sequũtur. Per hæc. n. significauit omnia illa Prophetica. Si aperueris cœlũ, tremor ex te apprehẽdet montes: & liquescent sicut à facie ignis liquescit cera, & per Esaiã. Quis mẽsus est cœlũ palmo, & terrã pugillo. Rursus quãdo dixit. Esa.40.

Aetheris atque erebi ponti terræque tyrannus.
Terribili tonitru quassasque palatia cœli.
Dæmones & quem horrent, timet & quem turba Deorum,
E *Cui parent parcæ, quamuis nil mutiget illas.*
Exitij expers Matripater, uoluuntur ab ira
Cui omnia, qui uentosque mouet, atque omnia nymbis
Contegis, atque secas latum æthera fulmine. In astris
Perpetuus tuus est ordo, præcepta sequendo.
Candentique tuæ sedi per multa laborans
Adstant Angelicus populus, quis maxima cura
Mandata est hominum. Producit uer tibi flores
Purpureos ueniens. A te quoque tempus hibernum est,
F *Nubibus aduentans gelidis, quas diuidit uuis.*

Deinde subiungit, apertè Deum appellans omnipotentem.

Exitii expertem, immortalem, dicere solum
Quem possunt, quibus est innatum morte carere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fato, ἀνάγκῃ id est necessitate φειδοῦς, κάττυθος μόλις, ἀφειδῶς.

Maxime diuorum fato comitatus adesto,
Magnus, & expers interitus, qui es ab æthere cinctus.

Per illud quidem Matripater, non solum significauit generationem, sed etiam dedit occasionem iis qui introducunt productionem, vt Dei quoque coniugem excogitarent. Paraphrasticè autem scripturas illas exponit Propheticas, nempe & eâ quæ dicitur per Esaiam. Ego solidans tonitru, & creans spiritum, cuius manus exercitum cœli fundauerunt, & eam quæ per Mosem. Videte, videte quòd ego sum, & non est alius Deus præter me. Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiam, & medebor, non est qui de manibus meis eripiat. Deut 33

Ipse malum exque malo plantat mortalibus, atque
Erumnas tristes, deinde & lachrymabile bellum.

Ex Orphei sententia. Talia etiam Archilochus Parius. O Iupiter, tuum quidem est cœli imperium. Vides autem opera quæ populum ad cœlos dirigunt, & quæ fas est fieri. Canat rursus nobis Orpheus.

Oceani ad fines expansa est & manus illi
Vndique dextera, sub pedibus subiectaque terra est.

Hæc illinc apertè sumpta sunt, nèpe Dominus seruabit ciuitates quæ habitantur: & totum orbè terræ manu cõprehendet, tanquã nidum, Dominus qui fecit terrã in fortitudine sua, vt ait Hieremias, & erexit orbem terræ in sua sapiẽtia. Præterea autem Phocylides Angelos vocans dæmones, alios quidem ex his esse bonos, alios verò esse malos per hæc ostẽdit. Nam nos quoq. accepimus aliquos qui defecerũt.

Dæmonibus non una uiris natura nocendi est
Sunt etenim longè uenientia qui mala pellunt.

Rectè verò Philæmon quoque Comicus simulachrorum cultum per hęc excindit.

Fortuna non est nobis ulla usquam Dea.
Non est, sed unicuique quod euenerit,
Casuque fit, fortuna nobis dicitur. Sophocles autem Tragicus.
Ipsis non ueniunt certe Diis omnia sponte
Excepto Ioue, principium nam & finis in illo est. Et Orpheus.
Imperium unum est, unus dæmon, lumine replens
Cœlum, facta in eo sunt in quo & cuncta mouentur,
Ignis aqua & tellus. Et quæ deinceps consequuntur.

Et Pindarus Lyricus, veluti quodam bacchico furore corripitur, & aperte, dixit quid sit Deus, nempe quòd vniuersum. Cum autem dixerit. Exiguam sapientiam sperat homo habere ab homine. Deorum autem consilia mortali mẽte scrutari est difficile, mortali autem natus est matre, ex illo deduxit sententiam, nempe. Quis nouit mentem Domini, aut quis eius fuit consiliarius? Quinetiam Hesiodus per ea quæ scribit his consonat. Esa. 40

Non uates inter terrestres ullus habetur,
Qui Iouis ægiferi possit cognoscere mentem.

Meritò ergo Solon Athenienſis qui ipse quoque secutus est Hesiodum scribit.

Omnibus atque uiris mens est obscura Deorum

Rursus cum Moses prædixerit mulierem in labore & dolore esse pariturã, propter præuaricationem, scribit quidam poëta non ignobilis. Gen. 3.

Nunquam noctuque diuque
A tristi ærumna cessabunt atque labore,
Horum diique graues mittent in pectore curas.

Præterea Homerus quidem, cum dixit.

Ex auro uerum trutinas pater ipse librabat.

Deum iustũ significat. Menander autẽ Comicus Deum bonũ interpretans, dicit.

Adest uiro cuilibet dæmon bonus,

Cum

Cum natus est statim, ut ad uitam instituat.
Nam dæmonem malum non par est credere
Esse, ut bonam lædat uitam. Deinde subiungit.

Sed bonum in omnibus Deum, aut omnẽ Deum dicens esse bonum, aut quod potius dicendũ est, Deum esse bonũ in omnibus. Rursus Aeschylus quidẽ Tragicus, Dei exponens potentiam, nõ veretur ipsum appellare etiam altissimum, per hæc. πάντα ἀγαθὸν est anceps potest enim significare omnem bonum autem bonũ in omnibus.

Mortalium à rebus Deum seiungito.
Neque similem unquam eum tibi esse credito.
Nescis eum quandoque ignem uiderier?
Potentia est magna, nunc aqua est, nunc tenebræ.
Et similis ipse fit quandoque bestiis,
Ventoque, nubique, fulguri, atque pluuiæ.
Inseruiunt ei mare, altique scopuli,
Fons omnis, undaque est collecta simul.
Montes tremiscunt, terraque, & uasti maris
Ingens profundum, & montium cacumina,
Cum uiderint Domini oculos terribiles
Cuncta, potens nam gloria est altissimi.

An non tibi videtur explicare per paraphrasim illud. A facie Domini tremit terra. Hic accedit quod Apollo diuinandi peritissimus, Dei gloriæ ferens testimonium, cogitur dicere de Minerua, quando Medi bellum gerebant in Græciam, quòd rogabat & Ioui supplicabat pro Attica. Sic autem habet oraculum. Psal. 113

Casta Iouem haud potis est summum placare Minerua,
Permultis uerbis prudenti & pectore supplex,
Igni at multa dabit uehementi templa Deorum,
Quæ sudore hic stant nunc promanantia multo,
Et concussa metu. Et quæ sequuntur.

Theatrides autem scribit in libro de Natura. Vnum est autem eorum quæ sunt principium quidem vnum verò verum. Illud enim est in principio vnum & solũ.

Sed non est alius quisquam magno sine Rege.

Inquit Orpheus. Cui credens Comicus Diphilus sententiosissimè. Eum, inquit, qui est pater omnium, solum honora perpetuò.

Qui tot bonorum inuentor est & conditor.

Meritò ergo Plato quoque assuefacit optima ingenia, vt veniant ad disciplinam, quam prius diximus esse maximam, & vt videant bonũ, & illa adscendant adscensione. Hoc autem, vt videtur, non fuerit testæ conuersio, sed animæ circumactio à nocturno quodam die ad verum eius quod verè est reditum, quem quidẽ dicemus esse philosophiam: & eos qui sunt eius participes, aurei generis esse iudicent, dicẽdo. Elis quidem omnes fratres: quinam autem sint aurei generis, accuratissimè & omnino iudicent. Patrem ergo & vniuersorum effectorem naturaliter & citra doctrinam omnia ex omnibus apprehendunt, inanima quidem, quæ naturalem quandam habent consensionem & conuenientiam cum animali, ex animatis autem, alia quidem iam immortalia quę per diem operantur. Ex iis autem quæ sunt adhuc mortalia, alia quidem in metu, & quę per matrem adhuc vehuntur in vtero. Alia autem quæ libera & quæ est in eorum potestate vtuntur ratiocinatione, vt ex hominibus omnes Græci & barbari. Nullum autem vsquam genus, neque agricolarum, neque pastorum, neque eorum qui versantur in ciuitatibus, potest viuere, nisi eius quod est præstantius ac melius fide præoccupatum præuentumque fuerit. Quamobrem vniuersa quidem gens Orientalium, & vniuersa quæ pertinet ad occidentem, septentrionem & austrum, vnam habet & eandem anticipatam notionem de principatu eius qui constituit, siquidem quæ sunt vniuersæ & maxi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mè generales eius operationes, omnes ex æquo peruaserunt. Longè autem magis A
qui apud Græcos fuere curiosi Philosophi, à barbara moti philosophia, ei qui non
cadit sub aspectum, & est solus, & potentissimus, & artifex maximus, & eorũ quæ
κρίσις πρόνοια. sunt pulcherrima auctor præcipuus, dedere prouidentiam, verũ quæ sunt his conse
quẽtia, nisi à nobis instituti fuerint, nescientes. Sed neque quomodo natura sit insi-
Rom. 5. tum vt Deus mente cogitetur, sed solum, vt iam sæpe diximus, per eius apparẽtem
veram ostẽsionem. Meritò ergo Apostolus. At Iudęorum, inquit, solum est Deus,
non etiam Græcorum, non solum dicens Propheticè, eos qui ex Græcis credunt
Græcos Deum esse cognituros, sed illud quoque significans, quòd potestate quidẽ
fuerit Dominus & Deus omnium, & re vera omnipotens, cognitione autem non
omnium. Neque enim id quod est, neque quomodo Dominus & pater & creator, B
neque aliam veritatis norunt œconomiam ac dispensationem, nisi ab ipsa didice-
rint. Similiter etiam Prophetica habent eandem vim cum dicto Apostolico. Nam
Esaias quidẽ dicit. Si autem dicit is. In Domino Deo nostro confidimus, nunc mi-
sceamini cum Domino meo Rege Assyriorum. Et subiungit. Et nunc non sine Do
mino ascẽdimus in hanc regionem vt in eam bellaremus. Ionas autem ipse quoque
Ionæ. 1. Propheta idem tacitè significat, cũ dicit. Et accessit ad ipsum is qui proram guber-
nabat, & dixit ei. Cur tu stertis? Surge, inuoca Dominum Deum tuum, vt seruet
nos, & non pereamus. Nam illud quidem Deus tuus, dicens ei qui norat per agni-
tionem, hoc autem, vt seruet nos Deus, significauit consensionem gentium quæ
applicarat mentem ad omnipotentem, & nondum crediderant. Et rursus idem. Et C
dixit ad ipsos. Seruus Domini ego sum, & Dominum Deum cœli ego timeo. Et
rursus idem. Et dixerunt. Nequaquam Domine, ne pereamus propter animam ho
minis huius. Malachias autem Propheta aperte ostendit Deum dicentem. SACRI-
Mal. 1. FICIVM non accipiam ex manibus vestris, quoniam ab ortu Solis vsque ad occa-
sum, nomen meum glorificatum est in gentibus: & in omni loco mihi offertur sa-
crificium. Et rursus. Quoniam Rex magnus ego sum, ait Dominus omnipotens, &
nomen meum clarum est in gentibus. Cuiusmodi nomen? In iis quidem qui credi-
derunt, filius patrem significans. In Græcis autem, Deus creator. Liberum autem
arbitrium Plato per hæc ostendit. Virtus autem nõ paret alterius Dominio, quam
prout vnusquisque vel honorauit vel despexerit, erit eius particeps. Eius qui elege D
rit, culpæ non potest in Deum causa conferri. Deus enim nunquam est causa malo-
rũ. O Troiani bellicosi, inquit Lyricus, Iupiter regnator superũ qui omnia aspi-
cit, non est mortalibus causa malorum. Sed omnibus hominibus in medio est pro-
positum vt apprehendant iustitiam castam & sanctam Eunomiæ comitem & pru-
dentis Themidis. Beatorum ò pueri qui nunc inueniſtis sociam vna habitantem.
Pindarus autem apertè inducit Seruatorem vnà habitantem cum Themide. Re-
gem Seruatorem iustum hoc modo interpretans. Primum quidem bono consilio
præditam Themin cœlestem, aureis equis, propter Oceani ripem parcæ ad vene-
rabiles Olympi scalas, in viam duxere præpingué vt esset vetus Seruatoris cõiunx.
Ea verò, frẽnis aureis, & prẽclarum fructum ferẽtes, peperit bona Seruatores. Qui E
ergo non credit veritati, humana autem est doctrina inflatus, miserque est & infe-
lix, & qui, vt ait Euripides, hæc videns, Deum mente non cogitat, de sublimibus
autem rebus disputationis, procul tortuosas iacit fallacias, quas indomita temere
iaculatur lingua, de iis quæ non videntur, nullius certè particeps sententiæ, acce-
dens, inquam, ad veram qui vult disciplinam, audiat quidem Parmenidem Elea-
tem promittentem.

Aethereamque scies naturam & in æthere cuncta,
Signa, & sacrati clarissima lumina Solis,
Quæ res obscura est ualde, undeque nata fuere. F
Magnaque Cyclopis facta in plantaria Lunæ,
Necessum ἀνάγκη. necessitas. *Naturamque scies, cœlum & quod circuit orbem.*
Effugit namque hinc, illud durum utque necessum

Vinxit

A *Vinxit, ut astrorum fines teneat.*
Et Metrodorum, qui etsi fuerit Epicureus, hæc diuinè dixit. Memento Menestra-
te, quoniam es mortalis, & vitam accepisti terminatam, anima ascendere, donec se
culum, & rerum videris infinitatem, tam quæ futuræ sunt quàm quę fuerũt: quan
do cum beato choro, ex Platonis sententia, felicem visionem spectaculumque con
templabimur, nos quidem cum Ioue sequentes, alii autem cum Diis aliis, & beatis-
sima, si fas est dicere, mysteria perãgemus ac celebrabimus, ipsi quidem integri &
nulli malorum perpessioni obnoxii, quæ in posteriori tempore nos manserunt: in-
tegra autem & quieta visa aspicientes & cõtemplantes in luce pura, puri, & nequa
B quam hoc obsignati, quod nunc corpus circũferentes nominamus, eo instar ostrei
alligati. Pythagorei autem cœlum appellant ἀπλανῆ δόμα hoc est, terram ex aduer-
so sitam. In qua terra, inquit per Hieremiam, collocabo te in filios, & dabo tibi ter
ram electam hæreditatem Dei omnipotentis, cuius qui fuerunt hæredes, erunt re
ges terræ. Affluunt mihi innumerabilia alia adiicienda, sed vt sit dicendi modus,
finem imponam orationi: ne id nobis quoq. eueniat quod dicit Agatho Tragicus.

Id quod obiter dicitur, ut id de quo agitur,
Existimantes, & persequentes gnauiter.

Cum ergo apertè, vt arbitror, ostensum sit, quomodo fures à Domino dictum esse
Græcos, sit audiendum, lubens prætermitto dogmata Philosophorum. Nam si eo
C rum quoque dictiones persequeremur, mox Commentariorum innumerabilẽ col
legerimus multitudinem, ostendentes omnem quæ est apud Græcos sapientiam,
esse à barbara sumptam philosophia. Quam contemplationem nihilo secius neces-
sario attingemus, quando colligemus opiniones Græcorum quæ feruntur de prin
cipiis. Sed hoc quoque nobis ex iis quæ dicta sunt licet tacitè considerare, quemad-
modum sint legendi libri Græcorum, & qui scit tranare eorum fluctus.

Diuinæ mentis possedit qui bona, felix,

Vt videtur ex sententia Empedoclis.

Sed miser est tenebrosa Deum cui opinio curæ.

Cognitionem & ignorationem, felicitatis & infelicitatis esse fines diuinè signifi-
D cauit. Oportet enim multarum rerum esse gnaros viros philosophos, ex Heracli
ti sententia, & re vera necesse est.

Esse bonum hunc hominem, qui quærens multa pererrat.

Ex iis ergo quæ prius dicta sunt iam est nobis perspicuum, esse æternam Dei bene
ficentiam, & verè æqualem naturalem iustitiam, à principii experte principio, pro
vniuscuiusque generis dignitate, ad omnes processisse, cum nunquam cœpis-
set. Neque enim huius quod est esse Dominum & bonum principium
accepit Deus, qui est semper id quod est. Sed neque cessabit vn-
quam benefacere, etiam si singula ad finem perduxerit. Est
autem vnusquisque nostrum beneficentiæ particeps
E ad id quod vult. Differentiam enim fecit ani
ma quæ euasit digna electione, volun-
tariumque institutum & exercita
tio. Sic ergo quintus quoq.
liber Commentario
rum cognitio-
nis qui sunt in vera philosophia, qui nominatur
Stromateus, finiatur.

Finis libri Quinti.

F

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER SEXTVS.

HIC autem sextus simul & septimus liber, eorum, qui ex vera sunt philosophia, Commẽtariorum, cognitionem informãtium, qui dicitur Stromateus, cum moralem rationem quę in his traditur, quàm maximè fieri potuerit, descripserit, & ostenderit quonam sit vitæ instituto is qui est cognitione præditus, procedit, Philosophis ostensurus eum minime esse impium & à Dei religione alienum, vt existimauerunt, solum autem verè pium, & qui in Deo colendo ritè versatur, eius qui est cognitione prędi-
tus religionis modum summatim exponens, quod attinet ad eam, quæ admonet
Ioan.5. & in memoriam reuocat, scripturam citra periculum imprimẽdam. Operari enim
Esa.32. cibum qui in æuum permanet nos iussit Dominus. Et alicubi dicit Propheta: Beatus qui seminat super omnem aquam, quam cõculcat vitulus & asinus, nempe qui
Rom.14. ex lege & gentibus in vnam fidem cõgregatur populus. Qui autem est imbecillus, olera comedit, vt ait præclarus Apostolus. Prius autem Pædagogus, qui à nobis diuiditur in tribus libris, ostendit educationem & institutionem quæ datur à pueritia, hoc est, quæ ex catechesi, seu ex auditione tradita doctrina, fide simul augetur, vitæ informationem, & iis qui in numerum virorum adscribuntur, præparat animam virtute præditam, ad scientiam quæ cognitionem præbet accipiendam. Cum ergo ex iis quæ per hæc à nobis dicenda sunt, Græci euidenter didicerint, quòd cũ eum qui est pius & verus Dei cultor nefariè persequantur, ipsi se impiè gerant: tũc iam procedentibus conuenienter Stromatum stylo & formæ Commentariis, solu-
endæ sunt quæ & à Græcis & à barbaris in nos mouentur dubitationes de aduen-
tu Domini. Atque in prato quidem qui variè florent flores, & in orto arborum plantatio, non est separata per vnamquãque speciem eorum quæ sunt alterius generis, etiamsi quidam, eruditis variè decerptis collectionibus, prata & Heliconas & fauos & peplos conscripserint: sed iis quæ vt cõtigit mihi venerunt in mentem, & neque ordine neque dictione sunt expurgata, sunt autem de industria dispersa, permixtim nobis instar prati variata est Stromatum descriptio. Quæ cum ita habeant, & mihi erunt ad me excitandum Commentarii: & ei qui est aptus ad cognitionem, si forte in ea inciderit, eius quod est vtile ac conducibile cum sudore fiet inquisitio. Non solum enim cibum, sed multo magis etiam cognitionem, labor prę-
cedat æquum est, iis qui per arctam & angustam verè viam Dominicam, ad æter-
nam & beatam trãsmittuntur salutem. Nostra autem cognitiõ, & ortus spiritalis, est ipse noster Seruator, in quem implantamur, transpositi & transformati in terram bonam ex vita veteri. Mutatio autem plantationis, confert ad fertilitatem & bonitatem fructuum. Lux est autem Dominus & vera cognitio, in quem sumus transpositi. Dicitur autem alioqui duplex etiam cognitio, vna quidem communiter, quæ est in omnibus hominibus similiter intelligentia & apprehensio, quæ vulgo & publicè vbique ex eo apparet, quòd norit vnumquodque eorũ quę sunt subiecta: quam non solum habent potestates quæ sunt ratione præditæ, sed etiam quę ea carent, quam ego nunquam nominauerim cognitionem, vt cui sit à natura ingenerata vt cognoscat per sensus. Quæ autem excellenter & præcipuè nominatur cognitio, ex mente & ratione formam accipit & characterem, per quam solæ potestates rationis participes fiunt cognitiones, quæ iis quæ apprehenduntur intelligẽ-
tia,

tia, per nudam animæ operationem purè ac syncere applicantur. Bonus est vir, in- Psal.111.
quit Dauid, qui miseretur eorum qui errore pereunt, & commodat impertiendo verbum veritatis, non temere & vt contigit, sed si pensabit sermones suos in iudicio, profunda supputatione ac ratiocinatiõe. Is dispersit, dedit pauperibus. Prius quàm autem aggrediamur id quod est propositum fini quinti libri Stromatũ sunt instar proœmii reddenda ea quæ desunt. Quoniam enim ostendimus symbolicum genus esse antiquum: eo autem esse vsos non solum Prophetas qui sunt apud nos, sed etiam ex priscis Græcis permultos, & non paucos ex aliis barbaris qui sunt in gentibus, oportebat eorum quoque qui initiantur persequi mysteria. Hæc autem
B declarare distuli in eum locum, quo ea quæ à Græcis dicta sunt de principiis persequentes, confutabimus: nam huius quoque contemplationis ostendemus fore mysteria. Cum autem ostẽderimus Græcorum cogitatorum eum qui apparet sensum, ex veritate quæ nobis fuit tradita per scripturas, fuisse illustratum, in quo significato fructum veritatis ad ipsos peruenisse postea, si non sit graue dictu, monstrauimus: age ipsos Græcos furti in seipsos admissi testes adducamus. Qui enim quę sunt eorum propria tam euidenter à se inuicem suffurantur, se quidem fures esse confirmant: vel inuiti autem ostenduntur à nobis acceptã vsurpasse veritatem & eis qui erant sui generis clanculum tradidisse. Qui enim ne à seipsis quidem abstinent, à no
C stris vix abstinebunt. Atque tacebo quidem eorum dogmata in philosophia, cum scriptis fateantur ii qui in sectas distribuuntur, ne ingrati animi criminis conuincerentur, se decreta præcipua accepisse à Socrate. Cum autem vsus fuero paucis testimoniis eorum qui sermonibus celebrantur & in magna existimatione habentur apud Græcos, & eorum furandi genus in diuersis temporibus conuicero, cõuertar ad ea quæ deinceps sequuntur. Nam cum fecisset Orpheus.

Deterius perusque aliud quàm fœmina nil est. Homerus apertè dicit.
Deterius grauiusque aliud quàm fœmina nil est.

Et cum scripsisset Musæus.

Melior longeque est robore semper ars. Dicit Homerus.
Non alio qui ligna secat nisi robore uincit?

D Et rursus cum fecisset Musæus.

In lucem utque uides almam folia edere terram.
Atque perire alia in ramis, ac rursus oriri
Altera, sic hominum seclum generatio uoluit. Transcribit Homerus.
Ventus fundit humi folia altera, syluaque rursus
Altera producit uiridantia tempore uerno.
Nascitur humanum sic seclum, sicque recedit.

Et rursus cum dixisset Homerus.

De fato functis minimè s'extollere fas est.

E Scribunt Archilochus & Cratinus. Ille quidem. Nõ belle habet, propter mortuos maledictis persequi. Cratinus autẽ in Laconibus. Terribile est hominibus de mortuis iuuenibus se valde iactare. Et rursus Archilochus illud trãsferens Homericũ.

Sum læsus, nec ego pro multis ferre recuso.

Hoc modo scribit. Erraui, & aliquem vtique alium deprehendit calamitas. Sicut certè illum quoque versum.

Communis perimit Mars & qui occiderat antè.

Ipse transmutans sic protulit. Faciam, re vera enim Mars est cõmunis hominibus. Præterea illud quoque transferens.

Omnis in arbitrio uictoria posita Deorum est.

F Per hunc Iambum iuuenibus etiam apertè addit animum.

Victoria ast sita est Deum in arbitrio.

Rursus cum dixisset Homerus.

Illotis plantis in humo duraque cubantes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scribit Euripides in Erechtheo. A
In solo minime strato dormiunt.
Fontibus autem minime lauant pedes.
Et cum similiter dixisset Archilochus.
Cor ali de alio mouetur gaudio,
Conuenienter illi Homerico.
De factis aliis alius nam gaudia sumit.
Dicit Euripides in Oeneo.
Namque alijs alius magis lætatur moribus.
Auditu autem Aeschylum quidem dicentem.
Est qui beatus, is maneat domi decet B
Rem qui gerit malè, is bene est ut maneat,
Euripide similiter in scena clamante.
Felix is est, beatus qui cum sit, domi manet.
Cum sic dicat etiam Menander in Comœdia.
Domi manere oportet, & esse liberum,
Aut non beatum illum esse uere dicier.
Rursus cum Theognis quidem dicat.
Qui exulat, est illi non ullus fidus amicus, Fecit Euripides. C
Procul fugit quius amicus pauperem.
Locus corruptus. Et cum dixisset Epicharmus. O filia, hei mihi, cum quanam fortuna me facis habitare, & subiungat. Nam is quidem aliam sumit adolescẽtulam, alia autem alium quærit quempiam, scribit Euripides.
Dare iuueni iuuenem mala est res coniugem.
Namque is cupit cubile inire alterius.
Sed machinatur ipsa egens illi malum.
Præterea cum Euripides quidem dixisset in Medea.
Etenim mali munus uiri haud est utile.
Sophocles in Aiace flagellifero dicit illud Iambicum. D
Dona hostium non dona sunt, nec utilia,
Cum autem fecisset Solon.
Nascitur ex nimiis opibus petulantia multa,
Aperte scribit Theognis.
Nascitur ex nimiis opibus petulantia prauis.
Vnde etiam Thucydides in historiis. Solent autem, inquit, permulti homines, quibus maximè res secundæ aliquantisper euenerint, fieri insolentes. Philistus quoque similiter eadem imitatur, sic dicens. Multa autem quę conuenienter rationi feliciter succedunt hominibus, sunt & ad famam & ad rerum aduersarum cautionẽ tutiora. Quibus enim præter spem & expectationem res secundæ accidunt, solent E euadere insolentes. Rursus cum fecisset Euripides.
Ex patre matreque uitam egere qui asperam
Et laboriosam, meliores fily.
Scribit Critias. Incipio autem ab ortu hominum, quemadmodum fuerit corpore præstantissimus & fortissimus, si is qui serit exerceatur & strenuè comedat, & corpus vexet laboribus, & mater futuri infantis & sit robusto corpore, & se exerceat. Rursus cum Homerus dixisset de clypeo quod fabricatus erat Vulcanus.
Tellurem mareque & cœlum fabricatus in illo est
Oceani magnam & uim fluminis indidit illi.
Dicit Pherecydes Syrus, Zas facit magnum pulchrumque pallium, & variè in eo F
describit terram & Ogenum & domos Ogeni. Et cum dixisset Homerus,
Qui pudor ipse hominem multum lædit que iuuatque,
Euripides scribit in Erechtheo.

Quid

A *Quid de pudore dicam haud facile iudicem.*
Eo est opus certè, nec est malum graue.
Ex mutua autẽ comparatione furti loca sumpseris, & ex iis qui simul floruerunt, & in iisdem inter se concertarunt. Ex Euripide quidem in Oreste.
Illecebræ soporis, & mali remedium.
Et Sophocle ex Eriphile.
Abi ad soporem huius mali qui est medicus.
Et Euripide quidem ex Antigone.
Nothum dedit probrosum natura nomine.
B Sophocles autem ex Aleuadibus.
Quicquid bonum est, naturam habet consimilem.
Rursus Euripide quidem in Ctimeno.
Etenim laboranti Deus dat auxilium.
Sophocle autem in Minoë.
Qui nil agunt, iis non fortuna fert opem.
Quinetiam Euripide quidem ex Alexandro.
Ostendet autem tempus, ex quo indicio,
Aut te probrum uel improbum cognouerim.
C Sophocle autem ex Hippono.
Ad hæc nihil celes, quod omnia enim uidet,
Et audit omnia, illud tempus explicat.
Sed illa quoque similiter persequamur. Nam cum Eumulus fecerit.
Mnemosyne atque Ioue est soboles prognata nouena.
Solon sic incipit elegiam.
Natæ ex Mnemosyne & Ioue qui est regnator Olympi.
Rursus Euripides illud Homericum paraphrasticè circumloquens.
Quis tu homo es, & tibi quænam est patria, quique parentes?
His Iambis utitur in Aegeo.
D *Dicemus à quate abijsse patria*
Multa peragrantem loca, & quænam tua
Terra est, tuum quemnam asseris dici patrem.
Quid verò, non cum dixisset Theognis
Potetur nimium si uinum, est res mala. Sed si
Vtatur bene quis res bona, non mala res. Scribit Panyasis.
A superis homini præclarum munus habetur,
Vinum quod modicum est, immodicum at res pessima uinum,
Quinetiam cum dicat Hesiodus.
Nam tibi pro igne malum reddam quod recreet omnes.
E Facit Euripides. Pro igne enim alius maior & expugnatu difficilior, germinarunt fœminæ. Ad hæc cum dicat Homerus.
Perdendus uenter nulla ratione repleri,
Quit, mala plurima qui miseris mortalibus affert,
Scribit Euripides.
Vincit quidem usus, uenterque male perditus
Ex quo quidem certè omnia profluunt mala.
Præterea scribente Callia Comico, Insanientibus aiunt oportere omnes insanire, similiter Menander in Comedia quæ inscribitur πωλούμενοι.
F *Adesse semper non decet prudentiam.*
Etiam euenire aliqua oportet. Et cum dixisset Antimachus Teius.
Ex donis hominum generi mala plurima fiunt, Fecit Augias.
Namque hominum mentes cum factis munera fallunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cum autem dixisset Hesiodus.

A

Namque homini melior fuerit possessio nulla
Coniux quàm bona, nil scelerata at peius habetur,

Dixit Simonides. Vxore autem bona vir nullam rem possidet meliorem, neq. mala, deteriorem. Rursus cum dixisset Epicharmus. Tanquam longo tempore victurus, & tanquam breui, ita animo agites scribit Euripides.

Cum cursus in rebus secundis haud siet
Certus, molestias cur non repellimus?

Similiter cum dixisset Comicus Diphilus. Vita est hominum mutabilis, ait Posidippus.

B

Expers molestiæ acta nemini fuit
Vita, beatus nec finem usque ad ultimum Permansit.

Et alioqui id dicit tibi Plato, scribens de homine qui est animal mutabile. Rursus cum dixisset Euripides, ò laboriosa vita mortalium, quàm es omnino lubrica, & hæc quidem auges, illa verò minuis, nec est vllus terminus constitutus ad quem oporteat peruenire mortales, nisi quando venerit gelidus à Ioue missus mortis finis, scribit Diphilus.

Non ulla uita quæ omnino caret malis,
Curis, doloribus, & ægritudinibus.
Cum apparuit sed mors, eorum ut medicus,
Dat requiem ijs quibus malè est, hos sopiens.

C

Præterea cum dixisset Euripides dæmoniorum multę sunt species. Præter spem autem Dii multa efficiunt. Tragicus similiter Theodectes scribit esse instabiles fortunas mortalium. Et cum dixisset Bacchylides. Apud quos autem mortalium, dęmoni visum est vt toto tempore vitam agens mediocrem, in tempore ad canam perueniat senectam, priusquam incidant infortunia, scribit Moschion Comicus.

Verè beatissimus ille est omnium
Perpetuo uitam qui egit æquabilem.

Inueneris autem cum dixisset etiam Theognides.

D

Non iuuenis uetulo coniux est apta marito.
Quæ cymba ut clauo, haud audiet imperio.

Aristophanem Comicum scribentem.

Non fœminæ iuueni maritus conuenit Senex.

Cum autem fecisset Anacreon. Amorem enim cano delicatum, florentibus scatentem matricibus. Is & suam in Deos exercet potentiam, atque homines domat, scribit Euripides.

Non adoritur uiros amor tantummodo
Et fœminas, sed ipsorum etiam Deum
Turbat animos, ipsum mare atque ingreditur.

E

Sed ne nostra longius procedat oratio, dum contendimus ostendere quàm sint Græci procliues ad furtum, & in orationibus & in dogmatibus, age adducamus Hippiam Sophistam Eleum nobis apertè ferentem testimonium, qui id tractabat quod ad considerandum est nobis propositum. Sic autem dicit. Ex his fortasse dicta sunt alia quidem ab Orpheo, alia verò à Musæo breuiter, alia alibi. Alia autem ab Hesiodo, alia verò ab Homero, alia verò ab aliis Poëtis, alia verò in iis quę scripta sunt. soluta oratione, alia quidem à Græcis, alia verò à barbaris. Ego autem cum ex his omnibus ea quæ sunt maxima & eiusdem generis composuero hanc nouam & multiformem conficiam orationem. Vt autem & philosophiam & historiam & etiam dicendi facultatem seu rhetoricam ostendamus non esse immunem ab hac reprehensione, consentaneum est vt ex his quoque pauca adducamus. Nam cum diceret Alcmæon Crotoniata. Inimicum facilius est cauere quàm amicum, Sophocles quidem fecit in Antigone.

F

Quod

A *Quod maius ulcus quàm amicus siet malus?*

Xenophon autem dixit. Non aliter inimicos leserit quispiam quàm si videatur esse amicus. Quinetiam cum in Telepho dixisset Euripides.

Græci sumus, dein seruiemus barbaris?

Thrasymachus, in oratione pro Larisęis dicit. Archelao seruiemus, cum simus Græci, barbaro? Cum autem fecisset Orpheus.

Lympha anima est, sed mors est commutatio lymphæ.
Ex lympha tellus, lympha ex tellure reuertit.
Ex illo autem anima est integrum quæ aëra mutat.

B Heraclitus, ex his, ea quæ ab ipso dicta sunt componens, scribit. Animis mors est, aquam fieri. Aquæ autem mors est, fieri terram. Ex terra autem fit aqua, ex aqua verò anima. Iam verò cum dixisset Athamas Pythagoricus. Sic oriebatur vniuersi principium, & sunt radices quatuor, ignis, aqua, aër, terra, ex his enim gignuntur ea quæ gignuntur, Agrigentinus fecit Empedocles.

Cunctarum rerum radices quattuor extant.
Ignem primum & aquam & terram, deinde æthera summum
Audi, hinc præterita, & præsentia, quæque futura.

Et cum diceret quidem Plato. Propterea Dii quoque qui norunt homines, quos plurimi faciunt, eos à vita celerius liberant: Menander fecit.

C *Dei quem amant, excedit is uita iuuenis.*

Cum autem in Oenomao scriberet Euripides. Ex præsentibus futura coniicimus. In Phœnice autem. Obscura indiciis deprehenduntur verisimiliter, dicit Hyperides. Quæ autem sunt obscura, necesse est eos qui docent inquirere signis & iis quę sunt probabilia. Et cum rursus dixisset Isocrates. Coniectanda autem sunt futura ex iis quæ prius facta sunt, Andocides non veretur dicere. Oportet enim iis quæ prius facta sunt, vti tanquam signis futurorum. Prętera cum fecisset Theognis.

Argentum reprobum atque aurum falsæue monetæ,
Non ægrè sapiens uir reperire queat.

D *Mentem autem chari num pectore fallat amici*
Callidus, atque intus corda dolosa tegat,
Qui non à superis res est mage reproba, nosse
Inter res omnes est mage difficile

Euripides quidem.

O Iupiter, cur adulterinum quod siet
Aurum, dedisti signa aperta inter homines.
Sed quo queat signo malus cognosci,
Est insitus nullus character corpori?

Hyperides autem ipse quoque dicit. Nullus character animi est in vultu hominibus. Rursus cum fecisset Stasinus.

E *Stultus qui patrem occidit, gnatosque relinquit.*

Dicit Xenophon. Mihi enim videor similiter nunc fecisse, atque si siquis patre occiso, eius filiis pepercerit. Et cum Sophocles fecisset in Antigone.

Nam mater & pater cui sunt in inferis,
Fieri nequit frater ut illi germinet.

Dicit Herodotus. Nam cum mater & pater non sint amplius, fratrem non habebo. Adhæc cum dixisset Theopompus, Bis pueri senes recta ratione, & ante eum Sophocles in Peleo.

F *Gnatum Aeaci Pelea ego sola in ædibus*
Similiter erudio, nutrio, atque instituo.
Rursus puer namque est quisquis consenuit.

Dicit orator Antipho. Senis enim educatio, est similis educationi pueri. Quinetiã

Universidad de Deusto
Biblioteca

Philosophus quoque Plato. Senex ergo, vt videtur, bis fuerit puer. Porrò autem A
cum dicat Thucydides. Et soli Marathone periculum adiisse, dixit Demosthenes.
Per eos qui Marathone periculum adierunt. Sed nec illa omittam, quòd cum Cra
tinus dixisset in Pœtine. Apparatum quidem fortasse cognoscitis: dicit Orator
Andocides. Apparatum quidem ò Iudices, vehemensque animi studium & contē
tionem aduersariorum meorum omnes propemodum scitis. Similiter etiam Ni
cias in oratione de deposito, aduersus Lysiam. Apparatum quidem aduersariorum
& animi studium & contentionem videtis Iudices. Et post eum dicit Aeschines.
Apparatum quidem videtis ò viri Athenienses, & veluti instructam aciem. Rursus
cum dixisset Demosthenes. Quantum quidem ò Athenienses, fuerit in hac causa
studium, & quam sollicita postulatio ac prehensatio, existimo vos omnes propemo B
dum sensisse. Et Philinus similiter. Quantum quidem fuerit ò Iudices studium, &
qualis veluti aciei instructio & adornatio in hac causa dicenda, neminem vestrum
ignorare existimo. Rursus cum dixisset Isocrates. Perinde ac si esset pecuniæ cogna
tus, non illius: Lysias dicit in Orphicis. Et planum factum est eum non esse cogna
tum corporum, sed pecuniæ. Nam cum Homerus quoque fecisset.

Cum uitata esset si hæc nobis aleæ belli,
Essemus senii expertes mortisque futuri,
Non inter primos uellem hancce capessere pugnam. C
Prælia sed nec ego te nunc præclara iuberem
Ingredier, uerum innumeras cum sæua pararunt
Mortis fata uias quæ impendent, posse caueri
Nec datur, insignis nobis age fama paretur
Pugna, aut ex nobis alii ingens gloria detur.

Scribit Theopompus. Nam si cum præsens quidem vitassemus periculum, liceret
reliquum tempus securè transigere, non esset mirandū si vitæ essemus cupidi. Nunc
autem vitæ nostræ tot sunt ingenerata imminentque pericula fatalia, vt mortem
in prælio oppetere videatur esse magis optandum. Quid verò, an non cum Chilo
quoque Sophista dictum illud enunciasset, Sponde, noxa præsto est, Epicharmus D
eandem sententiam alio nomine protulit, dicens. Sponsio est noxæ filia. Sponsio
verò multæ. Quinetiam cum medicus scripsisset Hippocrates. Respicere oportet
& tempus, & regionem, & ætatem, & morbos, dicit Euripides in hexametro.

Quicunque rectè autem sciunt mederier,
Hos rationem uictus cum respexerint,
Et regionem ciuium, morbos discernere *Decet.*

Rursus cum dixerit Homerus.

Dico nulli homini mortem uitare licere,

Dicit Archinus, deberi quidem mortem omnibus hominibus, aut prius, aut poste
rius. Et Demosthenes: Nam omnibus quidem hominibus vitæ finis est mors, etiāsi E
quis seipsum seruet inclusum in domuncula. Et cum dixisset Herodotus vbi agebat
de Glauco Spartano, Pythiam dixisse. In Deo perinde esse dicere ac facere, dixit
Aristophanes, tantum valet mente agitare atque agere, & ante eum Eleates Parme
nides. Idem est enim & intelligentia percipere & esse. An non etiam cum Plato di
xisset. Nos autem hoc fortè ostendemus non absurdè, quod visus quidem est amo
ris principium: affectionem autem spes minuit: alit verò memoria: conseruat au
tem consuetudo: scribit Philemon Comicus.

Primum uident omnes. Dein subit admiratio.
Deinde contemplantur, & dein spes uenit.

Ita fit ex his amor. Quinetiam cum dixisset Demosthenes. Mors enim debetur o- F
mnibus, & quæ deinde cōsequūtur scribit Phanocles in libro qui inscribitur Amo
res seu Pulchra.

Sed nec caueri ullo modo parcæ queunt,

Alma

A *Alma à quibuscunque terra depascitur.*

Porro autem inuenies quoque, quòd cum Plato dixisset. Cuiusuis enim plantæ pri
mum quòd rectę ortum est germen, ad suæ naturæ virtutem est præcipuum: appo
situm finem imposuerit Historicus scribens. Quinetiam nulli plantæ agresti est na
tura insitum vt mansuescat, vbi teneriorem ætatem præterierint. Et illud Empedo
clis.

Ipse ego namque fui puer olim, deinde puella,
Arbustum, & uolucris, mutus quoque in æquore piscis,

B Euripides transcribit in Chrysippo. Ex iis quæ gignuntur nihil moritur: sed dum
vnum ab alio discernitur, aliam formam ostendit. Et cum Plato in libris de Repu
blica dixisset mulieres esse communes, Euripides scribit in Protesilao.

Ergo esse communem & eorum fœmineum.

Quinetiam cum scriberet Euripides:

Quæ satis sunt enim, sufficiunt sapientibus.

Epicurus dicit apertè, sufficientia res est omnium ditissima. Et rursus cum scribat
Aristophanes.

Si iustus es, uitam habebis stabilem.
Viues bene expers & tumultus & metus.

C Dicit Epicurus. Iustitiæ fructus maximus, est vacuitas perturbationis. Atque
furti quidem Græcorum, quod attinet ad sententiam, species cum sint eius
modi, sufficiant ad exemplum euidens ei qui potest perspicere. Iam verò non sen
tententias solū & dictiones suffurati esse & per paraphrasim enunciasse sunt depre
hensi, vt ostendetur, sed etiam furta integra habere apertè arguentur. Nam cùm
quæ erant aliorum, tota omnino surripuissent, enunciarunt tanquam propria, vt
Eugamen Cyrenęus, ex Musęo librum integrum de Thesprotis, & Pisander Ca
mireus Pisini Lydii Heracleā, & Panyasis Halicarnasseus a Cleophylo Samio Oe
chalię captiuitatem. Inueneris autem Homerum quoque magnum illum poëtam,
illos versus.

D *Atque ut uir nutrit ramum uiridantis oliuæ,*

Et quę deinceps consequuntur, ad verbum transtulisse ex Orpheo de Deleto Dio
nyso. Et quæ ab Orpheo in Theogonio facta sunt de Saturno.

Atque is transuersa crassa cernice iacebat.
Illum cunctadomans & somnus ceperat,

Ea Homerus transtulit ad Cyclopem. Hesiodus autem facit de Melampode.

Facta autem à superis quæ sunt parere lubenter
Par homines, praui atque mali clarissima sunt hæc *Signa.*

Et quæ deinceps consequuntur, quæ ad verbum accepit à Musæo Poëta. Aristo
phanes autem in primis Thesmophoriazusis, versus transtulit ex Comœdia Cra
E tini cui nomen Empipramени, id est, exusti. Plato autem Comicus & Aristopha
nes in Dædalo à se inuicem surripiunt. Cocalū autem qui aptè factus fuerat à Poē
ta Aristophane, Comicus Philemon, cum eum paululum immutasset, egit in Co
mœdia quæ ὑποθολιμαῖος inscribitur, id est, suppositus. Hesiodi autem carmina cum
in solutam transmutassent orationem, ediderunt tanquam sua, Eumelus & Acu
silaus historiographi. A Melesagora autem est suffuratus Gorgias Leontinus, &
Eudemus Naxius historici, & præterea Bion Proconnesius, qui etiam veteris Ca
dmi res gestas trāscripsit, eas in summam redigens, & Amphilochus & Aristocles,
& Leandrius, & Anaximenes, & Hellanicus, & Hecatæus, & Androtion, & Philo
chorus. Dieuchidas autem Megaricus, orationis principium traduxit ex Hellanici
F Deucalionia. Taceo Heraclitum Ephesium qui plurima accepit ab Orpheo. A Py
thagora autem, immortalem esse animam auulsit Plato. Illi verò ab Aegyptiis.
Multi quoque Platonici scripta literis mandauere, quibus ostendunt, vt in princi
pio diximus, & Stoicos, & Aristotelem plurima & præcipua dogmata sumpsisse à

Universidad de Deusto
Biblioteca

Platone. Quinetiam Epicurus à Democrito principalia decreta surripuit. Atque A
hæc quidem ita se habeant. Vita enim me deficiet si velim sigillatim persequi Græ
corum furta quæ à nimio sui amore profecta, & quemadmodum pulcherrimorum
quæ sunt apud ipsos decretorum sibi vendicant inuentionem quam à nobis acce-
perunt. Iam verò non solum conuincuntur à barbaris dogmata surripere, sed ea
etiam imitari quæ apud nos, diuina virtute, ab iis qui sanctè vixerunt dum nostri
curam gerunt, fiebant admirabiliter & præter opinionem, ea tanquam Græcas fa
bulas prodigiosè narrantes. Atque eos quidem rogabimus vera ne ea quæ scribũt
esse dicant an falsa. Sed falsa quidem non dicent. Non enim seipsos sua quidem spon
te maximæ damnabunt stultitiæ quod falsa scribant. Sed vera esse confitebuntur.
Et quomodo eis adhuc videntur incredibilia, quæ per Mosem & alios prophetas, B
facta sunt miracula? Omnium enim hominum curam gerens Deus omnipotens,
alios quidem præceptis, alios verò minis, & nonnullos quidem signis prodigiosis,
aliquos verò benignis promissis conuertit ad salutem. Verumenimuero cum diu-
turna siccitas Græciam aliquando affligeret, & fructuum esset maxima sterilitas,
qui remãserant, inquiunt, propter famem Delphos supplices venientes, rogarunt
Pythiam quomodo liberarentur à tam graui calamitate. Ea respondit, calamitatis
vnum esse remedium si vteretur precibus Aeaci. Eis ergo morem gerens Aeacus,
cum in Græcum montem ascendisset, mundis in cœlum extensis manibus, commu
nem Deum inuocans precatus est vt afflictæ misereretur Græciæ. Simulac autem
cœpit precari, felix statim tonitru insonuit, & totus aër circumcirca fuit obductus C
nubibus. Vehementes autem & continui imbres erumpentes totam impleuere re
1.Reg.12. gionem. Hinc efficitur abundans & copiosa fructuum feracitas, Aeaci, quæ agri-
culturæ instar fuere, impetrata precibus. ET inuocauit, inquit, Samuel Domi-
num, & dedit Dominus voces, & pluuiam in die messis. Vides vnum esse Deum
qui per subiectas potestates pluit super iustos & iniustos. Plena est autẽ nostra scri-
ptura Dei exaudientis, & vnamquamque efficientis petitionem, per iustorum ora
tiones. Rursus narrant Græci quòd cum Etesiæ venti aliquando deficerent, Ari-
stæus in Cæo sacrificarit Ioui Isthmio, maxima enim erat calamitas. Qui cum ar-
dore omnia conflagrarent, & venti non spirarent qui solebant fructus refrigera
re, eos facile reuocauit. Delphi autem, cum Xerxes bello inuasisset Græciam, di- D
xisset autem Pythia.

Placate ò Delphi uentos, meliusque se habebit.

Altari posito, & facto ventis sacrificio, eos habuere adiutores. Nam cum circa Sę-
piadem promontorium spirassent vehementer, Persicæ classis vniuersum appara-
tum cõtriuere. Empedocles quoque Agrigentinus κωλυσανεμιστὴς id est, venti prohi-
bitor, fuit cognominatus. Dicitur certè quòd cum ex monte Agrigenti grauis qui
dam aliquando spiraret ventus, qui non solum morbos importabat incolis, sed eo-
rum etiam vxoribus erat causa sterilitatis, fecisse vt is cessaret. Quocirca ipse quo
que scribit in versibus.

Indefessorum uentorum flamina tolles,
Qui spirando hominum perdentes arua fatigant. Et rursus.
Cumque uoles, eadem tu rursus flamina pones.

Dicebatque aliquos quidem eum sequi qui opus habebant diuinationibus, alios
verò qui grauibus morbis diu cruciati fuerant. Atq. iustos quidem & curationes
& signa & miracula efficere, ex nostris credidere scripturis. Si enim aliquæ virtu-
tes seu potestates mouent ventos, & imbres distribuunt, audiant Psalmographũ.
Psal.83. Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Is est virtutum & principa-
Deut.10. tuum & potestatum Dominus. De quo dicit Moses. Vt cum eo simus, & circum-
cidite durum cor vestrum: & ceruicem vestrã nõ amplius indurabitis. Dominus. n. F
Dominorũ & Deus Deorũ. Deus magnus & fortis, & quę deinceps cõsequuntur.
Et Esaias. Tollite, inquit, in altum oculos vestros, & videte quis hæc omnia fece
rit

A rit. Porrò autem dicunt aliqui, pestilentias, & grandines, & procellas, & quæ sunt
his similia, non fieri ex sola materiali egestate ordinis, sed solere etiam fieri per ali
quam iram dæmonum vel Angelorum non bonorum. Iam verò aiunt Magos qui
sunt Cleonis, obseruãtes sublimia nubium quæ erant grandines, eiaculaturæ can
ticis & sacrificiis irã depellere. Quod si fortè eis quandoque defuerit animal, suo
cruentato digito sacrificant. Mantinica quoque Diotima Athenienſibus qui sacri
ficauerant ante pestilentiam, effecit vt morbus differretur decem annis. Sicut etiã
Epimenidis Cretẽsis sacrificia, ipsis Athenienſibus in tantum tempus Persicum bel
lum distulerunt. Existimant autem nihil referre an has animas Deos dicamus an
B Angelos. Iam verò qui sunt eorum doctrinæ periti, in multis templis tanquã Deo-
rum statuas, omnes ferè mortuorum loculos posuere, dæmones quidem vocantes
eorum animas: docentes eas coli ab hominibus, vt quæ diuina prouidentia propter
vitæ puritatem potestatem acceperint, vt ad hominum ministerium obirent locũ
vitæ puritatem potestatem acceperint, vt ad hominum ministerium obirent locũ
qui est circa terram. Sciebant. n. aliquas animas ex natura teneri corpore. Sed de
his quidem, cum agetur de Angelis, procedente scriptura suo tempore differemus.
Democritus autem ex cœli & sublimium rerum obseruatione multa prædicens, co
gnominatus fuit sapientia. Cum itaque eum benignè accepisset frater Damasus,
ex quibusdam stellis capta coniectura, prædixit futuram multam pluuiam. Atque
illi quidem ei credentes, fructus colligerunt. Nam cum esset ęstas, adhuc erant in
C areis. Alii autem omnia amiserunt, cum maxima & inopinata ingruisset pluuia. Exo.3.
Quomodo autem sunt Græci adhuc nõ crediturí apparuisse Deum in monte Sina,
quo tempore ardebat quidem ignis nihil consumens ex iis quæ nascebantur in mõ-
te: & tubarum ferebatur sonitus, qui absque vllis inspirabatur instrumentis? Ille
enim Dei in montem descensus, est aduentus diuinæ potestatis quæ peruadit o-
mnem mundum, & prædicat lucẽ ad quam non datur aditus. Talis enim est allego
ria quæ est scripturæ conueniens. Cæterum visus est ignis vt dicit Aristobulus, cũ
totus populus, qui erat non minus quàm centum myriadum, præter pueros & ęta-
te minores, circa montem esset congregatus, esset autem montis ambitus non mi-
nor quàm quinque dierum. Per totum ergo locum visionis, eis omnibus in orbem,
D vtpote castrametantibus, visus est ignis ardens circumcirca. Quo fit vt descensus
minimè fuerit loco terminatus. Deus enim est vbique. Dicunt autem ii quoque qui
conscripserunt historias, in Britannia insula esse quandam speluncam monti sub-
iectam: in fastigio autem hiatum. Cum autem vẽtus incidit in spelũcam, & in fossæ
sinu alliditur, audiri sonum cymbalorum quæ numerose pulsantur. Sæpe autem
cum in syluis quoque mouentur folia, per repentinum & densum spiritus impetũ,
editur sonus auium cantui similis. Cæterũ ii qui composuere Persica, in locis quæ
in Magorum regione sunt eminentiora, referunt tres montes in longo campo de-
inceps esse positos, eos autem qui locum transmittunt, cũ ad primum quidem mon
tem peruenerint, audire vocem confusam, veluti clamantium non paucorum mil-
lium hominum, perinde acsi essent in acie: ad medium autem cum venerint, maio-
E rem simul & euidentiorem strepitum apprehendere, tandem autem audire in fine
canẽtes pæana, perinde ac qui vicissent. Cuiusuis autem soni causa est, vt existimo,
& locorum leuitas & concauitas. Reiectus itaque qui ingressus est spiritus, in eun
dem locum procedens, sonat vehementius. Et hæc quidem ita se habent. Deus au-
tem omnipotens, etsi nihil sit ei subiectum, potest vocem & visionem auditu inge-
nerare, suam indicans maiestatem præter ea quæ solita sunt naturalem habere cõse
quentiam, ad conuertendã eam quæ nondum credit animam, & ad accipiendum id
quod datur præceptũ. Cum autẽ esset nubes & mons altus, quomodo non poterat
diuersus exaudiri sonitus, dum per operantem causam moueretur spiritus? Quam
F obrem dicit etiam propheta. Vocem verborum vos audistis, & similitudinem non Deut.5.
vidistis. Vides quẽadmodum vox Dominica, Verbum expers figurę, Verbi virtus,
verbum Domini lucidum, veritas quæ de cœlo venit desuper ad congregationem
ecclesiæ, operabatur per lucidum continens ministerium. Inuenerimus autẽ aliud

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoque teſtimonium, ad confirmandum, quòd cum præſtantiſſimi Philoſophi pul A
cherrima ex iis quæ ſunt apud nos dogmata ſibi vendicauerint, iis ſe veluti iactent
& glorientur: nempe quod ex aliis quoque barbaris quædam decerpſerint quæ cõ
ferunt ad vnamquamque ſectam, maximè autem ex Aegyptiis, cum alia, tum dog-
ma de migratione animæ in corpora. Aegyptii enim quandam ſuam perſequũtur
philoſophiam. Hoc autem maximè oſtenduntſacræ eorum ceremoniæ. Primus.n.
procedit Cantor, vnum aliquod afferens ex ſymbolis muſicæ. Eum dicunt oporte
re accipere duos libros ex libris Mercurii, ex quibus vnus quidẽ continet hymnos
Deorum, alter verò rationes vitæ regiæ. Poſt cantorem verò procedit horoſco-
pus, qui in manu habet horologium & palmam, ſymbola & ſigna Aſtrologiæ. Eum
libros Mercurii qui tractant de Aſtrologia, qui quidẽ ſunt quatuor numero, opor B
tet ſemper habere in ore. Ex quibus vnus quidem eſt de ordine inerrantium quę vi
dentur aſtrorum, alius verò de coitu & illuminatione Solis & Lunæ, reliqui de eo-
rum ortu. Deinceps autem progreditur ὡρογραμματεύς id eſt ſcriba ſacrorum, pen
nas habens in capite, & librum in manibus & regulam, in qua eſt & atramentũ ad
ſcribendum, & iuncus quo ſcribunt. Hunc oportet ſcire & ea quæ vocantur hiero
glyphica, & mundi deſcriptionem, & geographiam, & ordinem Solis & Lunæ, &
quinque errantium, Aegyptique chorographiam & Nili deſcriptionem: & deſcri
ptionem inſtrumentorum, ornamentorumque ſacrorum, & locorum eis conſecra
torum: menſuraſque, & ea quæ ſunt in ſacris vtilia. Deinde poſt eos qui prius dicti
ſunt, ſequitur, qui dicitur σολιστὴς id eſt ornator, qui habet & iuſtitiæ cubitum, & C
calicem ad libandum. Is ſcit omnia quæ vocantur παιδευτικὰ id eſt, ad diſciplinam &
inſtitutionẽ pertinẽtia, & μαγειροσοφιστικὰ hoc eſt, pertinentia ad ritum mactandorũ
vitulorum. Sunt autem decem quæ pertinent ad honorẽ eorum qui ſunt apud eos
Deorum, & Aegyptiam continent religionem, nempe ſacrificia, primitiæ, hymni,
preces, pompę, dies feſti, & quæ ſunt his ſimilia. Poſt omnes exit Propheta, qui in
ſinu apertè geſtat hydriam, quem ſequuntur qui emiſſos panes portant. Is, vt qui ſit
ſacrorũ præfectus, ediſcit libros decem qui vocantur Sacerdotales. Continent autẽ
de legibus & Diis, & vniuerſa Sacerdotum diſciplina. Propheta enim apud Aegy-
ptios præeſt etiam diſtributioni victigalium. Sunt ergo quadraginta duo libri Mer
curii valde neceſſarii, ex quibus triginta quidem & ſex, qui continent omnẽ Aegy D
ptiorum philoſophiam, ediſcunt ii qui ante dicti ſunt. Reliquos autem ſex παστοφό-
ρους id eſt qui geſtant pallium, vt qui pertineant ad medicinam, nẽpe de conſtructio
ne corporis, & de morbis, & de inſtrumentis, & medicamentis, & de oculis, & po
ſtremo de muliebribus. Et res quidem Aegyptiorũ, vt paucis dicam, ſunt eiuſmo-
di. Indorum autem philoſophia fuit ipſa quoque valde celebrata. Alexander quidẽ
certe Macedo, cum Indorum decem cepiſſet Gymnoſophiſtas qui videbantur eſſe
optimi & præſtantiſſimi ſermoniſque breuitate cæteris antecellere, quæſtiones
eis propoſuit, eum qui non aptè reſpõderet ſe eſſe de medio ſublaturum minatus.
Et cum ex iis quidem maiorem natu reſpondere iuſſiſſet, is quidem primus exami-
natus vtros exiſtimet eſſe plures, viuos ne an mortuos, viuos dixit, non eſſe enim E
mortuos. Secundus autem, Terra ne an mare maiores aleret beluas. Terra, inquit,
nam eius quoque pars eſt mare. Tertius autem, quod nam eſt animantium callidiſ-
ſimum, quod huc vſque non fuit cognitum. Homo inquit. Quartus autem, roga-
tus, quanam ratione moti, Sabba, qui erat eorum princeps impuliſſent ad defectio
nem, reſpondit. Volentes eum vel honeſtè viuere, vel malè mori. Quintus autem
rogatus vtrum exiſtimet fuiſſe priorem, diem an noctem, vno die, inquit. Dubiarũ
enim quæſtionum neceſſe eſt etiam eſſe dubias dubitationes. Sextus autem roga-
tus quanam ratione fieri poſſet vt quis maximè diligeretur. Si cum ſit, inquit, po-
tentiſſimus, non fuerit terribilis. Septimus autem rogatus quomodo ex homini- F
bus fieret Deus aliquis. Si ea, inquit, fecerit quæ fieri non poteſt vt homo faciat.
Octauus autem interrogatus quid ſit fortius, vita an mors, vita, inquit, quæ tam
multa mala ferat. Nonus autem examinatus, quouſq. bene ſit homini viuere, quo-
uſque

A uſque, inquit, non exiſtimet melius eſſe mori quàm viuere. Cum autem iuſſiſſet
Alexander vt decimus quoque diceret aliquid, erat enim Iudex. Alius, inquit, alio
dixit deterius. Cum autem dixiſſet Alexander. Ergo tu quoque morieris primus,
qui hæc iudicas. Et quomodo, inquit, ò Rex, verus fueris, qui dixiſti te primũ eum
eſſe interfecturum qui peſſimè reſpondiſſet. Et quòd totius quidem ſcripturæ Grę
ci dicti ſint fures, ſatis, vt opinor, pluribus oſtenſum eſt indiciis. Quòd autem Deũ
norunt non per agnitionem, ſed per qualemcunque eius manifeſtationem, Græco πδφίφασιν.
rum præſtantiſſimi, dicit Petrus in prædicatione. Cognoſcite ergo vnum eſſe Deũ
qui fecit omnium principium: & finis habet poteſtatem: & qui non cadit ſub aſpe
B ctum: qui omnia videt, qui cum capi non poſſit, omnia capit, nullus indigens, cuius
indigent omnia, & per quem ſunt omnia, qui comprehendi non poteſt, æternus:
ab interitu alienus, non factus. Qui omnia fecit verbo virtutis ſuæ, ſcripturæ in-
quam, cognoſcentis, hoc eſt, filii. Deinde ſubiungit. Hunc Deũ colite, non vt Græ
ci, vtpote quòd eundem quem nos, colunt Deum qui ſunt viri probi apud Græ-
cos, ſed non perfecta & abſoluta agnitione, vt qui à filio datam non didicerint tra
ditionem. Non ergo dixit. Ne colatis Deum quem Græci, ſed non colatis vt Græ-
ci. Dei cultus modum mutans, non autem alium annuncians. Quid autem ſit. Nõ
colatis vt Græci, ipſe Petrus explanabit, ſubiungẽs. Quoniam dum feruntur igno
rantia, & Deum neſciunt vt nos perfecta cognitione cũ poteſtate quam dedit eis
C ad vſum, formaſſent ligna & lapides, ęs & ferrum, aurum & argentum ex ipſorum
materia & vſu, & quæ ſubſtantiæ ſerua ſunt excitaſſent, ea colunt, & quæ eis dedit
Deus in cibum, volucres aëris, & maris natatilia, & terræ ſerpentes & feras, cum
agri pecoribus quadrupedibus, muſtelaſque & mures, feles & canes & ſimias, &
proprios cibos hominibus ſacrificant, & mortua mortuis offerentes tãquam Diis,
in Deũ ſunt ingrati, per hęc ipſum eſſe negantes. Et quòd ita feratur, vtpote quòd
nos ipſi & Greci eundem Deum nouerimus, ſed nõ ſimiliter, ſic rurſus inferet hoc
modo. Neque colite vt Iudei. Etenim illi ſoli ſe Deum noſſe putantes, neſciunt ſe
adorare Angelos & Archangelos menſem & Lunam, & niſi Luna apparuerit, non
agunt ſabbatũ quod dicitur primũ, neq. agũt neomeniam, neq. azyma, neq. feſtum,
D neq. magnum diẽ. Deinde eius quod quęritur infert colophonẽ. Quare vos quoq.
ſanctè & iuſtè quę vobis tradimus diſcentes, ſeruate, nouè Deum per Chriſtum co
lẽtes. Inuenimus.n. in ſcripturis, ſicut dicit Dominus. ECCE facio vobis teſtamen
tũ nouũ, non vt feci patribus veſtris in monte Choreb. Nouũ dedit nobis teſtamen
tum. Quæ enim ſunt Iudęorum & Græcorum, ſunt vetera. Nos autem qui nouè
ipſum tertio genere colimus, ſumus Chriſtiani. Apertè enim, vt arbitror oſtendit
vnum & ſolum Deum, à Græcis quidem gentiliter: à Iudæis autem Iudaicè: nouè
autem à nobis cognoſci & ſpiritaliter. Præterea autem oſtendit quod idem Deus
ſuppeditauit vtrumque teſtamentum, qui etiam Græcis dedit Græcam philoſo-
phiam, per quam omnipotens à Græcis gloria afficitur. Eſt autem hinc quoque ma
E nifeſtum. Ex Græca quidem certè diſciplina & ex Regali, in vnum genus populi cui
ſalus datur, congregantur qui fidem admittunt, non tempore diuiſis tribus popu-
lis, ne quis triplices exiſtimet naturas, ſed diuerſis eruditis teſtamẽtis, cũ ſint vnius
Domini, vnius Domini verbo. Nam quòd quomodo Iudæos Deus ſaluos eſſe vo-
luit, dans eis Prophetas: ita etiam Græcorum ſpectatiſſimos propriæ ſuæ linguæ
Prophetas excitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam, à vulgo ſecreuit,
præter Petri prædicationem, declarabit Paulus Apoſtolus dicens. Libros quoque
Græcos ſumite, agnoſcite Sibyllam, quomodo vnum Deum ſignificet, & ea quæ
ſunt futura, & Hyſtaſpem ſumite & legite: & inuenietis Dei filium multo clarius
& apertius eſſe ſcriptum, & quemadmodum aduerſus Chriſtum multi Reges in-
F ſtruent aciem, qui eum habent odio, & eos qui nomen eius geſtant, & eius fideles,
& eius tolerantiam & aduentum. Deinde vno verbo nos interrogat. Totus autem
mundus, & quæ ſunt in mundo, cuius ſunt, nonne Dei? Propterea dicit Petrus
Dominum dixiſſe Apoſtolis. Si quis ergo velit ex Iſraël duci pœnitentia, & pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pter nomen meum credere in Deum: remittétur ei peccata post duodecim annos. A
Egredimini in mundum. Ne quis dicat, Non audiuimus. Sed vt in tempore nunc
venit prædicatio, ita in tempore data quidem est lex & Prophetæ barbaris: philo-
sophia autem Græcis, aures assuefaciens ad prædicationem. Dicit itaque Domi-
Esa. 49. nus qui saluum fecit Israël. Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis tibi dedi
auxilium, dedi te in testamentum gentium, vt inhabitares terram, & possideres he
reditatem, dicens iis qui sunt in vinculis. Egredimini, & vt reuelareris iis qui
sunt in tenebris. Si enim vincti quidem sunt Iudæi, quibus etiam dixit Dominus,
Egredimini ex vinculis qui vultis, dicens eos qui sua sponte sunt vincti, & qui one
ra, inquit, toleratu difficilia in se per humanam susceperunt impositionem: clarum
est quòd qui sunt in tenebris, ii sunt qui habent principalem animæ partem defos- B
sam in cultu simulachrorum. Nam iis quidem qui erant iusti ex lege, fides deerat.
Et ideo cum eos curaret Dominus, dicebat, fides tua te saluum fecit. Iis autem qui
erant iusti ex philosophia, non solum opus erat fide in Dominum, sed etiam vt di-
scederent à cultu simulachrorum. Iam verò reuelata eis veritate, ipsi quoque pœ
nitentia ducti sunt propter ea quæ fecerant. Quamobrem prædicauit Dominus iis
quoque qui erant apud inferos. Dicit quidem certè scriptura. Dicit infernus perdi
Iob 28. tioni. Eius quidem speciem non vidimus, eius autem vocē audiuimus. Non locus
vtique voce accepta, dicit ea quæ prius dicta sunt, sed ii qui sunt collocati apud in-
feros, & seipsos tradiderunt ad exitium, tanquam ex naue aliqua se sua sponte in
mare proicientes. Ipsi ergo sunt qui diuinam audierunt virtutem & vocem. Nam C
quis sanę mentis, & iustorum & peccatorum animas esse existimauerit in vna cōde
mnatione iniustitiæ maculā infundens prouidentiæ? Quid verò, an non significant
Dominum annunciasse Euangelium, & iis qui perierant in diluuio, vel potius vin
cti fuerant, & iis qui in præsidio continebantur & custodia? Ostensum est autem
in secundo quoque Stromate, Apostolos consequenter Domino, iis quoque qui
erant apud inferos annunciasse Euangelium. Oportebat enim, vt existimo, sicut
hic, ita illic quoque, optimos ac præstantissimos discipulos esse magistri imitato-
res. vt vnus quidem, eos qui erant ex Hebræis, alii verò gentes deducerent ad con
uersionem, hoc est, eos qui iniustitia quæ est ex lege & ex philosophia vixerant qui
dem: sed nō perfectè, sed cum errore & prolapsione vitam transegerant. Hoc enim D
diuinum decebat consilium & prouidentiam, vt qui in iustitia maiorem habuere
προνομιώσω dignitatem & merita, & præ cæteris egregiè vixerunt, & eorum quæ peccarant du
cti sunt pœnitentia, etiamsi sint in alio loco, cum extra controuersiam sint in eorū
numero qui sunt Dei omnipotentis, salui fierent per propriam vniuscuiusque co-
gnitionem. Operatur autem, vt existimo, Seruator, quandoquidem eius est opus
seruare & saluum facere, quod quidem certè fecit, vt qui eos qui in ipsum volue
rint credere per prędicationem, vbicunque essent traxerit ad salutem. Si ergo Do
minus nulla alia de causa descendit ad inferos quàm vt annunciaret Euangelium,
sicut descendit, aut descendit vt annunciaret omnibus, aut solis Hebræis. At-
que si omnibus quidem, salui erunt omnes qui crediderint, etiamsi sint ex gen- E
tibus, cum iam illic confessi fuerint. Sunt enim salutares, & quæ erudiunt, Dei
castigationes, adducentes ad conuersionem, & potius pœnitentiam eligentes
quàm mortem, idque cum possint animæ purius perspicere, quæ sunt libere à cor
poribus, etiamsi obscurentur vitiis & perturbationibus, eo quòd non se am-
plius eis opponat & eas impediat caruncula. Sinautem Iudæis solum annunciauit
Euangelium, quibus defuit ea quæ est per Seruatorem agnitio & fides: clarum est
vtique quòd cum apud Deum nullus sit personarum respectus, Apostoli quoque si-
cut hic, ita etiam illic, annunciarunt Euangelium iis qui ex gentibus erant apti ad
conuersionem, & rectè dictum est à pastore. Descenderunt ergo eorum in aquam, F
sed hi quidem descenderunt viuentes, & viuentes ascenderunt. Illi autem qui
prius dormierant, mortui descenderunt, viui autem ascenderunt. Iam verò dicit
etiam Euangelium surrexisse multa corpora eorumqui dormierant, vt qui vide-
licet

A licet translati essent ad meliorem locum. Fuit ergo generalis quidam motus &
translatio per Seruatoris dispensationem. Iustus ergo non differt à iusto, quatenus
est iustus, siue is fuerit ex lege, siue Græcus. Non enim Iudęorum solum, sed etiam
omnium hominum est Deus Dominus, propinquius autem pater eorū qui cogno-
uerunt. Si enim honestè viuere est etiam legitimè viuere, & vitam agere rationi
consentaneam, est viuere ex lege: qui autem rectè vixerunt ante legem, in fidē sunt
reputati, & iusti sunt iudicati: clarum est quòd ii etiā qui cum extra legem essent,
rectè vixerunt per vocis proprietatem, etiamsi in inferis essent & in custodia, exau
dita voce Domini, vel ipsa per se, vel etiam quæ operabatur per Apostolos, mox
B conuersi fuerint & crediderint. Meminimus Dominum esse Dei virtutem, & fieri
non posse vt virtus vnquam fuerit imbecilla. Sic existimo ostendi bonum quidem
esse Deum: Potentem vero Dominum salutem dare cum iustitia & æqualitate in
eos qui conuertuntur, siue hîc, siue etiam alibi. Non huc enim solum peruenit vir-
tus operatrix, sed est vbique, & semper operatur. Iam verò in Petri prædicatione
dicit Dominus ad discipulos post resurrectionem. Elegi vos duodecim discipulos,
iudicans esse me dignos, quos voluit Dominus, & fideles ratus esse Apostolos,
mittens in mundum ad annunciandum Euangelium hominibus qui sunt in orbe
terrarum, vt cognoscant vnum esse Deum, per meam Christi fidem futura signifi-
cantes: vt qui audierint & crediderint, salui fiant. Qui autem non crediderint,
C cum audiuerint ferant testimonium, vt qui non possint se excusare dicendo, nō au
diuimus. Quid ergo, nō etiam apud inferos fuit eadem œconomia ac dispensatio:
vt illic quoque omnes animæ, audita prædicatione, aut ostendant pœnitentiam,
aut propterea quòd non crediderunt, iustum fateantur esse supplicium? Esset au-
tem nō leuis iniquitatis, eos qui ante aduentum Domini excessissent, cum nec eis
fuisset annunciatum Euangelium, nec in credendo vel non credendo vlla posset
in eos culpa conferri, vel salutem assequi, vel puniri. Neque enim fas est illos qui-
dem indicta causa fuisse condemnatos: solis autem eis qui fuerunt post eius aduē
tum, frui diuina licuisse iustitia. Omnibus autem animis ratione præditis desuper
dictum est. Quæcunque vestrum fecit aliquis in ignoratione, Deum apertè non co
gnoscens, si ea agnoscens ductus fuerit pœnitentia, ei omnia peccata remittentur.
D Ecce enim inquit posui ante faciem vestram mortem & vitam, vt eligatis vitam, Deut. 30
ad comparationem electionis dicens Deus posuisse, non ambo fecisse. Et in alia di Esa. 1
cit scriptura. Si me audieritis & volueritis, bona terræ comedetis. Sinautem me nō
audieritis, neque volueritis, gladius comedet vos. Os enim Domini hæc locutum
est. Rursus autem apertè Dauid, vel potius Dominus ex persona sancti: est autem
is vnus à mundo condito, quicunque diuersis temporibus per fidem fuit & erit sal
uus. Lętatum est cor meum & exultauit lingua mea. Præterea autem caro quoque Psal. 15.
mea in spe habitabit, inquit. Quoniam non derelinques animam meam in infer-
no, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas fecistis mihi vias vi-
tæ. Implebis me lætitia cum vultu tuo. Quomodo ergo pretiosus est populus Do-
E mino: ita populus sanctus omnis est cum Iudæo etiam is qui ex gentibus conuerti
tur qui prædicabatur proselytus. Merito ergo dicit scriptura bouem & vrsam si- Esa. 11.
mul futuros. Nam bos quidem dictus est Iudæus, ex animali quod à lege sub iugo
iudicatum est mundum: quandoquidem bos & fissam habet vngulam, & ruminat.
Gentilis autem significatur per vrsam quæ est animal immundum & agreste. Parit
autem animal carnem informem, quam lingua sola effingit in similitudinem ani-
malis. Verbo enim formatur ad hoc vt ex vita ferina mansuescat, qui conuertitur
ex gentibus. Iam autem mansuefactus, ipse quoque vt bos sanctificatur. Iam verò
Esa. 43 dicit Propheta. Sirenes me benedicent & filiæ passerum, & omnes bestiæ agri. Ab
F immundis animantibus bestiæ agri cognoscuntur, hoc est mūdi, quoniam eos qui
in fidem sunt agrestes, & vita sordidi, nec ea quę est ex lege iustitia purgati, appel
lat feras. Mutati autem ex eo quod est esse feras, per fidem Dominicam fiunt homi
nes Dei, ex eo quòd velint mutari, primum ad hoc quòd fiant proficientes. Alios

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim adhortatur Dominus, aliis verò qui iam sunt aggressi, & manum præbet & A
Sap.6. trahit. Non enim personam respicit & reueretur qui est omnium Dominus: neq.
curabit magnitudinem, quoniam ipse fecit magnum & paruum, & similiter omni-
Psal.9. bus prouidet & omnium curam gerit. Dauid quoque dicit. Sin autem infixæ sunt
etiam gentes in interitu quem fecerunt. In hoc laqueo quem absconderunt com-
prehensus est pes eorum. Sed fuit Dominus refugium pauperi, adiutor in opportu
nitate & in afflictione. Opportunè ergo annunciatum est Euangelium iis qui sunt
in afflictione. Et ideo dicit. Annunciate in gentibus studia eius, ne iniustè iudicen
tur. Si ergo iis qui erant in carne, propterea annunciauit Euangelium, ne iniustè
condemnentur: quomodo non iis etiam qui excesserunt ante eius aduentum, pro-
Psal.10. pter eandem causam annunciauit? Iustus enim Dominus, & iustitiam dilexit, recti B
tudinem vidit vultus eius. Qui autem diligit iniustitiam, odio habet animam suã.
Si ergo in diluuio periit omnis caro peccatrix, eis castigatione redeunte in discipli
nam, primum quidẽ voluntatem Dei quæ vim habet erudiendi & operandi, credẽ
dum est dare salutem iis qui conuertuntur. Deinde etiam anima quæ est res longè
subtilior, minimè potuerit affici ab aqua quæ est crassior, vt quæ propter subtilita
tem & simplicitatem minimè superetur, quæ etiam appellatur incorporea. Quod
autem crassum, à peccato fuerit incrassatum, hoc vna cum spiritu carnali abiicitur
qui concupiscit aduersus animam. Iam verò eorum quoque qui communionem in
ducunt & commendant princeps Valentinus, in ea quæ est de amicis Homilia, scri C
bit ad verbum. Multa ex iis quæ scripta sunt in libris publicis, inueniuntur scripta
in Dei ecclesia. Hæc enim sunt inania verba quæ à corde proficiscuntur. Lex quæ
scripta est in corde, ea est populus dilecti, qui diligitur, & ipsum diligit. Libros autẽ
communes, dicit vel scripturas Iudaicas, vel scripturas philosophorum. Commu-
nem autem facit veritatem. Isidorus quoque Basilidis simul filius & discipulus, in
primo libro expositionum Prophetę Parchor, ipse quoque scribit his verbis. Di-
cunt autem Attici quędam fuisse significata Socrati, Dæmone eum consequente.
Dicit etiam Aristoteles omnes homines vti dæmonibus qui eos sequuntur eo tem
pore quo migrant in corpus, propheticam hanc accipiens doctrinã, & eam ponens
in suis libris, non confitens vnde hanc sumpsisset orationem. Et rursus in secundo D
eiusdem operis sic scribit. Nec existimet aliquis, quod dicimus esse proprium ele-
ctorum, hoc fuisse predictum ab aliquibus Philosophis. Non est enim hoc eorum
inuentum, sed cum sumpsissent à Prophetis, id tribuerunt ei qui est sapiens ex eo-
rum sententia. Et rursus in eodem. Mihi enim videtur eos qui sibi Philosophiam
vendicant, vt discant quid sit quercus alata, & varium quod in ea est pallium, quę
cunque Pherecydes allegoricè dixit in Theologia, sumens ex prophetia Cham.
Fundamentum autem, vt olim adnotauimus, non dicimus eam quæ in vnaquaque
hæresi suscipitur vitæ institutionem, sed id quod verè est philosophia, rectè artifi-
ciosam sapientiam, quæ prębet experientiam eorum quę sunt in vita. Sapientiam
autem, solidam rerum diuinarum & humanarum cognitionem, firmam quandam E
& stabilem, & quę non potest excidere, comprehensionem, & quę comprehendit
ea quæ sunt, & præterita, & futura, quam nos docuit per suam prędentiam & per
Prophetas Dominus, estque eiusmodi vt nõ possit excidere, vt quę à Verbo sit tra
dita. Ea quoque omnino vera est voluntate, vt quę sit cognita per filium, & partim
quidem est æterna, partim autem tempori vtilis, & partim quidem vna est & ea-
dem, partim autem multę & indifferentes, & partim quidem est absque vllo mo-
tu patibili, partim autem cum patibili appetitione, & partim quidem perfecta, par
tim verò indigens. Hanc ergo sapientiam concupiscit Philosophia animæ & verbi
rectitudinis, & vitæ puritatis, quæ est beneuole affecta in sapientiam, & omnia fa
cit vt eam consequatur. Philosophi autem apud nos quidem dicuntur qui amant sa F
pientiam, quæ est omnium opifex & magistra, hoc est, filii Dei cognitionem. Apud
Græcos autem dicuntur Philosophi, qui disputationes de virtute suscipiunt. Fue-
rit autem Philosophia, quæ in vnaquaque hæresi, de iis loquor quæ sunt in philo-
phia

A sophia eã quæ reprehendi non possunt sunt decreta, cum vita cõgruente in vnam
coacta electionem, quæ ipsa quoque à barbara diuinitus data surrepta gratia, Græ
ca ornata sunt eloquentia. Nam alia quidem sunt suffurati, alia verò male audie-
runt. In aliis autem, aliqua quidem dixerunt, imitantes, sed ea non reddidere perfe
cta, aliqua autem humana coniectura & ratiocinatione, in quibus etiam labuntur.
Arbitrantur autem se isti quidem assequi veritatem perfectè, vt nos autem ipsos
comprehendimus, aliqua ex parte. Nihil certè amplius norunt quàm hunc mundũ.
Quanquam versatur Geometria in mensuris magnitudinibus & figuris per eam
quę fit in planis descriptionem, & pictura totum locum opticum, quẽ vocant per-
B spectiuum, videtur assumere in iis quæ adumbrantur. Hæc autem falso describit vi
sum artificiosè vtens signis quæ fiunt per applicationem linearum visus. Hinc con
seruantur ἐπιφάσεις id est eminentes visiones, & hypotheses, hoc est visiones infe-
riores, & φάσεις hoc est visa. Et videntur quidem alia eminere, alia verò subsidere:
aliqua vero aliquo alio modo visione apprehendi in loco leui & æquabili. Ita autẽ
Philosophi quoque instar picturæ imitantur veritatem. φιλωτία autem, hoc est
nimius amor sui, est semper quibuslibet causa peccatorum omnium. Quocirca nõ
oportet eligendo & expetendo gloriam ab hominibus esse nimium sui amantem,
sed Deum diligendo esse sanctum cum prudentia. Si quis ergo vtatur quidem sin-
gularibus, tãquam vniuersis ac generalibus, & id quod seruit habeat pro eo quod
C dominatur, à veritate excidit, non intelligens id quod à Dauid dictum est per con
fessionem. Terram seu cinerem tanquam panem manducabam. Nimius autem sui Psal.101
amor, & vana opinio ac persuasio, est ei terra, & error. Quod si ita est, est ex disci-
plina cognitio & scientia. Si est autem disciplina necesse est quærere magistrum.
Nam Cleanthes quidem sibi magistrum adscribit Zenonem, & Thophrastus Ari-
stotelem: & Metrodorus Epicurum, & Plato Socratem. Sed etsi venero ad Pytha-
goram, & Pherecydem, & Thaletem, & primos sapientes, consisto quærens eorũ
magistrum. Et seu dixeris Aegyptios, seu Indos, seu Babylonios, seu Magos ipsos,
non cessabo eorum doctorem requirere. Porro autem te quoque deduco ad pri-
mum ortum hominum, & illinc incipio quærere quis fuerit magister, nullus qui-
D dem ex hominibus, nondum enim didicerant. Sed nec aliquis ex Angelis. Neque
enim quomodo significant Angeli quatenus Angeli: ita audiunt homines. Neque
enim quomodo sunt nobis aures: ita est illis lingua, neque instrumenta vocis quis
dederit Angelis, labra, inquam, & quæ propter ea sita sunt, & guttur, & arte-
riam, & viscera, & spiritum, & aërem qui pulsatur. Multum autem abest vt Deus
insonet sanctitate quæ adiri non potest, qui ipse quoque separatus est ab Archange
lis. Iam verò Angelos quoque accepimus didicisse veritatẽ, & qui eis subsunt prin
cipatus. Ortum enim habuere. Restat ergo vt nos quoque ascendentes, eorum do-
ctorem desideremus. Quoniam autem vnum est ingenitum, nempe Deus omnipo-
tens, vnum est etiam prægenitum, per quod omnia facta sunt, & sine ipso factum Ioan.1.
E est nihil. Vnus enim est re vera Deus, qui fecit principium vniuersorum, significãs
primogenitum filium, vt scribit Petrus, præclarè intelligens illud. In principio fe- Gen.1.
cit Deus cœlum & terram. Is autem dictus est sapientia ab omnibus Prophetis. Is Heb.1.
est magister omnium quæ orta sunt, Dei consiliarius qui prędiuit omnia. Is autem
ab alto à prima mundi constitutione, multifariam multisq. modis & docuit & per-
ficit. Vnde merito dictum est. Ne dixeritis vobis magistrum super terram. Vides Matth.23
vndenam ansas acceperit vera philosophia, etiam si lex sit imago & vmbra verita-
tis. Sed Græcorum nimius amor sui, quosdam homines prædicat doctores. Quo-
modo ergo ad Deum creatorem omnis recurrit paternitas, ita etiam ad Dominũ,
eorum quę bona sunt & honesta doctrina, & quæ iustificat, & quæ ad hoc deducit
F & fert opem. Si qui autem ex aliqua effectione semina veritatis quomodocunque
accepta non enutrierunt sed terræ sterili & aridæ mãdantes, ea herbis suffocarunt
agrestibus, quomodo Pharisæi à lege declinarunt, doctrinas humanas inducentes:
non est eorum causa magister, sed qui perperam audire voluerunt. Qui autem ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis crediderunt & Domini aduentui, & scripturarum declarationi, ii versantur in A
cognitione legis, sicut etiam Philosophi, per doctrinam Domini, perducuntur ad
Psal.11. agnitionem veræ philosophiæ. Eloquia enim Domini eloquia casta, argentum igni
tum probatum terræ, purgatum septuplum, aut quòd vt argentum sæpe purgatũ
probatur iustus, Domini nummus effectus, & qui regalem accepit characterem:
aut quoniam Salomon quoque dicit linguam iusti esse argentum ignitum, proba
tam autem & sapientem doctrinam, esse laudabilem & admittendam significans,
quando sæpe terra fuerit expurgata, hoc est, quãdo anima cognitione prædita fue-
rit multis modis sanctificata, per abstinentiam à terrenis inflammationibus. Sancti
ficatur autem corpus quoque in quo habitat, cum vt proprium dedicatur in sancti
templi puritatem & sinceritatem. Quæ est autem in corpore primæ animæ prima B
purgatio, ea est abstinentia à malis, quam quidam existimant perfectionem ac con-
summationem, eaque est, vt semel dicam, perfectio cõmunis Iudæi fidelis & Græ-
ci. Eius autem qui est cognitione præditus, post eam quæ aliis lege decernitur per-
fectionem, iustitia procedit ad operationem beneficentiæ, & cui iustitiæ augmen-
tum creuit ad beneficentiam, ei perfectio permanet in immutabili habitu benefi-
centiæ ad Dei similitudinem. Nam qui sunt quidem semen Abrahę & serui Dei, ii
sunt vocati. Filii autem Iacob, eius electi, qui supplan tauerunt vitii operationem.
Si ergo & ipsum Christum dicimus sapientiã, & eius operationem, eam quæ sit per
Prophetas, per quam ediſci potest traditio quę est ex cognitione, vt ipse per præsen C
tiam sanctos docuit Apostolos. Sapientia fuerit cognitio, vt quæ sit scientia & cõ-
prehensio eorum quæ sunt & futura sunt & præterita, stabilis & firma, vt quæ à fi-
lio Dei sit tradita & reuelata. Atque si est quidem sapientis finis, contemplatio: ea
quidem contemplatio quæ est adhuc philosophorum, diuinam appetit scientiam:
nondum autem assequitur, nisi per disciplinam acceperit vocem propheticam sibi
declaratam, per quam accipit quomodo se habent, habuerunt, & habitura sint,
quę sunt, quæ futura sunt, & prius fuerunt. Cognitio autem ipsa est, quæ per suc-
cessionem ad paucos ex Apostolis absq. scriptis tradita peruenit. Hinc ergo cogni-
tio seu sapientia exerceatur oportet ad contemplationis habitum æternum, & in
quem non cadit alteratio. Nam Paulus quoque in Epistolis non videtur reprehen D
dere philosophiam: sed eum qui est particeps altitudinis cognitionis, non vult am
plius recurrere ad Græcam philosophiam, eam allegoricè vocans mundi elemen-
ta, vt quæ elementa quodammodo doceat, & sit veluti disciplina præcedens verita
tem. Quocirca ad Hebræos quoque scribens qui à fide ad legem reflectebãtur. An
Heb.5. rursus, inquit, opus habetis vt vos doceam quænam sunt elementa initii eloquio-
Col.2. rum Dei: & facti estis opus habentes lacte & non solido cibo. Similiter autem ad
Colossenses quoque qui conuertuntur ex Græcis: Videte ne quis vos deprædetur
per philosophiam & inanem deceptionem, secundum traditionem hominum, se-
cundum elementa huius mundi, & non secundum Christum, significans elemen-
Significãs, Græ cũ habet στοιχεῖων ineſcãs ſed lego ἀπλῶν id eſt, ſignificans. talem doctrinam reuerti ad philosophiam. Quòd si quis dicat per hominum intelli E
gentiam fuisse inuẽtam à Græcis philosophiam, atqui inuenio scripturas dicentes
intelligentiam esse à Deo missam. Psalmographus quidem certè maximum esse do
num existimat intelligentiam, & petit dicens. SERVVS tuus ego sum, fac vt sim
Psal.118 intelligens. Nunquid autem multiplicẽ petens cognitionẽ scribit Dauid, bonitatẽ
& disciplinam & cognitionẽ doce me, quoniã mãdatis tuis credidi. Testamẽta esse
principalia & maximę auctoritatis, est extra cõtrouersiam, & dari præstantioribus.
Psal.147. Dicit quidem certè Psalmus de Deo. Nulli genti sic fecit, & iudicia sua non mani
festauit eis. Illud autem. Non sic fecit, fecisse quidem significat, sed non sic. Il-
lud ergo sic, positum est, vt fiat comparatio cum nostra excellentia. Poterat au-
tem vtique Propheta dicere absolutè, Non fecit absque additamento huius Sic. F
Act.10. Quinetiam Petrus quoque in Actibus. In veritate comprehendo, inquit, quòd
Dominus non acceptor personarum: sed in omni gente qui timet ipsum & opera-
tur iustitiam, est ei acceptus. Non tempore ergo perfectum est vt Deus personas
non

non respiceret, sed id fuit ab æterno. Neque verò cepit vnquam eius beneficentia. A
Sed neque circunscribitur locis vel vllis hominibus. Neque enim singularis eius
beneficentia. Aperite mihi, inquit, portas iustitię, in ipsas ingressus, confitebor Psal.117
Domino. Prophetæ autem dictum exponens Barnabas, infert. Cum multæ portæ
sint apertæ, quæ est in iustitia, ea est in Christo, in quam beati sunt omnes qui sunt
ingressi. Eidem sententię adhæret illud quoque Propheticum, Dominus super Psal.28.
aquas multas, vtpote quòd non solum testamenta diuersa, sed etiam diuersi modi
doctrinæ sint ii qui inter Græcos adducunt ad iustitiã, & qui inter barbaros. Iam
verò apertè quoque psallit Dauid, veritati ferens testimonium. Auertantur pecca- Psal.9.
tores in infernum. Omnes gentes quæ obliuiscuntur Dei. Obliuiscuntur scilicet B
eius cuius prius meminerant, & quem cognoscebant priusquam obliuiscerentur,
eum iubent valere & amandant. Erat ergo quædam obscura Dei cognitio etiam
apud gentes. Et hæc quidem ita se habeant. Oportet autẽ eũ, qui est cognitione præ
ditus multa didicisse. Et quoniam dicunt Græci, cum prior cœpisset Protagoras,
paratam esse orationem quæ cuiuis orationi aduersetur, dici cõuenit etiam aduer-
sus tales orationes. Dicit enim scriptura. Qui multa dicit, vicissim quoque audiet.
Parabolam autem Domini quis intelliget, nisi sapiens & sciens & qui diligit Do-
minum suum? Sit ergo qui talis est fidelis. Sit eiusmodi vt possit explicare cognitio
nem. Sit sapiens in verbis discernendis. Sit in factis admirabilis. Sit castus & mun-
C dus, eo enim debet esse magis humilis quo videtur esse maior. Dicit Clemens in
epistola ad Corinthios. Talis vt qui possit parere præcepto, & aliquos quidem ex
igne rapite: miseremini autem eorum qui discernuntur. Falx quidem certè facta est
vt rami amputentur, sed implexos quoque palmites in ea distinguimus: & spinas
quæ vitibus cohærescunt excindimus, ad quas non potest accedi facile. Hæc autem
omnia referuntur ad putandas vites. Rursus homo factus est principaliter ad Dei
cognitionem, sed & est Geometra, & agricola, & philosophatur, ex quibus vnum
quidem factum est ad viuendum: alterum verò ad bene viuendum: tertium ad ea
meditanda quę demonstrant. Porrò autem illi qui dicunt philosophiam esse profe
ctam à Diabolo, illud quoque sciant, quòd scriptura dicit Diabolum transfigurari 2.Cor.11.
D in Angelum lucis. Quid agentem? Prophetantem scilicet. Si autem prophetat vt
Angelus lucis, vera dicit scilicet. Si angelica & lucida prophetat, tũc etiam prophe
tat vtilia quando transfiguratur ad similitudinem operationis, etiam si sit alius,
quatenus est subiectum defectionis. Nam quomodo deceperit quempiam, si nõ stu
diosum per vera adducat ad coniunctionem & familiaritatem, & ita postea ad ve-
rum attrahat, & alioqui inuenietur scire veritatem, etsi non ita vt comprehendat,
ita tamen vt non sit eius ignarus. Non est ergo falsa philosophia, etiam si qui est fur
& mendax, per transfigurationem operationis vera dicat. Neq. verò propter eum
qui dicit, sunt imperitè ea prius damnanda quæ dicuntur. Quod in iis quoque qui
nunc prophetare dicuntur est obseruandum: sed sunt considerandæ quæ dicuntur
E an veritati cohæreant. Iam verò si vniuersa quoque ac generali oratione, quæcun
que sunt necessaria & vitæ vtilia, diuinitus ad nos venire dicamus, minimè errabi-
mus, vel potius si dicamus ipsam quoque philosophiam Græcis veluti proprium da
tam esse testamentum, vt quę sit fundamentum Christianæ philosophię, etiam si
qui ex Græcis philosophantur, ad veritatem sua ipsõte obsurdescant, barbarorum
vocem vilipendentes, aut etiam reformidantes mortis periculum quod impendet
fideli à legibus ciuilibus. Quomodo autem in barbara philosophia: ita etiam in
Græca seminata sunt zizania ab ipso verò agricola zizaniorum. Vnde etiam & quę
sunt apud nos, exortæ sunt hæreses in bono & genitali tritico: & qui Epicuri im-
pietatem, & voluptatem, & quæcunque alia fata sunt præter rectam rationem, di- 1.Cor.2
F uinitus datæ agriculturæ sunt Græcis fructus adulterini. Hanc dicit Apostolus sa
pientiam huius seculi, quæ est scilicet voluptaria, & nimio tenetur sui amore, vt
quæ doceat quæ sunt huius mundi, & quæ sunt circa ipsum solum, & consequẽter,
quod ad præfecturam attinet, est subiecta iis qui hîc sunt principibus. Quamobrẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

singularis hæc philosophia quodammodo tradit elementa eius quæ verè perfecta A
est scientiæ, quę versatur circa ea quæ percipiuntur intelligentia, & his adhuc magis spiritalia, quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascen-
1.Cor.3. derunt, prius quàm quod de iis est verbum, magister noster, nobis aperiat sancta sanctorum, & his præterea sanctiora per ascẽsum reuelet iis qui germanè sincereq. & non adulterinè sunt hæredes Dominicę adoptionis. Iam enim audemus dicere (hic enim est fides cognitionis) eum omnia scire, & firma comprehensione comprehẽdere, ea etiam quæ sunt nobis dubia & inexplicabilia, qui verè est cognitione præditus, cuiusmodi fuit Iacobus, Petrus, Ioannes, Paulus, & reliqui Apostoli. Est enim prophetia cognitione plena, vt quæ data sit à Domino, & rursus per Dominum declarata Apostolis? Nunquid autem cognitio est proprietas animæ ratione B
præditę quæ ad hoc exercetur, vt per cognitionẽ inscribatur ad immortalitatem. Sunt enim ambæ animæ potestates, cognitio inquam & appetitio seu impulsio. In-
ὁρμὴ impulsio ad aliquid agendum. uenitur autem appetitio motus quidam qui est post aliquam ascensionem. Qui. n. ad aliquam impellitur actionem, ante actionem sumit cognitionem. Secundo autem appetitionem seu impulsionem. Præterea in hoc quoque consideremus. Quoniam enim discere est antiquius quàm agere. Nã naturaliter qui agit, id quod vult agere prius discit. Et cognitio quidem est ex eo quòd didicerit. Egisse autem, ex eo quòd appetierit seu incitatus sit: & ex quod discatur, est cognitio: scientiam autem sequitur appetitio, post quam actio: omnis actionis quæ ratione suscipitur princi- C
pium & opifex, fuerit cognitio. Quare rursus meritò ex ea solã formã & characterem suscipit proprietas animæ ratione præditę. Re vera enim appetitio quidem, sicut etiam cognitio, mouetur in iis quę sunt. Cognitio autem eo ipso, est quædam animę cõsummata contemplatio eorum quę sunt, aut alicuius, aut aliquorum, aut omnium sim ul. Quanquam dicunt aliqui sapientem hominem persuasum habere esse quædam quę comprehendi nequeant, adeo vt de iis aliquam cõprehendat comprehensionem, nempe quòd comprehendi nequeant quę sunt incomprehensibilia, quod quidem est commune, & eorum qui parum possunt prospicere. Nam qui est eiusmodi, confirmat esse aliqua quæ comprehendi nequeant. Ille autem cognitio- D
ne præditus de quo loquor, ipse ea comprehendit quæ videntur ab aliis non posse comprehendi, vt qui credat Dei filio nihil esse incomprehensibile, vnde nec esse eiusmodi vt doceri non possit. Qui enim propter suam in nos charitatem passus est, nihil omiserit quod faciat ad doctrinam cognitionis. Fit ergo ipsa fides, firma & stabilis constansque demonstratio in iis quę tradita sunt à Deo, quam sequitur
Sap.8. veritas. Quòd si quis etiam desiderat multarum rerum experientiam, nouit antiqua, & coniectat futura: scit strophas orationum, & solutiones ęnigmatum. Prę-
scit signa & prodigia: & temporum euentus, discipulus sapientię. Talis enim est is qui est cognitione prędituS, vt in eum eæ solæ cadant affectiones quæ oriuntur vt corpus maneat, nempe fames, sitis, & similia. Sed in Seruatore quidem corpus, vt E
corpus, necessaria postulare ministeria vt permaneat, fuerit ridiculum. Comedebat enim, non propter corpus quod sancta virtute continebatur: sed ne eis qui vna cum eo versabantur, in mentem veniret de eo aliter sentire, sicut certè postea quidam existimarunt eum apparuisse visione & phantasmate. Ipse autem, vt semel dicam, erat impatibilis, quem nullus subit motus affectionis, neque voluptas, nec dolor. Apostoli autem cum iram & metum & cupiditatem, per Dominicam doctrinam, ex vberiori quadam cognitione superassent, ne ea quidem quæ videntur bona ex patibilibus motionibus, vtpote confidentiam, æmulationem, gaudium, cupiditatem susceperunt, vt qui propter firmum quendam & stabilem statum mentis, nihil penitus mutarentur, sed in exercitationis habitu semper manentes alieni ab
F alteratione, post Domini quidem certè resurrectionem. Nam & si ea quæ prius dicta sunt, si cum ratione fiant, aliquis bona esse accipiat: at in perfecto quidem certe minimè sunt admittenda, qui neque habet confidentiam, neque enim versatur in rebus grauibus & molestis, cum ex iis quæ sunt in vita, nihil graue molestumue existimet,

A existimet, neque potest eum aliquid abducere à Dei charitate, neque tranquillitate animi opus habet, neque enim in dolorem incidit animiue angorem, cum persua sum habeat omnia rectè fieri, neque irascitur, nihil est enim quod eum ad iram moueat, cum semper Deum diligat, & ad hoc solum totus sit cõuersus, & ideo ex Dei creaturis nullam habet odio. Sed neque æmulatur: nihil enim ei deest ad assimilationem quo sit bonus & honestus. Sed neque amat aliquem cõmuni hac amicitia: sed creatorem diligit per creaturas, neque ergo in cupiditatem aliquam incidit aut appetitionem, neque in anima indiget aliquo ex aliis, cum iam per charitatem ver
B habitum qui procedit ex exercitatione, ei appropinquat continentius, & est beatus propter bonorum abundantiam. Quamobrem his de causis maxima vi contendit assimilari Domino in impatibilitate. Est enim verbum seu ratio Dei intelligens, per quam mentis imago & assimilatio in solo homine cernitur, vel etiam Deiformis & Deo similis fit per animam vir bonus, & rursus Deus est hominis formæ similis, forma enim vniuscuiusque est mens, ex qua characterem suscipimus. Quò fit vt qui peccant in hominem, sint impii & execrandi. Est enim negatorium dicere, eum qui est cognitione præditus & perfectus, non oportere eximere iram & cõ-
C fidentiam, vtpote quod absque his neque fit aduersus ea quæ ingruerint excitandus, neque quæ sunt grauia toleraturus. Sed si etiam cupiditatem ab eo abstuleris, fore vt ab omnibus rebus molestis & asperis cõturbetur & obruatur, & ideo à vita pessimè excedat, si non sit eius particeps, aut, vt quibusdam videtur, nõ eum capiat earum rerum desiderium quas capit viros bonos & honestos. Si ergo omnis coniunctio & conciliatio quæ cum iis quæ sunt bona & honesta initur, fit cum appetitione: quomodo manet, inquit, impatibilis is qui ea quæ sunt honesta expetit. Sed hi, vt videtur, nescIunt diuinitatem charitatis. Non est enim vtique charitas eius qui diligit appetitio, sed est beneuola & firma coniunctio, in vnitatem fideire-
D stituens eum qui est cognitione præditus, loco & tempore minimè indigentem. Qui autem per charitatem iam fuerit in iis in quibus est futurus, vt qui spem præceperit per cognitionẽ, nihil expetit, vt qui, quo ad eius fieri potest, habeat quod est expetendum. Meritò ergo manet in vno immutabili habitu, diligens ex cognitione. Neque ergo vehementi ardebit studio vt assimiletur bonis, cum habeat per charitatem id quod est bonum & honestum. Cõfidentia autem & cupiditate quid ei adhuc est opus, cum impatibili Deo coniunctionem & familiaritatem acceperit per charitatem, & per eam se in eius amicorum numerum adscripserit. Is ergo qui est cognitione præditus & perfectus, eximendus est à quauis animæ affectione ac perturbatione. Cognitio. n. efficit exercitationẽ, exercitatio autẽ habitum vel affectionem. Eiusmodi autẽ constitutio efficit impatibilitatem, non autẽ animi motuũ
E moderationẽ. Fruitur autẽ impatibilitate perfecta & absoluta amputatio cupiditatis. Sed nec eorũ quæ vulgo iactantur bonorum, hoc est, patibilium bonorũ quę adiunguntur animi perturbationibus, est particeps is qui est cognitione præditus, vt exempli causa, lętitiæ, quæ adiuncta est voluptati. & mœstitię. ipsa. n. adiuncta est dolori. & cautionis: Subiicitur. n. metui. Sed nec excandescentię, collocata est enim propter iram, etiamsi quidã dicãt ea iam nõ esse amplius mala, sed bona. Fieri. n. nõ potest vt qui iam semel est cõsummatus per charitatem, & inexplebilẽ contẽplatio-
nis delectationẽ æternè & insatiabiliter percipit, eaque fruitur paruis & humilibus quibusdã & abiectis delectetur. Quæ enim iusta ei amplius restat causa cur ad bona mundana reuertatur, qui eam acceperit lucẽ ad quam non patet aditus, etsi nõdum tẽpore, & loco, at illa quidẽ certe cognitione prædita charitate, propter quã sequitur hæreditas, perfect aq. & absoluta restitutio: per opera cõfirmante eo qui reddit
F mercedẽ, quod quia elegit per cognitionẽ, præuenit per charitatẽ accipiens is qui est cognitione præditus. An non enim peregrinans ad Dominum propter suam in eum charitatem, etiamsi in terra cernatur eius tabernaculum, seipsum quidem à vita non educit, nõ est enim ei permissum, sed animam abducit à motibus & affectio

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus, est enim ei concessum, & rursus viuit morte affectis cupiditatibus, & corpo- A
re non amplius vtitur, sed solum ei permittit vti necessariis, ne ei præbeat causam
dissolutionis. Quemadmodum ergo est ei amplius opus magni animi virtute, qui
in malis non versetur, vt qui ne sit quidem præsens, sed totus sit cum eo quem dili-
git. Quis verò est etiam vsus temperantiæ, cum ea non egeat? Tales enim habere cu
piditates, vt temperantia opus sit ad eas continendas ac coërcendas, nondum est
mundi, sed eius qui adhuc mouetur animi perturbationibus. Magni autem & ex-
celsi animi virtus assumitur propter metum & timiditatem. Non est enim vtique
decorum vt Dei amicus, quem Deus prædestinauit ante mundi constitutionem vt
referatur in summam filiorum adoptionem, voluptatibus subiiciatur vel timori-
bus, & occupetur in comprimendis animi perturbationibus. Audacter enim dixe B
rim, quemadmodum est prædestinatus per ea quæ aget & id quod consequetur: ita
ipse quoque cum prædestinauerit, propter eum quem cognouit, habet quem dile-
xit nec habet futurum coniectu difficile, sicut multi viuunt cõiectantes: sed per fi-
dem cognitione præditam, accepit id quod est incertum & obscurum aliis, & pro-
pter charitatem, iam est ei præsens id quod est futurum. Credidit enim, & propter
prophetiam, & propter præsentiam, Deo qui non mentitur, & habet id quod cre
didit, & obtinet promissionem, veritas autem est qui promisit, & finem promissio
nis, propterea quòd fide dignus sit is qui promisit, firmiter ac stabiliter accepit per
scientiam. Is autem qui per eum in quibus est statum, nouit firmam ac stabilem fu-
turorum comprehẽsionem, futuro occurrit per charitatem. Iam verò nec optabit C
quidem consequi ea quæ hic sunt, cui persuasum est fore vt consequatur ea quæ ve
rè bona sunt, sed semper optabit rectam & rectè se gerentem tenere fidem, & præ-
terea quàm plurimos fieri sibi similes ad Dei gloriam, qua perficitur & consumma
tur per cognitionem. Est enim salutaris, qui Seruatori assimilatur, quatenus huma
næ naturæ fas est ad eius peruenire imaginem, in exequendis præceptis, ea minimè
transgrediendo, rectè se gerens. Hoc autem est Deum colere, per eam quæ verè est
iustitiam factorum & cognitionis. Huius vocem in precatione nõ expectat Domi-
nus, pete, inquiens, & faciam, animo cogita, & dabo. In summa enim, in eo quod
vertitur ac mutatur, fieri non potest vt id quod est immutabile, concrescat & con
cilietur. Cum autem in continua mutatione, & ideo instabili, versatur facultas ani D
mæ principalis, non conseruatur vis habitus. Quomodo enim qui ab iis quę ex-
trinsecus ingrediuntur & incurrunt semper mutatur, habitum & affectionem te-
nere, & vt semel dicam, scientiam possidere potuerit. Quanquam Philosophi quo
que virtutes habitus & affectiones & scientias existimant. Quomodo autem non
simul generatur cum hominibus, sed est mixta scientia: & vt discatur quidẽ in prin
cipio opus est attentione educationeque & incremento: deinde ex assidua, & quæ
non intermittitur, meditatione peruenit ad habitum: ita etiam perfecta & consum
mata in habitu mystico, propter charitatem manet talis vt non possit excidere.
Non solum enim primam causam, & eam quæ ab ea est genita causam comprehen
dit, & in his est firmus ac stabilis, stabiliter stabiles, & quæ excidere & dimoueri ne E
queunt, rationes possidens. Quinetiam de bonis & malis, & de vniuerso rerum or
tu ac generatione, & vt semel dicam, de iis quæ locutus est Dominus, accuratissi-
mam & exactissimam à mundi constitutione ad finem vsque veritatem, ab ipsa ve
ritate didicit, non si quid visum fuerit probabile, aut ex Græca oratione necessa-
rium, ipsi veritati præponens. Quæ autem à Domino dicta sunt, pro apertis & ma-
nifestis sumẽs, etiamsi aliis obscura fuerint, iam de omnibus accepit cognitionem.
Quæ sunt autem apud nos eloquia, & de iis quę sunt, vt sunt, respondent: & de fu
turis, vt erunt: & de iis quę facta sunt, vt fuerunt. In iis solis quæ scientiam consti-
tuunt, cum sit scientia prędita, se prędare geret, & de bono tractandam suscipiet F
orationem, iis quę intelligentia percipiuntur semper adhęrens: ab illis supernis ar-
chetypis exemplaribus suam rerum humanarum describens administrationẽ, quo-
modo qui nauigant, nauem ad astrum dirigunt: ad omnem bonam actionem sem-

per

A per presto & paratus, omnia grauia & molesta solitus despicere, quando aliquid su
stinere oportuerit, nihil temerarium, neque quod sibi & Reipublicæ non conue-
niat, vnquam peragens, prouidus ac prospiciens, & qui minimè flectitur voluptati
bus, tam iis quæ verè sunt, quàm iis quæ noctu accidunt. Tenui enim dietæ, quæ vt
paucis sit contentus efficit, assuefactus, est temperans, & moderatus cum grauita-
te & honestate, paucis ad vitam necessariis indigens: nihil quærens quod sit super-
uacaneum, sed nec hæc vt principalia, sed ex vitæ consuetudine, vt peregrinationi
carnis necessaria, quantum necesse est admittens. Præcipua enim est ei cognitio.
Per consequentiam ergo iis quoq. attendit quæ exercent ad cognitionem, sumens
B ex vnaquaque disciplina id quod cõfert ad veritatem. Ex musica ergo persequens
proportionem quæ est in iis quę sunt coniuncta & composita. In Arithmetica au-
tem adnotans augmenta & decrementa numerorum, & eas quæ sunt inter se inui-
cem relationes, & quòd plurima cadunt in proportionem numerorum: & Geome
tricam ipsam substantiam in seipsa contemplans & assuefaciens, aliquod continuũ
intelligẽtia percipit spatium, & immutabilem essentiam quę est alia à corporibus.
Et rursus ab Astronomia à terra eleuatus, vnà cum cœlo mente in altum extolle-
tur, & simul cum eorum conuersione circumagetur, semper considerans diuina, &
eam quę est inter se inuicem consensionem & conuenientiam, à quibus adductus
Abraham adscendit ad cognitionẽ eius qui creauerat. Quinetiam dialectica vtetur
C is qui est cognitione præditus, eligens diuisionem generum in species: & adducet
eorum quæ sunt distinctionem, donec attigerit prima & simplicia. Multi autem
non secus ac pueri laruas, timent Græcam Philosophiam, dum verentur ne eos ab
ducat. Sed si talis est apud eos fides, non dixerim enim cognitionem, vt probabili-
tate orationis per eos dissoluatur: fateantur se non esse habituros veritatem. Veri
tas enim, vt aiunt, est insuperabilis. Dissoluitur autem falsa opinio. Iam enim eligi
mus purpuram per comparationem alterius purpuræ. Quare si quis fatetur se non
habere cor rectè informatum, & explicatum, is non habet mensam argentariorũ,
sed neque rationem quæ habet vim iudicandi. Et quemadmodum erit adhuc tra-
pezita, qui non potest probare & discernere probum nummum à falso & adulteri
D no? Clamauit autem Dauid. In ęternum non commouebitur iustus. Neque ergo Psal.114
fallaci oratione, neque falsa voluptate. Vnde neque mouebitur à sua hæreditate.
Ab auditione ergo mala non timebit. Neque ergo ab inani calumnia, sed nec à falsa
opinione quæ eum circumsistat. Sed neque astutas & callidas pertimescet oratio-
nes, qui eas potest discernere ad interrogandum & rectè respondendum. Est enim
dialectica veluti vallus quidam, ne veritas conculcetur à Sophistis. Oportet enim
eos qui laudantur in sancto nomine Domini, vt vult Propheta, lætari corde quæ-
rentes Dominum. Quærite ergo eum, & confirmemini. Quærite faciem eius per- Psal.68
petuo modis omnibus. Nam cum multifariam & multis modis sit locutus, non ab-
solutè cognoscitur. Non his ergo tanquam virtutibus vtens, is qui est cognitione
E prædituś, habebit disciplinarum multarum cognitionem, sed vtens tanquam adiu
tricibus in cõmunibus & propriis discernendis admittet ad veritatem. Est enim
omnis erroris & omnis falsæ opinionis causa, non posse discernere qua nam ratio-
ne inter se conueniant ea quæ sunt, & quanam ratione differant. Sin autem nõ per
sequatur quis orationem, quatenus ea sunt diuisa, non animaduertet se confunde
re cõmunia & propria. Hoc autem si fiat, necesse est vt via amittatur & incidatur
in errores. Nominum autem & rerum distinctio, in ipsis quoque scripturis magnã
lucem affert animis. Necesse est enim exaudire & dictiones plura significantes, &
plures, quando quid vnum significant. Vnde etiam fit vt rectè respondeatur. Vi-
tandus est autem multus eius & planè inutilis abusus, qui consumitur in iis in qui-
F bus non oportet, eo qui est cognitione prędito, vtente disciplinis tãquam præexer
citationibus, quę adiuuantium causarum instar habeant, & ad accuratam verita-
tis traditionem, quatenus id potest assequi, nec ab eo potest diuelli, & ad propul-
sandas artificiosas rationes quæ improbe moliuntur excindere veritatẽ. Non relin

Universidad de Deusto
Biblioteca

quet ergo ea quæ promouent ad eas quæ sunt in orbe disciplinas, & Græcam philo A
sophiam: sed non principali ratione, sed ea quæ est necessaria, & secúda, & quæ deriuatur ex circunstantiis. Quibus enim improbe & malitiosè vtuntur ii qui suam operam ponunt in hæresibus, iis rectè vtetur is qui est cognitione præditus. Cum sit ergo singularis veritas quæ in Græca apparet philosophia, quæ verè quidem est veritas quomodo Sol illuminans colores, & album & nigrum, ostendit qualis sit vnusquisque eorum sic ipsa quoque refellit omnem sermonis probabilitatem. Merito ergo à Græcis quoque acclamatum est. Principium magnæ virtutis est regina veritas. Quemadmodum ergo in Astronomia habemus exemplum Abraham: ita etiam in Arithmetica eúdem Abraham. Cum.n. audiisset abductum fuisse Loth captiuum, trecentis vernaculis suis numeratis, hostes aggressus vincit maximum B
eorum numerum. Dicunt ergo Dominici quidem signi typum, quod ad figuram attinet, esse elementum, quod significat trecentos. τῶτα autem & ὕτα significare nomen salutare. Significari ergo eos esse Abrahæ domesticos & ei coniunctos, quod ad salutem attinet, qui ad signum & nomen Domini confugerunt, & superasse eos qui ipsos abducebant in captiuitatem, & plurimas gentes infideles quæ eos sequebantur. Iam verò numerus quidem trecentenarius est ternarius in centenario. Decimus autem citra vllam controuersiam est vndiquaque perfectus. Octo autem qui est primus cubus, est æqualitas in omnibus dimensionibus longitudinis, latitudinis, & altitudinis. Dies hominum, inquit, erunt centum & viginti anni. Est autè numerus ab vnitate per compositionem quintus decimus. Luna autem quintadeci C
ma est plena. Est autem alias quoque centum viginti numerus triangulus, & constat ex paritate quidem numeri. 64. Quorú quæ fit per partem compositio, gignit quadratos. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. Ex imparitate autè numeri. 56. nempe septem paribus à binario, qui generant eos qui sunt altera parte longiores. 2. 4. 6. 8. 10. 12. 14. In alio rursus significato constat. 120. numerus ex quatuor, vno quidem triangulo, nempe. 15. altero verò quadrato, nempe. 25. tertio autem pentagono, nempe. 35. quarto autem hexagono, nempe. 45. Eadem enim proportione sumptum est. 5. in vnaquaque specie. Triangulorum enim ab vnitate. 5. quidem est. 15. Quadratorum verò. 25. & eorum qui deinceps sequúntur, per proportionem. Iam verò numerus. 25. qui est. 5. ab vnitate dicitur esse symbolum tribus Leuiticę. Numerus autem. 35. ipse quoque D
habetur ex ea quæ fit ex duplis descriptione, Arithmetica, Geometrica, & Harmonica, nempe. 6. 8. 9. 12. Quorum compositio generat numerum. 35. In his diebus dicunt Iudei formari fœtus septem mensium. Numerus autem. 45. constat ex descriptione quę fit ex triplis, nempe. 6. 9. 12. 18. quorum compositio procreat. 45. Et in his similiter diebus dicunt formari fœtus nouem mensium. Et est hoc quidem forma exempli Arithmetici. Geometrię autem testimonium sit tabernaculum quod cóstruitur, & arca quę fabricatur, quę quibusdam proportionibus, quæ cum summa ratione procedunt, diuinis constituuntur inuentionibus, per donum intelligẽtiæ, quæ à sensilibus ad ea quæ percipiuntur intelligentia, vel potius ab iis ad sancta, & sancta sanctorum nos traducit. Ligna enim quadrata, significant quadratam E
figuram quoquo versus peruasisse, securitatem & stabilitatem efficientem rectis angulis. Et ædificii quidem longitudo erat trecentorum cubitorum. Latitudo verò quinquaginta, altitudo autem triginta, & supernè in cubitum, qui ex lata basę acuitur instar pyramidis desinit arca, eorum qui per ignem purgantur & probantur symbolum. Hæc Geometrica præbetur proportio ad sanctas illas transmittendum mansiones, quarum differentias subiectorum numerorum ostendunt differentiæ. Qui autem inferuntur numeri, sunt secupli, vt trecenta ad quinquaginta, & decupla, vt trecenta sunt decupla ad. 30. & ἐπιμέρεσοι hoc est superbipartientes. Quinquaginta enim sunt ad. 30. superbipartientia. Sunt autem qui trecentos cubitos di F
cunt esse symbolum signi Domini. Quinquaginta autem, spei & remissionis quæ datur in pentecoste. Et triginta, aut, vt est in nonnullis, duodecim, dicunt significare prædicationem, quoniam tricesimo quidem anno prædicauit Dominus, duodecim

T. litera est typus crucis, quæ litera significat etiam trecẽtos. I H. verò & Iesum significat, & octodecim.

Gen. 6.

Post. 64. videntur hæc verba deesse. Nempe octo, imparibus ab vnitate. Vbi autè est, Gignit quadratos, videtur legendũ gignit triangulos.

Illud Aut vt est in nonnullis, duodecim, videtur esse omnino tollendum vt superfluum.

A cim autem fuerunt Apostoli. Et in cubitum consummatum fuisse ædificium, iusti profectu desinente in monadem, & in vnitatem fidei. Mensa autem in templo erat sex cubitorum, & eius pedes quatuor erant circiter vnius cubiti & dimidii. Colligunt ergo omnes cubitos duodecim, conuenienter duodecim mensium conuersioni quæ fit per circulum anni, quibus terra omnia producit & perficit, cũ quatuor temporibus anni inita consuetudine. Terræ autem, vt arbitror, imaginem mensa significat, quæ quatuor fulcitur pedibus, æstate, autumno, vere, hyeme, per quos annus ingreditur. Quocirca dicit etiam mensam habere vndulas inflexas ac tortiles, aut quòd temporum conuersionibus omnia circumagantur, aut fortasse signi-
B ficauit terram quam circumfluit Oceanus. Præterea exemplum musicæ simul psallens & prophetans ponatur Dauid, Deum concinne & numerosè laudans. Doricæ autem harmoniæ maximè conuenit genus ἐναρμόνιον id est, concinnum, & Phrygiæ ὀξύτατον quod est vehemens aut acutum, vt ait Aristoxenus. Barbari itaque Psalterii harmonia, modorum ostendens honestatem & grauitatem, cum sit antiquissima, maximè fuit exemplum Terpandro ad Doricam harmoniam, Iouem laudanti hoc modo. Iupiter omnium principium, Dux omnium hochymnorum principium ad te mitto Iupiter. Potuerit autem à Psalmographo allegoricè accipi cithara, in primo quidem significato, Dominus. In secundo autem ii qui proximè ac cõtinen-
C ter pulsant animas, canticum prę eunte Domino. Populus quoq. qui fit saluus, dicit potuerit cithara per Dei inspirationem. Et qui per Dei cognitionem musicè glorificat, exauditur, verbo pulsans ad fidem. Aliter quoq. acceperis musicam cõsonantiam, nempe ecclesiasticam, legis & Prophetarum simul & Apostolorum, vna cum Euangelio, & concentum qui in vnoquoq. propheta est positus, dum ab vna persona ad aliam transilitur. Sed plurimi, vt videtur, ex iis qui nomine sunt inscripti, nõ Sirenes, sed numeros & secus ac socii Vlyssis, rusticè aggrediuntur doctrinam, nõ Sirenes, sed numeros & modos prętereuntes, obstruentes ora propter inscitiam, quoniam sciunt, si Græcis disciplinis aurem semel præbuerint, futurum vt nũquam possint reuerti postea. Ei
D autem qui decerpit id quod est conducibile ad vsum Catechumenorũ, & maximè eorum qui sunt Græci, Domini autem est terra & plenitudo eius, non est abstinendum à studio doctrinæ, instar brutorum animãtium. Sunt autem plurima iis qui audiunt, quoad eius fieri potest, suppeditãda auxilia. Sed nequaquam est in his immorandum, prętерquam ad id quod ex iis accipi potest commodi, vt cum id acceptum possederimus, possimus domum reuerti ad veram philosophiam, quæ est firmũ animæ refugium quod ab omnibus præbet securitatem. Est ergo attingenda musica ad mores ornandos & componendos. Certè etiam in conuiuio nobis inuicem psallendo propinamus, nostram incantantes cupiditatem, & Deum glorificantes propter copiosam donationem eorum quibus vtuntur & fruuntur homines, & quòd perpetuo suppeditata fuerint nutrimenta ad augmentum corporis & animæ. Est autem superuacanea respuenda musica, quę frangit animos & variè afficit, vt
E quæ sit aliquando quidem lugubris, aliquando verò impudica & incitans ad libidinem, aliquando autem limphata & insana. Eadem ratio est etiam de Astronomia. Ea enim cum rerum sublimium cognitione, de figura vniuersi, & cœli conuersione, & astrorum motione, ad creantem virtutem propriùs adducens animam, docet nos facile sentire tempora anniuersaria, mutationem ãcris, ortusque & occasus syderum. Nam ars quoque nauigandi & agricultura referta est vsu qui ex ea redundat: sicut Geometria Architectura & ars ædificandi. Efficit autem hæc quoque disciplina vt anima maximè assequatur, & verum perspiciat, & falsum arguat, certasque assensiones inueniat & proportiones, adeò vt venetur simile in dissimilibus, inducitque nos vt inueniamus
F longitudinem absque latitudine, & superficiem quæ caret altitudine, & signum quod nullas habet partes, & à sensilibus nos traducit ad ea quæ percipiuntur intelligentia. Philosophiam ergo adiuuant disciplinæ, & ipsa philosophia ad tractandum de veritate. Ecce enim chlamys primum fuit vellus, deinde carptum

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit, & ſubtegmen ſtamenque factum eſt. Deinde fuit contextum. Oportet A
ergo animam prius eſſe præparatam, & variè elaboratam, ſi ſit conſtituenda
optima & præſtantiſſima. Nam veritatis alia quidem eſt pars quę verſatur in cogni
tione, alia verò in actione. Profluxit autem à contemplatione. Magna autem exer
citatione opus eſt & experientia. Quinetiam cõtemplationis, alia quidem pars eſt
vt aduerſus proximos: alia verò vt aduerſus ſeipſum. Quamobrem ſic quoque eru
ditionem oportet eſſe comparatam vt vtriſque conueniat. Ei ergo qui ſufficien
ter didicerit illa quæ continent ea quæ deducunt ad cognitionem, licet deinceps
manere quietum, actiones dirigendo ad contemplationem. Cum autem propter
proximorum vtilitatem, alii quidem ſe conferant ad ſcribendum, alii verò ad Ver
bum tradendum ſe comparent, cum alia doctrina eſt vtilis, tum ſcripturarum Do- B
Pſal.44 mini lectio eſt neceſſaria ad eorum quæ dicuntur demonſtrationem, & maximè ſi
ii qui audiunt accedunt ex Græcorum doctrina. Quandam talem eccleſiam deſcri
bit Dauid. Aſtitit Regina à dexteris tuis in veſtitu deaurato, circundata varietate.
Græcis, inquam, & ſuperfluis aureis fimbreis circundata & variata. Veritas autem
Sap.9. per Dominum. Conſilium enim tuum, inquit, quis nouit, ſi non tu dederis ſapien
tiam, & miſeris ſanctum tuum ſpiritum ab altiſſimis, & ita correctæ fuerint viæ eo
rum qui ſunt ſuper terram, & didicerint homines ea quæ tibi placent, & ſalui fue
Sap.8. rint ſapientia. Nam qui eſt cognitione præditus, per ſcripturam nouit antiqua, &
coniicit futura. Scit ſtrophas orationum, & ænigmatum ſolutiones: præſcit ſigna
& prodigia, & euentus temporum, vt prius diximus. Vides fontem diſciplinarum C
manare à ſapientia. Iis autem qui obiiciunt. Quid enim iuuat noſſe cauſas, exempli
cauſa: Quomodo Sol moueatur, & reliqua aſtra, aut Geometrica ſpeculatũ eſſe
theoremata, aut dialectica, & vnamquamque ex aliis diſciplinis: ad ea enim quæ
oportet tradenda eas nihil conferre, & humanam eſſe intelligentiam Græcam phi
loſophiam: minime enim doceri à veritate, illa ſunt dicẽda, primum quidem, quòd
ii falluntur in iis quæ ſunt ex iis quæ ſunt maxima, nempe in mentis & intelligen
tiæ voluntaria electione. Qui enim ſancta, inquit, ſanctè ſeruant, ſanctificabũtur,
& qui ea didicerunt, inuenient reſponſionem. Qui enim eſt cognitione præditus,
Sap.7. merito omnia ſanctè faciet quæ ſunt facienda, vt didicit per doctrinam Domini,
etiamſi acceperit per homines. Et rurſus licet audire. In manu.n.eius, hoc eſt, virtu D
Ibidem.7. te & ſapientia, & nos, & verba noſtra, & omnis prudentia, & operum ſcientia.
Nihil enim diligit Deus niſi eum qui cohabitat cum ſapientia. Præterea autem
non legerunt quod dictum eſt à Salomone. Nam cum de templi conſtructione tra
ctaſſet, apertè dicit. Artifex autem conſtruxit ſapientia, tua autem pater gubernat
prouidentia. Et quomodo non eſt à ratione alienum, arte fabrili & arte ædifican
darum nauium deteriorem exiſtimare philoſophiam? Fortaſſe autem Dominus
quoque illam eorum qui in herba decubuerunt multitudinem ex aduerſo Tiberia
dis piſcibus duobus, & hordeaceis quinq. aluit panibus, tacitè ſignificans priorem
Iudæorum & Græcorum eruditionem quæ præcedit diuinum frumentum nutri
menti quod per legem colitur. Eſt enim hordeum frumento citius in tempore, æſta E
tis. Quæ autem per vndas gentiles gignitur & fertur Græcam philoſophiam, piſces
ſignificabant ad profuſam vitæ conuerſationem dati iis qui humi iacebant, qui nõ
ita quidem dabant augmentum ſicut fragmenta panum: ſed cum benedictionis Do
mini facti eſſent participes, habuerunt inſpiratam diuinitatis reſurrectionem per
Verbi potentiam. Sed etſi es nimis curioſus, accipe vnum ex piſcibus eam quæ eſt
συνάλογοι puto legendum συναλλάγοι in orbe diſciplinam, reliquum verò ſignificare ipſam quę tranſcendit philoſophiã,
Ioan.3. quæ ſcilicet cum ipſius Domini verbo comparãtur. Mutorum autem piſcium cho
rus affluxerit, dixit alicubi muſa tragica. Me quoque oportet minui, augeri autem
ſolum iam deinceps Verbum Domini, in quo lex finitur, dixit Propheta Ioannes. F
Ioan.1. Iam mihi intellige myſterium veritatis, veniam tribuens ſi ad id pertractandum
vereor progredi vlterius, hoc ſolum prædicans. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſi
ne ipſo factum eſt nihil. Dictus certe eſt lapis angularis, in quo omnis ædificatio

coagmentata

A coagmentata augetur in ſanctum Dei templum, vt ait diuinus Apoſtolus. Taceo Eph.2.
in præſentia parabolam quę eſt in Euangelio, dicentem. Simile eſt regnum cœlorũ Matth.13.
homini qui ſagenam iecit in mare, & ex multitudine captorum piſcium meliores
eligit. Iam verò quatuor quoque virtutes apertè quæ eſt apud nos ſapientia ſic præ
dicat, vt earum quoque fontes Græcis dati ſint ab Hebræis. Ex his autem ſciri po- Sap.8.
teſt. Et ſi quis diligit iuſtitiam, labores eius ſunt virtutes. Temperãtia enim & pru
dentia docet iuſtitiam & magni excelſique animi virtutem, quibus nihil eſt in vita
hominibus vtilius. Poſtremò illud quoq. illos ſcire oportebat, quòd natura quidẽ
apti nati ſumus ad virtutem, ſed non quòd eam habeamus ab ortu, ſed ſimus apti
B ad eam acquirendam. Qua ratione ſoluitur ea dubitatio quæ ab Hæreticis aduer-
ſus nos mouetur. Vtrum perfectus formatus ſit Adam, an imperfectus. Sed ſi im-
perfectus quidẽ, quomodo perfecti Dei imperfectum eſt opus, & maximè homo?
Sin autem perfectus, quomodo tranſgreditur præcepta? Audient enim etiam à no
bis, quòd perfectus quidem non fuit factus in conſtitutione, ſed aptus ad ſuſcipien
dam virtutem. Multum enim refert factum eſſe aptum ad eam acquirendam. Vult
autem nos ex nobis ipſis ſaluos fieri. Hæc eſt ergo natura animæ, à ſeipſa impelli &
incitari. Deinde cum ſimus ratione præditi, ratione autem conſtet Philoſophia, ha
bemus quandam cum ipſa cognationem. Aptitudo autem eſt quidem motus ad vir
tutem, non autem virtus. Atque omnes quidem, vt dixi, apti ſunt natura ad acqui-
C rendam virtutem, ſed alius quidem magis, alius verò minus accedit ad diſciplinam
& exercitationem. Quocirca alii quidem vſque ad perfectam peruenere virtutem,
alii verò vſque ad aliquam. Neglecti autem rurſus aliqui, etiamſi alioqui bonum
haberent ingenium, auerſi ſunt in contrarium. Multo autem magis quæ magnitu-
dine & veritate præſtat omnibus diſciplinis cognitio, eſt & ad acquirendum diffi- Sap.3.
cillima, & multo labore ſuperatur. Sed, vt videtur, Dei non nouere myſteria, quòd
ſcilicet Deus creauit hominem ob immortalitatẽ, & fecit eum imaginem ſuę pro
prietatis, per quam proprietatem eius qui nouit omnia, is qui eſt cognitione prædi
tus & iuſtus & ſanctus, cum prudentia contendit peruenire ad menſuram perfectę
ætatis. Quòd autem non ſolum actiones & cogitationes, ſed etiam verba, ſint mun
D da ei qui eſt cognitione præditus. Probaſti cor meum, viſitaſti me noctu, inquit, in
flammaſti me, & non eſt inuenta in me iniquitas. Ne loquatur os meum opera ho-
minum. Et quid dico opera hominum? Ipſum cognoſcit peccatum, non id quod
eſt adductum ad pœnitentiam, eſt enim hoc commune aliorum quoque fidelium,
ſed quod eſt peccatum. Neque enim hoc quidpiam condemnat, ſed vt ſemel dicã,
omne peccatum, neque quod quis malè fecit, ſed quòd non ſit faciendum, adducit.
Vnde eſt etiam duplex pœnitentia. Vna quidem eſt communis, propterea quòd pec
cauerit. Altera verò, cum peccati naturam didicerit, perſuadet ab ipſo deſiſtere pec
cato per principalem rationem. Cui eſt conſequens vt nõ peccet. Ne ergo dicant,
quòd qui facit iniuriam, & peccat, delinquit per dæmonum operationẽ. Sic enim
E nulli eſſet culpæ affinis. Cum autem in peccando eadem eligat quæ dæmones, inſta
bilis & leuis & mutabilis in cupiditatibus vt dæmon, fit homo dæmoniacus. Iam
qui eſt natura quidem malus, cum propter vitium factus ſit peccator, redditus eſt
improbus, id habens quod elegit: Contra autem vir bonus ſe rectè gerit. Quocir-
ca non ſolum virtutes, ſed etiam actiones honeſtas, bona vocamus. Ex bonis autẽ,
ſcimus alia quidem per ſe eſſe eligenda & expetenda, vt cognitionem: Nihil enim
aliud ex ipſa venamur cum affuerit, niſi ſolummodo vt ea adſit, & in perpetua ſi-
mus contemplatione, & ad ipſam & propter ipſam decertemus. Alia autem, pro-
pter alia, vt fidem, & propter euitationem ſupplicii quæ ex ea proficiſcitur, & vti
litatem quæ capitur ex remuneratione. Timor enim eſt multis cauſa ne peccent.
F Promiſſio autem eſt occaſio perſequendi obedientiam, per quam ſalus. Perfectiſſi-
mum ergo bonum eſt cognitio, quæ eſt per ſe expetenda. Per conſequentiam au-
tem, bona quoque quæ per eam conſequuntur. Et ſupplicium, ei quidem qui puni-
tur, eſt cauſa correctionis, iis autem qui poſſunt eminus perſpicere, fit exemplum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

per quod cauent ne amplius cadant in similia. Suscipiamus ergo cognitionem, non A
ea quæ eueniunt cupientes, sed propter hoc ipsum solum, nempe vt cognoscamus,
eam amplectentes. Prima enim vtilitas est habitus cognitionis, innoxias præbens
ἐπάτεως. voluptates per exultationem, & nunc & in posterum. Exultationem autem dicunt
esse lętitiam, quæ est reputatio virtutis ex veritate, per quandam exhilarationem
& diffusionem animi. Facta autem quæ participant cognitionem, sunt bonæ & ho
nestæ actiones. Nam verę quidem diuitiæ, est abundantia in iis quæ sunt ex virtute
actionibus. Paupertas autem est inopia in moderatis actionibus. Possessiones enim
& vsus rerum necessariarum, non habent qualitatem noxiam, sed eam quæ est præ
ter modum quantitatem. Quocirca circumscribit cupiditates is qui est cognitio-
ne prædituſ, & in possessione & in vsu, non transiliens terminum eorum quę sunt B
necessaria. Hic ergo viuere necessarium existimans ad augendam scientiam & pa-
randam cognitionem, non viuere, sed bene viuere faciet plurimi. Neque filios, ne-
que rursus matrimonium, aut parentes præferens charitati in Deum & ei quæ est
in vita iustitiæ. Vxor autem ei soror post liberorum susceptionem, iudicatur, tan-
quam quæ sit eodem patre nata, tunc solum viri recordans, quãdo filios aspexerit,
vt quæ sit re vera futura soror post carnis depositionem, quæ diuidit & distinguit
σχήματα. cognitionem spiritalium, proprietate sexuum. Ipsę enim per se ex æquo sunt ani-
mæ, animæ neutræ, nec masculę, nec fœminæ quandoquidem neq. vxores ducunt,
nec nubunt. Nunquid autem sic in virum transmutatur mulier non effœminata, C
Gen.18. quæ æquè sit virilis & perfecta. Hoc ergo fuit Sarræ risus, cui pueri ortus fuit annũ
ciatus, non quæ, vt arbitror, Angelo fidem non habuisset, sed quam rursus pude-
ret congressionis per quam futura erat mater filii. Et nunquid ab eo tempore, quo
Gen.20 apud Regem Aegypti propter Sarrę pulchritudinẽ vocatus est in periculum, eam
propriè Abraham appellauit sororem, sed nondum eadem matre & eodem patre
natam. Atque iis quidem qui peccatorum ducti sunt pœnitentia, & non solidè cre
diderunt, per preces præbet Deus petitiones. Iis autem qui viuunt citra peccatum
& ex cognitione, concedit si vel solum modo cogitarint. Ecce enim Annæ quę so-
lummodo cogitauerat de puero, data est Samuelis conceptio. PETE, inquit scri
ptura, & faciam, animo cogita, & dabo. Deum enim accepimus cognitorem cor- D
dium, non qui coniicitur ex motu animæ, sicut nos homines. Sed neque ex euentu,
ridiculum enim esset sic cogitare. Neque vt Architectus laudauit, opus factum est,
sic quoque Deus cum fecisset lucem, deinde eam vidisset, dixit bonam. Ille autem
etiam priusquam fecisset, sciens qualis esset futura, eam laudauit quæ facta est, vt
qui potestate ab alto bonum faceret per principio carens propositum, id quod actu
futurum erat l onum, & quod futurum erat, iam prædixit esse bonum, dictione hy-
perbato celante veritatem. Orat ergo is qui est cognitione præditus, etiam cogita-
tione, omni hora per charitatem Deo coniunctus, & familiaris effectus. Et primũ
quidem petet remissionem peccatorum. Postea non amplius peccare. Deinde pos
se benefacere, & omnem quæ facta est per Dominum creationem & dispensatio- E
nem intelligere, vt mundo corde effectus per agnitionem quæ est per filium Dei,
facie ad faciem in beati spectaculi mysterio initietur, exaudiens scripturam quæ
Thobiæ.12. dicit. Bonum est ieiunium cum oratione. Ieiunia autem significant omnẽ generali-
ter abstinentiam ab omnibus malis, tam quæ actu fiunt quàm quę verbis, & ipsa co
gitatione. Est ergo, vt videtur, iustitia quadrata, omni ex parte æqualis & similis,
in verbo, in facto, in abstinentia à malis, in beneficentia, in perfectione cognitio-
nis, nusquam vllo modo claudicans, ne videatur iniustus & inæqualis. Quatenus
ergo est aliquis iustus, est omnino is quoque fidelis. Quatenus autem est fidelis, nõ
dum est etiam iustus. Iustitiam dico quæ fit per profectum & consummationem,
Gen.15. per quam is qui est cognitione præditus, iustus dicitur. Iam verò Abrahæ qui fa- F
ctus fuerat fidelis, reputatum est ad iustitiam, vt qui processerat ad id quod est fi-
dei maximum & perfectissimum. Non enim qui abstinet solum à mala actione, est
iustus, nisi prętera perfecer.t vt & benefaciat, & cognoscat propter quam causam
abstinendum

A abstinendum quidem sit ab his, illa verò sint agenda. Per arma iustitiæ dextera & 2.Cor.6.
sinistra, dicit Apostolus iustum transmitti ad summam hęreditatem, ab his quidem
munitum, illis verò, etiam agentem. Non enim solum armaturæ tegumentum, &
abstinentia à peccatis, sufficit ad perfectionem, nisi adsumpserit etiam opus iusti-
tiæ, eam quæ ad benefaciendum est operationem. Tunc autem ambabus vtens ma
nibus is qui est cognitione præditus, in iustitia reuelatur, iam ex hoc quoque non
secus ac Moses, facie animæ glorificatus, quam quidem prius diximus corpus quod
formam & characterem tribuit iustæ animæ. Quomodo.n. lanæ quæ indita manſit
tinctura, in reliquas quoque lanas proprietatem transmittit & mutationem: ita
E etiam in anima, transit quidem labor, manet autem quod est bonum & honestum,
& quod iucundum quidem est, relinquitur, quod turpe autem est, abstergitur. Hæ
sunt enim qualitates, quæ vtrique animæ formam & characterem tribuunt, ex qui
bus vna quidem cognoscitur glorificata, altera verò cõdemnata. Certè sicut Mosi,
ex iusta operatione, & ex ea quæ continenter ei intercedebat cum Deo loquente
consuetudine, vultui insidebat glorificata quædam coloris species: ita etiam iustæ
animæ diuina quædam vis bonitatis inhęrens per inspectionem, prophetiam, & ad
ministrantem operationem, quasi intelligentis illuminationis perinde atque calo-
ris solaris, imprimit quoddam apertum iustitiæ signaculum, lucem animæ vnitam
per charitatem quæ nullo spatio disiungitur, quæ Deo afflat & Deo afflatur. Hinc
C quæ Seruatori Deo fit assimilatio, exoritur ei qui est cognitione præditus, qui qui- Matth.5.
dem euasit perfectus, quantum licet humanæ naturæ. Sicut pater, inquit, qui est in Ioan.13
cœlis. Ipse est qui dixit. Filioli adhuc parum sum vobiscum. Nam Deus quoque, nõ
quatenus est natura bonus, ea ratione manet beatus & ab interitu alienus: neque
habens negotii aliquid, neque alii exhibens. Propriè autem bona faciens, cum ve-
rò sit Deus & pater bonus, & versetur in continua beneficentia, in eadem bonita-
te ita permanet vt nunquam ab ea digrediatur. Quis est enim boni vsus, quod neq.
operatur, neque bono afficit? Qui ergo primum suis moderatus est animi moti-
bus, & vt impatibilis euadat est meditatus, & creuit ad beneficentiam cognitione
prædituę perfectionis, est hic quidem ęqualis Angelis, iam autem lucidus, & tanquã
D Sol resplendens per beneficentiam, contendit iusta cognitione per Dei dilectio-
nem, ad sanctam mansionem, sicut Apostoli, non quòd fuerint electi Apostoli ex
quadam eximia naturæ proprietate, nam Iudas quoque fuerat cum eis electus, sed
poterant fieri Apostoli, electi ab eo qui etiam fines præuidet. Qui itaque non vnà
cum eis fuit electus Matthias, cum se præbuisset dignum vt fieret Apostolus, suffi
citur in locum Iudæ. Licet ergo nunc eis quoque qui se in Dominicis exercuere
mandatis, & perfectè vixere conuenienter Euangelio, ex cognitione quoque ad-
scribi in numerum Apostolorum. Hic est reuera Presbyter ecclesię, & verus Dia-
conus, id est, minister, Dei voluntatis, si faciat & doceat quæ sunt Domini, non
vt qui ordinetur ab hominibus, neque quòd iustus censeatur presbyter, sed quòd
E iustus referatur in presbyteratum. Et licet hic in terris non fuerit prima sede ho-
noratus, sedebit in quatuor et viginti thronis populum iudicans, vt dicit Ioannes Apo.4.
in Apocalypsi. Nam vnum quidem est re vera salutare testamentum, quod à consti
tutione mundi ad nos peruenit per generationes diuersas & tempora, etiamsi da-
tione existimatum fuerit esse diuersum. Consequens enim est esse vnam immutabi
lem salutis dationem, ab vno Deo per vnum Dominum, quæ multis modis pro- Eph.2.
dest. Propter quam causam tollitur materia, quæ diuidebat Græcum à Iudęo ad
hoc vt esset populus peculiaris. Et sic ambo perueniunt ad vnam fidei vnitatem, &
ex ambobus vna est electio. Et electis, inquit, sunt magis electi, qui ex perfecta co-
gnitione, & ab ipsa ecclesia sunt decerpti, & magnificentissima gloria honorati,
F Iudices & administratores, ex æquo & ex Iudæis & ex Græcis quatuor & viginti
duplicata gratia. Nam hic quoque in ecclesia progressiones Episcoporum, Presby
terorum, Diaconorum, sunt, vt arbitror, imitationes gloriæ Angelicæ, & illius
œconomiæ ac dispensationis, quam dicunt scripturæ illos expectare, qui insisten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes vestigiis Apostolorum, vixerunt in perfectione iustitię conuenienter Euangelio. Hos sublatos in nubibus scribit Apostolus primum quidem Diaconos futuros Deinde cooptandos esse in presbyteratum per profectum gloriæ. Gloria enim differt à gloria, donec creuerint in virum perfectum. Qui sunt tales, vt ait beatus Da
Psal. 14 uid, requiescent in monte sancto Dei, suprema eccletia, in qua congregantur Dei
Ioan. 1. Philosophi, qui verè sunt Israëlitę, mundi corde, in quibus nullus est dolus, qui nō permanserunt in septenario quietis, sed bonorum operum effectione diuinæ assimilationis, ad octonarii beneficentię hereditatem sublati sunt, insatiabilis contēplationis puręac sinceræ speculationi attendētes. Sunt autem aliæ quoque, inquit
Ioan. 10 Dominus, oues, quæ non sunt ex hoc ouili, quæ alio ouili & mansione pro proportione fidei sunt dignatæ. Meæ autem oues meam vocē audiunt, ex cognitione mea B
mandata intelligentes. Hoc autem licet magnificè & pro dignitate meritisque accipere, cum operum remuneratione, & mutua consequentia. Quare quando audieri mus. Fides tua te saluam fecit, non accipimus eum dicere absolutè eos saluos futuros qui quomodocunque crediderint, nisi facta quoque fuerint consecuta. Iam verò Iudæis solis hanc dicebat vocem qui legem tenebant & vixerant absque reprehē sione, quibus sola fides restabat in Dominum. Non ergo fuerit fidelis cum intemperantia, sed & si à carne exierit, necesse est vt vitia quoque deponat, vt possit ad propriam peruenire mansionem. Plus est autem cognoscere quàm credere sicut etiam quàm saluum esse, maius est postquam saluus factus es supremo honore dignum esse habitum: Cum ergo per multam disciplinam vitia exuerit qui est nobis C
fidelis, transit ad maximum supplicium quod est melius priori mansione, inferens proprietatem pœnitentiæ eorum peccatorum quæ admisit post baptisinum. Cruciatur ergo adhuc amplius, cum vel nōdum, vel ne omnino quidem ea assequatur quorum videt alios esse participes. Præterea autem pudore afficitur ob ea quæ deliquit, quæ quidem sunt fideli maxima supplicia. Bona est enim Dei iustitia, & iusta est eius bonitas. Quòd si forte cessauerint cruciatus in implendis quas luunt pœnis, & expiandis quæ admissa sunt ab vnoquoq. delicti is, habent tamen maximum permanentem dolorem, quòd cum sint inuenti digni alio ouili, non vna sint cum iis qui sunt gloria affecti propter iustitiam. Iam verò Salomon sapientem vocans D
eum qui est præditus cognitione, hæc dicit de iis qui mirantur dignitatē eius man
Sap. 5. sionis. Videbunt enim mortem sapientis: & non intelligent quid de eo decreuerit, & ad quid eum stabilierit Dominus, & dicent de eius gloria. Is est quem aliquando habuimus in derisum, & in parabolam opprobrii, insipientes. Vitam eius existimauimus insaniam: & mortem eius ignominiosam. Quomodo est enumeratus inter filios Dei, & in sanctis est sors eius? Non solum ergo fidelis, sed etiam gentilis, iustissimè iudicatur. Quoniam enim sciebat Deus, vt qui habeat præscientiam, eum non esse crediturum, nihilo secius vt suam acciperet perfectionem, ei quidem philosophiam dedit, sed ante fidem. Dedit autem Solem & Lunam & astra ad rel gio
Deut. 5. nem, quæ Deus fecit gentibus, inquit lex, ne si omnino essent impii & planè à Deo E
alieni, omnino etiam interirent. Illi autem etsi in hoc nati essent mandato, ingrati, sculptilibus attenderunt imaginibus. Quòd si non fuerint ducti pœnitentia, iudicā tur. Aliqui quidem quòd cum possent, noluerunt Deo credere. Alii verò, quòd etiam cum vellent, non elaborauerunt vt fierent fideles. Quinetiam illi quoque, qui à cultu astrorum non recurrerunt ad eorum creatorem. Hęc enim via data fuit gentibus, vt per astrorum cultum Deum suspicerent. Qui autem ne in iis quidem quæ eis data sunt astris voluerunt permanere, sed etiam ab eis ad ligna & lapides procidēre, reputati sunt, inquit, vt puluis terræ, & vt gutta ex cado, superuacanei ad salutem, qui eiiciuntur à corpore. Quomodo ergo absolute quidem saluum fa F
cere, est ex iis quę sunt media, rectè autem & vt decet, perfectum est officium, ita etiam omnis actio, eius quidem qui est cognitione præditus, rectum & perfectum est officium, eius autem qui est solummodo fidelis, media dici possit actio, vt quę ex verbo seu ratione nondum efficiatur, neque rectè geratur ex scientia. Contra autem

A autem cuiusuis gentilis peccat actio. Non enim absolutè bene agere, sed scopum quendam spectantes actiones facere, & ex verbo seu ratione operari oportere ostē dunt scripturę. Quomodo ergo lyram pulsandi imperitis non est lyra tangenda, ita nec sunt attingenda negotia iis qui non acceperunt cognitionem, & nesciunt quomodo iis vti oporteat ex verbo vitę. Atque non solum quidem in bellis suscipitur à bellatoribus certamen pro libertate, sed etiam in conuiuiis, & in cubili, & in iudi ciis ii qui verbo sunt vncti, erubescentes serui fieri voluptatis. Iniusto lucro nunquam virtutem permutauero. Lucrum autem euidenter iniustum est voluptas & dolor, labor & metus, & vt semel dicam, vitia & motus animę, quorū id quod est
B in præsentia iucundum, affert postea molestiam. QVID enim prodest si totum Matth. 16.
mundum lucreris, inquit, perdas autem animam? Clarum est ergo quòd qui bonas non faciunt actiones, nec ea quidem norunt quæ sunt sibi vtilia. Quòd si ita est, ne ii quidem Deum precari possunt vt ab eo bona accipiant, cum quæ sint verè bona ignorent, neque si acceperint, donum senserint, neque pro dignitate eo vsi fuerint quod non norunt, & propter imperitiam rectè vtendi iis quæ data sunt, & propter nimiam insciti am, ne quomodo diuinis quidem donis vtendum sit scientes. Insciti a autem est causa ignorationis. Atque iactabundæ quidem, sed bene sibi consciæ animæ est gloriatio, aduersus eos casus qui eueniunt eloqui. Aduersus hęc oportet se cautè & prudēter gerere. Nam quod bene fit, & est iustum, mihi feret auxilium,
C neque vnquam malè facere deprehendar. Hæc autem bona conscientia, & sanctitatem erga Deos, & iustitiam erga homines conseruat, mundam custodiens animam honestis cogitationibus, & verbis castis, & iustis operibus. Sic vim Domini cum acceperit anima, meditatur esse Deus, putans nullum aliud esse malum præter quàm ignorationis, & operationis quæ non fit ex recta ratione. Semper autem pro pter omnia Deo agens gratias, per iustam auditionem, & diuinam lectionem, per veram inquisitionem, per sanctam oblationem, per beatam orationem, laudans, ca nens, benedicens, psallens. A Deo nullo vnquam tempore talis diuiditur anima.
Sap. 3. Meritò ergo dictum est. Et qui in ipso confidunt, intelligent veritatem, & fideles in dilectione in ipso permanebunt. Vides quænam differat sapientia de iis qui sunt
D præditi cognitione. Proportione ergo habita & conuenientia sunt variæ quidem mansiones, pro dignitate & meritis eorum qui crediderunt. Ecce enim Salomon. Dabitur enim ei, inquit, fidei gratia electa, & sors in templo Domini iucundior. Comparatiuum enim ea quidem ostendit quæ sunt inferiora in templo Dei, quod est vniuersa ecclesia: relinquit autem superlatiuum quoque cogitandum, in quo est Dominus Has tres electas mansiones significant numeri qui sunt in Euangelio, tri ginta, & sexaginta, & centum. Et perfecta quidem hæreditas est eorū qui euadunt in virum perfectum ad imaginem Domini. Similitudo autem non est, vt quidam existimant, in figura humana. Est enim impia hæc consideratio. Sed nec quæ in vir tute primæ causæ traditur assimilatio. Est enim hæc quoque impia traditio eorum
Psal. 49. Ioan. 13. qui expectarunt eandem esse virtutem hominis & Dei omnipotentis. Existimasti,
E inquit, inique, quòd ero tibi similis. Sufficit enim discipulo si fiat vt magister, inquit magister. Ad Dei ergo fit similitudinem, qui est in filium adoptatus, & in numerum amicorum cooptatus, ex eo quod est cohæres Dominorum & Deorum, si quemadmodum ipse docuit Dominus, per Euangelium fuerit consummatus. Qui est ergo cognitione præditus, magis propinquam & magis cohærentem exprimit similitudinem, nempe magistri mentem, quam cum ille haberet, præcepit & consuluit sapientibus & temperantibus. Exprimit, inquam, hanc intelligens vt voluit qui docuit, & magnifico sensu accepto, pro dignitate quidem docens super tecta, eos qui altè volunt ędificari, prius autem incipiens facto exequi ea quæ dicuntur,
F conuenienter exemplo vitæ institutionis, ea enim præcepit quæ fieri poterant. Et reuera oportet eum qui est regalis & Christianus principatum posse obtinere & præesse. Neque enim solum constitutum est vt dominaremur iis solis quæ sunt foris bestiis, sed etiam agrestibus quę sunt in nobis ipsis animi perturbationibus. Per

Universidad de Deusto
Biblioteca

scientiam ergo, vt videtur bonæ & malæ vitæ, saluus fit is qui est cognitione præditus, plus intelligens & operans quam scribæ & Pharisæi. Intende, bene prospera re, & regna, scribit Dauid. Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, & Psal.44
deducet te mirabiliter dextera tua, hoc est, Dominus. Quis ergo sapiens, & intelli Psal.106.
get hæc, intelligens, & cognoscet hæc? Quoniam rectæ viæ Domini, inquit Propheta, significans eum solum qui est præditus cognitione posse ea intelligere quæ abditè dicta sunt à spiritu. Et qui intelligit, in tempore illo silebit, inquit scriptura, Psal.18.
in enũciando scilicet ad indignos. Quoniam, inquit Dominus, qui habet aures audiendi audiat, dicens non esse quorumuis audire & intelligere. Iam verò Dauid dicit. Tenebrosa aqua in nubibus aëris. A fulgore coram ipso nubes trãsierunt, grando & carbones ignis, abditos esse docens sanctos sermones, & iis quidem qui sunt B
cognitione præditi, claras & perspicuas, tanquam grandinem innoxiam, significat demitti diuinitus, vulgo autem obscuros, tanquam qui ex igne extincti sunt carbones, quos nisi quis accenderit & suscitarit, non ardebunt, neque illuminabũtur. Esa.50.
Dominus ergo, inquit, dat mihi linguam disciplinæ, vt sciam in tempore quando oporteat loqui sermonem, non solum inferendo testimonio, sed etiam in interrogando & respondendo. Et disciplina Domini aperit os meum. Est ergo eius qui est cognitione præditus, scire vti sermone & quando, & quomodo, & apud quos oportet. Iam verò Apostolus quoque dicens. Secundum elementa mundi, & non secun- Col.2.
dum Christum, tradit doctrinam quidem Græcam esse instar elementorum: Chri- C
sti autem doctrinam esse perfectam, sicut iam prius significauimus. Iam verò oleaster inseritur in pinguedine oleæ. Quinetiam nascitur eadem specie qua oleæ fatiuę. Nam id quod est insitum, pro terra vtitur arbore in qua inseritur. Omnes autè Rom.11.
plantæ simul iussu diuino germinarunt. Quocirca etiamsi sit oleaster agrestis, eos tamen coronat qui in Olympicis vincunt certaminibus, & vlmus vitem in altum extollens, eam docet esse fertilem. Videmus autem plus nutrimenti attrahere agrestes arbores, propterea quòd non possint concoquere. Quæ sunt ergo agrestia, minus concoquunt quam satiua, & causa cur ea sint agrestia, est priuatio facultatis concoctricis. Plus ergo nutrimenti accipit inserta olea, propterea quòd sit planta- D
ta in agresti. Assuefit autem veluti concoquere nutrimentum, dum assimilatur pinguedini satiuæ. Sic etiam Philosophus qui agresti oleę assimilatur, cum multa habeat non concocta, propterea quòd & lubenter inquirat, & facile assequatur, & pinguedinem appetat veritatis, si per fidem, diuinam acceperit virtutem, in bonam & mitem insertus cognitionem, tanquam oleaster insitus in sermonem verè pulchrum & misericordem, & quòd traditur nutrimentum concoquit, & fit bona & satiua olea. Insitio enim eas quæ erant inutiles facit generosas: & quæ erant steriles, cogit esse fertiles, arte agriculturæ, & scientia quæ est ex cognitione. Aiunt autem insitionem fieri quatuor modis, vno quidem, quo inter lignum & corticem oportet eum adaptare qui inserit, quo quidem modo Catechumenum suscipiunt, qui sunt ex gentibus Idiotę, qui verbũ accipiunt in superficie. Altero autem, quan- E
do ligno fisso, in ipsum plantam generosam immiserint, quod quidem accidit in iis qui sunt philosophati. Eis enim dissectis dogmatibus, ingeneratur agnitio veritatis. Sic autem Iudęis quoque aperta veteri scriptura, noua & generosa planta oleę inseritur. Tertia autem insitio agrestes tangit & hæreticos, qui virrahuntur ad veritatem. Nam cum vtrunque surculum falce acuta deraserint, donec medullam quidem nudauerint, sed non vlcerauerint, eas inter se vinciunt. Quartus autem modus insitionis, est qui dicitur inoculatio. A generoso enim trunco circũciditur oculus, ei quoque corticę vna in orbem circumscripto, vnius palmi magnitudine. Deinde eraditur truncus oculo æquali circumscriptione, & sic immittitur circumligatus, & luto circumlitus, integro seruato & illęso oculo & minimè inquinato. Hoc F
est genus doctrinæ quæ oritur ex cognitione, quę res potest perspicere. Hoc quidem certè genus est maximè vtile in arboribus satiuis. Potest autẽ quæ ab Apostolo dicitur insitio, in bonam oleam fieri, nempe in ipsum Christum, agrestis & infi-

ἀγελαίων. ἐπίσφιον.

delis

A delis naturæ quæ implantatur in Christum, hoc est, eorum qui credunt in Christũ. Melius est autem vniuscuiusque fidem in ipsa inseri anima. Sanctus enim spiritus per eam quodammodo distributus transplantatur, prout est vniuscuiusque circumscriptio, incircumscriptè. De cognitione autem disserens Salomon, hæc dicit. Clara est, & quæ non marcescit sapientia, & facile cernitur ab iis qui ipsam diligunt, Sap.6.
eos qui cupiunt præuenit vt præcognoscatur. Qui manè surrexerit ad ipsam, non laborabit. De ipsa enim cogitare est perfectio prudentiæ. Et qui propter ipsam vigilauerit, cito erit cura vacuus, quoniam eos qui in ipsa digni sunt ipsa quærens circuit. Non est enim omnium cognitio. Et in semitis ab ipsis beneuolè visione appre-
B henditur. Semitæ autem sunt vitæ traducendæ ratio, & quæ est ex testamentis multiformis varietas. Mox subiungit. Et in omni cogitatione occurrit ipsis, vt quæ varię consideretur, per omnem scilicet doctrinam. Deinde infert, perficientem adducens charitatem, per rationem syllogisticam, & veras propositiones, maximè demonstratiuam veram sic inducens illationem. Eius enim principium verissimum, est desiderium disciplinæ, hoc est, cognitionis. Cura autem disciplinæ est dilectio. Dilectio autem est obseruatio legum eius. Attentio autem est legum confirmatio. Confirmatio verò legum est vacuitas interitus. Vacuitas autem interitus facit vt ad Deum prope accedatur. Sapientiæ ergo desiderium attollit ad regnum. Docet enim, vt arbitror, quòd vera disciplina, est quoddam desiderium cognitionis Et di-
C lectio quidem est obseruatio mandatorum quæ deducunt ad cognitionem. Obseruatio autem ipsorum est confirmatio præceptorum, propter quam contingit vacuitas interitus. Vacuitas autem interitus, efficit vt prope Deum simus. Si ergo dilectio cognitionis facit alienum ab interitu, & eum qui est regalis prope Deum extollit: Oportet ergo cognitionem quærere ad inuentionem. Est autem inquisitio quidem, incitatio & impulsio ad comprehendendum, quæ per quædam signa inuenit id quod est subiectum. Inuentio autem est finis & requies inquisitionis quę peruenit ad comprehensionem, quod quidem est cognitio, & ipsa propriè inuentio est cognitio, vt quæ sit comprehensio inquisitionis. Signũ autem dicunt esse id quod præcedit, aut quod est vna, aut quod sequitur, quod quidem est comprehensio:
D Eius ergo quæ est de Deo inquisitionis, inuentio quidem est doctrina quæ est per filium. Signum autem quòd sit Seruator noster ille ipse filius Dei, sunt & quæ eius aduentum præcedunt prophetiæ, quæ ipsum prædicant: & quæ cum eius ortu sensili fuerunt de ipso testimonia: & quæ præterea post eius assumptionem prædicantur & apertè ostenduntur, virtutes. Quòd ergo sit apud nos veritas, est indicium, quòd ipse docuerit Dei filius. Si enim in omni quæstione hæc generalia inueniuntur, res & persona, quæ verè est veritas apud nos esse ostenditur. Nam veritatis quidem quæ ostenditur persona est filius Dei. Res verò, virtus fidei, quæ quodcunque ei aduersatur, & vel ipsum totum mundum repugnantem superat. Sed quoniam hoc iam est certum & extra cõtrouersiam confirmatum esse in æternis factis & ser-
E monibus, & visus est dignus qui supplicio afficiatur, non contra quem dicatur, qui cũque existimat non esse prouidentiam, & re vera impius, nobis autem est propositum, quid agentes, & quomodo viuentes, peruenerimus ad omnipotentis Dei cognitionem, & quemadmodum Deum honorantes, efficiamur nobis causa salutis: cum non à Sophistis, sed ab ipso Deo cognouerimus & didicerimus, quod ei est gratum iustum & sanctum facere aggredimur. Nos autem esse saluos, quod quidem est ei gratum, & salus, accedit per bonam operationem & cognitionem, quorum amborum est magister Dominus. Si ergo vel ex Platonis sententia, aut à Deo aut ab iis qui à Diis duxere originem, verum solum disci potest; meritò à diuinis eloquiis eligentes testimonia, iactamus nos veritatem discere per filium Dei, quæ
F fuerunt quidem primum prædicta, deinde declarata. Quæ autem ad veritatem inueniendam adiuuant, ne sunt ipsa quidem reproba. Ipsa certè philosophia, quæ annunciat prouidentiam, & beatæ quidem vitæ remunerationem, miserę autem punitionem comprehensim tractat Theologicè. Quæ autem accuratè & exactè tra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

duntur,& quæ sigillatim habentur,ea vtique non seruat. Neq. enim de filio Dei, A
neque de ea quæ est per prouidentiam œconomiam tractat,vt nos.Non enim diui
nam nouerat religionem.Quamobrem hæreses quoque quæ sunt in barbara philo
sophia,etiamsi vnum Deum dicant,etiamsi Christum celebrent, id ex comprehen
sione dicunt,non ex veritate.Nam & alium Deum adinueniunt,& Christum non
excipiunt sicut tradunt Prophetiæ.Verum enimuero quæ sunt apud eos falsa dog
mata, quamdiu aduersantur vitæ quę agitur ex veritate,sunt cõtra nos.Iam enim
Act.16. Paulus Timotheum circũcidit propter eos qui eredebãt ex Iudæis,ne eo dissoluen
te ea quæ à lege carnalius prius sumpta fuerant,à fide deficerent qui erant ex lege
κατὰ συμπερι- Catechumeni,etsi rectè sciret quòd non iustificat circuncisio. Omnibus enim o-
φορὰν. mnia fieri profitebatur,dum se demitteret & variè eis accommodaret, ea conser- B
Daniel 5. uans quæ erant principalia dogmata, vt omnes lucrifaceret. Daniel autẽ torquem
gestauit,cum non neglexisset quòd afflictus esset populus à Rege Persarum. Men
daces ergo sunt re vera,non ii qui se demittunt & se accommodant propter œco-
nomiam salutis:neque qui labuntur in aliquibus ex iis quæ sunt singularia,sed qui
concidunt in iis quæ sunt vel maxime principalia,& Dominũ quidem, quoad eius
fieri ab eis potest,infirmant & abrogant: auferunt autem veram Domini doctri-
λεξεῶν τῆς. nam, qui non pro dignitate Dei & Domini scripturas disserunt & tradunt. Depo
situm enim quod Deo redditur,est conuenienter Domini doctrinæ,per eius Apo
Matth.10. stolorum piam traditionem,intelligentia & exercitatio. Quod autem auditis in
aurem,abditè scilicet & in mysterio:nam quę sunt eiusmodi, dicuntur in aurem di C
ci allegoricè:super domos, inquit,prædicate,cum ea præclarè ac magnificè accepis
sent,sublimique & excelso dicendi genere traderent,& ex regula veritatis scriptu
ras explanarent.Neque enim prophetia.Neque ipse Seruator adeò crasse & gene-
raliter elocutus est diuina mysteria,vt ea facile capi possent à quibuslibet:sed disse
Mar.4. ruit in parabolis.De Domino quidem certè dicunt Apostoli,quòd omnia locutus
est in parabolis,& nihil loquebatur eis sine parabola.Si autem omnia per ipsum fa
cta sunt,& sine ipso factum est nihil:ergo Prophetia quoque & lex per ipsum factę
sunt,& per ipsum dictæ sunt in parabolis.Cæterum recta sunt omnia, inquit scri-
ptura,coram iis qui intelligunt,hoc est,iis qui ab ipso declaratam scripturarum ex
positionem,ex ecclesiastica regula accipientes,conseruant. Regula autem eccleſia D
stica est concentus & consensio legis & Prophetarum , conuenienter testamento
quod traditur per Domini aduentum.Atque cognitionem quidem sequitur pru-
dentia,prudentiam autem temperantia.Dicatur enim prudentiam quidem esse di
uinam cognitionem,& in iis qui Dii fiunt. Temperantiam autem philosophantur
esse mortalem,& in hominibus nondum sapientibus.Iam verò si virtus est diuina,
& seu ipsius cognitio:temperantia autem est veluti imperfecta prudentia,pruden-
tiam quidem desiderans,laboriosè autem operans,& non contemplans,sicut certè
iustitia quæ est humana,vt quid commune subiicitur sanctitati,cum sit diuina iusti
tia.Ei enim qui est perfectus,non in ciuilibus contractibus,neque in prohibitione
legis,sed ex propria actione ei dilectione in Deum est iustitia. Propter multas er- E
go causas occultant scripturæ sententiam.Primum quidem,vt diligenter inquira-
mus,& semper vigilemus in inuenięndis salutaribus orationibus.Preterea ne omni
bus quidem conueniebat hominibus intelligere,ne læderentur aliter accipientes
ea quæ à sancto Spiritu dicta sunt salutariter.Quocirca iis qui sunt electi ex homi-
nibus,& iis qui ex fide cooptati sunt ad cognitionem,quæ seruantur sancta myste
ria Prophetiarum,teguntur parabolis.Scripturarum enim stylus est parabolicus.
Quocirca Dominus quoque cum non esset mundanus,tanquam mundanus venit
ad homines.Portauit enim omnem virtutem:& hominem qui erat in mundo enu
tritus,ad ea quæ percipiuntur intelligentia & sunt principalia,à mundo in mundũ F
erat sublaturus.Quocirca scriptura quoque vtitur metaphora . Est enim parabola
res eiusmodi , oratio ab aliquo non proprio quidem, sed quod est simile proprio,
ad id quod est verum & proprium deducens eum qui intelligit . Aut vt dicunt ali-
qui.

A qui:Dictio quæ per alia,ea quæ propriè dicuntur ostendit cum efficacia.Iam verò
vniuersa quoque œconomia quæ prædicta est à Prophetis de Domino, videtur ve
rè parabola iis qui veritatem non norunt,quando filium Dei qui fecit omnia , carn-
nem susceptisse,& in vtero virginis conceptum esse , quatenus fuit genita sensilis
eius caruncula,consequenter autem quatenus fuit genita , passam esse & resurre-
xisse,vnus quidem dicit, alii verò audiunt.Iudæis quidem scandalum; Græcis au-
tem stultitiam,vt dicit Apostolus.Apertè autem scripturæ & iis qui aures habent
verum ostendentes,illud ipsum quod passa est caro quam susceptt Dominus , Dei
virtutem & sapientiam annunciant.Postremo parabolicum scripturæ genus , cum
B sit,vt ostendimus,antiquissimum , meritò apud Prophetas maximè abundauit,vt
etiam Philosophos,qui erant apud Græcos,& eos qui erant apud alios barbaros sa
pientes,ostendat sanctus spiritus ignorasse futurum Domini aduentum,& mysti-
cam quæ ab ipso tradenda fuit doctrinam. Meritò ergo quæ Dominum prædicat
Prophetia,ne præter multorum dicens opiniones aliquibus videretur blasphema-
re,ea quæ significantur figurauit vocibus,quæ possint etiam ducere ad alias men-
tis conceptiones.Iam verò Prophetæ omnes qui Domini aduentum prędixerunt,
& sancta quæ erant cum ipso mysteria,persecutionem passi sunt,occisi sunt, sicut
ipse quoque Dominus qui eis explanauit scripturas. Eius quoque familiares, qui
verbum prædicauerunt,postquam ipse excessit è vita,vsi sunt parabolis . Vnde etiã
C Petrus in prædicatione loquens de Apostolis,dicit. Nos autem cum euoluissemus
libros quos habuimus Prophetarum,qui partim quidem per parabolas, partim au
tem per ænigmata, partim verò expressa sua auctoritate & ipsis verbis Christum
Iesum nominant.Inuenimus eius aduentum,& mortem,& crucem,& reliqua o-
mnia supplicia quibus eum affecerunt Iudæi,& resurrectionem,& in cœlos assum
ptionem,priusquam conderentur Hierosolyma. Sicut scriptum est. Hæc omnia
quæ oportebat ipsum pati,& post ipsum ea quæ erunt. Hæc ergo cum agnouisse-
mus,Deo credidimus per ea quæ de ipso scripta sunt.Et paulo post rursus infert di
uina prouidentia factas esse scripturas,sic referens.Sciebamus enim Deum hæc ve-
rè iussisse:& absque scriptura nihil dicimus.Habet autem alias quoque quasdã pro-
D prietates sermo Hebraeus,sicut etiam vnusquisque ex reliquis,continens quandam διάλεκτος.
orationem quæ gentis ostendit stylum & figuram.Definiunt itaque sermonem,di
ctionem quę gentis stylo ac figura conficitur. Sed non illis sermonibus nota est
Prophetia.Græcis enim,quę troporum vocantur mutationes,de industria celant,
deductæ ad similitudinem earum quæ sunt apud nos prophetiarum, verum ostendi
tur tropus esse voluntariæ à recto declinationis,quæ fit vel versu vel soluta dictio
ne.Est quidem certè tropus,dictio transcripta à proprio ad non proprium,compo
sitionis causa,& propter rectum vsum dictionis quæ est in oratione. Prophetia au
tem minimè vtitur figuris in dictionibus,propter ornatum orationis. Eo autem
quòd non sit omnium , multis modis occultat veritatem,iis solis qui sunt initiati
E ad cognitionem,qui veritatem quærunt propter charitatem,lucem faciens exori-
ri.Dicitur autem prophetię species prouerbium à barbara Philosophia.Dicitur ali
qua quoque parabola,& deinde ænigma.Quinetiam dicitur sapientia , & vt ab ea
diuersum quid,disciplina,& rursus sermones prudentiæ,& strophæ verborum,&
vera iustitia,& rursus doctrina dirigendi iudicium,& astutia quæ simplicibus acci
dit ex disciplina,& sensus & intelligentia,quæ ei inditur qui est recenter imbutus Prouerb.1.
catechesi.Qui hos,inquit,audiuit Prophetas,sapiens erit sapientior, gubernatio-
nem autem possidebit intelligens,& intelliget parabolam & obscuram orationem,
& sapientum dicta & ænigmata.Si autem ab Hellene Iouis filio qui fuit cognomi-
natus Deucalion,contigit Hellenicas,id est Græcas,appellari linguas,ex tempori-
F bus quæ prius diximus facile perspici potest,quot generationibus sint Hebræa vo-
ce posteriores linguæ quę sunt apud Græcos.Procedente autem scriptura,cum qui
prædicti sunt à Propheta tropos in vnaquaque parte adnotauerimus , adducemus
viuendi rationem ex cognitione , per regulam veritatis,eam sedulo & artificiosè

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostendentes. An non enim quæ Hermæ quoque in visione apparuit potestas in ty- A
po ecclesiæ, dedit librum legendum quem voluit annunciari electis. Eum autem, in
quit, transcripsit ad literam, cum non inueniret quomodo finiret syllabas. Signifi-
cabat autem vtique literam esse omnibus claram, si in nuda lectione accipiatur, &
hanc esse fidem quæ obtinet locum elementorum. Quocirca quæ est ad literam le
ctio, susceipit etiam allegoriam. Scripturarum autem ex cognitione explicationem,
fide iam proficiente assimilari ei quæ fit per syllabas lectioni accipimus. Quinetiã
iubetur Esaias propheta, nouo libro accepto in eo scribere sanctam quandam po-
stea futuram cognitionem per scripturarum expositionem, propheticè prædicen-
do spiritu eam quæ illo tempore erat adhuc non scripta, propterea quòd nondum
cognosceretur. Dictum enim fuerat ab initio iis solis qui intelligunt. Iam verò B
cum Apostolos docuerit Seruator, scriptæ non scripta iam quoque nobis traditur
traditio. Ea ratione qui apud Græcos sunt eruditissimi, Mercurio, quẽ dicunt esse
orationem, consecrant propter interpretationem, fructum mali punici. Habet n.
multas latebras oratio. Meritò ergo Mosem quoque qui assumebatur, duplicem vi
dit Iesus filius Naue, & vnum quidem cum Angelis. Alterum autem supra mon-
tes, qui dignus erat cui in conuallibus iusta fierent. Vidit autem Iesus hoc spec-
taculum inferius, sublatus spiritu, vna cum Chaleb. Sed non vident ambo similirer.
Sed hic quidem descẽdit citius, vt qui multum quod grauabat inferret. Ille autem
cum descendisset, postea narrauit gloriam quam erat contemplatus, vt qui magis
quàm alter posset perspicere, vt qui esset purior, significante, vt arbitror, historia C
non omnium esse cognitionem. Nam alii quidem corpus literarum, nempe dictio
nes & nomina, perinde ac corpus Mosis accipiunt. Alii verò sententias, & quę à no
Matth.15. minibus significantur peruident, eum qui est cum Angelis Mosem curiosè inquirẽ
tes. Certe etiam ex iis qui ipsum Dominum inuocabant, multi quidem dicebant,
Ibidem.16 Fili Dauid misere mei: pauci autem cognoscebant filium Dei, sicut Petrus. Quem
etiam beatum pronunciauit, quoniam ei caro & sanguis non reuelauit veritatem,
sed pater eius qui est in cœlis, significans eum qui est cognitione præditus, non
per eius carnem quæ fuit gestata in vtero, sed per ipsam paternam potentiam co-
gnoscere filium omnipotentis. Non solum autem iis qui tantummodo incidunt,
est adeò difficilis acquisitio veritatis: sed eorum etiam quorum est propria scien- D
tia, ne his quidem totam simul aceruatim dari contemplationem, docet Mosis hi-
storia, donec sicut Hebræi gloriam Mosis aduersis oculis aspicere soliti, & sancti
Israël Angelorum visiones: ita nos quoque obiectum veritatis splendorem possi-
mus intueri. Nobis autem cursim exponatur indicium ad declarandam cognitio-
nem, Decalogus. Et quòd sacer quidem sit Denarius, superuacaneum est nunc dice
re. Sin autem tabulæ scriptæ, opus Dei, inuenientur naturale ostendere opificium.
Digitus autem Dei intelligitur Dei potentia, per quam efficitur creatio cœli &
terrę. Quorum amborum intelligentur tabulę esse signa. Nam Dei quidem scriptu
ra & formatio in subiecta tabula, est mundi creatio. Decalogus autem, in imagine
quidem cœlesti continet Solem & Lunam, astra, nubes, lucem, spiritum, aquam, E
aërem, tenebras, ignem. Hic est cœli naturalis decalogus. Terræ autem imago con
tinet homines, pecora, reptilia, bestias, & ex aquatilibus pisces & cete. & rursus si-
militer ex volucribus, & quæ sunt carniuoræ, & quæ miti ac mansueto vtuntur ci-
bo: & ex plantis similiter, & quæ sunt fertiles, & quæ steriles. Hic est terræ natura
lis decalogus. Porrò autem arca quæ hæc continebat, fuerit rerum diuinarum &
humanarum cognitio & sapientia. Fortasse autem fuerint hæ duæ tabulæ, Prophe
tia duorum testamentorum. Mysticè autem sunt renouatæ, cum simul abundaret
ignoratio & peccatum. Dupliciter autem, vt videtur, scribuntur præcepta duplici
Gal.5. bus spiritibus, nempe & principali, & eo qui subiicitur, quoniam caro concupiscit F
aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Est autem in ipso quoque homine
quidam denarius, quinque sensus, & vocis edendę facultas, & vis seminaria & hic
quoque octauus qui fuit in formatione spiritus, nona est facultas animę quæ tenet
principatum,

A principatum, quæ etiam dicitur principalis, & decima est sancti Spiritus quæ per fi
dem accedit, formam & characterem tribuens proprietas. His accedit, quòd de-
cem quibusdam humanis partibus videtur lex imperare, visui, & auditui, & odora
tui, tactui, & gustui, & instrumentis eorum administris, quæ sunt duplicia, nempe
manibus & pedibus. Hæc est n. formatio hominis. Ingreditur autẽ anima, & etiã
prius ingreditur principalis facultas qua ratiocinamur, quæ non generatur per de-
iectionem seminis, vt etiam absque ea numerus decimus colligatur, per quæ vni-
uersa actio hominis perficitur ordine. Nam cum primum est homo genitus, acci-
pit initium vitę à patibilibus. Ratiocinandi ergo facultatem & eam quæ est princi
B palis, dicimus esse animali causam constitutionis. Quinetiam hanc partem exper-
tem rationis, & fieri animatam & esse eius partem. Iam vitalem quidem facultatẽ,
qua continetur vis nutriendi & augendi, & vt in summa dicam, mouendi, sortitus
est spiritus carnalis, qui & motu est facillimus, & quoquo versus per sensus & reli
quum corpus procedit, & per corpus primum patitur. Principalis autem animæ fa
cultas habet liberam eligendi facultatem, in qua existit inquisitio, disciplina, & co
gnitio. Verumenimuero ordinata est vniuersorum relatio ad vnam principalem fa
cultatem, & propter illam & viuit homo, & certo modo viuit. Per corporeum ita-
que spiritum homo sentit, concupiscit, lætatur, irascitur, alitur, augetur, quinetiã
per eum ad actiones aggreditur, conuenienter ei quod mens cogitarit & concepe
C rit. Postquam autem vicerit cupiditates, regnat principalis facultas. Illud ergo, Nõ Exo. 20. Gal.5.
concupisces. Non seruies, inquit, carnali spiritui, sed ei imperabis, quoniam caro
concupiscit aduersus spiritum, & insurgit vt se turpiter & indecore gerat præter
naturam, & spiritus aduersus carnem obtinet imperium, ad hoc vt homo vitam
transigat secundum naturam. Num ergo meritò dictus est homo factus esse ad Dei
imaginem, non quod attinet ad figuram constructionis, sed quoniam Deus quidẽ Hic locus est corruptus.
ratione omnia architectatur: homo autem qui euaserit cognitione præditus, ratio
cinandi facultate bonas & honestas peragit actiones. Meritò ergo duæ tabulæ duo
bus spiritibus data præcepta, & ei qui est formatus, & ei qui est principalis, quæ an
te legem tradita fuerunt, dictę sunt significare, & sensuum motus exprimunt per
D cogitationem, & manifestant per eam quę est ex corpore operationem. Est enim
ex ambobus comprehensio. Ea rursus vt se habet sensus ad sensile: ita intelligentia
ad id quod ea comprehenditur. Sunt autem duplices quoque actiones, aliæ quidem
per mentis agitationem ac conceptionem, aliæ verò per operationem. Et primum
quidem præceptum decalogi ostendit vnum solum esse Deum omnipotentem, qui
populum transtulit ex Aegypto per solitudinem in terram patriam, vt per diuinas
quidem operationes comprehenderent vt poterant eius potentiam: ab eorum au-
tem quæ sunt genita abstinerent idololatria, omnem spem habentes in Deo qui est
ex veritate. Secunda autem oratio significabat non oportere assumere neque infer
re magnam & omni veneratione dignam eius potentiam, quæ quidem est nomen
B (huius enim solummodo discendi multi sunt adhuc capaces) neque transferre eius
nuncupationem ad res genitas & inanes, quas quidem fecere homines artifices: in
his autem is qui est non ponitur. In identitate enim ingenita, qui est, est ipse solus.
Tertia autem est oratio quæ significat mundum à Deo esse factum: & dedisse nobis
septimum diem ad quiescendum, propter eam quæ est in vita afflictionem & malo
rum perpessionem. Deus enim est indefessus, & impatibilis, & qui nullius indiget.
Quiete autem indigemus nos qui carnem gestamus. Septimus ergo dies prędicatur
quies, abstinentia à malis, præparans illum primarium & ex quo cuncta orta sunt
diem, qui est verè nostra quies, qui quidem prima quoque est re vera lucis genera-
tio, in qua omnia simul & cernuntur & possidentur. Ex hoc die prima sapientia &
F cognitio nos illuminat. Lux enim veritatis, lux vera, vmbræ expers, qui citra diui-
sionem diuiditur, spiritus Domini in eos qui sunt per fidem sanctificati, qui est in-
star luminaris ad eorum quæ sunt agnitionem. Eum ergo sequentes, per totam vi
tam reddimur impatibiles. Id autem est quiescere. Quocirca Salomon quoque

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante cœlum & terram & omnia quæ sunt, omnipotenti dicit genitam fuisse sa- A
pientiam, cuius participatio quæ est per virtutem, non dico per essentiam, docet
eos qui hic fuerint, rerum diuinarum & humanarum habere scientiam via compre
hensionis. Hæc quoque sunt obiter reuocanda in memoriam, quoniam de septena
rio, & octonario ingressa est oratio. Qui est enim octonarius, videtur esse omnino
propriè septenarius: septenarius autem apertè senarius, & hic quidem propriè esse
Sabbatũ. Septenarius autem operarius. Nam & mundi ortus finitur in sex diebus,
& motus Solis qui fit à conuersionibus ad conuersiones, seu ab vno tropico ad alte
rum, perficitur in sex mensibus, per quem partim quidem cadunt folia, partim ve-
rò plantæ pullulant, & seminum fiunt perfectiones. Aiunt autem fœtum quoque
perfectè absolui mense sexto, hoc est, centum & octoginta duobus diebus & dimi- B
dio, vt scribit Polybus quidem medicus in libro de octomestribus. Aristoteles au-
tem Philosophus in libro de Natura, & Pythagorei, hinc, vt arbitror, ex mundi or
tu ex sententia Prophetæ, numerum senarium perfectum existimant, & eum ap-
pellant μεσόθυρα & γάμον: μεσόθυρα quidem, id est medirectum, quòd sit medium recti,
hoc est, decem & duorum. Videtur enim ex æquo abesse ab ambobus, γάμος au-
tem, id est coniugium. Nam vt cõiugium generat ex masculo & fœmina, ita sex ex
impari quidem ternario, qui dicitur masculus, ex pari autem, nempe binario, qui
fœmina existimatur, gignitur. Bis enim tria fiunt sex. Tot rursus sunt motus maxi-
mè generales, per quos fertur omnis generatio, sursum, deorsum, dextrorsum, sini
strorsum, antè, ponè. Meritò ergo numerum septenarium existimant esse sine ma- C
tre & sine prole, Sabbatum interpretantes, & speciem quietis dicentes allegoricè.
in qua nec vxores ducunt, nec nuptum dantur amplius. Neque enim ex numero ali
quo ad aliquem sumentibus fit septenarius, neque ad aliquem sumptus facit alium
ex iis qui sunt intra duodenarium. Octonarium autem cubum appellant, cum se-
ptem errantibus inerrantem sphæram connumerantes, per quas fit magnus annus,
veluti quædam periodus remunerationis eorum quæ sunt promissa. Ea ratione cũ
Dominus quartus in montem adscendisset, fit sextus, & spiritali luce illuminatur,
nudata quæ à se proficiscitur virtute, quantum videri poterat ab iis qui electi fue-
rant vt viderent, per septimam vocem prædicatus filius Dei, vt illi quidem quiesce
rent qui de ipso erant persuasi, ipse verò per generationem quam significauit sena- D
rius, cum esset insignis octonarius, appareret Deus in caruncula, ostendens poten
tiam, qui numerabatur quidem vt homo: celabatur autem quisnam esset. Nam in
num erorum quoque ordinem refertur senarius. Elementorum autem consequen-
tia id insigne facit quod non scribitur. Hic in ipsis quidem numeris seruatur ordi-
ne vnaquæque vnitas vsque ad septenarium & octonarium. In ordine autem ele-
mentorum sit ἕκτα sextum, & ζ septimum. Surrepto autem nescio quomodo eo
quod est insigne ad scribendum, si sic quidem sequamur, fit septenarius quidem sex
tus, octonarius verò septimus. Quocirca etiam sexto dicitur homo fuisse factus,
qui fuit fidelis ei qui est insignis, vt Dominicæ hæreditatis quietem protinus acci-
peret. Tale quid ostendit etiam hora sexta salutaris œconomiæ, qua homo fuit con E
summatus. Iam verò ipsorum quidem octo media fiunt septem. Septem autem vi-
dentur habere sex spatia. Alia est enim illa ratio quando septenarius glorificauerit
octonarium, & cœli cœlis enarrant gloriam Dei. Figuræ autem eorum sensiles,
sunt elementa quæ sunt apud nos vocalia. Sic etiam ipse Dominus dictus est A & ω,
principium & finis, per quem omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Non
ergo sicut quidam Dei quietem existimant, cessauit Deus facere. Nam cum sit
bonus, si cessarit vnquam benefacere, Deus quoque esse cessabit, quod nefas qui-
dem est dicere. Quieuisse ergo, est ordinasse vt seruaretur citra vllam transgres-
sionem in omne tempus ordo eorum quæ facta sunt: & fecisse vt vnaquæque crea- F
tura cessaret à veteri confusione. Quæ enim diuersis diebus fuerunt creationes,
maximæ acceptæ sunt consequentia, vtpote quòd omnia quæ facta sunt, quę simul
creata sunt cum cogitatione, honorem sint habitura ex eo quod est antiquius, nec
sit

A sit futura par eorum æstimatio, neq. voce fuisset declaratus vniuscuiusque ortus,
si aceruatim & simul omnia fecisse dicta esset creatio. Oportebat enim aliquid pri
mum quoque nominasse. Propterea ergo prima propheticè dicta sunt, cum omnia
simul potestate facta sint ex vna essentia. Est enim vna, vt opinor, Dei voluntas in
vna identitate. Quomodo autem in tempore facta fuerit creatio, cum si vna cum
iis quę sunt tempus quoq. factum fuerit? Iam verò etiam in septenariis totus mun-
dus circumagitur omnium quæ & viua gignuntur & quę nascuntur. Septem qui-
dem sunt quorum est maxima potentia, primogeniti Angelorum principes. Porrò
autem Mathematici quoque dicunt esse septem stellas errantes quæ terram admini
B strant, à quibus Chaldęi existimant omnia per consensum quæ ad mortalem vitam
pertinent fieri. Quo fit vt etiam de futuris quędã promittant dicere. Ex inerranti-
bus autem septem quidem sunt Pleiades. Vrsæ autẽ constant ex septem stellis, per
quas & agricultura exercetur & nauigatur. Luna verò septimo quoque die mutat
figuram. Et in prima quidem hebdomada, est dimidia sui parte cęsa. In secunda est
plena. Tertia autem, ab occasu rursus est dimidia sui parte cęsa, & quarta, non ap-
paret. Quinetiam ipsa quoque sicut tradit Seleucus Mathematicus, mutat figuram
sepries. Ex obscura enim & non apparente fit cornuta lunula. Deinde dimidia sui
parte cęsa. Deinde ἀμφίκυρτος id est concaua ac gibbosa, & plena. Et rursus occiden
do concaua ac gibbosa, & similiter sui dimidia parte cæsa, & cornuta lunula.

C *Septem nostra tonis pulchros lyra personet hymnos*

Scribit quidam Poëta non ignobilis, docens veterem Lyram habuisse septem so-
nos. Sunt etiam in nostra facie septem instrumenta sensuum. Duo quidem oculo-
rum. Duo autem meatuum auditus. Duo autem narium, & oris septimum. Aeta-
tum quoq. mutationes fieri per septenarium elegiæ Solonis significant hoc modo.

Infans septenos postquam compleuerit annos,
Producti dentes nullus ut oris erunt.
Postquam septem alios Deus huic concesserit annos,
Fit pubes, semenque huic genitale datur.
Verum septem aliis postquam annis creuerit ætas.
D *Densa seges barbæ contegit orta genas.*
Additus est illi cum septenarius alter,
Vir tum virtutis fortia signa dabit.
Sed monet aduciens uxorem ducere quintus,
Posteritatis & hunc tum meminisse suæ.
Solers ingenium, firma & prudentia sexto est
Stulta nec hunc deinceps facta uidere iuuat.
Septimus accesit cum septenarius, atque
Octauus, lingua pollet & ingenio.
E *Nono aliquid possunt, sed tam minuuntur in illo*
Vires quis peragunt fortia facta uiri.
Sed decimus cum alios septem perfecerit annos,
Maturam mortem tristia fata dabunt.

Rursus in morbis dies criticus, id est, ferens iudicium, est septimus & quartusdeci
mus, in quibus decertat natura aduersus causas morbi efficientes. Alia eiusmodi
innumerabilia adducit Hermippus Berytius in libro de septenario. Aperte autem
mysticam de septenario & octonario rationem, iis qui cognoscunt, tradit beatus
Dauid sic psallens. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Dies annorum nostro-
F rum in ipsis, septuaginta anni. Sin autem in potentatibus octoginta anni. Id au- Psal. 89
tem fuerit nos regnare. Vt ergo discamus mundum esse genitum, non in tempore
autem facere Deum existimemus, subiunxit Prophetia. Hic est liber generationis, Gen. 2.
& eorum quæ sunt in ipsis, quando facta sunt, quo die fecit Deus cœlum & terrã.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Illud enim quando facta sunt, enunciationem significat indefinitam & expertem temporis. Hoc autem. Quo die fecit Deus, hoc est, in quo & per quē fecit omnia, & sine quo factum est nihil, significat eam quæ per filium fit operationem, quem dicit Dauid. Hic est dies quem fecit Dominus, exultemus, & letemur in ea, hoc est. Per eam quæ per ipsum tradita est cognitionem, diuinis fruamur epulis. Dies enim dictum est, verbum quod occulta illuminat, & per quod in lucem & ad generationem accessit vnaquæque creatura. Et in summa decalogus, per elementum ἰῶτα significat nomen beatum, Iesum qui est verbum, ostendens. Quinta autem deinceps sequitur oratio, de honore patris & matris. Deum autem apertè dicit patrem & Dominum. Quocirca eos etiam qui ipsum agnouerunt, appellat filios & Deos. Dominus ergo & pater est qui est Creator omnium. Mater autem, non vt quidam existimant, est substantia ex qua sumus geniti, neque, vt aliqui exposuerunt, ecclesia, sed diuina cognitio & sapientia, vt dicit Salomon, iustorum matrem appellans sapientiam, & est propter se eligenda. Et rursus quidquid est bonum & honestum, à Deo per filium cognoscitur. Eam consequitur oratio de adulterio. Est autem adulterium, si quis relicta ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo persuasione, accedat ad falsam quæ non conuenit opinionem, aut in Deos referens aliquid ex iis quæ sunt genita, & alicuius ex iis quæ non sunt simulachrū aliquod constituens, ad transiliendum cognitionem, vel potius ab ea desiliendum. Ab eo autem qui est cognitione præditus aliena est falsa opinio, sicut vera est ei coniuncta & familiaris. Quocirca præclarus quoque Apostolus vnam fornicationis speciem vocat Idololatriam consequenter Prophetæ qui dicit. Mœchatus est cum ligno & lapide. Ligno dixit, Pater meus es tu, & lapidi, tu me genuisti. Deinde quæ est de cæde consequitur oratio. Est autem cædes firma ac constans ablatio. Veram ergo de Deo & eius æternitate orationem qui vult auferre, vt falsum inserat, dicens vel vniuersum nulla regi prouidentia, vel mundum esse ingenitum, vel negans aliquid ex iis quæ sunt firma ac stabilia in vera doctrina, is est pernicioſissimus. Post hanc autem est oratio de furto. Quomodo ergo qui aliena furatur, cum magnam faciat iniuriam, in ea quæ meretur mala meritò incidit, ita qui diuina opera sibi vendicat per fingendi vel pingendi artem, & dicens se esse effectorem animantium & plantarum. Et similiter qui veram imitantur philosophiam, sunt fures. Siue fuerit quis agricola, siue pater filii, est minister deiectionis seminum. Deus autem præbens omnium augmentum & perfectionem, adducit ea quæ gignuntur ad id quod est secundum naturam. Plurimi autem, vna cum Philosophis, augmenta & mutationes tribuunt astris principaliter, quod in se est, vniuersorum patrem priuantes sua indefessa & inexhausta potentia. Elementa autem & astra, hoc est, potestates quę administrant, iussa sunt ea exequi quæ pertinent ad diuinam œconomiam, eaque parent, & aguntur ab iis quæ sunt eis imperata, quo ea duxerit verbū Domini, quandoquidem diuinæ inest potentiæ vt omnia occultè operetur. Qui ergo dixerit se aliquid excogitasse vel feciſſe ex iis quæ pertinent ad creationem, impii & nefarii incepti dabit pœnas. Doctrina autem oratio est de omnibus cupiditatibus. Quomodo ergo qui concupiscit ea quæ non decet, cogitur reddere rationem: eodem modo non permittitur res falsas concupiscere, neque existimare, ex iis quæ sunt in generatione, animata quidem per se posse, inanima autem omnino non posse salutem dare vel lædere. Et si quis dicat antidotum non posse mederi, & cicutam interimere, latenter callido decipit sophismate. Nihil enim ex iis operatur absque eo qui herba & medicamēto vtitur, sicut nec securis absque eo qui scindit, neque serra absque eo qui secat. Quomodo autem per se quidem non operantur, habent autem aliquas qualitates naturales, quæ artificis operatione propriū opus efficiunt: ita generali & vniuersa Dei prouidentia, per ea quæ mouentur propinquius, per submissionem transmittitur ad singularia efficax operatio. Sed vt videtur, Græci Philosophi Deum nominantes, non cognoscunt, quoniam Deum nequaquam colunt vt Deum. Quæ enim ipsi philosophantur, vt ait Empedocles, vt quæ per vulgi

Psal. 117.

Decē scribitur per ἰῶτα quæ est prima litera nominis Iesu.

Hiere. 3.

vulgi linguam temere transierint, effusa sunt, cum ora parum nouerint vniuersi. Nam vt ars viam excogitat, qua lux quæ à Sole procedit, per vas vitreum aqua plenum igneſcat: ita etiam Philosophia, cum ex diuina scriptura veluti quādam ignis scintillam acceperit, in paucis visione apprehendit. Certè quomodo eūdem aërem spirant omnia anima, sed alia aliter, & ad diuersum quidpiam: ita etiam plurimi accedunt ad veritatem, vel potius ad id quod de veritate dicitur. Non enim de Deo dicunt aliquid, sed suas affectiones Deo attribuentes exponunt. Agitur enim ab eis vita, quærentibus id quod est probabile, non autem id quod verum. Ex imitatione autem non docetur veritas, sed ex disciplina. Nō enim vt videamur esse Christum credimus: quomodo nec ad Solem, vt in Sole tātum esse videamur, accedimus. Sed hic quidem, vt calescamus: illic autem, vt viri boni & honesti simus, vt simus Christiani vim facimus. Regnum enim est eorum qui sunt maximè violenti: qui ex inquisitione disciplina & perfecta exercitatione hoc percipiunt fructus, quòd Reges fiant. Qui ergo imitatur opinionem, ostendit etiam anticipatam notionem. Quando autem quispiam accepta rei scintilla, eam intus in anima accenderit desiderio & doctrina, omnia mouet postea vt cognoscat. Quod quis enim non apprehendit, neque ipsum desiderat, neque suscipit eam quæ ex ipso capitur vtilitatem. Posterius ergo is qui est cognitione præditus, propter finem eorum quæ rectè & ex virtute geruntur, imitatur Dominum, quoad eius fieri potest ab hominibus, quadam Dominica accepta qualitate, ad Dei assimilationem. Qui autem nesciunt cognitionem, nec certa possunt regula inquirere veritatem. Fieri ergo non potest vt simus participes contemplationum quæ ducuntur ex cognitione, nisi nos exinaniamus prioribus cogitationibus. Sic enim absolutè dicitur communiter veritas de quolibet quod intelligentia percipitur & de sensili. Iam verò licet etiam videre veritatem picturæ distinctam à vulgari, & musicæ honestatem seiunctam ab impudica. Ergo philosophiæ quoque est aliqua veritas separata ab aliis philosophis, & vera pulchritudo præter adulterinam. Non eæ ergo quæ sunt in parte veritates, de quibus prædicatur veritas, sed ipsa veritas est magna cura & studio indaganda, non quærendo scire nomina. Quod enim de Deo dicitur, non est res vna, sed innumerabiles. Refert autem an Deum dicas, an quę sunt de Deo. In summa autem cum de vnaquaque re dicitur, à substantia distinguenda sunt ea quę accidunt. Ac mihi suffi cit dicere Deum esse eum qui est Dominus vniuersorum. Per se autem perfectè & absolutè dico Dominum vniuersorum, nullo reliquo quod excipiatur. Quoniam ergo duæ sunt ideæ seu species veritatis, nempe nomina & res, alii quidem dicunt nomina, qui in ornatu & elegantia versantur orationis, cuiusmodi sunt apud Grę cos Philosophi. Res autem sunt apud nos barbaros. Iam verò Dominus non frustra voluit vti vili & humili forma corporis: ne quis speciem laudans, & admirans pulchritudinem, absistat ab iis quæ dicuntur, & attēdens iis quæ relinquuntur, abducatur ab iis quæ percipit intelligentia. Non est ergo versandum in dictione, sed in iis quæ significantur. Atque iis quidem quæ apprehendi possunt, & non mota sunt ad cognitionem, verbum minimè creditur. Nam corui quoque voces imitantur humanas, cum eius rei quam dicunt nullam habeant notitiam. Intelligens autem apprehensio fidem proximè consequitur. Ita etiam dixit Homerus. Hominum pater atque Deorum, nesciens quisnam sit pater, & quomodo pater. Quomodo autem ei qui habet manus sumere est secundum naturam: & ei qui oculos sanos, lucem videre: ita ei qui fidem acceperit, proprium est esse participem cognitionis, si iacto fundamento aurum, argentum, lapides pretiosos elaborare, & ei superædificare voluerit. Non ergo pollicetur se velle esse participem, sed imperare, neque se futurum, sed esse regalem, & lucidum, & cognitione præditum. Neque nomine, sed re ipsa res velle attingere cōuenit. Nam cum sit bonus Deus, propter principalem vniuersæ creaturæ partem, cum eam vellet esse saluam, ad reliqua quoque facienda est cōuersus, hoc eis primum præbens beneficium ab initio, vt fierent. Esse enim melius esse quàm non esse quiuis consitebitur. Deinde prout erat capax

Matth. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vniuſcuiuſque natura, factum eſt & fit vnumquodq. ad ipſum quod eſt melius proficiens. Quamobrem non eſt abſurdum datam quoque eſſe philoſophiam à diuina prouidentia, prius erudientem ad eam quæ eſt per Chriſtum perfectionem, ſi non erubeſcat à barbara cognitione diſcere philoſophia profectum ad veritatem. Sed ſunt pili quidem numerati & viles motiones. Philoſophia autem quomodo non eſt in Verbo? Atqui Sampſoni quoque data eſt vis in pilis, vt etiam reiectitiæ artes eorum quæ ſunt in vita, quę iacent & humi manent poſt exceſſum animæ, cogitari non poſſint abſque diuina poteſtate. Iam verò diuina prouidentia, deſuper ex iis quæ ſunt principalia, tanquam ex capite, peruadit ad omnes. Sicut vnguentum, inquit, quod deſcendit in barbam Aaron, & in oram veſtimenti eius, hoc eſt, magni Sacerdotis, per quem omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil non in mũdum corporis. Extrinſecus autem philoſophia populi, eſt tanquam veſtis. Philoſophi ergo qui ad proprium ſenſum ſunt ſpiritali ſenſu exercitati, poſtquam non partem philoſophiæ, ſed eam quæ eſt per ſe perfectè & abſolutè philoſophia, curiosè inda gauerint, & cum quodam amore veritatis & citra vllam arrogantiam veritati ferentes teſtimonium, ex iis quę apud eos qui ſunt diuerſę opinionis rectè dicta ſunt profecerint ad intelligentiam, per diuinam adminiſtrationem & ineffabilem boni tatem, quæ ſemper, quantum fieri poteſt, ad id quod eſt melius adducit eorum quę ſunt naturã: Deinde non ſolum cũ Græcis, ſed etiam cum barbaris habuerint cõſuetudinem, à communi ad ſuam intelligentiam exercitatione ducũtur ad fidem: Tanquam fundamento autem ſuſcepta vi veritatis, aſſumunt etiam vlteriorem progreſſionem ad inquirendum, & ex hinc eis quidem gratum eſt diſcere, cupientes autem cognitionem, magno ſtudio contendunt ad ſalutem. Ea ratione dicit ſcriptura ſpiritum ſenſus datum eſſe à Deo artificibus. Is autem nihil eſt aliud quàm prudentia, vis animæ quæ contemplatur ea quæ ſunt, diſcernitque & comparat id quod eſt conſequens, ſimile & diſſimile, præcipitque & prohibet, & futura coniectat. Pertinet autem non ad artes ſolum, ſed etiam ad ipſam philoſophiam. Cur nam ergo ſerpens quoque dictus eſt prudens? Quoniam in maleficiis quoque poteſt inueniri conſequentia aliqua & diſcretio, & compoſitio, & coniectura futurorum, & ideo latent plurima ſcelera, quoniam mali ſibi omni ratione prouident vt poſſint vitare ſupplicia. Cum ſit autem multiplex prudentia quæ extenſa eſt per totum mundum, & per omnia humana, in vnoquoque eorum mutat appellationem. Et cum primis quidem cauſis ſe applicauerit appellatur intelligentia. Quando autem eam demonſtratiua ratione confirmauerit, nominatur cognitio, ſapientia, & ſcientia. Quando autem verſatur in iis quæ tendunt ad pietatem, & à principio deductam abſque contemplatione acceperit rationem, per operationis quę eſt in ipſa obſeruationem, fides dicitur. Et ſi in rebus ſenſilibus id quod videtur conſtituerit, tanquam in his veriſſimum, recta opinio. Et in iis rurſus quæ admotis manibus fiunt actionibus, ars. Cum autem abſque primarum cauſarum contemplatione, ſimilium obſeruatione & traductione ad aliquid agendum impulſionem cœperit, & aliquid conſtituerit, appellatur experientia. Eius eſt proprius ille re vera principalis ſanctus Spiritus, quam poſt firmam ac ſtabilem fidem, poſtremo per inſpectionem ac curationem aſſumit is qui credidit. Cum ſenſum ergo excellentiorem participarit Philoſophia, vt oſtenſum eſt ex iis quæ prius dicta ſunt: quæ dè iis quidem quæ percepta fuerint intelligentia, ratione fit pertractatio, cum electione & aſſenſione, dicitur dialectica, quæ ea quidem quæ dicuntur de veritate, confirmat per demonſtrationem: eas autem quæ inferuntur diſſoluit dubitationes. Qui ergo dicunt Philoſophiam non venire huc à Deo, videntur omnino dicere fieri non poſſe vt Deus videat omnia ſingularia: neque eum eſſe cauſam bonorum omnium, cum vnumquodque eorum ſit ex ſingularibus. Nihil autem ex iis quæ ſunt omnino conſtiterit, ſi Deus nolit. Quòd ſi eo volente eſt à Deo Philoſophia, ea eſt cum talem eſſe qualis eſt eſſe voluerit, propter eos qui non alia ratione abſtinerent à malis. Deus enim nouit omnia non ſolum ea quæ ſunt, ſed etiam quę futura ſunt, & vt erit

Pſal. 132. Deeſt aliquid, vt ſit, nõ in mundum corporis, ſed animæ, vel aliquid eiuſmodi.

erit vnumquodque, & eos qui ſunt ſingulares motus præuidens, intuetur omnia, & omnia exaudit, & nudam animam aſpiciens intrinſecus, vniuſcuiuſque etiam ex ſingularibus æternam habet intelligentiam, & quod fit in theatris, & in partibus vniuſcuiuſque, inſpiciendo, circumſpiciendo, & conſpiciendo: hoc in Deo ſimul fit & aceruatim. Omnia enim & ſingula intuetur vna applicatione, non tamen omnia per principale inſtitutum. Iam enim multa quidem ex iis quæ ſunt in vita, per humanam quoque rationem ortum accipiunt, cum diuinitus acceperint illuminationem. Ecce enim ſanitas, per medicinam: & bona corporis habitudo, per alipticam, id eſt vngendi artem, & diuitiæ per negotiationem & rei faciendę artem oriuntur & adſunt, per diuinam quidem prouidentiam, per humanam autem opem & operam. A Deo autem eſt etiam intelligentia. Atque diuinæ quidem voluntati maximè obedit bonorum virorum liberum eligendi arbitrium, quoniam bonorum quidem & malorum hominum multa ſunt commoda communia, fiunt tamen vt lia ſolis bonis & probis, quorum cauſa Deus hæc fecit. Ad vſum enim bonorum virorum, enata eſt vis eorum quæ data ſunt diuinitus. Quinetiam cogitata eorum qui ſunt virtute præditi, per diuinam fiunt inſpirationem, cum anima aliquo modo afficitur, & diuina voluntas in humanas animas tranſmittitur, dum qui ſunt ſingulares diuini adminiſtri, ad talia opem ferant miniſteria. Nam per gentes & ciuitates ſunt diſtributæ Angelorum præfecturæ: fortaſſe autem etiam ex iis ſunt deputati ſingulis. Paſtor itaque & ſingularum ouium curam gerit: eos maximè prouidendi & viſendi tenet ſtudium, qui ſunt & præclaro ingenio, & populo multum poſſunt prodeſſe. Ii autem ſunt qui & ad regendum & docendum ſunt apti, per quos prouidentiæ euidentia apertè oſtenditur, quando vel per doctrinam, vel per magiſtratum aliquem, & adminiſtrationem vult Deus benefacere hominibus. Vult autem ſemper. Et ideo mouet eos qui ſunt apti ad ea vtiliter efficienda quæ pertinent ad pacem & virtutem & beneficentiã. Quidquid autem eſt ex virtute, & à virtute oritur, & refertur ad virtutem, & aut ad hoc datur vt ſint boni, aut ad hoc vt ii qui ſunt boni, vtantur iis commodis quę ſunt ſecundum naturam. Adiuuat enim & in vniuerſis, & in ſingularibus. Quemadmodum ergo non eſt abſurdum vt qui diabolo inſolentiam tribuunt & iniuſtitiam, eum rei bonæ & quæ eſt ex virtute, nempe philoſophiæ, datorem conſtituant? Contra autem exiſtimo legis eſſe proprium & rectæ rationis, reddere quod vnicuique conuenit, & quod eſt eius proprium, & quod ad eum pertinet. Nam vt lyra eſt ſolius cytharœdi, & tibia tibicinis: ita commoda bonorum virorum ſunt poſſeſſiones: vt eius qui eſt beneficus natura eſt benefacere: vt ignis eſt calefacere, & lucis illuminare. Malum autem non faciet bonus: vt neque lux tenebras, aut ignis frigefaciet. Ita contra vitium non fecerit aliquid quod ſit ex virtute, eſt enim eius operatio malè facere, vt tenebrarum, oculos confundere. Non eſt ergo vitii opus Philoſophia, quæ facit homines virtute præditos. Reſtat itaque vt ſit Dei, cuius ſolum opus eſt benefacere, & quæcunque à Deo dantur, rectè & dantur & accipiuntur. Porrò autem ſi vſus Philoſophiæ non eſt malorum, ſed datus eſt Græcorum optimis & præſtantiſſimis, hinc quoque clarum à quo data ſit, à prouidentia ſcilicet, quæ vnicuique diſtribuit pro meritis ea quæ conueniunt. Meritò ergo Iudæis quidem lex: Græcis autem data eſt philoſophia vſque ad aduentum. Hinc autem eſt vniuerſa ac generalis vocatio ad peculiarem populum iuſtitiæ, per eam quæ eſt ex fide doctrinam, per vnum cogente Dominum, eo qui eſt vnus ſolus Deus amborum, Græcorum ſcilicet & barbarorum, vel potius totius humani generis. Philoſophiam autem ſæpe diximus id quod per philoſophiam aſſequitur veritatem, etiamſi ſit ſingulare. Iam verò ea etiam quæ bona ſunt in artibus, vt in artibus, habent principium diuinitus. Vt autem artificiosè aliquid facere continetur in artis contemplationibus: ita prudenter facere locatur ſub prudentia. Prudentia autem eſt virtus: & proprium eſt eius & alia cognoſcere, & ea maximè quæ ad ipſam pertinent. Et ſapientia quæ eſt facultas, nihil eſt aliud

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm scientia diuinorum & humanorum bonorum. Dei autem est terra & eius A
plenitudo, bona diuinitus venire ad homines docens dixit scriptura, per diuinam virtutem ac potestatem, perueniente distributione ad humanum auxilium.
Iam verò sunt tres modi omnis vtilitatis qua alius alium impertitur, vnus quidem per affectationem, vt Pædotriba qui effingit puerum. Alius autem per assimilationem, vt qui alterum vt crescat hortatur, eo quòd ipse prior creuerit. Et ille quidem adiuuat eum qui discit. Hic autem simul prodest ei qui accipit. Tertius autem modus est qui fit iussu quando Pædotriba non amplius informans eum qui discit, nec per se luctam ostendens puero ad imitationem, sed tanquam iam satis exercitato nominatim imperat vt luctetur. Is ergo qui est cognitione præditus, B
cum à Deo potestatem iuuandi acceperit, alios quidem iuuat, effingens affectatione: alios verò adhortans assimilatione: alios verò præceptione docens & erudiens. Certè ipse quoque pari ratione adiutus est à Domino. Sic ergo cognoscitur vtilitas quę à Deo peruenit ad homines, simul adhortantibus Angelis. Etenim diuina virtus præbet bona per Angelos. Siue videantur, siue non videantur. Talis etiam fuit modus in aduentu Domini, quando & per hominum cogitationes & ratiocinationes virtus aliquid inspirat, & in mentes vim immittit & sensum perfectiorem, promptitudinis & animi alacritatis vehementiam præbens & ad quæstiones & ad implenda opera. Exponuntur autem nobis quoque nihilo secius ad imitationem & assimilationem, verè admirabilia & sancta virtutis exempla per res gestas C
quę scriptæ sunt. Porrò autem genus quoque actionis est manifestissimum & per testamenta Domini, & per leges quę sunt apud Græcos, quinetiam per ea quę sunt præcepta in philosophia. Et vt semel dicam, omnis vtilitas quę ad vitam pertinet, suprema quidem ratione, à Deo omnipotente, qui præest omnibus patre, perficitur per filium, qui etiam propterea est Seruator omnium, inquit Apostolus, maxime autem fidelium. Proximè autem ab iis quę sunt proxima singulis, per iussum & præceptionem eius qui est propinquus primę causę, nempe Domino. Qui est autem apud nos cognitione præditus, semper versatur in iis quę sunt præcipua. Sed si quando est ei otium, & tempus relaxandi animi ab iis quæ sunt præcipua, loco alterius recreationis, Græcam quoque attingit philosophiam, vt qui D
sit bellarium ad cœnam illaturus, non vt qui neglexerit ea quæ sunt præstantiora, sed vt qui acceperit quantum decet, idque propter eas quas dixi causas. Qui autem in Philosophia appetunt ea quę non sunt necessaria, sed superuacanea, & solum contentiosis vacant sophismatibus, discedunt ab iis quæ sunt necessaria & præcipua, rationum vmbras verè persequentes. Ac bonum quidem est scire omnia. Cui autem imbecillus est animus ad multarum disciplinarum suscipiendam peritiam, ea sola eliget quę sunt præcipua & meliora. Nam quę est re vera scientia, quam dicimus solum habere eum qui est præditus cognitione, est firma ac stabilis comprehensio: per constantes ac stabiles rationes deducens ad causę cognitionem. Qui habet autem scientiam eius quod verum est in re aliqua quæcun- E
que ea sit, in eadem habet etiam eius quod verum est scientiam. Illa ergo oratio mihi videtur rectè se habere, an sit philosophandum. Eam enim hoc ipsum consequitur. Sed et si non sit philosophandum, non enim aliquid condemnarit quispiam, si non prius nouerit. Est ergo philosophandum. Hæc cum ita se habeant, oportet Græcos discere per legem & prophetas, colere vnum Deum qui est vere omnipotens. Deinde doceri per Apostolum. Nobis autem nullum est simulachrum in mundo, quoniam in rebus genitis nihil potest Dei referre imaginem.
Præterea doceri quòd nec eorum quos colunt simulachra sunt imagines. Neque enim figura tale est genus animarum, cuiusmodi fingunt Græci statuas. Non cadunt enim animæ sub aspectum, non solum quæ sunt compotes rationis, sed etiam F
animæ aliorum animantium. Corpora autem ipsarum, nunquam fiunt partes ipsarum animarum, sed instrumenta vt quibus aliæ quidem insideant, aliarum verò ea sunt vehicula, aliarum verò alio modo possessiones. Sed nec fieri potest vt instrumentorum

1. Tim. 4

1 Cor. 8.

mentorum expresse imitentur imagines. Fingat enim Solem, vt videtur, aliquis, A
& Iridis imaginem repræsentet coloribus. Postquam autem simulachra reliquerint, tunc audient scripturam. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & Pharisæorum, qui iustificantur per abstinentiam à malis, cum eo quòd cum ea quæ est in his perfectione, proximum quoque possitis diligere & ei benefacere, non eritis regales. Augmentum enim eius, quæ est ex lege iustitiæ, ostendit eum qui est præditus cognitione. Sic cum fuerit aliquis collocatus in capite quod suum regit corpus, cum peruenerit ad summum fidei, ipsam, inquam, cognitionem circa quam sunt omnes sensus: assequetur similiter summam hæreditatem. Cognitionem autem obtinere principatum, apertè ostendit Apostolus iis B
qui possunt perspicere, hoc modo scribens Græcis illis Corinthiis. Spem autem habentes augescente fide vestra fore vt magnificemur secundum regulam nostram in abundantia, vt in iis quę sunt supra vos euangelizem. Non dicens extensionem prædicationis quæ fuit in loco, quoniam fidem quoque dicit abundasse in Achaia. Fertur autem in Actibus quoque Apostolorum, Verbum prædicasse Athenis, sed docet cognitionem, quæ est perfectio fidei, abundare vltra catechesim, conuenienter maiestati doctrinæ Domini, & regulæ ecclesiasticæ. Quo circa paulo etiam inferius subiungit. Si autem sum imperitus sermone, sed non cognitione. Cæterum qui ex Græcis gloriantur quòd ab eis comprehensa fue- C
rit veritas, dicant nobis à quo nam gloriantur se didicisse. A Deo quidem non, dixerint. Ab hominibus autem confitentur. Et si hoc ita est, aut cum à seipsis serò didicerint, sicut certè ex ipsis quoque quidam insolenter gloriantur: aut ab aliis similibus. Sed non sunt fide digni de Deo dicentes homines, quatenus homines. Neque enim qui homo est, potest pro dignitate de Deo vera dicere, imbecillus & morti obnoxius, de ingenito & eo in quem non cadit interitus, & opus eo qui fecit. Deinde qui non potest de seipso vera dicere, an non multo magis ne de Deo quidem ei credendum est? Quantum enim abest homo à Dei po- D
test ate, tantum est etiam eius oratio imbecilla, etiamsi non Deum, sed de Deo dicat, & Verbo diuino. Est enim imbecilla natura humana oratio, & quæ non possit Deum dicere, non dico nomen, est enim hoc commune non solum Philosophis, sed etiam Poetis nominare, neque essentiam, neque enim potest fieri, sed Dei vim & opera. Quanquam qui Deum sibi adscribunt magistrum, vix perueniunt ad Dei notitiam, opem eis ferente gratia ad quantulamcunque cognitionē, vtpote voluntate voluntatem, & sancto Spiritu sanctum Spiritum contemplari assuefacientes, quoniam spiritus scrutatur Dei profunda. Animalis autem homo non capit ea quæ sunt Spiritus. Sola ergo est à Deo tradita, quæ est apud nos doctrina, à qua dependent omnes fontes sapientiæ, quicunque ad veritatem tanquam ad scopum feruntur. Venientis certe ad homines Domini qui nos erat de- E
turus, innumerabiles fuere significatores, annunciatores, præparatores, præcursores ab alto ex mundi constitutione, per opera, per verba præsignificantes, præ- F
dicentes esse venturum, & quomodo, & quando, & quænam signa. Eminus cernè lex præmeditatur & prophetia. Deindè præcursor ostendit præsentem, post quem prædicatores docentes aduentus virtutem significant. Philosophi Græcis solis, neque iis omnibus placuere. Sed Platoni quidem Socrates, & Xenocrati Plato, Aristoteles Theophrasto, & Cleanthi Zeno, qui suis solis persuaserunt assectis. Magistri autem nostri Verbum non mansit in sola Iudæa, sicut Philosophia in Græcia, sed diffusum est per totum orbem terræ, Græcorum simul & Barbarorum gentibus & vicis & totis vrbibus persuadens, totas domos & seorsum vnumquemque ex iis qui audierunt, & ex ipsis etiam Philosophis non paucos iam traducens ad veritatem. Et Græcam quidem philosophiam si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit. Nostram autem doctrinam à prima vsque prædicatione prohibent simul Reges & Tyranni, & singuli Duces & magistratus cum vniuersis satellitibus, & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, &

Matth. 5.

2. Cor. 10

Act. 17.

1. Cor. 2.

Adieci duo vocabula quæ in Græco videbantur deesse, nempe philosophi Græcis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos pro viribus excindere conantes. Illa autem magis etiam floret. Non enim emoritur vt doctrina humana, neque flaccescit vt donum imbecillum. Nullum enim Dei donum est imbecillum, manet autem eiusmodi vt prohiberi nequeat, cum præ dictum tamen sit fore vt ea patiatur persecutionem. Deinde de Poëtica quidem dicit Plato, res quædam leuis & sacra est Poëta, nec potest versus facere priusquam fuerit Deo afflatus & mente excesserit. Democritus quoque similiter. Poëta autem quæcunque quidem scripserit cum Dei afflatu & sacro spiritu, sunt valde pulchra. Scimus autem qualia dicunt Poëtæ. Omnipotentis autem Dei prophetas, qui instrumenta fuere diuinę vocis, nemo stupuerit. Eius ergo qui est cognitione præditus veluti statuam effingentes, iam quidem ostendimus, quænam sit eius morum magnitudo & pulchritudo, veluti describentes. Qualis autem sit in contemplatione rerum naturalium, postea ostendetur, cum de ortu mundi tractare cœperimus.

Finis libri Sexti.

CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATVM LIBER SEPTIMVS.

IAM verò tempus est vt Græcis ostendamus, solum esse verè pium ac religiosum, eum qui est cognitione præditus, vt cum didicerint Philosophi qualis sit is qui verè est Christianus, suam damnent inscitiam, vt qui temere quidem & inconsideratè nomen persequantur: nullo autem iudicio eos impios & à Deo alienos vocent, qui norunt eum qui vere est Deus. Oportet autem ad philosophos euidentioribus vti rationibus, vt ex sua ipsorum doctrina exercitati iam possint exaudire, etiam si seipsos nondum dignos præbuerint, vt essent facultatis credendi participes. Dictionum autem Propheticarum non meminerimus in præsentia, tempore opportuno postea vsuri scripturis. Quæ autem ab eis significantur indicabimus, Christianismum summatim describentes: ne interrumpamus orationis continuationem, si vnà complectamur scripturas, idque iis qui nôdum intelligunt earum dictiones. Postquam autem ostenderimus ea quæ significantur, tunc eis cum crediderint, ex redundanti copia aperientur scripturæ. Quòd si ea quæ à nobis dicuntur, videantur aliquibus ex vulgo diuersa à scripturis Domini: sciendum est ea illinc & spirare & viuere, & cum ex eis argumentum habeant, se sententiam solam non dictionem profiteri adducere. Nimia enim pertractatio quę non sit in tempore, meritò videri poterit esse superuacanea, & non cõsiderare omnino id quod instat & vrget, nimiæ fuerit socordiæ & egestatis. Verè autem beati sunt qui scrutantur testimonia Domini. In toto corde exquirent ipsum. De Domino autem testimonium ferunt Lex & Prophetæ. Est ergo nobis propositum ostendere eum solum qui est cognitione præditus, esse sanctum, & ritè eum qui est verè Deus colere, prout eius decet maiestatem. Eum autem qui Deum colit vt eius maiestatem decet colere, consequitur

Dei

A Dei amor & in Deum pietas. Quidquid ergo est excellens & superius, existimat esse honorabile pro dignitate, & in rebus quidem sensilibus, esse honorandos magistratus & parentes, & omnem presbyterum. In iis autem quæ docentur, antiquissimam philosophiam, & vetustissimam prophetiam. In his autem quæ intelligentia percipiuntur, id quod est vetustius. In generatione, tempore & principio carens principium, & eorum quæ sunt primitias, filium, à quo discere eam quæ omnia superat causam, nempe patrem vniuersorum, quæ quidem est vetustissima, & omniũ beneficentissima, & voce non vtique traditur, sed cultu & silentio cum sancta admiratione est colenda & veneranda, & perquam propriè quidem dicitur à Domino, quantum possunt audire ii qui discunt, intelligitur autem ab iis qui à Domino B electi sunt ad cognitionem, est eorum qui sunt, vt ait Apostolus, exercitati sensibus. Dei ergo cultus, est continua animæ cura ei qui est præditus cognitione, & eius perpetua in Deo occupatio per charitatem quæ nunquam intermittitur. Eius enim cultus qui versatur circa res hominum, vnus quidem est qui reddit meliores: alius verò, qui seruit. Medicina quidem corpus, philosophia verò animam reddit meliorem. Ac parentibus quidem à filiis, magistratibus autem ac principibus ab iis qui parent eorum ditioni, seruiens accedit vtilitas. Similiter autem etiam in ecclesia, eam quidem quæ facit meliores, Presbyteri seruant in ecclesia, eam autem quæ seruit, Diaconi. Ambobus his ministeriis Angeli Deo seruiunt in dispensatione & C œconomia rerum terrenarum: & ipse qui est cognitione præditus, qui Deo quidem inseruit: hominibus autem ostendit eam quæ meliores facit contemplationẽ: quomodocunque ad erudiendum fuerit constitutus, ad hominum correctionem. Ille enim solus est pius ac religiosus, qui pulchrè ac citra vllam reprehensionem in rebus humanis Deo seruit. Quomodo enim plantarum cultura est optima, per quam nascuntur & importantur fructus, scientia & agriculturę experientia hominibus vtilitatẽ afferens: ita eius qui est cognitione præditus, pius ac religiosus Dei cultus, eorum hominum fructus qui per ipsum crediderunt in se accipiens, cum plures ad agnitionem veniant & per ipsam salui fiant, optimum importat prouentum per experientiam. θεοπρέπειαν autem, ita enim vocatur cultus Dei maiestati conueniens, est habitus qui id conseruat quod Deum decet. θεοπρεπὲς id est, qui conuenienter Dei maiestati Deum colit, solus fuerit Dei amicus. Is autem fuerit qui nouit quid deceat & scientia & vita, qua sit viuendum ei qui est futurus, & iam Deo assimilatur. Ea ergo ratione fuerit primum & Dei amans. Nam vt qui patrem honorat, amat patrem: ita qui Deum honorat, Deum amat. Qua quidem ratione mihi quoque videntur esse tria effecta cognoscendi potestatis. Res nosse. Secundum, id efficere quod Verbum seu ratio dictauerit. & tertium, posse tradere, prout Dei conuenit maiestati, ea quæ occulta fuerant apud veritatem. Is ergo cui persuasum fuerit Deum esse omnipotentem, & diuina mysteria didicerit à filio eius vnigenito, quamadmodum fuerit is ἄθεος id est impius. Nam ἄθεος quidem est qui non putat esse Deum δεισιδαίμων autem, hoc est superstitiosus, qui timet dæmonia: qui omnia refert in Deos, & lignum, & lapidem, & spiritum, & hominem qui vixit è ratione redactum in seruitutem. Fides ergo est nosse Deum, quæ est prima post fiduciam doctrinæ Seruatoris, nullo modo iniusta facere, existimare hoc decere Dei agnitionem. Ea re in terra quidem res est præstantissima homo qui est maxima in Deum pietate. In cœlo autem res est præstantissima, Angelus, qui loco propius & iam purius est æternæ & beatæ vitæ particeps. Perfectissima autem & sanctissima, & maximè principalis, & quæ maximè præest & est maximè Regia, & longè beneficentissima, est natura filii, quæ est soli omnipotenti propinquissima: ipsa maxima excellentia, quæ omnia ordinat ex voluntate patris, & optimè gu- D bernat vniuersum, indefessa & inexhausta potestate cuncta operans, propterea quòd agit, arcanas & abditas respiciens notiones. Nunquam enim à sua excedit specula Dei filius, vt qui non diuidatur, non dissecetur, non transeat à loco ad locum, sit autem semper vbique, & nequaquam contineatur, tota mens, tota lux pater-

Universidad de Deusto
Biblioteca

na, totus oculus, qui omnia videt, omnia audit, scit omnia, potestate scrutatur po A
testates. Ei subiecta est vniuersa militia Angelorũ & Deorũ, Verbo paterno quod
sanctam suscepit œconomiam ac dispensationẽ, propter eũ qui subiecit. Per quæ
sunt etiã omnes eius homines. Sed alii quidem, per agnitionem, alii verò, nondum,
& alii quidem, vt amici, alii verò, vt serui fideles, alii verò, vt absolutè serui. Hic est
magister, qui mysteriis quidem erudit eum qui est prædditus cognitione: & spe bo
na eum qui est fidelis: & corrigente disciplina per sentientem operationem, eum
qui est duro corde. Hinc est prouidentia priuatim, publicè, & vbique. Dei autem
esse filiũ, & eum esse Seruatorem & Dominũ quem nos dicimus, apertè diuinę osté
dunt Prophetiæ. Hac ratione qui est omnium Græcorum & barbarorũ Dominus,
persuadet iis qui volunt. Neminem .n. cogit ab ipso salutem accipere, propterea B
quòd possit eligere, & omnia à se implere ad spem accipiẽdam. Hic est qui dat Græ
cis sapientiam per inferiores Angelos. Sunt enim iussu diuino & antiquo per gen-
tes distributi Angeli. Sed pars Domini est opinio credentium. Aut enim omnium
hominum curam non gerit Dominus, idque ei acciderit, aut quòd non possit,
quod quidem est nefarium, est enim signum imbecillitatis, aut quòd nolit cum
possit, non est autem boni affectio. Non est ergo socors ob delitias, qui propter
nos carnem accepit patibilem. Aut curam gerit vniuersorum, quod quidem perti
net etiam ad eum qui est Dominus vniuersorum. Seruator enim est, non horum
quidem Seruator, illorum verò non. Pro ea autem quam habet vnusquisque apti-
tudine, suum diuisit beneficium & Græcis & barbaris, & iis qui ex eis prædestina- C
ti quidem fuerant, suo autem tempore sunt vocati, fideles & electi. Neque ergo
vnquam aliquibus inuiderit qui omnes quidem ex æquo vocauit, iis autem qui exi
miæ crediderunt, honores tribuit eximios. Neque ab alio prohibitus vnquam fue
rit, qui est omnium Dominus, & maximè boni & omnipotentis patris voluntati
seruiens. Sed neque Dominum impatibilem, qui sine principio est genitus, vnquã
tangit inuidia. Sed nec res hominum ita habent, vt eis possit inuidere Dominus.
Alius autem est qui inuidet, quem etiam tetigit affectio. Sed nec dici potest Domi
num nolle dare salutem humano generi propter ignorationem, quòd nesciat quo-
modo sit gerenda cura vniuscuiusque. Ignoratio enim Deum non tangit, qui ante
mundi constitutionem fuit patris consiliarius. Hæc erat enim sapientia qua Deus D
delectabatur omnipotens. Dei enim virtus siue potestas est filius, vtpote ante o-
mnia quæ sunt genita Verbum Patris maximè principiale, & eius sapientia, pro-
priè etiam dici potuerit magister eorum qui per ipsum sunt formati. Sed neque ab
aliqua voluptate abstractus relinquit vnquam hominum curationem, qui cum su
scepisset carnem quæ natura genita fuerat patibilis, ad impatibilitatis habitũ eam
erudiit. Quomodo autem est Seruator & Dominus, si non est omnium Seruator
& Dominus? Sed est quidem Seruator eorum qui crediderunt, propterea quòd sci
re voluerint. Eorum autem qui non crediderunt est Dominus, si cum potuerint cõ
fiteri, propriam & eis conuenientem acceperint beneficentiam. Omnis autem Do
mini operatio, relationem habet ad omnipotentem, & est filius paterna quædam E
vt ita dicam, operatio. Nunquam ergo seruator habet odio homines, qui etiã pro-
pter suam excellentem benignitatem & in homines charitatem, non despecta car-
nis humanæ imbecillitate, sed ea indutus, ad communem venit hominum salutem.
Est enim communis fides eorum qui elegerunt. Sed neque proprium opus vnquã
neglexerit, quòd soli ex aliis animalibus homini notio & mentis perceptio indita
sit à creatione, neque alia melior & conuenientior hominum administratio Deo
fuerit quàm quæ est ordinata. Semper ergo conuenit ei quod est secundum natu-
ram melius ac præstantius, vt præsit ei quod est deterius, & eius quod non potest
aliquid rectè regere, ei detur administratio. Est autem id quod verè regit & præest, F
diuinum Verbum & eius prouidentia, quæ omnia quidem respicit, nullius autem
ex iis qui ad eam pertinent despicit curationem. Ii autem qui ad ipsum pertinere
& ei esse coniuncti elegerunt, fuerint, qui per fidem initiantur. Hic omnium bo-
norum,

A norum, voluntate patris omnipotentis, auctor & causa filius, est primus effector
motus, potestas quæ sensu non potest comprehendi. Non enim id quod erat, visus
est, iis qui non poterant capere propter imbecillitatem carnis. Cum ergo carnem
accepisset sensilem, venit ostẽsurus hominibus sufficientes esse eorum vires vt pos
sint obedire mandatis. Cum sit ergo virtus paterna, facile superat ea quæ voluerit,
ne minimum quidem relinquens cuius curam nõ gerat eius administratio. Neque
enim totum ab eo vtique rectè esset effectum. Maximæ autem, vt arbitror, potesta
tis est omnium partium etiam vsq. ad minimam, accurata examinatio, peruadens
ad primum vniuersorum administratorem, qui ex voluntate patris gubernat o-
B mnium salutem, aliis ordinatis qui ad alios perfectos respiciunt, donec perueniа-
tur ad magnum pontificem. Ab vno enim desuper principio, quod cõuenienter vo
luntati operatur, dependent prima, secunda, & tertia. Deinde in summo fine eius
quod apparet, beati positi sunt Angeli, atque adeò vsque ad nos ipsos alii sub aliis
sunt collocati, qui ex vno & per vnum & seruantur & seruant. Quomodo ergo
vel minima pars ferri vna mouetur spiritu lapidis magnetis, extensa per multos an
nulos ferreos: ita etiam qui sunt virtute prædditi, diuino spiritu attracti, cum pri-
ma mansione coniunguntur. Deinceps autem alii vsque ad postremam. Qui autem
sunt mali ex imbecillitate, cum propter iniustam imbecillitatem in malum habitũ
inciderint, vt qui nec teneant nec teneantur, circumfluunt circumacti animi per-
C turbationibus, humique decidunt. Lex enim hæc ab alto data est, vt qui velit eli-
gat virtutem. Quocirca præcepta quoque, quæ & in lege, & ante legem erant, non
legibus (iusto enim non est lex lata) statuerunt vt qui elegisset quidem, æternam
vitam & beatum præmium acciperet, qui autem rursus vitio esset delectatus, con
cessere vt versaretur cum iis quos elegerat, & rursus vt anima quæ assiduè euadit
melior ad acquirendam virtutem & parandam iustitiam, meliorem locum accipiat
in vniuerso, vt quæ per vnumquemque profectum extendatur ad habitum impati
bilitatis, donec peruenerit ad virum perfectum, nempe ad cognitionis simul & hę
reditatis excellentiam. Salutares hæ conuersiones, pro ordine mutationis, diuidun
tur & temporibus, & locis, & honoribus, & cognitionibus, & hæreditatibus, &
D ministeriis, vsque ad eam quæ transcendit contemplationem, & est proxima Do-
mino in æternitate. Quod est autem amabile, adducit ad sui contemplationem,
quemlibet qui se totum applicauit ad cognitionem per dilectionem cognitionis.
Quocirca præcepta dedit & priora & posteriora, ex vno fonte hauriens Dominus,
nec eos qui erant ante Legem sine lege esse nihilipendens, nec eos qui non audie-
bant barbaram philosophiam, ferri effrenatos permittens. Nam cum illis quidem
præcepta, his verò præbuisset philosophiam, incredulitatem concluſit ad aduentũ,
quo tempore est inexcusabilis quisquis non crediderit. Ab alio enim & Græco &
barbaro profectu, deducit ad eam quæ est per fidem perfectionem. Si quis autem
ex Græcis, transgressus id quod præcedit Græcę philosophiæ, protinus ad veram
E aggressus est doctrinam, is etsi sit planè rudis, longo superauit interuallo, cum sa-
lutis compendium per fidem elegerit ad perfectionem. Quæcunque ergo nihil im
pediebant quominus esset homini liberum eligendi arbitrium, effecit vt ea ad vir
tutem opem ferrent, vt aliqua quidem ratione iis etiam qui possunt obscurè & exi
liter dispicere, is qui re vera est solus vnus omnipotens, bonus appareat Deus, à se-
culo in seculum dans salutem per filium. Is rursus nulla ratione fuit auctor & causa
mali. Ad vniuersi enim salutem, ab eo qui est vniuersorum Dominus, omnia sunt
ordinata, & vniuersè & sigillatim. Est ergo officium iustitiæ salutaris, vnumquod
que semper deducere ad id quod est melius, prout contingit & conceditur. Ad sa-
lutem enim & permansionem eius quod est præstantius, conuenienter suorum mo
F rum proportioni, administrantur etiam quę sunt minora. Ecce enim quidquid est
virtute prędditum, mutatur in melius, habens propriam causam mutationis, electio
nem cognitionis, quam habebat anima in sua potestate. Castigationes autem, quę
sunt neçessarię bonitati magni qui intuetur iudicis, & per propinquos Angelos,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& per varia præiudicia,& per perfectum & omni ex parte absolutum iudicium, co A
gunt eos qui doloris sensum paulo amplius exuerunt, duci pœnitentia. Alia autem
taceo, Dominum glorificans. Cæterum dico illas animas cognitione præditas, quę
magnificentiæ contemplationis, vniuscuiusque sancti ordinis vitæ institutum su-
perant, cum in quibus beatæ Deorum definitæ habitationes sunt distributæ, san-
ctæ in sanctis fuerint reputatæ, & totæ ex totis transportatæ in melioribus locis
meliora loca venerint, non in speculis aut per specula diuinam amplectentes con-
templationem, quam maximè autem euidenti & verè puro ac syncero diuinæ con
templationis sempiternæ, sempiterno exceptas conuiuio, quo satiari non possunt
quæ supra modum amant animæ, & inexplebili fruentes lętitia in secula nunquam
terminanda, permanere, honoratas, vt ita dicam, identitate vniuersę excellentiæ. B
Hæc est contemplatio quæ comprehendi potest ab iis qui sunt mundo corde. Hæc
est ergo operatio eius qui est consummatus in cognitione, cum Deo habere con-
suetudinem per magnum pontificem, pro viribus Domino assimilatum per omnẽ
in Deum pietatem & religionem: quæ tendit ad hominum salutem per curam exer
cendæ in nos beneficentiæ, & rursus per sacra ministeria, & per doctrinam, & per
bonorum operum effectionem. Iam verò seipsum quoque creat & fabricatur.
Quinetiam eos qui ipsum audiunt exornat is qui est cognitione præditus, ei quod
natura possidet impatibilitatem, id quod ex exercitatione eam habet, quoad eius
fieri potest, maximè assimilans, idque cum à Domini consuetudine & conuersatio C
ne minimè possit auelli. Mansuetudo autem, vt ego quidem opinor, & benignitas,
magnificusque & maiestate plenus Dei cultus, sunt regulæ assimilationis quæ ori-
tur ex cognitione. Has ego dico virtutes esse sacrificium Deo gratũ & acceptum,
cor à superbia & fastu alienum cum recta scientia, dicente scriptura esse Dei holo
caustum, cum quisquis ex hominibus assumptus est ad sanctitatem, illuminetur ad
eam quæ discerni non potest vnionem. Nam seipsos redigere in captiuitatem, &
seipsos interimere, veterem hominem qui per cupiditates corrumpitur, interficiẽ
tes, & nouum suscitantes à veteri mortis conuersione, & Euangelium iubet &
Apostolus, depositis quidem animi perturbationibus, à peccato autem effectos o-
mnino alienos. Hoc erat quod lex quoque tacitè significabat iubens peccatorem
tolli de medio, & à morte ad vitam traduci eam quæ est ex fide impatibilitatem. D
Quod cum non intelligerent ii qui leges docebant, legem autem accepissent vt quę
delectaretur rixis & contentionibus, dederunt occasionem iis qui eam temere vo
lunt calumniari. Propter quam causam meritò Deo non sacrificamus qui nullius in
diget, & omnia præbuit hominibus: sed eum glorificamus qui est pro nobis sacrifi
catus, nos ipsos sacrificantes, ad id quod est nullius indiget, ex eo quod nullius in-
diget, & ab impatibili ad id quod est impatibile. Deus enim sola nostra salute dele-
ctatur. Meritò ergo ei non offerimus sacrificium, qui non vincitur à voluptatibus,
cum inferius, & nec vsque ad crassissimas nubes, & longè etiam ab iis perueniat
quæ fit per fumum exhalatio, si modo perueniat. Nullius ergo indiget Deus, nec
capitur voluptate, nec est aut lucri aut pecuniæ cupidus, cum sit plenus, & cuilibet E
quod ortum est & indiget omnia præbeat. Neque sacrificiis, sed neque donariis,
neque rursus gloria & honore Deus inuocatur, neque aliquibus eiusmodi allici-
tur. Sed solis viris bonis & honestis apparet, qui iustum nunquam prodiderint vel
propter metum intentatum, vel propter promissa magnifica. Qui autem non per-
spexere humanæ animæ libertatem, & quæ quod ad vitæ attinet electionem, non
potest redigi in seruitutem, quæ ab inerudita fiunt iniustitia egre ferentes, Deum
non esse existimant. His consimili opinione, qui in voluptatum intemperantiam,
& vehementes dolores & in infortunia præter expectationem incidunt, & casus la
mentantur, dicunt non esse Deum: vel si sit, nõ omnia intueri. Alii autem sunt qui F
bus est persuasum eos qui Dii existimantur, sacrificiis & donis posse placari, assen-
tientes & fauentes eorum libidinibus, & neque volunt credere solum esse eum qui
est verè Deus, qui est in veræ iustitiæ identitate. Pius ergo est ac religiosus is qui
est

A est cognitione præditus, qui primum quidem sui curam gerit. Deinde proximorũ,
vt fiant quàm optimi. Etenim filius bono patri gratificatur, seipsum præbens bo-
num & patri similem, & principi ac magistratui is qui eius subiungitur imperio.
Nam credere quidem & parere est in nostra potestate. Malorum autem causam si
quis putauerit & materię imbecillitatem, & non voluntate adductos ignorationis
impetus, & rationis expertes propter inscitiam necessitates, cum eos perinde ac be
stias aliquas per disciplinã longè superauerit qui est cognitione præditus, diuinum
imitans institutum, bene facit pro viribus hominibus qui voluerint. Et si quando
fuerit in magistratu constitutus, non secus ac Moses, præerit ad salutem eorum in
B quos obtinebit imperium: & mansuefaciet id quod est agreste & infidele honore
quidem eorum qui sunt optimi ac præstantissimi, supplicio autem improborum,
quod conuenienter rationi adscriptum est ad disciplinam. Imago enim valde diui-
na & Deo similis, est viri iusti anima, in qua per præceptorum obedientiam ædifica
tur & collocatur, dux mortalium & immortalium omnium, Rexque & genitor o-
mnium, bonorum re vera lex & prędscriptum, & Verbum ętternum, qui & priuatim
singulis & communiter omnibus est vnus Seruator. Hic est re vera vnigenitus, &
omnium Regis & omnipotentis patris gloriæ figura quæ ei qui est cognitione prę
ditus imprimit perfectam contemplationem ad suam imaginem, vt sit iam tertia
diuina imago, quæ quoad eius fieri potest assimilatur causæ secundæ, ei quæ est re
C vera vita, per quam, veram vitam viuimus, veluti nobis describentes eum qui est
cognitione præditus, qui versatur in iis quę sunt firma ac stabilia, & nec mutari
possunt & alterari. Sibi ergo & suis imperans, firmam ac stabilem possidens com-
prehensionem diuinæ scientiæ. germane ac syncere accedit ad veritatem. Eorum
enim quæ intelligentia percipiuntur cognitio & comprehensio, iure dicatur fir-
ma ac stabilis scientia. Cuius ea quidem pars quæ versatur in rebus diuinis, hoc ha
bet munus vt consideret quidẽ quæ sit quidem prima causa, quid verò sit per quod
facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil: & quæ nam sunt ea quæ sunt vt per-
uadentia, quæ autem vt continentia, & quæ sunt quidem coniuncta, quæ verè vt
disiuncta, & quemnam habeat ordinem vnumquodque eorum, & quas vires &
D quod ministerium afferat vnumquodque. Et rursus in rebus humanis, quid sit ipse
homo, & quid sit ei secundum & præter naturam: & quemadmodum rursus agere
vel pati oporteat: & quę nam sint eius virtutes & quę nam vitia, & de bonis & ma
lis & mediis & quæcunque tractantur de magni & excelsi animi virtute, de pru-
dentia, & temperantia, & de ea quę est post omnes omni ex parte perfecta & abso
luta, virtute iustitia. Sed prudentia quidem & iustitia vtitur ad parandam sapien-
tiam. Magni autem animi virtute, non solùm in ferendis casibus, sed etiam in eo
quod resistat voluptati & cupiditati, dolorique, & iræ, & in summa cuius rei quæ
nos vel vi vel fraude aliqua illicit. Non enim oportet vitia & honesta sustinere, sed
persuaderi & ea sustinere, quę sunt terribilia. Inuenitur autem dolor quoque vti-
E lis, & in medicina, & ad erudiendum, & castigandum: & per eum corriguntur mo
res ad vtilitatem hominum. Magni autem & excelsi animi virtutis species sunt to-
lerantia ingens spiritus, magnitudo animi, liberalitas, magnificẽtia. Propter quam
causam, nec reprehensionem, nec vulgi malam famam apprehendit is qui est cogni
tione præditus. Neque gloriis subiicitur, neque assentationibus, & in sustinendis
laboribus simul aliquid agens eorum quę oportet, & casus omnes magno & forti
animo superans, re vera vir apparet inter alios homines. Et rursus conseruans pru-
dentiam & moderatus ac temperans in quiete animæ, ea quæ præcipiuntur exci-
piens tanquam quæ sibi conueniant. Ea vero quæ sunt turpia vt aliena auersans,
mundanus & supermundanus ornatè & decore se gerens, & nullo modo delin-
F quens. Maxime quidem diues, ex eo quòd nihil concupiscat, vt qui paucis egeat, &
cuiusuis boni magnis abundet copiis propter boni cognitionem. Eius enim iusti-
tiæ est primum munus, amore complecti eos qui sunt eiusdem generis, & cum eis
agere & versari, & in terra & in cœlo. Ea ratione lubenter quoq. impertit & com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

municat si possideat, & cum sit comis ac benignus, summo odio habet malos, quod A
uis maleficium perfectè abhorrès & auersans. Oportet ergo discere esse fidelem &
sibi & proximi, & parère præceptis. Hic est enim Dei seruus, qui sua sponte se subii
cit præceptis. Qui autem non iam propter præcepta, sed propter ipsam cognitionẽ
est mundus corde, is est Dei amicus. Neque enim nascimur natura virtute prediti,
neque ea natis, vt aliquæ aliæ partes corporis, accedit postea naturaliter. Nam sic
non esset voluntarium, nec laudabile. Sed nec ex eorum qui conuenerunt acceden
te vsu & consuetudine, quomodo sermo, virtus perficitur. Vitium enim propemo
dum hoc modo ingeneratur. Sed nec ex arte aliqua, siue ex iis quæ proponunt sibi
quæstum, siue ex iis quæ pertinent ad curã corporis, accedit cognitio. Sed nec ex iis
quæ sunt in orbe disciplinis, bene enim cum eis ageretur, si tantum possent præpa B
rare animam & ei ministrare. Nam leges ciuiles malas actiones forte possunt re-
primere. Sed neque ad persuadendum comparatæ orationes, cum versentur in su-
perficie, præbuerint permansionem veritatis quæ constituit scientiam. Philoso-
phia autem Græca veluti præpurgat & præparat animam ad fidem accipiendam, su
per quam veritas ædificat cognitionem. Hic est hic est verus Athleta, qui in ma-
gno stadio, nempe pulchro hoc mundo, coronatur veram assecutus victoriam ad-
uersus omnes animi perturbationes. Nam & Agonotheta est omnipotens Deus:
& qui brauia seu præmia distribuit est vnigenitus Dei filius. Spectatores autẽ sunt
Angeli & Dii: variumque & ex omni genere pugnæ constans certamen, non est C
aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritales potestates quæ per carnes
operantur vehementes vitiorum & affectionum motus. His magnis superatis cer-
taminibus, & veluti prostrato imminente tentatore, potitus eit immortalitate.
Falli enim non potest Dei sententia in iustissimo iudicio. Ac vocatum quidem est
theatrum ad certamen. In stad o autem decertant athletæ. Et ex his vtique supe-
rat qui aliptæ paruerit. Omnibus enim omnia à Deo proposita sunt æqualia: &
est ipse alienus à reprehensione: misericordiam autem consequitur is qui potest: &
potens est is qui voluerit. Hac ratione mentem quoque accepimus, vt sciamus
quod agimus, & illud Nosce teipsum, hic est scire propter quid orti sumus. Orti au
tem sumus vt eligeremus obedire præceptis ad hoc vt vellemus esse salui. Hic est D
Nemesis, per quam Deum non licet effugere. Est ergo officium hominis, Deo pa-
rère, qui variam annunciauit salutem per præcepta. Grati autem animi significatio
est confessio. Benefactor enim prior incipit benefacere. Qui autem cum iis cum
quibus par est considerationibus prompto & alacri animo acceperit, & mandata cu
stodierit, is est fidelis. Qui autem pro accepto beneficio pro viribus refert gratias
per charitatem, is iam est amicus. Vna est autem ab hominibus præcipua gratiæ re
latio, ea facere quæ Deo sunt optima. Nam tanquam proprii fœtus, & in aliquo
cognati effectus, magister & seruator accipit vtilitates & correctiones hominum
ad propriam gratiam & honorem, sicut etiam damna & offensiones quas accipiũt
ii qui ipsi crediderunt, tanquam ingrati animi in se admissa crimina propriaque E
probra & dedecora existimat. Quod enim aliud probrum ac dedecus Deum attige
rit? Quocirca nec possunt omnino referri gratiæ pro dignitate salutis, si conferan
tur cum vtilitate quæ à Domino proficiscitur. Quomodo autem qui vexant pos-
sessiones, Dominos iniuria afficiunt: & qui milites, eorum Imperatorem: ita Do-
mini est contemptio, eorum qui sunt illi dedicati vexatio. Quomodo enim Sol nõ
solum cœlum & totum mundum illuminat, super terram & mare resplendens, sed
etiam per fenestram & paruum foramen, vel in intima penetralia domorum lucẽ
emittit, ita Verbum vndiquaque effusum, vel minima respicit ex iis quæ in vita ge-
runtur. Græci autem sicut hominibus forma similes, ita iisdem quoque quibus ipsi,
animi perturbationibus, Deos ponunt obnoxios, & quomodo eorum formas sibi F
similes singuli describunt, vt ait Xenophanes: Aethiopes quidem, nigros & si-
mos. Thraces autem fuluos & cœruleos: ita etiam animos quoq assimilant iis qui
eos effingunt. Barbari quidem agrestes & efferatis moribus. Græci autem mansue
tiores,

ἀδράστεια nemesis ex eo dicta quod effugi non possit. εὐαρέστησις.

A tiores, sed in quos tamen cadunt motus & perturbationes. Quocirca necesse est
quidem vt improbi malas de Deo suscipiant cogitationes, probi autem optimas.
Quamobrem qui est animo verè regio & cognitione præditus, is cum & piè Deum
colat & sit alienus à superstitione, persuasum habet eum solum qui est solus Deus,
esse honorandum, venerandum, magnificum, beneficẽtia omnes complectentem,
principem & auctorem bonorum, malorum autem non esse causam. Atque de Græ
corum quidem falsa religione satis, vt arbitror, ostẽdimus in libro qui dicitur Pro
trepticos, abundè vtentes iis quæ ad id faciebant historiis. Non sunt ergo repetenda ea quæ apertè dicta sunt. Quòd ad notandum autem attinet cum ad hunc locum
B peruenerimus, satis est pauca ex multis adducere ad ostendendum eos esse impios
qui Deum pessimis hominibus assimilant. Aut enim eis Dii lęduntur ab homini-
bus: & qui lęduntur ab hominibus, ostenduntur esse iis inferiores. Aut si nõ lędun-
tur: quemadmodum cum non lædantur, perinde ac iracunda anicula ad iram incita
ta, indignantur, vt dicunt Dianam propter Oeneum iratam fuisse Aetolis. Quem
admodum enim cum Dea esset non cogitauit, quod non contemnens Oeneus, sed
vel cum esset oblitus, vel cum sacrificasset, neglexit? Bene autem ipsa quoque cau-
sam suam defendens apud Mineruam, propterea quòd ei succenseret quòd in tem-
plo peperisset, dicit.

Cruenta quidem spolia gaudes
Cernens detracta ex mortuis.
Nec hæc sunt tibi execranda.
Si autem ego peperi, graue ducis.

Quanquam cętera quoque animalia quæ in templis pariunt, eis nullam faciunt in-
iuriam. Meritò ergo superstitiosi, cum tam procliues ad iram pertimescant, omnia
quę eueniunt, existimant esse signa & causas malorum. Si mus aram quæ erat è luto
constructa perfoderit, & cum nihil aliud haberet, lecythum corroserit. Si gallus
qui alitur vespere cecinerit, hoc alicuius signum esse statuentes. Talem quendam
ludificatur Menander in Comœdia quæ inscribitur δεισιδαίμων id est, superstitiosus.

Quidnam boni mihi accidat o boni Dei?
Nam dexteri alligans calcei corrigeam *Rupi.*

Meritò ò Nugator, erat enim putrida. Tu autem es parcus & sordidus, qui nolis no
uos emere. Lepidum est illud Antiphontis. Nã cum quidam malè præsagiret ex eo
quòd sus porcellos deuorasset, isque eam vidisset ob sordes eius qui ipsam alebat fa
me valde attenuatam. De signo, inquit, lætare, quòd cum sic esuriret, filios tuos nõ
comederit. Quid mirum, inquit Bion, si mus calathum arroserit, cum non inueni-
ret quod comederet. Hoc enim fuisset mirum, si vt ludens argutabatur Arcesilaus,
murem calathus comedisset. Rectè certè Diogenes quoque ad eum qui admirabatur quod inuenisset pistillum à serpente in gyrum circundatum. Ne mireris, in-
quit, esset enim illud mirabilius, si vidisses rectum serpentem esse à pistillo circun-
datum. Oportet enim animantia rationis expertia currere, pugnare, parere, & mo
ri, quæ cum illis sint secundum naturam, præter naturam nobis nunquam fuerint.

Et volucres multæ ueniunt sub lumina Solis.

Philemon quoque Comicus talia ridet in Comœdia. Cum videro, inquit, ob-
seruantem quis sternutarit, vel quis sit locutus, aut respicientem quis sit qui pullo
procedat, statim in foro sternutat vnusquisque nostrum, is secum ingreditur &
loquitur, dicens ciuibus res non euenire vt earum fert natura. Deinde sobrii qui-
dem petunt sanitatem: se autem implentes, & in ebrietatibus festis diebus vo-
lutantes, morbos ad se attrahunt. Multi autem suspensas quoque timent scriptu
ras. Lepidè admodum Diogenes, cum inuenisset scriptum super domum cu-
iusdam improbi. Insignis victoria Hercules hic habitat: nihil mali ingrediatur.
Et quomodo ingredietur, inquit, Dominus ædium? Ii autem ipsi omne li-
gnum & omnem lapidem pinguem, vt dicitur, adorantes, lanas flauas, & frusta sa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis, & faces, & ſcillam, & ſulfur timent, incantati à præſtigiatoribus per quaſdam A
immundas expiationes. Deus autem qui re vera eſt Deus, ſanctos ſolos nouit. Iuſti
mores, ſicut iniuſtos, impuros & ſceleratos. Videre quidem certe licet oua ab his
quæ purgãtur ſi fota fuerint, viuificari, atqui hoc nequaquam fieret. Si eius ipſius,
quod purgatur, mala participarent. Eleganter certè Comicus quoq. Diphilus per
hęc ridet præſtigiatores. Puellas expians Prœtidas, & patrem ipſarum Prœtũ Aban
tiadem, & anum quintam inter eos. Face vna, & ſcilla vna quot hominum corpo-
ra, & ſulphure & bitumine maris magnum edentis ſtrepitum, ex quieto ſed profun
do fluente Oceano. Sed beate aër mitte per nubes Anticyram, vt ex cimice fucum
efficiam. Certè rectè quoque Menander. Si aliquod quidem verum malum habe-
res, hos tibi verum medicamentum adhibere oporteret. Nunc autem non habes. B
Inane medicamentum inueni ad inane. Exiſtima autem id te aliquid iuuare. Ab-
ſtergant te circumcirca mulieres, & ex tribus fontibus aquam afferant vt te aſper
gant, ſalemque & lentem iniicient. Quilibet eſt mundus qui nullius eſt ſibi mali
conſcius. Iam verò dicit Tragœdia, Oreſte, quis te perdit morbus? conſcientia ipſa
quoniam ſum mihi conſcius me perpetraſſe grauia. Re vera enim non eſt alia puri-
tas quàm abſtinere à peccatis. Pulchrè ergo dicit etiam Epicharmus. Mundam ſi
mentem habeas, es mundus toto corpore. Porro autem animas quoque dicimus
oportere prius purgare à malis & improbis dogmatibus per rectam rationem, & C
tunc ſic conuerti ad commemoranda præcipua capita: nam ante myſteriorum quo
que ſeu ſacramentorum traditionem, exhiberi oportere quaſdam expiationes iis
qui ſunt initiandi myſteriis, vtpote quòd oporteat impia depoſita opinione ad ve
ram conuerti traditionem. Num enim rectè & verè aliquo loco non circumſcribi-
mus eum qui non poteſt circumſcribi, neque in templis manu factis concludimus
eum qui omnia continet. Aedificatorum autem & lapicidarum ſordidæque & illi
beralis artis quod nam fuerit ſanctum opus? Non ſunt iis meliores qui aërem & id
quod continet, vel potius totum mundum & vniuerſum, exiſtimarunt eſſe dignũ
Dei excellentia? Ridiculum enim fuerit, vt ipſi dicunt Philoſophi, hominem qui
eſt ludus Deorum, Deum efficere, & ex ludicra arte Deum fieri, quoniam id quod
fit, fit idem & ſimile ei ex quo fit, vt quod fit ex ebore eburneum, & quod ex auro D
aureum. Quæ autem à vilibus & ſordidis hominibus conficiuntur imagines & tem
pla fiunt ex vana & inutili materia. Quare ipſa quoque fuerint vana, inutilia, mate
rialia, & profana, & vt artem perfeceris, ſordes ſemper participant & illiberalita-
tem. Non ſunt ergo vtique ſacra & diuina artis opera. Quidnam verò poni & col-
locari potuerit, cum nihil ſit quod non ſit poſitum & collocatum, quoniam omnia
ſunt in loco. Iam verò quod ponitur & collocatur, ponitur & collocatur, cũ prius
poſitum & collocatum non eſſet. Si ergo Deus ponitur & collocatur ab homini-
bus, fuit aliquando non poſitus & non locatus, & nec omnino quidem erat. Id. n.
erat non locatum & poſitum quod non erat, quandoquidem quicquid non eſt, po
nitur & collocatur. Quod autem eſt, non poni & collocari potuerit ab eo quod nõ
eſt, ſed nec ab vllo alio. Nam ipſum quoque verè eſt. Reſtat itaque vt à ſeipſo. Et
quomodo aliquid ipſum ſeipſum generabit: aut quomodo ipſum quod eſt, ſeipſum
eſſe ponet & collocabit? Vtrum cum prius non eſſet poſitum & collocatum, prius
ſeipſum poſuit & collocauit? Sed ne ſic quidem fuiſſet, quoniam id quod non eſt
poni & collocari non poteſt. Et quod exiſtimatũ eſt eſſe poſitum & collocatũ, quo
modo id quod eſt quod prius habuit, hoc ſeipſum poſtea fecerit? Cuius autem ſunt
ea quę ſunt, quomodo hoc aliquo adhuc opus habuerit? Sed etſi Deus eſt homi-
ni forma ſimilis, perinde ac homo opus habebit nutrimẽto & tegumẽto & domo,
& aliis quę conſequenter accidunt? Nam qui eandẽ habent formam & eaſdem affe
ctiones, eodem quoque victu egebunt. Si autem ſacrum accipitur duobus modis: F
nempe & Deus ipſe, & id quod eſt conſtructum in eius honorem: quomodo non
propriè eam quæ in Dei honorem per ſanctam agnitionem facta eſt eccleſiam, Dei
ſacrum dixerimus, quod eſt magni pretii, & non ſordida & illiberali arte conſtru-
ctum:

A ctum: ſed neque manu præſtigiatoris ornatum: ſed voluntate Dei templum effectũ.
Non enim nunc locum, ſed electorum congregationem, appello eccleſiam. Melius
eſt hoc templum ad accipiẽdam Dei dignitatis magnitudinem. Animal enim quod
eſt magni pretii, ei qui eſt omni pretio dignus, imò cuius pretio nihil omnino re-
ſpondet, conſecratum eſt propter inſignem ſanctitatem. Fuerit autem magni pre-
tii is qui eſt cognitione præditus, qui eſt in honore & pretio apud Deum, in quo
Deus eſt collocatus, hoc eſt, de Deo conſecrata eſt cognitio. Hic diuinam muene-
rimus effigiem & ſanctam imaginem in iuſta anima, quando ea quidem fuerit bea
ta, vt quæ eſt præpurgata, beata autem efficiat opera. Hic eſt & quod collocari po
B teſt, & quod eſt collocatum, hoc quidem in iis qui iam ſunt aſſecuti cognitionem.
Illud autem in iis qui poſſunt fieri, etiamſi nondum ſint digni Dei ſcientiam acci-
pere. Nam quidquid eſt crediturum, iam fidelis Deo, & poſita in honorem imago
virtute predita, Deo eſt dedicata. Quomodo ergo Deus loco non circumſcribitur,
neque animalis figurę vnquam aſſimilatur: ita nec in eum ſimiles cadunt affectio-
nes, neque alicuius indiget, ſicut quę ſunt natiua, vt ſacrificium inſtar alimenti pro
pter famem concupiſcat. Quæ tangit affectio, in ea omnia cadit interitus, & ei qui
non nutritur, cibum præbere eſt ſtultitia. Porro autem Comicus quoq. ille Phere-
crates lepidè in comœdia quæ inſcribitur Fugitiui, fecit Deos cum hominibus ex
poſtulare de ſacris, quòd cum Diis ſacrificarent, primum ſecerneretur id quod eo-
C rum dedecori aſſignaretur, dicendo. Non cum fœmora ad inguinem vſque valde
circumlinxeritis, & lumbo valde tenues, ipſam deinceps ſpinam tanquam limatam
diſtribuiſtis nobis tanquam canibus: Deinde cum vos veſtri inuicem pudeat, mul-
tis molis contegitis. Eubulus autem qui eſt ipſe quoque Comicus, hoc modo ipſe ἐλίμασεν
quoque ſcribit de ſacrificiis. Caudam ſolam & fœmur ſacrificatis, tanquam Pædi-
conibus. Et in comœdia Semele introductum Dionyſium facit diſceptantem. Pri
mum quidem quòd mihi ſacrificant quidem ſanguinem & veſicam, cordis autem
ne ſuperficiem quidem. Ego enim neque dulci veſcor victima nec fœmoribus. Scri
pſit autem Menander. Cum ſummos lumbos, bilem, & quæ comedi non poſſunt
oſſa Diis impoſuerint, ipſi conſumunt alia. An nõ enim à nidore ſacrificiorum vel
D beſtiis eſt abſtinendum? Sin autem re vera nidor eſt munus Deorum qui ſunt apud
Græcos, cur non prius quoque coquos in Deos retulerint qui æquali dignantur
beatitudine, & non ipſum adorant caminum qui eſt huic venerabili nidori propin
quior? Quinetiam Heſiodus dicit Iouem deceptum à Prometheo in diuiſione car
nium, accepiſſe.

Arte mala oſſa bouis nitida pinguedine tecta. Heſ. in Theog.
Hinc fit vt oſſa viri ſacras adolere per aras
Aſſueti, veteris imitantur originis vſum.

Sed nequaquam dixerint, quæ ex indigentia oritur cupiditate vexatum Deum nu
triri. Eum itaque efficient plantæ ſimilem, vt qui nutriatur abſque appetitione, &
E beſtiis quæ latent in cauernis. Eas quidem certè dicunt, aut ab ea quæ eſt in aëre
craſſitudine, aut etiam ab ipſa proprii corporis exhalatione nutriri & citra offen-
ſionem augeri. Atqui ſi citra vllam egeſtatem eis Deus nutritur: quid eſt opus nu-
trimento ei qui non indiget? Sin autem gaudet honorari, cum natura nullius indi-
geat: non abs re nos Deum precibus honoramus, & hoc ſacrificium optimum &
ſanctiſſimum cum iuſtitia emittimus, iuſtiſſimo verbo eum honorantes, per quem
accipimus cognitionem, ea quæ didicimus per eum glorificantes. Eſt ergo quod
eſt hic apud nos altare, terreſtris congregatio eorum qui ſunt dedicati oratioui-
bus, qui veluti vnam vocem habent communem & vnam mentem. Quæ per odora
F tum autẽ accipiuntur nutrimenta, etſi ſint diuiniora iis quæ per corpus, ſignificant
tamen reſpirationem. Quid ergo de Deo dicunt, vtrum perſpirat ſicut genus dæ-
monum: an inſpirat ſolum, vt aquatilia per branchiorum dilatationem: an circum-
ſpirat, vt inſecta per compreſſionem pennarum inciſionis? Sed nulli ex his ſi ſapiant
Deum aſſimilauerint. Quæ autem reſpirant per pulmonis ad thoracem obiectam

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilatationem,ea attrahunt aërem. Deinde si Deo dederint viscera & arterias,& ve A
nas,& neruos,& partes,inducent eum nihil differentem. Conspiratio autem propriè dicitur in ecclesia. Est enim ecclesiæ sacrificium, Verbum quod à sanctis exhalatur animis,cum sacrificium simul aperiatur & tota mens Deo. Sed antiquissimam quidem aram in Delo sanctam vulgo iactarunt. Ad hanc autem solam dicunt etiã accessisse Pythagoram,cæde & morte minimè inquinatam: Aram autem verè sanctam iustam animam,& qui ab ea emittitur suffitum nobis sanctam dicentibus orationem,non credent? Esus autem carnium,vt arbitror, prætextu, excogitata sunt hominibus sacrificia. Licebat autem alioqui absque tali cultu simulachrorum, ei qui vellet vesci carnibus. Quæ enim ex lege fiunt sacrificia, allegoricè nostram significant religionem,vt turtur & columba quæ offeruntur pro peccatis,emundationem partis animæ quæ caret ratione, Deo esse acceptam significant. Si quis autem ex iustis esu carnium animam non onerat, satis consentanea vtitur ratione, non qua Pythagoras & eius assectæ,somniantes animæ transmigrationem. Videtur autem Xenocrates seorsum tractans de nutrimẽto ex animalibus, & Polemon in Opere de Vitâ secundum naturam,apertè dicere esse inutile quod fit per carnes nutrimentum,iam confectum & assimilatum animis bestiarum. Ea ratione Iudei quoque maximè abstinent à carne suilla,vtpote quod hoc animal sit maximè sceleratum & execrandum,quoniam maximè ex aliis fructus effodit & corrumpit. Sin autem dicant hominibus data esse animantia: nos quoque id confitemur, sed non e
omnino ad comedendum. Sed neque omnia,sed quæcunque non laborant. Quocirca non malè Plato Comicus in Comœdia quæ inscribitur Festa, dicit. Ex quadrupedibus autem nullum deinceps oporteret nos occidere, præter sues. Carnes enim habent suauissimas,& nihil ad nos redit ex sue,præterquam setæ & lutum & clamor. Vnde etiam dicebat Essopus,non rectè clamare sues,cum quando trahuntur,maximè intelligant se ad nihil aliud esse vtiles quàm ad sacrificium. Quocirca Cleanthes quoque dicebat eos pro sale habere animam, ne carnes putrescerent. Alii ergo eo non vescuntur vt qui sit inutilis. Alii verò,vt qui fructus perimat, & alii eo non vescuntur quòd sit animal procliue ad coitum. Ea ratione neque hircũ lex sacrificat, præterquam propter solam malorum amandationem, quãdoquidem D
voluptas est vitii metropolis. Iam verò hircinarum quoque carnium esum dicunt conferre ad morbum comitialem. Dicunt autem maximum augmentum fieri ex carnibus porcinis. Quocirca iis quidem qui corpus exercent est vtilis,iis autẽ qui ipsam conantur augere animam,propter eam quæ ex esu carnium ingeneratur hebetudinem,non vtique. Fortasse autem ex iis qui sunt præditi cognitione, exercitationis quoque gratia abstinuerit à carnibus aliquis,& ne caro nimis luxuriet & nimio impetu feratur ad rem veneream. Vinum enim, inquit Androcydes, & carnis ingurgitationes,corpus quidem robustum efficiunt,animam verò debiliorem. Est ergo impium & à religione alienum hoc nutrimentum ad perfectam intelligẽtiam. Quocirca Aegyptii quoque in iis quæ eorum ritu fiunt sanctificationibus, F
non permittunt Sacerdotibus vesci carnibus: & auiculis vtuntur quàm leuissimis: & pisces non tangunt,cum propter alias quasdam fabulas,tum maximè quòd eiusmodi cibus carnem reddat humidam. Iam verò animantia quidem terrestria & volucria,eundem quem nostræ animæ,aërem inspirantia,nutriuntur, vt qui eiusdem generis aëre habeant animam. Pisces autem ne hũc quidem dicunt inspirare aërem, sed illum qui cum aqua fuit contemperatus statim in primo mũdi ortu, sicut etiam cum reliquis elementis,quod etiam est indicium materialis permansionis. Oportet ergo Deo offerre sacrificia,non sumptuosa ac splendida, sed quæ sunt pia & ei accepta, & suffitum illum in lege compositum, qui cõstat ex multis linguis & vocibus in oratione,vel potius qui ex diuersis gẽtibus & sexibus per donum testamen- F
torum construitur in vnitatem fidei: & in laudibus congregatur,mente quidẽ pura,iusta autem & recta vitę institutione,ex sanctis operibus & iusta oratione. Nam quis adeò stultus,vt ait lepor poëticus,& tam ignaui est animi.

Tam

A *Tam credulus uir est quisquam, ut speret Deos,*
Quæ non habent carnem ossibus, tosta & bile,
Quæ esurientes neque ipsi ederent canes,
Lætarier, munus sibique hoc poscere,

Et iis qui hæc faciunt gratiam reddere, seu sint piratę, seu latrones, seu tyranni? Nos autem dicimus ignem sanctificare, non carnes, sed animas peccatrices, ignem dicentes non illum edacem & omnia consumentem & planè sordidum & illiberalem: sed prudentem, qui peruadit animam per ignem transeuntem. Iubemur autem colere & honorare eundem quem & Verbum esse & Seruatorem & ducem
B habemus persuasum: & per ipsum, patrem, non selectis diebus, vt aliqui alii, sed cõtinenter per totam vitam hoc agentes,& modis omnibus. Certè genus electum, per præceptum iustificatum. Septies, inquit, laudem dixi tibi. Vnde nec in definito loco, neque in templo selecto, neque diebus aliquibus festis & præstitutis, sed per totam vitam is qui est præditus cognitione, in omni loco, etiam si per se sit solus, & si habuerit aliquos qui similiter crediderunt, Deum honorat: hoc est, agit gratias propter rectæ vitæ cognitionem. Si autem alicuius boni viri præsentia, propter obseruantiam & reuerentiam eius quod est præstantius, eum qui conuersatur semper format & effingit: quemadmodum is qui cum Deo semper est præsens, per cognitionem & vitam & gratiarum actionem, non iure se melior semper euadat
e in omnibus & factis & verbis & affectionibus? Talis est is cui est persuasum Deum vbique adesse, non autem arbitratu eum certis ac definitis locis esse conclusum: vt cum se absque eo esse aliquando existimauerit, noctu & interdiu intemperantiæ se dedat & libidini. Per totam ergo vitam diem festum agentes, vbiq. & omni ex parte Deum adesse persuasi, laudantes agros colimus, laudãtes nauigamus, & in omni alio vitæ instituto vt decet ex arte versamur. Propius autem Deo iungitur & familiaris efficitur is qui est cognitione præditus, vt qui simul quidem grauitatem & hilaritatẽ ostendat in omnibus. Grauitatem quidem, propterea quòd ad Deum cõuertatur. Hilaritatem autem, propterea quòd humana bona reputet quæ dedit nobis Deus. Videtur autem cognitionis excellentiam Propheta sic ostendere. Beni-
D gnitatem & disciplinam & cognitionẽ doce me, per adiectum amplificans id quod est principale perfectionis. Hic ergo homo qui est verè regalis, Sacerdos, sanctus Dei, quod quidem nunc quoque seruatur apud eos qui sunt doctissimi ex barbaris, genus Sacerdotale ad regnum prouehentes. Hic ergo nequaquam se tradit confusę turbæ dominæ theatrorum. Quæ autem dicuntur & fiunt & videntur voluptatis illicientis gratia, ne in somnis quidem admittit. Neque has ergo quæ visu percipiũtur voluptates, nec eas quæ in aliis fruendis capiuntur varietates: vt sumptuosos & & magnificos suffitus qui odoratum alliciunt, aut condimenta ciborum, & quæ ex variis vinis sentiuntur delitias gustum inescantes: neque odoriferas ex variis floribus contexturas, quæ per sectum animam effœminant, sed honestum rerum o-
E nium vsum ad Deum semper referens,& cibi,& potus,& vnctionis, vniuersorum datori offert primitias, gratias agens & per donum & vnctionem, & per Verbum ei datum, ad conuiuiales epulas rarò veniens, nisi quòd amicitiam concordiamque & consensionem profitetur conuiuium, vt veniat ei persuaserit. Est enim ei persuasum Deum omnia scire & audire, nec vocem solùm, sed etiam cogitationem. Nam auditus quoque qui sit in nobis per meatus corporeos, nõ apprehendit per vim copoream, sed per quendam sensum animalem, & intelligentiam quę discernit voces aliquid significantes. Non est ergo Deus humana forma præditus, vt audiat, neque ei sensibus est opus, vt placuit Stoicis, maximè auditu & visu, non posse enim vnquam aliter apprehendere. Sed & aëris ad patiendum facilitas, & acerrimus Ange-
F lorum consensus, & vis quæ animæ attingit conscientiam, inexplicabili potestate etiam absque sensili auditione simul cum cogitato cognoscit omnia. Quòd si quis dicat vocem quæ inferius circa aërem voluitur, ad Deum non peruenire, at cogitata sanctorum secant non solum aërem, sed etiam totum mundum. Occupat autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

vis diuina perinde ac lux, totam animam perspicere. Quid verò, non etiam vota & A
instituta ad Deum perueniunt, suam vocem emittentia: an non ea etiam transmittuntur à conscientia? Quam nam vocem expectauerit, qui secundum propositum electum etiam ante ortum, & id quod futurum est tanquam quod sit cognouit? An non profundum cuiusuis animæ eluescere facit lux potestatis, cum penetralia, vt ait scriptura, scrutetur lux potestatis. Totus auditus & totus oculus, est, vt his nominibus vtar, Deus. Nullam ergo religionem, nec vllum Dei cultum seruat, neque in hymnis, neque in sermonibus: sed neque in scripturis aut dogmatibus, quæ non conuenit de Deo opinio, ad humiles & indecoras deflectens notiones & cogitationes. Quo fit vt multorũ laudatio nihil differat à maledicto, propter veritatis ignorationem. Atq. quorum quidem sunt appetitiones, cupiditates, & vt semel dicam, B
animi impulsiones, eorum sunt etiam precationes. Quamobrẽ nemo potum desiderat, sed bibere potũ, sed nec hæreditatem, verum esse heredem. Ita autem neque cognitionem, sed nosse. Neque enim rectam rempublicam, sed rempublicam gerere. Eorum ergo sunt precationes, quorum petitiones, & eorum sunt petitiones, quorum sunt cupiditates. Precari autem & appetere fiunt inter se inuicem, ad habendum bona & ea quæ adiuncta sunt cõmoda. Is itaque qui est cognitione prẽditus, creaturæ & petit & precatur ea quæ sunt verè bona, nempe bona animæ, ipse quoque adiuuans vt perueniat ad habitum bonitatis, vt non amplius habeat bona tanquam aliquas adiunctas disciplinas, sit autem bonus. Quocirca eos maximè decet
precari qui Deum norunt vt oportet, & ei rei habent virtutem appositam & con- C
sentaneam, qui sciunt quænam sint verè bona, & quæ sint petenda, & quando, & quomodo singula. Est autem extrema insciitia ab iis qui non sunt Dii tanquam à Diis petere: aut quæ non sunt conducibilia petere, petendo sibi mala quæ visione bona esse apprehendunt. Vnde merito cum sit vnus bonus Deus, ab ipso ex bonis alia quidem dari, alia verò permanere precamur nos & Angeli. Sed non similiter.
Nõ est enim idem, petere vt donum permaneat, aut ab initio vt id accipiamus contendere. Quinetiam auersio & depulsio malorum, est species precationis. Sed ea precatione nunquam est vtendum ad damnum hominum, nisi iustitiæ curam gerens hoc moliatur is qui est cognitione præditus, & dispensetˢ hanc petitionem iis
qui mali sensum exuerunt. Est ergo, vt audacius dicam, precatio, cum Deo con- D
uersatio, & collocutio. Licet ergo susurrantes, & nec labra quidem aperientes tacitè loquamur, intus clamauimus. Omnem enim intrinsecus paratam collocutionẽ Deus exaudit perpetuò. Ea caput & manus in cœlum extendimus, & pedes excitamus in vltima acclamatione orationis, promptitudine & alacritate spiritus assequentes essentiam quæ apprehenditur intelligentia: & vnà cum verbo corpus à terra abducere conantes, erectam & eleuatam animam desiderio meliorum, cogimus in sancta progredi, magno animo carnis vinculum despicientes. Scimus enim optimè eum qui est prædituˢ cognitione, totum mũdum lubenter transmittere, vt certè Iudæi Aegyptum, aperte ostendendo se Deo quàm proximum esse futurum.
Quòd si nonnulli certas ac definitas horas constituunt orationi, vt verbi causa, ter- E
tiam, sextam, nonam: at is qui est cognitione prædituˢ, per totam orat vitam, per preces quidem cum Deo studens versari. Reliquit autem, vt semel dicam, omnia quæ non sunt vtilia, cum eò iam peruenerit, vt iam hinc acceperit consummationem eius qui agit ex charitate. Iam verò triplicem horarum diuisionem, quæ totidem sunt honoratæ precibus, sciunt qui norunt beatam sanctarum mansionum trinitatem. Hic mihi venit in mentem quorundam qui diuersa sentiunt, nempe Prodici hæresis sectatorum, dogmatum, quæ inducunt non esse orandum. Ne ergo de hac impia sua sapientia, tanquam noua & aliena hæresi se efferant: sciant eam fuisse quidem prius acceptam à Philosophis, qui dicuntur Cyrenaici. Suo autem tempore
aduersus impiam execrandorum istorum dicetur cognitionem, ne si huic Commẽ- F
tario insereretur cõtra eos disputatio, quæ de iis prolixa futura esset pertractatio, interrumperet cœptam orationem, cum nos solum ostendamus verè pium ac religiosum

A giosum Dei esse cultorem, qui ex regula ecclesiastica verè est cognitione prẽditus, cui soli, cum ex Dei volũtate dispertiat ac distribuat, fit petitio cum petiuerit atq. adeò cogitauerit. Quomodo enim quidquid vult potest Deus, ita quidquid petierit is qui est cognitione prædituˢ, id accipit. Omnino enim nouit Deus eos qui bonis digni sunt, & qui non, vnde dat ea quæ singulis conueniunt. Quamobrem indignis, etiamsi sæpe petierint, non dabit. Dabit autem scilicet iis qui sunt digni. Non est tamen petitio superflua, etiamsi bona dentur absque oratione. Iam & gratiarũ actio, & petitio eorum quæ pertinent ad cõuersionem proximorum, est opus eius qui est prædituˢ cognitione: qua quidem ratione orauit quoque Dominus, gratias
B quidem agens propter ministerium, rogans autem quamplurimos esse in cognitione: vt in iis qui salui fiunt, per salutem ex agnitione Deus glorificetur: & qui est solus bonus & qui solus Seruator, per filium ex seculo in seculum agnoscatur. Quanquam fides quoque futurum esse vt accipiat, est species orationis quæ est reposita vt conuenit cognitioni. Cæterum si oratio sit occasio cum Deo conuersationis, aditus ad Deum nulla est prętermittenda occasio. Eius certè qui est prædituˢ cognitione, sanctitas connexa cum beata prouidentia, per spontaneam confessionem, ostendit perfectum Dei beneficium. Est enim veluti quædam mutuo respondens prouidentiæ cura, sanctitas eius qui est prædituˢ cognitione, & quæ conuertitur amici Dei beneuolentia. Neque enim Deus inuitus est bonus, quomodo ignis est
C prædituˢ vi calefaciendi. Est autem voluntaria bonorum impertitio, etiam si anticipet petitionem. Neque verò inuitus saluus erit is qui fit saluus. Non est enim animus, sed omnino voluntariè & libero animi arbitrio contendet ad salutem. Quocirca præcepta quoque homo accepit, vt qui ex se moueri & incitari possit ad vtrum velit ex iis quæ sunt eligenda & fugienda. Non facit ergo Deus bona ex necessitate, sed libera voluntate bene facit iis qui ex se conuertuntur. Non est enim seruilis quæ ad nos venit diuinitus, tanquam à deterioribus ad meliores procedẽs, prouidentia. Ex miseratione autem nostræ imbecillitatis, exercentur quę sunt proximę ac continentes prouidentiæ dispensationes. Sicut etiam pastores ouium curá gerunt, & Rex eorum qui eius parent imperio, & nos paremus prẽfectis nostris,
D qui eos regunt qui sunt eis commissi eo ordine qui fuit eis traditus. Dei ergo sunt serui & cultores, qui liberalissimum & maximè regalem cultum exhibent, qui fit per piam ac religiosam mentem & cognitionem. Est ergo omnis quoque locus verè sacer, in quo Dei accipimus notionem & cogitationem, & tempus. Quando autem is cuius est bona mens & bonum animi institutũ & qui est gratus, petit per orationem, nonnullam aliqua ex parte fert opem, lubenter per ea quæ flagitat precibus, accipiens id quod desiderat. Quando enim nostram bonam animi propensionem acceperit is qui est dator bonorum, eius conceptionem omnia simul bona cõsequuntur. Certè per orationẽ examinatur modus quomodo se habeat ad id quod oportet. Si autem vox & dictio nobis data est causa intelligentiæ: quemadmodum
E non ipsam animam & mentem Deus exaudit, cum iam certè anima animam, & mens mentem exaudiat. Vnde quę multas edunt voces Deus linguas non expectat, vt hominum interpretes, sed cognoscit omnium, vt semel dicam, mentes, & quod nobis vox significat, hoc Deo nostra loquitur cogitatio, quam etiam ante creationem sciebat esse venturam in mentem. Licet ergo ne voce quidem emittere orationem, sed solum quidquid est intrinsecus spiritale, intendere in vocem quæ mente percipitur, per indiuulsam ad Deum conuersionem. Quoniam autem diei nata lis imago est Oriens, illinc quoque lux augetur quę primum illuxit ex tenebris, sed etiam iis qui volutantur in ignoratione, exortus est dies cognitionis veritatis, ea ratione qua Sol in Oriente matutino, nempe orationes. Vnde etiam quæ erant ex
F templis antiquissima, respiciebant ad Occidentem, vt qui stant vultu conuerso ad imagines, doceantur verti ad Orientem. Dirigatur oratio mea tanquam incensum in conspectu tuo. Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum, aiunt Psalmi. Sceleratis ergo hominibus oratio, non solum in alios, sed etiam in seipsos Psal. 140.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est perniciosissima, si quidē etiāsi quę fausta & prospera dicunt, petita acceperint, lę- A
dunt eos qui acceperunt, vt qui sint vsus eorū nescii. Qui.n. orant vt possideant ea
bona quæ nonhabent, ea quæ videntur bona, non ea quæ sunt petunt. Qui autē est
cognitione præditus, eorū quidem quæ possidet permansionē, ad ea autē quæ est fu
turus aptitudinem, eorū autem quæ non est accepturus, petet æternitatē. Quæ
autem verè sunt bona quæ versantur in animo, ea & sibi esse, & ei permanere pre-
catur: neque aliquid ex iis quæ absunt desiderat, contentus præsentibus. Neq. enim
est propriis bonis defectus, cum satis iam sibi sit ex diuina gratia & cognitione.
Sed cum suis quidem sit contentus, aliis autem non egeat, omnipotentem autem
cognoscat voluntatem, & simul habeat & precetur, maximæ autem proximè adhæ
rescat potentiæ, studens esse spiritalis, per indefinitam charitatē est vnitus Spiritui. B
Sic magni est & excelsi animi, qui id quod est omnium prestantissimum, quod o-
mnium optimum, possidet per scientiam, & facile quidem mouetur & applicatur
ad contemplationem, eorum autem quæ cadunt in contemplationem, in anima
vim habet permanentem, hoc est, perspicacem scientiæ acrimoniam. Hanc autem
vt possideat potestatem quàm maxima vi contendit, se abstinens ab iis quæ menti
aduersantur, & in contemplatione quidem perpetuò residens, & in ea se exercens
exercitatione quæ ab iis quæ sunt iucunda se abstinet, & ea quæ sunt facienda re-
ctè gerit, & magna præterea vtens experientia, tam in doctrina, quàm in iis quę ad
vitam pertinent, habet dicendi libertatem, non vim effrenatæ linguæ, sed vim & C
facultatem simplici oratione vtentem, quæ nihil eorum quæ conuenienti tempo-
re dici possunt, & de quibus maximè dicendum est pro dignitate, celat, neque pro-
pter gratiam, neque propter timorem. Qui ergo quæ Dei sunt accepit à choro my
stico ipsius veritatis, vtitur oratione adhortatoria, quæ magnitudinem virtutis,
ipsam, inquam, & quæ ab ea oriuntur, pro dignitate indicat, cum diuina orationis
eleuatione, iis quæ percipiuntur intelligentia, & quæ sunt spiritalia, quàm maxi-
mè fieri potest, ex cognitione se reddens familiarē. Quo fit vt sit semper benignus,
mansuetus, aditu facilis, affabilis, patiens, gratus, bona præditus conscientia. Is est
non solùm rigidus & austerus ad hoc vt non corrumpatur, sed etiam ad hoc vt non
tentetur. Præbet enim animum, qui neque voluptati neque dolori cedit, aut ab eis
expugnatur. Iudex, si vocet ratio, immobilis, animi motibus nihil penitus largiens, D
immutabiliter quà iustum iubet proficisci, ingrediens, persuasum habēs omnia pul
cherrimè administrari, & animas semper in melius proficere, donec ad ipsum bonū
venerint, vt quæ in vestibulis, vt semel dicā, patris, magno, pontifici propinquę eua
serint. Hic cognitione præditus, qui est fidelis, & cui est persuasum quæ sunt in
mundo optimè administrari, æquo certè fert animo omnia quæ eueniunt. Meritò
ergo nihil requirit ex iis quæ ad vitam pertinent ad vsum necessarium, vt cui sit
planè persuasum, quod qui omnia nouit Deus, id quod est vtile suppeditat bonis
etiam non petentibus. Sicut enim artifici artificiosè, & gentili gentiliter, ita etiam
ei qui est cognitione præditus, ex cognitione præbet singula. Et qui ex gentibus
quidem conuertitur, fidem: qui autem adscendit ad cognitionem, charitatis petet E
perfectionem. Qui autem summum iam attigit cognitione præditus, precatur vt
contemplatio augeatur & permaneat: sicut qui est homo communis, vt sit perpe-
tuò sanus. Iam verò petet etiam vt à virtute nunquam excidat, maximè adiuuans
& dans operam vt perpetuò maneat eiusmodi vt non possit excidere. Nouit enim
aliquos quoque ex Angelis, qui propter socordiam humi lapsi fuerant, nondum
perfectè ad vnum illum habitum, ab ea quæ est ad duplicitatem aptitudine seipsos
expressisse. Is qui hic ad summum cognitionis & excellentem viri perfecti alti-
tudinem se exercuit, & ita viuere vt nullo loco nec tempore labatur elegit, & in
μονοβιον. eo se exercet per mentis vndique exæquatam & vnius planè tenoris stabilitatem. F
Quibus autē grauis aliquis adhuc relinquitur angulus deorsum vergens, vna quo-
que detrahitur id quod per fidem sustollitur. Ei ergo qui exercitatione profecta ex
cognitione parauerit virtutem quæ non potest amitti, efficitur naturalis habitus.

Et

A Et quomodo lapidi grauitas, ita huius scientia euadit huiusmodi vt amitti nō pos-
sit, non inuoluntariè, sed volūtariè, vi rationis & cognitionis atque prouidentiæ.
Quoniam autem amissum, non esse per cautionem fit eiusmodi vt non possit amit
ti: cautionem quidem ad hoc vt non peccet, bonam autem cōsiderationem, ad hoc
vt virtus non amittatur, retinebit. Cognitio autem videtur bonam præbere consi
derationē, docens perspicere ea quæ possunt adiuuare ad hoc vt virtus permaneat.
Res est ergo maxima Dei cognitio. Quocirca ea quoque ita conseruatur virtus vt
amitti nequeat. Qui autem Deum nouit, est sanctus & pius. Qui est ergo cognitio-
ne præditus, ostensum est eum solum esse pium & religiosum. Is gaudet quidem de
B bonis præsentibus. Lętatur autem propter ea quæ sunt promissa, tanquam iam præ
sentia. Neque enim eum latent tanquam adhuc absentia, propterea quòd qualia
sint iam antè cognouerit. Cognitione ergo persuasus quomodo sit vnumquodque
ex futuris, hoc possidet. Quod enim est mancum ac defectum metiendum est ex eo
quod ad ipsum pertinet. Si ergo possidet sapientriam, & est res diuina sapientia: qui
est particeps eius quod non indiget, non fuerit indigens. Non enim sapientiæ com
municatio fit dum se inuicem mouent & retinent operatio & id quod participat:
neque dum aliquid aufertur, aut fit alicuius indigens. Ostenditur ergo minui non
posse operationem per ipsam communicationem. Sic ergo nobis habet omnia bo-
na: is qui est cognitione præditus, potestate: sed nondum etiam numero, nam alio-
C qui dimoueri non posset, quod attinet ad diuinos qui debentur profectus & admi
nistrationes. Hunc quoque Deus adiuuat, propinquiore honorans curatione. An
non enim bonorum virorum gratia, & vt ea possiderent & illis vsui, vel potius sa-
luti essent omnia facta sunt? Nō ergo eis abstulerit ea quæ sunt propter virtutem,
propter quos sunt quæ facta sunt. Clarum est enim quòd bonam ipsorum naturam
& sanctum institutum honorans, iis qui bene viuere constituerunt, vires inspirat
ad reliquam salutem, alios quidem solum adhortans: aliis verò qui ex se digni eua-
serunt opem ferens. Est enim omne bonum eiusmodi vt adnascatur ei qui est præ-
ditus cognitione, siquidem ei est finis scire & facere scienter vnumquodque. Quo
modo autem medicus præbet sanitatem iis qui ei opem ferunt ad sanitatem: ita
D etiam Deus æternam salutem iis qui opem illi ferunt & cum eo cooperantur ad co
gnitionem, & ad bonas actiones. Cum autē simul cum eo quod facimus, in nostra
sint potestate ea quæ præcepta imperant. perficitur quoque promissio. Ac mihi vi-
detur illud quoque rectè dici apud Græcos. Athleta quidem non ignobilis nec pu-
sili animi inter veteres, cum longo tempore corpusculum exercuisset ad fortitudi
nem, adscēdens ad Olympia, cum Pisani Iouis aspexisset statuam. Si omnia, inquit.
O Iupiter, mihi rectè parata sunt ad certamen, iustè mihi redde victoriā. Sic enim
cum is quoq. qui est cognitione præditus, citra reprehensionem & cum bona con-
scientia, quod ad se attinet, omnia impleuerit, & ad doctrinā, & ad exercitationem,
& ad bonorum operum effectionem, & ad hoc vt Deo sit gratus & acceptus, id
E vniuersum salutem deducit ad perfectionem. Hæc ergo à nobis exiguntur quę sita
sunt in nostra potestate, & eorum quæ ad nos pertinent tam præsentium quàm ab-
sentium electio & desiderium & possessio & vsus & permansio. Quocirca verè pu
ram & immaculatam oportet habere animam, eum qui cum Deo conuersatur, se-
ipsum bonum perfectè efficientem. Sin minus, proficientem ad cognitionē, & eam
desiderantem, à vitii autem operibus omnino esse auulsum. Quinetiam decet eum
omnes orationes, & probè facere, & cum probis. Est enim lubricum ac periculo-
sum vna adscribi cum peccatis aliorum. Vna ergo cū iis qui recentius crediderunt,
is qui est cognitione præditus, de iis precabitur de quibus vna etiam agere conue-
nit. Vniuersa autem eius vita, est quidam celebris ac sanctus dies festus. Atque ei
F quidem sacrificia, sunt ipsæ preces & laudes, & quæ ante cibum fiunt scripturarū
lectiones. Psalmi autem & hymni, dum cibus sumitur. Antequam eatur cubitum,
quinetiam noctu rursus orationes. Per eas seipsum vnit choro diuino, ex memoria
continua, in memoriæ semper mandanda positus contemplatione. Quid verò, non

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliud quoque sacrificium, nempe dogmatum & pecuniarum in egenos largitionē, A
cognoscit? Maximè. Sed nec ea quæ fit ore vtitur verbosa precatione, vt qui quæ pe
tere à Domino oporteat didicerit. In omni ergo loco orabit, sed non vt apertè po-
pulo appareat. Is verò dum & ambulatione vtitur & sermone & quiete & lectio-
ne, & iis quæ fiunt ex ratione, omni modo precatur, & si in ipsius animæ penetrali
bus solum cogitauerit, etiam inenarrabilibus gemitibus patrem inuocauerit. Ille
autem propè adest eo adhuc loquente. Cum sint autem tres fines cuiusuis actionis,
propter id quidem quod est bonum & vtile omnia operatur: voluptatis autem cau
sa aliquid agere, his relinquit, qui vulgarem vitam sequuntur. Longè autem abest
vt qui in tali pietate probatur & diiudicatur, sit ad mentiēdum propensus & ad iu-
randum. Est enim iusiurandum quidem confessio definitiua cum diuina assumptio B
ne. Qui est autem semel fidelis, quemadmodum seipsum infidelem præbuerit, vt
etiam opus habeat iureiurando, & non ita vitam gesserit vt ea sit firmum ac defini
tum iusiurandum, & fidem confessionis ostenderit in constanti stabilique vita &
sermone? Si autem in iudicio eius qui facit & loquitur positum est facere iniuriam,
non in perpessione eius qui patitur persecutionem: neque mentietur, neque peie-
rabit, vt qui Deum afficeret iniuria, cum eum sciat natura esse huiusmodi vt mini
mè lædi possit. Sed neq. propter proximum mentietur, vel aliquid transgredietur,
quem didicit diligere, etiamsi non sit familiaris. Propter seipsum autem multo ma
gis neque mentietur, neque peierabit, siquidem nunquam sua sponte in seipsum
iniustus inuenietur. Sed neque iurat, vt qui in affirmatione quidem, Nę vel Est. in C
negatione autem, Non, ponere constituerit. Iurare enim est iusiurandum, vel tan-
quam iusiurandum mente cōceptum proferre affirmatiue. Sufficit ergo ei vel affir-
mationi vel negationi addere illud, verè dico, ad comprobandum iis qui non per-
spiciunt stabilitatem eius responsionis. Oportet enim eum habere, vt ego quidem
existimo, apud externos quidem vitam fide dignam, vt ne postuletur quidem ab eo
iusiurandum: in seipsum autem & eos qui conuersantur, animi æquitatem, quæ est
ὐγιωμοσύνη iustitia voluntaria. Iam verò rectè & verè iurans, non autem procliuis ad iurandū,
est is qui est præditus cognitione, qui raro quidem accedit ad iurandum, sed ita vt
diximus. Quanquam verum esse in iureiurando, fit cum ea quæ est in vero consen-
sione. Contingit ergo hoc euenire, quatenus quis se rectè gerit in officiis. Vbi nam D
ergo est amplius opus iureiurādo, ei qui ita viuit vt qui peruenerit ad summum ve-
ritatis. Qui ergo ne iurat quidem, multum abest vt sit peieraturus. Qui autē nihil
transgreditur ex iis quæ pacta & conuenta sunt, is nunquam iurauerit, cum trans-
gressionis & perfectæ obseruationis in factis sit obseruatio, sicut certè mentiri &
peierare, in dicendo & iurando præter officium. Qui autem iustè viuit, nihil ex iis
quæ decet fieri transiliens, vbi examinatur iudicium veritatis, is factis verè & san-
ctè iurat. Est ergo ei superfluum linguæ testimonium. Cum ergo sit ei semper per-
suasum Deum esse vbique, & erubescat non verum dicere, & falsum dicere cogno
scat se esse indignum, diuina & sua ipsius contentus est conscientia, & ideo non
mentitur: neque præter pacta conuenta facit aliquid. Ea ratione neque iurat, si fue E
rit rogatus, neque vnquam negat, ne falsum dicat, etiamsi moriatur in tormentis.
Eius autem qui est præditus cognitione dignitatem, maximè auget & amplificat,
qui aliorum docendorum susceptit præfecturam, vt qui maximi quod est in terris
boni dispensationem & verbo & facto acceperit, per quam intercedit vt fiat cum
Deo coniunctio & societas. Quomodo autem qui res terrenas colunt ac veneran-
tur, precantur imagines perinde ac si audiant, firma ac stabilia ducentes pacta con-
uenta quæ eis fiunt auctoribus: ita auctoribus ac ducibus animatis imaginibus, sci-
licet hominibus, vera verbi magnificētia à fide digno magistro accipitur: & quod
in eos confertur beneficium refertur ad ipsum Dominum, ad cuius imaginem do- F
cens is qui re vera est homo, fabricatur & componit, ad salutem renouans, homi-
nem Catechumenum. Quomodo enim ferrum Martem Græci appellant, & vinū
Bacchum per aliquam relationem: ita is qui est præditus cognitione, proximorum

vtilitatem

A vtilitatem propriam salutem existimans, merito dicatur Domini imago animata,
non quoad formę proprietatem, sed quoad symbolum signumue potestatis, & simi
litudinem prædicationis. Quidquid habet in mente, id etiam fert in lingua, apud
eos qui digni sunt audire, ex assensione & certa sententia simul dicens & viuens.
Vera enim simul sentit & dicit, nisi si quando loco medicinæ, vt medicus ad ægro-
tantes, ad eorum qui laborant salutem, mentietur, aut falsum dicet, vt aiunt Sophi
stæ. Ecce enim Timotheum præclarus circūcidit Apostolus, cum vociferaretur & Act. 16.
scriberet circūcisionem manu factam nihil prodesse: sed ne repente & aceruatim à Gal. 5. 6
lege auellens, ad eam quæ est ex fide cordis circūcisionē, adhuc reluctantes eos qui
B audiebant Hebræos, à synagoga cogeret abrumpere, se Iudæis accommodans, fa-
ctus est Iudæus, vt omnes lucrifaceret. Qui ergo propter proximorum salutem
quibus se accommodat, se ad solam demittit accommodationem, is nullius simula
tionis omnino cogitur esse particeps, propter periculum quod imminet iustis ab
iis qui eis inuident. Propter solam autem propinquorum vtilitatem, faciet quædā
quæ non principaliter ab eo fierent, si non faceret propter illos. Is seipsum tradit
pro ecclesia, pro familiaribus quos ipse in fide genuit, in exemplum iis qui possunt
suscipere summam œconomiā, benigni & pii doctoris, ad ostendendam verborum
veritatem, ad operationem charitatis in Dominum. Is est eiusmodi vt à timore nō
redigatur in seruitutem: verus in sermone: tolerans in labore: nec in ea quæ profer
C tur oratione volens vnquam mentiri, & in ea se semper ita gerens vt non peccet,
quandoquidem ipsum mendacium, vt quod cum aliquo dolo dictum sit, non est ser
mo otiosus, sed exercetur ad vitium. Vndique ergo veritati testimonium fert is so
lus qui est cognitione præditus, & facto & oratione. Semper enim in omnibus o-
mnino se rectè gerit, & in sermone, & in actione, & in ipsa cogitatione. Hæc ergo
est, vt cursim persequendo dixerim, Christiani pietas & religio. Si hæc facit vt di-
cit, & conuenienter rectæ rationi piè facit & iustè. Si hæc autem ita se habent, so-
lus re vera fuerit pius, iustus, religiosusque ac verus Dei cultor, is qui est cognitio
ne præditus. Non est ergo Christianus impius. Hoc enim fuerat propositum osten
re Philosophis. Quare nullum malum vel turpe, quod est iniustum, nullo modo
D vnquam operabitur. Consequenter ergo nec se gerit impiè, sed vel solus piè ac san-
ctè Deū colit, eum, inquam, qui verè est Deus, princeps & Rex omnium & omni-
potens, ex vera religione purè & castè colens. Est enim, vt semel dicam, cognitio,
quædam hominis tanquam hominis perfectio, quæ completur per rerum diuina-
rum scientiam, & modo & vita & sermone congruens & consentiens sibi & ver-
bo diuino. Per hanc enim fides perficitur, vtpote quòd per eam solummodo fidelis
efficiatur perfectus. Est ergo fides aliquod bonum intrinsecus positum, & quæ
absque eo quòd Deum quærat Deum esse confitetur, & vt qui sit glorificat. Vnde
oportet ab hac fide eductum, & in ea auctum, gratia Dei, quoad eius fieri potest,
eius accipere cognitionē. Dicimus autem cognitionem differre à sapientia quæ est
E per doctrinam. Nam quatenus quidem est aliquid cognitio, hoc omnino est etiam
sapientia. Quatenus autem est aliquid sapientia, non est omnino cognitio. In sola
enim sermonis qui profertur cognitione, nomen sapientiæ visione apprehendi-
tur. Verumenimuero de Deo non dubitare, sed credere, est fundamentum cogni-
tionis. Est autem vtrunque Christus, fundamentum, inquam, & ædificium, per
quem est & principium & finis. Et extrema quidem non docentur, nempe princi-
pium & finis, fides, inquam, & charitas. Cognitio autem quæ datur ex traditione
per Dei gratiam, veluti quoddam depositum committitur iis qui seipsos doctrina
dignos exhibuerint, ex qua eluceſcit charitatis dignitas, ex luce in lucem. Dictum
est enim, habenti dabitur. Fidei quidem, cognitio: cognitioni autem, charitas: Matth. 25
F Charitati autem, hæreditas. Hoc autem fit quando quis pependerit à Domino Luc. 14.
per fidem, cognitionem, & charitatem, & vnà cum eo adfcēderit, vbi est fidei no-
stræ & charitatis Deus & custos. Vnde in fine traditur cognitio iis qui ad hoc sunt
apti & selecti, eo quòd maiori præparatione opus sit & præexercitatione, & ad ea

Universidad de Deusto
Biblioteca

audienda quę dicuntur,& ad vitam componendam,& ad consideratè progrediendum ad id quod est vltra eam quæ est ex lege iustitiam.Ea nos deducit ad finem interminatum & perfectum,prius docens eam quæ nobis est futura,Deo conuenientem cum Diis viuendi rationem,cum ab omni pœna & supplicio fuerimus liberati,quæ sustinemus ex peccatis ad salutarem disciplinam. Post quam redemptioné, prę mium & honores dantur consummatis,cum cessauerint quidem à purgatione, cessauerint autem etiam ab alio ministerio,etsi sit sanctum,& inter sanctos. Dein de iis qui fuerint mundo corde,per proximam Domino adhæsionem,perpetuę cõtemplationi permanet restitutio,& Dii vocati sunt appellatione,qui in iisdem sedibus sunt collocati,in quibus alii Dii qui sunt primi à Seruatore constituti.Est ergo cognitio velox ad purgationem,& apta ad mutationem facile suscipiendam in melius.Vnde etiam facile traducit ad id quod est animæ cognatum ac diuinum & sanctum,& per cuiusdam proprii luminis mysticos profectus transmittit hominé, donec in supremum quietis locum restituerit eum qui est mundo corde, docens Deum scienter & per comprehensionem cõtemplari facie ad faciem. Hic est enim vtique animæ cognoscentis perfectio,vt cum omnem purgationem & ministeriũ superauerit,sit cum Domino,vbi est proximè & ei cohærendo subiecta. Fides ergo,vt semel dicam,est breuis & compendiosa eorum quæ vrgent cognitio.Cognitio autem est firma ac stabilis demonstratio eorum quæ assumpta sunt per fidem, quæ per doctrinam Domini super fidem ædificatur, quæ transmittit ad id quod non potest excidere & mutari, & potest comprehendi scientia. Ac mihi quidem videtur esse prima quædam salutaris mutatio, quæ fit à gentibus ad fidem, vt prius dixi. Secunda autem, quæ est à fide in cognitionem. Illa verò trahiciens ad charitatem,hinc iam reddit amicum amico,id quod cognoscit,ei quod cognoscitur.Et forrasse qui est eiusmodi,exhinc iam anticipauit vt sit similis Angelis. Post eam ergo postremam quæ est in carne excellentiam, semper prout conuenit mutatus ad id quod est melius, ad paternam aulam, ad verè Dominicam per sanctam hebdomadé contendit mansionem, futurus, vt ita dicam, lumen stans & manens propriè,quod est omni ex parte & omnino immutabile,qui est primus modus Dominicę operationis,eius quæ dicta est à nobis remunerationis,conuenienter pietati & verę religioni. Ex multis autem quæ sunt testimoniis, vnum summatim
Psal.23. exemplum adducam, quod sic dictum est à Dauid propheta. QVIS ascendet in montem Domini,aut quis stabit in loco sancto eius.Innocens manibus,& mundo corde,qui non accepit in vano animam suam:neque iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem à Domino,& misericordiam à Deo Seruatore suo. Hæc est generatio quærentium Dominum,quærentium faciem Dei Iacob.Breuiter,vt arbitror,nobis significauit Propheta eum qui est prædituscognitione, cursimque & obiter,vt videtur,nobis demonstrauit Dauid, Seruatorem esse Deum, dicens eum esse faciem Dei Iacob,qui annunciauit & docuit de spiritu. Quocirca Apostolus quoque appellauit filium characterem seu typum gloriæ patris, qui veritatem de Deo docuerit,& expresserit quòd Deus & pater vnus est & solus omnipotẽs,quem nemo nouit nisi filius,& cui filius reuelauerit. Vnum autem esse Deum, per eos qui quærunt faciem Dei Iacob,meminit,quem solum esse Deum patrem bonum exprimit Seruator noster & Deus.Generatio autem quærentium eum, est genus electum, quod est vi inquirendi prædituin ad cognitionem. Et
1.Cor.14. ideo Apostolus quoque dicit.Nihil vobis prodero,nisi vobis locutus fuero aut in reuelatione,aut in cognitione,aut in Prophetia aut in doctrina. Quanquam non nulla quoque rectè fiunt ab iis qui non sunt prædituscognitione:sed nõ ex ratione: sicut est in magni animi virtute. Nonnulli enim cum sint natura iracundi,& deinde id absque ratione aluerint,ad multa citra rationem quodam feruntur impetu, & faciunt similia iis qui sunt magni & excelsi animi, adeò vt sordidi & illiberales opifices eadem nonnunquam rectè gerunt,quod attinet ad tolerantiam.Sed neque ex eadem causa ex qua qui est prædituscognitione,neque idem sibi proponentes,
nec si

nec si totum corpus tradant. Charitatem enim non habent,vt ait Apostolus,quæ generatur per cognitionem.Quæcunque ergo fit actio à sciente, ea est recta actio. Quæcunque autem ab insciente,mala est,etiamsi maximè instet & vrgeat,quoniã non fit fortis ex consideratione,neque dirigit actionem ad aliquid vtile ex iis quæ conuertunt ad virtutem & procedunt à virtute. Eadem autem ratio est etiam in aliis virtutibus.Quare etiam iis conuenienter in Dei cultu & religione .Non ergo in sanctitate solùm talis est nobis is qui est cognitione prædituS. Religioni autem ac Dei cultui qui fit ex scientia,sunt etiam consequentia præcepta de alia eius vitæ institutione.Vitam enim eius qui est cognitione prædituS nunc est nobis propositum describere,non autem adducere dogmatum contemplationem, quam conuenienti tempore postea exponemus,simul etiam seruantes consequentiam.De vniuersis ergo verè & magnificè disseruit,vt qui diuinam cõceperit doctrinam . Cum ergo initium duxisset à creaturæ admiratione, quòd possit accipi cognitio domo argumentum afferens,fit alacer & promptus Domini discipulus . Cum primum autem audiuisset Deum & prouidentiam,credidit ex iis quæ est admiratus.Hinc impulsus,omnibus modis dat operam disciplinæ,omnia illa faciens, per quæ poterit accipere cognitionem eorum quæ desiderat.Desiderium autem per profectum fidei,consistit contemperatum simul cum inquisitione.Id autem est fieri dignum tali & tanta contemplatione.Sic Dei gustabit voluntatem is qui est prædituS cognitione.Non aures enim præbet,sed animum,rebus quæ significantur ab iis quæ dicuntur.Cum ergo essentias & res ipsas acceperit per Verba,meritò animam quoq. deducit ad ea quæ oportet,illud,Non mœchaberis,Non occides,propriè accipiẽs, vt dictum est ei qui est prædituS cognitione,non vt existimatum est ab aliis. Accedit ergo se exercens contemplatione quæ effecit scientiam, vt certamen ineat cum iis quæ magis vniuersè & magnificentius dicta sunt,rectè sciens quòd qui docet hominem scientiam,vt ait Propheta,est Dominus,per os hominis Dominus operans.Ea ratione carnem quoque accepit.Meritò ergo nunquam iucundum præfert vtili,nec si casu aliquo eum præuentum meretricie vim afferens prouocet formosa mulier,quoniam nec Ioseph quidem ab instituto abducere potuit vxor Domini. Ei autem se exuit per vim tenẽti tunicam,vt qui à peccato quidem fuerit nudatus, honestatis autem & temperantiæ ornamentum induerit.Nam etsi oculi Domini, Aegyptii,inquam,Ioseph non videbant: at omnipotentis quidem certè inspiciebant.Nam nos vocem quidem audimus,& corpora contemplamur: Deus autem rem examinat,à qua fertur vocem edere & aspicere.His consequenter,si vel morbus vel casus aliquis eum inuaserit qui est prædituS cognitione, atque adeò mors quæ est omnium terribilissima,manet animo interritus, sciens quæcunque sunt huiusmodi,esse naturæ necessitatem:sed sic quoque Dei virtute ea effici medicamentum salutis,vt quæ per disciplinam eos beneficio afficiant qui sunt incompositiores,& à sancta pro meritis verè dispertiantur prouidẽtia.Vtens autem rebus creatis,quando dicet & quantum dicet Verbum,ei qui creauit agendo gratias,vsus earum fit Dominus.Nunquam acceptæ est memor iniuriæ,nulli indignatur aut in eũ acerbè inuehitur,etiam si sit odio dignus propter ea quæ facit.Colit enim creatorem,diligit autem vitę socium,eius miserens,& pro eo orans propter eius ignorãtiam.In corpus quoque suum per consensionem afficitur,cui quidem natura patibili est alligatus,sed non in ipsum primam suscipit affectionem. In inuoluntariis quidem certè casibus, à doloribus seipsum deducens ad ea quæ sunt eius propria, non abducitur ab iis quę sunt eius aliena,iis autem cedit & se accõmodat quæ sunt eius solum necessaria, quatenus illæsa conseruatur anima.Non enim opinione aut existimatione solùm vult videri esse fidelis,sed cognitione & veritate, hoc & firmo & stabili facto,& sermone efficaci. Non solum ergo laudat bona & honesta, sed ipse etiam cogitur esse bonus & honestus, à bono & fideli seruo transiens ad amicum per charitatem propter perfectionem habitus,quam ex vera disciplina & multa exercitatione acquisiit.Vt qui ergo magna vi contendat vt perueniat ad sum

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum cognitionis,moribus ornatus,habitu compositus,habens omnia illa cõmo- A
da eius qui est verè cognitione præditus,pulchras respiciens imagines,multos qui-
dem qui recte & ex virtute se antea gesserunt,Patriarchas,plurimos autem Prophe
tas,& innumerabiles Angelos,& postremo Dominum qui nos docuit & ostẽdit
fieri posse vt summam illam vitam assequamur,propterea omnia mundi bona quę
sunt in promptu & ad manum non diligit,ne humi remaneat, sed ea quæ sperã-
tur,vel potius quæ iam sunt cognita,sperantur autem esse comprehendenda. Hac
ergo ratione labores & tormenta & afflictiones sustinet, non vt qui sunt fortes
apud Philosophos,propter spem quòd presentes quidem sint cessaturi dolores,sint
autem rursus iucundorum futuri participes,sed cognitio ei persuasionem in gene
rauit firmissimam futurorum spei recipiendæ. Quocirca non solum quæ hic sunt B
supplicia,sed etiam iucunda contemnit omnia. Aiunt certè beatum Petrum, cum
vidisset vxorem suam duci ad mortem,lætatum quidem esse propter vocationem,
& quòd domum reuerteretur,valde autem exhortãdo & consolando, proprio no
mine eam compellantem dixisse,heus tu memento Domini. Tale erat beatorũ ma
trimonium,& vsque ad amicissima perfecta affectio. Ea ratione Apostolus quoq;
qui vxorem ducit,tanquam qui non ducat,inquit,volens matrimonium minimè
moueri affectione,& nequaquam diuelli à charitate in Dominum,quam tenere ad
Dominum peregrinanti vxori suasit qui vere erat vir. An non est ergo eis manife-
sta fides spei post mortem, qui etiam in ipso tempore tormentorum Deo agunt C
gratias. Firmam enim & constantem, vt opinor, fidem possidebant, quam fideles
quoque consequebantur operationes. Est ergo in quouis casu fortis ac valida ani
ma eius qui est cognitione præditus,quæ veluti corpus Athletæ, & optima est ha-
bitudine,& maximas habet vires. Est enim optimi quidem consilii in iis quæ ad ho
mines pertinent,quid sit iusto faciendum sententiam exponens,nempe quæ sũper
nè à Deo procedunt principia,& ad Dei assimilationem,voluptatum & molestia-
rum corporis acquirit moderationem. Audacter autem insurgit aduersus metus,in
Deo habens fiduciam. Re vera ergo terrestris diuinæ virtutis imago est anima co-
gnitione prædita,perfecta virtute exornata ex his omnibus simul,natura, exercita
tione,& quæ simul creuit ratione. Hæc pulchritudo animæ fit templum sancti Spi D
ritus,quando affectionem Euangelio consentientem per totam vitam habuerit.
Qui est eiusmodi,insurgit aduersus omnem metum, omne periculũ, & quicquid
est formidabile,non solùm mortem,sed etiam paupertatem & morbum,& ignó-
miniam,& quæcunque sunt huius generis,vt qui & à voluptate vinci nequeat, &
rationis expertibus dominetur cupiditatibus. Bene enim nouit quę sint agenda,&
quæ non,vt qui strenuè nouerit quæ nam sint re vera grauia ac pertimescenda,&
quæ non. Vnde scienter ea sustinet quæ oportet,& quæ decere ei dictat ratio,sciẽ
ter distinguens ea de quibus habẽda est fiducia,hoc est,ea quę sunt bona,ab iis quæ
videntur,& terribilia ab iis quæ apparent,vtpote morte, morbo, & paupertate,
quæ quidem sunt opinionis potius quàm veritatis. Hic est qui est re vera vir bo- E
nus,qui per habitum vel affectionẽ animæ virtute præditæ remotus ab animi per-
turbationibus,vniuersam vitam superauit affectionibus obnoxiam. Huius omnia
à seipso dependent ad finem acquirendum. Nam quæ fortunæ dicuntur incommo-
da,ea viro bono non sunt formidabilia,quoniam non sunt mala. Quæ autem verè
sunt grauia, ea sunt à Christiano aliena qui est præditus cognitione,vtpote quæ ex
diametro pugnant cum bonis, quoniam ea sunt mala,nec fieri potest vt eidem eo
dem tempore simul insint contraria. Qui citra vllam ergo reprehensionem agit a-
ctum vitæ,quem ei Deus agendum præbuerit, quæ sunt agenda & quæ sustinenda
cognoscit. Nunquid ergo si propter eorum quæ sunt grauia aut non grauia igno-
rationem,consistit pusilli & abiecti animi vitium: solus is qui est præditus cogni- F
tione,audenti fidentique est animo,vt qui norit bona quæ sunt,& futura sunt. Cũ
his autem,vt dixi,vnà sciens ea quæ non sunt re vera grauia,vt qui sciat solum vi-
tium esse inimicum & exitium afferens iis qui proficiunt ad cognitionem, armis
Domini

Domini munitus,aduersus id bellum gerit. Non enim si quid constat propter im- A
prudentiam,& diaboli operationem,vel potius cooperationem,hoc protinus fue-
rit imprudentia aut Diabolus,quoniam nulla operatio est prudentia. Prudentia
enim est habitus. Nulla autem operatio est habitus. Non ergo neque quæ propter
ignorationem cõsistit actio,iam est ignoratio. Sed vitium quidem est propter igno
rationem,non tamen ignoratio. Neque enim animi motus,neque peccata,sunt vi
tia,etsi procedant à vitio. Nullus ergo citra rationem fortis, est cognitione prædi-
tus,nam pueros quoque sic dixerit aliquis fortes,qui quæ sunt formidabilia susti-
nent,propter eorum quæ sunt grauia ignorationem: ignem quidem certè sic tan-
gunt,& feras quæ in hastas incurrunt,cum sint fortes citra rationem, vocauerint B
ratione præditas. Fortasse autem hi quoque fortes dicent præstigiatores se in gla-
dios rotantes,qui ex quadam experientia propter vilem mercedem malam artem
exercent. Qui est autem re vera fortis,cum propter multorum inuidiam & æmula
tionem,manifestum videat periculum,quod accedit confidenter accipit,hac ratio
ne separatus ab aliis qui dicuntur Martyres,quòd alii quidem sibipsis prębeant oc
casionem,& se nescio quomodo in ipsa pericula iniiciant, bonis enim verbis vti
par est: hi verò se ex recta ratione componẽtes,deinde cum Deus vocauerit prom
pto & alacri animo se tradentes,& confirmant vocationem ex eo quòd nihil teme
rè & præcipitanter de se constituerint,& virum præbent examinandum in ea quæ
est ex veritate rationali fortitudine. Neque ergo metu maiorum minora tolerant C
vt reliqui, neque timentes ne vituperentur ab iis qui sunt eiusdem loci & senten-
tię,in confessione persistunt vocationis,sed propter suam in Deum charitatem lu
bentes parent vocationi,nullum alium sibi scopum proponentes, nisi vt Deo pla-
centes parent vocationi,nullum alium sibi scopum proponentes, nisi vt Deo pla-
ceant,non autem propter præmia laborum. Nam alii quidem propter gloriæ cupi
ditatem: alii verò quòd vitent aliud grauius supplicium: alii verò propter quasdam
lætitias & voluptates post mortem futuras,patiuntur: pueri in fide,beati quidem,
sed qui nondum sunt viri in ea quæ est erga Deum charitate,vt is qui est cognitio-
ne præditus. Sunt enim,sunt quomodo in gymnicis certaminibus,ita etiam in ec-
clesia coronæ virorum & puerorum. Charitas autem ipsa propter se est eligenda &
D expetenda,non propter aliquid aliud. Ei ergo qui est cognitione præditus, vna cũ
cognitione augetur perfectio fortitudinis,ex vitæ exercitatione, quæ semper est
meditata vincere motus animi. Metu ergo & formidine vacuum,& in Domino
confidentem,reddit suum Athletam,inungens & exercens charitas: quomodo ei
tribuit iustitia vt per totam vitam verum dicat. Est enim iustitiæ compendium di-
cere. Erit vestrum,Nę nę,& non non. Eadem ratio est etiam in temperantia. Neq;
enim propter honoris cupiditatẽ,quomodo Athletę propter coronas & gloriam,
neque rursus propter pecuniæ cupiditatem,vt nonnulli,præse ferunt esse tempera
tes ac moderati,graui motu ac perturbatione animi bonum persequentes. Sed ne-
que qui propter rusticitatem est continens,& non gustat voluptates, est vllus ve-
rè temperans. Certè cum voluptates gustauerint qui in faciendo opere vitam te-
E runt,continentiæ inflexam duritiem infringunt ad voluptates. Tales autem sunt
ii quoque qui lege & metu prohibentur. Nam si acceperint occasionem,furtim le-
gem transgrediuntur,ea quæ sunt honesta fugientes. Quæ est autem propter se-
ipsam expetenda temperantia,vt quæ per cognitionem perficiatur & semper ma-
neat,virum efficit Dominum,& qui sua auctoritate imperet, vt sit temperans is
qui est cognitione præditus,& nec afficiatur à voluptatibus,nec liquetur dolori-
bus,vt aiunt adamantem igne minimè liquescere. Horum ergo causa est sanctissi-
ma & totius scientiæ præcipua charitas. Per cultum enim eius qui est optimus &
excellentissimus,qui ex vno characterem accipit,amicum simul & filium efficit cũ
F qui est præditus cognitione,perfectum re vera virum, vt qui creuerit in mensurã
ætatis. Quinetiam quę est circa eandem rem concordia ac consensio,est assensio.
Quod autem idem est,vnum est. Amicitia autem perficitur per similitudinem cõ-
munitatis quæ sita est in vno. Qui est ergo cognitione præditus, cum diligat eum

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui verè est vnus Deus, & sit vir verè perfectus & Dei amicus, in filii locũ coopta- A
tus (hæc enim sunt nomina nobilitatis & cognitionis & perfectionis, per Dei con
templationem, quam summum profectum cognoscens capit anima, munda planè
effecta, & facie, inquit, ad faciem Deum omnipotentem æternè videre dignata, to
ta enim effecta spiritalis, cum ad id quod est cognatum processerit in ecclesia spiri
tali, manet ad Dei requiem, atque hæc quidem ita sint.) Cum autem ita se habeat
is qui est cognitione præditus, & quod ad corpus attinet, & quod ad animam, &
quod ad propinquos, seu fuerit seruus, seu hostis lege factus, seu qualiscunque, in-
uenitur æqualis & similis. Non enim conuenienter legi diuinę despicit fratrem eo
dem patre & eadem matre natum. Eum certè qui affligitur alleuat, consolationi-
bus, adhortationibus, iis quę sunt ad vitam necessaria succurrens: dans omnibus B
egentibus, sed non similiter, sed iustè & pro meritis: quinetiam ei qui persequitur
& odio habet, si eo indigeat, parum curans eos qui dicunt propter metum ei dedis-
se, si non hoc fecerit propter metum, sed vt ei opem ferret. Qui enim vt inimicis
subueniant non parcunt pecuniæ, & odio habent improbos, quemadmodum non
fuerit in suos maior eorum charitas? Qui talis est, ex hoc progreditur ad perfectè
sciendum, & cui nam maximè, & quantum, & quando, & quomodo sit daturus.
Quis autem eius viri iure fuerit inimicus, qui nullam inimicitiarum causam præ
bet omnino. Nunquid autem sicut de Deo dicimus Deum nulli aduersari, nec esse
alicuius inimicum, est enim creator omnium, & nihil est ex iis quę constituerunt C
quod nolit. Dicimus autem ei esse inimicos eos qui non parent, & ex eius præce-
ptis non ambulant, vt qui in eius testamentum gerant inimicitias: eodem modo in
uenerimus etiam in eo qui est præditus cognitione. Ipse enim nulli vnquam vllo
modo fuerit inimicus: eius autem inimici intelligi potuerint qui in viam ei con-
trariam conuertuntur. Et alioqui is qui est in nobis distribuendi habitus, dicitur
iustitia: quinetiam habitus discernendi pro meritis aut magis aut minus, in quibus
id oportet fieri ex scientia, est species summæ iustitiæ. Ac sunt quidem quædam
quæ vulgi more rectè geruntur ab aliquibus, vt continentia à voluptatibus. Quo-
modo enim inter gentes, & ex eo quòd non possit consequi quod videt aliquis, &
ex eo quòd timeat homines: sunt autem etiam qui propter maiores voluptates ab- D
stinent ab iis quæ sunt iucũda in præsentia, ita etiam in fide, aut propter promissio
nem, aut propter Dei metum se nonnulli continent. Sed est quidem fundamẽtum
cognitionis talis continentia, & quædam deductio ad id quod est melius, & ad id
quod est perfectum incitatio. Initium enim sapientiæ, inquit, est timor Domini.
Qui est autem perfectus, propter charitatem omnia suffert, omnia sustinet, non vt
homini placens, sed Deo. Quanquam eum quoque laus sequitur per consequen-
tiam, non ad suam vtilitatem, sed ad imitationem & vsum eorum qui laudant. Di-
citur autem in alio quoque significato continens, non solum is qui comprimit ani
mi perturbatione, sed etiam is qui bona continuit, & firmiter ac stabiliter acqui-
sit scientiæ magnitudinem, ex qua producit eas quæ ex virtute fiunt operationes. E
Ea facit vt si quis casus euenerit, à proprio habitu nunquam excedat is qui est præ
ditus cognitione. Est enim solida & immutabilis boni quæ scientiam constituit
possessio, vt quæ sit scientia diuinarum rerum & humanarum. Cognitio ergo nun-
quam fit ignoratio, neque bonum mutatur in malum. Quocirca & comedit, & bi
bit, & vxorem ducit, non principaliter, sed necessario. Vxorem autem ducere, dico,
si verbum dixerit, & vt conuenit. Qui enim fuerit perfectus, exempla habet
Apostolos, & re vera vir ostenditur, non in eo quòd vitam elegerit monasticam:
sed ille viros vincit, qui in matrimonio, & liberorum procreatione, & domus cura
ac prouidentia, citra voluptatem & dolorem se exercet, & cum domus curatione
est indiuulsus à Dei charitate, & insurgit aduersus omnem tentationem quæ affer F
tur per filios, vxorem, & famulos, & possessiones. Ei autem qui domum non ha-
bet magna ex parte euenit vt non tentetur. Qui ergo sui solummodo curam gerit,
vincitur ab eo qui cum sit inferior quidem in us quæ pertinent ad suam salutem, su
perior

A perior autem in iis quæ ad vitæ spectant dispensationẽ, exiguam re vera conseruat
imaginem, veritatis prouidentia. Sed nobis quidẽ quàm fieri potest maximè prius
varie exercenda est anima, vt ad suscipiendam cognitionem sit operatu facilis. Nó
videtis quemadmodum mollitur cera & purgatur ęs, vt accedentem accipiat cha-
racterem? Iam verò vt mors est animæ separatio à corpore: ita cognitio est veluti
mors rationalis, abducens & separans animam à motibus & perturbationibus, &
deducens ad vitam beneficentiæ & bonarum operationum, vt tunc Deo dicat libe
re, viuo sicut vis. Nam cuius est institutum vt placeat hominibus, is Deo placere
non potest, quoniam non quæ conferunt sed quæ delectant multi eligunt. Qui au
B tem Deo placet, bonis hominibus per consequentiam fit gratus & acceptus. Quo
modo ergo cibus & potus & venus ei amplius fuerit delectabilis, cum etiam sermo
nem qui aliquam affert voluptatem, motumque cogitationis & operationẽ iucun
dam habeat suspectam? Nemo enim potest duobus Dominis seruire, Deo & Mam Matth.6.
monæ. Non pecuniam dicens sic nudè dicit: sed suppeditationem quæ sit à pecunia
in varias voluptates. Re vera non potest fieri vt qui Deum cognouit magnificè &
verè, eis quæ aduersantur seruiat voluptatibus. Est ergo vnus quidem solus ab o-
mni cupiditate alienus ab initio, benignus & clemens Dominus, qui propter nos
quoque est homo. Quicunque autem studeant assimilari characteri qui ab ipso da
tus est, vt fiant expertes cupiditatis magna vi contendunt ex exercitatione. Qui
C enim cõcupiuit, & seipsum continuit, vt vidua quæ est rursus virgo per temperan
tiam, is eam cognitionis mercedẽ seruatori & magistro reddidit, quam ipse petiit,
nempe abstinentiam à malis, & bonarum actionum operationem, per quas accedit
salus. Quomodo ergo qui artes didicerunt, per ea quæ docti sunt, alimenta acqui-
rant, ita is qui est cognitione præditus, per ea quæ scit, vitam acquirens, fit saluus.
Qui enim noluerit perturbationem animæ excindere, seipsum occidit. Sed, vt vide
tur, alimenti quidem defectus est ignoratio animæ, nutrimentum verò, cognitio. Matth.25.
Hæ autem sunt cognoscentes animæ, quas assimilauit Euangelium virginibus; san-
ctificatis, quæ Dominum expectant. Nam virgines quidem sunt vt quæ à malis ab-
stinuerint, expectant autem Dominum propter charitatem: & suum lumen accen-
D dunt ad rerum contemplationem, prudentes virgines, dicentes. O Domine, iam
tandem desideramus te recipere. Consequenter iis quæ tu mandasti viximus, nihil
prætermittentes eorum quæ præcepisti. Quamobrem promissa quoque petimus.
Precamur autem quæ sunt vtilia, vtpotè quod non conueniat à te petere quę sunt
pulcherrima, & accipiemus omnia ad vtilitatem, etiamsi videantur esse mala quæ
accedunt exercitia, quę quidem nobis tua præbet œconomia, ad stabilitatem exer-
cendam & constantiam. Atque qui est quidem cognitione præditus, propter insi-
gnem sanctitatem, est parator si petat non assequi, quàm si non petat assequi. Pre
catio quidem est ei vniuersa vita, & cum Deo conuersatio. Quòd si sit mundus à
peccatis, omnino quod vult assequetur. Iustò enim dicit Deus. Pete & dabo tibi:
E cogita & faciam. Si sunt ergo vtilia, accipiet protinus, inutilia autem nunquam
petet: & ideo nõ accipiet. Sic erit id quod vult. Quòd si quis dicat nobis quosdam
etiam peccatores impetrare petitiones: hoc quidem rarò fit propter iustam Dei bo
nitatem. Datur autem iis etiam qui possunt aliis benefacere. Vnde non fit donatio
propter eum qui petiit, sed œconomia præuidens eum qui per ipsum est saluus fu-
turus, rursus iustam facit donationem. Iis autem qui sunt digni, ea etiam quæ verè
sunt bona dantur etiã non petentibus. Quando ergo non necessitate vel metu vel
spe fuerit iustus aliquis, sed ex libero animi instituto, hæc dicitur via regia, quam
ingreditur regale genus. Sunt autem lubricę & præcipites aliæ ab ea declinationes.
Si quis ergo metum & honorẽ abstulerit, nescio an adhuc sustinuerint afflictiones
F præclari qui liberè loquuntur Philosophi. Cupiditates ergo & alia peccata dicta
sunt tribuli & valli. Operatur ergo is qui est præditus cognitione, in vinea Domi-
ni, plantans, putans, irrigans, verè diuinus agricola eorum qui sunt plantati in fide.
Et qui malum quidem non fecerunt, æquum censent vt otii mercedem accipiant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui autem bona fecit ex nudo ac puro animi instituto, exigit mercedem vt bonus operarius. Duplam certè is accepisset, & propter ea quę non fecit, & propter ea quę bene fecit. Hic qui est cognoscendi potestate prędítus, à nemine tentatur, nisi Deus permiserit, idque propter eorum qui cum eo versantur vtilitatem. Cõfirmat certè ad fidem per virilem adhortans tolerantiam. Et profecto propterea beati Apostoli, ad confirmandas & stabiliendas ecclesias, ad experientiam & testimoniũ ducti sunt perfectionis. Cum ergo habeat is qui est cognitione prędítus, vocem in auribus resonantem quę dicit. Quem ego percussero, tu eius miserere, petit vt ii etiam qui odio habent, ducantur pœnitentia. Nam quod de maleficis in stadiis sumitur supplicium, est etiam puerorum non contemplari. Non potest enim fieri vt ab iisdem vnquam doceatur vel delectetur is qui est prędítus cognitione, qui ex libero animi instituto vt bonus esset & honestus se exercuit. Et ideo qui voluptatibus minimè est liquefactus, nec in peccata vnquam incidit alienorum malorũ exemplis non castigatur. Multum autem abest vt terrenis voluptatibus & spectaculis delectetur, qui mũdanas, & si sint diuinę contempsit promissiones. Non omnis ergo qui dicit, Domine, Domine, ingredietur in regnum Dei, sed qui facit voluntatem Dei. Is autem fuerit qui est cognitione prædítus operarius, qui mundanas quidem vincit cupiditates, licet sit adhuc in carne. De iis autem quæ cognouit futuris, & quæ adhuc sub visum non cadunt, tam certam habet persuasionem, vt ea magis adesse putet quam quæ sunt præsentia. Hic est aptus & opportunus operarius, qui iis quidem quæ nouit lætatur, quòd autem in huius vitæ necessitatibus volutetur, animo contrahitur, nondum dignatus efficace eorum quæ nouit participatione. Hac ratione hac vita vtitur tanquam aliena, quantum requirit necessitas. Nouit ipse ieiunii quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & sexti. Dicitur autem ille quidem Mercurii, hic verò Veneris. Ecce enim ieiunat in vita & ab auaritia & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia. Fornicationis enim iam tres supremas ex Apostoli sententia posuimus differentias, libidinem, auaritiam, idololatriam, Ieiunat ergo etiam ex lege à malis actionibus, & ex Euangelii perfectione à malis cogitationibus. Ei exhibentur etiam tentationes, non ad expiationem, sed ad propinquorum, vt diximus, vtilitatem, si laborum & dolorum periculo facto, eos cõtemperit & amandarit. Eadem est etiam ratio de voluptate, est enim res maxima, cum quis eam expertus fuerit, deinde abstinuisse. Quid enim magnum, si quis se contineat ab iis quæ non nouit? Is cum executus sit præceptum quod est ex Euangelio, facit illum diem Dominicum, quando malam abiecerit cogitationem, & acceperit eam quæ est ex cognitione, eam quæ est in ipso, Domini glorificans resurrectionem. Quinetiam cum theorematis quod est ex scientia acceperit comprehensionẽ, se Dominum videre existimat, visum suum deducens ad ea quæ cadunt sub aspectum, etsi videatur videre ea quæ non vult videre, castigans videndi facultatem, cum senserit se voluptate affici ex applicatione visus. Nam hoc solum vult videre & audire quod ad se pertinet. Iam vero fratrum animas cõsiderans, carnis quoque pulchritudinem ipsa adspicit anima, quæ solum id quod est honestum cõsueuit intueri absque voluptate carnali. Fratres autem sunt qui re vera per electam creationem, & morum consensionem, & operum substantiam, eadem faciunt & cogitant & loquuntur opera sancta & honesta, quæ Dominus voluit ipsos, cum sint electi, sentire. Nã fides quidem est in eo quòd eadem eligant. Cognitio autẽ, in eo quòd eadem didicerint & sentiant. Spes autem, in eo quòd eadem faciant. Quòd si propter vitæ necessitatem in se nutriendo cõsumat aliquid temporis, se debitum fraudare existimat, vt qui à suo auellatur negotio. Hinc fit re vera ne somnium quidẽ videat, quod non electo conueniat. Nam re vera is est totus hospes & peregrinus in tota vita, qui ciuitatem habitans, contemnit ea quæ sunt in ciuitate, quæ apud alios habentur in admiratione, & viuit in ciuitate tanquam in solitudine, vt nõ locus eum cogat, sed liberum eligendi arbitrium eum iustum ostendat. Hic qui est cognitione prędítus, vt semel dicam, Apostolicã adimplet absentiam, recte viuens, accuratè

Matth. 7.

accuratè cognoscens, suos iuuans necessarios, montes propinquorum trãsmouens, & inæqualitates ipsorum animæ abiiciens. Quanquam vnusquisque nostrum sui est & vita & operarius. Qui autem etiam quæ sunt optima agens vult latere homines, Domino simul & sibi ipsi persuadens quòd viuat ex præceptis, ea præferens ex eo quòd esse credidit. Vbi enim, inquit, est mens alicuius, illic est etiam eius thesaurus, ipse seipsum diminuit, ad hoc nunquam contemnat fratrem qui fuerit in afflictione, propter eam quæ est in charitate perfectionem, si se sciuerit facilius laturũ egestatem quàm frater. Existimat certè illius dolorem esse dolorem proprium, & si ex sua præbens inopia, propter beneficentiam aliquo afficiatur incommodo, id non ægre fert, sed adhuc magis auget beneficium. Habet enim puram & synceram fidem, eam quæ est de rebus, per opera & contemplationem laudans Euangelium. Atqui non laudem ab hominibus accipit, sed à Deo, peragens ea quæ docuit Dominus. Hic cum attrahatur à spe propria, non gustat ea quæ sunt in mundo pulchra, omnia quæ hic sunt magno animo despiciens, miserens eorum qui post mortem castigantur, per supplicium inuiti confitentes, bonam semper habens conscientiam & semper paratus ad exitum, vt peregrinus & hospes earum quæ hic sunt hæreditatum, memor tantum propriorum, quæ autem hic sunt omnia aliena existimans, nõ solum Domini mandata admirans, sed, vt semel dicam, per ipsam cognitionem particeps diuinę voluntatis, verè familiaris Domini, & mãdatorum electus vt iustus, regendi autem & regnandi potestate prædítus, vt cognitione prædítus, omne quidem aurum quod est super terram & sub terra, & regnum quod est à finibus ad fines Oceani despiciens, vt solum Domini cultum teneat. Quocirca & comedens, & bibens, & vxorem ducens si dicat Verbum, quinetiam somnia aspiciens, sancta facit & cogitat, ea ratione semper mundus ad orationem. Is verò etiam precatur cũ Angelis, vt qui iam sit etiam æqualis Angelis, neque est vnquam extra sanctam cuiodiam, & licet oret solus, habet chorum Angelorum vna assistentem. Duplicem is nouit, & eius qui credidit operationem, & eius quod creditur, eam quæ est pro digna excellentia. Nam iustitia quoq. est duplex, vna quidem propter charitatem, altera verò propter metum. Dictum quidem certè est, timor Domini castus, permanens in seculum seculi. Qui enim conuertuntur à timore ad fidem & iustitiam, per manent in seculum. Iam verò abstinentiam à malis operatur is qui timet. Adhortatur autem benefacere charitas ædificans super voluntarium, vt quis audiat à Domino. Non vos amplius dico seruos sed amicos. Et iam cũ fiducia accedit ad preces. Genus autem ipsum orationis est gratiarum actio propter præterita, præsentia, & futura, vt quæ sint per fidem iam præsentia. Id autem præcedit, accepisse cognitionem. Quinetiam sic quoque petit vt viuat vitam in carne definitam, vt cognoscendi potestate prædítus, vt expers carnis, & consequatur quidem quæ sunt optima, fugiat autem quę sunt deteriora. Petit autem alleuationem quoque eorum quę nos peccauimus, & conuersionem ad agnitionem, tam acriter sequens eum qui vocat in excessu, quàm ille vocat, vt ita dicam, producens, propter bonam conscientiam festinans ad agendas gratias, & vt cum illic fuerit cum Christo, vt qui seipsum dignum præbuerit propter puritatem, per contemperaturam habeat Dei virtutem quæ suppeditatur per Christum. Non enim caloris participatione calidus, neque ignis, lucidus: sed vult totus esse lux. Is accurate nouit id quod dictũ est. Nisi odio habueritis patrem & matrem, & præterea propriam quoque animam, & nisi signũ portaueritis. Nam & carnales affectiones, quæ voluptatis maximas habent illecebras, & magno animo despicit omnia quę sunt accommodata ad creationem & nutritionem carnis. sed etiam insurgit aduersus animam corpoream, imperium detrectanti spiritui experti rationis frenum iniiciens, quoniam caro concupiscit aduersus spiritum. Signum autem portare, est mortem circũferre, adhuc viuum renunciantem omnibus, quoniam non est æqualis charitas eius qui seminauit carnem, & eius qui animam creauit ad scientiam. Hic cum ad benefaciendi habitum peruenerit, dicto citius beneficio afficit, orans vt fratrum quidẽ peccatorum sit particeps

Matth. 6.

a. del

Pſal. 18.

Ioan. 15

Lucę 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad confessionem & cognatorum conuersionem: ad propria autē bona amicissimis communicanda paratissimus: Ipsi autem sic ei sunt amici. Augens autem quæ apud ipsum deponuntur semina, ea quam mandauit Dominus agricultura, manet quidē nulli peccato affinis, fit autem continens, & degit cum iis qui sunt simili spiritu in choris sanctorum, etiamsi adhuc in terris detineatur. Hic toto die & nocte dicens & faciens iussa Domini, supra modum lætatur, nō solùm cum mane surgit & in meridie: sed etiam cum deambulat & dormit & vestes induit & exuit, & docet filium, si sit genere filius. Inseparabilis à mandato & à spe. Deo semper agens gratias, sicut animalia glorificantia, quæ allegoricè dicūtur per Esaiam. Tolerans cuiusuis tentationis. Dominus, inquit, dedit Dominus abstulit. Talis erat Iob quoque, qui propter in Dominum charitatem omnia sibi externa vnà cum sanitate auferenda depositi. Erat enim, inquit, iustus, sanctus, abstinens ab omni improbitate. Sanctum autem significat ea iura quæ ad Deum pertinēt & omnem œconomiam, quæ quidem sciens, erat prēditus cognitione. Oportet enim neque si sint bona, eis esse nimium deditum, neque rursus si mala, nimium egreferre: sed vtrisque esse superiorem, hæc quidem conculcantem, illa verò ad egenos transmittentem. In dispensando autem & se demittendo & accommodando est admodum cautus is qui est prædītus cautione, ne forte non intelligatur, aut pro constitutione habeatur dispensatio. Nunquam meminit eorum quæ in se peccata sunt, sed ea remittit. Quocirca iustè etiam orat, dicens. Dimitte nobis, nam nos quoque dimittimus. Nam hoc quoque vnum est ex iis quæ vult Deus, nihil concupiscere, nullū habere odio. Est enim opus vnius voluntatis, omnes homines. Nunquid autem eum qui est cognitione prædītus, perfectum esse volens Seruator noster, sicut patrem cœlestem, hoc est seipsum, dicens. Venite filii, audite à me timorem Domini, non vult nos amplius opus habere auxilio quod datur per Angelos, sed à seipso cum dignus eua ferit accipere, & à seipso habere præsidium per obedientiam. Qui talis est, exigit à Domino, non autem petit, & egentibus fratribus non petet is qui est cognitione prædītus, pecuniæ copias ad eis impertiendum: sed optabit illis suppeditari ea quibus indigent. Nam sic dat etiam preces iis qui indigent, is qui est prædītus cognitione, & non per preces insciēter simul præbet & simpliciter. Sæpe ergo paupertas & morbus, & tales tentationes, præbentur ad admonitionem & correctionem præteritorum, & ad curam futurorum. Qui est eiusmodi, his petens alleuationē, vt qui habeat id quod est eximium cognitionis, non propter vanam gloriam, sed propter hoc ipsum quòd sit cognitione prēditus, exercet ipse beneficentiam, vt qui factus sit instrumentum Dei bonitatis. Dicunt autem Matthiam Apostolum inter cętera dixisse. Si electi vicinus peccauerit, peccauit electus. Nam si se ita gessisset vt iubet Verbum seu ratio, eius vitam ita esset reueritus vicinus vt non peccasset. Quid ergo dicemus de eo qui est prædītus cognitione? An nescitis, inquit Apostolus, quòd templum Dei estis? Diuinus ergo est is qui est prædītus cognitione, & iam sanctus, qui Deo afflat & afflatur. Iam verò ostendens scriptura eum esse alienum à peccato, eum quidem qui offendisset vendit alienigenis. Ne aspiciat autem ad concupiscentiam mulierem alienam, dicens, apertè dicit peccatum esse alienum, & præter naturam templi Dei. Templum autem, vnum quidem est magnum vt ecclesia, alterum verò paruum, vt homo qui seruat semen Abrahæ. Non concupiscet ergo aliquid aliud, qui habet Deum qui requiescit. Iam verò relictis omnibus quæ sunt impedimento, & despecta tota quæ eum abstrahit materia, cœlum secat per scientiam: & spiritalibus transmissis essentiis, & omni principatu & potestate, tangit supremos thronos, ad illud solum tendens, propter quod solum cognoscebat. Serpente ergo commixto cum columba, simul perfectè viuit & cum bona conscientia, spem fide commiscens ad expectationem futuri. Sentit enim donum quod accepit, vt qui dignus sit habitus qui consequeretur, & translatus sit à seruitute in filiorum adoptionem, consequenter scientiæ: & neque non Deum cognouerit, vel potius sit ab ipso cognitus propter finem, & pro gratiæ meritis ostendat

Iob.1.

Esai.33.

1.Cor.3

operationes.

operationes. Opera enim sequuntur cognitionē, non secus ac vmbra corpus. Merito ergo nihil eum conturbat ex iis quæ accidunt, neque quidquam veretur ex iis quæ diuino consilio fiunt propter vtile, neq. erubescit mori, vt qui bonam habeat conscientiam, vt ostendatur potestatibus, ab omnibus, vt semel dicam, animæ maculis emundatus, & qui sciat post excessum ex hac vita fore vt secum agatur melius. Vnde iucundum & vtile nunquam præfert œconomiæ & diuino consilio, per mandata seipsum exercens vt euadat Domino gratus & acceptus in omnibus, & apud mundum laudabilis, quandoquidem dependent omnia ab vno Deo omnipotente. IN propria, inquit, venit filius Dei, & sui eum non receperunt. Quamobrem etiam in vsu rerum mundanarum, non solùm agit gratias & admiratur creaturam, sed etiam vtens vt oportet laudatur, quoniam ei finis desinit in contemplationem per operationem ex cognitione profectam, quæ sit conuenienter mandatis. Hinc iam per scientiam colligens viaticum contemplationis, postquam magnificè accepit magnitudinem contemplationis, procedit ad translationis sanctam remunerationem. Audiuit enim Psalmum dicentem. Circundate Sion, & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Significat enim, vt arbitror, eos qui Verbum altè susceperunt, futuros altos vt turres, & firmiter & stabiliter staturos in fide & cognitione. Et hæc quidem quàm fieri potest breuissimè dicta sint Græcis instar seminis, de eo qui est prædītus cognitione. Sciendum est autem, quòd si vnum vel alterum ex his fidelis recte gesserit, non tamen geret omnia, neque cum summa illa sciētia cum qua is qui est prædītus cognitione. Atque illius quidem, vt ita dicā, impatibilitatis quæ nobis est in eo qui est prædītus cognitione, per quam perfectio eius qui est fidelis, per charitatem in virum perfectum procedens ad mēsuram peruenit ætatis, Deo assimilata, vt quæ verè facta sit æqualis Angelis, succurrunt multa alia, quæ ex scriptura adduci possunt, testimonia. Satius autem existimo hanc ludem propter orationis prolixitatem iis relinquere qui volunt laborare, permittentes vt vna etiam elaborent dogmata per allegationem scripturarum. Vnius autem breuissimè meminero, ne locum prætermittam non adnotatum. Dicit enim diuinus Apostolus in priori epistola ad Corinthios. Audet aliquis vestrum habens negotium, cum alio, iudicio contendere apud iniustos, & non apud sanctos? An nescitis quòd sancti mundum iudicabunt, & quæ sequuntur. Cum sit autem ea pars maxima, opportunis dictorum Apostolicorū vtentes dictionibus, paucissimis persequentes, & dictionem enuntiantes veluti metaphrastice, ostendemus sentētiam dicti Apostolici, per quam describit perfectionem eius qui est prædītus cognitione. Non constituit enim eum qui est prædītus cognitione, ex hoc solùm quòd magis iniuria afficiatur, quàm afficiat: sed eum docet etiam obliuisci acceptę iniuriæ, nec permittens malè precari ei qui fecit iniuriam. Scit enim Dominum quoq. aperte iussisse orare pro inimicis. Dicere enim eum qui & affectus iniuria iudicio contendere apud iniustos, nihil est aliud quàm velle videri vicem reddere, & velle iniuriam referre, quod quidem est ipsum quoque similiter facere iniuriam. Dicere autem aliquos velle apud sanctos iudicio contendere, ostendit eos qui petunt precibus vt iis qui fecerunt iniuriam par pari referatur, & esse quidem prioribus secundos meliores, sed nondum planè obedientes, nisi iniuriæ perfectè obliuiscentes ex doctrina Domini precentur etiam pro inimicis. Pulchrum est ergo quòd bonam mentem ex ea quæ est ad fidem pœnitentia acceperint. Nam etsi veritas eos videatur habere inimicos qui inuident & æmulantur, ipsa tamen nulli est inimica. Nā & Deus facit Solem suum oriri super iustos & iniustos. Quinetiam ipsum Dominum misit ad iustos & iniustos, & qui contendit Deo assimilari, per maximam iniuriæ acceptę obliuionem, remittens septuagesies sępties, vtpote per totam vitam & vniuersam mundi conuersionem quæ hebdomadibus quæ numerantur significatur, est benignus & clemens in quemlibet, etiamsi quis hoc vniuersum in vita viuens tempus, iniuria afficit eum qui est prædītus cognitione. Non solam enim possessionem vult virum bonum aliis permittere ex iis qui ipsum affecere iniuria: sed

1.Cor.6

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam vult iustum ab illis iudicibus petere remissionem peccatorũ iis qui in ipsum peccarunt. Et meritò, si quidem in eo solum quod est externum, & in eo quod pertinet ad corpus, si vel ad mortem vsque procedatur, detrimento afficiunt ii qui conantur facere iniuriam, ex quibus nihil est quod sit proprium eius qui est præditus cognitione. Quemadmodum autem Angelos qui defecerunt iudicabit quispiam, qui ipse defecerit ab illa lenitate, & acceptæ iniuriæ oblivione, quam præscribit Euangelium? Cur non ergo potius, inquit, iniuria afficimini? Cur non potius fraudamini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis, eis scilicet male precãtes qui peccant per ignorantiam: & fraudatis Dei clementia & bonitate, quantum est in vobis, eos quibus malè precamini, fratres dicens non eos solos qui sunt in fide sed etiam proselytos. An enim is qui nunc est inimicus sit postea crediturus, nos nõdum scimus. Ex quibus apertè colligitur, etsi non esse omnes, at nobis quidem ipsis videri esse fratres. Iam verò omnes quoque homines qui sunt vnius Dei opus & vna imago, vna circundati substantia, etiamsi sint alii aliis magis obscurati, solus cognoscit is qui scit etiam per creaturas operationem, per quam rursus Dei adoras voluntatẽ. An nescitis quòd iniusti regnum Dei non possidebunt. Iniuriam ergo facit qui refert iniuriam, seu facto seu verbo, siue etiam volendi cogitatione, quam post legis pædagogiam circũscribit Euangelium. ET hæc quidem eratis. Tales scilicet, quales adhuc sunt quibus ipsi non ignoscitis. SED abluti estis. Non absolutè vt reliqui, sed cum per cognitionem abiecistis animę affectiones, vt pro viribus assimilaremini bonitati Dei prouidentiæ, & per tolerantiam, & per acceptę iniuriæ oblivionem. Super iustos & iniustos, Verbi & operum benignitatis lucem, sicut Sol, emittentes, siue hoc animi magnitudine, hoc sibi vendicabit is qui est præditus cognitione: siue imitatione eius quod est melius. Tertia est autem causa. Remitte, & remittetur tibi, veluti cogente mandato ad salutem propter insignem bonitatem. SED sanctificati estis. Ei enim qui ad hunc venit habitum, sanctum esse conuenit, nullo modo cadendo in nullam animi perturbationem, sed perinde ac si carne careat, & absque hac terra sanctus euaserit. Quamobrem iustificati estis, inquit, nomine Domini. Facti estis, vt ita dicam, ab ipso, vt iusti essetis sicut ipse, & spiritui sancto, quoad eius fieri potuit, commixti & contemperati estis. Num enim omnia mihi licent? Sed non in potestatem redigar, inquit, vt aliquid faciam vel cogitem vel loquar præter Euangelium. Escę autem ventri, & venter escis. Quas Deus destruet. Hoc est, eos qui sic cogitant & viuunt, tanquam nati sint vt comedant, non autem comedunt vt viuant quidem per consequentiam, cognitioni autem attendant principaliter. Et nunquid eos esse dicit veluti carnes sancti corporis? Corpus autem allegoricè dicitur Domini ecclesia, spiritalis & sanctus chorus, ex quibus ii qui vocantur solum nomine, viuunt autem non ex ratione, sunt carnes. Hoc autem corpus spiritale, hoc est, sancta ecclesia, non fornicationi, nec ab Euangelio defectioni. Quæ nullo modo oportet inire consuetudinem & familiaritatem cum vita gentilium. Fornicatur enim in ecclesiam eius quoque corpus, is qui gentiliter viuit in ecclesia, siue in facto, siue in verbo, siue etiam in ipsa cogitatione. Qui huic adhęret meretrici, ei inquam quæ est præter testamentum operationi, fit aliud corpus non sanctum in carnem vnam, & vitam gentilem & spem aliam. Qui autem adhæret Domino in spiritu, corpus spirituale, diuersum genus congressionis. Filius hic totus, homo sanctus, impatibilis, cognitione præditus, perfectus,, formatus doctrina Domini, vt cum facto & verbo & ipso spiritu Domino adhęserit, recipiat illam mansionem quæ debetur ei qui sic vir euasit. Sufficit hoc specimen eis qui habent aures. Non est enim euoluendum mysterium, sed tantum est ostendendum quantum sufficit ad reuocandum in memoriam iis qui sunt participes cognitionis, qui etiam intelligent quemadmodum dictum sit à Domino. Estote vt pater vester perfecti, perfectè peccata remittentes, & acceptæ iniuriæ obliuiscentes, & viuentes in habitu impatibilitatis. Quomodo enim perfectum dicimus Medicum, & perfectum Philosophum: ita, vt opinor, per

fectè cognitione præditum. Sed nihil ex his, etsi sit maximum, assumitur ad Dei similitudinem. Non enim, vt Stoici valde impiè, hominis & Dei eandem virtutem esse dicimus. Nunquid ergo debemus esse perfecti, vt vult pater. Nequaquã enim fieri potest vt sit aliquis perfectus vt est Deus. Vult autem Pater nos ita viuentes vt obediamus Euangelio, perfectos fieri citra reprehensionem. Si ergo dicti quod ita prolatum est vt ei aliquid desit, id quod deficit subaudierimus, ad locum implẽdum iis qui possunt intelligere: & voluntatem Dei cognoscemus; & pro dignitate mandati simul piè & magnificè viuemus. Quoniam autem est consequens respondere iis quæ à Græcis & Iudæis nobis obiiciuntur: in nonnullis autem dubitationibus similiter atque prædicti nos reprehendunt quæ aliam sequuntur doctrinam hæreses, bene habuerint vt prius expurgatis iis quæ sunt impedimento, parati ad soluendas dubitationes, progrediamur ad sequens Stroma. Primum ergo hoc aduersus nos adducunt, dicentes non oportere credere propter dissensionẽ hęresum Retardatur enim ac differtur veritas dum alii alia dogmata constituunt. Ad quos dicimus, quòd & apud vos Iudæos, & apud eos qui inter Græcos fuere in maxima existimatione, Philosophos, fuere plurimæ hæreses: neque tamen ideo dubitandũ esse dicitis philosophari, aut se Iudaicę tradere disciplinę, propter eam quę est inter se vestrarum sectarum dissensionem. Pręterea autẽ fore vt in veritate seminentur hęreses, vt in frumento zizania, propheticè dictum est à Domino, & fieri non potest vt non fiat id quod prędictum est esse futurum. Huius autem causa est, quòd quidquid est pulchrum sequitur Momus. Num ergo si quis pacta conuenta non obseruauerit, & transgressus fuerit eam quæ fit apud nos confessionem, propter eum qui non stetit suæ professioni, abstinebimus nos quoque à veritate? Sed vt oporteat virum probum minime esse mendacem, & nihil infirmare eorum quæ est pollicitus, etiamsi aliqui alii pacta conuenta transiliant: ita nos quoque nullo modo cõuenit transilire regulam ecclesiasticam, & maximè eam quæ sit de rebus maximis professionem, nos quidem obseruamus: illi verò transiliunt. Est ergo credendum ne licet ad eos dicere, quòd medici quoque quorum conuenienter suis sectis diuersæ sunt sententiæ, ex æquo reipsa curant. Num ergo quispiam ægrotans & vt curetur opus habens, non admittit medicum propter eas quæ sunt in medicina hæreses? Neque ergo qui anima ægrotat, & est plenus simulachris, pro sanitate & ad Deum conuersione prætexat vnquam hæreses. Certè propter probatos, inquit, sunt hæreses. Probatos autem dicit, vel eos qui venientes ad fidem, maiori electione accedunt ad doctrinam dominicam, tanquam probos argentarios qui nummum Domini adulterinum discernũt ex falsa impressione, aut eos qui in ipsa fide iam probi euaserunt, & in vita, & in cognitione. Propterea ergo maiori cura opus est & prouidentia, vt examinetur quomodo sit exactè & perfectè viuendum, & quænam sit vera pietas & rectus Dei cultus. Clarum est enim quòd cum veritas sit ardua & difficilis, propterea certè fuerunt quæstiones, ex quibus quæ nimio sui amore laborant, & sunt ambitiosæ & gloriæ cupidæ, sunt hæreses eorum qui non didicerunt quidem, neque verè acceperunt, sed sibi cognitionis sumpsere persuasionem. Est ergo nobis maiore studio & cura perscrutanda ea quæ verè est veritas, quę sola vere fatur circa eum qui verè est Deus. Laborem autem consequitur dulcis inuentio & memoria. Est ergo labor inueniendi subeundus propter hęreses: sed non est omnino deficiendum. Neque enim si appositus sit fructus, vnus quidem verus & maturus: alius verò factus ex cera quam maximè similis: propter similitudinem est abstinendum ab vtroque. Simul autem discernendum est, comprehendente contemplatione, & principali consideratione, verum ab eo quod apparet. Et quomodo si vna quidem sit via regia, & multæ etiam aliæ, ex quibus aliquę ferunt in præcipitium, aliquæ verò ad fluuium rapidè fluentem, aut ad mare profundum, non dubitauerit quispiam viam ingredi propter dissensionem, sed vtetur via regia & trita & seiuncta à periculo. Ita cum alii alia dicant de veritate, non est discedendum, sed est exa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctius & diligentius inquirenda eius exactissima & accuratissima cognitio. Nam cũ oleribus hortensibus vnà etiam nascuntur herbæ. Num ergo abstinent agricolæ à cultura hortorum? Cũ ergo habeamus à natura multa quæ nos incitant & dant occasionem ad ea quæ dicuntur examinanda: debemus etiam veritatis inuenire consequentiam. Quocirca meritò etiam condemnamur, non assentientes iis quibus oportet parere, non discernentes id quod repugnat & indecorum & præter naturam & falsum, à vero & consentaneo, & decoro & eo quod est secundum naturã, quibus quidem vtendum est vt quæ incitent & sint occasio agnoscendæ eius quæ verè est veritatis. Græcis ergo est inanis hic prætextus. Volentibus enim licebit inuenire veritatem. Iis autem qui causas adducunt quæ carent ratione, est iudicium quod nullam habet excusationem. Vtrum enim perimunt, an assentiuntur esse demonstrationem? Existimo omnes esse confessuros præter eos qui sensus perimunt. Cum sit autem demonstratio, necesse est descẽdere ad quæstiones, & per ipsas scripturas discere demonstratiue, quemadmodum lapsæ quidem sunt hæreses: quemadmodum autem in sola veritate & antiqua ecclesia sit perfectissima cognitio, & ea quæ est re vera optima hæresis, id est, electio. Ex iis autem qui declinant à veritate, alii quidem seipsos solos, alii vero propinquos quoque conantur fallere. Atque ii quidem qui appellantur δοξόσοφοι hoc est, opinione sapientes, qui se veritatem inuenisse existimant, nullam habentes veram demonstrationem, ii seipsos decipiunt, se acquieuisse existimantes, quorum non parua est multitudo, & quæstiones declinantium propter confutationes, & doctrinam vitantium propter condemnationem. Qui autem eos qui accedunt decipiunt, sunt valde callidi & astuti, qui etiamsi satis assequantur se nihil scire, probabilibus tamen argumentis obscurant veritatem. Alia est autem, vt opinor, natura probabilium argumentorum, & alia verorũ. Et quòd necesse sit nomen hæresum ita dici vt veritati opponatur & ab ea distinguatur, cognoscimus. A qua cum quædam ad hominum perniciem auulserint Sophistæ, humanis à se inuentis ea infodientes artibus, gloriantur se præsse diatribæ seu scholæ potius quàm ecclesiæ. Sed qui in rebus pulcherrimis laborem impendere sunt parati, non potius desistent quærere veritatem, quàm ex ipsis scripturis acceperint demonstrationem. Ac sunt quidem quidam cõmunes hominum iudices, vtpote sensus. Alii autem, eorum qui cõsultarunt & exercuerunt ea quę vera sunt, nempe quæ sunt verarum & falsarum orationum artes per mentem & ratiocinationem. Maximum est autem deponere opinionem, consistendo in medio accuratę perfectęque scientiæ, & temerariæ sapientiæ opinionis, & nosse quòd qui æternam sperat quietem, cognoscit etiam eius ingressum qui est laboriosus & arctus. Et qui semel admisit Euangelium, & salutare, inquit, quando cognouerit, ne ad ea quæ sunt retro conuertatur sicut vxor Loth, neque ad priorem vitam quæ dat operam rebus sensilibus. Sed neque recurrat ad hæreses. Assuefaciunt enim nescio quomodo eum qui non est nosse Deum. Qui enim diligit patrem vel matrem plus quàm me, qui sum verè pater & magister veritatis, qui regenero & recreo, foueoque & alo electam animam, non est me dignus, vt sit, inquit, Dei filius, & Dei discipulus, & simul etiam amicus & cognatus. Nemo enim ad ea quæ sunt retro respiciens, & manum suam mittens ad aratrum, est aptus regno Dei. Sed, vt videtur, multis in hodiernum diem videtur Maria esse puerpera propter ortum filii, cum non sit puerpera. Etenim dicunt aliqui eam postquàm peperisset, inspectam ab obstetrice, inuentam fuisse virginem. Tales autem sunt nobis scripturæ Dominicæ, veritatem parientes, & manentes virgines cum occultatione mysteriorum. peperit, & non peperit, inquit scriptura, vt quæ ex se, non ex coniunctione conceperit. Quamobrem iis qui sunt cognitione præditi conceperunt scripturæ. Hæreses autem, vt quæ nõ intellexerint, amandant tanquam quæ non conceperint. Cum autem omnes homines idem habeant iudicium, alii quidem Verbum quod dictat sequentes, faciunt argumenta; Alii autem cum seipsos dediderint voluptatibus, scripturam torquent ad suas cupiditates. Opus est autem, vt opinor, amatori veritatis robore animi. Ne

Lucę. 9.

cesse

cesse est enim labi in maximis, eos qui res maximas aggrediuntur, nisi regulam veritatis ab ipsa veritate acceptam tenuerint. Qui autem sunt eiusmodi, vt qui à recta via exciderint, meritò etiam fallũtur in plurimis singularibus, propterea quòd non habeant verorum & falsorum iudicium planè exercitatum in iis quæ oportet eligere. Si enim haberent, parerent scripturis diuinis. Quomodo ergo si quis fiat bestia ex homine, similiter atque ii qui fuerant infecti venenis Circes': ita homo Dei esse, & Domino fidelis esse perdidit, qui aduersus ecclesia sticam recalcitrauit traditionem, & in humanarum h æresum desiluit opiniones. Qui autem ex errore reuersus, obediit scripturis, & vitam suam permisit veritati, Deus quodam modo ex homine efficitur. Principium enim doctrinæ habemus Dominum, qui & per Prophetas, & per Euangelium, & per beatos Apostolos, multifariam multisque modis à principio ad finem deducit cognitionis. Principium autẽ si quis alio opus habere existimauerit, non vtique verè potuerit conseruari principium. Qui est ergo ex seipso fidelis, Dominica scriptura & voce est fide dignus, quæ per Dominum exercetur ad hominum beneficium. Ipsa autem iudice vtimur ad res inueniendas. Quidquid autem iudicatur, non creditur, priusquam fuerit iudicatum. Quare nec est principium id quod opus habet iudicio. Meritò ergo cum fide comprehenderimus principium indemonstrabile, & ex redundanti quadam copia demonstrationes ab ipso principio sumpserimus de principio, voce Domini erudimur ad agnitionem veritatis. Nõ enim absolutè enuntiantibus hominibus fidem habuerimus, quibus licet etiam enuntiare contrarium. Si autem non satis est solùm absolutè dicere quod visum est, sed oportet etiam probare quod dictum est, non expectamus testimonium quod datur ab hominibus, sed voce Domini probamus quod quæritur, quæ est magis fide digna quàm quæuis demonstrationes, vel potius quæ est scala demonstratio per quam scientiam, qui solùm quidem gustauere scripturas, sunt fideles. Qui autem etiam vlterius processerunt, sunt perfecti gnomones veritatis, ii scilicet qui sunt cognitione præditi, quandoquidem etiam in iis quæ ad vitã pertinent, eos qui sunt rudes superant artifices, & per cõmunes notiones exprimunt id quod est melius. Sic ergo nos quoque ex ipsis de ipsis scripturis perfectè demonstrantes, ex fide persuademus demonstratiue. Quòd si Propheticis quoque scripturis vti ausi fuerint qui persequuntur hæreses: primum quidam non omnibus. Deinde non perfectis, neque vt dictat corpus & contextura Prophetiæ: sed eligentes ea quæ dicta sunt ambiguè, traducunt ad proprias opiniones, paucas voces sparsim carpentes, non id considerantes quod ex ipsis significatur, sed ipsa nuda dictione vtentes. Nam in omnibus ferè dictis quę adducunt, inueneris ipsos sola nomina attendentes, vt qui mutent significata, neque quemadmodum dicantur cognoscant, neque iis quas afferunt allegationibus ita vt earum natura postulat vtantur. Veritas autem non inuenitur in eo quòd transferat significata. Sic enim omnem veram euertent veritatem: sed in eo quòd cõsiderent quid Domino & omnipotenti Deo perfectè conueniat & eum deceat, & in eo quòd confirment vnumquodque ex iis quæ demonstrantur per scripturas, ex ipsis rursus similibus scripturis. Neque ergo volunt conuerti ad veritatem, vt quos pudeat deponere commodum sui in seipsos amoris, neque sciunt qua ratione possint suas stabilire opiniones, scripturis vim afferentes. Cum autem ad falsa in vulgus proferendum dogmata processerint, cum omnibus ferè scripturis euidenter pugnantes, & semper à nobis qui contra eos dicimus confutati, quod reliquum est, nunc adhuc quoque sustinent: partim quidem ex Propheticis aliqua non admittere: partim autem nos, tanquam qui simus alterius naturæ, non posse quæ sunt illorum propria intelligere calumniantur. Nonnũquam autem etiam cum conuincuntur, sua negant dogmata, apertè confiteri erubescentes quæ se seorsum sic docere gloriantur. Sic enim in omnibus hæresibus videre licet, persequendo ipsorum dogmatum nequitias. Nam postquam à nobis euersi fuerint, ostendentibus ipsos apertè aduersari scripturis, duorum alterum vi dere licet fieri ab iis qui præsunt dogmati. Aut enim suorum dogmatum cõsequen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam, aut ipsam Prophetiam, vel potius suam ipsorum spem despiciunt. Semper. n. A
sibi sumunt id quod eis visum fuerit esse euidentius, quàm quod dictum est à Domino per Prophetas, & ab Euangelio, & etiam Apostolorum testimonio comprobatum & confirmatum: Cum viderent ergo sibi imminere periculum, non de vno dogmate, sed de conseruanda hæresi, non veritatem inuenire (nam cum quę sunt in medio posita & in promptu sunt apud nos legissent, ea vt vilia contempserunt) sed quod est commune fidei superare contendentes, excesserunt à veritate. Nam cum ecclesiasticæ cognitionis non didicissent mysteria, neq. veritatis percepissent magnitudinem, vt qui in perscrutando rerum profundo fuissent socordes, & superficie tenus legissent, scripturas valere iusserunt. Inani ergo sapientiæ opinioni elati, perpetuo litigant, apertè ostendentes se magis curare vt videantur quàm vt phi B
losophentur. Iam verò cum non necessariis rerum nitántur principiis, & humanis moti opinionibus, vt finis deinde eis necessariò sequatur comparant, sauciantur argumentis eorum qui veram tractant philosophiam, & quiduis potius tolerant, & omnem, vt aiunt, rudentem mouent, etiamsi futuri sint impii, propterea quòd nō credant scripturis, quàm à sectę sibi grato honore traducātur, & à vulgo iactata in eorum ecclesiis prima sede, propter quam, illam quoque conuiuialem, per eam quę falso nomine appellatur charitatem, primum accubitum amplectuntur. Quę est autem apud nos agnitio veritatis, vt ex iis quæ iam sunt credibilia, iis quæ nondum sunt, fides habeatur efficit, quę quidem est essentia, vt ita dicam, demonstrationis: C
Sed omnis, vt videtur, hæresis ab initio habet aures quæ non audiunt id quod est vtile, sed solùm patent iis quæ dicuntur ad voluptatem. Nam curatus vtique esset eorum aliquis, si tantum voluisset parere veritati. Est autem triplex ratio curandę opinionis, sicut etiam cuiusuis affectionis, causæ cognitio, & quomodo ea possit auferri, & tertium, animæ exercitatio, & assuefactio vt possit sequi ea quæ rectè iudicata fuerint. Quomodo enim turbatus oculus, ita etiam anima conturbata iis dogmatibus quæ sunt præter naturam non potest veritatis lucem perfectè videre, quinetiam ea quę sunt prę pedibus ægre intuetur. Dicunt itaque anguillas quoque excæcatas capi in aqua turbida. Et sicut improbi pueri excludunt Pædagogum: ita etiam hi arcent Prophetias à sua ecclesia, suspectas eas habentes propter reprehen- D
sionem & admonitionem. Quamplurima certè consarciunt mēdacia & figmenta, vt iure videantur non admittere scripturas. Hac ergo ratione non sunt pii, vt qui diuinis præceptis non acquiescant, hoc est, sancto Spiritui. Quomodo autem dicuntur inanes amygdalę, non in quibus nihil inest, sed in quibus id quod inest est inutile: ita etiam hæreticos dicimus qui sunt inanes Dei consiliorum & Christi traditionum, & amarescunt non secus ac agrestis amygdala, & sunt principes auctoresque dogmatum, nisi si quæ propter veri euidentiā deponere & occultare nō potuerunt. Quomodo ergo in bello non est ordo deserendus quem dedit Imperator militi: ita nec deserendus est ordo quem dedit nobis Verbum, quē accepimus principem ac Ducem cognitionis & vitę. Vulgus autem ne hoc quidem examinauit, E
an sit sequendus aliquis, & quisnam hic, & quemadmodum. Quale enim est Verbum, talem quoque vitam esse conuenit fideli, vt possit sequi Deum qui ab initio omnia recta via dirigit. Postquam autem transgressus fuerit Verbum quispiam, & per id, Deum, si imbecillus quidem fuit propterea quòd aliqua repentina se obtulerit visio, efficiendum est vt sint prompta visa quæ sunt ex ratione. Sin autem more qui prius inualuit, victus fuerit, vt ait scriptura, is qui est ex vulgo, curandum est vt mos conquiescat in eo quod est perfectum & omni ex parte absolutum, & vt contra cum dicat exercenda est anima. Si autem pugnantia quoque aliqua dogmata videtur attrahere, ea sunt subducenda, & eundum est ad eos qui quieta dogmata efficiunt, & diuinis scripturis eos incantant qui sunt rudes & imperiti, & strepi- F
tum pertimescunt, per testamentorum consequentiam eis veritatem explanantes. Sed vt videtur, magis declinamus ad ea quæ sunt opinabilia, etiamsi sint cōtraria, quàm ad veritatem, est enim austera grauisque ac seuera. Atque cum sint quidem tres

A tres animæ affectiones, ignoratio, opinio, sciētia. Qui in ignoratione quidem versantur, sunt gentes. Qui autē in scientia, vera ecclesia. Qui vero in opinione, ii qui sectantur hæreses. Nihilo ergo apertius videre licet affirmantes eos qui sciunt de iis quę sciunt, quàm hos de iis quæ opinātur, quod attinet ad affirmādam absq. demonstratione. Se itaque inuicē despiciunt & irrident, & accidit vt eadem intelligētia ab aliis quidem in maximo honore habeatur, ab aliis autē damnetur amentiæ. Atqui didicimus aliud quidem esse voluptatem, quæ est attribuēda gentibus: aliud autem, litem ac contentionem quæ præponenda est in hæresibus, aliud gaudium, quod vt proprium est ecclesiæ assignandum: aliud autem, lætitiam, quę danda est ei
B qui est ex veritate præditus cognitione. Quemadmodum autem si quis in Ischomacho studium posuerit, eū faciet agricolam: & si Lampidi, nautam: & Charidemo, Imperatorem: & Simoni, equitandi gnarum: & Perdici, cauponē: & Crobylo, opsoniorum conditorem: & Archelao, saltatorem: & Homero, Poētam: & Pyrrhoni, contentiosum: & Demostheni, oratorem: & Chrysippo, dialecticum: & Aristoteli, Physicum: & Platoni, Philosophum: ita qui paret Domino, & per eum datam sequitur Prophetiam, efficitur ad magistri imaginem Deus qui in carne versatur. Hanc ergo altitudinem minimè assequuntur, qui non sequuntur Deum eos ducentem. Ducit autem per scripturas diuinitus inspiratas. Atque cum ea quidem sint innumerabilia quæ fiunt ab hominibus, sunt vtiq. duo cuiusuis peccati principia,
C ignoratio & imbecillitas. Est autem vtrunque in nostra potestate, cū nec velimus discere, nec cupiditatem continere. Ex his autem, vnum quidem est par quod non rectè iudicant, alterum verò, per quod non possunt exequi quę rectè sunt iudicata. Neque enim si quis fuerit deceptus in sententia, rectè agere potuerit, etiam si sit satis potens vt agat ea quę fuerint cognita, neque qui potest id quod oportet iudicare, se ab omni reprehensione alienum præbuerit, si sit ad res gerendas impotens. Consequenter ergo duæ quoque genere disciplinę traduntur vtrique peccato vtiles. Illi quidem, cognitio, & ex scripturarum testimonio euidens demonstratio, huic verò, quæ est ex Verbo exercitatio, quæ à fide & timore tanquam Pædagogis docetur: crescunt autem ambo in perfectam charitatem. Eius enim qui est prædi-
D tus cognitione, est hic quidem, vt arbitror, duplex finis. In aliquibus quidem, contemplatio ex scientia: In aliis verò, actio. Ac fieri quidem potuerit vt hi hęretici discentes ex his Commentariis, corrigantur & conuertantur ad Deum omnipotentem. Sin autem tanquam surdi serpentes, quod nouē quidem dicitur, est autem antiquissimum, non exaudiant canticum, à Deo certè castigentur, paternas admonitiones quæ ante iudicium fiunt patienter sustinentes, donec pudore affecti ducantur pœnitentia: non autem per immanem inobedientiam seipsos iniiciant in perfectū iudicium. Fiunt enim singulares quóque quædam disciplinę, quas vocant castigationes, in quas multi ex nostris qui in delicto fuerunt, ex populo Dominico dilabentes incidunt, sed sicut à magistro vel patre pueri, ita nos castigamur à prouiden
E tia. Deus autem non punit, est enim punitio mali redditio. Castigat autem & communiter & priuatim ad vtilitatem eorum qui puniuntur. Hæc quidem adduxi, volens adhortari studiosos ne facile prolabantur in hæreses: alios autem vt ab hac quę consistit in superficie, siue inscitia, siue stultitia, siue mala habitudine, siue quocunque alio nomine eam vocare oporteat, desistant efficere cupiens: cōtrà autem perquę suasos conans adducere ad veritatem eos qui nō sunt omnino immedicabiles, vsus sum his sermonibus. Sunt enim qui nec omnino quidem in animum inducunt vt audiant eos qui hortantur ad veritatem. Quinetiam nugari aggrediūtur, verba in veritatem maledica effundentes, sibi arrogantes quòd quæ sunt ex rebus maxima
F cognouerint, cum nec didicerint, nec quæsierint, nec laborarint, nec inuenerint consequentiam, quorum miserebitur potius aliquis, quàm odio habebit, propter talem vitę eorum rationem. Si quis est autem medicabilis, qui tanquam ignem vel ferrum ferrè possit libertatem veritatis, secantem & vrentem falsas eorum opiniones, præbeat aures animę. Hoc autem fiet, si non otium & socordiam amplectentes

ἐυφροσύνη Lætitia coniuncta prudentiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

extrudant veritatem, aut gloriam desiderantes, res nouas magna vi persequantur. A
Sunt enim socordes, qui, cum liceat ex ipsis scripturis diuinis scripturis conuenientes colligere demonstrationes, id omnino non faciunt, sed quod eorum voluptatibus suffragatur eligunt. Gloriæ autem tenentur desiderio, qui ea quæ ex sua natura conueniunt sermonibus diuinitus inspiratis, tradita à beatis Apostolis & magistris, sua sponte fallaci Sapientiæ simulatione corrumpunt per alias tractationes, humanis doctrinis resistentes diuinæ traditioni, vt hæresim constituant. Nam inter eos viros qui tanti erant in ecclesiastica cognitione quid restabat dicendum à Marcione, verbi gratia, aut Prodico, & similibus, qui non sunt ingressi recta via? Neque enim eos qui præcesserunt superare potuerunt sapientia, vt aliquid adinuenirent iis quæ ab illis verè dicta sunt. Sed bene cum eis actum esset, si scire potuis- B
sent ea quæ prius sunt tradita. Is ergo nobis solus qui est cognitione præditus, cũ in ipsis scripturis cõsenuerit, Apostolicam & ecclesiasticam seruans dogmatum rectitudinem, rectissimè viuit conuenienter Euangelio: & demonstrationes ita vt quærit inuenit, vt qui emittatur à Domino, à lege & à Prophetis. Nam vita, vt opinor, eius qui est præditus cognitione, nihil est aliud quàm facta & verba quæ consequuntur traditionem Domini. Sed nõ est omnium cognitio. Nolo.n. vos ignorare fratres, inquit Apostolus, quòd omnes sub nube erant, & spiritalis cibi & potus
1.Cor.10. erant participes, apertè confirmans non omnes qui Verbum audiunt, facto & verbo cepisse magnitudinem cognitionis. Vnde etiam subiunxit. Sed non in eis omni- C
Luc.6. bus est complacitum. Cuinam? Ei qui dixit. Quid mihi dicitis, Domine, & non facitis voluntatem patris mei, hoc est, doctrinam Seruatoris, quæ est nobis cibus spi
1.Cor.4 ritalis, & potus qui nescit sitim, aqua vitæ cognitione preditæ. At, inquiunt, dicta est inflare cognitio. Ad quos dicimus. Fortasse quidem quæ videtur cognitio inflare dicitur, si quis existimet dictionem idem sibi velle quod tumefacere & insolentem reddere. Sin autem quod magis dicendum est, magnificè & verè sentire significat vox Apostoli, solutum quidem est id de quo dubitatur. Sequentes autem scripturas, confirmemus quod dictum est. Sapientia, inquit Salomon, inflauit suos filios. Non enim iis quæ sunt in doctrina singularia, fastum & arrogantiam ingenerauit Dominus, sed in veritate habere fiduciam, & esse magnificum in cognitione D
quæ traditur per scripturas, efficit contemptorem eorum quæ trahunt ad peccatũ, quod significat dictio inflauit, quæ docet magnificentiam sapientiæ, quæ implantatur iis qui sunt per doctrinam filiis. Iam verò, inquit Apostolus. Et cognoscam non sermonem eorum qui sunt inflati, sed virtutem, an magnificè, quod quidem est, verè, veritate autem nihil est maius, scripturas intelligatis. In hoc enim est virtus inflatorum filiorum Sapientiæ. Quasi dicat: Sciam an de vestra cognitione iure
Psal.75. vos magnificè sentiatis. Notus enim est, vt ait Dauid, in Iudæa Deus, hoc est, Israëlitis qui sunt per cognitionem. Iudæa enim exponitur confessio. Meritò ergo dictũ
Ro.13. est ab Apostolo illud, Non mœchaberis, Nõ furaberis, Non cõcupisces, etsi quod est aliud mandatum, in hoc Verbo in summam redigitur, nempe. Diliges proximũ
E
tuum sicut teipsum. Non oportet enim vnquam, vt faciunt qui hæreses persequuntur, adulterare veritatem, neque furari regulam ecclesiæ, propriè cupiditati & gloriæ inseruiendo in fraudem propinquorum, quos omnino diligentes veritatẽ, de-
Psal.9. cet docere eam complecti. Apertè ergo dictum est. Annunciate inter gentes studia eius, vt non iudicentur, sed conuertantur qui prius audierint. Quicunque autem linguis suis dolosè agunt, scriptis pœnis puniũtur. Qui impios ergo attingunt sermones, neque verbis diuinis rectè sed peruersè vtuntur, neque ipsi in regnum cœlorum ingrediuntur: neque eos quos deceperunt sinunt assequi veritatem. Sed nec ipsi ingressus clauem habentes, sed falsam quandam, &, vt dicit consuetudo, ἀπηλιῶδα id est, aduersam clauem, per quam, non relaxato velo, vt nos ingredimur per Domini traditionem, sed exciso ostio, & muro ecclesiæ clam perfosso, F
veritatem transgredientes, efficiuntur principes ac duces mysteriorum animæ impiorum. Quòd enim catholica ecclesia posteriora sua fecerint conciliabula, non

opus

A opus est multis verbis. Nam Domini quæ fuit in aduentu doctrina, cum cœpisset ab Augusto, medio tempore Tiberii, consummatur: Apostolorum autem eius doctrina, vsque ad Pauli ministerium, Neronis tempore consummatur. Inferius autem circa tempora Adriani Imperatoris fuerunt qui hæreses excogitarunt, & peruenerunt vsque ad ætatem Antonini natu maioris, vt Basilides, etiamsi Glauciam sibi adscribat magistrum, vt ipsi gloriantur, qui fuit Petri interpres. Similiter autem Valentinum quoque dicunt audiuisse Theodadi. Is autem fuit Pauli familiaris. Marcion enim cum natus esset eadem qua ipsi ætate, versabatur vt senex cum iunioribus. Post quem, Simon Petrum audiit paululum prædicantem. Quæ cum
B ita habeant, clarum est ex antiquissima & verissima ecclesia, has recentiores, & quæ his sunt adhuc inferiores, tépore fuisse innouatas, adulterinę notę hæreses. Ex iis quæ dicta sunt manifestum esse existimo, vnam esse verá ecclesiam, eam quæ verè est antiqua, in cuius catalogum referuntur ii qui sunt iusti secundũ propositum. Nam cum vnus sit Deus & vnus Dominus, propterea id etiam quod est summè venerabile, laudatur ex vnione & ex eo quòd sit solum, vt quod sit imitatio principii quod est vnum. In vnius ergo naturæ sortem cooptatur ecclesia quæ est vna, quam conantur hæreses in multas discindere. Et substantia ergo & cogitatione & principio & excellentia, solam esse dicimus, quam etiam antiquam & catholicam
C ecclesiam, in vnitatem vnius fidei quæ est ex propriis testamentis, vel potius ex testamento quod est vnum diuersis temporibus, in quibus Dei voluntate per vnum Dominum congregat eos qui iam sunt ordinati, quos prædestinauit Deus, cum eos iustos cognouisset ante mundi constitutionem. Cæterum ecclesię quoque eminentia, sicut principiũ constructionis, est ex vnitate, omnia alia superans, & nihil habens sibi simile vel æquale. Atque de iis quidem dicetur postea. Ex hæresibus autem aliæ quidem appellantur ex nomine, vt quæ appellatæ sunt ex Valentino & Marcione & Basilide, etiamsi glorientur se Matthiæ opinionem adducere. Fuit enim vna omnium Apostolorum sicut doctrina, ita etiam traditio. Aliæ autem ex loco, vt Peratici. Aliæ autem ex gente, vt Phrygum hæresis. Aliæ autem ex operatione, vt Encratitarum. Aliæ autem ex propriis dogmatibus, vt Docitarum & Hæmatitarum. Alii autem, ex positionibus & iis quæ ipsæ honorarunt, vt
D qui appellantur Caianistæ & Ophiani. Aliæ verò, ex iis quæ nefariè ausæ sunt & perpetrarunt, vt qui ex Simonianis vocantur Entychitæ. Cum autem iis qui ex ecclesia spectandi tenentur desiderio, ex lege de sacrificiis, tum de Iudæis vulgaribus, tum de hæresibus quæ mysticè discernuntur, tanquam immundæ, ex diuina mundorum & immundorum animalium distinctione paruum quoddam foramen ostenderimus, finiemus orationem. Quæ enim sunt fissis vngulis & ruminant, hostias esse mundas & Deo acceptas tradit scriptura, vtpote quòd iusti per fidem iter ingrediantur ad patrem & filium. Hæc est enim stabilitas eorum quorum
E fissæ sunt vngulæ, qui Dei eloquia diu noctuque meditantur & ruminant in animę receptaculo disciplinarum, quam etiam cognitione præditam exercitationem, mundi animalis ruminationem dicit lex allegoricè. Quæ autem neque vtrunque, neque ex iis habent alterum, secernit vt immunda. Ac quæ ruminant quidem, bifidam autem non habent vngulam, vulgus Iudæorum tacitè significant, qui eloquia quidem Dei habent in ore, fidem autem & basim non habent, quæ transmittit ad patrem per filium & innititur veritati. Vna etiam eiusmodi genus animantium satis facile prolabitur, vt quorum pedes minimè sunt bifidi, neque du-
Luc.10 plicitate fidei innitantur. Nemo enim, inquit, cognoscit patrem nisi filius, & cui filius reuelauerit. Rursus autem illa quoque contrà sunt similiter immunda, quæ bifidas quidem habent vngulas, minimè autem ruminant. Hæc enim indicant Hæ
F reticos, qui ingrediuntur quidem in nomine Patris & filii, accuratam autem eloquiorum declarationem subtiliter exprimere & in tenues partes comminuere nequeunt, & iustitię opera paulo crassius non autem accuratius & subtilius obeant, si modo obeunt. Iis qui sunt tales dicit Dominus. Cur mihi dicitis, Domine Do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucę.6. mine, & non facitis quæ dico? Sunt autem omnino immundi, qui non bifidas ha A
bent vngulas, neque ruminant. Vos autem Megarenſes, inquit Theognis, neque
Pſal.1. tertii, neque quarti, neque duodecimi eſtis, neque in ratione, nec numero. Sed
tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ, & tanquam ſtilla à cado. His
à nobis prætractatis, & loco morali nobis ſummatim ſparſimque deſcripto vt ſu-
mus polliciti, & quæ ad veram excitant cognitionem, ita hic & illic diſſemina-
tis dogmatibus, vt à quolibet ex iis qui myſteriis non ſunt initiati, non facile poſ
ſint inueniri ſanctę traditiones aggrediamur quod ſumus polliciti. Sunt autem li
bri Stromatum vtique ſimiles, non illis elaboratis ortis in quibus ſunt arbores &
plantatæ & in certum ordinem digeſtæ ad delectandos oculos: ſed alicui potius
ſpiſſo & vmbroſo monti, in quo ſimul ſunt plantatæ cupreſſi & platani, laurus & B
hædera, mali & oleæ & ficus, de induſtria commiſtis plantis arborum fertilium
ſimul & infertilium, propter eos qui quæ ſunt pulchra ac matura ſurripiunt & ſuf
furantur, latere volente ſcriptura. Ex quibus cum viui radices ſumpſerit & ali-
bi inſeruerit agricola, pulchrum ortum efficiet & nemus amœnum. Neque ergo
ordinem, neque dictionem ſpectant libri Stromatum, cum etiam Græ-
ci de induſtria nolint adeſſe ornatum dictionis, & latenter dog-
mata inſerant & non vt rei habet veritas, hoc agentes vt
ſi qui eorum ſcripta legant, ſint laborioſi & acres
ad inueniendum. Sunt enim multæ & va-
riæ eſcæ propter multas piſcium C
differentias. Atque adeo
poſt hunc ſepti-
mum li-
brum Stromatum, de iis quę deinceps ſe-
quuntur tractemus, aliud ſumen-
tes exordium.

Finis Septimi libri.

A

CLEMENTIS ALEXANDRINI
STROMATVM LIBER
OCTAVVS.

B ED neque antiquiſſimi Philoſophi ad contendendum ſe
rebantur & ad dubitandum, nedum nos qui amplecti-
mur eam quæ verè eſt philoſophiam, quos apertè cauſa
inuentionis ad perſcrutandum quærere iubet ſcriptura.
Recentiores autem Græcorum Philoſophi, inani laudis
cupiditate commoti, refellendo ſimul & contendendo,
ad nugas deducũtur inutiles. Contra autem barbara phi
loſophia omnem expellens contentionem, Querite, in- Lucæ.11
quit, & inuenietis, pulſate & aperietur. Petite, & dabi-
tur vobis. Atque pulſat quidem per inquiſitionem, quæ per interrogationem & re
ſponſionem habetur oratio, veritatis fores, per id quod apparet. Aperte autem
C perſcrutationem eo quod eſt impedimento, ingeneratur contemplatio quæ eſt ex
ſcientia. Iis qui ſic pulſant aperitur, vt opinor, id quod quæritur. Et iis qui ſic pe-
tunt interrogationes per ſcripturas, ad quod quidem à Deo contendunt, fit dona-
tio diuinitus datæ cognitionis comprehendendo per rationalem quæ verè elucet
inquiſitionem. Non enim fieri quidem poteſt vt inueniat, non autè quęrat, neque
vt quærat quidem, non autem perſcrutetur, & explicet & aperiat per interrogatio
nem, ad euidentiam deducens id quod quæritur, neque vt rurſus procedens per o-
mnem examinationem, non deinceps accipiat præmium, videlicet ſcientiam eius
quod quæritur. Sed poteſt quidem inuenire qui quæſierit, quærere autem, ſi prius
exiſtimauerit ſe neſcire. Hinc autem ductus deſiderio ad id quod bonum eſt & ho-
D neſtum inueniendum, benigne quærit, citra contentionem & citra gloriæ cupidi-
tatem, interrogando & reſpondendo, & ea etiam quæ dicuntur conſiderando.
Oportet enim non ſolum eos qui ad diuinas ſe applicant ſcripturas, ſed eos etiam
qui communes inſequuntur notiones, ita proponere quæſtiones vt deſinat inuen
tio in finem aliquem vtilem. Turbulentos enim homines, & forenſes inuentio-
nes, alius excipit locus & alia turba. Eum autem qui veritatis ſimul eſt amator &
familiaris, decet eſſe pacificum, & in inquiſitionibus, per demonſtrationem quę fit
ex ſcientia, non nimio ſui amore laborantem, ſed veritatis amantem, accedere ad
eam quæ comprehendit cognitionem. Quænam ergo fuerit alia melior aut eui-
dentior methodus ad principium talis doctrinæ, quàm nomen propoſitum tam
E apertè oratione perſequi, vt id aſſequantur quicunque eadẽ voce vtuntur? Eſt ne
demonſtrationis ergo nomen eiuſmodi, cuiuſmodi eſt Blityri, vox ſolum nihil ſi-
gnificans? Et quomodo neque Philoſophus, neque Orator, ſed neque Iudex, tan-
quam nomen nihil ſignificans profert demonſtrationẽ, neque aliquis ex iis qui iu-
dicio contendunt, ignorat eſſe ſignificatum. Iam vero Philoſophi excogitant de-
monſtrationem, vt quæ conſiſtat, alius aliter. De quauis ergo re quæſita ſi quis re-
ctè tractet, non ad aliud principium quod ſi certum & extra controuerſiam potius
deducet orationem, quàm ad id quod quicũque ſunt eiuſdem gentis & ſermonis,
ex appellatione fatentur ſignificari. Deinde ab eo progrediendo, neceſſe eſt quære
re exiſtat nec ne id quod oratione ſignificatur. Deinde ſi eſſe oſtenſum fuerit, accu
F ratè quærendum eſt qualis ſit eius natura, & num ordinem datum ſuperet. Si autẽ
non ſufficit id ſolum quod viſum eſt, abſolutè dicere de eo quod quæritur: licet
enim ei qui aduerſatur, ex æquo contra quod velit pronunciare. Sed oportet confir
mare id quod dictum eſt. Et ſi eius quidem referatur iudicium ad id de quo ſimili-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter dubitatur,& illius rursus, ad alterum de quo dubitatur similiter procedet in A
infinitum, & non poterit demonstrari. Si autem eius quod est certum & extra
controuersiam, referatur fides ad id quod omnes confitentur, illud est constituen-
dum doctrinæ principium. Omne ergo nomen propositum est sumendum ad ora
tionem quæ est certa & extra controuersiam, & manifesta iis qui sunt participes
considerationis, futurum quidem doctrinæ principium, expositurum autem in-
uentionem eorum quæ quæruntur. Age ergo propositum sit nomen Sol. Dicunt
itaque Stoici eum esse, intelligens vinculum ex aquis marinis. An non est ergo
oratio seu definitio, ipso nomine obscurior, quæ alia demonstratione indiget an
sit vera. Melius est ergo dicere, communi & aperta oratione Solem nominari id
quod est splendidissimum eorum quæ cœlum obeunt. Est enim vt opinor, fide di B
gnior, & apertior, & quam omnes similiter confitentur homines, hæc oratio.
Similiter autem demonstrationem quoque omnes homines confessi fuerint ratio
ni esse consentaneam, quæ iis de quibus dubitatur, ex iis quæ sunt certa & extra
controuersiam, facit fidem. Non solùm autem demonstratio & fides & cognitio,
sed etiam præscientia seu præcognitio dicitur duobus modis, vna quidem quę est
ex scientia, firma ac stabilis. Alia autem solùm ex spe. Ac propriè quidem dicitur
demonstratio, quæ fidem ex scientia indit animis eorum qui discunt. Altera au-
tem est ex opinione. Sicut etiam homo, vnus quidem verè est homo qui commu
nem habet prudentiam: alter verò agrestis & beluinus. Sic etiam dixit Comicus.
Charies est homo, donec fuerit homo. De boue quoque equo & cane eadem est C
ratio, prout fuerit virtus vel vitium animalis. Respicientes enim ad perfectionem
generis, venimus ad ea quæ sunt præcipua ex significatis. Ecce enim medicum in-
telligimus cui nihil deest medicę facultatis. Cognitione autem præditum, eum
cui nihil deficit cognitionis quæ est ex scientia. A syllogismo autem differt indi
catio quatenus id quidem quod indicat, vnum significat, cum sit vnum, vt vterum
gerere dicimus esse indicium quòd non sit amplius virgo. Quod autem in syllo-
gismo sumitur, cum sit vnum, plura consequitur, vt quòd Pytho proderet By-
zantinos, verbi causa, non vnum sed plura sumuntur quæ id significent. Et con-
cludere quidem ex iis quæ quis confitetur, est ratiocinari seu syllogismum consi-
cere. Ex veris autem aliquid concludere, est demonstrare, adeò vt sit quædam D
composita vtilitas demonstrationis, nempe & ex eo quòd quæ sumuntur vera su
mat ad ea quæ quæruntur: & ex eo quòd inferatur consequens conclusio. Quòd
si non sit prius, vel id non consequatur secundum, non demonstrauit quidem, sed
est ratiocinatus, seu effecit syllogismum. Assumptis enim propositionibus conue-
nientem inferre conclusionem, solum est ratiocinari. Ex assumptis autem propo si
tionibus esse etiam vnamquamque veram, non solum est ratiocinari, sed etiam
demonstrare. Conclud ere autem, quod est περαίνειν, vt etiam patet ex nomine, est
ad finem deducere. Est autem in vnaquaque oratione finis id quod quæritur, quod
etiam vocatur conclusio. Nulla autem simplex & prima oratio vocatur syllo-
gismus, etiamsi sit vera, sed est ad minimum composita ex tribus huiusmodi, dua E
bus quidem, vt quæ sumuntur propositionibus, vna autem, vt conclusione. Aut
autem omnia egent demonstratione: aut etiam quædam ex iis sunt credibilia.
Sed si prius quidem verum est: vniuscuiusque demonstrationis petentes demon
strationem, procedemus in infinitum, & sic euertetur demonstratio. Sin au-
tem secundum, ea ipsa quæ sunt ex se credibilia, erunt principia demonstratio
num. Iam verò Philosophi fatentur esse indemonstrabilia principia vniuer-
sorum. Quamobrem si est demonstratio, omnino necesse est prius esse aliquid
ex se credibile, quod quidem dicitur primum & indemonstrabile. Ad fidem
ergo indemonstrabilem reducitur omnis demonstratio. Fuerint autem alia quo- F
que principia demonstrationum post eum fontem qui est ex fide, nempe ea
quæ euidenter apparent ex sensu & intelligentia. Nam ea quidem quæ ex sensu eue
nerunt, sunt simplicia & eiusmodi vt solui nequeant. Quæ autem ex intelligen-
tia,

A tia, simplicia, rationalia, & prima. Quæ autem ex his gignuntur, sunt quidem com-
posita, sed nihilo secius euidentia & credibilia, & primis magis rationalia. Quam
ergo propriam orationis facultatẽ habemus omnes natura insita, ea est ex eo quod
consequens & eo quod repugnat. Si qua ergo fuerit eiusmodi inuenta oratio, vt
ex iis quæ iam sunt credibilia, iis quæ nondum sunt probabilia, possit fidem face-
re, eam ipsam dicemus esse essentiam demonstrationis. Dictum est autem fidei
quoque & demonstrationis genus esse duplex. Vnum quidem, quod solam affert
persuasionem animis auditorum. Alterum verò, quod efficit scientiam. Si quis er
go inceperit ex iis quæ sunt euidentia sensu & intelligentia, & deinde conuenien
B tem intulerit conclusionem, verè demonstrat. Sin autem ex opinabilibus solum,
sed non primis, hoc est, neque sensu euidentibus nec intelligentia, si conuenien
tem quidem inferat conclusionem, ratiocinabitur quidem, sed non quæ scientiam
constituat efficiet demonstrationem. Sin autem non conuenientem: ne omnino
quidem ratiocinabitur. Differt autem demonstratio à resolutione. Vnumquod-
que enim ex iis quæ demonstrantur, demonstratur per quædam quæ demonstran
tur, illis quoque prius demonstratis ab aliis, donec recurrerimus ad ea quæ sunt
per se credibilia, aut ad ea quæ sunt euidentia sensu & intelligentia, quod quidem
nominatur resolutio. Demonstratio autem est, quando à primis venit id quod
quæritur, per omnia quæ sunt intermedia. Oportet ergo virum qui est prædi-
C tus facultate demonstrandi, veritatis quidem propositionum multam curam ge
rere, nomina autem non curare, siue quis pronunciata, siue propositiones, siue
assumptiones quis malit eas vocare. Similiter autem magna quoque cura est ge-
renda quorum nam subiectorum quid concludat, an autem concludentem oratio
nem, an syllogisticam quis velit appellare, non curare. Dico enim eum qui de-
monstrat oportere hæc duo obseruare in omnibus, nempe vt veras quidem assu
mat propositiones, eis autem consequentem inferat conclusionem, quam qui-
dem nonnulli etiam appellant ἐπιφορὰν hoc est, illationem, id scilicet quod in
vnaquaque quæstione infertur propositionibus, de eo quod quæritur. Atque di
uersis quidem opus est propositionibus. Ei autem quod est propositum, id quoque
D quod est ei propositum ad orationem, conueniens assumere necesse est, & hanc
orationem oportet esse apud omnes certam & extra omnem controuersiam. Si su
mantur autem propositiones quæ quæstioni propositæ non conueniant, non con
tingit eum aliquid rectè inuenire, cum ignoretur tota quæstio proposita, quæ
etiam quæstio naturæ appellatur. In omnibus ergo quæ quæruntur, est aliquid
quod prius quæritur, quod cum sit omnino ex seipso credibile, creditur absque
demonstratione, à quo quidem est procedendum ad eorum inquisitionem, sta-
tuendumque est id esse iudicem eorum quæ videntur esse inuenta: Omnis enim
quæstio inuenitur ex ea quæ prius consistit cognitione: esse autem cognitionem
quæ prius constiterit ante quamcunque rem quæ quæritur, aliquando quidem
E solummodo essentiæ, cum eius ignorentur munera & officia, vt, verbi causa, la-
pidum, & omnium animantium, quorum ignoramus operationes aut affectio-
num, aut facultatum, aut, vt semel dicam, eorum quę insunt in iis quæ sunt. Non
nunquam autem cognosci quidem aliquid ex his facultatibus, vel affectionibus,
vel aliqua ex his, vt animæ cupiditates & affectiones: ignorari autem & quæri
essentiam. In multis autem cum ipsa nostra intelligentia sit sibi ipsi subiecta, hęc
omnia in quęstione versari cui nam ex substantiis sicinsint. Nam cum vtrorũque,
essentię scilicet & operationis, notiones cogitatione conceperimus, ita quęstio
nem aggredimur. Sunt autem etiam aliqua, quorum cum sciamus operationes
simul cum essentiis, ignoramus affectiones. Est ergo inuentionis ratio & metho
F dus eiusmodi. Incipiendum enim est à cognitione earum quę proponuntur quę-
stionum. Sępe enim decipit figura dictionis, & confundit ac perturbat cogitatio
nem, vt non facile inueniat ex qua sit differentia. Vt, exempli causa. An non sit
animal fœtus qui gestatur in vtero. Nam cum & animalis & fœtus qui in vte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ro gestatur aliquam habeamus notionem, quærimus an fœtui qui in vtero gesta A
tur insit esse animal. Hoc autem est, an substantiæ quæ gestatur in vtero insit vt
tunc possit moueri, & præterea sentire. Quamobrem operationum & affectio-
num inquisitio est in essentia quę prius cognoscitur. Statim ergo is qui propo-
nit prius est interrogandus quid nam vocet animal. Hoc enim est maximè facien
dum, quando viderimus nomen duci ad diuersos vsus. Et perscrutandum est
an de significato dubitetur ex appellatione, an sit apud omnes extra controuer-
siam. Si enim dixerit se vocare animal, quidquid augetur & alitur: rursus eum
rogabimus an plantas quoque existimet animalia. Deinde cum sic quidem dixe-
rit, iam oportet ostendere quid sit quod vtero gestatur & alitur. Plato enim plan
tas quoque vocat animalia, vt quæ solam tertiam animæ speciem, nempe eam quę B
concupiscit, participent. Aristoteles autem censet plantas & naturalis & nutrien
tis animæ esse participes: animantia autem non censet esse vocanda. Quod enim
alterius animę, nempe sentientis, est particeps, id solum vult vocari animal. Stoi
ci autem naturalem seu vegetantem facultatem non nominant animam. Quòd
si is qui proposuit negauerit plantas esse animalia, ostendemus eum secum pu-
gnantia dicere. Nam cum definierit animal ex eo quod alatur & augeatur, &
plantam non esse animal pronuntiarit, nihil aliud visus est dicere, quàm quod id
quod alitur & augetur, est & animal, & non animal. Dicat ergo quid velit disce
re. Nam an augeatur & nutriatur fœtus qui est in vtero, aut an sit particeps sen
sus alicuius, an etiam motus qui est ex appetitione. Nam ex sententia quidem Pla C
tonis, planta est animata & animal. Ex sententia verò Aristotelis, nondum qui-
dem est animal: deest enim ei vis sentiendi, sed iam animata. Est ergo, vt ipse vult,
animal, essentia animata sentiendi potestate prædita. Ex Stoicorum autem senten
tia, neque animatum, neque animal est planta. Est enim animal animata essen-
tia. Si ergo animal est animatum: anima autem est natura vi sentiendi prædita: cla
rum est quòd iam animatum est sentiendi potestate præditum. Si ergo is qui quæ-
siuit vicissim fuerit interrogatus, an animal quod est in vtero adhuc vocet animal,
quòd alatur & augeatur, habet responsionem. Sin autem dicat esse id quod quæ-
rit, vtrum fœtus qui gestatur in vtero sit iam sentiendi vi præditus, an etiam per
aliquam appetitionem sit se mouendi potestate præditus, fit iam apertè rei per- D
scrutatio, non manente amplius deceptione nominis. Si autem non respondeat
ad id quod fuit vicissim rogatus, neque velit dicere quidnam intelligat, aut cui
nam rei tribuens nomen animalis, fecerit propositionem, iubeat autem nos dini
dere, potuerit cognosci eum esse contentiosum. Si autem cum sint duo modi,
vnus quidem qui fit per interrogationem & responsionem, alter autem per-
sequendo & explicando latius, negauit alterum: audiat nos omnia persequentes
quæ pertinent ad quæstionem propositam. Deinde postquam perfecerimus, tunc
licebit ei vicissim tractare de vnoquoque. Si autem conetur interrogando inter-
rumpere examinationem, planum est eum nihil velle audire. Sed si malit quidem
respondere, primum omnium est rogandus cuinam rei tribuat nomen animalis. E
Et vbi hoc responderit, rursus est rogandus, quidnam ei significet fœtus qui ge-
statur in vtero, an quæ sunt iam formata & animalia, an etiam semen derectum
vult significare id quod est in vtero, an ea quæ iam sunt membris efficta & ex-
pressa, quæ appellantur ἔμβρυα. Cum autem ad hoc quoque responderit, oportet
deinceps id quod est propositum concludere & docere. Si autem ipse nos velit di
cere non respondens, audiat. Quoniam tu non vis dicere de quonam significa-
to dicas id quod proposuisti: Sic enim fieret vt ego non verba facerem de signi-
ficatis, sed iam de rebus ipsis considerarem: Scias te perinde feciſse ac si proposuis
ses an canis sit animal, meritò enim dixissem. De quo cane. Ego enim & de terre- F
stri & marino, & de astro cœlesti, quinetiam de Diogene, & de aliis deinceps lo-
quor canibus. Non enim diuinauerim vtrum de omnibus interrogas, an de ali-
quo. Quod ergo postea es facturus, hoc cum iam didiceris, dic apertè de quo-

nam

A nam quæras. Sin autem in excutiendis nominibus lubens verseris: clarum est
quod ipsum nomen fœtus, neque est animal, neque planta, sed nomen, & vox,
& corpus, & id quod est, & aliquid, & quiduis potius quàm animal. Et si hoc
proposuisti, habes responsionem. Sed neque quod significatur ex nomine fœtus,
est animal. Sed illud quidem est & incorporeum, & dicendum est id esse & rem
& cogitatum, & quiduis potius quàm animal. Fuerit autem quædam alia natu-
ra animalis. Apertè enim ostensum est, à re ipsa de qua quæritur, natura, inquam,
fœtus qui est in vtero, cuiusmodi ea sit, alia est quæ proponitur quæstio de signi-
ficatis huius nominis animal. Dico ergo, si hoc dicis animal quod potest sentire
B & moueri ex appetitione, est animal non absolutè, id quod ex appetitione & mo
uetur & sentit. Nam potest etiam dormire, aut si non adsint sensilia, non sentire.
Quod autem potest vel impelli appetitione, vel etiam sentire, est à natura da-
tum signum quo animal cognoscitur. Tale quid enim ex his significatur. Primum
quidem an fœtus qui in vtero gestatur, ex appetitione non sentire aut moueri pos
sit, quod quidem proponitur considerandum. Alterum autem. An fœtus qui ge-
statur in vtero, aliquando sentire aut moueri potest ex appetitione. In quo signi
ficato nullus quærit, cum sit euidens. Quæsitum autem fuerat vtrum fœtus iam
sit animal, an adhuc planta. Deinde nomen animalis traductum est ad definitio-
nem, vt esset manifestum, cum sensu & motu qui proficiscitur ex appetitione, in-
C uenissemus ipsum differre à non animali. Id rursus distinximus à rebus ei adiun-
ctis, dicentes aliud quidem esse id quod potestate est tale, quod nondum quidem
sentit & mouetur, erit autem aliquando tale: Alterum autem, quod actu iam
est tale. Huius autem est aliud quidem quod iam agit, aliud autem, quod agere
quidem potest, quiescit autem vel dormit. Hoc est autem id quod quæritur.
Non enim ex eo quòd alatur fœtus, dicendum est esse animal, quod quidem est
eorum qui recedunt ab essentia, iis autem quæ alioqui accidunt mentem adhi-
bent. In omnibus autem quæ dicuntur inueniri posita est demonstratio, quę qui-
dem est oratio quæ probat aliud ex aliis. Ea autem ex quibus probatur id quod
quæritur, oportet eum qui discit confiteri & cognoscere. Horum autem omnium
D est principium, id quod est euidens sensu & intelligentia. Atque prima quidem
demonstratio constat ex his omnibus. Quæ autem ex iis quę per hanc prius fue-
re demonstrata, rursus aliquid aliud concludit, & quidem non minus credibilis
quàm prior: non potest tamen prima quoque nominari, quoniam neque ex pri-
mis concluditur propositionibus. Prima ergo species differentiæ eorum quæ quę
runtur, cum tres sint, est ostensa. Dico autem cum cognoscatur essentia, ignо-
rari aliquam eius actionem vel affectionem. Secunda autem erat differentia ea-
rum quę proponuntur quæstionum, in qua actiones quidem & affectiones omnes
cognoscimus, ignoramus autem essentiam, vt, exempli causa, in qua nam parte
corporis sita sit pars animæ principalis. Eadem autem demonstrationis pertracta
E tio est etiam in hac quæstione. Dicunt aliqui non contingere esse plura principia
vnius animalis. Atque vnius quidem generis principia non contingit esse plura
vnius animalis: generibus autem diuersa, non est absurdum. Apud Pyrrhonios,
inquiunt, est ἐποχὴ hoc est assensionis sustentatio, quæ vult nihil esse firmum
ac stabile. Ea si à seipsa inceperit, clarum est quòd primum seipsam infirmabit.
Aut ergo dat aliquid esse verum: & non est de omnibus sustinenda assensio. Aut
persistit dicens nihil esse veri: & clarum est quòd nec ipsa prius verum dicet. Aut
enim ipsa verum dicit, aut non. Sed si verum quidem dicit: concedit vel inuita esse
aliquid veri. Sin autem non verum dicit: vera ea relinquit quæ volebat tollere de
F medio. Nam quatenus falsa ostenditur quæ perimit Epoche, seu assensionis su-
stentatio, eatenus verà esse ostenduntur ea quę perimuntur, quomodo somnium
quod dicit omnia somnia esse falsa. Nam cum seipsam perimat, confirmat alia. Et
in summa si est vera, ducet à seipsa principium, cum non sit alicuius alterius susten
tatio assensionis, sed primum suipsius. Deinde si comprehendit quòd sit homo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel quòd sustinet assensionem: clarum est eum non sustinere assensionem. Quo modo autem respondit etiam ad rogatum. Nam clarum est eum de hoc non sustinere assensionem. At qui se sustinere assensionem pronunciat, quod sequendo si oporteat nos de rebus omnibus sustinere assensionem, de ipsa assensionis sustentatione assensionem primum sustinebimus, sit ne ei credendum an non. Præterea si hoc ipsum verum est, eum verum nescire: neque omnino veri quidquam ab illo datur. Si autem hoc quoque dicet dubitabile verum ignorare: eo ipso dat verum cognosci posse, quòd suam de ipso assensionis sustentationem vi deatur non confirmare. Quòd si hæresis est dogmatum inclinatio, aut, vt quidam dicunt, inclinatio quæ multis dogmatibus præbet consequentiam inter se & ea quæ videntur, tendens ad rectè viuendum: & dogma quidem est quędam quę fit ratione comprehensio: comprehensio autem est habitus & assensio animi: non solum Ephectici, sed etiam quilibet dogmaticus, id est qui tradit dogmata in nonnullis solet sustinere assensionem, aut propter mentis imbecillitatem, aut rerum obscuritatem, aut vires æquales rationum. Ante definitiones autem, demonstrationes, & diuisiones, prius ponendum est quot modis dicatur id quod quæritur: & tractanda sunt homonyma, & synonyma sunt aptè & distinctè ponenda in sua significatione. Deinde quærendum est an ex iis quæ considerantur relata ad alia, sit id quod proponitur, an per seipsum sumatur. Posthęc. An sit. Quid sit. Quid ei accidat. Aut sic etiam. An sit. Quid sit. Propter quid sit. Adhæc autem contemplanda confert singulorum cognitio & vniuersorum, & ea quæ sunt priora, & differentiæ, & earum diuisiones. Atque inductio quidem affert id quod est vniuersum & definitionem. Diuisiones autem species, & quid sit, & indiuiduum. Contemplatio autem qua consideratur, quot modis dicatur, affert assumptionem eius quod est proprium. Dubitationes autem, eas quæ sunt in ipsis differentias & demonstrationes. Et alioqui augent contemplationem ea quæ ipsam consequuntur. Ex omnibus autem ostenditur scientia & veritas. Rursus id quod in summam redigitur ex diuisione, appellatur definitio. Sumitur enim prior diuisionis & posterior distinctio. Prior quidem, quando concessum vel propositum fuerit. Posterior autem, quando demonstratum. Porrò autem per sensum, ex eo quod est singulare, in summam colligitur id quod est vniuersum ac generale. Inductionis enim principium est sensus: finis autem, id quod est vniuersum ac generale. Atque inductio quidem non ostendit quid sit, sed quòd sit vel non sit. Diuisio autem quòd sit, & distinctio similiter atque diuisio, essentiam docet & quid sit, non autem an sit. Demonstratio autem tria, nempe an sit, & quid sit, & propter quid sit aperit. Sunt autem nonnullæ quoque definitiones quę causam continent. Quoniam autem scire est quando causam viderimus, sunt autem causæ quatuor, materia, id quod mouet, forma, finis: erit quatuor modis distinctio. Primum ergo sumendum est genus in quo sunt ea quæ sunt proxima iis quæ sunt suprema. Postea propinqua ac continens differentia. Differentiarum autem continuatio quę scinditur & diuiditur, implet quid sit esse, seu rei essentiam ac definitionem. Non necesse est autem dicere omnes vniuscuiusque differentias, sed eas quæ formam tribuunt. Geometrica resolutio & compositio est diuisioni dialecticæ & definitioni similis. Et à diuisione quidem recurrimus ad ea quæ sunt simpliciora & magis principialia. Atque genus quidem rei quæ quæritur diuidimus in eas quæ ei insunt species. Vt exempli causa, in homine animal quod est genus, diuidimus in eas quę in ipso apparent species, nempe mortale & immortale. Et sic semper genera quæ videntur esse composita, secantes in species simpliciores, accedimus ad id quod non quæritur, & non amplius suscipit diuisionem. Cum enim animal diuiserimus in mortale & immortale. Deinde verò mortale in terrestre & aquatile: & rursus terrestre in volucre & pedestre: & sic propinquam ei quod quæritur speciem quæ etiam comprehendit id quod quæritur diuiserimus: secando deueniemus ad simplicissimam speciem, quæ nihil quidem aliud, sed id solum

A solum quod quæritur comprehendit. Rursus enim pedestre diuidimus in rationis particeps & expers rationis. Deinde ex iis speciebus quę sumuntur ex diuisione, eligentes ea quæ sunt magis propinqua homini, cum ea in vnam composuerimus orationem, efficimus hominis definitionem, quæ est, animal mortale, terrestre, pedestre, rationis particeps. Quo fit vt materiæ quidem locum obtineat diuisio, definitioni quærens simplicitatem nominis. Artificis autem & opificis, definitio quæ componit & construit, & eius quod est ostendit cognitionem. Non harum autem rerum, nec idearum sunt definitiones, sed rerum quarum habemus vniuersas & generales in animo notiones. Harum notionum dicimus esse orationes quæ eas interpretantur. Harum enim notionum fiunt etiam diuisiones. Ex
B diuisionibus autem, vna quidem diuidit id quod diuiditur, in species, vt genus. Altera autem in partes, vt totum. Alia verò in ea quæ accidunt. Atque totius quidem in partes diuisio, vt plurimum consideratur in magnitudine. Quæ fit autem in ea quæ accidunt, nunquam potest tota accipi, siquidem oportet vnicuique etiá omnino inesse eorum quæ sunt essentiam. Vnde etiam reprobantur ambæ hæ diuisiones: sola autem probatur diuisio generis in species, à qua formam characteremque accipit quæ est in genere identitas, & diuersitas quæ est in differentiis specialibus. Species semper in aliqua parte consideratur. Non tamen contra si quid est pars alicuius, hoc erit etiam species. Manus enim est pars quidem hominis, non
C est autem species. Et genus quidem inest in speciebus: animal enim inest in homine & boue. Totum autem non inest in partibus. Homo enim non inest in pedibus. Quocirca species est parte magis principalis. Et quæcunque de genere prædicantur, ea etiam omnia prædicantur de specie. Atque optimum quidem fuerit contemplari genus in duabus speciebus. Sin minus autem: in tribus. Species ergo diuisæ quidem generalius, characterem accipiunt ex eodem & altero. Deinde verò diuisæ, per ea quę generaliter significantur characterem accipiunt. Vnaquęque enim species, aut est essentia, vt cum dicimus. Ex iis quæ sunt, alia quidem sunt corpora: alia verò incorporea: aut quantum: aut quod refertur ad aliquid: aut vbi: aut quando: aut agere: aut pati. Cuiuscunque ergo rei habet aliquis scientiam, eius
D etiam dabit definitionem: quemadmodum qui non potest oratione comprehendere & definire quodlibet, eius rei nunquam habuerit scientiam. Ex ignoratione autem definitionis, accidit vt multæ dubitationes oriãtur & deceptiones. Si enim qui rem nouit, habet in animo eius cognitionem: potest autem etiam oratione explicare id quod habet in animo: eius autem quod animo cogitatur explicatio est definitio: necesse vt qui rem norit, possit eius etiam dare definitionem. Assumitur autem in definitionibus etiam differentia, quę signi locum obtinet in definitione. Hominis itaque definitioni adiectum, vi ridendi præditum facit totum, animal rationis particeps, mortale, terrestre, pedestre, vi ridendi præditum. Quæ enim per differentiam adhibẽtur definitioni, sunt signa rerum propriarum: ipsarum autem
E rerum naturam non indicant. Iam verò dicunt differentiam esse proprii redditionem, & quatenus differt ab aliis id quod habet differentiam, quod soli inest & de re mutuò prædicatur: necesse est in definitionibus primum genus assumere vt principiale, & quod possit consistere. Et in longioribus quidem definitionibus, multitudo specierum quę inueniuntur per decem prædicamenta: in minimis autem, quę ex propinquis & continentibus speciebus sumptæ fuerint principales, rei essentiam & naturam significant. Quæ est autem minima, constat ex tribus, ex genere, & duabus speciebus maximè necessariis. Hoc autem fit propter breuitatem. Dicimus ergo. Homo est animal vi ridendi præditum. Tunc assumendum est id quod
F præcipue accidit ei quod definitur, aut propria eius virtus, aut proprium eius munus ac officium, aut aliquid aliud eiusmodi. Quare definitio quæ rei exponit essentiam, non potest quidem rei naturam accuratè comprehendere: per præcipuas autem species declarat essentiam. Habet autem definitio propemodum essentiam in qualitate. Quæ efficiunt vt sustineatur assensio, causæ sunt duæ supremæ. Vna qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem,mens humana quæ est multiplex & instabilis, cui quidem natura est insitum A
vt generet dissensionem aut eorum inter se,aut sui ipsorum à seipsis. Secunda autem, ea quæ est in rebus discrepantia,quę etiam maximè efficit vt sustineatur assensio.Nam cum neque omnibus visis possimus credere propter repugnantiam:neque omnibus fidem non habere,quòd id quod dicit omnia esse incredibilia, cum sit ex omnibus,in numerum etiam omnium adscribatur:neque aliquibus quidem credere,aliquibus verò non credere,propter æqualitatem,eo deducti sumus vt sustineremus assensionem.Harum autem principalium causarum assensionis sustentationis,cogitationis quidem instabilitas,generat dissensionẽ.Dissensio autem est propinqua causa sustentationis assensionis.Vnde plena quidem est vita iudiciis & curiis, & in summa, eorum quæ dicuntur bona & mala, electione,quæ quidem du B
biæ mentis & ad oppositarum rerum infirmitatem claudicantis, sunt argumenta. Sunt itaque libris plenæ bibliothecę,classesque & commentationes iis qui in dogmatibus inter se dissentiunt, & sibi persuaserunt se in rebus tenere veritatem. In voce tria versantur,nempe & nomina quæ sunt signa eorum quæ animo cogitantur, principaliter: per consequentiam autem, etiam subiectorum secundo autem cogitata, quæ res subiectas referunt & exprimunt.Vnde sunt omnibus eadem cogitata,propterea quòd ex rebus subiectis eadem forma & typus ingeneretur omnibus: non itidem etiam nomina, propter diuersos sermones.Tertium autem, sunt res subiectę, ex quibus nobis imprimuntur cogitata.Atque nomina quidem redu C
cit Grammatica in viginti quatuor vniuersa ac generalia elementa. Oportet enim esse elementa definita,eorum enim quæ sunt singularia, cum sint infinita, non est scientia.Est autem proprium scientię,vniuersis ac generalibus theorematibus niti & definitis.Vnde singularia reducuntur ad vniuersa ac generalia. Philosophorum autem indagatio versatur & in iis quæ animo cogitantur, & in rebus subiectis. Quoniam autem singularia horum sunt infinita, horum quoque sunt quędam inuenta elementa, ad quæ reducitur quidquid quæritur.Et si videatur quidem subire vnum aliquod vel etiam plura ex elementis, id esse pronunciamus. Quòd si omnia effugerit, nequaquam esse. Ex iis quæ dicuntur,alia quidẽ dicuntur absque connexione,vt homo, & vt currit, & quæcunque orationem minimè perficiunt, D
quæ habet verum vel falsum.Alia verò cum connexione.Ex iis autem quæ dicuntur absque connexione· alia quidem significant essentiam: alia autem quale: alia verò quantum:alia autem, quæ referuntur ad aliquid: alia autemvbi: alia verò quando: alia autem situm esse:alia autem habere::alia verò agere: alia autem pati. Quæ etiam dicimus esse elementa eorum quæ sunt, quæ sunt in materia & post principia. Considerari enim possunt hæc ratione.Quæ carent autem materia, sola mente possunt apprehẽdi per primam applicationem. Ex iis autem quę collocantur sub decem prædicamenta:alia quidem per se dicuntur, vt nouem prędicamenta. Alia autem relata ad aliquid. Et rursus ex iis quę sunt sub his decem prędicamentis, alia quidem sunt synonyma, quorum & nomen est ambobus commune, E
vt animal, & ratio eadem,hoc est definitio,hoc est,essentia animata.Heteronyma autem sunt,quæ circa idem subiectum sunt in diuersis nominibus,vt adscensus & descensus.Est enim eadem via, siue sursum, siue deorsum.Est autem alia species heteronymorum,vtpote equus,& niger, quę & nomen & rationem habent alterum ab altero diuersam,& neque habent idem subiectum.Sunt ea autem dicenda altera, non heteronyma. Polyonyma autem sunt quę eandem quidem habent rationem,nomen autem diuersum,vt ensis,spatha,gladius.Denominatiua autem sunt, quę ex aliquo alterosunt nominata,vt à fortitudine fortis.Homonyma autẽ sunt, quę vtuntur eodem nomine,non habent autem eandem rationem, vt homo, & qui est animal, & homo pictus. Ex homonymis autem,alia quidem habent idem F
nomen ex fortuna, vt Aiax Locrus, & Aiax Salaminius.Alia autẽ ex cogitatione. Et ex his,alia quidem per similitudinem,vt homo,& qui est animal, & qui pictus. Alia autem per proportionem ac conuenientiam: vt pedes Idę, & nostri pedes, propterea

A propterea quòd sint inferius.Alia autem ex operatione,vt pes nauis per quem nauis nauigat,& pes noster,per quem mouemur.Dicuntur etiam homonyma ab eodem & ad idem,vt à medico liber & scalpellum medica,& ex medico qui vtitur,& ad rationẽ medicam. Ex causis ,aliæ quidem sunt quæ dicuntur procatarcticę, alię verò synecticę,aliæ autem adiuuantes,aliæ,sine quibus non. Procatarcticæ, quæ primo dant occasionem ad hoc vt aliquid fiat,quemadmodum pulchritudo dat in cõtinentibus occasionem amoris.Eis enim visa solùm ingenerat affectionem amatoriam, nec tamen necessario.Synecticæ,quæ etiam per synonymiam seu vniuocè vocantur per se perfectę,quandoquidem per se est efficiens effectus. Deinceps au
B tem sunt omnes causæ ostendendæ in eo qui dicit. Pater quidem est causa procatarctica,seu primordialis,disciplinæ.Magister autem, synectica, id est continens. Eius autem qui dicit ingenium,est causa adiuuans. Tempus autem obtinet rationem causarum sine quibus non.Causa autem propriè dicitur, id quod agendo est aliquid præbens seu prębendi potestate præditum.Sicut etiam ferrum dicimus esse τμητικὸν hoc est secandi potestate præditum, non solum in secando, sed etiam in non secando. Sic ergo πρακτικὸν quoque, id est, præbendi potestate præditum, ambo significat, & id quod iam operatur: & quod nondum quidẽ operatur,sed vim habet operandi. Porrò autem alii quidem dicunt causas esse ex corporibus:alii verò ex incorporeis.Alii autem dicunt corpus quidem esse propriè causam: incorpo
C reum autem per abusionem & veluti causaliter.Alii autem conuertunt ecõtrario, res incorporeas quidem propriè dicentes esse causas: per abusionem autem corpora,vt,verbi causa,sectionem,quæ est operatio,esse incorpoream:& esse causam secandi,cum fit operatio & incorporea,& quòd secetur similiter gladio & eo qui secat,quæ sunt corpora. Aliquorum autem causa dicitur tribus modis, vna quidem quæ est causa vt statuarius.Alia autem,cuius causa est vt fiat statua. Alia verò cui est causa, vt materia.Aeri.n. causa est vt fiat statua. Fieri ergo & scindi, quę sunt causæ cuius sunt,cum sint operationes,sunt incorporea.Qua ratione, categorema tum,vel,vt nonnulli dicunt dictorum,categoremata enim λεκτὰ hoc est dicta, vocant Cleanthes & Archedemus,sunt causæ,vel quod potius dicendum est, alię qui
D dem dicentur causæ categorematum,vt huius scinditur,cuius casus est scindi.Alię verò, pronunciatorum, vt huius, nauis fit. Cuius rursus casus est, nauem fieri. Aristoteles autem vocat appellationem,nempe eorum quæ sunt huiusmodi. Domus:nauis:vstionis: sectionis. Est autem extra controuersiam casum esse incorporeum.Quocirca illud quoque Sophisma sic soluitur. Quod tu dicis transit per os tuum,quod quidem est verum. Domum autem dicis. Domus ergo transit per os tuum,quod quidem est verum.Neque enim domum dicimus quæ est corpus, sed casum qui est incorporeus, quem habet domus.Et ædificatorem dicimus ædificare per eam relationem quę fit ad id quod futurum est.Sic dicimus texi chlamydem. Id enim quod facit, significat operationem. Non est autem alterius quidem, id
E quod facit:alterius vero, causa, sed eiusdem & chlamydis & domus.Quatenus.n. causa est vt fiat,ea ratione est etiam efficiens quòd fiat.Eadem autem est causa & efficiens & propter quod.Et si aliquid quidem est causa & efficiens, hoc quoque est omnino propter quod. Si quid autem est propter quod, non est id omnino quoque causa.Multa quidem certè concurrunt ad vnum effectum,propter quæ fit finis.Sed non sunt omnia causæ.Filios enim non occidisset Medea, nisi fuisset irata,neque fuisset irata,nisi laborasset zelotypia: neque fuisset zelotypa, nisi amasset.Neque amasset,nisi Iason Colchos nauigasset.Neque Colchos nauigasset, nisi Argo fuisset ædificata,neque Argo fuisset ædificata, nisi ligna fuissent scissa ex Pelio.In his enim omnibus cum sit propter quod,non sunt omnia causæ cædis filio-
F rum:sed sola Medea.Quamobrem id quod non prohibet,non operatur. Quocirca non est causa id quod non prohibet, sed id quod prohibet. In aliquid enim agendo & operãdo causa intelligitur.Pręterea quod non prohibet, separatum est ab eo quod fit.Causa autem refertur ad id quod fit.Non fuerit ergo causa id quod non

πρωτεργαστικὰ primordiales, συνεκτικὰ contingentes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prohibet. Propterea quidem certè perficitur, quòd non adsit id quod potest prohi A
bere. Quatuor autem modis dicitur causa: efficiens, vt statuarius. & materia, vt æs:
& forma, vt character: & finis, vt honor gymnasiarchæ. Eorum ergo sine quibus
non, rationem æs tenet, ad hoc vt fiat statua. Et est similiter causa. Nam quidquid
est sine quo non contingit fieri effectum, causa est necessario. Causa autem non ab
solutè. Non est enim synectica seu continens causa, id sine quo non, sed adiuuans.
Quidquid autem operatur, effectum reddit cum eius quod patitur aptitudine.
Nam afficit quidem causa. Patitur autem vnumquodque prout ei fuerit aliquid à
natura insitum, cum sit ea quæ id præbet aptitudo, & eorum sine quibus non, ratio
nem obtineat. Est ergo causa inefficax absque aptitudine. Non est autem causa, sed
causa adiuuans. Omnis enim causa consideratur in agendo. Seipsam autem non fe- B
cit terra. Quare nec fuerit causa sui ipsius. Ridiculum est autè dicere, non ignem
esse causam vstionis, sed ligna: neque gladium, sectionis, sed carnem: neque quòd
victus sit Athleta, vires aduersarii, sed suam imbecillitatem. Causa continens nó
opus habet tempore. Nam cauterium simul ac carni fuerit applicatum, præbet do
lorem. Ex procatarcticis, aliæ quidem tempore opus habent, donec ad finem per-
ductus fuerit effectus: aliæ autem non indigent, vt casus in fractura. Num ergo hęc
non dicuntur expertia temporis per eius priuationem, sed per diminutionem, vt
etiam repente, quod nec ipsum quidem factum est absque tempore? Omnis cau-
sa, quæ tanquam causa comprehendi potest cogitatione, est alicuius, & versatur C
in aliquo. Alicuius quidem effectus, vt gladius secandi. In aliquo autem versa-
tur, nempe in eo quod est aptum & accommodatum, quemadmodum ignis in
ligno, non vret enim adamantem. Causa est ex iis quæ referuntur ad aliquid.
Mente enim concipitur per eam quæ est ad alterum habitudinem & relationem.
Quo fit vt duobus sibi inuicem applicatis causam vt causam intelligamus. Ea-
dem autem est ratio opificis, effectoris, & patris. Non est aliquid, ipsum suiipsius
causa, neque est aliquis pater suus. Nam sic primum futurum esset secundum. Cau
sa quidem certè agit & afficit. Quod à causa factum est, patitur & afficitur. Non
potest autem idem à seipso sumptum operari simul & affici, neque esse filius & pa-
ter. Et alioqui id quod est causa eius quod fit ab ipsa, est prius tempore quo ad essen D
tiam, vt gladius incisionis. Non potest autem idem simul & tempore esse prius quo
ad materiam, quatenus est causa, & tempore esse posterius, quatenus est opus cau
sę. Et differt esse ab eo quod est factum esse. Sic etiam causa quidem eius quod fit:
Pater verò filii. Non contingit enim idem per idem & esse simul & fieri. Nihil est
ergo sua ipsius causa. Causę non sunt altera alterius inuicem, sed altera alteri. Spie
niaca enim quę prius existit affectio, non est causa febris, sed vt fiat febris, & quę
precedit febris, non splenis causa est, sed vt augeatur affectio. Sic etiam virtutes
sunt sibi inuicem causæ ne separentur, propter mutuam consequentiam, & qui
sunt in fornice lapides, sunt sibi inuicem causæ manendi, non sunt autem sui inui
cem causæ. Magister quoque & discipulus sunt sibi inuicem causæ proficiendi. Di E
cuntur autem alteri alterius inter se causæ, aliquando quidem eorundem, vt mer-
cator & caupo sunt sibi inuicem causæ vt proficiant, aliquando autem alterius &
alterius, quemadmodum ensis & caro. Ille quidem carni, vt scindatur. Caro autem
gladio, vt scindat. Oculum pro oculo, & animam pro anima. Qui enim alicui vul-
nus inflixit lethale, is ei causa est mortis, aut vt ei mors accidat. Qui autem ab ipso
est vicissim lethaliter sauciatus, eum vicissim causam habuit: non quatenus ei fuit
causa, sed per aliud. Ipsi enim fit causa mortis: non autem mors mortale ipsi vul-
nus vicissim intulit, sed ipse sauciatus. Quare ipse quidem fuit alterius causa, aliam
autem causam habuit. Et qui alii fecit iniuriam, causa quidem est alterius, nempe
eius cui facta est iniuria. Lex autem quæ contra iubet eum supplicio affici, non in- F
iuriæ ac maleficii, sed alteri quidem vindictæ, alteri verò disciplinæ causa est. Quam
obrem non sunt sui inuicem causæ vt causæ si causæ sunt. Præterea quæritur an
multa fiant multæ causæ vnius per congressum. Congressum. Coniuncti enim ho
mines

mines causa sunt vt nauis attrahatur, sed cum aliis, nisi sit etiam aliqua causa adiu-
uans, quæ concausa dicitur. Alii autem dicunt, si multæ causæ fiunt seorsum vna
vnius causa; eius quidem quod est esse beatum, quod vnum est, causæ sunt virtutes
quæ sunt multæ: & eius quod est calefieri & dolere multę sunt causę similiter. Num
quid ergo multæ virtutes sunt vna potestate; & quæ calefaciunt, & dolore affi-
ciunt: & multitudo virtutum quæ est vnum genere, fit causa vnius, nempe eius
quod est esse beatum. Reuera autem procatarcticæ quidem causæ sunt vnius plu-
res & genere & specie. Et genere quidem, vt cuiuslibet morbi, exempli gratia, al-
gor, resolutio, labor, incõcoctio, ebrietas: specie autem, febris. Continentes autem,
causæ genere solum, non itidem etiam specie. Eius enim quod est bene olere, quod
est vnũ genere, multæ sunt causæ specie, vtpote thus, rosa, crocus, styrax, myrrha,
vnguentum. Rosa enim non fuerit adeo odorifera, vt myrrha. Idem autem sit cau
sa contrariorum, aliquando quidem ob causæ tum vim tũ magnitudinẽ, aliquando
autem ob eius quod patitur aptitudinem. Ob certam quidem vim nempe eadem
chorda ob intensionem, aut remissionem, acutum aut grauem edit sonum. Ob ap-
titudinem autem eorum quę patiuntur, mel quidem sanos dulcedine afficit, ama-
rore autem eos qui febre laborant, & unum & idem uinum alios quidem ciet ad
iram, alios uerò exhilarat, & idem Sol ceram quidem liquefacit: lutum autem exic
cat. Porrò autem ex causis alię quidem sunt apertę, alię uerò obscurę, & alię qui-
dem consideratione comprehenduntur, alię ratiocinatione. Ex obscuris autem,
alię quidem sunt obscurę ad tempus, vt quę aliquo quidem tempore abditę fue-
rint, aliquando autem rursus apertè videantur. Alię autem obscurę natura, quę nul
lo tempore possunt esse apertę. Et ex his quidem quę sunt natura, aliæ quidem pos-
sunt comprehendi, quas quidem vocabant non obscuras, quæ per signa sumuntur
reputando ac ratiocinando, quemadmodum symmetria dubiarum orationum quæ
cadunt in contemplationem. Aliæ autem quæ comprehendi nequeunt, quæ nullo
modo possunt cadere sub comprehensionem, quæ etiam omnino dicuntur obscu-
ræ. Et aliæ quidem sunt procatarcticæ, seu primordiales, aliæ verò synecticæ, id est,
continentes, aliæ autem concausæ: alię verò adiuuantes. Et aliæ quidem, eius quod
est secundum naturam, aliæ verò, eius quod est præter naturam. Aliæ autem mor-
bi, & per accidens, aliæ quidem affectionum, aliæ verò earum magnitudinis. Aliæ
autem temporum & occasionum. Atque si tollantur quidem causæ primordiales,
manet tamen effectus. Continens autem causa est, quæ si adsit, manet effectus: & si
tollatur, tollitur. Continẽtem per synonymiam appellant, etiam per se perfectam,
quandoquidem est sufficienter per se efficiens effectus. Si autem causa per se perfe-
ctam significat operationem; adiuuans causa significat ministeriũ, & munus quod
obit cum alio. Atque si nihil quidem præbetur, ne dicetur quidem adiuuans. Sin au
tem præbetur; eius fit omnino causa cuius etiam præbetur: hoc est, eius quod fit
per ipsam. Est ergo causa adiuuans, quæ cum adest, fit effectus, aperta quidem aper
tæ, obscura autem obscuræ. Porro autem concausa quoque est ex genere causarũ,
quemadmodum commilito est miles, & coëphebus est ephebus. Atque adiuuans
quidem causa, fert opem causæ continenti, ad intensionem eius quod ab ipsa fit.
Concausa autem non ita mente concipitur. Potest enim esse concausa, & si non sit
aliqua causa continens. Intelligitur enim concausa cum alio, quod nec ipsum per se
potest effectum efficere, vt quæ sit causa cum causa. Differt autem adiuuans causa
à concausa, quod concausa quidem ei quod seorsum non efficit præbeat effectum?
Adiuuans autem, in eo quod seorsum quidem non efficiat, alteri autem accedens
quæ seorsum efficit, ei ferat opem ad hoc vt sit effectus vehementissimus. Maximè
autem ex primordiali causa factam esse causam adiuuantem, ad vim causæ inten-
dendam adducit.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SENTENTIAE DECLARATAE EX SACRIS LITERIS ET CITATAE IN ORATIONE ADHORTATORIA ADVERSVS GENTES.

Exodi.

Non facies cuiusuis rei similitudinem eorum quæ sunt in cœlo, & quæcunque sunt in terra infra. Exod. 20. 25.f.

Leuitici.

Non erit in tuo marsupio statera magna & parua, sed statera æqua & uera. Leuit. 28.d.

Deuteronomii.

Audi Israel, Dominus deus tuus, dominus unus est. Deut. 6. 32.a.
Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies. ibidem.
Eunuchus et cui excæta uirilia, non ingrediatur in Ecclesiam. Deut. 23. 12.c.
Videte uidete quod ego sum & non est alius Deus præter me. Ego occidam & uiuere faciam percutiam & ego medebor, & non est qui eripiet è meis manibus. Deut. 32. 31.c.

Psalmorum.

Nunc ò homines intelligite & apprehendite disciplinam, ne aliquando irascatur dominus & pereatis de uia iusta quando exarserit uelociter furor eius beati omnes qui confidunt in ipso. Psal. 2. 32.a.
Filij hominum usquequo graui corde? ut quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? Psal. 4. 32.a.b.
Exultent & lætentur in te omnes qui te quærunt, & dicant perpetuò magnificetur dominus Psal. 5. 39.b.
Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Psal. 21. 41.a.
Domini est terra & plenitudo eius. Psal. 23. 38.b.
Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum Psal. 32. 26.a
Venite filij audite me: timorem Domini docebo uos. Quis est homo qui uult uitam, diligit uidere dies bonos? Psal. 33. 33.f
Ira eis est ad similitudinem serpentis, tanquam aspidis surdæ, & aures suæ obturantis, quæ non exaudiet uocem incantantium. Psal. 57. 38.c
Sperate in eo omnis populi congregatio, effundite coram ipso omnia corda uestra. Psal. 61. 39.a
Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Psal. 81. 44.b
Hodie si uocem eius audieritis nolite obdurare corda uestra sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto. Psal. 84. 33.a

Prouerb.

Dominus creauit me initium uiarum suarum ad opera sua, et dominus dat sapientiam, & à facie eius cognitio, & intelligentia. Quousque piger iaces? Prouerb. 8. 31.e

Ecclesiastici.

Ecce ante faciem uestram posui mortem et uitam. Eccl. 15. 35.e

Esaiæ.

Nouit bos possessorem suum & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit. Esa. 1. 35.a
Si me audieritis, & uolueritis bona terræ comedetis. Sin autem mihi non obedieritis neque uolueritis gladius uos & ignis deuorabit. Esa. 1. 35.f
Ex Syon exibit lex & uerbū domini ex Hierusalem. Esa. 2. 3.e
Quis metietur cœlum palmo & terram omnem pugillo? Esaiæ. 40. 31.b
Cui assimilasti dominum aut cui similitudini assimilastis ipsum? Esa. 40. 31.e
Ego sum dominus, ego sum qui loquor iustitiam & annuntio ueritatem. Congregamini & uenite simul consultate qui seruamini à Gentibus. Esa. 45. 31.d
Ego Deus, & non est præter me iustus, & seruator non est excepto me. Idem ibidem
Audiat quæ parit, erumpat uocem quæ non parturit quòd sint plures filij desertæ quam eius quæ habet uirum. Esa. 54. 8.d
Qui sititis ite ad aquam, & quicunque non habetis pecuniam, ite & emite & bibite absque pecunia. Esa. 55. 35.d
A facie tua montes liquescent sicut cera à facie ignis. Esaiæ. 64. 31.c
Quod oculus non uidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit. Esa. 64. 35.e
Traducentur coram Sole & erunt eorum morticinia escæ uolucribus cœli & bestijs terræ & putrescent à Sole & Luna. Esaiæ. 66. 31.e.
Ipsi amauerunt ea quibus etiam seruierunt & ciuitas eorum incendetur. Idem ibidem. Terra uetera ascet, & cœlum præteribit: Verbū autem domini manet in æternū. Idem ibidē.

Hieremiæ.

Deus appropinquās ego sum et nō Deus procul. Si fecerit homo aliquid in occulto & ego nō uidebo ipsum? Hieremiæ. 23. 31.b
Dominus qui fecit terram in uirtute sua. Erexit orbem terræ in sapientia sua, Hiere. 27. 31.f

Oseæ.

Ecce ego formans tonitru & creans spiritum. Oseæ 31.d

Zachariæ.

In te est qui elegit Hierusalem nonne ecce hoc est torris qui euulsus ex igne? Zachar. 8. 34.d.

SENTENTIAE EX NOVO TESTAM.

Matthæi.

Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies Matth. 4. 32.a.
Potens est Deus ex his lapidibus suscitare filios Abrahæ Matth. 3. .6.b
Deum nemo nouit nisi Filius & cui filius reuelauerit Matth. 11. 8.f
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego reficiam uos, tollite iugum meum super uos, et discite à me quod ego sum mitis & humilis corde & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suaue est & onus meum leue. Matth. 11. 43.d

Ioannis.

In principio erat uerbum Io. 1. 7.b
Lux uenit in mundum & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Ioan. 3. 37.d.
Ego sum ostium. Ioan. 11. 8.f

Ad Romanos.

Qui cum Deum cognouissent nō ut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt; sed euanuerunt in cogitationibus suis, & mutauerunt gloriam Dei in similitudinem carnis corruptibilis hominis, & seruierunt creaturæ potius quam creatori. Ro. 1. 32.b

1. Corinth.

Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. 1. Corinth. 2. 35.e

Ad Ephesios.

Princeps potestatis aëris, qui nunc operatur in filios diffidentiæ Ephes. 2. 7.d.
Eramus nos quoque aliquando filij iræ, sicut etiam reliqui: Deus autem cum diues esset in misericordia, permultam suā dilectionem qua dilexit nos, cum iam essemus mortui delictis, cum Christo uiuificauit. Ephes. 2. 13.a
Eratis alieni à testamentis promissionis, spem non habentes et sine Deo in mundo Ephes. 2. 12.a
Testor in domino ne amplius ambuletis sicut gentes ambulant in uanitate mentis suæ obscurati cogitatione & alienati à uita Dei, propter ignorantiam quæ est in ipsis, propter cæcitatem cordis ipsorum. Qui quidem semetipsos tradiderunt impudicitiæ ad operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. Ephes. 4. 31.e
Expergiscere qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Christus dominus. Ephes. 5. 32.f.

Ad Philippenses.

Appropinquauit Dominus: cauete ne uacui deprehendamur. Philipp. 4. 33.e
Qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo. Philip. 2. 8.b

2. Timoth.

Tu autem Timothee ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem in Christum 2. Timoth. 3. 33.d.

Ad Titum.

Gratia Dei salutaris omnib. hominib. apparuit; docens nos ut abnegantes impietatem. Tit. 2. 7.c

2. Petri.

Nos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus peculiaris. 2. Pet. 2. 25.d.

Ad Hebræos.

Ne amplius fili mi negligas disciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo corriperis Hebr. 12. 32.c.

Ἀ
Abdera quid 47.c
Abderus deuoratus ab equis Diomedis. 47.c
Absurdum ualde, Deum nos semper adhortari ad uirtutem, nos autem negligere 8.c.
Acinacem olim adorabant Scythæ 19.c.26.d
Acrisius ubi sepultus 19.d.
Actium promontorium ubi 17.c
Actij Apollinis templum ubi 17.e
Adam in Paradiso qualis, qualis autem in terra 40.c
Adiutor, uerbum dei 43.e
Adoptant nos Deus 44.b
Adorandus solus Deus 32.a
Adorare non Solem, sed Solis effectorem debemus 26.b
Adulterium uel sola concupiscentia admittitur 39.e
Adyta impia non inuestiganda 9.a
Æsculapius medicus. 13.a. 14.a. fulmine periit. b
Ægypty bruta colunt animalia. 17.c
Ægypti Græcis præstantiores in colendis idolis 17.c
Ægyptiorum adyta 9.b
Æs Dodonæum 9.a
αἰσυλοφορος quid 15
Aër & iris non est deus quid ergo? 37.e
Aërem deū esse de qui dixerint 26.c
Agamemnō Iouis Spartæ colitur. 17.a
ἀγυιάτις quid 21.e
Agnitio ueritatis quæ uerè dicatur. 33.c
Agonotheta noster Deus uniuersorum 36.b.
ἀλάστωρ quid 12.b
Alcibiades formosissimus 47.a
Alcibiades mysteriorū propalator. 9.b
ἀλεωρομάντις 45.a
Alexander Macedenum rex in Deorum numerum relatus 36.c
Amater ueritatis Esaias 8.a
Amici germani Dei qui uere dicantur 32.d.44.a.
Amicorum omnia communia 44.a
Amor nonnullorum in statuas & simulachra describitur 24.b
Amor, secundum Hesiodum cur dictus Deus antiquissimus 46.d
ἀμφίγυος quid 30.c
Amphion Thebanus & Arion Methymnæus insignes musici fo. 3.a
Anacharsi Scytharum regi bene precatur Clemens. quare? 12.a
Antinous formosissimus in numerum Deorum relatus 11.a
Antiochus Cyzicenus auro egēs quid fecerit 22.b
Antisthenis de Deo sententia 28.c
ἀπαγχομένη quid 17.a
Apelles 36.d
Apim colunt Memphitani 37.d
Apim occidens quomodo peccet 22.c
Apollo Didymæus ubi colatur 46.e
Apollo, quas corruperit 14.f.
Apollo quorum filius 13.d
Apollo Smynthius cur dictus 46.b
Apollinis hiantis imago colitur 17.b
Apollinis obsonatoris imago colitur in Elide 17.b
ἀπομύιος quid 17.b
Aquam quidam ut Deum coluerunt 26.d
Aquilas adulterinos arguit Sol. 35.b
Aranea cæca & surda, ut uult Nicander 21.f.
Arati de Deo sententia 29.a
ἄρπυ quid 26.d
Argiuorū legislator Phoroneus 39.d.
Argus sculptor. 20.c
Arisander quis & qualis 46.e
Aristomenes Messenius quale sacrificium obtulerit. 18.c
Armari debemus, quomodo & quibus 42.a
Arrogantia magna peccatorum ar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

guitur 32.e
Artaxerxes Tanaidis Veneris imaginem erexit in Babylonia 26.e
Astra, cur Deos nonnulli censuerint. 12.d
Atheniensium legislator Solon 39.d
Ἄθλος quid 12.b
Atheniensium mysteria 11.a.b
Atim uocatum Dionysium cur? 11.a.
Atropos 12.e
Auro egens Antiochus Cyzicenus. quid fecerit 22.b
Auxilio Dei priuari miserrimũ. 38.d
Auxo 12.f.

B

Bacchus cur dictus Dionysius 16.a
Bacchum irridet Homerus 30.c.
Barathrum quid 47.b
Bassara quid 45.c
Baubo quis 11.b
Beati qui dicẽdi Sibyllæ testimonio. 25.e
Bonum doctrinæ, præfert Clemens cuiuis bono 38.d.e
Bonum relinquere ac cum uitio uersari, insanæ mentis est 35.a
Boni & mali, quodnam præmium consequuntur 34.d
Bona opera hinc nobiscum abeunt. 35.c.
Bonorũ omniũ nobis causa Christus. 7.e
βοῶπις quid 15.d
βρέτη quid 20.a

C

καλλίχωρον quid 45.d
καλλίγλωσσον quid 17.c
καλλίπυγος quid 17.c
Callimachus poeta 16.f
Caluus Iupiter Argis colitur. 17.b
Canem colunt Cynopolitani 17.d
Canem sacrificant Marti Cares. 13.f. Scythæ asinos.
Canticum nouum Christus quare. 7.c.
Capitolium Romanũ crebro exustũ. 22.d
Cares Marti canes sacrificant. 13.f. Scythæ asinos
Castalius fons 9.a
Castor & Pollux Seruatores cur dicti. 13.a
Causa bonorum omnium est nobis Christus 7.e
Cæci, infideles 38.d
Cecrops ubi sepultus 19.d
κέρκωψ quid 45.e
Ceres 9.c.10.b
Cereris fabula pulchre depingitur. 11.a
Cereris mysteria 10.a
Cererem cur frumentum appellarunt Athenienses 12.e
Certaminis nostri præmium quod? 36.b
Ceyx filius Aeoli 22.f.
Charitate & fide emitur regnum Dei 33.c
χλῦτειν quid 17.b
χοιροψαλεῖν, quid 17.c.
Christus, ambo est et Deus et homo. 7.c
Christus canticum & uerbum nouum quare 7.c
Christus non diuiditur 40.e
Christus omnium bonorum nobis causa 7.c
Christus ostium quid 8.f
Christus uult nos saluos fieri 42.e
Christi opus solum, est hominem saluare 33.e
Christianus quis uere dicatur 44.b
Cicada Pythica, quid cui cecinerit 5.b.c.
Ciconias coluere Thessali et quare. 17.d
Idem et formicas colunt quare ibid.
Circes insula fugienda 42.d
Cirrhæus tripos 9.a
Cithara tibia & templum homo quare 6.e.
Citharœn quid 5.d
Citheroniæ Iunonis signum quale. 29.f
Cleanthes Pisadeus quid de Deo senserit 28.e
Clemens quem modum canat 5.e
Clotho 12.e
Columnæ flamma & Rubi ignis quid 8.b
Colunt Herculem Thebani cur? 46.b
Cometæ dij non sunt 38.a
Concupiscentia adulterium committitur 39.e
Consitorum alia singularia alia generalia 40.e
Consuetudo quid. 42.d. & quare fugienda. ibidem
Consuetudines ueterum non deserendas qui dicunt, quid respondendum 24.b.
Contumeliæ & impudentiæ Athenis altaria erexit Epimenides 12.e
Corpora mortua uiuis alligare quid. 7.d
Corybantum mysteria 10.e
κορδομαχίτις quid 45.a
Crœsi dictum in igne quale 46.c.
Curetes 10.c
Cybela quid 45.b
Cyclica quid 45.e.
Cymras quis & quid docuerit 9.d
κονομία quid 30.c.
Cynopolitani canem colunt 17.d
Cyrus & Solon dijs Gentium præstantiores cur? 19.a.
Cyzicenorum sacra quæ 12.a
κῶνος καὶ ῥόμβος quid 45.b

D

Dardanus quis & quid docuerit. 9.d. 45.a
Dauid citharœdus 6.e
Dæmones an reuera sint an uero in ciuitatibus sint indigenæ 17.f
Dæmones custodes an uere sint & quare 18.a.
Dæmones inhumani & odio habentes homines sunt dij Gentium 18.a
Dæmones in terra quot Hesiodo. 38.b.
Dæmones uarij apud diuersas gentes culti 18.a.
Delphicũ templũ procella dirutũ. 22.d.
Demetrius Macedonum rex Mineruam uxorem ambit 47.a.
Deserta & sterilis quid 8.d.
Deuoratus Abderus ab equis Diomedis 47.c.
Deus antiquissimus, secundum Hesiodum, Amor 46.d.
Deus cur existimatus ab Atheniensibus Pan. 46.d.
Deus esse non potest quod manufactum est 38.a.
Deus & homo Christus 7.c.
Deus intelligentia percipitur non sensu 22.b.
Deus non cauponatur 35.d.
Deus non est aër, et iris, quid ergo? 37.e
Deus nullo modo iniustus 36.c.
Deus nullius indigus 24.a
Deus omnium quæ sunt, principium, medium, & finem continet 38.b.
Deus propter bonitatem sui similatur. 34.e
Deus qualis cantor & quas feras mã suefecerit 6.a
Deus quando nostri misertus dicatur. 7.c.
Deus seruator omnium hominum, maxime fidelium 33.d
Deus sese gratis ostendit 35.d
Deus solus adorandus 32.a.
Dei imago uerbũ uero homo. 36.e
Dei priuari auxilio, miserrimum. 38.d
Dei proprium quod est, non esse ab eo alienandum 38.b.
Dei uoluntas est operatio 26.a.
Deo quis uere similis dicatur 36.c
Deo similem reddit hominẽ pietas. 33.d
Deum aërem dixerunt Anaximenes Milesius & Diogenes Apolloniates 26.c
Deum agnoscere uel in fine uitæ laborandum 39.d.
Deum aliquem Gentilium aut occidẽs aut spolians quomodo peccet 22.c.
Deum diligere nostrum præcipuum munus 44.a
Deum peruadere omnem materiam quatuuis uilem uoluerũt Stoici. 27.b
quem Deum sibi finxerit Empedocles Agrigentinus 26.c
quem Deum sibi fingat Erelius Theophrastus 27.c
Deum quis uere imitetur 42.b.
Deum qui quærit est de salute sua solicitus 39.b
Deum uidere qui uult quid factu opus 8.c.
Deum unde cognorit Plato 28.b.c
de Deo diuersorũ diuersæ sententiæ. 28. c.d. & deinde &. 29.a. & deinde.
de Deo Euripidis sententia. 27.e. Item Menandri de eodem error. ibidem.
Dij esse non possunt simulachra. quare? 36.d
Dij ex figuris cognoscuntur 24.b
Dij Gentium quales 18.a.
Dij Gentium reprehenduntur 30.a
Dij non sunt mensis, annus, Sol, Luna. quid ergo? 37.e.
Dij seruatores qui 16.a
Deorum gentilium templa, non templa, sed sepulchra olim fuere 19.c
Deorum in numerum relatus Alexander Macedo 36.c
Deorum in numerum relatus Antinous 21.a
Deorum loco qui insensibilia quædam adorarunt 27.a
Dijs Gentium præstantiores Solon & Cyrus cur? 19.a
de Dijs Theocriti sententia 36.c
Deos adorantes philosophi confutantur 26.b
Deos esse astra putauit Alcmæon Crotoniata 27.a
Deos esse terram & ignem quis dixerit 26.c.
Deos fingendi septem modi. 12.d.13.a
Deos gentium irridet Homerus & Euripides 30.b.c
Deos non esse lugendos, si dij sint: aut si lugendi, Deos non esse 12.b
Deos nõ esse existimauit Hippom. 47.b
Deos planetas dicit Xenocrates Carthaginiensis 27.b
Deos quot olim existimarũt Græci 47.c
Deos quur seipsos esse dicebant reges antiqui 22.f
Deos se esse, qui sibi persuaserint homines 23.a
Diagoras 12.a
Diagoras philosophus cuias & qualis fuerit 45.d.
Diana Condylitis in Methymna colitur 17.a
Diana Leucophryne ubi colatur 46.e.
Diana Munichia ubi colatur 46.e
Dianæ Ephesiæ templum terræ motu, & hiatu absorptum 21.c
Dianam Chelytidem qui colant 17.b.
Dianã suffocatã colunt Areades 17.a
διαιτητής quid 38.a
Dionysius cur Bacchus dictus 16.a.
Dionysius iunior tyrannus auream uestem Iouis detraxit 22.b
Dionysius Liberalis ubi colatur 47.a.
Dionysii membrum quo à quibus deuectum 10.f
Dionysii membra coquuntur 10.d
Dionysii Morichi statua ex qua materia constiterit 20.e
Dionysii mysteria 10.e
Dionysii templũ Athenis exustũ. 22.d
Dionyso qui initiabantur quid faciebant 47.d
Dionysium cur uitem appellarunt Thebani 12.e
Dionysium Mænolen quomodo Orgijs Bacchi celebrant 9.c.
Dionysium quidã. Atim cur uocet 11.a
Dionis facete dictum 23.e
Dipœnus Statuarius Cretensis 20.d.
Diuinatoria fluẽta penitus periere. 9.a.
Diuinus influxus quum omnibus hominibus, tum ijs maxime qui literis uersantur instillatus est 27.e.
Doctrinæ bonum cuiuis bono præfert Clemens 38.d
Doctrinam humanam non debemus querere ad quos uerbum cœlitus uenit 40.d.
Dodonæum æs 9.a.
Dorica harmonia Lydia attemperata 6.d.
Draconis mysteria 11.d
Dydimus Grammaticus 13.d
Dysaules quis 11.b
δυσεπόπαστος εἰ quid 45.d

E

Ecclesia primogenita ex quibus constabat 32.d
Ecyles Statuarius Cretensis 20.d
Eetion quis & quid docuerit 9.d.
ἑλκυστὶς qui 46.a
Elephantinenses Meoten piscẽ colũt. 17.d
Eleusiniorum mysteriorum signum quod 11.c.
ἐμπαστήριον qui 32.a.
Empedocles Agrigentinus poeta idolatras incessit 13.b
ἐν χαῷ quid 45.e
Ephesius Heraclitus 11.d.
ἔφεστος qui 26.e
ἡμιόλιομος quis 46.d
Epimenides contumeliæ & impudentiæ Athenis erexit altaria 12.e
Epimenides Cretẽsis sapientissimus. 45.d
Error duplex, quos teneat 11.f
Error Menandri de deo 27.e
Error uetus quis 45.a
Esaias ueritatis amator 8.a
Ethruscorum necromacitiæ 9.b
ἑτεροδοξία quid 17.c
Eua quid 9.c
Eubuleus quis 11.b
Eubulei sues 10.c
Euclides sculptor 20.b
Euemerus Agrigentinus 12.a
Euenitæ piscem Phagrum colunt 17.d
Eumolpus quis 11.b
Eunomus Locrensis musicus 5.b
Eunuchus ecclesiã des nõ intret cur? 12.c
Euripides dignus Socraticæ schola, quare 30.c
Euripides & Homerus deos irridens 30.b
Euripidis de Deo sententia 29.b
Eurymedusa filia Cletoris Ioui commiscetur 17.a

F

Fabularũ impiarum authores qui 9.e
Facetia Dionysij erga Iouem 22.b
Facetia Dionis in Iouem 23.a
Fide & charitate emitur regnum Dei 33.c
Fiducia in uerbo Dei ponenda 43.e
Filias suas sacrificarunt Erechtheus Atticus, & Marius Romanus. 18.d
Filij boni qui 39.c
Filios ex feruis uult nos fieri Deus 32.e
Fluẽta diuinatoria penitus periere 9.a
Fons Castalius 9.a
Fons Colophonis 9.a
Formosissimus Antinous in numerum Deorum relatus 21.a
Fortuna dea non est 38.a
Fortunã Deã existimãt Romani. 21.e
Frumentum cur Cererem appellarunt Athenienses 12.e
Fulmine ictæ Semeles sorores 43.a
Fulmine perijt Aesculapius 14.b

G

Ganymedem in numerum deorum consecrauit Iupiter 21.a
Gerandryon oraculum 9.a
Gratis Deus ostenditur 35.d
Græcis præstantiores Aegyptij in colendis idolis 17.c

H

Hæredes regni cœlorum quomodo efficiamur 32.d
Hæreditas pulchra quæ uere dicatur 35.c
Hebræorum errones finem acceperunt quomodo? 33.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Helicon quid 5.d
Heracleopolitæ Ichneumonẽ colũt 17.d
Heraclitus Ephesius 11.d
Heraclitus Ephesius et Hippasus Metapontinus, ignem solum Deum existimarunt 26.c
Hercules ἀλεξίκακος
Hercules furiosus 30.d
Hercules muscarum depulsor à Romanis colitur 17.b
Hercules ubi & quando obierit 14.d
Herculis libido 15.b
Herculis simulachrum ridiculè exussit Diagoras 12.b.
Herculem cur colant Thebani 46.b
Herculem mortalem fuisse Homerus dicit. Eius habitum describit Hieronymus philosophus 14.d
Hesiodus, Bœotius genere 46.c.
Hesiodi de Deo sententia 29.b
Hieremias propheta sanctissimus. 31.b.
Hippo quis 47.b
Hippo quid suo monumento inscripserit 23.c
Hippon Melius 12.a
Hireum colunt Mændesii 17.d.
Hodie in Scripturis quid 33.a.b
Homerus & Euripides Deos irrident 32.b
Homo cur uerbi rationisque particeps 36.e
Homo proprium Dei figmentum. 38.b
Hominis proprium quid 37.c
Homini naturaliter insitum, ut cum Deo quædã intercedat cõiunctio. 37.c
Hominem Deo similẽ fecit pietas. 33.d
Hominẽ saluare solũ Christi opus. 33.e
Homines omnes ad Dei cognitionem uocantur 37.c
Homines omnes uocat Dominus. 43.c.
Homines unde primum nati secundũ fabulas 46.a
Hominum primi in terra qui fuerint 7.b. & deinde
Hortatio ueritatis cui similetur 42.c
Hortatur Deus omnes ad quæ? 35.d
Humanitas Dei insignis erga homines prædicatur 32.c

I

Ichneumonem colunt Heracleopolitæ. 17.d
Idololatriam detestatur Moses 32.a
Idololatris ualde indignatur deus. 31.d
Idolorum diuersorum diuersa cultura 17.d
Idolis quisquis fiderit peribit 31.d
Idolis colendis Ægyptij Græcis præstantiores 17.c
Iesus solus æternus uocat omne genus hominum 43.c
Ignis, rubi & columnæ flamma, quid 8.b
Ignem coluit Heraclitus tanquam rerum ortus principium 26.d
Ignem coluerunt Persarum Magi & multi Asianorum, & Macedones. 26.e. Item Sarmatæ ibidem
Ignem & terram deos esse dixit Parmenides Eleates 26.c
Ignem solum Deum existimarunt Hippasus Metapontinus & Heraclstus Ephesius 26.c
Ignorantiæ extrema sunt impietas & superstitio 12.c
Ignorantiam, stultitiæ genus esse definiunt philosophi 44.a
Imago Dei uerbum: Verbi uero homo 36.e
Impij & sine Deo qui iure uocentur 11.e
Impudentiæ & contumeliæ Athenius erexit altaria Epimenides 12.e
Indi Solem adorarunt 12.d
Infideles quique cæci, surdi, manci quare? 38.d
Infinitum laudarunt Anaximander Milesius, & Anaxagoras Clazomenius, & Archelaus Athenien sis 27.a
Iniuriæ acceptæ obliuiscitur Deus. 35.a
Insanire an sapere utrum melius non dubitandum 44.a
Interpres uerus sacrorum est Dominus 43.b
Ioannes Baptista quid. 8.c. Quid clamet ibidem
Iouis libidines describuntur 15.a
Iouis Olympij digito cur elogium inscripserit Phidias 22.e
Iouis scelera describuntur 10.b
Iou auream uestem detraxit Dionysius 22.b
Iouem assimilatum formicæ, cum Eurymedusa Cletoris filia dormisse ferunt Thessali 17.e
In Iouem facetia Dionis 23.e
Iouem Olympicum quis fecerit 20.a
Iouem seipsum appellauit Menecrates medicus 23.a
Ioues tres qui 13.c
Irascitur deus si simulachra pluris facimus quàm quæ maximi sunt pretij 43.f
Iræfilij qui 13.b.
Irridet Deos Theocritus 36.c
Irrisiones hominum peruersorum non æstimandæ 36.c
ἰσχάρα quid 16.c
Isidis et Sarapidis templum in Aegypto exustum 21. d
Isthmica mysteria 15.d
Ithacensis senex quid in uita desiderarit 33.d
Iupiter depulsor muscarum ab Eleis colitur 17.b
Iupiter Nyctimum filium à Lycaone Arcade hospitio exceptus epulatur. 16.d
Iupiter pulchrè deridetur à Clemente. 16.d
Iupiter caluus Argis colitur 17.b
Iupiter factus draco 10.b
Iupiter ubi sepultus 16.e
Iupiter ultor in Cypro colitur 17.b
Iustitia non est Deus 37.e
Iustitiæ prædicatio qualis 41.f
Iunonis Cithæroniæ signum quale 19.f
Iunonis Samiæ signum quale. 19.f. quis illud fecerit 20.a

L

Lachesis 12.e.
Lamia meretrix 23.b
Lamia quæ. 47.a & cur sic dicta ibidem
Lapides ex quibus suscitat Deus filios Abrahæ quales 6.b
Lebes Thesprotaus 9.a
Leda uenusta 16.e
Leges dei quæ 39.d
Legislatores uarij qui 39.d
Libido Apollinis 14.f
Libido Herculis 15.b
Libido Iouis 15.a
Libido Neptuni 14.e
In Libidinem declamatio pulchra. 25.b
Literas sacras ab infantia didicit Timotheus 31.d
Lunam adorarunt Phryges 12.e
Lupum colunt Lycopolitani 17.d
Lux communis uerbum Dei 34.a
Lycaon Arcas Iouem hospitio excepit Nyctimum ei filium epulandam apponens 16. d
λυχνοῦς quid 20.b
Lycopolitani lupum colunt 17.d
Lycurgus Spartanorum legislator 39. d

M

Macar quis 14. e
Manci sunt infideles 38.d
Mandragoram qui comedunt stulti fiunt 38. a
Mars cuias fuerit 13.e
Mars Deus non est 37.e
Mars transfuga 13.e
Mars uinctus tredecim mensibus 13. e
Martis signum apud Romanos quale olim fuit 20.a
Marti canes sacrificant Cares. 13.f. Scythæ asinos

Marti quo pacto olim sacrificarunt Scythæ 26. d
Maoten piscem colunt Elephantinenses 17. d
Medici boni officia quæ 8. a
Melampos filius Mecharnois quid docuerit 9.e
Memphitani Apim colunt 17.d
Menagyrta qui 45.c
Menander comicus de dijs quid senserit. 30. a. b
Mendacium quid 32.b
Mendesij hircum colunt 17. d
Menecrates medicus, seipsum Iouem appellauit 23.a
Mensis, annus, Sol, Luna, non sunt dij quid ergo? 37.e
Mensura æqua et uera solus Deus 28.a
Mercedem quam deo reddere, licet non egenti debeamus 41. d
Mercurij simulachrũ lapicidæ Athenienses ad Alcibiadis formam fingebant 22.e
Meretrix Lamia 23. b
ex Meretrice qui natus est ecclesiam intrare prohibetur 12.c
μητραγύρται qui 45.c
Metragyrtis mendicantibus quid respondit Antisthenes 30.a
Midas Phrix quid docuerit 9.d
Minerua Doliasubi colatur 46.e
Mineruæ quinque 13. e
Misertus nostri quando dicatur Deus 7. c
Mors æterna peccatum 41.e
Mortua corpora uiuis alligare quid 7. d
Moses omnibus sapientiæ numeris absolutus 8. a
Mundi homines cælum soli conscendunt 37.a
Munus nostrum præcipuum Deum diligere 44.a
Musæ ab Ioue & Memoria genus ducunt 14.d
Musas emit Megacle filia Macaris 14. e
Musica Thracia quæ 6.e
Musici insignes qui 5.a
Mustelas colunt Thebani quare 17.d
Mysteria Athenienſium 11. a. b
Mysteria Cereris 10.a
Mysteria Draconis 11.d
Mysteriorum Eleusiniorum signum quod 11. c
Mysteria Isthmica 15.d
Mysteria Hemica 15.d
Mysteria Phrygum 10.a
Mysteria Pythica 15.d
Mysteria Sabusia quæ 45. b.
Mysteria unde dicta 9. c
Mysteria Veneris 9. f
Mysterijs sacris initiati quibus cum chorum ducant 43. b.

N

Necromantiæ Ethruscorum 9.b
Nemesis non est Deus 37.e
Nemica mysteria 15.d
Neptunus quid 26.d
Neptuni amores 14. e
Nicanor Cyprius 12. a
Niniuitarum pœnitentia 37. b
Niobe, et uxor Loth in saxũ uersæ 33.b
Nisi efficiamini rursus, ut pueri, & regeneremini in regnum cælorum non intrabitis 32.d

O

Oraculorum multorum descriptio 9.a b
Orgia unde dicta 9. c
Orpheus Oeagri filius de Deo quid senserit 29.d
Osiris à quo, et ex quo constructus 20.e
Ostium Christus quid 8. f
Ostrea sensu caret uiuit tamen 22.a
Ouem colunt Samii 17. e
Ouem colunt Saitæ & Thebani 17. d

P

Pactolus, auro fluens 33.c
παλαιμονίοι qui 12. e
Pallas unde dicta 10.d
Palladium ex qua materia constiterit 20.c
Palladia duo fuisse inquit Appellas 20.c
Pan cur Deus ab Athenienſibus existimatus 46. d
Pantarces quis 47. a
παντοκρὰς κάλος quid. & cur Iouis Olympij digito inscriptis 22.e
Parca 12. f
in Parnassum Dionysi membra sepeliuntur 10. e
Pater Deus, quorũ pater esse uelit 44.b
Pater uerus, est Deus 35 c
Patres boni qui 39. b
Peccatum mors æterna 41.e
Peccatorum magna arrogantia arguitur 32. e
Periculum pulcherrimum ad Deum transfugere 35.c
Peripatetici quem Deum sibi præfigant 27.b
Phagrum piscem colunt Euenitæ 18,d
φάελλος quid 45.b
Phellatas quid 46.e
Phidias 20.b. 36.d
φιλομμάϑης quid 9. e
Philosophia quid 40.f
Philosophi Deos adorantes confutantur 26.b
Philosophi stultos impios æstimant 43.f
Phoroneus genere Argiuus 46.c
Phoroneus Argiuorũ legislator 39.d
Phrinæ meretrix mirè pulchritudinis 22.e
Phryges lunam adorarunt 12.e
Phryges quæ mysteria olim habuerint 10.a
φύσις quid 33.d
Pietas hominem Deo assimilat 33.d
Pindarus Bœotius 14.a
Plato à quibus Philosophiam, & reliquam scientiam didicerit 28.b.c
Plato quid de Deo senserit 27.d
Pœnitentia Niniuitarum 37.b
Plutus Deus non est 37.e
Poetarum multorum de Deo sententia 29.a
Polycletus 36.d
Porcis ne efficiamur similes quid faciendum 35.b
ποσθολῶν quis 26.d
Prædicatio iustitiæ qualis 41.f
Praxiteles 36.d
Primogenita ecclesia ex quibus constat 32.d
Primogeniti filij qui uerè dicãtur 32.d
Principia duo qui reliquerint 27.a
Proserpina 10.b
Proserpina filium parit taurina specie 10 b
προτροπαῖοι qui 12.e
Pythagoræ de Deo sententia 28.e
Pythica mysteria 15.d

R

Reges antiqui cur se Deos esse dicebant 22.f
Regnum cælorum nostrum, quomodo 37.b
Religiosus Dei amicus 44.a
Rubi ignis et columnæ flamma quid 8.b

S

Sabasia mysteria quæ 45.b
Sacrificare dijs homines qui soliti 18.d
Sacrificarunt filias suas Erechtheus Atticus, & Marius Romanus 18.d
Sacrificium quale obtulerit Aristomenes Messenius 18.e
Sacrorum interpres uerus est dominus 43.b
Sagra quid 45.f
Saitæ & Thebani ouem colunt 17.d
Saluare hominem solum Christi opus 35.e
Saluos fieri uult nos Christus 42.e
Salus æterna non uenditur 33.e
Salus noua quæ 45.a
Salutem dare Deus non cessat 35.d
Samiæ Iunonis signum quale & quis illud fecerit 19.f 20.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sanii quem colunt 17.e
Sanandi modos habet multiplices seruator 8.a
Sapere ac insanire utrum melius non dubitandum 44.a.
Sapientia facile nugas transilit consuetudinum 40.a
Sapientia salutis portus 39.b.c
Sapientiæ omnibus numeris absolutus Moses 8.a
Sarapis quid 21.a
Sarapidis, & Isidis templum in Aegypto exustum 21.d
Sarapidis templum Alexandriæ exustum 22.d
Sarapim Aegyptiorum Deum qualem fuisse, & unde aduectum multi putent 20.d
σχιζα quid 45.f
Scriptura sacra optimus carter quomodo 39.b
Eadem salutis portus ibidem
Scirophoria quid 10.c
Scripturam sacram notat ab infantia Timotheus 33.d
Scythæ olim acinacem adorabant 39.e 26.d
Scythæ Marti asinos mactant 13.f
Scythæ quo pacto olim Marti sacrificarint 26.d
Semele formosa 16.e
Semeles sorores fulmine ictæ 43.a
Sensum non habet ostrea uiuit tamen 22.a
Sensu carent simulachra 22.a
Sepulchra multorum pro templis habita 19.d
Sermones nostri similes esse actionibus debent 44.b
Serpens allegoricè quid 40.c
Serpentis malitia pulchrè describitur 7.d
Seruator multiplices habet sanandi modos 8.a
Serpentis exuuium, & reliqua eius facta, applicatur ad hominis conuersionem 38.f & deinde
Seruitores diis enumerantur 16.a
Sibylla quid de Deo senserit 31.a
Sicon Eupalamus sculptor 20.c
Silentium Zachariæ quid 8.e
Simulachrum Mercurii ad Alcibiadis formã effingebant Athen. 22.e
Simulachrum Veneris Cnidiæ cui similarit Praxiteles 22.e
Simulachra dii esse non possunt quare? 36.d
Simulachra & cætera inania si pluris facimus, quam ea quæ maximi pretii sunt iracitur Deus 43.f
Simulachra nullum sensum habẽt 22.a
Simulachrorũ cultor Heraclides Ponticus 27.c
Sinopensibus fame laborantibus frumenta mittit Ptolemæus Philadelphus 20.d
Idem beneficium Seleucensibus, qui propter Anthiochiam sunt prælitit e
Sitire quid debeamus 35.d
σμίνθος quid 17.e
Socratica schola dignus Euripides quare 30.c
Sodomitæ homines impii 38.c
Sol adulterinos arguit aquilas 35.b
Sol non adoradus, sed Solis effector 26.b
Sol, & Luna non sunt dii 37.e
Sol non ostendit uerum Deum 27.f
Solem adorarunt Indi 12.d
Solis & Verbi comparatio 41.a
Solon Athenienſium legislator 39.d
Solon & Cyrus diis gentium præstantiores cur? 19.a
Sophoclis Sophilli filii de Deo sententia 29.c
Spartanorum legislator Lycurgus 39.d
Sterilis & deserta quid 8.d
Stoici quid de Deo senserint 27.b
Stulti sunt, qui mandragoram comedunt 38.a
Stultos impios existimant Philosophi 43.f
Stultitiæ genus esse dicunt ignorantiam Philosophi 44.a
Sues cæno magis delectantur, quam aqua munda 35.b
Supplicio deputata loca famata 47.b
Surdi infideles 38.d
Symbola Themidis 11.e
Symbola uaria initiationis 10.a.d
T
Thales Milesius aquam Deum existimauit 26.c
Thallo 12.f
Thebani cur Herculem colant 46.b
Thebani, & Saitæ euem colunt 17.d
Telesius pictor Atheniensis 20.b
Themidis arcana symbola 11.e
Templum Actii Apollinis ubi 17.e
Templum, cithara, & tibia, homo quare 6.e
Templum Delphicum procella diruta 22.d
Templum Dianæ Ephesiæ terræ hiatu absorptum 21.c
Templum Dionysi Athenis exustum 22.d
Templum Isidis, & Sarapidis in Aegypto exustum 21.d
Templum quod Argis erat unà cum sacerdote Chrysde igne exustum 22.d
Templum Sarapidis Alexandriæ exustum 22.d
Templa Deorum, non templa olim, sed sepulchra fuere 19.c
Theocriti de diis sententia 36.c
Theogoniam cecinit Hesiodus 12.f
Theopompus rex Lacedæmoniorum ab Aristomene Messenio in sacrificio offertur 18.c
Theophrastus Ephesius quem sibi Deum fingat 27.c
Terra calcanda non adoranda 24.a
Terra nostra est si Deum receperimus 35.e
Terrigenæ, seu Terræ filii ubi habitarint 11.a
θεσμὸς quid 45.b
Thesmophoria celebrantes quibus abstineant 10 e
Thesmophoria quid 10.c.45.b
Thesprotæus lebes 9.a
Thessali ciconias colunere, & quare 17.d
Idem & formicas colunt quare. ibidem
Thestiæ filiæ quinquaginta ab Hercule stupratæ 15.b
Timet Moses audiens uerbum Dei 32.c
Tiresia 43.a
Titanes 10.c.d
Titanes fulmine pereunt 10.d
Tripos Cirrhæus 9.a
Triptolemus quis 11.b
Tuba Christi quæ 42.a
τυϕοῦχος quid 17.b
V
Vanitas quid 32.b
Vates optimi ubi quondam habiti 46.e
Venus Dea non est 37.e
Veneris Cnidiæ simulachrum cui assimilarit Praxiteles 22.e
Veneris mysteria 9.f.
Veneris Thespiacæ imaginem ad phrines meretricis similitudinem depingebant pictores 22.e
Verbum Dei adiutor 43.e
Verbum Dei audiens Moses timet 22.c
Verbum Dei desiderabile super mel et fauum 40.f
Verbũ Dei, Deus manifestissimus 40.b
Verbum Dei gubernator 42.e
Verbum Dei lux est hominibus 33.b
Verbum Dei nemo despicere debet 33.a
Verbum Dei nullis celatur 34.a
Verbum Dei quid sibi in terris uelit 7.a
Verbum Dei quid boni in homine operetur 42.c
Verbum Dei, seruator noster fons uiuificus 40.b

Verbum

Verbum Dei semper audiendum 33.b
Verbum Dei Sol animæ 27.f
Verbum diuinum qui habent, non debẽt quærere doctrinam humanã 40.d
Verbum Domini manet in æternũ 31.c
Verbum imago Dei, homo uerò uerbi 36.e
Verbum nouum Christus quare 7.c
Verbum qui auditione non accepit, uenia datur contra qui audit 37.b
Verbum ueritatis hominem regenerat 42.c
Verbi amatores ad quid debeant attendere 35.c
Verbi & Solis comparatio 41.a
Verbi rationisque cur particeps homo 36.e
Sine Verbo ueritatis qui operantur quibus sint similes 30.a
Veritas deducit in cœlum 39.f
Veritas in summa tribus completur scilicet 40.a
Veritas non est aditu difficilis 39.f
Veritatem & Deum ipsum unde acceperit Plato 28.b
Veritati adhærendum relictis omnibus 42.b. 44.a
Veritatis adhortatio cui similetur 42.c
Veritatis cognitio quæ uere dicatur 33.c
Veritatis amator Esaias 8.a
Via, est dominus, & lata & angusta quomodo 37.b
Videre Deum quomodo possumus 8.e
Vipilio quis 11.b
Virilia cui execta, ecclesiam ne ingredito 12.c
Vita æterna quomodo ematur 33.c
Vita cum interitu minimè comparanda 44.c
Vitem cur Dionysium appellarunt Thebani 12.e
Viuẽdum est, ut semper uiuamus 40.e
Vltor Iupiter in Cypro colitur 17.b
Voces duæ Christum præcurrentes quid 8.d
Voluntas Dei est mundi creatio 26.a
Voluptas quantum habeat uirtũ 40.c
Voluptas ut meretrix fugienda 42.e
Vulcanus faber æris 14.a
X
ξόανα quid 19.f
Xenophontis Atheniensis de Deo sententia 28.d
Z
Zachariæ silentium quid 8.e
Zagrea quid 45.b

LOCI SACRAE SCRIPTVRAE A CLEMENTE IN PAEDAGOGO vel explicati, vel citati.

Geneſis.

FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Gen.1. 36.b
Omnia erunt uobis in cibum Genes.1. 46.c
Hoc nunc os ex ossibus meis & caro ex carne mea Genes. 2. 70. c.
Ego sum dominus deus tuus gratus esto coram me Genes. 17. 24. a
Ecce ego tecum custodiens te in uniuersa uia quocumque ambulaueris & reducam te in terram hanc, quoniam non derelinquam te donec fecerim quæcunque locutus sum tibi. Genes.28. 24.b
Et pullum alligauit uineæ Genes.49. 12.a
Qui lauat in uino uestem suam & in sanguine uuæ indumentum suum. Genes.49. 21.c

Exodi

Inducam uos in terram bonam lacte & melle manantem Exod.3. 17.e
Vade & dic Pharaoni ut emittat populum. Ego noui quod non emittat populum. Ego noui quod non emittet ipsos. Exod.3. 29.e
Qui reddit peccata patrum in filios, ijs qui oderunt: & faciens misericordiam ijs qui diligunt. Exod.20. 28.b
Non assumes nomen domini in uano Exod.20. 104.f
Siquis peccauit coram me deleo eum de libro meo; nunc autem uade & deduc populum hunc in locum quem dixi tibi Exod.32. 24.c

Leuitici

Non prophanabis filiam tuam ut eam facias meretricem, Leuit.9. 89.e
Non comedes leporem, nec hyænam. Leuit.11. 67.c

Numerorum

Siquis in eo fuerit repente mortuus, statim polluetur caput uoti eius & radetur. Numer.6. 8.d

Deuteronomii

Bono esse animo, ut uos tentet accesit Deus, ut sit timor eius in uobis & non peccetis. Deut.8. 27.a
Non in solo pane uiuit iustus, sed in uerbo domini Deut.8. 9.a
Tanquam columbam simplicẽ, et felle carentẽ Deut.14. 11.d
Non accipies personam in iudicio, Dona enim excæcant oculos uidentium & corrumpunt uerba iusta ut liberent eos qui faciunt iniuriam. Deut.16. 108.a
Prophetam uobis suscitabit Deus tanquam me de fratribus uestris. Deut.18. 25.b
Non erit autem meretrix ex filiabus Israel, & non erit scortum ex filis Israel. Deut.23. 89.b
Cibarunt eos germina agrorum suxerunt mel de petra & oleum ex petra solida. Deut.32. 22.e
Sagittæ meæ conficient ipsos consumpti fame & morsu auium & neruorum in ceruicem commissio immedicabilis. Deut.32. 27.c
Acuam gladium meum & apprehendet iudicium manus mea, & ipse retribuam ius inimicis meis, & iis qui oderunt retribuam. Deut.32. 17.d
Filii reprehensibiles generatio praua & peruersa hæc domino retribuitis? hic populus stultus & non sapiens, non hic ipse pater possedit te? Deut.32. 31.a.b
Ne respexeris ad aspectum eius & altitudinem magnitudinis eius, quoniam repuli eum. Reg.4. 86.d

Iudicum

Mel enim à labris mulieris meretricis distillat, quæ ad gratiam loquens guttur suum impingnat: at id quidem certe postea felle amarius inuenies, & magis acutum quàm gladium ancipitem. Iudic.16. 102.e

Pſalmorum

Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus

Universidad de Deusto
Biblioteca

a quarum quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet. Psal.1. 34.b
Nouit dominus uiam iustorum, & uia impiorum peribit. Psal.1.
In uirga ferrea pasce eos. Psal.2. 25.c
Virum sanguinum abominatur dominus. Psal. 25. 12.d
Ex ore infantium, & lactantium perfecisti laudem. Psal.8. 11.b
Filii alieni mentiti sunt mihi, & claudicauerunt à uiis suis. Psal.17. 30.f
Exiit sonus eorum in fines terra. Psal.25. 60.d
Exultate iusti in domino, rectos decet laudatio. Psal.32. 55.b
Oculi domini super iustos, & aures eius in deprecationem ipsorum. Psal.33. 106.d
Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis, Myrrha & lacte & casia à uestimentis tuis. Psal.44. 61.e
Quam bonus Israel Deus, iis, qui recto sunt corde. Ps.72.7.b
Delectauerunt te filiæ regum in honore, astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato circundata uarietate. Psal. 44. 74.e.f
Generatio peruersa & exacerbans, generatio quæ non direxit cor suum, & non fuit fidelis cum Deo spiritus eius, & Dei testamentum non custodierunt, & in lege eius noluerunt ambulare. Psal.77. 32.c
Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes. Psal.81. 15.b
Ipse est misericors, medebitur peccatis eorum, & non perdet & implebit, ut auertet iram suam, et non intendet omnẽ indignationem suam. Psal.84. 32.e
Saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem in te. Miserere mei domine, quoniam ad te clamabo toto die. Psal. 85. 9.a
Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ: misericordia et ueritas præcedent ante faciem tuam. Psal.88. 32.f
Confessionem & decorem indutus es, indutus lucem sicut uestimentum. Psal.103. 75.d
Dispersit dedit pauperibus iustitia eius manet in seculum seculi. Psal.111. 93.e
Laudate pueri dominũ laudate nomen domini. Psal.112.11.c
Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Psal.117. 25.c
Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Psal. 119. 25.c
Increpet me iustus & castiget, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Psal.140. 30.d
Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron. Psal.132. 100.d
Laudent nomen eius in choro, in tympano & psalterio psallant ei. Psal.149. 55.d
Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio & cithara laudate eum in tympano & choro laudate eum in cordis & organo. laudate eum in cymbalis iubilationis, omnis spiritus laudet dominum. Psal.150. 54.d

Prouerbiorum

Fili ne te in errorem abducant peccatores, neq; in uiis eius ambulaueris, si te hortati fuerint dicentes, Veni nobiscum. sis socius innocentis sanguinis, in terra autem uiuũ iustum inuste absondamus, de medio eum tollamus, sicut infernus uiuentem. Prouerb.1. 35.a
Fili mi disciplinam domini ne despicias, neque agre feras cum ab ipso corriperis, quem enim diligit dominus castigat, flagellat autẽ omnem filium quẽ recipit. Prou.3. 30.d
Beatus homo qui inuenit sapientiam, & mortalis qui inuenit prudentiam. Prouerb.3. 34.e
Beatus homo qui inuenit sapientiam & mortalis qui uidit prudentiam. Prouerb.3. 79.d
Ego uos ô homines adhortor, & meam uocem edo filius hominum. Audite me: præclara enim dicam. Prouer.4.33.d
Beatus homo qui me audit, & homo qui uias meas custodit uigilans in foribus meis, interdiu obseruans stationem mei ingressus. Prouerb.8. 66.b
Accipite disciplinam & non argentum & cognitionem super aurum probatum. Melior est enim sapientia lapidibus pretiosis, Quidquid est autem pretiosum nequaquam est ea dignum. Prouerb.8. 93.e
Colligite me super aurum & lapidem pretiosum & argentu. Germina.n. mea meliora sunt argẽto electo. Pro.8. 93.e
Ab aliena aqua abstine, & ex fonte alieno ne biberis. Prouerb.9. 85.f
Sedit in foribus domus suæ aperte super cellam uocans eos qui in uia pratereunt. Prouerb.9. 103.a
Ex multiloquio non effugies peccatum. Prouerb.10. 57.f
Quemadmodum inauris in nare suis, ita improbæ fœminæ pulchritudo, Prouerb.11. 99.d
Iustus comedens impletur animo: Ventres autem impiorum egeni. Prouerb.13. 46.a
Qui suo parcit baculo, odit filium suum. Prouerb.13. 108.d
Fœneratur Deo qui miseretur pauperis. Prouerb.19. 92.b
Intemperans res est uinũ et iniuriosa res ebrietas. Pr.20.30.e
Ex ore insipientium baculus contumeliæ. Prouerb.20. 58.b
Tu quidem uirga percute filiũ tuum, animam autem eius à morte libera. Nẽ parceris castigare puerum, uirga autem ipsum corrige, non enim morietur. Prouerb.23. 31.e
Ne sis uini potor, nec stipem extendas ad emptiones carniũ. Prouerb.23. 49.d
Cui uæ, cui tumultus, cui iudicia, cui iucundæ loquelæ, cui contritiones superuacuæ? cuius sunt liuidi oculi? an nõ eorum qui in uinis tempus consumunt? an non eorum qui inuestigunt ubi siãt potationes? ibidem, Ne bibite uinum propter ebrietatem. ibidem
Mulier fortis corona est marito suo. Prouerb.31. 102.b

Ecclesiast.

Qui est autem sine timore, non poterit iustificari. Eccl.1. 27.e
Corona sapientiæ timor domini. Eccles.1. 27.e
Cum muliere quæ uiro subiecta est, ne omnino sedeas & ne super cubitum cum ea accubueris, neque cum ea in uino congrediaris, nequando inclinet cor tuum in ipsam, & sanguine tuo labetur ad interitum. Eccles.9. 58.e.d
Ne sis iustus in uiciis ciuitatis, nec erres in eius solitudinibus Eccles.9. 91.e
Viri iusti sint tui conuiuæ & in timore domini tua permanebit gloriatio. Eccles.9. 91.e
Auerte oculum à muliere gratiosa, & ne discas alienam pulchritudinem. In pulchritudine enim mulieris multi seducti sunt. Eccles.9. 106.a
Est tacens qui inuenitur sapiens, et est qui odio habetur propter multam loquacitatem, qui enim multiplicat sermonem odit animam suam. Eccles.10. 58.a

In

In amictu ne glorieris, neque in omni gloria quæ est præter leges efferaris. Eccles.11. 74.c
Ne introducas quẽuis hominem in domum tuã. Eccl.11. 91.e
Post tua desideria ne ambules & arcearis à tuis appetitionibus. Vinum enim & mulieres faciunt sapientes deficere, & qui adhæret meretricibus, euadet audacior. Putredo & uermis erunt eius hæredes, & efferetur in maiori ludibrio. Eccles.18. 72.b
Qui timet dominum conuertetur ad cor suum. Eccle.21.25.d
Stultus in risu extollit uocem suam, uir autem astutus uix sensim subridebit. Eccles.21. 56.c
Quasi testam conglutinat qui stultum docet. Eccles.22 .26.e
Homo qui ascendit super lectum suum, qui dicit in animo: quis me uidet? Circa me sunt tenebræ, & parietes sunt tegumenta mea & nemo aspicit peccata mea. quid uereor ne meminerit altissimus? Eccles.23. 71.d
Mulier meretrix apro similis reputabitur. Quæ autem uiro subiecta est; turris est mortis iis qui ea utiutur. Ecc.24.71.b
Ira magna est mulier ebria, tanquam ira dei mulier temulenta. Eccl.26. 51.e
Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadit petulans. Eccl.30. 32.d.e
Vinum quod bibitur multum in irritatione, & omni lapsu replet. Eccles.31. 49.b
In uino ne te uirum fortem præbeas. multos enim uinum inutiles reddidit. Eccl.31. 51.b
Comede quæ apponuntur, cessa autem primus disciplinæ gratia, & si in medio multorum sederis ne ante ipsos manum porrigas. Eccles.31. 58.e
Adolescens loquere, si te opus sit uix cum bis interrogatus fueris. Eccles.32. 59.d
Odor suauitatis Deo est, cor quod glorificat eum qui fecit ipsum. Eccl.35. 108.a
Honora medicum propter necessitatem, ipsum enim creauit altissimus. Eccles.38. 62.d

Sapientiæ

Sunt tibi filii? castiga eos, & inflecte eos à iuuentute sua: sunt tibi filiæ? attende corpori earum, et ne uultum tuum apud eas exhilaraueris. Sap.7. 29.c
Discant filii tui quos dilexisti domine, quod non generationes fructuum nutriant hominem, sed uerbum tuum eos qui credunt conseruat. Sap.16. 43.a

Esaiæ

Principes tui non obediunt socii furum, diligentes munera, persequentes retributionẽ, orphanis nõ iudicates. Esa.1.31.b
Quid mihi multitudo sacrificiorum uestrorum? dicit dominus. Plenus sum holocaustis arietum et adipem agnorum & sanguinem taurorum et hædorum nolo, nec uenieritis ut a me uideamini. Quis enim requisiuit hæc de manibus uestris? Atrium meum calcare non adieretis si similam afferatis. Mane incensum abominatio est mihi, neomenias uestras & sabbata non fero Esa.1. 107.e
Audi cælum & ausculta terra quoniam dominus locutus est, filios genui & exaltaui, ipsi uero me nihili duxerunt. Nouit bos possessorem & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit Esa.3. 30.a
Abluit dominus sordes filiorum & filiarum Israel, & mundabit sanguinem ex medio ipsorum, sanguinem iniquitatis & cædes prophetarum. Esa.4. 97.c
Ecce ego & pueri quos dedit mihi deus Esa.8. 11.c
Puellus natus est nobis & filius datus est nobis, cuius principatus super humerum eius & uocatum est nomen eius magni consilii angelus Esa.9. 14.c
Egredietur uirga de radice Iesse. Esa.11. 25.b
Ipsi autem fecerunt lætitiam occidentes uitulos & oues sacrificantes dicentes: comedamus & bibamus cras enim moriemur. Esa.22. 43.c
Hic populus labijs me honorat cor autem eorum longe est à me. Esa.29. 29.e
Væ filij defectores. Hæc dicit dominus: Fecistis consilium non per me & pacta conuenta non per spiritum meum. Esa.30. 30.b
Sicut pastor pascet gregem suum & brachio suo colliget agnos. Esa.40. 12.a
Dominus tradidit ipsum pro peccatis nostris. Esa.43. 27.b
Pueli eorum super humeros tollentur & super genua consolationem accipient. Perinde ac si mater aliquem consoletur, sta ego quoque uos consolabor. Esa. 49. & 66. 13.d
Et uidimus ipsum & non habebat speciem nec pulchritudinem, sed species eius uilis diminuta præ hominibus. Esa. 53. 84.a
Seruis autem meis, imponetur nomen nouum. Esa. 56. & 65. 11.e
Super quem respiciam nisi super mansuetum & quietum? Esa.66. 13.a

Hieremiæ

Ne dicas quod iunior sim. Antequã formarem in utero noui te, & antequam egredereris e matrice sanctificaui te. Hierem.1. 24.f
Stupuit cœlum propter hoc, & terra multum magis horruit: quoniam duo mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, et foderunt lacus contritos qui aquam continere non poterunt. Hierem.2. 30.e
Et dedi illi libellum repudii & non timuit incompositus Iuda. Hierem.3. 30.f
Et mœchati sunt in lignum & lapidem et suffamigarunt Baal. Hierem.2.& 32. 29.d
Nam etsi coccino induaris & aureo ornamento orneris, & oculos tuos ungas stibio, frustra est pulchritudo tua. Hierem.4. 86.b
Equi in fœminas insanientes facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Hierem.5. 29.e
Via Dei si ambulasses, habitasses in pace in seculum. Hiere. 6. 34.e
Si te pœnituerit, expurgabit dominus cor tuum, & cor seminis tui. Hierem.18. 34.d
Beati sumus Israel, quod quæ Deo grata sunt, à nobis cognosci possunt. Hierem.31. 34.b
Tanquam uituli lactantes. Hierem.46. 11.d
Peccatum peccauit Hierusalem, propterea in commotionem facta est. Omnes qui glorificabant eam spreuerunt ipsam, quoniam uiderunt eius turpitudinem. Hierem.1. 30.e
Quomodo sedet sola ciuitas, quæ fuerat plena populis, facta est tanquam uidua, quæ imperabat regionibus, facta est sub tributo. Hierem.1. 31.a

Ezechielis

Fili hominis, in medio scorpiorum tu habitas. Ezech.2. 29.e
Mauult Dominus pœnitentiam peccatoris quam mortem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ezech.18. 24.d
Si conuersi fueritis ex toto corde uestro & dixeritis, pater, audiam uos tanquam populum sanctum. Ezech.18. 34.a
Anima quæ peccat morietur, homo autem erit iustus qui facit iustitiam. Ezech.18. 35.b
Et quod claudum est alligabo, & quod ægrum est curabo, & quod aberrat reducam, & pascam ipsos ego ad montem sanctum meum. Ezech.34. 32.a

Danielis

Positi sunt throni, & sedit super ipsos tanquam uetus dierum, & eius uestimentum album sicut nix. Dan.7. 74.b

Oseæ

Et uindicabo super ipsam dies Baalim in quibus ei sacrificauit & inaures et appositus, & torques suos. Oseæ.2. 79.b
Non uisitabo ipsos? quoniam ipsi cum meretricibus commisceebantur, & cum initiatis sacrificabant, & populus qui intelligebat coinquinabatur cum meretrice. Oseæ.4. 29.f

Amos

Euerti uos sicut Deus euertit Sodomam & Gomorram, et fuistis sicut torris extractus ab igne: Et ne sic quidem conuersi estis ad me dicit Dominus. Amos.4. 27.e
Qui bibunt uinum percolatum, & sedent super lectum, eburneum. Amos.6. 50.e.f

Micheæ

Ego dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti. Mich.6. 24.a

Zachariæ

Lætare ualde filia Sion; annuntia filia Hierusalem: Ecce rex tuus uenit tibi iustus, mansuetus, & seruans & ipse mitis & qui ascendit subiugalem, & pullum nouum. Zach.9. 11.f

NOVI TESTAMENTI

Matthæi

Tu es filius meus dilectus ego hodie genui te. Matth.3. 14.e
Non in solo pane uiuit homo, sed in uerbo domini. Matthæi. 4. 95.a
Pater Solem suũ splendere facit super omnes. Matth.5. 28.d
Estote misericordes sicut pater uester misericors est. Matth. 5. 28.d
Si te tuus scandalizat oculus exscinde eum. Matth.5. 102.d
Quemadmodum uultis ut uobis faciant homines, uos quoque eis facite. Matth.5. 107.b
Et qui te percutit in maxillam, præbe ei et alteram Matth. 5. 108.
Ne sitis solliciti de crastino, sufficit enim diei malitia sua Matth.6. 12.c.
Quærite primum regnum cœlorum & hæc omnia adijcientur uobis Matth.6 77.c
Ne sitis soliciti animæ uestræ quid comedatis, neque corpori uestro quid induamini. Anima enim plus est quam cibus & corpus quam uestimentum Matth.6.72.c.& deinde.
Non est arbor bona quæ facit fructus malos, neque arbor mala quæ facit fructus bonos. Matth.7. 55.e
Petenti dabitur & pulsanti aperietur. Matth.7. 94.a
Fiat secundum fidem tuam Matth.9. 16.b
Ne portetis crumenam, non peram, neque calceamentum. Matth.10. 94.d.
Tibia uobis cecinimus et non saltastis, lamentati sumus & non planxistis. Matth.11. 11.b
Deum nemo nouit nisi filius et cui filius reuelauerit Matth. 11. 13. c.
Confiteor tibi Pater Deus cæli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus & intelligentibus & reuelasti ea parulis. Matth.11. 17.a
Abite & dicite Ioanni. Cæci uident, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt, & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Matth.11. 33.e
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego reficiam uos Matth.11. 34.a.
Qui in uestitu glorioso & delitijs degunt, sunt in terrenis regijs. Matth.11. 74.d.
Cum carpsissent inquit pueri ramos oleæ uel palmarum exierunt obuiam domino & clamarunt dicentes: Osanna filio Dauid: Benedictus qui uenit in nomine Domini. Matth. 12. 11. a.
Quæ intrant in os non coinquinant hominem, sed quæ ex ore exeunt Matth.15.
Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut hi pueli non intrabitis in regnum cœlorum. Matth.18. 11.a.
Qui se humiliauerit ut hic puellus, is maior est in regno cœlorum. Matth.18. 12.b
Vende quæ habes & da pauperibus & huc me sequere. Matth.19. 52.e.
Quæcumque petieritis in oratione credentes accipietis Matthæi.21. 108.c.
Lætare ualde filia Sion, annuntia filia Hierusalem, Ecce rex hic uenit tibi iustus, mãsuetus et seruãs et ipse mitis, et qui ascendit subiugalem & pullũ nouũ Matth.21.11.f.
In hoc seculo uxores ducunt & nubunt, in illo autem non amplius. Matth.22. 10.c.d
Diliges Deum tuum in toto corde tuo & in tota anima tua & proximum tuum sicut te ipsum, ex hoc dependent tota lex & prophetæ. Matth.22. 107.c
Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Matth.22. 108.b
Quemadmodum gallina congregat pullos sub alis suis. Matth.23. 11.d
Quotiens uolui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos & noluistis Matth.23. 29.d
Væ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quoniam similes estis sepulchris dealbatis Matth.23. 97.b.
Væ uobis quoniam mundatis quod est extrinsecus poculi & patinæ, intus autem est pleum mortuis ossibus & omni immunditia. Munda primum quod intus est poculi ut sit etiam mundum quod est interius. Idem. Ibidem.
Væ uobis scribæ & pharisæi, quoniam amatis primas sedes in Synagogis & salutationes in foro. Matth.23.
Nemo nouit filium nisi pater neque patrem nisi filius. Matthæi.24. 33.b
Quatenus uni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis. Matth.25. 92.b
Venite ad me omnes benedicti, este hæredes regni uobis parati à constitutione mundi: Esurii enim et dediſtis mihi ad comedendum: sitiui, & dediſtis mihi potum: peregrinus eram & me collegiſtis: nudus, et me operuiſtis: infirmus, & uiſitaſtis me: eram in carcere, & ad me uenistis. Matth.25. 108.b
Accipite, bibite: hoc est sanguis meus. Matth.26 51.c
Qui intinxerit mecum in patinam hic me tradet. Matth.ei 26. 60.f

Marci

Surge, & sublato grabbato tuo uade domum. Marc.2. 9.a
Et adduxerunt ei pueros ad impositionem manuum benedictionis. Marc.10. 10.f
Nemo bonus nisi pater meus qui est in cœlis. Marc.10. 28.d
Non ueni ut mihi ministraretur, sed ut ipse ministrarem. Marc.10. 32.b

Lucæ

Venit filius hominis & dicunt: Ecce homo uorax & potorum, publicanorum amicus. Luc.7. 51.e
Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos similes hominibus dominum suum expectantibus quando redibit à nuptijs: ut cum uenerit & pulsauerit statim illi aperiant. Luc.12. 65.f.
Homo quidam erat ualde dives qui induebatur purpura & bysso, qui oblectabatur quotidie splendide. Mendicus autem quidam nomine Lazarus abiectus erat in uestibulo diuitis ulceratus cupiens repleri ijs quæ cadebant de mensa diuitis. Luc.15. 73.b

Ioannis

In principio erat uerbum et uerbũ erat apud Deũ, & Deus erat uerbum Ioan.1. 25.e
Quod enim factum est, in ipso uita est. Ioã.1.15.c.& 66.a.b.
Et erunt omnes unus grex & unus pastor. Ioan.2. 23.b
Qui credit in filium habet uitam æternam Ioan.3 16.a
Ego habeo manducare cibum quem uos nescitis. Cibus meus est ut faciam uoluntatem eius qui misit me. Ioan.4. 21.a
Hæc est autem dilectio dei ut mandata seruemus. Et mandata eius grauia non sunt Ioan.4. 105.e
Amen amen dico uobis, qui sermones meos audit & credit ei qui me misit, habet uitam æternam; & in iudicium nõ uenit, sed transit a morte ad uitam. Ioan.5. 15.c
Comedite carnes meas & bibite meum sanguinem. Ioan.6. 18. f. 20. a.
Non enim Moses dedit uobis panem de Cœlo sed Pater meus dat uobis panem de Cœlo uerum Ioan.6. 21.b.
Hæc est uoluntas Patris mei ut omnis qui contemplatur filiũ & credit in ipsum habeat uitã æternam & resuscitabo ipsum in nouissimo die. Ioan.8. 16.a.
Ego sum pastor bonus. Ioan.10. 23.b
Puelli adhuc modicum sum uobiscum. Ioan.13. 11.b
Ego sum uitis uera & pater meus agricola est Ioan.15.26.f
Ipse Pater uos diligit, quia uos me dilexistis Ioan.16. 9.e
Et dilexisti ipsos, quemadmodum me dilexisti. Ioan. 17.9.e.
Vt omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te ut et ipsi in nobis unum sint, ut etiam mundus credat quod tu me miseris. Et ego gloriam quam dedisti mihi dedi eis, ut unum sint, sicut nos unum sumus. Ego in ipsis & tu in me, ut sint perfecti in unum. Ioan.17. 28.a
Cum in litore stetisset Iesus dixit: Puelli, nũquid obsonium habetis? Ioan.ult. 10.f.

Actuum

Non est bonum nos relicto uerbo Dei ministrare mensis. Actuum.6. 59.a
Et uidet cœlum apertum & uas quoddam quatuor initijs alligatum super terram, omnes quadrupedes & serpentes terræ & uolucres cæli in ipso. Actuum.10. 46.c
Visum est spiritui sancto et nobis, nullum uobis maius onus imponere, præterquam necessitatem abstinendi ab immolatis et sanguine et suffocatis et fornicatione. Act.15. 59.a

ad Romanos

Vide seueritatem & bonitatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt seueritatem; in te autem bonitatem si permanseris in bonitate, hoc est fide in Christum. Rom.11. 27.f
Prouidentes bona, non solum coram domino, sed etiam coram hominibus. Rom.12. 106.a
Induamur arma lucis, ut in die decore ambulantes: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & in impudicitijs uersantes. Rom.13 54.e
Non est regnum Dei esca & potus. Rom.14. 42.e
Qui comedit, eum qui non comedit non spernat. Qui autem non comedit, eum qui comedit non iudicet. Rom.14. 44.c
Volo autem uos sapientes quidem esse ad bonum, simplices autem ad malum. Rom.ult. 13.b

ad Corinthios

Ne glorietur sapiens in sapientia sua, & ne glorietur fortis in fortitudine sua, sed qui gloriatur in domino glorietur. 1.Cor.1. 18.d.22.a
Deo gratia qui nos semper facit triumphare in Christo & odorem suæ cognitionis per nos manifestat in omni loco, quoniam domini bonus odor sumus Deo in iis qui saluifiunt, & in iis qui pereunt. his quidem odor ex morte in mortem, illis uero odor ex uita in uitam. 1.Cor.2. 61.b
Mulieres similiter, non implicaturis uel auro, uel margaritis, uel uestis sumptuosa; sed quæ decet mulieres profitentes pietatem, per bona opera seipsas ornantes. 1.Cor.2. 79.c
Lac uobis potum dedi tanquam infantibus in Christo, non cibum: nondum enim poteratis, sed neque adhuc nunc potestis. 1.Cor.3. 17.c 18.b.22.a
Et ego fratres non potui loqui uobis tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus ibidem
Quid uultis? in uirga ueniam ad uos, an in dilectione & spiritu lenitatis? 1. Cor 4. 25.c
Esca uentri, & uenter escis. Deus autem & hunc & has destruet. 1.Cor.6. 42.b
Ne erretis, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici regnum Dei possidebunt. 1.Cor.6. 103.c
Cibus nos non commendat Deo. 1.Cor.8. 43.c
Si quid eiusmodi ciborum fratrem offendit, non comedã carnes in æternum, ne fratrem meum offendam. 1.Cor.8. 44.c
An non habemus potestatem comedendi, & bibendi, & mulieres circumducendi? 1. Cor.9. 43.c
Nolo uos fieri participes dæmoniorum. 1.Cor.10. 43.d
Siue comeditis, siue bibitis, omnia in gloriam Dei facite. 1.Cor.10. 45.c
Vnusquisque propriam cœnã præcipit in comedendo, et alius quidem esurit, alius uero est ebrius. 1.Cor.11. 45.a.b
Cõuenientibus uobis nõ licet dominicã cœnã edere. 1.cor.11.51.f

Universidad de Deusto
Biblioteca

Etenim uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus siue Iudei siue liberi, & omnes ex uno poculo bibimus.1.Cor.12. 16.e
Quando eram paruulus cogitabam ut paruulus,loquebar ut paruulus.1.Cor.13. 17.b.
Charitas omnia sustinet,omnia suffert,omnia sperat charitas nunquam excidit.1.Cor.13. 42.d
Charitas autem est patiens,benigna,non æmulatur, nõ agit perperam,non inflatur,non indecore se gerit.1.Cor.13. 83.
Fratres,ne pueri efficiamini mentibus:sed sitis uti uo infantes,mentibus autem esse perfecti.1.cor.14. 17.b
Despondi uos uni,uirginem castam exhibere Christo.2.Cor.11. 12.e

ad Galatas

Priusquam ueniret fides custodiebamur sub lege conclusi sub fide quæ erat reuelanda, quare Lex fuit noster pædagogus in Christo ut ex fide iustificemur. Postquam autem uenit fides non sumus amplius sub pædagogo.Gal.3. 16.d
Omnes filij estis per fidem Dei in Christo Iesu. Quicunque enim in Christum baptizati estis Christum induistis. Non est Iudeus nec Græcus,non est seruus nec liber,non est masculus & fœmina omnes enim uos unus estis in Christo Iesu ibidem.e.
Dico autem quamdiu hæres est infans, nihil differt à seruo cum sit dominus omnium sed est sub tutoribus usque ad patris præfinitum tempus: ita & nos quando eramus redacti in seruitutem sub elementis mundi, quando autem uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere &c.Gal.4 17.c

ad Ephesios

Donec occuramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Dei in uirum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi ut non simus amplius infantes,qui fluctibus agitemur & circumferamur omni uento doctrinæ in prælestigijs hominum,in uersutia ad insidias erroris: uera autem dicentes in dilectione,augeamus in ipsum omnia. Ephes. 4. 12. c.
Eratis aliquando tenebræ nunc autem lux in domino Ephes.4. 15.c.
Omnis sermo malus ex ore uestro non procedet, sed si quis bonus. Ephes.4 57.b
Deposito mendacio loquimini ueritatem unusquisque cum proximo suo,quoniam sumus alter alterius membra Sol non occidat super iracundiam uestram, neque locum date diabolo Ephes.4. 108.f
Ne inebriemini uino in quo est luxuria. Ephes.5. 50.e
Fornicatio autem & omnis immunditia uel plura habendi cupiditas, ne nominetur quidem in uobis sicut decet sanctos Ephes.5. 71.b.
Sicut decet sanctos non nominetur in uobis turpitudo & stultiloquium uel scurrilis urbanitas quæ ad rem non pertinet:sed potius gratiarum actio Ephes.5.

ad Phillippenses

Non quod iam cepi uel perfectus sim,persequor autem si etiã comprehendam,propter quod comprehensus sum à Christo. Fratres ego meipsum nondum arbitror comprehendisse.Philipp.3. 22.e
Quorum Deus uenter est & gloria in ignominia ipsorum qui ea quæ sunt terrena cogitant, quorum finis interitus. Philipp.3. 47.b

ad Colossenses

Quicquid feceritis uel in sermone uel in opere, omnia in nomine domini Iesu gratias agentes Deo & Patri eius.Colos.3. 55.b
Mortificate membra uestra quæ sunt super terram,fornicationem,immunditiam,passionem,cupiditatem malam et auaritiam quæ est idolorum cultus,propter quæ uenit ira Dei in filios diffidentiæ.Colos.3. 102.e

ad Thessalonicenses

Cum possemus onori esse sicut cæteri Apostoli,fuimus mites in medio uestri sicut nutrix fouet filios suos.1.Thes.2. 13.a
In regnum uocati,sumus dei digne regno ambulemus Deũ diligentes & proximum.1.Thes.2. 105.e
Vigilemus & sobrij simus.qui enim dormiunt, noctu dormiunt:& qui ebrij sunt noctu ebrij sunt.1.Thes.5. 66.b

Petri

Deposito ergo omni uitio & omni dolo & simulatione & inuidia,detractatione,tãquam nuper nati infantes uerba le lac concupiscite,ut in ipso crescatis in salutem, si gustastis quod Christus dominus.1.Pet.2. 20.c
Conuersationem uestram in gentibus habentes honestam ut in quo de uobis male loquuntur,tanquam malefici ex honestis operibus suspicientes Deum glorificent.1.Pet.2. 98.e
Cum uiderint castam uestram quæ est in uerbo conuersationem:quorum sit nõ qui est extrinsecus plicaturæ uel auri appositionis uel uestium indumenti ornatus, sed occultus cordis homo in incorruptibilitate mitis & quieti spiritus, qui est coram Deo pretiosus.1. Petr.3. 101.f
Charitas operit multitudinem peccatorum.1. Petr.4. 108.b

RERVM AC VERBORVM INDEX IN Pædagogo.

Abraham cur Dei amicus appellatus 86.e
Abraham Deum quæsiuit unde Dei amicus dictus 95.e
Abscessus quid 26.c
Abstinendum a quibus sit 59.a
Abydena ostrea optima 41.e
Accusatio quid 30.c
Acephalus Mathematicorum quid designet 51.f
Achillis Pædagogus quis 23.d
ἀνθρωπάρεσκος quis 48.d
Admonitio quid 26.c.& 29.d
Adolescentes quatenus, & qualiter exercitandi 97.d
Adolescentulæ imaginem quomodo designarit Zeno Cithræus 103.d
Adulteris non cohabitandum 44.d
Adulterium cui comparatum 71.b
Ægrotans corpus medico, animus uero Pædagogo opus habet 8.a
Ægyptij utuntur tympano in bello 54.e
Ægyptius attagen optimus 41.f
Æternitatis, seu cui principium quod 37.e
Æuum & tempus quid discriminis habeant 15.f
Affectionum animæ, aliæ alio modo curantur 26.c
Ager mundus 73.a.b
Agnos quos uocet scriptura 12.a
Agnus epicœnum est nomen

Agrico

Agrico Deus.quomodo 26.f
Agricultura matrimonio comparata 67.a.b
Alabastris bibere non prohibemur: quid ergo? 51.e
Alabastrum unguenti Mar. Magdalenæ quid 60.d
Albis uti uestibus honestum 9.e 99.b
Alcibiadis Pædagogus quis 23.e
Alexandri Pædagogus quis 23.d
ἄλυσις quid 78.c
Amantium corda uolucria 71.a
Amaritudo omnis à nobis euellenda 109.a
ἀμέθυστος quid 37.c
Amicitiæ pocula quæ 51.b
Amicus Dei appellatus Abraham, quare 86.e
Amicus Dei dictus Abraham 95.e
Amicus & inimicus probrum obiiciens quid differant 26.e
Amorem puerorum cur repulerit in Phædro 68.b
Amor sui nimius quid mali faciat 87.b
Anguillæ Meandri 41.e
Animalia unguenta abhorrentia quæ 61.e
Anima quando uiuere, aut mori decenda 66.e.f
Anima somno non indiget 66.e
Animal triplex genere 83.c
Animæ affectionum aliæ alio modo curantur 26.c
Animæ instabilis indicia quæ 66.e
Animæ oculum purgare hominis proprium 41.c
Animæ pulchritudo, pulchritudo optima 101.b.c
Animæ substantiam nonnulli aiunt esse dicere sanguinem 19.b
Animæ tenebras qui cibi effundant 44.d
Animam ueram se habere non potest ostendere qui caput habet adulterinum 88.b
Annulis quæ nam insculpenda signacula 100.c
Annulus aureus cur detur in nuptiis 99.d.e.100.b
Annulus quo in digito à uiris gestandus 110.b.c
αὐθοωπογαφεῖα quid 97.a
Antiphanis Delii medici de Varietate ciborum sententia 41.e
Antiphates Comicus irridet mulieres sese nimium ornantes & deinde 85.c
ἀπολόφωνα quid 13.a
Apellis responsum ad puerum qui Venerem depinxerat auro multo ornatam 78.f
Apostoli sunt pedes domini 60.d
Appetitiones iuuenum maxime coercendæ 48.a
ἀφροδίσια quid 21.e
Apposita comedere sine scrupulo, & quicquid in macello uenit iubet Apost. 44.b
Aqua Choaspia Persarum in potu grata 50.e
Aquam bibentes laudat Clemens. 47.e
Arabes utuntur cymbalo in bello 54.e
Arcades utuntur fistula in bello. 54.e
Arethusium uinum 50.d
Arguit liberè quisquis pacificus est. 106.e
Arguendus non est proximus in conuiuio 58.b
Aristippus 61.c
Aristippi sententia de unguentis 62.d
ἄρτος quid 10.d
Aromata & unguenta ad necessitatem non ad luxuriam facta 65.a
Artem sagittandi solam discunt Persarum filii 23.e
Aseræa bet æ optimæ 41.e
ἀσωτία quid 50.b
Athenienses cur Ionες uocati 81.b
Atheniensium principum uestitus quis 73.c
Athletæ ueteres pudenda obtegebant 92.f
Athletarum uita qualis 41.d
Attagen Ægyptius optimus 41.f
Atticæ psettæ optimæ 41.e
Auditum impedit pix 89.b
Aureus fluuius Pactolus 86.a
Auriculæ non perforandæ 99.d
Aurium defensiones quæ 57.c
Auro qui se ornari putat, is auro est inferior 99.d
Aurum & argentum inuidiosa possessio 52.c
Aurum gestare quatenus deceat 98.d
Aurum gestare uiris an liceat 88.c
Aurum quid 61.b
ἀυτόχρεια quid 79.d
Auxilium quibus maxime adfert Deus 13.e

B

Balnei frequens usus uires adimit 96.e
Balnei quatuor causæ quæ? 96.e
Balneis quomodo utendum & deinde 92.c
Balneum quæ nam de causa accipiendum 96.e
Baptismus cum uerbo naturalem habet conuentionem 22.c
Barbam nouacula radere iliberale 100.d
Barbam radere uiros non decet 100.d
Barbam uellere nephas 90.a
Barba uirile signum 88.e
Battalus uir effœminatissimus 90.d
Beati qui uere dicantur 20.c
Bellica instrumenta ad amorem incendentia 54.e
Bellum multis eget, pax minime 36.d
Benedicendus Deus finito conuiuio 65.d
Beneficentia, pulchrum baculum 94.e.f
Beneuolentia quid 36.a
Beneuolentiæ signum reprehendere non odii 26.d
Benignitatis diuinæ maximum signũ quod 29.d
Benignitatis fons elargitio 95.a
Betæ. Aseræ optimæ 41.e
Bibendi nimium studium quid damni afferat 51.a
Bilis in scriptura quid 35.d
Bolus Mantinicus optimus 41.e
Bombyx quid 73.e
Bona omnia bonis 65.a
Bona terræ,quæ in scripturis 106.e
Bona uera quæ ibidem
Bona uia sequenda 107.a
ad Bonitatem nos uocat dominus 34.a
Bonitatis Dei est quod requirat pœnitentiam 27.e
Bonorum omnium & donator & custos dominus 106.f
Bonum est non comedere carnes,non bibere uinum 44.d
Bonum nõ est omnibus uti, licet omnia propter hominem facta 45.e
Bonum quomodo quid dicatur 26.a
Bonum si sequimur, nemo obesse potest 106.d
Bonus dicitur Deus: cur ergo irascitur & punit? 26.b
Bonus quis uere dicatur 25.f 26.a.b
Botrus quid 47.d

C

Cæcæ sunt diuitiæ 86.a
Cœnantes quæ obseruare debeant 45.b.c
Cœnaturis quæ opus sint 46.a
Cæus sophista uirtutis & improbitatis depinxit imagines, quomodo 74.e
καγχασμὸς quid 56.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Calceis non utebatur Esaias 65.c
Calceis quibus utendum honestis mulieribus 76.c.d
Calceorum diuersorum descriptio 76.c
Calceorum scopus quis 76.d
Calceos dominus portabat 76.e
Calices Theridei quid 52.c
Calices uarii describuntur 80.b
Canicies unde nascatur 62.e
Capilli alieni omnino reiiciendi 101.a
Capilli capitis nostri numerati 88.f
Capilli non tingendi 101.b
Capilli non uellendi 89.a
Capilli soluti quid 60.e
Caricæ Cheledoniæ optimæ, propter quas cum quinquies mille militibus in Græciam infœlix Persa profectus est. 41.e
Carnales quos uocet Paulus 81.b
Carnalia opera quæ 18.b
Carnes non comedere quomodo bonum 44.d
Carnes non comedere bonum esse, & Apostolus, & Pythagorici fatentur 44.d
Carne suilla uesci cur prohibuerit dominus 104.a
Castigando Deus nostri similis 29.c
Castigari à domino est à morte liberari 25.c
Castigatio quid 27.f
Castigatur loquax Thersites ab Vlisse 59.e
Catechesis quid 79.e
Cathechizare quid 18.a.c
καθεῦδος quid 78.c
καθεύδω quid 37.d
Celtæ ebrietati maxime student, quare? 51.b
Cerebrum non refrigerandum 63.a
Character Pædagogi nostri quis 36.b
Charitas operit multitudinem peccatorum 108.b
Charus est homo Deo quare? 9.d
Cheledoniæ caricæ optimæ propter quas in Græciam infœlix ille Persa cum quinquies mille militibus profectus est. 41.e
Chium uinum 50.d
Chonspes quid 50.e
χοηγοδοντος quid 35.d
χοηγια quid ibidem
Christianorum uita quæ & qualis esse debet 37.e
Christo familiares reddimur multis modis 22.a
Christum qui non sequitur inutilis 95.f
Christus est liberalis 32.b
Christus perfectus 14.f & deinde
ex Cibis qui nobis aptissimi 46.b
Cibis uariis non omnino abstinendum 44.b
Cibo & potu quatenus utendum 50.d
Cibum sumpturi laudare Deum debemus 55.b
Cibus Ioannis Baptistæ qualis 46.c & 75.b
Cibus multiplex in scriptura 21.a
Cibus Petri qualis 46.c
κιχλισμος quid 56.b.c
Cicuta ac petulantia in uino æque fugienda 59.a
Cithara quid 54.d
Clamor elatus res insanissima 59.d
Cœlos ui conscendere debemus 94.e
Cognitionem inter & sanitatem quid sit discriminis 7.f
ad Cognitionem nos uocat dominus 34.c.d
Coitum quid esse censebat Abderites sophista 70.b
Coitus nimius quid mali inferat 70.b
Columbarum pullos cur iusserit offerri Deus 11.d
Comam alienam capiti suo imponere impium 101.a
Comam quæ maximè nutriant gentes 90.b.c
Comedendum quicquid apponitur, aut in macello uenit sine curiosa indagatione 44.b
Comedens, non comedentem ne spernat. qui non comedit eum qui comedit ne iudicet 44.c
Comedere apposita & quicquid in macello uenit sine scrupulo iubet Apostolus 44.b
Comedere & bibere simul non conuenit 45.c
Comedere leporem & hyænam cur uetuerit Moses 67.c
Comedere ut uiuamus non uiuendum, ut comedamus 41.c
Comessatio & lasciuia à conuiuiis amandanda 54.b
Compositio ustæ, à nobisipsis incipienda 41.b
Conchæ Pelori optimæ 41.e
Concilia impia respuenda 104.c
Concubitus masculorum uitandi 68.c
Concupiscentias carnis qui deposuerint omnes sicut æquales apud Deum 16.e
κονιποδυς quid 76.e
Consilii dandi tres sunt partes 33.e
Consuetudo quibuscum habenda uiro Christiano 90.e
Consuetudo siue necessitudo uera quæ. 103.f & deinde
Contemnere debet omnia quisquis Deũ sequitur 86.e
Contentio omnino resecanda 59.d
Continentia exigua hominum lucrisacere possumus 44.c
de Continentia scripsit librum Clemens 70.a
Contumelia quid 58.a
Conuiuarum semper & ubique habenda ratio 60.a
Conuiuia Græcorum olim qualia 55.c
Conuiuii finis quis esse debeat 58.b
in Conuiuiis quomodo se homo recreare debeat 54.a
Conuiuio finito Deus benedicendus 65.b
in Conuiuio proximus non arguendus 58.b
Corde duro qui 13.b
Cornu utuntur Thraces in bello 54.e
Corona Ecclesiæ Christus 63.c
Corona qua olim reges utebantur quid designarit 61.b
Coronarunt Christum Iudæi uelint nolint regem fatentes 64.b
& deinde pulchrè depicta Christi passio mysticè
Corona Senum quæ 63.c
Corona uera mulieris quæ 63.b
Corona uiri quæ 63.c
Coronis & unguentis an utendum 60.c
Coronis quatenus utendum 63.a
Corpori immobili cibus non adhærescit 101.d
Corporis humani substantia sanguis 21.e
Correctio quid 28.a
κοσμος quid 80.f
κραιπαλη quid 49.d
Crapula quid 49.d
Cratetis pera 70.a
Cretenses lyra utuntur in bello 54.e
Creticum unum suaue 50.e
Crines Deus quanti faciat 88.d
Crines componere num uiros deceat 88.c
Crobylus quid 80.e
Cræsi filiorum Pædagogus quis 23.d
Culpa in Deum conferri non potest 27.d
Cupiditas malorum omnium radix 53.f
Cupiditas quid 37.b
Curatio diuina quæ 29.e
Cymbalo utuntur Arabes in bello 54.e
Cymbalum quid 54.e

Daphnis

D

Daphnii turdis optimi 41.e
Decalogus describitur 107.c
Decorum quum in omni re, tum in cœna maxime seruandum & deinde 50.f
Dei amicus cur appellatus Abraham 86.e
Dei facies quid 24.b
Deum non esse bonum arguunt quidam 25.d
Deum redamare debemus 10.a
Deus bonus dicitur & est, cur ergo nascitur & punit? 26.b
Deus iustus 28.a
Deus nunquam imbecillus 15.c
Deus per seipsum bonus, iustus autem propter nos 33.a
Deus non irascitur 27.c
Deus pœnitentiam uult non mortem peccatoris 24.d
Deus solus nullius indiget 83.b
Deus unum est 28.a
Dilectio non in osculo censetur 105.d
Diligendi inimici 108.c
Diligere Deum quis uere dicatur 109.f & deinde 25.e.f
Diligit hominem Deus
Disciplinarum pulcherrima, seipsum nosse 83.b
Diuitiæ ad quæ ut plurimum incitent 45.e.f
Diuitiæ cæcæ sunt 86.a
Diuitiæ non rectè administratæ quid mali pariant 53.d
Diuitiæ serpenti similes 93.d
Diues quis uere dicatur & deinde f 93.b
Diuitiæ uera quæ 94.a
Doctor alium docens seipsum primo deinde proximum docere debet 41.b
Doctrinæ non minima pars sunt exempla 95.b.&.d
Doctrinæ perfectio fides 16.a
Doctrina Veteris testamenti quantum à Nouo distet 24.e
Domini mancipiis similes 93.b.c
Domina qualis est, talis est & catella 103.b.c
Dominus nobis est omnia, quomodo? 21.c
Dona excæcant oculos uidentium 108.a
Dormientis hominis nullus est usus 66. a
Dormire tota nocte non decet, quare? 66.d
Dux optimus Verbum Dei 10.a

E

Ebrietas quid 49.d
Ebrietas Elpenori quid mali peperit 52.a
Ebrietas & ornatus nimius uestium utrum peius 86.a
Ebrietas Loth quid mali peperit 66.d
Ebrietas mari comparatur 50.b
Ebrietas Noe 52.a
Ebrietas nudauit Noe 57.d
Ebrietatem fugere docebantur Lacedæmonii per Ilotarum factum 95.d
Ebrietate qui maxime utantur 51.b
Ebrius pulcherrimè describitur 48.f 49.a.& deinde
Ecclesiæ corona quæ 63.c
Ecclesiæ nomen impositum tolerantia 14.a
Ecclesiam accedere quomodo debeamus 105.a
ἐκλεκτολόγεον 4.b
Educatio seu institutio optima, quæ 106.d
Effœminatio quorundam describitur 88.a
Effœminatissimus uir Battalus 90.a in Effœminatos pulchra exclamatio 89.d
Egenus quis esse non possit 95.a
Elargitio, fons benignitatis 95.a
ἐλκυσπαιδος quid 73.c
Ens in tribus temporibus inscriptura ponitur 28.b
Ephaptis quid 81.a
ἐπαυλεξις quid 31.c
Equum pretii maximi herus tribus obolis uilior 93.b
Eryphile Argiua meretrix 74.e
Esurire nonnullos, nonnullos luxuriari ualde absurdum 77.d
Ethrusci utuntur tuba in bello 54.e
Eunuchus quid, & quis uerè dicatur 91.a.b
εὐωχια quid 42.e
Exacerbationis Diuinæ causæ quæ. 32.c.d
Exultans se humiliabitur humilians exaltabitur 108.c
Exempla rectæ doctrinæ pars 95.b
Exemplum honestarum mulierum Sarra 97.e
Exemplum nobis sumendum ex ueterum factis 68.f
Exercitia quæ sunt maxime eligenda 97.d
Exercitium Pittaci regis Mytelenæorum quale 98.a
Exclamatio in effœminatos 89.d
Expostulatio quid 30.f
Extrema quæque periculosa media uero bona sunt 46.d

F

Facies Dei quid 24.b
Facies non ornanda, nec fucis deturpanda 73.a
φαινομηδης quid 81.b
Famuliares Christo reddimur multis modis 22.a
Famulis non utendum ut iumentis 103.d
Famulis quatenus utendum 108.c
Fenestra per quam prosiit dominus quæ 14.b
Fœnum quid 73.b
Fidei nihil deest 16.a
Fides doctrinæ perfectio 16.a
Fides non claudicat 16.a
Fides quomodo doceatur 16.d
Fides uniuersa salus humanæ naturæ 16.d
In Figura, quomodo accipiendum 58.c
Filiorum maxime amans natura 67.f
Filius solus bonus, iustus, opifex, in Patre 28.f.29.a
Fistula & tibia quibus congruit 54.c
Fistula utuntur Arcades in bello 54.e
Fistulis demulceri ceruos aiunt 54.c
Flores matrimonii qui 63.c
Flores propter hominem facti non propter abusum Deorum 63.e.f
Floribus quatenus utendum 64.a.e
Floribus uti, aut non uti, utrum insit aliqua gratia? 64.e
ex Floribus unguenta ualde utilia conficiuntur 64.e
Florum pulchritudo flacceſcēs, quid designet 63.b
Florum qualitates aliæ utiles, aliæ noxiæ 63.e
Fluuius alienus quid 85.e
Fluuius aureus Pactolus 86.a
Fœneratur domino qui miseretur pauperis 92.b
Fœneratur quis Deo quomodo 79.d
Formoso Narcisso non bene cessit 86. d
Fornicaria non uicit Ioseph 102.e
Fornicationem mire insectatur 91. e
Fornicationis præcursor risus impudicus 91.e.f
Fornicator apud Deum mortuus 71. f
Formicatorem iuuenem, quomodo corripuerit Diogenes 88.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fornicatores & meretrices irrationalia potius quam rationalia nutriunt animalia 92.a
Fornicatoribus non cohabitandū 44.d
Frugalitas amanda sanctis mulieribus 79.c
Frugalitatis per legem commendatur 46.d
Frugalitas pulchrum uiaticum Christiano 94.b
Frugalitatis exemplum Helias Thesbites 94.b

G

γαλακτοφαγοι 18.b
Galli cur cristis ornentur 88.d
γεωρμαχια quid 45.a
Gemma sancta uerbum Dei 77.a
Gemmæ non stupendæ 76.e
Gemmæ uarii coloris describuntur 81.c
Gemmas stulte stupentes quid responsi soleant dare 77.b
Gnosticos quid 22.e
Gratia & salus communis quorum uita communis 10.c
Gratia nobis facta multiplici nomine appellatur 15.a.b
Gratia per Christum facta, lex uerò per Mosen data 25.a
Gratiæ maximæ Pædagogo nostro agendæ 37.a
Gratiarum actio post cibum iustum nutrimentum 44.c
Gratias Deo quando debeamus, & deinde 55.b
Gratias qui semper agit non uersatur in uoluptatibus 44.c
Grauem esse non tristem decet Christianum 56.c
Gryphes aurum custodiunt 91.a
Gulosorum species pulchrè describitur 44.e

H

Hederæ naturæ quæ 63.d
Hædi in Melo optimi 41.e
Hæredes utri uerè dicantur, nos ne, an Iudæi 17.c
Hæres infans nihil differt à seruo 17.c
Herba quid 73.b
Herbarum aliæ noxiæ aliæ utiles 63.c
Herbarum nonnullarum effectus describuntur 63.d
Hermophroditos negat Clemens 67.e
Hominem præcipuè diligit dominus 25.e.f
Homini congenita pulchritudo barba 90.a
Homines dii, dii homines inquit Heraclitus 83.d
Hominibus probis non improbis cohabitandum 104.a
Homini insunt tria, scilicet 7.b
Hominis aut formositas, aut pulchritudo, aut altitudo non nimium admiranda 86.d
Hominis causa omnia facta sunt, non tamen uti omnibus bonum est 45.e
Hominis proprium animæ oculum purgare 41.c
Hominis pulcherrimum mens 89.c
Hominis pulchritudo uaria & deinde 83
Homo animal licet sit risibile, ideo non semper ridendum 86.b
Homo commune nomen & uiris & fœminis 10.d
Homo Dei figmentum 9.c
Homo Deo charus, quare? 9.d
Homo à Deo factus quibus gradibus ad Deum proficiscitur 36.b
Homo cur à Deo factus 8.d.&.46.a
Homo iumentis assimilatur, quare? 37.c
Homo natura excelsum & erectum animal 94.b
Homo nihil nisi diuina contemplari debet 37.a
Item & humana, quomodo? ibidem
Homo pacificum instrumentum 54.e
Homo pulcherrimum animal 25.e
Homo quatenus sit Dei imago 67.b
Homo quomodo ornandus 84.b
Homores per se eligenda 9.d.e
Homo solus uerbis, cætera quæque alio uinculo ducuntur 110.a
Honestè simul uiuentes quæ obseruanda 58.a
Honestas matrimonii à domo propria ostendenda 106.b.c
Honestas quum apud omnes tum maxime apud uxores ostendenda 70.f
Hortatorium genus enucleatur 33.d
Hortatorius sermo omnis est duplex 7.e
Hortatorius sermo quid boni agat 7.b
Humerus insipientum quid 69.f
Humilians se exaltabitur, exaltans humiliabitur 108.c
Hymne quibus uestibus utendū 99.b.c
Hyæna animal salacissimum 67.f
Hyænam cur comendendum uetuerit Moses 67.c
Hyænam mutare naturam incredibile 67.e
Hyæna pulchrè describitur 67.c
Hymnus Clementis ad Christum seruatorem 112
Hypocrita & proditor Iudas 61.a

I

Iacob pascebat oues Laban 98.a
Iberi, ebrietati maximè student, quare? 51.b
Idolatris non cohabitandum 44.d
Iesus Naue, typus Iesu Christi 25.b
Iesus uerbum quid 55.b
Ieiunium quale elegerit Dominus 107.d.e
Ignorantia parit peccatum 16.b
Ilotæ quid 95.d
Illuminationis fructus qui 16.c
Illuminatus quis uerè dicatur 15.d
Imaginibus, similitudinibus q; docemur 96.a
Imago dei quatenus sit homo 67.b
Immoderatio semper malum 45.a
Immutabilis omnium natura 67.d
Impii qui dicantur 89.b.c
Incessus quatenus moderandus 103.c
Increpatio quid 29.e
Increpatio quem scopum habere debeat 27.a
Indicia instabilis animæ quæ? 66.e
Indignatio quid 31.a
Infans Dei quis uere dicatur 17.a
Infantes qui 13.c
Infantes quos dicat Paulus 17.c.d
Infidelibus nihil fidum ait Pindarus 108.c
Ingluuies quàm sit res immunda 94.c
Ingluuies uitanda 58.e.59.a
Ingratos Deus etiam bonus 28.d
Inimici diligendi 108.c
Inimicus & amicus probrum obiicies quid differant 26.e
Iniuria accepta, non recordanda 108.b
Inopia laborare non potest uir bonus 95.a
Infectatio quid 30.b
Infimulatio quid 26.c
Insipientis est ualde cibos admirari 44.e
Institutio optima quæ 106.d
Instrumento musico ludere quomodo non reprehendendum 55.b
Intelligentia est animæ oculus 30.a
Intemperantia publica quid doceat 89.a.b
Imitatio in potu quomodo faciendа 54.f
Inutilis quis 95.f
Ioannis Baptistæ cibus qualis 46.c
Ioseph non uincitur a fornicaria 102.c
ἵππος quid 12.f.
ἱππόθορον quid 54.c
Ira à nobis excindenda 19.a
Irascitur deus nunquam 27.c
Isaac quid 13.e
Isaac cum Rebecca ludus interpretatur 14.a.

Italum

Italum uinum bene flagrans 50.e
Iudæorum peccatum quod 24.d
Iudas oleū fallsum et adulterinū. 60.f
Iunoni consecratum lilium 63.e
Iupiter quem ludis ludat iuxta Heraclitum 13.f
Iustificari non potest qui non habet timorem 27.c
Iustitia quomodo bonum dicatur. 26.b
Iustus uerus, typus est iusti noui. 21.d
Iuuenem formicatorem quomodo corripuerit Diogenes 88.a
Iuuenes qui 13.c
Iuuenum appetitiones maxime coercēda 48.a

L

Lac cum aqua naturalē habet cognationem 22.c.
Lac in Scripturis quid. 17.e.18.b.e.19.a 20.a.
Lac & peperisse & matrem esse mulierem arguit 21.f
Lac & sanguis symbola qualia 22.b.
Lac fit ex sanguine 22.b
Lac in scriptura quid 21.c.22.a.
Lacte nihil candidius 19.d.
Lacedæmonij cogunt inebriari Ilotas quare? 95.d
Lacedæmonij utūtur tibia in bello. 54.e
Lacedæmonios laudat Clemens propter uestitum indusium meretricibus 73.c
Lachrymæ quid 60.e
Laconica pudicitia quomodo corrupta 87.a.
λαγνεῖα quid 69.e.
λαμπαδηφορία quid 45.a
Lapides nary describuntur. 76.f.& deinde
Lapis pretiosus in coronis quid 16.b.
Lasciua & comessatio à conuiuijs amandanda 54.a.b
Lauandum quatenus sit 97.a
Lauatio pedum discipulorū quid. 61.a.
Laudabilis quis secundum Philosophos 34.d.
Laudare factorem omnium ante cibū debemus 55.b.
Laudatoriæ orationi quid addendum. 26.d
Laudatorium & suasoriū genus pulchrè depingitur 33.c
Laudatorium & uituperatorium genus hominibus maxime necessarium 34.e.
Laude qui uerè ducantur ad bonū. 34.f
Lecti qui aptiores ad somnum 65.c
Lectio quæ alta sit uoce exercitium est 98.a
Leporem non comedendum cur præceperit Moses 67.c
Leporis cocundi nebemens desiderium 68.d
Leporis natura describitur 68.d
Lesbium uinum bene spirans 50.e
Lex metu, uerbum dilectione populum docet 24.e
Lex per Mosen data. Gratia per Christum facta 25.a
Lex Platonis de supellectile 52.e
Liber alis est Christus 32.b
Liberi arbitrij pædagogus uerbū. 16.d
Liberos nolle procreare est iniuriam facere naturæ. 70.d.
Libidinem quomodo quis fortiter sustinet 57.e.
Lilia consecrata Iunoni 63.e
Liparæ Menæ optimæ 41.e
Loquacitas odio habenda 58.a
Loquax Thersites ab Vlysse castigatur 59.e
Loquendi nō est inter comedendū. 45.c
Loquendum quomodo 56.a
Loth ebrius & somnolentus filiabus commiscetur 66.d
Lucem inter & tenebras nullum medium 15.e
Luctandum qualiter nobis sit 98.a
Luctatur cum Iacob quis 24.b
Ludus diuinus quis 13.f
Ludus tesserarum prohibendus 103.e
Luscima & colore & uoce uariabilis 67.d
Luxuria prodigiosa describitur quorūdam. 18.d.e.& deinde.
Luxuria quarundam mulierum in unguentis depingitur 61.d
Luxuriose quosdam uiuere quosdam esurire ualde absurdum 77.d
Luxuriosi Phæaces 62.e
Luxus quarundam mulierum depingitur. 102.f.& deinde
Luxus uitandus 44.a
Luxu uacantibus quis dæmon præsit 46.b.c
Lyra ludere uel alio instrumento quomodo non reprehensibile 55.b
Lyra utuntur Cretenses in bello. 54.e

M

Magnificentia ad quid apta 46.a
Maledicere quid 29.a
Maledictum quid 30.e
Malorum omniū radix cupiditas. 53.f.
Mandata seruanda illis qui uitā æternam cupit 107.c.
Manna quid 19.e
Mansuetum super & quietum requiescit dominus 13.a
Mantinicus bolus optimus 41.e
μαγὸς quid 45.a
Maria uirgo, sola mater et uirgo quid significet 20.a
Mariæ Magdalenæ factum in fractione alabastri pulchrè expeditur. 60.d.
Masculorum concubitus uitandi 68.c.
μασύσσειν quid 21.b
Mater nostra quæ 13.d
Matrimonij fines & scopus quis. 67.a.
Matrimonij flaues qui 63.c
Matrimonij honestas à domo propria primo ostendenda 106.b.c
Matrimonio omnino iungendum aut omnino purum esse oportet 70.a
Matrimonium agriculturæ comparatur 67.a.b.
Matrimonium nescire debet meretricios affectus 71.a.b.
Matrimonium quid 70.d
Matrimonium uult Deus sed non libidinem 70.c.
Matthæus Apostolus quo cibo utebatur 46.c
Meandri anguillæ 41.e
Media quæque bona: extrema uero periculosa 46.d.
Medico qui opus habeant, qui uero pædagogo 8.a
Medicus pauo optimus 41.f.
Medicus Pœonius 8.f
μειδίαμα quid 56.b
Mel bilem generat 35.d
Meliora sunt, quæ utilia in supellectile 51.d
in Melo hædi optimi 41.e
Mellis & sinapis comparatio pulchra 35.d
Membra hominis turpia non sunt sed uerenda 57.e
Membrorum nominibus nulla inest turpitudo 80.c
Menæ Liparæ optimæ 41.e
Mendacibus minatur Deus 108.b
Mendesium uinum Ægyptiacū. 50.e
Mens hominis pulcherrimum 89.c
Mercedem recipimus post resurrectionem 16.b
Meretriceas affectiones longè à matrimonio arcendas 71.a.b
Meretrices Lacedæmoniorum quomodo uestiebantur 73.e
Meretricum & fornicatorum consuetudo 92.a
Meretrix Argiua Eryphilæ 74.e
Meretrix & Meretricius affectus cui comparatur 71.b
Meretrix uicit Sampsonem 102.b
Merula auis uariabilis colore & uoce 67.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Methymnæi pectines optimi 41.e
Metus duplex scilicet 39.d
Metus genus duplex 32.d
Metus quid 37.b.c
Militum præcepta 108.a
Miluio cur comedere uetet Lex. 104.a
Minæ ac supplicia cur scripturis indita 96.c
Ministrare uenit dominus non ministrari 32.b
Miseretur omnibus dominus 25.d
Misericordia super omnem carnẽ 31.b
Misericordes in alterutrum esse debemus 109.a
Miserimus omnium qui oculos hominum tantum metuit 71.d
Mitis ac mansuetus quis 13.a
Modestia in muliere & in uirgine pulchrè describitur 58.d
Modus omnibus in rebus attendendus 98.a
Molere non erubuit rex Pittacus. 98.a
Morborum auxilium proprie medicina 8.f.9.a
Morti similis somnus 26.f
Mortuos suos sepelire quid 105.c
Mugiles in Sciatho optimi 41.e
Muliebres motus, luxus, & delitiæ omnino arcendæ 102.c.d
Muliebria ornamenta pulchrè describuntur ex Aristophane, & Nicostrato Comico. 78.d. & deinde
Mulier cum tunica simul exuit pudorem 71.f
Mulier cum ueste pudorem exuit 93.a
Mulier domus custos res pulcherrima 102.a
Mulier ebria quid 51.d
Mulierem glabram cur esse Deus noluerit, utrum contra hirsutum 88.d
Mulierem stultam quam uocet Salomon 103.a
in Muliere quæ maxime corrigenda 102.b
Mulieres cum loco mores mutantes, quibus comparantur 105.b
Mulieres luxui deditæ quibus comparantur 99.d
Mulieres non externo mundo sed proprio facto artificio ornari debẽt. 102.a
Mulieres nullam corporis partem denudare debent, quare 51.e
Mulieres quæ sẽ magis ornari appetãt quibus similes sint 86.b
Mulieres quatenus & qualiter exercendæ 97.d.e
Mulieres quum in omni re tum maxime in cœna honestatem decet 51.d.
Mulieres sese nimis ornantes, quibus comparentur. 84.d & deinde
de eisdem quid dicat Comicus 85.b.& deinde multa.
Mulieres subiectæ esse debent proprijs maritis 109.a
in Mulieres uanas inuehitur 78.e.f
Mulier honesta, marito solo placere studeat 99.e
Mulieris coma quomodo religanda 100.e.f
Mulieris corona quæ 63.b
Mulieris honestæ responsio pulchra. 75.e
Mulieris iudicæ uestis quæ 99.a
Mulieris pulchritudo multos seducit 106.a
Mulier pia benedicitur 102.b
Mulier semper tecta nisi domi esse debet 105.a
Mulierum quarundam in unguentis mira luxuries depingitur 61.d
Mulierum quarundam luxus depingitur. 102.f & deinde
Murenæ Siculi maris 41.e
Musica quæ à Christianis amandanda 54.d
Musica quatenus admittenda 55.c.d
Musico instrumento ludere quomodo non reprehendendum 55.b
μυρεψικὸν quid 62.d
Myrsinum unguentum ex quo constet & eius effectus 64.f

N

νάρκη quid 63.d
Narcissinum unguentum & eius effectus 64.f
Narcisso formoso non bene cessit 86.d
Natura mutari non potest 67.d
Natura omnium genitrix maxime filiorum amans 67.f
Naturæ iniuriam facit quisquis in matrimonio constitutus liberos procreare non uult 70.d
Naxium uinum 50.e
Necessaria quæque uel ad præsentem uel ad futuram uitam pertinẽt. 38.a
Necessaria tantum in cibo sumenda 44.b
Necessarias ad res nemo pauper 45.f
νεκυδάκλον quid 73.f
νύμπιος quid 12.f
Nicolaitæ cacodæmonẽ imitantur 81.a
νύμπιον quid 17.b
νύμπος quid 12.f
νυμπίου nomen quomodo intelligendum 13.b
νυμπιος quid 12.f
Nobilitas uera quæ 100.b
Nomen domini in uanum non accipiendum 104.f
Nomen nouum cur & quibus imponendum 11.e
Nosse seipsum, disciplinarum pulcherrima 83.b
Nouacula uiros tõderi illiberale 100.d
Noui testamenti doctrina quantum à ueteri differt 24.e
νῆφε τεῖν quid 35.a
νουθέτησις quid 35.a
Nucis natura quæ 63.d
Nudi operiendi 107.d
de Nuptijs scripsit librũ Clemens 95.c

O

Obediendum parentibus 109.a
Obedientia qua in re fundetur 37.d
Obrectatio quid 31.a
Oculi bene regendi ne per eos labamur 105.e
Oculi domini Sole splendidiores 71.d
Oculis maxime parcendum quomodo? 102.d
Oculorum disciplinæ quæ 57.e
Oculos hominum qui tantum ueretur omnium miserrimus 71.d
Odij signum non est reprehendere sed beneuolentiæ 26.d
Odio habere nõ uult aliquem dominus 25.e
Officia quæque in quo consistant 37.e
Officium quid uere dicatur 37.e
Oleum quid 60.e
Oleum apibus et insectis inimicũ. 62.a
ὄνος quid 47.b
Opes cæcæ sunt 86.a
Opificem Christus patrem suum appellat 28.a
ὀφυφαγία quid 45.a
Optimus quis 95.e
Oratio Clementis ad uerbum 110.e
Oratio domino accepta, quæ 197.d
Orationi suasoriæ & laudatoriæ quid adiungendum 26.d
Orationis uerba non iteranda quomodo intelligendum 80.d
Organum quid 54.d
Ornamentum uerum quod 79.e
Ornantium sese uitiorum reprehensio 87.d.88.a & deinde
Ornari quæ se magis appetant mulieres 86.b
Ornatus Hesler 86.e
Ornatus sui nimius quid mali faciat 86.e.f
Ornatus uestium aut ebrietas utrum peius 86.a
Osanna quid 11.a
Osculo olim in ecclesia utebantur 105.d
Ostrea Abydena optima 41.e

Otiosum esse omnino non decet 98.b
Oues Laban pascebat Iacob 98.a
Oues patris sui pascebat Rachel 97.f
Oues qui 23.b

P

Pacificum genus, qui dicantur 51.b
Pacificus libere arguit 106.e
Packolus aureus fluuius 86.a
παιδία παιδικ quid 12.b
Pedagogia quid. 23.b. eadem est multiplex ibidem
Pædagogi boni munus. 95.f et deinde.
Pædagogi finis quis 7.d
Pædagogi officio fungitur Verbũ 8.a
Pædagogi officium 23.e
Pædagogo aut medico qui opus habeant 8.a
Pædagogo nostro maximæ agendæ gratiæ quare 37.a
Pædagogus Achillis quis 23.d
Pædagogus Alcibiadis quis 23.e
Pædagogus Alexandri quis 23.d.
Pædagogus filiorum Cræsi quis 23.d
Pædagogus filiorum Themistoclis quis 23.e
Pædagogus hortatur ad utilia 33.d
Pædagogus noster quis & qui uocatur 23.a.e
Pædagogus noster Patri Deo similis 8.b
Pædagogus noster tribus rebus insignitur 35.f
Pædagogus noster Verbũ Patris. 35.e.f
Pedagogi nostri præcipuum opus. 36.e.f
Pædagogus bonus quis et eius opus. 9.a
Pædagogus figuris rethoricis utitur. 33.c
Pædagogus, lex in Christo 16.d
Pædagogus liberi arbitrij uerbum 16.d
Pædagogus omnibus ex æquo communis 10.c
Pædagogus quid 7.d
Pædagogus uerbum 24.b
παιδαγώγιον quid 10.d
παιδάριον quid 12.b
παιδίσκαι quid 11.c
παιδίσκη quid 11.e
παιδοτρόφος quid 10.e
παιδὸν ἀτωνῆ quid 8.f
Pæonius medicus 8.f
Panis natura quæ, & quid significet 21.b.c
Parentes non prouocent filios 109.a
παροινίαι quid 49.d
Participes omnium esse possumus, non tamen omnia expediunt 45.e
Pascio domini quid operata sit 61.b
Pastor quis 23.b
Pastoris boni præcepta quæ 32.a
Pater cœlestis quos libentius uidet. 13.e
Pater noster, qui uerè orent qui minime 39.d
Patientiæ præcepta describũtur. 108.a.
Patrem suum Christus opificem appellat 28.d
Patres carnales quos libentius uident 13.e.
Patriam non habemus in terra 95.c
Pauperis qui miseretur domino fœneratur 92.b
pauper nemo ad res necessarias 45.f.
pauo Medicus optimus 41.f.
pax paucis opus habet, bellum multis 36.d.
ad Pacem instituimur non ad bellum 36.d
peccãs seipso sit deterior. 71.e. et deinde
peccantes corrigendi 108.d
Peccanti fratri quotiens remittendum 108.a
Peccare omnibus innatum ibidem
Peccare quàm minimum adniti debemus 8.c
Peccata extendit timor domini 27.c
Peccata solus remittit Deus 27.b
Peccator iumentis assimilatur. quare? 37.c
Peccatum Iudæorum quod 24.d
Peccatum nullum cadit in pædagogũ nostrum 8.b
Peccatum quando inducet dominus super peccatores 24.d
Peccatum quid et quid generet. 37.b.c
Peccatum solum turpe 57.e
Pectines Methymnæi optimi 41.e
Pecuniæ cupiditas arx uitij 53.e.f
Pedes Domini Apostoli 60.d
Pelori conchæ optimæ 41.e
Penelopes telam texere quid 70.f
Perfectos se quidam audent dicere. 22.e
Perfectus quis 77.d
Perfectum quod uere dicitur 15.b
Perfectum quomodo sese dicat Paulus 22.f
Persarum regum pædagogi qui & quot 23.e
Petulãs quis proprie dicatur 68.e.69.
Petulantia in uino fugienda 59.a
Phæaces luxuriosi 63.e
Philippi pædagogus quis 23.d
philosophia quid 37.c
philosophari quis uerè dicatur 104.d
phlegma in Scripturis quid 35.d
φῶς quid 15.e
Pilos tingentes num peccent 88.a.b
Piscis quem Petrus cæpit quid significet 45.d
Pix an utilitatem ullam adferat. 89.b
Pix cur amorem puerorum repulerit in Phædro 68.b
Platonis sententia de ijs qui pœnas dabant 27.a
Platonis sententia de ijs qui rationem corrumpunt 72.a
πλοῦτος quid 45.f.
Pocula amicitiæ quæ 51.b
Pœnas qui dant benefit secundum Platonem 27.a
Pœnitentiam mauult dominus quam mortem 106.e
ad Pœnitentiam nos uocat dominus nostri causa 34.d
Pœnitentiam requirit Deus propter suam bonitatem 27.e
Pœnitentiam uult Deus non mortem peccatoris 24.d
Pœnitentia unde proficiscitur 16.f
Popismata sibris & similia Christianis uitanda 59.f
Potu & cibo quatenus utendum 50.d
Potus in Scriptura quid 20.f
Potus temperatura maxime ad sanitatem apta 101.e
Præcepta boni pastoris quæ 32.a
Præcepta Dei non timore plena sed persuasione 10.b
Præcepta militum 108.a
Præcepta omnia in hoc comprehenduntur: quæ uultis ut faciant uobis homines &c. 107.b
Præcepta quibus qualia tradenda 8.a
Præceptor noster quis 23.b
Probrum obyciens amicus & inimicus quid differant 26.a
Prodest nobis dominus & tanquam Deus et tanquã homo, quomodo? 9.e
Proditor & hypocrita Iudas 61.a
Promissionis perfectio est requies. 16.b
Prophetia cur data hominibus 8.e
προσφώνησις quid 37.d
Proximus in conuiuio non arguendus 58.b
Prudentes esse debemus 109.a
Psallere ad lyram uel aliud instrumentum 55.b
Psalmus quid 55.b
Psalterium quid 54.d
Psetta Attica optima 41.e
Pudicæ fœminæ uestis quæ 99.a
Pudicitia Laconica quomodo corrupta 87.a
Pulchritudo animæ optima pulchritudo 101.b.c.
Pulchritudo congenita homini barba 90.a
Pulchritudo hominis uaria. 83.d. & deinde
Pulchritudo mulierum multos seducit 106.a
Pudenda cur appellata 69.a
Pudorem cum tunica simul exuit mulier 71.f.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pudore ubique affici debemus 93.a
Pueri Deum cognoscentes qui uerè dicantur 12.c.
Pueri qui uerè dicantur 23.a
Pueri uel puelli nomine quid senserit Christus 12.b.
Puerorum amorem cur repulerit Plato in Phædro 68.b
Pueros quòs uocet Scriptura 10.e.
Pulcher quis uerè dicatur 77.f
Pulcherrimum hominis mens 89.e
Pulchritudo adium Ægyptiorũ cui similetur. 84.b.& deinde
Pulli Domini qui 11.d
Pullum ad uitem ligare quid 38.e
Pullus alligatus uineæ quid 12.a
Puro purum fas est tangere 71.f
πυκτιδες quid 54.e

Q

Querela quid 30.a
Qualitates ciborum multiplices respuendæ 41.d
Quo cibo utebatur Matthæus Apostolus 46.e

R

Rachel pascebat oues patris sui 97.f
Ratiocinãdi facultas ubi collocata.52.a
Rationalia animantia despiciunt forni catores & meretrices, irrationalia minime 92.a
Rationem qui corrumpunt quid de ijs sentiat Plato 72.a
Rationis quis uerè minime particeps dicatur 37.d
Ratio optimum medicamentum aduersus intemperantiam 72.c
Rebecca quid 13.e
Redargutio quid 30.b
Regiæ terrenæ quid 74.d
Reprehendere benevolentiæ signum nõ odij 26.d
Reprehensio domini ualde utilis 31.c
Reprehensionis scopus quis 28.e
Reprehensio quid 26.e.& 31.c
Reprehensio utrorum se nimium ornantium. 87.d.88.a.& deinde
Risibile licet animal sit homo, non tamen semper est ridendum 56.b
Risus impudicus fornicationis præcursor 91.e.f
Risus quatenus admittendus apud Christianos 55.e.56.c.d
ῥᾴθυς quid 63.d
Romani effœminatos odio habebant 89.e.f
Rosaceum unguentum 64.a
Rosarum uiolarumque effectus describitur 63.d
Rubi effectus describitur 64.d.e
Ructus quomodo transmittendus.60.a
Ruminare quid 104.b

S

Sacrificia quæ elegerit dominus 107.e
Sacrificia quæ acceptet dominus. 108.b
Sagittandi artem discunt solam Persarum filij 23.e
Salus & gratia communis quorum uita communis 10.c
ad Salutem qui sint aptiores 17.a
Sampson uictus à meretrice 102.c
Sanguinem nonnulli audent dicere substantiam animæ 19.b
Sanguinis Domini duplex 47.d
Sanguis & lac symbola qualia 22.b
Sanguis humani corporis est substantia 21.e
Sanguis in Scriptura quid 21.e.d
Sanguis maternus an fœtui in cibum cedat? 19.b
Sani non opus habent medico 31.d
Sanitatem inter & cognitionem quid interfit 7.f
Sanitatis maxima pars potus cibique temperatura 101.c
Sapientes ad bonum, simplices ad malum esse debemus 13.b
Sapientia cunctis rebus præstantior. 93.e
Sapientiæ thesauri inuisibiles Gentibus 107.a.b
Sapientia liberat animam à perturbationibus 9.a
Sapientia mundana minime respuenda 106.c
Sapientia perfecta quæ 49.c
Sapientis proprium quid 8.c.
Sarra exemplum honestarum mulierum 97.e.
in Sciatho mugiles optimi 41.e
σκολιον quid 55.c
Scopus noster uoluptas esse nõ debet 41.c
Scythæ ebrietati maxime student. quare? 51.b
Scytharum uita describitur 90.c.d
Semen animalis quid nonnulli statuant 21.e
Seminandum ubi sit 67.b
Senibus multa indulgenda 49.c
Senum corona quæ 63.c
Sermo exhortatorius quid boni agat 7.b
Sermo, fructus cogitationis 55.e
Sermo, in homine longe verum omnium pretiosissimum 56.a
Sermo omnis adhortatorius duplex.7.c
Serui obediant dominis 109.b
Seruitia multorum describuntur.91.a.
Seruorum multitudo num deceat Christianos 90.f.& deinde
Severitas nonnunquã remittenda.99.e
Sicciora & calidiora natura quæ.58.e
Sicimis quid 23.e
σικυννοι qui 92.a
Siculi maris murenæ 41.e
Signacula qualia anulis insculpenda 100.c
Signum uirile barba 88.e
Silentio prætermittendæ ineptæ nugæ. 57.f
Simile amicum simili 15.e
Similitudinibus & imaginibus docemur 96.a
Simplices ad malum. *Sapientes ad* bonum esse debemus 13.b
Simplicitatis & ueritatis fundamentum quod 13.a
Simulachrorum cultus omnino relegãdus 73.c
Simulachrum in mũdo nihil est. 44.c.
Sinapis & mellis comparatio 35.d
Sinapis grano assimilatur Christus 35.d
Sodoma cur exusta 68.e
Sodomitarũ peccatũ describitur 96.b
Sodomorum supplicium iustum 96.c
Solitudo uera quæ 91.c
Sollicitudinem rerum temporalium abycere debemus 11.c
Sollicitos nos esse non uult Christus.36.c
Sollicitudo superuacanea abscidenda 73.a
in Somnio quomodo quisque se habere debeat 65.b.c
Somnolentus Loth filiabus commiscetur 66.d
Somnolentus quis 49.d.
Somnus immodicus quid mali pareat. 66.c.d
Somnus morti similis 26.f
Somno non indiget anima 66.e
Somnus publicano comparatur 66.e
Specula cur excogitata 86.c
Spirituales quos uocet Paulus 18.b
Spiritu ambulandum 19.b
Sternutatio quomodo facienda 60.a
Stoicorũ sententia de uiro sapiente.69.a
Studium in res externas non confessendum 41.b
Stultam mulierem quam uocet Salomon 103.a
Stultiloquo quæ pœna debeatur 57.b
Suasoriæ orationi quid adiungendum 26.d
Suasorium & laudatorium genus pulchre & distinguitur & declaratur 33.c
Substantia humani corporis sanguis. 21.e
à Suibus abstinebat Petrus 46.c

Suillæ carne uesci cur prohibuerit Dominus 104.a
Superbia & arrogantia exterminanda 52.e
de Suppellectile lex Platonis 52.e
in Suppellectile quæ utilia, ea & meliora 53.d
Suppellectilis nimia, cura anxia abijcienda 94.e
Suppellex in domo Christianorum qualis esse debeat. 53.a.& deinde
Suppellex quæ à Christianorum usibus exterminanda. 52.c.d.& deinde
Supplicia ac minæ cur Scripturis indicta 96.c
Supplicium Sodomorum iustum. 96.c
Susinum quid & eius effectus 64.f
Syllogismus Aristippi de unctione dilutur 61.c
Syracusium uinum suaue 50.e

T

Telam Penelopes texere quid 70.f
Tempus & ætatum quid discriminis habeant 15.f
Tenebras inter & lucem nullum medium 15.e
Tenebras qui cibi animæ offundãt 44.d
Teneri ac molles qui 13.b
Tenor domini extrudet peccata 27.c
Tesserarum ludus prohibendus 103.e
Tibia utuntur Lacedæmonij in bello 54.e
Timor Domini principium sensus.29.f
Timorem non habens non potest iustificari 27.e
Timor cur inuentus 27.b
Timor, salutaris est 31.e
Thasium uinum odoriferum 50.e
Themistoclis filiorum pædagogus quis 23.e
Thersites loquax ab Vlysse castigatur 59.e
Thesauri sapientiæ inuisibiles Gentibus 107.a.b
Thraces ebrietati maxime student quare? 51.b.
Thraces utuntur cornu in bello 54.e
Tolerantiæ nomen cur impositum ecclesiæ 14.a
Tonderi num deceat uiros 88.c
Tristem esse sed grauem decet Christianum 56.c
Tu particula demonstratiuam in Scripturis habet emphasim 28.b
Tuba quid 54.d
Tuba utuntur Ethrusci in bello 54.e
Turdi Daphnij optimi 41.e
à Turpibus omnino mundi esse debemus 57.d
Turpiloquis quis uultus obuertendus 56.c
Turpiloquium omnino cauendum. quare 57.a.d
Turpiloquium, proprie quid 57.f
Turpis, quæ res proprie censenda 57.e
Turpitudo nulla inest membrorum nominibus 80.c
Tympano Ægyptij utuntur in bello 54.e
Tympanum quid 54.d

V

Vana gloria abijcienda 109.b
Vasorum pretiosorum irritus usus.52.b
Vendendi & emendi cõsideratio.104.e
Venerem unde dictam censeat Diogenes Apolloniates 21.e
Veneris furtiua cura dulcis iuxta Bœotium Pindarum 103.a
Verbi nouitas non exprobranda 24.e
Verbo Dei omnino optemperandũ.68.e
Verbum allegorice lac 18.a
Verbum cum baptismo naturalem habet conuentionem 22.c
Verbum Dei dux optimus 10.a
Verbum Dei, possessio cui nihil deest 95.a
Verbum Dei sancta gemma 77.a
Verbum dilectione lex metu populum docet 24.e
Verbum Domini sese accommodat omnib. 55.a
Verbum duci comparatum 26.c.d.
Verbum dulce cui similatum quid utilitatis adferat 22.d
Verbum est nobis omnia, pater, mater, pædagogus, altor 20.a
Verbum hominum amans pædagogi fungitur officio 8.a
Verbum iudex 27.b.
Verbum, nutrimentum 36.d
Verbum, pædagogus 24.b
Verbum pædagogus liberi arbitrij 16.d
Verbum, panis 21.b
Verbum patris noster pædagogus 35.e.f
Verbũ Patris solus est iudex. quare? 8.c
Verbum quid doceat 36.d
Verbum quisquis sequitur uoluptatem abdicabit 74.e.
Verecundia mira Æneæ uxoris 105.a.b
Veritatis & simplicitatis fundamentum quod 13.a
Veste candida plerumque uisus est Deus 74.b
Vestes ætati, personæ, figuris, naturæ studijs debent conuenire 99.c
Vestibus albis uti honestum.98.e.99.b
Vestibus mollioribus uti quatenus deceat 98.d
Vestibus solidis hyeme utendum.99.b
Vestimentis quibus, quomodo utendum 72.e
Vestis lacera ebriosi quid significet 49.e
Vestitu non gloriandum 74.c
Vestitus Domini 75.d
Vestitus Esaiæ 75.c
Vestitus facilis quis 99.e
Vestitus Heliæ 75.c
Vestitus Hieremiæ 75.c
Vestitus Ioannis Baptistæ qualis. 75.b
Vestitus Lacedæmoniorum meretricij qualis 73.e
Vestitus Lacænarum uirginum 75.e
Vestitus quatenus homini necessarius 73.d
Vestium picturæ uariæ cur excogitatæ 74.e
Vestiurn quis color eligendus 74.b
Vestium sumptuositas reijcienda.75.a
Veteris testamenti doctrina quantum à Nouo distet 24.e
Veterum facta nobis in exemplum ponenda 68.f
Via bona sequenda 107.a
Viæ obliquæ quæ 32.e
Vinæ uariæ describuntur 50.d
Vigilandum filijs lucis.66.b.& deinde multa de uigilijs
Vigiliæ quantæ utilitatis 66.a
Vltio quid 28.a
Vino bibendo ne nos fortes præbeamus 51.b
Vino quibus & quando utendũ. 48.e.
Vinosum esse & nimium sui ornandi studiosum quam differunt 86.a
Vinũ benedixit Christus in cœna 51.e
Vinum in Scriptura quid 50.e.
Vinum in stultis quid operetur.56.d.e.
Vinum non bibentes laudat Clemens 47.e
Vinum non bibere bonum est 44.d.
Vinum, quid operetur 48.d
Vinum res admodum lubrica & periculosa 50.d
Violarum rosarumque effectus describitur 63.d
Vir bonus laboræ inopia nõ potest 95.a
Virga triplex Christo pædagogo nostro data 25.b
Virgo mater, una est sola 20.a
Viri caput radere barbam uero nutrire debent 100.d
Viri corona quæ 63.e
Virile signum barba 88.e
Viri sese colêres quibus cõparẽtur. 90.a
Virorum nimium sese ornantium pulchra reprehentio.87.d.88.a.et deinde
Viros unguenta olere non decet 61.d
Viros quos uocet Paulus 17.c.d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vir quis uere dicatur 11.d
Virtus hominis quæ 78.a
Virtus, maximi pretij uerè æstimatur 93.d
Virtus quid 37.c
Virtutis improbitatisque depicta imagines 74.e
Virum hirsutum cur esse Deus voluerit fœminam contra glabram 88.d
Virum num se ornare deceat 88.c.
Virum, quæ ostendunt 83.c.
Visibilia omnia temporalia 86.c
Visitatio quid 30.d.
Vita christianorum quæ et qualis esse debet 37.e
Vitæ compositio, a nobis ipsis incipienda 41.b
Vita est in Christo quicquid factum est 15.c.
Vita ex quibus constituatur 41.d.
Vitam æternam qui habituri 15.c
Vita otiosa non uita appellanda 49.d
Vitis sylueſcit nisi putetur, quid significet 27.a
Vituperatione qui uerè ducantur ad bonum 34.e.f.
Viuendi ratio, alijs alia 36.d
Viuendum non ut comedamus sed comendendum ut uiuamus 41.c
Viuere ex duobus constituitur, scilicet 41. d
Vlysses loquacem Thersitem castigauit 59.e
de Vnctione Aristippi syllogismus diluitur 61. c
Vnguenta ad utilitatem non ad luxuriam facta 65.a
Vnguenta ex floribus 64.e
Vnguenta, quæ abhorreant animalia 61.e.
Vnguentarios nonnulli a ciuitatibus exegerunt 61.d
Vnguenta uaria describuntur 61. c. & 80. c.
Vnguenti alabastrum quid 60.d
Vnguentis coronisque an utendum 60. c.
in Vnguentis mira quarundam mulierum luxuries depingitur 61. d
Vnguentis quatenus mulieribus utendum. 61.f. 62.c
Vnguentum myrsinum 64.f
Vnguentum narcissinum 64.f
Vnguentum rosaceum 61.a
Vnguentum susinum ex quibus compositum & eius effectus 64.f
Vngulas bifidas habere quid 104.b
Voluntas Dei quæ uerè dicatur 15.c.
Voluntas Patris quæ 16.a.
Voluptas noster scopus esse non debet 41. c.
Voluptas omnis amandanda 62.c.
Voluptas quid 37.b.c.
in Voluptatibus non uersatur quisquis semper gratias agit 44.c
Vrbane et lepide loquendum Christiano 56.a.
Vrbane & falsè interdum colloquendum 59.b.
Vultus in conuiuij quomodo aptandus 56.c.
Vxorem arridere famulis non permisit Aristoteles 106.b.
Vxores diligere debent mariti 109.a.
Vxor ne osculanda coram famulis 106. b.
Vxor uirum diligens quomodo componenda 94.e
Vxor Vlysſis quomodo manebat 95.d

X

Xystis quid 81.a

LOCA VETERIS TESTAMENTI EX STROMATIS.

Geneſis.

In principio fecit Deus cœlum & terram. Geneſ.1. 201.e
Hic est liber generationis & eorum quæ in ipsis sunt quando facta sunt, quo die fecit Deus cœlum & terram Geneſ.2 223.f
Egreſſus est Cain à facie Domini & habitauit in terra Naid contra Edem. Geneſ.4 60.e.
Virgo erat pulchra, ut non cognouit ipsam. Gen.24. 144.e

Exodi.

Qui est, misit me. Exod.3 44.b
Si quis lacum aperuerit uel ædificauerit, & ipsum non texerit, uitulus autem uel asinus in eum ceciderit lacus Dominus soluet pecuniam & dabit proximo. Quod autem fuerit mortuum eius erit. Exod.21 162.d.
Ecce uocauit Beseliel filium Vri filij Or de tribu Iuda & impleui eum diuino Spiritu sapientiæ, ut in omni opere excogitet & architecletur, operetur aurum & argentum & æs & hyacinthum & purpuram & coccinum & cæt. Exod.31 7.d

Leuitici.

Loquere filijs Israel & dices illis: Ego dominus deus uester; Secundum studia terræ Aegypti in qua habitastis in ea non facietis, & secundum studia terræ Chanaam in quã uos ego illuc introduco non facietis &c. Leuit.18. 59.d

Deuteronomii.

Non ingredietur in sancta meretricis. Deut.23 3.d
Ecce dedi ante oculos tuos bonum & malum, uitam & mortem, elige uitam. Deut.30. 174.a
Ecce posui ante faciem uestram mortem & uitam ut elegatis uitam. Deut.30 199.d
Ego æmulatione uos prouocabo in non gente, in populo stulto uos ad iram irritabo Deut.32 58.e
Videte uidete quod ego sum & non est alius Deus præter me: Ego occidam & ego uiuere faciam: percutiam & ego medebor, non est qui de manibus meis eripiat Deut. 33 182.a

Regum.

Et inuocauit Samuel dominum, & dedit dominus uoces et pluuiam in die messis. 1. Reg.12. 194.c.

Iob.

Ipse nudus egressus sum ex utero matris meæ & nudus illuc reuertar. Iob.1 144.d
Dominus dedit Dominus abstulit. Iob.1 256.a

Psalmorum.

Beatus uir qui non ambulauit in consilio impiorum & in uia peccatorum non stetit. Psal.1. 156.d
Pete à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Psal.2 139.c.d.
Ego dormiui & soporatus sum excitatus sum, quoniam dominus me suscepit. Psal.3. 176.e
Minuisti eum paulo minus ab angelis. Psal.8. 112.d
Auertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliuiscuntur

bliuiscuntur Dei. Psal.9 203.a.b
Annuntiate intergentes studia eius, ut non iudicentur, sed conuertantur, qui prius audierint Psal.9. 264.e
Iustus Dominus & iustitiam dilexit æquitatem uidit uultus eius. Psal.10. 200.b
Ab afflictione inopum & eiulatu pauperum, nunc exurgam dicit Dominus, ponam in salutari, libere agam cum ipso. Psal.11. 117.e
Eloquia Domini eloquia casta argentum ignitum probatũ terræ, purgatum septuplum Psal.11. 202.a
Lætatum est cor meum & exultauit lingua mea, caro mea requiescet in spe, quoniam non derelinques animam meam in inferno nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Notas mihi fecisti uias uitæ, implebis me lætitia cum uultu tuo. Psal.15 199.d
Cum uiro innocente eris innocens, & cum electo eris electus & cum peruerso peruerteris. Psal.17 162.b.
Dies diei eructat uerbum & nox nocti indicat scientiam. Psal.18. 165.c.
Tenebrosa aqua in nubibus aeris: à fulgore coram ipso nubes transierunt, grando & carbones ignis. Psal.18. 216.b
Timor Domini castus permanes in seculũ seculi. Psal.18. 255.c
Comedẽt pauperes et implebũtur et laudabũt Dominũ qui quærũt ipsum uiuet cor ipsorũ in seculũ seculi. Psal.22. 151.b
Quis ascendet in montem Domini aut quis stabit in loco sancto suo? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in uano animam suam, neque iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem à Domino & misericordiam à Deo seruatore suo. Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob. Psal.23. 248.d
Muta fiant labia dolosa & lingua magniloqua. Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis est noster Dominus? Psal.30 117
Beati quorum dimisit Deus iniquitates, texit autem peccata. Psal.31.
Multa flagella peccatorum, sperantes autem in Domino misericordia circundabit. Psal.31. 133.e
Venite filij, audite a me timorem Domini. Psal.33. 246.c
Domine in cœlo misericordia tua & ueritas tua usque ad nubes Psal.35. 172.c.
Vidi impium qui superexaltabatur & efferebatur super cedros Libani, & transiui & ecce non est inuentus locus eius. Custodi innocentiam & uide rectitudinem quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Psal.36 117.d
Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Psal.43 121.a.
Astitit regina à dextris tuis in uestitu deaurato circundata uarietate. Psal.44. 210.b.
Circundate Sion & comprehendite eam, narrate in turribus eius. Psal.47 257.b.
Iustus uiuit in finem, quoniam non uidebit interitum quando uiderit sapientes morientes. Psal.48 14.a
In peccatis conceptus sum, & in iniquitatibus concepit me mater mea. Psal.50 107.e
Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea & à peccato meo munda me: Quoniam iniquitatem meã ego cognosco & peccatũ meum in conspectu meo est semper. tibi soli peccaui & malũ corã te feci. Psal.50. 133.b
Ecce enim ueritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi Psal.50. 165.c.
Confitebor Domino, & placebit ipsi super uitulum nouellum cornua producentem & ungulas quidant pauperes & lætentur. Psal.68. 134.d.
Notus enim est in Iudæa Deus. Psal.75. 264.d
Dilexerunt eum in ore suo & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum ipso, neque fideles fuerunt in testamento suo. Psal.77. 117.e
Audite populus meus legem meam, inclinate aurem uestrã in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Psal.77. 154.
Aperiet in parabolis os suum & eructabit quæ sunt abscondita à constitutione mundi. Psal.77. 169.e
Deus stetit in Synagoga Deorum in medio autem Deos dijudicat. Psal.81. 78.a
Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Sin autem in potentatibus octoginta anni. Psal.89 223.e.f
Qui facit angelos suos spiritus & ministros suos ignem ardentem. Psal.103. 172.d.
Principium sapientiæ timor domini: intellectus autem bonus omnibus facientibus eum. Psal.110. 56.b
Dispersit dedit pauperibus iustitia eius manet in seculum seculi. Psal.111 72.d.97.e
Aperite portas iustitiæ ut in eas ingressus confitear Domino & cæt. Psal.117. 11.c
Castigans castigauit me dominus & morti non tradidit me Psal.117. 45.c
Hic est dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Psal.117 224.a
Dominus mihi adiutor non timebo quid faciat mihi homo. Psal.117. 127.c
Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in ipsas, confitebor Domino. Psal.117. 203.a
Seruus tuus ego sum fac ut sim intelligens. Psal.118. 230.f.
Beati sunt, qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt ipsum. Psal.118 230.f
Sicut unguentum quod descendit in barbam barbam Aaron: & in oram uestimenti eius. Psal.132. 226.a
Dirigatur oratio mea tanquã incensum in conspectu tuo, elatio manuũ mearũ sacrificiũ uespertinũ. Psal.140. 243.
Non fecit sic ulli gentes & iudicia sua non manifestauit eis. Psal.147. 202.c.

Prouerbiorum.

Sapienti loquere & erit sapientior. Prouer.1. 4.e
Quæ tibi obsigit partem pone nobiscum, crumenam unam possideamus communem, & unum fiat nobis marsupium. Prouerb.1.
Qui me audit requiescet in pace confidens & sine metu conquiescet ab omni malo. Prouerb.1. 142.c
Fili si susceptam præcepti mei dictionem apud te absconderis, exaudiet sapientiam auris tua. Prouer.2. 2.c
Noli negligere disciplinam Domini, neque defatigeris cum ab eo arguers. Prouer.3. 9.d.
Ne effundantur aquæ extra fontem tuum, in tuas autem plateas transeant aquæ tuæ Prouerb.5. 50.a
Vade ad formicam o piger et efficere illa sapientior, quæ multum & omnis generis nutrimentum recondit tempore

Universidad de Deusto
Biblioteca

meßis aduersus minas hyemis Prouerb.6. 10.a
Vade ad formicam ò piger Prouerb.6. 112.f.
Honora Dominum & eris fortis præter ipsum autem ne time alium. Prouerb.7. 58.a
Qui falsis inuitatur, is pascit uentos & persequitur aues pennatas. Prouerb.10. 26.c.
Labia iustorum sciunt excelsa Prouerb.10. 61.d
Melior est amicus prope, quã frater lõge habitãs. Pro.27.26.c

Ecclesiast.

Sapientia instauit suos filios Eccl.4. 264.c.
Fili ne sis medax, deducit.n.mẽdacium ad furtũ Eccl.17.27.e

Sapientiæ.

Iustorum animæ in manu Dei sunt & non tanget eos tormentum. Sap.3. 127
Visi sunt oculis insipientium mori, & reputata est uexatio eorum exitus: & à nobis discessus contritio: illi uero sunt in pace. Et in paucis castigati magnis afficientur beneficijs: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos se dignos. Tanquam aurum in fornace probauit eos & tanquam solidam sacrificij oblationem excepit eos. Sap.3. 132
Clara est & quæ non marcescit sapientia, & facile cernitur ab ijs qui ipsam diligunt, eos qui cupiunt præuenit ut prægnoscatur. Sapien.6. 217
In manu eius, & nos & uerba nostra & omnis prudentia & operum scientia, nihil enim dilexit Deus, nisi eum qui cohabitat cum sapientia. Sap.7. 210.d.
Nouit antiqua & coniectat futura, scit strophas orationum & solutiones ænigmatum præscit signa & prodigia & temporum euentus Sap.8. 204.d.210.c.
Et si quis diligit iustitiam labores eius sunt uirtutes. Temperantia enim & iustitia docet iustitiam, & magni excelsique animi uirtutem; quibus nihil est in uita hominibus utilius. Sap.8. 211.a

Esaiæ.

Et si uelitis et me audieritis bona terræ comedetis. Esa.1.24.e
Quid mihi multitudo sacrificiorum uestrorum & uniuersa uictimarum mactatio. Esa.1. 67.a.
Cognouit bos possessorem suum et asinus præsepe Domini sui: Israel autem non me intellexit. Isa.1. 162.e.
Quid mihi multitudinem sacrificiorum uestrorum? inquit Dominus. Plenus sum holocaustis arietum, adipem agnorum & sanguinem taurorum nolo. Esa.1. 179.e.
Lauamini, mundi estote auferte iniquitates ab animabus uestris. idem ibidem.
Si me audieritis & uolueritis, bona terræ comedetis sin autem non me audieritis neque uolueritis, gladius comedet uos. Os enim Domini locutum est. Esa.1. 199.d.
Destruam murum & erit in conculcationem. Esa.4 128.e
Nisi credideritis non intelligetis. Esa.6. 50.a.52.b
Alius populus me labijs honorat, cor uero eius longe abest à Domino. Esa.29. 117.d.
Omnis caro fœnum et omnis gloria eius tanquam flos fœni. Exiccatum est fœnum & flos cecidit. Verbum autem domini manet in æternum. Esa.40 145.e
Hic est deus noster et nõ est præter eũ qui seruet. Esa.45.146.e
Et dabo tibi thesauros absconditos, obscuros, inuisibiles, ut cognoscant quod ego sum Dominus Deus. Esa.45. 165.e
Quis nouit mentem Domini aut quis eius consiliarius fuit? Esa.40. 182.d
Sirenes me benedicent & filiæ passerum & omnes bestiæ agri. Esa.43. 199.f.
Tempore accepto exaudiui te & in die salutis dedi tibi auxilium; dedi te in testamentum gentium, ut inhabitares terram & possideres hæreditatem; dicens ijs qui sunt in uinculis: Egredimini & cæt. Esa.49. 198.a
Et species eius de ciuitate præter oës filios hominũ Esa.53.53.d
Quoniam eius nos liuore sanati sumus Esa.53. 64.a
Lætare sterilis quæ non paris erumpe & clama quæ non parturis: quia multi sunt filij desertæ magis quam eius quæ habet uirum. Esa.54. 55.b.
Quærite dominum & inueniendo inuocate eum Esa.55.8.a
Super quem respiciam nisi super mitem & mansuetum & trementem uerba mea Esa.66.72.a

Hieremiæ

Mœchatus est cum ligno & lapide. Ligno dixit: Pater meus es tu; & lapidi: tu me genuisti. Hierem.3. 224.c
Hæc dicit dominus. State in uijs & interrogate semitas æternas quæ nam sit uia bona & in ea ambulate & inuenietis expiationem animabus uestris. Hier.6 149.e
Ne glorietur sapiens in sapientia sua, & ne glorietur fortis in fortitudine sua, & ne glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur quod intelligat & cognoscat quod ego sum deus faciens misericordiam & iudicium & iustitiam super terram quoniam in his est uoluntas mea, dicit dominus Hier.9. 14.e.
Deus appropinquans ego sum & non Deus procul. Aut quid faciet homo in occultis & non uidebo ipsum? Hieremiæ.23. 180.d

Ezechielis

Nolo mortem peccatoris, sed eius pœnitentiam. Ezech.18. 56.e. 84.a.
Anima peccans ipsa morietur Ezech 18. 80.f

Oseæ

Misericordiam uolo & non sacrificium. Oseæ.6 119.a

Ionæ

Et accessit ad eum is qui proram gubernabat, & dixit ei. Cur tu sternis? Surge inuoca dominum Deum tuum ut seruet nos & non pereamus Ionæ.1. 184.b.

Abacuc

Iustus autem meus ex fide uiuet Abac.2 50.a

Malachiæ

Sacrificium nõ accipiam de manibus uestris: quoniam ab ortu Solis usque ad occasum, nomen meum glorificatum est in Gentibus, & in omni loco mihi offertur sacrificium. Malach.1. 184.e

Noui Testamenti loca ex Stromatibus.

Matthæi

Nemo accendit lucernã & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui accepti fuerint conuiuio. Matth.5 4.b
Nisi abũdauerit iustitia uestra plus quàm Scribarũ et Pharisæorũ, non intrabitis in regnum cælorum. Matth.5.92.b
Audiuistis legem præcipientem: Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, non concupiscas. Matth.5 101.a
Beati qui persequutionem patiuntur propter Iustitiam Matth.5 116.b
Beati qui lugent, quoniam ipsi cõsolabuntur. Matth.5. 118.e
Nisi abundauerit iustitia uestra plus quàm scribarum & Phariseorũ, nõ intrabitis in regnũ cæloriũ. Matth.5.229.a
Ne soliciti sitis animæ uestræ quid comedatis, neque corpori quid induamini. Anima enim plus est quàm cibus & corpus quàm uestimentum. Matth.6 118.b.
Nemo enim potest duobus Dominis seruire Deo & Mammonæ Matth.6 253.b
Vbi est mes alicuius, illic est etiã eius thesaurus Mat.6. 255.a
Non omnis qui dicit Domine Domine ingredietur in regnũ Dei, sed qui facit uoluntatem Dei. Matth.7 254.b
Sine mortuos sepelire mortuos suos, tu autem sequere me. Matth.8 90.d
Nihil occultum quod nõ manifestabitur, nihil opertum quod non reuelabitur. Matth.10 4.c.d
In uiam Gentium ne abieritis & urbes Samaritanorum ne intraueritis. Matth.10. 109.e
Qui prophetam in nomine prophetæ susceperit, mercedem prophetæ accipiet. &c. Matth.10. 118.d.
Dico autem uobis quicunque me confessus fuerit coram hominibus, Filius etiam hominis confitebitur eum coram angelis Dei. Matth.10 125.c.d
Venit Ioannes nec comedens nec bibens & dicunt: dæmonium habet. Venit filius hominis & comedens & bibens & dicunt: Ecce homo uorax & uini potor amicus publicanorum & peccatorum. Matth.11. 97.a
Tollite iugũ meũ, quoniã benignũ est & leue. Mat.11. 156.b
Nemo nouit patrem nisi filius, & cui filius reuelauerit. Matth.11. 171.b
Esuriui & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis mihi bibere. Quod enim uni horum minimorum fecistis mihi fecistis Matth.12 65.d
Propterea loquor eis in parabolis quod uidentes non uident, & audientes non audiunt. Matth.13 1.c
Simile est regnum cælorum fermento, quod cum accepisset mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec totum fuit fermentatum Matth.13 169.e.f
Quid prodest si totum mundum lucreris, perdas autem animam? Matth.16 215.b
Si habeatis fidem sicut granum sinapis, montem transferetis Matth.17
Væ homini illi per quem scandalum uenit, bonum esset ei si non esset natus. Matth.18. 109.c
Quod Deus coniunxit homo non separet. Matth.19 96.c.
Vende omnia quæ habes & da pauperibus & ueni et sequere me. Matth.19 116.e.f
Multi sunt uocati pauci uero electi. Matth.20 152
Ne dixeritis uobis magistrum super terram. Matth.23.
Ne uocaueritis uobis patrem super terram. Matth.23 105.a
Qui sustinuerit in finem is saluus erit. Matth.24 126.b
Esurij, & me pauistis: sitij, et potum mihi dedistis; Hospes eram, & me collegistis &c. Matth.25 97.c.

Marci

Ne thesaurizate uobis thesaures in terra, ubi tinea & erugo demolitur et fures effodiunt et suffurãtur. Mar.6.117.e

Lucæ

Estote misericordes, sicut pater uester est misericors. Luc.6. 72.a
Diligite inimicos uestros, benedicite ijs qui uos execrantur & orate pro eis qui uos afficiunt cõtumelijs. Luc.6.130.d
Quid mihi dicitis Domine, & non facitis uoluntatem patris mei Luc.6.264.c. & 266.a
Abite, dicite uulpi huic: Ecce dæmonia ejcio & curationes efficio hodie & cras, et tertio die consummor. Luc.9.117.c.
Nemo enim ad ea quæ sunt retro respiciens & manum suã mittens ad aratrum, est aptus regno Dei Luc.9.260.e.
Nemo enim cognoscit patrem nisi filius, & cui filius reuelauerit Luc.10 265.e
Quærite & inuenietis, pulsate & aperietur Luc.11 267.b
Habes multa bona reposita in multos annos, ede, bibe, lætare, stulte, hac nocte animam tuam à te repetunt: Quæ ergo parasti, cuius erunt? Luc.12. 97.f.
Cum autem duxerint uos in Synagogas & ad magistratus & potestates: ne prius soliciti sitis quomodo respondeatis aut quid loquamini: spiritus enim sanctus docebit uos in ipsa hora quid loquamini. Luc.12. 25.d
Hierusalem hierusalem quoties uolui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos. Luc.13. d
Nisi odio habueritis patrem & matrem, & nisi signum portaueritis Luc.14 255.e
Serue nequam & ignaue oportebat te pecuniam meam dare nũmularijs & ego ueniens meã recepissem. Luc.19. 1.e
Filij illius seculi nec nubunt neque nubuntur. Luc.20. 104.f

Ioannis

Deum nemo uidit unquam. Vnigenitus Deus qui est in sinu patris ille exposuit. Ioan.1 170.b
Omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil. Ioan.1 210.f.
In propria uenit, & sui eum non receperunt. Ioan.1 257.a.
Qui credit habet uitam æternam. Ioan.3 171.b.
Operamini cibum nõ qui perit sed qui manet in uitam æternam. Ioan.6 2.e
Si non crediderit is, in peccatis moriemini. Ioan.8 171.b
Nemo nouit filium nisi pater, neque Patrem nisi filius, & cui filius reuelauerit. Ioan.10 46.f
Amen amen dico uobis qui non intrat per ostium in ouile sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Ioan.10 171.d
Non uos amplius dico seruos, sed amicos. Ioan.15 255.d.

Actuum

In ueritate comprehendo quod Dominus non acceptor personarum, sed in omni gente qui timet ipsum & operatur iustitiam est ei acceptus. Act.10 202.f.
Deus qui fecit mundũ, & omnia quæ in eo sunt: is cum sit dominus omnis nõ in manufactis tẽplis habitat Act.17 168
Viri Athenienses per omnia superstitiosiores uos uideo præteriens enim & contemplans quæ colitis simulachra uestra, inueni etiã arã in qua inscriptũ erat Ignoti Deo. Quem ergo ignorantes colitis, eum ego uobis annuntio. Act.17 170.d
Misi te ad gentes aperire oculos eorum, ut conuertantur a tenebris ad lucem &c. Act.26 25.b

Romanor.

Iustitia enim Dei in ipso reuelatur ex fide in fide. Ro.1. 55.e
Quando Gentes legem non habentes naturã quæ sunt legis faciunt, ij legem non habentes sibijpsi sunt lex. Rom.2.59.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Num Iudæorum Deus tantum? Non etiam Gentium? Certe etiam Gentium. Rom.3 153.a.b.
Patientia probationem, probatio uero spem: spes non confundit: quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Rom.5. 80.e
Et ideo quemadmodum per unum hominem peccatum ingressum est in mundum, per peccatum quoque mors ad omnes homines peruasit, quatenus omnes peccauerunt. Et regnauit mors ab Ada usque ad Mosen. Ro.5.99.d.
Afflictio patientiam operatur: patientia probationem: probatio autem spem; spes uero pudore non afficit. Rom.5 141.e
Peccatum uobis non dominabitur, non enim estis sub lege. Rom.6. 64.a
Nunc autem liberati à peccatis Deo autem seruientes, habetis fructum uestrum in sanctificationem, finem autem in uitam æternam. Rom.6 80.e
Peccatum uestri non dominabitur, non estis enim sub lege sed sub gratia. Rom.6 98.e
Quãdo serui eratis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Rom.6.113.c
Infelix ego homo quis me liberabit à corpore mortis huius. Rom.7 89.a
Quid dicemus? lex est ne peccatum? Absit. Sed peccatum non cognouissem, nisi per legem. Concupiscentiam enim non cognouissem, nisi lex diceret. Non concupisces. Ro.7. 101.e
In carne cum simus non secundum carnem militamus. Roma.8 78.b
Prudentia carnis mors: quoniam qui ex carne uiuunt ea quæ sunt carnis cogitant. Rom.8 102.b
Persuasum habeo, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus & potestates tenebrarum neque præsentia neque futura neque altitudo neque profunditas, neque alia creatura nos poterit separare à charitate dei Roma.8 130.e.f.& deinde
Quoniam miserans miserebor cuius miserebor. Rom.9.118.a.
Fides est ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Rom. 19. 54.a
Finis legis Christus ad iustitiã omni credenti Rom.10. 58.e.
Corde creditur ad iustitiam, ore aut fit confessio ad salutem. Rom.10. b.c.131.d
Quisquis credit in ipsum, pudore non afficietur. Hoc est uerbum fidei quod prædicamus. Quod si confessus fueris uerbum in ore tuo, quod dominus Iesus, & credideris in corde tuo quod Deus eum suscitauit à mortuis saluus eris. Rom. 10 131.d
Sed eorum delicto salus gentibus ad hoc ut eos æmulatione prouocarent. Rom.11. 58.f
Nolite conformari huic seculo, sed transformemini renouatione mentis, ad hoc ut probetis quæ sit uoluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta Rom.12 58.c
Non mœchaberis, Non furaberis, Non concupisces. Rom.13. 264.d
Non est autem regnum Dei cibus & potus. Rom.14 96.a
Qui comedit, eum qui non comedit, non iudicet: Deus enim ipsum accepit. Rom.14. 97.a
Quæcunque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Rom.15. 113.c
Ad obedientiam fidei in omnes gentes, cogniti soli sapienti Deo per Iesum Christum. Rom.16 112.c

Corinthiorum

Perdam sapientiam sapientum & prudentiam prudentum abolebo.1.Cor.1. 24.a
Perdam sapientiam sapientum & prudentiam prudentum abolebo.1.Cor.1 7.b
Vbi est scriba? ubi inquisitor huius seculi? Nonne infatuauit Deus stultitiam huius mundi? 1.Cor.1. 149.e
Spiritalis dyudicat omnia, ipse autem a nullo diiudicatur. 1.cor.2. 14.e
Loquimur sapientiam inter perfectos. Sapientiam autem non huius seculi, neque principum huius mundi qui destruuntur; sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconsam & c.1.Cor.2 154.c.d
Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam non huius seculi neque principium huius seculi qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam.1.Cor. 2.165.f.& deinde.
Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum proprium laborem. Dei enim sumus cooperatores, dei agricultura, dei ædificatio estis.1.cor.3. 3.a
Fratres non potui uobis loqui tanquam spiritalibus. Sed tanquam carnalibus tanquam infantibus in Christo lac uobis potum dedi, non cibum: nondum enim poteratis, & cætera.1.cor.3. 154.e
An nescitis quòd templum dei estis.1.cor.3. 256.d
Puto quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo & angelis & hominibus, & cæt.1.cor.4. e.f
Expurgate uetus fermẽtũ ut sitis noua cõspersio.1.cor.5.109.b
Pascha nostrum immolatus est Christus.1.cor.5. 166.b
Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.1.cor.6. 94.a
Scripsi uobis in epistola non conuersari cum fornicatoribus, & cæt.1.cor.6. 109.d
Audet aliquis uestrum habens negotium cum alio iudicio contendere apud iniustos et non apud sanctos 1.cor.6. 257.e
Alligatus es uxori, ne quæras solutionem: Solutus es ab uxore, ne quæras uxorem.1.Cor.7 96.e
Qui cœlebs est, curat quæ sunt Domini: Qui autem duxit uxorem, quomodo placebit uxori.1.Cor.7 105.b
Bonum est homini uxorem non tangere, sed propter fornicationem, unusquisque suam uxorem habeat.1.Cor.7 106.e
Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Ego autem uobis parco. Volo enim uos non esse solicitos.1.Cor.6 113.d.
Si quis putat se nosce aliquid nondum nouit sicut nosce oportet.1.Cor 8. 15.f
Non habemus potestatem sororem mulierem circunducendi sicut & reliqui Apostoli? 1.Cor.9 97.b
An non potestatem habemus comedendi & bibendi? nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circunducendi? ut etiam reliqui Apostoli & fratres Domini & Cephas? sed non usi sumus hac potestate.1.Cor.9.131.b
Omnia licent, sed non omnia expediunt; omnia licent, sed non omnia ædificant.1.Cor.10 122.c.
Nolo enim uos ignorare fratres, quòd omnes sub nube erant &c.1.Cor.10. 264.b
Qui comederit panem & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo se ipsum & sic de pane edat & de calice bibat.1 Cor.11. 2.c

Iudicati autem à Domino castigamur, ne cum mundo condemnemur.1.Cor.11. 45.c.
Vos amplius non estis in carne sed in spiritu.1.Cor.11. 78.b
Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ & c.1.Cor.12. 138.f.& deinde
Videmus nunc tanquam per speculum, tunc autem facie ad faciem.1.Cor.13 149.d
Videmus nunc tanquam per speculum, tunc autem facie ad faciem.1.Cor.13. 168.a
Nihil uobis prodero, nisi uobis locutus fuero aut in reuelatione, aut in cognitione, aut in prophetia, aut in doctrina.1. Cor.14 248
Quid mihi prodest si mortui non resurgunt? manducemus & bibamus cras enim moriemur. Nolite seduci. Corrumpunt bonos mores colloquia praua.1.Cor.15 17.b.
Caro & sanguis regnum dei non possunt possidere.1. Cor.15. 108.e
Gloriatio nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ quod in sanctitate & sinceritate Deum cognouimus.& cæt. 2.Cor.1. 131.d.e
Animalis homo non suscipit ea quæ sunt spiritus Dei. Sunt enim ei stultitia.2.Cor.2 16.a
Quare si qua est in Christo noua creatura, ea non est amplius peccatis dedita: Vetera præterierunt uitam antiquam eximus: Ecce enim noua facta sunt.2.Cor.5 99.a
Scimus quod si terrena nostra habitatio tabernaculi dissoluta fuerit, ædificium à Deo habemus, domum non manu factam æternam in cœlis & c.2.Cor.5 146.a
Semper nos exhibentes ut dei ministros, ut pauperes, multos autem ditantes, nihil habentes & omnia possidentes. os nostrum apertum est ad uos.2.Cor.6 2.b
Quæ est participatio iustitiæ & iniustitiæ aut quæ societas luci cum tenebris? quæ conuentio Christo cum Belial, aut quæ pars fideli cum infideli? 2.Cor.6 163.d
Spem habentes augescente fide uestra fore ut magnificemur secundum regulam nostram in abundantia, ut in ijs quæ sunt supra uos euangelizem. 2.Cor.10 229.b.
Vereor autem ne sicut serpens Euam decepit corrupti sint sensus uestri à simplicitate quæ est in Christo.2.Cor.11.106.c

ad Galatas

Ego per legem Legi mortuus sum.Gal.2 109.e
Ne simus inanis gloriæ cupidi nos inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.Gal.5 12.d
Adeò stulti estis ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini.Gal.3 108.e.
Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem.Gal.5 123.e
Dum tempus habemus operemur bonum, maxime autem ad domesticos fidei.Gal.6 3.b
In Christo neque circuncisio aliquid ualet neque præputium; sed fides quæ per dilectionem operatur.Gal.6 81.b
Mihi crucifixus est mundus & ego mundo.Gal.6 113.e
Si spiritu uiuimus spiritu & ambulemus. Qui seminat in suam carnem, ex carne metet corruptionem.Gal.6.120.b

Ephesiorum

Dedit autem Deus ecclesiæ alios quidem Apostolos, alios uero prophetas, alios uero Euangelistas, alios uero pastores & doctores ad perfectionem sanctorum ad opus ministerij, ad ædificationem corporis Christi. Ephes.4 4.d.
Vos autem non sic Christum didicistis, si quidem ipsum audistis & in eo docti estis, quemadmodum est ueritas in Christo Iesu, ut deponatis quæ sunt secundum ueterem conuersationem ueterem hominem qui corrumpitur secundum desideria deceptionis. Renouamini autem spiritu mẽtis uestræ & induatis nouum hominem qui creatus est secundum Deum in iustitia & sanctitate ueritatis. Eph.4. 91.b
Efficimini ergo Dei imitatores ut filij dilecti & ambulate in dilectione, sicut Christus quoque dilexit nos & tradidit seipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia uel auaritia ne nominetur quidem in uobis sicut decet sanctos, & turpitudo & stultiloquium. Idem.5.ibidem
Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus potestates aduersus spiritalia, eorum quæ sunt in cœlis. Ephes.6 173.b

ad Philippenses

Sed in omni fiducia, ut semper, nunc quoque Christus magnificabitur in corpore meo, siue per uitam siue per mortem. Mihi enim uiuere Christus est & mori lucrum. Si autẽ uiuere in carne, est hoc quoque mihi fructus operis: quid eligam nescio, & coarctor ex duobus, cupiens resolui & esse cum Christo: multo enim melius: manere autem in carne, est magis necessarium propter uos. Phil.1 99.e
Et hoc ex Deo quod uobis donatum est pro Christo, ut non solum in ipsum credatis; sed etiam pro eo patiamini. Idem habentes certamen, quale uidistis in me & nunc auditis in me. Philip.1 130.a
Quod reliquum est fratres quæcunque honesta, quæcunque casta, & c. ea facite: & Deus pacis erit uobiscum. Philip. 4.110.a

ad Colossenses

Admonentes omnem hominem in omni sapientia ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo. Coloss.1. 164.b
Videte ne quis uos seducat per philosophiam & inanem deceptionem, secundum traditionem hominum secundum elementa mundi & non secundum Christum. Col.2.14.e.15.b
In Christo circuncisi estis, circuncisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, in circuncisione Christi. Col.2. 94.e
Mulieres subditæ estote uiris, sicut oportet in Domino: Viri diligite uxores et nolite esse amari in illas & c. Col.2.124.e

Thessalonicens.

Nunquam in sermone adulationis fuimus, sicut nostis neque in prætextu auaritiæ: Deus testis, neque quærentes gloriam ab hominibus, neque a uobis, neque ab alijs cum posse mus esse oneri & Christi Apostoli: sed fuimus mansueti in medio uestri, sicut nutrix fouet filios suos.1.Thes.2. 2.d
Omnia probate quod bonum est tenete.1.Thes.2 15.e
Hæc est Dei uoluntas, sanctificatio uestra, ut uos abstineatis à fornicatione, et sciat unusquisque uestrum uas suum possidere in sanctificatione & honore.1.Thes.5. 128.e.
Ne dormiamus igitur ut reliqui, sed uigilemus & sobrij simus: qui enim dormiunt nocte dormiunt. & c.1. Thes.5. 140.c.

Ad Timotheum

Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias ut milites in illis bonã militiã, habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt. 1. Timoth. 1. 55.c
Iusto lex non est posita. 1. Timo. 1. 113.b
Volo iuniores nubere, filios procreare, domui præesse, nullam dare occasionẽ aduersario maledicti gratia. 1. Tim. 3. 105.d.
In nouissimis diebus deficient quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, prohibentium nubere abstinere à cibis. 1. Tim. 4 96.e. 104.c
Testificor coram Deo & Christo Iesu & electis angelis ut hæc serues absque præiudicio, nihil faciens secundum prouocationem. 1. Tim. 5 2.b
Si quis non accedit ad sanos sermones, doctrina autem aliqua inflatus est, nihil sciens; sed laborans circa quæstiones & pugnas uerborum, ex quibus fit liuidia, maledictũ suspiciones malæ, concertationes hominum mente corruptorum & priuatorum ueritate. 1. Tim. 6 11.f
O Timothee depositum custodi deuitans prophanas uocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. 2. Timo. 1 61.b
Tu ergo fortis esto in gratia quæ est in Christo Iesu & quæ audisti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoque docere. 2. Tim. 2. 1.f
Stude te ipsum probum Deo exhibere operarium inconfusibilem recte tractantem uerbum ueritatis. idem. ibidem.

Ad Titum

Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri. Tit. 1 17.a

Ad Hebræos

Etenim cum deberetis esse doctores propter tempus, rursus opus habetis ut doceam uos quæ nam sint elementa initij eloquiorum Dei, & facti estis quibus lacte sit opus non solido cibo. Hebr. 5 165.a
Cupimus autem unumquemque uestrum eandem ostendere solicitudinem ad expletionem spei. Hebr. 7 81.b
Voluntarie enim peccantibus nobis, postquam acceperimus agnitionem ueritatis, non amplius relinquitur pro peccatis hostia. Heb. 10. 62.b.
Recordemini pristinos dies in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum: partim quidem opprobrijs & afflictionibus facti spectaculum: partim autem socij taliter conuersantium effecti. & c. Hebr. 10. 132.a.
Sine fide impossibile est placere Deo. Heb. 11 50.a.
Fide intelligimus aptata esse secula uerbo Dei ut ex inuisibilibus uisibilia fierent Heb. 11 51.a
Quem diligit Dominus castigat. Hebr. 12 49.b
Iustus meus ex fide uiuet. Heb. 20 55.c

Petri

Charissimi obsecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere uos à carnalibus desideryis. 1. Pet. 2. 101.d
Ne uobis noua & aliena uideatur quæ ad tentationem uobis fit per ignem probatio, sed quatenus cõmunicatis Christi passionibus, gaudete: ut etiam in reuelatione eius gloriæ gaudeatis exultantes, si in nomine Christi probris afficimini, beati: quòd gloriæ & Dei spiritus super uos requiescit. 1. Pet. 4 121.a

Ioannis epist.

Qui dicit; Noui Dominum & mandata eius non seruat, mendax est & in eo ueritas non est. 1. Ioan. 1 95.b

RERVM ET VERBO RVM MEMORABILIVM in Stromatis index.

A

Abigei animorum qui 12.b
Abrahæ domestici & familiares qui allegorice 208.b
Abrahæ & Agaris congressus exponitur 9.b.
Abrahæ fides quatenus reputata ad iustitiam 212.f
Abraham cur Sarram uocauit sororem 212.c.
Abraham ex tribus uxoribus liberos sustulit 71.d
Abraham non ex operibus, sed fide iustificatus est 11.b
Abraham trecentis uernaculis uicit maximum hostium numerũ. 208.b
Abraham quid 150.a
Abraham quid ibidem
Abstinendum cur sit à quibusdam creaturis 131.c.d
Abstinentia à uino & carnibus quatenus bona 97.b
Abstinere ab iniustitia principium salutis 112.d
Academiæ auctor Plato. 17.f.
Achillis institutor quis 20.d
Accidentia quæque nos docent quomodo uiuendum 117.d.
Accipitre uesci cur uetuerit Moses. 162.a & deinde
Actio Deo amica quæ 80.b
Actionis cuiusuis fines tres 246.a
Adam quomodo perfectus 142.e
Adam si peccauerit, in Deum non est culpa conferenda 142.e
Adam utrum perfectus formatus sit 211.b
Adamas igne non consumitur. 276.c.
Adiutor noster inuictus Christus 121.a
Aduuantes causæ quæ 277.c.
Admirari præsentia primus gradus ulterioris cognitionis 59.c
Aduena quomodo segerat & quid designet. 145.f. & deinde
Aduenæ diligendi 69.b
Aduersarius quid 130.e
Adulationis uitio non laborabat Paulus 2.d
Adulterium et Fornicatio tribus modis apud Apostolum sumitur. 105.c
Adulterium Iouis deridet Sophocles 178.b. *Eiusdem de Deo sententia, ibidem d*
Adulterium mystice interpretatum 224. b
Aegyptij cur in Sacris suis stigmas ponebant 156. e
Aegyptij non abominandi 69.b
Aegyptij non permittunt uesci carnibus Sacerdotibus 240.e
Aegyptij qualiter literas docebant 153. d
Aegyptiorum mysteria 159.e
Aegyptus Symbolum deceptionis 59. e
Aequalis Angelis quomodo quis euadat 213.c
Aequalitas obseruanda in omnibus 156. b
Aerem coluit Diogenes 15.e

Aetatum mutationes per septenarium contingunt 223.c
Aethiopum sententia de coloribus Deorum 236.f
Affectio in Deum non cadit 166.d
Affectio quid 58.d
Affectionem multi habent similem constitutioni hyemis 112.d
Affectiones carnales, habent uoluptatis illecebras 255.e
Affectionis cuiusuis curandæ ratio triplex 262.c
Affectibus nullis subiicitur Deus 142.f. & deinde
ἀχαταληψία quid 58.d
Agar quid 9.d
Agere & facere quid differant 171.c
Agnitionem Dei qui ambiunt quales esse deceat 119.b
Agnosce ultum pecoris tui eleganter declaratur 26.b
Agrestes arbores plus nutrimenti attrahunt 216.c
Agrestium arborum causa quæ 216.d
Agricolæ officium uarium 11.a
Agricultura duplex, quæ? 2.e
Agricultura Triptolemi 28.d
Agrigentinus poeta laudatur 150.b
Alienigena in scripturis quid 144.b
Aluptica bonam corporis habitudinẽ facit 227.a
Altare apud nos quid sit 239.e
Amator ueri Plato 12.d
Amazones mulieres reiicit Clemens, cum & uiros uult esse pacificos 123.f
Amici qui 58.e
Amicitiæ genus triplex 72.b
Amicitia non nisi in bonis seruari potest 173.e
Amicitia quomodo perficiatur 251.f
Amicitias pulchre describit Hippodamus Pythagoreus 72.b
Amicus uide inimicus.
Amicus fictus difficulter cognoscitur 191.c.d
Amor Dei ad homines castigatione potissimum demonstratur 9.d
Amores, morbi, & malæ cogitationes totum hominem perfodiunt 117.e.f
Amoris exemplum 136.b
Amor quos plerumque aduret 190.d
Amor quomodo capiat incrementum 192.e
Amphictyonis regnum quando intiũ habuit 28.d
ἀμφίκυρος Luna unde dicitur 223.b
Amygdalæ inanes quæ 262.d
Anaxarchi liber de Regno quatenus bonus 10.d
Anacharchus non tunditur, sed sua capsa 123.a
Anacharsidis uitæ institutio & laus describitur 21.d
ἀνάκυκλωσις qui quid 24.b
Anaxagoræ error 51.c.d
Ancoram trahentium & Deum colentium similitudo 143.b
Androcydis sententia de carne & uino 240
An ei credendum de Deo qui de seipso non potest uera dicere 229.e
Angeli incontinentes è cœlo huc delapsi sunt 98.c
Angeli in quibus Deo seruiunt 231.b.c
Angelorum bonorum & malorum meminit Phocylides 182.c
Angelorum præfecturæ per singulas ciuitates sunt distributæ 227.b
Angelorum primogeniti principes septem 223.a
Angelus est res præstantissima in cœlo 231.e
Angelus uocatus ab Hebræis Malachias 32.e.f
Anguillæ excœcatæ capiuntur in aqua turbida 262.e
Angularis lapis quis 210.f
de Anima adnata librum scripsit Isidorus Basilidis filius 75.a
Idem duas animas nobis ponit ibidẽ
hoc ipsum Pythagorei ibidem
Anima cur uarie exercenda 253.a
Animæ affectiones tres, & quænam 273.a
Animæ affectiones per cognitionem obiiciuntur 258.b
Animæ cognoscentes comparatur sanctificatis 253.c.d
Animæ medicus præstantior medico corporis 45.b
Animæ natura est à seipsa impelli 211.b
Animæ mors peccatum 99.c
Animæ mors quæ secundum Heraclitum 191.a. & deinde
Animæ munus uelle, agere uero corporis 54.d
Animæ nutrimenta diuersa quæ 2.f
Animæ obtusos habens oculos quid facere debeat 3.d
Animæ partes cognitio & appetitio 224.b
Animæ per specula non amplectuntur diuinam contemplationem 234.a
Animæ principalis pars ubi locata 173.d
Animæ purgatio prima quæ 202.b
Animæ quæ uirtute præditæ 234.a
Animæ sexum nullum habent 212.b
Animæ sub aspectum non cadit 228.e
Animæ sunt ab improbis dogmatibus purgandæ 238.e
Animæ uirtute præditæ quæ nam illarum lætitia sit 234.a
Animæ è cœlis huc ad deteriora non dimittitur: sed terram cœlo beneficiens commutat 146.q
Anima immortalis 172.d
Anima non natura bonum nec corpus malum 145.d
Anima per allegoriam, cor 151.b
Anima quibus disciplinis purgetur et exercitetur 9.f
Animã cui assimilet Valentinus 75.b
Animam immortalem dicunt Thraces, ut uult Plato 19.a
Animam nihil affici à corpore aiunt Stoici 115.b
Animam perdere aut inuenire quid 116.d
Animam, quæ in alia uita peccauerat, hic pati supplicium aiebat Basilides 128.a
Animam quidam inducunt in hunc mundum tanquam in locum supplicii 88.a
Anima qua ratione fit optima & præstantissima 210.a
Animarum partes non sunt corpora, sed earum instrumenta 228.f
Animas nemo mortalium ui potest transferre scorpora bene 121.d
Animas sapientum Deos fieri uult Empedocles 142.d
Animal mutabile homo 190.b
Animalis definitio secundum Aristotelem 270.d
Animalis principia sunt plura 271.e
Animalium callidissimum homo 196.e
Animãtia cur data hominibus 240.c
Animi perturbationes quomodo uocent Basilides 74.d
Animi perturbationes unde oriantur 74.a.b
Animi sanitas omnibus ex æquo quærenda 125.c
ad Animum respicit Deus 63.c
Animus imbecillus in disciplinis ea sola eliget quæ sunt præcipua & meliora 228.d
Annæ data est Samuelis conceptio 212.c
Annulos incãtatos habebat duos Phocensium tyrannus 35.c
Annulos non gestandos præcipit Pythagoras, quare? 155.d
ἀντίχθονες qui 185.b
Anticipatio quid secundum Epicurum 52.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἀνάθιον quid 161.e
Antiphon, quid respondit huic, qui male præsagiebat ex eo quod sus porcellos deuorasset 237.d
Antiquissima ara ubi 240.a
Antisthenes Phryx fuisse dicitur 18.d
ἀφρίδιος quid 147.a
Antitactarum error 92.c
Antisthenes cur se Venerem uelle confodere dixit 73.c
Antonius sibi mortem consciuit Alexandriæ 36.d
Anus quales esse debeant 137.d
ἀφροδίτης quæ 161.e
Apion Grammaticus dictus
Idem infensus Hebræis. ibidem scripsit aduersus Hebræos librum ibidē.
Apis Aegyptiorum quando ædificarit Memphim 29.b.c
Idem quis fuerit c
Apollinis epitheta describuntur uaria 161.b.c
Apollo quid 43.d
Apostoli artes non norant 13.b.c
Apostoli pleni fuerunt in omnibus 139 b
Apostoli perfecti pro ecclesiis quas fundarunt passi sunt 126.c
Apostoli quando fuerunt electi 213.d
Apostolorum doctrina usque ad Pauli ministerium, Neronis tempore consummatur 265.a
Appetitio quid 204.b
Aptitudo non est uirtus, sed ad uirtutem motus 211.b
Aquæ multæ quid 203.a
Aquam coluit Thales 15.c
Aquam dicebat primam causam Thales 51.c
Aquam puriorem habent putei crebrius exhausti 4.b
Aquila uesci cur uetuerit Moses 162.a & deinde
Aræ sanctæ quæ 240.a
Aras & delubra cur construi uetuerit Moses 168.b
Arati de Deo sententia 175.c
Arbori cur comparatur iustus 135.c.d
Arca ueteris testamenti describitur. 157.d.e.f
Arcæ & tabernaculi mystica descriptio 208.d
Arcana non cuiuis denudanda 163.d & deinde
Arcana quæque Deus non scripto, sed uerbo credidit 4.c
Arcanum non prodendum multis exēplis probatur. 122.e & deinde
Archelaus 263.b
Archilochus & Hipponax turpium rerum scriptores 1.c
Argolicæ res antiquiores quæ ab Inacho 28.b
Argumentorum probabilium & uerorum diuersa natura 260.c
ἀρῆς quid 161.e
ἀριστοτέχνης quid 175.e
Aristoteles de plantis quid censeat. 270.b
in Arithmetica quid spectatur 207.b
Arma lucis in scriptura quid 140.d
Armaturam Dei induere debemus. 4.a
Arpedonaptæ qui 19.c
Arrogantia quid 71.b.c
ἄρπαξ quid 158.b
Artes, quæ sine Philosophia exitiales. 11.d
Artium omnium ferè inuentores Barbari 2.d.e
Aruspicinam qui primi obseruarunt 20.e
Asinus ad Iyram 1.d
Asinus in scriptura quid 113.e
Assensio quid 61.e
Assensionis sustentatio causas duas habet 273.f
Assensionis sustentationis propinqua causa quæ 274.a
Assensus in nostra est potestate secundum Platonicos & Stoicos 61.d.e
Assimilatio Dei quomodo acquirenda 140.b.c
Astra sunt instrumēta per quæ Deus occulte operatur 224.d
Astrologiæ inuentores qui 20 e
Astrorum præscientiæ inuentores qui. 20.c
ἄθλοι qui 56.c
ἄθλος quis 231.d
Athleta non exercitatus & contemptus, quid? 13.a
Athletæ cuiusdam Olympici dictum. 245.d
Athletæ Venere abstinent 96.d
Atlas cœlum gestans quid designet. 157.f
Atlas quo tempore fuerit 28.c
Atticæ res recentiores quæ ab Cecrope originem ducunt 28.b
Auaritia & libido fontes omnium uitiorum 254.c
Auditores uerbi Dei quid considerare decet 2.d
Auditus quomodo fiat 241.e
Auersio malorum est species precationis 242.c
Auguriis qui primi studuerint 20.e
Aurum uolatus primi obseruauere Phryges 20.e
Aures audiendi quid 148.a
Aures & oculos in simulachris cur ex materia pretiosa faciebant Aegyptii 159.c
Aures hæresis quales 262.c
Aures puerorum cur interdum uellicamus 151.c
Aurum reprobrum facile cognoscitur, at amicus fictus non item 191.c.d
Auxilium cur nobis non adferatur dum persequimur quærunt Ethnici 127.c
Auxiliū Deus dat laborantibus 189.b

B

Barbari omnium fere artium inuentores 20.d.e
Barbari semper maximi fecere suos legislatores, deos ipsos apellantes 18.e.
Barnabæ quadam scripta legit Clemēs 56.f. & 75.d.e. & 165.a. Item & Basilides 57.a
βασιλικὸς quid 52.c.
Basilidcorum error. 50. d. & 85. e. & 128. & deinceps
Basilidis error. 143. c. 144. e. f. 145. e. & 148. c
Basilidis & Valentini errores explodūtur 57.a.b
Beata uita quæ 27.a.
Beata quæ sunt 230.e
Beatissimus omnium quis secundum Moschionem Comicum 190.c
Beatitudinem multi rebus turpibus metiuntur 164.b.
Beatitudines octo apud Matthæum. 5. pulchrè declarantur. 116. c. et deinde.
Beatitudinis finis quis secundum Platonem 71.f
Beatitudo secundum Speusippum 80.c
Beatos censet Plato pauperes, quare? 53. b. c.
Beatus esse & felix qui uult, particeps sit ueritati oportet 52. b. c
Beatus nemo mortalium 90.a.b
Beatus quis 27.a. & 78.f.
Beatus uir qui non abijt in consilio impiorum &c. Psalmistæ locus exponitur 64. c.
Bedy quid 160. d.
Bellatricum mulierum nomina recensentur. 123. f. & deinde
in Bello cæsos cur laudabant Lacedæmonij 114.b.
Bellum contra patriam mouit Hippias 43.a
Bellum Eumolpi aduersus Athenienses 28.d
Belluas maiores terra ne an mare alat. 196.e

Beneficio afficitur si occidatur qui in immedicabile malum inciderit 45.d
Beneficium dominus diuisit pro aptitudine 232.b.c
Beneficium quod Deus primū in creaturas contulit 225.f.
Benculentia quid 55.a
Beseleel filius Uri, insignis artifex
Bona diuinitus ad homines perueniēt 228. a
Bona non facit Deus ex necessitate, sed libera uoluntate 243.c
Bona omnia ad usum nostrum creata 141.e
Bonarum disciplinarum & condimentorum collatio 5.c
Bonarum rerum sabbatum agere non iussit dominus 4.c
Bona triplicia uolunt esse Peripatetici. 145.e.f
Boni & uitæ finis quis 174.b
Boni perfectionem non omnes assequuntur 149.c
Bonis priuantur inuiti quidem homines, priuantur tamen, quomodo 12.d.e
Bonis adhærendum iuxta Theognis sententiam 162.c
Bonitatis diuinæ maximum in nos indicium quod 66.a
Boni uiri non natura, sed disciplina fimus 10.a
Bonorum, aliud bonum per se, aliud participatione, aliud intermedium 119.b
Bonorum appellatione censentur, & actiones honestæ 211.e
Bonorum & malorum hominum multa sunt commoda communia 227.b & deinde
Bonorum genera tria Peripateticis 56.c
Bonorum omnium Deus est causa 8.b
Bonorum partitio 211.e
Bonorum mores corrumpunt colloquia prauа 17.b
Bonorum facere quomodo debeamus 139.b.c.e.f
Bonum non sine libero animi arbitrio assequimur 149.c
Bonum perfectissimum quod 45.d
Bonum propter se solum facit, quisquis nudæ uocationi obedierit 141.d.142.a
Bonum quod non est, nec protinus malum 145.d
Bonum quoduis si non eligant homines Deus culpabilis non est 2.a
Bonum solum quod honestum 174.a.c
Bonus malum non operatur, quemadmodum neque lux tenebras inducit. 227.d
Bonus quis uere dicatur 141.b
Bonus uir quis 187.a
Bos in scriptura quid 199.e
Brachmanes neque animatum comedunt, neque uinum bibunt 98.d
Breuitas quam in omni re, tum in oratione longe utilissima 17.b
Breuitati maxime studebant ueteres. 154.a

C

Cadmea uictoria 14.a
Cadmi Thebas aduentus quando 28.d 29.b
Cain egressus à facie Dei, quid 60.e
Callidissimum omnium homo animal 196.e
Camelum per foramen, acus transire, facilius, quam diuitem intrare in regnum cœlorum 53.b
Candelabrum ueteris testamenti declaratur 157.c
Captiua, non contumeliosè tractanda 69.b.c
Captiuam, posteaquam displicuerit, cur uelit dominus esse liberam 69.c.d
Caput quid 124.b
Carnales quid, & secundum carnem ambulare 145.d
Carnem suam nemo unquam odio habuit 124.c
Carnibus abstinentes multi describuntur 20.a
Carnis opera, omnibus abiicieda 123.d.e
Caro hircina confert ad morbum comitialem 240.d
Caro imbecilla quemodo potest resistere potestatibus & spiritibus dominationum? 121.a
Caro in scriptura quid 123.e
Carpocratianorum error 86.b.87.c
Castigat Deus hominem tres ob causas 143.c.d
Castigat Dominus eum quem iudicat 45.c
Castigatione potissimum Dei ad homines amor colligitur 9.d
Castigationes seu singulares disciplinæ 263.d
Castigationes sunt necessariæ 233.f
Castitas quæ non propter Deum parum utilis 96.e
Castitas uera quæ 151.d
Castum esse decet qui templum ingreditur; Inscriptio templi Epidaurii 151.c.d
Categorema quid 275.c.d
Causa bonorum omnium Deus 8.b
Causa continens non opus habet tempore 276.b
Causæ adiuuantes quæ 277.d.e
Causæ obscuræ ad tempus quæ dicantur 277.e
Causæ obscuræ quæ 277.e
Causæ procatarcticæ quæ 275.a
Causæ quot 272.d
Causæ synectice quæ, & cur sic dicta 275.e arundem exempla ibidem b
Causa est prior tempore suo effectu 276.d
Causa febris quæ 276.d
Causa in agendo & operando intelligitur 275
Causam esse cuiuscunque mali aiunt quidam quæ non prohibet 22.d
Causa non est id quod non prohibet, sed id quod prohibet 275.f
Causa omnis est alicuius & uersatur in aliquo 276.b.c
Causa propriè quid dicitur, eiusdem per similitudinem declaratio 275.b
Causa quare orti sumus 236.c.d
Causa quatuor modis dicitur 276.a
Causa refertur ad id quod fit 275.f
Causa rerum omnium quatenus Deus 8.b
Causarum diuisio 275.a. & 277.b.c
Causa uocationis gentium quæ 58.f
Curatio metui subiicitur 205.e
Causam primam dicebat Thales esse aquam 51.c
Centū uiginti, numerus qualis 208.b.e
κέγκρος quid 109.b
Certamen nostrum duabus, ut uult Leontinus Gorgias, opus habet uirtutibus scilicet a
Chaldei ex siderum contemplatione futura prædicunt 223.b
Chaldæorum opinio de septem stellis erraticis 223.b
Chanaan symbolum uitiorum 59.e
Character & typus gloriæ patris est filius 248.e
Characterem unde suscipimus 205. b
Charidemus 263.b
Charitas adhortatur benefacere 255.d
Charitas et fides quid operentur 206.b
Charitas finis præcepti 46.b
Charitas in Deum moueri tormentis non potest 123.a
Charitas multis modis intelligitur 69. a
Charitas omnia suffert 122.a
Charitas per cognitionem generatur 249.a
Charitas propter se eligenda 251.c
Charitas quid 58.b
a Charitate dei nihil est quod nos queat diuelli 130.e
Charitatem exercere debet perfectus qui esse uult 130.b.c
Charitati adhæret hospitalitas 58.b
Charitatis basis Fides 55.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Charitatis effectus 134.b
Cherubim quid 157.e
χωρὶς ἰδίων quid 168.a
Chorda eadem, cur diuersum edat sonum 277.b
Christiani ob quam causam subeant martyrium 118.d
Christiani omnes si essemus non esset electio 127.c
Christiano non est deferendus ordo datus à nerbo principe & duce cognitionis & uitæ 262.d
Christianus iudex persequitur, quod ille ipse existimet errare 127.b
Christianus non est impius 247.c
Christi imitator esse debet omnis doctor 3.d
Christi typus Isaac 9.b
Christus cur noluit uti uilis & humili forma corporis 225.d
Christus est humilium non superborũ dominus 117.e
Christus fundamentum & ædificium 247.e
Christus impatibilis quomodo 204.e
Christus quare comedebat 204.d.e
Christus quid 52.c
Christus uide seruator
Chrysippus 263.b
χρῶν quid 161.a
Circa cognitionem sunt omnes sensus 229.a
Cithara mystice quid 209.b
Cleanthi & Archedemo categorema quid 275
Cleanthis sententia de suibus 240.e
Clemens multa penes se retinuit quæ non edidit scripto, quare 4.f. & deinde
Clemens quid de suis sentiat commentariis 4.d
Clemens quid his commentariis profiteatur 5.a.b
Clemens quos habuerit magistros 4.a
Clemens Siculæ apis se comparat 4.a
Clementis sententia de Sophistica 11.d.e
Clemens Romanus Pontifex ad Corinthios scripsit epistolam 11.d
κλῶνες quid 101.d
Cnaachzhi quid 161.b
κνῆσις quid 161.c
Cœli multi secũdum Platonem 169.c.d
Cœna peracta dulcis placentula, ait Pindarus: quid? 27.d
Cogitatione sola etiam oramus 212.d
Cogitationes bonæ diuina fiunt inspiratione 227.b
Cognitio, uide scientia & ignorantia.
Cognitio affectiones animæ abiicit 258.b
Cognitio bonum perfectissimum 211.f
Cognitio, cibus rationalis 167.a
Cognitio Christi uera sapientia 202.c
Cognitio duplex quæ 186.e
Cognitio est Dei perfectio 229.b
Cognitio est principalis animæ partis purgatio 119.b
Cognitio & scientia unde 201.c
Cognitio Euangelii, & in Christum fides, est admpletio & ueteris testamenti cognitio 139.b
Cognitio exercitationem efficit 205.d
Cognitio hoc est in mente quod oculus in corde 95.b
Cognitio mors quædam rationalis est. 253.a
Cognitio Patris & Filii unde differant 147.e
Cognitio perfectissima est in sola ueritate & ecclesia antiqua 260.b
Cognitio quid 54.d.&.66.c.& 224.c & deinceps.
Cognitio quid 247.d
Quid differat à sapientia quæ per doctrinam est ibidem
Cognitio quid præbeat 245.a
Cognitio triplicè ostendit esuentum 61.d
Cognitio uera & lux dominus 186.e
Cognitio uera multo labore superanda. 211.c
Cognitio unde accedit 236.a
Cognitione maiori quo quisque præditus, hoc magis subit periculum si neglig at 134.a
Cognitionem Dei, aut uitam æternam si quis cui proponat, utra eligenda? 139.e
Cognitionem Dei habere non potest qui cunque uitiis agitur 94.d
Cognitione præditi Apostoli 204.a.b
Cognitione præditi Martyris summa quæ & deinde 131.a
Cognitione præditi uita describitur 249.b. & deinceps
Cognitione præditus Deus euadit. quomodo? 142.d
Cognitione præditus in quo finem ponit 122.a.d
Cognitione præditus qualis esse debeat. 122.a.e.&.139.b.c. & 204.d
Cognitione præditus quid precatur. 244.a.& deinceps.
Cognitione præditus quis 268.c
Cognitione præditus quorum nam bonorum particeps 205.d
Cognitione præditus recte uti potest omnibus 115.b
Cognitione præditus trium in se uirtutum consequentiam habet 148.c
Cognitione uera præditus quid agat 106.e.et 107.a
Cognitionis excellentiam quomodo Prophetæ ostendat 241.c.d
Cognitionis Fideiq; differentia 147.d.e
Cognitionis finis quis 185.c
Cognitionis habitus quid efficiat 212.a
Cognitionis monadicæ princeps quis 86.a
Cognitionis munus 248.b
Cognitionis uere stabilitas 252.e
Cognoscendi potestatis effecta tria sunt 231.d
Cognoscere, plus est quàm credere 214.b.c
Colere Deum uerè quid 206.e
Colere & honorare quemnam iubemur 241.a
Columna ignis præcedens Hebræos quid 43.d
Columnas cur ueteres erigebant 43.c
Commentaria Clementis qualia, & quibus conuenient 111.a
Commentariis quid maxime conueniat 5.c
Communionem sacram quidam olim interpretabantur in coniunctionem ueneream 91.a.b et unde hunc errorem sumpserunt d
Comparatio in quibus consistat 146.a
Comparatio nulla utrum sit melius dei consortium, an dæmonum tenebras eligere 125.b
Concausa 277.a
Concausæ quæ dicantur 277.d.e
Concludere quid 268.d
Conclusio 268.d
Concordia ducit nos ad beatitudinem 69.e
Condimentorum & bonarum disciplinarum collatio 5.e
Confessio generalis & singularis, quæ 125.e
Confidentiam ut non amittamus opus habemus confidentia 132.a
Confitentes uere dominum, qui? 125.e & deinde
Congregati in nomine domini duo uel tres. qui 100.b.d.e
Congressus Abrahæ & Agaris pulchre enucleatur 9.b
Congressus Iudæ & Thamaris exponitur 9.c
Coniugalem coniunctionem qui despiciant indocti & impii sunt 98.d
Coniugem habuit Paulus 97.b
Coniunx bona optima hominis possessio; mala, pessima 190.a
Consensio quid 58.d
Consilium domini quis nouit 210.b

Consilium

Consilium quid 65.a
Consummatus per charitatem non delectatur humilibus & abiectis 205.e
Contemnentes legem, legislatorem contemnant necesse est 56.a
Contemplatio ad quid utilis 272.c
Contemplatio a quibus comprehendi potest 234.b
Contemplationis partitio 210.a
Contemptio domini quæ 236.e
Contentio excitat odium 10.d
Continens causa quæ 277.e
Continens non est propriè Deus 67.d
Continens quis dicatur 252.d
Continens uerè quis 98.a
Continentes causæ 277.a
Continentes multi describuntur 20.a
Continentia æque bonum, ut incontinentia malum 112.d
Continentia fundamentum uirtutum 73.a
Continentiæ fructus 252.e
Continentia in quibus consistat 98.c
Continentia quid 67.c
Conuersari quibuscum prohibeat Apostolus 109.b
Conuiuium quale uel admittendum, uel repudiandum 241.e
Cor à fastu alienum est holocaustum Dei 234.c
Corde non uescendum 156.b
Corporis cura cur habenda 115.e
Corpus allegorice quid 258.d
Corpus qui insectantur ac uituperant reprehenduntur 145.b
Corui uocem humanam quidem imitantur, uerum rei quam dicunt notitiam non habent 225.e
Coruo cur uesci uetuerit Moses & deinde 172
non Credens, intelligere non potest 3.b
non Credentes uituperat Heraclitus 50.a
Credere opinionibus absque mente & scientia reprehensibile 12.d
Credere uel non credere in nostra situm est potestate 143.b
non Credere summa prudentia 112.d
Cretenses optimis legibus uti solitos dicit Clemens 17.b
Critici dies qui, & quare sic appellati 223.e
Criticus quis primus appellatus 22.a
Crobylus 263.b
Crocodilus apud Aegyptios quid designet 159.e
Crucem suam tollere quid 73.e
Cuique licet uesci carnibus 240.a
Culpa in Deum non est conferenda si Adam peccauerit 142.e
Culpa uacat Deus, si homo quod optimum est non elegerit 2.a
Cultorem uerum Dei, & religiosum quem putat Clemens 243.a
Cultores Dei qui 173.d
Cultus maxime regalis quis 243.d
Cultus qui uersatur circa res hominis est duplex 231.b
Cupiditas quid. 76.d.& 94.c.
Cupiditates et alia peccata dicta sunt tribuli & ualli 253.f.
Cupiditates in animi perturbationibus regnant 206.a.
Cupiditati non obsequendum 94.b.
Cupiditatis opera destruxit Christus 99. b
Cupiditatis ualli fossæque nos circundant 113.d
Currum qui primi excogitarunt 21.c
Cynicæ sectæ quis auctor fuerit 17.f
Cyrenaici philosophi non existimabant orandum 242.e
κυκλοτοκιὼ quid 153.d.

D

Dactyli sapientes qui 20.c
Dæmoniacus quomodo fiat homo 211.e
Dæmoniorum multæ species 190.c
Dæmonibus quidam incitati futura prædicunt 35.e
de Dæmonijs Platonis sententia. 173.a. b. & deinde
Danai quando in Peloponnesum aduentus 28 d
Daniel quando prophetauit 32.e.
Danielis locus de hebdomadibus elucidatur 38.e
Dardaniæ ædificatio quando 28.d
Decalogus cœli naturalis quis 220.d
Decalogus terræ naturalis quis 220.e
Decimæ reddendæ 68.d
Decimus numerus perfectissimus 208. b.
Declinantium a ueritate quidam seipsos, alij propinquos etiã fallunt 260.b
Definitio 272.c
δεισιδαίμων quis 231.e
δεισιδαιμονία quid 58.a
Delitiæ quid 76.d
in Delo est ara antiquissima 240.a
Demonstrare uere quomodo quis potest 269.b
Demonstratio an dicatur solummodo duobus modis 268.b
Demonstratio erit rationi consentanea 268 b
Demonstratio ex quibus constat 271.d
Demonstrationis definitio 268.b
Demonstrationis & resolutionis differentia 269.b
Demonstratio quid 271.e
Demonstratio tria ostendit 272.d
Demonstratio ubi posita 271.c
Denarius quid in scriptura 118.d
Denominatiua 274.e
δόος quid 58.a
Dei amicus quis 236.a
Dei bona communiter utilia 71.b
Dei cognitio, res maxima 245.a
Dei cultores & serui quales 243.d
Dei cultus quid sit 231.b
Dei imaginem in rebus genitis nihil referre potest 228.e
Dei intelligentiam non potest adire sensus quinarius 157.b
Dei notitiam habuerunt mortales omnes, quomodo? 183.e.f & deinde
Dei notitiam in animantibus esse dicit Xenocrates Carthaginiensis. 171.e
Hoc & Democritus ibidem
Dei sententia non potest falli 236.e
Dei solum opus benefacere 227.e
Dei uim, essentiam, opera nemo potest dicere 229.d
Dei una uoluntas in una identitate 223.a
Deo nihil aduersatur, aut est contrarium 23.d
Deo non res singulæ, sed innumerabiles attribuuntur 225.e
de Deo Orphei sententia 181.b.183.d
de Deo Parmenidis sententia 178.e
Item Euripidis e
Item Æschyli 179.a
Item Heracliti ibidem
Item Xenocratis c
Item Epicuri c
Item Epicharmi d
Deo perinde est facere ac dicere 192.e
de Deo Pindari sententia 182.d
Item Hesiodi ibidem
Item Solonis e
Item Homeri f
Item Æschyli 183.a
Item Diphili 183.d
Deo quare credimus 55.a
de Deorum moribus Barbarorum sententia 236 f
Deos appellarunt suos legislatores Barbari 18.e
Deos fieri animas sapientum uult Empedocles 142.d
de Deo Solonis sententia, Item Agrigentini poetæ 170.a
Deos ponunt obnoxios Græci 236.e
De re quæsita ad quod principium oratio deducenda 267.e
Deum à Gentibus cognitum per Prophetas probatur 184.b.c.et deinde
Deum cui assimilet Plato 80.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum imitari debemus quoad eius fieri potest 71.a.b
Deum inter homines dicebat Plato, qui Ideas contemplaretur 143.e
Deum nemo uidit unquam quomodo intelligendum 149.d.e
in Deum non cadunt affectiones 239.b
Deum patibilem dicere nephas 154.b
Deum Patrem et Filium agnouit Euripides Philosophus 167.a.b & deinde
Deum, quidam uocauerunt profundū, quare? 170.b
Deum uere colere quid 206.c
Deum unum esse probat Xenophanes Colophonius 177.d & deinde
Deum quendam impudentem sibi quidam finxerunt 93.c
Deum totum dici non decet 170.b
Deus à mortali capi non potest 179.d
Deus an curam gerat hominum 232.b
Deus an poni & collocari ab hominibus possit 238.d.e
Deus certis ac definitis locis non est conclusus, sed ubique 241.c
Deus cognitor est cordium 212.d
Deus dimensionem et distantiam non suscipit 170.b
Deus etiam hominum cogitationes nouit 241.e
Deus est agonotheta 236.c
Deus est alienus à reprehensione 236.c
Deus est alienus à superstitione 236.a
Deus est causa bonorum & non malorum 237.a
Deus & in uniuersis & in singularibus adiuuat 227.c
Deus et quæ sunt de Deo multum inter se differunt 225.c
Deus expers principii 145.b
Deus incircumscriptibilis, nec loco tenetur 167.d.168.c
Deus impatibilis 142.f
Deus iniustitiæ non est auctor 146.d
Deus in templis manufactis non habitat 168.d
Deus nemini similatur 177.c
Deus neque sacrificiis, neque donariis inuocatur 234.e
Deus non est in loco 49.d. nec in caligine, nec in parte ibidem
Deus non delectatur holocaustomatis 241.a
Deus non est causa malorum 184.d & 233.e
Deus non est humana forma præditus 241.e
Deus non solum præsentia, sed etiam futura nouit 226.f
Deus nullius indiget 55.a.b.& 67.d & 234.d
Deus nunquam relinquit hominum curationem 232.d
Deus omnia in omnibus 151.c
Deus omnia intuetur una applicatione 227.a
Deus prædicatur per Legem Prophetas & Euangelium 129.e
Deus quid secundum Thaletem 174.a
Deus quod est, non cognoscimus: sed quod nō est cognoscere possumus 167.d
Deus rerum omnium mensura 173.c
Deus solus natura sapiens 59.b.c
Deus solus sapiens secundum Pythagoram 112.e
Deus stetit in Synagoga Deorum, quid 78.a.b
Deus ubique est 195.e
Deus uideri non potest nedum uerbis explicari 169.a.b & deinde
Deus unus est & Gentium, & Hebræorum 194.b.c
Deus unus et idē per Prophetas Euangeliū et Apostolos prædicatur 101.e
Diabolus cur impudens dictus 93.c
Diabolus fur & latro, quare? 23.b
Diabolus liberum habuit arbitrium 23.a
Diabolus tentator 128.b.c
Diaconus Ecclesiæ uerus quis 213.d
Diæta tenuis assuefactus est cognitione præditus 207.a
Dialectica ars quæ Platoni 46.c
Dialecticæ finis quis 11.e
Dialecticam uilipendit Apostolus 11.f & deinde
Dialectica quatenus acquirēda 46.c.d
Dialectica quomodo utitur prudens 207.c
Dialectica tanquam uallus opponitur Sophistis 207.d
Dialectica uera quæ 46.d
Dialectus, quid 37.c & quot numero apud Græcos d
Diana quare irata fuit Aetolis 237.b
διαφέρειν quid 161.e
διαίρεσις quid 55.a
διαθήκη quid 47.e
διάτονον conuenit Phrygiæ harmoniæ 209. idem uehemens & acutū. ibid.
Dictio et uox ad quid nobis data 243.d
Diebus selectis nō iubemur colere Deū sed continenter per totam uitā 241.a
Diem septimum sacrum esse, nō solum Hebræi, sed & Græci asserunt 176.f & deinde
Dies in scriptura, quid 140.d
Dies tres in quibus ambulat Abraham ad montem quid 167.e.f & deinde
Differentia locum signi obtinet in definitione 273.d
Digitus Dei quid significet 220.d
Dii an lædantur ab hominibus 237.b
Dii estis & filii altissimi cēs quid 78.b
Dilectio quid 58.a
Dilectio, uide Amor.
Diligendus quinis mortalium 69.b.d
Diligens ex cognitione manet in uno immutabili habitu 205.d
Diligentiæ exemplar formica 10.a
Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum 120.d.e
Diliges dominum Deum tuum, & proximum tuum quomodo intelligendum 113.b.c
Diligite inimicos uestros quomodo intelligendum 130.c
Diogenes coluit aerem 15.c
Diogenis responsio ad eum qui admirabatur quod inuenisset pistillum à serpente in gyrum circundatum 237.e
διος quis dicatur 147.a
Diphilus comicus deridet præstigiatores 238.a
Discere antiquius quàm agere 204.b
Discernere & distinguere commodè quam uim habeat in oratione 207.e
Disciplinæ adiuuant philosophiā 209.f
Disciplinarum & Philosophiæ, atque Sarræ & Agaris collatio pulcherrima 9.a.b.d
Disciplinarum fons manat à Sapientia 210.c
in Disputationibus quæ prauorum consuetudo 153.a
Distinctio & diuisio magnam lucem adfert in scripturis 207.e
Diues difficile intrat in regnum cœlorum 52.b
Diues quis uerè dicatur 53.b.& 118.b
Diuina effigies ubi 239.a
Diuinæ sapientiæ & uirtutis officium quod 23.e
Diuinationes qui primi obseruarint
Diuina uirtus bona præbet per angelos 228.b
Diuinus est is qui est cognitione præditus 156.d
Diuisio homonymorum 274.f
Diuisione recurrendum ad ea quæ sunt simpliciora 272.e
Diuisionum genera 273.b
Diuisio quæ probatur 273.b
Diuisio totius in partes consideratur in magnitudine 273.b
Diuitem esse non prohibuit dominus 97.e

Diuitiæ & sanitas cur retinendæ 115.d
Diuitiæ, plus aliis uidentes, cæcos facit 116.a
Diuitiæ ueræ quæ 212.a
Diuitiæ, uide Opes.
Doctarum sectarum quæ, & illius princeps 105.e
Docti à Deo qui 27.b
Doctor alios doctурus quid considerare debet 2.c
Doctor aut scribens, aut docens angelicum agit officium 2.a
Doctor docens alios, ac sæpe dicens fit doctor 4.c
Doctores beati, qui 2.e
Doctores quæstui seruire non debent 3.c
Doctores populum alloquuturi quid faciant 5.c
Doctores quos habuerit Clemens 3.f & deinde
Doctores sese ipsos probare debeant, audiendi sint necne 2.b
Doctoris emolumenta quæ 2.a
Doctor omnis Christum imitari debet 3.d
Doctor omnibus omnia fieri debet: Iudæus Iudæis, Græcis Græcus, ut omnes lucrifaciat 5.b
Doctor populi quomodo sese gerere debeat 1.f
Doctor scribens quid à loquente differat & utriusque officium 3.b.c
Doctorum quisque propriam mercedem accipiet 3.a
Doctrina, uide Scientia & Philosophia.
Doctrina Dei quod patietur persecutionem est prædictum 230.a
à Doctrina dependent omnes fontes sapientiæ 229.d
Doctrina duarum uiarum iuxta Parmenidem Eleatem describitur 164.c
Doctrinæ exempla in mulieribus 136.b & deinde
Doctrinæ quando utilitas 54.b.c
Doctrina est à Deo tradita 229.d
Doctrinæ Græcorum & Christi differentia 216.c
Doctrinam Christi à prima prædicatione prohibuerunt reges, tyranni, duces: tamen non periit 229.f
Doctrinam & Naturam rem similem dicebat Democritus, quare? 142.c
Doctrinarum uariarum inuentores qui 20.e
Doctrina seculari uti quidem, sed non frui permisit dominus 8.e
Doctrina Seruatoris nullius indiga. 27.d
Dogmata uerè quædam habere Græcos probatur 25.a
Dogmatum uariorum conflictu, ueritas conciliatur 6.c
Dolia duo bonorum, & malorum. 165. d
Dolori adiuncta mœstitia 205.e
Dolorum alios toleramus, alios fugimus, quare? 115.e
Dolor ubi utilis 235.d
Domini doctrina cœpit sub Augusto, & medio tempore Tiberii consummatur 265.a
Dominicum diem quando quis uerè facit 254.d
Dominus cur neminem salutem ab ipso accipere cogit 232.b
Dominus est A & ω 222.e
Dominus loquutus est Apostolis sine parabolis nihil 218.e
Dominus principium doctrinæ 261.a.b
Dominus qua ratione orauit 243.a.b
Dominus unle cognitione præditos auxilium à se petere 256.c
Donum proprium habet unusquisque à Deo 139.b
Dona hostium dona non sunt 188.d
δοξόσοφοι 260.b
Drachma una pro ratione expositionis uario nomine uocatur 26.f
Drops quid 161.c.d
Durii equi similitudinem habet homo, ut uult Basilides 74.e

E

Ecclesia 239.a
Ecclesia alii non iungitur matrimonio habens sponsum Christum 101.d
Ecclesiæ antiquæ & catholicæ pulchra descriptio 265.b
Ecclesia uera & antiqua quæ, & qui in eius catalogum referuntur 265.b
Ecclesia uera uersatur in scientia 263. a
Egredimini è medio ipsorum & separamini, & cætera quomodo intelligendum 101.c
ἐθνικοὶ quid 66.b.c
Electio cur sæpe prauæ 253.b
Electio & fuga ex scientia fit 115.e
Electio non esset, si omnes essemus Christiani 127.c
Electorum aliqui magis electi 213.e
Eleemosynis & fide purgantur peccata 65.b
Elephantorum mutua beneuolentia 37.d
Eligere ex cognitione quid differat ab eo qui eligit ex imitatione. 117.b
Eloquentia non magnifacienda, modo intelligatur quod significetur 14.a
Eloquia domini eloquia casta argentū igne examinatum &c. Pulchrè exponitur 202.a & deinde
ἐμφρων quid 270.e
Empedoclis de Philosophis Græciæ sententia 224.f.a
Encyclopedia quid 25.e
ἐναρμόνιον conuenit Doricæ harmoniæ 209.b
Epicharmi de Deo sententia 175.b.c
Epicharmi dictum 238.b
Epicharmi error 146.b
Epicuri error 179.c.141.b & 172. c
Epicuri impium dictum quod 78.e
Epicurus author impietatis 1.b
Epicurus quæ à Demetrio surripuerit 194.a
ἐπιδεμιοποι ἀεθμοὶ 208.e
Epimenides Cretensis septimus Græcorum Sapientum æstimatus 17.a
Epimethius quo tempore fuit 28.c
ἐπιφάσεις quid 201.b
Episcopi unde & quales constituendi. 102. e
ἐπίσημον quid 141.a
Epistolas scribere quando & ubi & à quibus primum institutum 21.c
ἐπιστολογραφικὴ quid 153.d
ἔκτασις quid 58.e
ἐποχὴ quid 271.e
Equum & ascensorem deiecit in mare exponitur 162.c
Error Anaxagoræ 51.c.d
Error Antitactarum 92.c
Error Basilidis 127.d.e & deinde & deinde 128.a.& 142.e
Error Basilidis 143.e.144.f.145.e.200.e Item eius filii, & discipuli Isidori, ibidem
Error Carpocratianorum 86.b.87.b.c
Error Docitarum 105.e.f 108.b
Errorem suum unde hauserit Marcion 89.d
Error Epicharmi 146.b
Error Epicuri 52.a
Error Heracleonis 125.d
Error Marcionis 120.d.& 148 d. & 124.e
Error Marcionistarum 57.e.& 87.d.e
Error Nestorii unde 71.a
Error Nicolai unde 90.d
Error Origenis unde 23.a
Error Platonis 87.d.88.e.89.a
Error poetæ Lyrici 146.b
Error Pythagoræ 172.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Error Pythagoreorum 146.e
Error Stoicorum 172.b
Error Valentini 129.b & 148.c
Error Valentinianorum, Item Basilideorum 50.d
Error Valentini & Basilidis explodatur 57.a.b
Eruditum quem uere existimet Clemens 13
Esaias quando prophetauit 32.b
Ischomachus 263.b
ἰσωνεῖκα quid 163.e.
ἰσώνεικα quid ibidem
ἐξαγωγοί quid 58.b
Eua quid 103.a
Euander cuius filius 29.e.f.
Euangely cognitio & in Christum fides, est adimpletio & ueteris testamenti expositio 139.b
Euangelium & lex unum & idem & ab eodem auctore 104.a.
Euangelium etiam apud inferos praedicatum. 198.b.c.e. 199.c.
Euangelium secundum Aegyptios legit Clemens 99.b.
Euangelium secundum Aegyptios 106.b.
Euangelium secundum Hebraeos 59.c
Eucharistiam aly aliter consecrant 26 d
Eucharistiam sumpturus sese ipsum probare debet 2.c.
Eucharistiam tempore Clementis mos erat etiam diudere, ac in populo destribuere 2.c.
εὐβουλία quid 65. a
Eubulus comicus 239.c.
εὐδεεμονία quid 79.f
Eudoxus Cnidius cuius discipulus 19.b
Eugamen Cyrenaeus, Musaei librum integrum de Thesprotis suffuratus pro suo edidit 193.c.
εὐλαβεία quid 56.b.
Eunuchi beati & non beati qui. 107.b & deinde
Eunuchi, qui sic nati sunt & Eunuchi qui castrati sunt ab hominibus & catera pulchre exponitur 96.c.d
Eunuchorum alij ab ortu alij ab necessitate quomodo intelligendum 85.b.
εὐφορία quid 140.c.
εὐφροσύνη 263. a.
Euripidis sententia de mala oratione. 12. a.
Examinatores uerbi qui esse debeant, qui minime 3.a
Exempla doctrinae in mulieribus. 136. b. & deinde
Exempla fidei 132.e.f.
Exempla fortitudinis. 122. e. & deinde
Exempla gloriosae conuersationis sunt martyria 115. c.
Exempla honestatis 133.d
Exempla hospitalitatis 133.a
Exempla humilitatis 133.a.b
Exemplar diligentiae formica & apis 10.a
Exemplum amoris in maritum 136.b
Exemplum castitatis & fortitudinis in mulliere 135.e
Exemplum fortitudinis & taciturnitatis in mulliere 136.
Exemplum fortitudinis in mulliere 121 b.135.e.& .136.a. in Indorum Philosophis d
Exemplum modestiae 133.b
Exemplum pudicitiae 136.b
Exemplum velocitatis in uenando in mulliere 136.b
Exercitatio facit habitum 205.d
Exercitatio salubrem ingenerat habitum 4.b
Exercitatio ualde utilis ad inuemiendã ueritatem 9.e
Exercitus ducendi peritus Milciades. 43.a
Exercitus ducendi ratio tribus continetur spectebus 42.d
Exignoratione definitionis quae oriuntur 273.d
Experientiam facere quis dicitur 226. d
Expurgandos igne, qui male uixerint dicit Ephesius 150.b
Exturgari terram igne & aqua dicit Plato 150.c
Exultatio quid 212.a
Ezechielus Iudaicarum tragoediarum poeta 40.d
Ezechiel quando prophetauit 32.e
Ezechiel quis à multis estimatus 19.c.d

F

Fabarum esus steriles reddit mulieres 90.c
Fabularum compositores Theopompus & Timaeus 1.b
Facere quicquam desistimus propter tria 66.c.d
Facies Dei Iacob, quis 248.d
Facies humana sensuum instrumenta septem continet 223.c
Fames cataplasma rerum uenerearum 77.b
Felix quis 188.b
Feminae opera destruxit Christus secundum Euangelium Aegyptiorum, quid 99.b
Ferrum Martem uocant Graeci 246.f
Ferrum qui & ubi inuenerint 21.a & eius temperaturam ibidem
Ferrum usus reddit purius, non usum rubigini obnoxium sit 4.b
Festum diem per totam uitam agere quomodo oportet 241.c
Fide & eleemosynis purgantur peccata 65.b
Fidei cognitionisq; differentia 147.d.e
Fidei & demonstrationis genus duplex 269
Fidei effectus describuntur 132.e & deinde
Fidei & Pacis templum primus Romanorum Numa Pompilius posuit. 149.f. & deinde
Fidei exempla 132.e.f
Fidei filiae quae 61.e
Fidei nostrae coadiutores qui 55.e
Fidei officium quod 54.d
Fidei principium quod 50.c
Fides timoris & dilectionis pulchra distinctio 61.f
Fideles à charitate & fide 55.d
Fidelis proprium quid 225.e
Fidelis quis 52.b.c.54.e.& 236.d
Fidelis uel sine literis quinis esse potest 10. c
Fidelis uere, pulchre describitur 113.f & deinde
Fidelis uitam conuenit esse talem, qua le est uerbum 262.e
Fidem duplicem annuntiare uidetur Paulus 148.b
Fidem quid esse putet Epicurus 52.a
Fides à charitate 55.d
Fidere nobis ipsis non debemus 14.e
Fides duplex 60.a.61.b
Fides est species orationis 243.b
Fides & charitas quid efficiant 206.b
Fides ex auditu 54.a
Fides in Christum, & Euangelis cognitio, est adimpletio & expositio ueteris testamenti 139.b
Fides, non beata per demonstrationem. 50.d
Fides nostra in quo debeat consistere. 150. b
Fides nostra non in hominum sapientia, sed in Deo collocanda 14.e
Fides quid 50.b.& 51.c.d.& 61.c.& 171.c.& .204.d.& .231.e.& .247.d. 248.b
Fides quomodo quem saluum facit. 214.b
Fides scientia praestantior 51.e
Fides siue à charitate, siue à timore; semper est diuina 55.d
Fides basis charitatis 55.d

Fides tempore Pauli abundauit in Achaia 229.b.
Fide ubique opus est, secundum Platonem 53.d
Fide uiuere quomodo intelligendum. 55. f.
Fide uiuit iustus 50.a
Fiduciam cur in Deo habeamus 55.a
Fiducia quid 55.a
Filii Dei quomodo efficiamur 45.e.
Filius cur sit uirtus Dei 232.d.
Filius Dei cur nunquam à sua excedat specula 231.e
Filius Patris & omnia in omnibus, quomodo intelligendum. 143. f. & deinde.
Filius quis uere dicatur 1.d
Finem duplicem statuit Plato 79.e.
Finis Christiano homini quis 81.c
Flos feni quid 145.d
de Foelicitate uariae Philosophorũ sententiae 78.d & deinde
Foenerator, quis 68.c.
Foetum & matrem cur uno die occidere uetat lex 70.b.c
Foetus bestiarum cur à matre separari prohibuerit Deus 70.b
Foetus nomen ipsum, neque animal, neque planta est 271.a
Foetus sex mensium spatio perficitur 222. a
Foetus uiperarum cur uocarit Iudeos Dominus 131.e
Forma uniuscuiusque est mens 205.b
Formica exemplar diligentiae 10.a
Formicari in ecclesia quid 258. d
Fornicatio diabolicum uitium 103.b
Fornicatio non est matrimonium 109.d
Fornicatio quid 105.c.
Fornicationis tres supremae differentiae quae 254.c
Fortis nemo sine ratione 251.a
Fortiter ferenda quaecunque occurrunt 124.f & deinde
Fortitudinis exemplar 135.e
Fortitudinis exemplum in mulliere. 121.b.in Indorum Philosophis. d
Fortitudinis signum Leo 159.c
Fortitudinis perfectio augetur ex uitae exercitatione 251.d
Fortitudinis species 235.e.
Fortitudo ubi utenda 235.d
Fortunae incõmoda uiro bono non sunt formidabilia 250.e
Frater, quis 68.c.
Fratres qui uere sint 254.e
Fratres quos uocarit Plato 174.e
Fundamentum in scriptura quid 154.f
Funiculum trahere quid in scriptura 12.c
Fures & latrones qui. 35. e. 150. d. & 185.b
Fures in Scriptura qui. 23. b. & deinde & 27.e.& 48.a.b.d.
Fur & latro diabolus, quare? 23. b
Furti Graecos arguit Clemens. 187.b.et deinde & 193.c.195.f
Furti non accusandos Hebraeos qui Aegyptiorũ res asportarunt. 41.d.e
Furti per collationem explicatio 224.e
Furtum Graecorum in philosophia prodit Clemens 172.
Futura ex iis quae facta sunt coniectanda 191.c

G

Gallinarum carnes quando suauissimae 48.e.f
Gaudendum in tribulationibus pro Christo 121.a.
Gaudium quid secundum quosdam 65. c.
Generare duplici modo dicitur 151.e
Generatio quaerentium Dominum quae 248.e
Generationem quidam malam dicunt 88.a & deinde
Generationes omnes praeterierunt. 134.c
Generatio quid 106. c
Gentes uersantur in ignoratione. 263.a
Gentium uocationis causa quae 58.f
Geometriae inuentores qui 20.e
in Geometria quid spectetur 207.b
Geometrica resolutio cui similis 272.e
Germane compar adiuua illas & cetera, exponitur 97.b
Gladium puero praebere. 5.a
Gloriae desiderio qui tenentur 264.a
Gloria sequitur laborem 121.c.
Gomor quid 60.c
γόητευον quid 161.e.
Gradus triplex in corpore scilicet. 122. a.b.
Graecae disciplinae quatenus adhibendae 209. c. d.
Graeca lingua multo tempore Hebraea posterior 219.f
Graeca philosophia cui assimilata 156.a
Graeca philosophia cito potest perire 229. f.
Graeci gloriantur abs se comprehensam esse ueritatem 229.b
Graeci philosophi Deum quidem nominant, sed non cognoscunt 224.f.
Graeci ponunt Deos obnoxios ex sententia Xenophanis 236.f
Graeci pulcherrima quaeque & honestissima à nobis acceperunt 153.b
Graeci putant in Deos esse motus et perturbationes 236.f. & 237.a
Graecorum chronographia colligitur 36.a & deinde
Graecorum furtum in Philosophia prodit Clemens 172.a
Graecorum in mysteriis quae nam primum locum obtinent 167.b
Graecorum multi olim responsa dabant 35. a
Graecorum eruditissimi cur fructum mali punici Mercurio consecrẽt 220.b
Graecorum libri quomodo legendi 185.c
Graecorum nullus senex quid 47.a.b
Graecorum philosophia unde 25.e
Graecorum poematibus usus est Paulus 17.a
Graecorum tempora quomodo scribat Eratosthenes 36.c
Graecos furti arguit Clemens 193.c 195.f. & .201. a. & .187. b. & deinde
Graecos habere quaedam uera dogmata probatur 25.a
Graecos solos posse philosophari existimabat Epicurus 18.e
Grammatica reduci nomina in uigintiquatuor elementa 274.c
Grammatica unde primũ coepta 40.c
Gratia peruenimus ad cognitionem 229. d
Gratiae non possunt referri pro dignitate salutis 236.e
Gratiae praecipua relatio, quae 236.d
Gratiarum actio commẽdatur 243.a.b
Gratias agere debemus iis qui nos persequuntur 127.c
Gratias agere debet & castus & matrimonio iunctus 109.a
Gratis animi significatio quid 236.d
Gratitatem quomodo ostendit cognitione praeditus 241.c
Gubernator laudandus quis, & quid designet 13.a
Gymnosophistarum duplex genus, & eorum uita ac mores 19.f & deinde

H

Hereditas perfecta quorum nam est 215. d
Haereses non debent nos à credendo deterrere 259.b.c.d
unde ortum habuere ibid.e.
Haereses quam uariis nominibus appellatae & unde 265.c
Haereses quid in ueram ecclesiam moliantur 265.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæreses quotempore primum excogitatæ 265.a
Hæreses semper in omnibus disciplinis fuerunt 259
Hæresim constituentes quid faciant 264.a
Hæresis quid 272.b
Hæresium sectatores uersantur in opinione 263.a
Hæretici cur pertinaces 261. e. & eorundem mo. ibid. deinceps. & 262.a
Hæretici non probat epistolas ad Timotheum, quare 61.b
Hæretici qua ratione dicantur consiliorum Dei & Christi traditionum inanes 262.d
Hæreticorum in scripturarum explanatione imbecillitas 265 aduersus tales quid dicat Dominus ibidem f
Hebdomades septuaginta duæ Damelis locus pulchrè exponitur 33.b & deinde
Hebræis quædam tradebantur sine scriptis 165.a
Hebræorum chronographia ab Adã. 36.f. & deinde
Item a Mose 39.a
Hebræorum post Moisis decessum catalogus describitur 30.a & deinde
Hebræorum reges quando finem acceperint 32.d
Hellenes Iouis filius Deucalion cognominatus 219.e. Idem Græcis sermonis autor ibidem
Heracleonis error 125.d
Heraclitus Bausonis filius quo tempore floruerit 18.c
Herculis duodecim certamina quæ 176.b
Herculis præceptor Linus 29.d
Hercules uates & physicus Atlantis discipulus 20.c
Hermippus Berytius 223 idem de septuaginta librum conscripsit. ibidem e
Hesiodi carmina in solutam transmutata orationem pro suis ediderunt Eumulus & Acusilaus historiographi 193.e. & deinde
Hesiodus quando 29.d
Heteronyma 274.e
Hieremiæ prophetæ pater quis 32.c
Hieremias quando propheta fuit 32.b.c
Hierusalem diruta à Vespasiano 33.d
Hierusalem quid 8.d
Hilaritatem quomodo ostendit cognitione præditus 241.c
Hipparchus Pythagoreus cur accusatus, ac demum schola expulsus? 163.d
Hippasus colusit ignem 15.c
Hippo, Centauri filia, quid Achillem docuerit 20.d
Hipponax & Archilochus turpium rerum scriptores 1.c
Hirundinẽ domi non habere quid 155.a
Holocausta excoriari cur præceperit Moses 168.c
Holocaustomata & sacrificia æque ut Esaias condemnat Menander Comicus 179.e
Homerus fuit Aegyptius 18.d
Homerus, quando 29.d
Homerus quos uersus ab Orpheo suffuratus sit 193.c
Homicidii ex Decalogo interpretatio. 224.c
Hominem dupliciter nominat scriptura 99 c
Hominem formatum à diuersis potestatibus aiunt quidam 92.b.c
Hominem oportere fieri unum Pythagoreum dictum quid? 143.a
Homines natura saluari uoluit Basilides atque Valentinus 129.b.e
Homines omnes mali, uel plurimi hominum mali, cuius dictum 17.d
Homines omnes, unius sunt Dei imago & opus 258.b
Homines qui dicunt non esse Deum 234.e.f
Homines, qui sunt uirtute præditi coniunguntur 233.b
Homini per quem scandalum uenit uæ 109.c
Hominis corpus ex diuersis quidem, sed non contrariis constat 145.d
Hominis officium quod 236.d
Hominis omnis mutatio uoluntaria 12.e
Hominis optimum quid primo secundum Aristotelem. 115.f. quid secundum 116.a. quid tertium ibidem
Hominum primus quis, ut uult Acusilaus 28.c
Hominum pater, atque Deorum, qua ratione ab Homero prolatum 225.e
Homo animal mutabile 190.b
Homo an perfectus esse potest dubitat Clemens 138.a
Homo callidissimum animal 196.e
Homo cognitione præditus trium in se uirtutum consequentiam habet 145.c
Homo cur sexto tãe die creatus 222.d
Homo est res præstantissima in terra 231.e
Homo habet similitudinem equi duriusque uult Basilides 74.e
Homo homini non est maior quatenus natus est 65.e
Homo non potest pro dignitate de Deo uera dicere 229.c
Homo uerè regalis nullis detinetur uoluptatibus 141.d
Homonyma 274.e
Honestatis exempla 133.d
Honestum, & pulchrum difficulter inuenitur 112.a
Honestum & pulchrum quid Clementi 1.c
Horarum definitarum preces à nonnullis constitutæ 242.e
Hordeum frumento citius maturescit 210.e
Hospes & peregrinus in tota uita quis dicatur 254.e.f
Hospitalitas quid 58.c
Hospites qui dicantur 58.c
Hostias mundas et Deo acceptas quas uocet scriptura 265.d. earundum allegorica interpretatio. ibidem e
Humanitas quædam habet necessaria quædam naturalia 85.d
Humilibus dat gratiam Deus 133.b
Humilitatis exempla 133.a.b

I

Iacob quid 9.b
Idæi Dactyli qui 20.e
Idea quid 152.a
Ideas qui contemplatur, inter homines Deum esse cur dixerit Plato 143.e
Idololatræ quibus comparati 214.e
Idololatria fornicationis species ab Apostolo uocata 224.e
Idololatria reprehenditur 178.a
Idolum, uide Simulachrum.
Iehoua quid, & quibus præcipue imponebatur 157.e
ἱερογλυφικὰ quid 153.d
Ieiunium propriè quid 212.e
Ieiunium cum oratione bonum 212.e
Ieiunii dies quinam habiti 254.e.
ἱερογραμματεῖς quid 153.d
ἱερογραμματεὺς quid 196.b
Igne expurgandos qui male uixerint dicit Ephesius 150.b
Ignem coluit Hippasus 15.e
Igne purgari terram dicit Plato 150.c
Ignorans omnis quibus ad ueritatem uiis accedat 152.e
Ignorans omnis peccato est obnoxius et terra & cinis 146.c
Ignorantiæ multiplex diuisio 63.a & deinde
Ignorantia, uide Cognitio.
Ignoratio an impediat ad salutem humanum genus 232.c
Ignoratione, nulli præbet dominus 1.d
Ignoratio & imbecillitas sunt in nostra potestate 263.c
In ignoratione qui uersentur 263.a
Ilium quando captum 28.e

Ignorantia finis quis 185.e
Imagines deorum uetuit fieri Plato. quare? 168.e
Imagines quando primum cœptæ fieri apud Romanos in templis 19.e
Imaginẽ eam cur reiecerit Moses 155.d
Imaginis quæ causa 129.c.d
Imago quæ similis sit Deo 235.b
Immundo mundum tangere nephas Platoni uidebatur 153.d
Immutabile non concrescit in eo quod mutatur 206.
Impietatis princeps & author Epicurus 1.b
Impij qui uere dicantur 56.c.
Impius Basilides quare 128.b.c
Incantatos habebat annulos duos Phoronensium tyrannus 35.c
Incontinens à bestijs nihil differt. 112.d
Indemonstrabile quid 268.e.
Indicatio 268.c
Indicatio differt à syllogismo 268.c
Inductionis finis 272.d
Inductio non ostendit quid sit 272.d
Inductionis principium quod 272.d
Inexcusabiles quare sunt qui non crediderunt 233.d
Infidelis quis 52.b.c
Infidelitas quæ 54.f.
Inflauit dictio, quid in scripturis. 264.d
ad Inferos uiam unam ac simplicem aiebat Thelephus apud Aeschylum 120.c
Infortunium quid 63.d.64.a.
Ingratus quis 52.c
Inimicum facilius cauere quàm amicum 190.e.f
Iniuriæ acceptæ obliuisci debemus 257.d
Iniuriã qui facit, recipiet id quod iniquè gessit 124.d
Iniusti regnum Dei non possidebunt 258.b
Iniustitia apud Deum non est 24.d
Iniustitiæ non est auctor Deus 145.d
Iniustitia quid 64.a.
Innumerabiles fuerunt qui significauerunt & annuntiauerunt aduentum Domini 220.d.e
Inoculatio quid in insitione 216.e
Inquisitio quid. 217. eiusdem effectus atque finis ibidem.c
Insanire potius quàm uoluptate affici uult. Antisthenes, & Crates Thebanus 77.a
Insitio quid faciat. 216.d. quatuor sit modis. ibid.
Institutio Mosaica in quo potissimum consistat 44.d
Intelligentiæ autor Deus 227.b
Intelligentiam Dei non potest adire sensus quinarius 157.b
Intelligere nõ potest qui nõ credit. 50.a
Inuenies si quæsieris, unde sumptum 112.a
Inuentio dulcis & memoria sequitur laborem 259.e
Inuentio proprie quid 217.c
Inuentionem quærit iustus quæ ex charitate oritur 152.b
Inuentores rerum diuersarum. 20.e. et deinde. 21. per totum. 22.a. & deinde.
Inuoluntarium duplex 63.a
Iob, pulchrè describitur ut exemplar insignis continentiæ 115.b.
Iob qualis fuerit 256.a.b
Ioseph continentia. 249.c.d
Ioseph historia enarratur & elucidatur 162.c. & deinde.
ἰῶτα elementum quid significet 224.a
ἰῶτα & ϋ quid significent 208.b
Iouis in Cretam traductio quãdo. 28.d
Isaac Christi typus 9.b
Isidori Basilidis & filij & discipuli error 200.c
Isis quando & quæ fuerit 29.b
Israelitæ qui nam uere sint 214.a
Iudæa quid significet 264.d
Iudæi quare abstineant à carne suilla 240.b
Iudæis lex, Græcis Philosophia data est usque ad aduentum 227.e
Iudæorum regum tempora aliter quàm Ptolomeus descripsit Philo 37.b
Iudicio contendere apud iniustos quid 257.d. & apud Sanctos quid. ibid.e
Iudicare pulchra in tumultu non decet 152.e
Iudas quid 9.c
de Iudicio Diphili comici sententia 180.c
Item Orphei 181.a
Iupiter deceptus à Prometheo 239.d
Iurandum nullo pacto 246.b.c
Iusiurandum quid 246.b
Iuste pœnas dare maleficos cum concedant hæretici uel inuiti confitentur iustitiam diuinam 127.b
Iusti æquique obseruantissimus Iosias 32.b
Iustitiæ descriptio 252.c
Iustitiæ fructus maximus quis. 193.b.c
Iustitia enim Dei in eo reuelatur, pulchrè enucleatur 55.c
Iustitiæ salutaris officium 233.e
Iustitiam qui esurunt quomodo beatos dixit Dominus 116.c
Iustitia perfecta quæ 131.d
Iustitia quadrata 212.e
Iustitia quid 144.e
Iustonon est lex lata 233.c
Iustum ab utili qui separant impie facere dicet Socrates 79.e
Iustus à iusto nõ differt quomodo. 199.a
Iustus arbori cõparatur quare. 135.c.d
Iustus, qui non uideri, sed esse ultro; quid considerare debeat 2.e
Iustus quis uere dicendus. 212.f. idem quomodo ad summam hæreditatem transmittitur 213.a
Iustus uerus quis 141.a
Iuueni non conuenit uxor uetula. 190.d

L

Laborem sequitur gloria 121.e
Laborem sequitur inuentio dulcis & memoria 259.e
Lac & solidus cibus apud Apostolũ quid 166.a
Lacedæmonij maxime breuitati studebant 17.b
Lacedæmonij ueteres unguentum respuebant & purpuram 14.c
Lacum tegere quid 162.d.e
Lætitia uoluptati adiuncta 205.e
Laidem habere se Aristippus non haberi dicebat 76.b
Lampides 263.b
Lapicidinæ inuentor quis 21.a
Lapis angularis quis 210.f
Lapis Lydius quid 13.b
Latona quando fuerit 29.c
Latro & fur diabolus. quare? 23.b
Laudabantur olim apud Græcos qui in bello cecidérant quare 114.b.c
Laudatio multorum cur parum differat à maledicto 242.a
Lectum qui primi excogitarunt 21.c
Legem accusantes corripiuntur 70.b
Legem bonã esse pulchre asseritur. 92.d
Legem contemnens, contemnit & legislatorem oportet 56.a
Legem malam asserunt Græcorũ quidam 76.e.f
Legem, quid quidam esse dicãt. 44.b.c
Legem insectantibus quid respondendum 113.a.b
Legem qui recusat, impius 56.c
Leges ciuiles reprimunt malas actiones 236.b
Leges suas unde acceperit Minos. 45.a Item Lycurgus, Item Plato, Ephorus, Chamæleo Heracleotes, Item Aristoteles, Item Zaleucus Locrus ibidem
Legis adimpletio & expositio est in Christum fides & cognitio Euangelij 139.b
Legis beneficentiam declarat Apo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Stolus 46.a
Legis & rectæ rationis proprium quid 227.d
Legisferendæ peritus quis 44.e
Legis finis Christus 58.e
Legislatores Græcorum quando fuerunt 29.d
Legislatores maximi fecerunt semper Barbari 18.e
Legislatores primi qui. 22.a.& deinde
Legislator uerus quis 44.e
Legis significatio 234.c
Legum confirmatio quid 217.b
Leo signum fortitudinis 159.c
Lepide dictum Diogenis 237.f
Λεωνίδου qui 161.e
Lex bona & magistra iustitiæ. 68.e. ex data Mosi diuinitus 45.a
Lex & prophetæ tulerunt testimoniũ de Domino 230.f
Lex mala à quibusdam hæresibus æstimata 56.d
Lex non mala sed bona declaratur. 56.e
Lex non sponte interficientes hominem aut profluuio seminis laborantes puniens, declaratur 63.b
Lex ob quam causam ab alto est data 233.c
Lex peccatum ? absit? Sed peccatum non noui, nisi per legem, & cætera, pulcherrime exponitur. 101. e.f. & deinde
Lex peccatum non habet nec fecit, sed ostendit 56.d
Lex Platonis elucidatur. 43.d.& deinde
Lex propter bonos non facta secundum Socratem 113.b
Lex quibus partibus humani corporis uidetur imperare 221.a
Lex, quæ annunciat timenda consideratur 56.c
Lex quid 52.d
Lex quid secundum Scripturam, quid Pindaro, quid Platoni 47.c.d
Lex quibus & quare uesci prohibuerit 73.a.b
Lex sancta & spiritualis 113.c
Liberales disciplinæ & philosophia diuinitus uenium ad homines 10.e
Liberales disciplinæ uijs comparatæ 8.c
Liberum arbitrium. 54.c.d & 62.f
Liberũ arbitriũ habuit diabolus. 23.a
Liberum arbitrium in omni afflictione seruare studeamus 138.b
Liberũ arbitriũ Plato probat. 184.c.d
Liberum arbitrium si non sit, non erit & iustitia 23.a.& deinde
Sine Libero animi arbitrio bonum non assequimur 149.c
Libido & auaritia fontes omnium uitiorum 254.c
Libido nephanda quorundam describitur 87.d
Librum scribere quis & apud quos et quando cœptum 21.d.
Ligna quadrata in arca quid denotant 208.e
Linus præceptor Herculis 29.d
Literarum inuentor quis 20.f
Loth captiuo succurrit Abraã 208.a
Locus sacer quis uere 241.d
Λόγιας quid 154.a
Lucerna ad quid accendatur 4.b
Lucernas primi accẽdere docuere Aegyptij 20.e
Lucis arma in Scriptura quid 140.d
Lucrum iniustum quod 215.a
Luna quanto temporis interuallo figuram suam commutat 223.b
Lupi rapaces qui 12.a.b
Lupus in Scriptura quid 113.e
Lux & uera cognitio Dominus. 186.e
Lux potestatis profundũ cuiusuis animæ eluceſcere facit 242.a
Luxuria, uide Petulantia Insolentia
Lyra apud ueteres septem chordarum fuit 223.c.

M

Macedonum regnum quot annis duravit. 34.a
in Macello quicquid uenierit, quid. 131.b
Magister Deus in causa non est si ad doctrinas humanas declinauerimus. 201.f
Magister mortalium omnium Deus 201.c.& deinde
Magistri ueterum philosophorum describuntur 201.c
Magi dæmones & angelos colentes uino & uenereis abstinent 96.b
Magistratum gerere non licet, uxorem qui non duxerit 82.d.
Magnanimitatis exemplum 136.b
Mala omnia parit uenter malus. 189.e
Mali quare inciaunt in malum habitum 233.b
Malorum depulsio est species precationis 242.c
in Malũ immedicabile si quis incidat, beneficio afficitur si occidatur 45.d
Malum nemo eligit quatenus malum 23.b
Malus natura quis 211.e.
Mandata diuina quomodo nobis tradita 54.e
Marcion hæreticus 264.a
Marcionistarum error. 57.e.& 87.d.et 110.d.& 124.e.& 148.d
Mare ne an terra maiores alat bestias 196.e
Margaritas porcis non obijciendas quid 16.a
μεθηλεῖ quid 161.d
Martyr non patitur ob anteactam iniuste uitam 129.a
Martyr quid 115.e.f.
Martyres cur laudamus 114.b
Martyres qui 120.b
Martyria, sunt exempla gloriosæ conuersationis 115.c
Martyrium ob quam causam subeant Christiani 128.d
Martyrium quid 114.b
Mathematicos non esse Philosophos uult Plato 25.d
Matrimonio bene & male uti licet. 108.e
Matrimonio copulauit filias suas Philippus 97.a
Matrimonio iunctus & castus æque gratias agere debet 109.a
Matrimonio quidam detrahunt. 95.d. e.96.b
Matrimonium quomodo conseruandũ. 83.c
Matrimonium reijcientes corripit Paulus 96.e
Matrimonium à malo Deo esse qui dicunt, reprehenduntur 100.b.c.103.a
Matrimonium approbant Valentiniani 85.b
Matrimonium cui cõparatum. 83.a.b.
Matrimonium deficientes impij sunt 98.d
Matrimonium & continentia non ex necessitate. 99.f.& deinde
Matrimonium nõ est fornicatio. 109.d.
Matrimonium non omnibus necessarium 81.d
Matrimonium non prohibuit Dominus in illo: Filij illius seculi non nubant. 104.f.& deinde
Matrimonium nunquam prohibuerunt Apostoli 104.d
Matrimonium perinde ut castitas habet sua munera 102.e
Matrimonium quid 81.c.& 109.d
Matrimonium qui malum dicit, & legem & Dominum maledictus impetit 105.c
Matrimonium qui repudiarint 81.e.
Matrimonium sanctum 104.b.c
Matrimonium sanctum & generatio 108.c.& deinde
Matrimonium sanctum esse probatur sanctorum exemplis. 97.a.& deinde
Matthiæ Apostoli dictum expenditur 256.d
Matthiæ documentum 90.e.f
Matthias se præbuit dignum ut fieret Apostolus 211.d
Maximas res aggredienti quid spectãdum 261.a
Medicinæ inuentor quis 20.f
Medicus animæ præstat medico corporis 45.b.
Medicus quis 208.c
Meditatio diligens omnia uincit. Cuius dictum 17.d
Mel quibus dulce, & quib. amarum. 277.b
Melchisedec quid 144.e.f
Menander domino sperandum esse ait. 180.a.b
Menander scripsit comœdiam quæ inscribitur Ἀεὶ τὸν ἴσον 217.c
Mendacium non dicit cognitione prædictus. 246.e.& 247.a.b. deinceps.
Menelaus quando uenerit in Phœnician 31.a.
Mens est forma uniuscuiusque 205.b
Mens illic est ubi thesaurus 255.a.
Mens omnium maxime principale. 142.c
Mens uidet & audit 54.a.
Mensa in templo quot erat cubitorum. 209.a. atque huius mystica explanatio. ibid.
Mentem diuina sorte uenire ad homines inquit Pythagoras. 171.e, hoc fatetur & Plato et Aristoteles. ibid.
Mentem quare accepimus 236.c
Mentis imago est ratio Dei intelligens 205.b
Merces omnibus reddenda 68.c
Meretricis & amatoris de mercede cõuentio & iustæ iudicis sententiæ pulchra narratio 135.a.
Meretricis merces, non ingredietur sancta quid 3.d
μεσότης & μέσος Aristoteli & Pythagoreis quid significet. 222.b
Militi non est deferendus ordo datus ab Imperatore 262.d
Minos cur à Græcis obseruatus 52.e
Miracula gentium nostra esse arguit Clemens. 194.b.c.& deinde. 195.b.c
Miraculo per Mosen & Prophetas et Apostolos, & Christo facta, non falsa esse concedunt Græci si sua dogmata uera esse contenderint 194.a.b
Miseretur nostri solus Deus 65.e.
Miseretur proprie maior minoris 65.e
Misericordia quid. 118.f.& deinde.
Misericordia qualiter exhibeda. 140.a
Misericordiæ diuinæ nullus locus uacat 118.f
Misericordiæ pulchra diuisio 119.a

Mites, quos laudet Christus 118.e
Mitis quis 118.c
μῖθος quid 161.d
Modestia Dauid 133.b
Modus optimus cuius dictum 17.c
μοῖρα quid 161.e
Momus sequitur pulchra 259.c
Monadicæ cognitionis princeps quis. 86.a
Montes miraculosi in Persia 195.d
Morbus aliquando utilis 256.d.
Moriuntur celerius quos amat Deus 191.b.c
Mors animæ peccatum 99.c
Mors, non malum 113.c.
Mors est animæ separatio à corpore. 253.a
Mors & Vita quid 113.d,e
Mors omnibus ex æquo communis. 192.d.f
Mors omnibus fortiter ferenda. 125.a
Mors quid Paulo 56.e
Mors, uitæ principium 120.b
Mortales omnes licet tenuem aliquam tamen & sub uelamine de Deo notionem habuerint. 183.e.f. et deinde.
Mortis meditatio 73.f
Mortis seruus, quisquis timet 121.d.
Mortuorum animarum maior sit numerus 196.d
Mortuos cur tangere uetitum in lege. 144.b.c
Mortuos quos uocabant Barbari. 163.d
Mosaica Philosophia quadripartito diuiditur 46.b.c
μουσοφυγίνου quid 196.c
Moses antea Ioachim uocatus 40.b
Moses ante Inachũ floruit. 28.b. 29.d. e
Moses fuit, antequam Bacchus referretur in Deos 28.f
Moses qualis fuerit describitur. 52.e.f
Moses quibus artibus instructus. 40.b
Moses quo pacto Aegyptium occiderit 40.c
Moses quo tempore mouit ab Aegypto 28.b.c
Mosi succesſit Iesus Naue. 29.f.& deinde
Mosis expositio in uasculo papyratio. 39 f.& deinde
Mosis laus & peritia rerum gerendarum 41.e.f
Mosis origo describitur 39.c
in Mosis uultu erat glorificata quædã coloris ſpecies 213.b
Motus maxime generales, per quos fertur omnis generatio quot 222.b
Moy quid apud Aegyptios 40.b
Muliebrem uestem cur non permiserit portare uirum lex 67.d
Mulier eciam fortiter ferre potest aduersa quæque 125.a
Mulier & seruus philosophari potest 124.e
Mulier quatenus obtemperare debeat marito 126.d
Mulierem qui uiderit ad concupiscendum iam mœchatus est eam, quomodo intelligendum 134.e.f
Mulierem uirum pudice amantem describit Euripides 136.f
Mulieres communes non admittebantur apud Hebræos 105.e
Mulieres doctæ uarijs doctrinis recensentur 136.c
Mulieres esse communes, inquit Plato & Euripides 193.b
Mulieres uaticinantes in Germania. 20.b
Mulierum prima quæ philosophata fuerit 22.b
Munda sunt omnia, mundis 109.e
Mundani qui dicantur 58.c
Mundi ortus sex diebus finitus 222.a
Mundi partes tametsi inter ſese differunt, tamen in toto conueniunt 16.d
Munditia in quo consistat 140.e
Mundum gentium esse cõfitentur Philosophi 172.e.f
Mundum tangere immundus apud Platonem non permittebatur 153.d
Mundus quis 238.b
Munus astronomiæ 209.e
Musæus et Linus quãdo fuerunt. 29.d.
Musa quando quæstuosa 153.c.d
Musas Sirenibus putare iucundiores docuit Pythagoras. quid ita? 14.c
Musica consonantia ecclesiastica quæ 209.c
Musica instrumenta qui primi excogitarunt 21.b
Musica superuacanea respuenda cur 209.d
Musicæ inuentores qui & quãdo. 29.d
Mutatio omnis in homine uoluntaria 12.e
Mutationem uniuersorum per ignem asserit Empedocles. 176.b. Item Heraclitus Ephesius ibidem. Item Stoicorum doctissimi. d
in Mysterijs Græcorum quænam primum locum obtinent 167.b
Mysterijs non initiatos, quos dicebat Plato, & eosdem cur reijciendos curabat 157.a.b

N

Nabuchodonosor quãdo regnarit. 32.d.
Naid quid 60.e
Natura, nec corpus malum nec anima bona 145.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Natura nihil informe & figuræ expers creauit 142.d
Natura nos saluos fieri uoluit Basilides atque Valentinus 129.b.c
Naturã duplicem qui habuerint. 28.d
Naturam & doctrinam rem similem docebat Democritus. quare? 142.c
Naturas treis ponit Plato 174.d
Nauem primus fabricatus est Atlas 21.a
Nauigandum non esse super terram quid 155.d
Naum quando prophetauit 32.e
Necessaria sola uelle debemus 98.b
Negantes Deum qui. 126.a.& deinde
Ne quid nimis cuius fuerit 17.c
Nestory error unde 71.a
Nicolai error unde 90.d
Nix ætate ad uoluptatẽ quæsita 73.d
Nobilissimus is, cuius pater Deus. 53.a
Nomen demonstrationis quid 267.e
Nomen, Deum, quibus sit commune nominare 229.d
Nosce teipsum unde sumptum. 65.b. et quid. 154.a. et cuius fuerit dictũ. 17.b
Notionem Dei habuerunt mortales omnes quomodo. 183.e.f.& deinde.
Nouum testamentum & uetus unum sunt 55.c
Nox cur εὐφρόνη dicta 140.e
Nox et somnum quid differant. 140.d
Nubere melius quàm uri quid 85.e
Nudum quomodo se regressurum dicit Iob 144.d
Nullum Dei donũ est imbecillũ. 230.a
Numa rex Romanorum Pythagoreus quid, Mosis doctrina aditus suos docuerit 19.e
Nutrimenta animæ diuersa quæ 2.f
Nutrimentum per cibos sumitur & per uerba 2.e

O

Obscura indicijs deprehenduntur. 191.e
Obscuræ causæ duplices 277.e
Obstupefactio quid 57.c
Obstupefactio & timor an in Deo? 57.c.d
Occasionem nosce cuius dictum 17.d
Occidens seipsum quis 253.e.
Occidentes seipsos num martyres uel laude digni? 114.f.& deinde
Octo in numeris quid, & dimensionibus 208.b
Octonarius idem propriè qui septenarius 222.a
Oculos obtusos habens animæ quid facere debeat 3.d
Odisse patrem & matrem & uxorem quomodo intelligendum 107.a
Odium unde amor & dilectio
Odoriferæ contexturæ per sensum animam effœminant 141.d
Oeconomia non ad domum spectat solum, sed ad animam 10.a
Oeconomiæ & diuino consilio omnia posthabenda 257.a
Officium eius, qui proximorum spectat salutem, quale 247.a.b. deinceps
Oleaster quomodo inseratur & nascatur. 216.c. *coronat eos qui in Olympicis uincunt. ibid.*
Ollæ in cinere confunde uestigium quid 155.b.c
Olympia quando incœpta 31.e.f
ὁμοιοπαθῆ quid 58.d
ὁμοιοπαθεῖς quos uocet Critolaus Phaselites 56.b
Operari quid Paulo 24.e
Opera sequuntur cognitionem 257.a
Operatio non est habitus 251.a
Operationis Domini finis 234.b
ex Opibus nimijs nascitur petulantia 188.d
Opinionẽ deponere maximũ est 260.d
in Opinione qui uersentur 363.a
Opinionis curandæ ratio triplex 262.c
Optimos quosque celerius è uita tollit Deus 191.b.c
Oratio bona quæ plus iuuat, quàm delectat auditorem 14.c
Oratio dominans stimulus pugnæ. 14.d
Oratio est imbecilla natura humana 229.c
Oratio, fœtus animæ 1.c
Oratio seu definitio non debet esse obscurior suo nomine 268.a
de Oratione mala Euripidis sententia 12. a
Oratio qualis conueniat illi qui ueram uitam elegit 14.c
ad Orationem & sacrificium qualiter eundum 142.e
Orationem omnem uocalem esse debere contendebant Pythagorei 146.e
Orationem ueterem non apud omnes aperiendam uoluit Pindarus 14. d
Orationis breuitas lõge utilissima 17.b
Orationis genus duplex apud Peripateticos 164.a
Oriens natalis imago diei 243.e
Origenis error unde 23.a
Orgia quid et quam ad nos habent speciem 145.a
Orpheus Thrax fuit. 18. d. & quando uixerit 29.d
Ouem non eodem modo contemplatur coquus & pastor 5. d

P

Pacificatio uera qua & in quo consistat. 119.c.d.
Pacificus quis 117.d.
Pacis & Fidei templum primus Romanorum Numa posuit. 149.f.& deinde
Pædagogus Clementis quid profitetur 186. c.
παιδευτικὰ quid 196.c.
Pandora 175.b.
Panes azimi quid 169.d
Panyasis Halicarnasseus à Cleophylo Samio Oechaliæ captuntatem suffurato pro suo edidit 193.c.
Parabola commissorum talentorum exponitur 1.e
Parabola sementis exponitur. 10.e.& 117. c.d.
Parabolæ descriptio 218.f
Parabolas Domini intelligere qui uult fidelis sit oportet 203.c
Parabolicum scripturæ genus antiquissimum 259.b
in Parabolis cur Iudæis dominus loquebatur 1.d.
παῤῥησία quid 132. c.
Parce tempori antiquum dictum 154. a
παῤῥησιαστὴν propriè quid 275.b
Passus est Christus, non uoluntate patris 128.d.e.
παῤῥόροι qui 196.d.
Pastor angelus pœnitentiæ scripsit ad Hermetem de Pseudoprophetis 23.d
Pastoris quædam recensentur 59.a
Pater & mater quid 114.d
Patientia opus habemus ut non amittamus confidentiam 132.a
de Patre & Filio Platonis sententia. 175.f.& deinde
à Patre trahi, quid 140.a.b
Patrem & matrem & uxorem odisse, quomodo intelligendum 107.a
Patrem ne uocetis uobis super terram, quid 105.a
Patres, qui uere dicantur 1.c
Paulus cæteris Apostolis & si recentior tamen eius scripta ex Veteri pendent testamento 139.b
Paulus cur circumciderit Timotheum 247.a
Paulus docens quales fuerit 2.d
Pauperem quinis fugit 188.c
Pauperes, quos beatos dixerit Dominus 116.c
Pauperes Plato beatos censet 53.b.c
Paupertas quid 212.a
Paupertas, morbus, & tentationes aliquando utiles 256.c.d
Paupertas quare fugienda 115.d
Paupertas quæ uere dicatur 53.c
Peccare inter actiones, non inter substantias

stantias ponitur 130.a
Peccat quis cogitatione uerbo & opere 60.c.d
Peccata ante Baptismum dimittuntur, post Baptismum facta expurgãtur 141.d
Peccati principia duo 263.b.c
Peccatores quibus comparabat Aristophanes 120.c
Peccatum quid 63.d.64.a
Peccatum Adæ non in Deum transferendum 142.e
Peccatum, mors animæ 99.c
Peccatum originis non satis cognitum Clementi fuisse uidetur 107.e.f
Peccatum tribus modis accipitur. 64.d
Peccauit quis peccatum non ad mortẽ, & cætera Ioannis locus exponitur 64.c
Pedestris diuisio 273.a
Pelliceas tunicas quomodo intelligant quidam 106.d
Pelopis ex Phrygia transitus quando. 28.d
Peltam qui primi inuenerunt 21.a
Penetralia scrutatur lux ueritatis 242.a
πεφυκέναι quid 268.d
Perdices 263.b
Perfecta scientia qua ratione firma dicatur. 106.d. hac præditus de omnib. accepit cognitionem. ibid.e
Perfectionis particeps potest esse æque mulier ac uir 135.d
Perfectionem eius qui est præditus cognitione quomodo describat Paulus 257.d
ad Perfectionem qui tendunt quid necessarium 122.c
Perfectum multis modis accipitur. 137. e.f.& deinde
Perfectus quis: 111.b.& 138.b.et 139.a.
Perfectus propter charitatem omnia suffert 252.c.d
Perfectus quomodo dictus Adã. 142.e
Periander Corinthius septimus septem Græcorum sapientum à multis æstimatus 17.a
Periculis & persecutioni seipsos obijcientes reprehenduntur. 127.a.et deinde.
Peripateticæ sectæ auctor Aristoteles 18.a
Peripatetici triplicia bona esse uolunt. 145.e.f
Peritia regnandi quadruplex. 42.a & deinde
Persarum reges quot annis regnarunt 34.a
Persequitur Christianos iudex quòd illos iniuriam reipub. facere existimet. 127.b
Persequuti si uos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam quomodo intelligendum. 126.d & deinde
Persequutionem non patimur Dei uoluntate. quur ergo? 128.d
Persequutoribus gratias agere debemus 127.a.
Persuasio fide digna quæ 6.b.
Pertractatio quæ non sit in tempore est superuacanea. Et quid in ea considerare oporteat 230.e
Perturbationes non cadunt in cognitione præditum 205.d
Petẽda à Deo quæ homini iusto. 253.d.e
Petere à Deo quid & quomodo 242.e
Petitio nunquam superflua etiam bona habentibus 243.a
Petitio præditi cognitione qualis. 255.d & deinceps
Petitiones cur aliquando peccatoribus concedantur 255.e
D. Petrus uxorem suam uidit duci ad mortem 250.b
Petulantia ex opibus nimijs nascitur. 188. d
φάσεις quid 201.b
Pherecrates comicus fecit Deos de sacris eiũ hominibus expositulare. 219.b.
φιλωτία causa peccatorum omnium 201.b
Philemon comicus ridet illos qui obseruant præsagia 237.e
Philosophandi exempla in mulieribus. 136.& deinde
Philosophandum omnibus. 111.b. tam mulieribus quàm uiris 124.a.
Philosophandum ex æquo omnibus: ut uult Epicurus 125.c
Philosophari optimum. quare? 44.a.b
Philosophari quis uere dicatur 25.d.e
Philosophari solos Græcos posse existimauit Epicurus 18.e
Philosophari uel non philosophari in nostra sitam potestate 143.b
Philosophari uulgus non potest. 152.d.e
Philosophata prima quæ fuerit inter mulieres 22.b
Philosophi Dei qui 214.a
Philosophi finem posuit Epicurus uoluptatem 76.d
Philosophi mũdani quid norunt. 201.a.
Philosophi quidam sibi inuicem succedentes, pulchre recensentur. 17.e.18.a & deinde
Philosophi, quem uere sapientem prædicent 44.d
Philosophi quibus placuerunt 229.e
Philosophi Græci sunt deducti ad nugas inutiles 267.b
Philosophi ueri qui 152.a.& 200.e.f
Philosophia à quo inuecta. 202.d.e. 203.d
Philosophia ad tractandum de ueritate iuuat 209.f
Philosophia diuina prouidentia ad homines peruenit 226.a
Philosophia & liberales disciplinæ diuinitus ueniunt ad homines 10.e
Philosophia græca eius assimilata. 156.a
Philosophia Græcorum unde 25.e
Philosophia Hebræorum, quauis antiquior 27.f
Philosophia Italica, Ionica, Eleatica, quæ, & à quo profecta 17.d.e
Philosophia nihil maius ad homines uenisse aut uenturũ esse putat Plato. 18.e.f
Philosophia Hebræorum qualis 17.b
Philosophia Hebræorum longe antiquissima 18.b
Philosophia non mala, sed mali, qui ea male utuntur 205.d
Philosophia Græca quatenus discenda 208.a
Philosophia etiam sua habet zizania 203.e
Philosophia Græca ad quid conducit 236.b
Philosophia mansit in Græcia 229.e
Philosophia quatenus utilis 23.e
Philosophia Mosaica quadripartito diuiditur 46.b.c
Philosophia non adulatur 8.d
Philosophia Peripatetica ex lege Mosaica pendere probatur 174.e
Philosophia quatenus necessaria. 27.b. & deinde.d
Philosophia quatenus utilis aut inutilis 6.a
Philosophia quibus quatenus necessaria 8.b.& 13.b
Philosophia quid 9.a
Philosophia quid conferat 26.e
Philosophia quid operetur 8.c.f
Philosophia sese lubenter omnibus communicat 1.c
Philosophia reddit homines uirtute præditos 227.d
Philosophia ualde utilis 19.e
Philosophia uera quæ Clementi 11.b
Philosophia ita quædam ad doctrinã Christi 22.c
Philosophia uis de doctrina & scientia.
Philosophiæ finis secundùm Stoicos quis 173.d.e
Philosophiæ & aliarum disciplinarũ, atque Dominæ & ancillæ pulchra collatio 8.e.f.& deinde
Philosophiæ tres successiones 17.d
Philosophiæ uerè arcana propalare ob streperis hominibus magnum peri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

culum 6.d
Philosophiam non absolute omnem suscipit Clemens 25.c
Philosophiam a Deo profectam esse rationibus probat Clemens 226.e
Philosophiam Aegyptiam describit. 196.a & deinde
Philosophiam Epicuream reijcit Paulus. quare? 14.f. & deinde
Philosophiam Indicam prosequitur 196.d
Philosophiam Iudæorum omnium esse antiquissimam ostendit Philo Pythagoreus 20.b
Philosophiam Paulus non reprehendit quid ergo? 202.d
Philosophiam quæ gentes maxime sectatæ 19.e.f
Philosophiam, quam docuerit Zeno Stoicus 77.b
Philosophiam quo pacto non nulli conãtur apprehendere 12.e
Philosophiam reijcientes increpat Clemens 6.a
Philosophorum Indorum ad Alexandrum forte responsum 121.d
Philosophum se primum nominauit Pythagoras 17.d
Philosophum undecunque iuuari posse inquit Plato 18.d
Philosophus agresti oleæ assimilatur 216.d
Philosophus rerum multarum peritus esse debet 185.d
Philosophus uerus tria sibi uindicat 59.d
Phorbantis tempore Aclæus 28.c
φυσιολογία quid 111.d.e
Pileus aureus sacerdotalis quid. 158.b.c
Pisander Camireus, Pisini Lydi Heracleã suffuratus pro suo edidit 193.c
Pisces duo & panes quinque hordeacei quid 210.e
Piscium natura captorum qui euaserint 37.e
Pius quis. 231.c. & .234.f. & .235.a
Placere Deo & hominib. nemo simul potest 253.a.b
Plagiarij qui 12.b
Plantatio spiritualis quæ 1.c
Plantationis mutatio confert ad bonitatem fructuum 186.e
Plato cuius discipulus in Aegypto 19.b
Platonis error 87.d.88.e.89.a
Plato ex Hebræis philosophus 3.e
Plato quid à Pythagora, is uero quid ab Aegyptijs suffuratus pro suo edidit 193.e.f
Plato quid de Sophistica senserit. 11.d.e
Plato ueri amator 12.d
Platonis sententia de plantis 270.a
Pleiades, & Vrsæ quæ stellis constent earumque inter mortales quàm magna utilitas 223.b
πλήκτρον quid 161.a
Pœnarum quæ igne luuntur meminit Plato. 172.c. & deinde
Pœnitentia & Remissio peccatorum differunt 62.a
Pœnitentiæ duplex modus. 118.e.et. 211.d
Pœnitentia firma ac stabilis quæ. 140. e.f. & deinde
Pœnitentia quid 54.d
Pœnitentia triplex 62.b
Pœnitentia unde 56.e
Poemata quis primo excogitarit 21.e
Poematibus Græcis usus est Paulus 17.a
Poeta Agrigentinus laudatur. 150.b.
Poeta cum Dei afflatu & sacro spiritu scribit 230.a
Poeta res quædam leuis & sacræ est. ex auctoritate Platonis & Democriti 230.a
Poetæ Lyrici error 146.b
Poeticis exemplis usus est Paulus. 25.b
Porco cur uesci uetuerit Moses. 162.a & deinde
Politici duæ species. quæ. 43.e. et deinde
Polyxyma 274.e
Polybius medicus 222.b
Possidere diuitias quatenus malum uel bonum 117.c
Præcepta Domini facienda sunt, ut unumquodque suo tempore ordinauit 134.a
Præcepti quinti in Decalogo allegorica interpretatio 224.b
Prædicauit Dominus ijs qui erant apud inferos 198.b.c
Præditus cognitione cur nulla potest affici iniuria 258.a
Præditus cognitione propius Deo iungitur 241.c
Præditus cognitione uitijs non subijcitur 233.e
Præmium fidei 232.c
Præmium legis quodnam sit 233.c
Præstigiatores deriduntur à Diphilo comico 238.a
Precari & appetere quorsum tendant 242.b
Precatio quid 242.d
Precatio boni qualis esse debeat. 212.d.e
Precatio etiã nobis tacentibus fit. 242.d
Precibus Deum honoramus 239.e
Presbiter Ecclesiæ uerus quis 213.d
Principalis animæ facultatis propria quæ 221.b.
Principia quædam quæ demonstrari nequeant 51.b
Principij expers Deus 145.b
Principium unum asseritur 57.b
προαιρετικὴ ὑπόνοια quid 25.f
Probati qui dicantur 259.d
Probatione non eget Dei prouidentia. 149.b
Procatarcticæ causæ 277.a.c.d
Prodicus hæreticus 264.a
Prodici hæretici & sectatorum opinio 242. e
Progressiones in Ecclesia, quid denotant 213.f.
Prometheus, quo tempore fuit. 28.c. & 175. a
Promissio quid 211.f.
Promptitudo multum confert ad inuiendum quæ per exercitationem perquiruntur 9.e.
Prophetæ duodecim quando prophetarunt 32.e.
Prophetæ fuere instrumenta diuinæ uocis 230.a
Prophetæ non sunt fures 24.a
Prophetia plena cognitione 204.a.b
Prophetia quare non utatur figuris in dictionibus 219.d.
Prophetia quare sit obscura ac ueluti ænigmatis quibusdam inuoluta 219. b
Prophetias cur arcent à sua ecclesia hæretici 262.d
Proportio musica 209.b
Propositiones quæstionibus connumire debent 269.d.
Propter quam causam non sacrificamus Deo 234. d
Proserpinæ raptus 28. d
in Protreptico egit de falsa religione Clemens 237.a
Prouerbium: Non una Myconis, quid 47. a
Prouerbium Nosce teipsum cuius fuerit 17.b.
Prouidentia Dei tam manifesta, ut probatione non egeat 149.b.
Prouidentia si tollatur fabula erit tota Christi œconomia 15.b.c
Prouidentiæ diuinæ maximum argumentum 21. e.
Prouidentiæ doctrinæ & rerum sublimium reuelatio unde fluxerit 150.d
ex Prouidentia Dei utrum fiat remuneratio, an minime? 129.a
Prouidentiam asseruit Moses 167.e
Prouidentiam diuinam tollebat Basilides 128. a
Prouidentiam negantes pulchrè constringuntur Syllogismo 129.b

Proximus quis 87. a.
Prudentia quid, & quæ maxime ad ipsam pertineant 227.f.
Prudentia pro rerum in quibus elaborat qualitatibus aliud atque aliud nomen accipit 226.d
Prudentia summa in non credendo 111. d
Prudentiæ principium quod 50.b
Prudentum surgimum lampades quid 152. d
Psalterij harmonia antiquissima morum honestatem & grauitatem ostendit 209.b
Pseudoprophetæ 23.b
Ptolemæus Mendesius regum Aegyptiorum res gestas tribus libris conscripsit 28.a
Publicani difficulter salutem assequentur quare? 155.d.
Pudicitiæ exemplum 136.b.
Pudor hominem maltum & lædit & iuuat 188.f.
Pueris nisi similes effecti fueritis &c. exponitur 144. d
Puero gladium præbere, prouerbium quid 5.a
Purgatio ac emundatio perfecta quæ? 144.c
Purgatio prima animæ quæ 202.b
Puritas 238.b
Pulcherrima quæque & honesta à nobis ad Græcos peruenerunt 153.b
Pulcherrimum id quod sapienti issimũ 174.b
Pulchritudo mulierum quid pareat 73.b.c
Pulchritudinem et honestatem internam optabant sibi a Dijs philosophi. 174.b
Pulchrum & honestum difficile inuenitur 112.a
Pulchrum & honestum quid Clemẽti. 1.c
Punitio quid 263.e
Pueros esse decet qui Euangelium nũciant 131.c
Putei quo crebrius exhauriuntur, hoc lympidiorem habent aquam. contra, qui non attinguntur 4.b
Pyrrho 263.b
Pyrrhonijs nihil est stabile 271.e
Pythagoras circumcisus fuit. 18.d. & quare
Pythagoras cuius discipulus. 19.a.b. et deinde
Pythagoras in Delo accessit ad arã. a
Pythagoras quando uixerit 34.b
Pythagoras quo tempore floruit 18.c
Pythagoras Zoroastris fuisse dicitur. 18.d
Pythagoræ error 172.b
Pythagoræ sententia de anima 240.b
Pythagoreorum error 146.e

Q

Quadraginta quinque numerus. 208.d
Quadriremem qui primi construxerint 21.a.b
Quæ per differentiam adhibentur rerum naturam non iudicant. 273.d.e
Quæ sustinenda 233.d
Quærere de Deo non ad litem sed ad intentionem salutare 151.a
Quæruntur omnia studio & solicitudine 150.e
Quæstio nulla fit quatuor de rebus. 148 f. & deinde
Quæstiones Alexandri Macedonis ad Gymnosophistas describuntur. 186.d
Quæstionis generalia quæ sunt 217.d
Quæstionum aliæ sensu indigent, aliæ admonitione, Aliæ increpatione, Aliæ punitione. quomodo? 149.a.b.
Quæstui seruire doctor omnis non debet 3.c
Quæstuosa olim non erat musa 153.c.d
Quare non nascimur natura uirtute præditi 236.a
Quatuor uirtutum fontes dati Græcis ab Hebræis 211.a
Qui est cognitione præditus à Domini consuetudine non potest auelli. 234.b.
Qui est constitutus in magistratu sequendus est illi Moses 235.a.b
Qui uersatur in rebus diuinis quid primum considerare debeat 235.c
Quibus rationibus utendum sit apud philosophos 230.d
Quibus uirtutibus utemur ad parandam sapientiam 235.e
Quid deceat eum, qui ueritatis sit amator 267.d
Quid proponendum illis, qui se ad diuinas applicant scripturas 267.d
Quid utilitatis adferant 112.c
Quinquaginta numerus quid 208.e.f
Quinque panes hordeacei & pisces duo quid denotant 210.e
Quis re uera uir apparet inter alios homines 235.e
Quis sit magni pretij apud Deũ. 239.a
Quis sit sanctus 230.f
Quod principium doctrinæ constituendum 268.a
Quot modis dicitur id quod quæritur. 272.b

R

Ratio quos non expugnat mansuefacit metus 57.
Rationem à Deo qui quærit impius 149.a
Rationi solum non alij unquam credit Plato 12.d
Rationis humanæ beneficio multæ res inuentum acceperunt 227.a
Ratiocinari quid 268.c
Rebecca quid 9.b.c. & .144.e
Regnandi peritia quadruplex. 42.a.et deinde
Regnum cælorum uiolenti possidebunt quomodo intelligendum 225.b
Regnum uiolenti diripiunt cælorum. 152.b
Regula ecclesiastica quæ 218.d
Respublica administranda ratio bona. quæ? 44.c.d
Religio quid 59.d. & .96.e. & .68.b
Relinquere patrem & matrem & omnia quæ possidemus quomodo intelligendum 114.d
Remissio peccatorum 75.e
Remissio peccatorum & pœnitentia quomodo differunt 62.a
Remuneratio utrum fiat à prouidentia an minime? 120.a
Rerum cognitio uerborum studio præferenda 225.d.
Res, uerbis semper præstantiores 12.e
Responsa olim multi Græcorum dabant 35.a
Resurrectionem mortuorum asseruit Plato 176.e
Reuelatio rerum sublimium & prouidentiæ doctrina unde fluxerit. 150.d.
Rex dicitur sapiens 53.d
Rex quis uere dicatur & est 42.e
Romanorum chronographia supputatur 57.e.f

S

Sacer locus quis uere 243.d.
Sacerdotale genus etiam à nonnullis Barbaris ad regnum proueheba-tur 141.d
Sacerdotale ministerium cur intra operimentum abditum 157.b.c
Sacerdoti ad quos mortuos ingredi permissum 144.c
Sacra scriptura committenda idoneis hominibus 1.f
Sacrificia eius qui est cognitione præditus qualia 245.f. & .246.a
Sacrificia quæ Deo offerenda 240
Sacrificium Deo acceptum quod. 166.b
Sacrificium ecclesiæ quid est 240.a
Sacrificium optimum quod 239.e
Sacrum duobus modis accipitur. 238.f
Saluari homines natura uoluit Basilis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

des atque Valentinus 129.b.c
Salutem non facile assequuntur publicani. quare? 155.d
Salutem per quæ & quo autore adipiscimur 217.e
Salutis datio una immutabilis 213.e
ad Salutis perfectionem quæ ducunt duæ uiæ 119.b
Salutis principium abstinere ab iniustitia 112.d
Salutis uiam, alios alio modo docuit Deus 194.b
Samaritani quando suos liberos comederunt 31.b
Sancti sermones abditi 216.b
Sanctum quid significet 256.b
Sanctorum cogitata totum secant mundum 241.f
Sanctus et pius qui Deum nouit. 245.a
Sanitas quare perquirenda 115.d
Sapiens diues 53.a
Sapiens natura solus Deus 59.b.c
Sapiens pulcher. 53.c.d. Item rex. d
Sapiens qui esse uolet quid facere debeat 152.d.e
Sapiens quis secundum Pythagoram. 112.e
Sapiens; rex 71.e
Sapientem quem uere prædicent Philosophi 44.d
Sapientes Græcorum porro infra Mosis ætatem fuisse pulchrè probatur. 17.b
Sapientes Græcorum qui & quot numero æstimantur. 16.f. & deinde
Sapientes quos appellet Scriptura. 7.a. & deinde. c. d. & 14.a
Sapientes quos appellet Homerus. 7.b. Item Hesiodus. c
Sapientes quosnam uocabat Isocrates 166.d.e & deinde
Sapientes quos uocet Apostolus, quos uero Scribas 24.a
Sapientibus quod satis est sufficit 193.b
Sapientis finis quis 202.e.
Sapientis sunt omnia 71.e
Sapientum animas Deos fieri uult Empedocles 142.d
Sapientum Græcorum septimus æstimatus Periander Corinthius 17.a Item Epimenides Cretensis. ibidem. Item. Acusilaus Argiuus. ibidem Item Pherecydes Syrus. b. Item Myson Heneus. b
Sapientia quid 9.a. & 112.d
Sapientia et prudentia quid differant. 53.e
Sapientia huius seculi secundū Apostolum quæ? 203.f
Sapientia inusa nihil prodest. 4.b.c
Sapientia omnibus rebus præstat. 16.e
Sapientia mundi stultitia apud Deum 14.d
Sapientia uera quæ. 46.e. & 200.d.e. & deinde
Sapientia uera Christi cognitio. 202.b.c
Sapientiæ definitio 227.f
Sapientiæ desiderium ad regnum attollit 217.b
Sapientiæ diuinæ officium quod 23.e
Sapientiæ diuisio multiplex. 7.b. & deinde
Sapientiæ finis quis 10.d
Sapientiæ fur Sophistica 24.a
Sapientiæ principium quod 217.b
Sapientiæ principium timor Domini. 56.c
Sapientiæ ueræ effectus 202.b
Sapientiæ uiæ uariæ 49.a
Sapientiam Sapientum perdam: exponitur 24.a. & deinde
Sardanapali Epitaphium 76.c
Sarræ & Agaristæ atque Philosophiæ & disciplinarum aliarum collatio. 9 a.b.d
Sarræ risus qualis 212.c
Scandalum per quem uenerit uæ. 109.c
Sceleratorum oratio semper perniciosa 243.f
Scelus quid 63.d
Scientia quid 66.b
Scientia non generatur simul cum hominibus 206.d
Scientia quo pacto acquiratur 206.d
Scientiæ basis sensus 51.b
Scientiæ proprium quod 274.c
in Scientia qui uersentur 263.a
σκοτεινὸς quid 161.e.f
Scorpiorum natura in Libya 37.d
Scortatorem qui confodit pius habetur à Deo 92.a
Scribas quos uocet Apostolus, quos uero sapientes 24.a
Scribere, memoriæ subleuamen 4.e
Scribere utrum ne omnino quidem, an aliquibus permittendum? 1.b
Scripta quæque elabuntur tempore si non ædantur 5.a
Scriptura eadem sepe adduci potest in testimonium 124.e
Scriptura sacra ad nostram utilitatem scripta 115.c
Scriptura sacra ad sui explicationem exigit disciplinas liberales 13.c
Scriptura sacra committenda idoneis hominibus 1.f
Scriptura sacra cur Græca facta. 11.b.
Scriptura sacra fere tota ænigmatica 156.e
Scriptura sacra quādo in Græcam linguam translata 39.b
Scriptura sacra quibus efferenda. 49.f & deinde
Scriptura sacra sese accōmodat ad nostram imbecillitatem 65.d
Scripturæ Dominicæ quales 260.e
Scripturæ propter quas causas sententiam occultent 218.e
Scripturarum nulla tam felix cui non contradicatur. Verum ea optima, cui nemo iure contradicit 5.d
Scripturas sacras Esdras restituit. 59.d
Scripturis sacris credendum pulchre arguit. 170.e.f. & deinde. 171.b. & deinde
Sectæ Cynicæ quis auctor fuerit 17.f
Sedechias excæcatus Babylonem traducitur 32.e
Seleucus Mathematicus septies Lunā figuram mutare tradit 223.b
Sementis parabola quid 117.c.d
σεμνοὶ quid 98.d
σεμνεῖα quid ibidem
Senes bis pueri 191.e.f. & deinde
Senex nullus Græcorum quid 47.a.b
Sensibus non indiget Deus 241.e
Sensus communes hominū iudices 260.d
Sensus quinarius non potest adire Dei intelligentiam 157.b
Septem diebus quæ fiebat emundatio in Lege quid 144.e
Septenarii & octonarii mysticam rationē Dauid in Psalmis tradit 223.e
Septenariis totus mundus circumagitur 223.a
Septenarium numerū esse sine matre et prole haud immerito existimatū est. 223.a
Septimus dies ad quietem homini datus 221.e
Septuagesiessepties remittere quid. 257.e.f
Sermonis definitio 219.d
Serpens in scriptura quid 113.e
Serpens prudens appellari unde meruit 226.c
Seruari qui cupiunt opem ferre longè optimum 14.b
Seruator, uide Christus
de Seruatore Pindari sententia 184.d
Seruatoris opus saluare homines 198.d
Seruitus extrema quæ 83.b
Seruo sciscitanti, quid agens dominus sit placiturus, quid responderit Pythia. 112. a
Seruus quis 53.c
Seruus Dei quis 236.a
Seruus & mulier philosophari potest. 124.e
Sibylla Orpheo antiquior 29.c
Sibyllæ uariæ 29.e.f
Sibyllarum nomina recensentur 35.a

Sibyllas non humanas, sed diuinas fuisse dicit Heraclitus 19.d
de Sibyllis uaria multorum sententia. 19.d. & deinde
Signa seruatorem nostrum filium Dei demonstrantia quæ 217.d
Signum quid 217.c
Signum portare quid 255.f
Silentium quinquennale Pythagoræ, quid 166.c
Silentium sermone interdum præstantius 64.e
σῖτα quid 88.d.e
ad Similitudinem Dei creatum hominem quomodo intelligendum 80.a
Simon 263.b
Simplex & prima oratio non est syllogismus 268.d
Simulachrorum cultum excindit Phinees Comicus 182.e
Simulachrum, uide Idolum
Smaragdi in superhumerali sacerdotis quid 158.c
Socordes qui 264.a
Sol quid 268.a.b
Solon quo tempore floruerit 18.c
Solonis elegia de Mutatione ætatis humanæ 223.c
Somniorum differentia 135.a.b
Somnium & nox quid differunt 140.d
Sophistæ qui magis castam fidem incestarunt quibus comparati 131.b.c
Sophistæ reprehenduntur 6.f. et deinde
Sophistarum nonnullorū professio 260.c
Sophistica ars quæ, & qui eam sequuti 11.d
Sophistica fur sapientiæ 24.a
Sophistica penitus repudianda, quare? 13.f
Sophisticam quid esse senserit Plato, quid item Aristoteles, quid uero Clemens noster 11.d.e
Soror Abrahæ quomodo fuit Sarra. 81.d.e
Species differentiæ eorum quæ quærūtur tres sunt 271.d
Species ubi consideratur 273.b
Spelunca miraculosa in Britānia 195.d
Spem alterius uitæ habuisse Socrates uidetur 151.d. & deinde
Spem remunerationis post mortem, ethnici & Barbari confitentur 141.b.c
Sperandum esse in Deo Menander Comicus arguit 180.b.
Spes consistit ex fide 54.e
Spes duplex 80.e
Spes quid 54.e.55.a. & 141.c
Sphingas in sacris suis cur ponebant Aegyptii 156.e
Sphinx respondere sufficit qui frenas præteruectus est 14.c
Spiritualis plantatio quæ 1.c
Spiritus in scriptura quid 123.e
Spiritus sensus à Deo datus est artificibus 226.c. eiusdem descriptio ibid.
Sponde, noxa præsto est, antiquum dictum unde sumptum 17.c. & 65.b. & 192.d
Staterā nō transilire quid 67.a et 156.a
Sterilitatem inducit fabarū esus 90.c
Stipula in scriptura quid 154.f
στῆμοσις quid 161.d
Stoici de anima quid censeant 270.b
Stoici in quo errarint 15.a
Stoicorum error 172.b
Stoicorum impia opinio taxatur 259.a
Stoicorum sententia de Sole 268.a
Stromata Clementis qualia 111.e
στρωματεῖς orationes quæ 5.e
Stromatum libri ordinem & dictiunē non curant 266.b
Stromatum libri similes non sunt hortis magna cura excultis, sed plantis fertilium simul & sterilium arborū in montoso loco commistis 266.b
Subcinericii panes quid 169.d
Sues ad nihil fuerunt olim utiles 240.c
Sues luto magis quam aqua delectantur 1.d
Sufficientia res omnium ditissima 193.b
Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam Deus 133.b
Superstitiosi omnia quæ eueniunt esse signa & causas malorū putant 227.c
Superstitiosi sunt proclines ad irā 227.c
Supplices non dandi ad suppliciū 69.f
Supplicio melior est uenia 65.b
Suppliciorum post mortem meminit Plato 172.c.d
Supplicii cuius rei exstitit causa 211.f
Surgens è cubili, conturba stragulam, quid 155.c
Syllogismus quibus constat propositionibus 268.e
Symbola quædam gentilium pulchrè, & narrantur et exponuntur 159.e.f & deinde
Symbolicæ interpretationis genus ad multa utile 160.c
Symbolicum genus loquendi quibus cōmune 187.a
συνεκφώνησις quid 26.a
Synecticæ causæ quæ 277.d
σύνησις quid 66.b.c
Synonyma 274.d

T

T litera, quid denotet 208.b
Tabernaculi & arcæ mystica descriptio 208.d
Tatianus Syrus 103.a.b
Temperans uere quis 251.d.e.
Temperantia quid 67.c
Temperantia maximum Dei domum 78. c.
Temperantiæ usus quando 206.a
Templa ædificare uetuit Plato quare. 168. c.
Templa antiquissima respiciebant ad Occidentem 243.f
Templi Eleusini extructio 28.d
Templi Epidaury inscriptio: esse decet castum sancti qui limina templi ingreditur 151.c.d.
Templum Dei tribus fundatur fundamentis 151.d.
Templum duplex 256.e
Templum Panes qui Romæ construxerit 29.e.f.
Tentationes aliquando utiles 256.d
Terra in Scripturis quid 146.c
Terra ne an mare maiores alat bestias 196. e
Terræ imaginem significabat mensa in templo 209.a
Terpander in Dorica harmonia Iouem laudans usus est Psalterio 209.b
Testamentum salutare unum 213.e
Testamentum uetus et nouum unum sunt 55.c
Thales coluit aquam 15.c.
Thales Græcorum sapientum antiquissimus 34.b.
Thales Phœnix genere 18.d
Thales quando floruerit 18.b
Theano Pythagorica quid sentiat de uoluptarijs morientibus 120.c
Themistocles quo tempore floruerit 18.a
Theodadus Pauli familiaris 265.a
θεοσεβὲς quid 147.a
Theognidis dictū ad Megarēses 266.a
Theopompus & Timeus fabularum maledictorumque compositores. 1.b.
θεοπρόπεια 231.d.
θεοπρεπῶς quid 132. c.
θεὸς quid 157.c
Thesaurus noster quis. 117.f. & deinde.
Thesaurus uerus quis 154.a.b
θεσμὸν quid 44.e
Thraces putant deos esse filios coloribus præditos 236.f
θρυλλεῖ quid 161.c.
Tibiæ inuentores qui 20.e.
Timenda quæ 56.d
Timens abstinentiam à malis operatur 255.d
Timidus, mortis seruus 121.d
Timor quid 57.c
Timor quid, secundū aduersarios 56.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Timor Dei quid 49.b
Timor domini mundificat 68.b
Timor legis ad quid deducat 58.b
Timor multis causa ne peccent 211.e
Timor non est in charitate 131.f
Timor principium dilectionis 61.c
Timor qui ex lege non solum iustus, uerum & bonus 58.a
Timor sapientiæ principium 56.b.c
Timori nō subiicitur Dei amicus 206.a
Timoris, contra eos qui Legem accusant, assertio 55.f. & deinde
Timotheum circumcidit Paulus 247.a
Timotheus, quare à Paulo circumcisus 218.a
Tintinabula quot habebat uestis pontificis, & quid designabant 158.b
Τιμητὴν ferrum qua ratione dicitur 275.b
Tormentis restitit Zeno Eleates linguā expuens in tyrannum 122.e
Traditiones sanctæ non facile inueniri possunt ab iis qui mysteriis non sunt initiati 266.a
Tribulationes omnes fortiter ferendas exemplo fœminæ in tragœdia 121.b
Trigintā numerus quid denotet 208.f
Trigintaquinque numerus quid 208.d
Trinitatem agnouit Plato 176.a
Triopas, quando fuit 29.b
Tropus quid 219.d
Tubam qui primi ex cogitarunt 20.e
Turtur domi expellenda, quare 115.a
Typus gloriæ patris est filius 248.e

V

Valentini error 129.b.& 148.c.& 200.c
Valentini & Basilidis figmenta explodantur 57.a.b
Valentinianorum error 50.d
Vatum Hebræorum nomina recensentur 35.e.f
Vatum quorundam Græcorum nomina recensentur 35.a
Vatum quorundam post Christi ortum nomina 36.a
Vectigalibus meis nolite obesse, ne equi mei aquam uestram bibant. Æthæ Scytharum regis dictum quid 156.d
Velle antecedit omnia 66.d
Velle munus est animæ, agere uerò corporis 54.d
Velocitatis exemplum in uenando in muliere 136.b
Velum Hebræorum quadruplici colore uariegatum quid protendebat 156.e.f
Venatoris & doctoris collatio 6.d
Vende quæ habes & da pauperibus, quomodo intelligendum 116.e
Venere abstinent athletæ 96.d
Venere abstinent Pythagorei 90.b
Venerearum rerum cataplasma fames 77.b
Venerem cur se uelle confodere dixit Antisthenes 73.c
Venia est melior supplicio antiquum delictum unde sumptum 65.b
Venia in quo consistat 65.a
Venter malus, mala omnia parit 189.e
In Verbis non multum uersandū 14.b
Verbum Dei audientium multa diuersitas 12.e
Verbum est mente non oculis considerādum 152.a
Verbum domini diffusum est, per totū orbem terræ 229.e
Verbū Domini multos philosophos traduxit ad ueritatem 229.e.f
Verbum minimaetiam respicit, probatio est sumpta à similitudine Solis 236.e
Verbum princeps & dux cognitionis & uitæ 262.d.e
Verbum quibus tradendum examinādum 3.a
Verbum, quosuis uocat, uerum inuitētum solum coronat 15.b
Ad Verbum salutare quomodo accedendum 117.a
Veri amator Plato 12.d
Veritas quid 66.c
Veritas ardua & difficilis 259.d.e
Veritas conciliatur dogmatum uariorum conflictu 6.d
Veritas cui comparatur 8.c
Veritas est insuperabilis 207.c
Veritas ex imitatione non docetur, sed ex disciplina 225.a
Veritas nulli inimica 257.e
Veritas nunquam adulteranda 264.e
Veritas quomodo in scripturis eruenda 261.b.c.d.& deinceps
Veritas regina, magnæ uirtutis principium est 208.a
Veritas ubique gentium in adytis reposita quibusdam uelaminibus tegebatur 153.c.f.& deinde 154.a. et deinde
Veritas circa quæ uersetur 259.e
Veritas una est, multa tamen quæ conferunt ad eius inquisitionem 26.e
Veritas uniuersalis non particularis cura & studio est indaganda 225.e
à Veritate aberrasse malum 12.d
Veritatē amat philosophus, quare? 59.e
Veritatem cur uulgus non libenter amplectatur 262.f
Veritatem non facit potentiorem Philosophia, sed debilem sophisticam 27.d
Veritatem posteris relinquere scriptis, haudquaquam prohibendum 1.c
Veritati prætulit uoluptatem Epicurus 52.a
Veritatis amatori opus est animi robore 260.f
Veritatis calumniatores reprehendūtur 6.e.& deinde
Veritatis curam qui gerit quid facere debeat 48.e
Veritatis Ideæ seu species sūt duæ 225.d
Veritatis partitio 210.a
Veritatis persona quis dicitur 217.d
Veritatis spectaculum paucis datum. 149.d
Veritatis uaria diuisio 11.c
Verum in quatuor consistit 51.b
Vestes Byssinæ, quando & apud quos primum inuentæ 21.b
Vestis linea sacerdotis quid 159.a
Vestis pontificis declaratur 158.a
Vestitus nō nimia adhibēda cura 14.c
Via ad Euangelium & benefaciendum quæ 138.a
Via ad inferos non est una, ac simplex, ut uult Thelephus apud Æschylum 120.c
Via ad interitum lata, & quales eam ingredientes 118.a
Viæ ad ueritatem multæ 8.c
Via Domini arcta & angusta 112.b.
Viæ duæ ducunt ad salutis perfectionem 119.b
Viæ multæ et uariæ ducētes ad portam unicam domini 11.c
Via regia ingrediendum 156.c.d
Via regia quæ 253.e
Victoria in Deorum arbitrio sita 187.e
Viduam, nonnulli uirgini præferunt 108.a.b
Vigilare cur præceperit dominus 140.b
Viginti quinque numeri symbolum 208.e.
Vinum Bacchum uocant Græci 246.f
Vinum modicum, bonum: nimium, malum dicit Theognis 189.d
Vinum non bibunt Brachmanes 98.d
Vir bonus qua ratione sit Deo similis 205.b
Vir qua in re uere ostenditur 252.e
Vires hominum sunt sufficientes ad obediendum mandatis 233.a
Virtus a diuitijs male docetur 116.b
Virtus domini nunquam imbecilla 119.b.
Virtus & temperantia omnes decet et uiros & mulieres & seruos & liberos 123.b
Virtus habitat in altis rupibus secundum Simonidem 121.e.
Virtus in nobis non in alijs sita est 136.d.e.

Virtus non ægrotat nec patitur. 115.c.d.
Virtus non tenetur amore inuenum inquit Plato 15.a.
Virtus potestate una est multæ tamen ad eam causæ 26.e
pro Virtute qualiter decertādum. 125.b
Virtutem ab ortu non habemus, sed sumus apti ad eam acquirenda 211.a.b
ad Virtutem alij alijs aptiores 10.b
Virtutem cognoscendi munus quis uere assequutus dicatur 16.e
Virtutem inter et uitiū media quæ 56.c
Virtutes existimatæ, habitus & affectiones & scientiæ à Philosophis 206.d
Virtutum trium consequentia in homine cognitione prædito inuenitur. 145.e
Vis diuina occupat totam animā 242.a
Vis habitus quādo nō cōseruatur 206.d
Visu omnes utimur, sed alij alio modo 5.d.
Vita & mors quid 113.d.
de Vita æterna Parmenidis sententia. 184.e.& deinde ité *Metrodori* 185.a
Vita prædi ti cognitione qualis 264.b.
Vitæ & Boni finis quis 174.b
Vitam quæ ex cognitione instituitur persequi nos iubet Christus 118.b
Vitis cultura a quid requirat & quid significet 12.f.& deinde
Vitis in Scriptura quid 12.e.f.
Vity metropolis quæ 240.d.
Vitys qui agitur Dei cognitionem non assequitur 94.d.
Vitium duplex 54.c.
Vitium unde ingeneratur 236.a
Viuorum an mortuorum maior sit numerus 196.d
Vixere nōnulli citra ullū lapsum 64.e.
Vndulæ tortiles & inflexæ in mensa, quid significant 209.a
Vocamur omnes ad Christum 24.d
Vocationi nudæ quisquis obedit, bonum omne propter se facit. 141.d. 142.a
Vocationis Gentium causa quæ 58.f.
Volucres in Scriptura quid 117.c.
Voluntaria electio magnum affert ad cognitionem momentum 50.b.c
Voluntaria omnis in homine mutatio 12.e.
Voluntarium quid 63.c
Voluntas Dei tribus modis nobis accipienda 47.a
Voluntate patris non est passus Christus, neque persequutionem patimur dei uoluntate, quid ergo? 128.d.e.& deinde
Voluntatis nostræ est uel continere uel matrimonio iungi. 99.f.& deinde
Voluptarios bestijs comparat scriptura quibus? 113.e
Voluptarios increpat Apostolus. 102.a.b
Voluptas quid 73.d.
Voluptas quatenus necessaria 76.e
Voluptas quibus comparata 76.e.
Voluptas quomodo rescindenda 73.b
Voluptate abstinere non magnum qui eam non sit expertus 76.a.
Voluptatem Epicurus posuit Philosophi finem 76.d.
Voluptati ad unctæ lætitia 205.e
Voluptatibus non subijcitur Dei amicus 206.a.
Voluptatis quis finis 8.e.
Votum castitatis 85.e.f.
Vox et dictio ad quid nobis data 243.d
Vrsa in scriptura quid 199.e
Vsus reddit ferrum purius 4.b.
Vtilitas quæ à Deo ad homines peruenit quomodo cognoscitur 228.b
Vtilitatis modi tres 228.a
Vtres inflatos, homines esse aiebat Epicharmus 120.d.
Vulgus philosophari non potest, quare 152.d.e.
Vulgus sibi similibus delectatur 153.b
Vulpes in scriptura quid 117.c
Vxor & uirgo ambæ sunt sanctæ in Domino 105.b
Vxor Loth cur in statuam salis conuersa 63.c.
Vxor num ducenda 81.d. 82.b
Vxor quo loco habenda cognitionis præ dito 212.b
Vxor uetula non conuenit iuueni 190.d
Vxorem cur Dominus nō duxerit multæ causæ 96.b.
Vxorem dimittere nisi fornicationis causa, quomodo intelligendum 83.d
Vxorem prægnantem cognouisse ullum ueterum ostendi ex scriptura non potest 101.a.b.
Vxorem propinqui tui non concupiscas quid 87.a.b
Vxorem qui nō duxerit Magistratum gerere non permittitur 82.d.
Vxores communes esse debere qui censeant 86.a.
Vxores habent Carpocratiani communes 87.c.
Vxorem habuit Petrus & Philippus. 97.a.
Vxorem suam, cum ad mortem ducere tur, cohortatus est beatus Petrus 250.b

Z

Zaleucus Locrus, unde leges suas acceperit 45.a
Zaps quid 160.e
Zoroaster mortuus reuixit 176.b.
Zorobabel aduersarijs sapientia uictis Hierusalem ædificat 31.a.f.
ζυγοστάσιον quid 161.d

FINIS

Excudebat Florentiæ Laurentius Torrentinus Mense Octobri M D L I.
Cum Priuilegio Summi Pontificis Iulii III. Caroli V. Imper.
Henrici II. regis Gallorum, & Cosmi Medicis
Florentinorum Ducis ad annos decem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca